

ARAPÇA VE FARŞA'DAN
OSMANLI TÜRÇESİ'NE

ALINTILAR SÖZLÜĞÜ

II

(1-5)

Hazırlayan
MERTOL TULUM

ARAPÇA VE FARŞA'DAN
OSMANLI TÜRKHESİ'NE

ALINTILAR SÖZLÜĞÜ

II

(1-5)

Hazırlayan
MERTOL TULUM

ISBN: 978-625-6910-35-5 (Tık) 978-625-6910-37-9 (2.c)
© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 910	Mertol Tulum Kitaplığı
Yayın Yönetmeni Furkan Çoşkan	Dizi Editörü Yusuf Genç
Yayın Hazırlayan Ayşe Nur Rana	Düzeltili Rukiye Şahin
Kapak Harun Tan	Mizanpaj Nilgün Sönmez
1. BASKI Temmuz 2023 İstanbul	Ketebe Yayınları Sertifika No: 49619 Maltepe Mahallesi Fethi Caddesi No: 6 Dik: 2 Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212 612 29 30 e-mail: ketebe@ketebe.com
	Baskı ve Cilt Sertifika No: 44452 Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş. Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2 34310 Haremide - Avcılar / İstanbul - Tel: 212 412 17 00

© Eserin her hakkı anlaşılmak olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir. İzinsiz yayımlanamaz.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

KETE BE

SUNUŞ

Mertol TULUM

1940 yılında Ayvalık'ta doğdu. 1963 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. "Sinan Paşa, *Tazarru'-nâme* - Tenkitli Metin ve Fonetik İnceleme" adlı çalışmasıyla 1968 yılında **Dr. Phil.** unvanını kazandı. "*Ma'ârif-nâme* - Metin ve ki'li Birleşik Cümleler Üzerinde Bir Araştırma" adlı teziyle 1979 yılında **Üniversite Doçenti** unvanını aldı. 1982-1983 öğretim yılında Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde görevlendirildi. 1983-1984 öğretim yılında tekrar İstanbul Üniversitesi'ndeki görevine döndü. Yeni Türk Dili anabilim dalı başkanlığı görevini üstlendi. Aynı öğretim yılında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkan yardımcısı olarak da görev yaptıktan sonra 1984 yılı Mart'ında Türkiyat Araştırma Merkezi Müdürlüğü'ne getirildi. Aynı yılın Temmuz ayında İstanbul Üniversitesi'nin Türk Dili Bölümü Başkanlığı'na atandı. 1989 yılında **profesör** oldu. 1993-1996 yılları arasında Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü olarak da görev yaptı. 15 Mayıs 1997 tarihinde kendi isteği üzerine emekli oldu.

Mertol Tulum 1983 yılında Atatürk Yüksek Kurumu bağlı kuruluşlarından Türk Dil Kurumu Bilim Kurulu aslı üyeliğine seçilmiş olup bu kurum bünyesinde altı yıl boyunca Yürütme Kurulu üyeliği yaptığı gibi Terim, Gramer, Türkoloji Bilim ve Uygulama Kurulu üyesi olarak da çalışmış, ayrıca bir süre Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu başkanlığı da yapmıştır. 1986 yılında Yüksek Kurum Başkanlığı'na bağlı olarak kurulan Evliya Çelebi Bilim ve Uygulama Kolu üyeliğine de seçilmiş ve dört kişilik Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'ni Hazırlama ve Yayımlama Merkez Kurulu'nda görev almıştır.

Çalışmalarını Türkçe tarihi metinler üzerine yoğunlaştırmış bulunan Mertol Tulum'un araştırma, inceleme ve tenkit yazıları dışında yayımlanmış yirmi beş kitabı bulunmaktadır.

Osmanlı Türkçesi döneminde dilimize Arapça ve Farsça'dan çok sayıda kelime alınmıştır. XV. yüzyıl ortalarından sonra sayısı giderek artan bu alıntıların çoğu edebiyat dilinde kullanılmış, ortak konuşma diline inme ölçüsü oldukça sınırlı kalmıştır. XVI. yüzyılda egemen olmaya başlayan edebi anlayış, şiirde ve sanatlarda Türkçe sözleri ve söz öbeklerini ses nitelikleri ve yapıları yönünden yetersiz ve kullanışsız sayan bir tutum içine girince XVII. ve XVIII. yüzyıllarda alınan kelimelerin sayısı daha da artmış, bu yüzyılların özellikle süslü nesirle yazılmış eserleri Arapça ve Farsça kelimelerle kurulmuş Farsça kuralı tamlamalar, birleşik isimler ve sıfatlarla dolmuştur. Ne var ki edebiyat dilinin kullandığı alıntılar günlük dile inme, ortak konuşma diline mal olma ölçüsünde yaşama şansı bulabilmiş, dilin olağan gelişme ve değişme süreci içinde pek çoğu sürekli yaşama alanında yer tutamayıp metinlerde kalmıştır. Konuşma diline girenler üzerinde halklaştırma süreci yürümüş, bunlar da Türk dilinin ses kanunlarının baskısıyla, sesçe kısa sürede Türkçeleştirilmiştir.

Osmanlı Türkçesi alfabesinin kaynak dillerin alfabeleriyle ortak olması yüzünden alıntı kelimelerin yazılışları alındıkları dildeki biçimleriyle korunmuş, eğitim yoluyla öylece yazılmaları sağlanmış, bu durum Türkçe'nin tanımadığı seslerin okur yazarların diline girmesine yol açmıştır. Özellikle *Kur'an*'ı doğru seslendirme (tecvit) eğitimiyle açılan yoldan Arapça'nın özel sesleri pek çok kimsenin diline girmiştir. Bununla birlikte konuşma diline inmiş çok sayıda kelimede bu yabancı seslere yer verilmemiş, seslendirme Türkçe'nin kendi sesleriyle yapılmıştır. XVI.-XX. yüzyılları kapsayan Osmanlı Türkçesi'nin ortak konuşma dilinde hemen hiçbir yabancı ünlü ve ünsüz sesin bulunmadığını biliyoruz. Okur yazarların temsil ettiği şehirli dilinde kimi sesler tutunma şansı bulmuş olsalar bile, bunlar -yüzünden ya da ezbere *Kur'an* okumakta olduğu gibi- yazılı bir metni yüzünden ya da bir şiiri ezbere okurken ortaya çıkan ikincil durumlardı. Demek ki ortak konuşma dili yanında bir de okur yazarlar arasında bir "okuma dili" söz konusudur.

İşte bu sözlük Arapça ve Farsça alıntılarının Osmanlı Türkçesi döneminde eğitimli kimselerin okuma dilindeki söylenişlerini esas alan, bunun yanında "şehirli dili" olarak da nitelendirilebilecek günlük konuşma dilindeki biçimlerini ve nihayet halklaşmış söylenişlerini veren bir düzenlemeyle hazırlanmıştır. Bu yönüyle tarihi dönem

sözlüğü mahiyeti taşımakta, bu dönem metinlerinin bugünkü alfabeyle aktarılmasında bir kılavuz olma niteliği göstermektedir.

Alıntı kelimelerin sayısı bugün için belirsizdir. Bütün Osmanlı Türkçesi metinlerinin taranmasıyla elde edilecek örneklerle dayanan bir sözlük yapıncaya kadar bu belirsizlik sürecektir. Bu açıdan bu sözlüğün eski metinlerde karşılaşılabilecek her kelimeyi ve her anlamı barındırdığını söylemek söz konusu olamaz, ancak yer verilen 25.000 kadar maddenin bir el sözlüğü için yeterli olduğunu söyleyebiliriz.

Bu sözlük içine aldığı maddeler ve bunların işleniş açısından I. cildin eşi sayılır. Ancak, görüleceği gibi, bu ciltte maddeler Arap asıllı eski abecenin harf sırasına göre sıralanmıştır ve kelimelerin eski abece ile yazılışlarının madde başlarına konması ve sıralamanın bu abecedeki ses işaretlerinin sırasına göre yapılması bu cildin ilkinde göre başlıca farkını oluşturur. Bunun eski dönem metinlerini okurken belli sebeplere bağlı olarak ilk bakışta nasıl okunması gerektiği noktasında kararsızlık duyulan sözcükleri doğru okumakta ne ölçüde kolaylık sağlayacağı ve yol gösterici olduğu, özellikle üniversitelerin Osmanlı Türkçesi öğretimi yapılan belli bölümlerinde okuyan öğrenciler için bu kılavuzluğun ne kadar önem taşıdığı ortadadır.

Bu sözlüğün başka sözlüklere göre yeni ve önemli sayılması gerektiğini düşündüğümüz yanı, kelimelerin anlamları için verilen tanım ve karşılıkların olabildiğince yaşayan dilin kelimeleriyle verilmiş olmasıdır. Bu da eski metinleri okuyup anlamlandırmak için kullanılagelen birçok sözlükte bulunmayan bir niteliktir. Öte yandan verilen karşılıklarda fiil tamlayıcılarının gösterilmiş olması bu sözlüğe özgü bir yeniliktir, bu yönüyle yabancılar için de yol gösterici olacağı söylenebilir.

Bu sözlükte ayrıca Osmanlı Türkçesi metinlerinde bulunan, Türkçe yardımcı ve yarı yardımcı fiillerle yapılmış birleşik fiillere geniş ölçüde yer verildiği gibi, alıntı terim, deyim ve mecaz anlamlı söz ve söz birlikleri de yeterince yer almış, yanı sıra birçok maddede kullanım biçimi ve yerleri ile ilgili kısa ve özlü bilgiler aktarılmıştır. Bunlar arasında özellikle Arapça ve Farsça'dan alınma gramer unsurları üzerine yapılan örnekli açıklamalar önemli bir yer tutar.

Nihayet bu sözlükte her madde ve her anlam için olmasa da pek çok madde ve anlamda metinlerden alınma örneklerle yer verilmiştir. Görüleceği gibi, bunlar yaygın ve canlı örneklerdir. Bu örneklerin bugünün diliyle çevirilerine de yer verilmiş, bununla Osmanlı Türkçesi'ni öğrenme yolunda çalışanlara çeviri çalışmalarında kılavuzluk etme amacı güdülmüştür.

Osmanlı Türkçesi metinleri üzerinde yıllardır yaptığım çalışmalarda karşıma çıkan alıntıların halklaştırmış yapıları yanında değiştirilmiş, zenginlik katılmış anlamları ile kullanım biçimleri ve yerlerinin de yer aldığı başkalklı bir söz dağarcığı olarak sunulan bu çalışmada yayınları arasında yer veren Ketebe Yayınevi ilgililerine ve baskıya hazırlanması sırasında her aşamada emeği geçenlere şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Mertol TULUM
Bursa, 1 Ocak 2023

AÇIKLAMALAR

1. Madde başlarında kelimelerin bugünkü abece ile verilen yazılışları, bunların Osmanlı Türkçesi döneminde okumuş kimselerin okuma dilindeki söylenişleri, başka bir deyişle, o dönem okur yazarlarının bir metni okurken uyguladıkları seslendirme biçimleridir. Bu seslendirmede XVII. yüzyılın büyük gramercisi ve sözlükçüsü Meninski'nin aktardığı ses değerleri göz önünde bulundurulmuştur.
2. Aynı kelimelerin dönem içinde günlük konuşma dilindeki söylenişleri,
 - a. parantezler içinde verilmiş,

آشكار *âşkâr* F. s. (T. k. dili: *âşikâr*) açık, belli, göz önünde olan, görülür olan (durum/nesne)
 - b. bu söylenişler yazıya da geçirilmişse bu gibi yazılışlar ayrıca madde yapılmış, göndermelerle iki biçim arasında ilgi sağlanmıştır:

آبدال *abdāl* T. k. dili: s. 1 bön, saf, kandırılması kolay (kimse), 2 derviş tabiatlı, her şeyi hoş gören, hiçbir şeyi önemsemeyen, kalenderce yaşayan (kimse); bk. ابدال *ebdāl*.

ابدال *ebdāl* A. a. (T. k. dili: آبدال *abdāl*) Türkçe'de tekli yerine kullanılan çoklulardandır. Aslında بدل *bedel* ve بديل *bedil*'in çoklusu; bk. آبدال *abdāl*, بدل *bedel* ve بديل *bedil*.
3. Birçok Arapça ve Farsça kelimenin Osmanlı Türkçesi döneminde halk dilindeki söylenişleri de parantezler içinde verilmiş, yazılış ve anlam bakımından farklılıklarına göre birçoğu ayrıca madde yapılmıştır:

آبریز *âb-rîz* F. a. 1 ayakyolu, tuvalet, 2 ibrik, 3 (T. h. dili: *havruz*) pis su ve pislik dökülen kap.

هاوروز *havruz* T. a. bk. آبریز *âb-rîz*.

آشنا *âşnâ* F. s. (T. k. dili: *âşinâ*, h. dili: *aşna*) 1 bildik, tanıdık (kimse); zıddı: یاد *yad*, 2 mec. haberli, bilen, bilgi sahibi olan (kimse).

- آشنا *aşna* (< F. *âšnâ*) T. h. dili: a. adı anılmak istenmeyen kişi/şey yerine kullanılır. -a. *fişne* sevgili, yavuklu, oynaş. -a. *fişne etmek* sevgili ile (uzaktan uzağa/ gizlice) görüşmek, cilveleşmek.
4. Yazılışları aynı, anlamları farklı kelimeler numaralandırılmıştır:
 1. *âbâd* A. ç. a. sonu olmayan zamanlar, sonsuzluklar; bk. *ابد* *ebed*.
 2. *âbâd* F. s. bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer); zıddı: *ویران* *virân*.
5. Çok sayıda kelimenin Osmanlı Türkçesi'nde kullanılan zıt anlamlıları verilmiştir:
 1. *âbâd* F. s. bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer); zıddı: *ویران* *virân*.
 2. *آتی* *âti* A. a. gelecek; zıddı: *ماضی* *mâzî*.
6. Maddeleri oluşturan kelimelerin yalnızca Osmanlı Türkçesi metinlerinde belirlenmiş yaygın anlamlarının açıklamaları ve karşılıkları verilmiştir.
7. Kelimenin birden çok anlamı varsa, bunlar rakamlarla sıralanmıştır.
8. Her anlam için yapılan tanımlar ile verilen eş anlamlı kelimeler arasına virgül konmuş, kimi yerlerde yakın anlamlı tanım ve karşılıklar noktalı virgülle ayrılmıştır.
9. Yatık çizgi işareti (/) "veya" anlamında kullanılmıştır.
10. Verilen örneklerden önce iki nokta (:) konmuş, örnekler italikle yazılmış, bugünkü dille verilen karşılıkları tırnak işareti ("...") içine alınmıştır:
 1. *آشام* *âşâm* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) içen, içici, çekici: *şîr-âşâm* "süt içen/emen", *mey-âşâm* "şarap içen" gibi.
11. Kısaltmalar italik olarak verilmiş, açıklayıcı bilgiler parantez içine konmuştur.
12. Karşılık olarak verilen fiilden üreme -me'li fiil adlarının ilişkili bulundukları çekim hâlleri ekleri ile gösterilmiştir:
 1. *إِجَاعَة* *icâ'a* A. a. (-i) acıktırma, (-in) aç kalmasına yol açma.
 2. *إِجْبَار* *icbâr* A. a. (-i) (-e) zorlama, (-i) sıkıştırma.
13. Türkçe'nin yardımcı ve yarı yardımcı fiilleriyle birleşen Arapça ve Farsça tabanlardan önce çizgicik (-) konmuş, bu birleşik fiil yapıları ilgili bulundukları anlam içinde verilmiştir:
 1. *آزَاد* *âzâd* F. s. 1 bırakılmış, salıverilmiş (köle/esir). -*âzâd etmek* (esiri/köleyi) salmak, bırakmak. -*âzâd olmak* (esir/köle) salınmak, bırakılmak, 2 hür, köle ya da esir olmayan (kimse), 3 boş, serbest, bir kimse ya da işle bağı, ilişkisi olmayan (kimse). -*âzâd etmek* (birini) (işten/bulunduğu yerden) salıvermek, boş bırakmak.
14. Birleşik fiillerin birden çok anlamı bulunuyorsa, bunlar parantezli rakamlarla ayrılmıştır:
 1. *ارْزَانِي* *erzâni* F. a. 1 ucuzluk, 2 (-i) yaraşır görme, (-i) yerinde görme. -*erzâni kalmak* (-i) yaraşır bulmak. -*erzâni görmek* 1) (-i) uygun görmek, (-i) yerinde görmek, 2) (-i) yaraşır saymak, (-i) yerinde ve uygun bulmak.

15. Madde başı olan kelimenin başta yer aldığı, sözlük değeri taşıyan Arapça ve Farsça ad ve sıfat takımları ile bağlam öbekleri madde içinde verilmiştir:

آب *âb* F. a. 1 su, 2 yağmur, 3 akıcı özelliği olan madde, sıvı, 4 (meyveden çıkarılan) öz su, 5 *mec.* güzellik, çekicilik, göz alıcılık, 6 *mec.* parıltı, parlaklık, 7 (kılıçta/ kumaşta) meneviş, dalga, 8 yol, gidiş, yordam, biçim, 9 töre, kanun, 10 (kadında) dürüstlük, arı sililik, namus, iffet. -*آبِ آتَشْمَزاج* *âb-ı âteş-mizâc* *mec.* kırmızı şarap. -*آبِ آتَشْنَاك* *âb-ı âteş-nâk* *mec.* kırmızı şarap. -*آبِ آتَشْپَارَة* *âb-ı âteş-pâre* *mec.* kırmızı şarap. -*آبِ آتَشْرَنگ* *âb-ı âteş-reng* *mec.* 1) kırmızı şarap, 2) haksızlığa uğrayanın döktüğü kanlı gözyaşı. -*آبِ بَکَا* *âb-ı bakâ* *mec.* şarap. ... -*آب و تاب* *âb u tâb* F. a. dirilik, canlılık, gösterişlilik, göz alıcılık, parlaklık.

16. Arapça'nın kural dışı çokluları madde başı yapılmış, tekisinden farklı anlam göstermese de anlamını/anlamlarını yansıtan karşılıkları verilmiş, sonra her birinin tekisine gönderme yapılmıştır:

اِئْتِيَة *esniye* A. ç. a. övgüler; bk. *سَنَاء* *senâ*.

17. Arapça'nın ve Farsça'nın belli eklerle yapılan kurallı çokluları yazılışça özellik ve ayrı bir anlam göstermiyorsa alınmamış, alınanlar bağımsız madde yapılmıştır:

اِبْتِدَائِي *ibtidâi* A. s. ilk, başlangıçla ilgili, başlangıçta olan/yapılan.

اِبْتِدَائِيَّات *ibtidâiyyât* A. ç. a. 1 ilk ve basit bilgiler/dersler, 2 bu seviyedeki kitaplar.

اِثْتِجَاع *ihticâc* A. a. 1 (bir iddia, bir dava ile ilgili) delil gösterme, 2 (bir iddianın ispatı için) (bir şeyi) delil sayma. (... ile) -*ihticâc eylemek* (-i) delil/şahit olarak kullanmak, (-i) değerli bulmak. -*ihticâc sâlih* delil olmaya/gösterilmeye yarar/ elverişli.

اِثْتِجَاعَات *ihticâcât* A. ç. a. delil olarak kabul edilen şeyler.

18. Arapça'nın tenvinli zarfları ile Farsça'nın *âne* ekiyle yapılmış zarfları madde olarak alınmıştır:

اَتِيَا *âtiyen* A. z. ileride, aşağıda, daha sonra

مُتَمَادِيَا *mütemâdiyen* A. z. kesintisiz olarak, sürekli bir biçimde.

اِبْلَهَانَه *eblehâne* F. s. ve z. ebleh olana düşer/yaraşır biçimde/yolda.

اِبْلَه فِرِيَانَه *ebleh-firibâne* F. s. ve z. aldatıcı, yalancı olana yakışırcasına.

19. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda sıfatfiil anlamı veren Farsça'nın geniş zaman/emir şekillerinin başına kısa çizgi (-) konmuş, böylece Osmanlı Türkçesi'nde tek başına kullanılmayan bu üyelerin durumu belirtilmiştir:

بِر *ber* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) götüreren, götürücü: *dilber* "gönül götüreren, gönül çalan, güzel", *nâme-ber* "mektup götüreren (güvercin/ulak)".

دَار *dâr* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 tutan, taşıyan, elinde tutup götüreren; saklayan, koruyan, bekleyen: *sancak-dâr* "sancağı taşıyan", *mühr-dâr* "padişahın mührünü koruyan, yanında taşıyan", 2 sahip olan, eli altında bulunduran, ...

20. Türkçe'nin isimden isim ve sıfattan sıfat yapan ekleri gibi, Farsça ve Arapça isim türünden kelimelerin sonuna getirilen Farsça'nın takıları kelimeye bitişik yazılmıştır:

آسبان *âsbân* *F. a.* değirmenci.

آبدان *âbdân* *F. a.* 1 su kabı, kova, 2 sidik torbası.

آرامگاه *âramgâh* *F. a.* 1 huzur içinde bulunulan yer, huzur yuvası, 2 sürekli oturan yer, 3 bulunulan, konulan yer.

حاميتمند *hamiyyetmend* *F. s.* hamiyetli (kimse).

KISALTMALAR

<i>A.</i>	: Arapça
<i>a.</i>	: ad
<i>anat.</i>	: anatomi
<i>ask.</i>	: askerlik
<i>aş.</i>	: aşağıya
<i>bağl.</i>	: bağlam
<i>bk.</i>	: bakınız
<i>bot.</i>	: botanik
<i>coğr.</i>	: coğrafya
<i>ç.</i>	: çoklu/çoğul
(-den)	: ayrılma durumu eki ile
<i>dilb.</i>	: dilbilgisi, dilbilimi
<i>din</i>	: din
<i>dışıl</i>	: dışıl
(-e)	: yönelme durumu eki ile
<i>ed.</i>	: edebiyat
<i>F.</i>	: Farsça
<i>fels.</i>	: felsefe
<i>fiz.</i>	: fizik
<i>geo.</i>	: geometri
<i>gökb.</i>	: gökbilimi
<i>h. dili</i>	: halk dili
<i>huk.</i>	: hukuk
(-i)	: yükleme durumu eki ile

(... ile)	: bilelik ve birliktelik eki ile
(-in)	: ilgi durumu eki ile
kim.	: kimya
k. dili	: konuşma dili
m.	: madde
mal.	: maliye/mali işler
man.	: mantık
mat.	: matematik
mec.	: mecaz
mit.	: mitoloji
mus.	: musiki
s.	: sıfat
söz	: söz
T.	: Türkçe/Türkçe'de
takı	: takı
tar.	: tarih
tas.	: tasavvuf
tıp	: tıp
tic.	: ticaret
ünl.	: ünlem
yuk.	: yukarıya, yukardakine
z.	: zarf
zam.	: zamir
zool.	: zooloji

ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

Osmanlı Türkçesi metinlerinin bugünkü Latin asıllı abece ile yapılan çevirilerinde özel işaretli bir abece kullanılması ilim çevrelerinde alışlagelen bir uygulamadır. Bu uygulama ses değerlerini dikkate alan bir seslendirmeden çok harf aktarımı anlayışına dayanır. Bu sözlükte böyle bir uygulamanın yapılması her şeyden önce kelimelerin eski abece ile yazılışları bulunduğu gereksiz görülmüş, okunuşların verilmesinde bugünkü abecemizin harflerinin kullanılması yeterli sayılmıştır. Verilen okunuşlar bu dönemin ünlü ve ünsüz değerlerini büyük ölçüde yansıtmaktadır.

Ünlüler

- â (Arapça ve Farsça kelimelerde nicelikçe *uzun a* değeriyle) آ, ا, ا :
آتش âteş, جَا cā, رَاضِي rāzî, رَاسْت rāst.
- a (Söylenişi halklaşan kelimelerde Türkçe'deki olağan uzunluk değeriyle) ا :
آبدال abdal, هَافِرُوز havruz.
- i (Arapça ve Farsça kelimelerde nicelikçe *uzun i* değeriyle) اِي, اِي, اِي :
اِجَاب icâb, سَبِيل sebîl, اَيْن in, تِير tir, نَاجِي nâcî, مَسْتِ mesti.
- o (Kimi Farsça kelimelerde iç ses olarak ünsüz harflerinden sonra) و :
هُود hod, دوست dost.
- û (Arapça ve Farsça kelimelerde nicelikçe *uzun u* değeriyle) و :
أُولَى ûlâ, صَبُور sabûr, بُوسَة bûse.

Ünsüzler

ب	b
ج	c
چ	ç
ض, د	d
ف	f
ك	k, g, ğ
غ	g, ğ
ه, خ, ح	h
ز	j
ق	k
ل	l
م	m
ن	n
پ	p
ر	r
ص, س, ث	s
ش	ş
ط, ت	t
و	v
ی	y
ظ, ض, ز, ذ	z

Ünsüzler bakımından belirtmemiz gereken önemli bir nokta, iki ünsüz sesi gösteren hemze (ء) ve ayın (ع) harflerinin taşıdıkları gerçek ses değerlerinin ortak konuşma dilinde bu dönemde kaybolup bir gırtlak çarpmasına dönüşmüş olması yüzünden kapalı hece içinde ve hece sonunda bir kesme işaretiyle (') gösterilmiş, hece başında bulunduklarında ise bir değer belirtmeyen bu harfler için söz konusu işaretin kullanılmamış olmasıdır:

باس be's	تأثیر te'sir
بعث ba's	تعليق ta'lik
تأثر teessür	أثر eser
تعلى teallül	عدالت adâlet

←-| â |--→

Ā â medli elif. 1 Arapça ve Farsça kelimelerde ön seste **uzun a** (â) ünlüsünü gösterir: أفات *âfât*, آب *âb* gibi, 2 Türkçe'de konuşma dilinde söyleniş değişikliğe uğratılmış Arapça ve Farsça asıllı kelimelerde ön seste Türkçe'nin kısa/olağan uzunluktaki **a** sesini gösterir: آمبار *ambar* (< F. *enbâr*), آبدال *abdâl* (< A. *ebdâl*) gibi.

آب *âib* A. s. geri dönen. -*âib* olmak geri/geriye dönmek.

آب *âb* F. a. 1 su, 2 yağmur, 3 akıcı özelliği olan madde, sıvı, 4 (meyveden çıkarılan) öz su, 5 *mec.* güzellik, çekicilik, göz alıcılık, 6 *mec.* parıltı, parlaklık, 7 (kılıçta/kumaşta) meneviş, dalga, 8 yol, gidiş, yordam, biçim, 9 töre, kanun, 10 (kadında) dürüstlük, arı sililik, namus, iffet. -*âba düşürmek* *mec.* 1) yitirmek, elinden kaçırmak, 2) gerçekleştire(e) memek, bitir(e)memek, 3) (tövbe için) vazgeçmek, eskiye dönmek: *Korkarım tevbe'yi âba düşürürsün zâhid / Hele hengâm-ı çemen mevsim-i 'işret gelsin.* -*âb* olmak su hâline gelmek, erimek: *Âyine oldu bir nîgeh-i hayretinle âb* (Nedim). -*âb-ı âteş-pâre* F. a. *mec.* kırmızı şarap. -*âb-ı âteş-reng* F. a. *mec.* 1 kırmızı şarap, 2 haksızlığa uğrayanın döktüğü kanlı gözyaşı. -*âb-ı âteş-mizâc*

F. a. *mec.* kırmızı şarap. -*آب آتشناک* *âb-ı âteş-nâk* *mec.* kırmızı şarap. -*آب انگور* *âb-ı engûr* F. a. şarap. -*آب بسته* *âb-ı beste* F. a. 1 buz, dolu, 2 *mec.* cam, sırça, billur. -*آب بکا* *âb-ı bakâ* F. a. *mec.* şarap. -*آب حسرت* *âb-ı hasret* F. a. umutsuzluk gözyaşı, umutsuzluğa düşerek dökülen gözyaşı. -*آب حیات* *âb-ı hayât* F. a. (T. h. dili: *âbuhayat*) 1 hayat suyu, içenlerin ölümsüzlüğe kavuşacağına inanılan su, bengisu. [Hızır Peygamber'in bu sudan içtiği için sonsuz dirliğe kavuştuğu, İskender'in onu bulmak için karanlıklar ülkesinde yolculuk ettiği aktarılmıştır.] 2 *mec.* hafif ve tatlı su, 3 *mec.* manevî söz, 4 *mec.* ilâhî sevgi. -*آب حیوان* *âb-ı hayvân* F. a. *önceki bk.* -*آب خضر* *âb-ı Hızr* F. a. *önceki bk.* -*آب روان* *âb-ı revân* F. a. akar su. -*آب رو* *âb-ı rû*, F. a. 1 yüz suyu, yüz aklığı, (ırz, namus, haysiyet ve şeref gibi) insan değerleri, 2 (benzerleri ve denkları arasında) övünç sebebi olan kimse/şey. -*آب زر* *âb-ı zer* F. a. altın suyu. -*آب زندگانی* *âb-ı zindegânî*, -*آب زندگی* *âb-ı zindegî* F. a. bengisu. -*آب سیاه* *âb-ı siyâh* F. a. *mec.* siyah şarap. -*آب شور* *âb-ı şûr* F. a. acı su: *Âb-ı şûru kimse içmez âb-ı şîrin üstüne* "Acı suyu tatlı su üstüne kimse içmez.". -*آب شیرین* *âb-ı şîrin* F. a. tatlı su.

—**آب و طرب** *āb-u tāreb* *F. a. mec.* şarap.—**آب و تاب** *āb u tāb* *F. a.* dirilik, canlılık, gösterişlilik, göz alıcılık, parlaklık.—**āb u tāb vermek** (-i) bezemek, donatmak, güzelleştirmek.

آباء ābā', **آبا ābā** *A. ç. a.* babalar; *bk.* **آب eb**.—**آباد ābā vü ecdād** *F. ç. a.* babalar ve atalar.

آباب ābāb *A. ç. a.* otu çok yerler, otlaklar; *bk.* **آب eb(b)**.

آباد ābād *A. ç. a.* sonu olmayan zamanlar, sonsuzluklar; *bk.* **آید ebed**.

آباد ābād *F. s.* bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer); *zıddı: ویران virān*.—**ābād etmek** 1) (bir yeri) bakımlı, bayındır, şen ve işlek duruma getirmek, 2) (birini) sevindirmek, (birinin) gönlünü açmak. *a.* 1 yer, yurt, 2 bir şeyin çok ve bol bulunduğu yer: *sa'd-ābād* "mutlulukla dolu yer, mutluluk yurdu", *şems-ābād* "günlük güneşlik yer, iyi/çok güneş alan yer".

آبادان ābādān *F. s.* bakımlı, bayındır, şen, şenlikli (yer).—**ābādān etmek** (bir yeri) şenlendirmek, bakımlı ve bayındır ve işlek duruma getirmek.—**ābādān olmak** (bir yer) şen, bayındır ve işlek olmak.

آبادانی ābādāni *F. a.* 1 bakımlılık, şenlik, 2 (bir iş/şey) yolunda, düzgün ve düzenli olma.

آبادی ābādi *F. a.* Hindistan'da üretilen bir tür değerli kâğıt. [Devlet-ābād şehrinde yapıldığından bu adla anılmıştır.]

آبادی ābādi *F. a. bk.* **آبادانی ābādāni**.

آبار ābār *F. a.* hesap defteri.

آبار ābār *A. ç. a.* kuyular; *bk.* **آبر bī'r**.

آباط ābāt *A. ç. a.* koltuklar, koltuk altları; *bk.* **آبط ibt, ibit**.

آبال ābāl *A. ç. a.* develer; *bk.* **آبل ibl**.

آبانوز ābanoz *T. k. dili: a.* siyah renkli sert ve dayanıklı ağaç. *s.* abanozdan yapılmış: *abanoz ok*.—**abanoz kesilmek** siyahlaşıp sert ve dayanıklı duruma gelmek; *bk.* **آبنوس ābnūs**.

آبانی ābāni *T. a.* sarı dallarla işlenmiş bir tür ipek kumaş. *s.* bu kumaştan yapılmış (sarık vb.).

آب-پیکرāb-peykerān *F. a. gökb.* Burçlar Kuşağı'ndaki, aralıkları otuzar dereceye bölünmüş on iki burçtan her birinin onar derecelik üç bölümünün ilişkili bulunduğu var sayılan gezegenler. [Örnek olarak Koç burcunun ilk on derecesi Merih, ikinci on derecesi Güneş, son on derecesi ise Zühre ile ilişkili idi. Yıldızların hareketlerine ve konumlarına göre hüküm çıkarmakta bunlar göz önünde bulundurulurdu.]

آبتابه ābtābe *F. a.* bahçıvan kovası.

آب-هور āb-hor, **آب-خورد āb-hord** *F. a.* hisse, nasip.

آب-هیز āb-hiz *F. a.* dalga.

آبد ābid *A. a.* yanıltıcı söz, yanıltmaç.

آبدار ābdār *F. s.* 1 sulu, taze ve diri (nesne), 2 parıltılı, göz alıcı (nesne), 3 parlak, cilâlı (nesne), 4 keskin (kılıç), 5 *mec.* güzel, anlamlı (söz).

آبداری ābdāri *F. a.* 1 sululuk, tazelik, dirilik ve canlılık, 2 parlaklık, göz alıcılık.

آبدال ābdal *T. k. dili: s.* 1 bön, saf, kandırılması kolay (kimse), 2 derviş tabiatlı, her şeyi hoş gören, hiçbir şeyi önemsemeyen, kalenderce yaşayan (kimse); *bk.* **آبدال ebdāl**.

آبدان ābdān *F. a.* 1 su kabı, kova, 2 sidik torbası.

آبدان ābdān *F. a. (T. k. dili: abdest, abdes h. dili: avdaz)* 1 abdest, namaz abdesti, namaz kılmak için belli uzuvları yıkamak suretiyle yapılması gereken temizlik, 2 *T.* boy abdesti, belli durumlarda dince belirlenmiş şartlara uygun olarak yapılan beden temizliği.—**abdest almak** namaz kılmak için belli uzuvları belli biçimlerde temizleyip arıtmak.

آبdestān ābdestān *F. a.* abdestlik, namaz abdesti almakta kullanılan su kabı, ibrik.

آبdest-hāne ābdest-hāne *F. a.* 1 el, yüz yıkamak ve namaz abdesti almak için yapılmış musluklu ve kurnalı yer, 2 ayak yolu, tuvalet.

آبide ābide *A. a.* 1 eskilerden kalan değerli, önemli ve benzersiz eser, 2 hiç unutulmayıp anlatılagelen olay, 3 benzeri yazılamayacak derecede güzel şiir.

آبراش ābraš *T. k. dili: s.* 1 alacalı, benekli (at), 2 tüysüz yerlerinde uyuya benzer hastalığı olan (at). *a.* 1 beyaz ve kırmızı alaca renk, 2 ala tenlik, vücutta "sam lekesi" denilen lekeler oluşturan bir hastalık, albino, 3 vücudunda söz konusu hastalık yüzünden lekeler bulunan kimse, ala tenli, 4 yüzde ve vücudun başka yerlerinde şekil bozukluğuna yol açan bir hastalık, miskin illeti, cüzam, lepra, 5 bu hastalığa yakalanmış kimse, cüzamlı; *bk.* **آبراش ebreš** ve **آبرص ābras**.

آبراه āb-rāh *F. a.* su yolu.

آبرو āb-rū *F. a.* 1 yüz suyu, yüz aklı; (ırz, namus, haysiyet ve şeref gibi) insan değerleri, 2 (benzerleri ve denkları arasında) övünç sebebi olan kimse/şey.

آبریز āb-riz *F. a.* 1 ayak yolu, tuvalet, 2 ibrik, 3 (*T. h. dili: havruz*) pis su ve pislik dökülen kap.

آبستن ābisten *F. a.* gebe, yüklü. *s.* (-i) içinde bulunduran, (-i) saran, (-i) kapsayan.—**ābisten olmak** (-den) gebe kalmak.

آبiste ābiste *F. s.* sürülmüş, ekime hazır duruma getirilmiş tarla.

آب-süvār āb-süvār *F. s.* su yüzünde yüzen (nesne). *a.* su üzerinde sürüklenip giden kabarcık.

آبشار ābšār *F. a.* su şarılması.

آبışhor ābišhor *F. a.* 1 su yalağı/teknesi, 2 su yatağı.

آب-şinās āb-şinās *F. a.* 1 gemi kılavuzu, 2 su yollarının bakım ve onarımını yapan işçi/usta, su yolcu.

آبیک ābik *A. a.* 1 (bir sebep bulunmaksızın) efendisinin yanından kaçan köle, 2 cıva.

آب-kār āb-kār *F. a.* 1 su taşıyan, saka, 2 su dolabı beygiri, 3 şarap tüccarı, 4 şarap içen kimse.

آبگاه ābgāh *F. a.* su biriken yer, su çukuru.

آب-keš āb-keš *F. a.* su taşıyan, saka.

آب-gūr āb-gūr *F. a.* su yolu, pis su kanalı/deliği.

آب-gün āb-gün *F. s.* su renginde, gök, mavi.—**آب-gün kafes āb-gün kafes** *F. a.* 1) gök, 2) *mec.* dünya: *Cân bülbülünün budur safrı / Feryād bu āb-gün kafesten* (Muallim Nâci) "Can bülbülünün çığlığı şudur: Bu mavi renkli kafesten, yani kapanıp kaldığımız şu dünyadan kurtulmaya çare yok mu?"

آب-gir āb-gir *F. a.* su biriken yer, gölcük, gölet.

آب-gine āb-gine *F. a.* 1 şişe, sürahi, kadeh gibi cam kap, 2 ayna.

آبل ābil *A. a.* 1 deve, at, koyun gibi hayvanlara bakmakta bilgili ve deneyimli kimse, 2 yeşil ot yiyerek suya ihtiyaç duymayan hayvan.

آبلak āblak *T. k. dili: s.* 1 iri ve değirmi (yüz, çehre), 2 teni beyaz; saç, kaşı ve bıyığı koyu siyah (genç irisi). *a.* ayaklarındaki sekiler oyluklarına kadar varan aklı karalı at, alabacak.

آبله ābile *F. a.* 1 kabarcık, deri üzerinde oluşan su torbacığı, 2 sivilce.—**آبله روز ābile-i rûz** *F. a. mec.* güneş.

آبنوس ābnūs *F. a. bk.* abanoz.

آبنوسی ābnûsi *F. s.* abanoz, abanoz ağacından yapılmış (nesne).

آبی ābi *A. s.* 1 (-den) kaçınan, (-den) çekinen (kimse), 2 (-den) tiksinen (kimse).

آبی ābi *F. s.* 1 suda yetişen, suda yaşayan (bitki/hayvan), 2 su renginde, mavi renkli (nesne). *a.* ayva.

آيار *ābyār* *F. s.* 1 sulayıcı, su verici, 2 bakıcı, yetiştirici, 3 bereket ve bolluk sağlayıcı, 4 *mec.* yardım edici, el uzatıcı, destek verici.

آياری *ābyārī* *F. a.* 1 sulayıcılık, 2 *mec.* yardım, destek.

آيه *ābih* *A.* yüzü örtülü utangaç kadın.

آتش *āteş* *F. a.* (*T. ateş*) 1 ateş, od, 2 kızgınlık, ısı, 3 öfke, 4 (hayvanda) oynaklık, hareketlilik, 5 yangın, 6 aşırı istek. *s. mec.* 1 kızgın, öfkeli (kimse), 2 *mec.* aşırı derecede istekli (kimse), 3 oynak (hayvan), 4 tez canlı (kimse).-**ateş perdesi** gölgelik, sayvan.-**ateş ilkâ etmek** (-i) yakmak, (-i) yakarak yok etmek, (-i) ateşe vermek.-**ateş vurmak** (-i) yakmak, (-i) yakarak yok etmek.-**ateşe yakmak** (-i) tutuşturmak, (-i) ateşe vermek, (-e) ateş vermek.-**آتش بھار** *āteş-i behār* *F. a.* bahar ateşi, yani: *mec.* gül.-**آتش تر** *āteş-i ter* *F. a.* kırmızı şarap.

آتشبار *āteş-bār* *F. s.* 1 ateş yağdırıcı (nesne), 2 *mec.* pek kızgın, öfkeli ve şiddetli (kimse).

آتش باز *āteş-bāz* *F. a.* ateşle gösteri yapan oyuncu.

آتش بازی *āteş-bāzī* *F. a.* 1 ateşle gösteri yapma, 2 savaşta düşmana karşı silah olarak ateşi/ateşli araçları kullanma.

آتشپاره *āteş-pāre* *F. a.* 1 ateş parçası, kıvılcım, 2 *mec.* sert ve yiğit kimse, 3 *mec.* yerinde duramayan, ele avuca sığmaz kimse.-**āteş-pāre olmak** öfkeden deliye dönmek, öfke ateşiyle yanmak.

آتش پرست *āteş-perest* *F. s.* ateşe tapan, Mecusi, Zerdüşt.

آتشتاب *āteş-tāb* *F. s.* 1 ateş gibi sıcak ve yakıcı (yer/nesne), 2 külhan, cehennemlik.

آتش خاطر *āteş-hâtır* *F. s.* 1 her güzele gönül veren (kimse), 2 zeki, çabuk kavrayışlı (kimse), 3 sözü etkileyici (kimse).

آتشخانه *āteş-hâne* *F. a.* 1 ateşe tapanların ibadet yeri, Mecusi tapınağı, 2 ateş yanan yer, ocak.

آتش خرام *āteş-hurām* *F. s.* hızlı yürüyen, ateş gibi hızla yol alıcı (at/kimse).

آتشدان *āteş-dān* *F. a.* 1 ateşlik, ocak, 2 içine ateş konulan kap, mangal.

آتش دل *āteş-dil* *F. s. bk.* **آتش خاطر** *āteş-hâtır*.

آتش دم *āteş-dem* *F. s.* sözü ya da sesi ateş gibi etkileyici olan, yanık sesli (kimse).

آتشزار *āteş-zār* *F. a.* ateşlik, ateş dolu, ateşle kaplı, çok sıcak ve yakıcı yer.

آتش زبان *āteş-zebān* *F. s.* sözü etkileyici olan, etkili söz söyleyen (kimse/şair).

آتشزده *āteş-zede* *F. s.* ateşe verilmiş, yakılmış (yer/nesne).

آتشزن *āteş-zen* *F. s.* (-i) yakıcı, (-e) ateş verici (kimse/nesne).

آتشزنه *āteş-zene* *F. a.* çakmak.

آتش سخن *āteş-suhan* *F. s.* 1 sözü etkili olan, etkileyici söz söyleyen (kimse), 2 sözü sert ve incitici olan, gönül kırıcı söz söyleyen (kimse).

آتش فام *āteş-fām* *F. s.* ateş renginde, kırmızı (şarap/çiçek/kumaş vb.).

آتش فشان *āteş-feşān* *F. s.* ateş saçan, ateş püskürten (nesne).

آتشگده *āteş-gede* *F. a.* ateşe tapanların ibadet yeri, Mecusi tapınağı.

آتشگون *āteş-gūn* *F. s.* ateş renginde, açık kırmızı renkte (şarap).

آتشگیره *āteş-gire* *F. a.* maşa.

آتشناک *āteş-nāk* *F. s.* ateşli, yakıcı (nesne).

آتشی *āteşi* *F. s.* 1 ateşli, yakıcı, 2 ateş renginde, açık kırmızı renkte, 3 öfkeli, yavuz. *a.* cehennem zebanisi.

آتشیان *āteşiyān* *F. ç. a.* cehennem zebanileri.

آتشین *āteşin* *F. s.* 1 ateş renginde, açık kırmızı (nesne), 2 etkili, etkileyici, yanık (ses/söz), 3 kızgın, ateş gibi yakıcı (söz/âh), 4 öfkeli, kızgın.

آتشین دم *āteşin-dem* *F. a.* sesi/sözü ateş gibi etkileyici olan, yanık sesli (kimse/ötücü kuş vb.).

آتی *āti* *A. a.* gelecek; *ziddi:* **مازی** *māzī*. *s. 1* gelecek olan, önde bulunan, 2 gelecekte söz konusu olacak/söz edilecek/yazılacak olan.

آتیان *ātiyān* *A. z.* ileride, aşağıda, daha sonra.

آثار *āsār* *A. ç. a.* eserler; *bk.* **اثر** *eser*.

آثم *āsām* *A. ç. a.* günahlar, suçlar; *bk.* **اثم** *ism.*

آثم *āsīm* *A. a.* suç işleyen, cezalandırılmayı gerektiren bir eylemde bulunan kimse.

آچار *ācār* *A. ç. a.* karşılıklar, ödülleri; *bk.* **اجر** *ecr.*

آجال *ācāl* *A. ç. a.* eceller; *bk.* **اجل** *ecel*.

آجام *ācām* *A. ç. a.* ormanlar, sık ağaçlıklar, çalılıklar; *bk.* **اجمه** *eceme*.

آجر *ācūr* *A. a.* kerpiç, tuğla, kiremit.

آجیر *ācīr* *A. a.* kendine ait bir yer/eşya üzerindeki kullanım hakkını belli bir para karşılığında başkasına veren kimse.

آجری *ācūri* *F. a.* tuğlacı, kiremitçi.

آجل *ācīl* *A. s.* sonraki, sonraya kalan, sonraya bırakılan (iş/eylem/uygulama).

آجیل *ācīlen* *A. z.* sonradan, ileride, daha sonra, sonraya bırakılmış olarak.

آجین *ācīn* *A. a.* rengi ve tadı değişmiş, bozulmuş su.

آحاد *āhād* *A. ç. a.* 1 asal sayılar, 2 birler; *bk.* **احد** *ahad*.-**آحاد ناس** *āhād-ı nās* *F. a.* sıradan kimseler, seçkin ve üst sınıftan olmayan kişiler.

آخار *ahar* *T. a.* kâğıt yüzeyini pürüzsüz, parlak ve kaygan hâle getirmek için sürülen kola; *bk.* **اھار** *chār*.

آخذ *āhūz* *A. s.* alıcı (kimse/nesne).

آخار *ahar* *A. s.* başka.

آخیر *āhūr* *A. s.* son. *z.* sonra, sonunda.-**āhūr etmek** (-i) bitirmek, sona erdirmek, başa çıkarmak.-**āhūr olmak** biti-

rilmek, bitmek, sona ermek.-**آخر الامر** *āhūrū'l-emr* *A. z.* sonunda, en sonunda, en sonra.

آخرین *āhūr-bīn* *F. s.* her şeyin sonunu gözünün önüne getiren, işin nereye varabileceğini düşünen (kimse).

آخرت *āhūret* *A. a.* öte dünya, ölümden sonra gidilecek yer.-**āhūrete gitmek** ölmek.

آخیرین *āhūrīn* *A. ç. a.* sonrakiler/sondakiler, sonra/son zamanlarda gelenler; *bk.* **اخر** *āhūr*, *ziddi:* **اولین** *evvelīn*.

آخور *āhūr* *F. a.* (*T. ahır*) ahır, hayvan damı.-**ahır edinmek** (hayvan) ahıra sokulmak/konulmak, (hayvan) bir yerde geceleme.-**ahır oğlanı** seyis.

آخوند *āhund* *F. a.* 1 okumuş, bilgili kimse, 2 din adamı, hoca, 3 büyük, ulu kimse.

آداب *ādāb* *A. ç. a.* edepler; *bk.* **ادب**

آدر *āder* *A. a.* kasığı çıkık kimse.

آدم *ādem* *A. a.* (*T. k. dili:* adam), insan, er kişi.-**adam olmak** büyümek, yetişmek, yiğitlik çağına girmek.-**adam koşmak** yanına katmak, (birinin) yanına adam vermek, (birini) birlikte göndermek.

-adam koşturmak (birinin) yanına adam vererek birlikte göndermek.

-adamın başına gelmek/-adamın başından geçmek kötü/şaşırtıcı bir durumla karşılaşmak.-**adam yerine koymamak/saymamak** (birine) değer vermemek, saygı göstermemek.-**adam yerine tutmamak** (birinin) yüzüne bakmamak, (birini) küçük görmek, aşağılamak, hiç yerine koymak.

آدمپرا *ādem-pirā* *F. a.* tas. olgun ve ergin kimse, (manevî olgunluk kazanmaya istekli olanları, Tanrı'ya yakınlaşma yoluna girenleri) eğitici, müşid.

آدمی *ādemī* *F. a.* 1 adam, insan, insanoğlu, 2 bir kimse, bir kişi.

آدمیان *ādemiyān* *F. ç. a.* adamlar, insanoğulları.

آدمیت *âdemiyyet* A. a. adamlık, insanlık; insana yaraşır nitelik/durum/davranış; insanca değerlerle donanmış olma niteliği.

آذر *âzâr* A. a. mart.

آذان *âzân* A. ç. a. kulaklar; bk. *اذن* *ûzn*.

آذر *âzer* F. a. ateş.

آذرپرست *âzer-perest* F. a. ateşe tapan kimse, Mecusi.

آذرکده *âzerkede* F. a. Mecusi tapınağı.

آذینه *âzine* F. a. cuma günü.

آرا *ârâ* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) donatan, bezeyen, süsleyen, şenlendiren: *cihân-ârâ* "cihanı süsleyen", *dil-ârâ* "gönül süsleyen, sevgili", *meclis-ârâ* "meclisi süsleyen".

آراء *ârâ*, **آرا** *ârâ* A. ç. a. oylar, görüşler; bk. *رای* *re'y*.

آراب *ârâb* A. ç. a. 1 düşünme, çabuk kavrama güçleri, 2 boy poslar, bedenler, 3 gerekli olan/gerek duyulan şeyler, 4 oyuna getirmeler, tuzağa düşürmeler, kandirmacalar; bk. *ارب* *irb*.

آراستی *ârâstegî* F. a. süslülük, süslü oluş.

آراسته *ârâste* F. s. 1 süslü, bezenmiş, donanmış (nesne), 2 düzgün, düzenli (nesne).-**ârâste etmek/kılmak** (-i) bezemek, (-i) süslemek, (-i) düzmek, (-i) donatmak.

آراسته *arasta* T. a. 1 çeşitli ürünler ve eşyalar satılan bir çarşıda yalnız bir tür eşya satanlara ayrılmış bölüm, 2 ordu çarşısı, ordunun toplandığı yerde kurulan seyyar çarşı; bk. *آراسته* *ârâste*.

آرام *ârâm* A. a. kırdı, çölde dikilen nişan, iz taşı/kazığı.

آرام *ârâm* F. a. 1 gönül dinçliği, rahat, huzur, 2 dinlenme, 3 durup bekleme, dayanma, sabır.-**ârâm etmek** 1) sıkıntısız ve üzüntüsüz olmak, kafası dinç, içi/gönül ferah olmak, 2) dinlenmek, yatmak, uyumak, 3) durmak, durup beklemek, kalmak, dayanmak, ayakta

kalmak, yıkılmamak.-**ârâm vermek** (birini) dinlendirmek, (birini) rahat ettirmek.-**آرام جان** *ârâm-ı cân* F. a. 1) gönül dinçliği, iç huzuru, 2) gönül verilen, sevgi duyulan, sevilen kimse, sevgili.-**آرام دل** *ârâm-ı dil* F. a. bk. *آرام جان* *ârâm-ı cân*.

آرامبخش *ârâm-bahş* F. s. dinlendirici, rahatlık verici, huzura kavuşturucu (yer/durum).

آرامجوی *ârâm-cûy* F. s. huzur arayan, rahata ermek isteyen (kimse).

آرامجویانه *ârâm-cûyâne* F. s. ve z. rahata ermek isteyeneye yakışır biçimde ve yolda.

آرامجوی *ârâm-cûyi* F. a. huzur ve rahat arama.

آرامساز *ârâm-sâz* F. a. duran, dinlenen, dinlenmeye çekilen (kimse).

آرامسوز *ârâm-sûz* F. a. huzur kaçıran, insanın rahatını bozan (kimse/söz/davranış vb.).

آرامش *ârâmîş* F. a. gönül dinçliği, huzur.

آرامگاه *ârâmgâh* F. a. 1 huzur içinde bulunulan yer, huzur yuvası, 2 sürekli oturulan yer, 3 bulunulan, konulan yer.

آرامگزین *ârâm-gûzîn* F. s. dinlenen, dinlenmeye çekilmiş, dinlenmekte olan/vaktini dinlenerek geçiren (kimse).

آرامگاه *ârâm-geh* F. a. bk. *آرامگاه* *ârâmgâh*.

آرامیده *ârâmide* F. s. 1 rahat içinde bulunan, bir iş yapmayıp dinlenmeye çekilmiş (kimse), 2 durgun, hareketsiz (kimse/nesne).

آرایش *ârâyiş* F. a. süs, bezek.-**ârâyiş eylemek** süslemek, bezemek.-**ârâyiş bulmak** süslenmek, bezenmek.-**ârâyiş vermek** süslemek, donatmak, parlatmak.

آرد *ârd* F. a. 1 un, 2 değirmen taşına tahılın azar azar dökülmesine yarayan oluk/huni.

آرزو *ârzû* F. a. (T. arzu) 1 istek, heves, 2 dilek, özlem.-**arzu çekmek** (-e) özlem

duymak, (-i) özlemek.-**arzu edinmek** 1) (-i) özlemek, (-e) özenmek, (-e) imrenmek, (-e) gönül vermek, 2) (-i) istemek, (-i) dilemek, (-i) elde etme peşinde olmak, 3) (-i) çok istemek, (-in) üzerine düşmek.-**arzu etmek** (-i) özlemek, (-e) özenmek, (-i) istemek, (-i) dilemek.

آرزودار *ârzû-dâr* F. s. istekli, hevesli (kimse).

آرزوکش *ârzû-keş* F. s. yuk. m. bk.

آرزومند *ârzûmend* F. s. yuk. m. bk.

آرزیز *ârzîz* F. a. kurşun.

آرق *ârîk* A. s. uykusuz, gece uyumayan (kimse).

آرامیده *âremide* F. s. bk. *آرامیده* *ârâmide*.

آرنج *ârenc* F. a. dirsek.

آرنک *âreng* F. a. yol, yol yordam, biçim, gidiş, yön, tutum, töre, tarz.

آرغ *ârûğ* F. a. geçirme.

آز *âz* F. a. açlık, doyumsuzluk, aşırı istek.

آزاد *âzâd* F. s. 1 bırakılmış, salıverilmiş (köle/esir), 2 hür, köle ya da esir olmayan (kimse), 3 serbest, bir kimse ya da işle bağı, ilintisi olmayan (kimse).-**âzâd etmek** 1) (esiri/köleyi) salmak, bırakmak, 2) (birini) (işten/bulunduğu yerden) salıvermek, boş bırakmak, 3) (düğümü/bağı) açmak/çözmek, 4) (hayvanı) bağını çözüp salıvermek, serbest bırakmak, 5) (birine) izin vermek, (birini) izinli saymak, 6) (birini) geri almak, parayla kurtarmak.-**âzâd olmak** 1) (esir/köle) salınmak, bırakılmak, 2) kurtulmak, 3) salıverilmek, serbest kalmak, 4) (eş) boşanmak, 5) (-den) kurtulmak, bağışlanmak.

آزادگان *âzâdegân* F. ç. a. herhangi bir bağla bağlı bulunmayanlar.

آزادگی *âzâdegi* F. a. bağısız, bağlantısız olma, serbestlik.

آزاده *âzâde* F. s. 1 her türlü bağdan kurtulmuş, (herhangi bir kimseyle/şeyle) bağı bulunmayan, serbest, hür (kimse),

2 (ile) uğraşmayan, uzak, ilgisiz, ilişkisiz (kimse), 3 bir istek ve tutku ardında koşmayan (kimse).

آزاده خاطر *âzâde-hâtır* F. s. gönlünde bir şeye karşı ilgi ve bağlılık bulunmayan, kayıtsız (kimse).

آزاده دل *âzâde-dil* F. s. yuk. m. bk.

آزاده سر *âzâde-ser* F. s. bir şey düşünmeyen, başı dinç, takıntısız (kimse).

آزادی *âzâdi* F. a. azatlık, serbestlik.

آزار *âzâr* F. a. 1 (birine) eziyet etme, sıkıntı verme, (birinin) canını sıkma, 2 (birini) incitme, (birinin) gönlünü kırma, 3 (birine) kötü söz söyleme, (birini) azarlama, (birine) küfretme.-**âzâr etmek** 1) (birinin) eziyet etmek, sıkıntı vermek, acı çektirmek, 2) (birinin) canını sıkıkmak, 3) (birini) azarlamak, (birine) sövmek.-**آزار دل** *âzâr-i dil* F. a. gönül kırıklığı, gönül kırılmışlık.

آزاردیده *âzâr-dide* F. s. incitilmiş, gönül kırılmış, küskün (kimse).

آزارسان *âzâr-resân* F. s. incinmiş, incitilmiş (kimse).

آزاریش *âzâriş* F. a. üzüntü, sıkıntı, baş ağrısı.

آزارمند *âzârmend* F. a. üzüntülü, sıkıntıya uğramış, canı sıkkın (kimse).

آزاری *âzâri* F. a. üzüntülü olma, üzüntü içinde bulunma hâli.

آزال *âzâl* A. a. ezeller; bk. *ازل* *ezel*.

آزردگی *âzürdegi* F. a. incitilmiş olma, üzüntü ve rahatsızlık duyma hâli.

آزرده *âzürde* F. s. incinmiş.-**âzürde etmek** 1) (birine/bir canlıya) acı çektirmek, (birini/bir canlıya) incitmek, 2) (birini/bir uzvu) yaralamak, sakatlamak.

آزرده خاطر *âzürde-hâtır* F. s. 1 gönül incinmiş, gücenmiş, darılmış (kimse), 2 acılı, üzgün, kederli (kimse), 3 kızgın, öfkeli (kimse).-**âzürde-hâtır etmek** 1) (birini) incitmek, gücendirmek, darıltmak, 2) (birine) acı çektirmek, (birini)

üzmek, 3) (birini) kızdırmak, öfkelen-dirmek. -**âzürde-hâtır olmak** 1) gönlü incinmek, darılmak, 2) (birini) üzmek, (birine) acı çektirmek, 3) (birine) kız-mak, öfkelenmek.

آزم *âzerm F. a.* 1 büyüklük, ürkütücü gör-rünüş ve duruş, 2 göz alıcılık, 3 yumu-şaklık, 4 utanma, yüzü kızarma.

آزمâ *âzmâ F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (-den) anlayan, (-i) bilir, deneyimli. [Çoklukla Türkçe'nin -ci ekine denk bir anlam verir: *ceng-âzmâ* "usta dövüş eri, savaşçı".]

آزمایش *âzmâyiş F. a.* deneme, deneyim.

آزمند *âzmend F. s.* açgözlü, doymak bil-mez (kimse).

آزمه *âzime A. a.* azı dişi.

آزموده *âzmûdegi F. a.* deneyimli olma, görmüş geçirmiş olma hâl ve niteliği.

آزموده *âzmûde F. s.* 1 denenmiş (kimse), 2 deneyimli, işbilir, görmüş geçirmiş (kimse). -**âzmûde etmek** (-in doğruluk ve gerçekliğini) görmek, bulmak, dene-mek, sınamak.

آزمون *âzmûn F. a.* deneme, sınama.

آزور *âzver, âzûr F. s. bk.* **آزمند**.

آزوغ *âzûg F. a.* kir, pas.

آژنگ *âjeng F. a.* yüzdeki kırışıklık, buru-şukluk.

آس *âs A. a.* mersin ağacı. -**آس کوهی** -**âs-ı kûhî** yaban mersini, ölmez diken.

آس *âs F. a.* 1 değirmen, 2 beyaz kürk, kakum.

آسâ *âsâ F. a.* esneme.

آسâ *âsâ F. takı* gibi, (-e) benzer.

آسال *âsâl A. a.* temel, yaradılış özellikleri, huylar, ahlak.

آسان *âsân F. s.* 1 kolay (iş/eylem), 2 yararlı, işe yarar (iş/durum). z. kolaylıkla, zor-lanmadan. -**âsân etmek** kolaylaştırmak, uydurmak, rast getirmek. -**âsân vech-ile** /**vech üzre**. z. kolayca, kolaylıkla.

آسانی *âsânî F. a.* kolaylık: *Kamusun ber-ta-ref kıldı edip tedbir-i âsânî* (Hemdemî) "Aldığı kolaylık önemiyle hepsinin üs-tesinden geldi."

آشایش *âşâyiş F. a.* 1 dinçlik, esenlik, hu-zur, 2 (toplumda) güvenlik, düzenlilik, barışıklık. -**âşâyiş ü ârâm etmek** 1) dinlenmek, uyumak, 2) keyif çatmak, yan gelip yatmak, 3) (bir yerde) biraz durmak, duraklamak, soluklanmak.

آشایش-پرور *âşâyiş-perver F. s.* (toplum-da) güvenlik ve barışıklık için çalışan (kimse).

آشایش-پرورانه *âşâyiş-perverâne F. s. ve z.* toplumun genel güvenliği yolunda hiz-met verecek biçimde.

آشایش-جوی *âşâyiş-cûy F. s.* güvenlik ve esenlik isteyen (kimse/toplum).

آشایش-جویانه *âşâyiş-cûyâne F. s. ve z.* gü-venlik ve esenlik içinde bulunmayı ara-yana düşer ve yakışır yolda.

آشبان *âsbân F. a.* değirmenci.

آشبان *âsbânî F. a.* değirmencilik.

آستار *astar T. a.* 1 giyimliklerin iç yüzüne kaplanan ince dokuma, 2 boya altına sürülen kat; *bk.* **استار** *estâr*.

آستان *âstân, âsitân F. a.* 1 eşik, kapı önü, pabuçluk, 2 tekke, dergâh. -**آستان** *âsitân-ı fenâ F. a. mec.* dünya.

آستانه *âsitâne F. a.* 1 eşik, kapı önü, 2 büyük tekke, 3 devlet merkezi. [Bu an-lamda İstanbul için kullanılmıştır.]

آستار *astar bk.* **آستار**.

آستر *âster F. a.* astar.

آستین *âstin F. a.* yen, kollu üstlüklerde kolun alt ağzı.

آستین-افشان *âstin-efşân F. s. mec.* (-i) el-den bırakıcı, (-den) vazgeçici (kimse).

آستین-بر-چیده *âstin ber-çide F. a.* (bir iş gör-mek için) hazırlanan/hazırlanmış kimse.

آستین-بر-زده *âstin ber-zede F. a. yuk. m. bk.*

آستین-بر-مالیده *âstin ber-mâlîde F. a. yuk. m. bk.*

آستین-افشان *âstin-feşân F. s. bk.* **âstin-efşân** *افشان*.

آستینه *âstine F. a.* yumurta.

آسمان *âsmân F. a.* (T. k. dili: *âsûmân*) gök. -**آسمان-berin** *âsmân-ı berin F. a.* arş, göklerin en üst katı. -**آسمان و ريسمان** *âsmân ü risman F. a. mec.* "gök ve ip" anlamındaki bu söz doğru ve yerli ye-rinde söz ile aykırı, tutarsız ve saçma söz hakkında kullanılır.

آسمان-سenc *âsmân-senc F. a.* saat.

آسمانه *âsmâne F. a.* tavan.

آسمانی *âsmânî F. s.* 1 gökle ilgili, gökte bu-lunan, gökten gelen, 2 gök renginde, açık mavi.

آسمانیان *âsmâniyân F. a.* gök varlıkları, melekler.

آسوده *âsûdegi F. a.* durgunluk, dingin-lik, dinlenme.

آسوده *âsûde F. s.* 1 başı dinç, güven içinde olan (kimse), 2 güven içinde bulun-u-lan, güvenli, huzurlu (yer).

آسوده-هال *âsûde-hâl F. s.* 1 huzur, rahat, kafa ve gönül dinçliği, 2 özgürce gü-ven içinde yaşama. -**âsûde-hâl olmak** sıkıntı, tasa ve kaygıdan uzak olmak, huzur içinde yaşamak.

آسوده-خاطر *âsûde-hâtır F. s.* aklı fikri ra-hatta olan, huzurlu, sıkıntısız, kayıtsız (kimse).

آسوده-دل *âsûde-dil F. s. yuk. m. bk.*

آسوده-دلی *âsûde-dilî F. a.* rahatta olma, sı-kıntısızlık, sıkıntı verici şeylerden uzak bulunma hâli.

آسی *âsi A. a.* tabip, cerrah.

آسی *âsi A. s.* üzüntülü, gönlü kırık, boy-nu bükük (kimse).

آسیا *âsiyâ F. a.* değirmen.

آسیاب *âsiyâb F. a. yuk. m. bk.*

آسیابان *âsiyâbân F. a.* değirmenci, değir-men işleten kimse.

آسیا-زене *âsiyâ-zene A. a.* değirmen taşına dış açmakta kullanılan alet, dişenek.

آسیا-سeng *âsiyâ-seng F. a.* değirmen taşı.

آسیاگر *âsiyâger F. a.* değirmen yapan kimse.

آسیب *âsib F. a.* 1 zarar, 2 zarar verici du-rum, acıklı ve acı verici şey/olay.

آسیب-رسان *âsib-resân F. s.* zarar verici, sıkıntıya uğraticı, acı çektirici (olay/ durum).

آسیده *aside T. k. dili: a.* pirinç ya da arpa unu ile yoğrulmuş hamurun ortasına etli bamya dökülerek hazırlanan bir tür ye-mek; *bk.* **عصیده** *aside*.

آسیه *âsiye A. a.* 1 direk, sütun, 2 üzüntülü kadın.

آش *âş F. a.* 1 yemek, her türlü yiyecek içecek, 2 muharrem ayında pişirilen aşure.

آشام *âşâm F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) içen, içici, çekici: *şîr-âşâm* "süt içen/emen", *mey-âşâm* "şarap içen" gibi.

آش-pez *âş-peş F. a.* aşçı.

آشتی *âšti F. a.* barışıklık.

آشتی-پرور *âšti-perver F. s.* barışıklık yanlı-sı, barıştan yana olan (kimse).

آشتی-پرورانه *âšti-perverâne F. s. ve z.* ba-rıştan yana olana düşer/yakışır biçim-de/yolda.

آشتی-پروری *âšti-perverî F. a.* 1 barıştan yana olma, barışseverlik, 2 barış iste-yenle, barıştan yana olanla ilgili ve ilin-tili.

آشخانه *âş-hâne F. a.* yemek pişirilen yer, mutfak.

آشفته *âşüftegi F. a.* 1 kafa ve gönül ka-rışıklığı, huzursuzluk, sıkıntı ve üzüntü içinde bulunma, 2 aklı gitme, delirme, 3 şaşkınlık, korku. -**âşüftegi etmek** 1) (birinin) kafasını karıştırmak, düzeni-ni bozmak, huzurunu kaçırmak, 2) (bi-rini) korkutmak, ürkütmek, şaşırtmak.

آشفته *âşüfte F. s.* 1 düzeni bozulmuş, dirliği alt üst olmuş (kimse), 2 şaşırıp

kalmış, şaşkınlığa düşmüş, aklı dağılmış (kimse), 3 aklını yitirmiş, delirmiş (kimse), 4 çılgınca, delicesine seven (kimse), 5 bunamış, bunak (kimse). -**âşüfte etmek** (birini) şaşkınlığa düşürmek, şaşkına çevirmek.

حال âşüfte-hâl F. s. 1 acıya düşmüş, aklı dağılmış, şaşırıp kalmış, dirliği düzeni alt üst olmuş (kimse), 2 incinmiş, kalbi kırılmış (kimse), 3 aklını yitirmiş, delirmiş (kimse). -**âşüfte-hâl olmak** 1) acı çekmek, şaşkınlığa düşmek, ne yapacağını bilemez duruma sürüklenmek, düzeni alt üst olmak, 2) aklını yitirmek, delirmek.

آشکار âşkâr F. s. (T. k. dili: âşikâr) açık, belli, göz önünde olan, görülür olan (durum/nesne). -**âşikâr etmek** 1) (-i) (birine) açmak, açıklamak, 2) (birine) (bir durumla/şeyle ilgili) bilgi vermek, (birini) bilgilendirmek. -**âşikâr olmak** görünmek, bilinmek, görünür ve biliniyor olmak.

آشکارا âşkâra, آشکاره âşkâre F. s. (T. k. dili: âşikâre) yuk. m. bk. - **âşikâre bildirmek** (-i) seslenerek bildirmek, (-i) yüksek sesle söyleyerek duyurmak. - **âşikâre etmek** 1) (-i) söylemek, (-i) açıklamak, (-i) ele açık etmek, 2) (-i) yaymak, (-i) herkese duyurmak, 3) (-i) anlatmak, (-i) açıklamak, 4) (-i) anlattırarak kılmak, (-i) niteliklerini sayarak/belirtmek anlatmak, tanıtmak. -**âşikâre söylemek** 1) (-i) açıkça ve doğrudan söylemek, (bir durum üzerine) açıklamak yapmak, 2) (-i) doğrulamak, (-i) gerçeklemek.

آشنا aşna T. h. dili a. adı anılmak istenmeyen kişi/şey yerine kullanılır. -**aşna fişne** sevgili, yavuklu, oynaş. -**aşna fişne etmek** (uzaktan uzağa/gizlice) görüşmek, cilveleşmek.

آشنا aşna F. s. (T. k. dili: âşinâ, h. dili: aşna) 1 bildik, tanıdık (kimse); *ziddi: یاد yâd*. 2 *mec.* haberli, bilen, bilgi sahibi (kimse). -**âşinâ olmak** 1) bilinmek, tanınmak, 2) arkadaşlık/dostluk etmek.

آشناگر âšnâger F. a. suda yüzen kimse, yüzücü; *bk.* شناگر şinâger.

آشینالیک âşinâlık T. a. bilgi, ilgi, ilişki, bağlantı. -**âşinâlık bağlamak/etmek** dost/arkadaş olmak, birbiriyle iyi geçinip/birbirine arka çıkıp yoldaşlık etmek.

آشناور âšnâver F. a. yüzücü; *bk.* شناور şinâver.

آشنايی âšnâyî F. a. aşinalık, bildik olma, tanıdık olma, birbirini tanım olma hâli.

آشوب âşûb, -âşûb F. a. karışıklık, kargaşa. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) karıştırıcı, kargaşa çıkarıcı: *cihân-âşûb* "dünyayı karıştırıcı".

آشوبگاه âşûbgâh F. a. karışıklık yeri, gürültü patırtı yeri.

آشوبگاه âşûbgeh F. a. yuk. m. *bk.*

آشوغ âşûg F. a. bilinmeyen, gizli/gizlenmiş şey.

آشیان âşiyân F. a. 1 kuş yuvası, 2 *mec.* oturulan yer, ev, barınak.

آشیانه âşiyâne F. a. yuk. m. *bk.*

آصال âsâl A. ç. a. ikindi ile akşam veya yatış arasındaki zamanlar.

آصاف âsaf A. a. 1 (büyük harfle) Süleyman Peygamber'in vezirinin adı, 2 (eğretileme yoluyla) vezir: *vezîr-i Âsaf-tedbir*. [Bu gibi örneklerde özel ad olarak kullanılmıştır.]

آصفانه âsafâne T. s. ve z. vezire özgü, vezire düşer/yakışır biçimde.

آصافی âsafî T. s. vezirle ilgili, vezirle ilgili.

آطل âtal A. ç. a. koltuk altları; *bk.* اطل itl.

آتام âtâm A. ç. a. hisar, köşk, kasır vb. yüksek yapılar.

آطلس atlas T. a. (< A. اطللس atles) yüzü ipek, tersi pamuk bir tür kumaş, saten.

آطلس atlas T. a. (< Yun.) 1 coğrafya haritaları derlemesi, 2 bilgileri cetvel şeklinde düzenlenmiş kitap, 3 *mit.* Jüpiter (Müşteri) gezegeninin oğlu, gökleri taşıyan mabut.

آطلس atlas T. k. dili: a. yüzü ipek, tersi pamuk bir tür parlak kumaş, saten; *bk.* اطللس atles.

آغاز âğâz F. a. 1 (-e) başlama, 2 başlangıç. -**âğâz etmek/eylemek** (-e) başlamak, (-e) koyulmak.

آغازه âğâze F. a. şarkı başlangıcı, şarkı girişi. -**âğâze etmek** (okuyucu) şarkıya giriş yapmak.

آغشته âğište F. s. 1 bulaşmış, (birbirine) karışmış, bulaşık, karışık (nesne): *âğište-i hân u hâk* "kana, toprağa bulaşmış", 2 bulanmış. -**âğište etmek** (iki şeyi) birbirine karıştırmak.

آغوش âğûş F. a. 1 kucak, 2 (-i) kucaklamak.

آغیه âğiye A. a. 1 içine su biriken çukur, 2 su kanalı, su arki.

آفات âfât A. ç. a. afetler; *bk.* آفت âfet.

آفاق âfâk A. ç. a. 1 ufuklar; *bk.* افق ufk, ufuk, 2 dünyanın dört bir yanı, köşesi bucağı. -**âfâkı tutmak** dünyanın dört bir yanına yayılmak.

آفاقه âfâk-gir F. s. dünyayı tutmuş, dünyanın her yanına yayılmış (ün/haber).

آفاقی âfâki T. s. havadan sudan, dereden tepeden, gereksiz ve önemsiz (söz). a. Mekke'ye yalnız hac için giden, orada sürekli oturmayan kimse.

آفت âfet A. a. 1 sıkıntıya düşürücü, acı verici durum, 2 ortalığı alt üst edici, yıkıcı, yok edici durum.

آفت âfet A. a. T. eşsiz güzellikte dilber, sevenin başına belâ açacak güzel. -**آفت-âfet-i cân F. a.** 1) güzel, dilber, 2) insanın ruh dengesini alt üst eden, kişiyi acı çektiren durum/kimse/davranış

vb. -**آفت devrân F. a.** benzersiz güzel, eşsiz dilber.

آفتاب âftâb F. a. (T. k. dili: âfitâb) 1 güneş, 2 T. *mec.* güzel yüzlü, parlak çehreli kimse.

آفتاب-آفتاب-آفتاب F. a. çok ünlü kimse.

آفتاب-پرست âftâb-perest F. s. 1 güneşe tapan (kimse). a. 1 nilüfer çiçeği, 2 ker-tenkele.

آفتاب-سوار âftâb-sûvâr F. s. sabahları erken kalkan, gün doğmadan kalkmayı alışkanlık edinmiş (kimse).

آفتاب قرشی âftâb-ı Kureşî F. a. Hz. Muhammed.

آفتاب-گیر âftâb-gir F. a. şemsiye.

آفتابه âftâbe F. a. bahçıvan kovası.

آفت-زede âfet-zede F. a. birden çıkagelen bir yıkama uğramış, acı çekmiş ve zarar görmüş kimse.

آفت-زedeğân âfet-zedeğân F. ç. a. afetzedeler.

آفروشه âfrûşe F. a. un helvası.

آفریدگار âferidgâr F. a. Yaratıcı, Hâlık, Tanrı.

آفریدگاری âferidgâri F. s. Yaratıcı katıyla ilgili (konular).

آفریده âferide F. s. yaratılmış, mahluk.

آفرین âferin F. ünl. 1 beğenme, yerinde bulma ve övgü bildirir, 2 alay yollu yerme bildirir. -**âferin getirmek** (birini) övmek, (birinin) yaptığını beğenmek. -**âferin okumak** beğenmek, övmek, alkışlamak, alkış tutmak.

آفرین-آفرین-آفرین F. s. "Aferin" de-yici, beğendiğini dile getirici, övücü (kimse). -**âferin-hân olmak** (bir şeyi) beğendiğini dile getirmek, övmek.

آفرینش âferiniş F. a. yaradılış.

آفریننده âferinende F. s. Yaratıcı, Tanrı.

آتش افشان âteş-efşân F. s. ateş saçan, ateş püskürten (nesne).

آستین افشان âstin-efşân F. s. mec. (-i) el-den bırakıcı, (-den) vazgeçici (kimse).

آستین فشان *āstin-fešan* F. s. yuk. m. bk.

آفق *āfuk* A. s. iyilik yapmayı çok seven, elinden geldiğince herkese iyilik yapmaya çalışan (kimse).

آفک *āfik* A. s. yalancı, yalan söyleyen (kimse).

آفل *āfil* A. s. kaybolan, görünmez olan, batan (güneş/yıldız).

آفیون *afyon* T. k. dili: a. bk. افیون *efyūn*.

آقطار *aktar* T. k. dili: a. 1 eskiden mahalle aralarındaki baharat ile iğne, iplik ve benzeri şeyler satılan küçük iş yeri, küçük dükkân, 2 dükkânında söz konusu şeyleri satan kimse; bk. عطار *attār*.

آگاه *āgāh* F. s. 1 bilgili, haberli (kimse), 2 uyanık, ileri görüşlü, kalp gözü açık (kimse).-*āgāh etmek* 1) (-i) bildirmek, (-i) duyurmak, (-i) haber vermek, (birini) (bir konuda) bilgilendirmek, 2) öğretmek, öğrenmesini sağlamak, 3) (birine) öğüt vermek, (birine) (bir şey) öğütlemek, 4) göstermek, (birini) (bir konuda) uyar-mak.-*āgāh olmak* 1) (-i) bilmek, (-i) tanımak, (-den) haberi olmak, 2) anlamak, kavramak, duymak, 3) önceden duymak/görmek, 4) sakınmak, uyanık olmak.-*āgāhi olmayan* bir şey bil-meyen, bir şeyden haberi olmayan, bilg-i-siz, boş kafalı (kimse).

آگاهدار *āgāhdār* F. s. 1 bilgili, her şeyden haberi olan, görmüş geçirmiş (kimse), 2 öğretilmiş, bilgilendirilmiş, haberli kılınmış (kimse).-*āgāhdār etmek* 1) (-i) bildirmek, (-i) haber vermek. 2) (birini) öğütlemek, (birine) öğüt vermek.

آگاه-ضمیر *āgāh-zamir* F. s. kalp gözü açık, uyanık (kimse).

آگاهی *āgāhi* F. a. 1 (bir şey hakkında) bilgili olma, (-i) yakından tanıma, haberli olma, 2 uyanıklık, kalp gözü açıklığı.

آکل *ākil* A. s. yiyen, yiyici (kimse/hayvan/hastalık).

آکله *ākile* A. a. 1 Türkçe'de "et yiyen" ve "yenirce" denilen hastalık, 2 Ebû Süf-yân'ın karısının adı. [Uhud Savaşı'nda Hz. Peygamber'in amcası Hamza'nın göğsünden ciğerini koparıp çıkararak ısırmış ve kanını emmiş olması yüzün-den bu unvanla anılmıştır.]-*آکله الاکباد* *ākiletü'l-ekbād* A. a. Ebû Süf-yân'ın karısı Hind'in lakabı.

آکده *āgende* F. s. 1 doldurulmuş, dolu (nesne), 2 tıkalı (nesne).

آکده گوش *āgende-gūsh* F. s. mec. kulağı tıkalı, söz dinlemez, hayırsız (kimse).

آکه *āgeh* F. s. bk. آگاه *āgāh*.

آکھی *āgehi* F. a. bk. آگاهی *āgāhi*.

آکین *āgin* F. s. 1 dolu (kap), 2 kaplamış, yayılmış, yaygın (nesne).

آل *āl* A. a. 1 ocak, aile, soy sop, 2 oğul-lar, çocuklar ve torunlar.-*آل حم* *āl-hā-mim* F. a. Kur'an'da حم ile başlayan sureler.

آل *āl* A. a. düzen, hile.

آل *āl* F. a. (< T. al) al, açık kırmızı renk.

آلآ *ālā*, آلا *ālā* A. ç. a. nimetler, bağışlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

آلات *ālāt* A. ç. a. aletler, araçlar; bk. آلت *ālet*.

آلات بیت *ālāt-beyt* F. a. kap ka-cak, yaygı, döşek vb. ev eşyası.-*آلات*

آلات جنگ *ālāt-ı cenk* F. a. savaş araçları, yat

arak, pusat.

آلاف *ālāf* A. ç. a. binler; bk. الف *elf*.

آلام *ālām* A. ç. a. elemeler; bk. الم *elem*.

آلو *alav* T. h. dili a. yalın; bk. علو *alav*.

آلاییش *ālāyish* F. a. 1 bulaşıklık, bulaşma,

2 mec. abartılı gösteriş, tantana.

آلت *ālet* A. a. 1 bir iş işlemekte kullanılan nesne, araç, 2 erkeklik uzvu, 3 mec. bir işin işlenmesinde aracılık eden nesne, aracı, sebep.-(-e) *ālet olmak* (-e) aracı olmak, (-e) sebep olmak.

آلفته *ālufte* F. s. 1 alışık, alışkın, düşkün (kimse), 2 aşka tutulmuş, aşka düş-

müş, aşık (kimse), 3 bunamış, bunak (kimse), 4 aklını yitirmiş, delirmiş, deli (kimse), 5 şaşırıp kalmış (kimse), 6 aldanmış, aldatılmış (kimse). a. kötü kadın, fahişe.-*ālufte olmak* 1) aşka düşmek, aşık olmak, 2) şaşırıp kalmak, akli başından alınmak, 3) yanılmak, aldanmak, 4) aldatılmak oyuna gelmek, 5) tuzağa düşmek/yakalanmak.

آلگون *āl-gūn* F. s. al renkli, parlak koyu pembe renkte (nesne).

آلگونه *āl-gūne* F. a. kadınların yüzlerine sürdükleri penbe renkli düzgün, alıllık.

آلنگ *āleng* F. a. ask. siper, korunma/sa-vunma duvarı.

آله *ālihe* A. ç. a. ilâhlar; bk. اله *ilâh*.

آلو *alev* T. a. 1 ateşten çıkan ışıklıl dil, ya-lım, yalaz; bk. آلو *alav*, علو *alev*, 2 mız-rak ucuna takılan küçük bayrak, flama.

آلو *ālū* F. a. erik.

آلود *ālūd* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bulaşık, bulaşmış, bulan-mış (nesne): *hūn-ālūd* "kana bulaşmış, kana bulanmış".

آلودگی *ālūdegi* F. a. bulaşıklık.

آلوده *ālūde* F. a. 1 bulaşmış, bulaşık: *ālūde-i hūn* "kan bulaşmış", 2 pisliğe bulanmış, pislennmiş, pis, 3 boyanmış, rengi değiş-miş/bozulmuş.-*ālūde etmek* 1) (-i) bu-laştırmak, (-i) lekelemek, (-i) pisletmek, (-i) kirliletmek, 2) (-i) boyamak, rengini değiştirmek/bozmak.-*ālūde olmak* 1) kirlenmek, pislennmek, pisliğe bulanmak, 2) boyanmak, rengi bozulmak.

آلوده دامان *ālūde-dāmān* F. s. mec. kötü işler işleyen, suçlu, günahkâr, kötü (kimse/kadın).

آلوده دامانی *ālūde-dāmāni* F. a. kötülük, günahkârlık.

آلوده دامن *ālūde-dāmen* F. s. bk. آلوده دامان *ālūde-dāmān*.

آلوده دامنی *ālūde-dāmeni* F. a. bk. آلوده دامانی *ālūde-dāmāni*.

آلیه *āliyye*, آلیه *āliye* A. s. aletle ilgili, aracı yerinde ve değerinde olan (bilgi vb.); *ulūm-i āliyye* "yüksek ilimlerin öğrenilmesi/kazanılması için alet değe-rinde sayılan gramer, sözlük bilimi gibi bilim dalları".

آماج *āmāc* F. a. (atılacak şeyle vurulmak üzere) dikilmiş nişan, hedef tahtası, umaç, hedef.

آماجگاه *āmācgāh*, آماجگه *āmācgeh* F. a. bk. آماج *āmāc*.

آماده *āmādegi* F. a. işe sıvanma, hazır olma, hazırlanma.

آماده *āmāde* F. s. işe sıvanmış, hazır (kim-se/nesne).-*āmāde etmek* (-i) hazırla-mak, kurmak, düzmek, iş görür/kulla-nılabilir duruma getirmek.

آماس *āmās* F. a. bedende oluşan şiş.

آمال *āmāl* A. ç. a. emeller; bk. عمل *emel*.

آمان *aman* T. k. dili: ünl. yardım, ba-ğışlanmayı dileme, yalvarma, uyarı, sabırsızlık, bıkkınlık, kızgınlık, azar-lama gibi anlatımları vardır; bk. امان *emān*.

آمد *āmed* F. a. geliş, gelme, varma, ulaş-ma.-*āmed şüd* F. a. bk. آمد و رفت *āmed ü reft* F. a. gelip gitme, varıp gelme.

آمد *āmid* A. a. Diyarbakır'ın eski adı.

آمدی *āmedi* F. a. geliş, varış. [Yalnızca "Hoş geldiniz" demek amacıyla yapılan karşılama merasimine ad olan hoş-ā-medi sözünde kullanılmıştır.]

آمر *āmīr* A. s. buyurucu (kimse). a. üst dereceli memur, memurların başı.

آمرانه *āmīrāne* F. s. amire düşer/yakışır biçimde olan. z. amire düşer/yakışır biçimde.

آمرزش *āmīrziş* F. a. bağışlanma.

آمرزگار *āmīrziğār* F. s. bağışlayıcı (Tanrı).

آمرزگاری *āmīrziğāri* F. a. bağışlayıcılık.

آمرزنده *āmīrzende* F. s. bağışlayıcı, yarlı-ğayıcı (Yüce Yaratıcı).

آمرزیده *āmīrzīde* F. s. bağışlanmış, yarlı-
ğanmış (kimse).

آمن *āmin* A. s. yüreğinde korku olmayan,
korkusuz (kimse).

آمنّا *āmennā* A. z. "İnandık, doğrularız,
diyecek sözümüz yok" anlamında çe-
kimli bir fiildir.

آمین *āminen* A. z. korkusuzca, güven için-
de, korku duymaksızın.

آموخته *āmūhte* F. s. ve a. öğrenmiş, beceri
ve ustalık kazanmış, usta. [Farsça ku-
rallı ad takımlarında kullanılır.]

آموختهگان *āmūhtegān* F. ç. a. bilenler, be-
ceri ve ustalık kazananlar, yol gösterici-
ler. -**آموختهگان** *āmūhtegān-ı ezel* F.
a. peygamberler ve veliler.

آموز *āmūz* F. s. (Farsça kurallı birleşik
sıfatlarda) 1 öğretici, 2 öğrenici, öğ-
renmiş, bilir/bilen: *edeb-āmūz*, *hık-
met-āmūz*.

آموزگار *āmūzgār* F. s. öğretici, öğretmen,
hoca.

آموزگاری *āmūzgārī* F. a. öğreticilik, hocalık.
آمور *āmūg* F. a. 1 ağırbaşlılık, 2 uzun
boy lu adam.

آمیخته *āmihte* F. s. karışık, karışmış, ka-
rıştırılmış (nesne). -**etmek** (bir şeyi)
(bir şeyle) karıştırmak.

آمیز *āmīz* F. s. 1 karıştırıcı, 2 karışık, ka-
rışmış (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda
anlatımca Türkçe'nin -li ekine denk):
şeker-āmīz "şekerli, şeker gibi tatlı", *ib-
ret-āmīz* "ibretli, ibret verici".

آمیزی *āmīzī* F. a. (iki şey/ikiden çok şey)
(birbiriyle) karışma, (birbiri içine) geç-
me. -**āmīzī vermek** (iki şey/ikiden çok
şeyi) (birbiri içine) geçirmek, (birbiri-
yle) karıştırmak.

آمیزه *āmīze-mūy* F. a. saçına, saka-
lına kır düşmüş adam. -**āmīze-mūy ol-
mak** saçına sakalına kır düşmek.

آمیزه *āmīze-mūyī* F. a. kır saçlı, kır
sakallı olma.

آمیغ *āmiğ* F. s. (içine) başka şey/şeyler
katılmış, başka şeyle/şeylerle karışmış,
karışık (nesne).

آمین *āmin* A. *ūnl.* Öyle olsun; kabul et.

آمین خوان *āmin-hān* F. s. 1 "Amin" diyen
(kimse), 2 her söyleneni doğrulayan
(kimse), sallabaş. -**āmin-hān olmak**
"Amin" demek.

آن *ān* F. a. alim, çekicilik, güzellik.

آن *ān* A. a. kısa zaman aralığı, pek küçük
süre.

آنّا *ānā*, **آنّا** *ānā* A. ç. a. gece yarısı vakit-
leri. [Teklisi kullanılmayan çoklular-
dandır.]

آنّا *ānāf* A. ç. a. burunlar; *bk. enf.*

آنّا *ānen fe-ānen* F. z. gittikçe, gide
gide, giderek, kesilmeksizin, aralıksız
sürerek.

انبار *anbar* T. k. dili: a. ambar; *bk. enbār.*

آن *ān be-ān* F. z. gittikçe, gide gide,
giderek.

آن *ān dem* F. z. o anda, o sırada, o za-
manda.

آنسه *ānise* A. s. iyi huylu kadın/sevgili.

آنّف *ānif* A. s. pek yakın geçmişte olan,
biraz önce geçen (ad/konu).

آنّفّا *ānifen* A. z. az önce, şimdi, demincek.

آنّف *ānifū'l-beyān* A. s. biraz önce
açıklanan (konu/husus).

آنّف *ānifū'z-zikr* A. s. biraz önce
anılan (kimse/husus).

آنکاه *ān-gāh* F. z. o anda.

آنّی *ānī* A. s. bir an içinde olan/gerçekle-
şen (iş/olay vb.).

آنّی *ānī* A. s. 1 olmuş, olgunlaşmış, kema-
le ermiş (meyve vb.), 2 olgun, yumuşak
huylu, halim selim (kimse).

آنّیه *āniye* A. ç. a. kaplar kaçaklar; *bk. inā.*

آواره *āvara* T. h. dili a. yuvasını bula-
mayan, başıboş uçup oraya buraya ko-
nup duran güvercin. s. gidip gelen, bir

o yana bir bu yana hareket edip duran
(nesne); *avara kasnak; bk. āvāre.*

آوارگی *āvāregi* F. a. āvārelik.

آواره *āvāre* F. s. 1 boş gezen, işsiz güçsüz
(kimse), 2 yersiz yurtsuz, başıboş, ora-
da burada gezinip dolaşan (kimse).
-**āvāre gezmek** 1) işi olmamak, işsiz
durmak, 2) iş yapmamak, dinlenmek,
3) gezip dolaşmak, hovardalık etmek,
4) yoldan çıkmak, kötü yollara düşmek/
sapmak.

آواز *āvāz* F. a. 1 ses, 2 yüksek ses, bağır-
tı, haykırış, nara. -**āvāz kaldırmak** sesi-
ni yükseltmek, yüksek sesle söylemek.
-**āvāz vermek** ses çıkarmak, ötmek.
-**āvāza gelmek** (birine) seslenmek, (bi-
rini) yüksek sesle çağırmak.

آوازه *āvāze* F. a. yuk. m. *bk.*

آوان *avān* T. k. dili: a. zaman; *bk. evān.*

آوان *avān* A. ç. a. anlar; *bk. ān.*

آور *āver* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfat-
larda) getirici, taşıyıcı, üstlenici, yol aç-
ıcı: *peyām-āver* "haber getirici", *tāb-āver*
"güçlü, dayanıklı", *reşk-āver* "imrenile-
cek, imrendirici".

آورد *āverd* F. a. savaş, dövüş.

آوردگاه *āverdgāh*, **آوردگه** *āverdgeh* F. a. sa-
vaş yeri, savaş alanı.

آورده *āverde* F. s. (bir yerden) getirilen/ge-
tirilmiş (kimse/haber vb.).

آونک *āveng* F. a. hevenk, askı, asılmış/sar-
katılmış nesne.

آوی *āvi* A. s. bir yere konup yerleşen, bir
yerde oturan kimse.

آویخته *āvihte* F. s. asılmış (nesne). -**āvihte**
kılmak (-i) asmak. -**āvihte olmak** asıl-
mak.

آویز *āvīz* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfat-
larda) asılan, asılmış: *zūlfī dil-āvīz* "gön-
lün asıldığı/asılıp kaldığı saç örgüsü".

آویزه *āvīze* F. a. daha çok süs amaçlı ola-
rak tavana asılan; üzerinde lamba,

mum, fener vb. ışık kaynağı bulunan;
cam, billur ve madenden yapılmış, çe-
şitli şekillerdeki askı. -**آویزه کوش** *āvi-
ze-i gūš* F. a. küpe.

آه *āh ūnl.* Üzüntü, acı, sıkıntı, iç darlığı,
özlem gibi anlatımları vardır. -**āh çek-
mek/etmek** 1) inlemek, 2) istek, özlem
ve kaybindan ötürü yerinmek, üzülmek.

آهار *ahar* T. a. (eskiden) kâğıdın yüzünü
pürüzsüz ve parlak duruma getirmek
için hattatların kullandıkları nişasta ile
yumurta karışımı madde; *bk. آخار*.

آهستگی *āhestegi* F. a. yavaşlık, acelesizlik.

آهسته *āheste* F. s. yavaş, ağır. z. yavaş ya-
vaş, ağır ağır, arkan arkın, acele etmek-
sizin. İkileme olarak da kullanılır: *āheste*
āheste. -**āheste gitmek/yürümek** yavaş
yavaş, adım adım gitmek, yap yap yürü-
mek, yürürken acele etmemek.

آهک *āhek* F. a. kireç.

آهمند *āhmend* F. a. yalancı, düzenbaz,
dubaracı kimse.

آهن *āhen* F. a. demir. -**آهن جفت** *āhen-i*
cūft F. a. sapan demiri. -**آهن کاه** *āhen-i*
gāv F. a. öncekine *bk.*

آهن دل *āhen-dil* F. s. 1 demir yürek-
li, korku bilmez (kimse), 2 acımasız
(kimse).

آهنین دل *āhenin-dil* F. s. yuk. m. *bk.*

آهن ربا *āhen-rübā* F. a. miknatis.

آهن رک *āhen-reg* F. s. dayanıklı, sağlam,
güçlü (at).

آهنین رک *āhenin-reg* F. s. yuk. m. *bk.*

آهن جان *āhen-cān* F. s. dayanıklı, sabır-
lı, canı pek, mayası acıyla yoğrulmuş
(kimse).

آهن خای *āhen-hāy* F. s. gem tutmaz, sert
başlı (at).

آهنگ *āheng* F. a. (T. k. dili: *āhenk*)
1 seslerin düzgün ve birbiriyle uyum-
lu olması, musiki aletleri arasında ses
uyuşumu bulunması, 2 çalgı düzeni,

çalıya düzen veriş, 3 sesin usule uygun çıkarılması, 4 düzen, düzgünlük, 5 çalıp çağırma, eğlenme, 6 (bir işi/şeyi yapmaya) niyet etme.-âheng etmek 1) bir ağızdan şarkı söylemek, 2) uymak, uygunluk göstermek, 3) eksiklerini tamamlayarak işe hazır duruma gelmek, iş görmeye hazır durumda beklemek.-âheng eylemek (bir işe) niyet eylemek.-âheng-i giriz etmek yüz döndürmek, kaçmak.

آهنگر *âhenger* *F. a.* demirci.

آهنگری *âhengeri* *F. a.* demircilik, demirci mesleği.

آهن-کس *âhen-keş* *F. a.* mıknaş.

آهنکی *âhengi* *A. a.* (ses) düzenli ve uyumlu olma, kulağa hoş gelme, ahenklilik.

آهنین *âhenin* *F. s.* 1 demirden, demirden yapılma, 2 *mec.* güçlü, sağlam, zorlu, 3 *mec.* acımasız, katı, katı yürekli (kimse).

آهو *âhû* *F. a.* 1 ceylân, 2 *mec.* güzel, dilber, 3 *mec.* iri ve güzel göz.-آهو شیر *âhû-yu şîr-efgen* *F. a. mec.* dayanılmaz derecede güzel ve çekici göz.

آهوان *âhuvân* *F. ç. a.* ceylânlar.

آهوانه *âhuvâne* *F. s.* ceylânı andırır, ceylânca (bakış).

آهو-بچه *âhû-beçe* *F. a.* ceylân yavrusu.

آهیته *âhihte* *F. s.* sıyrılmış, çıkarılmış (kılıç).

آیا *âyâ* *F. ünl.* acaba, mi ki! Şaşkınlık ve soruyla birlikte dilek ve umut bildirir. آیات *âyât* *A. ç. a.* ayetler; *aş. m. bk.*

آیت *âyet* *A. a.* 1 belirti, iz, nişan, alâmet, 2 *Kur'an* metninde birbirini izleyen cümleler.

آینده *âyende* *F. s.* gelici, gelen (kimse). آینه و رنده *âyende vü revende* *F. a.* gelen giden kimseler.

آینه *âyine* *F. a. (T. k. dil: ayna)* gözgü; *bk.* آینه *âyine*.

آین *âyîn* *F. a.* 1 gelenek, töre, âdet, 2 çeşitli dinlerde, mezhep ve tarikatlarda kulluk etme yolunda gerçekleştirilen eylem/etkinlik, 3 kural, yol, yön, gidiş, usul.-آین جم *âyîn-i Cem* *F. a.* dostlar, arkadaşlar arasında düzenlenen içkili toplu eğlence.

آینه آسمان *âyine* *F. a.* ayna, gözgü.-آینه آسمان *âyine-i âsmân* *F. a. mec.* güneş.-آینه اسکندر *âyine-i İskender* Aristo tarafından yapıp İskenderiye'de yüksek bir yere yerleştirildiği aktarılan ayna. İskender bu aynaya bakarak yüz milden daha uzak mesafedeki düşmanlarını görürmüş.-آینه چرخ *âyine-i çarh* *F. a. mec.* güneş.-آینه خاوری *âyine-i hâveri* *F. a.* öncekine. *bk.*

آینه دار *âyine-dâr* *F. s.* ayna tutucu (kimse). *a.* berber.

آینه دان *âyinedân* *F. a.* içinde ayna saklanan kap, ayna mahfazası.

ا, e, i, u, ü

¹ Osmanlı Türkçesi alfabesinin ilk harfi. Aslında bir ünsüz ses olan hemzenin oturtulduğu, ses değeri bulunmayan bir dik çizgidir. Hemze ve seslendirme işaretleri olan hareketler (*bk.* حركة *hareke*) konmadığı zaman, Arapça kelimelerde başında bulunduğu kelimenin kalıbına göre *a, e, i, i* ve *u, ü* okunur.

² eb *A. a.* baba.

³ eb(b) *A. a.* otu çok yer, çayır, otlak.

eben an *ceddin* *أب عن جد eben an ced* *A. z.* babadan, dededen, babadan oğula, dededen toruna.

ibâ' *أب* *A. a.* (bir şeye karşı) isteksizlik gösterme, (-den) kaçınma, (-e) uzak durma.-ibâ eylemek (-den) kaçınmak, (-e) uzak durmak.

ebâet *A. a.* 1 kamışlık, 2 kamış.

ibâbe *A. a.* yol.

ebâbil *A. a.* Türkçe'de "keçi sağan" denilen bir kuş, dağ kırlangıcı.

ibâte *A. a.* (birini) gece konuğu olarak ağırlama, (birini) gece konuk etme.-ibâte etmek (birini) yatırmak, (birini) gece konuk etmek, (birini) gece konuğu olarak ağırlamak.

ibâse *A. a.* (-i) gözden geçirme, (-i) inceleme.

ibâhat *أباحه* *ibâha* *A. a.* 1 (-i) doğru ve yerinde bulma, (-i) sakıncalı görmeme, (-i) yasak saymama, bir işin/

eylemin yapılabilir olduğunu benimseme, 2 (üzerindeki yasağın kaldırılması ile) (-in) kullanılması isteğe bırakılma. ibâhi *أباحی* *A. s.* her şeyi doğru ve yapılabilir sayan (kimse).

İbâhiyyûn *أباحيون* *A. a.* *dîn* hiçbir ahlâk ve hukuk kuralı, hiçbir yasak ve sınırlama tanımayan mezhebe uyanlar, Mezdékiler.

ibâha *A. a.* (ateşi) söndürme.

ebâdid *أبادید* *A. s.* dağınık (nesne).

ibâr *أبار* *ibâret* *A. a.* 1 ağaçların/ekili şeylerin bakımını yapma, 2 (birinin) arkasından konuşma.

ebbâr *A. a.* iğneci, iğne yapan ve satan kimse.

ebârık *أبارق* *A. ç. a.* alaca atlar; *bk.* ابرق *ebrak*.

ebârik *أبارق* *A. ç. a.* ibrikler; *bk.* ابرق *ibrik*.

ebâzir *أبازير* *A. ç. a.* kimi yemeklere serpi-len kekik vb. kurutulmuş kokulu otlar; *bk.* ابرار *ebzâr*.

ibâz *أباز* *A. a.* *tıp* diz ekleminin iç tarafından geçen büyük damar.

İbâziyye *أبازييه* *A. a.* 1 *dîn* Hâricilerin üç ana kolundan birinin adı, 2 bu kola uyanlar, bu kol mensupları.

ibât *أباط* *A. a.* koltuk altına alınan bohça, paket vb. nesne.

ebâtih *أباطح* *A. ç. a.* kumlu dere/ırmak yatakları; *bk.* ابطح *ebtah*.

ابطال *ebâtil* A. ç. a. saçma, akıl dışı, tutarsız, yararsız, boş ve geçersiz sözler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ابعد *ebâid* A. ç. a. hısım akrabadan yakın olmayanlar, uzak akrabalar; *bk.* **بعد** *eb'ad*.

اباق *ibâk* A. a. (köle) efendisinin yanından sebepsiz yere kaçma.

ابال *ebbâl* A. a. deve çobanı.

ابالسه *ebâlise* A. ç. a. iblisler; *bk.* **ابليس** *iblis*.

اباله *ibâle* A. a. 1 (hayvanları) gerekli şekilde otlatma ve koruma, 2 kuyu bileziği.

اباليس *ebâlis* A. ç. a. iblisler; *bk.* **ابليس** *iblis*.

ابان *ibbân* A. a. bir şeyin çağı, mevsimi, ilk çıktığı zaman. **ابان الفاكهه** *ibbânü'l-fâkihe* A. a. meyve mevsimi/zamanı.

ابتار *ibtiâr* A. a. kuyu kazma/kazdırma.

ابتار *ibtitâr* A. a. (-e) uyma, uygun ve uyumlu davranma.

ابتحات *ibtihâs* A. a. gerçeği öğrenmek için sorup soruşturma, doğruya ulaşmak için araştırma.

ابتحاج *ibtihâc* A. a. her şey bulunma, bolluk olma.

ابتداء *ibtidâ'*, **ابتدا** *ibtidâ* A. a. 1 başlama, 2 başlangıç, baş. z. ilk önce, ilkin. **-ibtidâ etmek** başlamak.

ابتداء *ibtidâen* A. z. öncelikle, başlangıç olarak, ilkin.

ابتدائي *ibtidâi* A. s. ilk, başlangıçla ilgili, başlangıçta olan/yapılan (iş/eylem vb.).

ابتدائيات *ibtidâiyyât* A. ç. a. 1 ilk ve basit bilgiler/dersler, 2 bu seviyedeki kitaplar.

ابتدار *ibtidâr* A. a. (bir işe) hemen girişme, (bir işi) hızla gerçekleştirme niyetine girme, birden başlama. **-ibtidâr olunmak** (bir işe) hemen girilmek.

ابتداع *ibtidâ'* A. a. 1 kötü görülecek, beğenilmeyecek yeni bir şey yapma, 2 olma-

yan bir şey yapma, yeni bir şey ortaya koyma.

ابتداه *ibtidâh* A. a. 1 düşünmeden, birden şiir söyleme, 2 (bir konuda) uzun uzun konuşma.

ابتذال *ibtizâl* A. a. 1 (bir şeyi) hor kullanma, 2 (bir kimse) değersiz olma: *ehl-i ibtizâl* "değersiz kimseler", 3 (bir şey) çok bol ve değersiz olma, 4 alay etme, küçük görme, aşağılama, horlama.

ابتر *ebter* A. s. 1 kuyruksuz, kuyruğu kesilmiş (hayvan), 2 *meç.* soyunu devam ettirecek erkek çocuğu olmayan (erkek), 3 hayırsız, bir işe yaramaz (kimse), 4 yararsız, kimseye yararı olmayan (iş).

ابتراء *ibtirâd* A. a. 1 soğuk su içme, 2 (serinlemek için) soğuk su dökünme.

ابتزاز *ibtizâz* A. a. (-i) (birinin elinden) zorla alma, (birini) soyma.

ابتسار *ibtisâr* A. a. (bir işe) başlama.

ابتسام *ibtisâm* A. a. 1 gülümseme, 2 tatlı gülüş.

ابتشاك *ibtisâk* A. a. 1 yalan söyleme, 2 (birinin) onurunu incitme.

ابتصار *ibtisâr* A. a. (-e) iç gözüyle bakma, (-i) kalp gözüyle görme, (-i) zihin gücü ile anlayıp kavrama.

ابتضا *ibtizâz* A. a. ihtiyaç sebebiyle nefisini aşağılama, kendini küçük düşürme.

ابتضاع *ibtizâ'* A. a. (bir nesne) açık, belli ve göz önünde olma.

ابتعاث *ibtisâs* A. a. (-i) gönderme.

ابتغاء *ibtigâ'*, **ابتغا** *ibtigâ* A. a. (içten ve derinden gelen bir istekle) isteme, (imrenerek) istek duyma.

ابتغاء *ibtigâen* A. z. derinden istek duyarak.

ابتغاء لمرضاة الله *ibtigâen li-merzâti'llâh* A. z. Allah'ın rızasını içten isteyerek.

ابتقاع *ibtikâ'* A. a. (renk) değişme, doğal görünümünü yitirme.

ابتكار *ibtikâr* A. a. sabah erken kalkma.

ابتلاء *ibtilâ'*, **ابتلا** *ibtilâ* A. a. tutku, tutkunluk, düşkünlük.

ابتلاع *ibtilâ'* A. a. (lokmayı) zorlukla yutma.

ابتلال *ibtilâl* A. a. ıslanma.

ابتناء *ibtinâ'*, **ابتنا** *ibtinâ* T. a. (-e) dayanma, (bir şey) bir şeyden ötürü olma. **-ibtinâ etmek** (-e) dayandırmak, (-in) üzerine kurmak.

ابتناء *ibtinâen* A. a. (-e) dayandırarak, (-in) üzerine kurarak.

ابتهاج *ibtihâc* A. a. 1 sevinme, 2 sevinmekten doğan hâl, sevinç.

ابتهال *ibtihâl* A. a. yakarma, yakarış.

ابتيار *ibtiyâr* A. a. 1 (ile) kavgaya tutuşma, 2 güçsüz düşme, 3 (-i) seçip alma.

ابتياز *ibtiyâz* A. a. (-i) biriktirip yığma.

ابتياح *ibtiyâ'* A. a. (-i) satın alma.

ابث *ebes(s)* A. a. *tıp* çok süt içmekten ötürü midede oluşan yel/şişkinlik.

ابثاث *ibsâs* A. a. 1 (-i) dağıtma, yayma, 2 (sırrı) açığa vurma, açıklama.

ابترار *ibsi'râr* A. a. (at yarışında) koşuya katılma, başka koşucularla yarışma.

ابج *ebec(c)* A. s. patlak gözlü (kimse).

ابجال *ibcâl* A. a. ululama, büyüklüğünü, yüceliğini dile getirme. **-ibcâl olmak** yüceltilmek, yüceliği söylenmek.

ابجام *ibcâm* A. a. (birini) tedirgin etme, (birinin) huzurunu kaçırma.

ابجد *ebced* A. a. 1 Arap alfabesi harfleriyle düzenlenmiş, anlamı bulunmayan harf öbeklerinden ilkinin adı. [Öbeklerde her harfin bir rakam değeri vardır. Bu öbekte 1 *elif*'in sayı değeri 1, 2 *be'*nin 2, 3 *cim*'in 3, 4 *dal*'in 4'tür.], 2 alfabe.

ابجد خوان *ebced-hân* F. a. okuma yazma öğrenmeye yeni başlamış olan, henüz alfabe öğrenmekte olan (çocuk).

ابجر *ebcer* A. s. karnı büyük ve çakık (kimse).

ابجل *ebcel* A. s. iri gövdeli (kimse). a. bedende bulunan büyük bir damar.

ابحات *ebhâs* A. ç. a. konular, *bk.* **بحث** *bahs*.

ابحاح *ibhâh* A. a. (sesi) tutma, boğuk/kısıksesle konuşma.

ابحار *ibhâr* A. a. deniz yolculuğu etme.

ابحار *ebhâr* A. ç. a. denizler; *bk.* **بحر** *baħr*.

ابحاق *ibhâk* A. a. (insanın/hayvanın) gözünü çıkarma.

ابحور *ebhur* A. ç. a. denizler; *krş.* **ابحار** *ebhâr*.

ابحر *ebhar* A. s. ağzı/nefesi çok kötü kokan (kimse).

ابخرة *ebhure* A. ç. a. buharlar; *bk.* **بخار** *buhâr*.

ابخل *ebhal* A. s. çok/pek/daha/en cimri; *bk.* **بخيل** *bahil*.

ابد *ebed* A. a. sonu olmayan gelecek, bitimsiz zaman, *zıddı:* **ازل** *ezel*.

ابدا *ebedâ* F. z. aş. m. *bk.*

ابدا *ebeden* A. z. (olumsuz cümlelerde) hiçbir zaman, aslâ.

ابدالآباد *ebedü'l-âbâd* A. z. hiçbir zaman, aslâ.

ابدا الله *ebbeda'llâh* A. *dua sözü* Yüce Allah sürekli ve sonsuza dek kalıcı eylesin.

ابداء *ibdâ'*, **ابدا** *ibdâ* A. a. 1 benzeri olmayan bir şey yapma, 2 daha önce söylenmemiş bir şiir söyleme.

ابداد *ibdâd* A. a. (-i) uzatma, (-i) uzaklaştırma.

ابداع *ibdâ'* A. a. *bk.* **ابدا** *ibdâ'*.

ابدال *ebdâl* A. a. (T. k. *dil:* *abdal*) [بدل *bedel* ve بدیل *bedil*'in çoklusu. Türkçe'de tekli yerine kullanılan çoklulardandır.] *bk.* **آبدال** *abdâl*, **بدل** *bedel* ve **بدیل** *bedil*.

ابدال *ibdâl* A. a. (-in) yerine başkasını getirme, (-i) (ile) değiştirme.

ابدان *ibdân* A. a. 1 cariyeye, 2 kısarak.

ابدان *ebdân* A. ç. a. bedenler; *bk.* **بدن** *beden*.

ebda' A. s. 1 pek güzel, eşsiz güzellikte, göz kamaştırıcı (nesne), 2 her türlü övgüye değer, pek değerli (nesne).
ebedi A. s. yok olmayan, sürekli ve ölümsüz olan, sonsuza dek sürecek olan (nesne/varlık).
ebediyyen A. z. sürekli olarak, bir daha olmamak/geri gelmemek üzere.
ebediyyet A. a. 1 sonsuz olan şeyin durumu ve niteliği, kalıcılık, 2 (zaman için) sonsuz gelecek zamanın durumu, sonsuzluk.
ibzâ' A. a. (birine) kaba ve çirkin söz söyleme, sövme.
ebzâr A. ç. a. çiçek ve sebze tohumları, baharat taneleri, bk. **bezz**.
ibzâl T. a. (-i) gönül isteğiyle, esirgemeksizin verme, (-i) seve seve harcama. **ibzâl etmek/eylemek** esirgemeksizin vermek, seve seve harcamak. **ibzâl-ı mesâi** F. a. çaba harcama.
eber(r) A. s. çok/pek erdemli, iyiliği ve üstün nitelikleriyle insanlar arasında sıvrılmış (kimse).
ebr A. a. bulut.
ibre A. ç. a. ibreler; bk. **ibre**.
ibrâ A. a. 1 huk. (borçlu durumdan) çıkma/kurtulma, borcu olmadığını, alacak verecek kalmadığını bildirme, 2 huk. bu yolda yapılan işlem, 3 iyileşme, hastalıktan kurtulma. **ibrâ-i iskât** istenenin bir kısmını veya bütünü bağışlama ya da düşme suretiyle verilen **ibrâ**. **ibrâ-i istifâ** istenenin alınması ya da vazgeçilmesi yoluyla verilen **ibrâ**. **ibrâ-i hâs** davanın yalnız bir yönüne ilişkin olan **ibrâ**. **ibrâ-i âm** büsbütün ilişik kesildiği ile ilgili verilen **ibrâ** senedi.
ibrâ-nâme F. a. **ibrâ** yazısı/belgesi.

ebrâc A. ç. a. 1 kale burçları, kuleler, 2 durağan yıldız kümelerinin yer aldığı gök katı kuşağının bölgeleri; bk. **brj**.
bürç.
ibrâd A. a. 1 (su vb.) soğutma, 2 mec. (birini) güçsüz bırakma.
ibrâr A. a. birinin yeminini "Gerçektir" diyerek doğrulama, birinin ettiği yeminin doğru olduğuna hükmetme.
ebrâr A. ç. a. doğru sözlü, erdemli, güvenilir, iyilikçi, yardımsever kimse-ler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
ibrâz A. a. (-i) gösterme, (-i) meydana çıkarma, (-i) ortaya koyma. **ibrâz etmek/eylemek** (-i) göstermek, (-i) ortaya koymak.
ibrâm A. a. 1 (birini) (sözle/tavırla/davranışla) sıkma, usandırma, 2 (-i) (ısrarlı bir biçimde) isteme, asılma, zorlama. **ibrâm etmek/eylemek** 1) (birini) sıkma, usandırmak, 2) (birini) zorlamak. **ibrâm ile** zorlayarak. [الحاج **ilhâh** ile birlikte bağlam öbeğinde yer alır; bk. **ilhâh**.]
ebred A. s. 1 (ısı için) çok/pek/daha/en soğuk (nesne), 2 tatsız tuzsuz, itici, inceliği ve güzelliği olmayan (söz).
ebrec A. s. 1 güzel gözlü (kimse), 2 gözlerinin akı fazla olan (kimse).
ebreş A. a. alaca benekli at; bk. **abraş**.
abras.
abras A. a. ala tenli, "miskin hastalığı" denilen hastalık yüzünden vücudunda lekeler oluşan kimse, bk. **abraş**.
ebrak A. a. 1 kum, taş ve balçık karışmış yer, 2 iki renkli lekeli nesne, 3 alacalı at.
ebrkâr F. a. şaşırıp kalmış, şaşkın, ne yapacağını bilmez kimse.
ebrecen F. a. bilezik.

ibrinşâk A. a. (ağaç) çiçek açma, (ağaçta) çiçek tomurcuğunu yararak meydana çıkma.
ebur T. a. 1 birtakım maddeler katılarak yoğunlaştırılmış su üzerine fırçayla renkli boyalar serpilip ince uçlu bir madeni kalemle şekiller oluşturulduktan sonra bu şekillerin serilen kâğıda geçirilmesi sanatı, 2 bu sanatın uygulanmasıyla elde edilen rengârenk bezekli kâğıt; bk. **ebri**.
ebur F. a. kaş.
ebur-ferâh F. s. güler yüzlü (kimse).
ebur-ferâhi F. a. güzel yüzlülük.
ebur-miğ F. a. kara bulut, kasırga bulutu.
eburân F. ç. a. kaşlar.
ibre A. a. iğne. **ibre-i miktatisiyye** F. a. pusula ibresi. **ibre-i ibretü'l-hayyât** A. a. 1 terzi iğnesi, 2 mec. kendi işlerini bırakıp başkalarının işlerini görmeye uğraşan kimse.
Ebrehe A. a. Habeşistan kralı Necâşi tarafından Yemen'e hükümdar olarak atanmış olan Ebrehe b. Sabbeh el-Eşrem. [Kâbe'yi yıkmak kastıyla içinde filler de bulunan ordusuyla Mekke üzerine yürümüş. Kâbe'ye yönelmişti. Ancak filler Kâbe yönünde yürümedi, başka yönlerde dönerek dağılmaya başladı. Bu sırada havada beliren kuşların attıkları taşlarla fillerle birlikte ordusu delik deşik oldu. Bu olay Hz. Peygamber'in doğduğu yılda gerçekleştiği için O'nun mucize başlangıçlarından sayılmıştır.]
ibri A. s. iğne yapıp satan, iğneci (kimse).
ebri F. s. dumanlı, renk renk, alaca (kâğıt vb.).
ibric A. a. yayık.

ibriz, **ibrizi** A. s. katkısız, saf (altın).
ebrişem, **ebrişüm** F. a. ibrişim; aş. m. bk.
ibrişim T. a. ipek ipliği, bükülmüş ipek. s. ibrişimden yapılmış (kumaş).
ibrik A. a. kulplu ve emzikli sıvı kabı.
ibrikdâr F. a. ibrikçi.
ebz A. a. 1 (-den) ürkme, kaçma, 2 birden olma.
ebzâr A. a. kekik otu kurusu.
ibsâl A. a. (-i) yasak etme, engelleme, (-i) yapmasını isteme, ısmarlama.
ibsân A. a. (insanın) dış görünüşü/iç dünyası güzel olma.
ibşâr A. a. muştulama.
ibşârât A. ç. a. muştulamalar, muştulu haberler.
ibsâr A. a. (-e) dikkatle bakma.
ebzâr A. ç. a. gözler; bk. **basar**.
ibzâ' A. a. 1 (soruya) güzel/hoşagidecek sözle karşılık verme, 2 (birini) inandırma, kandırma.
ibt, **ibt** A. a. koltuk altı.
ibtâ' A. a. ağır davranma, gecikme, (iş) geciktirme; **zidd**: **isrâ'**.
ibtâr A. a. 1 (hayvana) taşıyamayacağı ölçüde eşya yükletme, 2 (birini) korkudan sesini çıkaramaz duruma getirme, dehşete düşürme.
ibtâz A. a. semizleme, (vücut) yağ bağlama.
ebtâl A. ç. a. gözü pek savaşçı yiğitler, bk. **battâl**.
ibtâl A. a. 1 (-i) geçersiz sayma, (-in) geçerliğini kaldırma, 2 (-i) geçersiz duruma getirme, (-in) geçersiz olduğunu, geçerliği bulunmadığını gösterme, (-i) çürütme. **ibtâl etmek** (-i) geçersiz duruma getirmek, (-in) geçerliğini kaldırmak.
ibtâle A. a. boş, işe yaramaz şey.

ابطالیات *ibtâliyyât* A. ç. a. işe yaramaz, boş ve geçersiz sözler.
ابطح *ebtah* A. a. kumlu dere/ırmak yatağı.
ابطوله *übtûle* A. a. saçma sapan, tutarsız, yararsız, boş söz.
ابطیه *ibtıyye* A. a. tıp koltukla ilgili ve bağlantılı olan (durum).
ابطاث *ib'âs* A. a. (-i) gönderme.
ابعاد *eb'âd* A. ç. a. 1 uzaklıklar, 2 uzunluklar; *bk.* بعد *bu'd*.
ابعاد *ib'âd* A. a. (-i) uzaklaştırma, (-i) uzağa sürme. -*ib'âd etmek* (-i) uzaklaştırmak. -*ib'âd olunmak* uzaklaştırılmak.
ابعد *eb'ad* A. s. çok/pek/daha/en ırak.
ابغاض *ibğâz* A. a. (-i) sevmeme, (-den) hoşlanmama.
ابغض *ebğaz* A. s. hiç seilmeyen, pek sevimsiz (kimse).
ابقاء *ibkâ'*, *ابقا* *ibkâ* A. a. 1 (-i) olduğu gibi bırakma, (-i) kalıcı kılma, (-i) sürdürme, 2 (-i) yerinde bırakma, (-e) dokunmama, (memuru) görevinden almama/aldıktan sonra yeniden atama. -*ibkâ etmek* (kendinden sonraya) (bir şey) bırakmak.
ابقاء *ibkâen* A. z. sürekli kalmak, yerinde sürekli bırakılmak üzere.
ابقاء *ibkâ'*, *ابقا* *ibkâ* A. a. (-i) ağlatma.
ابكار *ebkâr* A. ç. a. 1 kızıoğlankızlar, 2 *ed.* ilk kez söylenmiş sanatlı sözler, yepyeni anlamlar; *bk.* بکر *bikr*.
ابکم *ebkem* A. s. dilsiz (kimse).
ابکمی *ebkemî* F. a. dilsizlik.
ابکمی *ebkemiyyet* A. a. dilsizlik.
ابل *ibl*, *ibil* A. a. deve.
ابلاع *iblâ'* A. a. (-i) yutturmak.
ابلاغ *iblâğ* A. a. 1 (-e) vardırma, 2 (-i) (-e) yükseltmek, (-i) yukarı çıkarmak, 3 (-i) (-e) erişirmek, 4 (-i) (-e) duyurmak, 5 (-i) doldurmak. -*iblâğ etmek* 1) (-i) (-e) erişirmek, 2) (-i) (-e) duyur-

mak. -*iblâğ edilmek* yükseltmek, yukarı çıkarılmak.
ابلان *iblân* A. *ikilî* ç. iki sürü deve.
ابلع *eblec* A. s. 1 açık kaşlı (kimse), 2 *mec.* güler yüzlü (kimse).
ابلد *ebled* A. s. kalın kafalı, akli kıt, ahmak (kimse).
ابلاغ *ebلاغ* A. s. sözü çok düzgün, güzel ve etkili söyleyen (kimse/şair).
ابلق *ebлак* A. a. ablak; *bk.* آبلق *ablak*.
ابلم *eblem* A. s. kalın dudaklı (kimse).
ابلوج *ebلُج*, *ابلُج* F. a. 1 beyaz akide şekeri, 2 toz şeker.
ابلوك *ebلُك* F. s. 1 ikiyüzlü (kimse), 2 kendini beğenmiş, şarlatan (kimse).
ابله *üble* A. a. ansızın çıkagelen sıkıntılı durum, âfet, belâ.
ابله *ebleh* A. s. kalın kafalı, geri zekâlı, bön, anlayış ve kavrayış kıt, aptal (kimse).
ابلهانه *eblehâne* F. z. ebleh olana düşer/yaraşır biçimde/yolda.
ابله فريب *ebleh-firib* F. s. akli kıt ve bön kimseleri aldatan; yalancı, dolandırıcı (kimse).
ابله فريبانه *ebleh-firibâne* F. z. aldatıcı, yalancı olana yakışırcaşına.
ابلهي *eblehi* F. a. eblehlik.
ابلهييت *eblehiyyet* T. a. eblehlik.
ابلي *ibli* A. a. deveci.
ابليس *iblis* A. a. 1 şeytan, 2 *mec.* kötü, baştan çıkarıcı (kimse/güzel).
ابليسانه *iblisâne* F. s. ve z. iblise düşer/yaraşır yolda ve biçimde.
ابليم *iblim* A. a. bal.
ابن *ibn* A. a. oğul: *Ibn Kemâl*, *Ibn Arabî*. [Bunları Farsça kurallı ad takımı gibi okuyup *Ibn-i Kemâl*, *Ibn-i Arabî* biçiminde yazmamalı.] İki özel ad arasında hemzesi düşer, *bin* olarak okunur: *Hasan bin Ali*, *Ömer bin Abdül'aziz* gibi.
ابن ارض *ibn arz* A. a. yabancı, garip.
ابن سبيل *ibnü's-sebil*, *ابن السبيل*

sebil A. a. yolcu. -**ابن الوقت** *ib-nü'l-vakt*, **ابن وقت** *ibn vakt* A. a. vaktini hoş geçiren, vaktin gereğine göre yaşayan, zamana uyan, zamane adamı;
ابن هر *ibn hirre* A. a. dürüst, ahlaklı kimse.
ابناء *ebnâ'*, *ابنا* *ebnâ* A. ç. a. oğullar; *bk.* **ابن** *ibn*. -**ابناء الدهاليز** *ebnâü'd-dehâliz* A. a. anası babası bilinmeyen, şuraya buraya bırakılmış çocuklar.
ابنيه *ebniye* A. ç. a. yapılar; *bk.* بنا *binâ*.
ابو *ebû* A. a. baba. -**ابو البشر** *Ebû'l-beşer* insanlığın babası, Hz. Âdem. -**ابو الذهب** *ebû'z-zeheb* altın babası, yani: çok varlıklı kimse. -**ابو الريع** *ebû'r-rebi'* çavuş kuşu. -**ابو العير** *ebû'l-iber* abuk sabuk, çirkin, edep dışı, yakışsız sözler söyleyen kimse. -**ابو الفول** *ebû'l-hevl* Mısır piramitlerinin yakınındaki insan başı görünümlü büyük taş. -**ابو تراب** *Ebû-türâb* Hz. Ali'nin künye-rinden biri. -**ابو فرائ** *Ebû-Firâs* ünlü eski Arap şairlerinden birinin adı. -**ابو قلمون** *ebû-kalemûn* 1) bukailemün, 2) *mec.* değişen zaman ve durumlara göre düşüncesini ve yolunu değiştiren kimse, döneke. -**ابو نواس** *Ebû-Nüvâs* ünlü Arap şairlerinden birinin adı.
ابواب *ebvâb* A. a. kapılar; *bk.* باب *bâb*.
ابوت *übüvvet* A. a. baba olma hâli, babalık.
ابوة *übüvveten* A. z. baba olmak yönünden, babalık sıfatıyla.
ابوق *ebûk* A. a. kaçkın köle.
ابوين *ebeveyn* A. *ikilî* ç. a. ana baba.
ابحاج *ibhâc* A. a. (-i) sevindirme.
ابحال *ibhâl* A. a. (-i) salıverme, (-i) boşlama, (-i) kendi hâline bırakma.
ابحام *ibhâm* A. a. (el ve ayakta) baş parmak.
ابحام *ibhâm* A. a. 1 (anlamı) kapalı bırakma, (sözü) anlaşılmasız yolda söyleme, 2 (söz) anlaşılmasız durumda olma, (sözde) kapalılık.

تبع *übbehet* A. a. ululuk, büyüklük, gösterişlilik. [Sadrazamlıktan ayrılanlar için kullanılan resmî lakaptır: *übbehet-lü, devletlü paşa hazretleri*.]
تبع *ebher* A. s. parıl parıl parıldayan, ışıltı ışıltı (cisim).
تبع *ebyat* A. ç. a. beyitler; *bk.* بيت *beyt*.
تبع *eb Yaz* A. s. apak, bembeyaz (nesne/ten).
تبع *ibyizâz* A. a. (saç sakal) ağarma.
تبع *epsân* F. a. bileği taşı.
تبع *itâb* A. ç. a. kolsuz ve yakasız kadın gömlekleri; *bk.* اتب *itb*.
تبع *itâha* A. a. (bir şeyi/işi) yapıp bitirme, kullanıma elverişli duruma getirme.
تبع *itâd* A. a. süt sağarken ineğin ayağına geçirilen bağ, bukağı.
تبع *itâr*, **تبع** *itâre* A. a. 1 (birine) öfke ve dikkatle bakma, 2 (bir işi) boşlamama, (bir işin/şeyin) ardını bırakmama.
تبع *etâve* A. a. gelen/gelmiş konuk.
تبع *itâve* A. a. 1 rüşvet verme, 2 toprağını sulamak için birinin verdiği rüşvet, 3 vergilendirilmiş topraklardan alınan belirlenmiş bedel.
تبع *it'em* A. a. (dişi) ikiz doğurma.
تبع *itb* A. a. kolsuz ve yakasız kadın gömleği.
تبع *etbâ'* A. ç. a. 1 birinin yoluna/izine/işine uyanlar, 2 T. birinin işini görenler, hizmetinde bulunanlar, kapı halkı. -**تبع و اشيع** *etbâ' u eşyâ'* F. a. birinin hizmetinde bulunanların tümü, kapı halkı.
تبع *itbâ'* A. a. (birini) (ardına) katma, (birini) (kendine) uydurma.
تبع *ittibâ'* A. a. (-e) uyma, (-in) gereğini yerine getirme. -**ittibâ' etmek** (-e) uymak.
تبع *ittibâan* A. z. (-e) uyarak.
تبع *itbâl* A. a. (birinin) başına dert açma, (birini) sıkıntı ve üzüntüye düşürme.

- التجار **itticâr** A. a. ilaç kullanma.
 اتجاه **itticâh** A. a. bir yöne dönme.
 اتحاد **ittihâd** A. a. 1 (işte ve davranışta) birlik olma, 2 (iki şey) birleşme, bir olma, 3 birlik hâlinde bulunma. -**ittihâd etmek** 1) (iki şey) bir hâline gelmek, bir gibi olmak, 2) (iki taraf/taraflar) birlikte hareket etmek üzere güçlerini birleştirmek, (sözde ve işte birlikte hareket etmek üzere) anlaşmak.
 اتحاف **ithâf** A. a. (birine) armağan verme, (birine) değerli bir şey bağışlama.
 اتخاذ **ittihâz** A. a. 1 (-i) (bir şey olarak) kabul etme, 2 (tedbir/karâr/kâide vb. ile birlikte) alma, koyma. -**ittihâz etmek** 1) (-i) (bir şey olarak) kabul etmek, 2) (tedbir, karar, kural vb.) almak, koymak. -**ittihâz edinmek** (-i) (bir şey olarak) kabul etmek, (-i) (bir şey yerine) koymak/saymak: *Hasım ittihâz edinmek o tırzik-güyu ben / Nâmûs-u şâiriyetime kesr-i şân olur* "O boş sözler söyleyeni hasım olarak kabul etmem, şairlik değerimin eksilmesine yol açar." (Nef'i)
 ائتمان **itdân** A. a. (-i) ıslatma.
 اتراب **etrâb** A. ç. a. akranlar, aynı yaşta olanlar, yaştaşılar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
 اتراب **itrâb** A. a. (bir yere) toprak serpmek, (-i) topraklama.
 اتراح **etrâh** A. ç. a. acılar, sıkıntılar, çekimler; bk. ترح **terah**.
 اتراز **itrâz** A. a. (-i) kurutma.
 اتراس **etrâs** A. ç. a. kalkanlar; bk. تراس **türs**.
 اتراع **itrâ'** A. a. (bir kabı) doldurma.
 اتراع **ittirâ'** A. a. (-i) sulama.
 اتراك **etrâk** A. ç. a. Türkler.
 اتراك **itrâk** A. a. (-i) bırakma, (-den) vazgeçme.
 اترابه **etribе** A. ç. a. topraklar; bk. تراب **türâb**.
 اترج **ütrüc** A. a. ağaç kavunu, turunç.

- الترج **ütrüce** A. a. yuk. m. bk.
 اترع **etra'** A. a. dere gibi akan taşkın sel suyu.
 اتساخ **ittisâh** A. a. kirlenme, paslanma.
 اتساع **ittisâ'** A. a. 1 genişleme, çoğalma, 2 uzanma. -**ittisâ' etmek** 1) genişlemek, çoğalmak, 2) (-i) kadar/(-ince) uzanmak: *göz alabildiği kadar ittisâ' eden çemenzâr*.
 اتساعاً **ittisâan** A. z. yayılarak, genişleterek; yayılma, açılma ve genişleme yoluyla.
 اتساق **ittisâk** A. a. bitişik, birleşik ve düzgün olma. s. düzgün, bitişik: *sâk-ı ittisâk* "bitişik ve düzgün baldır".
 اتسام **ittisâm** A. a. 1 damgalanma, damga ile süslenme, 2 bilinir ve tanınır olma/tanınır ve bilinir duruma gelme.
 اتصاف **ittisâf** A. a. (bir nitelik) nitelik kazanma. -**ittisâf etmek** (bir nitelik) nitelik kazanmak.
 اتصال **ittisâl** A. a. 1 bitişme, 2 bitişik durumda bulunma, 3 yakınlık, yakınında olma. s. bitişik. -**ittisâl etmek** bitişmek. -**ittisâl üzere** bitişik durumda.
 اتصاح **ittizâh** A. a. 1 açık, görülür ve belirlir olma, 2 anlaşılır/bilinir olma, açıklık kazanma. -**ittizâh etmek** açıklık kazanmak, anlaşılır/bilinir olmak.
 اتصاع **ittizâ'** A. a. devenin boynuna basıp üstüne binmek için başını aşağı eğme.
 اتيطان **ittitân** A. a. vatan tutma, (bir yeri) vatan edinme.
 اتعاب **it'âb** A. a. (-i) yorma, (-e) yorgunluk verme. -**it'âb etmek** (-i) yormak.
 اتعاد **ittiâd** A. a. (bir işin yapılması/bir borcun ödenmesi için) karşılıklı süre belirleme/süre üzerinde anlaşma.
 اتعاس **ittiâs** A. a. (bir canlıyı) öldürme, yok etme.
 اتعاط **ittiâz** A. a. öğüt kabul etme, verilen öğüdünü dinleyip gereğini yerine getirme.

- اتفاق **ittifâk** A. a. (birbirine) uyma, (birbiriyle) uyuşma, birlik olma. -**ittifâk etmek** (birbirine) uymak, (birbiriyle) uyuşmak. -**ittifâk gelmek** bir olmak, bir ve beraber olmak, birlik hâlinde bulunmak, birlikte hareket etmek.
 اتفاق **ittifâkâ** A. z. kendiliğinden, rasgele, raslantı kabilinden.
 اتفاقاً **ittifâkan** A. kendiliğinden olan bir uyuşma ile.
 اتفاقات **ittifâkât** A. ç. a. ittifaklar.
 ائتفاق **ittifâk-pezir** F. s. 1 birlik olmayı, uyuşmayı kabul edici, 2 üzerinde uyuşma bulunan/sağlanan (şey/konu).
 ائتفافی **ittifakî** A. s. (bir) uyuşma eseri olarak, tesadüfe bağlı.
 ائتفافیات **ittifâkıyyât** A. ç. a. uyuşma eseri olarak gerçekleşen şeyler/durumlar.
 ائتقاء **ittikâ'**, ائتقاء **ittikâ** A. a. (-den) sakınma, (-den) kaçınma. -**ittikâ etmek** (-den) sakınmak, (-den) kaçınmak.
 ائتقار **ittikâr** A. a. ağır olma, ağırlık sergileme, ağırbaşlı ve oturaklı bir nitelik taşıma/gösterme.
 ائتقان **itkân** A. a. 1 (-i) güçlendirme, (-den) etkilenmez/bozulmaz/yok olmaz duruma getirme, 2 (-i) pürüzsüz hâle getirme.
 ائتقان **ittikân** A. a. (-i) (gözle görmüş gibi) iyi ve sağlam bilme, (bir şey üzerinde) hiç şüphesi olmama.
 ائتقی **etkâ** A. s. dince yasak olan işleri yapmaktan pek sakınan (kimse).
 ائتقیاء **etkîyâ'**, ائتقیاء **etkîyâ** A. ç. a. dince yasak olan işleri işlemekten sakınan kimseler; bk. تقی **takî**.
 ائتکاء **itkâ'**, ائتکاء **itkâ** A. a. koltuk altına yastık/dayak koyma.
 ائتکاء **ittikâ'**, ائتکاء **ittikâ** A. a. 1 (-e) dayanma, 2 (-e) yaslanma. -**ittikâ etmek/eylemek** 1) (baston, sopa, kılıç vb.) dayanmak, 2) (yastık vb.) yaslanmak.

- ائتکال **ittikâl** A. a. (işini) Allah'a ısmarla-
 ma, tevekkül etme.
 ائتلاء **itlâ'** A. a. (bir işi) başkasına bırakma/
 yüklemeye, (birini/düşmanı) bağışlama,
 öldürmeme.
 ائتلاء **etlâd** A. ç. a. bir kimsenin yetişip bü-
 yüdüğü evde bulunan büyük ve küçük
 baş hayvanlar; bk. تلید **telid**.
 ائتلاف **itlâf** A. a. 1 (-i) yok etme, (-i) or-
 tadan kaldırma, (-in) varlığına son
 verme, 2 (para, mal vb.) bitirme, tüket-
 me. -**itlâf etmek** 1) (-i) yok etmek, 2)
 (-i) bitirmek.
 ائتلال **itlâl** A. a. (sıvıyı) damlatma, (hayva-
 nı) yedekleyip çekme.
 ائتتم **etem(m)** A. s. çok/pek/daha/en tam,
 pek az/hiç eksikliği bulunmayan.
 ائتتمام **itmâm** A. a. 1 (-i) eksik bırakmama,
 (-i) (sonuna kadar) bitirme, (-i) son-
 landırma, (-i) tamamlama 2 (-in) eksi-
 ğini giderme, (-i) eksiksiz duruma ge-
 tirme. -**itmâm etmek** 1) (-i) bitirmek,
 (-i) tamamlamak, (-i) eksik bırakma-
 mak, 2) (-i) eksiksiz duruma getirmek,
 (-in) eksikliğini gidermek.
 ائتتمان **itnân** A. a. (çocuk) hastalık yüzün-
 den büyümemek, gelişememe.
 ائتتوب **ütüb** A. ç. a. bk. ائتاب **itâb**.
 ائتتون **etûn**, ائتتؤن **ettûn** A. a. hamam külhanı,
 ateşlik.
 ائتتهاب **ittihâb** A. a. huk. bağışlanan şeyi
 alma/kabul etme.
 ائتتهام **ithâm** A. a. (bir suçu/eksikliği/kö-
 tülüğü vb.) (birine) yüklemeye. -**ithâm
 etmek** (-i) (bir suçu/eksikliği/kötülü-
 ğü vb.) (birine) yüklemek, (birini -den
 ötürü) suçlamak. -**ithâm olunmak**
 (ile) suçlanmak/(-den ötürü) ayıplan-
 mak.
 ائتتهام **ittihâm** A. a. 1 (bir şeyle) suçlanma,
 2 (birini) (bir şeyle) suçlama.
 ائتتيان **ityân** A. a. 1 (-i) (ortaya) koyma, 2
 (-i) (bir araya) getirme, (-i) sıralama,

3 (-i) bildirme, (-i) gösterme. -**ityân etmek/eylemek** (-i) ortaya koymak, (-i) bildirmek, (-i) göstermek: *Esbâbını eyleyim de ityân / Var ise eger sözümde noksân* (N. Kemâl)

isâbe A. a. yaptığı iyilikler, iyi iş ve eylemler için öte dünyada güzel karşılık verme, ödüllendirme.

esâs A. a. döşeme, halı, kilim, minder türü ev eşyası.

isâs A. s. 1 bereketli, çok, bol, 2 süslü.

isâr A. a. kecinin memesine asılan kese/torba.

isâre A. a. tozutmaya, toz kaldırma.

isâm A. a. bir suçun gerektirdiği/bir suç için verilen karşılık, ceza.

isâve A. a. çekiştirme, kovculuk, gammazlık.

isbât A. a. 1 (delil/belge ile) (-in) geçerliğini/doğruluğunu ortaya koyma/meydana çıkarma, 2 (bir şey) varlığını sürdürme, 3 (-i) gösterme, (-i) göz önüne koyma/serme. -**isbât etmek/eylemek** 1) (ile) (-in) doğruluğunu ortaya koymak/çıkarmak, 2) (-i) göstermek, (-i) göz önüne koymak/sermek. -**isbât** (-in) varlığını göstermek, (-in) var olduğunu göz önüne koymak.

ishân A. a. düşmanı tam anlamıyla bozguna uğratma.

eser A. a. 1 bir şeyin varlığını gösteren şey, iz, 2 belirti, nişan, alâmet, 3 ürün, 4 leke izi, 5 tesir, etki, 6 sonuç, 7 T. (akıl için) hastalık.

isr A. a. iz.

is'âr A. a. (çocuk) diş çıkarma.

es'abi A. a. son derecede güzel göz.

isgâr A. a. bk. **is'âr**.

isfiyye, **üsfiyye** A. a. sac ayak.

iskâb A. a. kömür/ateş yakma.

eskâl A. ç. a. yükler, ağırlıklar; bk. **sikl**.

iskâl A. a. (-e) (hayvana) ağır yük yükleme.

eskal A. s. 1 çok/pek/daha/en çirkin (nesne), 2 mec. en tiksinti verici (nesne).

üskûb A. a. işbilir, açık göz (kimse).

esl A. a. ilgin ağacı.

esl-bend F. a. (T. h. dili **aselbent**) ilgin ağacının kabukları çizilerek elde edilen bir reçine, ilgin zamkı.

islâs A. a. (-i) üçe bölme, (-i) üç bölük etme.

islâc A. a. 1 (bulut/hava) kar yağdırma, 2 (hava) karlı olma, 3 kara tutulma.

esleb A. a. insan yüzünde/bedeninde bulunan siyah nokta, ben.

esele A. a. yuk. m. bk.

eslâs A. ç. a. üçte birler, üçte bir parçalar; bk. **sülûs**.

ism A. a. suç, günah.

esmâr A. ç. a. yemişler, meyveler; bk. **semer**.

esmân A. ç. a. 1 karşılıklar, bedeller, 2 ederler, değerler, kıymetler; bk. **şemn**.

esmed A. s. sürme taşı, kaba tutya.

ismid F. a. sürme.

esmen A. s. çok değerli, değeri yüksek olan (nesne).

isnâ, **isnâ** A. a. (-i) övme, (-e) övgü düzme, (-den) övgü ile söz etme.

esnâ, **esnâ** A. a. 1 (sürekli değişirliği bakımından içinde bulunulan zamana göre) aralık, ara, sıra, 2 sonraki belirli bir zamana uzanan geçmişteki bir zamanın başı, bir zaman aralığının başlangıcı.

isnân A. a. (sayıca) iki.

isnevi A. a. her pazartesi oruç tutan kimse.

üsne A. a. sık ve büyük ağaçlık, koru/orman.

isnâ aşer A. a. on iki.

isnâ aşeriyye A. a. *din* on iki imama bağlı bir Şii kolu.

isneyn A. a. 1 iki, 2 pazartesi: *yev-mû'l-isneyn* "pazartesi günü".

isneyniyyet A. a. ikilik, iki olma durum ve niteliği. [Tasavvuf dili kelimelerindendir.]

esniye A. ç. a. övgüler; bk. **senâ**.

esvâb A. ç. a. giysiler, giyecekler; bk. **sevâb**.

esûm A. s. çok yalancı (kimse).

esir A. a. 1 gök boşluğu, 2 fiz. gök boşluğunu doldurduğu var sayılan, ısı ve ışığı ileten; maddenin katı, sıvı ve gaz hâllerine oranla yoğunluğu daha az, titreşim yönünden ise hızı daha yüksek akışkan madde.

esil A. s. sözü geçer, güçlü, düzgün ve güvenilir (kimse).

esim A. s. 1 suçlu (kimse), 2 güvenilir (kimse).

icâbet A. a. 1 (-e) "Olur/Peki" deme, (-i) kabul etme, 2 (yapılan çağrıya) olumlu karşılık verme/uyma. -**icâbet etmek** (çağrıya) olumlu karşılık vermek/uymak.

ücâc A. a. acı/tuzlu su.

icâh, **ecâh**, **ücâh** A. a. perde, örtü.

icâd, **ücâd** A. a. pencere/kuyu kemeri.

icâde A. a. (bir işi/yaptığını) iyi yapma, iyi iş işleme/çıkarma.

iccâr A. a. çatı, dam.

icârât A. ç. a. kiralalar, kira bedelleri; bk. **icâre**.

icâreteyn A. ç. a. *huk*. 1 (ödenme biçimine göre) kira bedeli iki tür alınan vakıf, 2 yapılardan alınan kira gibi peşin, 3 üründen alınan kira gibi sonradan ödenen vakıf kiralaları.

icâre A. a. kira, kira bedeli. -**icâre-i vâhıde** tek kirali vakıf; *krş.*

icâreteyn.

icâzet A. a. yapma/uygulama/kullanma için verilen izin, yeterlik/ustalık hakkı, yetki.

icâzet-nâme F. a. yetki belgesi.

iccâs A. a. 1 erik, 2 kayısı, 3 armut.

iccâsiyye A. a. erik/kayısı hoşafı.

icâa A. a. (-i) acıktırma, (-in) aç kalmasına yol açma.

icâle A. a. (-i) dolaştırma, -**icâle kıl-mak** dolaştırmak, çevirmek.

ecâmire A. ç. a. insan toplulukları, bölükler, tayfalar; bk. **cemr**.

ecânib A. ç. a. yabancılar; bk. **icnî**.

ecâhil A. ç. a. kara cahiller, bir şey bilmez kimseler, kaba saba insanlar; *zıddı*: **efâzıl**; bk. **echel**.

icbâr A. a. (birini) (-e) zorlama, (birini) sıkıştırma. -**icbâr etmek/eylemek** (birini) (-e) zorlamak. -**icbâr olunmak** (-e) zorlanmak.

ecbâl A. ç. a. dağlar; bk. **cebel**.

ictibâ, **ictibâ** A. a. 1 (-i) toplamak, (-i) devşirmek, 2 (-i) seçmek, (-i) ayırmak.

ictibâz A. a. (-i) (beriye/kendine) çekme, (ileride bulunan bir şeyi) (beriye) getirme.

ictizâb A. a. (-i) çekip uzatma.

ictizâl A. a. sevinme.

ictirâh A. a. el emeği karşılığında kazanılan parayla geçinme.

ictirâ, **ictirâ** A. a. (bir işi) çekinmeden yapma, kötü bir iş/şey yapmaktan çekinmeme. -**ictirâ etmek** kötü bir şey/iş yapmaktan çekinmemek.

ictirâr A. a. (-i) beri getirme, (-i) ileri ve geri çekme.

ictirâ' A. a. (suyu) nefes almadan, birden içme.

ictirâm A. a. suç ve günah işleme.

ictizâz A. a. (ot/çayır) biçme, (yün) kırma.

ictizâ' A. a. (ağacı/dalı) karma/kesme.

اجتناب *ictisâr* A. a. (bir konuda/işte) yürekli davranma.-**ictisâr etmek/eylemek** (bir iş/şey yapmakta) yürekli davranmak.-**ictisâr kılınmak** (bir konuda/işte) yüreklilik gösterilmek.
اجتناس *ictisâs* A. a. (-i) araştırma.
اجتناف *ictifâ*, **اجتناف** *ictifâ* A. a. (ağacı/dikili şeyi) çekip koparma, yerinden ayırma.
اجتمار *ictimâr* A. a. tütsülenme.
اجتماع *ictimâ* A. a. bir yere gelme, bir araya toplanma.-**ictimâ** etmek bir araya toplanmak.
اجتناء *ictinâ*, **اجتناء** *ictinâ* A. a. 1 (meyve) devşirmek/toplamak, 2 (-in) yararını görmek, (-i) elde etmek.-**ictinâ etmek** (-i) toplamak.
اجتناب *ictinâb* A. a. (-den) sakınma, (-den) uzak durma.-**ictinâb etmek/eylemek** (-den) sakınmak, (-den) uzak durmak.
اجتناح *ictinâh* A. a. 1 eğilme, eğik duruma gelme, 2 (namazda) secde eyleme, ellerini yere koyup dirseklerini iki yana açarak secdeye varma.
اجتناء *ictivâ*, **اجتناء** *ictivâ* A. a. (-den) iğrenme, (-den) tikslenme.
اجتنوار *ictivâr* A. a. birbirine yakın oturma, komşu olma, (ile) komşuluk etme.
اجتهاد *ictihâd* A. a. 1 gücü yettiğince çalışma, çaba gösterme; çaba, gayret, 2 büyük fıkıh alimlerinin *Kur'an* ve hadisten hüküm çıkarmak yolunda harcadıkları emek, gösterdikleri çaba.-**ictihâd eylemek** (din yolunda) çaba göstermek.
اجتنهار *ictihâr* A. a. 1 ortada olma, açık seçik görünme, 2 (askeri) çoğaltma.
اجتيال *ictiyâl* A. a. doğru yoldan gitmeyip dolaşma, yolu uzatma.
اجتناء *icsâ*, **اجتناء** *icsâ* A. a. (deveyi) diz üstü çöktürüp oturtma, çökertme.
اجداث *ecdâs* A. ç. a. mezarlar; bk. **جدث** *cedes*.

اجداد *ecdâd* A. ç. a. atalar, büyük babalar; bk. **جد** *ced(d)*.
اجداف *icdâf* A. a. ah vah eyleme, ah edip yakınma.
اجدان *icdân* A. a. (kişi) önceden yoksulken sonradan zenginleşme.
اجدر *ecder* A. s. son derecede yaraşır, pek yakışır (kalık/nitelik/davranış vb.).
اجذال *eczâl* A. ç. a. ağaç kökleri; bk. **جذل** *cizl*.
اجذال *iczâl* A. a. (birini) sevindirme, (birinin) gönlünü hoş etme.
اجذام *iczâm* A. a. (-i) kesme.
اجر *ecr* A. a. (T. k. dili: **ecir**) 1 bu dünyadaki iyi işler için öte dünyada verilecek karşılık, 2 karşılığı olan iyi iş, sevap.
اجراء *icrâ*, **اجراء** *icrâ* A. a. 1 (-i) akıtma, 2 (resmi işleri/devlet işlerini) yürütme, 3 (bir işin) gereğini yapma, (bir işi) işleme/işleyip bitirme.-**icrâ etmek** 1) (-i) (-e) akıtmak, 2) (-i) yürütmek, 3) (bir işin) gereğini yapmak.
اجراءات *icrâât* A. ç. a. 1 yapılan/yapılıp bitirilen işler, 2 uygulamalar, 3 (tekli yerinde) iş.-**icrâât yapmak** iş yapmak.
اجراس *ecrâs* A. ç. a. çanlar; bk. **جرس** *ceres*.
اجرام *icrâm* A. a. suç işleme, suçlu duruma düşme.
اجرام *ecrâm* A. ç. a. cansız, ruhsuz varlıklar; bk. **جرم** *cirm*.
اجرب *ecreb* A. s. uyuz.
اجربه *ecribe* A. ç. a. dağarcıklar; bk. **جراب** *cirâb*.
اجرت *ücret* A. a. bir iş, hizmet ve emek karşılığı olan para, aylık, gündelik.
اجرد *ecred* A. s. 1 tüysüz (genç erkek), 2 otsuz (yer).-**ecred olmak** tüysüz/kalsız olmak.
اجزاء *eczâ*, **اجزاء** *eczâ* A. ç. a. 1 bölükler, parçalar; bk. **جزء** *cüz*. 2 T. (tekli yerinde) ilaçlarda kullanılan türlü maddeler, 3 T. dağınık yapraklar hâlinde bulunan, ciltlenmemiş kitap.

اجزم *eczem* A. s. 1 eli/parmakları kesik (kimse), 2 cüzamlı, cüzam hastalığına yakalanmış (kimse).
اجساد *ecsâd* A. ç. a. (insan için) bedenler; bk. **جسد** *cesed*.
اجسام *ecsâm* A. ç. a. cisimler; bk. **جسم** *cism*.
اجسم *ecsem* A. s. iri yapılı (kimse).
اجشاش *icşâş* A. a. (-i) döverek ufaltma.
اجعاف *ic'âf* A. a. (birini/bir şeyi) yıkma, düşürme, yere çalma.
اجفان *ecfân* A. ç. a. göz kapakları; bk. **جفن** *cefn*.
اجفيل *icfil* A. a. korkak kimse, yaşlı kadın.
اجل *ecel* A. ç. a. (canlı varlık için) son, ölüm.-**اجل قضي** *ecel-i kazâ* F. a. kaza sonucu gerçekleşen ölüm.-**اجل مسمى** *ecel-i müsemma* F. a. olağan ölüm.-**اجل موعود** *ecel-i mev'ûd* F. a. önceki-ne bk.
اجل *ecel(l)*, **اجل** *ecel* A. s. pek büyük, ulu.
اجل *ecel* A. a. sebep. Türkçe'de -den ekiyle birlikte veya **içün** takısıyla birleşerek takı öbeklerinde görülür: -**diği ecilden**, ... **ecli içün**/... **ecliçün**.
اجلاء *iclâ*, **اجلاء** *iclâ* A. a. (birini) (başka bir yere) sürme.-**iclâ edilmek** (başka bir yere) sürülmek.
اجلاد *eclád* A. ç. a. hayvan derileri; bk. **جلد** *cild*.
اجلاس *iclâs* A. a. (-i) (-e) oturtma.-**iclâs eylemek** (-i) (-e) oturtmak.
اجلاف *eclâf* A. ç. a. baldırı çıplaklar, kötürlük peşinde olanlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
اجلال *iclâl* A. a. 1 ulu sayma, yüceltme, ululama, 2 ululuk, yücelik, erişilmez derecede büyüklük.
اجلال *iclâlen* A. z. ululayarak, yücelterek.
اجلال *iclâli* A. s. ululuk niteliği olan, pek değerli (nesne/durum vb.).
اجلح *eclah* A. s. saçı dökülmüş, başı kel (adam). a. üstü düz araba/taşımaya aracı.

اجلكيا *ecel-giyâ* F. a. (T. h. dili *ecelkiya*) zehirli bir bitki kökü.
اجله *ecille* A. ç. a. bilgi, erdem, iyilik gibi üstün insan değerleriyle sıvrılmış, ün kazanmış olup toplum gözünde yüksek yerde bulunan kimseler; bk. **جليل** *celil*.
اجلى *ecelâ* A. s. çok açık, çok belirli ve iyice göz önünde olan (nesne/konu/durum).
اجم *ecem(m)* A. a. 1 boynuzsuz koç, 2 mızraksız savaşı.
اجم *ecem* A. a. 1 bir şeyi çok yapmaktan bıkkınlık ve usanç gelme/bir yiyeceği çok yemekten tiksinti duyma, 2 birini istemediği bir durumla karşı karşıya bırakma, 3 su biriktiği yerde duruluğunu yitirip bozulma.
اجم *ücüm* A. a. 1 dört köşeli şekil, 2 hisar, kale, palanka.
اجم *ücüm* A. ç. a. 1 ormanlar, sık ağaçlı yerler, çalılıklar, 2 yırtıcı hayvan yatakları; bk. **اجمه** *eceme*.
اجماد *icmâd* A. a. (suyu) dondurma.
اجماد *ecmâd* A. ç. a. korunma yapıları, kaleler, hisarlar; bk. **جمد** *cemed*.
اجماع *icmâ* A. a. 1 (dağınık şeyi) toplama, bir araya getirme, 2 (görüşleri) bir nokta üzerinde birleştirme.-**اجماع امت** *icmâ-ı ümmet* F. a. (ictihad sırasında) imamlar, büyük fakihler ve Hz. Peygamber'in ölümünden sonraki âlimler kuşağının (= tâbiinin) ileri gelenlerinin şeriatle ilgili işlerin belirlenmesi hakkındaki uyuşmaları.
اجماع *icmâan* A. z. *icmâ*' suretiyle.
اجماعى *icmâi* A. s. *icmâ*' yoluyla elde edilmiş (hüküm).
اجمال *ecmâl* A. ç. a. erkek develer; bk. **جمال** *cemel*.
اجمال *icmâl* A. a. 1 (söz) derli toplu, kısa ve özlü bir biçimde söyleme, (konuyu) özetleme, 2 *mat.* toplama, 3 ayrıntılı bir hesaptan çıkarılan özet.

اجمالاً *icmâlen* A. z. kısaltarak, kısaca, özet olarak.
اجمالي *icmâli* F. s. kısa, ayrıntısız, özet hâlinde olan.
عجماء *ecma'* A. s. pek geniş ve kaplayıcı (nesne/durum/nitelik).
عجمين *ecmaîn* A. ç. a. tümü, hepsi. [Yalnız dua cümlelerinde kullanılmıştır.]
عجل *ecmel* A. s. çok/pek/daha/en güzel.
عجمود *ecmûd* F. a. kereviz.
عجمه *eceme* A. a. 1 sık ağaçlı yer, orman, çalılık, 2 aslan yatağı,
عجناب *ecnâb* A. ç. a. yanlar, yan taraflar; bk. **عجن** *cenb*.
عجناد *ecnâd* A. ç. a. askerler; bk. **عجن** *cünd*.
عجناس *ecnâs* A. ç. a. cinsler; bk. **عجن** *cins*.
عجناف *icnâf* A. a. doğruluktan uzaklaşma.
عجنان *icnân* A. a. (-i) örtme, gizleme, (birini) delirtme.
عجنب *ecneb* A. s. yabancı, kimsesiz, garip (kimse). a. sert başlı at.
عجنه *icne, ecne, üçne* A. a. elmacık kemiği.
عجنبي *ecnebi* A. s. yabancı (kimse). a. yabancı millettten olan kimse.
عجنبييت *ecnebiyyet* A. a. yabancılık.
عجنه *ecniha* A. ç. a. kanatlar; bk. **عجن** *cenâh*.
عجنه *ecinne* A. ç. a. ana karnında olan bebekler; bk. **عجن** *cenin*.
عجنيس *icnis* A. a. bir işe yaramaz, elinden iş gelmez uyusuk kimse.
عجواد *ecvâd* A. ç. a. eli açık, cömertler; bk. **عجود** *cevâd*.
عجواف *ecvâf* A. ç. a. içler, içi oluşturan boşluklar; bk. **عجوف** *cevf*.
عجوبه *ecvibe* A. ç. a. cevaplar; bk. **عجوب** *cevâb*.
عجوج *ecûc* A. s. yalımlı, parlayıcı, ışıltılı (ateş vb.).
عجود *ecved* A. s. çok/pek/daha/en iyi.
عجور *ücûr* A. ç. a. ecirler; bk. **عجور** *ecr*.
عجورات *ücûrât* A. ç. a. ücretler; bk. **عجور** *ücret*.

عجوف *ecvef* A. s. *dilb.* (Arapça'da) üç asıl harfinden ikincisi "illet harfleri" denilen harflerden biri olan (kelime).
عجاء *ichâ'*, **عجاء** *ichâ* A. a. (hava) ayaza çekme, ayazlama.
عجاء *ichâr* A. a. 1 (söz) açık söyleme, 2 (-i) (duyulur bir sesle) okuma.
عجهر *echer* A. a. 1 eşi bulunmaz (güzel), 2 gündüz iyi görmeyen kamaşık gözlü (kimse).
عجهره *echere* F. a. bir tür dikenli çalı, putrak dikenli.
عجيز *echüz* A. ç. a. gelin için hazırlanan eşyalar, çeyizler; bk. **عجيز** *cehâz*.
عجیل *echel* A. s. çok/pek/daha/en cahil.
عجینی *ecinni* T. a. cin, cin kılıklı yaratık.
عجی *ici* F. a. 1 atmaca, 2 vezir.
عجیاد *ecyâd* A. ç. a. boyunlar; bk. **عجید** *cid*.
عجیاف *ecyâf* A. ç. a. leşler; bk. **عجیفه** *cife*.
عجیال *ecyâl* A. ç. a. kuşaklar, değişip duran insan soyları. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
عجیر *ecir* A. s. gündelikçi, ırgat, işçi.
عجیل *ecil* A. s. (iş) erteleyen, sonraya bırakan (kimse). a. ertelenen iş.
عجائه *ihâse* A. a. toprağı kazıp içinde bir şey arama.
عجایی *ehâci* A. ç. a. bilmece; bk. **عجوه** *uhcûve*.
عجادیث *ehâdis* A. ç. a. hadisler; bk. **عجید** *hadis*.
عجاره *ihâre* A. a. (-i) geri döndürme, (birine) cevap gönderme.
عجاسن *ehâsin* A. ç. a. en güzel şeyler; bk. **عجسن** *ahsen*.
عجاشه *ihâşe* A. a. sürgün avı.
عجاطه *ihâta* A. a. 1 (-i) kuşatma, (bir yerin) dört bir yanını çevirme, 2 (-i) tam olarak, açık bir şekilde görme/kavrama, 3 geniş ve derin bilgi. -**ihâta etmek/kılmak** 1) (bir yerin) dört bir yanını çevirmek, her yanını kaplamak, 2) (her yanı) sarmak, 3) (tümünü) içine almak.

عجافه *ihâka* A. a. 1 (kale vb.) kuşatma, 2 (bir olayı) birinin üzerine atma.
عجاله *ihâle* A. a. 1 (bir işi) birinin üzerine yükleme, 2 bir işin artırma eksiltme yoluyla fiyatlandırılarak birine verilmesi işlemi.
عجالة *ihâleten* A. z. ihâle yoluyla, ihâle ile.
عجانت *ihânet*, **عجانه** *ihâne* A. a. öldürme, yok etme.
عجاب *ahab(b)* A. s. çok/pek/daha/en sevgi duyulan/sevilen (kimse).
عجاء *ahıbbâ'*, **عجاء** *ahıbbâ* A. ç. a. dostlar, iyi görüşülen kimseler, bildikler, tanıdıklar; bk. **عجیب** *habîb*.
عجباب *ahbâb* A. ç. a. yuk. m. bk.
عجبار *ahbâr* A. ç. a. ilim adamları; bk. **عجبر** *hibr*. [Yalnız Yahudi asıllı olanlar için kullanılmıştır.]
عجباس *ihbâs* A. a. hayır için mal ve hayvan vakfetme.
عجباط *ihbât* A. a. 1 (-i) bozma, (-in) değerini yok etme, (-i) geçersiz duruma getirme, 2 (yapılan iyiliği, işlenen işi) ödüllendirilmeye yaraşır görmeme, iyi karşılıksız bırakma.
عجباق *ihbâk* A. a. yavaşlık ve yumuşaklıkla boyun eğme.
عجبال *ihbâl* A. a. (bir kadını) gebe bırakma.
عجبل *ahbel* A. a. börtölce.
عجبن *ahben* A. a. vücudu su toplayan kimse.
عجباس *ihtibâs* A. a. tutulma, tutukluk. -**ihtibâs-ı bevl** F. a. tıp sidik tutulması, idrar yapamama.
عجباك *ihtibâk* A. a. "sarma" denilen işlemeyi örme.
عجبال *ihtibâl* A. a. 1 ipten ağ yapma, 2 ağla avlanma.
عججاب *ihticâb* A. a. (bir örtü/perde ardında) gizlenme, görünmeme. -**ihticâb etmek** gizlenmek, görünmemek.
عججاج *ihticâc* A. a. 1 (bir iddia, bir dava ile ilgili) delil gösterme, 2 (bir iddianın

ispatı için) (bir şeyi) delil sayma.-(ile) **ihticâc eylemek** (-i) delil/shahit olarak kullanmak, (-i) değerli bulmak. -**ihticâcâ sâlih** delil olmaya/gösterilmeye yarar/elverişli.
عججاجاً *ihticâcen* A. z. delil olmak üzere.
عججاجات *ihticâcât* A. ç. a. delil olarak kabul edilen şeyler.
عججام *ihticâm* A. a. hacamat olma, kan aldırma.
عجداد *ihtidâd* A. a. 1 (kılıç, hançer vb.) keskin olma, 2 kıзма, öfkelenme, parlamama.
عجذاء *ihtizâ'* A. a. örneğe uygun iş işleme.
عجذار *ihtizâr* A. a. (-den) korku duyarak sakınma.
عجتراب *ihtirâb* A. a. savaşma, savaşa tutuşma/girişme.
عجتراس *ihtirâs* A. a. çiftçilik etme.
عجتراز *ihtirâz* A. a. 1 (-den) sakınma, korunma, 2 kendini tutma. -**ihtirâz etmek** (-den) sakınmak.
عجتراس *ihtirâs* A. a. (-den) korunma, (-den) kaçınma, (-e) karşı (kendini) koruyup kollama.
عجتراس *ihtirâs* A. a. 1 (-e karşı) güçlü istek, 2 (-i) aşırı derecede istek göstererek elde etmeye çabalamama.
عجتراسات *ihtirâsât* A. ç. a. ihtiraslar.
عجتراف *ihtirâf* A. a. (bir işte) ustalık kazanma, usta olma.
عجتراف *ihtirâk* A. a. 1 tutuşup yanma, 2 gökb. gezegenlerden birinin Güneş'e yaklaşması: *ihtirâk-ı Utârid*.
عجترام *ihtirâm* A. a. saygı. -**ihtirâm eylemek** (-e) saygı göstermek, (-e) saygılı davranmak.
عجترامات *ihtirâmât* A. ç. a. saygılar.
عجتراماً *ihtirâmen* A. z. saygı göstermek, saygı gösterisinde bulunmak amacıyla.
عجترام *ihtizâm* A. a. kuşak bağlama, kemer kuşanma.

احتساب *ihtisâb* A. a. (-i) hesaba çekme, (birinden) ("Niçin öyle yaptın?" diye) hesap sorma. -**ihtisâb ağası** (eskiden) belediye başkanı, şehremini.
احتسابیه *ihtisâbiyye* A. a. belediye gelirleri, belediye tarafından alınan vergi ve harçlar.
احتساس *ihtisâs* A. a. 1 duygu, 2 duygulanma.
احتساسات *ihtisâsât* A. ç. a. duygular.
احتشاد *ihtişâd* A. a. birikme, toplanma. -**ihtişâd ettirmek** (-i) toplatmak.
احتشار *ihtişâr* A. a. (insanın başı) çok büyük olma, toplanma, bir araya gelme.
احتشاش *ihtişâş* A. a. saman ve kuru ot biriktirme.
احتشام *ihtişâm* A. a. 1 göz kamaştırıcılık, 2 göz kamaştırıcı büyüklük ve şan sergileyici görünüş.
احتصاد *ihtisâd* A. a. ekin biçme.
احتضار *ihtizâr* A. a. (hasta) ölüme yaklaşma.
احتضاض *ihtizâz* A. a. (başkasına karşı) (kendini) aşağılama, (kendini) küçük düşürme.
احتضان *ihtizân* A. a. 1 (çocuğu) besleme, 2 (birini) işinden alkoyma.
احتطاب *ihtitâb* A. a. odun biriktirme/toplama.
احتطاز *ihtizâz* A. a. 1 beğenme, hoşlanma, 2 gönül açılma, ferahlık duyma, sevinme.
احتفاء *ihtifâ'* A. a. çıplak ayakla yürüme.
احتفاد *ihtifâd* A. a. (bir işi) hızlı bir şekilde işleme, aceleyle yapma.
احتفاز *ihtifâz* A. a. (toprağı) kazma.
احتفالف *ihtifâl* A. a. 1 (birine) bir yüzden darılma, 2 (bir şeyi) kendine ayırma.
احتفال *ihtifâl* A. a. 1 cenaze için yapılan gösterişli merasım, 2 cenazeyi gösterişli bir alayla kaldırarak ölene karşı gösterilen büyük saygı.

احتقار *ihtikâr* A. a. 1 horlanmaya, küçük görülmeye katlanma, 2 (kendini) hor ve küçük görme.
احتقاق *ihtikâk* A. a. doğru görüş yolunda çekişme, doğruluğuna inanılan düşünce/görüş uğruna kavgaya tutuşma, (karşılıklı) hak iddiasında bulunma.
احتقان *ihtikân* A. a. tıp (kabızlıkta/idrar yapamama durumunda) idrarı ve dışkıyı sıringa ile alma.
احتکار *ihtikâr* A. a. (bir malı) değerinden yüksek fiyatla satma, madrabazlık.
احتکاراً *ihtikâren* A. z. ihtikâr suretiyle, madrabazlıkla.
احتلاب *ihtilâb* A. a. süt sağma.
احتلاق *ihtilâk* A. a. saç, sakal kesme.
احتلام *ihtilâm* A. a. düş azma, rüyada boşalma.
احتماء *ihtimâ'*, **احتما** *ihtimâ* A. a. 1 (-den) sakınma, 2 tıp zararlı yiyecek ve içecekleri kullanmama, perhiz.
احتمال *ihtimâl* A. a. 1 olasılık, olabirlik, akla yakın olma, olabilir görünme, 2 iki şeyi/ikiden çok şeyi gösterme, birden çok anlama gelebilme.
احتمالات *ihtimâlât* A. ç. a. ihtimaller.
احتمام *ihtimâm* A. a. (acı, sıkıntı vb. yüzünden) gece uyuyamama, gece uykusuzluğu.
احتناج *ihtinâc* A. a. bir şeye doğru dönme.
احتواء *ihtivâ'*, **احتوا** *ihtivâ* A. a. (-i) içine alma, (-i) içinde bulundurma. -**ihtivâ etmek** (-i) içine almak, (-i) içinde bulundurmak.
احتياج *ihtiyâc* A. a. 1 gereksinme, gerek duyma, 2 yoksulluk, 3 gerekli olan, gerek duyulan şey.
احتياجات *ihtiyâcât* A. ç. a. gerek duyulan şeyler.
احتياط *ihtiyât* A. a. 1 ileride olur düşüncesiyle dikkatli davranma, ileriye görme, uzak görüşlülük, 2 sakınma, düşünce taşına yapma/davranma, düşünceli

davranış, tedbir, 3 ileride gerekli olur düşüncesiyle ayrılan/saklanan şey: **ihtiyât akçası**, 4 ask. gerektiğinde silah altına alınacak asker. -**ihtiyât etmek/eylemek** düşünceli davranmak, sakınmak. -**ihtiyât üzere** sakınarak.
احتياطاً *ihtiyâtan* A. z. ilerisini düşünüp gerekli olur kaygısıyla.
احتياطي *ihtiyâtî* A. s. 1 ne olur ne olmaz diyerek düşünülen: **ihtiyâtî tedbir**, 2 ask. gerekli olduğunda çağrılmak üzere ayrılan/tutulan (asker).
احتیال *ihtiyâl* A. a. aldatma, gerçek yüzünü ustalıklı gizleyerek sahici imiş gibi gösterme.
احتیالات *ihtiyâlât* A. ç. a. sahici imiş gibi gösterilen şeyler.
احداث *ihşâs* A. a. (birini) kandırma, istediği/beğendiği gibi davranarak (birini) kendine çekme.
احج *ehac(c)* A. s. çok katı (nesne).
احجاج *ihcâc* A. a. farz olan hac ibadetini yerine getirmesi için birinin yerine başkasını gönderme.
احجار *ahcâr* A. ç. a. taşlar; bk. **حجر** *hacer*.
احجام *ihcâm* A. a. (-den) vazgeçme, (-den) el çekme, (kendini) (-den) alkoyma. -**ihcâm etmek** (-den) vazgeçmek.
احجن *ahcen* A. s. kıvrıcık (saç).
احجوه *uhcûve* A. a. bilmece, yanıltmaç.
احجیه *uhciyye* A. a. yuk. m. bk.
احدا *ahad* A. a. (sayı değeri için) bir. **احدالاحدين** *ahadü'l-âhâd*, **احدالاحاد** *ahadü'l-ahadeyn* A. a. benzersiz, benzeri görülmedik şey.
احدا *ahad(d)* A. s. çok/pek/daha/en keskin.
احداث *ihdâs* A. a. (-i) yeni bir şey/yeni-den tasarlanmış bir şey olarak ortaya sürme. -**ihdâs etmek** (-i) daha önce yapıp edilmemiş biçimde/yeni biçimiy-le birinin karşısına çıkarmak, birine karşı göstermek, sergilemek.

احداق *ahdâk* A. ç. a. göz bebekleri; bk. **حدقه** *hadeka*.
احدب *ahdeb* A. s. kambur.
احديت *ahdebiyyet* A. a. kamburluk.
احدر *ahder* A. s. şaş (kimse).
احدى *ihdâ* A. a. bir. -**ihdâ aşer** on bir.
احدى الحسين *ihde'l-husneyeyn* A. a. gazilikle şehitlikten biri.
احديت *ahadiyyet* A. a. (Yüce Tanrı için) bir ve tek oluş, birlik.
احر *char(r)* A. s. çok/pek/daha/en sıcak (nesne).
احرا *ahrâ* A. s. uygun, yerinde, yaraşık (durum/karar/iş vb.).
احراء *ihrâ'*, **احراء** *ihrâ* A. a. (-i) eksiltme, (-i) azaltma.
احراب *ihrâb* A. a. 1 kavga çıkarma, 2 kavgayı/dövüşü kızıştırma.
احراج *ahrâc* A. ç. a. boncuklar; bk. **حرج** *hirc*.
احرار *ahrâr* A. ç. a. hürler; bk. **حُر** *hür(r)*.
احرارانه *ahrârâne* F. s. ve z. hür olana uygun düşer ve yaraşır biçimde.
احراز *ihrâz* A. a. (-i) kazanma, (-i) alma, (-i) elde etme. -**ihrâz etmek/eylemek** (-i) kazanmak.
احراق *ihrâk* A. a. (-i) yakma, (-i) ateşe atma, (-e) ateş verme. -**ihrâk ettirmek** (-i) yaktırmak.
احراق بالنار *ihrâk bi'n-nâr* F. a. (-i) ateşte yakma, ateşe atıp yakma.
احراقاً *ihrâkan* A. z. 1 yakarak, 2 yakılarak.
احرام *ihrâm* A. a. hacıların Mekke'de Harem-i Şerif'e girerken büründükleri dikişsiz örtü. -**ihrâm kuşanmak/bürünmek** -**ihrâma girmek** ihram ile örtünmek.
احرد *ahred* A. s. çok cimri (kimse).
احرس *ahres* A. s. eski (nesne).
احرش *ahreş* A. s. kaba, haşin (nesne).
احرض *ahraz* A. s. kirpikleri dökülmüş çipil gözlü (kimse).
احرى *ahrâ* A. s. bk. **احرا**.

ahriz A. a. kımıldamaya gücü kalmamış, tükenmiş, bitmiş, bitik (kimse).
ahzâb A. ç. a. Kur'an'ın ana bölümleri olan altmış bölüm; bk. حزب **hizb**.
ahzân A. ç. a. acılar, iç ağrıları, çekiler; bk. حزن **hazen**.
ihzân A. a. (-in) üzülmeye yol açma, (-i) üzüntüye düşürme.
ahzeka A. s. karnı büyük bodur (kimse).
ahzem A. s. 1 pek ölçülü, pek sakıngan ve ileri görüşlü (kimse), 2 yüksek (yer), göğsü büyük (kimse).
ahzen A. s. pek hüzünlü (durum/kimse).
ahsâ A. a. taşla dolu yer, taşlık.
ahsâs A. ç. a. duygular; bk. حس **his(s)**.
ihşâs A. a. 1 (-i) duyurma, (-e) bir duyguyu yaşatma, (-in) içinde bir etki uyandırma, 2 duyuş, duyma, etkilene, 3 duyuş yoluyla, etkilenecek anlama/kavrama. -**ihşâs etmek/eylemek** 1) (-e) bir duyguyu yaşatmak, (biri üzerinde) (bir) etki uyandırmak, 2) (-i) duyarak/etkilenecek anlamak.
ihşâsât A. ç. a. duyuşlar, etkilenecekler.
ihşân A. a. 1 (birine) bir şey bağışlama, 2 bağışlanan şey, bağış, 3 (-e) iyilik etme, (-e) iyi davranma, (-in) gönülünü hoş etme. -**ihşân etmek/eylemek** (birine) bir şey bağışlamak.
ihşânen A. z. bağışlama ve ödüllendirme yoluyla, bağış ve ödül olarak vermek suretiyle.
ihşânât A. ç. a. bağışlar.
ihşân-dide F. s. birinin iyiliğini görmüş (kimse).
ahsen A. s. çok/pek/daha/en güzel (kimse/huy/yaradılış vb.).

ahşâ', **ahşâ** A. ç. a. insan vücudundaki iç organlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
ahşâm A. a. aile, yakınlar, yakın çevrede bulunanlar.
ihşâ', **ihşâ** A. a. (-i) sayma, bir şeyin sayıca değerini bulma/anlatma/belirtme.
ihşâd A. a. (ekini/otu) biçme.
ihşâr A. a. kısaltma, (uzun bir şeyi) kısa duruma getirme.
ihşâs A. a. (-i) paylaşırma, (birine) (-den) pay verme.
ihşân A. a. (bir yeri) kale gibi güçlendirme, güçlü hâle getirme.
ihzâr A. a. 1 (-i) hazırlama, 2 (birini) bir yere/birinin yanına/katına getirme. -**ihzâr etmek/eylemek** 1) (-i) hazırlamak, 2) (birini) (-in) yanına getirmek.
ahţâb A. ç. a. odunlar, keresteler; bk. حطب **hatab**.
ihzâz A. a. bahtı açık, nasibi bol olma.
ahfâd A. ç. a. torunlar; bk. حفيد **hafid**.
ahak(k) A. s. daha çok hak sahibi olan, daha/en çok hak eden, daha/en lâyıf.
ahkâb A. ç. a. uzun zamanlar/süreler; bk. حقب **hukub, hukb**.
ahkâd A. ç. a. içten içe beslenen düşmanlıklar; bk. حقد **hikd**.
ihkâr A. a. (birini) aşağılama.
ahkâf A. ç. a. kum tepeleri/yığınları; bk. حقف **hukfe**.
ihkâk A. a. hakkı yerine getirme, hakkı hakkı olana verme.
ahkar A. s. en değersiz, en düşkün (nesne/kimse).
ahkâm A. ç. a. buyrultular; bk. حكم **hukm**.
ihkâm A. a. (-i) güçlendirme, (-i) güçlü hâle getirme.

ahkem A. s. 1 buyruğu daha/en geçerli olan (kimse), 2 pek akıllı ve ileri görüşlü olan (kimse).
ahlâ A. s. bk. احلى **ahlî**.
ihlâ', **ihlâ** A. a. (-i) tatlandırma, (-e) tat verme/katma.
ahlâm A. ç. a. uykuda olan boşalmalar, düş azmaları; bk. حلم **hulm**.
ahlâ A. s. çok/pek tatlı (yemek).
ihlîl A. a. tıp 1 erkeklik organının deliği, sidik yolu, 2 (kadında) meme ucundaki süt çıkan delik.
ihmâ', **ihmâ** A. a. (-i) ateşte kızdırma.
ahmâl A. ç. a. yükler, ağırlıklar; bk. حمل **hıml**.
ihmâl A. a. (hayvana/gemiye vb.) (yük) yükleme/(yük) yükletme.
ahmed A. s. pek övülmüş/övgüye en değer bulunmuş (kimse). a. (büyük harfle) Hz. Peygamber'in adlarından biri.
ahmer A. s. kırmızı.
ihmirâr A. a. (bir şey) kızarma, kırmızı renk kazanma, (bir şeyin rengi) kırmızıya dönme.
ahmez A. s. sağlam, çok dayanıklı ve güçlü (nesne). a. denizanası.
ahmes A. s. 1 güçlü, sağlam yapılı ve yiğit (kimse), 2 dayanıklı, sağlam (yer).
ahmak A. s. bön, akı kıt, kolay kandırılır, aptal (kimse).
ahmakâne F. s. ve z. ahmak olana yaraşır olan, ahmak olana yaraşır biçimde.
ahmakî F. s. ahmaklık.
ahmakıyyet A. a. ahmaklık.
ahmâ A. s. çok/en gayretli, çok/en hamiyetli (kimse).
ihmirâr A. a. (bir şey) çok/pek kızarma.
ihân A. ç. a. kızgınlıklar, dargınlıklar ve içten içe duyulan düşmanlıklar; bk.

ihnet. [Daha çok bir bağlam öbeği olan احن و محن **ihan ü mihan** içinde kullanılmıştır.]
ihnâk A. a. (bir insanı/hayvanı) adamaklı kızdırma, iyice öfkelenendirme.
ihnâk A. a. şiddetli düşmanlık, deve kını.
ihnet A. a. 1 (birine karşı) öfke, kızgınlık ve içten içe düşmanlık duyma, 2 öfke, kızgınlık, içten içe duyulan düşmanlık.
ahvâl A. ç. a. hâller; bk. حال **hâl**.
ahvec A. s. çok/pek muhtaç (kimse).
ahver A. s. beyaz tenli, güzel gözlü (erkek). a. Müşteri yıldızı.
ahves A. s. yürekli, korkusuz, gözü pek (kimse).
ahvas A. s. bir gözü diğer gözünden küçük olan (kimse).
ahvat A. s. 1 pek düşünceli, pek ileri ve uzak görüşlü, işini pek düşünce taşıyan (kimse), 2 (uzak görüşlülük ve düşünceli davranış açısından) daha/en uygun/geniş ve kapsamlı olan (yol/tutum vb.).
ahvel A. s. şaşı.
ahyâ', **ahyâ** A. ç. a. diriler; bk. حي **hay(y)**.
ihyâ', **ihyâ** A. a. 1 (ölüyü) diriltme, canlandırma, 2 (bir yeri) şenlikli, bayındır hâle getirme, 3 (toprağı/bir yeri) canlı, göz alıcı ve verimli hâle getirme, 4 (-i) sevindirme, 5 (-e) yenisinden güç ve şan kazandırma, 6 (eskimiş/bozulmuş/yıkılmış bir şeyi) eski hâline getirme, 7 (geceyi) ibadetle geçirme. -**ihyâ etmek** (kelimenin sayılan 7 anlamı için). -**ihyâ-yi mevât** F. a. boş yerleri işleyip verimli hâle getirme.
ihyâ-kerde F. s. 1 canlandırılmış, canlılık kazandırılmış, yeniden var edilmiş (nesne), 2 Allah rızası için

yapılmış (iş), bağışlanmış, iyilik olsun diye verilmiş/yapılmış (iş/nesne).
ahyân A. ç. a. vakitler, fırsatlar; bk. **ahin**.
ahyânen A. z. ara sıra.
ah A. a. kardeş.
ihâfe A. a. (-i) korkutma, (-e) gözdağı verme.
ihâme A. a. çadır kurma.
ahbâr A. ç. a. haberler; bk. **haber**.
ihbâr A. a. (-i) duyurma, bildirme, bilgilendirme. -**ihbâr etmek/kulmak** duyurmak, bildirmek.
ihbâr-nâme F. a. 1 (bir durumu/ olayı) ilgili yere bildirmek/duyurmak amacıyla yazılmış yazı, 2 (birine/bir yere) kendisiyle ilgili bir durumu bildirmek için gönderilen yazı.
ihbârî T. s. dilb. (tarz olarak) bildirme anlatan (çekimli fiil şekli).
ihbârîyye A. a. bir suçu/bir yasak işi ilgili yere bildirene verilen para/bahşiş.
ahbâz A. ç. a. ekmekler; bk. **hubz**.
ahbes A. s. çok/pek/daha/en kötü.
ahbel A. s. deli, kaçık (kimse).
ahbûn F. a. Türkçe'de "yılan başı" denilen ot.
ahbiye A. ç. a. kıldan yapılmış göçebe çadırları; bk. **hibâ**.
uht A. a. kız kardeş.
ihtibâ', **ihtibâ** A. a. (duyulması/bilinmesi istenmeyen bir şeyi) özenle gizleme.
ihtibâr A. a. deneme, yoklama/özel deneme, özel olarak imtihan etme.
ihitâl A. a. kulak tutup gizli söyleyen söz dinleme.
ihitâm A. a. bitme, son bulma, tamamlanma.
ihitân A. a. sünnet olma.

ihtidâr A. a. (ile) örtünme, (-in) önüne/üstüne örtü/perde tutma, (-i) perdeleme.
ihtidâ' A. a. düzenbazlık, oyunculuk, dubaracılık, hile ile iş görme.
ahter A. a. yıldız. -**ahter-i dünbâledâr** F. a. kuyruklu yıldız.
ihtirâ' A. a. 1 daha önce yapılmamış, benzeri olmayan bir şey yapma, 2 mec. aslı olmayan bir şeyi varmış/olmuş/doğruymuş gibi gösterme, uydurma. -**ihtirâ'ı erâcif** F. a. yalan haberler, uydurma bilgiler.
ihtirâât A. ç. a. yeni şeyler, buluşlar.
ihtirâi A. s. 1 yeni, daha önce benzeri olmayan (nesne, iş), 2 uydurma, asılsız (nesne).
ahter-şinâs F. a. yıldızların hareketlerinden ve bulundukları konumlardan birtakım iyi ve kötü sonuçlar çıkaran kimse, astrolog, müneccim.
ahter-şumâr F. s. gece uyku tutmayan, gece uyumayıp sabahlayan (kimse).
ihtisâr A. a. (söz) kısa kesme, kısa ve özlü biçimde söyleme.
ihtisâren A. z. (söz için) ayrıntısız biçimde, kısa ve öz olarak.
ihtisâs A. a. 1 (bir kimse) yalnız bir işle uğraşma, 2 (ilgi ve çalışma) belirli bir konu/bir alan üzerinde yoğunlaşma, 3 özel ilgi, yakınlık.
ihtisâsi A. s. (bir) ihtisâs alanı/dalı ile ilgili (kimse/konu/durum).
ihtisâsiyyûn A. a. bir ihtisâs dalı/alanı ile ilgili bulunan kimseler.
ihtisâm A. a. düşmanlık.
ihtizâb A. a. (saç, sakal, tırnak vb.) boyama.
ihtizâ' A. a. alçak gönüllülük.
ihitâb A. a. (bir kadını) nikâhla isteme, (bir kadınla) nikâh yaparak evlenme isteğinde bulunma.

ihitât A. a. (iki yer arasında) sınır çekme, (iki şeyi) sınır çekerek/sınır işareti koyarak ayırma.
ihitâf A. a. (-i) kapma, (-i) kapı alma, (-i) ele geçirme.
ihitâf', **ihitâf** A. a. gizlenme. -**ihitâf etmek** gizlenmek.
ihitâlâ', **ihitâlâ** A. a. taze ot biçme/koparma.
ihitâlâb A. a. (birini) aldatma, kandırma.
ihitâlâc A. a. seçirme. -**ihitâlâc-ı ayn** F. a. göz seçirmesi.
ihitâlâcât A. ç. a. titremeler, seğirmeler.
ihitâlâs A. a. 1 (-i) bulma: **ihitâlâs-i vakt** "vakit bulma", 2 (el çabukluğuy-la) aşırma, çalma. -**ihitâlâs etmek** 1) (-i) bulmak, 2) (-i) çalmak.
ihitâlâsât A. ç. a. çalmalar çırpımlar.
ihitâlât A. a. (ile) konuşma, (ile) görüşme, (ile) bir arada bulunma. -**ihitâlât etmek** (ile) görüşmek, (ile) düşüp kalkmak.
ihitâlâ' A. a. (kadın) mihrinden vazgeçip/üste bedel verip kocasından boşanma.
ihitâlâf A. a. (ile) uyuşmama, uyuşmazlık. -**ihitâlâf kılmak** anlaşmazlığa/uyuşmazlığa düşmek, aksilik çıkarmak. -**ihitâlâf-i leyl ü nehar** F. a. gece ile gündüz arasındaki uyumsuzluk.
ihitâlâfât A. ç. a. uyuşmazlıklar.
ihitâlâk A. a. yalan, düzme.
ihitâlâkan A. z. yalan suretiyle, düzmece olarak.
ihitâlâkiyyât A. ç. a. asılsız sözler, yalanlar, uydurmalar.
ihitâlâl A. a. bozukluk, karışıklık, düzensizlik.

ihimâr A. a. (hamur/sıra) mayalanma.
ihimâm A. a. (ev, yol vb.) süpürme, temizleme.
ihinâk A. a. nefes alamama.
ihiyâr A. a. 1 (bir anlatım yolunu/ bir davranış biçimini vb.) seçme: **ihiyâr-i sükût** "susmayı seçme", 2 istem, irade, 3 yaşı, kocamış.
ihiyârât A. ç. a. seçmeler, derlemeler, seçilip derlenmiş şeyler.
ihiyâri A. s. zorunlu olmayan, kişinin kendi istemiyle/seçimiyle olan (şey), seçimlik.
ihiyâriyyât A. ç. a. zorunlu olmayan şeyler, seçimlikler.
ihiyân A. a. sözünden dönme, verdiği söze uymama, emanete hıyanet etme.
ihşâ', **ihşâ** A. a. hayvan tezeği yakma.
ahsem A. s. yassı/yayvan burunlu (kimse).
ihcâl A. a. (birini) utandırma/utacak duruma düşürme.
ahcûste F. a. kapı eşiği.
ihdâr A. a. (genç kıza) ferace giydirmeye, (genç kızın) yüzünü yaşmakla örtme.
ahdân A. ç. a. dostlar, arkadaşlar; bk. **hadin**.
ahdeb A. s. kimsenin görüş ve düşüncesini beğenmeyen uzun boylu ahmak (kimse).
ahder F. a. kardeş çocuğu.
ahderi A. a. vahşi eşek.
ahda' A. s. çok/pek hileci, çok/pek dubaracı.
ahdûd A. a. 1 kamçı izi, kamçı ile vurmaktan ileri gelen uzun iz, 2 yerde oluşan/yapılan yarı, hendek.
ahdûr A. a. perde, örtü.

اخذ *ahz* A. a. 1 (-i) alma, 2 alınma, 3 (-i) tutma. -**ahz etmek/eylemek** 1) (-i) almak, 2) (-i) tutmak, (-e) yapışmak, 3) (-i) tutmak, (-i) yakalamak, (-i) ele geçirmek, 4) kendi malı gibi kullanmak, yemek, 5) (birini) tutsak etmek, 6) sışmak, almak, 7) tutup/çekip almak, dışarı çıkarmak. -**ahz olunmak** tutulmak, ele girmek/geçmek. -**ahz-i in-tikâm etmek** öcünü almak/çıkarmak. -**ahz ü kabz etmek** (alacağını) almak, tahsil etmek;

اخراب *ihrab* A. a. (bir yapıyı/yeni, bakım-lı ve şenlikli yeri) yıkma, yıkık ve dağı-nık duruma getirme.

اخراج *ihrac* A. a. 1 (-i) bulunduğu yerden alıp dışarı çıkarma, 2 (sonuç/ürün) elde etme, 3 (üretilecek şeyi) yabancı ülkelere satma. -**ihrac etmek** 1) (-i) çıkarmak, 2) (bir ürünü) yurt dışına göndermek.

اخراجات *ihracât* A. ç. a. yurt dışına gön-derilen ürünler.

اخرى *ahreb* A. s. kulağı yarık (kimse). a. kulak memesindeki küpe takılan delik.

اخرى *ahres* A. s. dilsiz.

اخرى *ahrak* A. s. akli kıt, uyuşuk, sünepe (kimse).

اخرى *ahare* A. a. her şeyin sonu.

اخرى *ahre* A. a. veresiye; *ziddi*: پیشین pişin.

اخرى *uhre* A. a. 1 bir nesnenin sonu, 2 göz kuyruğu, 3 eyerin arkasındaki çı-kıntı.

اخرى *uhrevî* A. a. öte dünya ile ilgili.

اخرى *uhreviyyât* A. ç. a. öte dünya ile ilgili işler/sözler/şeyler.

اخرى *uhrâ* A. a. (âhar'ın dişili) başka. Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında belirtilenin dişil olması duru-munda kullanılır: جهة اخرى *cihet-i uhrâ* "başka yön". مسئله اخرى *mes'ele-i uhrâ* "başka konu" gibi.

اخرى *ahzel* A. s. beli kırık (kimse).

اخرى *ahas(s)* A. s. çok/pek alçak, soysuz (kimse).

اخرى *ahsüme* F. a. boza.

اخرى *ahş* F. a. değer, paha.

اخرى *ahşâb* A. ç. a. odunlar, ağaç göv-desinden biçilmiş parçalar, keresteler; *bk.* خشب *hasseb*. s. T. odundan, odun-dan yapılma.

اخرى *ahşef* A. s. uyuz (kimse).

اخرى *ahşem* A. s. burnu koku almayan (kimse).

اخرى *ahşen* A. s. 1 çok sert (nesne), 2 ge-çimsiz, uyumsuz, ters ve aksi (kimse).

اخرى *ahşâ* A. s. pek ürküntü verici, pek korkunç (nesne/görüntü).

اخرى *ahşic* F. a. 1 zıt, 2 dört unsurdan her biri.

اخرى *ahşîşân, ihşîşân* A. a. çok katı (nesne).

اخرى *ahas(s)* A. s. 1 en yakın/özel (kim-se/nesne), 2 başlıca (durum/konu vb.), 3 daha önde, daha öncelikli olan (du-rum).

اخرى *ihşâ', ihşâ* A. a. yalnız bir konuda bilgi kazandırma, bir sanat dalında eğitime, bir ustalık alanında yetiştirme.

اخرى *ahsar* A. s. çok/pek/daha/en kısa.

اخرى *ihzâl* A. a. (-i) ıslatma.

اخرى *ahzar* A. s. yeşil. -**ahzar olmak** yeşillenmek, yeşil renk kazanmak.

اخرى *ahza'* A. s. çok/pek alçak gönüllü davranan (kimse).

اخرى *ihât', ihât* A. a. (-i) yanıltma, yanlışla düşürme.

اخرى *ihât* A. a. 1 (-e) unuttuğu bir şeyi hatırlatma, 2 (-e) bilmediği/göremediği şeyi gösterme, (bir şey üzerine) (-in) dikkatini çekme, 3 birinin yanlışını/eksikliğini, yaptığının yanlış ve yersiz ol-duğunu yüzüne karşı söyleme. -(-i) **ih-târ etmek** 1) (-in) dikkatini çekmek, 2) (-in) yanlışını/eksikliğini yüzüne kar-

şı söylemek: *Gaflet edersem beni ikâz ediniz, kusur edersem beni ihtâr ediniz.* (Sırrı Paşa)

اخرى *ihâtârât* A. ç. a. ihtarlar.

اخرى *ahtal* A. s. 1 geniş adımlarla çabuk yürüyen (kimse), 2 boşboğaz (kimse).

اخرى *ahaf(f)* A. s. çok/pek/daha/en hafif, 2 *mec.* sevimli, şen, neşeli, sıkıcı olmayan.

اخرى *ihfâ', ihfâ* A. a. (-i) gizleme, (-i) saklama.

اخرى *ahfeş* A. a. gece gündüzden daha iyi görme biçiminde tanımlanan göz hastalığına yakalanmış kimse.

اخرى *ahfaz* A. s. 1 çukur/alçak (yer), 2 *mec.* alçak gönüllü (kimse).

اخرى *ahfâ* A. s. çok/pek/daha/en gizli.

اخرى *ihfik* A. a. yer sarsıntısı ya da başka bir sebeple yerde oluşan yarık.

اخرى *ahfiye* A. ç. a. gizli şeyler; *bk.* خفا *hıfâ'*.

اخرى *ahger* F. a. kor.

اخرى *ahkûjene* F. a. düğme.

اخرى *ahkûk* F. a. olmamış, ham zerdali, çağla.

اخرى *ihlâ', ihlâ* A. a. (-i) boşaltmak, (-i) boş duruma getirmek.

اخرى *ahullâ', ahullâ* A. ç. a. dostlar; *bk.* خليل *halil*.

اخرى *ahlâb* A. ç. a. kuş pençeleri/tırnak-ları; *bk.* خلب *hulb*.

اخرى *ihlâs* A. a. 1 içten bağlılık, karşı-lıksız sevgi, 2 doğruluk.

اخرى *ihlâs-perver* F. s. içtenlikli (dost), doğru ve güvenilir (arkadaş).

اخرى *ihlâsmend* F. s. özü sözü bir, içinde alacası olmayan, doğru sözlü, işi niyetine uygun (kimse).

اخرى *ahlât* A. ç. a. bir birleşimde bu-lunan farklı türler, bir karışıma katı-lan katıklar; *bk.* خلط *hult*. -**اخلط اربعه** *ahlât-ı erbaa* F. a. insan vücudundaki dört salgı: kan, balgam, safra ve kara safra (sevda).

اخرى *ahlâf* A. ç. a. sonrakiler, sonra ge-lecekler; *ziddi*: اسلاف *eslâf*; *bk.* خلف *halef*.

اخرى *ahlâk* A. ç. a. 1 huylar, insanın yaradılışında var olan/eğitim yoluyla sonradan kazandığı, davranışlarında görülen iyi ve kötü hâller, huylar, 2 iyi huylar; *bk.* خلق *hulk*.

اخرى *ahlâki* A. s. ahlâkla ilgili/ahlâkı ilgilendiren (konu/görüş/durum/dav-ranış/tutum vb.).

اخرى *ahlâkiyyât* A. ç. a. ahlâkla ilgili konular/görüşler.

اخرى *ahlâkiyyûn* A. ç. a. ahlâk konu-sunda kitap yazan/görüşleri olan yazar ve düşünürler.

اخرى *ihlâl* A. a. (-i) bozma.

اخرى *ahlas* A. s. pek içten, içinde alaca-sı olmayan, yüreği tertemiz, tek yüzlü (insan).

اخرى *ahlef* A. a. solak (kimse).

اخرى *ihmâd* A. a. ateşin alevini bastırma.

اخرى *ahmâs* A. ç. a. beşte birler; *bk.* خمس *hums*.

اخرى *ihan(n)*, *ihan* A. s. genizden konu-şan, himhum (kimse).

اخرى *ahnes* A. s. basık burunlu (kimse).

اخرى *ahna'* A. s. pek alçak gönüllü (kim-se).

اخرى *ihvân* A. ç. a. 1 içtenlikli dostlar, kardeşçe arkadaşlar/yoldaşlar; *bk.* اخ *ah*, 2 bir yol/bir görüş çevresinde top-laşan kimseler.

اخرى *uhuvvet* A. a. kardeş olma durum ve niteliği, kardeşlik.

اخرى *uhuvvet-kâr* F. s. kardeşçe dav-ranan (kimse).

اخرى *uhuvvetkârâne* F. s. ve z. kar-deşçe davranana düşerce/yakışırca, kardeşçe davranana düşercesine/yakı-şircasına.

اخرى *ahvef* A. s. çok/pek/daha/en kor-kak.

اخوانه *ihve* A. a. kardeş.
اخييار *ahyâr* A. ç. a. iyilik severler, iyilik peşinde olanlar; bk. **خيار** *hayyir*.
اخيحه *ahiha* A. a. bulamaç.
اخيذ *ahiz* A. s. tutsak.
اخيير *ahyer* A. s. çok/pek hayırlı (kimse).
اخيير *ahir* A. s. son, en son.
اخيير *ahiren* A. z. son olarak, en son olmak üzere.
اخيون *ahyûn* F. a. bk. **اخبون** *ahbûn*.
اداء *edâ* A. a. 1 (borcu) ödeme, 2 (verdiği sözü) yerine getirme, 3 yol yordam, tarz, üslup, 4 uygunsuz, hoş olmayan tutum ve durum, 5 (sevgilide) kırtış, dilberce duruş ve davranış. -**edâ etmek** 1) (-i) ödemek, 2) (-i) yerine getirmek.
ادات *edât* A. a. 1 araç, avadanlık, 2 *dilb.* başlı başına kavramları olmayıp isim sınıfından kelimelerle birleşerek onları söz içinde başka üyelerle ilişkilendiren/söz içinde iki kelimeyi, aynı görevde iki cümle üyesini/iki cümleyi bağlayan kelimeler.
اداد *idâd* A. a. güç, direnme yeteneği, üstünlük, sıkıntı, başa gelen dayanması güç durum/olay. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
اداره *idâre* A. a. 1 (-i) döndürme, 2 (-i) becerme, 3 (-e) yetme, ... için yeterli olma, 4 (para vb.) yerinde ve gereğince harcama, özenli ve ölçülü kullanma. -**idâre etmek** 1) (iş) döndürmek, 2) (iş) becermek, (bir iş) başarı ile görmek, 3) yetmek, 4) (para vb.) gelişigüzel harcamamak, özenli kullanmak.
اداره خانه *idâre-hâne* F. a. bir işin görüldüğü yer.
اداله *idâle* A. a. (-i) elden ele gezdirmeye, (-i) dolaştırma.
ادام *idâm* A. a. katik.
ادام الله *edâma'llâh* A. z. "Allah sürekli etsin" anlamında bir dua sözü.

ادامت *idâmet* A. a. aş. m. bk.
ادامه *idâme* A. a. (-i) sürdürme. -**idâme etmek** (-i) sürdürmek.
ادانه *idâne* A. a. (birine) borç verme.
اداني *edânî* A. a. bayağı kimseler, ayak takımından olanlar; bk. **ادنا** *ednâ*.
ادب *edeb* A. a. 1 usluluk, terbiye, iyi huy, 2 uygun, ölçülü ve güzel davranış, 3 incelik, ölçülülük, 4 utanma, 5 (ilm-i edeb'den kısaltma yoluyla) birçok dalları bulunan edebiyat bilimi.
ادباء *üdebâ'*, **ادبا** *üdebâ* A. ç. a. edipler; bk. **اديب** *edib*.
ادبار *idbâr* A. a. talihsizlik, baht uygunsuzluğu, düşkünlük.
ادباق *idbâk* A. a. (-i) yapıştırma.
ادبي *edebi* A. s. 1 edebiyat bilimiyle ilgili, 2 nazım ve nesirle ilgili.
ادبيات *edebiyât* A. ç. a. 1 (başta şiir ve düz yazı ile ilgili konular olmak üzere) edebiyat bilimiyle ilgili bilgi dalları, 2 şiir ve düz yazı türlerinde meydana getirilmiş eserler, 3 güzel, özlü ve etkileyici sözler söylemek/yazmak için tutulan yol.
ادبار *idsâr* A. a. çok mal elde etme.
ادجان *idcân* A. a. 1 (hava) çok sisli olma, 2 (gökyüzünü) yağmur bulutları kaplama.
ادخار *iddihâr* A. a. (-i) biriktirme, (-i) yığma.
ادخار *idhâr* A. a. (-i) hor görme, (-i) aşılama.
ادخال *iddihâl* A. a. (içeri/bir yere) girme.
ادخال *idhâl* A. a. 1 (-i) içeri girdirme, (-i) içeri sokma, 2 (mal vb.) yurt dışından getirme, 3 (arasına/aralarına) katma, 4 (-den) (-e) geçirme; **ziddi**: **اخراج** *ih-râc*. -**idhâl edilmek** içine sokulmak, arasına/aralarına katılmak. -**idhâl eylemek** (-den) (-e) geçirmek, (bir şeyi bir şeyle) değiştirmek: *İddiâlarını hayâlât-ı şâirânedan âlem-i bahs ü münâzaraya idhâl eylediler.* (N. Kemâl)

ادخالات *idhâlât* A. ç. a. yurt dışından getirilen mallar.
ادخان *idhân* A. a. tütme.
ادخان *iddihân* A. a. yuk. m. bk.
ادخنه *edhine* A. ç. a. dumanlar; bk. **دخان** *duhân*.
ادد *ided* A. a. yuk. m. bk.
ادر *eder* A. s. kasığı yarık (kimse).
ادراء *idrâ'*, **ادرا** *idrâ* A. a. (bir haberi/bir konuyu) bildirme, (birini) bir konuda bilgilendirme.
ادراج *idrâc* A. a. (-i) (-in) içerisine koyma, (-i) (-in) içine katma.
ادرار *idrâr* T. a. 1 sürekli ödenen maaş, 2 işeme, 3 sidik.
ادراك *idrâk* A. a. 1 (-i) kavrama, (-i) kavrayış, (-i) anlama, (-i) anlayış, 2 (-e) yetişme, (-e) erişme, (-e) kavuşma, 3 (meyve vb.) çağını bulma, vakti gelip olgunlaşma, 4 kavrayış gücü, anlayış yeteneği. -**idrâk etmek/eylemek** (-i) kavramak, anlamak.
ادراكات *idrâkât* A. ç. a. kavrayışlar, anlayışlar.
ادرد *edred* A. s. dişsiz/dişleri dökülmüş (kimse).
ادرع *edra'* A. s. başı kara, vücudu beyaz (hayvan). a. yük devesi.
ادرم *edrem* A. s. 1 dişleri dökülmüş (kimse), 2 kıvrımı ve çıkıntısı olmayan, dümdüz (nesne).
ادسك *edsak* A. s. ağız büyük (adam).
ادعاء *iddiâ'*, **ادعا** *iddiâ* A. a. 1 haklı/haksız bir şey ileri sürerek "Şöyledir" deme, kendi görüş ve düşüncesinin gerçek olduğunu söyleme, 2 asılsız/haksız bir şey ileri sürerek "Öyledir/Doğrusu budur/Benimdir vb." deme, 3 bir işte/bir görüşte/bir konuda ayak direme, inat, ısrar.
ادعائي *iddiâi* A. s. iddia ile ilgili, iddiaya dayanan.
ادعائيات *iddiâiyyât* A. ç. a. doğruluğu/gerçekliği kesin olarak henüz ortaya

çıkarmış olan, iddiaya dayanan, iddia ile ilgili olan şeyler.
ادعج *ed'ac* A. s. 1 gözleri büyük ve kara (kimse), 2 kapkara, simsiyah (nesne).
ادعوه *üd'uvve* A. a. 1 bilmece, 2 masal.
ادعية *ed'ıye* A. ç. a. dualar; bk. **دعا** *duâ*.
ادعية *üd'ıyye* A. a. bk. **ادعوه** *üd'uvve*.
ادغام *idgâm* A. a. *dilb.* Arapça kelimelerde yan yana gelen aynı sesin tek harfle yazılıp iki ses olarak okunması: **مد** *me-d(d)*, **حر** *hür(r)* gibi.
ادعاء *iddifâ'*, **ادفا** *iddifâ* A. a. (su, yemek vb.) ısınma.
ادعاء *idfâ'*, **ادفا** *idfâ* A. a. (yemek vb.) ısıtma.
ادفان *idfân* A. a. (-i) toprağın altına koyup üstünü örtme.
ادفر *edfer* A. s. çok pis kokan, pek tiksinti verici (nesne).
ادفع *edfa'* A. s. çok/pek sava/uzaklaştıran.
ادفق *edfak* A. s. beli bükülmüş (kimse).
ادق *edak(k)* A. s. 1 çok/pek/daha/en ince, 2 çok/pek küçük.
ادقاق *idkâk* A. a. (-i) (tokmak/havan eli vb. ile) dövme.
ادلال *idlâl* A. a. 1 nazlanma, 2 naz etmek-te ileri gitme.
ادلم *edlem* A. s. kara yağız (kimse).
ادله *edille* A. ç. a. deliller; bk. **دليل** *delil*.
ادم *edm* A. a. iki nokta/şey arasını birleştirme.
ادماء *idmâ'*, **ادما** *idmâ* A. a. kanatma, (vücudun bir yerinden) kan çıkarma.
ادماج *idmâc* A. a. bir şeyi bir şeyin içine girdirme.
ادمان *idmân* A. a. (zorlanmadan kolay yapar hâle gelmek/alışkanlık kazanmak/yeteneğini geliştirmek için) bir işi art arda/belli aralıklarla yapma, 2 bu yolla elde edilen durum.
ادمع *edmu'* A. ç. a. gözyaşları; bk. **دمع** *dem'*.

ادمغا *edmiğa* A. ç. a. beyinler; *bk.* دماغ *dimâğ*.
 ادغه *edme* A. a. derinin iç yüzü; zıddı: بشره *beşere*.
 ادموس *üdmûs* A. a. karanlık.
 ادنا *ednâ* A. s. 1 bayağı kimseler, değersiz insanlar, düşük kimseler; *zıddı:* اعلا *a'lâ*.-*ednâ* olmak bayağı, değersiz ve düşük olmak, 2 en değersiz (şey), 3 küçükçük, çok/en küçük (şey).
 ادناس *ednâs* A. ç. a. kirler, pislikler; *bk.* دنس *denes*.
 ادنا *ednâ* A. s. *bk.* ادنا *ednâ*.
 ادوا *edvâ* A. a. hastalıklar, dertler; *bk.* داء *dâ*.
 ادوات *edevât* A. ç. a. edatlar; *bk.* ادات *edât*.
 ادوار *edvâr* A. ç. a. 1 dönüşler, 2 zaman aralıkları; *bk.* دور *devr*, 3 *mus.* (ilm-i *edvâr*'dan kısaltma yoluyla) makamların insan psikolojisi üzerindeki etkilerinin zamanla ilişkisini konu alan bilim, 4 *mus.* bir usul.
 ادوش *edveş* A. s. gözü dumanlı (kimse).
 ادون *edven* A. s. çok/pek alçak yaradılışlı, çok/pek soysuz (kimse).
 ادويه *edviye* A. ç. a. ilaçlar; *bk.* دواء *devâ*.
 ادھاش *idhâş* A. a. (-e) korku salma, (-i) korkuya düşürme, (-i) korkutma.
 ادھان *edhân* A. ç. a. (çoklukla saça ve sakala sürülen) güzel kokulu yağlar; *bk.* دھن *dühn*.
 ادھان *iddihân* A. a. güzel kokulu madde sürünme.
 ادھم *edhem* A. a. kara at, yağız at.
 ادی *edi* A. a. 1 küçük kap, 2 kısa boylu ve fitne fücür olan (kimse).
 ادیاك *edyâk* A. ç. a. horozlar; *bk.* ديك *dik*.
 ادیان *edyân* F. a. çok koşan hayvan.
 ادیان *edyân* A. ç. a. dinler; *bk.* دين *din*.
 ادیب *edib* A. s. 1 edepli, terbiyeli (kimse), 2 ince, nazik, zarif (kimse), 3 edebiyat bilimiyle ilgili konularda derin bilgisi

olan (kimse), a. şiir ve nesir alanında yetişkinliği ve yetkinliği olan kimse; yazar, şair.
 ادیبانه *edibâne* F. s. 1 edib olana yakışır, edepli, 2 edebiyatla ilgili olanlara yakışır. z. edebe ve edebiyatçıya yakışır biçimde.
 ادم *edim* A. a. 1 sepilenmiş deri, 2 yer-yüzü.
 ادیون *edyûn* F. a. *bk.* ادیان *edyân*.
 اذا *ezâ* A. a. *bk.* اذی *adî*.
 اذابه *izâbe* A. a. (metali) eritme
 اذاحه *izâha* A. a. (bir yerin) etrafını dolma.
 اذاده *izâde* A. a. ailesine kol kanat germek için bir kimseye yardımda bulunma.
 اذاره *izâre* A. a. (birini) korkuya/kuruntuya düşürme.
 اذاعت *izâat* A. a. (gizli bir işi/konuyu) açığa vurma, (bir konuyu/bilgiyi) duyurma.
 اذاعه *izâa* A. a. *yuk. m. bk.*
 اذاقه *izâka* A. a. (-e) (-i) tattırma.
 اذاله *izâle* A. a. 1 uzun etekli giysi, 2 (kadın) yaşmağı yüzünden salıverme, 3 (birini) yorma, yorgunluktan bitkin duruma getirme.
 اذان *ezân* A. a. *din* namaz çağrısı, Müslümanlara namaz vakitlerinin girdiğini bildirmek amacıyla yüksek sesle yapılan duyuru.
 اذانی *üzânî* A. a. 1 büyük kulaklı kimse, 2 *mec.* eşek.
 اذراء *ezrâ* A. s. kulakları beyaz, bedeni kara (at).
 اذراء *izrâ* A. a. 1 (birini) aşırı derecede övme, 2 (ocakta) altın araştırmak, 3 (birini) (bir işi) korkuyla yapmak zorunda bırakma.
 اذراع *izrâ* A. a. (bir yeri/alani) arşınlama/arşınla ölçme.
 اذری *Ezrebi* A. a. Azerbaycan.
 اذرع *ezra* A. s. çok düzgün ve açık seçik konuşan (kimse).

اذعاج *iz'ac* A. a. (birini) rahatsız etme, (birinin) canını sıkma, zorlama, zor kullanma.
 اذعان *iz'ân* A. a. (-i) anlama, (-in) anlamına erme, (-in) ne ve nasıl olduğunu bilme.-*iz'ân* eylemek (-i) anlamak, (-in) nasıl ve ne olduğunu bilmek.
 اذفر *ezfer* A. s. güzel kokulu.
 اذکار *ezkâr* A. ç. a. zikirler; *bk.* ذکر *zîkr*.
 اذکار *izkâr* A. a. (-i) andırma, (-in) anılmasını sağlama.
 اذکی *ezkâ* A. s. çok/pek/daha/en zeki.
 اذکیاء *ezkiyâ*, اذکیاء *ezkiyâ* A. ç. a. zeki kimseler; *bk.* ذکی *zekî*.
 اذل *ezel(l)* A. s. çok/pek/daha/en hor.
 اذلال *izlâl* A. a. (-i) horlama, (-i) küçük düşürme.-*izlâl* etmek (-i) horlamak, (-i) küçük düşürmek.
 اذله *ezille* A. ç. a. bayağı, düşük, hor kimseler; *bk.* ذلیل *zelil*.
 اذمار *ezmâr* A. ç. a. korkusuz yiğitler, yürekli bahadırlar; *bk.* ذمر *zîmr*.
 اذمام *izmâm* A. a. 1 (birini) kötüleyecek, yerecek durumda görme/bulma, 2 (birinden) (bir şey için) söz alma.
 اذن *izn* A. a. (T. k. dili: izin) izin.-*izin* vermek (-i) yapmasına engel olma, serbest bırakmak.
 اذن *üz, üzün* A. a. 1 kulak, 2 (testi, bardak vb.de) kulp, kol.
 اذئاب *eznâb* A. ç. a. kuyruklu; *bk.* ذنب *zenb*.
 اذئاب *eznâb* A. ç. a. suçlar, günahlar; *bk.* ذنب *zenb*.
 اذئاب *iznâb* A. a. günah işleme, günaha girme, kötülük etme, dince yasak iş ve eylemlerde bulunma.
 اذواق *ezvâk* A. ç. a. zevkler; *bk.* ذوق *zevk*.
 اذهاب *ezhâb* A. ç. a. altınlar; *bk.* ذهب *zeheb*.
 اذهاب *izhâb* A. a. 1 (-i) giderme, 2 (-i) gönderme, 3 (-e) altın sürme.-*izhâb* etmek (-i) göndermek.

اذھان *ezhân* A. ç. a. zihinler; *bk.* ذھن *zihn*.
 اذھل *ezhel* A. s. pek dalgın ve unutkan (kimse).
 اذی *ezâ* A. a. (-i) incitme, (-e) eziyet etme.-*ezâ* etmek eziyyet etmek, incitmek.
 اذیال *ezyâl* A. ç. a. etekler; *bk.* ذیل *zeyl*.
 اذیت *eziyyet* A. a. 1 incitecek/incinecek durum, can sıkıcı, birinin canını acıtıcı davranış.-*eziyyet* etmek/vermek incitmek. 2 sıkıntı, güçlük.-*eziyyet* çekmek sıkıntıya uğramak, güçlükle karşılaşmak.
 ار *er* F. bağl. ise, -se, olsa, olursa; *bk.* اگر *eger*.
 ارائك *erâik* A. ç. a. tahtlar, hükümdar koltukları; *bk.* اریکه *erike*.
 اراله *irâe* A. a. (bir şeyin ne/nasıl olduğunu) ortaya koyma, (-i) göz önüne koyma, gösterme.-*irâe* etmek (bir şeyin ne/nasıl olduğunu) göz önüne sermek.
 ارابت *erâbet* A. a. aklı başında, akıllı uslu olma.
 ارابه *irâbe* A. a. (birini) şüphelendirmek, (bir konuda) şüpheye düşürmek.
 ارانج *errâc* A. s. ara bozucu, dedikoducu, yalancı (kimse).
 ارانجز *erâciz* A. ç. a. kısa vezinli şiirler; *bk.* ارجوزه *ürçûze*.
 ارانج *erâciz* A. ç. a. salıncaklar; *bk.* ارجوحه *ürçûha*.
 ارانجز *erâciz* A. ç. a. kısa vezinli şiirler; *bk.* ارجوزه *ürçûze*.
 ارانج *erâcif* A. ç. a. yalan ve uydurma sözler; *bk.* ارجوفه *ürçûfe*.
 ارانجه *irâha* A. a. (-i) rahatlatma, (-e) rahatlık verme.
 ارادت *irâdet* A. a. aş. m. *bk.*
 ارادات *irâdât* A. ç. a. iradeler.
 اراده *irâde* A. a. 1 (-i) dileme, (-i) isteme, 2 dilek, istek, 3 (bir şey) demek isteme, 4 (insanda) kararlılık hâl ve niteliği, karar verme gücü.-*irâde* edilmek (bir şey) demek istenmek.

ارادی *irâdî* A. s. dileme ve seçme yoluyla olan/gerçekleşen.
 ارذل *erâzil* A. ç. a. kötüler, aşağılık kimseler, edepsizler; bk. *erzel*.
 اراضه *irâza* A. a. (birinin) (bir konuda) olurunun alma, (birini) kandırma.
 اراضی *erâzî* A. ç. a. yerler, topraklar; bk. *ارض* *arz*.
 اراقه *irâka* A. a. (-i) dökme.
 اراقه دم *irâka-i dem* F. a. kan dökme.
 ارامل *erâmil* A. ç. a. dul kadınlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
 ارامله *erâmile* A. ç. a. yuk. m. bk.
 اران *irân* A. a. sevinçli olma, mutluluk ve sevinç içinde bulunma, teneşir tahtası.
 ارانب *erânib* A. ç. a. tavşanlar; bk. *ارنب* *erneb*.
 ارانب *erânib* A. ç. a. burun uçları; bk. *ارنبه* *ernebe*.
 ارانند *erâvend* F. a. 1 eğilim, istek, özlem, 2 şan, şeref.
 ارایس *erâyis* A. ç. a. ekinciler, çiftçiler; bk. *اريس* *eris*.
 ارأس *er'es* A. s. büyük başlı, koca kafalı (adam).
 اراب *irb*, اربه *irbe* A. a. 1 düşünme, çabuk anlama ve kavrama gücü, 2 akıl, 3 gerek duyulan şey.
 ارابه *irbâ'*, اربا *irbâ* A. a. (parayı) faizle artırma.
 اراب *erbâb* A. ç. a. 1 tanrılar; bk. *رب* *rab(b)*. 2 (-i) elde bulunduranlar, (-i) kullananlar, 3 (-i) kazanmış, edinmiş olanlar, 4 becerikli, eli yatkın kişiler, 5 deneyimli, işin/işinin ehli olan kişiler, 6 (tekli gibi) Yüce Tanrı: *Rab-bû'l-erbâb* tanrılar Tanrı'sı.
 ارابه *erbâh* A. ç. a. kazançlar; bk. *ربح* *ribh*.
 ارابه *irbâh* A. a. getiri ve kazanç sağlama.
 ارباش *irbâş* A. a. (ağaç) yapraklanma, yeşillenme.

اربان *ürbân, irbân* A. a. alışverişte önceden verilen para, pey.
 اربعاء *erbeâ'*, اربعا *erbeâ* A. a. çarşamba günü.
 اربعه *erbaa* A. s. dört.
 اربعون *erbaûn* A. s. kırk.
 اربعين *erbain* A. s. kırk. a. 1 güneş takvimi aylarından kânunuevvelin dokuzundan kânunusâninin on yedisine kadar olan kara kış günleri, 2 *tas*. dervişlerin bir yerde tek başlarına kalarak az yemek, az içmek, az uyumak suretiyle sürekli ibadet ederek geçirdikleri kırk günlük süre, çile.
 اربه *irbe* A. a. 1 çabuk kavrama, anlama ve algılama yeteneği, 2 aldatmaca, hile, 3 dilek, elde edilmek istenen şey.
 اربه *ürbe* A. a. 1 düğüm, 2 köstek, büküm, 3 sinir yumağı, 4 kandırmaca, aldatmaca, oyun.
 اربو *erbû* F. a. armut.
 اربودار *erbûdâr* F. a. armut ağacı.
 اربون *ürbûn* A. a. bk. *اربان* *ürbân*.
 اربیان *erbeyân* F. a. su çekirgesi.
 اربیان *erbyân* F. a. papatyaya benzer bir çiçek.
 ارتاب *irtâb* A. a. (-i) yere dikip durdurma.
 ارتاج *irtâc* A. a. 1 (birinin/konuşanın) sözünü kesme, (konuşan kimseye) söz söyletmeme, 2 (kapıyı) kapama, 3 (kıtık) her yana yayılma, 4 (yağmur, kar) sürekli yağma.
 ارتاع *irtâ'* A. a. (hayvanı) otlatma.
 ارتام *irtâm* A. a. (bir şeyi) unutmamak için görüp hatırlamak amacıyla) parmağa iplik bağlama.
 ارتباب *irtibâb* A. a. 1 (bir çocuğu) ergenlik yaşına kadar besleme, 2 güzel kokulu şeyler yapma/üretme.
 ارتباب *irtibâs* A. a. pek sıkışık ve karışık olma, kafası iyice karışma, ne yapacağını bilemez durumda kalma.

ارتباط *irtibât* A. a. bir şey ile başka bir şey arasındaki bağ, bağlantı, birbirine bağlı oluş/bulunuş.
 ارتباب *irtibâ'* A. a. bahar mevsiminde bir yerde oturma, bahar mevsimini bir yerde geçirme.
 ارتباب *irtibâk* A. a. 1 karışık bir işe girişme/yaka kaptırma, bir çıkmaza sürüklenme, 2 (geyik, karaca vb.) tuzağa tutulma.
 ارتباب *irtibâk* A. a. 1 çamura batma, (bir iş) karışma, içinden çıkılmaz duruma gelme, 2 (söz) doğrudan söylemeyip dolambaçlı yollardan söyleme.
 ارتباب *irtibâl* A. a. (malı) çoğaltma.
 ارتباب *irtibâh* A. a. yükseğe çıkma, ağma.
 ارتجاج *irtitâc* A. a. (söz söylerken) dil tutulma, kekelemeye başlama.
 ارتساد *irtisâd* A. a. (nesneleri) istif etme, birbiri üzerine düzgün biçimde yerleştirme.
 ارتجاع *irticâ'*, ارتجا *irticâ* A. a. korkulu bir ruh hâliyle umma, korku içinde beklemeye.
 ارتجاع *irticâc* A. a. heyecana kapılma, heyecanlanma, yürek çarpıntısına tutulma.
 ارتجاع *irticâz* A. a. recez bahrinden şiir söyleme/yazma.
 ارتجاس *irticâs* A. a. (top ve gök gürlemesi gibi) bir şey patlayıp gürültüyle duyulma/yayılma/yansıma.
 ارتجاع *irticâ'* A. a. 1 geri dönme, 2 satılan şeyin parasıyla işe yarayacak bir şey alma.
 ارتجال *irticâl* A. a. (manzum söz) düşünmeden, önceden hazırlanmışçasına bir anda söyleme.
 ارتجالاً *irticâlen* A. z. irtical suretiyle.
 ارتجالى *irticâli* A. s. düşünmeden, birden söylenen söz/şiir.
 ارتجالیات *irticâliyyât* A. ç. a. hiç düşünmeden, bir çırpıda söyleniveren sözler/şiirler.

ارتجام *irticâm* A. a. (bir nesne) üst üste katlanma.
 ارتجان *irticân* A. a. (birinin) işi bozulma, iş durumu kötüleşme.
 ارتحاض *irtihâz* A. a. utanılacak duruma düşme, rezil kepaze olma.
 ارتحال *irtihâl* A. a. dünyasını değiştirme, (öte âleme) göçme, ölme, ölüm.-*etmek/eylemek* ölmek.
 ارتحاش *irtihâş* A. a. sıkıntı, üzüntü ve acı içinde bulunma.
 ارتحاض *irtihâs* A. a. (malı) ucuz sayma.
 ارتداء *irtidâ'*, ارتدا *irtidâ* A. a. (ile) örtünmek, (üzerine) bir şey örtmek.
 ارتداد *irtidâd* A. a. İslâm dininden çıkma.
 ارتداع *irtidâ'* A. a. yasak edilmiş şeylerden geri durma.
 ارتداف *irtidâf* A. a. (bir nesnenin/işin) ardına düşme, ardından gitme.
 ارتزاء *irtizâ'*, ارتزا *irtizâ* A. a. (bir nesne) (bir sebeple) zarar görme, eksilme.
 ارتزاق *irtizâk* A. a. rızık alma.
 ارتساس *irtisâs* A. a. (bir konu/iş) açığa çıkma/duyulma/yayılma.
 ارتسام *irtisâm* T. a. resimli/damgalı olma. -*irtisâm etmek* (bir şeyin hayali) (zihinde) belirmek/canlanmak.
 ارتشاء *irtişâ'*, ارتشا *irtişâ* A. a. rüşvet alma.
 ارتشاح *irtişâh* A. a. 1 sızma, terleme, 2 *tıp* (beden organlarından birindeki bir hastalık yüzünden biriken sıvı) sızıp akma.
 ارتشاف *irtişâf* A. a. (bir sıvıyı) içe çekerek/emerek/yudum yudum içme.
 ارتصاع *irtisâ'* A. a. 1 (iki şey) birbirine yapışma, 2 (dişler) sık olma, 3 (pirinç, buğday, mısır vb.) iki taş arasında ezilip un ufak etme.
 ارتضاء *irtizâ'*, ارتضا *irtizâ* A. a. beğenme, beğenip seçme.
 ارتضاع *irtizâ'* A. a. (çocuk) süt emme.
 ارتضاع *irtizâh* A. a. 1 (birinden) özür dileme, 2 az miktarda bağış alma.

ارتقاء *irtîâ* A. a. (hayvan) otla-
ma.
ارتقاء *irtîâb* A. a. korkma, korku.
ارتقاء *irtîâc* A. a. titreme.
ارتقاء *irtîâd* A. a. yıldırım çarpmış gibi acı
içinde kıvrılarak titreme.
ارتقاء *irtîâs* A. a. aş. m. bk.
ارتقاء *irtîâş* A. a. titreme.
ارتقاء *irtîâs* A. a. silkinme, sıçrama.
ارتقاء *irtîâf* A. a. ilerleme, ileri geçme.
ارتقاء *irtîgâb* A. a. (-i) gönülden, can ata-
rak isteme.
ارتقاء *irtîfâd* A. a. (-i) kazanma, (-i) elde
etme.
ارتقاء *irtîfâs* A. a. satılan şeylerin değe-
rinin yükselmesi, her şeyin pahalı satıl-
ması.
ارتقاء *irtîfâ* A. a. 1 yükselme, yukarı
çıkma, ağma, 2 yükseklik, 3 gökb. Gü-
neş'in/bir yıldızın ufka göre yüksekliği,
4 gökb. Güneş'in/bir yıldızın ufka göre
yüksekliğini ölçme.
ارتقاء *irtîfâan* A. z. yükseklik yönünden,
yükseklikçe.
ارتقاء *irtîfâk* A. a. (biri) kendi dirseğine/
koltuğuna koyduğu yastığa dayanma.
ارتقاء *irtîkâ* A. a. yükselme,
yukarı çıkma, daha yüksek basamakla-
ra erişme.
ارتقاء *irtîkâb* A. a. (birini) bekleme, yo-
lunu gözleme.
ارتقاء *irtîkâş* A. a. (savaş sırasında) asker
birbirine girme/karmakarış olma.
ارتقاء *irtîkâb* A. a. 1 kötü/yasak/suç sa-
yılan bir iş işleme, 2 rüşvet alma.-*ir-
tikâb etmek* rüşvet almak.
ارتقاء *irtîkâz* A. a. 1 nabız/gibi atma/se-
ğirme, 2 (-i) yere saplama, (-i) yerinden
ayrılmaz duruma getirme, sabitleme, 3
ayak üstü durma, dikilme, 4 yaya da-
yanma.
ارتقاء *irtîkâs* A. a. 1 baş aşağı yuvar-
lanma, 2 bir olayla karşılaşma, 3 (ka-

labalık) birbirini itip kakma, itiş kakış
olma.
ارتقاء *irtîkâz* A. a. 1 (çocuk) annesinin
karnında hareket etme, 2 (su) çalkanıp
durma, 3 üzülmeye, acı çekme, sıkıntılı
duruma düşme.
ارتقاء *irtîkâk* A. a. (girişken görünen ve
güzel konuşan kimse) tartışma/ağız da-
laşısı sırasında pısrık ve söz söyleyeme-
yecek duruma düşme.
ارتقاء *irtimâ* A. a. (birbirine)
ok atma, ok atışma.
ارتقاء *irtimâz* A. a. 1 (-i) yerinden oyna-
tıp sıçratma, 2 (bir kusur ve bozuklu-
ğun ileri derecede olmasından ötürü)
işleyiş ve düzeni bozulma, 3 ne yapa-
cağını bilemez duruma düşme, yerinde
duramaz olma, 4 esirgeme.
ارتقاء *Erteng* F. a. tar. Maniheizm'in ku-
rucusu Mani'nin ünlü resim mecmua-
sı.
ارتقاء *irtivâ* A. a. 1 suya kan-
ma, 2 uzuvların eklem yerleri güçlen-
me, 3 (ip) bükülme.
ارتقاء *irtivâh* A. a. (iş) nöbetle işleme.
ارتقاء *irtihân* A. a. (-i) rehin olarak alma.
ارتقاء *irtiyâb* A. a. (-den) şüphelenme.
-*irtiyâba düşmek* şüpheye düşmek/
kapılmak.
ارتقاء *irtiyâh* A. a. esintiyle açılma, esen
yelden etkilenip rahatlama, ferahlık
duyma.
ارتقاء *irtiyâ* A. a. ürkmeye, korkma.
ارتقاء *irs* A. a. 1 mirasa konma, 2 miras
payı, 3 anadan babadan geçen özellik/
nitelik.
ارتقاء *irsan* A. z. miras yoluyla.
ارتقاء *irsâs* A. a. (-i) eskitmek, (-i) yıprat-
mak.
ارتقاء *irsî* A. s. miras yoluyla gelen, anadan
babadan geçen (özellik).
ارتقاء *ircâ* A. a. 1 (-i) geri döndürme, (-i)
geri verme, 2 (-i) (bir hâle) döndürme.

-*ircâ etmek* 1) (-i) geri döndürmek, 2)
(-i) (bir hâle) döndürmek, (bir hâli) ye-
niden yaşatmak.-*ircâ olunmak* dön-
dürülmek.
ارتقاء *ircâf* A. a. 1 kötü bir şeyle uğraşma,
2 (yer) sarsılma.
ارتقاء *ercâl* A. a. ç. a. ayaklar; bk. رجل *ricl*.
ارتقاء *ircâl* A. a. (birini) yayan yürütme/
yayan yürütme durumunda bırakma.
ارتقاء *ercâlûn* F. a. ak asma.
ارتقاء *ercâh* A. s. 1 çok/pek/daha/en üstün,
2 çok/pek/daha/en uygun.
ارتقاء *ercmend* F. s. (T. k. dili: *ercümend*)
saygın, saygıdeğer, seçkin.
ارتقاء *ercmendî* F. a. saygınlık, seçkin-
lik.
ارتقاء *ercen* F. a. acı badem ağacı.
ارتقاء *ercüvân* A. a. 1 erguvan, 2 kızıl
renkli nesne, 3 kırmızı kadife.
ارتقاء *ürcüha* A. a. salıncak.
ارتقاء *ürcüze* A. a. mısraları kafiyeli kısa
vezinli şiir.
ارتقاء *ürcüfe* A. a. yalan, uydurma söz.
ارتقاء *ercâ* A. s. en çok istenilen/dilenen
(nesne).
ارتقاء *irhâb* A. a. bollaşma, bolarma, ge-
nişleme.
ارتقاء *erhâm* A. ç. a. 1 döl yatakları bk. رحم
rahim, 2 yakınlar, hısımlar, akrabalar.
ارتقاء *erham* A. s. çok/pek/daha/en ba-
ğışlayıcı (kimse).-*erham* الرحمة *erha-
mü'r-râhimin* A. a. bağışlayıcıların
en bağışlayıcısı, en büyük bağışlayıcı,
Yüce Tanrı.
ارتقاء *irhâ* A. a. (-i) gevşetmek,
(-i) salıvermek.-*irhâ eylemek* (-i) sa-
lıvermek.-*irhâ-yi inân eylemek* (atın)
dizginini gevşetmek, salıvermek.
ارتقاء *irhâf* A. a. (kesici aletleri) bileme.
ارتقاء *irhâs* A. a. (-i) ucuzlatma.
ارتقاء *erhas* A. s. çok/pek/daha/en ucuz.
ارتقاء *erd* F. a. 1 öfke, kızgınlık, 2 un; bk. آرد
ârd.

ارتقاء *irdâ* A. a. (-i) aşağı düşür-
me, (-i) yok etme, (-in) varlığına son
verme.
ارتقاء *irdâf* A. a. 1 (-in) ardı sıra yürütme/
getirme, 2 (sözün) ardı sıra başka söz-
ler getirme, (söze) başka şeyler ekleme/
katma.-*irdâf etmek* (söze) başka şey-
ler katmak: *Söze bin bilmece irdâf ettim*
(Neyli)
ارتقاء *irdâfen* A. z. ardı sıra yürütme/ge-
tirme suretiyle.
ارتقاء *erdâne* F. a. 1 Türkçe'de "yaba-
ni şebboy" denilen çiçek, 2 Türkçe'de
"ada çayı" denilen bitki.
ارتقاء *erdeh* A. a. Mısır'da kullanılan, do-
kuz İstanbul kilesine denk bir ölçek.
ارتقاء *erdiye* A. a. baş ve omuz örtüleri; bk.
رداء *ridâ*.
ارتقاء *ürdibehîst* F. a. şemsi yılın ikinci
ayı, nisan.
ارتقاء *Erdşir* F. a. (T. k. dili: *Erdeşir*) tar.
İsfendiyâr'ın oğlu ve Dârâb'ın babası
olan Behmen'in adı.
ارتقاء *erdiye* A. ç. a. baş örtüleri; bk. رداء
ridâ.
ارتقاء *erzâl* A. a. pek bayağı, pek aşağılık
kimseler; bk. رذیل *rezil*.
ارتقاء *erzel* A. s. 1 en kötü (nesne), 2 alçak,
soysuz, pek terbiyesiz (kimse).
ارتقاء *erzelü'l-umr* A. a. (kişinin)
yaşlılık döneminin en kötü günleri.
ارتقاء *erez* A. a. acı badem ağacı.
ارتقاء *erzâk* A. ç. a. yenilecek ve içilecek
şeyler; bk. رزق *rizk*.
ارتقاء *erzâliş* F. a. Yüce Tanrı yolunda
para ve mal dağıtma, hayırda bulunma.
ارتقاء *erzân* F. s. 1 ucuz, 2 uygun, yerinde,
yaraşık. a. 1 ucuzluk, 2 (değerce) (-e)
denk/eş.-*erzân buyurulmak* uygun ve
yerinde görülmek.-*erzân bilmek* ucuz
saymak, ucuz görmek.-*erzân vermek*
ucuz/ucuza vermek.-*erzânî olmak* (bir
şey) (bir şeye) (değerce) denk/eş olmak.

ارزانی *erzāni* *F. a.* 1 ucuzluk, 2 (-i) yaraşır görme, (-i) yerinde görme.-*erzāni* kıl-mak (-i) yaraşır bulmak.-*erzāni* gör-mek 1) (-i) uygun görmek, (-i) yerinde görmek, 2) (-i) yaraşır saymak, (-i) ye-rinde ve uygun bulmak.

ارزن *erzen* *F. a.* darı.

ارزین *erzenin* *F. a.* darı ekmeği.

ارزه *erze* *F. a.* siva.

ارزه کر *erzeger* *F. a.* sıvacı.

ارزیز *erziz* *F. a.* kalay.

ارزیز *irziz* *A. a.* 1 titreme, 2 dolu tanesi, 3 dik ses.

ارژن *erjen* *F. a.* bir tür acı badem ağacı. [Meyvesi ilaç yapımında kullanılır.]

ارژنگ *erjeng* *F. a.* bk. ارتنگ *erteng*.

¹ ارس *ürs* *F. a.* ardıc ağacı.

² ارس *ers* *A. a.* çiftçilik.

ارساء *irsâ* *A. a.* (-i) yerinden oynamaz/yer değiştirmez duruma ge-tirme.

ارساح *irsâh* *A. a.* (-i) yerinden oynamaz duruma getirme, (-in) yerini sağlam-laştırma.

ارسال *irsâl* *A. a.* 1 (-i) gönderme, 2 gön-deri, (bir yerden başka bir yere) gön-derilen mal/şey/para vb.-*irsâl* etmek göndermek.-*irsâl* olunmak gönderil-mek.-*irsâl-i lihye* *F. a.* sakal bırakma/uzatma.-*irsâl-i me-sel* *F. a.* anlamı doğrulamak ve güçlen-dirmek için söz arasına bir atalar sözü koymak/katmak.

ارسالات *irsâlât* *A. ç. a.* gönderiler, gönde-rilen şeyler.

ارسخ *ersah* *A. a.* 1 kurt, 2 uylukları etsiz, çelimsiz (kimse).

ارسن *ersen* *F. a.* toplanma yeri, meclis.

ارسوسه *ürsûse* *A. a.* kavuk, fes, külâh vb. başa giyilen şey.

ارشاء *irşâ* *A. a.* (birine) rüşvet verme.

ارشاد *irşâd* *A. a.* (-e) doğru yolu göster-me.-(-i) *irşâd* etmek (-e) doğru yolu göstermek, (-i) doğru yola kılavuzla-mak.

ارشاف *irşâf* *A. a.* (suyu) sorarak, yudum yudum çekerek içme.

ارشاق *irşâk* *A. a.* (-e) gözünü dikerek/dik dik bakma.

ارشاح *erşah* *A. s.* çok anlayışlı, çok kurnaz, cin fikirli (adam).

ارشد *erşed* *A. s.* çok/pek akıllı ve doğru yolda yürüyen.

ارشم *eršem* *A. s.* 1 vücuduna dövme yap-tıran (kimse), 2 yemeğin kokusundan karnı acıkan (kimse).

ارصاء *irsâ* *A. a.* (bir nesne) ye-rinden ayrılmama.

ارصاد *irsâd* *A. a.* gözetme, gözetleme.

ارصاع *irsâ* *A. a.* uzun kesici bir aletle dürtme.

ارصان *irsân* *A. a.* sağlam ve dayanıklı hâle getirme, sağlamlaştırma, güçlendirme.

ارصوصه *ersûsa* *A. a.* büyük sarık, mücev-veze.

ارض *arz* *A. a.* 1 yer, yeryüzü, dünya; *zıddı*: سما *semâ*, 2 toprak, yer, 3 ülke, el, toprak parçası.

ارضین *arzin* *A. ç. a.* (tabakaları bakımın-dan) yerler; *bk.* ارض *arz*.

ارضاء *irzâ* *A. a.* (-i) hoşnut etme, (-in) gönlünü yapma.-*irzâ* et-mek (-i) hoşnut etmek.

ارضاء *irzâ* *A. a.* (bebeği) emzirme.

¹ ارضة *arza* *A. a.* ağaç kurdu.

² ارضة *irza* *A. a.* otu bol yer, çayırılık.

ارضية *arziyye* *A. s.* 1 toprakla ilgili, toprak-ta yetişen: *mahsûlât-ı arziyye* "buğday, arpa gibi toprak mahsulleri", 2 (*rûsûm-u arziyye*'den kısaltılmış olarak) ambar ki-rası, gümrük ambarlarından zamanında çekilmeyen mallar için alınan para.

ارتباط *irtât* *A. a.* (tembellikten) yerinden kalkmama/kımıldamama.

ارطی *ertâ* *A. s.* tabakların deri boyamak için yaprağından boya elde ettikleri bir tür ağaç.

ارعا *ir'â* *A. a.* (hayvanı) otlatma.

ارعاس *ir'âs* *A. a.* aş. *m. bk.*

ارعاش *ir'âş* *A. a.* (-i) titretme.

ارعاص *ir'âs* *A. a.* (-i) çekerek sarsma.

ارعن *er'an* *A. s.* bön, şaşkın, ahmak.

ارعوله *ür'ûse* *A. a.* kuyu ağızlığı, kuyu ağ-zına konulan taş.

ارعوه *ür'uvve* *A. a.* boyunduruk.

ارغ *ürğ* *A. a.* çürük, bozulmuş meyve.

ارغا *erğâ* *F. a.* 1 ırmak/dere, 2 ark.

¹ ارغاب *erğâb* *F. a.* yuk. *m. bk.*

² ارغاب *irğâb* *A. a.* (birinin) ilgisini çek-me, (bir konu/nesne üzerinde) ilgi uyandırma.

ارغاف *irğâf* *A. a.* hızla yürüme, öfkeyle bakma.

ارغام *irğâm* *A. a.* (-i) yere sürme.-*irğâm-ı enf* burnunu yere sürme.

ارغان *irğân* *A. a.* 1 (birinde) (bir şeye karşı) istek uyandırma, 2 (bir işi) ko-laylaştırma.

ارغاو *erğâv* *F. a.* bk. ارغا *erğâ*.

ارغاچ *erğâç*, ارغز *erğaj* *F. a.* sarmaşık.

ارغاك *erğak* *F. a.* yuk. *m. bk.*

ارغنده *erğande* *F. s.* 1 ağgözlü (kimse), 2 hırçın, sert, öfkeli (kimse).

ارغنون *erğânûn* *F. a.* müz. org.

ارغوان *erğavân* *F. a.* (*T. k. dili*: *erğuvân*) kırmızı renkli çiçekleri olan süs ağacı. *s.* kırmızı: *şerâb-ı erğavân* "kırmızı şarap".

ارغوانی *erğavâni* *F. s.* erguvan renginde, kırmızı: *şerâb-ı erğavâni* "kırmızı şa-rap".

ارغون *erğûn* *A. a.* 1 sert başlı, gem tutmaz, oynak at, 2 *bk.* ارغنون *erğânûn*.

ارغیده *erğide* *F. s.* kızmış, öfke atına bin-miş (kimse).

ارقاء *irfâ* *A. a.* 1 bir yana eğilme, 2 yüze gülme, dostluk gösterisinde bu-lunma, yakınlaşma.

arfad *irfâd* *A. a.* (birine) yardım etme, bir şey verme.

arfal *irfâl* *A. a.* 1 (eteği) sarkıtma, 2 elleri-ni sallayarak yürüme.

arfah *irfâh* *A. a.* (birini) huzur ve refaha kavuşturma, geçim darlığından kurtar-ma, geçimini kolaylaştırma.

arfیات *irfîtât* *A. a.* (-i) ufalama, (-i) ufak ufak yapma.

arfش *erfeş* *A. s.* 1 nefsinin kötü istekleri-ne düşkün (kimse), 2 kulakları kaba ve uzun (kimse).

ارفع *erfa* *A. s.* çok/pek/daha/en yüksek.

ارق *erak(k)* *A. s.* çok/pek/daha/en ince.

ارقاء *irkâ* *A. a.* 1 (gözyaşını/kanı) durdurma, 2 damarı sıkıp belir-gin duruma getirme.

ارقاب *irkâb* *A. a.* öldükten sonra yine kendi kanunî mirasçılara dönmek şartıyla başka bir kişiye bir şey bağış-lama.

ارقاد *irkâd* *A. a.* (çocuğu) uyutma.

ارقاص *irkâs* *A. a.* (birini) oynatma, raks ettirme.

ارقاق *irkâk* *A. a.* cariye ve köle satın alma/edinme.

ارقال *irkâl* *A. a.* hızla yürüme.

ارقام *erkâm* *A. ç. a.* yazılı sayılar, rakam-lar; *bk.* رقم *rakam*.

ارقان *irkân* *A. a.* 1 kına yakma, (-i) kına ile boyama, 2 safran, 3 "kardeş kanı" de-nilen ilaç, 4 sarılık hastalığı, 5 bir bitki hastalığı, san/sam.

ارقی *erkâ* *A. s.* çok/pek/daha/en yukarı.

ارک *ürk* *F. a.* (*T. h. dili*: *ürük*) otlakta/tav-lada hayvanların ayaklarına bağlanan organ, tavla ipi.

ارقاء *irkâ* *A. a.* 1 (birine) iftira etme, 2 (iş) sonraya bırakma, erteleme.

ارکاب *irkâb* *A. a.* (-i) (-e) bindirme.

ارکاباً *irkâben* *A. z.* bindirerek.

ارکاح *irkâh* *A. a.* (birine) güvenme, da-yanma, (birini) (birine) sığdırma.

اركان *erkân* A. ç. a. 1 direkler, 2 (bir yerde/kurulda/kurumda) ileri gelenler, 3 kurallar, gerekler, uyulması/yerine getirilmesi gerekli şeyler; *bk.* **rûkn**.
اركون *ürkûn* A. a. köy kahyası, 2 aşiret beyi, ağa.
اركة *erke* A. a. sıcak iklimlerde yetişen misvak ağacı.
ارم *İrem* A. a. çok eski zamanlarda Yemen'de yaşamış Âd kavminin hükümdarı Şeddâd'ın yaptırdığı ünlü sütunlu saray. Eski edebiyatımızda daha çok **bâğ-ı İrem** olarak geçer ve bu sarayın görkemli bahçesi yerine kullanılır.
ارما *irmâ* A. a. (oku) atma.
ارمات *ermâs* A. ç. a. salları; *bk.* **remes**.
ارماح *ermâh* A. ç. a. mızraklar; *bk.* **rumh**.
ارمام *ermâm* A. ç. a. çürük kemikler; *bk.* **rimme**.
ارمان *irmân* F. s. geçici, eğreti (nesne/durum). a. Fars ülkesinde bir yer adı.
ارمد *ermed* A. s. kül rengi.
ارمغان *ermağân* F. a. (T. k. dili: armağan) bağış, hediye.
ارمگان *irmeğân* F. a. 1 mutluluk, baht açıklığı, 2 özel hoca/eğitici.
ارمود *ermûd* F. a. (T. k. dili: armut) bilinen meyve; *bk.* **emrûd**.
ارموله *ürmûle* A. a. ergen delikanlı.
ارمون *ermûn* F. a. işçiye/çalışana verilen peşin para; *krş.* **arbûn**.
ارمیه *ermiye* A. a. dolu yağdıran kasırga bulutları; *bk.* **remi**.
ارنب *erneb* A. a. tavşan.
ارنبانی *erenbâni* A. a. 1 boz/koyu renkli şal, 2 kabaca yün kumaş.
ارنبه *erenbe* A. a. burun ucu.
ارنه *ürne* A. a. 1 taze peynir, 2 peynir mayası.
ارواء *irvâ'*, *irvâ* A. a. (-i) sulama, (-i) suya kandırma. -*irvâ etmek* (-i) sulamak.

ارواح *ervâh* A. ç. a. ruhlar; *bk.* **rûh**.
اروانه *ervâne* F. a. *bk.* **erdâne**.
اروز *ürûz* A. a. büzülme, tortop olma.
اروس *erûs* F. a. kumaş.
اروع *erva'* A. s. 1 çok güzel (genç), 2 olağanüstü yürekli ve atılgan (kimse).
ارومه *erûme*, *ürûme* A. a. 1 iz, belirti, alâmet, 2 başın tepesi, 3 Âd kavminden kalma lahitler, 4 dip, kök.
ارونان *ervenân* A. a. 1 dik ses, 2 sıkıntılı gün.
اروين *ervîn* F. a. sinama, deneme.
اره *erre* F. a. bıçkı.
اره کش *erre-keş* F. a. bıçkıcı.
ارهاب *irhâb* A. a. (-i) korkutma.
ارهاصات *irhâsât* A. ç. a. bir peygamberin peygamber olarak gelmesinden önce görülen olağanüstü durumlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
ارهان *irhân* A. a. (bir şeyi) rehin koyma, rehin olarak verme/bırakma.
ارھون *ürhûn* A. a. ergenlik yaşını geçmiş kız.
اریاف *eryâf* A. a. bakımlı, verimi bol düz yerler; *bk.* **rif**.
اریب *erib* A. s. akıllı, olgun, zeki (kimse).
ایرد *irid* **ایرد** *irid* F. a. yarılmış soğana benzeyen, "Sistan soğanı" denilen, ilaç olarak kullanılan bir bitki kökü.
ایرب *erir* A. s. oyunda mızıkçılık edenin/kazanan kimsenin edepsizce bağırıp çağırması, şamata yapması.
ایرس *eris* A. a. çiftçi, ikinci.
ایرش *erîş* F. s. akıllı, zeki ve uslu (kimse).
ایرض *eriz* A. s. 1 enli, geniş (yer/nesne), 2 semiz (hayvan). -*eriz u amik* F. z. enine boyuna, eni konu.
ایریکه *erike* A. a. 1 gelin odasına yapılan kubbeli sedir, 2 taht.
ایریکه پیرا *erike-pirâ* F. s. tahta güzellik veren, tahtı süsleyen (hükümdar).
ایریکه نشین *erike-nişin* F. s. tahtta oturan, buyruk sahibi (hükümdar).

از *ez* F. *takı* Türkçe ayrılma durumu eki -den ile eş değerlidir; zarflık öbeklerde geçer.
ازاء *izâ'*, *izâ* A. a. 1 (bir nesneye göre) karşı, karşı yan, hiza; *krş.* **hizâ'**, 2 geçim, bolluk içinde, sıkıntısız yaşama sebebi.
ازاحه *izâha* A. a. (bir nesneyi) ayırma, yerinden ayırıp uzaklaştırma.
ازار *izâr* A. a. (futa, peştamal gibi) belden aşağısını örtmeye yarayan örtü.
ازاره *izâre* A. a. (birini) ziyarete yönlendirme/gönderme.
ازاله *izâle* A. a. (-i) giderme. -*kılmak* (-i) gidermek, (-i) silmek/yok etmek.
از آن جمله *ez-ân cümle* F. z. onlardan biri olarak.
ازب *ezeb(b)* A. s. kalın kaşlı ve uzun saçlı (kimse).
ازباد *izbâd* A. a. 1 (sıvı) köpüklenme, 2 (ağaç) çiçeklenme.
ازبار *izbâr* A. a. (yazı ile/yazılı olarak) bildirme. -*izbâr etmek* (yazı ile) bildirmek.
ازبر *ezber* (< *ez-ber*) F. a. 1 (bellediği şiiri vb.) kitaba, yazılı bir metne bakmadan okuma, 2 (-i) unutmama, bellekte tutma. z. kitaba bakmadan. -*ezber etmek* (-i) ezberlemek. -*ezbere çalışmak* (bir metni) bellemeye, unutmadan okuyabilmek için belleğe yerleştirmeye çalışmak. -*ezberinde olmak* (-i) belleğine yerleşmiş/yerleştirmiş olmak.
ازج *ezec(c)* A. s. kalem kaşlı (kimse).
ازجاء *izcâ'*, *izcâ* A. a. (bir kimseyi/nesneyi) kovma, sürme, sürüp götürme.
از آن جمله *ez-cümle* F. z. *bk.* **ez-ân cümle**.
ازدجار *izdicâr* A. a. 1 söz dinleme, söyle-nene kulak asma, 2 konulan yasak ve sınırı kabul ederek gereğine göre davranma.

ازدحام *izdihâm* A. a. 1 yığılma, 2 yığın, kalabalık.
ازدر *ezder* F. s. uygun, yaraşık.
ازدراء *izdirâ'*, *izdirâ* A. a. (birini) saymama, küçümseme, küçük görüp aşağılama.
ازدراد *izdirâd* A. a. (-i) yutma.
ازدراع *izdirâ'* A. a. ekincilik, ekin ekme, tahıl ürünleri yetiştirme.
ازدرام *izdirâm* A. a. (lokması) iri iri yutma.
از دل و جان *ez-dil ü cân* F. z. canıyürekten.
ازدواج *izdivâc* A. a. (bir erkek ile bir kadın) evlenme, (karı ile koca olarak) yuva kurma. -*izdivâc etmek* evlenmek.
ازدیاد *izdiyâd* A. a. artma, çoğalma. -*izdiyâd etmek/eylemek/bulmak* artmak, çoğalmak.
ازرار *ezrâr* A. ç. a. giysi düğmeleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
ازرق *ezrak* A. s. mavi.
از سر نو *ez-ser-i nev* F. z. yeni baştan.
ازعاج *iz'âc* A. a. 1 (birini) rahatsız etme, (birine) sıkıntı verme, 2 rahatsızlık. -*iz'âc etmek* (birini) rahatsız etmek, (birine) rahatsızlık vermek.
ازعاجات *iz'âcât* A. ç. a. rahatsızlıklar, sıkıntı verici şeyler/durumlar.
ازعکی *ez'aki* A. s. kısa boylu, kötü huylu (kimse).
ازفاف *izfâf* A. a. gelini güveyin evine gönderme.
از قدیم *ez-kadim* F. z. eskiden, önceleri.
ازقه *ezikka* A. ç. a. yollar, sokaklar, *bk.* **zükâk**.
ازکام *izkâm* A. a. (birinin) nezle olmasına yol açma.
ازکی *ezkâ* A. s. 1 çok/pek/daha/en temiz, arı, 2 pek doğru ve iyi.
ازکیاء *ezkiyâ'*, *ezkiyâ* A. ç. a. doğru yolda gidenler, iyi kimseler; *bk.* **zeki**.

azel *A. a.* başlangıcı olmayan/bilinmeyen geçmiş zaman; *zıddı: ebed*. ازل *ezel* *tâbed* *F. z.* ezelden ebede, sonsuz geçmişten sonsuz geleceğe.

izlâk *A. a.* aş. *m. bk.*

izlâl *A. a.* (-i) sürçtürme.

ezlâm *A. ç. a.* fal okları; *bk. zlem*. ازل *ezeli* *F. s.* ezele ait, (zamanca) başlangıcı bilinmeyen.

ezeliyyet *A. a.* ezeli oluş.

ezmân *A. ç. a.* zamanlar; *krş. zmn*. *ezmine*.

ezmine *A. ç. a.* zamanlar. Bu, yukarıdakinden daha çok kullanılmıştır.

ezimme *A. ç. a.* yularlar; *bk. zimâm*.

izmihrâr *A. a.* 1 parıldama, 2 (öfke ile) (birine) surat asma, yüz ekşitme, soğuk davranma.

izmil *A. a.* 1 çekiç, 2 keskin demir, 3 deri kesmekte kullanılan bıçak.

ez-nev *F. z.* yeniden.

ezvâc *A. ç. a.* (kadına ve erkeğe göre) eşler, çiftler; *bk. zevc*. زوج *zevc*.

ezver *A. a.* boynu eğri kimse.

ezveri *F. a.* kara çalı.

ezhâr *A. ç. a.* çiçekler; *bk. zehre*.

izhâf *A. a.* 1 (birini) şaşkınlığa düşürme, 2 (birine) kötülük etme, 3 (birinin) güvenini kötüye kullanma, 4 yalan söyleme.

izhâk *A. a.* öldürme, yok etme, varlığına son verme: *izhâk-ı ervâh* "öldürme, yok etme".

ezher *A. s.* son derece güzel, ak ve parlak (nesne).

ezherân *A. a.* iki ışık saçıcı, yani: güneş ve ay.

ez-her cihet *F. z.* her yönden.

ezhereyn *A. ikili ç. a. bk. zher*.

izyân *A. a.* (-i) donatma, süsleme.

ezyed *A. s.* pek/daha/en çok.

eziz *A. s.* soğuk (nesne). *a.* (ateşte konulmuş tencerenin içindeki madde) kaynaya kaynaya taşma noktasına gelme.

ejder *A. a.* ejderhâ, ejdehâ *F. a.* 1 büyük yılan, 2 mit. yılan benzer, dört ayaklı, kanatlı ve ağzından alevler püskürdüğüne inanılan korkunç yaratık.

ejgân *F. s.* tembel, üşengeç, hımbıl (kimse).

ejgehân *F. s. yuk. m. bk.*

ejhân *F. s. bk. ejgân*.

ejir *F. s.* akıllı, işbilir, uyanık (kimse).

üs(s) *A. a.* asıl, kök, temel, dayanak.

üss-i esâs *F. a.* asılların aslı, en büyük dayanak.

es'ile *A. ç. a.* sorular; *bk. süâl*.

isâet *A. a.* 1 (birine) kötülük etme, 2 (birine) edepsizce davranma; *zıddı: ihsân*. -ihsân etmek kötülük etmek.

esâbi' *A. ç. a.* yedi günlük süreler, haftalar; *bk. üsbû'*.

esâtize *A. a.* esâtiz *A. ç. a.* üstatlar; *bk. üstâd*.

isâr *A. a.* düğüm, bağ, sargı.

üsârâ *A. ç. a. bk. üsârâ*. [Daha çok nazım dilinde kullanılmıştır.]

esâret *A. a.* 1 tutsaklık, savaşta düşman eline düşme, 2 kulluk, kölelik, birinin malı olma.

üsârâ *A. a.* esirler; *bk. esir*.

esâri *A. ç. a.* tutsaklar; *bk. esir*.

esârîr *A. ç. a.* el ayasındaki ve alındaki çizgiler; *bk. esrâr*.

esâs *A. a.* 1 temel, 2 asıl, dayanak, 3 gerçek durum, 4 gerçeklik, doğruluk. -esâs etmek (-i) dayanak saymak.

esâsen *A. z.* aslında, gerçekte.

isâse *A. a.* 1 (-e) göz ucuyla bakma, 2 (-i) sonradan görme, 3 zenginlik, 4 düzgünlük.

esâsi *A. s.* esasla ilgili, konunun özüne ve gerçek yönüne ilişkin.

esâtir *A. ç. a.* yalan ve uydurma şeyler, masal ve efsane türünden hikâyeler, eski kavimlerin mabutları hakkında anlatılabilen şeyler, mitoloji; *bk. üstûre*.

esâtîn *A. ç. a.* 1 direkler, sütunlar, 2 mec. (bir topluluk arasında, bir kurum/kuruluş içinde) ileri gelenler; *bk. üstuvâne*.

isâğa *A. a.* (lokmayı) kolay yutma.

esâfil *A. ç. a.* en alçak ve bayağı olanlar, (toplum/topluluk içinde) en aşağı sayılanlar, ayak takımı; *bk. esfel*.

isâle *A. a.* (akıcı bir şeyi) akıtma. -isâle-i dümûğ *F. a.* gözyaşı dökme.

esâlib *A. ç. a.* üsluplar; *bk. üslûb*.

esâmi *A. ç. a.* adlar; *bk. ism*.

esânîd *A. ç. a.* isnatlar; *bk. isnâd*.

esâvid *A. ç. a.* 1 karalıklar, 2 uzaktan karaltı olarak görülen küçük yerleşim yerleri, köyler; *bk. sevâd*.

esâvir *A. a.* esâvire *A. ç. a.* bilezikler; *bk. sivâr*.

esb *F. a.* at. -esb-i tâzi *F. a.* Arap atı. -esb-i sâbâ-reftâr *F. a.* yel gidişli at.

esbâb *A. ç. a.* sebepler; *bk. sebeb*.

esbât *A. ç. a.* cumartesi günleri; *bk. sebt*.

isbâh *A. a.* (-i) (suda) yüzdürme.

esbât *A. ç. a.* İsrailoğulları kabileleri; *bk. sıbt*.

isbâğ *A. a.* eksik bırakmama, (bir işi) eksiksiz olarak yapma/yerine getirme.

esb-efgen *F. a.* at çatlatan, yani: yiğit, bahadır, cenk eri.

isbâl *A. a.* (birisini) (bir yere) yollama, gönderme.

esb-engiz *F. s.* atı dehleyici, harekete getirici nesne, mahmuz.

esb-tâz *F. s.* at koşturucu (kimse).

esbak *A. s.* bir öncekinden, yani sâbıktan önce olanlar.

üsbûbe *A. a.* küfür, sövğu.

üsbû' *A. a.* hafta, yedi günlük zaman parçası.

üsbûi *A. s.* haftalık (gazete, mecmua).

esbil *F. a.* at hırsızı.

ispâh *F. a.* asker; *bk. sipâh*. سپه *sipeh*.

isper *F. a.* kalkan; *bk. siper*.

ispergâh *F. a.* 1 gül, reyhan, fesleğen vb. güzel kokulu çiçek, 2 yeşillik, yeşil ot.

isperlûs *F. a.* konak, saray.

ispenâh *F. a.* ispanak.

ispenânc *F. a.* yuk. *m. bk.*

ispendân *F. a.* hardal tanesi.

ispehbed *F. a.* 1 ordu komutanı, başbuğ, 2 hükümdar.

ispid *F. a.* beyaz; *bk. sefid*.

üstâ *F. a.* (T. k. dili: usta) üstâd'ın kısaltılmış biçimi; *bk. üstâd*.

istâc *A. a.* masura.

istâh *F. a.* yeni süren filiz, sürgün.

üstâh *F. a. bk. küstâh*.

üstâd *F. a.* usta, hoca, ilim ve sanat öğretici kişi.

üstâdâne *F. z.* üstat olan kimseye yakışacak biçimde, üstatçasına.

üstâz *F. a.* yuk. *m. bk.*

üstâziyyet *A. a.* üstatlık.

estâr *A. a.* perdeler, örtüler; *bk. sitr*.

istâre *F. a.* yıldız; *bk. sitâre*.

istâre *A. a.* 1 perde, zar, 2 turnak üzerindeki ince zar.

استاء *istâk* F. a. asma filizi/sürgünü.

استام *üstâm* F. a. altın ve gümüşten yapılmış at takımı.

استان *estân*, استانه *estâne* F. a. uyku/yatak odası.

استباحه *istibâha* A. a. 1 (-i) dince sakıncasız ve helâl sayma, 2 (bir topluluğu) olduğu gibi yok etme.

استباحه *istibâha* A. a. (-i) helâl ve mubah sayma.

استبار *istibâr* A. a. (-i) yoklama, (-i) gözden geçirme, (-e) göz gezdirmeye.

استباق *istibâk* A. a. yarışma, (birbirini) geçmeye çalışma.

استبانه *istibâne* A. a. (bir nesne) belli/görülür olma.

استبسات *istibsâs* A. a. (bir haberin) soruşturulmasını ve açıklanmasını isteme, içyüzünü/doğruluk derecesini anlamaya çalışma.

استبحار *istibhâr* A. a. ulu bir deniz gibi geniş olma.

استبداد *istibdâd* A. a. 1 kendi başına olma, (kimseye) bağlı bulunmama, 2 (bir yeri) (hiçbir kural ve kanuna uymaksızın) kendi başına/keyfince yönetme.

استبداء *istibdâ'* A. a. 1 (bir şeyi) eşsiz benzersiz sayma, 2 huk. (kârı tamamen alanın olmak üzere) (birinden) sermaye alma.

استبدال *istibdâl* A. a. 1 (-i) değiştirme, (yerine) başkasını alma/koyma, 2 ask. süresi dolmuş askeri terhis edip yerine yenilerini alma.

استبراء *istibrâ'*, استبرا *istibrâ* A. a. 1 (su dökükten sonra) tenasül organını temizleme, 2 huk. (nikâhla alınan bir dul veya bekâreti olmayan kadının hamile olup olmadığını anlamak için) bir âdet görme dönemine kadar birleşmekten kaçınma.

استبرق *istibrak* A. a. 1 sırma ve kılâbdanla işlenmiş bir cins değerli kumaş, 2 bu kumaştan yapılmış giysi.

استبشار *istibšâr* A. a. (bir haberi alıp) sevinme.-*istibšâr etmek* (aldığı bir habere) sevinmek.

استبصار *istibsâr* A. a. (bir durumu açıklığa kavuşturmak/bir işin içyüzünü anlamak için) düşünme.

استبطاء *istibtâ'*, استبتأ *istibtâ* A. a. ağır davranma, yavaş hareket etme, gecikme.

استبتان *istibtân* A. a. (her şeyin içyüzünü) kavrama.

استبعاد *istib'âd* A. a. (-i) uzak görme/sayma.-*istib'âd olunmak* (bir şey) uzak görülmek/sayılmak.

استبغاء *istibgâ'* A. a. yardım isteme.

استبقاء *istibkâ'*, استبقأ *istibkâ* A. a. (bir şeyin) değişmemesini/kalıcı olmasını isteme.

استبوار *istibvâr* A. a. 1 kıзма, öfkelenme, küplere binme, 2 bağırma çağırma ağlama.

استبهاج *istibhâc* A. a. sevinme, sevinç duyma, yüzü gülme.

استتابة *istitâbe* A. a. (birinin) tövbe etmesini isteme.

استتار *istitâr* A. a. (ile) örtünme, gizlenme, (örtü arkasına) saklanma.-*istitâr eylemek* gizlenmek, görünmez olmak.

استتاره *istitâre* A. a. gizlenecek, altında/ardında saklanacak nesne.

استتال *istitâl* A. a. 1 birbiri ardınca çıkma, 2 (gözyaşı) yağmur damlaları/inci taneleri gibi dökülme.

استتمام *istitmâm* A. a. (bir işin) bitirilmesini isteme.

استثابه *istisâbe* A. a. sevap kazanmak isteme.

استثارة *istisâre* A. a. 1 ortalığa toz saçma, tozutmaya, 2 kargaşa çıkarma, bozgunculuk etme.

استتكال *istiskâl* A. a. (-i) küçük görme, (-i) aşağılama, (-e) yüz vermeme.-*istiskâl etmek* (-i) küçük görmek, (-i) aşağılamak.

استثناء *istisnâ'*, استثنأ *istisnâ* A. a. 1 (-i) ayırma, (-i) (bir kural/iş/işlem) dışında tutma, 2 kuraldışı olma hâli.

استثنآت *istisnâât* A. a. ayrı olan/ayrı tutulan şeyler.

استثنائي *istisnâi* A. s. 1 ayrı, ayrılmış, 2 kuraldışı olan (durum/şey).

استجاب *isticâbet* aş. m. bk.

استجابة *isticâbe* A. a. (dua) (Tanrı katında) kabul olunma.

استجاده *isticâde* A. a. (birinden) iyilik ve yardım isteme, bağış dileme.

استجارة *isticâre* A. a. sığınma, korunma isteme.

استجازه *isticâze* A. a. 1 izin isteme, 2 ödül/bağış isteme.

استيجار *isticbâr* A. a. (-e) güç uygulama, (-i) zorlama.

استيلاج *isticlâb* A. a. (kendine) yöneltme/çekme.-*isticlâb etmek* (kendine) çekmek/yöneltmek.

استيحاب *isticvâb* A. a. (birini) söyletme, (birine) soru sorup cevap alma.

استيحال *istichâl* A. a. (birini) cahil sayma.

استحالة *istihâse* T. a. 1 toprağı kazıp/karıstırıp içinde bir şey arama, 2 fosil.

استحاله *istihâle* A. a. imkânsızlık, olma, bulunmama.

استحاب *istihbâb* A. a. (bir şeyi) iyi sayma/bulma.

استحاباً *istihbâben* A. z. iyi sayılarak.

استحسان *istihsân* A. a. beğenme, güzel bulma/görme.-*istihsân etmek* beğenmek.

استحساناً *istihsânen* A. z. beğenilerek, güzel bulunarak.

استحصاد *istihsâd* A. a. (ekinin) biçilme vakti gelme.

استحصال *istihsâl* T. a. (-i) elde etme, kazanma.-*istihsâl edilmek* elde edilmek, kazanılmak.

استحصان *istihsân* A. a. bir kaleye/korunaklı bir yere kapanıp savunma yapma.

استحضار *istihzâr* A. a. 1 (-i) yanına/huzuruna getirme, 2 (-i) hazırlama, 3 (-i) hatırlama.-*istihzâr olunmak* hazırlanmak.

استحضارات *istihzârât* A. a. hatırdaki tutulan bilgiler/şairler vb.

استحفاظ *istihfâz* A. a. (-i) sakınma, (-i) koruma.

استحقار *istihkâr* A. a. (-i) değersiz ve küçük görme, (-i) küçümseme, (-e) değersiz gözüyle bakma.-*istihkâr etmek/eylemek* (-i) horlamak, (-i) küçümsemek, (-i) küçük görmek.

استحقاق *istihkâk* A. a. 1 (-i) hak etme, (-e) hak kazanma, (-e) hakkı bulunma, 2 hak edilen para.

استحكام *istihkâm* A. a. 1 sağlam ve dayanıklı olma, 2 ask. (düşmana karşı savunma amacıyla yapılan) siper; set, hendek, duvar vb.

استحكامات *istihkâmât* A. a. ask. istihkâmlar, (büyük ve küçük) savunma yerleri.

استحلاب *istihlâb* A. a. süt sağma.

استحلابي *istihlâbi* A. a. 1 badem içi ve kavun çekirdeği gibi şeylerden yapılan beyaz renkli şerbet, sübye, 2 bu şerbetin yapımında kullanılan şeyler, sübyelik.

استحلال *istihlâl* A. a. 1 (-e) helâl gözüyle bakma, (-i) helâl sayma, 2 (birinden) (-i) helâl etmesini dileme.

استحماء *istihmâ'* A. a. koruma isteme/dileme.

استحمال *istihmâl* A. a. 1 (eşya) yüklenme/yükletilme, 2 (iş) başkasına yüklenme.

استحمام *istihmâm* A. a. (sıcak suyla) yıkanma.

استحواء *istihvâ'*, استحوأ *istihvâ* A. a. (birinin) aklını çelme, (birini) sarhoş etme, (birinin) başını döndürüp eğilim ve isteklerini hoş gösterme.

استحواذ *istihvâz* A. a. 1 üstünlük, 2 (-e) üstün gelme, (-i) alt etme.

استحياء *istihyâ'*, استحياء *istihyâ* A. a. 1 utanma, 2 *tıp* (-i) diriltme, (-i) hayata döndürme.-*istihyâ etmek/eylemek* utanmak.

استخار *istihâr* A. a. geride bulunma, geride kalma; *zıddı*: استقدام *istikdâm*.

استخاره *istihâre* A. a. (bir şeyin hayırlı olup olmadığını öğrenmek niyetiyle) (şartlarını yerine getirerek) rüyaya yatma.

استخبار *istihbâr* A. a. (başkasından/başka bir kanaldan) duyma, haber alma.-*istihbâr etmek* (bir haberi) duymak.-*istihbâr olunmak* haber alınmak.

استخبارات *istihbârât* A. ç. a. (alınan/elde edilen) haberler.

استخدام *istihdâm* A. a. (bir hayvanı/bir kimseyi) (bir işte) kullanma, çalıştırma.-*istihdâm etmek/eylemek* (-i) (bir işte) kullanmak.-*istihdâm kılınmak* kullanılmak, çalıştırılmak.

استخراج *istihrâc* A. a. (bir şeyden) (anlam vb. bir şey) çıkarma, (bir) (sonuca/gerçeğe) ulaşma: *istihrâc-i ma'nâ/meâl*. -*istihrâc etmek* (bir şeyden) (sonuç) çıkarmak.-*istihrâc olunmak* (bir şeyden) (bir sonuç) çıkarılmak.

استخراجات *istihrâcât* A. ç. a. gökb. yıldızların hareketlerinden ve konumlarından çıkarılan hükümler.

استخفاء *istihfâ'* A. a. (-i) gizleme.

استخفاف *istihfâf* A. a. (-i) küçümseme, (-i) küçük görme, (-i) aşağı sayma.-*istihfâf etmek* (-i) küçümsemek.

استحلاب *istihlâb* A. a. tırmalama.

استخلاص *istihlâs* A. a. (-i) kurtarma.-*istihlâs etmek* (-i) kurtarmak.

استحلاف *istihlâf* A. a. (birini) kendi yerine geçirme.

استخوان *üstühân* F. a. kemik.

پاره استخوان *üstühân-pâre* F. a. kemik parçası.

استداء *istidâ'*, استداء *istidâ* A. a. (birine) el uzatma.

استداد *istidâd* A. a. 1 doğrulma, düz duruma gelme, 2 alışma, yatkınlık kazanma, doğru ve iş görür duruma gelme: *istidâd-ı yed* "el alışma".

استداره *istidâre* A. a. 1 dönme, dolaşma, 2 (bir şey) daire şeklini alma/kazanma.-*istidâre-i kamer* F. a. Ay'ın dolunay şekline girmesi.

استدامة *istidâme* A. a. (bir şeyin/bir hâlin) sürmesini dileme.

استدانه *istidâne* A. a. ödünç alma.

استدبار *istidbâr* A. a. (birisinden) yüz döndürme, (ile) ilgisini kesme, (birine) arka çevirme.

استدراج *istidrâc* A. a. 1 (bir durum/iş) derece derece ilerleme, yavaş yavaş gelişme gösterme, adım adım ilerleme, 2 baht açıklığı, mutluluk, ikbal.

استدراك *istidrâk* A. a. 1 (bir şeye) yetişme, erişme, 2 (bir şeyi) anlama, (bir şeyin) anlamına ulaşma.

استدعا *istid'â* A. a. 1 (yalvararak) isteme, dileme, 2 (resmi bir yerden) (bir hak/izin vb.) isteme, 3 (böyle bir istek için yazılmış) yazı.

استدلال *istidlâl* A. a. delil getirme, (bir şeyden) delile/delillere dayanarak (sonuç) çıkarma/elde etme.-*istidlâl etmek* delil ile (... sonucuna) varmak/(-den ... sonucunu) çıkarmak.-*istidlâl olunmak* delil/deliller ile (bir sonuç) elde edilmek.

استدلالاً *istidlâlen* A. a. (bir) delile dayanarak.

استدلالات *istidlâlât* A. ç. a. (birtakım) deliller gösterilerek/delillere dayanılarak ileri sürülen hükümler.

استذكّار *istizkâr* A. a. 1 (-i) anma, (-i) hatırlama, (-i) hatırına getirme, 2 (-i) ezberleme.

استذلّال *istizlâl* A. a. (-i) hor görme, (-i) değersiz sayma.

استذمام *istizmâm* A. a. kınanacak, ayıplanacak, çirkin bulunacak iş işleme/davranışta bulunma.

استر *ester* A. a. katır.

استرابة *istirâbe* A. a. (yanlış yorumlanabilecek bir tutum ve davranışını görerek) (biri hakkında) şüpheye düşme/kapılma.

استراحت *istirâhat* A. a. dinlenme.

استراق *istirâk* A. a. çalma, hırsızlık etme.-*istirâk etmek* çalmak, hırsızlık etmek.

استرباح *istirbâh* A. a. (parayı) faize yatırma, (kazanç sağlamak) için işletme.

استرجاء *istircâ'*, استرجاء *istircâ* T. a. yalvarma.-*etmek* yalvarmak.

استرجاع *istircâ'* T. a. bir ölüm karşısında *Innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn* yani "Biz Allah'ın yarattığı kullarız, ondan geldik, yine ona döneceğiz" deme. [Ölümün dayanılmaz acısı karşısında Hakk'ın buyruğuna boyun eğmekten başka yapacak bir şey bulunmadığını, her canlının bu dönüş çağrısına uyacağını bildirerek ölenin yakınlarını avutmak için söylenir.]

استرحام *istirhâm* A. a. yalvarma, (yalvararak) isteme.-*istirhâm eylemek* (yalvararak) istemek.

استرحامات *istirhâmât* A. ç. a. yalvarmalar, (yalvararak) istemeler; bk. *istirhâm*.

استرخاء *istirhâ'*, استرخاء *istirhâ* A. a. (insan bedenindeki adale, deri vb.) gevşeme, sölpük hâle gelme.

استرخاص *istirhâs* A. a. (-i) ucuz sayma/bulma/görme.

استرداد *istirdâd* A. a. geri alma.-*istirdâd etmek* geri almak.

استرذال *istirzâl* A. a. 1 (birini) bayağı, değersiz ve aşağılık sayma, 2 (birinden) hoşlanmama.

استرزاق *istirzâk* A. a. geçimlik elde etmeye çalışma.

استرش *üstürüş* F. a. sapan demiri.

استرشاء *istirşâ'*, استرشاء *istirşâ* A. a. (bir işi görmek için) birinden bir şey isteme.

استرشاد *istirşâd* A. a. hidayet, yani Hak yoluna yönelmeyi isteme.

استرفاد *istirfâd* A. a. (birinden) yardım isteme.

استرفاه *istirfâh* A. a. 1 bolluk ve rahatlık isteme, 2 bolluk içinde yaşama.

استرقاب *istirkâb* T. a. (-i) kıskanma, (-i) çekememe, (-i) (kendine) rakip görme.-*istirkâb etmek* (-i) kıskanmak.

استرقاق *istirkâk* A. a. 1 (-i) kul edinme, 2 (-e) kölelik etme.

استرواح *istirvâh* A. a. dinlenme, işe ara verme.

استرون *esterven* F. a. kısır kadın.

استره *üstüre* F. a. ustura.

استرهاب *istirhâb* A. a. (birini) korkutma.

استرهان *istirhân* A. a. (-i) rehin alma/tutma.

استزاده *istizâde* A. a. (bir şeyin) artmasını isteme/bekleme.

استزاره *istizâre* A. a. (birinin) ziyarete gelmesini/(kendisinin) ziyaret edilmesini isteme.

استسأل *istis'al* A. a. soruşturma.

استسخر *istishâr* A. a. (birini) alaya alma, (biriyle) eğlenme.

استسرار *istisrâr* A. a. odalık edinme.

استسعاد *istis'âd* A. a. (bir şeyi) uğurlu sayma.

استسقاء *istiskâ'* A. a. 1 su isteme, 2 yağmur duasına çıkma, 3 *tıp* (vücudun herhangi bir yerinde) su toplanma.

استسلال *istislâl* A. a. (-i) sıyırmak isteme.

استسلام *istislâm* A. a. 1 (-e) uyma, boyun eğme, uygun davranma, uygunluk gösterme, 2 yolun ortasından gitme, 3 İslâm dinini benimseme, Müslüman olma.

استسنان *istisnân* A. a. yaşlanma, kocalma.

استسهال *istishâl* A. a. (-i) kolay görme.-*istishâl etmek* (-i) kolay görmek.

استشاره *istişāre* A. a. danışma.-*istişāre etmek* danışmak.

استشارات *istişārāt* A. ç. a. istişareler.

استشاط *istişāt*, استشاطه *istişāta* A. a. 1 çok kızma, köpürme, küplere binme, 2 (kuş) hızla uçma.

استشراب *istişrāb* A. a. 1 (su vb.) içmek isteme, 2 *mec.* (... gibi bir anlam) yüklemeye.-*istişrāb olunmak* (... gibi bir anlam) yüklenmek.

استشعار *istiş'ār* A. a. (bir konunun) yazılıp bildirilmesi istenilme.

استشعار *istiş'ār* T. a. (bir şeyin) (yazı ile) bildirilmesini isteme.

استشعارات *istiş'ārāt* A. ç. a. yazılı bildirimler.

استشفاء *istişfā'*, استشف *istişfā* A. a. (hastalığının iyileşmesi için) şifa isteme, ilaç ve çare arama.

استشفاء *istişfā'en* A. z. şifa dilemek suretiyle.

استشفاع *istişfā'* A. a. (suç ve günahı için) (birinin aracılığıyla) bağışlanma isteme.

استشم *istişmām* A. a. koku alma, (-in) kokusunu duyma.-*istişmām olunmak* (genze) koku yayılmak, (-in) kokusu duyulmak.

استشهاد *istişhād* A. a. 1 (bir kimse) tanık tutulma, (bir konuda) (birinin) tanıklığına başvurma, 2 (bir konuda) delil veya örnek olarak gösterme/kullanma, 3 şehit olma.-*istişhād etmek* (-i) (bir konuda) tanık/delil olarak getirmek/ileri sürmek.-*istişhād olunmak* (bir şey) (bir şeyin/konunun ispatı için) tanık tutulmak.

استشهاداً *istişhāden* A. z. (birini/bir şeyi) tanık göstermek yoluyla.

استشهادات *istişhādāt* A. ç. a. (bir kimseyi/bir şeyi) (bir konuda) delil veya örnek olarak göstermeler, (bir şeyi) (bir şeyin/konunun ispatı için) tanık tutuşlar.

استصابه *istisābe* A. a. (-i) doğru görme.

استصحاب *istishāb* A. a. (birini/bir şeyi) yanına alma/yanında bulundurma.

استصحاباً *istishāben* A. z. yanına alarak.

استصعب *istis'āb* A. a. (bir işi) güç görme/sayma, gözünde büyütme.

استصغار *istisgār* A. a. (bir işi/şeyi) küçük görme, önemsiz sayma, küçümseme.

استصفاء *istisfā'* A. a. (-in) özünü/katkısız ve katışıksız olanını alma.

استصلاح *istislāh* A. a. 1 (birinin/bir nesnenin) iyiliğini isteme, 2 (bir nesneyi) iyi görme/bulma.

استصواب *istisvāb* A. a. (bir şeyi) doğru görme/bulma.

استصواباً *istisvāben* A. z. (bir şey) doğru görülmek suretiyle.

استصواب کرده *istisvāb-kerde* F. s. doğru ve yerinde görülmüş/sayılmış.

استضاء *istizāc* A. a. (ile) aydınlanma, (-in) ışığından yararlanma.

استضعاف *istiz'āf* A. a. güçsüz görme/sayma.

استضلال *istizlāl* A. a. (-in) yoldan çıkmasını isteme, (-i) yoldan çıkarmaya çalışma, (-i) ayartma.

استطابه *istitābe* A. a. (-i) hoş ve sevimli bulma, (-i) iyi ve güzel sayma.

استطاره *istitāre* A. a. (-i) gönderme.-*istitāre olunmak* gönderilmek.

استطاعت *istitāat* A. a. (bir şeyi yapmaya) güç yetme.

استطاله *istitāle* A. a. uzama.

استطب *istitbāb* A. a. hastalığına çare/deva arama.

استطراب *istitrāb* A. a. eğlence arama, hoşlanma ve keyif alma peşinde olma.

استطراد *istitrād* A. a. 1 asıl konu ile ilgili olmayıp ilgi ve ilişkilendirme yolu ile söz arasına sokulan parça, saplama, 2 bu şekilde yapılan iş.

استطراداً *istitrāden* A. z. saplama yolu ile.

استطرادی *istitrādi* A. s. saplama yolu ile yazılan/söylenen (söz/yazı).

استطراف *istitrāf* A. a. (-i) az bulunur yerine tutma, (-i) eşi görülmedik sayma

استطراق *istitrāk* A. a. (ufak taşlarla) fala baktırmak isteme.

استطعام *istit'ām* A. a. yemek/yiyecek isteme, karnını doyurma isteğinde bulunma.

استطلاع *istitlā'* A. a. (-i) bilme, (-i) öğrenme, (-den) haberli olma.

استطلاعات *istitlāat* A. ç. a. öğrenilen şeyler, haberli olunan durumlar.

استظلال *istizlāl* A. a. 1 gölgede oturma, gölgelenme, 2 (-e) sığınma, (-in) koruması altında bulunmak isteme.

استظهار *istizhār* A. a. 1 (-e) dayanma, arka verme, güvenme, 2 (-i) güven altına alma, (-in) güvenliğini sağlama.

استیاده *istiāde* A. a. (-den) (aldığı şeyi) geri vermesini isteme.

استیاذه *istiāze* A. a. (Yüce Tanrı'nın yardımına) sığınma.

استیاره *istiāre* A. a. 1 (-i) eğreti olarak alma, 2 eğreti olarak verilen şeyi geri isteme, 3 *ed.* eğretileme, bir benzetmenin benzetilenini benzeyen yerine kullanma. [Örnek olarak, "dudak" ile "kiraz" arasında kurulan benzerlikte benzetilen olan "kiraz" "dudak" yerine kullanıldığında eğretileme yapılmış olur.]

استیارات *istiārāt* A. a. istiareler.

استیازه *istiāza* A. a. bedel isteme.-*istiāza etmek* bedel istemek.

استیانت *istiānet* A. a. aş. m. bk.

استیانه *istiāne* A. a. yardım isteme.-*istiāne etmek* yardım istemek.

استیاب *isti'bād* A. a. (birini) kul edinme.

استیبار *isti'bār* A. a. (rüyayı) yorumlatma.

استیعاب *isti'cāb* A. a. (-i) garip görme, şaşma, şaşırma.

استیعجال *isti'cāl* A. a. 1 (-in) tez elden olup bitmesini isteme, 2 acele etme.-*isti'cāl etmek* tez davranmak.

استعداد *isti'dād* A. a. 1 beceri, beceriklilik, (-i) almaya/(bir niteliği) kazanmaya doğuştan eğilimli bulunma, 2 yatkınlık.

استعراق *isti'rāk* A. a. 1 terlemek için yatma, 2 terlemek isteme.

استعساب *isti'sāb* A. a. (-den) iğrenme, (-den) tikslenme.

استعمار *isti'sār* A. a. (bir şeyin) güçleşmesini/güç olmasını isteme.

استعطاف *isti'tāf* A. a. (birinden) (kendi/biri için) esirgeme/ilgi ve yardım dileme.-*isti'tāf etmek* (kendi/biri için) esirgeme, ilgi ve yardım dilemek.

استعطافات *isti'tāfāt* A. ç. a. esirgeme, ilgi ve yardım dilekleri.

استعظام *isti'zām* A. a. büyük görme/sayma.-*isti'zām etmek* büyük görmek/saymak.

استعفاء *isti'fa'*, استعفا *isti'fā* A. a. 1 bağışlanma dileme, 2 (bulunduğu işten/memuriyetten) çekilmek isteme, 3 işi/memuriyeti bırakma.-*isti'fā etmek* (iş) bırakmak, (memuriyetten) çekilmek.

استغفاف *isti'fāf* A. a. dince yasaklanmış, toplumca benimsenmiş ahlak değerleri açısından edep dışı sayılan davranışlardan uzak durma/çekinme.

استعقاب *isti'kāb* A. a. (birinin) eksikliğini, kötü yanını araştırma.

استعكاف *isti'kāf* A. a. (bir yere) kapanma, (bir yere) kapanıp sığınmak isteme.

استعلاء *isti'lā'*, استعلا *isti'lā* A. a. yükselme, yüksek yere/yerlere ulaşma, üstün derece kazanma.

استعلام *isti'lām* A. a. bilgi isteme.

استعمار *isti'mār* A. a. (bir yerin) şen, bakımlı ve bayındır olmasını isteme.

استعمال *isti'māl* A. a. (-i) kullanma.-*isti'māl eylemek* (-i) kullanmak.-*isti'māl olunmak* kullanılmak.

استعمالات *isti'mālāt* A. ç. a. kullanımlar, kullanışlar.

استعمام *isti'mâm* A. a. (baş) sarık sarınma, sarık giyme.
استغاثه *istiğāse* A. a. yardım isteme, yükses sesle bağırarak yardıma çağırma.
استغراب *istiğrâb* A. a. (-i) garip bulma, şaşırma.
استغراق *istiğrâk* A. a. 1 suda boğulma, 2 suya dalma, su içine gömülme, 3 tas. dalmışlık; kişinin, çevresinde olup bitenlerden büsbütün habersiz olarak kendinden geçmiş olması hâli.
استغفار *istiğfâr* A. a. *Estağfirullah* diyerek Tanrı'dan suç ve günahlarının bağışlanmasını dileme. -**istiğfâr etmek** (Tanrı'dan) suç ve günahlarının bağışlanmasını dilemek.
استغفرالله *estağfiru'llâh* A. z. "Allah'tan bağışlanma dilerim" anlamında bir dilek sözü. [Alçak gönüllülük ifadesi olarak, ayrıca çekingenlik gösterme, özür dileme, suçunu üstlendiğini belirtme amacıyla kullanılır.]
استغلال *istiğlâl* A. a. ev, dükkân gibi taşınmazların gelirlerinin borca karşılık terk edilmesi.
استغناء *istiğnâ'*, *istiğnâ* A. a. 1 var olanla yetinme, var olanı zenginlik sayarak başka bir şeye gerek duymama, ihtiyaçsızlık, 2 dönüp bakmama, yüz vermeme, naz.
استفساد *istifsâd* A. a. (bir işin/durumun) bozulmasını isteme.
استفادة *istifâde* A. a. yararlanma, kazanç sağlama. -**istifâde etmek** yararlanmak. -**istifâde olunmak** yararlanılmak.
استيفاضه *istifâza* A. a. (bir şeyden) yararlanma, yarar elde etme/sağlama. -**istifâza etmek/eylemek** yarar sağlamak.
استفتاء *istiftâ'*, *istiftâ* A. a. fetva isteme. -**istiftâ eylemek** fetva istemek.
استفتاح *istiftâh* A. a. 1 başlama, 2 (T. k. dili: *siftah*) (alışverişte) ilk satış.

استفراش *istifrâş* T. a. (bir cariyeyi) yatağına alma, odalık yapma. -**istifrâş etmek** (bir cariyeyi) yatağına almak.
استفراغ *istifrâğ* A. a. kusma. -**istifrâğ etmek** kusmak.
استفسار *istifsâr* A. a. (-i) sorma. -**istifsâr etmek** (-i) sormak.
استفضال *istifzâl* A. a. (-i) artırma.
استفعال *istif'âl* A. a. *dilb.* Arapça'da istek bildiren fiillerin kalıbı.
استفهام *istifhâm* A. a. 1 (-i) (soru ile) anlamak isteme, 2 anlamak için söylenen söz, soru, 3 *dilb.* soru eki/edatı; Arapça'da *le* ve *hel*, Türkçe'de *mi* gibi.
استفهامات *istifhâmât* A. a. (soru sorma yoluyla) anlamak isteyişler.
استفهامي *istifhâmî* A. a. soruluk, soru ile ilgili.
استقاء *istikâ'*, *istikâ* A. a. zorla kusma, kendini kusmaya zorlama.
استقامت *istikâmet* A. a. 1 doğruluk, 2 doğru davranış, (işte/alışverişte) doğruluk, 3 (bir işin/şeyin) gidiş/uzanış yönü.
استكباح *istikbâh* A. a. (-i) çirkin görme, (-i) kaba sayma.
استكبال *istikbâl* A. a. 1 gelecek zaman, 2 (-i) karşılama, (saygı göstermek/ululamak için) (gelmekte olan birinin) yoluna çıkma, 3 *dilb.* fiilin gelecek zaman kipi. -**istikbâl etmek** karşılamak.
استكبالاً *istikbâlen* A. a. 1 geleceğe göre, gelecek bakımından, 2 gelecek zamanda, ileride.
استكبالى *istikbâli* T. s. 1 gelecekle ilgili, 2 karşılamayla ilgili.
استكفال *istikfâl* A. a. ölümden korkmadan kendini tehlikeye atma, savaş yerinde ölümü düşünmeksizin düşman üzerine atılma.
استكدام *istikdâm* A. a. 1 ön alma, önde bulunma, 2 öncelikli olma, 3 yürekli ve atılğan olma.

استكراء *istikrâ'*, *istikrâ* A. a. (-in) aradına düşüp araştırma.
استكراء *istikrâen* A. z. bir cinsin fertlerinin çoğunda bulunan niteliği bütününe yükleme yoluyla/biçiminde.
استكرائى *istikrâî* A. s. *istikrâ* ile ilgili ve bağlantılı.
استقرار *istikrâr* A. a. 1 (bir yere) yerleşme, (bir yerde) yerleşip kalma, 2 yerli yerinde bulunma, yerinden ayrılmama.
استقراض *istikrâz* A. a. (-den) borç ve ödünç para alma, (-e) borçlanma.
استقراضات *istikrâzât* A. ç. a. borçlanmalar.
استقسام *istiksâm* A. a. 1 (-i) bölüşme, 2 (-in) ant vermesini isteme.
استقصاء *istiksâ'*, *istiksâ* A. a. (-in) özüne varmaya/(-in) gerçek yüzünü anlamaya çalışma, (-i) derinden derine araştırma.
استقصاء *istiksâs* A. a. kısas isteme, (adam öldüren birinin) öldürülmesini isteme.
استقصاء *istikzâ'*, *istikzâ* A. a. (bir kimse) şahsı ile ilgili bir konuda görüş bildirmek/yargıda bulunmak için başka bir kişiye başvurma.
استقطار *istiktâr* A. a. 1 (-i) damıtma, inbikten geçirme, 2 (-i) damla damla akıtma, damlatma.
استقصاء *istikfâ'*, *istikfâ* A. a. değnekle bir kimsenin ensesine vurma.
استكفال *istikfâl* A. a. (zengin bir kimse) parasını/değerli eşyasını kilit altında saklama, (harcama konusunda) son derecede cimrilik etme.
استقلال *istiklâl* A. a. 1 kendi başına olma, kimseye bağlı olmama, bağımsızlık, 2 (-i) az görme/(-i) az bulma, (-i) azımsama.
استقواس *istikvâs* A. a. eğrilme, yay şekli alma.
استقواس *istikvâs* A. a. eğrilme, kıvrılma.
استقواس *istikvâs* A. a. yay gibi eğrilme/kıvrılma.

استكاره *istikâre* A. a. sırtına yük vurup taşıma/hızla yürüme.
استكانه *istikân*, *istikânet*, *istikâne* A. a. kendini küçük görme, alçak gönüllü olma/davranma.
استكبار *istikbâr* A. a. 1 (-i) büyük bulma, büyütme, (-e) çok önem verme, 2 büyükleme, kendini büyük görme, kendini satma.
استكتاب *istiktâb* A. a. 1 (iki satır yazdırarak) birinin yazısından örnek alma, 2 (bir yazıyı) söyleyerek yazdırma.
استكثار *istiksâr* A. a. (-i) çok görme, (-i) çoğumsama. -**istiksâr olunmak** çok görülmek.
استكراء *istikrâ'*, *istikrâ* A. a. (-i) kiralama, (-i) kira ile tutma. -**istikrâ etmek** (-i) kiralamak.
استكرار *istikrâr* A. a. yinelenme.
استكرام *istikrâm* A. a. 1 (birinden) iyilik, yardım isteme/bekleme, 2 (birini) iyilikçi/yardımsaver/cömert bulma/sayma.
استكراه *istikrâh* A. a. (-den) iğrenme, (-den) tikslenme. -**istikrâh etmek** (-den) tiksnetmek.
استكشاف *istikşâf* A. a. (bir şeyin ne/nasıl/nice olduğunu) anlamaya çalışma. -**istikşâf eylemek** (bir şeyin neliğini ve niteliğini) anlamaya çalışmak.
استكفاء *istikfâ'*, *istikfâ* A. a. aza kanaat etme, elindeki yeter bulma/görme, elindekiyle geçinmek isteme.
استكفاف *istikfâf* A. a. az şeyle yetinme, az şeye razı olma.
استكمال *istikmâl* A. a. 1 (-in) eksikliğini giderme, (gerekli işleri yaparak) (-i) eksiksiz hâle getirme, 2 (-in) eksik olmama/bulunmama, tam ve kusursuz olma.
استكنان *istiknân* A. a. gizlenme, saklanma.
استكناه *istiknâh* A. a. (-in) içyüzünü araştırma, (-in) gerçek yüzünü öğrenmeye çalışma.

istel *F. a.* su haznesi, bent, gölet.
istilâb *A. a.* (-i) kapıp alma.
istilâc *A. a.* sıvı içeceklerden çok içme, çok sıvı tüketme.
istilâl *A. a.* (kılıç, hançer vb.) sıyrıp çıkarma.
istilâm *A. a.* (-i) öpme, (-e) el sürme. (Kâbe'de bulunan Hacer-i Esved'i ziyaret sırasında yapılır.)
istilâne *A. a.* (birini/bir nesneyi) yumuşak bulma.
istilcâc *A. a.* (bir kimse) kendi denetiminde bulunan, kendisinin söz sahibi olduğu konuda düşmanca direnme.
istilhâk *A. a.* "Falanca oğlumdur" diyerek açıklama yapma/iddiada bulunma.
istilzâz *A. a.* hoşla gitme, (-den) tat alma, (-i) lezzetli bulma.
istilzâm *A. a.* olağan bir sonuç ve gereklik olarak ortaya çıkma.-**istilzâm etmek** olağan/beklenen bir sonuç olarak ortaya çıkmak.-**istilzâm ettirmek** gerektirmek, gerekli kılmak.
istilkâ', **istilkâ** *A. a.* arka üstü yatma.
istem *F. a.* sıkıntı, eziyet; *bk.* ستم **sistem**.
istimâha *A. a.* (bir kimsenin) yardımında bulunmasını isteme/(bir kimseye) yardım etmesi için yalvarma.
istimâ' *A. a.* 1 dinleme, kulak verme, 2 işitme, duyma.-**istimâ' etmek/eylemek** 1) dinlemek, kulak vermek, 2) işitmek, duymak.
istimâlet *A. a.* 1 gönül alma, gönlünü kazanma, 2 (birini) (birtakım vaatlerle) avutma.-**istimâlet vermek** (birinin) gönlünü kazanmak.
istimtâ' *A. a.* (-den) yarar sağlama, (-den) kazanç elde etme.
istimdâd *A. a.* yardım isteme.-**istimdâd etmek** yardım istemek.

istimrâr *A. a.* uzun uzadı sürme, sürüp gitme.
istimrârî *A. s.* sürüp gitme, bir düziye uzayıp gitmekle ilgili.
istimzâc *A. a.* (birinin) görüş ve düşüncesini öğrenmeye çalışma, yoklama, nabzını tutma.-**istimzâc etmek** (birinin) ne düşündüğünü/görüşünün ne olduğunu öğrenmeye çalışmak.
istimsâk *A. a.* kendini tutma.-**istimsâk etmek** kendini tutmak.
istimtâr *A. a.* yağmur duasına çıkma.
istimlâ' *A. a.* (yazıya) dökülmek istenen sözü söyleyip yazdırma.
istimlâl *A. a.* canı sıkılma, usanma.
istimlâk *T. a.* 1 (bir yeri) ele geçirme, zorla alarak mülk edinme, 2 (bir yeri) bedelini ödeyerek kamunun malı yapma, kamulaştırma.-**istimlâk etmek** (bir yeri/mülkü) kamulaştırmak.-**istimlâk eylemek** (bir yeri) ele geçirmek.
istimhâl *A. a.* ... için zaman isteme.-**istimhâl etmek** ... için zaman istemek.
istinâbe *A. a.* (birinin) tövbe etmesini isteme, (birine) tövbe etmesini teklif etme.
istinâd *A. a.* 1 (-e) dayanma, 2 *mec.* (-e) güvenme.-**istinâd etmek** (-e) dayanmak.
istinâden *A. z.* güvenerek.
istinâdgâh *F. a.* dayanma yeri, dayanılan yer, dayanak.
istinâdgeh *F. a.* yuk. *m. bk.*
istinâre *A. a.* 1 (ile) aydınlanmak isteme, 2 aydınlanma.-**istinâre etmek** (ile) aydınlanmak.
istinâsa *A. a.* (birini) yanına katıp birlikte götürme.
istinâa *A. a.* yürümekte başkasını geçme.

istinâme *A. a.* uyur gibi yapma/uyur gibi görünme.
istinân *A. a.* dişi temizleme, diş temizliği.
istinbâ', **istinbâ** *A. a.* (birinden) haber sorma, (bir konunun/durumun) bildirilmesini isteme.
istinbât *A. a.* (-den) anlam/hüküm çıkarma.-**istinbât etmek** (-den) anlam/hüküm çıkarmak.-**istinbât olunmak** (-den) anlam/hüküm çıkarılmak.
istenbe *F. a.* 1 pek çirkin nesne, 2 iğrenç görünüşlü çehre, 3 uykuda basan ağırlık, 4 şeytan, 5 yiğit, bahadır.
istintâc *A. a.* (-den) sonuç çıkarma.-**istintâc etmek** (-den) sonuç çıkarmak.-**istintâc edilmek** (-den) sonuç çıkarılmak.
istinsâr *A. a.* 1 serpmeye, püskürtme, 2 burna su çekip geri çıkarma.
istincâ', **istincâ** *A. a.* büyük abdestten sonra temizlenme.
istinzâl *A. a.* (-i) indirme.
istinsâ', **istinsâ** *A. a.* borcunu ödemek için zaman isteme, (-i) veresiye isteme.
istinsâb *A. a.* yakınlığı, ilişki ve bağlantıyı bildirip açıklama/soyca bağ iddiasında bulunma.
istinsâh *A. a.* (bir kitabın) kopyasını çıkarma.-**istinsâh etmek** (bir kitabın) kopyasını çıkarmak.-**istinsâh olunmak** (bir kitabın) kopyası çıkarılmak.
istinşâ', **istinşâ** *A. a.* 1 olan biten üzerine araştırma/soruşturma yapma, ne olup ne bittiğini anlamaya/öğrenmeye çalışma, 2 güzel koku koklama.
istinşâd *A. a.* (birinin) şiir okumasını isteme.
istinşâk *A. a.* burna su çekme.-**etmek** 1) burna su çekmek, 2) koklamak.

istinsâh *A. a.* öğüt isteme/alma.-**etmek** öğüt istemek/alma.
istinsâr *A. a.* yardım isteme.
istinsâf *A. a.* hakkını tamamen alma.
istintâk *A. a.* (-i) sorgulama, (-i) soru sorarak söyletmek isteme.
istintâkât *A. a.* soruşturmalar; *bk.* **istintâk**.
istinfâd *A. a.* (-i) tüketme, (-den) bıkınlık gelme.
istinfâr *A. a.* ürkme, ürküp kaçma.-**etmek** ürküp kaçmak.
istinfâk *A. a.* 1 (malı) harcaıp tüketme, 2 kazanç elde etme.
istinkâs *A. a.* (bir şeyin fiyatını) düşürmek isteme/düşürmeye çalışma.
istinkâh *A. a.* (bir kadınla) nikâhlanma, (erkek) nikâhlanarak bir kadın alma.-**istinkâh etmek** (bir kadınla) nikâhlanmak.
istinkâf *A. a.* (-den) yüz çevirme, (-den) çekilme, (-den) vazgeçme.-**istinkâf eylemek** (-den) vazgeçmek.
istinhâc *A. a.* (birinin) yoluna uyma.
istivâ', **istivâ** *A. a.* 1 (iki şey) (birbirine) denk olma, (iki şey arasında) denklik/paralellik bulunma, 2 düzlük, düz olma, 3 ortada ve aynı derecede bulunma: *hatt-ı istivâ* "ekvator".
üstüvâr *F. s.* sağlam, dayanıklı (yapı/nesne).
üstüvârî *F. a.* sağlamlık.
üstüvân *F. a.* *bk.* **üstüvâr**.
üstûr *F. a.* davar; at, katır vb. hayvan.
üstûn *F. a.* sütun, direk.
istûh *F. s.* güçsüz, düşkün, acınacak durumda bulunan, üzgün.
este *F. a.* 1 meyve çekirdeği, 2 *mec.* kemik.
istûh *F. s.* *bk.* **istûh**.

استهانه istihâne A. a. (-i) hor görme.
استهجان istihcân A. a. (-i) çirkin görme/sayma.
استهداء istihdâ', **استهدا istihdâ** A. a. hida-yet isteme, doğru yola yönlendirilmeyi isteme/dileme.
استهداف istihdâf A. a. hedef olma, hedef durumuna gelme, hedef durumunda bulunma.
استهزاء istihzâ', **استهزا istihzâ** A. a. (-i) alaya alma, (ile) eğlenme, kesinti, mas-karalık; *esânî* مزه **meze**, رنگ **renk**. -**istihzâ etmek** (ile) eğlenmek.
استهشاش istihşâş A. a. eğlenme, çalıp oynama, cümbüş etme.
استهمام istihmâm A. a. içinde bulunduğu toplumla/toplulukla ilgili işler için sıkıntıya uğrama/katlanma.
استهلاک istihlâk A. a. (-i) tüketme. -**istihlâk olunmak** (bir şey) tüketilmek.
استهلال istihlâl A. a. (ay) hilâl biçiminde görünme; *berâat-i istihlâl ed.* bir kitabın başlangıcında içindekileri gösterecek yolda sözler söyleme.
استهواء istihvâ', **استهوا istihvâ** A. a. 1 şaşırtıp kalma, aklı alınma, 2 (nefis) kötü istekler ardında koşmayı hoş görme.
استيأك istiyâk A. a. (diş temizliği için) misvak kullanma.
استيسار istisâr A. a. (bir şeyi) kendine ayırma.
استيج istic A. a. bk. استاج **istâc**.
استيجاب isticâb A. a. (-i) gerekli bulma, (-i) haklı sayma.
استيجار isticâr A. a. (bir yeri) ücretle tutma.
استيجال isticâl A. a. (-in) sonraya bırakılmasını isteme.
استيخار istihâr A. a. geri kalma, geri bırakılma.
استيداع istidâ' A. a. bir kimsenin yanına koruması/saklaması için bir şey bırakma.

استيزان istizân A. a. izin isteme.
استيراء istirâ', **استيرا istirâ** A. a. çakmak taşından ateş çıkarma, iki ağaç parçasını birbirine sürterek tutuşturma.
استيزه istize F. a. 1 düşmanlık, 2 kavga, dövüş, savaş, 3 kin, inat, bk. سيز **siz**, سيزه **sitize**.
استيسار istisâr A. a. (bir işi) kolayla alma, kolay sanma/sayma.
استيساع istisâ' A. a. genişleme, bollaşma.
استيسال istisâl A. a. (-i) kökünden koparma, (-in) kökünü kazıma.
استيضاح istizâh A. a. (bir şeyin/durumun) açıklanmasını isteme.
استيضاحا istizâhan A. z. (bir durumun) açıklanmasını ister yolda.
استيطان istitân A. a. vatan tutma, (bir yere) yerleşme.
استيعاب istiâb A. a. 1 (-e) sığma, (bir şey/kap) (bir şeyin) tümünü (içine) alma, 2 (bir şey) (bir şeyin içini) tamamen doldurma. -**etmek** 1) (-i) (içine) almak, 2) (bir şey) (bir şeyin içini) tamamen doldurmak/kaplamak.
استيفاء istifâ', **استيفا istifâ** A. a. tam olarak alma. -**istifâ olunmak** tam olarak alınmak.
استيكاد istikâd A. a. (-i) tutuşturup yakma, ateşi tutuşturma.
استيكاز istikâz A. a. uykudan uyanma.
استيقاع istikâ' A. a. 1 (-in) olmasını bekleme/gözleme, 2 (bir şey) olacak diye endişeye düşme.
استيقان istikân A. a. (bir şeyi) kesin olarak bilme, (bir hususta) kesin bilgisi bulunma.
استيكاف istikâf A. a. (sıvıyı) damla damla akıtma, damlatma.
استيلاء istilâ', **استيلا istilâ** A. a. 1 (bir yeri) ele geçirme, hükmü altına alma, 2 (bir yeri) kaplama. -**istilâ etmek/eylemek** 1) (-i) ele geçirmek, 2) (-i) kaplamak.
استيم istim F. a. yara, pislik, irin.

استيمان istimân A. a. 1 aman dileme, bağışlanmayı isteme, 2 canının bağışlanmasını isteyerek teslim olma.
استيناس istinâs A. a. alışma, ürkeklikten kurtulma.
استيناف istinâf A. a. 1 yeniden başlama, yeniden görülme, 2 huk. bir alt mahkeme kararının bozulmasını istemek üzere üst mahkemeye başvurma.
استينافا istinâfen A. z. yeniden başlama/görülme yoluyla.
استينه estine F. a. yumurta.
استيهاب istihâb A. a. (birinden) hediye isteme.
استيهال istihâl A. a. (bir konuda) hakkı, yatkınlığı, yetkinliği ve yeterliği olma/bulunma.
اسجاع escâ' A. s. seciler; bk. سجع **sec'**.
اسجال escâl A. ç. a. içi su dolu kovalar; bk. سجال **secel**.
اسهار eshâr A. ç. a. seherler; bk. سحر **seher**.
اسحاق ishâf A. a. 1 perdeyi indirme/perdeyi indirerek ortalığı karanlık etme, 2 (gece) karanlık koyu olma.
اسحاق ishâlânî A. s. uzun sakallı adam.
اسخاط ishât A. a. (birini) öfkelen-dirme, (birinin) tepesini attırma.
اسخان ishân A. a. (-i) ısıtma, (-i) sıcak/kızgın duruma getirme.
اسخى eshâ A. s. çok/pek/daha/en cömert.
اسخياء eshiyâ', **اسخيا eshiyâ** A. s. cömertler; bk. سخي **sahî**.
اسد esed A. a. aslan.
اسدالله esedu'llâh A. a. Allah'ın aslanı. [Hz. Ali'nin lakabıdır.]
اسر eser A. a. serçe kuşu.
اسر esr A. a. esirlik, kulluk.
اسراء isrâ', **اسرا isrâ** A. a. 1 (-i) yürütme, 2 (-i) yollama, (-i) gönderme. -**isrâ eylemek** (-i) yollamak, (-i) göndermek.
اسراء üserâ', **اسرا üserâ** A. ç. a. tutsaklar; bk. اسير **esir**.

اسرائيل İsrâil A. a. Yakup Peygamber'in adı.
اسرار esrâr A. a. Hint kenevirinden elde edilen bir tür uyuşturucu. -**esrâr çekmek** esrar kullanmak.
اسرارکش esrâr-keş F. s. esrar tutkunu, esrar kullanmaya alışmış olan (kimse).
اسرار esrâr A. ç. a. sırlar, gizlenen ve bilinmeyen şeyler; bk. سر **sir(r)**.
اسرار isrâr A. a. (bildiğini) gizleme, söylememe.
اسراع isrâ' A. a. (bir şeyi) hızlandırma, hızlı hâle getirme.
اسراف isrâf A. a. (-i) harcama, (-i) tüketme, (-i) elinden çıkarma. -**isrâf etmek** (-i) harcamak, (-i) tüketmek.
اسرافيل İsrâfil A. a. Tanrı'ya en yakın dört melekten birinin adı, sûr'u üfleyecek olan melek.
اسرب üsrüb F. a. kurşun.
اسرى üsrûbî F. s. kurşundan, kurşunlu.
اسرع esra' A. s. çok/pek/daha/en çabuk.
اسره esirre A. ç. a. tahtlar; bk. سرير **serir**.
اسروش üsrûş F. a. 1 güzel ses, 2 melek, 3 ay takvimi aylarından her ayın 17. günü.
اسطار estâr A. ç. a. satırlar; bk. سطر **satr**.
اسطار istâr A. a. yazma, satır satır yazıya dökme.
استيباب istibâb A. a. *tıp* (kan) damarlar-dan fırlama.
استيابه estabe A. a. üstüpü, keten tarantısı.
استيرلاب üsturlâb A. a. gökb. Güneş'in ve öteki gök cisimlerinin yüksekliğini ölçmekte kullanılan bir gözlem aleti.
استيکس üstukus A. a. (< Yunanca) 1 cevher, ana, asıl; maddeyi meydana getirdiğine inanılan dört ana cevherden her biri, 2 gök cisimleri.
استيکسات üstukusât A. a. cevherler, maddeler, maddeyi meydana getiren unsurlar.
استوانه üstuvâne A. a. silindir.

استطواني üstuvânî A. s. silindir biçiminde.
استطوره üstüre A. s. uydurma, yalan, düzmece (söz/hikâye). a. masal, efsane, düzmece hikâye.
استاد is'âd A. a. 1 (-e) yardım etme, el uzatma, 2 (-i) mutlu etme, (-i) mutluluğa kavuşturma, 3 yardım.
استار es'âr A. ç. a. (alınır satılır şeyler için) geçerli değer, fiyat. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
استار is'âr A. a. (alınır satılır şeylere) narh koyma.
استاف is'âf A. a. (birinin isteğini) yerine getirme, işini görme/bitirme. **-olunmak** (bir iş isteği) yerine getirilmek.
استاد es'ad A. s. çok/pek/daha/en kutlu ve hayırlı.
استف esef A. a. 1 üzülme, 2 üzüntü. **-etmek** üzülme, üzüntü duymak.
استفار esfâr A. ç. a. büyük boy kitaplar; bk. **سفر sifr**.
استفار esfâr A. ç. a. yolculuklar, düşmana karşı çıkılan seferler; bk. **سفر sefer**.
استفât esfât A. ç. a. sepetler; bk. **سفت sefat**.
استفانہ isfânâh A. a. ispanak.
استفل esfel A. s. çok/pek/daha/en aşağı ve bayağı. a. aşağı kısım, aşağıda kalan bölüm.
استفنج isfenc A. a. sünger.
استفنجی isfenci A. s. süngere benzer, süngerimsi (nesne).
استفند isfend A. a. şarap.
استفید isfid F. a. beyaz, ak renkli (nesne).
استفیداع isfidâc A. a. üstübeç.
استقاء iskâ' A. a. (-i) sulamak, (-e) su vermek. **-etmek** (-i) sulamak.
استقاط iskât A. a. düşürme. **-is- kât-ı cenin** F. a. çocuk düşürme.
استقام eskâm A. ç. a. 1 hastalıklar, 2 mec. sıkıntı verici durumlar; bk. **سقم sakam**.
استقف üskuf A. a. rahip, manastırda yaşayan papaz.
استقیل iskil A. a. yabani soğan.

استکات iskât A. a. (-i) susturma, (-in) ağzını kapama. **-iskât eylemek** (-i) susturmak.
استکار iskâr A. a. (birini) (içki ile) sarhoş etme. **-iskâr eylemek** (içki ile) sarhoş etmek, içkiye alıştırmak.
استکان iskân A. a. 1 (-i) (bir yerde) oturma, (-i) (bir yere) yerleştirme, 2 (bir yeri) nüfusunu çoğaltarak şenlendirme, 3 (bir yerde) (toplu bir hâlde) oturma. **-iskân etmek** 1) (-i) (bir yere) yerleştirmek, 2) (bir yerde) (toplu bir hâlde) oturmak.
استکدار üskudâr F. a. 1 ulak, postacı, 2 ulak menzili, 3 menzil atı, 4 iskele.
استکرك iskerek F. a. midede sıkışan gaz yüzünden istem dışı çıkan hıçkırık.
استکف eskef A. a. ayakkabı yapan ve satan kimse, kavaf.
استکندر İskender A. tar. Makedonyalı Filip'in oğlu ünlü cihangir.
استکوب üsküb F. a. 1 (dergâhlarda) eşik bekleyen, kapıcı, pabuççu, 2 dökülmüş su, 3 sıra ile dikili ağaçlar.
استکوبه üskûbe F. a. ağırşak, tapa.
استکیز iskîz, استکیزه iskîze F. a. 1 (hayvan) iki ayağını birden savurma, tekme atma, tepme, çifte, 2 (hayvan) sıçrayıp atılma, kış atma.
استلاء islâ' A. a. (bir kimseyi) kafasını meşgul eden düşüncüyü unutturup üzüntü ve kaygıdan kurtarma/uzaklaştırma.
استلاف eslâf A. ç. a. geçmişler, yerlerine geçilenler; bk. **سلف selef**.
استلاك islâk A. a. 1 (-i) sıraya koyma, 2 (-i) yola getirme, 3 (-i) (bir) yola sokma, 4 (bir kimse) (bir) yola girme.
استلال islâl A. a. 1 (kılıç, hançer vb.) kınından sıyrıp çıkarma, 2 (birinin) verem hastalığına tutulmasına yol açma.
استلام İslâm A. a. 1 Hz. Peygamber'in getirdiği din, esenlik yolu, Müslümanlık,

2 Müslümanlığı kabul etme, 3 Müslüman, 4 Müslümanlar.
استلامی İslâmî A. s. 1 İslâm dinine mensup, İslâm diniyle ilgili ve ilintili olan, 2 Müslümanlardan olan (kimse).
استلامیہ İslâmiyyân F. ç. a. Müslümanlar.
استلامیت İslâmiyyet T. a. İslâm, İslâm dini.
استلاح esliha A. ç. a. silahlar; bk. **سلاح silah**.
استلم eslem A. s. çok/pek/daha/en güvenilir, en yerinde ve en çıkar olan (kimse/durum/yol).
استلوب üslûb A. a. 1 yol, yol yordam, 2 ed. anlatım tarzı, her yazarın yazıda kendine özgü tarzı. **-üslûb-i hakim** F. a. öneminden ötürü söylenmesi gereken şeyi söylemeyen konuşana dokundurma için o şeyi söyleyip açıklama, yani: konuşanın sözünü maksadına aykırı ve tersine algılayıp hiç beklemediği bir biçimde cevap verme.
اسم ism A. a. (T. k. dili: isim) ad. **-اسم اعظم ism-i a'zam** F. a. Yaratıcı'nın en ulu adı, Allah. **اسم جلال ism-i celâl** F. a. **önceki** bk. **اسم منسوب ism-i mensûb** dilb. Arapça'da sonuna iyy olarak okunan **ی** ye getirilen kelime, nispet adı.
اسماء esmâ' A. ç. a. isimler; bk. **اسماء ism**.
استمار esmâr A. ç. a. gece anlatılan masallar, hikâyeler, kıssalar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
استماع esmâ' A. ç. a. kulaklar; bk. **سمع sem**.
استماع ismâ' A. a. (-e) işittirme, (-e) duyurma.
استماعیہ İsmâiliyye A. a. din Şiiliğin bir kolu. [İmam Ca'fer-i Sâdık'ın büyük oğlu İsmail'i son imam saydıklarından bu adla anılmışlardır.]
استماع esmah A. s. çok/pek/daha/en eli açık (kimse).

استمر esmer A. s. 1 karaya çalar, konur (renk), 2 teni karaya çalan, koyu buğday renginde (kimse). **-esmer etmek** (-i) karartmak, (-i) dumanlamak, (-i) bulandırmak. **-esmer olmak** kararmak, kara renk almak.
استمرار ismirâr A. a. esmerleşme, kara yağız olma.
استمن esen(n) A. s. çok/pek/daha/en yaşlı (kimse).
استناء isnâ' A. a. 1 (-i) yükseltme, (-i) yukarı kaldırma, 2 (bir yer) güneş görme, (bir yere) güneş ışığı vurma.
استناد isnâd A. a. 1 (-i) biri ile ilgilendirme, (-in üzerine) atma, (biri hakkında) "Onundur/Onun işidir" vb. deme, 2 (haksız ve asılsız yere) (birine) suç yükleme, iftira, 3 Hz. Peygamber'in hadislerini rivayet edenleri sırasıyla bildirme, 4 **dilb.** (Arapça'da) yüklem ile yüklenen (fail) arasında bulunan, Türkçe'de **-im, -m, -iz, -k** gibi kişi ekleriyle sağlanan ilgi.
استنادات isnâdât A. ç. a. isnatlar, (birine) yüklenen şeyler/durumlar.
استنادی isnâdî A. a. **dilb.** (Arapça'da) yüklem ile yüklenen arasındaki bağla ilgili, bu bağ ve ilişkiyi anlatan.
استنادیات isnâdiyyât A. ç. a. isnat değerinde olan, birinin üstüne atılan uydurma sözler.
استنان esnân A. ç. a. 1 dişler, 2 yaşlar; bk. **سن sin(n)**.
استنان isnân A. a. 1 diş çıkma, 2 yaşlanma.
استنع esna' A. s. yüksek, yüce ve değerli (nesne).
استنه esinne A. ç. a. 1 süngüler, 2 bileği taşları; bk. **سنان sinân**.
استوار esvâr A. ç. a. düğünler; bk. **سور sūr**.
استوار esvâr A. ç. a. surlar; bk. **سور sūr**.
استواق esvâk A. ç. a. pazarlar, alışveriş yerleri; bk. **سوق sūk**.

اسود *esved* A. s. kara.

اسوداد *isvidād* A. a. kara olma, (rengi) karaya dönme.

اسوده *esvide* A. ç. a. 1 karalıklar, 2 karalıklar, köyler, 3 çok miktarda mallar; bk. سواد *sevād*.

اسوف *esvef*, *esûf* A. s. pek çabuk üzüntüye kapılan.

اسوه *üsve* A. a. 1 tutulan yol, meslek, mezhep, 2 önder, pîr, 3 doğru ve güvenilir dost, dert ortağı olan arkadaş.

اسهء *eshâ'*, اسها *eshâ* A. s. türlü türlü, çeşit çeşit, rengârenk (nesneler). [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

اسهاب *ishâb* A. a. 1 çok konuşma, gevezelik etme, 2 (-e karşı) aşırı düşkünlük, açgözlülük, 3 (renk) değişme.

اسهاد *ishâd* A. a. (kadın) güçlülükle doğurma.

اسهار *ishâr* A. a. (birini) gece uyutmayıp uyanık tutma/dikkatli ve uyanık bulundurma.

اسهال *ishâl* A. a. ishal, yürek sürme.

اسهام *eshâm* A. ç. a. 1 oklar, 2 paylar, hiseler; bk. سهم *schm*.

اسهد *eshed* A. s. pek açık göz, pek işbilir (kimse).

اسهل *eshel* A. s. çok/pek/daha/en kolay (iş).

اسيان *esyân* A. s. üzgün, umutsuz ve karamsar (kimse).

اسياف *esyâf* A. a. kılıçlar; bk. سيف *seyf*.

اسير *esir* A. a. 1 tutsak, harpte düşman eline geçen kimse, 2 kul, köle, 3 mec. tutkun, düşkün. -*esir olmak* tutsak düşmek. -*esir düşmek* düşman eline geçmek, tutsak olmak. (-in) *esiri olmak* mec. (-e) tutulmak, (ile) bağlanmak.

اسيرانه *esirâne* F. s. ve z. esir/kul olana düşen ve yaraşan biçimde/yolda,

اسيرى *esirî* F. a. 1 tutsaklık, 2 kulluk, kölelik.

اسيس *esis* A. a. 1 asıl, kök, öz, 2 ödül olarak verilen nesne.

اسيف *esif* A. s. üzüntülü, kederli, gamlı (kimse).

اسيل *esil* A. s. 1 uzun ve düz yüzlü (kimse), 2 doğru, düzgün (nesne).

اشتم *eş'em* A. s. pek/en uğursuz: *eş'emû't-tuyûr* "kuşların en uğursuzu, baykuş".

اشابه *işâbe* A. a. saç sakal ağarma, kocama.

اشاجه *işâce* A. a. 1 çabalama, (işin) üstesinden gelmeye çalışma, 2 (toprak) yumuşak olma.

اشاحه *işâha* A. a. yuk. m. bk.

اشاده *işâde* A. a. (kaybolan bir şeyi) tanıtip yüksek sesle herkese bildirme.

اشارت *işâret* A. a. 1 (-i) (-e) gösterme, 2 (-in) görülmesini/tanınmasını/fark edilmesini sağlayan şey, alâmet, nişan, 3 tas. (kula) doğrudan olmayarak verilen/gelen buyruk. -*işâret etmek* (-e) (-i) göstermek. -*işâret çekmek* (-i) (flama/bayrak/ateş vb. ile) bildirmek.

اشارات *işârât* A. ç. a. işaretler.

اشاصه *işâsa* A. a. misvak sürerek dişleri iyice temizleme.

اشاطه *işâta* A. a. 1 kısas uygulama, katilin kanını dökme, 2 kurban kesme, 3 kurban etini dağıtma.

اشاعت *işâat* A. a. (bir haberi) yayma, herkese duyurma.

اشاعره *eşâire* A. ç. a. *din* Ebû'l-Hase-ni'l-Eş'ari'nin yoluna bağlı olanlar.

اشاعه *işâa* A. a. bk. اشاعت *işâat*.

اشام *eşâm* F. a. ölmeyecek kadar yiyecek.

اشالم *eşâim* A. ç. a. çok/pek uğursuz (hayvanlar/nesneler vb.); bk. اشتم *eş'em*.

اشام *eş'em* A. s. çok/pek uğursuz (hayvan/nesne).

اشباح *eşbâh* A. ç. a. gövdeler, vücutlar; bk. شبه *şebh*.

اشباع *işbâ'* A. a. 1 (-in) karnını doyurma, 2 (-i) çoğaltma, 3 *dilb.* kimi Arapça ve Farsça kelimelerin sonundaki anlam değeri bulunmayan ' *elif*.

اشباه *eşbâh* A. ç. a. benzeyenler, benzerler; bk. شبه *şebh*, شبیه *şebih*.

اشبو *eşbü* F. a. kömürlük.

اشبه *eşbeh* A. s. çok/pek/daha/en benzeyen.

اشبه *üşbe* A. a. kurt, böcek.

اشپشه *işpişe* F. a. güve.

اشپخته *işpihte* F. s. saçılmış, yayılmış (nesne). a. su sızıntısı.

اشتاپ *üştâb* F. a. acele, iv; bk. شتاب *şitâb*.

اشتات *iştât* A. a. (bir arada bulunan şeyi) dağıtma, dağınık duruma getirme, saçma.

اشتات *eştât* A. ç. a. 1 takımlar, bölükler, 2 türler, sınıflar; bk. شتیت *şetîit*.

اشتالنگ *iştâleng* F. a. topuk kemiği, aşık.

اشتباك *iştibâk* A. a. 1 (ip) ağ biçimini alma, ağ şeklinde örülme, örgülenme, 2 (parçalar) ağ gibi birbirine geçme.

اشجار *işticâr* A. a. zıtlasma, uyumsuzluk gösterme, eli çene altına koyup dirseğe dayanma.

اشباه *iştibâh* A. a. şüphelenme, şüphe etme.

اشتداد *iştîdâd* A. a. şiddet kazanma, ağırlaşma, artma.

اشتر *üştür* F. a. deve.

اشتربان *üştürbân* F. a. deveci.

اشترء *iştirâ'*, اشترء *iştirâ* A. a. (-i) satın alma.

اشتراط *iştirât* A. a. (-i) şart kılma, (-i) şart olarak ileri sürme.

اشترك *iştirâk* A. a. 1 (-e) ortak olma, (ile) ortaklık etme, (-e) katılma, 2 aynı hâlde bulunma, aynı görüşü/düşünceyi/yolu benimseme. -*iştirâk etmek* (-e) katılmak, (bir görüşü/düşünceyi/yolu) (birisiyle) paylaşmak.

اشترأكى *iştirâkî* A. s. ortaklık düşünce ve anlayışıyla ilgili.

اشترأكيون *iştirâkiyyûn* F. a. bu düşüncede olanlar.

اشتر خوى *üştür-hû/hûy* F. s. deve huylu, yani: kinci (kimse).

اشتر دل *üştür-dil* F. s. fitneci, kışkanç ve kinci (kimse).

اشتركاو *üştür-gâv* F. a. zürafa.

اشتر مرغ *üştür-murg* F. a. deve kuşu.

اشتطاط *iştîtât* A. a. adalet ölçülerine ve hakkaniyet ilkelerine uymaksızın buyruk ve hükümde ölçü dışına çıkma.

اشتعال *iştîâl* A. a. yalınlanma.

اشتفاء *iştifâ'*, اشتفا *iştifâ* A. a. iyileşme, şifa bulma.

اشتغال *iştigâl* A. a. bir iş işleme, bir işle uğraşma.

اشتغالات *iştigâlât* A. ç. a. uğraşlar, işlenen işler, (bir) işle uğraşmalar.

اشتقاق *iştikâk* A. a. *dilb.* (Arapça'da) bir kelimeden başka bir kelime yapma, kelime türetme.

اشتكاء *iştikâ'*, اشكا *iştikâ* A. a. (haksız bir davranış/ağrı verici bir durum karşısında) sızlanma, yanıp yakılma.

اشتلم *üştûlûm* F. a. 1 kavga, gürültü patırtı, 2 zorla/zor kullanarak birinin malını elinden alma.

اشتلمكار *üştûlûmkâr* F. a. kavgacı, gürültü patırtı çıkaran kimse.

اشتمال *iştîmâl* A. a. 1 (-i) kaplama, (-i) sarıp sarmalama, (-i) içine alma, 2 Farsça birleşik sıfatlarda Türkçe'nin -li ekine denk bir anlatımda kullanılmıştır: *saâdet-iştîmâl* "saadetli", *nezâket-iştîmâl* "nezaketli" gibi.

اشتمام *iştîmâm* A. a. (-i) (içine çekerek) koklama.

اشتواء *iştivâ'*, اشتوا *iştivâ* A. a. (et) kızarma, kızarmış duruma gelme.

اشتءاء *iştihâ'*, اشتءاء *iştihâ* A. a. 1 istek, 2 (T. k. dili: *iştah*) yemeye istekli olma, boğaz açıklığı.

اشتءاء الكيز *iştihâ-engiz* F. s. iştah açıcı, iştah doğurucu, iştaha getirici (nesne).

اشتءاء *iştihâr* A. a. ün kazanma, tanınma, ünü yayılma. -*iştihâr etmek* ün kazanmak, ünlenmek. -*iştihâr bulmak* ünlü olmak, tanınır ve bilinir olmak.

اشتیاق *iştıyâk* A. a. özlem, (-i) özleme, (-i) göreceği gelme.
 اِشْجَاز *işcâz* A. a. (birinin) sıkıntı ya/darlığa düşmesine yol açma.
 اِشْجَار *eşcâr* A. ç. a. ağaçlar; bk. شجر *şecer*.
 اِشْجَار *işcâr* A. a. ağaç yetiştirme.
 اِشْجَان *işcân* A. a. (birinin) üzülmesine/acı duymasına yol açma.
 اِشْجَان *eşcân* A. ç. a. üzüntüler, sıkıntılar; bk. شجن *şecen*.
 اِشْجَع *eşca* A. s. çok/pek/daha/en yigît.
 اِشْجَا *işhâ*, اِشْجَا *işhâ* A. a. ağır açma, konuşma.
 اِشْجَاز *işhâz* A. a. (bir kesici aleti) bileme, keskinleştirme.
 اِشْجَار *eşhâr* F. a. 1 kalye taşı, 2 nişadır.
 اِشْجَاس *eşhâs* A. ç. a. kişiler, kimseler; bk. شخص *şahs*.
 اِشْجَد *eşed(d)* A. s. çok/pek/daha/en ağır, güçlü, sert ve etkili.
 اِشْجَد *eşiddâ*, اِشْجَد *eşiddâ* A. ç. a. (düşmana karşı) amansız davrananlar, kahramanlar; bk. شديد *şedid*.
 اِشْجَد *eşdak* A. s. 1 düzgün söz söyleyen (kimse), 2 ona buna laf atan, dil uzatan (kimse).
 اِشْجَر *eşir* A. a. 1 sevinçli kimse, 2 kendini büyük gören, kibirli, küstah kimse.
 اِشْجَر *eşer(r)* A. s. çok/pek/daha/en edepsiz, utanmaz, arlanmaz.
 اِشْجَر *eşirrâ*, اِشْجَر *eşirrâ* A. ç. a. edepsizler, utanmazlar, kendini bilmezler; bk. شرير *şerir*.
 اِشْجَر *işrâb* A. a. 1 (su vb.) içirme, 2 (bir konuyu) kapalı bir biçimde anlatma, (-i) ima etme.
 اِشْجَر *eşrâr* A. ç. a. bk. اِشْجَر *eşirrâ*.
 اِشْجَر *işrâr* A. a. (-i) kurutmak için serme.
 اِشْجَر *işrâre* A. a. kuru pastırma.
 اِشْجَر *eşrât* A. ç. a. belirtiler, haberciler.
 [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.] اِشْجَر *eşrât-ı sâat* F. a.

kıyamet alâmetleri. اِشْجَر *eş-râtü's-sâa* A. a. aş. m. bk.
 اِشْجَر *eşrâf* A. ç. a. (toplumda) değerli sayılan ve saygı gören/gösterilen kimseler; bk. شريف *şerif*.
 اِشْجَر *işrâf* A. a. 1 yüksek yere çıkma, yüksek yerden bakıp anlama, 2 (-e) yalın olma, (-e) yüz tutma.
 اِشْجَر *işrâk* A. a. 1 (güneş/ay) doğma, doğuşuyla birlikte ışık saçma, ortalığı aydınlatma, 2 ışıklı ve parlak olma. -*işrâk* etmek ortalığı aydınlatmak.
 اِشْجَر *işrâkıyyûn* A. a. fels. eski Yunan filozoflarından Pisagor'un düşüncelerini izleyen bir felsefe ekolü.
 اِشْجَر *eşrâk* A. ç. a. ortaklar; bk. شريك *şerik* ve شركاء *şürekâ*.
 اِشْجَر *işrâk* A. a. Yüce Allah'a ortak koşma.
 اِشْجَر *eşribe* A. ç. a. içilecek şeyler, içecekler; bk. شراب *şerâb*.
 اِشْجَر *eşria* A. ç. a. yelkenler; bk. شراع *şirâ*.
 اِشْجَر *eşref* A. s. çok/pek/daha/en şerefli (kimse). -*işref-i eşref* F. s. çok/pek şerefli olanların en şerefli olan (kimse).
 اِشْجَر *eşrem* A. s. burunsuz (kimse).
 اِشْجَر *işrirâk* A. a. gözyaşına boğulma.
 اِشْجَر *iştât* A. a. huk. 1 verilen kararda adalet ölçülerine aykırı davranma, haksız yargıda bulunma, 2 bir şeyin gerçek değerinden fazla fiyat isteme.
 اِشْجَر *iş'âb* A. a. sonsuza dek ayrılma, ölme.
 اِشْجَر *eş'âr* A. ç. a. kıllar; bk. شعر *şar*.
 اِشْجَر *eş'âr* A. ç. a. şiirler; bk. شعر *şir*.
 اِشْجَر *iş'âr* A. a. (-i) yazı ile bildirme. -*iş'âr* eylemek (-i) yazıyla bildirmek. -*iş'âr* olunmak yazı ile bildirilmek.
 اِشْجَر *iş'ârât* A. a. yazıyla yapılan bildirimler; bk. اِشْجَر *iş'âr*.
 اِشْجَر *iş'â* A. a. (ortalık) aydınlanma, (güneşin ışıkları) ortalığa yayılma.

اِشْجَر *iş'âl* A. a. (ateşi) parlatma, yalınlatma. -*iş'âl* etmek/eylemek (ateşi) yalınlandırmak.
 اِشْجَر *eş'ar* A. s. çok/pek/daha/en güzel şiir söyleyen.
 اِشْجَر *eş'i'a* A. ç. a. aydınlıklar; bk. شعاع *şüâ*.
 اِشْجَر *eşgâl* A. ç. a. işler, işler güçler, (bir konu/nesne üzerinde yapılan) çalışmalar; bk. شغل *şuğl*.
 اِشْجَر *işgâl* A. a. 1 (-i) bir işle oyalama, (-i) bir işle uğraştırma, 2 (-i) işten alıkoyma, (-in) iş yapmasını engelleme, 3 (bir yeri) ele geçirme. -*işgâl* etmek 1) (-i) işten alıkoymak, 2) (bir yeri) ele geçirmek, istilâ etmek.
 اِشْجَر *üşğur* F. a. oklu kirpi.
 اِشْجَر *eşğal* A. s. çok/pek/daha/en meşgul (kimse).
 اِشْجَر *üşğüle* A. a. uğraşılacak şey, uğraşacak iş.
 اِشْجَر *işfâ*, اِشْجَر *işfâ* A. a. (hastayı) iyileştirmeye çalışma.
 اِشْجَر *eşfâr* A. ç. a. göz kapaklarının kirpik bulunan kenarları; bk. شفر *şüfr*.
 اِشْجَر *işfâf* A. (-i) diğerinden üstün tutma.
 اِشْجَر *eşfâk* A. ç. a. şafaklar; bk. شفق *şafak*.
 اِشْجَر *eşfak* A. ç. a. acıyıtlar, esirgeyisler; iyilikler, yardımlar; bk. شفق *şefak*.
 اِشْجَر *eşfâ* A. s. çok/pek/daha/en şifalı.
 اِشْجَر *üşak*, اِشْجَر *eşak* A. a. Türkçe'de "çadır uşağı" denilen ilaç.
 اِشْجَر *eşkar* A. s. 1 kızıl saçlı (kimse), 2 kızıl donlu (at), al (at).
 اِشْجَر *eşkâ* A. s. pek haydut.
 اِشْجَر *eşkıyâ*, اِشْجَر *eşkıyâ* A. ç. a. haydutlar, yol kesiciler, soyguncular; bk. شقي *şaki*.
 اِشْجَر *eşek(k)*, اِشْجَر *eşek* A. s. pek şüpheli (kimse).
 اِشْجَر *eşk* F. a. gözyaşı. -*eşk-i şadî* F. a. sevinç gözyaşı. -*eşk-i şirin* F. a. öncekine bk. -*eşk-i şerb* F. a. öncekine bk.

اِشْجَر *eşk-efşân* F. s. gözyaşı dökken (kimse).
 اِشْجَر *eşkâl* A. ç. a. şekiller; bk. شكل *şekl*.
 اِشْجَر *işkâl* A. a. (bir şey) güç, karışık ve çetrefil olma. -*işkâl* olmak (bir şeyde) güçlük, karışıklık bulunmak.
 اِشْجَر *eşk-bâr* F. s. gözyaşı yağdıran, ağlayan (kimse).
 اِشْجَر *eşk-bârî* F. a. ağlama, ağlayış.
 اِشْجَر *işgerf* F. a. 1 kalın, dayanıklı, 2 şan, şöret, şeref.
 اِشْجَر *işkire* F. a. atmaca, şahin, doğan vb. av için kullanılan eğitilmiş kuş.
 اِشْجَر *eşk-riz* F. s. gözyaşı dökken, ağlayan (kimse).
 اِشْجَر *eşk-rizî* F. a. ağlama, ağlayış.
 اِشْجَر *işkeste* F. a. bk. شکسته *şikeste*.
 اِشْجَر *işgüft*, اِشْجَر *işgeft* F. a. yerde oluşan yarık, çatlak.
 اِشْجَر *üşküfte* F. s. açılmış (çiçek); bk. شکفته *şüküfte*.
 اِشْجَر *eşk-feşân* F. s. gözyaşı dökken, çok ağlayan (kimse).
 اِشْجَر *işkûfe* F. a. 1 çiçek; bk. شکوفه *şükûfe*, 2 kuma.
 اِشْجَر *eşkel* A. s. gözlerinin akında kırmızılıklar olan (kimse).
 اِشْجَر *işkil* F. a. ön sağ ve arka sol ayağı beyaz olan at.
 اِشْجَر *işkenbe* T. a. 1 işkembe, ot yiyen hayvanlarda ikinci mide, 2 mec. karın doyurma, boğaz derdi, yemek gailisi.
 اِشْجَر *işkenc* F. a. buruşuk, kıvrım, büküm.
 اِشْجَر *işkunc* F. a. çimdik.
 اِشْجَر *işkence* F. a. (eskiden) suçlulara ve zindana konulanlara çeşitli aletler/yollar kullanılarak yapılan akıl almaz eziyetler.
 اِشْجَر *iškine* F. a. 1 et suyu ve ekmek parçalarıyla pişirilen aş, tirit, 2 yaşlılık/kızgınlık yüzünden yüzde beliren buruşukluk.

اشکور eşkver *F. s.* ağlayıcı, ağlayan (kimse).
اشکوفه üşkûfe *F. a.* çiçek; *bk.* شکوفه şükûfe.
اشکوه üşkûh *F. a.* şan ve şeref, büyüklük, ün, gösterişlilik; *bk.* شکوه şükûh.
اشکوه işkûh *F. s.* yere düşmüş/yıkılmış, yüzüstü kapaklanmış (kimse).
اشکل eşel(l) *A. s.* çolak (kimse).
اشتمزاز işmî'zâz *A. a.* 1 sıkılma, içi daralma, 2 iğrenme, yüzünü buruşturma, 3 (biriden) titreyip ürperme.
اشممام işmâm *A. a.* 1 (-i) koklatma, 2 (-i) hafifçe duyurma, 3 dilb. (Arapça'da) ötre veya esreyi duyulmayacak derecede hafif söyleme.
اشمط eşmat *A. s.* saç sakalı kır (kimse).
اشمل eşmel *A. s.* çok/pek/daha/en kapsayıcı (nesne, konu vb.).
اشمیزاز işmîzâz *A. a.* sıkıntı duyma, canı sıkılma, (-den) tikslenme.
اشمن eşen *F. a.* 1 ters giyilmiş giysi, 2 kavun ve karpuz keleş.
اشنا eşnâ *F. a.* 1 çok değerli mücevher, elmas, 2 yüzücü (kimse).
اشنان üşnân *A. a.* kalye otu, çöven. [Yanmışından "kalye taşı" (sodyum) elde edilir.]
اشنب eşneb *A. s.* inci dişli (kimse).
اشنع eşnâ' *A. s.* çok/pek/daha/en kötü.
اشنه üşne *F. a.* 1 alkali, 2 ağaç yosunu.
اشنوشه işnûşe *F. a.* aksırık.
اشواط eşvât *A. ç. a.* 1 dönmeler, (-in) çevresinde dolanmalar, 2 Kâbe çevresinde yedi kez dolaşarak yapılan tavaf.
اشواق eşvâk *A. ç. a.* tat alınarak yapılan, gönlün hoşlandığı istekler; *bk.* شوق şevk.
اشياء işhâ', اشياء işhâ *A. a.* 1 (-e) göz dikme, dikkatle bakma, 2 isteneni verme.
اشهاد eşhâd *A. ç. a.* tanıklar; *bk.* شاهد şahid.
اشهاد işhâd *A. a.* tanık getirme, (bir kimse) (bir şey hakkında) tanık tutulma,

(birine) (bildiğini/gördüğünü) söyletme.
اشهب eşheb *A. a.* ak at.
اشهر eşher *A. s.* çok/pek/daha/en ünlü.
اشهر eşhür *A. ç. a.* aylar; *bk.* شهر şeh.
اشهر eşhürü'l-hac(c) *A. a.* hacın yetmiş günü. şevval ve zilkade ile zilhicce'nin ilk on günü. -اشهر الحرم eşhürü'l-hurüm *A. a.* zilkade, zilhicce, muharrem ve recep ayları. [İslâmiyet'ten önce bu aylarda savaş yapılması, kan dökülmesi haram sayılırdı.] -اشهر eşhürü ma'lûmât *A. a.* *bk.* اشهر eşhürü'l-hac(c).
اشهل eşhel *A. s.* ala gözlü.
اشهى eşhâ *A. s.* çok/pek/daha/en sevilen, beğenilen, istenen.
اشياء eşyâ', اشياء eşyâ *A. ç. a.* şeyler, nesneler; *bk.* شيء şey'.
اشياخ eşyâh *A. ç. a.* yaşlılar; *bk.* شيخ şeyh.
اشياخ eşyâ' *A. ç. a.* 1 bölükler, topluluklar, 2 yardımcıları, kapı halkı; *bk.* شيعه şia.
اشيب eşyeb *A. s.* sakı sakalı ağarmış (yaşlı kimse).
اشيم eşyem *A. a.* benli kimse.
اشيه eşihe *F. a.* at kişnemesi.
اصابت isâbet *A. a.* 1 (hedefi) tutturma, 2 (bir yere/hedefe) doğru varma, doğru varıp erişme, 3 (bir yere/birine) varıp gelme, ulaşma, dokunma, 4 (birine) bir hastalık gelme/(bir kimse) bir (hastalığa) yakalanma. -isâbet etmek/eylemek 1) doğru gidip yerine varmak/hedefini bulmak, 2) (birine) (hastalık gelmek, (biri) bir hastalığa tutulmak/yakalanmak.
اصابع esâbi' *A. ç. a.* parmaklar; *bk.* اصبع isbî'.
اصابع العذارى esâbiu'l-izâri *A. a.* parmak üzümü.
اصاته isâte *A. a.* seslenme, ses çıkarma.
اصاحب esâhib *A. ç. a.* (-i) elinde bulunduranlar, (-i) dilediği gibi kullanma

hakki bulunanlar, dostlar, yoldaşlar, arkadaşlar; *bk.* صاحب sâhib.
اصاحه isâha *A. a.* kulak tutup dinleme.
اصاره isâre *A. a.* çadır ipi/kazığı, çul, çuval, zembil.
اصاغر esâğır *A. ç. a.* değerce küçük ve aşağı olanlar, zıddı: اکابر ekâbir; *bk.* اصغر asğar.
اصاغه isâğa *A. a.* (erimiş madeni) kalıba dökme. -isâğa edilmek kalıba dökülmek.
اصالت esâlet *A. a.* 1 güç, dayanıklılık, 2 görüş ve düşüncede kusursuzluk, 3 soyluluk, soy sopça bilirlilik, tanınırlık, 4 (bir işi) doğrudan kendi yapma durum ve niteliği; *zıddı:* وکالت vekâlet.
اصالة esâleten *A. z.* doğrudan kendi başına; *zıddı:* وكالة vekâleten.
اصباء asbâ', اصبا asbâ *A. ç. a.* güneş doğarken esen yeller, saba yelleri; *bk.* صباء sabâ'.
اصباب asbâb *A. ç. a.* çukur yerler, *bk.* صبيب sabeb.
اصباح isbâh *A. a.* sabah vakti, günün ağarmaya başladığı ilk saatler.
اصبار asbâr *A. ç. a.* ak bulutlar; *bk.* صبر sibr.
اصبار isbâr *A. a.* (birini) sabırlı olma/ya/davranmaya yöneltme, (birinin) ses çıkarmamasını/dişini sıkmasını salık verme.
اصباغ asbâğ *A. ç. a.* boyalar, renkler; *bk.* سبغ sığ.
اصبع isbî' *A. a.* parmak.
اصبوع usbû' *A. a.* 1 parmak, 2 yarım arşınlık bir mesafe ölçüsü olan "kadem" in on ikide biri.
اصح asah(h) *A. s.* çok/pek/daha/en doğru.
اصحاء asihhâ', اصحاء asihhâ *A. ç. a.* sağlıklı kimseler, bir hastalığı ve sakatlığı bulunmayanlar; *bk.* صحيح sahih.
اصحاب ashâb *A. ç. a.* 1 (-i) elde bulunduranlar, 2 (bir sıfatla) vasıflanmış

olanlar, 3 (bir iş/bir durum/bir olay vb. ile) ilgisi/ilgili bulunan kimseler, 4 Hz. Muhammed'i görenler ve sohbetinde bulunanlar, 5 (iz bırakmış, çağır açmış birine) yandaşlık edenler ve uyanlar. -اصحاب ashâb-ı bedr *F. a.* Bedir Savaşı'nda Hz. Peygamber'le birlikte bulunanlar. -اصحاب ashâb-ı sebt *F. a.* Yahudiler. -اصحاب ashâb-i suffa *F. a.* Hz. Peygamber'in övdüğü ve yakın ilgi gösterip yardımında bulunduğu dindar yoksullar. -اصحاب ashâb-ı kehf *F. a.* mağara arkadaşları, yedi uyurlar.
اصحر ashar *A. s.* kızıl saçlı (kimse).
اصداء isdâ' *A. a.* (ses) yankılanma.
اصدار isdâr *A. a.* (buyruk) çıkarma.
اصداغ asdâğ *A. ç. a.* şakaklar; *bk.* صدغ sudğ.
اصداغ asdâf *A. ç. a.* istiridye kabukları; *bk.* صدف sadev.
اصداق isdâk *A. a.* (nikâh sırasında) kadının mihrini belirleme.
اصدق asdak *A. s.* 1 çok/pek/daha/en sadık (kimse), 2 pek doğru ve gerçek (söz/durum).
اصدقاء asdikâ', اصدقاء asdikâ *A. ç. a.* güvenilir ve gerçek dostlar; *bk.* صديق sadik.
اصدى asdâ *A. a.* sesler; *bk.* صدا sadâ.
اصر isr *A. a.* 1 (kulaktaki) küpe deliğinin içi, 2 ant, söz, yemin, 3 ilgi duymaya/eğilim göstermeye yol açan şey.
اصرار isrâr *A. a.* ayak direme, (bir işten/bir karardan) dönmemekte direnme. -isrâr etmek ayak diremek.
اصراف isrâf *A. a.* 1 harcama, kullanma, 2 akılsızca ve gereksiz yere elden çıkarma, saçıp savurma, 3 (şürde) kafiyenin son harfinin harekesini başka başka yapma.
اصرمآن asremân *A. ç. a.* gece ve gündüz.
اصطبآب istibâb *A. a.* tıp damarlarından kan fişkırtma.

استبâr *istibâr* A. a. (-e) istemeyerek katlanma, (-e) zor dayanma, dişini sıkma.
استابل *istabl* A. a. ahır.
استوبه *ustubbe* A. a. üstüğü.
استحاب *istihâb* A. a. (birini) koruma, (birine karşı) dostluk/yakınlık gösterme.
استخر *istahr*, **استارح** *istarh* F. a. 1 Fars ülkesinde bir il, Persepolis, 2 havuz, göl.
استدَام *istidâm* A. a. (iki şey) birbirine şiddetle çarpma, tokuşma.
استرك *astarek* F. a. kara günlük ağacının zamka. (Nezleyle iyi geldiği bilinir.)
استرَاد *istrâd* A. a. yükseğe çıkma, yükselme.
استفَا *istifâ*, **استفأ** *istifâ* A. a. (-in) temizini/arısını ayırma, (-in) en iyisini seçip alma.
استفاف *istifâf* A. a. sıralanma, sıra sıra dizilme, saf bağlama.
استافلين *istafilin*, **استافلين** *ustafilin* A. a. havuç.
استلأه *istilâh* A. a. 1 konulmuş anlamından başka özel bir anlam yüklenmiş olarak bir ilim dalında, bir faaliyet alanında kullanılan kelime, terim, 2 herkesin anlamadığı, ortak konuşma dilinde yadrganıcı ve anlaşılma- kelime, 3 asıl anlamı dışında kullanılan, mesel yerine geçmiş söz, deyiş.
استلأه-پرداز *istilâh-perdâz* F. s. alışılmadık garip kelimeler kullanan, lügat parlayan (kimse).
استلأه-پردازی *istilâh-perdâzi* F. a. lügat paralayıcılık.
استلام *istilâm* A. a. (ağacı) hiç izi kalmamak üzere kökünden kesme.
استنأه *istinâ* A. a. (birden çok olanın içinden) (birini) seçme/ayırma. -**استنأه** *estunâ* eylemek (çoğun içinden) (birini) seçmek.
استريَاد *istryâd* A. a. ava/avlanmaya gitme.

استأب *is'âb* A. a. 1 güç olma, başarılmaması/başa çıkılması zor ve çetin olma, 2 (-i) güçleştirme, (-i) başarılmaması/başa çıkılması zor duruma getirme.
استأد *is'âd* A. a. (-i) yükseltme, (-i) yükseklere çıkarma.
استأر *is'âr* A. a. (birine karşı) küskün durma, surat etme.
استأب *as'ab* A. s. çok/pek/daha/en güç.
استغأ *isgâ*, **استغأ** *isgâ* A. a. 1 söze kulak tutup dinleme, duyma, 2 duyduğunu kabul edip yerine getirme. -**استغأ** *kılmak* duymak.
استغأر *isgâr* A. a. 1 (-i) küçültme, 2 (birini) hor görme, küçümseme.
استغر *asgar* A. s. çok/pek/daha/en küçük.
استغرآن *asgarân* A. s. en küçük ikili, yani: kalp ile dil.
استغرين *asgareyn* A. a. yuk. m. bk.
استفأر *asfâr* A. ç. a. sıfırlar; bk. **سفر** *sıfır*.
استفر *asfer* A. s. sarı.
استفراء *isfirâr* A. a. sararma, sarı renk kazanma.
استفأ *asfâ* A. s. çok/pek/daha/en temiz ve arı duru.
استفأه *asfiyâ*, **استفأه** *asfiyâ* A. ç. a. temiz, arı duru, her türlü leke ve bulaşıktan arınmış olanlar; bk. **صفي** *safi*.
استفر *askar* A. a. üzüm suyu, şıra.
استفع *aska* A. a. kanarya.
استل *asl* A. a. (T. asıl) 1 kök. -**استل** *asıl* **asıl** *asıl* (-i) kökten koparmak, (-i) kökünden çıkarmak, 2 temel, 3 öz, 4 gerçek, 5 soy, 6 (bir nesnenin) ilk ve eski hâli, değişikliğe uğramamış durum ve görünümü. s. 1 eski, ilk, 2 ilk sıradaki, başlıca, 3 en önemli, 4 gerçek, doğru. z. 1 en çok, özellikle, 2 gerçekte, gerçek olarak.
استلا *aslâ* A. z. (olumsuz cümlelerde sözün olumsuzluğunu güçlendirici olarak) 1 hiç, hiçbir, en küçük, 2 hiçbir zaman.

استل *aslen* A. z. 1 kök olarak, kökü bakımından, 2 soyca.
استلاب *aslâb* A. ç. a. 1 omurga kemikleri, 2 beller, 3 soylar, nesiller, zürriyetler; bk. **صلب** *sulb*.
استلاح *islâh* A. a. (-i) düzeltme, (-in) kötü/zararlı/işe yaramaz yönlerini/kı-sımlarını giderip iyi ve beğenilir duruma getirme. -**استلاح** *etmek/eylemek* (-i) düzeltmek, (-i) iyi ve beğenilir duruma getirmek.
استلاحات *islâhât* A. a. düzeltmeler.
استلح *aslah* A. s. çok/pek/daha/en iyi.
استلح الله *asleha'lâh* A. dua sözü Allah iyi etsin, Allah iyi karşılansın/iyilikle karşılık versin.
استلح *asla* A. s. dazlak.
استله *asale* A. a. çok zehirli yılan.
استلي *asli* A. s. kökten, sonradan olma ol-mayan.
استم *asam(m)* A. s. sağır.
استمات *ismât* A. a. (birini) susturma.
استمام *ismâm* A. a. 1 (-i) sağır etme, 2 (şişe vb.) ağzını tıkama.
استموح *usmûh* A. a. 1 kulak, 2 kulak de-liği.
استناف *asnâf* A. ç. a. 1 sınıflar, türler, 2 el zanaatları/küçük çapta alışveriş işleriyle uğraşan kimseler. [Bu ikinci anlamda tekli gibi kullanılır.]; bk. **صنف** *sımf*.
استنام *asnâm* A. ç. a. putlar; bk. **صنم** *sa-nem*.
استنوحه *usnûce* A. a. yoğrulurken çekilip uzayan hamur parçası.
استواء *isvâ*, **استواء** *isvâ* A. a. ıslak bir nes-ne) kuruma, kuru duruma gelme.
استوات *asvât* A. ç. a. sesler; bk. **صوت** *savt*.
استواص *asvâ* A. ç. a. ölçekler; bk. **صاع** *sâ*.
استواص *asvâf* A. ç. a. koyun yünleri; bk. **صوف** *sûf*.
استصوب *asveb* A. s. çok/pek/daha/en doğru.
استصول *usûl* A. ç. a. 1 asıllar; **استصول** *zıddı*: **استصول** *fürû*, 2 (tekli gibi) kural, yol, biçim. z.

(yinelemeli olarak) yavaşça, sessizce; bk. **اصل** *asıl*.
استصار *ashâr* A. ç. a. kaynata, kaynana, baldız, enişte gibi evlilik bağına dayanan yakınlar; bk. **صهر** *sıhr*.
استصار *ishâr* A. a. evlilik yoluyla yakınlık kurma, damat olma.
استصاف *asyâf* A. ç. a. yaz mevsimleri; bk. **صيف** *sayf*.
استصيل *asıl* A. s. 1 soylu soplu, soydan kim-se/at), 2 edepli, terbiyeli (kimse), 3 (bir işi, bir hizmeti) doğrudan kendi gören (kimse), **استصيل** *zıddı*: **استصيل** *vekil*.
استصيل الرأي *asilü'r-re'y* A. s. yürekli, atak, gayretli (yiğit).
استصانه *asilâne* F. s. ve z. soyluya yakışır biçimde ve yolda.
استصانه *asil-zâde* F. a. soylu, soylu aile-den gelen kimse.
استصانه *izâe*, **استصانه** *izâet* A. a. aydınlatma.
استصاحي *edâhi* A. ç. a. kurbanlar; bk. **استصاحي** *udhiye*.
استصاحيك *edâhik* A. a. gülünç şeyler; bk. **استصاحيك** *udhûke*.
استصاعه *izâa*, **استصاعه** *izâat* A. a. (bir şeyi) kaybetme, yok etme, elden çıkarma. -**استصاعه** *etmek* yok etmek.
استصافت *izâfet* A. a. 1 **دلب** *ad/sıfat* takımı, bir katılanla bir katkı alandan oluşan kelime birliği, 2 böyle bir birlikte iki üye arasındaki bağ/ilişki.
استصافات *izâfât* A. a. 1 **دلب** *izâfetler*, 2 **تاس** *tas*, dünya bağları.
استصافه *izâfe* A. a. (-i) (-e) katma, (-i) (-e) ekleme, (-in) üstüne koyma, (birini) (di-ğeriyle/diğerleriyle) tamlama/tamamlama.
استصافه *izâka* A. a. darlığa düşme, geçimi daralma.
استصاع *izcâ* A. a. yan üstüne/yan dönüp yatma.
استصاحك *idhâk* A. a. (-i) güldürme.

اضمح *azham* A. a. 1 iri (nesne), 2 gövdesi büyük (kimse).
اضحكه *udhûke* A. a. gülünecek şey, gül-meye zorlayan durum/nitelik.
اضحومه *udhûme* A. a. kadınların kalça-ları iri görünsün diye arkalarına bağla-dıkları yastık benzeri nesne.
اضحي *adhâ* A. ç. a. kurbanlar; *bk.* اضحات *azhât*.
اضحية *udhiyye* A. a. (Allah rızası için ke-silen) kurban.
اضداد *azdâd* A. ç. a. zıtlar, (birbirine) ay-kırı şeyler; *bk.* ضد *zıd(d)*.
اضر *azar(r)* A. s. çok/pek/daha/en zararlı.
اضرار *izrâr* A. a. (-i) zarara sokma, (-e) zarar verme. -*izrâr* eylemek (-e) zarar vermek.
اضراس *adrâs* A. ç. a. azı dişleri; *bk.* ضرس *dırs*.
اضراس *idrâs* A. a. (ağza alınan nesne) diş kamaştırma.
اضرام *izrâm* A. a. (ateşi) alevlendirme/ tutuşturma.
اضطباع *iztibâ'* A. a. 1 (üste sarınılan şeyin ucunu) kola alma, 2 hac sırasında belir-li usule göre ihram sarınma.
اضطجاع *isticâ'* A. a. 1 yan üstüne yatma, 2 (secdede) koltukları sıkıp göğsü yere yaklaştırma.
اضطراب *iztirâb* A. a. sıkıntı, acı, baş ağ-ritan, rahatsızlık veren durum. -*iztirâb* vermek acı çektirmek.
اضطراب آور *iztirâb-âver* F. s. sıkıntı do-ğurucu, bunalıma sürükleyici, acı çek-tirici (şey/durum).
اضطرار *iztirâr* A. a. çaresizlik, çaresi ol-mayan durum.
اضطراري *iztirâri* A. s. ister istemez, istense de istenirse de, istenilmeden, mecbu-ri olarak yapılan (iş/eylem).
اضطرايات *iztirâriyyât* A. ç. a. zorla, isten-medeyen yapılan işler.
اضطرار *iztirâm* A. a. artma, çoğalma, ateş gibi alevlenme.

اضطمار *iztimâr* A. a. 1 (karın) inme/kü-çülme, 2 (ata) idman yaptırarak güç kazandırma.
اضطناء *iztinâ'*, *iztinâ* A. a. utanıp sıkılma.
اضعاف *az'âf* A. ç. a. (bir şeye göre) bir kat fazla olan şeyler, misiller; *bk.* ضعف *zi'f*. -*az'âf-ı muzâafe* F. z. kat kat.
اضعاف *iz'âf* A. a. 1 (-i) zayıflatma, zayıf düşürme, 2 (bir şeyin) üzerine bir mis-lini katma, bir kat artırma.
اضعف *az'af* A. s. 1 çok/pek/daha/en güç-süz, 2 çok/pek/daha/en düşkün, zaval-li, çaresiz (kimse). -*az'a-fü'n-nâs* A. s. insanların en zavallısı olan (kimse).
اضغاث *adğâs* A. ç. a. karışık şeyler. [Tek-lisi kullanılmayan çoklulardandır.] -*adğâs ü ahlâm* F. a. ka-rışık düşler. Yalnız bu sözde kullanılır.
اضل *adal(l)* A. s. (yolca) çok/pek/daha/en sapkın (kimse). *bel hüm adal*. "belki daha da sapkın". *Kur'an*'da geçer.
اضلاع *azlâ'* A. ç. a. 1 kaburga kemikleri, 2 bir geometrik şeklin kenarları; *bk.* ضلع *zıl'*.
اضلال *izlâl* A. a. (birini) doğru yoldan çı-karma, saptırma. -*izlâl etmek* (-i) doğ-ru yoldan çıkarmak, saptırmak.
اضلايات *izlâliyyât* A. ç. a. (kişiyi) doğru yoldan çıkaracak, sapkınlığa düşürecek konular/düşünceler vb.
اضلولة *udlûle* A. a. Hak yolundan sapma-ya, azgınlığa yol açan şey.
اضمار *izmâr* A. a. (kin vb. duyguları) içte gizleme. -*izmâr etmek* içte gizlemek. -*izmâr-ı gayz* F. a. içinde kin gizleme.
اضمامه *izmâme* A. a. topluluk, cemaat.
اضمحلال *izmihlâl* A. a. bitip tükenme, yok olma, bozularak son bulma.
اضواء *advâ'*, *azvâ'* A. ç. a. aydınlıklar, ışıklar; *bk.* ضوء *dav'*.

اضياف *adyâf* A. ç. a. konuklar; *bk.* ضيف *dayf*.
اضيق *azyak* A. s./çok/pek/daha/en dar.
اطا *etâ* F. a. kavak ağacı.
اطاره *itâre* A. a. (-i) uçurma; *i.-i kebûter* "güvercin uçurma".
اطاعت *itâat* A. a. boyun eğme, (bir) buy-ruğu dinleme, buyurulan şeyin gereği-ni yapma. -*itâat etmek* boyun eğmek, buyurulan şeyi yapmak.
اطاله *itâle* A. a. (-i) uzatma. -*اطاله لسان* *itâle-i lisân* F. a. (birine) dil uzatma, kötü söz söyleme, sövüp sayma. -*اطاله يد* *itâle-i yed* F. a. (-e) el uzatma, (-i) (zorla) alma, (-e) haksızlık etme.
اطايب *atâiyib* A. ç. a. pek güzel şeyler; *bk.* طيب *atyeb*.
اطباء *atibbâ'*, *atibbâ* A. ç. a. tabipler; *bk.* طبيب *tabib*.
اطباق *atbâk* A. ç. a. 1 örtüler, 2 katlar, tabakalar, 3 basamaklar, dereceler; *bk.* طبق *tabak*, طبقه *tabaka*.
اطباق *itbâk* A. a. (bir şeyin üzerini) (bir şeyle) kaplama.
اطبال *atbâl* A. ç. a. davullar; *bk.* طبل *tabl*.
اطراء *itrâ'*, *itrâ* A. a. (övgüde) aşırıltı-ğa gitme. -*itrâ etmek* (-i) aşırı biçimde övmek.
اطراب *atrâb* A. ç. a. sevinçler, neşeler, sevinçten ileri gelen hâller; *bk.* طرب *tareb*.
اطراب *itrâb* A. a. (-i) neşelendirme. -*itrâb etmek* (-i) neşelendirmek.
اطراح *itrâh* A. a. (-i) (dışarı) atmak.
اطراد *ittirâd* A. a. birbiri ardı sıra ve dü-zenli olma, bir biçimde/bir yolda git-me, birbiriyle çelişmeme.
اطراد *ittirâden* A. z. ittirâd üzre, sıralı ve düzenli bir biçimde.
اطراد *ittirâden li'l-bâb* A. z. kuralı bozmamak için, usule uygun olmak için.
اطراس *atrâs* A. ç. a. 1 kâğıtlar, 2 sayfalar; *bk.* طرس *tırs*.

اطراف *itrâf* A. a. 1 daha önce verilmeyen bir şeyi verme, 2 (-e) göz yumma.
اطراف *atrâf* A. ç. a. yanlar, köşe bucak-lar; *bk.* طرف *ta'rif*. -*atrâf salmak* da-ğıtmak, saçmak. -*atrâf ü cevânib* çev-re, yöre, dolay. -*atrâf ü eknâf* dört bir taraf, her yan.
اطرقه *atrika* A. ç. a. yollar; *bk.* طريق *tarik*.
اطروان *utrüvân* A. a. delikanlılık hâli, genç-lik coşkunuğu.
اطروش *utrûş* A. s. sağır (kimse).
اطريح *itrih* A. a. (devede) büyük hörgüç.
اطعام *it'âm* A. a. (-e) (yemek) yedirme, (-in) (karnını) doyurma.
اطعمه *at'ime* A. ç. a. yiyecekler; *bk.* طعام *taâm*.
اطفاء *itfâ'*, *itfâ* A. a. (ateşi) söndürme.
اطفاق *itfâk* A. a. (birini) umduğuna ka-vuşturma, (birinin) umut ve beklenti-sini karşılama.
اطفال *atfâl* A. ç. a. çocuklar; *bk.* طفل *tıfl*.
اطل *itl* A. a. koltuk altı.
اطلا *itlâ'*, *itlâ* A. a. 1 boş ve değersiz işler/sözlerle oyalanmaya eğilim duy-ma/gösterme, 2 bir şeyin üstüne bir nesne sürme.
اطلاء *ittilâ'*, *ittilâ* A. a. (kokulu şey) sürünme.
اطلاس *atlâs* A. ç. a. eskitmeler, tüketme-ler, yok etmeler; *bk.* طلس *tales*.
اطلاع *ittilâ'* A. a. (-in) (-den) haberi olma, (biri) (bir şey/bir durum hakkın-da) bilgi sahibi olma.
اطلاعات *ittilâât* A. a. (bir şey/bir durum hakkında) sahip olunan bilgiler.
اطلاق *itlâk* A. a. 1 (-i) salıverme, (-i) serbest bırakma, 2 (-i) (hapislik vb. cezadan) kurtarma, 3 (eşini) boşama, 4 (birini/bir şeyi) (bir adla) anma, (bi-rine/bir şeye) ... deme. -*itlâk etmek* (bir şeye) ... demek, (bir şeyi) ... (ile) anmak.

اطلاق **itlākāt** A. ç. a. kullanımda olan deyişler, sözler, tabirler. -**اطلاق عنان** **it-lāk-ı inân** F. a. bir yöne yönelme, yola koyulma. -**اطلاق لسان** **itlāk-ı lisân** F. a. ağza geleni söyleme.

¹اطلال **atlâl** A. ç. a. 1 temeller, 2 yıkılmış yapı kalıntıları, harabeler; bk. **طلل** **taled**.

²اطلال **itlâl** A. a. 1 zamanı boşa geçirme, fırsatı elden kaçırma, 2 bir nesneye yukarıdan bakma, bir nesneyi yukarıdan görüp içine bakma.

اطلباح **itlîhâh** A. a. (göz) yaşarma, (göz-yaşı) akma.

اطلس **atles** A. a. (T. k. dili; **آتلاس** **atlas**) 1 siyaha çalan koyu kırmızı renk, 2 bozla siyah arası, koyu kahverengi renk, 3 bir tür kumaş, saten: *Sırtında görüp gayrılarını atlas ü dibâ / Gam çekme ki sırtında benim köhne abâ var.* "Başkalarının sırtında atlas ve diba giysiler görüp de üzülme; zira benim de sırtında eski bir aba hırka var." (Rûhî) *Çıkmadı bir nîm-ten kadd-i büleld-i himmete / Atlas-i gerdünü birkaç kerre tahmîn ettiler.* "Gökyüzü atlasını birkaç kez ölçtüler, biçtiler / O üstün çabanın yüce boyuna bir mintan çıkmadı." (Nevres-i kadîm) 4 gökb. eski astronomide burçlar göğü olan sekizinci gök üstündeki, bütün gök katlarını saran, yıldız bulunmayan en yüksek gök katı, 5 harita mecmuası, 6 pek eski ve yıpranmış şey.

اطلسی **atlesi** F. a. (siyah tenli) harem ağası. **اطلنسا** **itlinsâ**, **اطلنسا** **itlinsâ** A. a. çok terleme.

اطلوف **utlûfe** A. a. yalçın kaya, sarp kayalık.

اطم **utum** A. a. 1 mazgallı taş yapı, kale duvarı, 2 köşk, kasır vb. yüksek yapı.

اطماع **itmâ** A. a. (birinin) hırsını kamçılama, açgözlülük damarını kabartma. -**itmâ** etmek (birinin) açgözlülük damarını kabartmak.

اطماع **itmâât** A. ç. a. (birilerinin) hırsını kabartmalar/(birilerini) açgözlülük etmeye yöneltmeler.

اطماعیات **itmâıyyât** A. ç. a. (birinin) hırsını kamçılama için söylenen sözler.

اطمینان **itminân** A. a. 1 güvende olma, güven içinde bulunma, 2 (birine) güvenme, 3 (-i) kesin olarak bilme, şüphesi ve tereddüdü olmama.

اطناب **atnâb** A. ç. a. çadır ipleri; bk. **طناب** **tınâb**.

²اطناب **itnâb** A. a. 1 (bir sürü gereksiz kelime katarak) (sözü) uzatma, 2 (gereksiz yere katılan kelimelerle) (sözde) uzun uzadıyalık bulunma. -**اطناب ممل** **itnâb-i mümill** F. a. (sözde) usanç verici uzunluk.

اطنابه **itnâbe** A. a. 1 gölgelik, sayvan, 2 yaya bağlanan kiris.

اطنان **itnân** A. a. tınlama, tın tın ötme.

اطوار **atvâr** A. ç. a. tavırlar, tutum ve davranışlar; bk. **طور** **tavr**. e.i nâ-hemvâr "çirkin ve uygunsuz davranış", e.i nâ-pesendide yuk. m. bk.

اطواس **atvâs** A. ç. a. tavus kuşları; bk. **طاووس** **tâvûs**.

اطواق **atvâk** A. ç. a. 1 boyuna geçirilen halkalar, 2 gerdanlıklar, 3 Hindistan cevizinin südü; bk. **طوق** **tavk**.

اطوال **itvâl** A. a. (sözü vb.) uzatma.

اطول **atvel** A. s. çok/pek/daha/en uzun.

اطوم **etûm** A. a. su kaplumbağası.

اطهار **athâr** A. ç. a. 1 temiz kimseler, 2 kadınların âdet günleri dışında temiz oldukları günler. [Teklisi bu anlamda kullanılmaz.]

اطهر **ather** A. s. çok/pek/daha/en temiz.

اطيب **atyeb** A. s. çok/pek/daha/en hoş ve güzel.

اطير **atyer** A. s. pek uçucu (kimyasal madde).

اطافير **ezâfir** A. ç. a. turnaklar; bk. **ظفر** **zufr**.

اطراف **ıẓrâf** A. a. (-i) (bir kap içine) koyma.

اطرف **azref** A. s. pek/en zarif.

¹اطفار **ıẓfâr** A. a. (birini) turnaklama, (birine) turnak batırma.

²اطفار **azfâr** A. a. 1 "turnak buhuru" denilen bir kokulu madde, 2 Kuzey Kutbu'nda bulunan küçük yıldızlara verilen ad.

³اطفار **azfâr** A. ç. a. turnaklar; bk. **ظفر** **zufr**.

اطفر **azfer** A. s. uzun turnaklı (kimse).

اطفور **uzfûr** A. a. 1 turnak, 2 asma filizi.

اطلاف **azlâf** A. ç. a. 1 çatal turnaklar, 2 çatal turnaklı hayvanlar; bk. **ظلف** **zulf**.

¹اطلال **azlâl** A. ç. a. gölgeler; bk. **ظل** **zıl(l)**.

²اطلال **ıẓlâl** A. a. gölge salma.

اطلام **ıẓlâm** A. a. (çevreyi) karanlığa boğma, (ortalığı) kapkaranlık etme.

اطلم **azlem** A. s. çok haksızlık ve eziyet eden (kimse).

¹اطهار **azhâr** A. ç. a. arkalar; bk. **ظهر** **zahr**.

²اطهار **ıẓhâr** A. a. 1 (-i) belli etme, (-i) gösterme, (-i) ortaya koyma, 2 yalancı gösteriş, satış. -**ıẓhâr etmek/eylemek** (-i) göstermek, (-i) belli etmek.

اطهر **azher** A. s. çok/pek/daha/en görünür, besbelli, apaçık.

اعاجم **eâcîm** A. ç. a. Arap ırkından olmayan ve Arapça konuşamayanlar; bk. **اعجمی** **a'cemî**.

اعاجیب **eâcîb** A. ç. a. görülmedik, tuhaf, şaşırtıcı şeyler; bk. **اعجوبة** **u'cûbe**.

اعاده **iâde** A. a. 1 (-i) geri çevirme, (-i) geri verme, 2 (-i) yineleme, (-i) bir daha yapma, 3 (-i) eski durumuna getirme, (-i) eski durumuna döndürme, 4 (-e) karşılık verme. -**iâde etmek/eylemek** 1) (-i) geri çevirmek, 2) (-i) eski durumuna getirmek/döndürmek, 3) (-e) karşılık vermek. -**iâde edilmek** (-e) geri gönderilmek.

اعادۀ **iâdeten** A. z. geri verme yoluyla, geri verme biçiminde.

اعادی **eâdî** A. ç. a. düşmanlar; bk. **عدو** **adûv(v)**.

اعاذه **iâze** A. a. (birini) sığındırma, sığınacak duruma düşürme.

اعاره **iâre** A. a. eğreti verme, ödünç verme, geçici bir süre için, geri almak üzere verme.

اعاریب **eârib** A. ç. a. çöl Arapları, çölde yaşayan Araplar; bk. **اعرابی** **a'râbî**.

اعاريض **eâriz** A. ç. a. aruzlar, bk. **عروض** **arûz**.

اعاشه **iâşe** A. a. geçindirme, (birinin/birilerinin) geçimini sağlama.

اعاصير **eâsir** A. ç. a. kasırgalar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

اعاظم **eâzım** A. ç. a. büyük adamlar; bk. **اعظم** **a'zam**.

اعاله **iâle** A. a. aile geçindirme, ailenin geçimini sağlama.

اعالی **eâlî** A. ç. a. değerli ve saygın kimseler; bk. **اعلى** **a'lâ**.

اعانه **iâne** A. a. 1 yardım, (para ile) yardımda bulunma, 2 (bir hayır işi için) verilen/toplanan para/eşya.

اعانات **iânât** A. ç. a. (bir hayır işi için) toplanan paralar/eşyalar.

اعبل **a'bel** A. s. 1 çok sert (taş), 2 taşlık (yer/dağ).

اعتاق **i'tâk** A. a. (esiri) esirlikten kurtarma, (esiri) salıverme. -**i'tâk etmek** (esirin) esaret hâlini kaldırmak, (esiri) salıvermek.

اعتام **i'tâm** A. a. oyalanıp gecikme.

اعتان **i'tân** A. a. borçluyu çok sıkıştırarak incitme.

اعتبار **i'tibâr** A. a. 1 (-e) önem verme, (-i) önemseme, 2 (-e) saygı gösterme, (-e) saygılı davranma, 3 (-in) sözüne/imzasına güvenme, 4 (insanda) saygınlık, değer, 5 (para için) değer, 6 (hesapta) ortalama, saymaca, 7 (zamanda) (-i) başlangıç sayma, 8 (bir şeyden/bir durumdan) ibret alma, (-den) iyi sonuç çıkarma.

اعتباراً i'tibâren A. z. (-i) başlangıç sayarak.
اعتبارات i'tibârât A. a. şöyle/böyle değer biçmeler/saymaca yollu şeyler.
اعتباری i'tibârî A. a. gerçek olmayan, saymaca.
اعتباریات i'tibâriyyât A. ç. a. saymaca kabildinden şeyler.
اعتسام i'tisâm A. a. bir şeye el sunma, bir şeyden yararlanma.
اعتجار i'ticâr A. a. (başı) çene altından geçirmeden konulan örtüyle örtme.
اعتدال i'tidâl A. a. denge yerde/orta durumda bulunma. -اعتدال لیل و نهار F. a. gökb. gece ile gündüzün uzunlukça bir olması.
اعتذار i'tizâr A. a. (birinden) özür dileme, bir sebep/engel vb. göstererek bağışlanmak isteme.
اعتذاراً i'tizâren A. z. özür dilemek, özrünü açıklayarak bağışlanma istemek amacıyla/için.
اعتراض i'tirâz A. a. (bir düşünceyi/bir kararı) kabul etmeyip delil isteyerek karşı çıkma/delil göstererek çürütmeye kalkışma. -i'tirâz etmek (-i) kabul etmeyip karşı çıkmak. -i'tirâz olunmak kabul edilmeyip karşı çıkılmak.
اعتراضات i'tirâzât A. ç. a. itirazlar.
اعتراف i'tirâf A. a. doğruyu kabullenme, doğrunun ne/nasıl olduğunu anlama/bilme. -(-e/-i) i'tirâf eylemek (-in doğru olduğunu) kabullenmek.
اعتراقات i'tirâfât A. ç. a. itiraflar; bk. **اعتراقات** i'tirâf.
اعتزاء i'tizâ', **اعتزاً** i'tizâ A. a. (bir yere/şeye) intisap iddiasında bulunma.
اعتزاز i'tizâz A. a. (kendini) değerli gösterme/tutma. -i'tizâz göstermek (kendini) değerli göstermek.
اعتزال i'tizâl A. a. 1 (bir köşeye) çekilme, (topluluk içinden) ayrılma, 2 (işten) çekilme, 3 "Mu'tezile" adıyla anılan topluluğun durumu.

اعتزام i'tizâm A. a. yönelme, yöneliş.
اعتساس i'tisâs A. a. (geceleri) gezip dolaşma, (gece) dolaşıp kolluk görevi yapma.
اعتساف i'tisâf A. a. yolsuzluk, haksızlık ve zorbalık.
اعتسافات i'tisâfât A. ç. a. yolsuzluklar, haksızlıklar.
اعتصام i'tisâm A. a. 1 (-e) yapışıp sıkıca tutma, 2 dince yasaklanmış işlerden/şeylerden sakınma. -i'tisâm etmek/eylemek (-e) yapışıp sıkı sıkı tutmak.
اعتضاد i'tizâd A. a. (birbiriyle) yardımlaşma, (birbirini) koltuklama, (birbirine) yardım etme.
اعتطاف i'titâf A. a. (örtüye) bürünme, üzerini (bir örtü ile) örtme.
اعتقاب i'tikâb A. a. veresiye mal satma.
اعتقاد i'tikâd A. a. 1 (dini) inanç, 2 (bir şeye karşı) bağlılık.
اعتقادی i'tikâdî A. s. inançla, inanmayla ilgili.
اعتقادات i'tikâdiyyât A. ç. a. inançla ilgili konular/işler.
اعتكاب i'tikâb A. a. (havaya) toz kaldırma.
اعتكاد i'tikâd A. a. bir yere gitmeyi/bir işi yapmayı sürdürme.
اعتكار i'tikâr A. a. (asker) savaş sırasında birbirine karışma.
اعتكاس i'tikâs A. a. (bir şey) tersine dönme.
اعتكاف i'tikâf A. a. bir yere kapanıp vaktini ibadetle geçirme. -i'tikâfa girmek bir yere kapanıp vaktini ibadetle geçirmek.
اعتلاء i'tilâ', **اعتلا** i'tilâ A. a. 1 yükselme, 2 yüksek derecelere erişme.
اعتلاف i'tilâf A. a. (hayvan) yem yeme.
اعتماد i'timâd A. a. 1 (-e) dayanma, 2 (-e) güvenme, 3 (birine karşı duyulan) güven. -i'timâd etmek/eylemek güvenmek. -olunmak güvenilmek.

اعتماداً i'timâden A. z. güvenerek.
اعتمام i'timâm A. a. sarık giyme, başa sarık sarma.
اعتناء i'tinâ', **اعتنا** i'tinâ A. a. (işe) özen gösterme, (iş) özene bezene yapma.
اعتناف i'tinâf A. a. (bir işe) sertlikle başlama.
اعتناق i'tinâk A. a. (biriyle) boğaz boğaza gelme.
اعتنان i'tinân A. a. 1 (birinin) önüne dikilme, 2 insanın ne iddiği belli olma.
اعتواء i'tivâ', **اعتوا** i'tivâ A. a. (-i) bükme.
اعتوار i'tivâr A. a. (-i) ödünç olarak alıp elden ele nöbetleşe gezdirmeye.
اعتوال i'tivâl A. a. bağıra çağıra ağlama.
اعتوان i'tivân A. a. yardımlaşma.
اعتوبه u'tûbe A. a. azarlama, paylama yolu söz.
اعتیاد i'tiyâd A. a. (bir şeyi yapmayı) alışkanlık edinme. -i'tiyâd edilmek (bir şeyin/işin yapılması) alışkanlık hâline getirilmek.
اعتیان i'tiyân A. a. (-e) göz dikme, (-e) dik dik bakma.
اعتشار i'sâr A. a. 1 (birinin) suçmesine/ayağının kaymasına yol açma, 2 bir adamın gözden düşmesini sağlamak için büyüklere yerici sözler söyleme, çekiştirme.
اعجاب i'câb A. a. (-i) hayrete düşürmek, (-i) şaşırtmak, (-i) şaşkına çevirmek. -i'câb etmek (-i) şaşırtmak, (-i) hayrete düşürmek.
اعجاز i'câz A. a. 1 (-i) acze düşürme, (-i) çaresiz bırakma, 2 mucize sayılacak derecede güzel ve etkili söz söyleme, 3 (söz) güzellik ve etkileyicilik bakımından mucize sayılacak derecede olma.
اعجال i'câl A. a. acele ettirme.
اعجام a'câm A. ç. a. Acemler; bk. **عجم** acem.
اعجاماً i'câm A. a. (bir harfi) noktalama, (noktası bulunan bir harfin) noktasını koyma.

اعجز a'cez A. s. çok/pek/daha/en zavallı; bk. **عاجز** âciz.
اعجل a'cel A. s. pek tez, pek sabırsız.
اعجمی a'cemî A. s. Arap ırkından olmayan kimse.
اعجوبة u'cûbe A. a. insanı şaşkınlığa düşüren tuhaf, garip şey/şaşılacak şey.
اعداء a'dâ', **اعداء** a'dâ A. ç. a. düşmanlar; bk. **عدو** adûv(v).
اعداداً a'dâd A. ç. a. sayılar; bk. **عدد** aded.
اعداداً i'dâd A. a. (birini) hazırlama, (birini) bir işi yapabilecek duruma getirme.
اعدادی i'dâdî A. a. hazırlamaya özgü, hazırlamak için olan.
اعدادیه i'dâdiyye A. a. eskiden bugünkü lise seviyesinde, öğrenciyi yüksek okula (dârülfünûna) hazırlayan okullara verilen ad. İbtidâiyye ve rüşdiyyeden sonra girilen okullardı.
اعدام i'dâm A. a. (-i) öldürme, (-i) yok etme, (-in) varlığını ortadan kaldırma. -i'dâm edilmek/olunmak öldürülmek.
اعدل a'del A. s. çok/pek/daha/en adaletli.
اعدى a'dâ A. s. çok/pek/daha/en acımasız. -اعدى الاعداء a'de'l-e'âdi A. s. düşmanların en acımasız olan (kimse).
اعذاب i'zâb A. a. (birini) sıkıntıya düşürme, (birinin) başına iş açma.
اعذار i'zâr A. a. (birini) mazur tutma, bağışlanmış sayma.
اعذار a'zâr A. ç. a. özürler; bk. **عذر** uzr.
اعذب a'zeb A. s. çok/pek/daha/en tatlı, hoş.
اعراء i'râ', **اعرا** i'râ A. a. (-i) soyuma, çıplak duruma getirme.
اعراب a'râb A. ç. a. Araplar, çölde yaşayan, bedevi Araplar; bk. **عرب** areb.
اعراباً i'râb A. a. dilb. (Arapça'da) kelimelerin cümlede bulundukları yere ve "âmil" denilen birtakım edatlara göre son harflerinin değişmesi. Sözdiziminin en önemli konusudur.

اعرابى a'râbî A. s. çölde yaşayan bedevî Araplardan bir kişi.

اعراض a'râz A. ç. a. 1 doğuştan olmayıp sonradan ortaya çıkan eğreti ve geçici nitelikler/durumlar, 2 man. kendi başına varlığı bulunmayıp varoluşu kendi başına varlığı bulunan bir şeye bağımlı olan: renk gibi; zıddı: جوهر cevher, 3 huk. altın, gümüş, nakit para, hayvan, ölçülebilir ve tartılabilir şeyler dışında kalan ev eşyası, kumaş gibi şeyler; bk. عرض araz.

اعراض i'râz A. a. (-den) yüz çevirme.-i'râz etmek (-den) yüz çevirmek.

اعراف a'râf A. ç. a. örfler; bk. عرف urf.

اعرج a'rec A. s. topal, aksak.

اعرف a'ref A. s. 1 çok/pek tanınmış (kimse), 2 çok/pek bilgili (kimse).

اعز az(z) A. s. çok/pek/daha/en değerli, saygıdeğer, ulu (kimse): e.-i ahbâb "dostların en değerlisi".

اعزاز i'zâz A. a. (birini) ağırlama, saygı gösterme.-i'zâz etmek ağırlamak.

اعزاز i'zâzen A. z. saygılı davranılarak, ilgi ve saygı gösterilip yüceltilmek suretiyle.

اعزام i'zâm T. a. (birini) (bir yere) yollama/gönderme.-i'zâm eylemek (birini) (bir yere) yollamak.

اعزل a'zel A. s. yalnız ve silahsız (kimse).

اعزه eizze A. ç. a. güçlü, değerli, ünlü ve saygın kimseler; bk. عزيز aziz.

اعصار i'sâr A. a. güçleştirme.

اعسر a'ser A. s. pek/en çetin, güç (iş/konu), 2 solak (kimse).

اعشاب a'sâb A. ç. a. yeni bitmiş yeşil otlar, yeşil çayırlar; bk. عشب aşüb.

اعشار a'sâr A. ç. a. 1 onda birler, 2 mal. elde edilen ürünün onda birinin karşılıkları; bk. عشر uşr.

اعشارى a'sâri A. s. rakamların ona bölünmesi, her onda birin yine ona bölünmesi kuralına uygun.

اعشى a'sâ A. s. gözleri dumanlı, iyi görmeyen (kimse).

اعصاب a'sâb A. ç. a. sinirler; bk. عصب asab.

اعصار a'sâr A. ç. a. asırlar; bk. عصر asr.

اعصار i'sâr A. a. (zeytin, üzüm vb.) (suyunu çıkarmak için) baskı ile sıkma.

اعصام a'sâm A. ç. a. gerdanlıklar, tasmalar; bk. عصمه usme.

اعضاء a'zâ, اعضا a'zâ A. ç. a. 1 uzuvlar, 2 T. birinin başkanlığında bir topluluğu/kurulu oluşturanlar ve bunların her biri. [Teklisi bu anlamda kullanılmaz.] bk. عضو uzv.

اعضاد a'zâd A. ç. a. kollar, pazılar, yardımcıları; bk. عضد adud.

اعضد a'zad A. s. kolu kısa/ince (kimse).

اعطاء i'tâ, اعطا i'tâ A. a. verme.

اعطاف a'tâf A. ç. a. iyilikler, esirgeyişler, yardımlar, bağışlar; bk. عطف atf: a. (-i) seniyye-i cenâb-ı pâdişâhi "padişah hazretlerinin yüksek değerli iyilikleri/bağışları". [Teklisi bu anlamda kullanılmamıştır.]

اعطف a'taf A. s. çok/pek/daha/en esirgeyici ve yardımsever (kimse).

اعظام i'zâm A. a. (-i) büyütme, (-i) büyük sayma.-i'zâm etmek (-i) büyütme.

اعظم a'zam A. s. çok/pek/daha/en büyük.

اعظميت a'zamiyyet A. a. büyüklük.

اعفاء i'fâ, اعفا i'fâ A. a. (-in suçunu/kusurunu) bağışlama.

اعفت a'fet A. s. 1 aklı kıt, salak, bön (kimse), 2 en güç (şey).

اعفر a'fer A. s. bembeyaz, apak (nesne).

اعقاب a'kâb A. ç. a. çocuklar ve torunlar, soy sop; bk. عقب akib. [Teklisi bu anlamda kullanılmamıştır.]

اعقل a'kal A. s. çok/pek/daha/en akıllı.

اعكف a'kef A. s. pek akılsız, geri zekâlı, ne yaptığının/ne dediğinin farkında olmayan (kimse).

اعلا a'lâ A. s. 1 çok/pek/daha/en yüksek, yüce (kimse/nesne), 2 pek iyi, en hoş, en çok beğenilen (kimse/nesne).

اعلاء i'lâ, اعلا i'lâ A. a. (-i) yükseltme.-i'lâ ettirmek/eylemek (-i) yükseltmek.

اعلاف a'lâf A. ç. a. hayvan yiyecekleri, yemler; bk. علف alef.

اعلال i'lâl A. a. (Arapça'da) kök harfleri arasında "illet harfleri" denilen ا و ی harflerinden biri bulunan kelimelerin kalıplarında bu harfler yüzünden meydana gelen değişmelerle ilgili kurallara ve uygulama.

اعلام a'lâm A. ç. a. 1 âlâmetler, izler 2 bayraklar, sancaklar, 3 damgalar, 4 (insanlar arasında olgunluk ve erdemle ün kazanmış) bilgili kişiler, bk. علم alem.

اعلام i'lâm A. a. 1 (-i) bildirme, 2 huk. mahkeme tarafından verilen bir hüküm/kararı bildiren yazı.-etmek/eylemek (-i) bildirmek.

اعلامات i'lâmât A. ç. a. mahkeme tarafından verilen, hüküm bildiren yazılar; bk. اعلام i'lâm.

اعلان i'lân A. a. 1 (-i) açığa vurma, (-i) açıkça bildirme, (-i) ortaya çıkarıp gösterme, 2 (-i) (yazı ile) bildirme, (-i) duyurma, (-i) ilân etme, 3 (-i) bildirme/duyurma yazısı, ilân.-i'lân etmek (-i) bildirmek.

اعلم a'lem A. s. çok/pek/daha/en bilgili, en iyi bilen: Allahü/Vallahü a'lemü bi's-savâb "Doğrusunu en iyi bilen Allah'tır/Doğrusunu en iyi Allah bilir."

اعلومه u'lûme A. a. sancak, flama benzeri işaret, âlâmet.

اعلى a'lâ A. s. bk. اعلا a'lâ.

اعم eam(m) A. s. çok/pek/daha/en genel ve kapsayıcı.

اعما a'mâ A. s. kör.-a'mâ etmek (birini) kör etmek, (birinin) gözünü çıkarmak.

اعماء i'mâ, اعما i'mâ A. a. (-in) gözünü kör etme.

اعمار a'mâr A. ç. a. ömürler; bk. عمر umr.

اعمار i'mâr A. a. (bir yeri) şenlendirme, (bir yeri) bakımlı ve bayındır bir duruma getirme.

اعماق i'mâk A. a. 1 (kuyu vb.) derinleştirme, 2 (bir konunun/olayın vb.) içyüzüne ulaşma.

اعماق a'mâk A. ç. a. dipler, derinlikler; bk. عمق umk.

اعمال a'mâl A. ç. a. işler, ameller; bk. عمل amel.

اعمال i'mâl A. a. 1 işleme, yapma, üretme, 2 işletme, kullanma.-i'mâl etmek/eylemek 1) yapmak, üretmek, 2) kullanmak.

اعمالat i'mâlât A. ç. a. işlenip yapılmış şeyler, mamul maddeler. [Teklisi bu anlamda kullanılmaz.]

اعمام a'mâm A. ç. a. baba kardeşleri, amcalar; bk. عم am(m).

اعمده a'mide A. ç. a. direkler; bk. عمود amûd.

اعمر a'mer A. s. 1 uzun ömürlü, 2 çok/pek yaşlı (kimse).

اعمى a'mâ A. s. bk. اعما.

اعناء a'nâ, اعنا a'nâ A. ç. a. köşe bucaklar, yanlar, taraflar; bk. عنو inv.

اعناب a'nâb A. ç. a. yaş üzümler; bk. عنب ineb.

اعنات i'nât A. a. 1 (birini) zor durumda bırakma/sıkıntıya sokma, 2 ed. seciyi/kafiyeyi kayıtlı, yani kafiyenin son harfini (reviyi) "kayıt" denilen önceki harfi de katarak birlikte kullanmak: wâsıl-hâsıl, nihân-dehân gibi.

اعناق a'nâk A. ç. a. boyunlar; bk. عنق unk.

اعنب a'neb A. s. büyük burunlu (kimse).

اعنق a'nak A. s. uzun boyunlu (kimse).

اعنه einne A. ç. a. dizginler, yularlar; bk. عنان inân.

اعوار *i'vâr* A. a. (birinin) bir gözünü kör etme, (birini) tek gözlü bırakma.
 اعواض *a'vâz* A. ç. a. bedeller; bk. عوض *ıvaz*.
 اعوام *a'vâm* A. ç. a. yıllar; bk. عام *âm*.
 اعوان *a'vân* A. ç. a. yardımcıları. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
 اعوج *a'vec* A. s. eğri, çarpık (nesne).
 اعوجاج *i'vicâc* A. a. eğrilik. -i'vicâc göstermek eğilmek, (-den) (-e) (doğru) eğilmek, eğilmiş hâle gelmek.
 اعور *a'ver* A. s. tek gözlü (kimse).
 اعياد *a'yâd* A. ç. a. bayramlar; bk. عيد *id*.
 اعيان *a'yân* A. ç. a. 1 bir toplumun/topluluğun uluları, büyükleri. [Bu anlam ile teklisi kullanılmayan çoklulardandır.] 2 üyelerinin bir kısmı devlet tarafından, bir kısmı da halk arasındaki ileri gelen kimselerden seçilen yüksek meclis ve bu meclisi oluşturanlardan her biri. A'zâ gibi hem tekli hem de çoklu gibi kullanılan kelimelerdendir. 3 (tekli gibi) kaymakamlık görevini üstlenen memur.
 اعين *a'yen* A. s. çok/pek/daha/en açık ve belli.
 اعين *a'yen* A. s. iri gözlü (kimse).
 اعين *a'yün* A. ç. a. gözler; bk. عين *ayn*.
 اعين *a'yün-i nâsta* F. z. halkın gözü önünde.
 اغارب *eğârib* A. ç. a. savaş, çatışma, vuruşma.
 اغارة *iğâre* A. a. yağmalama, yağma yoluyla kapıp alma.
 اغاليط *ağâlîṭ* A. ç. a. dinleyeni yanıltmak için söylenen sözler, yanıltmaçlar; bk. اغلوطة *uğlûṭa*.
 اغاني *ağânî* A. ç. a. ezgiler; bk. اغنية *uğniye*.
 اغبر *ağber* A. s. çok tozlu.
 اغبرار *iğbirâr* A. a. 1 tozlanma, (-in) üzerine toz konma, 2 mec. (ı-i hâtır'dan kısaltmalı olarak) (-e) gücenme.

اغبي *ağbâ* A. s. çok/pek/daha/en ahmak (kimse).
 اغبياء *ağbiyâ*, اغبيا *ağbiyâ* A. ç. a. akli kıtlar, ahmaklar, bönler; bk. غبي *ğabi*.
 اغتداء *iğtidâ*, اغتدا *iğtidâ* A. a. beslenme.
 اغتذاء *iğtizâ*, اغتذا *iğtizâ* A. a. yuk. m. bk.
 اغتراب *iğtirâb* A. a. yaşadığı yerden ayrılip başka yere gitme, gurbete gitme.
 اغترار *iğtirâr* A. 1 a. aldanma, (güvenilmeyecek bir şeye) güvenme, 2 farkında olmama, aymazlık.
 اغترق *iğtirâk* A. a. 1 soluğu iyice içine çekme, 2 suda boğulma.
 اغترام *iğtirâm* A. a. 1 borç para verme, 2 para cezası verme.
 اغترال *iğtizâl* A. a. iplik bükme/eğirme.
 اغتسال *iğtisâl* A. a. yıkanma, yunma, arınma. -iğtisâl eylemek yıkanmak.
 اغتشاش *iğtişâş* T. a. 1 karışıklık, düzensizlik, 2 saf olmama, içinde katkı maddesi bulunma, 3 (maden para için) ayarı düşük olma.
 اغتشاشات *iğtişâşât* T. ç. a. karışıklıklar, bozukluklar, düzensizliğe yol açan işler/durumlar.
 اغتصاب *iğtisâb* A. a. (bir şeyi) zorla alma, eline geçirme.
 اغتطاء *iğtitâ*, اغطأ *iğtitâ* A. a. örtünme, (bir örtü ile) sarınma.
 اغتلاء *iğtilâ*, اغتلا *iğtilâ* A. a. hızla yürüme, çabuk gitme.
 اغتلاف *iğtilâf* A. a. (kılıç vb.) kılıfa girme/kılıfa sokulma.
 اغتلال *iğtilâl* A. a. (koyunlar) sütü iyi sağılmamaktan ötürü hasta olma.
 اغتلام *iğtilâm* A. a. hırsla/şehvete kapılma.
 اغتماس *iğtimâs* A. a. suya batma.
 اغتماض *iğtimâz* A. a. gözleri kapama/yumma, uyuma.
 اغتمام *iğtimâm* A. a. üzüntüye kapılma, üzgün hâle gelme.
 اغتناء *iğtinâ*, اغتا *iğtinâ* A. a. zenginleşme.

اغتنام *iğtinâm* A. a. 1 (-i) yağmalama, yağma ile mal kazanma, 2 (-e) yağma usulü kazanç gözüyle bakma.
 اغتياب *iğtiyâb* A. a. (birini) arkasından çekiştirme, (birinin) arkasından konuşma.
 اغتياظ *iğtiyâz* A. a. kin duyarak öfkelenme.
 اغتيال *iğtiyâl* A. a. (-i) ansızın basıp öldürme.
 اغثر *ağser* A. s. 1 boz ve esmer renkli (kimse), 2 çok tüylü (aba, kilim). a. 1 karabatak, 2 mec. ayak takımı, serseri güruhu.
 اغذية *ağdiye* A. ç. a. gıdalar; bk. غداء *ğidâ*.
 اغذية *ağziye* A. ç. a. yuk. m. bk.
 اغر *ağar(r)*, اغار *ağar* A. s. 1 çok/pek/daha/en beyaz ve parlak (nesne), 2 pek mağrur ve saygın (kimse).
 اغراء *iğrâ*, اغرا *iğrâ* A. a. 1 (-i) (-e) karşı kışkırtma, 2 (-i) yüreklendirme, (-in) isteğini kamçılama. -iğrâ etmek (-i) (-e) karşı kışkırtmak, (-i) yüreklendirmek, (-i) hırslandırmak.
 اغراء *iğrâd* A. a. (kuş) güzel sesle ötme.
 اغرار *ağrâr* A. ç. a. 1 kolay aldanan kimseler, 2 zenginlikleriyle övünüp böbürlen kimseler; bk. غرر *ğirre*.
 اغراس *ağrâs* A. ç. a. yeni dikilmiş fidanlar. [Teklisi aynı anlamda kullanılmayan çoklulardandır.]
 اغراس *iğrâs* A. a. (fidan vb.) toprağa dikme.
 اغراض *ağrâz* A. ç. a. 1 dilekler, niyetler, maksatlar; bk. غرض *ğaraz*, 2 kötü dilekler, kötü niyetler.
 اغراق *iğrâk* A. a. 1 (-i) (suda) boğma, 2 ed. (birini) (övmede ve yermede) abartma.
 اغراقات *iğrâkât* A. ç. a. ed. akılcı olabilir görülen, ama uygulamada olabilirliği bulunmayan sözler, abartmalar, abartılar.
 اغراقيات *iğrâkıyyât* A. ç. a. ed. abartı türünden saçma sapan sözler.

اگرام *iğrâm* A. a. 1 (birine) borç para verdirme, 2 (birine) borç/para cezası ödetme.
 اغرب *ağreb* A. s. pek şaşırtıcı, pek tuhaf, daha/en şaşkınlık verici, şaşkınlığa düşürücü (durum/nesne).
 اغرب *ağreb-i ğarib* F. s. son derecede şaşkınlık verici (durum/nesne).
 اغربه *ağribe* A. ç. a. kargalar; bk. غراب *ğurâb*.
 اغره *uğre* F. a. boğazda ve karında ortaya çıkan şiş, yumru.
 اغزاء *ağzâ*, اغزا *ağzâ* A. ç. a. gazalar; bk. غزاء *ğazâ*.
 اغزاء *iğzâ*, اغزا *iğzâ* A. a. (askeri) gazaya gönderme, savaşmaya yollama.
 اغزل *ağzel* A. s. 1 pek aşıkça olan, pek aşıkça duyguları dillendiren (söz/şiir), 2 şiddetli, tir tir titreten (sıtma).
 اغساس *iğsâs* A. a. (konuğa) güzel yemekler yedirme.
 اغشاء *iğşâ*, اغشا *iğşâ* A. a. 1 (-i) perdeyle örtme, (-in) üzerini örtüyle kaplama, 2 (erkek) sünnetsiz olma.
 اغشاش *iğşâş* A. a. (birini) kışkırtma, (birini) acele ettirme.
 اغشية *ağşiye* A. ç. a. 1 örtüler, perdeler, 2 anat. kimi organları kaplayan ince zarlar; bk. غشاء *ğışâ*.
 اغصان *ağsân* A. ç. a. ağaç dalları; bk. غصن *ğusn*.
 اغضاء *iğzâ*, اغضا *iğzâ* A. a. (-e) göz yumma, (-i) görmezlikten gelme. -iğzâ etmek (-i) görmezlikten gelmek, (-e) göz yummak.
 اغضاب *iğzâb* A. a. (birini) kızdırma, öfkelenendirme. -iğzâb etmek/eylemek öfkelenendirmek.
 اغضب *ağzab* A. s. çok/pek/daha/en öfkeli (kimse).
 اغصف *ağzaf* A. s. uzun ve sarkık kulaklı (hayvan).
 اغطيه *ağtiye* A. ç. a. örtüler, perdeler; bk. غطاء *ğitâ*.

- اغفال *igfāl* A. a. (birini) aldatma, (birinin) yanlış bir şey yapmasına yol açma. -*ig-fāl etmek* (-i) aldatmak, yanlış (bir) iş yapmaya yönlendirmek.
- اغفالات *igfālāt* A. ç. a. aldatmalar, yanlış yapmaya yönlendirmeler; bk. اغفال *ig-fāl*.
- اغفاليات *igfāliyyāt* A. ç. a. aldatma ile ilgili şeyler/durumlar/davranışlar.
- اغلاء *iglā'*, اغلا *iglā* A. a. 1 (-in) pahasını yükseltme, (-i) pahalılandırma, 2 (suyu) kaynatma.
- اغلاط *aglāt* A. ç. a. yanlışlar, yanlış şeyler; bk. غلط *ğalat*.
- اغلاط *iglāt* A. a. (birini) yanıltma, (birinin) yanlış yapmasına yol açma.
- اغلاظ *iglāz* A. a. kaba konuşma, kaba ve çirkin söz söyleme.
- اغلاظات *iglāzāt* A. ç. a. kaba ve çirkin sözler.
- اغلاف *iglāf* A. a. (kılıç vb.) kınına koyma.
- اغلاق *aglāk* A. ç. a. 1 kilitler, 2 mec. kapalı, anlaşılmasız şeyler; bk. غلق *ğalak*.
- اغلاق *iglāk* A. a. 1 (-i) kapama, 2 (söz) kapalı/karışık ve anlaşılmasız kılıkta söyleme
- اغلاقات *iglākāt* A. ç. a. karışık, anlaşılmasız sözler.
- اغلال *aglāl* A. ç. a. ayağa vurulan/boyuna geçirilen demir halkalar, prangalar; bk. غل *ğul* (I). [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
- اغلال *iglāl* A. a. 1 (ekin) başak bağlama, 2 (tarlada) ürün olgunlaşma.
- اغلب *agleb* A. s. çok/pek/daha/en üstün/güçlü. -*agleb-i ihtimāl* F. z. en güçlü olasılıkla, olması en çok beklendiği üzere.
- اغلاظ *aglāz* A. s. çok/pek/daha/en kaba ve çirkin (nesne/söz vb.).
- اغلف *aglef* A. s. 1 kabuklu, örtülü (nesne), 2 sünnetsiz (erkek).

- اغلوطة *uğlûta* A. a. konuşan/tartışan yanıltma amacıyla düzülen söz, yanıltmaç.
- اغليسون *ağlisûn* F. a. eleğim sağma.
- اغماء *igmā'*, اغما *igmā* A. a. tıp bayılma.
- اغماء *agmād* A. ç. a. kınlar; bk. غمد *ğimd*.
- اغماء *igmād* A. a. (bir şeyi) kabına koyma, (eşyayı) bir yere sokuşturma.
- اغماء *agmāz* A. ç. a. göz yummalar; bk. غمض *ğamz*.
- اغماء *igmāz* A. a. 1 (-e) göz yumma, (-i) görmez görünme, görmez gibi yapma, 2 (birini) yerme, kötüleme, çekistirme, kovlama. -*igmāz-i ayn* F. a. (-i) göz görmezlikten gelme.
- اغماء *igmām* A. a. (-i) üzme, (-in) üzülmesine yol açma.
- اغن *ağn(n)* A. s. burundan konuşan, humhum (kimse).
- اغناء *ignā'*, اغنا *ignā* A. a. 1 (-in) elini bollaştırma, (-i) zenginleştirme, (-i) maddi sıkıntı ve darlıktan kurtarma, 2 (-i) yardım bekler durumdan kurtarma, (-i) yeter bulur duruma getirme. -*ignā etmek* (-i) zenginleştirmek, (-e) zenginlik vermek.
- اغنام *agnām* A. ç. a. 1 koyunlar, keçiler, 2 koyun, keçi ve diğer hayvanlardan alınan vergi ve bundan elde edilen gelirler; bk. غنم *ğanem*.
- اغنى *agnā* A. s. çok/pek/daha/en varlıklı, zengin (kimse). -*agnē'l-ag-niyā* A. s. zenginlerin en zengini, en büyük zengin (kimse).
- اغنياء *agniyā'*, اغنيا *agniyā* A. ç. a. varlıklı kimseler, zenginler; bk. غنى *ğani*.
- اغنية *agniyē* A. ç. a. ezgiler, kulağa hoş gelen uyumlu güzel sesler; bk. غناء *ğinā'*.
- اغنية *uğniyye* A. a. ezgi.
- اغواء *igvā'*, اغوا *igvā* A. a. (-i) ayartma, azdırma. -*igvā etmek* (-i) ayartmak, (-i) azdırmak, (-i) şaşırtmak, (-i) yoldan çıkarmak.

- اغواء *agvās* A. ç. a. 1 yardımlar, 2 tas. Tanrı katına yakınlaşma yolunda sürekli kulluk eden, bu yolda olgunluk ve erginlik kazanmış kimselerin önde gelenleri; bk. غوث *ğavs*.
- اغوار *agvār* A. ç. a. dipler, derinlikler; bk. غور *ğavr*.
- اغوال *agvāl* A. ç. a. karanlık yerlerde korkudan insanın gözü önünde beliren korkunç görüntüler; bk. غول *ğul*.
- اغول *egül* F. a. öfkeli bakış, öfkelenip göz ucuyla dik dik bakma.
- اغويه *uğviye* A. a. çıkagelen sıkıntılı durum, afet, belâ.
- اغيار *agvār* A. ç. a. 1 başkaları, 2 yabancılar, bildik ve tanınan olmayan kimseler, 3 sevenlerin sevdiklerine yakınlaşmasını engelleyen kimseler; bk. غير *ğayr*.
- اغير *agyer* A. s. çok/pek/daha/en gayretli (kimse).
- اغيد *efide* A. ç. a. yürekler, kalpler; bk. فؤاد *füād*.
- اغية *ifāte* A. a. 1 (-i) elden kaçırma, kaybetme, 2 elden çıkma, elden kaçıp yok olma. -*ifāte etmek* (-i) (elden) kaçırma.
- اغيات *efātih* A. a. mantar ve mantara benzer bitki.
- اغيص *efāhis* A. ç. a. taşlık yerlerdeki kuş yuvaları; bk. افحوص *üfhūs*.
- اغيم *efāhim* A. ç. a. pek ulu, pek saygın kimseler; bk. افخم *efham*.
- اغادات *ifādāt* A. ç. a. söylenenler, sözler; bk. افادة *ifāde*.
- اغاده *ifāde* A. a. 1 anlatma, söyleme, 2 anlatış biçimi, söyleyiş, 3 (bir konu, bilgi vb.) aktarma, bilgi verme, (birini) (bir konuda) bilgilendirme. -*ifāde etmek* 1) anlatmak, söylemek, 2) (birine) (bir konuda) bilgi vermek/aktarmak.
- اغازه *ifāze* A. a. (birinin) başarılı olmasını sağlamak.

- اغافل *efāzıl* A. ç. a. çok erdemli, çok bilgili, pek olgun ve iyi hâlli kimseler; bk. افضل *efzāl*.
- اغاض *ifāza* A. a. 1 (-i) (bir şeyle) iyice/olabildigince doldurmak, 2 (-i) bollaştırma, (-e) bol bol verme/dağıtma. -*ifāza etmek* 1) (-i) (bir şeyle) olabildigince doldurmak, 2) bol bol vermek/dağıtmak.
- اغاعي *efāi* A. ç. a. engerek yılanları; bk. افعى *ef'i*.
- اغاف *effāf* A. a. "Of" deyip duran üzgün kimse.
- اغاق *effāk* A. a. ticaret için dört bir yana gidip gelen, yeryüzünü dolaşan kimse.
- اغاق *ifākat* A. a. (hasta) iyileşmek. -*ifākat bulmak* (hasta) iyileşmek.
- اغاق *ifākat-pezir* F. s. iyileşmesi mümkün (hastalık/kimse).
- اغاق *ifākat-yāb* F. s. iyileşen (kimse).
- اغاكل *efākil* A. ç. a. titreyen, titrek nesneler; bk. افكل *efkel*.
- اغانين *efānin* A. ç. a. oluşların çeşitliliği, birbirine geçmiş türlü türlü oluşlar; bk. افنون *üfnūn*. [Asıl anlamı "sarmaşık gibi birbirine karışmış ağaç dalları"dır. Bu anlamda kullanılmamıştır.]
- اغايوج *efāvic* A. katmerli ç. a. bölükler, takımlar; bk. افوج *fevc* ve افواج *efvāc*.
- اغايوق *efāvik* A. ç. a. hıçkırıklar; bk. افوق *fevāk*.
- اغايك *efāyik* A. ç. a. uyduruk sözler, uydurmacalar, bk. افيكه *efike*.
- اغاء *iftā'*, افتا *iftā* A. a. fetva verme, fetva ile bir konuya çözüm getirme.
- اغفال *iftiāl* A. a. fal tutma, fala bakma, falcılık.
- اغفادكى *üftādegi* F. a. düşkünlük.
- اغفاده *üftāde* F. a. düşkün, zavallı, acınacak durumda olan (kimse).
- اغفال *iftāl* F. s. 1 yarık, yırtık, 2 dağınık.
- اغفاده *iftālīde* F. s. 1 yarılmış, yırtılmış (nesne), 2 dağılmış, saçılmış (nesne).

افتان *iftân* A. a. bozgunculuk etme, kargaşa/karışıklık çıkarma.
افتان *iftitân* A. a. yuk. m. bk.
افتان *üftân ü hizân* F. z. düşe kalka.
افتاح *iftitâh* A. a. 1 açma, 2 başlama, 3 başlangıç. -**افتاح kelâm** F. a. 1) söze başlama, 2) sözün başı/başlangıcı.
افتحاء *ifticâ* A. a. ansızın erişme, gelip çatma.
افتحاص *iftihâs* A. a. gerçeği/işin aslını dikkatle araştırma.
افتحار *iftihâr* A. a. 1 övünme, 2 övünme vesilesi olan kişi. -**iftihâr etmek/eylemek** övünmek.
افتحاریات *iftihâriyyât* A. ç. a. övünme yolunda söylenmiş sözler.
افتداء *iftidâ* A. a. (bir esiri) bedel verip esirlikten kurtarma.
افتراء *iftirâ* A. a. (birine) yalan yere ve aslı olmayan bir suç yüklemek, (birini) aslı olmayan bir suçla suçlama. -**iftirâ etmek** (birini) yalan yere ve aslı olmayan bir şeyle suçlamak.
افتراس *iftirâs* A. a. (yirtici hayvan) çekip yirtarak parçalama.
افتراق *iftirâk* A. a. 1 (-den) ayrılma, 2 dağılma.
افتصاد *iftisâd* A. a. kan alma.
افتصال *iftisâl* A. a. 1 (çocuğu) sütten kesme, 2 (fidanı) köküyle çıkarıp başka yere dikme.
افتضاح *iftizâh* A. a. utanılacak/yüzü kızartacak duruma düşme.
افتعال *iftiâl* A. a. 1 iş edinme, kendiliğinden iş yapma, 2 dilb. (Arapça'da) bu adla anılan bir fiil kalıbı. Çatısı edilen/dönüşlü görünüşte olduğu için bu ad verilmiştir.
افتقاد *iftikâd* A. a. (birini) arayıp sorma, (birinin) ne nerede/durumda bulunduğunu öğrenmeye çalışma.

افتقار *iftikâr* A. a. 1 yoksul durumda bulunma, (bir şeye) ihtiyacı olma, 2 (kendini) yoksul gösterme.
افتكاك *iftikâk* A. a. rehin kurtarma.
افتكال *iftikâl* A. a. (bir işte) çok çalışma, (bir işe) çok emek verme, (bir başarılı sonucun elde edilmesinde) çok pay sahibi olma.
افتنان *iftinân* A. a. (sözü) bir yolda/bir türlü değil, türlü yollarla/türlü türlü söyleme.
افتلات *iftilât* A. a. 1 düşünmeksizin söz/şii söyleme, 2 ansızın ölme.
افتلال *iftilâl* A. a. 1 yıkılma, eğilip bükülme, 2 (asker) savaştan yılma.
افتيال *iftiyâl* A. a. fal tutma, fala bakma.
افتجار *ifcâr* A. a. 1 fecir vaktine girme, 2 bir kimse için: "Yüce Tanrı'nın yasaklarına uymuyor, günah işliyor." deme, öyle gösterme, 3 yalan söyleme, 4 zina yapma.
افتجاس *ifcâs* A. a. (anlamsız/değersiz şeylerle) böbürlenme.
افتجه *üfce* F. a. bostan korkuluğu, oyuk.
افتحاء *efhâ* A. ç. a. kimi yemeklere konulan kokulu kuru otlar; bk. **فتحاء** *fehâ*.
افتحات *efhâs* A. ç. a. boşluklar; bk. **فتحات** *fahs*.
افتحاش *ifhâş* A. a. kötü söz söyleme.
افتحاش کلام *ifhâş-i kelâm* F. a. kötü söz söyleme.
افتحام *ifhâm* A. a. (atışmada) (karşı tarafı) susturma. -**ifhâm etmek** (-i) susturmak.
افتحوص *üfhûs* A. a. taşlık yerlerde bulunan kuş yuvaları.
افتحار *ifhâr* A. a. (-i) kıvandırma, (-i) övündürme, (değerli ve üstün oluşu yüzünden) (-i) başkasından üstün tutma.
افتخم *efham* A. s. pek ulu, pek saygın (kimse).

افتدر *efder* F. a. amca.
افتدر *efer(r)* A. s. pek hızlı koşan/kaçan, ayağı pek tez (kimse).
افتراج *ifrâc* A. a. (-den) açılma, (-den) ayrılma, (-den) ayrılıp uzaklaşma.
افتراخته *efrâhte* F. s. yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş.
افتراد *efrâd* A. ç. a. fertler, tek kişiler; bk. **فرد** *ferd*.
افتراد *ifrâd* A. a. (-i) tek olarak dile getirme/tek başına ileri sürme, (-den) tek olarak söz etme.
افترار *ifrâr* A. a. (-i) kaçırma, (-i) kaçmak zorunda bırakma.
افتراز *ifrâz* A. a. (-i) bölük bölük etme, ayırma, pay etme.
افتراز *efrâz* F. s. (Farsça kuralı birleşik sıfatlarda) yükselten, kaldıran: *ser-firâz* "baş yükselten, yani: ünlü, tanınmış, büyük (kimse)".
افترازات *ifrâzât* A. a. 1 *tıp* vücudun bir yerindeki bir kesikten/bir yaradan kan, irin vb. akma, 2 akan/çıkan şey.
افتراس *efrâs* A. ç. a. atlar; bk. **فروس** *feres*.
افتراس *efrâs* A. ç. a. döşemeler, yere döşenecek/serilecek şeyler; bk. **فرش** *ferş*.
افتراس *ifrâs* A. a. (yere) döşek serme, yatak yapma.
افتراشته *efrâšte* F. s. yukarı kaldırılmış (nesne).
افتراط *ifrât* A. a. ileri gitme, abartma, ölçüyü kaçırma, sınırı aşma; **تفریط** *tefrîṭ* -**ifrât ile aşırı biçimde, aşırı derecede**. -**ifrât-ı muhabbet** F. a. sevgide aşırılık, aşırı sevgi. -**افتراط و تفریط** *ifrât u tefrîṭ* F. a. (ölçüde/ölçülülükte) çokluk ve azlık bakımından aşırılık, (ölçüyü tutturmakta) başarısız olma, (işin) ortasını bulamama, ya çok ya da az yapma.
افتراغ *ifrâğ* A. a. 1 (erimiş madeni) kalıba dökme, 2 (-e) şekil verme, (-i) bir biçime sokma, 3 (-i) saçma, (-i) dökme,

(-i) dağıtma. -**ifrâğ etmek** (-i) saçmak, (-i) dökme.
افترام *ifrâm* A. a. (testi, ibrik vb.) doldurma.
افتران *efrân* A. s. sevinçli, neşeli, şen (kimse).
افترز *efrez* A. s. arkası çıkık, sırtı kamburlaşmış (kimse).
افترا *efra* A. s. 1 kuruntulu (kimse), 2 işsiz güçsüz, aylak (kimse).
افتريد *efrend* F. a. 1 bezek, süs, 2 göz kamaştırıcı görünüş, süs püs, haşmet, debdebe.
افتراق *efrak* A. s. (uçları/iki yanı) pek ayrık, çatal (nesne).
افتراج *efrenc* A. a. Avrupalı.
افتراجی *efrenci* A. a. Avrupalılara özgü, Avrupalılarla ilgili/ilişkili.
افتراق *ifrinkâ* A. a. (parmak) çıtırtatma.
افتروخته *efrûhte* F. s. yakılmış, tutuşturulmuş, alevlendirilmiş, yanık.
افتروز *efrûz* F. s. (Farsça kuralı birleşik sıfatlarda) saçan, saçıcı: *âlem-efrûz* "dünyaya ışık saçıcı", *buhâr-efrûz* "(ortalığa) güzel koku saçan", *meclis-efrûz-i kerem* "meclise iyilik ve bağış saçıcı".
افتروشه *efrûşe* F. a. un helvası.
افتروغ *efrûğ* F. a. ışık; bk. **فروغ** *furûğ*.
افتريدون *Efridûn* F. a. bk. **فريدون** *Feridûn*.
افتريز *ifrîz* A. a. dam kenarlarındaki çıkıntı, saçak.
افتزا *efzâ* F. s. (Farsça kuralı birleşik sıfatlarda) 1 artırıcı, çoğaltıcı, 2 (bir hâl) verici/kazandırıcı, (bir hâle) düşürücü: *safâ-efzâ* "neşelendirici, neşe verici", *hayret-efzâ* "hayrete düşürücü".
افتزار *efzâr* F. a. 1 ayakkabı, 2 gemi yelkeni, 3 sanatkarların kullandıkları türlü alet edevat, 4 acı ilaçlar ve baharat.
افتزاع *efzâ* A. ç. a. korku ile bağırımlar, korku içinde haykırımlar; bk. **فزع** *feza*.
افتزایش *efzâyiş* F. a. artış, çoğalış, artma, çoğalma.

افزود *efzûd* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 artırıcı, çoğaltıcı, 2 (bir hâle) düşürücü; *küfr-efzûd* "küfre düşürücü".

افزون *efzûn* *F. s.* çok, bol.

افزونی *efzûnî* *F. a.* çokluk, bolluk.

افزول *efzûl* *F. a.* kıskırtma, kandırma. *s.* dağınık (nesne).

افساد *ifsâd* *A. a.* 1 (bir şeyin düzenini) bozma/(olağan işleyişini) değiştirme, 2 bozgunculuk etme, kargaşa çıkarma. -*ifsâd etmek* (bir şeyin düzenini) bozmak.

افسادات *ifsâdât* *A. a.* bozgunculuklar.

افسار *efsâr* *F. a.* yular.

افسال *efsâl* *A. ç. a.* aşağılık, değersiz, insanlık bilmez kimseler; *bk.* **فسل** *fesl*.

افسانه *efsâne* *F. a.* 1 anlatılacak olan şey, hikâye, destan, 2 dillere düşmüş ilgi çekici olay, 3 boş, asılsız, uydurma, yalan şeyler.

افسانه پرداز *efsâne-perdâz* *F. s.* masal anlatan, hikâye anlatan/düzen (kimse).

افسانه پردازی *efsâne-perdâzî* *F. a.* masal/hikâye düzücülük.

افسانه کوی *efsâne-gûy* *F. s.* 1 hikâye anlatan, masal söyleyen (kimse), 2 asılsız sözler söyleyen (kimse).

افسای *efsâ/efsây* *F. s.* büyücü.

افسد *efsed* *A. s.* pek kötü, pek bozuk.

افسر *efser* *F. a.* taç.

افسردهگی *efsürdegi* *F. a. mec.* 1 donukluk, tutukluk, hareketsizlik, 2 duygusuzluk.

افسرده *efsürde* *F. s.* 1 donmuş, donuk (*su*), 2 *mec.* tutuk, hareketsiz, gayretsiz (kimse), 3 duygusuz (kimse). -*efsürde olmak* 1) (*su*) donmak, 2) uyusmak, 3) kurumak, 4) solmak, gücü kalmamak, gücünü yitirmek, 5) çürümek, bozulmak.

افسرده دل *efsürde-dil* *F. s. mec.* gönlü donuk, duygusuz (kimse).

افسرده دلی *efsürde-dili* *F. a. mec.* duygusuzluk.

افسرده دماغ *efsürde-dimâğ* *F. s.* beyni donmuş/uyuşmuş (kimse).

افسردهگان *efsürdegân* *F. ç. a. mec.* 1 donuk, tutuk, hareketsiz ve gayretsiz kimseler, 2 duygusuz kimseler.

افسرده مزاج *efsürde-mizâc* *F. s.* ağır, donuk ve soğuk yaradılışı (kimse).

افساق *efsâk* *A. s.* pek edepsiz, pek kötü (kimse).

افسوس *efsûs* *F. ünl.* Yazık! Eyvah! *a.* pişmanlık, (elden kaçan bir şey için) yazıklanma, "Yazık yazık" deme.

افسون *efsûn* *F. a.* afsun, büyü, sihir; *bk.* **فوسن** *fûsûn*. -*efsûn etmek* büyü yapmak, büyü ile etkilemek.

افسونگر *efsûnger* *F. a.* büyücü, afsuncu.

افسونگری *efsûngeri* *F. a.* büyücülük.

افشاء *ifşâ*, **افشا** *ifşâ* *A. a.* 1 (gizli bir işi/konuyu vb.) açığa vurma, meydana çıkarma, herkese duyurma; *ziddi*: **کتم** *ketm*. 2 (-i) yayma, (-i) duyurma. -*ifşâ etmek* (gizli bir işi/konuyu vb.) herkese duyurmak.

افشال *efşâl* *A. ç. a.* korkak, yüreksiz kimseler; *bk.* **فشل** *feşil*.

افشان *efşân* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçıcı, serpic: *hûn-efşân* "kan dökücü/saçıcı", *müşt-efşân* "misk saçıcı".

افشرد *efsürde* *F. s.* sıkılmış (meyve).

افشه *efşene* *F. a.* bulgur.

افشون *efşûn* *F. a.* yaba.

افصح *ifsâh* *A. a.* açık ve düzgün söz söyleme.

افصام *ifsâm* *A. a.* 1 yağmur yağdıktan sonra bulutlar dağılıp hava açılma, 2 (hastadan) humma nöbeti geçme, 3 *mec.* bitme, tükenme.

افصح *efsah* *A. s.* çok/pek/daha/en güzel, doğru, pürüzsüz ve etkili konuşan/söz söyleyen (kimse). -**افصح الفصح** *efsahu'l-fusahâ* *A. s.* güzel, doğru, pürüzsüz ve etkili söz söyleyenlerin en üstünü olan (kimse).

افضال *efzâl* *A. ç. a.* bağışlar, iyilikler; *bk.* **فضل** *fazl*.

افضال *ifzâl* *A. a.* erdemlilik gösterme, iyilik etme. -*ifzâl etmek* erdemlilik göstermek.

افضح *efzah* *A. s.* pek utanmaz, her türlü kötülüğü uluorta işleyen pek arsız ve hayasız (kimse).

افضل *efdâl, efzâl* *A. s.* (değerce/erdemce) çok/pek/daha/en üstün. -*efdâl olmak* üstün olmak, yeğ olmak.

افضلیت *efdaliyyet* *A. a.* (değerce/erdemce) üstünlük.

افطار *iftâr* *A. a.* 1 oruç bozma/açma, 2 oruç bozmak için yenilen şey.

افعال *ef'âl* *A. ç. a.* 1 işler, 2 *dilb.* fiiller; *bk.* **فعل** *fi'l*.

افعی *ef'â, ef'î* *A. a.* engerek yılanı; *ef'î* daha çok kullanılır.

افغان *efgân* *F. a.* (çekilen acıdan ötürü) bağırma, inleme, çığlık atma. -*efgân etmek* bağırma, inlemek, çığlık atmak.

افقی *ufk, ufuk* *A. a.* göğün yeryüzüne bitişik gibi görünen kenarları.

افکار *ifkâr* *A. a.* (-i) yoksul etme, (-i) yoksul duruma düşürme.

افکار *efkar* *A. s.* çok/pek/daha/en yoksul (kimse). -**افکار فقر** *efkar-ı fukarâ* *F. s.* fakirlerin en fakiri olan (kimse). -**افکار** *efkarü'l-ibâd* *A. a.* kulların en yoksulu/en değersiz.

افقه *ufka* *A. a.* ince deri, -özellikle- sünnette kesilen deri.

افقی *ufkî* *A. s.* yatay; *ziddi*: **عمودی** *amûdî*.

افک *ifk* *A. a.* (olmayan/olmamış bir şeyi) varmış/olmuş gibi gösterme, (birine) (bir kötülük/suç) yükleme.

افکار *efgâr* *F. a.* 1 yaralı, yaralanmış, 2 yorulmuş, yorgun, 3 sakat, kötürüm, 4 sarhoş, keyifli, geçkin, 5 kafası karışmış, şaşkın, 6 buruşuk; *bk.* **فکار** *figâr*. -*efgâr olmak* 1) yorulmak, 2) şaşmak, aklı karışmak, şaşkınlık ve tedirginliğe düşmek.

افکار *efkâr* *A. ç. a.* düşünceler; *bk.* **فکر** *fikr*.

افگانه *efgâne* *F. s.* erken doğan yavru, düşük.

افکل *efkel* *A. s.* titreyen, titrek (nesne).

افکن *-efgen* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 atıcı, salıcı, 2 yayıcı, 3 (yere) yıkıcı, (yere) düşürücü, 4 kurucu: *esâs-efgen* "temel atıcı, (yapı) kurucu", *pertev-efgen* "ışık salıcı, aydınlatıcı", *hasm-efgen* "düşmanı (yere) yıkıcı", *zill-efgen* "gölge yayıcı/salıcı".

افکنده *efgende* *F. s.* 1 yıkılmış, düşürülmüş, yere serilmiş (kimse/nesne), 2 *mec.* düşkün, acınacak hâlde, zavallı (kimse).

افلاء *iflâ*, **افلا** *iflâ* *A. a.* (çocuğu) memeden ayırma, süttten kesme.

افلات *iflât* *A. a.* (bulunduğu yerden) fırlayıp kaçma, kaçarak kurtulma.

افلاح *iflâh* *A. a.* durumunu düzeltip esenliğe çıkma. -*iflâh olmak* (-in) durumu düzelmek, esenliğe çıkmak.

افلاس *iflâs* *A. a.* 1 *tic.* hesabını bilememek yüzünden batma, (*h. dili*) topu atma, 2 (bir şey) bitip tükenme, değerini yitirme.

افلاطون *Eflâtûn* *A. a. tar.* 1 Eski Yunan'ın ünlü düşünürü. Sokrat'ın öğrencisi, Aristo'nun hocası idi. 2 *mec.* düşünür, hakim, filozof.

افلاطونی *Eflâtûnî* *A. s.* Eflâtûn ile ilgili/ilişkili, Eflâtûn'a ait ve özgü.

افلاطونی *eflâtûnî* *T. s.* (rengi) leylak ile erguvani arasında açık mora çalan. *a.* bu rengin adı.

افلاق *iflâk* *A. a.* *ed.* yeni anlamlar, yeni mazmunlar bulmak, söylenmedik sözler söylemek.

افلاك *eflâk* *A. ç. a.* gökler; *bk.* **فلك** *felek*.

افلاکی *eflâkî* *F. s.* göklerle ilgili ve ilintili, göklerde bulunan.

افلاکیان *eflâkiyân* *F. a.* 1 göklerde oturanlar, gök varlıkları, melekler, 2 yıldızlar ve gezegenler; *bk.* **افلاکی** *eflâkî*.

eflec A. s. 1 omuzları geniş, kollarının arası açık (kimse), 2 seyrek, açık, ayrık.
eflecü'l-esnân A. s. seyrek dişli (kimse).
efles A. s. pek züğürt, en züğürt.
eflûd A. a. yetişkin güzel ve gürbüz çocuk.
ifnâ, **ifnâ** A. a. (-i) yok etmek, (-i) tüketmek, (-i) ortadan kaldırmak.
efnâd A. s. bunamış yaşlı kimseler, bunaklar; bk. **fened**, **fenid**.
efnân A. ç. a. türler, çeşitler, cinsler. [Teklisi olan **fen(n)** bu anlamda kullanılmamıştır.]
üfnûn A. a. 1 cins, tür, çeşit, 2 saçma sapan söz, 3 dedikodu, 4 iç içe geçmiş, karışık dallar.
efvâc A. ç. a. bölükler, takımlar; bk. **fevc**.
efvâh A. ç. a. ağızlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
efvâf A. a. ince kumaşlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
efvâhi F. s. halk arasında dolaşan (söz), asılsız, önemsiz ve uydurma (söz).
efûr A. a. sıçrayıp koşma.
efvağ A. s. büyük ağızlı (kimse).
efvef A. s. katı yürekli, acımasız (kimse).
efvek A. s. çok yalancı (kimse).
üfûl A. a. (güneş, ay ve yıldız) batma, gözden kaybolma.
efveh A. s. ağız büyük, ön dişleri uzun (kimse).
efhâm A. ç. a. 1 zihinler; düşünme, anlama güç ve yetenekleri, 2 anlayışlar.
ifhâm A. a. (bir şeyi) (birine) anlatma, bildirme.
efhem A. s. çok/pek/daha/en tez anlayışlı, zihni pek açık, anlayış ve kavrayış çok yüksek (kimse).

üfhûd A. a. büyümüş, serpilmiş çocuk.
efyâl A. a. filler; bk. **fil**.
efika A. a. kötü şey.
efike A. a. 1 yalan, asılsız suçlama, iftira, 2 yalan, gerçek dışı, düzme söz.
efin A. s. 1 kafası çalışmayan, boş kafalı, düşünme ve görüş yeteneği olmayan (kimse), 2 çürük ceviz.
efyûn F. a. afyon; bk. **آفيون**.
efyûn-keş F. a. afyonkeş, afyon çekici, afyon tutkunu.
efyûni F. s. yuk. bk.
ikâc A. a. (birini) kusturma.
ekâhi A. ç. a. papatya çiçekleri; bk. **ukhuvân**.
ekâdih A. katmerli ç. a. oklar; bk. **kadh**, **akdâh**.
ekârib A. ç. a. yakın akrabalar; bk. **akreb**. [Teklisi bu anlamda kullanılmamıştır.]
ekâsim A. ç. a. paylar, kısmetler, hisseler. (kısım'ın katmerli çokludur.)
ekâsir A. ç. a. pek kısa şeyler; bk. **aksar**.
ekâsire A. ç. a. kayserler, Roma ve Bizans hükümdarları; bk. **kaysar**.
ekâsi A. ç. a. pek irak yerler; bk. **aksâ**.
ekâti A. katmerli ç. a. koyun sürüleri; bk. **katî**.
ikâle A. a. huk. iki kişi arasındaki sözleşmeyi/anlaşmayı bozma.
ekâlim A. ç. a. ülkeler, (dünya) üzerinde yaşanan topraklar; bk. **iklim**.
ikâmet A. a. 1 (bir yerde) bir süre/sürekli oturma, 2 *din* camide, namaza başlanacağı vakit müezzinin yüksek sesle *kad kâme-ti's-salât!* "Haydi namaza kalkın!" diye seslenmesi. -**ikâmet** getirmek müezzin söz konusu işi gerçekleştirmek. -**ikâmet** et-

mek (bir yerde) bir süre/sürekli olarak oturmak.
ikâmetgâh F. a. sürekli oturma yeri.
ikâmetgeh F. a. yuk. m. bk.
ikâme T. a. 1 (bir yerde) oturtma, 2 T. (birini) ayağa kaldırma, 3 T. meydana koyma, (bir şeyi) (... olarak) sunma, getirme.
ekânim A. ç. a. asıllar, ana ilkeler; bk. **uknûm**. -**ekânim-i selâse** F. a. Hristiyanlığın baba, oğul ve Rûhü'l-kudûs olarak belirlenmiş üç esası/prensibi.
ekâvil A. ç. a. sözler, **kavl**'in katmerli çokludur.
ekab(b) A. s. ince belli (kimse).
ikbâh A. a. 1 çirkin durumda bulunma, 2 kötülük işleme.
ikbâr A. a. (ölüyü) kabre koyma, (ölen kimseyi) gömme.
ikbâl A. a. 1 baht açıklığı, talihli olma, 2 (birinin) işi yolunda olma/iyi gitme, (biri) gözde olma/değeri bulunma, bolluk ve genişlik içinde yaşama, 3 (birine) yüz çevirip bakma, ilgi gösterme, 4 istek, ilgi, eğilim, yöneliş, rağbet. -**ikbâl etmek** (-e) ilgi göstermek. -**ikbâl buyurmak** (-e) ilgi göstermek, istekli olmak.
ikbâl-perest F. s. iyi gün dostu, kendi çıkarını önde tutan, dalkavuk (kimse).
akbeh A. s. çok/pek/daha/en çirkin, ayıp.
akbiye A. ç. a. kaftanlar; bk. **kabâ**.
iktibâs A. a. 1 (bir şeyi) (-den) ödünç alma, (-den) aktarma, (-den) alıp yararlanma, 2 (bir sözü) olduğu gibi veya anlamca aktarma. -**iktibâs etmek** (bir sözü) olduğu gibi veya anlamca aktarmak.

iktibâsen A. z. 1 yararlanma yoluyla alarak, 2 aktarım kullanma yoluyla.
iktibâsât A. ç. a. (bir yerden) olduğu gibi veya anlamca alınıp aktarılan sözler.
iktisâ, **iktisâ** A. a. (-i) biriktirme.
iktisâs A. a. (-i) zorla çekip kopartma.
iktihâm A. a. 1 (bir şeyi) hor ve değersiz görme, 2 (bir işe) düşünmeksizin birden girişme, (-e) hemen karşılık verme, (-e) o anda karşı koyma, 3 (-e) şiddetle saldırma, 4 (bir şey/bir durum) beklenmedik sırada gelip çatma.
iktihâmât A. ç. a. şiddetle yapılan saldırılar.
iktidâ, **iktidâ** A. a. 1 (-e) uyma, baş durumdaki/baş saydığı birinin yaptığını yapma, 2 (bir şeyin) gereğini yerine getirme, 3 (bir şeyi) örnek tutma.
iktidâen A. z. uyarak, yoluna/dediğine/yaptığına uygun davranarak.
iktidâh A. a. (bir konu üzerinde) fikir yürütüp görüş bildirme.
iktidâr A. a. (-i) yapabilme, (-e) güç yetme; **ezjz** **aciz**. [Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "gücü ... gibi/kadar olan, ... ce" anlamında kullanılmıştır: *Cemşid-iktidâr* "Cemşid kadar güçlü" gibi.]
iktirâb A. a. (-e) yaklaşma, (-e) yakınlaşma.
iktirâh A. a. 1 birden, düşünmeksizin söyleme, 2 zihin gücü ile elde edilebilen incelik, güzellik ve anlam derinlikleriyle benzersiz (şiir/söz) söyleme.
iktirâhât A. ç. a. birden, düşünmeksizin ve doğrudan zihin gücüyle söylenmiş şiirler, sözler.
iktirâ A. a. (-i) kura ile seçme/kura atışma.

(hayvanları) biri ötekinin ardından gidecek şekilde tek sıra olarak birbirine bağlama.

اقطاع aktâ A. ç. a. malikâne olarak verilen topraklar; bk. قطيع katia.

اقطاع ıktâ A. a. 1 vergiye bağlı büyük bir arazinin bir bölümünü belli bir vergi karşılığında (birine) verme, 2 (-i) delille susturma.

اقتان aktân A. ç. a. pamuklar; bk. قطن kutn.

اقتع akta A. s. eli kesik (kimse).

اقتوع uktûa A. a. ilişki kesme belirtisi olmak üzere verilen/gönderilen şey.

اقتاد ık'ad A. a. 1 (birini) (bir yere) oturtma, 2 (birini) resmi bir makama geçirme. -ık'ad etmek/eylemek 1) (birini) (bir yere) oturtmak, 2) bir makama geçirmek.

اقتار ık'âr A. a. (-i) derinleştirme.

اقتاص akfâs A. ç. a. kafesler; bk. قفس kafes.

اقتاء akfâ, **اقتا akfâ** A. ç. a. başan arka yanları, enseler; bk. قفاء kafâ.

اقتال akfâl A. ç. a. kilitler; bk. قفل kuffl.

اقتال ıkfâl A. a. (-i) kilitleme.

اقل akal(l) A. s. çok/pek/daha/en az.

اقل ekallü kalil F. s. pek az olandan/sayılandan daha da az.

اقلاب ıklâb A. a. (-i) tersine çevirme, aksi yöne döndürme.

اقلال ıklâl A. a. (-i) azaltma.

اقلام aklâm A. ç. a. 1 kalemler, 2 resmi işlerin görüldüğü, gerekli işlemlerin yapıldığı resmi odalar, bürolar; bk. قلم kalem.

اقلیت akalliyyet A. a. (sayıca) pek az olma; zıddı: كثريyet kesriyyet.

اقلید ıklid A. a. 1 anahtar, 2 anahtarla açılır kapanır alet.

اقليم iklim A. a. yeryüzünün üzerinde yaşanılabilir topraklarından bir parça, ülke, il, diyar.

اقتما ıkmâh A. a. 1 (birine) büyüklük satarak/taslayarak kafa tutma, 2 kendini beğenmişçe oturma.

اقتما akmâr A. ç. a. 1 aylar, 2 (Güneş dışında kalan) yıldızlar; bk. قمر kamer.

اقتمة akmişe A. ç. a. (T. k. dili: akmeşe) kumaşlar; bk. قماش kumâş.

اقتمة akmisa A. ç. a. gömlekler; bk. قميص kamis.

اقتنا ıknâs A. a. soyu sopu belirsiz biri soyluluk iddiasında bulunma.

اقتنا ıknâ A. a. (-i) kandırma, (-i) razı etme.

اقتنا ıknâyyât A. ç. a. kandırıcı sözler/kandırmak için söylenen sözler.

اقتنا aknân A. ç. a. kullar, köleler; bk. قن kın(n).

اقتع akna A. s. çok kanaatkâr (kimse).

اقتوم uknûm A. a. asıl, esas, temel; Hristiyanların inandıkları üç esastan her biri; bk. عقائم ekânim.

اقتنة ukne A. a. 1 taştan yapılmış oda/kulübe/kümes, 2 ıssız dağ başlarında taştan yapılmış manastır.

اقتنى aknâ A. s. ince ve ucu kıvrık burunlu, doğan burunlu (kimse).

اقتنى akne'l-enf A. s. ince ve ucu kıvrık burunlu (kimse).

اقتوات akvât A. ç. a. yemekler, yenilecek şeyler; bk. قوت kût.

اقتواز akvâz A. ç. a. kum tepeleri; bk. قوز kavz.

اقتواس akvâs A. ç. a. 1 çember parçaları, 2 yaylar; bk. قوس kavs.

اقتوال akvâl A. ç. a. sözler; bk. قول kavl.

اقتوال ıkvâl A. a. söylemediği hâlde, bir kimsenin bir sözü söylediğini ileri sürme, (birine) bir sözü yüklemek.

اقتوال ıkvâliyyât A. ç. a. başkalarının söylediği ileri sürülen sözler, başkalarına yüklenen sözler.

اقتوام akvâm A. ç. a. kavimler; bk. قوم kavm.

اقتوى akvây A. s. 1 çok/pek/daha/en güçlü, 2 çok/pek/daha/en işe yarar, iş görür, faydalı.

اقتوم akvem A. s. çok/pek/daha/en doğru, güvenilir (kimse).

اقتوى akvâ A. s. pek/en güçlü olan (söz/delil vb.).

اقتوى akviyâ, **اقتوى akviyâ** A. ç. a. güçlü kimseler; zıddı: ضعفا zuafâ; bk. قوى kavî.

اقتوار ıkhâr A. a. birinin işini bitirme, batırma.

اقتى akyise A. ç. a. kıyaslar; bk. قياس kıyâs.

اقتى ekâbir A. ç. a. ulu kişiler, pek erdemli ve üst rütbeli kimseler; bk. اكبر ekber.

اقتى ekâzib A. ç. a. yalan sözler; bk. اكذوب ekzûbe.

اقتى ekârim A. ç. a. pek cömert kimseler; bk. اكرم ekrem.

اقتى ekâsire A. ç. a. eski Acem hükümdarları; bk. كسرى kisrâ.

اقتى ekkâf A. a. semerci, mesleği semercilik olan kimse.

اقتى ıkâf, **اقتى ıkâf** A. a. palan.

اقتى ıkâf, **اقتى ıkâf** A. a. yalan, asılsız söz.

اقتى ekkâl A. s. obur (kimse).

اقتى ekbâ, **اقتى ekbâ** A. ç. a. süprüntüler; bk. كيبا kibâ.

اقتى ıkbâb A. a. 1 yüz üstü düşme, yere kapaklanma, 2 mec. (bir işin) üstüne düşme, (başarmak için) sürekli ve aşırı uğraşip çaba gösterme.

اقتى ekbâd A. ç. a. karaciğerler; bk. كبد kebed.

اقتى ıkbâr A. a. (-i) büyütme, (-i) büyük görme/sayma.

اقتى ekber A. s. çok/pek/daha/en büyük, ulu.

اقتى ıktâb A. a. 1 yazı çalışması yapma, iyi yazı yazabilmek için alıştırma yapma, 2 (birinin yazısından) yazdırarak örnek alma, 3 söyleyip yazdırma.

اقتات ıktât A. a. kulağa fısıldama.

اقتاد ektâd A. ç. a. topluluklar, yığınlar, kalabalıklar; bk. كتد keted, ketid.

اقتاف ektâf A. ç. a. kürek kemikleri; bk. كتف kitf, ketif.

اقتام ıktitâm A. a. (-i) gizleme, (-i) gizli tutma.

اقتاح ıktihâl A. a. (göze) sürme çekme. -ıktihâl bulmak sürmeli hâle gelmek.

اقتاء ıktirâ, **اقتاء ıktirâ** A. a. (-i) kiralamaya, (-i) kira ile tutma.

اقتاب ıktirâb A. a. korkudan/sıkıntılı bir durumdan ötürü üzülmeye, üzüntü içinde bulunma.

اقتاء ıktirâs A. a. 1 üzüntülü ve düşünceli olma, 2 (bir şeye/işe) önem verme.

اقتاء ıktirâc A. a. (nem etkisiyle) kireçlenme/paslanma.

اقتاء ıktizâz A. a. bozulup buruşma, kırış kırış olma.

اقتاء ıktisâ, **اقتاء ıktisâ** A. a. giyinme.

اقتاء ıktisâb A. a. (çalışarak) kazanma, edinme, elde etme. -(-den) ıktisâb etmek/eylemek (birinin aracılığı ile/birinin üzerinden) kazanmak, edinmek.

اقتاء ıktisâr A. a. (-i) kırma.

اقتاء ıktifâ, **اقتاء ıktifâ** A. a. (ile) yetinme, (azı) çok sayma, (bir şeyi) yeter bulma, (bir şeyin fazlasını) aramama. -ıktifâ etmek/eylemek yetinmek.

اقتى ektem A. s. 1 kocaman karınlı (kimse), 2 çok/pek sarsaklayıcı, tembel, hımbıl (kimse).

اقتى ıktimân A. a. gizlenme, saklanma.

اقتى ıktinâ, **اقتى ıktinâ** A. a. 1 (birine) kendisini anne babasıyla özgüleştiren bir ad verilme, lakap konulma, 2 (söz) kinayeli söylenme.

اقتى ıktinân A. a. 1 örtü ardına saklanma, kendini gizleme, gizlenme, 2 (bir şeyi) saklama/gizleme.

اقتى ıktinâh A. a. (bir şeyin) özüne/içyüzüne ulaşma, gerçek yüzünü bilip an-

lama, aslını araştırıp anlamaya çalışma. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "(-in) özünü/içyüzünü öğrenip anlama/kavrama vasfını taşıyan (kimse)" anlamıyla kullanılmıştır: *pâdişâh-ı dekâyik-iktinâh* "inceliklerin özünü kavrama vasfını taşıyan padişah".

اكتواء iktivâ, **اكتوا iktivâ** A. a. *tıp* yara (bir alet vasıtası ile) dağlanma.

اكتيهال iktihâl A. a. kocama, ihtiyarlama.

اكتيهان iktihân A. a. saçına sakalına kır düşme, kır saçlı ve kır sakallı olma.

اكتياد iktiyâd A. a. hile etme, hileye başvurma.

اكتيال iktiâl A. a. kileyle/bir ölçüyle ölçme.

اكتار iksâr A. a. (sözü) çoğaltma. -**اكتار iksâr-i kelâm** F. a. sözü çoğaltma.

اكتر ekser A. s. pek çok. z. çoklukla, çoğu kez.

اكتري ekserî A. s. çok olanla ilgili bulunan, çoğu: *hükûm-i ekserî* çoğu hüküm. [Gerçi *sâhib-lâfolur erbâb-ı tab'in ekseri* mısraı ve *Bağlamaz her şükûfe meyve-i ter / Ekseri bittiği yerinde biter* beytinde olduğu gibi, Türkçe 3. kişi iyelikli biçim ile karıştırılmamalıdır.]

اكتريya ekseriyyâ A. z. çoklukla, çok kez, çoğu kez.

اكتري ekseriyyet A. a. çokluk.

اكتم eksem A. s. karnı büyük, şişman (kimse).

اكتوف üksûf A. a. sarmaşık.

اكتال ekhâl A. ç. a. sürmeler; bk. **كحل kühl**.

اكتال ekhal A. s. gözü sürmeli (kimse).

اكتار ekdâr A. ç. a. kederler; bk. **كدر keder**.

اكتاس ekdâs A. ç. a. hurmalar; bk. **كدس küds**.

اكتدار ikdirâr A. a. bulanma, bulanık duruma gelme.

اكتذب ekzeb A. s. en büyük yalan, kuyruklu yalan.

اكتوبه ükzûbe A. a. yalan/asılsız söz.

اكتر eger F. bağl. ise, -se. Türkçe şartlı cümlelerin başında geldiğinde şartı güçlendirici bir işlevi vardır.

اكترا ikrâ, **اكترا ikrâ** A. a. (-i) kiraya verme.

اكترام ikrâm A. a. 1 (-i) ağırlama, (-e) saygı gösterme, 2 (-e) ağırlama amacıyla bir şey verme, 3 (-e) bağışta bulunma, 4 bağış, iyilik, 5 alışverişte fiyat üzerinden alıcıya yapılan indirim. -**ikrâm etmek/eylemek** 1) (-e) saygı göstermek, 2) (-e) ağırlama amacıyla bir şey vermek, 3) (-e) bağışta bulunmak.

اكترامات ikrâmât A. a. 1 ağırlamalar, 2 (ağırlama amacıyla) (birine/birilerine) yedirilip içirilen şeyler, 3 bağışlar, iyilikler.

اكتراميه ikrâmiyye A. a. 1 saygı belirtisi olarak verilen hediye/para, 2 şirketlerin yapılan çekilişte hisse senedi sahiplerinden kazananlara verdikleri para.

اكتراه ikrâh A. a. 1 zorla, kendi isteği olmaksızın (bir iş) yaptırma, 2 (bir kimse) istemediği bir işi üzerine alıp yapmak zorunda kalma, 3 T. beğenmeme, iğrenme, tikslenme. -**ikrâh etmek** beğenmemek, tiksilmek. -**ikrâh gelmek** tiksinti duymak.

اكتراه ikrâhen A. a. istemeyerek, istemeye istemeye.

اكترحه egerçi F. bağl. ise de, -se de. Türkçe'nin bir tür birleşik cümlesinde ilk sırada yer alan cümlelerin başında gelir, sonraki cümle ise nesirde çoklukla ama, ancak, fakat, lâkin bağlamlarından birini alır; nazım dilinde ise Şâirlik egerçi mu'teberdir / Şi'ri tanımak da bir hünerdir örneğinde olduğu gibi, bulunmayabilir. Bu tür birleşik cümleler karşılaştırma cümleleridir.

اكترم ekrem A. s. 1 çok/pek/daha/en cömert (kimse), 2 pek/en şerefli, pek/en

değerli ve iyilikçi (kimse): *resûl-i ekrem, serdâr-i ekrem*.

اكترمانه ekremâne F. s. insanca, cömertçe, mert ve cömert olana yakıştır: *iltifât-ı ekremâne* "insanca iltifat".

اكترمي ekremî A. s. pek cömert, pek iyilikçi ve değerli kimseyle ilgili/ilişkili.

اكترميyyet ekremiyyet A. a. ekrem olma hâli ve niteliği, ekremlik.

اكترومه ükrûme A. a. 1 (birine) iyi davranma, saygı gösterip ağırlama, 2 (birine) iyilik yapma, bağışta bulunma.

اكتره ükre A. a. yuvarlak nesne; *كره küre*.

اكتره ekreh A. s. daha/pek iğrenç ve tiksindirici.

اكتساء iksâ, **اكتساء iksâ** A. a. (elbise, kaftan vb.) giydirme. -**iksâ etmek** giydirmek.

اكتساد iksâd A. a. (pazar) sürümsüz olma, alışverişte canlılık olmama.

اكتسوم üksûm A. a. çayırı çimeni çok güzel bahçe.

اكتسون igsûn F. a. büyük kimselerin giydikleri değerli, süslemeli, siyah renkli giysi.

اكتسى eksâ A. a. çok giyinen kimse.

اكتسيه eksiye F. a. boza.

اكتسير iksir A. a. 1 değersiz madenleri altına çevirdiği sanılan madde, 2 bütün hastalıkları iyileştirdiğine inanılan madde, 3 *tıp* iyileştirici özelliği olan kimi maddelerle şeker ve hoş kokulu maddelerin karıştırılmasıyla elde edilen acı karışım, şurup, 4 *mec.* iyi bir sonucun elde edilmesini sağlayan son derecede etkili şey: *ل-ي seâdet* "mutluluk iksiri".

اكتفاء ekfâ, **اكتفاء ekfâ** A. ç. a. denkler, benzerler, (biri öbürüne) örnek olanlar; bk. **كفو küfü**.

اكتفاء ikfâ A. a. (şürde) kafiye'nin son harfinin (revinin), aralarında boğumlanma yeri yakınlığı bulunan başka bir harfle değiştirilmesi.

اكتفار ikfâr A. a. (bir kimse için) "Kâfir-

dir" deme, (bir kimseyi) kâfir olmakla suçlama.

اكتفال ekfâl A. ç. a. 1 paylar, 2 kilim parçaları; bk. **كفل kifl**, 3 geride bulunan bölümler, ardlar, arkalar; bk. **كفل kefel**.

اكتفال ikfâl A. a. (birini) kefil yapma, (birine) kendisini temsil etmek üzere kefalet verme.

اكتفان ekfân A. ç. a. kefenler; bk. **كفن kefen**.

اكتل ükül A. a. 1 rızık, 2 meyve.

اكتل ekl A. a. yemek yeme. -**etmek** yemek yemek.

اكتلف eklef A. a. yüzü çilli kimse.

اكتله ekele A. ç. a. yiyeçiler, yiyenler; bk. **اكل âkil**.

اكتله ükle A. a. 1 ekmek parçası, lokma, 2 yiyecek şey, 3 akıl, zekâ, (kumaş) sık olma.

اكتليل ikli A. a. taç. -**اكتليل ikli** *iklil-i sinn* F. a. *tıp* diş uçları. -**اكتليل ikli** *iklilü'l-melik* A. a. 1) hükümdar tacı, 2) *bot.* melik otu; "eğrice otu", "koç boynuzu" da denilen bir tür ot.

اكتمال ikmâl A. a. (bir şeyin) (eksikliğini/eksiklerini) tamamlama, (bir şeyi) tam ve bütün duruma getirme. -**etmek** (bir şeyin eksikliğini/eksiklerini) tamamlamak.

اكتمام ekmâm A. ç. a. ağaç çiçeklerinin kapçıkları; bk. **كم kim(m)**.

اكتمام ekmâm A. ç. a. yenler, kol ağzları; bk. **كم küm(m)**.

اكتمان ikmân A. a. örtme, gizleme.

اكتمل ekmel A. s. çok/pek/daha/en tam, hiçbir kusuru ve eksikliği bulunmayan. -**اكتمل ekmelü'l-ekmelin** A. s. ekmel olanların en önde geleni.

اكتملانه ekmelâne F. s. ekmel olana yaraşır biçimde ve yolda.

اكتمليyyet ekmeliyyet A. a. tamlık, kusursuzluk, eksiksizlik.

اكتمه ekme A. s. anadan doğma kör (kimse).

ekimme A. ç. a. ağaç çiçeklerinin kapçıkları; bk. **kim(m)**.

ekme A. a. yüksek taşlık tepe, bayır. **ekmehiyyet** A. a. anadan doğma körlük.

eknâf A. ç. a. yönler, yanlar; bk. **kenef**. Eş anlamlısı olan **etrâf** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: **etrâf ü eknâf**.

eknân A. ç. a. perdeler, örtüler; bk. **kin(n)** ve **kinân**.

iknân A. a. bk. **ikmân**.

eknûn F. z. şimdi.

ekinne A. ç. a. yuk. m. bk.

ekvâb A. ç. a. küpler; bk. **kûb**.

ekvâr A. ç. a. demirci ve kalaycı ocakları; bk. **kûr**.

ekvâr A. ç. a. 1 zamanlar, süreler, çağlar, 2 belirli zaman aralıkları; bk. **kevr**.

ekvâz A. ç. a. bardaklar; bk. **kûz**.

ekvân A. ç. a. 1 varlıklar, var olan şeyler, 2 dünyalar, âlemler; bk. **kevn**.

ekûl A. s. obur, pisboğaz.

ekûlâne F. s. ve z. obur olana ya-raşırca.

ekûli F. a. oburluk.

ekyâs A. ç. a. keseler; bk. **kis**.

ekyâl A. ç. a. kileler, ölçekler; bk. **keyl**.

ekîd A. s. 1 sağlam, güçlü, 2 kesin, açık.

ekiden A. z. 1 sağlam ve güçlü bir biçimde, 2 kesin ve açık şekilde.

ekyes A. s. pek uyanık ve çabuk kav-rayışlı (kimse).

ekile A. a. yenmiş şey.

el A. takı Arapça'da eklendiği adı belirli yapan, "harf-i tarif" denilen takı. Türkçe'de, **عبد الله** *Abdu'llâh* "Allah'ın kulu", **haremeynû's-şerifeyn** "iki

şerefli kutsal yer, yani: Mekke ve Me-dine", **مُحَمَّدٌ** *muhabbetu'llâh* "Allah sevgisi" örneklerindeki gibi, ad takımlarında, ayrıca zarf ve ünlem olarak kullanılan birleşik biçimlerle bir yargı bildiren kimi kalıp sözlerde görülür.

elâ A. ünl. "Bak, dinle, uyanık ol, gözünü aç!" Türkçe'de yalnızca nazım dilinde olmak üzere **ey** ile birlikte **elâ ey** biçiminde kullanılmıştır.

illâ A. bağ. **in** "eğer" ve **lâ** "değil" takılarından oluşan bir birleşik yapı. Söze olumsuz şart anlamı katar, Türkçe'nin bir tür birleşik cümlesinde **yoksa**, **aksi takdirde** gibi bağlamlara karşılıktır. Dilimizde **و** ve **ile** birlikte, **والا** ve **illâ** biçiminde kullanılır: *Uslu dur, ve illâ dayak yersin* = *Uslu durmazsan dayak yersin*; *Uslu dur, yoksa/aksi takdirde dayak yersin* gibi. Halk dilinde **illâki** (**illâ+ki**) biçimi de vardır.

illâ A. takı 1 Türkçe'nin (-den) **başka/gayrı/mâada** gibi takılarına karşılık gelir. Şiirde ve nesirde Arapça'dan alıntı, az kullanılmış bir cümle yapısında görülür: *Senden ey cân munkatı' kılmaz beni illâ ecel*. "Ey can, seni ben-den ecelden başka bir şey ayırmaz"; *Kimse devrinde fiğân eylemez, illâ bûlbûl*. "(Senin) devrinde bûlbûlden başka kimse ağlayıp sızlanmaz". 2 T. z. ille, ille de, hele, özellikle: *Dolmayı çok severim, illâ/ille/ille de lahana dolmasını*, 3 T. z. her durumda ve her şartta, mutlak, mutlaka: *İllâ bulacaksınız diye tutturdu*.

elâtini F. a. sarmaşık otu.

el-emân A. ünl. Aman!, Medet! En çok şikâyet ve sığınma anlatır. Yerine göre başka anlatımları da vardır.

el-emân-hân F. s. "El-emân!" diye bağırın, şikâyet eden, yardım isteyen (kimse).

el-emru emruküm A. söz Buyruk sizin buyruğunuzdur.

el-ân A. z. 1 şimdi, şu anda, şimdiki durumda, 2 daha, henüz, hâlâ.

el-insâf A. z. İnsaf edilsin! İnsaf edilmeli! Dürüstlülle, hakka ve adalete uygun davranma dileği bildirir.

ilâne A. a. (-i) yumuşatma.

elibbâ A. ç. a. akıllı kimseler; bk. **libib**.

elbâb A. ç. a. 1 özler, 2 akıllar. [Teklisi ikinci anlamda kullanılmamıştır.]; bk. **lûb(b)**.

ilbâd A. a. 1 (-i) yapıştırma, 2 (bir yurttığa) yama koyma.

ilbâd F. a. pamuk atıcı, hallaç.

elbâs A. a. giyimlik şeyler, elbiseler; bk. **libs**.

ilbâs A. a. (-i) (ile) örtme, (-e) giydirmiş. -**ilbâs etmek** (-e) giydirmek.

elbet T. z. 1 mutlaka, her durumda ve şartta, kesin olarak, şeksiz şüphesiz, 2 sonunda, nihayet.

elbette A. z. (Türkçe metinlerde **gibi** yazıldığı da olmuştur) **mutlaka**.

elbise A. ç. a. giysiler, giyecekler; bk. **libâs**.

iltibâs A. a. (bir şey) (biçim/renk/görünüş/yazılış vb. bakımlardan) başka bir şeyle karışma, iki şey arasında (çeşitli bakımlardan) (biri öteki sanılacak derecede) benzerlik bulunma: **بول** kelimesinin **oldu** ve **öldü**, **bol** kelimesinin **bol**, **böl**, **bul**, **کدی** kelimesinin **kedi** ve **gidi** okunması gibi.

iltisâm A. a. 1 öpme, 2 örtünme.

ilticâ, **التجاء** A. a. (-den kaçıp) (-e) sığınma. -**ilticâ etmek** (-den kaçıp) (-e) sığınmak: *Ceyş-i gamdan kanda etsin ilticâ ehl-i niyâz?* "El açıp yalvaranlar gam askerinden (kaçıp da) nereye sığınsınlar?"

ilticâgâh F. a. sığınma yeri, sığınak.

ilticâgeh F. a. yuk. m. bk.

el-Cezîre A. a. Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki bölge, Mezopotamya.

el-cünûn fûnûn A. s. "Delilik türlü türlü"dür anlamında söz.

iltihâ, **التحا** A. a. sakal bırakma.

iltihât A. a. öfkelenme.

iltihâf A. a. (ile) sarınma, örtünme, (-e) bürünme.

iltihâk A. a. (-e) katılma. -**iltihâk etmek/eylemek** (-e) katılmak.

iltihâm A. a. tıp (yara) iyileşme, (yaranın ağzı) et bağlayıp bitişme, kapanma.

iltidâ A. a. yanıp yakılma, yalvarıp yakarma.

iltizâz A. a. (-den) lezzet alma/bulma.

iltizâk A. a. (-e) yapışma/yapışık olma.

iltizâm A. a. 1 (bir şeyi) (kendine) gerekli kılma, (bir şeyi yapmayı) kendisi için gerekli görme/sayma, 2 (birini) seçme, (birinin) tarafını tutma/taraftarı olma, 3 (-i) gerektirme, ... sonucunu verme/doğurma, 4 huk. devlet gelirlerinden birini/devlete ait veya hususi bir arazinin gelirini bedelini taksitlendirerek vereceğine kefil göstermek yoluyla götürü olarak üstüne alma.

iltisâk A. a. (iki şey) (birbirine) kavuşma/bitişme, (birbiriyle) birleşme. -**etmek** (birbirine) bitişmek.

iltitâm A. a. (su) dalgalanma, (dalgalar) birbiriyle vuruşma.

iltiâb A. a. oyun oynama.

iltiâk A. a. (renk) bozulma, değişme.

iltifât A. a. 1 (-e) yüz çevirip bakma, 2 (-e) değer verme, (-i) değerli ve

önemli sayma, (-e) ilgi ve yakınlık gösterme, 3 (-e) güler yüz gösterme, güzel sözler söyleyerek (birinin) gönlünü yapma, 4 *ed.* (sözü) söz edilenden söz söylenene, söz söylenenden sözü söyleyene çevirmek biçimindeki anlatma usulü.

الثغاف iltifâf A. a. 1 (-e) bürünme, (ile) örtünme, 2 bürülme, dürlülme, bürüm bürüm olma, 3 (çiçek için) katmerlenme, iki kat/kat kat olma.

الثغاف iltikâ', **الثغاف iltikâ** A. a. (iki şey) (bir yerde/noktada) birleşme, (iki şey) (birbirine) kavuşma.

الثغاف iltikât A. a. (-i) devşirip toplama, (-i) bir araya getirme, birden çok kitaba başvurarak bilgi toplama. -**etmek** toplamak, (birden çok şeyi) toplayıp bir araya getirmek.

الثغاف iltikâ' A. a. yüzün rengi değişme, beniz atma.

الثغاف iltikâm A. a. (-i) yutma. -**etmek** (-i) yutmak.

الثغاف iltimâ', **الثغاف iltimâ** A. a. 1 (renk) değişme, başkalaşma, 2 (bir nesne) özellik kazanma.

الثغاف iltimâs A. a. 1 (bir kimse) (birinin bir dileğini yerine getirmek için) (başkasından) (onu) korumasını, (ona) sahip çıkmasını isteme, 2 (resmi sebeplerden veya kişisel ilişkilerden dolayı birbirinin hatırını gözetmek durumunda bulunan iki kişi arasındaki) resmi olmayan istek, rica.

الثغاف iltimâsât A. ç. a. iltimaslar.

الثغاف iltimâs-kerde F. s. istenen (nesne).

الثغاف iltimâ' A. a. parıldama, ışık saçma. -**iltimâ'** etmek parıldamak, ışıltı saçmak. Seyrek olarak kimi Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "parıltı" anlamında kullanılmıştır: *Bir ruh-u mihr-iltimâ'* görüp / Hirelendi gözüm suâ' görüp.

"Güneş parıltılı bir yanak görüp / Gözüm kamaştı ışık görüp."

الثغاف iltimâm A. a. (kuş) (bir yere) konma. **الثغاف iltivâ'**, **الثغاف iltivâ** A. a. 1 (bir şey) burulup bükülme, 2 (iki şey) birbirine sarılıp dolaşma, birbirine girme, 3 (bir şey) eğrilme, bükülme, büküm hâline gelme, 4 (bir şey), kıvrım kıvrım olma, dalgalanma, 5 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "dalga" anlamında kullanılmıştır: *livâ-yi saâdet-iltivâ* "mutluluk dalgalı/dalgası mutluluk olan sancak", *livâ-yi bağy-iltivâ* "azgınlık dalgalı/dalgası azgınlık olan sancak."

الثغاف iltihâb A. a. 1 (ateş) parlaması, tutuşma, alev alma, 2 *tıp* vücudun bir yerinde/bir uzvunda meydana gelen ağrılı, ateşli şişlik/kızarıklık, 3 *mec.* iç yarası, gönül derdi. -**etmek** tutuşmak, alevlenmek.

الثغاف iltihâf A. a. parlaması, tutuşma, yanma.

الثغاف iltiyâm A. a. (yara) iyileşme, onulma, kapanma. -**iltiyâm bulmak** (yara) iyileşmek. -**iltiyâm olmak** (yara) iyileşmek.

الثغاف iltiyâm-pezir F. s. iyileşen (yara). **الثغاف ilcâ'**, **الثغاف ilcâ** T. a. (-i) zorlama, (-e) baskı yapma, (-i) yapmak zorunda bırakma.

الثغاف ilcâât T. ç. a. zorlamalar, zorunluluklar.

الثغاف ilcâm A. a. (ata) gem takma.

الثغاف elcime A. ç. a. (hayvanların ağızına takılan) gemler; *bk.* **licâm**.

الثغاف el-hâc A. a. hac görevini yerine getirmiş kişi, hacı.

الثغاف ilhâh A. a. (bir işin kabul edilmesini ve yapılmasını) rahatsız edici bir biçimde isteme, (bir şeyi yapması için) (birine) ileri derecede baskı yapma/ (bir işi yapmak istemeyene) zorla yaptırmaya çalışma.

الثغاف ilhâd A. a. 1 Tanrı'nın varlığına ve birliğine inanmama, 2 inançsızlık, dinsizlik.

الثغاف el-hâsıl A. z. sözün özü, hasılı, sonuç olarak, özetle.

الثغاف elhâz A. ç. a. göz ucuyla bakışlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

الثغاف ilhâf A. a. bir işin kabulü ve yapılması için insanı sıkacak/üzecek derecede zorlama.

الثغاف ilhâk A. a. 1 (bir şeye) (bir şey) katma, 2 *dilb.* kelimelerin sonuna harf, ya da takı ekleme.

الثغاف ilhâkât A. ç. a. katılan şeyler, katkılar, eklemeler.

الثغاف el-hâletü hâzihi A. z. şimdiki durumda, bu günkü günde, hâlâ, henüz.

الثغاف elhân A. ç. a. ezgiler, nağmeler, etkileyici hoş sesler; *bk.* **lahn**.

الثغاف el-hazer A. z. Sakın!, Sakının!, Sakınalım!, Sakınılsın!. Uyarı anlatır. Yinelemeli de kullanılır.

الثغاف el-hased A. z. doğrusu kıskanılır, kıskançlık duyulur, kıskanırm, kıskanıyorum.

الثغاف el-hak A. z. doğrusu, gerçekten.

الثغاف el-hukmü li'l-gâlib A. söz Söz yenenindir/üstün gelenindir. Sözü geçer olma üstün gelmektedir.

الثغاف el-hukmü li'llâh A. söz Hüküm Allah'ındır.

الثغاف el-hukmü li-men galebe A. söz Söz yenenindir/üstün gelenindir.

الثغاف el-hamdü li'llâh A. z. Yüce Tanrı'ya şükürler olsun.

الثغاف ilah (I ince okunur) A. a. "diğerleri ve sonrakiler de böyledir" demek olan ilâ **âhırıhi** sözünün kısaltması, vd.

الثغاف el-ed(d) A. s. hakkı kabul etmemekte direnen, hakka karşı direnen (kimse).

الثغاف ed-dâi A. a. duacı. İlimiye sınıfı mensuplarınca "duacınız" anlamında

bendeniz, bendeleri yerine kullanılırdı. Yazışmalarda **dâileri** biçiminde de kullanılmıştır.

الثغاف ildâm A. a. sürekli sıtma tutma, hastanın sıtma nöbeti sürme.

الثغاف elez(z) A. s./çok/pek/daha/en tatlı ve hoş.

الثغاف ilzâk A. a. (-i) yapıştırma.

الثغاف ilzâm A. a. (bir konu üzerindeki tartışmada/satranç vb. iddialı oyunlarda) (karşısındakini) susturma/susmak zorunda bırakma, söz söyleyemez duruma sokma, 2 devlet gelirlerinden birinin toplanması işini, belirlenen bedeli peşin/taksitlendirerek ödenmek şartı ile birine verme.

الثغاف ilzâmiyyât A. ç. a. susturucu sözler.

الثغاف elzem A. s. çok/pek/daha/en gerekli.

الثغاف elzemiyyet A. a. 1 pek/son derecede gerekli olma, 2 pek gerekli ve gereksinim duyulan şeyin durumu.

الثغاف elest A. a. ruhların yaratılıp Yüce Yaratıcı'nın "Ben sizin rabbiniz değil miyim?" diye sorarak sözleşme yaptığı zaman.

الثغاف es-selâm A. z. "Esenlik üzerine/üzerinize olsun" anlamında seslenmeli dua sözü. (Ve ile birlikte) **ve's-selâm** "Artık selâmdan başka diyebilecek şey kalmadı, hepsi bu kadar, buraya kadar" demektir.

الثغاف elsen A. s. açık seçik, pürüzsüz, doğru ve etkili söz söyleyen (kimse).

الثغاف elsün A. ç. a. diller; *bk.* **lisân**.

الثغاف elsine A. ç. a. yuk. m. *bk.*

الثغاف ilsâk A. a. (iki şeyi) (birbirine) bi-tiştirme/bağlama.

الثغاف es-salâ A. söz 1 "Gelin, toplanın, gelen gelsin" anlamında çağrı sözü, 2 "İşte meydan, kendine güvenen gelsin" anlamında meydan okuma sözü.

الثغاف eltâf A. ç. a. lütuflar; *bk.* **lutf**.

الطف *el-taf* A. s. pek/en güzel, pek/en hoş.
العاب *il'âb* A. a. (birine) oyun oynatma, oyunla meşgul etme.
العياذ بالله *el-iyâzü bi'llâh* A. söz Allah'a sığınırım/Allah'a sığınırız, Allah saklasın, Allah esirgesin. Sakınma ve esirgeme bildirir.
الغأ *ilgâ* A. a. (-i) bozma, kaldırma. -*ilgâ* kılınmak kaldırılmak.
الغاز *elgâz* A. ç. a. 1 bilmece, 2 (bilmece gibi) kapalı, anlaşılmaz sözler; bk. *لغاز* *lûgaz*.
الغاز *ilgâz* A. a. bilmece gibi sözde maksadı gizleme.
الغبطة *el-gbta* A. söz doğrusu imrenilir; imrenirim.
الغرض *el-ğaraz* A. z. sözün özü, maksada gelince.
الغيص *el-gıyâs* A. a. (hükümdar unvanı olarak) yardımcı.
الف *elf* A. a. bin.
الف *elf* A. a. Osmanlı Türkçesi alfabesinin ilk harfinin adı.
الفاظ *elfâz* A. ç. a. bir anlam gösteren ses birlikleri, ses kapları; bk. *لفظ* *lafz*.
الفاف *elfâf* A. ç. a. dalları birbirine girmiş, iç içe geçmiş ağaçlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
الف *ulfet* A. a. 1 alışma, alışıklık, 2 görüşme, konuşma, 3 dostluk, arkadaşlık, iyi konuşma, 4 (bir şeyi yapmaya/ kullanmaya) alışkanlık kazanma.-(ile) *ulfet etmek* (-e) alışmak.
الفتر *ulfetger* F. a. alışık, dost, arkadaş.
القأ *ilkâ* A. a. (-i) (-e) atma, (-i) (-e) bırakma/salma. -*ilkâ etmek*/eylemek (-i) bırakmak, (-i) atmak.
القآآت *ilkâât* A. ç. a. akıl karıştırıcı, zihin bulandırıcı sözler.
القاب *elkâb* A. ç. a. lakaplar (T. k. dili: lağaplar); bk. *لقب* *lakab*.
القأ *ilkâh* A. a. 1 (fidanı) aşılama, 2 (kadını) hamile bırakma,

القصة *el-kıssa* A. z. sözün özü, hasılı, el-hasil, gelem hikâyemize.
الكن *elken* A. s. peltek, dilinde pelteklik olan (kimse).
اللهي *Allâhi* F. a. Allah adamı, Allah'a yakınlaşma yolunda olan, Tanrı dostu, veli.
اللهيان *Allâhiyân* F. a. Tanrı dostları, veliler, evliyâ.
الم *elem* A. a. ağrı, sızı, (maddi ve manevî) acı, ıstırap.
الم *ülüm* F. a. bölük, kalabalıkça topluluk, grup. -*ülüm ülm* (T. ulam ulam) bölük bölük, bölükler hâlinde.
الماء *ilmâ* A. a. (-i) çalma.
المأ *ilmâh* A. a. 1 bir anlık parıldama, 2 (sevgili) bir an/bir bakımlık yüzünü gösterme.
الماس *elmâs* F. a. elmas.
الماس *elmâs-pâre* F. a. elmas parçası.
الماع *ilmâ* A. a. 1 (-i) parlatma, 2 (-i) gösterme, (-i) ima etme.
المأم *ilmâm* A. a. 1 küçük günah işleme, 2 (bir şey) (başka bir şeyin yerine) konma, (iki şey) (birbirine) yaklaşma, 3 ed. iki beyit/mısra arasındaki yakınlık.
المأ *elmah*, **المأ** *elmahî* A. s. her gördüğünün ne olduğunu öğrenmeye meraklı/her gördüğü şeyi merak ve dikkatle inceleyen (kimse).
المزده *elem-zede* F. s. acı görmüş, acılı durumlara düşmüş, mustarip (kimse).
المزديكان *elem-zedegân* F. s. acı çekenler, acı içinde olanlar.
المع *elma*, **المع** *elma'i* A. s. pek anlayışlı, pek zeki (kimse).
الله *el-minnetü li'llâh* A. söz "Şükür ve hamd Allah'a mahsustur" demektir. *Elhamdû li'llâh* gibi şükür sözü olarak kullanılır. Bu durumda "Allah'a şükürler olsun" demektir.
الواح *elvâh* A. ç. a. üzerine resim yapmaya yarayan yüzü pürüzsüz ve düzgün tah-talar; bk. *لوح* *levh*, *لوحه* *levha*.

الواز *elvâz* A. ç. a. bademler; bk. *لوز* *levz*, *لوزه* *levze*.
الوداع *el-vedâ* A. z. Allah'a ısmarladık, Kalın sağlıcakla, Allah'a emanet olun, Hoşça kalın. *el-vedâ-güvâ olmak* "El-vedâ" demek, vedalaşmak.
الوك *elûk* A. a. elçi.
الوكه *elûke* A. a. elçinin getirdiği/sunduğu güven mektubu.
الوان *elvân* A. a. renkler. s. 1 birkaç renkli, rengârenk, alacalı (nesne), 2 türlü türlü, birkaç türlü (nesne/hâl); bk. *لون* *levn*.
الوف *elûf* A. s. herkesle görüşüp konuşan, alışık, insan canlısı (kimse).
الوف *ülûf* A. ç. a. binler; bk. *الف* *elf*.
الونان *ilvinân* A. a. renkten renge girme, renklenme.
الوه *elûh* A. a. ant, yemin.
الوहित *ülûhiyyet* A. a. tanrılık, mabutluk.
الويه *elviye* A. ç. a. 1 sancaklar, 2 livalar, mutasarrıfla yönetilen yönetim birimleri; bk. *لوا* *livâ*.
اله *ilâh* A. a. Tanrı, Yaratıcı, Allah.
الهأ *ilhâ*, **الهأ** *ilhâ* A. a. (birini) (oyun, eğlence vb. şeylerle) oyalama.
الهاب *ilhâb* A. a. (ateşi) alevlendirme.
الهام *ilhâm* A. a. 1 (insanın içine) (bir şey) doğma, 2 içe doğan şey.
الهة *ilâhe* A. a. 1 Cahiliye Dönemi'nde dışı sayılan put/tanrıça, 2 ed. mec. son derecede güzel kız/kadın.
الهى *ilâhi* A. a. Tanrı katıyla ilgili, tanrısal.
الهى *ilâhi* T. a. Tanrı'ya yakarış ve övgü konulu şiir. Bestelenmiş olarak tekke-lerde ve Mevlid cemiyeti gibi dinî toplantılarda okunur.
الهى *ilâhi* T. ünl. Allah'ım! Tanrı'm!
الهيأت *ilâhiyyât* A. a. 1 Tanrı ile/Tanrı katıyla ilgili şeyler, 2 felse. felsefenin tanrısal konularla ilgili kısmı, teoloji.
الهيون *ilâhiyyûn* A. ç. a. 1 felse. Tanrı'nın varlığına ve birliğine inanan felsefi gö-

rüşler, 2 felse. felsefenin teoloji kısmıyla uğraşan düşünürler.
الهييت *ilâhiyyet* A. a. tanrılık, bütün varlık ve varoluş gerçekliklerini kapsayan bir ve tek oluş, ehadiyyet.
الهى *eliy(y)* A. s. çok yemin eden (kimse).
الهى *ilâ* A. takı Türkçe -e ekiyle -e kadar takısına karşılık gelen, "harf-i cer (= cer harfî)" denilen takı. Zarf olarak kullanılan kimi Arapça alıntılarda görülür:
الهى آخره *ilâ âhirihi* A. z. sonuna dek.
الهى الابد *ile'l-ebed* A. z. sonsuza dek
الهى اليف *elyâf* A. ç. a. 1 iplikler, teller, lifler, 2 anat. sinir örgüleri; bk. *ليف* *lif*.
الهى الى الآن *ile'l-ân* A. z. şimdiye kadar.
الهى اليز *eliz* F. a. tepme, tekme, çifte.
الهى اليف *elif* A. s. 1 alışılan/yakınlık sağlanan (şey), 2 alışmış, alışkın (kimse). -*elif eylemek* alışmak, yakınlık sağlamak.
الهى اليف *elyak* A. s. çok/pek/daha/en layık.
الهى اليم *elim* A. s. (maddi ve manevî) acı verici, acı çektirici (durum/iş/olay).
الهى اليوم *el-yevm* A. z. 1 bugün, şimdiki durumda, 2 hâlâ, henüz.
الهى الية *ileyhi* A. zam. (erkek için) ona, kendisine. [Kimi Arapça alıntılarda görülür: *mûmâ ileyhi* "kendisinden ima yoluyla söz edilen erkek."]
الهى الية *ilye, elye* A. a. (insan ve hayvanda) arkada bulunan kaba et, sağrı, kıç.
الهى الية *ileyhâ* A. zam. (dişi için) ona. Kimi Arapça alıntılarda görülür: *mûmâ ileyhâ* "kendisinde ima yoluyla söz edilen dişi."
الهى الية *ileyhim* A. zam. (erkek ve dişi için) onlara. Kimi Arapça alıntılarda görülür: *mûmâ ileyhim* "kendilerinden ima yoluyla söz edilen erkek ve dişi kişiler."
الهى الية *ileyhimâ* A. zam. (erkek ve dişi için) o ikisine. Kimi Arapça alıntılarda görülür: *mûmâ ileyhimâ* "kendilerinden ima yoluyla söz edilen iki er kişi/iki hatun kişi."

am üm(m) A. a. 1 ana, anne, 2 kaynak, kök, menşe, asıl. **am ümm-i veled** F. a. satılmaz cariye. **am ümmü'l-habâis** A. a. kötülüklerin anası, yani: şarap; **am ümmü'r-rezâil** A. a. rezilliklerin anası, yani: bilgisizlik. **am ümmü'l-kitâb** A. a. Levh-i mahfuz. **am ümmü'l-Kur'ân** A. a. Kur'ân'ın ilk suresi olan Fatıha suresi. **amma** A. bağl. (T. k. dili: ama, amma) 1 ancak, şu kadar var ki: Gerçi her rûz kât'ı râh ederim / Bilmem amma ne vakte dek giderim. Kimi zaman ki ile birlikte kullanılır: *Mesnevî ammâ ki her beyti cihân-ı ma'rîfet. Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile.* 2 farz edelim, var sayalım, tutalım: *Ama o beğenmeyecekmiş, ne yapalım, kendi bilir.* 3 garip bulma, şaşırtma, abartma bildirir: *Amma yaptın! Amma da yaptın ha! Amma yaptın ha! Ama ne laf! Amma ses ha! Amma da ses!* **emmâ-ba'd** A. z. kitaplarda sırasıyla- besmele, övgü ve dualardan, yani: *hamdele ve salveleden* sonra konuya girileceği zaman kullanılan bir söz. Asıl maksatla, yani konu ile önceki bölümleri ayırıcı bir özelliği olduğu için **fasl-i hutâb** da denir. **imâte** A. a. (-i) öldürme. **emâsil** A. akrânlar, (yaşça başça) birbirine denk olanlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]-. **emâsil ü akrân** F. a. (yaşça başça) denkler, bk. **akrân**. **emâcid** A. ç. a. ulular, pek saygın kimseler; bk. **emced**. **emârât** A. ç. a. (geride kalan/bırakılan) kalıcı izler, kaybolmayan nişanlar; bk. **emâre**: *emârât-ı hayriyye* "kalıcı hayır işleri". **emâret** A. a. emirlik, beylik, yöneticilik.

emârid A. ç. a. bıyıkları terlememiş gençler; bk. **emred**. **imâre** F. a. 1 sayı, sayma, 2 hesaplama, tahmin. **emâre** A. a. yok olmayan/silinmeyen iz. **emmâre** A. s. nefse kötülük buyurucu, (kişiyi) kötü işler yapmaya yöneltici/yönlendirici, kötü istekleri nefse güzel gösterici (dürtü). **emâzir** A. ç. a. kendine güvenen, güven duygusu güçlü olan kimseler; bk. **mezîr**. **imâta** A. a. (-i) uzaklaştırma, (-i) uzağa sürme. **emâkin** A. ç. a. mekânlar; bk. **mekân**. **imâle** A. a. 1 (-i) (-e) çevirme, (-e) (doğru) döndürme, (-i) (yana/bir yana) eğdirme/yatırma. **etmek** (-i) (yana/bir yana) eğdirmek, 2 ed. bir açık hecede kısa ünlüyü vezin gereği uzun okuma. **imâlât** A. ç. a. (şiirde) hece ünlülerinin olağan dışı uzun okunmaları/uzun okunan heceler; bk. **imâle**. **emâlic** A. ç. a. uzun yapraklı otlar/fidanlar; bk. **ümlûc**. **emâlis** A. ç. a. otsuz ve susuz kırlar, çöller; bk. **imlis**, **imlise**. **emâm** A. a. ön. **imâm** A. a. 1 önde bulunan, kendisine uyulan kişi; önder, baş, başbuğ, bey, reis, 2 (camide) ilk safın önünde durarak farz namazların topluca kılınmasında kılavuzluk eden kişi. **imâm-ı a'zam** F. a. en büyük imam, Hanefî mezhebi kurucusu Nu'mân bin Sâbit. **imâm-i mübin** F. a. Levh-i mahfûz [Kur'an'dan alınmıştır.]-. **imâmü'l-müslimîn** A. a. halife. **imâmet** A. a. 1 imamlık, (namazda) imam olan kişinin durumu ve görevi,

2 (mezhep ve ilimde) imam unvanı, 3 halifelik. **imâmet eylemek** (namazda) imamlık görevini yerine getirmek. **imâme** A. a. 1 kehribardan veya başka bir sert maddeden yapılma ağızlık, 2 tespihin ucuna takılan içi delik uzun, şekilli parça. [Tanelerin dizildiği ipliğin iki ucu deliğinden geçirilip düğümlenir ve üzerine ibrişim veya gümüş telden örülmüş sapına taneler eklenmiş bir püskül takılır.] **emân** A. a. (T. k. dili: aman) 1 korkusuzluk, güven hâli ve duygusu, 2 (-i) bağışlama. **aman vermek** (-i) bağışlamak. **aman vermemek** (-i) bağışlamamak, bağışlamayıp hak ettiği cezayı vermek, 3 bağışlanma. **aman istemek** bağışlanmasını istemek. **emânât** A. ç. a. emanetler: *emânâtî mukaddese* "Topkapı sarayında saklanan Hz. Peygamber'e ait kutsal eşya". **emânet** A. a. 1 (bir şeyi) (birine) güvenip bırakma. **emânet etmek** güvenip bırakmak. 2 güvenilip bırakılan şey, 3 bazı devlet dairelerinin adı: *şehr emâneti*. **emâneten** A. z. emanet olarak, emanet yoluyla. **emânetu'llâh** A. a. Allah tarafından emanet yerinde olan halk, özellikle halkın korunmaya muhtaç kesimleri. **emânetdâr** F. a. kendisine daha sonra alınmak üzere eşya bırakılan güvenilir kimse, emanetçi. **emânetdârî** F. a. emanetçilik. **emân-hâh** F. s. bağışlanma dileyici. **emânî** A. ç. a. dilekler, istekler, niyetler; bk. **ümniyye**. **ümmet** A. a. 1 aynı soydan gelen, aynı dili konuşan insan topluluğu, 2 aynı dinin mensupları, cemaat. **ümmet-i da'vet** F. a. çağrıldık-

ları hâlde inkârda ayak direyip iman etmeyenler. **ümmet-i icâbet** F. a. çağrıya uyup iman edenler. **imtisâl** A. a. 1 (-e) uyma, (bir şeyi) örnek alıp davranışlarını ona uydurma, 2 (buyruğa/buyruklara) boyun eğip ona göre davranma, gereklerini yapma. **imtisâlen** A. z. uyarak, boyun eğip gereklerini yerine getirerek. **imtihân** A. a. 1 (-i) deneme, sınav, 2 (bir kimsenin bilgisinin/birikiminin/tecrübesinin/yeterliğinin ölçüsünü anlamak için yapılan) deneme, sınav. **imtihân olmak** denenmek. **imtihâna çekmek** (bilgisini/yeterliğini ölçmek için) (birini) denemek/sınamak. **imtihâna kalkışmak** (birini) deneme girişiminde bulunmak. **imtihâz** A. a. (bir nesne) temiz, arı duru olma. **imtidâd** A. a. uzun süreli olma, uzun sürme, uzama. **imtidâd etmek** uzamak. **imtirâ'**, **imtirâ** A. a. kararsızlık, (zihin) iki nesne arasında seçim yapmama. **imtirâs** A. a. kaşınma, (kaşınmak için) sürtünme. **imtizâc** A. a. 1 karışma özelliği taşıma, karışabilir olma, 2 (birden çok cisim) (birbiriyle) karışarak tek cisim hâline gelme, 3 uyuşma, (iki ayrı şey) (birbirine) uygunluk gösterme/uygun düşme, 4 (kişiler) (birbiriyle) geçinme. **imtizâc etmek/eylemek** 1) uyuşmak, (birbirine) uygun düşmek, 2) geçinmek. **imtişât** A. a. saç ve sakalı tarama, taranma. **imtisâs** A. a. 1 (sulu bir şeyi) suyunu süze süze içme, emme, 2 tıp yiyeceklerin bağırsaklarda emilmesi. **imtisâs** A. a. (sıvıyı) emme/eme- rek içine alma.

امتثال *imtitâl* A. a. (bir işi) uzatıp geciktirme, boş ve yersiz sözlerle zaman harcaması.

امتعة *emtia* A. ç. a. metalar, (T. h. dili: **matahlar**) kumaş türünden mallar; bk. **متاع** *metâ*.

امتلاء *imtilâ*, **امتلا** *imtilâ* A. a. 1 (bir şey) (bir şeyle) dolma, 2 dolgunluk.

امتلاح *imtilâh* A. a. doğru söze yalan katma.

امتقن *emten* A. s. pek sağlam, pek dayanıklı.

امتناع *imtinâ* A. a. 1 (-den) geri durma, (-i) istememe, (-den) çekinme, 2 olmayış, imkânsızlık. -**imtinâ** etmek (-den) geri durmak, (-i) istememek.

امتنان *imtinân* A. a. (yapılanı/iyiliği/verileni vb.) başa kakma, -**imtinân** etmek (-i) başa kakmak.

امتهاء *imtihâ*, **امتها** *imtihâ* A. a. (kılıç, hançer vb.) bileme.

امتيياز *imtiyâz* A. a. 1 (kendinde olan/başkalarınca yüklenen bir yön ile) (başkalarından) ayrılma, 2 (iki şeye/başka şeylere göre olan) ayrılık, fark, 3 (bir işin) (başkaları yapamamak üzere) birine/bir birliğe/bir kuruluşa verilmesi, 4 ayrıcalık, 5 bir ülkenin kendi kanunları ile ve yarı bağımsız biçimde yönetilmesi yetkisi.

امتيازات *imtiyâzât* A. ç. a. 1 özel olarak verilen resmi izinler, 2 (bir şeyi) (belirli bir süre için kendilerine ayırmak suretiyle) kişilere verilen ruhsatlar.

امثال *emsâl* A. ç. a. benzerler; bk. **مثال** *misâl*.

امثال *emsâl* A. ç. a. meseller; bk. **مثال** *mesel*.

امثال *imsâl* A. a. huk. (kısas olarak) (suçluyu) öldürmek.

امثال *emsel* A. s. çok/pek benzeyen.

امثلة *emsile* A. ç. a. örnekler; bk. **مثال** *misâl*.

امثولة *ümsûle* A. a. örnek olarak getirilen beyit/mısra.

امجاد *emcâd* A. ç. a. şanlı, şerefli, tanınmış kimseler; bk. **مجد** *mecîd*.

امجد *emced* A. s. çok/pek/daha/en şerefli, şanlı (kimse).

امحاء *imhâ*, **امحا** *imhâ* T. a. (-i) yok etme, (-in varlığını) ortadan kaldırma. -**imhâ** etmek (-i) yok etmek. -**imhâ** ettirmek (-i) (bir araçla/biri aracılığıyla) yok etmek.

امحاض *imhâz* A. a. 1 (bir işi) doğrulukla, iyi niyet ve açık yüreklilikle yapma, 2 (sözü) doğrulukla ve açık yüreklilikle söyleme.

امحاق *imhâk* A. a. 1 (iş) bereketsiz olma, 2 (renk) kararma, (-in rengi) karaya dönme.

امحان *imhân* A. ç. a. tıp (yara/çıban) ağrının şiddetinden zonklama.

امدد *emedd(d)* A. a. son.

امدد *emed(d)* A. s. çok/pek/daha/en uzun.

امداد *imdâd* A. a. 1 (-e) yardım etme, (zor durumda olan birine yardım için) erişme/yetişme, 2 (birinin bulunduğu zor durumdan kurtulmasını sağlayan/sağlayacak olan) iş, yardım. -**imdâd** etmek/eylemek yardım etmek.

امدوحة *ümdûha* A. a. övgü sebebi olan iş/durum/şey.

امر *emer(r)* A. s. çok/pek/daha/en acı (nesne).

امر *emr* A. a. (T. k. dili: **emir**) 1 buyurma, 2 buyurulan şey, buyruk, 3 iş, 4 konu, husus, 5 olan biten şey, olay.

امراء *ümerâ*, **امرا** *ümerâ* A. a. beyler; bk. **امير** *emir*.

امراة *imreet* A. a. kadın.

امراج *imrâc* A. a. (hayvanı) otlatma/otlatmak için çayıra salma.

امرار *imrâr* A. a. (-i) geçirme: *imrârî vakt* "vakit geçirme".

امرار *imrâr* A. a. (-e) acı katma, (-i) acılaştırma.

امراض *emrâz* A. ç. a. hastalıklar; bk. **مرض** *maraz*.

امران *emrân* A. ç. a. kürkleri; bk. **مرن** *mern*.

امرد *emred* A. s. sakalı, bıyığı çıkmamış, yüzünde henüz kıl bulunmayan (genç).

امرنامه *emr-nâme* F. a. (T. k. dili: **emir-nâme**) 1 bir işin yapılmasını buyruk olarak bildiren yazı, 2 bir üst makam/bir sözü geçer kişi tarafından gönderilen mektup.

امرود *emrûd* F. a. (T. k. dili: **armut**); bk. **ارمود** *ermûd*.

امزجه *emzice* A. ç. a. mizaçlar; bk. **مزاج** *mizâc*.

امس *emes(s)* A. s. daha çok/en çok dokunan/değen (nesne).

امساء *imsâ*, **امسا** *imsâ* A. a. 1 akşam olma, akşam vakti olma, 2 (bir yerde) akşamlama/akşam oluncaya dek kalma/oturma.

امساس *imsâs* A. a. (el) sürme, (el) dokundurma.

امساك *imsâk* A. a. (kendini) tutma, (nefsini) (-den) alıkoyma. -**imsâk** eylemek (nefsini) (-den) alıkoymak.

امساكية *imsâkiyye* T. a. ramazan ayı için hazırlanan, imsak vakitlerini gösterir basılı kâğıt.

امسية *emsiye* A. ç. a. akşamlar; bk. **مساء** *mesâ*.

امشاط *emşât* A. ç. a. taraklar; bk. **مشط** *mişt*, **مُشْت**.

امصار *emsâr* A. ç. a. büyük yerleşim yerleri, şehirler; bk. **مصر** *mısr*.

امصاص *imsâs* A. a. (-i) emdirmek, (-i) çekerek (-in) içine aldırma.

امصال *imsâl* A. a. (malı/serveti) (yararsız ve yolsuz biçimde, yok yere) tüketme.

امضاء *imzâ*, **امضا** *imzâ* T. a. 1 (bir) (mektup, yazı/senet vb. altına) kendi adını yazma, 2 (bir) (mektup, yazı/senet vb.

altına) sahibi tarafından yazılmış/(bir biçimde) düzenlenip konulmuş) ad. - **imzâ** atmak/etmek/koymak (yazılmış bir mektup, yazı/senet vb. altına) kendi adını yazmak.

امطار *emtâr* A. ç. a. yağmurlar; bk. **مطر** *matar*.

امطار *imtâr* A. a. (yağmur) yağdırma.

امعاء *em'â*, **امعا** *em'â* A. ç. a. bağırsaklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

امعان *im'ân* A. a. (bir işte) çok çaba harcaması, (bir işi yaparken) çok dikkatli ve titiz davranma, (-i) büyük bir dikkatle ve titizlikle gözden geçirme: *nazar-i im'ân* "dikkatli/derinliğine bakış". -**im'ân** etmek/eylemek (-i) büyük bir dikkatle/titizlikle gözden geçirmek.

امعان نظر *im'ân-i nazar* F. a. (-i) büyük bir dikkatle gözden geçirme.

امكان *imkân* A. a. olabilir/yapılabilir durumda bulunma, olabilme, olabirlik. -(-e) **imkân** bulmak (-e) erişmek: *Buldu şeref-i kabîle imkân*. "Kabul edilme şerefine erişti."

امكنه *emkine* A. ç. a. yerler; bk. **مكان** *mekân*.

امل *emel* A. a. umut, dilenip de olması beklenen/istenen şey, arzu.

املاء *imlâ*, **املا** *imlâ* A. a. 1 (sözü) kâğıda geçirme, 2 (yazacaklarını) söyleyip (birine) yazdırma, 3 dilin kelimelerini olması gerektiği gibi, yanlışsız yazma, 4 (-i) doldurma, 5 *mec.* (birinin yolu/gidişi) düzelme, (biri) doğru yola gelme. -**imlâya** gelmek (tuttuğu kötü yolu bırakarak) düzelmek. -**imlâya** getirmek *mec.* (birinin yolunu/gidişini) düzeltmek, (birini) doğru yola getirmek.

املاح *emlâh* A. ç. a. tuzlar; bk. **ملح** *milh*.

املاق *imlâk* A. a. yoksul düşme.

املاك *emlâk* A. ç. a. mülkler; bk. **ملك** *mülk*.

املال *imlâl* A. a. (-i) usandırma.

املاح *emlah* A. s. pek/en güzel.

املس **emles** A. s. pürüzsüz, düz (yer/nesne).

املوج **ümlûc** A. a. uzun yapraklı ot/fidan.
املسه **imlîse** A. a. çöl, sahra.

امليسى **imlîsi** A. s. yabancı, işe yaramaz (kimse).

امم **üm-mem** A. ç. a. ümmetler; bk. امت **üm-met**.

امن **emn** A. a. 1 korkusuzluk, güven duyma hâli, 2 güven, huzur, düzen. -امن و-
امان **emn ü emân** F. a. korkusuzluk.-
امن و آسایش **emn ü âsâyiş** F. a. düzen, güven.

امناء **ümenâ'**, امناء **ümenâ** A. ç. a. güvenilir kimseler. bk. امين **emin**.
امناء-ي **ümenâ-i kavm** F. a. bir topluluğun güvenini kazanmış olan ileri gelen kimseler.

امنع **emna'** A. s. çok/pek/daha/en sağlam ve dayanıklı (nesne).

امنيyet **emniyyet** T. a. 1 güven içinde olma hâli, 2 güvenme, güven duyma.

امنية **ümniyye** A. a. 1 istenen/umulan şey, 2 umut, ümit.

اموات **emvât** A. ç. a. ölümler; bk. موت **mevt**.

امواج **emvâc** A. ç. a. dalgalar; bk. موج **mevc**.

اموال **emvâl** A. ç. a. mallar; bk. مال **mâl**.

امواه **emvâh** A. ç. a. sular; bk. ماء **mâ'**.

امور **ümûr** A. a. 1 işler, şeyler, olaylar, olan bitenler, 2 (tekli gibi) görev, vazife.-**ümûr etmek** (bir işi) görev saymak, (bir işle) ilgilenmek, (bir işi) üstlenmek; bk. امر **emr**.

امور آشنا **ümûr-âşinâ** F. s. işbilir (kimse).

امور دیده **ümûr-dîde** F. s. görmüş geçirilmiş, tecrübeli (kimse).

امومت **ümûmet** A. a. analık, ana olma hâl ve niteliği.

امويه **Emevîyye** A. a. 1 ilk İslâm devletinin adı, 2 bu devleti kuran sülâlenin adı, Ümeyyeoğulları, Benî-Ümeyye.

امه **eme** A. a. cariye.

امهاء **imhâ** A. a. (kesici bir aleti) bileme, keskinleştirme.

امهات **ümme-hât** A. ç. a. 1 analar, 2 belli başlı/esaslı şeyler; bk. ام **üm(m)**.

امهات چار- **ümme-hât-i çâr** F. a. dört ana, dört unsur: hava, ateş, toprak, su.-**amhât ümmehâtü'l-hatîe** A. a. yanlış anaları: hırs, haset ve kibir.

امهار **emhâr** A. ç. a. mehirler; bk. مهر **mehir**.

امهال **emhâl** A. ç. a. mehiller; bk. مهل **mehl**.

امهال **imhâl** A. a. 1 acelesiz davranma, 2 (iş) sonraya bırakma.-**imhâl etmek** (iş) sonraya bırakmak.

امهق **emhak** A. a. (renk için) donuk beyaz; zıddı: ابلق **ablak**.

امهود **ümhûd** A. a. 1 içine tuz konulan, ağzı dar, dibi geniş tahtadan oyma kap, kavata, 2 çömlek kebabı pişirmeye yarayan o şekilde toprak kap, çömlek.

امى **üm-mî** A. s. 1 okuma yazması olmayan, 2 Hz. Peygamber'in unvanı.

اميا **emyâ** F. a. para kesesi, çanta.

اميال **emyâl** A. ç. a. miller; bk. ميل **mil**.

اميان **emyân** F. a. para kesesi, çanta; krş. هميان **hemyân**.

اميد **ümîd**, ümmîd F. a. ümit, umut.

اميدبخش **üm-mîd-bahş** F. s. umut verici (durum/iş).

اميدوار **üm-mîdvâr** F. s. ümitli, ümit besleyen (kimse).

اميدگاه **üm-mîdgâh** F. a. ümit yeri/kapısı.

امير **emîr** A. a. bir topluluğun, bir yörenin/bölgenin başı, bey, başbuğ.

اميرانه **emîrâne** F. s. ve z. emir olana düşer ve yaraşır yolda ve biçimde.

اميمه **emyeme** A. a. 1 demirci çekici, 2 bir tür ot.

امين **emîn** A. s. 1 güven duyan, güven içinde olan.-**emîn olmak** güvenmek, güven duymak. 2 güvenilir (kimse),

3 güvenli, güven duyulacak, güven içinde olunacak (yer/durum/zaman).

اميه **emihe** A. a. koyunlarda görülen uyuzluk.

اميوس **emyûs** A. a. kırılmamış tuz parçaları, tuz taşı.

اناء **inâ'**, اناء **inâ** A. a. kap, kap kacak.

انائيyet **enâiyyet** T. a. benlik.

انابت **inâbet** A. a. 1 günahlarına tövbe edip Hak yoluna dönme, 2 (bir) şeyhe bağlanarak tarikata girme.

انابه **inâbe** A. a. yuk. m. bk.

انابيب **enâbib** A. ç. a. 1 kamyı boğmakları, 2 yer altı oyukları, su yolları, *tıp* kamyı gibi içi boş aletler; bk. انوبه **ünbûbe**.

انابيش **enâbiş** A. ç. a. (yer elması, patates gibi) kimi bitkilerin kökünde, toprak içinde oluşan yumrular; bk. انوبه **enbûşe**.

اناث **inâs** A. ç. a. kadınlar.

اناجيل **Enâcîl** A. ç. a. İnciller; bk. انجيل **İncil**.

انار **enâr** F. a. nar.

اناره **inâre** A. a. 1 (-i) aydınlatma, ışık saçma, 2 *mec.* güzelleşme, güzellik kazanma.-**inâre etmek** aydınlatmak.

اناس **ünâs** A. a. halk, insanlar.

انافس **enâfis** A. a. pek/en nefis şeyler; bk. انفس **enfes**.

اناقه **inâka** A. a. sahip olduğu aşırı güzellik ve işve ile hayret verici olma.

اناله **inâle** A. a. (-e) kavuşturma.

انام **enâm** A. ç. a. 1 bütün varlıklar, bütün yaratılmışlar, 2 bütün insanlar.

انامل **enâmil** A. ç. a. 1 parmak uçları, 2 *mec.* el; bk. انمله **enmele, enmile**.

انامه **inâme** A. a. (çocuğu) uyutma.

انان **ennân** A. s. çok inleyen/inleyici (kimse).

انان **ünân** A. a. inleme.

انانيت **enâniyyet** A. a. benlik, egoizm.

اناي **enâyî** F. s. sözde bilgili/değerli (kimse), kendini değerli sanan/bir şey bilir zanneden (kimse), ahmak.

انباء **inbâ'**, انباء **inbâ** A. a. (-i) haber verme, duyurma, bildirme.

انبات **inbât** A. a. (toprak/yer) (ekilen tohumu) bitirme/yetiştirme, verimli olma.

انبار **enbâr** A. a. (T. k. dili: انبار **ambar**) içinde tahıl/eşya saklanan yer, depo, silo. [Teklisi kullanılmayan, tekli yerine kullanılan çoklulardandır.]

انباز **enbâz** F. a. 1 ortak, 2 eş, benzer.

انباغ **enbâğ** A. a. bir erkeğin nikâhlı karılarından her biri, ortak.

انبان **enbân** F. a. dağarcık, heybe.

انبانچه **enbânçe** F. a. dağarcık, çantacık, ufak heybe.

انبانه **enbâne** F. a. bk. انبان **enbân**.

انباه **inbâh** A. a. göz açtırma, uyandırma.

انباش **inbisâs** A. a. (yağ vb.) yayılıp dağılma.

انبور **enbûr** A. a. ocak ve ateşi karıştırmaya yarayan alet, kısac, egsü/egsi.

انبوربارس **enberbâris** A. (< Grekçe) a. halk arasında "kadın tuzluğu" denilen bitki.

انبوره **enbüre** F. a. 1 tüyü dökülmüş/yonulmuş, cavlak hayvan, 2 dolap beygiri, 3 dere, 4 işkembe.

انبوروت **enberût** F. a. armut.

انبساط **inbisât** A. a. 1 yayılma, 2 açılma, genişleme, 3 iç açıklığı, gönül ferahlığı, huzur.

انبسته **enbeste** F. a. koyulaşmış, katılaştırmış (nesne).

انبسته-دم **enbeste-dem** F. s. tembel, uyuşuk, miskin (kimse).

انبعاث **inbiâs** A. a. 1 gönderilme, 2 (-den) ortaya çıkma, (-den) doğma, (-den) ileri gelme.-**inbiâs etmek** (-den) doğmak, (-den) ileri gelmek.

انبهله **enbele** F. a. "demirhindi" denilen, ilaç yapımında kullanılan meyve.

انبوب **enbûb** F. a. 1 halı, döşeme, 2 döşek, minder.

ünbûb A. a. 1 kâmiş boğumu, 2 boğumlu nesne, 3 *tıp* bir ucu kapalı cam boru, tüp. -**ünbûbül-habl** dar yol, keçi yolu, patika.
ünbûbî A. s. kâmiş/kalem biçiminde (nesne).
enbûzen F. a. asıl, öz, madde.
enbûzen-i insân F. a. top-rak.
enbûşe A. a. patates, yer elması gibi bitki köklerinde, toprakta oluşan yumru.
enbûh F. a. 1 çokluk, bolluk, kalabalık, yığın. -**enbûh olmak** çoğalmak, bolalmak, 2 alay, bölük, topluluk.
enbûy F. s. koklayan/koklayıcı (kimse). a. koku.
inbihâr A. a. (yorgunluktan ötürü) nefes nefese kalma, sık sık soluma.
enbiyâ, **enbiyâ** A. ç. a. nebiler; bk. **nebi**.
enbir F. a. 1 balçık, 2 gelenek, töre, tören, ayin.
inbik A. a. damıtma aracı, imbik.
intâc A. a. (bir işi) sonuca vardırma, ... sonucunu verme. -(-i) **intâc etmek** ... sonucunu vermek.
intâş A. a. (tohum) toprakta çimlenme.
intân A. a. kötü kokma.
intibâc A. a. *tıp* (beden uzuvlarından biri) hastalık belirtisi olarak şişme.
intibâh A. a. 1 uyanık olma/bulunma, uyanıklık, 2 *mec.* göz açıklığı, *ziddi:* **gâflet**.
intisâr A. a. saçılıp dağılma.
intihâ, **intihâ** A. a. yanına dayanma.
intihâr A. a. (bir kimse) kendi canına kıyma, kendini öldürme.
intihâl A. a. başkasına ait söz/şiiri "Benimdir" diyerek sahiplenme, benimseme.

intihâb A. a. seçim, (-i) seçme, (bir şeyin iyisini/uygununu) ayırma.
intidâm A. a. (bir nesneyi) kolaylıkla ele geçirme.
intizâ A. a. (-i) (-den) alma/(-i) (-den) çekip çıkarma.
intisâb A. a. 1 (biriyle/bir yerle) yakınlık kurma, (bir yere/birine) sokulma, (birine) yanaşma, kapılanma, (kendine) yer bulma/edinme, 2 (bir iş/bir devlet dairesine) girme. -**intisâb eylemek/kulmak** (birine) yanaşmak, sokulmak, (bir yerde/birinin yanında) (kendine) yer bulmak/edinmek.
intisâc A. a. (kumaş) örülme, dokunma.
intisâh A. a. bir kitabın kopyasını alma/çıkarma, kopyalama suretiyle çoğaltma.
intisâk A. a. usulünce, her şey yerli yerinde olmak üzere dizilme, düzgün bir biçimde sıralanma/sıraya konma.
intişâ, **intişâ** A. a. 1 büyüme, gelişme, büyüüp serpilme, 2 (et beni) büyüme.
intişâr A. a. 1 yayılma, 2 dağılma; *ziddi:* **cem'**. -**intişâr etmek/olmak** 1) yayılmak, 2) dağılmak.
intisâb A. a. 1 dikilip durma, 2 *dilb.* (Arapça'da) kelimenin söz dizimi kuralına göre üstünlü (=mansub) olması.
intisâh A. a. (bir kimse) öğüt yolu sözleri kabul edip davranışlarını onlara göre düzeltme/düzenleme.
intisâr A. a. (birinden) oç alma, uğradığı acının acısını çıkarma.
intisâf A. a. 1 (birinden) hakkını tamamen alma, 2 (birine) acınma, ölçülü davranılma, 3 belirli süre yarıyı bulma. -**intisâf-ı ramazân** F. a. oruç ayının ortası.
intizâc A. a. 1 (gözyaşı) çok akma,

2 (su) fışkırıp saçılma, *tıp* (çıban) olgunlaşma, irini akacak duruma gelme.
intitâk A. a. (beline) kuşak bağlama, kemer kuşanma.
intizâr A. a. (-i) göz dikip bekleme, (-in) yolunu gözleme. Tamlayıcısı verme hâlinde bulunur: ... -*nin vusûlüne intizâr olunur* gibi.
intizâm A. a. düzenli, düzgün ve yolunda olma hâli, düzgünlük, düzenlilik. -(-e) **intizâm gelmek** düzelmek, düzgün hâle gelmek. -(-e) **intizâm vermek** (-i) düzgün ve düzenli hâle getirmek.
intiâş A. a. 1 (yere düşen kimse) doğrulup kalkma, 2 (hasta) iyileşip ayağa kalkma, 3 yeme içme, geçinme, geçim.
intiâz A. a. *tıp* iyice olgunlaşma, kıvama gelme.
intifâ, **intifâ** A. a. uçup gitme, kaybolup görünmez olma.
intifâh A. a. 1 şişme, kabarma, 2 *tıp* akciğerde su toplanması: *intifâh-ı batn* "karnın şişmesi".
intifâd A. a. (-i) eksiksiz olarak/bütünüyle alma.
intifâ A. a. kazanç elde etme, yarar sağlama.
intifâl A. a. nafile namaz kılma.
intikâ, **intikâ** A. a. (-i) seçme/seçip ayırma, ayırt etme.
intikâd A. a. (bir eser) tarafsız olarak incelenip değerlendirme biçiminde görüş bildirilme, kritik.
intikâs A. a. eksilme.
intikâz A. a. bozulma, kopup dağılma, çözülme: *intikâz-ı silsile-i rivâyât* "rivayetler zincirinin kopup bozulması".
intikâl A. a. 1 (bir yerden) (başka bir yere) geçme, göçme, 2 (hastalık) geçme, bulaşma, 3 (mal, mülk) (miras yoluyla) geçme, 4 taşınmaz malların

ölen kimselerden mirasçılara geçirilmesi ve bunların adına tapu verilmesi.
intikâm A. a. oç alma, acı çıkarma. -**intikâm almak** oç almak.
intikâh A. a. 1 (iyi bir söz işitip) içi açılma, (bir şeyle) avunma, 2 (hasta) yataktan kalkıp iyileşme dönemine varma.
intikâs A. a. baş aşağı dönme/düşme, tepe üstü yıkılma.
intimâ, **intimâ** A. a. (bir soydan gelme, (bir) soya mensup olma. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "soy", "tür, cins" anlamlarıyla kullanılmıştır: *ümerâ-yi hamâset-intimâ* "soyu yürekli/soydan yürekli beyler." *enr-i ibret-intimâ* "ibretli/ibret türü buyruk" gibi.
intihâ, **intihâ** A. a. 1 yasaklanan şeyden geri durma, 2 sona erme, son bulma.
intihâ-pezir F. s. 1 sona erici, son bulucu (nesne/durum), 2 son, ötesi olmayan (nokta/durum).
intihâb A. a. (-i) yağmalama, yağma yoluyla mal kaldırma.
intihâc A. a. yol bulma, yol bulup varma.
intihâz A. a. fırsat gözleme, (-in) fırsatını kaçırmama, (-in) zamanını kollama.
intihâz A. a. 1 yola/sefere gitme, 2 bir yöne/yere doğru hareket etme, 3 gitmek üzere davranma, ayaklanma.
intiyâh A. a. ağlama, ağlaya ağlaya gözyaşı dökme.
insirâm A. a. (diş) kökünden kırılma.
insikâb A. a. (inci vb.) delinme, (üzerinde) delik açılma.
insilâl A. a. üşüşme, bir yere toplanma.
insimâğ A. a. yere düşüp ezilme, berelenme.

انشاء *insinâ* A. a. انشا *insinâ* A. a. (ayak vb.) bükülme, burulma.

انشى *ünsâ* A. a. diş, kadın.

انجاء *incâ* A. a. انجا *incâ* A. a. (-i) kurtarma.

انجاز *incâz* A. a. sözünü tutma/yerine getirme. -*incâz etmek/eylemek* verdiği sözü tutmak.

انجاس *incâs* A. a. (-i) pisletme.

انجام *encâm* F. a. son. -*انجام کار* *encâm-ı kâr* F. a. işin sonu.

انجبار *incibâr* A. a. *tip* 1 (kırılmış kemik) kaynama, 2 kırılmış kemiği bağlayıp kaynamasını sağlama.

انجذاب *incizâb* A. a. (çekici bir şeye doğru) çekilme, eğilme.

انجر *encer* A. a. gemi demiri.

انجراد *incirâd* A. a. 1 soyunma, 2 soyulma.

انجزار *incirâr* A. a. (bir yöne/bir sona doğru) sürüklenme.

انجره *encere* F. a. ısırgan otu.

انجزام *incizâm* A. a. 1 (kemik) kırılma, 2 (kelime) Arapça kurala göre cezimli okunma, yani sonu ünsüzle kapanma.

انجسه *encise* A. ç. a. pislikler; bk. نجاست *necâset*.

انجلا *incilâ* A. a. انجلا *incilâ* A. a. ışıklı ve parlaklık, açıklık.

انجلاب *incilâb* A. a. sürülüp/sürüklenip götürülme, (bir nesne) bir yandan çekilmesi üzerine sürüklenme.

انجم *encüm* A. ç. a. yıldızlar; bk. نجم *necm*.

انجماد *incimâd* A. a. (su/sıvı) donma.

انجمن *encümen* F. a. topluluk, meclis, cemiyet. -*انجمن دانش* *encümen-i dâniş* F. a. bilim akademisi.

انجوج *encûc* F. a. öd ağacı.

انجوغ *encûğ* F. a. ocak.

انجير *encir* F. a. (T. k. dili: *incir*) bilinen meyve.

انجيل *İncil* A. a. *İncil*.

انحاء *enhâ* A. ç. a. yanlar, yönler.

[Teklisi olan *nahv* bu anlamda kullanılmamıştır.]; bk. نحو *nahv*.

انحاف *inhâf* A. a. (-i) zayıflatma, (-i) zayıf hâle getirme.

انحداب *inhidâb* A. a. kamburlaşma.

انحداد *inhidâd* A. a. 1 haddeden geçme, yassılanıp ezilme, 2 (kılıç, hançer vb.) keskin hâle gelme.

انحدار *inhidâr* A. a. yokuş aşağı/baş aşağı inme.

انحراف *inhirâf* A. a. 1 (bir yana) dönme, sapma, yön/yol değiştirme, 2 değişme, bozulma, 3 kırıklık, keyifsizlik. -(-den) *inhirâf etmek* (-den) sapmak, (gittiği yolu) değiştirmek.

انحسام *inhisâm* A. a. (dava) görülmesi bitip kesin hükme bağlanma.

انحصار *inhisâr* A. a. 1 (ile) sınırlı olma, (ile) sınırlanma, aynı sınır içinde kalıp dışarı taşmama, 2 bir ürünün/ticari maddenin bir mültezimin/bir şirketin eline verilmesi, tekel.

انحطاط *inhitât* A. a. 1 aşağı inme, alçalma, çökme, 2 (erzak, gıda, arazi vb.) fiyatı düşme, değeri azalma, gerileme, 3 (karakter) bozulma, kötüleşme, 4 (zekâ için) keskinliği gitme, gerileme.

انحطام *inhitâm* A. a. kırılma, ufalanma.

انحطاق *inhukâk* A. a. (iş/işler) kör düğüm olma, çözümsüz duruma gelme.

انحلال *inhilâl* A. a. çözülme, açılma.

انحلال پذیر *inhilâl-pezir* F. s. çözüm kabul edici.

انحماق *inhimâk* A. a. ahmak gibi görünme.

انحناء *inhinâ* A. a. انحناء *inhinâ* A. a. eğilme, eğik duruma gelme.

انحنياش *inhinyâş* A. a. ürkererek çekinme, ezilip büzülme.

انحدار *inhidâr* A. a. perdelenme, üzeri örtülme, görünmez kılınma.

انحداع *inhidâ* A. a. oyuna gelme, aldanma.

انحزال *inhizâl* A. a. (bel kemiği) kırılma, beli kırılmış gibi yürüme.

انحس *enhas* A. s. pek/en uğursuz (durum/nesne).

انحساف *inhisâf* A. a. 1 (ay) tutulma, 2 (toprak) yarıp göçme, yerde göçük oluşma, 3 kör olma.

انحشاش *inhışâş* A. a. (birbirine dokunup) hisırtı çıkarma, hisırdama.

انحفاض *inhifâz* A. a. 1 (yıldız) aşağı düşme, kayma, 2 (değer) azalma.

انحلال *inhilâ* A. a. dışarı çıkarılma, kovulma, sürülme.

انحناء *inhinâk* A. a. nefes alamayıp boğulma.

انحاء *endâ* A. a. endâ A. a. sözüne güvenilmez, yol yordam bilmez, tutum ve davranışları kötü kimse.

انحاء *endâ* A. ç. a. yağmurlar, çiyler; bk. ندى *nudâ*.

انداب *indâb* A. a. (yara) iyileşip yeri düzelme, kabuk bağlama.

انداخت *endâht* F. a. 1 (-i) atma, 2 atılma. -*endâht etmek* atmak. -*endâht olunmak* atılmak.

انداخته *endâhte* F. s. 1 atılmış, 2 konulmuş, bırakılmış.

انداد *endâd* A. a. eş, benzer. [Teklisi olan *nid(d)* kullanılmamıştır.] Tekli yerine kullanılan çoklulardandır. Metinlerde daha çok olumsuzluk takısı *bi* ile "eşsiz, benzersiz" anlamında *bi-endâd* biçiminde görülür.

انداز *endâz* F. s. atıcı, atan. Tek başına kullanılmayıp Farsça birleşik sıfatlarda yer alır: *silâh-endâz* "silah atan (asker)", *nigeh-endâz* "göz atan" gibi.

اندازه *endâze* F. a. 1 uzunluk ölçüsü, 2 T. arşının kumaş ölçmekte kullanılan küçük türü. 60 cm'dir.

اندام *endâm* F. a. 1 (insanda) beden, maddi yapı, 2 boy, boy pos, 3 (kamış için) düzgünlük, pürüzsüzlük, biçimlilik.

انداه *endâve* F. a. siva yapmaya yarayan alet, mala.

اندایش *endâyiş* F. a. sıvama, yaldızlama.

اندایشگر *endâyişger* F. a. yaldızcı.

اندرا *ender* A. s. çok/pek/daha/en nadir, benzersiz, eş benzeri bulunmayan (kimse/nesne).

اندرا *ender* F. *takı* -de, -nin içinde. Yineleyen iki kelimedenden ikincisinin başına gelir, berkitme sıfatları yapar: *piç ender-piç* "karmakarışık" gibi.

اندراء *indirâ* A. a. اندراء *indirâ* A. a. yayılıp dağılma.

اندراج *indirâc* T. a. (içine) sokulma/(içine) konma.

اندراست *indirâs* A. a. belirsiz olma, izi kalmama, bozulup yok olma.

اندراع *indirâ* A. a. 1 öne geçme, önderlik etme, 2 (bir işe) girişme, 3 (ay, güneş) bulut arkasından çıkma.

اندروز *enderez* F. a. 1 öğüt, 2 hikâye, 3 mektup.

اندرون *enderûn* F. a. 1 iç; *زید* *birûn*. 2 iç yan, iç yön, iç yüz, 3 (insanda) kalp, 4 *tar*. sarayda eskiden harem, sonraları ise hazine ve hırka-i saâdet daireleri.

اندري *enderi* A. a. kalın ip, halat.

اندفاع *indifâ* A. a. savulma, ortadan kalkıp gitme.

اندفاق *indifâk* A. a. (su) birden ve şiddetle dökülme.

اندك *ende* F. s. 1 az (şey), 2 yaşı küçük (çocuk).

اندماج *indimâc* A. a. (iki/ikiden çok şey) birbirine geçme, birbiri içine girme, kitlenme.

اندمال *indimâl* A. a. (yara) iyileşme, onulma, kapanma.

اندوخته *endûhte* F. s. toplanmış, derilmiş (nesne).

اندود *endûd* F. s. 1 sürülmüş, (yaldız sürülerek) yaldızlanmış (nesne), 2 (boya ile)

süslenmiş (nesne). Tek başına kullanılmayıp Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *zer-endûd* "altın sürülmüş", *ziver-endûd* "üzerine boya ile yapılmış süslemelerle bezenmiş."

endûz *F. s.* 1 kazanan, deren, bir araya getiren, yığan, 2 derilmiş, toplanmış, yığılmış, 3 yayılmış, sarmış, 4 kaplanmış, bürünmüş. Tek başına kullanılmayıp Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *zer-endûz* "altına bulanmış, altınla kaplanmış (nesne).", *zulmet-endûz* "karanlıkla kaplanmış, karanlığa bürünmüş, kapkaranlık olmuş (yer)."

endûh *F. a.* sıkıntı, acı, keder.

endûhgîn *F. s.* sıkıntılı, sıkıntıya düşmüş (kimse).

endûhnâk *F. s.* yuk. m. b.

enduh *F. a.* bk. **endûh**.

endiş *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) düşünen, düşünceli: *dûr-endiş* "derin/ayrıntılı düşünen, düşünce ufkü geniş (kimse)".

endişe *F. a.* 1 düşünce, 2 hayal.

inzâr *A. a.* (sonucunun ağırlığını bildirip duyurarak) (bir şeyden) sakındırma/korkutma.

inzâl *A. a.* (-i) indirme.

enzerût *F. a.* bir tür zamk. (Türkçe'de sarhoşluk verici/uyuşturucu madde olarak bilinir.); *krş.* **enzerût**.

enziâc *A. a.* yerinden kopma.

inzivâ *A. a.* bir köşeye çekilme, kimseyle düşüp kalkmayarak ıssız bir yerde oturma. **inzivâya çekilmek** ıssız bir yere çekilip kimseyle görüşmemek, düşüp kalkmamak.

ins *A. a.* insan, insanlar. Tek başına kullanılmayıp *cin/cân*, *melek*, *peri* kelimeleriyle kurulmuş bağlama öbeklerinde yer alır: *انس و جن / جان*

ins ü cin/cân, *انس و پری ins ü peri*, *انس و ملک ins ü melek*.

üns *A. a.* alışıklık, alışkanlık. **üns tutmak** alışmak.

insâ *A. a.* 1 (-i) unutturma, 2 (-i) veresiye satma.

ensâb *A. ç. a.* soylar; *bk.* **ne-seb**.

insâk *A. a.* secili, kafiyeli söz söyleme.

ensâl *A. ç. a.* soy kuşakları, nesiller; *bk.* **nesl**.

insân *A. a.* insan.

insâniyyet *A. a.* insaniyet, insanlık, insana yaraşır hâl, nitelik ve değerler.

enseb *A. s.* çok/pek/daha/en uygun.

insicâl *A. a.* (su/sıvı) dökülüp akma/saçılma.

insicâm *A. a.* ed. (söz) tutarlı ve düzgün olma.

ensice *A. ç. a.* dokumalar, dokuma kumaşlar; *bk.* **nesc**.

insidâd *A. a.* (bir şeyle) (önü) kapama, (bir şeyle) tıkanma.

insidâl *A. a.* (nesne) 1 sarkma, sarkık duruma gelme, 2 sarkık durumda bulunma, sallanma.

insilâb *A. a.* (bir şey) ortadan kalkma, kaybolma, silinip yok olma.

insilâh *A. a.* (-in içinden) sıyrılıp çıkma. **insilâh etmek/eylemek** (-in içinden) sıyrılıp çıkmak.

insilâk *A. a.* bir yola girme, bir yol tutma.

insilâl *A. a.* 1 gizlice savuşup gitme, sıvışma, 2 (kılıç) (kınından) sıyrılıp çıkma.

insiyâb *A. a.* (su) süzülüp akma, hızla akıp gitme.

insiyâk *A. a.* (bir güç/bir etki/bir sebep/bir çekim ile) çekilip gitme, (-in) ardına düşme.

ünsiyyet *T. a.* alışma.

inşâ *A. a.* 1 yapma, var etme, (-e) varlık kazandırma, 2 kurma, düzenleme, meydana getirme, 3 kaleme alma, edebî nitelikli düz yazı yazma, 4 *dilb.* zamana bağlı bir kılış ve oluş bildirmeden sözü emir, istek, dilek, gereklik gibi kavramlara bağlı olarak tasarlama biçiminde aktarma, 5 bu yolla aktarılan söz, 6 çeşitli yazışma örneklerini içine alan kitap. **inşâ etmek** yapmak. **inşâ edilmek** yapılmak. **inşâ ettirmek** (-e) yaptırmak. **in-şâa'llâh** *A. z.* "Allah isterse". Dua ve dilek cümlesidir; gelecekle ilgili/gelecekte yapılması/olması beklenen işler/durumlar için söylenir.

inşâi *A. s.* 1 yapıyla/yapımla ilgili, 2 düz yazı biçiminde edebî nitelikli yazı yazmakla ve bunun kuralları/yollarıyla ilgili, 3 *dilb.* kılış ve oluşun zamana bağlı gerçekleşmesini bildirmeyip emir, istek, dilek, gereklik gibi bir tasarlama belirtten sözle ilgili ve ilişkili.

inşâiyyât *A. ç. a.* bir gerçekliğe karşılık olmayan, dış gerçekliği bulunmayan cümleler.

inşâiyye *A. s.* yapı/yapım ile ilgili olan.

inşâd *A. a.* şiir okuma. **inşâd etmek** şiir okumak.

inşât *A. a.* (-i) neşelendirme, (-e) keyif verme.

inşâk *A. a.* (-i) koklatma, (burna) sıvı çekirme.

inşibâb *A. a.* gençleşme.

inşibâk *A. a.* birbirine geçip kenetlenme, balık ağı halkaları gibi birbirine geçip eklenme.

inşitât *A. a.* dağılma, dağınık hâle gelme.

inşihâb *A. a.* (kan/sıvı) fışkıрма.

inşirâs *A. a.* (el) soğuktan çatlama.

inşirâh *A. a.* (insan) açılma, ferahlama, iç rahatlığı duyma.

inşirâk *A. a.* "şark/şırak" diye ses çıkararak yarıma.

inşirâm *A. a.* yarık yarık olma.

inşiâb *A. a.* bölük bölük, takım takım olma, (topluluk) oymalara ayrılma. **inşiâb eylemek** takım takım olmak, (bir topluluk) oymalara ayrılmak.

inşikâk *A. a.* yarıma.

inşilâl *A. a.* (su) hızla ve şırıltılı bir biçimde dökülme, atılarak akma, şelâle meydana getirme.

inşimâr *A. a.* salınarak yürüme/yürüyüp geçme.

inşinâc *A. a.* (deri) buruşma, buruş buruş olma.

ünşûde *A. a.* okunmuş şiir, neşide.

ünşûta *A. a.* ilmek, düğüm.

ensâb *A. ç. a.* şerhler, belâlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.

insât *A. a.* susma, susup dinleme.

ensâr *A. ç. a.* Hz. Peygamber'e yardım edip Müslümanlığın yerleşip yayılmasına büyük katkılarda bulunmuş olan Medine kabilelerinden Evs ve Hazreci kimseler; *bk.* **nâsir**.

ensâri *A. s.* Ensar'dan olan (kimse).

ensâf *A. ç. a.* yarımlar; *bk.* **nısf**.

insâf *A. a.* ölçülü davranma, adalet ölçülerine göre hareket etme, (birinin aleyhinde olan bir iş ve işlemde) vicdanının sesini dinleme.

insibâb *A. a.* (sıvı) sızıp akma, dökülme.

insibâğ *A. a.* 1 boya tutma, boyalı hâle gelme, 2 *mec.* Tanrı katından ulaşan görüntülerle ruhta meydana gelen değişiklikler, değişik ruh hâlleri kazanma.

insidâm *A. a.* (kapak, tıpa vb.) basınçla atma, patlama.

insirâh *A. a.* açıklık kazanma, açığa çıkma.

انصراف *insirâf* A. a. 1 geri dönme, çekilip gitme, 2 *dilb.* (Arapça'da) isimlerin tam olarak çekimlenmesi, tenvin ve cer almayan çekimsizlerden olmamaları.

انسرام *insirâm* A. a. kesilme, kesilip yerinden ayrılma.

انصف *ensaf* A. s. çok/pek/daha/en insaflı.

انضباط *inzibât* A. a. 1 (iş/durum/gidiş) düzgün ve yolunda olma, 2 (toplum-da) yerleşik düzeni bozucu işler/eylemler olmama/bulunmama, huzur, sükûn.

انصماء *insimâ'*, **انصماء** *insimâ* A. a. (güneş) bulut altından/ufuktan çıkıp görünme.

انصياح *insiyâ'* A. a. kalıba dökülüp elde edilme/düzülme.

انزاج *inzâc* A. a. 1 (yemeği) pişirme/yenecek duruma gelene dek ateşte tutma, 2 (meyveyi) oldurma, olgunlaştırma/olgunlaşmasını bekleme, 3 (ilaç olarak hazırlanan karışım) kendi suyunda pişme.

انزاج *inzicâ'* A. a. yan yatma, bir yanına yaslanma.

انضمام *inzimâm* A. a. (bir şey) (bir şeye) katılma.-**inzimâm etmek** katılmak.

انطاق *intâk* A. a. söyletme.-**انطاق حق** *i-hak* F. a. gerçeği gizleme yolunda sözü evirip çevirirken bilmeyerek doğruyu söyleyiverme, ağzından kaçırma.

انطباخ *intubâh* A. a. (yemek) pişirilme.

انطباع *intibâ'* A. a. 1 (kitap, gazete, mecmua vb.) basılma, 2 (olduğu gibi) görünme, yansıma.-**etmek** (olduğu gibi) yansımak.

انطباق *intibâk* A. a. (tam olarak/bire bir) uyma.

انطفاء *intifâ'*, **انطفاء** *intifâ* A. a. (ateş vb.) sönme.

انطلاق *intulâk* A. a. 1 (esiri, mahkûmu) salıverme, yol verme, yollama, 2 yola düşme, gitme.

انطماس *intimâs* A. a. belirsiz olma, bütünü silinip yok olma.

انطواء *intivâ'*, **انطواء** *intivâ* A. a. dürülme, dertop olma.

انظار *enzâr* A. ç. a. bakışlar; *bk.* **نظر** *nazar*.

انظار *inzâr* A. a. (iş) sonraya bırakma.

انعال *in'âl* A. a. (at, eşek, katır vb.) nal-lama.

انعام *en'am* A. ç. a. 1 at, deve, sığır, koyun gibi büyükbaş hayvanlar; *bk.* **نعم** *neam*. 2 *En'am* suresi ile birlikte bazı Kur'an surelerini içine alan mecmua.

انعام *in'am* A. a. 1 (insana) yiyecek verme, rızıklandırma, 2 (-i) doyurma, (-i) yedirme, (-i) yedirip içirme, (-i) ağırlama, 3 (-e) verme, (-in) ihtiyacını karşılama, 4 bağış, bahşiş.-**in'am etmek** 1) (-i) yedirip içirmek, (-i) ağırlamak, 2) (ihtiyacını gidermek amacıyla) vermek, 3) (-e) bağışlamak, (-e) bağış olarak vermek.

انعدال *in'idâl* A. a. doğru yoldan çıkma, sapma.

انعدام *in'idâm* A. a. yıkılma, varlığı sona erme, yok olma.

انعرأ *in'irâ'*, **انعرأ** *in'irâ* A. a. diş etleri çekilip diş kökleri görünür hâle gelme.

انعرال *in'izâl* A. a. (-den) ayrılma, çekilme, (kendi isteğiyle) ayrılmayı kabul etme.

انعصار *in'isâr* A. a. (meyve vb.) sıkılma, suyu çıkarılma.

انعطاف *in'itâf* A. a. 1 bükülme, iki kat olma, 2 (yüzünü) döndürme, çevirme, 3 *mec.* (-e) bakma, eğilme, ilgi gösterme, ilgilenme, 4 (ses, ışık) yansıma.

انعقاد *in'ikâd* A. a. 1 düğümlenme, bağlanma, 2 T. toplanma, topluca oturma (görüşme, konuşma vb. için) bir araya gelme.-**etmek** (meclis) toplanmak.

انعكاس *in'ikâs* A. a. bir yere çarpıp geri dönme, yansıma, yankılanma.-**in'ikâs etmek/eylemek** yansımak, yankılanmak.

انعم *en'am*, **انعم** *en'um* A. ç. a. azıklar, bağışlar, nimetler; *bk.* **نعمت** *ni'met*.

انغماس *ingimâs* A. a. suya dalma.

انغواء *ingivâ'*, **انغواء** *ingivâ* A. a. yanlış yola sapma, kötü istekler ardından koşma.

انف *enf* A. a. burun.

انفاد *infâd* A. a. 1 (kuyunun suyu) tükenme, 2 (-i) tüketme, (-i) bitirme.

انفاذ *infâz* A. a. 1 (bir) (hüküm ve emri) yerine getirme, 2 (ok, mermi vb.) hedefin ötesine geçirme.-**etmek** (hüküm) yerine getirmek.

انفار *enfâr* A. ç. a. topluluklar, bir araya gelmiş insanların oluşturduğu insan yığınları; *bk.* **نفر** *nefir*.

انفار *infâr* A. a. (hayvanı) ürkütme.

انفاس *enfâs* A. ç. a. 1 soluklar, 2 veliler ve ulu kimselerin sözleri; *bk.* **نفس** *nefes*.

انفاس *infâs* A. a. (-in) istek ve hevesini kamçılama, (-i) şevklendirme.

انفاك *infâk* T. a. (-i) besleme, (-i) geçindirme, (-e) geçimlik verme.

انفال *enfâl* A. ç. a. ganimetler. [Teklisi kullanılmamış çoklulardandır.]

انفال *infâl* A. a. ganimetten mal ayırıp verme.

انفئات *infitât* A. a. parçalanma, parça parça olma.

انفتاح *infitâh* A. a. 1 (kapı vb.) açılma, 2 *tıp* (tikanmış bir damar) açılma; *zıddı*: **انسداد** *insidâd*.

انفتاك *infitâk* A. a. yarılma, sökülüp ayrılma.

انفتال *infitâl* A. a. bükülme, eğrilip bozulma.

انفجار *inficâr* A. a. 1 şafak sökme, tan atma, 2 *bot.* (çiçek kapçıkları) açılma.

انفجاء *inficâni* A. s. çok konuşan, boşboğaz (kimse).

انفحة *infaha* A. a. peynir mayası.

انفخاني *infihâni* A. s. şişman (adam).

انفراج *infirâc* A. a. 1 açılma, geniş açılı duruma gelme, 2 (gönül) açılma, ferahlama, üzüntü ve sıkıntıdan kurtulma.

انفراد *infirâd* A. a. 1 tek/bir başına olma/kalma, 2 (ile) tanınma, benzerleri arasında sıvrılma, ayrıcalık kazanma, 3 bir başına kalış, yalnızlık hâli.-**infirâd etmek** (ile) tanınmak, ayrıcalık kazanmak: *adâlet-perverlikle infirâd eden...*

انفراق *infirâk* A. a. bütünlüğü/düzeni bozulma, birbirinden ayrılma, uzaklaşma, aynı şeyken başka başka olma, bozulup dağılma.

انفس *enfes* A. s. çok/pek/daha/en nefis (şey).

انفس *enfüs* A. ç. a. canlı cisimler; *bk.* **نفس** *nefs*. [Yalnızca âfâk ile birlikte **enfüs ü âfâk** bağlam öbeğinde kullanılmıştır.]

انفساح *infisâh* A. a. genişleme, geniş duruma gelme.

انفساخ *infisâh* A. a. bozulma, işlemez/işe yaramaz duruma gelme, battal olma.

انفساد *infisâd* A. a. bozulma, (olağan işleyişi) değişme.

انفصال *infisâl* A. a. 1 (bitişik olduğu yerden) ayrılma, aralanma, 2 T. (memurluktan) ayrılma.-**infisâl etmek** (bulunduğu memuriyetten) ayrılmak.

انفصام *infisâm* A. a. 1 kopma, üzülmeye: *infisâm-ı habl* "ipin kopması", 2 kesilme, durma: *infisâm-ı mücâdele* "kavganın/çekişmenin durması/kesilmesi".

انفتار *infitâr* A. a. yarılma, açılma, yarık oluşma.

انفطام *infitâm* A. a. (çocuk/yavru) süten kesilme.

انفع *enfa'* A. s. çok/pek/daha/en yararlı.

انفيال *infîâl* A. a. 1 etkilenme, (insanın psikolojik durumu) (bir etki ile/bir sebeple) değişme, başkalaşma, 2 gücenme, küsme.-**infîâl etmek** gücenmek. 3 *dilb.* (Arapça'da) çatısı dönüşlülük bildiren fiil.

انفكاك *infikâk* A. a. (bir şey) (yerinden) ayrılma/çıkma.-**infikâk etmek** (-den) ayrılmak.

انقلاق *infilâk* A. a. 1 yarıлма, açılма, ayrılма, 2 şafak söküп ortalık aydınlanma.

انقلال *infilâl* A. a. kesici aletlerin ağız kısımları bozulup çentik çentik olma.

انقھام *infihâm* A. a. anlaşılما, ne olduğu bilinip kavranما.

انقھ *enfiye* F. a. toz tütünden yapılip bur-na çekilerek kullanılan bir tür keyif verici madde.

انقھاء *inkâ'*, **انقھا** *inkâ* A. a. (-i) arıtma, temizleme.

انقھاذ *inkâz* A. a. (-i) (-den) kurtarma: *i-nâr* "ateşten kurtarma".

انقھاص *inkâs* A. a. (-i) eksiltme, (-in) miktarını azaltma.

انقھاض *enkâz* A. ç. a. yıkıntılar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

انقھاع *inkâ'* A. a. (-i) suda ıslatma, nemlendirme.

انقھاض *inkubâz* A. a. 1 (yayılı/açık durumdaki şey) kapanıp tortop olma; *zıddı*: **انقباض** *inbisât*, 2 *mec.* (insan için) içi sıkılma/kararma, sıkıntı basma, hü-zünlenme, 3 *tıp* peklik, tutukluk; *zıddı*: **لینت** *linet*.

انقھام *inkihâm* A. a. (bir işe) düşüncesizce girişme, saldırma.

انقھراض *inkirâz* A. a. soyu kuruma, (bir aile/bir topluluk tek bir kişi kalmamak üzere tükenme, bitme. -**inkirâz** **bulmak** (bir aile/bir soy) (tek bir kişi kalmamak üzere) tükenmek.

انقھسام *inkisâm* A. a. bölünme, bölük bölük olma.

انقھشار *inkışâr* A. a. (deri/kabuk) soyulma.

انقھشاع *inkışâ'* A. a. 1 (hava) (bulutların tamamen çekilmesi ile) açılما, ayazlama, 2 (bir şey) (üzerini örten örtünün kaldırılmasıyla) ortaya çıkما, görünme.

انقھص *enkas* A. s. çok/çok/pek/daha/en eksik.

انقھضاء *inkizâ'*, **انقھضا** *inkizâ* A. a. (vade/zaman/belirlenmiş süre) bitme, tükenme, sona erme.

انقھضاض *inkizâz* A. a. 1 çatlama, çatlak oluşma, 2 (kuş) havadan yere süzülüp inme.

انقھطاع *inkutâ'* A. a. 1 kesilme, bitme, tükenme, 2 kesikliğe uğrama, devamlılığı bozulma, (-in) ardı gelmeme, (-i) çekilme.

انقھلاب *inkulâb* A. a. değışme, dönme, başka şekle bürünme/başka hâle dönme/başka kalıba dökülme.

انقھلابات *inkulâbât* A. ç. a. değışmeler, başkalaşmalar.

انقھلاق *inkulâ'* A. a. 1 kökünden koparılma/sökülme, 2 yok edilme, kökten sökülüp bir yana atılma.

انقھلوع *ünkûa* A. a. suyun akarken irkilip biriktiğı yer.

انقھیاد *inkıyâd* A. a. 1 (-e) boyun eğme, (-in buyruğunu/buyruklarını) karşı durmaksızın kabul etme, 2 (-e) bağlı olma, (-e) bağlılık gösterme, 3 uysal davranma, hırçınlık göstermeme. -**inkıyâd** **etmek** 1) (-in buyruğuna/buyruklarına) boyun eğmek, 2) (-e) bağlılıktan ayrılmamak.

انقھیاداً *inkıyâden* A. z. buyruk tutma yoluyla, boyun eğme suretiyle.

انقھیاض *inkıyâz* A. a. yıkılma, çökme.

انقھاح *inkâh* A. a. (birini) nikâhlama.

انقھکار *engâr* F. a. sanı, zan.

انقھکار *inkâr* A. a. 1 "yok" ve "değil" deme, tanımama, kabul etmeme, doğrulama, 2 (insan) yaptığı/söylediğini kabul etmemekte ayak direme, *zıddı*: **اقرار** *ikrâr*, 3 *huk.* (zanlı) yüklenen suç kabul etmeme. *zıddı*: **اعتراف** *i'tirâf*.

انقھکار *enkâz* F. a. zanaatkârların kullandıkları türlü el aletleri.

انقھکباب *inkibâb* A. a. yüz üstü düşme, kapaklanma.

انقھکین *engübîn* F. a. bal.

انقھکام *inkitâm* A. a. sır olarak saklanma, açıklanmama, meydana çıkmama.

انقھکھ *enkiha* A. ç. a. nikâhlar; *bk.* **نکاح** *nikâh*.

انقھکھام *inkidâm* A. a. vücudun bir yanı ısıtılmış gibi kızarma/berelenme.

انقھکر *enker* A. s. çok/çok/pek/daha/en çirkin (nesne/ses vb.). -**انقھکھ** *enkerü'l-asvât* A. a. seslerin en çirkin, yani: eşek anırması.

انقھکھار *inkisâr* A. a. 1 kırılma, parçalanma, 2 (kalp) kırılma, gücenme, 3 beddua, 4 *fiz.* ışınların suya geçerken yönünden sapması, kırılma.

انقھکھاف *inkisâf* A. a. (güneş) tutulma.

انقھکھاف *inkışâf* A. a. 1 açılma, görünür olma, meydana çıkma, 2 *tas.* aydınlanma, manevi bir hâle geçme, sır perdesi ardını görme.

انقھکھت *engişt* F. a. kömür.

انقھکھت *engüşt* F. a. parmak. -**انقھکھت** *engüşt-i işâret* F. a. işaret parmağı. -**انقھکھت** *engüşt-i sûtürk* F. a. baş parmak.

انقھکھت بر دهان *engüşt ber-dehân* F. s. parmağı ağzında, yani şaşırmış, ne yaptığını ve yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse).

انقھکھت *engüşt* F. a. yüzük.

انقھکھت *engüşt* F. a. yuk. m. *bk.*

انقھکھت *engüşt-nümâ* F. s. parmakla gösterilen, ünlü, tanınmış (kimse).

انقھکھت *engüştene* F. a. terzi/yorgancı yüksüğü.

انقھکھت *engüšte* F. a. yaba.

انقھکل *engel* F. a. kaba saba adam.

انقھکلال *inkilâl* A. a. 1 yavaşça gülme, 2 (kesici alet) körelme, kesmez hâle gelme.

انقھکھله *engele* F. a. 1 düğme, 2 düğme deliği, ilik.

انقھکھلیس *inkilis* A. a. yılan balığı.

انقھکھلیون *engilyûn* F. a. 1 *İncil*, 2 rengârenk işlemeli bir tür kumaş, 3 Maniheizm'in

kurucusu ünlü Mânî'nin resim mecmuası.

انقھکور *engûr* F. a. üzüm.

انقھکھتھ *engihte* F. s. 1 koparılmış, var edilmiş, ortaya getirilmiş, 2 hareket ettirilmiş, (yerinden) oynatılmış, 3 yükseltilmiş, 4 (yukarı) kaldırılmış, 5 karıştırılmış.

انقھکھیز *engiz* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 koparıcı, husule getirici, var edici, verici, uyandırıcı, 2 (yerinden) oynatıcı, 3 (yukarı) kaldırıcı, 4 karıştırıcı: *safâ-engiz* "şenlendirici", *şevk-engiz* "neşelendirici, keyif verici".

انقھکھماء *inmâ'*, **انقھکھماء** *inmâ* A. a. (-i) artırma, (-i) nemalandırma.

انقھکھمعه *enmele*, **انقھکھمعه** *enmile* A. ç. a. 1 parmak ucu, 2 *mec.* el.

انقھکھمعه *enmûzec* A. a. örnek.

انقھکھمعه *ünmâ* A. a. içi saman/ot doldurulmuş şey.

انقھکھمعه *enne* A. s. çok inleyen (kimse).

انقھکھمعه *envâr* A. ç. a. nurlar; *bk.* **نور** *nûr*.

انقھکھمعه *envâ'* A. ç. a. türler; *bk.* **نوع** *nev'*.

انقھکھمعه *ünûset* A. a. dişilik.

انقھکھمعه *enver* A. s. 1 çok/pek/daha/en ışıklı, parlak, 2 çok/pek güzel, çok/pek göz kamaştırıcı, çok/pek göz alıcı.

انقھکھمعه *enûşâ*, **انقھکھمعه** *enûşe* F. a. 1 bolluk, zenginlik, 2 sıkıntı ve üzüntüden uzak olma, baş dinçliği, gönül rahatlığı, sevinç, şenlik, 3 içki, şarap, süci, 4 doğruluk, hakkı gözetme, adalet, 5 acıma, esirgeme, 6 alkış, beğenme, 7 töre, gelenek, kült, 8 Mecusi ayını, 9 genç hükümdar.

انقھکھمعه *ünûf* A. ç. a. burunlar; *bk.* **انف** *enf*.

انقھکھمعه *inhâ'*, **انقھکھمعه** *inhâ* A. a. 1 (bir konuyu) yerine ulaştırma, sözü/haberi yetiştirme, 2 (resmî bir işi) (bir ast) (üstüne) yazı ile bildirme. -**inhâ** **etmek** (-i) (üstüne) bildirmek.

inhâc A. a. 1 (-i) açık seçik gösterme, 2 (-i) yollama, (-i) yola koyma.
enhâr A. ç. a. akarsular; bk. **nehr**.
inhîbât A. a. yukarıdan aşağıya inme.
inhitâk A. a. yırtılma.
inhidâş A. a. dalaşma, hırlaşma: *î-î kilâb* "it dalaşı".
inhidâm A. a. yıkılma, çökme, yere geçme.
enhür A. a. akarsular; bk. **enhâr**.
inhizâm A. a. (düşman karşısında tutunamayıp) bozulma, yenilme.
inhimâk A. a. (bir işin/şeyin) üzerine çok düşme, (-e) aşırı ilgi duyup sürekli olarak uğraşma.
enîr F. a. kötü huy, çirkin tutum ve davranış.
enîs A. s. 1 alışıktır, 2 görüşülen (kimse). a. arkadaş, yoldaş.
enîsân F. a. yalan, uydurma söz.
enise A. a. ateş.
enise F. a. bk. **enîsân**.
enîk A. s. güzel, hoş, ilgi çekici, sürükleyici.
enîn A. s. inilti, inleyiş.
evâil A. ç. a. 1 başlangıç, başlar, 2 her ayın ilk on günü; bk. **evvel**.
evâbid A. ç. a. âbideler; bk. **âbide**.
evâhîr A. ç. a. 1 sonlar, 2 her ayın son on günü; bk. **âhîr**.
evâr F. a. 1 resmi defter, divan ve hükümet dairelerine ait defter, 2 hükümet konağı.
evâsîr A. ç. a. 1 ortalar, 2 her ayın 11-20. günleri; bk. **evsat**.
evâzih A. ç. a. gökte Ay'ın en ışıklı ve en parlak görüldüğü her ayın 13, 14 ve 15. geceleri; bk. **evzah**.
evâğî A. a. su arkları, sulama kanalları; bk. **âğîye**.

evâm F. a. 1 borç, 2 renk, boya.
evâmir A. ç. a. buyruklar; bk. **emr**.
evân A. a. (süresi ne olursa olsun) vakit, zaman; bk. **avân**.
evâni A. ç. a. kaplar, kapkaçak; bk. **inâ**.
evvâh A. s. 1 çok ah eden, çok ağlayıp sızlayan, yüreği yanık, dertli, 2 çok inançlı ve derin bilgi sahibi.
evb A. a. 1 yön, yan, taraf, 2 gidilip gelinen yer.
evbâr F. a. yutma, yutuş. s. yutan/yutucu (kimse).
ûbâr F. a. ağlayış, inleyiş, feryat.
evbâş A. ç. a. terbiyesiz, bıçkın, çapkın. [Teklisi kullanılmayan, tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]
evtâd A. ç. a. 1 (ağaç/demir) kazıklar, 2 tas. varlık nizamını ayakta tutan Tanrı dostlarından bir bölük.-
evtâdü'l-arz A. a. dağlar.-
evtâdü'l-bilâd A. a. (bir yerde) ileri gelenler, sözü geçerler; bk. **veted**.
evtâr A. ç. a. (yayda) kirişler; bk. **veter**.
evsân A. ç. a. putlar; bk. **vesen**.
evsak A. s. 1 çok/pek/en sağlam ve dayanıklı, 2 çok/pek/en güvenilir.
evc A. a. 1 yüksek (yer/nokta), 2 bir yıldızın yörüngesi üzerindeki dolanımı sırasında gözlem noktasına göre en uzak bulunduğu nokta.
evc-gîr F. s. yukarı çıkan, yükselen.
evcâr A. ç. a. avcı çukurları; bk. **vecere/vecere**.
evcâ' A. ç. a. ağırlar, sızılar, sancılar; bk. **veca'**.
evcebe A. s. (yerine getirilmesi) çok/pek/daha/en gerekli olan (iş).-
evceb-i vecâib F. s. yerine getirilmesi gerekli işler arasında en öncelikli olan (iş).
evcer A. s. çekingen (kimse).

evcel F. s. çok korkak, ödle (kimse).
evceh A. s. çok/çok/pek/daha/en yaraşır olan (iş/davranış vb.).
evhâl A. a. balçıklar; bk. **vahal**.
evhad A. s. biricik, tek, ötekisi olmayan (kimse/nesne).
evhaş A. s. çok/pek/daha/en yırtıcı olan (hayvan).
eviddâ', **eviddâ** A. ç. a. dostlar, arkadaşlar, yoldaşlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
evder F. a. bk. **efder**.
evdiye A. ç. a. vadiler; bk. **vâdi**.
evrâd A. ç. a. 1 *Kur'an*'da okunması alışkanlık edinilmiş sureler, 2 dillerde dolaşan söz; bk. **vird**.
evrâk A. ç. a. yapraklar; bk. **varak**.
evrâm A. ç. a. vücutta beliren yumrular, şişlikler; bk. **verem**.
evride A. ç. a. anat. boyun damarları; bk. **verid**.
evrencen F. a. bilezik.
evrend F. a. aldatma, oyun, hile.
evreng F. a. taht.
evre F. a. giysinin dış yüzü: *parçe-i evre* (T. paçavra) giysi yüzü parçası.
ivz A. a. 1 bodur gövdeli (kimse), 2 ördek/kaz.
evzâr A. ç. a. sığınacak yerler, sığınaklar; bk. **vezir**.
evzâr A. ç. a. 1 yükler, ağırlıklar, 2 günahlar, suçlar; bk. **vizir**.
evzân A. ç. a. vezinler; bk. **vezn**.
evsâh A. ç. a. kirler; bk. **vesah**.
evsât A. a. ortalar; bk. **vasat**.
evsâm A. ç. a. dövmeler; bk. **vesm**.
üstâ, **üstâd** F. a. bk. **üstâd**. [Bu biçimler daha çok nazımda kullanılmıştır.]

üstâh F. a. bk. **üstâh**.
üstâm F. a. bk. **üstâm**.
evsat A. s. 1 ortadaki, ortada bulunan/ortada yer alan, 2 dengede, orta durumda bulunan, a. 1 ayın/yılın/yüzyılın ortaları, 2 iki durum ortası, denge noktası.
evsa' A. s. çok/çok/pek/daha/en geniş.
evşâz A. ç. a. 1 yardımcıları, arka çıkanlar, 2 taraftarlar, 3 bayağı, sıradan kimseler, 4 bedendeki oynak yerler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
evşâl A. a. 1 damla damla akan su, 2 arka arkaya dizilmiş, birbiri ardından gelen kimseler.
evşen A. s. dalkavuk.
evsâb A. ç. a. ağırlar, hastalıklar; bk. **vasab**.
evsâf A. ç. a. nitelikler; bk. **vasf**.
evsâl A. ç. a. anat. mafsallar. [Teklisi olan **vasl** bu anlamda kullanılmamıştır.]
evzâ' A. ç. a. duruşlar. [Teklisi olan **vaz'** başka anlamlarda da kullanılmıştır.]
evzah A. s. çok/pek/daha/en açık, belirgin, besbelli.
evtâr A. ç. a. gerek duyulan nesneler; bk. **vatar**.
evtân A. ç. a. vatanlar; bk. **vatan**.
ev'îye A. ç. a. koruyucu kaplar, mahfazalar; bk. **viâ'**.
evfer A. s. çok/çok/pek/daha/en çok ve bol.
evfak A. s. çok/pek/daha/en uygun, yerinde ve kullanışlı.
evfâ A. s. 1 çok/pek/daha/en vefalı, 2 daha/en yeter ve yetkin.
evk A. a. yük, ağırlık.

اوقات evkât A. ç. a. vakitler, belirli zamanlar; bk. **وقت vakt**.-**اوقات خمسة** evkât-ı hamse F. a. günde beş vakit kılınan namaz vakitleri.

وقف evkâf A. ç. a. vakıflar; bk. **وقف vakf**.

اوقية ûkıyye A. a. (T. k. dili: okka) dört yüz dirhemlik ağırlık ölçüsü.

وكر evkâr A. ç. a. kuş yuvaları; bk. **وكر vekr**, **وكره vekre**.

اوكد evked A. s. çok/çok/pek/daha/en güçlendirilmiş/vurgulanmış.

اوکچ evgenc F. a. yaptığını beğenmeme, pişmanlık.

اول evl A. a. geri dönme.

اول evvel A. s. 1 birinci, ilk, 2 eski, geçmiş, 3 öncelikli, önceliği olan.

اولا evvelâ, اولاً evvelen A. z. 1 birinci olarak, 2 önce, ilkin, ilk olmak üzere.

اولاد evlâd A. ç. a. çocuklar; bk. **ولد veled**.-**اولادیت evlâdiyyet** T. a. huk, çocuklara geçmek üzere vakfedilmiş taşınır ve taşınmaz mallar.

اولو ülü A. ç. a. sahipler. Türkçe -li ekine karşılık gelen Arapça ذو zü sıfatının çokludur. Tek başına kullanılmaz, Arapça kalıp sözlerde yer alır.

اولو الاربہ ülü'l-irbe A. a. aklı başında, uyanık kimseler.

اولو الالباب ülü'l-elbâb A. a. doğru düşünenler.

اولو الامر ülü'l-emr A. a. buyruk sahipleri, kanun hükümlerini ve adalet ilkelerini uygulayan İslâm hükümdarları.

اولو العزم ülü'l-azm A. a. Allah katından kendilerine vahy olunan kutsal buyrukları bildirmek ve uygulamakta çok çaba göstermiş olan peygamberler; en güçlü rivayete göre şunlardır: Hz. Nuh, Hz. İbrâhîm, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed.

اولویت evleviyyet A. a. 1 öncelik, önce oluş niteliği ve değeri, 2 (bir şeyin)

söz götürmeyecek biçimde (bir şeyin/ gerekliliği) göstermesi/gösterir olması.

اولی evlâ A. s. çok/pek yaraşık, üstün ve iyi.

اولی ülü A. a. evvel'in dişili. **اولی رتبة** cümâde'l-ülâ "birinci cümâda", **اولی رتبة اولی** rütbe-i ülü "ilk rütbe". **اولی دفعة** def'a-i ülü "ilk kez" örneklerinde görüldüğü gibi, dişil adlara geldiğinde, Farsça kurallı sıfat takımlarında da bu şekilde kullanılır.

اولی ülü A. a. bk. **اولو ülü**.

اولیاء evliyâ, اولیا evliyâ A. ç. a. Tanrı dostları, veliler; bk. **ولی veli**.

اولی الابصار ülü'l-ebşâr A. a. basiret sahipleri, dikkatli ve görüş sahibi kimseler.

اولی النهی ülü'nnühâ A. a. akıl sahipleri, akıllı kimseler.

اولیات evveliyyât A. ç. a. 1 (işlerin/eylemlerin) başlangıçları, öncülleri, asıl iş/oluş gerçekleşmeden önce ortaya çıkan belirtiler, 2 (bir) işin/oluşun gerçekleşmesinin arkasında yatan sebepler, arka plan.

اولین evvelin A. ç. a. öncekiler, (zamanca) önce gelenler, eskiler; **zıddı: آخرین âhurin**; bk. **اول evvel**.

اولین evvelin F. s. (sıra bakımından) ilk, birinci, öndeki.

اوہام evhâm A. ç. a. vehimler, sağlıksız ve akıl karıştırıcı düşünceler; bk. **وهم vehm**.

اوہن evhen A. s. çok/pek gevşek, dayaksız.

اوہیہ evhiyye, evhiye A. a. geçit, iki dağ arasındaki yol.

اہاب ihâb A. a. işlenmemiş deri.

اہالی ehâli A. ç. a. 1 bir yerde/bir yörede/ bir ülkede oturanlar, 2 tüm halk, kamu; bk. **اهل chl**.

اہانت ihânet A. a. 1 (birine) haksız yere bağırıp çağırma, hakaret etme, 2 (birini) horlama, aşağılama, küçük düşürme, 2 hainlik.

اہتداء ihtidâ, اہتدا ihtidâ A. a. 1 doğru yola girme, 2 Müslüman olma, Müslümanlığı kabul etme.

اہتزاز ihtizâz A. a. 1 (bir şey) hafifçe titreme, 2 (biri) sevinçten yerinde duramama, hoplayıp zıplama.

اہتمام ihtimâm A. a. (işe) özen gösterme, (bir işi) severek/çok çaba göstererek/ üzerine düşerek/özene bezene yapma. -**ihtimâm etmek** (iş) özenle/üzerine düşerek/özene bezene yapmak.

اہتیال ihtiyâl A. a. (-den) korkma, (-den) ötürü korkuya kapılma.

اہجاء ihcâ, اہجا ihcâ A. a. (birini) kötüleme, (birinin) kötü yanlarını sayıp dökme.

اہجوة ühcüvve A. a. alaya sebep olan şey/ durum.

اہجیہ ühciyye A. a. yuk. m. bk.

اہدای ihdâ, اہدا ihdâ A. a. 1 (-i) doğru yola yönlendirme, (-i) hidayete erdirmeye, 2 (-i) (-e) hediye etme, (-i) (-e) hediye olarak verme, 3 hediye gönderme. -**ihdâ etmek** (-i) (-e) hediye olarak vermek.

اہداب ehdâb A. ç. a. kirpikler. [Teklisi kullanılmamış çoklulardandır.]

اہدار ihdâr A. a. (bir) (hüküm) geçersiz bırakma, (bir) (hükümün) yerine getirilmesinden vazgeçme.

اہداف ehdâf A. ç. a. hedefler; bk. **هدف hedef**.

اہدب ehdeb A. s. sık ve uzun kirpikli (kimse).

اہذار ihzâr A. a. gevezelik etme, boş ve saçma sapan sözler söyleme.

اہراب ihrâb A. a. 1 çalışma, çabalama, 2 kaçmak zorunda kalma.

اہراق ihrâk A. a. (sıvıyı) dökme, (sıvı maddeyi) akıtma.

اہرام ehrâm A. ç. a. Mısır'daki ünlü yapılar; bk. **هرم herm**.

اہرمن Ehremen, Ehrimen F. a. (Mecusi inancında) kötülük tanrısı/kötülüklerin kaynağı olan kavram, şeytan.

اہزاق ihzâk A. a. çok ve yüksek sesle gülme, kahkaha atma.

اہزال ihzâl A. a. alay ve şaka ile zaman harcama, sürekli onunla bununla alay edip ona buna takılma.

اہل chl A. a. (T. k. dili: ehil) (-den) olan, (-e) mensup, (ile) ilgili. İyelik ve nitelik bildirir. Türkçe'de -li ve -lik eklerinin anlatım değerleriyle karşılanabilen bir kelimedir: **e-i İslâm** "İslâm dininden olan", **e-i cennet** "cennetlik", **e-i takvâ** "takva sahibi" gibi.

اہلک ihlâk A. a. (birini/birilerini) öldürme. -**ihlâk etmek** (birini/birilerini) öldürmek.

اہل اللہ chlullah A. a. Allah dostları, kalbini yalnız Allah'a bağlayan kimseler, veliler, evliya.

اہلہ chille A. ç. a. Ay'ın ilk üç günlük görünüşleri, hilâller; bk. **حلال hilâl**.

اہلی ehli T. s. alışık, alışkın; **zıddı: وحشی vahşi**.

اہلیت ehliyyet A. a. (T. k. dili: ehliyet) güç, yeterlik, bir işin üstesinden gelebilecek durumda bulunma.

اہلیلج ihlilec A. a. bir tür ilaç. "Kara" ve "sarı" olmak üzere iki çeşidi vardır.

اہم chem(m) A. çok/pek/daha/en önemli. -**chemm olmak** önemli olmak, gerekli olmak. -**chemm-i ümûr** F. a. (görülecek) işlerin en önemlisi.

اہمال ihmâl A. a. (bir işin/bir şeyin) üzerine düşmeyerek kendi oluruna bırakma, (iş) boşlama, boş verme, aldirmama. -**ihmâl etmek** (iş) kendi oluruna bırakmak, boş vermek, aldirmamak.

اہمام ihmâm A. a. (birini) üzme, (birinin) üzülmeye yol açma.

اہمیت chemmiyyet T. a. (T. k. dili: chemmiyet) önem, değer, ağırlık, öncelik.

اہوہ ehvâ, اہوا ehvâ A. ç. a. nefsin beğendiği, istediği ve hoşlandığı şeyler; bk. **هواء hevâ**.

ahvâr *F. s.* alık (kimse).

ahvâl *A. ç. a.* korkular; *bk.* hevî.

ehvec *A. s.* uzun boylu ahmak (kimse).

ehvel *A. s.* çok/pek korkunç (şey).

ehven *A. s.* 1 kolay, 2 zararsız, 3 çok/pek ucuz. -*ehven-i şerreyn*

F. a. iki kötü şeyin zararsız.

ehveniyyet *T. a.* ucuzluk.

ehviye *A. ç. a.* havalar, mevsimlere göre atmosferde meydana gelen değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan sıcaklık ve soğukluk değişiklikleri; *bk.* hevâ.

ehyeb *A. s.* çok/pek/daha/en korku verici (şey/görüntü).

ehyef *A. a.* ince belli, yakışıklı genç.

ey *A. F. ve T. ünl.* duyurma, çağırma, uyarma içindir.

eyâ *F. ünl.* ey gibi duyurma, çağırma, uyarma içindir.

iyâb *A. a.* geri dönme. -*dehâb* *F. a.* gidip gelme, gitme ve geri gelme.

iyâdet *A. a.* 1 (söz) güçlendirme, vurgulama, 2 güçlendirme dayanağı/aracı.

eyâdim *A. ç. a.* yeryüzünün üzerinde dolaşan/üzerine basılıp geçilen yerleri; *bk.* edim.

eyâdi *A. katmerli ç. a.* eller; *bk.* yed ve eydi.

eyâzi *F. a.* kadınların yüzlerine örtükleri ince delikli peçe.

eyâsi *F. a.* yuk. *m. bk.*

eyâğ *F. a.* ayak, kadeh, şarap kabı. (Türkçe'den Farsça'ya geçip yabancı kılığa bürünmüş biçimi ile geri alınan kelimelerdendir.)

eyâlât *A. ç. a.* eyaletler; *bk.* eyâlet.

eyâlet *A. a.* 1 bir vali tarafından yönetilen yer, bir ülkenin en büyük yönetim birimlerinden biri, 2 vilâyet

sistemine geçilmeden önce Osmanlı topraklarının en büyük mülki yönetim birimi.

eyâlet *A. a.* yönetim, egemenlik, elde bulundurma, iktidar.

eyyâm *A. a.* günler; *bk.* yevm: -*ayâm*

eyyâm-ı bâhûr *F. a.* yaz mevsiminin en sıcak günleri, temmuz ayının on dokuzundan yirmi altısına kadar olan yedi gün. -*ayâm al-beyt*

eyyâmü'l-biz *A. a.* her ayın 13. gününden 15. gününe kadar olan süre. -*ayâm al-taşrik*

eyyâmü't-teşrik *A. a.* Kurban Bayramı'nın birinci günü dâhil üç gün. -*ayâm al-mecdudât*

eyyâmü'l-ma'dudât *A. a.* yuk. *m. bk.*

eyâmin *A. ç. a.* meymenetli/kutlu kimseler; *bk.* eymen.

ibâ' *T. a.* (-den) tiksindirme, (-e) karşı isteksizlik uyandırma, *krş.* ibâ'.

eybül *A. a.* Hristiyan önderi.

eybül *A. a.* Hristiyan önderi.

itâ' *A. a.* verme; *krş.* itâ'.

eytâm *A. ç. a.* yetimler; *bk.* yetim.

itikâl *A. a.* 1 sürtünmeden ötürü aşınma, yenme, 2 tıp yara yeniği.

itilâf *A. a.* 1 (birbiriyle) görüşme, (birbirine) alışma, 2 (iki taraf) (bir konuda) uyuşma, uyuşum içinde olma.

itimân *A. a.* güven duyma, (kendini) güvende/güven içinde hissetme.

isâr *A. a.* (bir şeyi) esirgemeyip verme, cömertçesine saçma. -*itimân etmek* (-i) esirgemedi vermek/saçmak.

isâm *A. a.* (birini) günaha sokma, (birinin) günah işlemesine yol açma.

icâb *A. a.* 1 (bir işin/şeyin) olmasını/yapılmasını gerekli kılma, ... sonucunu doğurma, 2 (bir şey/iş) gerekli olma. -*icâb etmek* (-i) gerekli kılmak.

icâd *A. a.* 1 (bir şeye) varlık kazandırma, (bir şeyi) yoktan var etme. [Bu anlamda kullanımı Yüce Yaratıcı'ya

özgüdür.], 2 örneği olmayan/daha önce yapılmamış yeni bir şey yapma, buluş. -*icâd etmek* 1) örneği olmayan/daha önce yapılmamış yeni bir şey yapmak, 2) *mec.* olmamış şeyi olmuş gibi göstermek, yalan kurgulamak.

icâd-kerde *F. s.* icat olunmuş.

icâr *A. a.* 1 (bir yeri) kiraya verme, 2 kira, kira bedeli.

icâz *A. a.* 1 (söz) kısa söyleme/kısa kesme, 2 *ed.* anlatmak istediğini az kelimeyle, derli toplu ve özlü bir biçimde söze dökme; *zıddı:* itnâb.

icâz-i muhîl *F. a.* (söz) anlatılmak isteneni eksik bırakacak derecede kısa tutma; *zıddı:* itnâb.

itnâb-i mümîl.

icâ' *A. a.* ağrıtmak, ağrı verme.

ihâş *A. a.* (bir kimsenin) namusuna dokunma.

ihâ' *A. a.* (birinin) içine doğurma, vahiy/ilham yoluyla bildirme.

ihâl *A. a.* (birinin) başını belâya uğratma, (birini) zorda bırakma, sıkıntıya sokma.

eyyid *A. s.* güçlü, gücü yeter (kimse).

irâd *A. a.* 1 (bir şey/bir durum hakkında) (delil, örnek vb.) getirme, 2 mülkten elde edilen gelir.

irât *A. a.* (hasmı/düşmanı) pusuya düşürme.

irmân *F. a.* 1 dalkavuk, 2 davetsiz misafir, 3 eğreti, 4 istek, arzu, 5 pişmanlık.

irmân-serây *F. a.* kervansaray.

izâ' *A. a.* 1 görülen iyiliğe daha büyük bir iyilikle karşılıkta bulunma, 2 (birini) sıkıntıya uğratma, 3 çekişme, kavga etme, 4 korkma.

izâr *A. a.* 1 kazanma, kazanç sağlama, 2 (bir yeri) sığınak edinme, 3 (-i) güçlendirme.

izîd *F. a.* Tanrı, Allah.

ijek *F. a.* kıvılcım.

isâ' *A. a.* (birine) sabır tavsiye etme, sabırlı olmasını/davranmasını öğütme.

isâh *A. a.* (-i) kirlenme.

isâr *A. a.* zenginleşme, servet sahibi olma.

isâ' *A. a.* 1 (birini) zenginleştirme, (birinin) elini genişletme, varlıklı olmasını sağlama, 2 (-i) genişletme, (-in) geniş duruma gelmesini sağlama.

isâf *A. a.* (-i) üzme, (-i) darıltma.

istâde *F. a.* ayakta/ayak üstü durmuş.

eyser *A. s.* soldaki, sol yandaki; *bk.* yesâr.

eyser ü eymen *F. s.* soldaki ve sağdaki.

eyser *A. s.* çok/pek/daha/en kolay.

isâ' *A. a.* (ağaç) çiçek açma.

işe *F. a.* 1 koru, orman, 2 casus. *s.* yaltaklanıcı (kimse).

isâ' *A. a.* vasi atama.

isâl *A. a.* vardırma, eriştirme. -*eylemek* vardırma. -*isâl kılmak* eriştirmek.

eyzan *A. z.* bu da öyle, bu da önceki/öteki gibi.

izâh *A. a.* (-i) açıklama, (-i) açık ve anlaşılır bir dille anlatma. -*izâh etmek* (-i) açıklamak, (-i) açıkça ve anlaşılır biçimde anlatmak.

izâhât *A. ç. a.* (bir konu/iş/durumla ilgili) açıklamalar.

itân *A. a.* (bir yeri) vatan edinme.

igâl *A. a.* 1 uzağa gitme, 2 aceleyle birini bir yere sokma, 3 abartmak/doğruluğunu vurgulamak gibi bir amaçla söze anlamı sınırlayıcı bir söz birimi katma.

ifâ' *A. a.* 1 borcunu ödeme, verdiği sözü tutma, "Yaparım" dediğini yapma, sözünü yerine getirme, 2 (bir

işi) işleme, 3 iş görme, yapma, etme, verme, kılma.-**ifâ etmek/eylemek** 1) verdiği sözü tutmak, 2) (bir işi) işlemek, yapmak, 3) (-e) ... vermek: *Etti âlemlere ifâ-yi ferah*. "Âlemlere neşe ve sevinç verdi."

ایفاد ifâd A. a. (birini) elçilikle birine/bir yere göndermek.

ایقاد ikâd A. a. (-i) yakma: *i-i nâr* "ateş/ateşi yakma".

ایقاز ikâz A. a. 1 (-i) uyandırma, (-i) uykudan kaldırma, 2 *mec.* (-i) uyarma, (-in) aklını başına getirme, (-i) aymazlıktan kurtarma.-**ikâz etmek/eylemek** (-i) uyarmak, (-i) gafletten kurtarmak.

ایقاع ikâ' A. a. 1 (-in) olmasına/(-in) ortaya çıkmasına yol açma, 2 (bir işi) işletme.

ایقاف ikâf A. a. 1 (malı) vakfetme, 2 (-i) durdurma.

ایقان ikân A. a. (bir şeyi) şeksiz, şüphesiz ve kesin olarak bilme, (bir şey üzerinde) şek ve şüphesi bulunmama.

ایکا ikâ', **ایکا ikâ** A. a. 1 bir yere/şeye dayanma, 2 (birine) dayanacak bir şey verme, 3 cimrilik etme.

ایکاد ikâd A. a. (-i) sağlamlaştırma, (-i) güçlendirme, (-i) güçlü ve dayanıklı duruma getirme.

ایکار ikâr A. a. (bir kabı) doldurma.

ایکر eyger F. a. (T. h. dili **اکیر eğir**) karın ağrısına iyi gelen bir kök, andız.

ایلا ilâ', **ایلا ilâ** A. a. 1 ant verme, yemin etme, 2 *huk.* bir kocanın belirli bir zaman için eşiyle birlikte olmamak üzere ettiği yemin.

ایلاج ilâc A. a. (-i) içeri sokma, girdirme.

ایلاد ilâd A. a. (dişi) doğurma, çocuk sahibi olma.

ایلاس ilâs A. a. dokundurma yollu söz söyleme.

ایلاف ilâf A. a. (birini) (bir işe) alıştırtma, ısındırma.

ایلام ilâm A. a. 1 (birine) acı verme/acı çektirme, 2 düğün şöleni düzenleme.

ایماء imâ', **ایما imâ** A. a. 1 (-i) işaret etme, (-i) gösterme, 2 (söz ve eylemle) (-i) belirsizce, kapalı bir biçimde anlatma.-**imâ etmek/eylemek** (-i) kapalı bir biçimde anlatmak.

ایمان imân A. a. 1 (-e) inanma, (-in) gerçekliğini kalp ile doğrulayıp kabullenme, 2 Allah'ın varlığını ve birliğini kalben doğrulayıp sözle bildirme, 3 dinin iman esasları, inanılanların bütünü, inanç.-**imân etmek/eylemek** inanmak.-**imâna gelmek** *mec.* 1) sonunda doğru yola gelmek, 2) (bir şeyin doğruluğunu) sonunda kabul etmek.

ایمان eymân A. ç. a. 1 sağ eller, 2 sağ yanlar; *bk.* **یمین yemîn**.

ایمان eymân A. ç. a. yeminler; *bk.* **یمین yemîn**.

ایمن eymen A. s. pek/en bereketli, uğurlu ve verimli.

ایمن eymen A. s. sağdaki, sağ yandaki.

ایمن eymen, eymün A. ç. a. 1 sağ eller, 2 sağ yanlar; *bk.* **یمین yemîn**.

ایمه eimme A. ç. a. önderler, kendisine uyulan kimseler; *bk.* **امام imâm**.

این eyn A. a. bir oluşun gerçekleştiği vakit, an.

این eyne A. z. Nereye? Yalnız "Kaçış nereye? Kaçacak yer yok mu?" anlamındaki **این المفتر eyne'l-mefer** sözünde geçer. [Bu söz *Kur'an*'dan alınmıştır.]

این in F. *zam.* ve *s.* yakın için gösterme sıfatı/zamiri: bu. [Tek başına kullanılmamış, "bu şu" anlamındaki **این و آن in ü ân** öbeği ile "bundan sonra" anlamındaki **بعد از این ba'd ezîn** ve "o hâlde" anlamındaki **بنابرین binâ berîn** gibi birkaç sözde yer almıştır.]

ایناس inâs A. a. (hayvanı) (insana) alıştırtma, (hayvanı) vahşilikten kurtarma, ehlileştirme.

اینهان inhân, **اینه خوان inhân** (?) *s.* doymak bilmez kimse, obur; *eşanl.* **اکول ekûl**.

ایواء ivâ', **ایوا ivâ** A. a. (birini) (bir yere) yerleştirme, (birini) (bir yerde) oturtma.-**ivâ ettirmek** (-in) (bir yere) yerleşmesini sağlamak.

ایوار ivâr F. a. ikinci namazı vakti.

ایواز ivâz F. s. düzülmüş, hazırlanmış (nesne).

ایوان eyvân F. a. büyük sofa, önü açık geniş oturma yeri, veranda.

ایها eyyühâ A. *ünl.* pek az kullanılmış olan bu ünlem adlara belirtme harfi olan **أل** ile bitişir: *Eyyühe'l-huzzâr* "Ey

burada bulunanlar! Ey dinleyenler!" [Arapça'da kimi zaman çağırma/uyarma anlatımlı bir ünlem olan **یأ** ile birlikte kullanılır.]

ایهاب ihâb A. a. karşılıksız olarak verme, bağışlama.

ایهام ihâm A. a. 1 zihinde "acaba" diye soru ve tereddüt uyandırma, (birini) vehme ve şüpheye düşürme, 2 *ed.* iki anlamlı bir kelimeyi az kullanılan anlamıyla anlaşılmasını dileyerek kullanma.-**ایهام ihâm-i kabîh** F. a. edep ve terbiye dışı bir mecazlı anlamı kast etme.

ایهان ihân A. a. 1 (birini) güçsüz sayma, 2 *mec.* (birini) aşağılama, küçümseme.

ب b | <-> | <->

ب be 1 Osmanlı Türkçesi alfabesinin ikinci harfi, 2 Ebced hesabında sayı değeri 2'dir, 3 (eskiden) tarihlerde ay takvimi aylarından recep ayının kısaltması.

¹ be- F. takı Türkçe'nin yönelme hâli eki -e'ye karşılıktır. 1 Farsça kurallı ikilemelerde ikinci kelimenin başında gelir: *sâ be-sâ* "o yana bu yana, oraya buraya", *leb be-leb* "dudak dudağa", 2 *tâ* ile birlikte "-e kadar" anlamıyla kelime başlarında gelir: *tâbe-sabâh* "sabaha kadar", *tâbe-kıyâmet* "kıyamete kadar", 3 "gibi, göre, üzere, uyarınca" anlamıyla kelime başında yer alır: *be-kavl-i Câmi* "Câmi'nin dediği gibi/sözü uyarınca", 4 yemin sözlerinde için yerine gelir: *be-hakk-ı Hudâ* "Allah hakkı için".

² bi A. takı 1 Türkçe'nin ile takısına karşılıktır: *bi-hakkın* "hakkıyla, tam anlamıyla", *bi-hamdillâh* "Allah'a hamdolsun", *bi-inâyeti'llâh* "Allah'ın yardım ve desteğiyle", *yeden bi-yedin* "elden ele", 2 yemin takısı: *bi'llâhi* "Allah için", *bi-rabbil-Ka'be* "Kâbe'nin sahibi için". [Eski yazılı metinleri okurken, önceki maddedeki Farsça takı ile karıştırmamak için yalnızca Arapça asıllı kelimelerle birlikte bulunduğu ve çoklukla kalıp sözlerde yer aldığına dikkat edilmelidir.]

¹ bâ- F. takı 1 Türkçe ile, -le'ye denk anlatım değeri taşır: *bâ-sened* "senetle", *bâ-tahrîrât* "yazışma ile, yazıyla", 2 "sahip ve malik olma, bir nitelik taşıma, ... ile donanma, bir durumda, ya da bir nesneyle ilgili bulunma" gibi anlatımlarıyla Türkçe -li ekine karşılık gelir: *bâ-haber* "haberli, bilen, bilgi sahibi", *bâ-safâ* "safalı, keyif sahibi" gibi.

² bâ, ³ bâ A. a. Arap alfabesinde ب harfinin adı. Tek noktalı olduğundan "bâ-i muvahhede", noktası altında bulunduğu, özellikle sözlüklerde, "bâ-i tahtâniyye" diye adlandırılmıştır.

¹ bâb A. a. 1 kapı, 2 (kitapta) bölüm, 3 (*bâb-ı hükûmet*'ten kısaltma yoluyla) devlet kapısı, resmi daire, 4 konu, husus, 5 uğur. -*bâb tutmak* uğurlu saymak. -*bâbü'l-ebvâb* A. a. 1) aşılması ve geçilmesi güç geçit, demir kapı, 2) *tas. mec.* tövbe.

² bâb F. s. yerinde, yaraşır, yakışır, değerli (nesne). a. baba.

³ bâbâ F. a. (T. k. dili: baba) 1 baba, 2 dede, ata, büyük baba, ağa baba. s. 1 oturaklı, görmüş geçirmiş, görgülü (kimse), 2 güvenilir (kimse), 3 yardımsever, iyiliksever (kimse).

⁴ bâbü A. a. 1 pars, 2 kaplan.

⁵ bâbzen F. a. kebab şışı.

¹ bâbek F. a. 1 güç ve ululuk sahibi kimse, 2 doğru sözlü, güvenilir ve inanılır kimse, 3 (büyük harfle) İran hükümdarlarından birinin adı, 4 babacık.

² Bâbil A. a. 1 Irak'ta vaktiyle Doğu uygarlığının merkezi olan eski bir yerleşim yeri ve devlet merkezi, 2 Dünya merkezli eski gök sistemine göre beşinci katta yer alan gezegen, Müşteri, Jüpiter.

³ bâbü'l-hâne F. a. 1 genelev, 2 işsiz güçsüz, ipsis sapsız, yolsuz kimselerin gidip geldikleri yer, batakhane.

⁴ bâbüne F. a. papatya çiçeği. -*بابونه* *bâbüne-i gâv* sığır gözü, sarı papatya.

⁵ bât A. s. son, kesin: *bey'-i bât* "kesin satış". *bât pazarı* (T. k. dili: bit pazarı) eski eşya pazarı, haraç mezat çarşısı.

⁶ bâtir A. a. keskin kılıç.

⁷ bâtir F. a. turna kuşu

⁸ bâtere F. a. "def" denilen çalgı aleti.

⁹ bâtmân A. a. (T. k. dili: batman) sıvı madde ve tahıl ölçüsü olarak kullanılmış bir ölçek. [Yerine göre iki, ya da sekiz okka olabilirdi.]

¹⁰ bâc A. a. 1 (geniş anlamda) vergi, 2 eskiden geçit yerlerinde, iskelelerde ticaret eşyasından alınan vergi, gümrük resmi.

¹¹ bâ-cenâh T. a. bacanak kelimesinden bozma, yanlış ve uydurma bir kelimedir.

¹² bâce F. a. 1 küçük giriş yeri, 2 büyük pencere.

¹³ bâhıs A. s. 1 (bir şeyi) ileri süren, (bir şeyden) söz eden (kimse), 2 (bir şeyle) ilgili/ilişkili (konu)

¹⁴ bâhûr A. s. 1 aşırı sıcaklık, 2 çok sıcak günlerde yerden çıkan buhar.

¹⁵ bâha A. a. 1 suyun derin ve engin yeri, 2 hurma ağaçlığı.

¹⁶ bâhter F. a. güneşin battığı yön, batı.

¹⁷ bâ-husûs T. z. özellikle, hele.

¹⁸ bâha-zen F. a. sıvacı, duvarcı ustası.

¹⁹ bâd, bâdâ F. z. "Olsun" anlamıyla dilek ve dua sözlerinde geçer: *mûbârek-bâd* "kutlu olsun", *müjde-bâd* "müjdelers olsun", *âferin-bâd* "övgüler olsun sana, bravo".

²⁰ bâd F. a. 1 yel, esinti, rüzgâr, 2 Hüsrev'in hazinelerinden ikincisinin adı. "Bâd-âver ve genc-i bâdâver" diye de anılır. 3 kibir, 4 övgü, 5 yel gibi giden at. -*bâda* vermek yıkmak, bozmak, yok etmek. -*bâd-ı âheng* F. a. mus. ses, ezgi. -*bâd-ı ahzar* F. a. mec. gökyüzü. -*bâd-ı bürüt* F. a. mec. (erkek için) bencilik, kendini beğenmişlik, kasınlık. -*bâd-ı berin* F. a. bk. *bâd-ber*. -*bâd-ı behâr* F. a. bk. *bâd-ı behârî*. -*bâd-ı behârî* F. a. tatlı yel, sabah yeli. -*bâd-ı sehar* F. a. sonrakine bk.; *bâd-ı sabâ* F. a. bahar mevsiminde güneş doğarken esen hafif, okşayıcı yel, tan yeli. -*bâd-ı gisû* F. a. (kadında) yapmacık/sahte tavr. -*bâd-ı nevrûz* F. a. bk. *bâd-ı sabâ*. -*bâd-ı hevâ* F. s. (T. k. dili: bedâva) beleş, bir kuruş harcamadan, bir karşılık ödemedi ele geçen/gelen (nesne).

²¹ bâdâş F. a. iyi karşılık, ödül, mükâfat; bk. *pâdâş*.

²² bâd-efrâh F. a. kötü karşılık, ceza.

²³ bâdâm F. a. (T. k. dili: badem) 1 ceviz gibi, olgunlaştıktan sonra kabuğu içinden çıkarılarak yenen meyve içi, 2 *mec.* göz: *bâdâm-ı şükûfe-feşân* "iri gözyaşları döken göz".

²⁴ bâdâmi F. s. badem biçiminde, badem biçimli: *çeşm-i bâdâmi* "badem biçiminde, iri ve güzel göz".

²⁵ bâd-encir F. a. erken meyve veren bir tür incir ağacı, çiçek inciri.

بادآور *bād-âver*, **بادآور** *bād-âverd* *F. a.* 1 Eski Fars hükümdarlarından Hüsrev-i Perviz'in ünlü iki hazinesinden ikincisinin adı, 2 havadan gelen, bir kuruş harcamadan, bir karşılık ödemedene ele geçen şey, bedava mal, 3 Türkçe'de "çakırdiken", "karnabatmaz", "şeytanarabası" gibi adlarla bilinen bir tür diken, 4 *mus.* Doğu musikisinde bir nota.

بادبان *bâdbân* *F. a.* yelken.

باد بدست *bād be-dest* *F. s.* züğürt, elindeki avucundakini yitirmiş (kimse).

باد بر *bād-ber* *F. a.* 1 uçurtma, 2 kendini överek işbirlik tasladığı hâlde elinden bir iş gelmeyen kimse, avurtçu, lâf körük, geveze, çan çan.

باد پایی *bād-pâ/pây* *F. s.* yel ayaklı, hızlı yol alan, sür'atli (at).

باد پر *bād-per* *F. a.* bk. **بادبر** *bād-ber*.

باد پیم *bād-peymâ* *F. s.* boş gezen, boş işlerle uğraşan, işsiz güçsüz, serseri (kimse).

بادرنج *bâdrenc* *F. a.* oğul otu, melisa.

بادرنک *bâdreng* *F. a.* 1 turuncgillerden, Akdeniz ülkelerinde yetişen küçük bir ağaç, ağaç kavunu, 2 bu ağacın iri limon görünüşlü, buruşuk kabuklu meyvesi, 3 acur, 4 sert, hırçın, harın, dik başlı at, 5 asma salıncak, 6 *tıp* bir tür bağırsak hastalığı.

بادره *bâdire* *A. a.* 1 düşünüp taşınmadan söylenen söz, 2 beklenmedik olay, ansızın çıkagelen kötü ve sıkıntı verici olay/durum, 3 (kılıç, yaprak vb.de) uç.

باد زن *bād-zen*, **باد زن** *bād-zene* *F. a.* yelpaze.

باد سر *bād-ser* *F. s.* 1 kendini beğenmiş, zorba (kimse), 2 dikbaşlı, itaatsiz, serkeş (kimse).

باد سری *bād-serî* *F. a.* 1 kendini beğenmişlik, 2 dikbaşlılık, serkeşlik.

باد فر *bād-fer* *F. a.* bir tür çocuk oyuncuğu, topaç, fırıldak.

باد فور *bād-fûr* *F. s.* sözü işine uymayan, başkasına öğüt verip kendisi dediklerine uygun davranmayan (kimse).

بادگان *bâdgân* *F. a.* bekçi, gözcü, koruyup kollayıcı, gözetici kimse.

بادگانه *bâdgâne* *F. a.* kafesli pencere, içriden bakıldığında dışarısını gösterdiği hâlde dışarıdan içerisini göstermeyen kafes.

باد کیش *bād-keş* *F. a.* büyük yelpaze.

باد گیر *bād-gîr* *F. a.* (*T. h. dili:* **badgir**) hava deliği, baca.

بادنج *bâdinc* *F. a.* Hindistan cevizi.

بادنجان *bâdincân*, **بادنگان** *bâdingân* *F. a.* (*T. k. dili:* **patlıcan**) patlıcan.

باد نما *bād-nümâ* *F. a.* rüzgârın esiş yönünü gösteren alet, rüzgâr gülü.

باده *bâde* *F. a.* süci, çakır, şarap.

باده خور *bâde-hor* *F. s.* şarap içen, şarapçı (kimse).

باده فروش *bâde-fürûş* *F. a.* şarap satan kimse, meyhaneci.

باده نوش *bâde-nûş* *F. s.* bk. **باده خور** *bâde-hor*.

بادی *bâdi* *A. a.* 1 baş, ön, ilk, başlangıç, 2 yol açıcı, sebep. -**bâdi** olmak (-e) yol açmak. -**بادی امر** *bâdi-i emr* *F. a.* işin başı. -**بادی نظر** *bâdi-i nazar* *F. a.* ilk bakış.

بادیان *bâdyân*, **بادیانه** *bâdyâne* *F. a.* 1 kurak toprakta yetişen bir bitki, rezene, 2 anason.

بادیه *bâdiye* *A. a.* ova, kır, kırlık, ıssız yer, çöl.

بادیه *bâdiye* *F. a.* (*T. h. dili:* **batya**) ağzı genişi, yayvan, topraktan yapılmış bir tür su kabı.

بادیه پیم *bâdiye-peymâ* *F. s.* çölde/ıssız yerlerde gezip dolaşan (kimse).

بادیه نشین *bâdiye-nişin* *F. a.* çölde oturan kimse, bedevi.

بار *bâr* *F. a.* 1 yük: *bâr-i girân* "ağır yük", 2 *mec.* sıkıntı, 3 kez, kere, def'a: *bâr-i*

evvel "ilk kez", *her bâr* "her zaman, da-ima", 4 izin, müsaade, ruhsat, 5 yemiş, meyve, 6 araç, alet, 7 silah. -**بار دل** *bâr-i dil* *mec. F. a.* gönül yükü, sıkıntı, iç acısı, gam, keder.

بار *bâr* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yağdırıcı, dökücü, saçıcı: *âteş-bâr* "ateş yağdırıcı", *eşk-bâr* "gözyaşı yağdırıcı".

باران *bârân* *F. a.* yağmur.

بارانی *bârâni* *F. a.* yağmurluk.

بار آور *bâr-âver*, **بار ور** *bâr-ver* *F. s.* meyveli, meyve verici (ağaç/durum/eylem/gelişme).

بار بار *bâr-bâr* *F. a.* yük taşıyıcı, hamal.

باربد *Bârbûd* *F. a.* eski Fars hükümdarlarından Hüsrev-i Perviz'in ünlü saz ve ses sanatçısının adı.

بارج *bârec* *F. a.* it üzümü.

بار خانه *bâr-hâne* *F. a.* (*T. h. dili:* **barhana**) 1 göç eşyası, 2 göç kervanı, 3 yük-lük, yolcu eşyası konulan yer.

بارد *bârid* *A. s.* soğuk: *mâ-i bârid* "soğuk su", *tavr-i bârid* "soğuk, itici ve incitici davranış".

باردار *bârdâr* *F. a.* yüklü, hamile (kadın).

باردان *bârdân* *F. a.* 1 çuval, heybe, hurç vb. gibi içine eşya konan nesne, 2 bardak, kadeh, sürahi vb. gibi içine sıvı şeyler konulan kap.

بارز *bâriz* *A. s.* 1 göz önünde, açık, belirgin (nesne/durum/konu), 2 doğan, baş gösteren, ortaya çıkan, beliren (nesne/durum).

بارسج *bâr-senc* *F. s.* yük tartıcı (kimse), a. terazinin kefesine konulan/kantarın koluna asılan ağırlık.

بارع *bâri* *A. s.* iyi huylarla, erdemlerle donanmış olarak akranları arasında sıvırılmış olan (kimse).

بارق *bârik* *A. s.* şimşekli bulut.

بارقه *bârîka* *A. a.* şimşek parıltısı.

بارک *bârik* *F. s.* ince.

بارک الله *bâreka'llâh* *A. z.* "Allah uğurlu etsin, mübarek olsun, ne güzel" anlamında dua ve beğenme sözü.

بارگاه *bârgâh*, **باركه** *bârgah* *F. a.* izinle gilecek/girilecek yer, yüksek kat; sultan kapısı, saray, padişah çadırı.

بارکش *bâr-keş* *F. a.* yük taşıyan kimse, hamal, yük arabası, başkasının duygularını, acı ve kederini paylaşan kimse.

بارگیر *bâr-gîr* *F. a.* (*T. k. dili:* **beygir**) çeşitli işlerde kullanılan iğdiş edilmiş at, yük atı, araba atı. -**beygir değirmeni** çarkı atla döndürülen değirmen.

بارنامه *bâr-nâme* *F. a.* (gümrüklerde) eşya ve yük pusulası.

بارنده *bârende* *F. s.* 1 yağıcı (nesne), 2 yağdırıcı (kimse/nesne).

بارو *bârû* *F. a.* 1 kale duvarları üzerindeki çıkıntı, burç, 2 gedik, tabya, savunma yeri girintisi, 3 korkuluk.

باروت *bârût*, **بارود** *bârûd* *F. a.* (*T. k. dili:* **barut**) ateşli silahlarda kullanılan patlayıcı ve yanıcı madde.

بارور *bârver* *F. s.* meyveli, meyve yüklü (ağaç/fidan).

باره *bâre* *F. a.* 1 kez, kere: *dû bâre* (*T. k. dili:* **dubara**) "iki kez", 2 *mec.* hile, düzen, oyun, 3 sevice, dost; bk. **زباره** *zen-pâre*.

باری *bârî* *A. a.* Yüce Yaratıcı, Tanrı.

باری *bârî* *F. z.* 1 hiç olmazsa, hiç değilse, en azından, en nihayet, 2 öyleyse, o hâlde, 3 her durumda, her kayıt ve şartta, 4 vaktiyle, bir zamanlar, eskiden, bir aralık

باری *bârî* *A. a.* ağaç yonan, ağaca yonarak biçim veren kimse: اعط القوس باريا "yayı yonucusuna ver." Mecazlı anlamda "iş ehline ısmarla" yerine kullanılır.

باریک *bârik* *F. s.* ince: *rişte-i bârik* "ince ip, iplik", *fikr-i bârik* "ince görüş/düşünce".

باریک بین *bârik-bin* *F. s.* ince görüşlü/düşünceli (kimse).

باریکتر *bārikter* *F. s.* çok/pek/daha/en ince.

¹ **bâz** *F. z.* 1 bir daha, yine, yeniden, baştan, 2 ardınca, ardında, geri, geride, 3 bundan sonra, bundan böyle, artık.

² **bâz** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) oynayıcı: *âteş-bâz* "ateşle gösteri yapan kimse", *cân-bâz* "cambaz, canıyla oynayan, ip üzerinde ölüme meydan okurcasına tehlikeli gösteriler yapan kimse".

³ **bâz** *F. a.* avcı kuşlardan doğan. *s.* açık.-**bâz etmek** (-i) açmak, (-i) açık tutmak.-**باز بآ پرواز** *bâz-ı bālâ-pervâz* *F. a.* 1) yükseklerde uçan doğan, 2) *mec.* güç yetiremeyeceği işlere kalkışan, beceremeyeceği şeyleri yapma iddiasında bulunan kimse, şarlatan.-**باز سفید** *bâz-ı sefid* *F. a.* beyaz doğan, toygun.

بازار *bâzâr* *F. a.* (*T. k. dili:* pazar) alım satım, alışveriş yeri.-**bâzâr etmek** 1) alışveriş etmek, 2) fiyat üzerinde anlaşmak, uzlaşmak, (-in) pahasını belirlemek, 3) sözleşmek, sözleşme yapmak, el sıkışmak, barışıp anlaşmak.-**pazar avratı** kötü kadın.-**bâzâr kesilmek** pazarlık etmek, fiyat üzerinde anlaşma sağlamak.

بازارگان *bâzârgân* *F. a.* ticaret erbabı, tüccar, işi mal alıp satmak olan kimse;

بازارگانlık *bâzârgânlik* *T. a.* mal alım satımı, ticaret, tüccarlık.-**bâzârgânlik etmek** mal alım satım işiyle uğraşmak, alışveriş etmek.

بازدار *bâz-dâr* *F. a.* doğancı, doğanla av avlanan avcı.

بازرگان *bâzergân* *F. a.* (*T. k. dili:* bezirgân) 1 ticaretle uğraşan, 2 (öteden beri ticaretle uğraşmaları yüzünden) Yahudi.

بازرگانی *bâzergânî* *F. a.* ticaret, mal alım satımı.

بازکشا *bâz-küşâ* *F. s.* (insanda) ayırt etme yeteneği.

بازگون *bâz-gûn* *F. s.* 1 devrilmiş, döndürülmüş, baş aşağı getirilmiş, ters çevrilmiş (nesne), 2 *mec.* uğursuz. *z.* tersine, aksine, aksince.

بازگونه *bâz-gûne* *F. s.* yuk. *m. bk.*-**bâz-gûne etmek** (-i) devirmek, (-i) yuvarlamak, (-i) ters çevirmek, baş aşağı etmek.

بازله *bâzile* *A. a.* 1 miktarca az mal, 2 baş derisinde oluşan yarık, 3 *tıp* iğne, enjektör.

بازمانده *bâz-mânde* *F. s.* geri kalmış, gecikmiş.

بازنده *bâzende* *F. s.* oynayıcı, oynayan.

بازنده زبان *bâzende-zebân* 1 gevez, boş-boğaz, 2 yaşlı, ihtiyar: *zen-i bâzende-zebân* "dili düşük koca karı, bunak kadın".

بازو *bâzû* *F. a.* kol.

بازوبند *bâzû-bend* *F. a.* (*T. k. dili:* pazvant) kola bağlanan tılsım/muska.

بازو دراز *bâzû-dirâz* *F. s.* kolu uzun, yani: güçlü, zorlu, yiğit (kimse).

¹ **بازی** *bâzi* *F. a.* doğan.

² **بازی** *bâzi* *F. a.* eğlence, oyun.

بازیچه *bâziçe* *F. a.* 1 oyuncak, 2 oyun.

بازیخانه *bâzi-hâne* *F. a.* oyun/eğlence evi, gülüp eğlenilen yer.

بازیکده *bâzi-kede* *F. a.* yuk. *m. bk.*

بازیگر *bâziger* *F. a.* köçek, oyuncu (erkek/kadın).

بازیگری *bâzigeri* *F. a.* oyunculuk, köçeklik.

بازی گوش *bâzi-gûş* *F. s.* şen, oynak, neşeli, şakacı (kimse).

باز *bâz* *F. a.* 1 vergi, bac, gümrük harcı, 2 kulaç, 3 omuz.

بازبان *bâjbân* *F. a.* vergi toplayan kimse, gümrük memuru.

بازدار *bâjdâr* *F. a.* yuk. *m. bk.*

بازگونه *bâj-gûne* *F. s.* uğursuz, hayırsız (kimse); *krş.* *bâz*.

بازن *bâjen* *F. a.* koyun ve keçi sürülerinin önünde giden hayvan, kösem, kösemen.

بی's *bi's* *A. s.* ve *ünl.* "Ne kötü/ne çirkin" anlamında olup tek başına kullanılmamıştır: *بی's لئصر* *bi'se'l-masir* (Cehenem için) "Ne kötü yer".

بی's *be's* *A. a.* 1 zarar, kayıp, kötülük, 2 acı ve ağrı verici büyük sıkıntı, azap, ceza: *imân-ı be's* "azap korkusuyla inanma" 3 engel, uymazlık.

بی'se *bi'se* *A. z.* ne kötü, ne fena, ne çirkin; *zıddı:* *نی'me*.

بی'sâ *be'sâ*, **بی'sâ** *be'sâ* *A. a.* büyük sıkıntı ve acı doğuran olay, yıkım, belâ, âfet.

بی-esrihi *bi-esrihi* *A. z.* tümüyle, bütünüyle, hepsi birden.

بأس *bâsıt* *A. s.* 1 yayıcı, serici (kimse), 2 dilediğinin rızkını genişletici olan (Yüce Tanrı), *a.* otlığa uzak su kaynağı.

بأس *bâsil* *A. s.* aslan gibi atak ve yürekli (kimse).

بأس *bâsim* *A. s.* 1 güler yüzlü (kimse), 2 şen, şen şakrak (kimse).

بأسور *bâsûr* *A. a.* (*T. k. dili:* bâsur) mayasıl, hemeroid.

باش *bâşed* *F. z.* "Olur" anlamında çekimli bir fiildir.

باشگونه *bâş-gûne* *F. s.* ters, uğursuz; *bk.* *bâzgûn*.

باشو *bâşû* *F. a.* ufak kertenkele, keler.

باشه *bâşe* *F. a.* atmaca.

باصره *bâsire* *F. a.* 1 göze özgü güç, görme gücü, görüş, görme, 2 *mec.* göz.

باضعه *bâzia* *A. a.* derisi düşmek üzere olan yara.

باطل *bâtıl* *A. s.* boş, asılsız, geçersiz (şey); *zıddı:* *حق* *hak*.-**bâtıl etmek** 1) bozmak, silmek, geçerliliğini kaldırmak, 2) ortadan kaldırmak, yok etmek, batırmak, 3) gizlemek, saklamak, 4) geri/sonraya bırakmak, geciktirmek.-**bâtıl olmak** 1) bozulmak, geçerliliği/kullanılabilirliği kalmamak, 2) eskimek, kartlamak, 3) bırakılmak, bir yana atılmak, işe yaramaz sayılmak, 4) işsiz/aylak kalmak,

başboş gezinmek, 5) aptalca kendini beğenmek, böbürlenmek.-**bâtıl söylemek** boş konuşmak, gevezelik etmek. **باطل** *bâtülen* *A. z.* boşuna, boş yere, boşu boşuna, yok yere.

باطمان *batman* *T. a.* *bk.* *bâtmân*.

باطن *bâtın* *A. a.* 1 içyüz, gizli yan/yön, görünmeyen nesne; *zıddı:* *ظاهر* *zâhir*, 2 sır, giz. *s.* 1 içteki, içte olan, saklı, gizli, 2 (büyük harfle) gizlenmiş, gözle görülmekten uzak olan (Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

باطناً *bâtinen* *A. z.* içinden, gizleyerek, gizli ve saklı olarak.

باطنی *bâtînî* *A. s.* 1 iç, 2 (bir şeyin) gizli, sırlı yanıyla ilgili, *zıddı:* *ظاهری* *zâhiri*.

باع *bâ* *A. a.* eski bir uzunluk ölçüsü, kulaç.

باعث *bâ'is* *A. s.* yol açıcı, sebep olucu (kimse/durum).

باغ *bâğ* *F. a.* 1 ağaçlı, çiçekli çayır/lik yer, bahçe, 2 *T.* üzümlük, üzüm kütükleri ekili yer.-**باغ ارم** *bâğ-ı İrem* *F. s.* Şeddad'ın yaptırdığı ünlü bahçe.-**باغ قدس** *bâğ-ı kuds* *F. a.* cennet.

باغبان *bâğbân* *F. a.* bağı/bahçe işleriyle uğraşan kimse, bağcı, bahçıvan.

باغچه *bâğçe* *F. a.* (*T. halk. d.* bahçe) bahçecik, içinde çiçekler ve çiçekli ağaçlar bulunan küçük bahçe.

باغبان *bâğcevân* *F. a.* (*T. k. dili:* bahçıvan) meyve, sebze ve çiçek yetiştiren, bahçe düzenleyen, bahçelerin bakımını yapan kimse.

باغبان *bâğistân* *F. a.* bağ/lik bahçelik yer.

باغبان *bâgvân* *F. a.* *bk.* *bâğbân*.

باغض *bâğız* *A. s.* sevmeyen, içinde sevgi beslemeyen, tiksinen (kimse).

باغوت *bâğût* *A. a.* Hristiyanların bayramı, paskalya.

باغی *bâği* *A. s.* doğru yoldan çıkmış, sapkın, başkaldıran, asi, serkeş, haydutluk eden (kimse).

باغيانه *bāḡiyāne* *A. z.* başkaldıranlara ya-
kışır yolda ve biçimde.
باف *bâf* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfat-
larda) dokuyan: *zer-bâf* "sırma ile ku-
maş dokuyan, dokumacı." *bâriyâ-bâf*
"hasır dokuyucu, hasırcı".
بافکار *bâfkâr* *F. a.* dokumacı, çul doku-
yan kimse, çulha.
بافته *bâfte* *F. s.* dokunmuş (kumaş/hasır
vb.).
بافنگ *bâfeng* *F. a.* ağaç sansarı derisin-
den yapılan bir tür değerli kürk.
بافر *bâfir* *A. s.* geniş, engin. *a.* (büyük
harfle) Hz. Hüseyin'in torunu Mu-
hammed'in lakabı.
باقل *Bâql* *A. a.* Araplar arasında, söyle-
mek istediğini dile getirmekteki bece-
riksizliği ve aptalığı ile dile düşmüş
biri.
باقلا *bâkılâ*, **باقلا** *bâkılâ* *A. a.* (*T. k. dili:*
bakla) bilinen taneli sebze.
باقه *bâka* *A. a.* (çiçek vb. için) demet: *باقه*
bâkatü'n-nergis "nergis deme-
ti". [Bu söz çirkin/kötü görünüşlü yaşlı
kadın hakkında kullanılır.]
باقی *bâkî* *A. s.* 1 kalıcı, ölümsüz, değiş-
meyen, sürekli, 2 kalan, geri kalan,
artık, artakalan, fazla. *a.* kalan miktar.
z. artık, bundan başka da, son olarak
da. -*bâkî* kalmak 1) yok olmamak, diri
kalmak, 2) arta kalmak, durmak, 3)
sağlam ve dayanıklı olmak, 4) dayan-
mak, durmak, varlığını sürdürmek, tü-
kenmemek, kalıcı olmak. -*bâkî* olmak
1) sağ kalmak, diri kalmak, 2) elde kal-
mak, artmak,
باقیات *bâkıyât* *A. ç. a.* kalanlar, geri ka-
lanlar. - *باقیات صالحات* *bâkıyât-ı sâ-
lihât* *F. a.* Tanrı katında sürekli iyi
karşılık bulan, Tanrı tarafından sürekli
ödüllendirilen iyi işler.
باك *bâk* *F. a.* korku, korkarak sakınma,
korkudan ötürü çekinme.

باكره *bâkire* *T. a.* kızıoğlankız.
باكوره *bâkûre* *A. a.* erken yetişen meyve,
turfanda yemiş. *s.* taze, genç, diri ve
canlı: *bâkire-i bâkûre* "genç bakire".
باکی *bâkî* *A. s.* ağlayan (kimse).
بال *bâl* *F. a.* 1 kanat: *şikeste-bâl* "kanadı
kırık", 2 kol: *kavî-bâl* "kolu kuvvetli", 3
boy, boy pos.
بال *bâl* *A. a.* gönül, yürek, akıl.
بالا *bâlâ* *F. s.* yüksek, yüce: *rûtbe-i bâlâ*
"yüksek rûtbe". *a.* boy: *bâlâ-yi bülend*
"uzun boy".
بالا بلند *bâlâ-bülend* *F. s.* uzun boylu
(kimse).
بالا پرواز *bâlâ-pervâz* *F. s.* 1 yükseklerde
uçan (kuş), 2 *mec.* haddini bilmez, ken-
dini güçlü sanıp öyle gösteren (kimse).
بالا پوش *bâlâ-pûş* *F. a.* palto, ceket, ferace
gibi üstlük.
بالا تر *bâlâ-ter* *F. s.* çok/pek yüksek.
بالا اتفاق *bâl-ittifâk* *A. z.* el birliğiyle, hep
birlikte.
بالا حصار *bâlâ-hisâr* *F. a.* iç kale.
بالا خانه *bâlâ-hâne* *F. a.* dört yanı görme-
ye elverişli camlı çatı katı, cihannümâ.
بالا اختیار *bâl-ihitiyâr* *A. z.* istekle, isteye-
rek, bile isteye.
بالا آخره *bâl-âhire* *A. z.* sonra, daha sonra,
sonunda.
بالا خوان *bâlâ-hân* *F. s.* (bir şeyi) olduğun-
dan fazla gösteren, abartıcı (kimse).
بالا دست *bâlâ-dest* *F. s.* eli üstün, üstün-
lük sağlamış, üstün gelen (kimse).
بالار *bâlâr* *F. a.* direk, sütun.
بالا استحقاق *bâl-istihkâk* *A. z.* hak ederek,
hak etmiş olarak, hakkıyla.
بالا استیذان *bâl-istizân* *A. z.* izinle, izin ala-
rak, izinli olarak.
بالا اقتضا *bâl-iktizâ* *A. z.* gerektiği için, gö-
rülen lüzum üzerine.
بالا التزام *bâl-iltizâm* *A. z.* bir şeyin/bir
kimsenin zıddına, kendine iş edinerek,
bile isteye, kasten.

بالا نشین *bâlâ-nişin* *F. s.* üstte, baş köşede
oturan (kimse).
بالا همت *bâlâ-himmet* *F. s.* 1 yarar, çalış-
kan, kararlı, yürekli, büyük gönüllü
(kimse), 2 yardımsever, eli açık (kim-
se), 3 güler yüzlü, cana yakın, gönül
alıcı (kimse).
بالا ایجاب *bâl-icâb* *A. z.* öyle gerektiği için.
بالا بداهه *bâl-bedâhe* *A. z.* düşünmeksizin,
apansız, birden, birdenbire.
بالا تفصیل *bâl-tafsil* *A. z.* uzun uzadıya, ay-
rıntılı olarak, bütün ayrıntısıyla.
بالا تکرار *bâl-tekrâr* *A. z.* yeniden, yine, yi-
neleyerek, yinelemek suretiyle.
بالا تمام *bâl-temâm* *A. z.* bütünüyle, eksik-
siz olarak.
بالا جمله *bâl-cümle* *A. z.* 1 bütün, hep, götü-
r, toptan, 2 son olarak, hepsinin özeti
olmak üzere.
بالا خاصه *bâl-hâssa* *A. z.* özel olarak, (-e)
özümlü olarak.
بالا خیر *bâl-hayr* *A. z.* iyilikle, hayırlısıyla,
iyilik ve güzellikle.
بالا دفعات *bâl-defât* *A. z.* çok kere, birçok
kez.
بالا ذات *bâl-zât* *A. z.* kendi; (fiilin göster-
diği kişiye bağlı olarak:) kendim, ken-
din, kendisi vd.
بالا بالش *bâlîş* *F. a.* yastık.
بالا ضروره *bâl-zarûre* *A. z.* ister istemez,
zorunlu olarak, mecburi.
بالا طبع *bâl-tab* *A. z.* istekle, kendiliğin-
den, olağan biçimde, tabii olarak.
بالا اقبال *bâl-izzî ve l-ikbâl* *A. z.* yücel-
terek ve saygı göstererek, izzet ü ikbal ile.
بالا بالغ *bâlîğ* *A. s.* 1 ergenlik çağına erişmiş,
erişkin (kimse), 2 erişici, varıcı (kim-
se), 3 en üst çizgiye/dereceye varmış,
çok üstün noktaya erişmiş (durum/
kimse/nitelik): *kudret-i bâlîğ* "çok
üstün güç". - *bâlîğ* olmak 1) olmak,
yetişmek, 2) erişmek, varmak, yetmek,
3) büyümek, ergenlik çağına varmak.

بالغا ما بلغ *bâlîğân mâ-belağ* *A. z.* faz-
lasıyla, aşkın, yeter dereceden artık, el-
verecek kadar.
بالغا *bâlîğâ* *A. a.* evlenecek çağa gelmiş
kız, gelinlik kız. - *bâlîğâ* olmak (kız)
evlenecek/kocaya varacak çağa gelmek.
بالفعل *bâl-fi'l* *A. z.* yaparak, gerçekleştire-
rek; *zıddı*: *bâl-kuvve*.
بالقوه *bâl-kuvve* *A. z.* yapmadan/gerçek-
leştirmeden önce, henüz zihinde iken,
tasarı hâlinde iken.
بالکانه *bâlkâne* *F. a.* kafes, parmaklık.
بالکلیه *bâl-küllîyye* *A. z.* bütünüyle, bütü-
nüyle.
بالمنابره *bâl-münâvebe* *A. z.* nöbetle, değış-
şe değışe, değışerek.
بالمواجهه *bâl-muvâcehe* *A. z.* yüz yüze,
yüzleşmek suretiyle.
بالواسطه *bâl-vâsita* *A. z.* dolaylı yoldan,
birinin/bir şeyin aracılığıyla.
بالوده *bâlûde* *F. s.* büyümüş, yetişmiş, er-
gin ve dolgun duruma gelmiş (meyve
vb.).
بالی *bâli* *A. s.* kocamış, eskimiş, koca, eski
(nesne/kimse).
بالیده *bâlîde* *F. s.* büyümüş, uzamış, boy
atmış (kimse/nesne).
بالین *bâlin* *F. a.* 1 köşe/koltuk yastığı, 2 *T.*
yuvarlak koltuk yastığı biçiminde üstü
ve yanları pamukla kabartılıp kumaşla
kaplanmış bir tür iskemle.
بالین پرست *bâlin-perest* *F. s.* tembel, uyu-
şuk (kimse).
بام *bâm* *F. a.* 1 üst, yüz, 2 çatı, dam, 3 (tel-
li sazlarda) en kalın tel/kiriş. - *بام چشم*
bâm-ı çeşm *F. a.* göz kapağı.
بامداد *bâmdâd* *F. a.* sabahın erken vakti,
çin sabah.
بامگاه *bâmgâh*, **بامگه** *bâmgeh* *F. a.* yuk.
m. bk.
بامه *bâme* *F. a.* kaba, gür ve uzun sakal.
بان *bân* *A. a.* çöllerde yetişen bir tür ağaç.
Uzun ve biçimli oluşu bakımından eski

şairlerce benzetme ve karşılaştırma ilgisile sevgilinin boyu için kullanılmıştır. ²بان *bân F. takı* Türkçe'nin -ci ekine karşılıktır: *bâgbân* "bağcı", *nigehbân* "gözcü" gibi.

بانك *bânk F. a.* 1 yüksek ses, çığlık, haykırış, 2 padişahın alaya çıkmak için ata/arabaya bindiği sırada görevli birlik tarafından yüksek sesle bir ağızdan söylenen dua, alkış. روارو- *bânk-i revârev F. a.* İsrail'in sûra ikinci üfle-yişi. بانک عتقا- *bânk-i ankâ mus. F. a.* Doğu müziğinde bir perde. بانک نماز- *bânk-i nemâz F. a.* ezan.

بانوی *bânû F. a.* kadın, hanım. مشرق- *bânû-yi maşrik F. a. mec.* güneş.

بانوا *bânevâ F. s.* 1 zengin, varlıklı, 2 ünlü; *zıddı: بی نوا bînevâ.*

بانوج *bânûc F. a.* salıncak.

بانى *bânî A. s.* kuran, yapan (kimse). *a.* bir hayır eserini yaptıran erkek.

بانیه *bâniye A. a.* bir hayır eserini yaptıran kadın.

باور *bâver F. a.* 1 inanma, doğrulama, güvenme; inan, inanç. -bâver etmek inanmak, güvenmek, 2 sarsılmaz, sağlam, pek dayanıklı: *bâver-i bâver* "sarsılmaz inanç".

با وجود *bâ-vücûd F. a.* olma, var olma, bulunma. *takı* sonucunda, (-den) ötürü, (-den) ayrı, hasebiyle. *bağl.* 1 yine de, bununla birlikte, bundan ayrı olarak, 2 şöyle ki, yani.

بايره *bâire A. a.* sürülmemiş yer, ekim için elverişsiz, basılmış, sert toprak.

باه *bâh A. a.* cinsî ilişki.

باهر *bâhir A. s.* açık, açık seçik, görünür: *delil-i bâhir* "açık delil".

باهل *bâhil A. s.* 1 başıboş, hiçbir iş yapmayıp tembel tembel gezinen (kimse), 2 belli bir işi olmayan, işsiz (kimse), 3 bildiğini işleyen, gönlünce yaşayan, yasal ve kural tanımaz (kimse).

باهم *bâ-hem F. z.* bir arada, birlikte.

بايسته *bâyiste F. s.* gerekli, lâzım. -بايسته *bâyiste-i hestî F. a.* varlığı gerekli olan, Hz. Allah, vâcibü'l-vücûd.

بايىز *bâyız A. s.* yumurtlayıcı (hayvan). *a.* tavuk.

بايع *bâyî' A. s.* satıcı, (bir malı) satan (kimse).

باى حال *bi-eyyî hâlin A. z.* her durumda, mutlaka, elbette.

باى وجه كان *bi-eyyî vechin kân A. z.* ola-bildiğince, çok yönlü olarak, bütün yönleriyle.

باين *bâyîn A. s.* ayırıcı, ayıran (kimse/nesne).

ببر *bebr A. a.* (*T. k. dili: bebür, böbü*) kürkü için avlanan yırtıcı bir hayvan, pars, leopar. -bebürlik sertlik, kırıcılık, kendini beğenmişlik. -bebürlemek sert ve kırıcı davranmak, zorbalık ve haksızlık etmek,

ببر بيان *bebr-beyân, bebr-i beyân F. a.* 1 pars derisinden yapılmış savaş giysisi, bir tür pelerin, 2 nakışlı ipek kumaş.

ببروح *bebrûh A. a. bk. yebrûh.*

بيك *bebek F. a.* 1 küçük çocuk, 2 göz be-beği.

بيغا *bepgâ F. a.* papağan.

بت *bet F. a.* 1 çulha/dokumacı süpürgesi, 2 dokumacılıkta kullanılan, "haşıl" da denilen çiriş, 3 kaz.

بوت *büt F. a.* (*T. k. dili: بوت put*) 1 kimi ilkel toplulukların tapınmak için yaptıkları türlü biçimlerdeki nesne, heykel, fetiş, 2 *ed.* güzel, sevilen, sevgili. -بت *büt-i lâl F. a. mec. dili* tutulmuş, donup kalmış, kaskatı kesilmiş kimse.

بتات *betât A. a.* kesme, bitirme, (alışveriş-te) değerini kesinleştirme.

بتار *bettâr A. a.* keskin: *seyf-i bettâr* "keskin kılıç".

بت پرست *büt-perest F. s.* puta tapınan (kimse).

بت تراش *büt-tirâş F. a.* put yapan kimse.

بتخانه *büt-hâne F. a.* (*T. k. dili: puthâne*) puta tapanların tapınakları.

بتخصيص *bi-tahsis A. z.* özellikle, seçilmiş olarak, bilhassa.

بتر *beter F. s.* çok/pek/daha/en kötü, pek çirkin ve bayağı. -etmek/eylemek (-i) çok kötü duruma düşürmek.

بتر *betr A. a.* 1 (-i) kesme, 2 (-i) eksik bırakma, (-i) eksik duruma sokma. -بتر *betrû'l-uzv A. a.* beden uzvlarından birini kesme.

بترآ *betrâ' A. s.* 1 kısır (kadın), 2 kuyruksuz (hayvan), 3 eksik, kusurlu (iş/nesne).

بت شکن *büt-şiken F. s.* put kıran, putları kırıp parçalayan (kimse).

بتكده *bütke F. a.* putevi.

بتكيش *betkiş F. a.* ok kabı, kubur, terkeş.

بتمامه *bi-temâmihi A. z.* eksiksiz olarak, tam, bütünüyle.

بتول *betûl A. s.* erkeklerden son derecede kaçınan, kendini sakınan iffet sahibi kadın. Hz. Meryem ve Hz. Fatma'nın lakabıdır.

بتيار *betyâr, betyâre F. a.* 1 kötü görünümlü, çok çirkin, görülme istenmeyen şey, ifrit, 2 *mec.* düşman, 3 şeytan, gulyabani.

بتيل *betil A. s.* Hz. Meryem'in lakabı; *bk. betûl.*

بت *bes(s) A. a.* 1 (bir nesneyi) yayma, dağıtma, 2 (tozu toprağı) savurma, 3 (bir haberi, bir sırrı, bir durumu) duyurma, açıklama, açığa vurma, 4 durum, 5 iç acısı, şiddetli üzüntü. -بت و شكوى *bess ü şekvâ F. a.* (bir durumu) açıklayıp sızlanma.

بتسه *besbese A. a.* 1 (bir haberi) duyurma, 2 (tozu toprağı) savurma.

بجا *be-câ F. s.* yerinde, uygun, yaraşır, yaraşık, iyi, güzel; *zıddı: ناجا nâ-becâ.*

بجاء *becâ' A. s.* geniş, açık. *a.* geniştir yol.

بجایش *becâyîş F. a.* iki memurun yerlerini değiştirmesi.

بجبهه *becbece A. a.* çocukları eğlendirmek için çıkarılan tuhaf sesler, sergilenen yapmacık şeyler/davranışlar. -becbece etmek tuhaf sesler çıkarmak.

بجرا *becrâ', بجرا becrâ A. a.* 1 göbeği çıkık kadın, 2 yüksek yer, tepe.

بجشك *bicişk F. a.* bilgili kimse, bilge kişi.

بجل *becel A. a.* 1 kara çalma, iftira, 2 şaşkınlık.

بجیل *becil A. s.* ağır, oturaklı, gösterişli ve iri gövdeli (kimse), 2 kaba (nesne).

بجگم *beçgem F. s.* 1 yaz mevsiminde oturulacak yer, yazlık, 2 sundurma, 3 oba, büyük çadır.

بچه *beçe, beççe F. a.* insan ve hayvan yavrusu; çocuk. -بچه طاووس علوی *beççe-i tâvûs-i ulvî F. a.* 1) *mec.* güneş; ay, 2) *mec.* elmas ve yakut. -بچه کو *beççe-i gû F. a.* sokağa bırakılmış çocuk.

بچهگان *beçegân F. ç. a.* yavrular, çocuklar; *bk. beçe.*

بچيز *beçiz F. a.* katır turnağıyla oynanan bir tür oyun.

باحت *bahhâs A. s.* ağız dalaşı etmeyi, atışmayı, çekişmeyi seven (kimse).

بحار *bihâr A. ç. a.* denizler; *bk. bahr.*

بحار *bahhâr A. a.* gemici.

بحبوحه *buhbûha A. a.* (geniş bir alan içinde) ortada yer alan/kalan boşluk.

باحت *baht A. s.* 1 öz, iç, 2 katkısız, halis: *sahbâ-yi baht* "halis şarap".

باحت *bahs A. a.* (*T. k. dili: bahis*) 1 bir şeyin içyüzünü öğrenmek/ortaya çıkarmak için araştırma, sorup soruşturma, 2 aslını, ne olduğunu öğrenmek üzere üzerinde konuşulan konu, 3 bir konu üzerinde görüş bildirmek suretiyle karşılıklı söyleşme, tartışma, çekişme, 4 *T.* aldatana, görüşünde/iddiasında haklı çıkacak olana bir şey verilmek üzere yapılan sözleşme, 5 bir konudaki görüş,

düşünce ve bilgileri içine alan kitap/bölüm/makale. -**bahs etmek** 1) (bir konu üzerinde) çekişmek, tartışmak, sözle atışmak, 2) dövüşmek, itişip kakışmak, kavga etmek, 3) anlaşılmamak, benlik/üstünlük kavgasına tutuşmak, 4) birbirinden öç almaya çalışmak,

bahr A. a. (T. k. dili: **bahır, bahir**) 1 deniz, 2 (şiiirde) vezin, tartı, ölçü: *b.-i remel* "çoklukla dört fâilâtün, ya da üç fâilâtün bir fâilün'den oluşan tartı".

buhrân T. a. 1 *tıp* hastalığın en ağır ve tehlikeli dönemi, 2 *mec.* (bir iş) karışık ve tehlikeli bir durum kazanma, kriz.

bahrî A. s. denizle ilgili, denizde bulunan, denizde yaşayan. -**بحری قطاس** **bahrî kutâs** F. a. deniz aygırı.

bahriyyûn A. ç. a. denizle/denizcilikle ilgili konularla uğraşan kimseler.

Bahreyn A. a. 1 iki deniz: *bahreyn-i nazm u nesr* "nazım ve nesir denizleri", 2 (büyük harfle) Arabistan yarımadası kıyısındaki ülke.

buhûr A. ç. a. denizler; *bk.* **bahr**.

buhayre A. a. küçük deniz, göl.

bah bah A. ünl. "ne hoş, ne güzel" anlamında abartma. Büyük görme anlatır.

buhâr A. a. sıcak sudan çıkan buğu.

-**buhâr salmak** buhar çıkarmak.

Buhârâ A. a. eskiden büyük bir ilim ve kültür merkezi olup, bugün Özbekistan sınırları içinde bulunan şehir, Buhara.

bahhâl A. s. çok cimri, çok pinti ve insan için bir erdem olan cömertlikten yoksun (kimse).

buhalâ', **buhalâ** A. ç. a. pintiler, cimriler; *bk.* **bahil**.

baht F. a. uğur, yazı, talih, kader, kısmet, bahtiyarlık. -**بخت بيدار** **baht-i bidâr** F. a. uyanık/açık talih.

-**بخت خواب آلود** **baht-i hâb-âlûd** F. a. uykuya bulanmış baht, yani: kapalı talih. -**بخت خوابیده** **baht-i hâbide** F. a. kötü talih, kara baht. -**بخت سیاه** **baht-i siyâh** F. a. kara yazı, kötü kader.

bahtâk F. a. demir başlık, tuğulga/tulga, miğfer.

bahtere A. a. salına salına hoş ve edalı biçimde yürüme.

bahteri A. a. 1 salına salına yürüyen, yürüyüşü hoş ve güzel olan (kimse), 2 *mec.* kendini beğenmiş, kibirli (kimse).

bahtek F. a. 1 kötü talih, kara yazı, 2 *tar.* (büyük harfle) Nüşirevân'ın vezirinin adı.

Buht Nussar A. a. *tar.* Asurluların son zamanlarındaki Babil valisinin oğlu ve kumandanı. [Kudûs'u ele geçirerek Beytül-Mukaddes'i yıkması ve yetmiş bin Yahudi'yi öldürmesi ile ün kazanmıştır. MÖ 561'de ölmüştür.]

bahtûr F. a. 1 gök gürlemesi, 2 düşman. s. öfkeyle haykıran (yırtıcı hayvan).

bahtver F. s. uğurlu, bahtı açık (kimse).

bahtûh F. a. ve s. yuk. m. *bk.*

bahte F. a. 1 besili koyun, 2 koç.

bahtiyâr F. s. kutlu, talihli, kısmetli, bahtı açık (kimse).

bahtiyârâne F. s. ve z. bahtı açık olanlar gibi/bahtı açık olanlara düşer ve yaraşır biçimde.

bahtiyârî F. s. bahtiyarlık, kutluluk, kısmetlilik.

bahçe F. a. 1 çiçek ve ağaç yetiştirilen yer, 2 ekim, dikim alanı, sebze ve meyve yetiştirilen yer; *bk.* **باغچه** **bâğçe**.

bıhr A. a. ağız kokusu.

bahs A. s. eksik, düşük: *semeni bahs* "düşük değer".

bahsân F. s. 1 salına salına yürüyen (kimse), 2 soluk, buruşuk (nesne).

-bahş F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bağışlayan, bağış olarak veren; (bir şey) veren, verici, katan, katıcı: *hayât-bahş* "dirilik bağışlayan", *hayret-bahş* "hayret verici".

bahş F. a. bağışlama, karşılığı olmaksızın bir şey verme.

-bahşâ F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (bir şey) veren, verici, katan, katıcı, getirici: *kerem-bahşâ* "iyilik verici/sunucu", *giryeh-bahşâ* "ağlamaya yol açıcı, ağlatıcı".

bahşâyiş F. a. acıma, esirgeme, iyilik, yardım, bağış: *bahşâyiş-i llâhî* "Tanrı bağışı, Tanrı katından gelen iyilik ve yardım".

bahşâyişger F. a. esirgeyici, iyilik edici, bağışlayıcı (kimse).

bahşîş F. a. 1 bağış, armağan, ödül, iyilik, 2 yardım amaçlı karşılıksız verilen para vb.; *bk.* **بخشیش** **bahşîş**.

bahşende F. s. 1 bağışlayıcı, yardımlayıcı: *bahşende-i âsâm-i enâm* "kullarının günahlarını bağışlayan (Yüce Tanrı)", 2 veren, verici.

bahşîş F. a. *bk.* بخش.

buhl A. a. el sıkılığı, pintilik, cimrilik; *zıddı:* **kerem**.

buhalâ' A. ç. a. cimriler, eli sıkı kimseler; *bk.* **bahil**.

Beham F. a. coğr. bir yer adı. En iyi misk burada bulunmuş.

bahûr A. a. (T. k. dili: **buhur**) ateşte yakıldığında etrafa güzel koku yayan, çeşitli kokulu maddelerden yapılan bir karışım, tütsü. -**بخور مريم** **bahûr-u Meryem** F. a. Türkçe'de "Meryem Ana eli" denilen, hazımsızlığa karşı ve idrar söktürücü olarak kullanılan bir bitki. Köküne Türkçe'de "domuz ağırşığı" denir.

bahûrdân F. a. (T. k. dili: **buhurdan**) içinde tütsü yakılan kap.

buhûr A. a. (T. k. dili: **buhur**) 1 günlük, kara günlük, 2 tütsü.

bahurdânî F. a. buhurdancı, belli günlerde işi buhurdan yakmak olan görevli.

bahil A. s. eli sıkı, pinti, cimri, cömertlikten nasibi olmayan değersiz (kimse).

bahilâne F. s. ve z. cimri olana yaraşır biçimde ve yolda.

bahye F. a. dikme, dikiş.

bahye-zen F. a. dikici, kundura tamircisi.

bed F. s. kötü, yaramaz; çirkin.

büd F. a. baş, önder: *sipeh-büd* "başkomutan, serdar".

bed' A. a. (işe) başlama. -**etmek** başlamak.

bedâat A. a. 1 güzellik, benzersizlik, 2 yeniden oluş.

bed-âğâz F. s. soysuz, kötü soylu (kimse).

bed-âmûz F. s. (birine/başkalarına) kötülük öğreten (kimse).

bed-âvâz F. s. kötü sesli (insan/hayvan).

bedâvet A. a. çölde, kırdan yaşama, yörükçülük; *zıddı:* **hazâret**.

bedâhet A. a. 1 açıklık, görünürlük, belli oluş, göz önünde bulunuş, 2 hazırcevaplık, düşünmeden birden söyleyiş.

bedâheten A. z. birdenbire, düşünmeden.

bidâyet A. a. ön, baş, başlangıç, ilk; *zıddı:* **nihâyet**.

bidâyeten A. z. öncelik alarak, önceden, ilkin, birinci olarak.

bedâyi' A. ç. a. güzel, göz alıcı, çekici şeyler, sanat eserleri, *bk.* **bedî'**, **bedia**.

bed-âyin F. s. kötü davranışlı, gidişi, yolu yordamı kötü (kimse).

bed-ahter *F. s.* yıldızı kötü, kut-suz, talihsiz (kimse).
bed-ahlâk *F. s.* kötü huylu, ah-laksız (kimse).
bed-üslûb *F. s.* kötü (kimse).
bed-asl *F. s.* soyu alçak, soydan alçak (kimse).
bed-endiş *F. s.* kötü düşünceli, başkaları hakkında kötü/kötülük düşü-nen (kimse).
bed-baht *F. s.* bahtı kötü, talihsiz, kısmetsiz (kimse).
bed-bû *F. s.* kötü kokulu (nesne).
bed-bûd *F. s.* kötü, alçak, lânetli (kimse).
bedbûk *F. s.* güvenilmez, içi bozuk, hain (kimse).
bed-bin *F. s.* hiçbir şeyi beğenme-yen, her şeyi kötü gören, kötümser, ka-ramsar (kimse).
bed-pesend *F. s.* kötüyü beğenen, bilgisiz (kimse).
bedter *F. s.* (T. k. dili: beter) çok/pek/daha/en kötü (kimse/nesne).-**be-ter** olmak kötüleşmek, azmak.
bed-çeşm *F. s.* 1 kötü bakışlı, na-zarı değen, nazar değdiren (kimse), 2 kıskanç (kimse).
bed-çehre *F. s.* çirkin yüzlü (kimse).
bed-hâl *F. s.* (geçim bakımından) kötü durumda bulunan, düşkün (kim-se).
Bedahş, Bedahşân *F. a.* coğr. Hindistan ile Horasan arasında kalan bölge. Yakut ve la'l madenleriyle ünlüdür. Eski Doğu edebiyatında bu yönüyle anılır.-**bedahş-i müzâb** *F. a.* kırmızı şarap.
bed-hisâl *F. s.* kötü huylu, huy-ları kötü olan (kimse).
bed-hâh *F. s.* kötülük isteyen (kimse).-**bed-hâh** olmak (başkaları

hakkında) kötü düşünmek, kötü dü-şünce sahibi olmak, kemlik sanmak.
bed-hû/y *F. s.* kötü huylu (kim-se).-**bed-hûy** olmak kötü huylu olmak, kötülük işlemek, kınanacak iş ve davranışlarda bulunmak.
bed-hûyi *F. a.* kötü huyluluk, ek-siklik, yanlış, ayıp.
bed-duâ *F. a.* ilenç, (birinin) kö-tülüğünü isteme, bu yolda bulunan istek.-**bed-duâ** etmek ilenmek, lânet okumak.
bed-dil *F. s.* yüreksiz, korkak (kimse).
bedr *A. a.* dolunay.-**bedr-i bülend** *F. a.* on dört günlük ay.
be-der *F. a.* dış, dışarı, (bir yerin) dış yanı.
bedrâm *F. a.* güzel, manzaralı, iç açıcı yer, gezinti yeri.
bed-râh *F. s.* yoldan çıkan, kötü yola sapan (kimse).
bed-re'y *F. s.* görüş ve düşüncesi, bakış ve yorumu yanlış olan (kimse).
bedraka *F. a.* (T. k. dili: bedrika) kılavuz.
bed-reng *F. s.* huysuz, geçimsiz, damarlı (kimse).
bedrûd *F. a.* bırakma, ayrılma.-**bedrûd** etmek ayrılmak, veda etmek.
bedre *A. a.* 1 kuzu ve oğlak derisi, 2 altın dolu kese.
bed-zebân *F. s.* ağız bozuk, küfür-baz, terbiyesiz (kimse).
bed-zehre *F. s.* yüreksiz, korkak (kimse).
bedestân *T. a.* bk. **bezzâzistân**.
bed-sirîst *F. s.* yaradılışı kötü, kötü yaradılışlı (kimse).
bed-sikâl *F. s.* herkes hakkında kötü düşünce besleyen (kimse).
bed-sîret *F. s.* kötü yaradılışlı/huylu (kimse).

bed-tinet *F. s.* mayası bozuk, soysuz, alçak, kötü (kimse).
bid' *A. a.* yeni, sonradan ortaya çı-kan şey.
bida' *A. ç. a.* yeni şeyler, eskiden bi-linmeyip de sonradan ortaya çıkan şey-ler; **bid'at**.
bid'at *A. a.* 1 yeni şey, yenilik, sonradan ortaya çıkan şey, 2 *din* Hz. Peygamber döneminden sonra ortaya çıkan dinle ilgili işler/şeyler.
bed-amel *F. s.* işi ve davranışı kötü/yaramaz olan (kimse).
bed-ahd *F. s.* sözünde durmayan, güvenilir olmayan, vefasız (kimse).
bed-fercâm *F. s.* sonu kötü (iş/ durum).
bed-fiâl *F. s.* işleri kötü (kimse).
bed-kâr *F. s.* işi kötü, kötü işli (kimse).
bed-kasd *F. s.* kötü düşünceli/niyetli, içten pazarlıklı, fitneci (kimse).-**bed-kasd** ile *T. z.* kallesçe, kötü niyet-le, kötülük düşünerek.
bed-kasdlik *T. a.* kötü niyet, kem düşünce ve sanı.
bed-kâr *F. s.* 1 kötülük peşinde olan, kötülükten başka bir şey düşün-meyen/iş işlemeyen (kimse), 2 büyü-cü, başkalarına büyü ile zarar veren (kimse).
bed-kârlık *T. a.* 1 kötü iş, 2 bü-yücülük.
bed-girdâr *F. s.* bk. **bed-amel**.
bed-gümân *F. s.* kötü düşünceli/niyetli, (başkaları hakkında) kötülük sanan, kötü düşünce besleyen (kim-se).-**bed-gümân** etmek/olmak (baş-kaları hakkında) kemlik düşünmek/sanmak, kötü düşünce beslemek.
bedgend *F. s.* haklıyı haksız çıkar-mak için verilen rüşvet.

bed-güher *F. s.* kötü soylu, soysuz (kimse).
bed-gû/y *F. s.* kötü sözlü (kimse).
bed-kîş *F. s.* yoldan çıkmış, mezhebi belirsiz, yolu çarpık (kimse).
bedel *A. a.* karşılık, bir şeyin yerine verilen, onun yerini tutan nesne. *takı* (-nin) yerine, (-e) karşılık.-**bedel-i mâ-yetehallel** *F. a.* *tıp* kaybedi-len kaloriye karşılık olmak üzere yeni-lip içilen yiyecek ve içecekler.
bedelen *A. z.* karşılığını vermek sure-tiyle; *ziddi: aynen*.
budala *T. a.* aptal, akılsız, bön, geri zekâlı, ebleh; *bk.* **büdelâ'**.
büdelâ', **büdelâ** *A. ç. a.* (T. k. dili: budala) akılsız, bön, tevek-ke, sersem (kimse). Arapça'da "bir şe-yin/birinin yerini tutan" anlamındaki **bedil**'in çoklusudur; Türkçe'de tekli gibi kullanılır.
bedelât *A. ç. a.* (-e) karşılık olmak üzere verilen şeyler; *bk.* **bedel**.
bed-likâ *F. s.* çirkin yüzlü (kimse).
bed-ligâm *F. s.* 1 gem tutmaz, hır-cın, harın (at), 2 dik başlı, lâf anlamaz (kimse).
bed-mâye *F. s.* mayası bozuk, kötü yaradılışlı (kimse).
bed-mest *F. s.* sarhoşluğu tedavi edilemez derecede kötü, alkol bağımlı-sı, alkolik (kimse).
bed-meniş *F. s.* kötü yaradılışlı (kimse).
bed-mihr *F. s.* namert, insanlıktan uzak (kimse).
beden *A. a.* 1 (canlılarda) maddi yapı/varlık, gövde, vücut, 2 kaleyi oluşturan duvar.
bedenen *A. z.* bedenle, bedeniyle, maddi varlığıyla.
bed-nâm *F. s.* kötülükle anılan (kimse).

بد نژاد *bed-nijād* *F. s.* soyu bozuk, yaramaz, kötü yaradılışlı (kimse).

بد نحد *bed-nihād* *F. s.* alçak, soysuz, yaramaz (kimse).

بدوح *bedūh* *A. a.* eskiden mektup zarflarının üzerine yazılan, ya da zarflara basılan mühürde bulunan bir kelime. [Hangi dilden alındığı kesin olarak bilinmiyor. Bir rivayete göre mektupları yerlerine iletmekle görevli bir melekmiş.]

بدوش *be-dūš* *F. s.* omuza, omuzda. -**bedūš** olmak omuzlamak, omzunda götürmek/taşımak, yüklenmek.

بدوی *bedevî* *A. s.* çölde/kırda yaşayan, yörük.

بدویyet *bedevîyyet* *A. a.* bedevilik, yörük-lük, yabanlık; *zıddı*: **مدنیyet** *medenîyyet*.

بدید *bedîd*, **بدیدار** *bedîdâr* *F. s.* belli, belirlili, görünür, ayan beyan; *zıddı*: **تاید** *nâ-bedîd*. -**bedîd** olmak gözükmek, görünmek, belirtmek, gösterilmek, göze görünmek, açıkta, göz önünde, gözle görülür olmak.

بدیع *bedî* *A. s.* 1 örneği olmayan bir şeyi var eden: *bedî's-semâvât* "gökleri var eden (Yüce Yarattıcı)", 2 görülmedik güzellikte, çok güzel, eşsiz ve benzersiz (şey); *şî'r-i bedî* "çok güzel, benzeri görülmedik şiir", 3 söz sanatı, retorik.

بدیعا *bedîa* *A. a.* güzellik, göz alıcılık, çekicilik.

بدیل *bedîl* *A. a.* 1 bir şeyin yerini tutan şey, 2 bahse tutuşan iki taraf arasında kaybedenin kazanana vermesi kararlaştırılan şey, bahis ödülü.

بدیهه *bedîhe* *A. a.* düşünmeden söylenilen, hazırcevaplık ürünü olan güzel söz.

بدیهه-گو *bedîhe-gû* *F. s.* düşünüp taşınmadan birden düzgün ve güzel söz söyleyen (kimse).

بدیهی *bedîhi* *A. s.* 1 doğruluğu için delil gerekmeyen, ispat gerektirmeyen (iş/

durum vb.), 2 göz önünde, apaçık, belli (durum/iş).

بدیهیات *bedîhiyyât* *A. ç. a.* akıl için doğrulanması olağan olan, doğruluğu açık ve belli konular.

بدیهیت *bedîhiyyet* *A. a.* açık olma, belli olma, apaçık ortada olma, gerçekliği ve doğruluğu için aklın ispata gerek duymadığı hâl ve nitelik.

بذبه *bezbeze* *A. a.* 1 üstünlük, zafer, 2 nasip, kısmet, 3 güç durum, sıkıntı.

بذر *bezr* *A. a.* 1 tohum, yumurta, 2 (*T. k. dilî*: *bezir*) keten tohumu yağı.

بذره *bezraka* *A. a.* kılavuz.

بذل *bezl* *A. a.* gönülden, isteyerek verme. -**bezl** etmek 1) (-i) kullanmak, (-i) harcamak, 2) vermek, bağışlamak.

-**bezl** buyurmak/kulmak gönülden, bir zorlama ve etki olmaksızın vermek, bağışlamak, yardım ve iyilikte bulunmak. -**bezl** *bezl-i ihtimâm* *F. a.* (-e) özen gösterme, (-i) özene bezene yapma. -**bezl-i ihtimâm** etmek (-i) özene bezene yapmak. -**bezl-i himmet *F. a.* 1) elinden geleni yapma, çalışıp çabalama, 2) (-e) aşırı ilgi ve özen gösterme, (-in) üzerine düşme.**

-**bezl-i himmet** etmek 1) çalışıp çabalama, 2) (-e) aşırı ilgi ve özen göstermek.

بذله *bezle*, **بیزله** *A. a.* takılma, şaka, hoş ve eğlendirici söz, latife.

بذور *büzûr* *A. ç. a.* tohumlar; *bk.* **بذر** *bezr*.

بذیم *bezîm* *A. s.* 1 güçlü (kimse), 2 serin kanlı, öfke sırasında kendine hâkim olan (kimse).

بیر *bir(r)* *A. a.* iyilik, güzel işler, iyi davranışlar; bol bol ibadet etmek, ananın babanın sözünü dinlemek vb. gibi.

بیر *ber* *F. a.* 1 yemiş, meyve, 2 göğüs; *simin-ber* "gümüş göğüslü", 3 üst.

بیر *ber* *takı* -de, üzre, gibi, (-e) yakın, (-e) uygun: *dest ber-sine* "eli göğüste", *ber-bülend* "pek yüksek yer/mertebe".

بیر *ber* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) götürün, götürücü: *dilber* "gönül götürün, gönül çalan, güzel", *nâme-ber* "mektup götürün (güvercin/ulak)".

بیر *ber(r)* *A. a.* 1 kara; *zıddı*: **بحر** *bahr*, 2 ülke, toprak.

بیر *bür* *A. a.* (hasta) iyileşmek, iyiliğe yüz tutmak.

برابر *berâber* *F. z.* birlikte, bir arada. *s.* denk, eşit, farksız, bir, aynı. -**berâber** olmak 1) (-e) benzemek, (-e) uymak, 2) (ile) denk/ortak olmak, farkı bulunmamak.

برابر *berâbir*, **برابره** *berâbire* *A. ç. a.* Batı Afrika halkları.

برابری *berâberî* *F. a.* (iki şey arasındaki) denklik, eşitlik, bir oluş, farksızlık.

برات *berât* *A. a.* 1 yazılı kâğıt, 2 *T.* nişan, rütbe, memuriyet, maaş ve türlü ayrıcalıklar için devlet tarafından verilen resmi yazı, buyrultu.

براد *bürâd* *A. s.* soğuk (nesne).

برادر *birâder* *F. a.* erkek kardeş. -**برادری** *birâder-i rızâi* *F. a.* süt kardeşi.

-**برادری** *birâder- ma'nevî* *F. a.* ahret kardeşi, ahretlik. -**برادر کهنه** *birâder-i kihter* *F. a.* küçük kardeş. -**برادر مهتر** *birâder-i mihter* *F. a.* büyük kardeş.

برادرانه *birâderâne* *F. s.* ve *z.* kardeşçe, kardeşe yaraşır yolda ve biçimde.

برادری *birâderî* *F. a.* kardeşlik, kardeş olma hâli.

براده *berrâde* *A. a.* karlık, buzluk.

برارنده *berârende* *F. s.* 1 yukarı kaldırıcı, üste götürücü (nesne/kimse), 2 doğurucu (durum).

براری *berârî* *A. ç. a.* çöllük yerler, kırlar; *bk.* **بریه** *berîyye*.

برازوان *berâzvân* *F. a.* (kılıç, bıçak vb.de) kabzayı ana parçaya birleştiren bilezik.

براز *birâz* *A. a.* az (nesne).

براطیل *berâtîl* *A. ç. a.* rüşvetler; *bk.* **برطیل** *birtîl*

براعت *berâat*, **براعه** *berâa* *A. a.* maddî ve manevî güzel niteliklerle donanmış olarak akranlarına üstün olma. -**براعت** *berâ-i istihlâl* *bk.* **استیhlâl** *istihlâl*.

برافراشته *ber-efrâste* *F. s.* yukarı kaldırılmış, yükseltilmiş (nesne).

براق *berrâk* *A. s.* 1 parlak, 2 bulanık olmayan, açık, dupduru, arı duru (nesne). -**berrâk** olmak 1) parlamak, ortalığı aydınlatmak, 2) yanmak, ışık vermek/saçmak.

براق *Burâk* *A. a.* *din* cennet bineği; Hz. Peygamber'in miraç gecesi bindiği binek.

بران *bürrân* *A. s.* keskin, kesici ve delici (kılıç, hançer, ok, mızrak).

برانداخته *ber-endâhte* *F. s.* yukarı kaldırılmış/çekilmiş (nesne).

برانداز *ber-endâz* *F. s.* yukarı kaldırıcı, yükseltici (kimse/nesne).

برانی *berrânî* *A. s.* yabani, vahşi.

بر آورده *ber-âverde* *F. s.* 1 var edilmiş, meydana/dışarı çıkarılmış (nesne), 2 yüksek yere taşınmış/götürülmüş (nesne), 3 destek ve koruma ile ileri gitmesi sağlanmış (kimse). -**ber-âverde** etmek var etmek, meydana çıkarmak: *Ademden etti benî kudretî ber-âverde* (Nâbî) "Gücü benî yokluktan çekip çıkardı/var etti."

براهمه *berâhime* *A. ç. a.* Brahmanlar; *bk.* **برهمن** *berhemen*, **berehmen**.

براهنجیده *ber-âhencide* *F. s.* çekilmiş, kınından çıkarılmış, sıyrılmış (kılıç).

براهینته *ber-âhihte* *F. s.* yuk. *m. bk.*

براهیده *be-râhide* *F. s.* yollanmış, gönderilmiş (kimse/nesne).

براهین *berâhin* *A. ç. a.* dayanaklar, deliller; *bk.* **برهان** *bürhân*.

برای *berây* *F. takı* için: *berây-ı hâtır* "hatır için".

برایا *berâyâ* *A. ç. a.* 1 çöller; *bk.* **بریه** *berîyye*, 2 halk, ülke insanları, 3 yaratıklar.

Son iki anlamda [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

برایه *bürāye* *A. a.* yonulan ağaçtan düşen parça, *a.* ağaç döküntüsü, yonga.

برائت *berâet* *A. a.* 1 (yanlış ve suçtan) uzak olma, suçlu bulunmama, suçsuz olma, suçsuzluk, 2 temize çıkma, aklanma. **-berâet etmek** aklanmak.

برباد *ber-bâd* *F. s.* 1 yel üstüne, yel üstünde, 2 yıkılmış, bozulmuş, dağılmış, bozulmuş, bitmiş, harap, perişan; *zıddı*: **آباد** *âbâd*, 3 pis, iğrenç, *a.* yıkılma, bitme, tükenme, dağılıp bozulma. **-ber-bâd etmek** 1) bozmak, 2) darmadağın etmek, savurmak, dağıtmak, 3) yıkmak, çığnemek, basmak, ezmek, 4) yok etmek, varlığına son vermek, bitirmek, 5) boşaltmak, boş duruma getirmek, 6) sürmek, göz önünden uzaklaştırmak. **-ber-bâd olmak** 1) yok olmak, yitmek, 2) elden çıkmak, gitmek, 3) tükenmek, aşınmak, eksilmek, 4) dökülmek, boşalmak, 5) aktarılma, yere yıkılmak, devrilmek, 6) yerini değiştirmek, gitmek, 7) *mec.* sersemlemek, donakalmak, şaşırma. **-ber-bâd kılmak** yel üstünde götürmek, yel üzerinde taşımak.

بربط *berbat, berbut* *F. a.* uda benzer, ondan küçük telli çalgı, lavta, kopuz.

بurbûr *A. a.* (*T. k. dili: bulgur*) dövülmüş buğday.

برپا-ی *ber-pâ/-pây* *F. a.* ayağında, ayakta; *rişte ber-pây* "ayağı ipli/ayağında ip bağlı olan". *s.* 1 ayakta, ayak üstü (*duran*). 2 *mec.* süren, süreduran, devamlı. **-ber-pâ olmak** durmak/ayak üstü durmak, dikilmek. **-ber-pâ kılmak** (-i) yere saptamak, dikmek, sokmak.

برتافت *ber-tâft* *F. a.* (-i) çevirme, (-i) döndürme.

برتر *berter, برترین berterin* *F. s.* 1 çok/pek/ daha/en yüksek, 2 *mec.* çok/pek değerli, üstün.

برثن *bürsün* *A. a.* yırtıcı hayvan pençesi.

برج *bürc* *A. a.* (*T. k. dili: burç*) 1 kale duvarları üzerindeki çıkıntılı yer, gözleme ve savunma yerleri, 2 *gök.* yıldız kümelerinin yer aldığı Burçlar Kuşağı'nın on iki eşit bölümünden her biri.

برجا *ber-câ* *F. s.* yerinde, uygun (*söz/durum/davranış*); *zıddı*: **نابرجا** *nâ-bercâ*. **-ber-câ etmek** (-i) yapmak, (-i) işlemek, (-i) yerine getirmek.

برجاس *bürçâs* *A. a.* yükseğe konulan nişan tahtası. Yerde olanına "hedef" denilir.

برجسته *berceste* *F. s.* 1 güzel, hoş, 2 seçme, seçkin.

برجحه *bürçüme* *A. a.* parmak boğumu.

برجیس *Bercis, Bircis* *F. a.* yedi gezegenden biri olan Müşteri, Jüpiter. Yeri göğün altıncı katıdır.

برچیده *ber-çide* *F. s.* toplu, toplanmış, devşirilmiş. *ber-çide-dâmen* "1) eteği toplu (kadın), 2) *mec.* dünyadan elini eteğini çekmiş (kimse)".

برخان *berhân* *F. a.* 1 ses, 2 ün, şöhrat.

برخاسته *ber-hâste* *F. s.* kalkmış, dikilmiş, ayaklanmış (nesne/kimse).

برخانه *ber-hâne* *F. a.* *bk.* بار خانه *bâr-hâne*.

برخش *be-rahş* *F. a.* atın arkası, sırtı.

برخواه *ber-hâbe* *F. a.* yatak, döşek.

برخور *ber-hor, برخوردار ber-hordâr* *F. s.* (*T. k. dili: berhudar*) muradına ermiş, kutlu, mutlu, bahtiyar (kimse).

برخیز *ber-hiz* *F. s.* kalkıcı, atılıcı, sıçrayıcı (nesne).

برخیزش *ber-hiziş* *F. a.* atılış.

برد *berd* *F. s.* soğuk, *a.* düşük derecedeki hava sıcaklığı. **برد العجوز** *berdü'l-acûz* *A. a.* kocakarı soğukları. 11-16 Mart arasındaki 6 gün içinde görülür.

برده *bered* *A. a.* (çoklukla fırtınalı havada yağın) dolu.

بردد *bürd* *A. a.* bir tür çubuklu kumaş.

بردار *ber-dâr* *F. s.* asılmış, dâra çekilmiş. **-ber-dâr etmek/çylemek** asmak, dâra

çekmek. **-ber-dâr olmak** asılmak, asılarak öldürülmek.

برداشت *ber-dâste* *F. s.* kaldırılmış, yükseltilmiş (nesne). **-ber-dâste etmek** 1) (-i) yukarı kaldırmak, 2) almak, kapmak, alıp götürmek, gidermek. **-ber-dâste kılınmak** ortadan kaldırılmak, yok edilmek.

بردبار *bürdbâr* *F. s.* yumuşak huylu, halim selim, sabırlı, dayanıklı (kimse).

بردوام *ber-devâm* *F. s.* sürmekte olan, sürrekli, kesiksiz (zaman/durum). **-ber-devâm olmak** 1) durmak, kalmak, varlığını sürdürmek, dayanmak, 2) kalıcı ve sürekli olmak, 3) (bir kimsenin) sürrekli yanında bulunmak,

بردوش *ber-dûş* *F. s.* omuzlanmış, sırtlanmış, omuza alınmış: *hâne ber-dûş* "evi omzunda/sırtında, yani: evsiz barksız, yersiz yurtsuz, nerede akşam, orada sabah yaşayan (kimse)".

برده *berede* *A. s.* dolmuş, dolu (nesne/kap). *a.* doluluk, şişkinlik.

برده *bürde* *A. a.* Araplara özgü bir tür hırka.

برده *berde* *F. a.* tutsak, harp esiri.

برسته *ber-rüste* *F. a.* sert saplı olmayıp kavun, karpuz gibi kolları ve dalları yere yayılan bitkiler, *s. mec.* alçak, aşağılık (kimse).

برزخ *berzah* *A. a.* 1 iki şeyi birbirinden ayıran aralık, boşluk, 2 *din* ölüm anından kıyamet gününe kadar olan süre; bu dünya ile öte dünya arasındaki geçit, 3 coğ. bir yarım adayı karaya birleştiren dar kara parçası, 4 sıkıntı verici, insanı huzursuz edici dar, ışıksız ve havasız yer.

برزده *ber-zede* *F. s.* yukarı doğru toplanmış, sıvanmış (nesne). **-ber-zede olmak** sıvanmak: *âstin ber-zede olmak* "kolları sıvamak".

برسان *bürsân* *F. a.* büyük yılan, ejderha.

برسم *Bersem* *F. a.* Mecusilerin kutsal kitaplarının adı.

برسیاه *ber-siyâh* *F. s.* esmer: *dilber-i ber-siyâh* "esmer tenli güzel".

برش *berş* *F. a.* afyon şurubu, keten yaprağı ile yapılan afyonlu, keyif verici macun. [Yuvarlak taneler hâlinde yutulurmuş.]

برشته *bürüşte* *F. a.* pişmiş/kavrulmuş (nesne).

برص *beras* *A. a.* deride beyaz lekeler oluşmasına yol açan bir hastalık, abras; *bk.* **ابرس**.

برطرف *ber-taref* *F. s.* giderilmiş, ortadan kaldırılmış (nesne/durum). **-ber-taref etmek** 1) (-i) gidermek, (-i) ortadan kaldırmak, (-i) uzaklaştırmak, (-i) püskürtmek, (-i) geriletmek, 2) bir yana bırakmak, vazgeçmek, terk etmek, 3) (-e) yüz vermemek, (-i) kabul etmemek, 4) (iş) yoluna koymak, istenilen duruma getirmek, 5) (iş) bitirmek, başarmak, 6) (-e) karara bağlamak, bitirip sonuçlandırmak, 7) (-i) bir yana atmak, (-den) vazgeçmek, 8) (işten) uzaklaştırmak, ayırmak. **-ber-taref olmak** 1) giderilmek, sürülüp uzaklaştırılmak, 2) (-i) salıvermek, (-i) koyuvermek, 3) (-i) bırakmak, (-i) bir yana atmak, (-i) terk etmek.

برطیل *birtil* *A. a.* 1 kazma, 2 hakkı olmayan şeyi elde etmek için verilen rüşvet. **برعکس** *ber-aks* *F. z.* tersine, aksine. **-ber-aks etmek** yuvarlamak, devirmek, çevirmek, baş aşağı aktarmak, tersine döndürmek.

برغو *bürğû* *F. a.* boynuz biçimli müzik aleti, boru, nefir.

برغو زن *bürğû-zen* *F. a.* (*T. k. ve halk dili: بورازان* *borazan*) boru çalan kimse.

برغوث *bürğûs* *A. a.* pire.

برغول *berğûl* *F. a.* (*T. k. dili: bulgur*) buğday karığı.

برف *berf* *F. a.* kar.

berf-âb *F. a.* kar suyu, içine kar konup soğukluk derecesi artırılmış su.
ber-ferâğ *F. s.* bırakmış, el çekmiş, çekilmiş, vazgeçmiş. **-ber-ferâğ olmak** (-i) bırakmak, (-den) çekilmek, (-den) el çekmek, (-den) vazgeçmek.
berfnâk *F. a.* kış yaz karlı yer, üzerinden kar eksilmeyen yer.
berfin *F. s.* kardan yapılmış (nesne).
bark *A. a.* şimşek. **-bark urmak** 1) şimşek çakmak, 2) (bir şey) parlamak, parıldamak.
ber-kâide *F. s.* kurala uygun olan (iş, durum vb.).
berkân *F. a.* kıvrıkcık tüylü kuzu postu/kürkü, astragan.
berkân, berekân *A. a.* 1 şakıma, parıldama, yıldırma, 2 yanardağ.
ber-karâr *F. s.* yerleşmiş, yerleşik, değişmeden duran, olduğu gibi sürüp giden (durum). **-ber-karâr etmek** 1) (-e) arka çıkmak/vermek, 2) (-i) doğrulamak, (-i) desteklemek, 3) (-i) güçlendirmek, berkitmek, 4) (-i) seçmek, (-i) ayırmak, (-i) değerli ve önemli bulmak/görmek. **-ber-karâr olmak** güçlenmek, sağlam duruma gelmek.
bürka *A. a.* yüz örtüsü, peçe.
berkû *A. a.* peçe.
berkûk *A. a.* kayısı, zerdali.
berg *F. a.* yaprak. **برك سبز** *berg-i sebz* *F. a.* 1) yeşil yaprak, 2) *mec.* yoksul kimsenin armağanı. **-بار** *berg* *A. a.* mal, yük, gerekli eşya, levâzım. **-ساز** *berg ü sâz* *F. a.* öncekine *bk.* **-نوا** *berg ü nevâ* *F. a.* yaşamak için gerekli yiyecek ve içecek türünden şeyler, yiyecek, nimet.
ber-gâste *F. s.* yüz çevirmiş (kimse).
berkân *A. a.* yanardağ.
bereket *A. a.* 1 bolluk, gürlük, çokluk, 2 ucuzluk, 3 dirlik, ücret, kira,

pay, 4 artma, çoğalma, 5 uğur, kutluluk, devlet, baht, saadet. **-bereket ile** *T. z.* bol, bol bol, bollukla. **-bereketli** 1) bol, 2) verimli, ürünü bol (ağaç/toprak vb.), 3) çok bol, taşkın, taşp dökülmüş (nesne), 4) yararlı, gerekli (nesne). **-bereketli etmek** verimli/bol ürün verir duruma getirmek. **-bereket vermek** (-i) verimi/ürünü bol duruma getirmek
berg-dâr *F. s.* yapraklı, yapraklanmış (bitki). **-berg-dâr olmak** (bitki) yapraklanmak/yeşillenmek.
ber-güzâr *F. a.* hatırlatıcı armağan, birinin "Beni hatırlarsın" diyerek verdiği hediye.
berg-riz *F. a.* yaprak dökücü, yani: güz mevsimi, kasım, sonbahar.
ber-güzide *F. s.* 1 seçilmiş, seçme (nesne), 2 değerli, seçkin (kimse/nesne).
bergüstüvân *F. a.* ata özgü bir tür zırhlı örtü, çokal, yancuk, kesme.
ber-geşte *F. s.* tersine dönmüş, alt üst olmuş (durum/nesne): *b.-hâl* "iş bozulmuş, hayat düzeni alt üst olmuş (kimse)". **-ber-geşte etmek** (-i) alt üst etmek, (-i) tersine döndürmek, (-i) baş aşağı etmek.
ber-keşide *F. s.* 1 çekilmiş, sıyrılmış (kılıç), 2 *mec.* öne çıkmış, sıvrılmış, gözde (kimse).
ber-kende *F. s.* 1 koparılmış, sököl-müş (nesne), 2 yenilmiş, sürölüp atılmış, geri püskürtölmüş (kimse).
bürke *A. a.* büyük havuz, küçük göl, gölcük, gölet. **-بركة لاجورد** *bürke-i lâ-cüverd* *F. a.* *mec.* gök.
bürke *A. a.* martı.
berm, berem *F.* asma bağlarında üzüm çubuklarının altına konulan çatal başlı ağaç, herak.
bermal *F. a.* dağ tepesi.
ber-mürâd *F. s.* isteğini elde etmiş, umduğunu bulmuş, dilediğine kavuş-

muş (kimse). **-ber-mürâd etmek** 1) (birine) beklediği/umduğu yeri/şeyi vermek, (birini) mutlu etmek, 2) (birinin) gönlünü yapmak, sevindirmek. **-ber-mürâd olmak** umduğunu elde etmek, istediğine kavuşmak.
Bermek *F. a. tar.* Abbasi halifeliğinin başlangıcından Harun Reşid'in halifelik dönemi ortalarına kadar sürekli olarak vezirlik görevinde bulunmuş soylu bir ailenin atası.
bernâ *F. s.* genç, yiğit, yeni yetme.
ber-nâme *F. a.* mektubun başlığı.
birinc *F. a. (T. k. dili: pirinç)* su içinde yetişen bilinen bitki ve haşlanarak yenilen tanesi.
berencen, berencin *F. a.* bilezik.
berend *F. a.* 1 kılıç, hançer, pala gibi keskin alet, 2 (kılıçta) su, meneviş, parıltı, cevher, 3 nakışsız ipek kumaş.
bürnüs *A. a. (T. k. dili: bornoz)* softan yapılmış başlıklı bir tür üstlük, Arap harmanisi, maşlah.
bernik *A. a.* su aygırı.
berevât *A. ç. a.* beratlar; *bk.* **برات** *berât*.
bürüt *A. a.* bıyık.
bürüc *A. a. ç. a.* burçlar; *bk.* **برج** *bürç*.
ber-vech-i bâlâ *F. z.* yukarıda gösterildiği gibi/şekilde.
ber-vech-i pişin *F. z.* peşin olarak.
ber-vech-i zir *F. z.* aşağıda gösterildiği gibi/şekilde.
ber-vech-i meşrûh *F. z.* açıklandığı gibi.
bürüdet *A. a.* soğukluk. **-bürüdet göstermek** *mec.* soğuk davranma, ilgisiz görünme, gevşeklik gösterme.
berûz *F. a.* savaş, dövüş, cenk: *râz-i berûz* "savaş günü".
bürüz *A. a.* görünme, meydana çıkma. **-bürüz etmek** 1) görünmek, mey-

dana çıkmak, biçim kazanmak, 2) çıkmak, dışarı gelmek.
berûmend *F. s.* 1 taze, yeni, 2 başarılı, verimli, 3 yararlı.
berûmendi *F. a.* pay sahibi olma, her türlü yararlanma hakkı bulunma, hissedarlık.
birûn *F. a.* dışarı, dışarı, hariç.
bere, berre *F. a.* 1 kuzu, 2 on iki burçtan birinin adı, hamel. **-بره دو مادری** *bere-i dü mâderi* *F. a.* 1) iki ana kuzu, 2) *mec.* sıkıntısız, beklentisiz olarak özgürce ve gönlünce yaşayan (kimse).
bürhân *A. a.* 1 bir şeyin doğruluğu/gerçekliği konusunda güçlü kanaat uyandırıcı söz/belge/aracı, kesin ve söz götürmez delil, 2 *man.* bir önermeyi (kaziye) ispatlamak için gösterilen, daha önce doğru kabul edilmiş başka bir önerme. **-bürhân etmek** göstermek, apaçık ortaya koymak/çıkarmak, ispat etmek.
berhem *F. s.* karışık, dağınık, dağılmış, ters yüz olmuş (nesne).
berhem-zede *F. s.* karmakarış edilmiş, dağıtılmış, altı üstüne getirilmiş (topluluk/nesne).
berhem-zen *F. s.* karmakarış edici, dağıtıcı, altını üstüne getirici (kimse/nesne).
berchmen, berhemen *F. a.* Brahman, Mecusi papazı.
bürehnegî *F. a.* çıplaklık.
bürehne *F. s.* yalın, çıplak: *bürehne-pây* "yalınayak". **-bürehne etmek** 1) (-i) soyamak, (-i) açmak, 2) (-i) üstünden sıyırmak, (-i) çıplak etmek.
bürehne-ser *F. s.* başı açık (kimse).
ber-hevâ *F. s.* havada, havaya uçurulmuş/savrulmuş (nesne). **-ber-hevâ etmek** (-i) havaya uçurmak/savurmak. **-ber-hevâ olmak** havaya uçurulmak.

bürhe, **bürhet** *A. a.* uzunca zaman aralığı, süre: *ba'de bürhetin* "bir süre sonra". **bürhetü'z-zemân** *A. a.* zamandan uzunca bir aralık.

berhihte *F. s.* çekilmiş, kınından çıkarılmış (kılıç).

berî *A. s.* (kir pas, eksiklik ve kusurdan) uzak, tertemiz, arı sili.

berri *A. s.* karaya ait, kara ile ilgili olan, karada bulunan/karada yaşayan; *-ziddi: بحری bahri*.

biryân *F. a.* (*T. k. dili: büryan, pür-yan*) kebab.

berid *F. a.* haberci, muştucu, ulak, tatar, postacı. **berid-i felek** *F. a.* 1) Ay, 2) gökb. Zühal/Satürn.

büride *F. s.* kesilmiş, kesik: *b.-ser* "başı kesilmiş/başı kesik".

birîşüm *F. a.* ibrişim.

beris *A. s.* "beras" denilen hastalığa tutulmuş olan (kimse).

berik *A. s.* parıltı, ışık.

ber-in *F. a.* en yüksek, en yüce: *çarh-ı berin, sipih-i berin* "göğün en yüksek katı, arş"; *behişt-i berin, huld-i berin* "en yüce cennet".

ber-in *F. z.* bunun üzerine. *binâ ber-in* "bunun üzerine, bundan ötürü, binaenaleyh".

bürin *F. s.* dilim.

beriyte *A. a.* halk, yaratıklar, varlıklar.

berriyete, **beriyte** *A. a.* çöl, kır, ıssız yer.

bez(z) *A. a.* pamuk, ya da keten ipliğinden dokunmuş kumaş.

büz *F. a.* keçi. **büz-i Ahfeş** *F. a.* Ahfeş'in keçisi. [Söylenen her sözü başını sallayarak doğrulayan kimse için kullanılır.]

bezâdi *T. k. dili: a.* mavimsi bir tür değerli taş.

bezzâz *A. a.* kumaş satan, manifatuaracı.

bezzâzet *A. a.* bez/kumaş alım satımıyla uğraşma, kumaşçılık, manifatuaracılık.

bezzâzistân (*T. k. dili: bedestan, bedesten*) *F. a.* değerli kumaş ve eşya satılan çarşı.

büzâk *A. a.* tükürük, salya.

bezbâz *F. a.* küçük Hindistan cevizi kabuğu; *bk. besbâse*.

bezr *A. a.* (*T. k. dili: bezir*) tohum.

bezzâr *F. a.* ikinci.

bezzâr *F. a.* yuk. m. *bk.*

büzür *F. s.* büyük, ulu ve değerli (kimse).

büzürân *F. ç. a.* büyükler, ulu kimseler.

büzürâne *F. z.* büyüklüğe/büyük olana yakışır biçimde.

büzürvâr *F. s.* değerli, mevki makam sahibi, saygıdeğer (kimse).

büzürî *F. a.* büyüklük, ululuk.

bezzâstân *F. a.* bedesten; *bk. bezzâzistân*.

bezzâstân *F. a.* *bk. bezzâzistân*.

büzgâle *F. a.* keçi yavrusu, oğlak. **büzgâle-i felek** *F. a.* gökb. Oğlak burcu.

bezm *F. a.* 1 içkili sohbet ve eğlence meclisi, 2 dostlar, yarenler toplantısı.

bezmgâh, **bezmgeh** *F. a.* yeme içme, sohbet etme ve eğlenme yeri.

büzûr *A. ç. a.* tohumlar; *bk. bezr*.

beze *F. a.* suç.

bezekâr *F. s.* suçlu (kimse).

bezekârî *F. a.* günahkârlık, suçluluk.

bes *F. s.* 1 çok, nice, 2 yeter, yetişir.

besgûy *F. s.* çok konuşan, geveze, çenesi düşük (kimse).

besâtin *A. ç. a.* bostanlar; *bk. büstân*.

Bessâse *A. a.* *coğr.* Mekke'nin başka bir adı.

besât, **bisât** *A. a.* kır, kırılık, düz yer, açık yer.

bisât *A. a.* kilim, keçe, halı, minder, döşek gibi şeyler, döşeme, yaygı.

besâtat *T. a.* (yer için) düzgünlük.

besâlet *A. a.* yüreklilik, korkusuzluk, yiğitlik.

bessâm *A. a.* güler yüzlü, güleç kimse.

besât *A. ç. a.* karışık ve karmaşık olmayan şeyler; *bk. besit*.

besbâs *F. a.* boş ve saçma sapan söz.

besbâse *A. a.* Hint cevizinin toz hâline getirilmiş içi. Öksürük için kullanılır.

bistâm *F. a.* mercan taşı.

büstân *A. a.* bahçe.

büstânî *A. a.* meyve ve sebze yetiştiren kimse, bostancı.

bister *F. a.* (*T. k. dili: pister*) yatak, döşek.

bestegi *F. a.* 1 bağlılık, 2 kapallılık.

beste *F. s.* 1 bağlı, bağlanmış (kimse/hayvan/nesne): *pâ-beste* "ayağı bağlı", 2 kapalı, kapanmış, tutkun: *beste-dehân* "ağız kapalı, dili tutulmuş, suskun", 3 *mus.* bir müzik parçasını oluşturan ezgiler bütünü. **-beste etmek** 1) (iki ve daha çok şeyi) bağlamak, 2) (-i) kapamak, (-i) tıkamak, 3) (-i) sıkmak. (-i) kısmak, (-i) çekip daraltmak,

bistûh *F. s.* zavallı, güçsüz, düşkün, üzgün (kimse).

bast *A. a.* 1 yayma, serme: *b.-ı bisât* "halı, kilim vb. yayma", döşeme, 2 açma, açılma: *kabz u bast* "açılıp kapanma", 3 (sözü) uzatma, uzun uzadı anlatma, ayrıntılandırma. **-bast-ı makâl** *F. a.* sözü uzatma, (konuyu) uzun uzadı anlatma.

bismil *F. a.* kesilmiş, boğazlanmış (hayvan).

bismilgâh, **bismilgeh** *F. a.* hayvan kesim yeri, mezbaha.

besmele *A. a.* 1 "Bismillâ-hirrah-mânirrahim" deme, 2 "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" demek olan bu sözün kısaltması.

besmele-keş *F. s.* (bir işe başlarken) besmele çeken/besmele çekmeyi alışkanlık edinen (kimse).

besî *F. a.* çokluk, artıklık.

bisyâr *F. s.* çok.

bisyârî *F. a.* çokluk.

besic *F. s.* 1 yol hazırlığı, 2 yolculuk için gerekli eşya, yol tedariki.

besise *A. a.* un ve yağla yapılan bir tür yemek, bulamaç.

besit *A. s.* 1 düz, dümdüz, pürüzsüz: *besit-ı arz* "yerin düzlüğü", *arz-ı besit* "düz yer", 2 geniş, enli, 3 düzlük, alçak, aşağı, 4 açık yüzlü, güleç, şen: *besitü'l-vech* "güler yüzlü".

besita *A. a.* 1 döşek, minder, 2 düz yer, düzlük, 3 gökb. yükseklik ölçmekte kullanılan alet, irtifa tahtası.

besim *A. s.* 1 güler yüzlü, güleç (kimse), 2 tebessüm eden, gülen (kimse).

bişâret *A. a.* (*T. k. dili: beşâret*) 1 muştı, müjde. **-bişâret etmek** (birine) müjde vermek, (birini) muştulamak. 2 *T.* yeni çıkma, garip, tuhaf ve çirkin şey.

beşâset *A. a.* güler yüzlülük.

beşâat *A. a.* (yiyecek ve içecek) acılık, kekrelik.

beşâm *A. a.* Arabistan'ın Hicaz bölgesinde yetişen, dallarından misvak yapılan güzel kokulu bir ağaç, balsama ağacı.

beşer *A. a.* insan, insanoglu.

beşere *A. a.* 1 insan vücudunu örten dış kap, deri, cilt, 2 (insanda), yüz derisi, beniz.

بشرى beşeri A. s. insanla ilgili, insanoğlunu ilgilendiren (iş/konu/durum vb.).
بشرى büşrâ A. a. sevinçli haber, muştı, müjde.
بشریت beşeriyet A. a. insanlık.
بشکوه bişkûh F. s. büyük, ulu, yüksek dereceli (kimse).
بشوش beşûş A. s. güler yüzlü, güleç, neşeli, şen (kimse).
بشه beşe F. a. atmaca; bk. **باشه bâşe**.
بشیر beşir A. s. 1 muştucu, müjdecî (kimse), 2 güler yüzlü, güleç (kimse).
بشیع beşî A. s. (yiyecek ve içecek) acı.
بصارت besâret A. a. göz açıklığı, bakış derinliği.
بصائر besâir A. ç. a. 1 ders verici ve uyarıcı durumlar, 2 sonuç çıkarılacak görüş-nüşler, yol gösterici şeyler, deliller.
بصبصه basbasa A. a. 1 (köpek) yaltaklanma, kuyruğunu sallayarak sokulma, 2 dalkavukluk, dalkavukça davranış.
بصر basar A. a. 1 görme gücü, görme, 2 göz, 3 düşünme, algı: *kuvvet-i basar* "gözün iyi görmesi".
بصل basal A. a. 1 soğan, 2 çeşitli bitkilerin soğana benzer kökleri.-
بصل الذنب basalü'z-zîb A. a. yaban sümbülü.
بصل الفار basalü'l-fâr A. a. ada soğanı.
بصلة basale A. a. bedeninin bir yanında doğuştan olan şişlik/kabartı.
بصیر basir A. s. 1 görücü, 2 bilici, düşünme ve algılama gücü olan, 3 (Tanrı için) her şeyi görüp bilen.
بصیرت basiret A. a. kalp gözüyle görme, nesne ve oluşların özü, içyüzü hakkında bilgiye ulaşma, her şeyin önünü sonunu, içini dışını kavrama.
-basiret üzere T. z. akıllıca, düşünce taşına, sakınarak.-
basiret üzere olmak 1) uyanık olmak, gözünü açmak, 2) dikkat kesilmek, uyanık bulunmak, göz kulak olmak, 3) yolunu gözlemek, gözetmek, beklemek.-
بصیرت قلب basir

ret-i kalb F. a. gönül uyanıklığı, manevî uyanıklık.
بصیرتکار basiretkâr F. s. basiretli, kalp gözü açık, neyin ne olduğunu kavrayan, işin önünü sonunu gören (kimse).
بصیرتکارانه basiretkârâne F. z. ileri görüşlü olana yakışır/düşer biçimde.
بضاعت bizâat F. s. **بضاعة bizâa** A. a. 1 sermaye, 2 (bilginler için) bilgi birikimi: *kalîl-ül-bizâa* "bilgisi az, bilgi züğürdü".
بضر bazr A. a. kadınlık uzvundaki diltik.
بط bat(t) A. a. 1 kaz, 2 kaz biçimli su kabı: *bat-ı sahbâ* "şarap kabı".
بطاقه bitâka A. a. kumaş topuna yapıştırılan tanıtıcı yafta, etiket, güvercin postası.
بطل battâl A. a. 1 yiğit, yürekli, bahadır (kimse), 2 T. işsiz güçsüz (kimse), 3 T. geçersiz, hükümsüz (görüş/düşünce/söz vb.), 3 (bir nesnenin) üstüne "battal" kelimesini yazmak suretiyle geçerliğini kaldırmak, hükümsüz bırakmak, (-i) bätıl etmek; bk. **باطل bâtil**. 4 T. iri, kocaman, eni boyu büyük, görünüşçe büyük ve kaba (nesne).-
battal etmek 1) (-i) boşaltmak, (-in) içindekini çıkarıp/döküp boş duruma getirmek, 2) (-i) kökünden koparmak, (-i) dibinden söküp yere yıkmak.-
battal olmak 1) eskimek, yıllanmak, bayatlamak, 2) işsiz kalmak.-
battal gezmek işsiz güçsüz olmak.-
battal kâğıt boyu 82, eni 57 cm olan baskı kâğıdı.
بطالت betâlet A. a. işsizlik, işsiz güçsüz dolaşma, avarelik.
بطانت betânet A. a. 1 göbekli, büyük karınlı olma, 2 oburluk, çok yemeye düşkün olma.
بطانه bitâne A. a. 1 gizlenen şey, gizli tutulan, açıklanmayan husus, 2 (giyside) astar.
بطانت betâet A. a. ağırlık, yavaşlık, uyuşukluk; *zıddı: sür'at*.

بطیقه bi-tıpkıhi A. z. (-in) bire bir benzeri, aynı.
بطحاء bathâ' A. a. 1 dibi çakıl taşlarıyla kaplı büyük dere, 2 çoğr. (büyük harfle) Mekke'de bir derenin adı, 3 çoğr. Mekke'nin başka bir adı.
بطر batar A. a. 1 çok sevinme, aşırı sevinç duyma, 2 yüzüstü, densiz, arsız, edepsiz.-
batar ile T. z. densizlikle, edepsizlikle, kendini bilmezcesine.
بطش batş A. a. sertlikle ve güç kullanarak tutup yakalama, güçle kavrama.
بطلان butlân A. a. (bir şey) değersiz, dayanaksız, geçersiz ve boş olma: *b-i da'vâ* "davanın dayanaksız, asılsız olması", *hatt-ı butlân* "yanlış olmasından/düzeltilmesi gerektiğinden/ge-reksiz bulunduğundan ötürü satırlar üzerine çekilen çizgi".
بطن batn A. a. 1 (insanda) göbek kısmının içi, karın; *zıddı: ظهر zahr*, 2 soy, soy kuşağı.
بطن بعد batnen A. a. **batnen** ba'de **batnin** A. z. soydan soya, kuşaktan kuşağa.
بطولت bütûlet A. a. yüreklilik, korkusuzluk, gözü peklik.
بطون butûn A. ç. a. karınlar; bk. **بطن batn**.
بطی batî, **batî** A. s. yavaş, ağır; *zıddı: سریع seri*.
بطی الحركه batîü'l-hareke A. s. davranışı ağır (kimse).-
بطی الحزم batîü'l-hazm A. s. sindirimi yavaş/güç (yiyecek).-
بطی الكلام batîü'l-kelâm A. s. ağır ağır konuşan, ağır dilli (kimse).
بطیح bittih A. a. kavun, karpuz.
بطیر batir A. s. nalbant.
بطیش batış A. s. tutuşu, kapıp yakalayışı şiddetli olan (kimse).
بطین butayn A. a. 1 karıncık, küçük oyuk/delik, 2 gökb. Ay'ın konaklarından birinin adı; Koç burcunun karnında bulunan üç küçük yıldızdan oluşan sacayağı şekli.

بعث ba's A. a. 1 (-i) gönderme, 2 (ölüyü) diriltme: *yevmü'l-ba's* "kıyamet günü".-
ba's etmek diriltmek, (ölüyü) diri kalmak.
بعث الموت ba'sü ba'de'l-mevt A. a. öldükten sonra diriliş.
بعث bi'set A. a. bir peygamberin, özellikle İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in Allah tarafından gönderilmesi: *bi'set-i nebeviyye* "Hz. Muhammed'in gönderilmesi".
بعد bu'd A. a. uzaklık; *zıddı: قرب kurb*.
بعد bu'd-u mesâfe F. a. gidilen yolun uzaklığı.-
بعد bu'd-u mücerred F. a. ne kadar olduğunun belirlenmesi mümkün olmayan uzaklık.
بعد ba'd, ba'de A. z. sonra; *zıddı: قبل kabl*.
بعد ba'd ez-zîn F. z. bundan sonra.
بعد ba'de'l-lüteyyâ ve'lleti A. z. nice zorluk ve sıkıntıdan sonra.
بعد ba'de bürhetin A. z. uzun zamandan sonra.
بعد ba'de bu'din A. z. bir hayli zaman sonra.
بعد ba'de harâbü'l-Basra A. iş işten geçtikten sonra.
بعد ba'dezâ A. z. bundan sonra.
بعد ba'de zemânin A. z. biraz sonra.
بعد ba'demâ A. z. bundan sonra, bundan böyle.
بعد ba'dehû A. z. ondan sonra.
بعضی ba'zî T. a. 1 kimi, birtakım: *ba'zî eşhâs* "birtakım kişiler, kimileri", *ba'zî kelâm* "kimi söz", 2 biraz, birkaç, bir miktar: *ba'zî eşyâ* "biraz, bir miktar eşya".
بعضاً ba'zan A. z. ara sıra, vakit vakit.
بعل ba'l A. a. 1 tar. Arapların cahiliye dönemindeki putlarından birinin adı, güneş mabudu, 2 koca, erkek, er.
بعله ba'le A. a. karı, zevce.

بعوض baúz, **بعوضه** baúza A. a. sivrisinek.
بعولت buúlet A. a. eşlerin birbirine göre durumu, kocalık ve karılık.
بعونه bi-avnihi A. z. yardımıyla: **بعونه تعالى** bi-avnihi tedlá "Şanı yüce Tanrı'nın yardımıyla".
بعيد baid A. s. 1 irak, uzak; **زددى** **قريب** karib, 2 *mec.* olması/gerçekleşmesi beklenmeyen: *emr-i baid* "olması/gerçekleşmesi beklenmeyen iş".-**baid etmek** (-i) uzaklaştırmak, (-i) (-den) ayırmak, (-i) sürmek, (-i) savdırmak, (-i) def etmek, (-i) kovup gidermek. -**baid olmak** 1) irakta/uzakta olmak, 2) (-den) uzak düşmek, (-den) uzaklaşmak, 3) (bir nesneden) uzak yerde bulunmak.-**بعيد الغور** baidü'l-gavv A. a. 1) pek derin yer/kap vb., 2) *mec.* kılı kırk yaran, bir/her konuda derinliğine düşünen adam.
بعير bair A. a. deve.
بعينه bi-aynihi A. z. bire bir benzeri gibi, tıpkı onun gibi.
بعثات buğât A. ç. a. yoldan çıkmışlar, başkaldıranlar, isyancılar; *bk.* **باغي** bâğî.
بغال bağğâl A. a. katırcı.
بغال biğâl A. ç. a. katırlar; *bk.* **بغل** bağl.
بغايا bağâyâ A. ç. a. askerin döne dolana vuruşan atlı öncü birlikleri, çarhacılar.
بغایت be-ğâyet F. z. aşırı, son derece, son derecede.
بغتة bağteten A. z. ansızın, birdenbire.
بغرا bağrâ A. a. erkek domuz.
بغرا buğrâ A. a. 1 turna kuşu; turna sürüsünün önünde uçan erkek turna, turna sürüsü başı, 2 *tar.* (büyük harfle) Karahanlı hükümdarı Abdülkerim Satuk Buğra Han.
بغض buğz A. a. 1 sevgisizlik, içinde sevgi beslememe; ilgi duymama, ilgisiz olma/davranma; **زددى** **حب** hub(b), 2 düşmanlık, düşmanca duygu.-**buğz etmek** 1) (birine/bir şeye karşı) içinde

sevgi beslememek, ilgi duymamak, 2) (birine) düşman olmak, (birine karşı) içinde düşmanca duygu beslemek.
بغضاء bağzâ', **بغضا** bağzâ A. a. hiç sevmeme, aşırı tiksinti duyma.
بغل bağal F. a. koltuk.
بغل bağl A. a. katır.
بغال-گیر F. s. (birinin) koltuğuna girici, koltuklayıcı (kimse).
بغله bağle A. a. dişi katır.
بغالک bağalek F. a. koltuk altında çıkan çiban, köpek memesi.
بغی bağy(y) A. a. kötü yola düşmüş kadın, fahişe.
بغی bağy A. a. 1 haddini bilmezlik etme, ileri gitme, azgınlık etme.-**bağy etmek** 1) yoldan çıkmak, yolunu şaşırmak, azmak, 2) doğruluktan uzaklaşmak, 3) rüşvet almak. 2 düzene karşı gelme, başkaldırma, serkeşlik etme.
بی-غایری bi-ğayri hakkın A. z. haksız olarak, haksız yere.
بغیض bağiz A. s. kimseyi sevmeyen, herkese karşı kin ve nefret duyan (kimse).
بفتره beftere F. a. avcılarının kullandıkları eğitimli kuş.
بفتری befteri F. a. dokumacıların kullandıkları sık dişli ağaç tarak.
باقا bakâ', **بقا** bakâ A. a. 1 (bir nesnenin) zaman bakımından varlığı eskisi gibi sürme, bir durumda sürekli olma, değişmeden durma; **زددى** **فنا** fenâ; 2 (ilgi/mevki/değer vb. bir durum) (eskisi gibi) sürme, eksilmeme: *bakâ'-i izz ü kbbâl* "güç ve mutluluğun sürmesi, eksilmemesi".-**bakâ vermek** (-i) sürdürmek, (-in) sürüp gitmesini/sürekliliğini sağlamak.
بكار bakkâr A. a. sığır çobanı, sığırtmacı.
بقاع bikâ' A. ç. a. (T. k. dili: *bukâ'*) toprak parçaları; *bk.* **بقعه** buk'a.
بكال bakkâl A. a. 1 sebze, sebze satan kimse, 2 T. yiyecek, içecek vb. satan kimse.

باقيا bakâyâ A. ç. a. geri kalanlar, artanlar, artıklar; *bk.* **بقیه** bakıyye.
بقر bakar, **بقره** bakare A. a. 1 sığır, 2 *mec.* iyiyi kötüyü, yararlıyı yararsızı ayıramayan, akalsız, geri zekâlı kimse.
بقعه buk'a A. a. toprak parçası, bir bölük yer, ülke.
بقل bakl, **بقله** bakle A. a. 1 sebze, yenilir her türlü yeşillik, 2 T. (yalnız bakla için) taneleri kurutularak da tüketilen yeşil kabuklu iri taneli bitki.-**بقلة الحماق** bakletü'l-hamkâ A. a. semiz otu.
بکم bakkam, bakam A. a. (T. k. dili: *باققام*) aynı adla anılan, kendisinden kırmızı renkli bir kumaş boyası elde edilen ağaç.
بقول bukûl A. ç. a. yeşil sebzeler, zerzevat; *bk.* **بقل** bakl.
بقه bakka A. a. tahta biti, sivrisinek.
بقیه bakıyye A. a. artık, artan, geri kalan. -**باقیة عمر** bakıyye-i ömr F. a. ömürden geri kalan yıllar.-**باقیة السیف** bakıyyetü's-seyf A. a. kılıç artığı, (savaşta) öldürülmeyenler.
بکا būkā', **بكا** būkā A. a. ağlayıp sızlama, ah vah ederek gözyaşı dökme: *būkâ'-i şedid* "hüngür hüngür ağlama". *Būkâ'-i sürûr* "sevinç gözyaşı".
بکات būkât A. ç. a. ağlayan kimseler, ağlayıcılar.
بکارت bekâret A. a. 1 kızlık, kızığankız olma hâli, 2 *mec.* temizlik, günahsızlık, masumluk, iffet.-**bekâret almak** (bekâr bir kızın) kızlığını almak, kız bozmak.
بکام be-kâm F. s. dilediğini elde etmiş, istediğine kavuşmuş (kimse).-**be-kâm etmek** (birinin) dileğini yerine getirmek, (birini) istediğine kavuşturmak.
بکامت bekâmet, bikâmet A. a. dilsizlik.
بکاش bektâş F. a. eş, denk, bendeş, benzer. *ünl. Salın! Sallan!*
بکتر begter F. s. eskiden kullanılmış olan bir tür savaş elbisesi. Kadife ve sırma

işlemeli kumaş üzerine zırh kaplanarak yapılmış.
بکر bîkr A. s. 1 bozulmamış kız, kızığankız, 2 T. a. kızlık.-**بکر فکر** bîkr-i fikr daha önce kimse tarafından ortaya atılmamış düşünce/görüş.-**بکر مضمون** bîkr-i mazmûn daha önce başka bir şair tarafından söylenmemiş mazmun, 1 **بکره** bekre A. a. (T. k. dili: *makara*) çıkırık, kuyu çarkı.
بکره būkre A. a. sabahın erken vakti, çin sabah.
بکری bekri T. a. çok içen, gece gündüz sarhoş gezen kimse.
بکرلیک bekrilik T. a. sarhoşluk, içkicilik.-**bekrilik etmek/sürmek** sürekli içmek, gece gündüz içip sarhoş olmak/gezmek.
بکسمات beksimât F. a. (T. k. dili: *peksimet*) kurutularak saklanmaya elverişli duruma getirilmiş ekmek, kuru ekmek.
بکم būkm A. ç. a. dilsiz kimseler; *bk.* **بکم** ebkem.
بکماز begmâz F. a. 1 şarap, 2 kadeh, 3 (T. k. dili: *pekmez*) kaynatılıp koyulaştırılmış şıra.
بکوری bekûri A. a. ilk çocuk, ilk olarak dünyaya gelen evlât.
بل bel A. z. belki, olabilir, bir ihtimal. *bağl. hattâ*, evet, hem de, hele, üstelik, ayrıca.
بل bel(l) A. a. (-i) ıslatma.
بلا bilâ A. *takı* Türkçe -siz ekine karşılıktır; yalnız Arapça kelimelere gelir; bununla birlikte, *bilâ-pervâ* "pervasızca" örneğindeki gibi, Farsça kelimelere de getirilmiştir: *bilâ-tereddüt* "duraksamaksızın", *bilâ-sebeb* "sebepsiz olarak".
بلاء belâ', **بلاء** belâ A. a. 1 acı çektirici oluş/olay, 2 güçlük, zorluk, 3 sıkıntı, âfet, dert, elem.-**belâ ile** T. z. zorla, güçlülük, güç belâ, ancak.-**belâ çekmek** başı belâyâ girmek, üzücü ve

can sıkıcı bir durumla karşılaşmak. -belâya uğramak başı belâya girmek, sıkıntılı bir durumla karşılaşmak; belâya uğratmak 1) (birinin) başına belâ açmak, 2) (birini) incitmek, (birine) acı çektirmek. -belâya mübtelâ olmak sıkıntıya düşmek, güçlükle karşılaşmak. -belâ-yi siyâh F. a. kara belâ, baş belâsı, insanı sıkıntıya sokan, huzur bozucu kimse/ olay/durum.

belâ ender-belâ F. a. sıkıntı üstüne sıkıntı, püsküllü/katmerli belâ.

belâ-zede F. s. acı ve yıkıma uğramış, sıkıntıya düşmüş, başı belâya girmiş (kimse).

belâ-keş F. s. başı sıkıntılı, sıkıntıya düşmüş, derde uğramış (kimse).

bilâd A. ç. a. yerleşim yerleri, belde-ler; bk. belde.

belâdet A. a. aptallık, akılsızlık, bönlük, saflık.

belât A. a. (T. k. dili: balat) 1 düz yer, 2 kaldırım taşı.

belâğ A. a. 1 eriştirme, yetiştirme, 2 yetiştirilen söz/şey.

bilâğ A. a. üstün/aşırı çaba.

belâğat A. a. 1 sözün doğru, açık, düz ve anlaşılır olması, 2 söz söyleyenin sözü bu niteliklere uygun söyleme gücünde ve yetkinliğinde olması.

belâğat-perdâz F. s. doğru, açık, düzgün ve anlaşılır söz söyleme gücü olan (kimse).

belâğat-fürûş F. s. gücü ve yetkinliği bulunmadığı hâlde kendini güzel ve etkili söz söyler göstermeye çalışan (kimse).

belâl, bilâl A. a. 1 (-i) ıslatma, 2 ıslaklık.

belâhet A. a. saflık, bönlük, alıklık, kalın kafalık, kolay kandırılır olma niteliği.

belâyâ A. ç. a. sıkıntılar, can sıkıcı ve acı verici olaylar/oluşlar; bk. beliy-ye.

belbâl, belbâle A. a. kuruntu, tasa, vesvese, telâş.

bülbüle A. a. emzikli su kabı.

beled A. a. 1 yer, ülke, 2 kasaba, şehir.

beled F. a. kılavuz.

büldân A. ç. a. beldeler, yerleşim yerleri, yerler, yurtlar; bk. belde.

belde A. a. yer yurt; bucak, ilçe, il gibi yerleşim yeri.

beledi A. s. 1 şehirli, şehirde oturan; zıddı: bedevî, 2 T. bir tür yerli kumaş, çit bezi.

belediyye A. a. (T. k. dili: belediye) çeşitli büyüklükteki yerleşim yerlerinde temizlik, su, çevre düzenlemesi, esnafın denetimi vb. kamu hizmetlerine bakan resmi kuruluş.

belesân, belsân A. a. (T. k. dili: belesen) çizilen yapraklarından yağlı bir sıvı çıkan bir tür ağaç, belsem ağacı, pelesenk ağacı.

belsem A. a. pelesenk yağı.

bi-lutfihi A. z. iyilik ve yardımyı: la: lutfihi teâlâ "Şanı yüce Tanrı'nın iyilik ve yardımyı."

bel' A. a. yutma.

bel'am A. a. 1 açgözlü, pis boğaz, obur (kimse), 2 tar. (büyük harfle) Hz. Musa zamanında yaşamış, Tanrı'nın en büyük adını bildiği, bu yüzden de ettiği duanın Tanrı katında kabul edildiği söylenen kişinin adı, Bel'am b. Bâürâ. [Hz. Musa'nın peygamber olarak gelmesi üzerine inanmayanların beddua etmesini istedikleri, onun da kabul ederek beddua ettiği, bunun üzerine dilinin göğsüne kadar uzayarak köpek gibi soluya soluya öldüğü rivayet edilmiştir.]

bül'ûm A. a. (T. k. dili: bel'ûm) gırtlak, yutak.

büleğâ', büleğâ A. ç. a. güzel ve etkili söz söyleyenler; bk. belig.

bülğârî F. s. "telâtin" denilen Bulgar/Rus meşini. Matara yapmakta kullanılırdı.

belğam A. a. (T. k. dili: balgam) insan vücudundaki dört salgıdan birisi. -balgam bırakmak 1) (bir yeri) pisletmek, 2) mec. (bir işi) bozmak, karıştırmak, karışık ve içinden çıkılmaz hâle getirmek, berbat etmek.

belğamî A. s. 1 balgamlı, balgamı baskın (mizaç); A. s. mizacında balgam baskın olan, yani: bir şeyi umursamaz, ilgisiz, kayıtsız (kimse), 2 balgam renginde, kehribar gibi sarı ve dalgali (taş).

belğamî yeşim balgam renginde yeşim.

bülğâ A. a. yetecek ölçüde geçimlik.

belkâ', belkâ A. a. alaca, alabacak at.

Belkis, Bilkis A. a. tar. Saba melikesi. Hz. Süleyman ile arasındaki macera Kur'an'da geçtiği gibi, hikâyenin çeşitli motifleri Doğu edebiyatında çok kullanılmıştır.

belki F. z. ve bağl. bk. bel.

belel A. a. yaşlık, ıslaklık.

belmâ', belmâ F. s. kalın, yoğun, kaba.

belme F. a. uzun/kaba sakallı (adam). -belme riş F. s. kaba sakal.

bülend F. s. 1 yüksek, yüce (kimse/ nesne/yer), 2 dik (ses). -bülend etmek (birini) yüceltmek, ululamak.

bülend-ahter F. s. yıldızı yüksek, kutlu, talihli (kimse).

bülend âvâz T. a. dik/yüksek ses. bülend-âvâz F. s. yüksek/dik sesli (kimse).

bülend-pâye F. s. değerli, saygıdeğer, onurlu (kimse).

bülend-pervâz F. s. onurlu, öz saygısı olan (kimse).

bülend-mertebe; bk. bülend-pâye.

bülend-nazar F. s. güçlük nedir bilmeyen, zoru kolay sayan, himmeti yüksek (kimse).

bülend-himmet F. s. iyi niyetle çaba harcayan, iyilik peşinde koşan, iyilik için koşuşturan (kimse).

bülendi F. a. (maddi ve manevi açıdan) yükseklik, yücelik.

billûr (T. billûr) A. a. duru kesme cam, kristal.

billûrin F. s. billurdan yapılmış, billur (kâse vb.), billura benzer, billur gibi (kap vb.).

bellût A. a. (T. k. dili: pelit) meşe palamudu. -bellûtu'l-arz A. a. yer palamudu.

belû' A. s. çok yiyici, obur, doymak bilmez (kimse).

bülû' A. a. iri, ilaçlı hap.

bülûğ A. a. ergenlik/erişkinlik çağı.

bülûğiyet A. a. yuk. m. bk. -bülûğiyete ermek/yetişmek ergen olmak.

bülûlet A. a. yaşlık, ıslaklık.

belvâ A. a. sıkıntı, çile, acı, dert: dâr-i belvâ "dünya".

bû'l-heves A. s. çok hevesli, çok istekli (kimse).

belâ A. z. evet, öyle. [Doğu edebiyatında, elest gibi, Tanrı'nın ruhlar meclisinde aldığı söze işaret etmek için kullanılmıştır.]

beli F. z. evet, öyle. -beli demek 1) "Tamam, Olur, Öyle olsun" demek, 2) baş eğmek, teslim olmak, 3) (birine) yer vermek, çekilmek.

beliyyât A. ç. a. insanı acıya, sıkıntıya sürükleyen, çile çekmesine yol açan durumlar/olaylar; bk. beliy-ye.

belid *A. s.* ahmak, bön, kavrayışsız ve anlayışsız (kimse).

beliğ *A. a. ve s.* 1 sözü yerli yerinde kullanan, düzgün ve etkili söz söyleyen kişi, söz ustası, 2 düzgün ve etkileyici söz/eser, 3 düzgün, pürüzsüz: *sa'y-i belîğ* "düzgün iş".

beliyye *A. a.* acı verici, sıkıntıya yol açan, üzüntü verici durum/olay, kaza, belâ, talihsizlik.

bem(m) *A. a.* yaylı sazlarda kalın tel/ kırı; *zıddı*: **zîr**; *bk.* **bâm**.

bi-ma'nâhu *A. z.* bu da aynı anlamda, anlamdaşı.

bün(n) *A. a.* 1 kahve ağacı/fidanı, 2 çekirdek/çekilmemiş kahve.

bün *F. a.* 1 dip, alt, kış: *bün-i divâr* "duvar dibi", *bün-i gül* "gülün dibi", 2 fidan.

bennâ *A. a.* yapı ustası.

binâ *A. a.* 1 yapı, 2 yapı yapma, 3 dayanak, 4 *dilb.* fiilde yapı bakımından çeşitlenme, görünüş, 5 *den.* gemilerin ahşap kısmı, teknesi. -**binâ emîni** gemi teknelerinin yapımından sorumlu yetkili kimse. -**binâ etmek** 1) yapmak, kurmak, düzenlemek, 2) yapmak, kılmak, yaratmak, 3) yapmak, dikmek, inşa etmek, kurmak, 4) düzenlemek, şenlendirmek, şenlikli duruma getirmek/sokmak, 5) onarmak, yeni duruma getirmek. -**binâ komak/koymak** temel atmak, yapı kurmak/dikmek için dayanak yapmak

binâen *A. z.* (-e) dayanarak, (-den) dolayı.

binâen alâ zâlik *A. z.* bundan dolayı, buna dayanarak, bundan ötürü.

binâen aleyh *A. z.* *yuk. m. bk.*

b. alâ hâzâ *A. z.* *yuk. m. bk.*

binâ-berîn *F. z.* bundan dolayı/ötürü, buna dayanarak.

benât *A. ç. a.* kızlar; *bk.* **bint**.

benât-ı bi'se *F. a.* "ne kötü" denilecek olaylar, korku verici ve yıkıcı durumlar, afetler. -**benât-ı Havvâ** *F. a.* kadınlar. -**benât-ı dehr** *A. a.* oluşlar, olaylar, acı verici ve sıkıntıya yol açıcı şeyler. -**benât-ı fikr** *A. a.* şairce hayaller. -**benât-ı lahm** *A. a.* etli butlu kız. -**benât-ı nna's** *A. a.* *gökb.* iki yıldız kümesinin adı; birine "büyük benât-ı na's", ötekine "küçük benât-ı na's" denir; "dübb-i ekber (büyük kuyruk)" ve "dübb-i asgar (küçük kuyruk)" diye de anılırlar. Adları Doğu edebiyatında dağınıklık ilişkisiyle geçer. -**benât-ı na's** *F. a.* *gökb.* öncekine *bk.*

benâdir *A. ç. a.* benderler, ticaret iskeleleri; *bk.* **bender**.

benâdik *A. ç. a.* kurşun bilyeleri; *bk.* **bunduk**.

binâgûş *F. a.* kulak memesi.

benâm *A. a.* parmak ucu.

be-nâm *F. s.* ünlü, ün kazanmış, meşhur (kimse): *nâzım-ı be-nâm* "ünlü şair".

benân *A. a.* 1 parmaklar, 2 parmak uçları, 3 *mec. el:* *müşârin bi'l-benân* "parmakla/elle gösterilen, ünlü, seçkin (kimse)".

bint *A. a.* kız. -**bintü'l-ineb** *A. a.* üzümün kızı, yani: şarap

benc *A. a.* tohumu uyuşturucu olarak kullanılan ot, beng, ban otu.

bincişk *F. a.* serçe kuşu.

bend *F. a.* 1 bağ, sargı, kuşak: *pây-bend* "ayağı bağlı", *heft-bend* "birbirini saran yedi kat olarak düşünülen gök", 2 bukağı, kelepçe: *bend-i âhenin* "demir kelepçe", 3 boğum, boğmak, mafsalsal, 4 ardında su toplanması amacıyla yapılan büyük set, baraj, 5 yazı, fıkra,

makale: *bend-i edebî* "edebî yazı/parça", 6 birkaç parçadan oluşan bir şiirin her parçasının sonunda yinelenen, ya da ayrıca eklenen beyit. -**bend etmek** 1) bağlamak, (iki ve daha çok şeyi) bir arada duracak duruma getirmek, 2) (ip vb.) düğümlemek. -**bend komak** yemlemek, dadandırmak, kendine çekmek. -**bend olunmak** bağlanmak; **bende çekmek** 1) bağlamak, 2) sıkmak, kısmak, kıstırmak, 3) zincire vurmak, eline ayağına kelepçe vurup zindana atmak.

bend *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bağlayan, bağlayıcı: *div-bend* "devi bağlayan", *rişte-bend* "ip bağlayan".

bender *F. a.* iskele, ticaret iskelesi, gelen ve giden malın indirilip bindirildiği liman, giriş çıkış yeri.

benderek *F. a.* (T. k. dili: *mendir*) 1 küçük liman, 2 bu gibi limanlar ile boğaz kıyılarında bulunan ufak kale.

bendergâh, **bendergeh** *F. a.* *yuk. m. bk.*

bendeş *F. a.* atılmış pamuk yığını, eğrilmek üzere hazırlanmış pamuk.

bendiş *F. a.* altın ve gümüş üzerine işlenen nakış.

bunduk, **bunduka** *A. a.* 1 bilye, ufak yuvarlak tane, 2 fındık.

bendegi *F. a.* kulluk, kölelik.

bende *F. a.* 1 köle, kul, tutsak, 2 bir kimseye/kapıya bağlı, bir kimseyle ilişkili, birinin koruması ve kollaması altında olan adam. -**bende vü beste etmek** 1) (-i) bağlamak, 2) (birini) yenmek, (birine) üstün gelmek, (birini/bir yeri) eline geçirmek.

bende-perver *F. s.* adam besleyici, kendi kapısındaki/eli altındaki kimselere bakan, onların her türlü ihtiyacını karşılayan (kimse).

bende-perverâne *F. z.* kula iyi davranana yakışır/düşer biçimde.

bende-perverî *F. a.* kula iyi davranma, kullarına iyilikte bulunma, kullarını bakıp gözetme.

bende-zâde *F. a.* köle çocuğu; birinin bir büyüğün yanında kendi çocuğundan söz ederken, kendisinin o kişinin kölesi, dolayısıyla çocuğunun da o kişinin kölesi olduğunu bildirme biçimindeki alçak gönüllülük ifadesi.

bendegân *F. ç. a.* 1 kullar, köleler, hizmet erleri, 2 birinin yanında bulunan ve onun koruma ve gözetmesi altında olanlar, adamlar.

bende-nüvâz *F. s.* kuluna, kölesine, adamına iyi davranan (kimse).

binsır *A. a.* orta parmakla serçe parmak arasındaki parmak, adsız parmak.

benefsec *A. a.* menekşe; *aş. m. bk.*

bi-nefsihi *A. z.* kendi kendine, bir başına, başküst olmaksızın/karışmaksızın.

benefşe *F. a.* (T. k. dili: *menekşe*) mor renkli, güzel kokulu bir çiçek.

benefşi *F. s.* menekşe rengine, mor.

beng *F. a.* 1 yaprağından ve tohumundan yapılan macun keyif verici madde olarak kullanılan ot, ban otu, 2 söz konusu macun, 3 çitlembik yemişi taneleri, 4 kuş yemi, tahıl tanesi, 5 atlas üzerine sırmalı çiçekli bir tür kumaş. -**komak/vermek** 1) yem dökmek/saçmak, 2) kendine çekmek, dadandırmak.

bingân *F. a.* 1 kadeh, 2 ölçek.

bengâh *F. a.* 1 keçeden yapılmış Türkmen evi, oba, 2 vezir, bey/zengin çadırı.

büngâh *F. a.* içine yol gereçleri konulan yer, eşya odası, ambar.

bengi *F. a.* "beng" adlı uyuşturucu-yu kullanan kimse, beng tiryakisi olan kimse.

bünüvvet *A. a.* oğulluk, oğul olma hâl ve niteliği.
benûn *A. ç. a.* oğullar; *bk.* ابن *ibn*. Arapça ad takımlarında **benû** biçimini alır: *benû'l-Abbâs* "Abbasoğulları".
beni *A. a.* "oğullar" anlamındaki **benin**'in Arapça ad takımlarındaki biçimi: *beni-âdem* "âdemoğulları", *beni-beşer*, *beninev* "insanlar".
bünyâd *F. a.* 1 temel, esas, dayanak, 2 yapı, bina: *bünyâd-ı refî* "yüksek yapı", *bi-bünyâd* "temelsiz, esassız", *süst-bünyâd* "temeli gevşek, yani: *mec.* güvenilir-mez (kimse)".
bünyân *A. a.* yapı yapmak; *zıddı:* *hedm*.
benin *A. ç. a.* oğullar; *bk.* ابن *ibn*.
beniyye *A. a.* Kâbe için kullanılır.
bünye, **binye** *A. a.* 1 yapılmış yapı, 2 beden, insanın maddî yapısı: *kaviyyü'l-bünye* "sağlam yapı (insan)".
bû *A. a.* "baba, ata" anlamında olup Arapça künyelerde ve lakaplarda bulunur.
bû *F. a. bk.* بوی *bûy*.
bû'l-heves *F. s. bk.* بلهوس *bül-heves*.
bevvâ *A. a.* Hindistan cevizi.
bevâk *A. ç. a.* sıkıntılar, acıya yol açan durumlar, belâlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
bevvâb *A. a.* kapıcı.
bevvâbân *F. ç. a.* kapıcılar.
bevvâbîn *A. ç. a.* kapıcılar.
bivâbet, **bevâbet** *A. a.* kapıcılık.
bevâdir *A. ç. a.* bâdireler, birden oluşan kötü durumlar, beklenmedik olaylar; *bk.* بادره *bâdire*.
bevâdi *A. ç. a.* çöller, kırlar, ıssız yerler; *bk.* باديه *bâdiye*.
bevâr *A. a.* gidiş, gitme/yok olma, ölme/ölüm: *dârü'l-bevâr* "cehen-nem".-*bevâr* olmak kıtlık olmak.

bevârih *A. ç. a.* sam yelleri; *bk.* بارح *bârih*.
bevârid *A. ç. a.* soğuklar; *bk.* بارد *bârid*.
bevârik *A. ç. a.* şimşek parıltıları; *bk.* بارقه *bârika*.
bevâri *A. ç. a.* hasırlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
bevâsir *A. ç. a.* basurlar; *bk.* باسور *bâsûr*.
bevâtın *A. ç. a.* içyüzler, gizli ve kapalı şeyler; *bk.* باطن *bâtın*.
bevâki *A. ç. a.* kalanlar, geri kalanlar, arta kalanlar; *bk.* باقى *bâki*. *Ve kıs aleyhi'l-bevâki* "geri kalanları da bununla karşılaştır".
bevvâl *A. a.* sık sık idrar yapan kimse.
bü'l-aceb *F. s.* çok şaşırtıcı, pek tuhaf, çok acayip (şey). *a.* hokkabaz.
bü'l-fuzûl *F. s.* boşboğaz, ileri geri, saçma sapan konuşan, boyundan büyük işlere kalkışan (kimse).
bevâhid *A. ç. a.* belâlar, afetler. [Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]
bü'bü *A. a.* 1 göz bebeği, 2 bir nesnenin değerli ve seçilmiş kısmı.
bûb *F. a.* değerli kumaştan yapılmış döşeme/yaygı. Türkçe'de *pupla döşek* sözü buna dayanır.
bûte *F. a.* (T. k. dili: *pota*) kuyumcuların altın erittikleri kap; *bk.* پوته *pûte*.
bûtimâr *F. a.* balıkçıl kuşu.
bevh *A. a.* açık seçik olma, görülür ve bilinir olma.
bevh *A. a.* 1 ateşin söndükten sonraki hâli, 2 öfkenin yatışması ve öfke geçtikten sonra duyulan kesiklik eşliğindeki durgunluk.
bûd *F. a.* varlık.-*bûd* بود *bûd ü ne-bûd*, *bûd ü nâ-bûd* *F. s.* var, yok.
bevr *A. a.* 1 yoklama, sinama, 2 yok etme/olma.

bûr *A. a.* ne bu dünya ile ilgili, ne de öte dünya ilgili hayrı bulunan kimse, her iki dünya zügürdü kimseler.
bûr *F. a.* ince, uzun kuyruklu bir kuş, sülün, kılkuyruk, doru at.
bûrânî *A. a.* (T. boranı) etli ıspanak püresi.
bûre *F. a.* (T. k. dili: *püre*) ezilerek yumuşak hamur kıvamına getirilmiş sebze ezmesi.
bûriyâ *F. a.* hasır.
bûriyâ-bâf *F. a.* hasırcı, hasır dokuyup satan kimse.
bûze *F. a.* (< T. boza) darıdan yapılan, koyuca, mayhoş bir tür içecek.
bûzine *F. a.* maymun; *bk.* بوزينه *pûzine*.
bû's *A. a.* yoksulluk, sıkıntı, el darlığı.
bûs *F. a.* öpme: *dâmen-bûs* "etek öpme", *dâmen-bûsi* "etek öpmeklik", *dest-bûs* "el öpme".
bûstân, **bûsitân** *F. a.* (T. k. dili: *bostan*) 1 içinde kokulu çiçekler bulunan bahçe, 2 yeşili, çiçeği ve ağacı bol yer, 3 kavun, karpuz, sebze ve meyve yetişen bahçe.
bûstânî *F. s.* bostanda yetişen; *zıddı:* *yebânî*.
bûsiş *F. a.* öpüş.
bûsende *F. s.* öpücü; *bûsende-i hâk* "toprağı öpücü".
bûse *F. a.* öpme, öpücük.
bûse-cây *F. a. bk.* بوسه گاه *bûsegâh*.
bûse-çin *F. s.* öpücük alıcı (kimse).
bûse-rûbâ *F. s. yuk. m. bk.*
bûse-zen *F. s.* öpen, öpücük alan (kimse).
bûsegâh *F. a.* öpme yeri, öpecek/öpülecek yer.
bûside *F. s.* öpülmüş (kimse).

bûsir *F. a.* "sığır kuyruğu" denilen bitki.
Bû Ali Sinâ *A. a.* İbn Sina.
bûk *A. a.* boru.
bûkalemûn *F. a.* (T. k. dili: *bukalemun*) 1 bilinen hayvan, 2 *mec.* huy değiştiren insan, 3 *mec.* (sürekli değişen oluş ve başkalaşımın bakımından) dünya.
bevl *A. a.* 1 sidik, 2 işeme.
bûm *A. a.* baykuş; *b.-u şûm* "uğursuz baykuş".
bûm *F. a.* 1 yer, toprak; *b.-u şûre* "çorak toprak", *ber ü bûm* "yer yurt", 2 sürülmemiş tarla.
bevn *A. a.* iki şey arasındaki açıklık, mesafe.-*bevn* بون *bevn-i baid* büyük açıklık.
bûy *F. a.* koku: *hoş-bû/bûy* "güzel kokulu".
bûydân *F. a.* koku kutusu/çekmecesi.
bûyâ *F. s.* güzel kokulu: *gül-i bûyâ* "güzel kokulu gül".
bûy-perest *F. s.* av köpeği.
bûye *F. a.* 1 arzu, istek, sevgi, 2 "şah-tere" denilen ot.
bih *F. a.* ayva.
bih *F. s.* iyi (nesne).
bihter *F. s.* çok/pek iyi.
bihterek *F. s.* oldukça iyi.
bihterin *F. s.* en iyi.
bih-zâd *F. a.* adı samı belli, soylu kimse.
bih-güzîn *F. s.* seçilmiş (nesne/kimse).
bihîn *A. s.* 1 daha iyi, en iyi, 2 büyük, göz kamaştırıcı, ihtişamlı: *resm-i bihîn* "göz kamaştırıcı merasim".
behâ, **behâ** *A. a.* 1 alışma, dadanma, 2 güzellik, parıltı.
behâ *F. a.* (T. k. dili: *bahâ, paha*) değer.-*bahâ* ile çıkarmak (esiri/köleyi)

kurtarmak, geri almak. -bahâ ile çık-mak kurtulmak. -paha biçmek (-in) değerini belirlemek, ederini oranlamak. -bahâda olmak pahalı olmak, değeri yüksek olmak. -bahâ kat' etmek fiyat biçmek. -pahalı etmek 1) (-in) değerini yüksek tutmak, (-i) pahalı satmak, 2) (-in) değerini artırmak, (-in) fiyatını yükseltmek. -pahalı olmak (-in) fiyatı yüksek olmak.

bahâdâr F. s. değerli (nesne).

behâ-gîr F. s. yuk. m. bk.

behâi A. s. parıltılı, güzel, göz alıcı (kimse/nesne).

behâdir F. a. (T. k. dili: bahadır) yi-ğit, yürekli, er oğlu er.

behâdirâne F. z. yiğitçe, yiğitçesi-ne.

behâdirî F. a. bahadırılık, yiğitlik.

behâr A. a. 1 güzel, göz alıcı, parlak nesne, 2 papatya, sığır gözü, 3 (T. ba-har) tarçın, karabiber, karanfil türün-den kokulu madde.

behâr F. a. (T. k. dili: bahar) ilk yaz, ilkbahar, gül mevsimi; mart, nisan ve mayıs aylarını içine alan yılın dörtte birlik zaman aralığı: nev-behâr "ilk-bahar", köhne behâr "sonbahar": biş-i behâr "kaya koruğu".

behârât A. ç. a. (T. baharat) 1 pa-patya, 2 tarçın, karanfil, karabiber gibi kokulu maddeler.

behâric A. ç. a. 1 faydasız, işe yara-maz şeyler, 2 kalp paralar. [Teklisi kul-lanılmayan çoklulardandır.]

behâri F. s. baharla ilgili ve ilintili: ebr-i behâri "bahar bulutu".

behâlık A. ç. a. boş, asılsız, bir işe yaramaz şeyler/sözler. [Teklisi kul-lanılmayan çoklulardandır.]

behâne F. a. (T. k. dili: bahâne, h. dili: mahna) 1 sebep, vesile, 2 sözde sebep, asıl maksadı gizleyen uydurma, yalan,

düzme, 3 kusur, eksiklik: bi-behâne "kusursuz". -behâne aramak 1) bir se-bep/vesile ileri sürmek, 2) bir özür gös-tererek bir işi yapmayı istememek.

behâne-cûy F. s. "bahane ara-yan (kimse)".

behâyim A. ç. a. dört ayaklı hayvan-lar; bk. behime.

bihbûd F. a. sağlık, yaşayış, hâl ve gidiş bakımından iyi olma, iyilik, her bakımdan iyi durumda bulunma.

bihbûdî F. a. her bakımdan iyi olma hâli.

beht A. a. (şaşkınlık ve korku yü-zünden) kendini kaybetme, kendinden geçme, baygınlık hâli.

bühtân A. a. bir kimsenin yaptığı bir iş, söylediği bir söz için "Yapmadı, söy-lemedi" deme, bir tür iftira: Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkı-na / Eylemişler Râsîh'e bühtân bühtân üstüne. -bühtân etmek/eylemek 1) (bi-rine) (yapmadığı işi/söylemediği sözü) yüklemek, üstüne atmak, 2) (birini) (bir suçla) suçlamak. -bühtân söyle-mek (biriyle) ince ince alay etmek, (bi-rini) kesintiye almak.

behcet A. a. 1 güzellik, güler yüzlü-lük, şirinlik, 2 sevinme, şenlenme, yüzü gülme.

be-her F. s. her bir, her biri, tek tek hepsi.

Behrâm F. a. 1 Mars, Merih, 2 tar-eski Fars hükümdar sülâlelerinin Sâmaniler kolundan gelen bir hü-kümdarın adı. Yaban eşeği avlamaya meraklı olduğundan "Behrâm-ı gür" diye anılmıştır, 3 tar. Hürmüz'ün ko-mutanlarından birinin adı. Çok zayıf olduğundan "Behrâm-ı çûpin" adıyla anılmıştır.

behremân, behremen F. a. kırmızı yakut.

behre F. a. 1 ortaklık, hissedarlık, 2 ya-rar, değer, kazanç, fayda, hisse, pay, na-sip, kısmet, sermaye. -behre almak ka-tılmak, ortak olmak, ortaklığa girmek.

behre-ber F. a. ortak.

behredâr F. s. kazançlı, kazanım sahi-bi, başarılı (kimse). -behre etmek (bi-rine) pay vermek, (birini) ortak etmek.

behremend F. s. yuk. m. bk. -behremend etmek 1) (-e) pay etmek/vermek, üleştirmek, 2) (-i) muradına erdirmek, isteğine kavuşturmak, 3) (-i) kutlamak. -behremend olmak 1) elde etmek, ermek, erişmek, yetişmek, 2) ortak/pay sahibi olmak, 3) muradına ermek, isteğini elde etmek, 4) (-i) yal-vararak elde etmek.

behrever F. s. nasipli (kimse).

behre-yâb F. s. yuk. m. bk.

behişt, bihişt F. a. cennet.

behiştî, bihiştî F. s. 1 cennetle ilgi-li, cennete ilişkin, 2 cennetlik, 3 cennet ehli, yeri cennet olanlar, melek, huri.

behiştî-rûy F. s. huri gibi güzel yüzlü.

behken F. a. güzel ve genç erkek.

behlûl A. s. 1 çok gülen, çok şen (kimse), 2 her türlü güzelliği kendinde toplamış, iyilik ve hayır sahibi (kimse), 3 tar. (büyük harfle) Harun Reşid'in delice hâllerıyla ünlü kardeşinin adı.

behle F. a. eldiven.

behem F. takı birlikte, birbiriyle: b.-res "birlikte erişmiş."

behem-zede F. s. birbiriyle vuruş-turmuş, birbirine katmış, alt üst etmiş, dağıtmış.

behem F. s. uyanık, bilgili, haberli (kimse). a. (büyük harfle) tar. eski İran hükümdarlarından İsfendiyyar'ın oğlu-nun lakabı. Adı Erdeşir'dir.

behnâne F. a. tavır ve hareketleri hoş, güleryüzlü, cana yakın kadın.

behî(y) A. s. güzel, hoş, göz alıcı, çe-kici; beğenilir, değerli: hediyyei behiyye "güzel, göz alıcı hediye".

bihi F. a. iyilik.

behic A. s. şen, güleç, güler yüzlü (kimse).

behîre A. a. 1 güzel, hoş, alımlı kadın, 2 kendini dince yasaklanmış ve toplum gözünde kötü sayılan iş ve davranışlar-dan sakınan kadın.

behime A. a. dört ayaklı hayvan.

behimi A. s. hayvanca, hayvana ya-kışır (davranış/huy).

behimiyyet A. a. hayvanlık hâl ve niteliği.

bi'r A. a. kuyu: bi'r-i muattal "kör kuyu".

bi- F. takı Türkçe'nin -siz ekine karşı-lıktır.

bi-ârâm F. s. huzursuz, huzuru kal-mamış/kaçmış (kimse), z. durup din-lenmeksizin.

bi-ihîyâr F. z. elinde olmaksızın, kendinde olmayarak, bilmezlikle.

bi-edeb F. s. edep dışı hâl ve davra-nışları olan, yol yordam bilmez (kimse).

bi-emân F. s. 1 bağışlamayan (kimse), 2 acımasız, acıma duygusu bulunmayan (kimse).

bi-endâze F. s. ölçüsüz, aşırı dere-cece çok/büyük.

bi-bâk F. s. korkusuz (kimse).

bi-bâkâne F. z. korkusuzca, çe-kinmeksizin.

bi-behâ F. s. 1 değersiz, 2 mec. değeri biçilemeyecek derecede değerli (nesne/kimse).

bi-behre F. s. kutsuz, bahtsız, na-sipsiz (kimse). -bi-behre olmak nasip-siz olmak.

bibi F. a. ev kadını, evli kadın, hatun.

bi-pervâ F. s. korkusuz, gözü pek, bir şeyden çekinmeyen (kimse).

بی تاب *bi-tâb* *F. s.* güçsüz, gücü kalmamış, yorgun, argın (kimse).-**bi-tâb etmek** gücünü yok etmek, güçsüz düşürmek/bırakmak.

بیجان *bi-cân* *F. s.* 1 cansız, ruhsuz (kimse), 2 canını hiçe sayan, gözü pek, yiğit, kahraman (kimse).

بیچاره *bi-çâre* *F. s.* çaresiz, düşkün, yoksul, bahtsız, talihsiz, acınacak hâlde bulunan (kimse).-**bi-çâre olmak** tutunacak dalı olmamak, acınacak durumda bulunmak.

بیچون *bi-çûn* *F. s.* nasılsız (Yüce Tanrı): *bi-çûn ü çerâ* "nasılsız ve niçinsiz (Yüce Tanrı)".

بی حاصل *bi-hâsıl* *F. s.* yararsız, boş, sonuç vermeyen (iş/çaba/girişim vb.).

بی حجاب *bi-hicâb* *F. s.* utanmaz, ar perdesi yırtılmış, yüzü kızarmaz (kimse).

بی حد *bi-had* *F. s.* 1 sınırsız, ucu bucağı olmayan (yer/mesafe/ölçü vb.), 2 son derecede bol, tükenmez (iyilik/bağış vb.).

بی حساب *bi-hisâb* *F. s.* sayısız, sayılamayacak kadar çok (mal mülk/para v.).

بی حضور *bi-huzûr* *F. s.* sıkıntılı, acılı, rahatsız (kimse).-**bi-huzûr etmek** 1) (birinin) başını ağrıtmak, (birini) usandırmak, 2) (birini) incitmek, gücendirmek, darıltmak, küstürmek, (birinin) kalbini kırmak, 3) (birini) üzmek, (birine) acı vermek, 4) ettiği iyiliği değersiz duruma düşürmek.-**bi-huzûr olmak** 1) incinmek, küsmek, darılmak, gücenmek, 2) acı çekmek, üzülmek, 3) zarar görmek, zarara uğramak, 4) kızmak, öfkelenmek, 5) ruh dengesi bozulmak.

بی خانمان *bi-hânümân* *F. s.* yeri yurdu, evi barkı olmayan (kimse).

بی خبر *bi-haber* *F. s.* habersiz, bilgisiz (kimse).-**bi-haber olmak** 1) (-i) bilmemek, (-den) haberi olmamak, 2) bilgisiz olmak.

بیخود *bi-hod* *F. s.* baygın, kendinden geçmiş, kendini kaybetmiş (kimse).

بیداد *bîdâd* *F. s.* zulüm, haksızlık.-**etmek** haksızlık etmek.

بیدادگر *bi-dâdger* *F. a.* kırıcı, yıkıcı, can yakıcı, zarar verici, zalim (kimse).

بی درنگ *bi-direnk* *F. s.* kararsız, huzursuz, sabırsız. *z.* hemen, alelacele, geciktirmeksizin.

بی دریغ *bi-dirîğ* *F. s.* esirgenmeyen, bol bol verilen, saçılan (yardım/bağış/iyilik vb.).-**bi-dirîğ buyurmak** 1) (-i) esirgememek, 2) vermek, bağışlamak.

بی راه *bi-râh* *F. s.* yolsuz, kötü, yoldan çıkmış, kötü yolda olan (kimse).

بی رنگ *bi-reng* *F. a.* (eskiden) bina planı, taslak, model. *s.* renksiz, düz, kara kalem işi.

بی رو *bi-rû* *F. s.* yüzüstü, utanmaz, yüzü kızarmaz (kimse).

بی ریا *bi-riyâ* *F. s.* yapmacık ve yalandan değil, gerçek (söz/davranış/tutum/durum).

بی ریب *bi-rayb* *F. s.* şüphesiz, şüpheden arınmış (inanç/kanaat vb.).

بی زبان *bi-zebân* *F. s.* dilsiz, konuşamayan (kimse).

بی زر *bi-zer* *F. s.* 1 altını olmayan (kimse), 2 *mec.* cimri (kimse).

بی زوال *bi-zevâl* *F. s.* yok olmayan, varlığı sonsuza dek sürecek olan. [Daha çok yüce Tanrı için kullanılmıştır.]

بی سامان *bi-sâmân* *F. s.* düzeni bozulmuş, huzuru kaçmış, kafa ve gönül dinçliği kalmamış (kimse).

بیستون *Bi-sütûn* *F. a.* mit. Ferhad ve Şirin hikâyesinde geçen dağın adı.

بی سر و بن *bi-ser ü bün* *F. s.* başsız kıcsız, yani: saçma sapan: *sûhan-i bi-ser ü bün* "başı sonu olmayan karmakarışık, ugunsuz ve saçma sapan söz".

بی سر و سامان *bi-ser ü sâman* *F. s.* savruk, düzensiz (kimse).

بی شائبه *bi-şâibe* *F. s.* gerçek, kesin, şüphe izi/lekesi bulunmayan (söz/davranış/haber vb.).

بی شبهه *bi-şübhe* *F. s.* yuk. *m. bk.*

بی شک *bi-şek* *F. s.* şüphesiz.

بی شکب *bi-şikib* *F. s.* sabırsız (kimse).

بی شمار *bi-şümâr* *F. s.* sayısız, pek çok, sayılamayacak kadar çok.

بی طاقت *bi-tâkat* *F. s.* güçsüz, dayanıklılığını yitirmiş, gücü tükenmiş (kimse).

بی علت *bi-illet* *F. s.* 1 bağısız, ilintisiz, sebep-siz, amaçsız, 2 sağlam, sağlıklı, kusursuz, güvenilir, 3 bağımsız; *eş anl.* **hür**.

بی عوض *bi-ivaz* *F. s.* karşılıksız, bedelsiz: *lutf-u bi-ivaz* "karşılık beklemezsizin yapılan iyilik".

بی غایه *bi-ğâye* *F. s.* sınırsız, ucu bucağı olmayan (yer/övgü/iyilik vb.).

بی غرض *bi-ğaraz* *F. s.* içi arı duru, yüreği temiz, art niyetli olmayan (kimse).

بی غور *bi-ğavr* *F. s.* çok derin, dibi bulunmayan, dipsiz (kuyu vb.).

بی فائده *bi-fâide* *F. s.* yararsız, bir işe yaramayan, kimseye yararı dokunmayan (iş/nesne vb.).

بی قرار *bi-karâr* *F. s.* 1 sürekli olmayan, kalıcılığı bulunmayan, gidici (nesne/zaman), 2 sıkıntılı, rahatsız, huzursuz (kimse).

بی قیاس *bi-kıyâs* *F. s.* son derecede çok, ölçüsüz (sevgi/övgü vb.): *مہاسی بی قیاس sipâs-ı bi-kıyâs* "ölçüsüz övgü".

بی قید *bi-kayd* *F. s.* düşüncesiz, kayıtsız, kaygısız, aldırılmaz, ilgi duymaz, ilişkisiz (kimse).

بی کار *bi-kâr* *F. s.* 1 işsiz, 2 işe yaramaz, boş, faydasız, 3 *T.* (بیکار *bekâr*) eşi olmayan, evlenmemiş (erkek).

بیگانگی *bi-gâneği* *F. a.* yabancılık.

بیگانه *bi-gâne* *F. s.* yabancı; *zıddı:* آشنا *âşnâ*.

بیگاه *bi-gâh* *F. s.* vakitsiz, sırasız: *gâh ü bi-gâh* "vakitli vakitsiz, sıralı sırasız".

بی کران *bi-kerân* *F. s.* sınırsız, uçsuz bucaksız: *zemân-ı bi-kerân* "sonsuzluk, sonu bilinmeyen/olmayan zaman".

بی کس *bi-kes* *F. s.* kimsesiz, kimsesi olmayan (kişi).

بیگمان *bi-gümân* *F. s.* şüphesiz.

بی کم و کاست *bi-kem ü kâst* *F. z.* hiçbir eksiği olmamak/bulunmamak üzere, tamamiyle.

بیگناه *bi-günâh* *F. s.* günahsız, suçsuz, masum (kimse).

بی مآل *bi-meâl* *F. s.* (söz için) anlamsız, kof, içi boş, saçma sapan.

بی مثال *bi-misâl* *F. s.* eşsiz, benzersiz, eşi menendi bulunmayan (nesne/kimse).

بی مجال *bi-mecâl* *F. s.* güçsüz, zayıf (kimse).

بی محابا *bi-muhâbâ* *F. z.* pervasızca, çekinmeden, çekinmeyerek, gözünü kırpmadan.

بیمر *bi-mer* *F. s.* sayısız, hadsiz hesapsız (kimse/nesne).

بی معنی *bi-ma'nâ* *F. s.* 1 anlamsız, saçma, saçma sapan (söz/davranış), 2 münasebetsiz, yolsuz, sıra saygı gözetmeyen (kimse), 3 gereksiz, lüzumsuz (davranış/iş/eylem).

بی مغز *bi-mağz* *F. s.* beyinsiz, akılsız, hoppa, hafif meşrep (kimse).

بی مکان *bi-mekân* *F. s.* yersiz, yurtsuz, evi barkı, yeri yurdu olmayan (kimse).

بی منت *bi-minnet* *F. s.* 1 sıkıntısız, baskısız, zorlamasız (iş/eylem vb.), 2 karşılık beklemeden, başa kakmadan olan/yapılan (iyilik/yardım vb.).

بی نام *bi-nâm* *F. s.* adsız, ünsüz. adı sanı olmayan (kimse).

بی نصیب *bi-nasib* *F. s.* eli boş, kutsuz, talihsiz (kimse).-**bi-nasib olmak** 1) (-den) ayrı düşmek, (-den) yoksun kalmak, 2) bırakılmak, terk olunmak.-**bi-nasib kalmak** umduğunu bulamamak, eli boş dönmek.

بی نظیر *bi-nazîr* F. s. 1 eşsiz, benzersiz, eşi benzeri bulunmayan (kimse/nesne/söz/iş vb.), 2 çok iyi/güzel/değerli (nesne/davranış/söz vb.).

بینماز *bi-nemâz* F. s. (T. k. dili: beynamaz) namaz kılmayan, namazsız (kimse).

بی نمک *bi-nemek* F. s. 1 tuzsuz, içine tuz katılmamış (aş vb.), 2 tatsız, tadı tuzu olmayan (yiyecek vb.).

بی ننگ *bi-neng* F. s. namussuz, arsız (kimse).

بینوا *bi-nevâ* F. s. yoksul, eli boş, elinde avucunda bir şey bulunmayan (kimse).

بی نهایه *bi-nihâye* F. s. sonsuz; sayısı belirsiz, hadsiz hesapsız (nesne).

بی نیاز *bi-niyâz* F. s. bir şey istemeye gerek duymayan, eksiksiz, ihtiyaçsız. (Daha çok Yüce Tanrı için vasıf olarak kullanılmıştır.)

بی واره *bi-vâre* F. s. 1 arayanı soranı olmayan, kimsesiz, garip (kimse), 2 tanıdığı olmayan, yabancı (kimse).

بی وایه *bi-vâye* F. s. eli boş, talihsiz, nasipsiz (kimse).

بی وفا *bi-vefâ* F. s. vefasız, dönek, sözünde durmayan (kimse).

بی وقت *bi-vakt* F. s. ve z. sırasız, zamansız, uygun olmayan vakitte.

بی وکوف *bi-vukûf* F. s. bilgisiz, habersiz, bir şey hakkında bilgi ve haberi olmayan (kimse).

بی همال *bi-hemâl* F. s. benzersiz, eşi ve benzeri olmayan/bulunmayan (nesne vb.).

بی همتا *bi-hemtâ* F. s. yuk. m. bk.

بی هنگام *bi-hengâm* F. s. sırasız, vakitsiz (iş/eylem vb.).

بی هوده *bi-hûde*, **بی هیده** *bi-hûde* F. s. (T. bey-hûde) boş, yararsız, bir işe yaramaz, değersiz (iş/eylem/söz vb.).

بی هوش *bi-hûş* F. s. aklı gitmiş, serseme dönmüş, şaşırıp kalmış, (kimse).-**bi-hûş etmek** (birini) şaşırtmak, serseme-

letmek, (birinin) aklını almak.-**bi-hûş olmak** 1) aklı gitmek, sersemlenmek, 2) bunamak.

بیابان *beyâbân* F. a. çöl.

بیابان نشین *beyâbân-nişîn* F. s. göçebe, yörük, yurtsuz (kimse).

بیابانی *beyâbânî* F. s. kırdan/çölde yaşayan, yabani (kimse).

بیاض *beyâz* A. a. 1 aklık, 2 üzerinde yazı bulunmayan kâğıt. s. ak.-**beyâz etmek** (-i) ağartmak.-**beyâza çekmek** kâğıda yazmak, yazıya dökmek.-**beyâza çıkarmak** yazmak, yazıya dökmek.

بیاع *beyyâ'* A. a. (mal/eşya) alıp satan kimse, satıcı.

بیاعت *biyâat* A. a. satılık mal/eşya.

بیایا *beyyâka'llâh* z. "Allah seni sevirsin, dileğine kavuştursun" anlamında dua sözüdür.

بیان *beyân* A. a. 1 açık, açık seçik, ortada: *ayan beyan*, 2 güzel bir biçimde açıklama, etraflıca, iyice ve anlaşılacak şekilde bildirme, 3 (ilm-i beyân'dan kısaltma ile) etkili ve güzel söz söyleme, bir fikri göstergeleri birbirinden daha açık, türlü biçimler ve üsluplarda anlatma yeteneği kazandıran yollar ve şartlardan söz eden edebiyat bilimi, retorik, 4 dile getirilmek, söze dökülmek.-**beyân etmek** 1) (-i) açmak, (-i) belli etmek, (-i) görünür duruma getirmek, 2) (-i) açıklamak, (-i) anlaşılır kılmak, 3) (-i) anlatmak, (-i) dile getirmek, (-i) bildirmek, 4) (-i) aktarmak, (-i) hikâye etmek, 5) herkese duyurmak, ifşa etmek, 6) (-i) ışıktandırmak, (-i) ışıklı bir yere koyup görülmesini sağlamak.-**beyân olunmak** 1) açılmak, 2) yayılmak,

بیت *beyt* A. a. 1 ev, yuva, konak, çadır, oda, oba vb. gibi oturmaya ve barınmaya özgü korunaklı yer: *beyt-i ankebût* "örümcek yuvası", *beytül-arîs* "gelin odası", 2 ed. iki mısradan oluşan nazım, 3 şiir.

بیت الحرام *Beytül-harâm* A. a. coğr. Kâbe. **بیت الغزل** *beytül-ğazel* A. a. ed. gazelin en güzel beyti.

بیت القصید *beytül-kasid* A. a. ed. kasidenin en parlak, en seçkin beyti.

بیت الله *beytu'llâh* A. a. Allah'ın evi. [Kâbe için kullanılır.]

بیت المعمور *beytül-ma'mûr* A. a. Mekke.

بیت معمر *beyt-i ma'mûr* F. a. yuk. m. bk.

بیت المقدس *beytül-mukaddes* A. a. Kudüs'teki kutsal mabet, Kudüs.

بیت مقدس F. a. yuk. m. bk.

بیتوت *beytütet* A. a. geceleme, geceyi geçirmek üzere bir yerde kalma.

بیحان *beyhân* A. s. sır saklayamayan, bildiğini ve düşündüğünü her zaman açıklayan, açığa vuran (kimse).

بیخ *bih* F. a. kök.

بید *bid* F. a. söğüt.-**بید-i ser-nigûn** F. a. salkım söğüt.

بیداء *beydâ'*, **بیدا** *beydâ* A. s. çöl, düzlük, ıssız ve korkulu yer.

بیدار *bidâr* F. s. uyanık.-**bidâr etmek** 1) (birini) uykudan kaldırmak, uyandırmak, 2) (birini) uyarmak, (birine) yanlış yapmaması/aldanmaması yolunda öğüt verme.-**bidâr olmak** 1) uykudan kalkmak, uyanmak, 2) gece uyumamak, uyanık olmak, 3) yanlış yapmamak/aldanmamak için gözünü açmak, dikkatli davranmak.

بیدک *beydak* A. a. (T. k. dili: paytak) satrançta hareket alanı ve görevi diğerlerinden farklı bir öbek taşın her biri, piyade.

بیرق *beyrak* F. a. (T. k. dili: bayrak) sancak, flama, alem.-**بیرق نور** *beyrak-ı nûr* F. s. mec. şafak aydınlığı.

بیرؤز *birûz* F. s. yeşil renkli değersiz bir taş, yalancı zümrüt.

بیرون *birûn* F. a. dış, dışarı. z. T. dışarıda. *takı* dış, dışarı: *hadd-i cihetten birûn* "yön sınırı dışında".

بیز *bîz* F. a. (Farsça kurallı birleşik sıfalarla) eleyici, çeri çöpü toplayıcı: *hâk-bîz* "yolları süpürüp çöpleri toplayan kimse".

بیزار *bîzâr* F. s. bıkkın, bezgin, bıkmış (kimse).-**bîzâr etmek** baş ağrıtmak, usandırmak, bezdirmek.-**bîzâr olmak** 1) usanmak, bezmek, 2) darılmak, kızmak, öfkelenmek, 3) gücenmek, incinmek.

بیژن *Bijen* F. a. mit. Fars mitolojisi kahramanlarından biri; Rüstem'in kız kardeşinin oğlu.

بیست *bîst* F. a. ve s. yirmi.

بیشت *bîş* F. s. çok, artık.-**بیش ü kem** F. z. eksik artık.

بیشت *bîşter* F. s. daha çok, daha fazla.

بیسه *bîşe* F. a. ağaçlık, orman.

بیض *beyz* A. a. kimi hayvanların, özellikle atın ayaklarında beliren şişlik, yumru.

بیضاء *beyzâ'*, **بیضا** *beyzâ* A. s. çok/pek ak. Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında nitelik bakımından dişil Arapça kelimelere vasıflayıcı olarak getirilir: *imâm-e-i beyzâ* "beyaz sarık", *millet-i beyzâ* "Müslümanlar", *yed-i beyzâ* "beyaz el".

بیضه *beyza* A. a. yumurta.

بیضی *beyzî* A. s. yumurta biçiminde, oval.

بیطار *beytâr*, **بیطر** *beytar* A. a. (T. k. dili: baytar) hayvan hekimi.

بیطره *beytare* A. a. baytarlık, at hekimliği.

بیع *biyâ'* A. ç. a. Hristiyan tapınakları, kiliseler; bk. **بیعه** *bîa*.

بیع *bey'* A. a. satma, satış.-**bey' etmek** (-i) satmak.-**بیع بات** *bey'-i bât*, **بیع بتات** *bey'-i betât* F. a. kesin satış.

بیع و اشترا *bey' u iştirâ* F. s. satım alım, alma verme, alışveriş.-**bey' u iştirâ etmek** alıp satmak, alışveriş etmek.

بیعت *biat* A. a. (birinin) egemenliğini tanıma, bağlılığını bildirme.

بیعه *bîa* A. a. Hristiyan tapınağı, kilise.

پیغامه *beyğâre* *F. a.* başa kakma, sitem etme, serzeniş.

بیگیر *beygir* *T. a.* (< *F. بارگیر* *bâr-gîr*) yük, binek ve koşu için kullanılan enenmiş at.

بیل *bil* *F. a.* (*T. k. dili: bel*) toprağı kazıp kabartmak için kullanılan bahçıvan aleti.

بیم *bîm* *F. a.* korku. *b.-i cân* "can korkusu". **بیم و امید** *bîm ü ümmid* *F. a.* korkma ve umma.

بیمناک *bîmnâk* *F. s.* korkmuş.

بیمار *bîmâr* *F. a.* hasta.

بیمارخانه *bîmâr-hâne* *F. a.* akıl hastahanesi.

بین *beyn, beyne* *A. a.* 1 ara, orta, 2 iraklık, açıklık, uzaklık: *gurâbû'l-beyn* "bir tür karga". [Gagası ve ayakları kırmızı renkteki bu karga Araplarca ara bozucu sayılır ve uğursuz kimseler hakkında kullanılmış; bu yüzden "ayrılık kargası" anlamındaki bu adla adlandırılmış.]

بیین *beyyin* *A. s.* açık, görünürde, herkesçe görülen, belli, besbelli: *cehl-i beyyin* "açık, herkesçe görülen bilgisizlik".

بین *bin* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (-i) görücü, (-i) gören: *dûr-bin* "uzağı gören, dürbün", *hakikat-bin* "gerçeği gören", *âkıbet-bin* "işin/sonunu gören".

بین *beyne beyne* *A. s.* iyi ile kötü arası; ne iyi, ne kötü (durum). **بین الناس** *beyne'n-nâs* *A. z.* halk arasında.

بینا *binâ* *F. s.* 1 gören, görme gücü olan/ bulunan: *dide-i binâ* "gören

göz", 2 kalp gözüyle gören, basiretli, nesne ve oluşların özü/içyüzü üzerine düşünme ve algılama gücü bulunan (kimse).

بینات *beyyinât* *A. ç. a.* beyyineler.

بینایی *binâyi* *F. a.* görücülük, görme gücü bulunma.

بینش *binîş* *F. a.* 1 görüş, 2 uyanıklık, açık-gözlük.

بیننده *binende* *F. s.* görücü.

بینونت *beynûnet* *A. a.* başka şeye benze-mezlik, başkalık, ayrılık, gayrılık.

بینه *beyyine* *A. a.* 1 açıklık, açık seçik olma durum ve niteliği, 2 kuvvetli, reddedilmesi ve çürütülmesi güç delil, doğru tanık, doğru ve güvenilir ispat aracı: *b.-i âdile* "doğru tanık". **بینه etmek** göstermek, apaçık ortaya çıkarmak/koymak/sermek.

بینه بن الله *beynehû beyna'llâh* *A. z.* kendisiyle Allah arasında.

بینی *binî* *F. a.* burun.

بیو *bîv* *F. a.* güve.

بیوت *büyük* *A. ç. a.* evler, yuvalar, barınaklar; *bk. بیت* *beyt*.

بیور *bîver* *F. a.* on bin.

بیوع *büyük* *A. ç. a.* alım satımlar; *bk. بیع* *bey'*.

بیوه *bîve* *F. a.* dul (kadın/erkek).

بیوه زن *bîve-zen* *F. a.* dul kadın.

بیهوده *bihûde* *F. s.* (*T. k. dili: beyhûde*) boş, yararsız, bir işe yaramak (iş/söz/eylem vb.).

بیهوده گو *bihûde-gû* *F. s.* boş konuşan, bir işe yaramayan sözlerle boşuna konuşup duran (kimse).

پ p

پ *p* Osmanlı Türkçesi abecesinin üçüncü harfi. Ebced hesabında sayı değeri 2'dir.

پا *pâ, پای* *pây* *F. a.* 1 ayak: *bâd-pâ* "yel ayaklı, çok hızlı koşan (at)", 2 dip: *pây-ı dirâht* "ağacın dibi".

پا برجا *pâ ber-câ* *F. s.* ayağı yerde, yani: yerinde duran, değişmeden sürüp giden, sürekli kalan.

پا بررکاب *pâ ber-rikâb* *F. s.* ayağı üzengide, yani: yol alan, giden, giderek tükenen/bitir.

پا برهنه *pâ-bürehne* *F. s.* ayağı çıplak, daltaban.

پا بسته *pâ-beste* *F. s.* bağlanmış, bağlı, yani: (bir durum yüzünden) öylece kalmış, ... bağıyla bağlı, (-e/ile) bağlanmış (kimse): *pâ-beste-i rişte-i ferâğ* "boş vermişlik/başboşluk ipliyle bağlı".

پا بند *pâ-bend* *F. s.* (*T. k. dili: payvant*) 1 hareket etmeyi kısıtlayıcı bağ/köstek: *p.-i tevekkül* "tevekkül bağı/kösteği", 2 bağlı. **پا بند olmak** (-e/ile) bağlanmak, bağlı hâle gelmek, 3 engel.

پا بوس *pâ-bûs* *F. s.* ayak öpen/öpücü (kimse).

پا بوسی *pâ-bûsî* *F. a.* ayak öpme.

پا پوش *pâ-pûş* *F. a.* (*T. k. dili: pabuç*) 1 ayakkabı, 2 (eskiden) ökçesiz, kenarsız, sarı meşinden yapılmış bir tür ayakka-bı, terlik.

پاتنگان *pâtîngân* *F. a.* (*T. k. dili: patlican*) bilinen sebze.

پاتو *pâtû* *F. a.* gökb. Başak ve lıkizler burçları.

پا جامه *pâ-câme* *F. a.* şalvar, çakşır.

پا چان *pâçân* *F. s.* saçan, saçıcı (kimse).

پا چاوره *pâçavra* *T. a.* (< *F. پارچه* *pârçe-i evre*) eski giysi parçası.

پا چک *pâçek* *F. a.* tezek.

پا چنامه *pâç-nâme* *F. a.* lakap.

پا چنگ *pâçeng* *F. a.* giriş yeri, pencere, delik, oyuk.

پاچه *pâçe* *F. a.* (*T. k. dili: paça*) 1 koyun/keçi/sığır ayağı, 2 bunlardan yapılan bir tür yemek, 3 bacağın alt yanı, dizden aşağısı, 4 pantolon ve şalvar gibi beden belden aşağı kısmını örten giyeceklerde bacakların geçtiği boşluklarla bunların dize kadar olan bölümleri, 5 postu değerli hayvanların bacak postlarından yapılan kürk.

پاد *pâd* *F. s.* 1 büyük, ulu, 2 koruyucu, 3 güçlü, dayanıklı, sağlam. *a.* 1 taht, 2 güç, kuvvet.

پاداش *pâdâş* *F. a.* 1 ödül, 2 ayaktaş, yoldaş, yol arkadaşı.

پادام *pâdâm* *F. a.* 1 tuzak, 2 tuzağa konulan kuş.

پا دریا *pâ der-pâ* *F. z.* ayak ayağa, yan yana.

پا دررکاب *pâ der-rikâb* *F. s.* ayağı üzengide, yani: hızlı giden/yol alan (kimse).

پادریکل *pā der-gil* *F. a.* "Ayağı çamurda" demek olan bu söz mecazlı olarak "çaresiz, zorda kalmış, bir şey yapamaz duruma düşmüş kimse" anlamıyla kullanılmıştır.

پادزهر *pādzehr* *F. a.* (*T. k. dili: panzehir*) zehire karşı koruyucu olarak kullanılan, hayvan midesinde oluşan bir taş.

پادشاه *pādšāh*, **پادشہ** *pādšeh* *F. a.* (*T. k. dili: pādīshāh, pādīshēh*) sultan, hükümdar.

پادشاهانه *pādshāhāne* *F. z.* padişaha yakışır/yakışacak biçimde, padişaha özgü, padişahla ilgili ve ilintili.

پادشاهی *pādshāhi* *F. s.* padişahlık, padişah olma hâl ve niteliği, padişahla ilgili ve bağlantılı (durum/iş/eylem/davranış vb.).

پار *pār* *F. s.* geçen, geçmiş. Osmanlı Türkçesi'nde tek başına kullanılmamıştır, aşağıdaki sözlerde geçer:

پارچه *pārçe* *F. a.* (*T. k. dili: parça*) dilim, küçük bölük, döküntü, kırık, kırıntı, s. az ve değersiz (nesne).-**پارچه-اوره** *pār-çe-i evre* (*T. k. dil: paçavra*) giysi yüzü parçası.

پارد *pārdūm* *F. a.* palanın arkasındaki, hayvanın kuyruk altından geçirilen kayış, kuskun.

پارس *Pārs* *F. a.* 1 coğr. İran'ın Şiraz bölgesi, Fars, 2 pars, leopar.

پارسا *pārsā* *F. a.* 1 çok ibadet eden, âbid, zâhid kimse, 2 iyi kimse.

پارسال *pār sāl* *F. a.* geçen yıl, bildir.

پارسنگ *pārseng* *F. a.* (*T. k. dili: پرسنگ persenk*) el terazisinin hafif tarafına denge için asılan ağırlık.

پارسه *pārsē* *F. a.* (*T. k. dili: parsa*) 1 dilencilik, 2 hokkabaz, meddah, cambaz, çalgıcı vb. takımının gösteriden sonra izleyicilerden topladıkları para, bahşiş.-**پارسا toplamak** bahşiş toplamak.

پارنج *pā-renc* *F. a.* 1 bir işi görmek üzere bir yere gönderilen kimseye verilen para/bahşiş, ayak teri, 2 saz ve ses sanatçılarına/meddaha verilen bahşiş.

پاره *pāre* *F. a.* (*T. k. dili: para*) 1 parça, ufak (şey), dilim, bölük, 2 (eskiden) bir kurusun kırıkta biri değerindeki para birimi, 3 (genel anlamda) madeni para, sikke, 4 varlık, servet.

پارهدوز *pāre-dūz* *F. a.* yamayıcı, yamacı, eskici.

پاره کار *pārekār* *F. a.* oynak, işveli, şen ve şakrak güzel.

پارین *pārin* *F. a.* geçen yılki, bildirki.

پارینه *pārine* *F. s.* yuk. m. bk.

پاز *pāz* *F. a.* ebe kadın, süt annesi, taya.

بازار *pāzar* *T. a.* (< *F. bāzār*) 1 alışveriş yeri, 2 (eskiden) haftanın ilk günü, 3 alışverişte uyuşmak, bir fiyat üzerinde anlaşmak için yapılan çekişme, pazarlık.-**pazar etmek** pazarlık etmek.-**pazar başı** pazar yeri sorumlusu/yetkilisi.-**pazar bozmak** pazarlığı geçerli saymamak, alışverişte varılan anlaşmayı bozmak, anlaşmaya uymamak, caymak.-**pazar kayığı** (eskiden) ücret karşılığında eşya taşıyan büyük kayık.-**pazar kesmek** fiyatta anlaşmak.-**pazar yapmak** işi düzeltmek, bozulan işi yoluna koymak.

پازده *pā-zede* *F. s.* ayak altında kalmış, çiğnenmiş; *pā-zede-i huyūl* "atların ayağı altında çiğnenmiş".

پازند *pāzend* *F. a.* Mecusilerin iki din kitabından birinin adı. Diğerinin adı Zend'dir.

پازو *pāzū* *F. a.* (*T. k. dili: pazı*) 1 bilinen sebze, 2 kapı arkasına konulan dayak.

پازیر *pā-zir* *F. a.* yıkılacak duvara/binaya dayatılan direk, destek, payanda.

پاس *pās* *F. a.* 1 gecenin sekiz bölüğünden bir bölük, 2 koruma, bekleme, 3 mec. iç sıkıntısı, gönül üzüntüsü, gam, keder.

پاسار *pāsār* *F. a.* tekme.

پاسبان *pāsbān* *F. a.* (*T. k. dili: pāsūbān*) gece bekçisi.-**پاسبان تارم** *pāsbān-ı tā-rūm* *F. a.* yedi gezegenden biri olan Zuhā, Satürn.-**پاسبان فلک** *pāsbān-ı felek* *F. a.* öncekine bk.

پاسبک *pā-sebūk* *F. s.* ayağı hafif, yani: işi ni önemseyen, gayretli, sabırlı (kimse).

پاسخ *pāsuḥ* *F. a.* karşılık, cevap.

پاسدار *pāsdār* *F. a.* bk. **پاسبان** *pāsbān*.

پاسوار *pā-sūvār* *F. s.* ayağa binmiş, yani: yaya (kimse).

پاسوان *pāsvān* *F. a.* bk. **پاسبان** *pāsbān*.

پاش *pāš* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçıcı: *gevhēr-pāš* "inci/mücevher saçıcı".

پاشنا *pāšnā* *F. a.* topuk, ökçe.

پاشنده *pāšende* *F. s.* saçıcı, serpici.

پاشنه *pāšne* *F. a.* bk. **پاشنا** *pāšnā*.

پاشیب *pā-šib* *F. a.* basamak, merdiven basamağı.

پاشیده *pāšide* *F. s.* saçılmış, serpilmiş, dağılmış.-**pāšide etmek** serpmek, saçmak.

پاک *pāk* *F. s.* 1 temiz, arı, arı sili, 2 bulanık olmayan, duru, 3 katışık olmayan, saf.

پاکار *pākār* *F. a.* vergi toplayan devlet görevlisi, vergi memuru.

پاکان *pākān* *F. ç.* a. 1 temiz, arı duru nesneler, 2 tas. veliler, ermiş kimseler.

پاکباز *pāk-bāz* *F. s.* (yaptığı işi) içtenlikle yapan, (ilgilendiği şeye/kimseye karşı) iyi duygular besleyen, kötü niyet taşımayan, namusluca davranan, temiz yürekli (kimse).

پاکدامن *pāk-dāmen* *F. s.* lekesiz, eteği günah tozuna/çamuruna bulanmamış, arı sili, iffetli (kadın).

پاکوب *pā-kūb* *F. a.* ayağını yere vurarak raks eden kimse.

پاکی *pāki* *F. a.* 1 temizlik, 2 lekesizlik, sili, iffet.

پاکیزه *pākīze* *F. s.* 1 arı, tertemiz, 2 lekesiz, 3 güzel, hoş, zarif.

پال *pālā*, **پالای** *pālāy* *F. s.* 1 süzen/süzücü, 2 süzülen: *tīg-ı hūn-pālā* "kan süzülen kılıç", *kilk-i suhan-pālā* "söz süzücü kalem".

پالاد *pālād*, **پالاده** *pālāde* *F. a.* 1 yedek at, 2 koşumsuz at.

پالان *pālān* *F. a.* (*T. k. dili: palan*) semer.

پالاندوز *pālān-dūz* *F. a.* semerci.

پالانه *pālāne* *F. a.* evlerde cephe duvarının dışına taşan çıkıntı, çıkma.

پالانی *pālāni* *F. a.* palan yapan ve satan kimse, palancı.

پالاهنگ *pālāheng* *F. a.* 1 dizgin, 2 dizgine bağlı ip.

پالāvān *pālāvān* *F. a.* süzgü, süzgeç.

پالد *pāldūm* *F. a.* at eyerinin arkasındaki, hayvanın kuyruk altından geçirilen kayış, kuskun.

پالگانه *pālgāne* *F. a.* iki kanatlı büyük kapıların kanatlarından birinde bulunan küçük kapı.

پالنگ *pālēng* *F. a.* bir tür ayakkabı, çarık.

پالھنگ *pālheng* *F. a.* 1 dizgin, yular, 2 dizginin ucundaki kayış/kement; bk. **پالاهنگ** *pālāheng*.

پالو *pālū* *F. a.* siğil.

پالوده *pālūde* *F. a.* nişasta ile yapılan bir çeşit tatlı, pelte.

پامال *pā-māl* *F. s.* ayak altında kalmış, çiğnenmiş.-**pā-māl etmek** çiğnemek.-**pā-māl olmak** çiğnenmek.

پامزد *pā-mūzd* *F. a.* geliş parası, ayak teri, bahşiş.

پانزهر *panzehir* *T. a.* bk. **پادزهر** *pād-ı zehr*.

پانهاده *pā-nihāde* *F. s.* ayak koymuş, ayak basmış, varmış, erişmiş (kimse).

پای *pāy* *F. a.* ayak; bk. **پا** *pā*.

پایان *pāyān* *F. a.* son, uç.

پای انداز *pāy-endāz* *F. s.* hükümdarların geçtikleri yerlere döşenen çuha vb. kumaş, yolluk.

پای بسته *pāy-beste* *F. s.* ayağı bağlı/pran-galı, esir durumdaki (kimse).

پای بند *pāy-bend* *F. s.* (*T. k. dili: payvant*) 1 ayak bağı, köstek, hayvanların ayaklarına bağlanan ip, 2 engel.

پای تخت *pāy-taht* *F. a.* (*T. k. dili: pāyitaht*) hükümet merkezi, devlet merkezi, başkent.

پایدار *pāy-dār* *F. s.* (*T. k. dili: pāyidār*) kalıcı, iyice yerleşmiş, sürekli, değiş-

meyan, değişmeden olduğu gibi duran; *ziddi*: ناپایداری **nâ-pây-dâr**.
pâyiz *F. a.* 1 sonbahar, 2 *mec.* yaşlılık, ihtiyarlık.
pây-zen *F. s.* (*T. k. dili*: **payzan**) 1 prangalı, suçlu, mahkûm, 2 esir, uşak.
pâygâh *F. a.* 1 meritebe, rütbe, 2 pabuçluk.
pây-kûb *F. a.* oyuncu, köçek, rakkas.
pây-kûbân *F. z.* ayağını yere vurup raks ede ede/raks ederek.
pâygeh *F. a.* (*T. k. dili*: **peyke**) 1 meritebe, rütbe, 2 pabuçluk, 3 eski evlerde ve özellikle meyhane, kahvehane ve dükkânlarda duvar kenarında bulunan oturmaya elverişli yüksekçe yer, seki.
pây-mâl *F. s. bk.* پامال **pâ-mâl**.
pây-müzd *F. a. bk.* پامزد **pâ-müzd**.
pâyendân *F. a.* 1 kefil, 2 pabuçluk.
pâyendegân *F. ç. a.* ahirettekiler, manevî dünyada yok olmayanlar.
pâyende *F. s.* 1 sürekli, kalıcı, değişmeden öylece durucu, 2 (*T. k. dili*: **payanda**) destek, dayak.
pâyvend *F. a.* (*T. k. dili*: **pay-vant**) *bk.* پای بند **pây-bend**.
pâye *F. a.* meritebe, rütbe, 2 basamak.
pâyedâr *F. s.* rütbeli kimse.
pâyiz *F. a. bk.* پایز.
pâyîn *F. a.* 1 aşağı, aşağı taraf, 2 merdivenin ilk basamağı.
pet-gîr *F. a.* elek, kıl tutmak için kullanılan bir tür kevgir.
peçel *F. s.* (*T. halk dili*: **paçal**) üstü başı pis, saçlı başı dağınık, iğrenç (kimse).
peçe *F. a.* 1 sarmaşık, 2 yüz örtüsü.
puhtegân *F. ç. a.* olgun ve ergin kimseler. **puhtegân-ı hakikat** *F. a.* Allah'a yakınlaşma yolunda ilerleme sağlamış, Tanrı katıyla ilgili bilgilere ulaşmış kimseler.
puhtegi *F. a.* 1 (ekmek, aş vb. için) pişmiş olma, pişkinlik, 2 *mec.* (kişi için)

görmüş geçirmiş olma, yaşayarak ve deneyerek öğrenme, deneyimli olma.
puhte *F. s.* 1 pişmiş, pişkin (ekmek vb.), *ziddi*: ناپخته **nâ-puhte**, 2 olgunlaşmış, olgun (meyve vb.), 3 *mec.* gün görmüş, görüp geçirmiş, tecrübeli (kimse).
puhti *T. a.* (< *F.* **puhte**) 1 koyulaşıp pelte hâline gelmiş sıvı: *kan puhtısı*, 2 denizanası.
peder *F. a.* baba.
pederâne *s.* ve *z.* babaca, babacastı, babaya düşer/yakışır yolda.
pedrûd *F. a.* esenleşme, (kişiler) birbirine esenlik dileyerek ayrılma, veda, vedalaşma. **pedrûd etmek** veda-laşmak.
pedender *F. a.* babalık, üvey baba.
pedid *F. s. bk.* بدید **bedid**.
pedidâr *F. s. bk.* بدیدار **bedidâr**.
pezîr *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (-i) kabul edici/edinici: *hutâm-pezir* "sona erici, son bulucu".
pezîrâ *F. s. bk.* پذیرای **pezîrây**.
pezîr *F. s.* kabul ediş, ediniş, yükleniş.
pezîrîş *F. a.* kabul ediş, ediniş, yükleniş.
pezîre *F. a.* karşılama, karşılayış.
per, **per(r)** *F. a.* 1 büyük kanat tüyleri, yelek, 2 kanat. **perr ü bâl** *F. a.* kol kanat. **perr ü bâl dökmek** *mec.* çok çalışmak, çok emek harcaman.
pür *F. s.* 1 dolu; *ziddi*: **tehi**: **pür-âb** "su dolu", 2 çok: **pür-hiddet** "çok hiddetli".
perâgende *F. a.* (*T. k. dili*: **perâ-kende**) 1 dağınık, darmadağın, perişan, 2 toptan olmayan.
peâgende-gû *F. s.* saçma sapan, abuk sabuk konuşan (kimse).
perrân *F. s.* uçucu, fırlayıcı, uçan, fırlayan: *ejder-i perrân* "uçucu/kanatlı ejderha", *nâvek-i perrân* "uçan/fırlayan ok".
per-âver *F. s.* hızlı giden, hızlı uçan (kuş/ok vb.).
pür-pâye *F. a.* kirkayak.

pertâb *F. a.* 1 uzağa giden ok, menzil oku, 2 uzağa atılan nesne, 3 *T.* fırlama, sıçrama, atılma. **pertâb etmek** fırlamak, atılmak, sıçramak.
pertâv *F. a. yuk. m. bk.* **pertâv almak** ilerlemek, hızlanmak.
pertavsız *T. a.* (< *F.* **per-tav-sûz**) büyüteç, lup.
pertev *F. a.* ışık, aydınlık.
pertev-efşân *F. s.* ışık saçıcı, aydınlatıcı.
pertev-endâz *F. s. yuk. bk.*
pertev-pâş *F. s. bk.* افشان **pertev-efşân**.
pertev-riz *F. s.* ışık dökücü, ortalığa aydınlık saçıcı (nesne).
pertev-sûz *F. s.* (*T. k. dili*: **pertav-sız**) güneş ışığını bir noktaya toplayıp yansıttığı şeyleri tutuşturan iki yanı bombeli kristal camdan mercek, pertev aynası.
pertev-feşân *F. s. bk.* افشان **pertev-efşân**.
perçem *F. a.* 1 alına sarkan/dökülen saç, 2 tepede bırakılan uzun saç, 3 (eskiden) mızrak ve sancak uçlarına takılan saç demetleri.
pür-çîn *F. s.* karmakarışık, dolanık: **zûlf-i pür-çîn** "karmakarışık, birbirine dolanmış saç".
perçîn *F. a.* 1 çakılan çivinin başını berkitme ve öte taraftan çıkan ucunu kıvrıma, 2 güçlendirme. **etmek perçînlemek**.
perhâş *F. a.* 1 savaş, dövüş, kavga, harp, 2 çekişik, dalaş.
perhâş-cû/-cûy *F. s.* dövüş ve savaş arayan, kavgacı (kimse).
perdah *T. a.* (< *F.* **per-dâht**) 1 parlaklık, cilâ, 2 tıraş sırasında usturanın aşağıdan yukarı sürtülmesiyle kılının diplerinin alınması. **perdah etmek** parlatmak. **perdah vermek** parlatmak, cilâlamak, 3 *mec.* paylamak, azarlamak.

perdâht *F. a.* (*T. k. dili*: **per-dah**) pürüzsüzlük, parlaklık, cilâ. **perdah etmek/vermek** pürüzsüz hâle getirmek, parıl parıl etmek, parlatmak, cilâlamak.
perdâhte *F. s.* 1 pürüzsüz ve parlak duruma getirilmiş, cilâlanmış, 2 düzülmüş, düzgün duruma getirilmiş, yoluna konmuş.
perdâz *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) -ci, düzücü, yapıcı, üretici: *latîfe-perdâz* "şakacı", *nâdire-perdâz* "güzel, ince ve hoş söz söyleyici", *nükte-perdâz* "nükteci".
perdegi *F. a.* 1 örtülü kadın, 2 utanma duygusu olan, utangaç (kimse).
pür-dil *F. s.* yürekli, korkusuz, cesur (kimse).
perde *F. a.* 1 örtü, 2 ışığı ve görüşü engellemek için pencere önüne asılan örtü, 3 *mus.* seslerin kalınlık incelik derecesi. **perde-i nil-gûn** *F. a.* gökyüzü. **perde-i heft-reng** *F. a.* gökler.
perde ber-endâz *F. s. mec.* utanmaz, sıkılmaz, arsız, ahlâksız (kimse).
perde ber-dâr *F. a.* perde kaldıracı, perde açıcı (kimse).
perde-birûn *F. s.* konulmuş sınırı/sınırları aşan, dışarı çıkan/taşan, haddi/haddini bielmeyen, taşkınlık eden (kimse).
perdedâr *F. a.* 1 perde tutucu, yani: perde yanında bekleyip perdeyi açıp kapamakla görevli kişi, perdecî, 2 (eskiden) vezir, vali vb. yüksek rütbeli kimselerin kapılarında bekleyip, izinli kimselerin girmesi için perdeyi açan/kaldıran görevli, kapıcı, perdecî: *perdedâr-i felek* "ay", *perde-dârî* "perdedarlık, perdecilik".
perde-der *F. s.* perde yırtıcı, yani: arsız, edepsiz, utanmaz (kimse).
perde-şînâs *F. a.* musikişinas, ses ve saz sanatçısı.

perde-keş *F. s.* 1 perde çekici, örtücü, 2 *mec.* (-e) engel olucu, (-i) engelleyici (kimse).

perde-nişin *F. s.* 1 perde ardında/perdeli yerde oturan, yani: *mec.* iffetli, temiz, sili (kimse), 2 *mec.* ıssız ve kapalı bir yere çekilip kimseyle görüşmeyen (kimse).

pür-sâle *F. s.* yaşlı, geçkin (kimse/hayvan).

pürsân *F. a.* sorucu.-**pürsân** olmak sormak.

perest *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 tapan, tapınan, kulluk eden: *âteş-perest* "ateşe tapan", *büt-perest* "puta tapan", 2 tutkun, düşkün: *bâde-perest* "içkiye düşkün, içmeden duramayan, ayyaş kimse".

perestâr *F. a.* 1 hizmetçi, kul, 2 bùyüklerin kapısında dolanan ikiyüzlü/içten pazarlıklı kimse.

perestân *F. a.* 1 tavus gibi tüyleri rengârenk bir kuş, 2 ocak, fırın.

perestîş *F. a.* 1 tapınış, 2 aşırı sevgi, taparcasına sevmek.

perestîşkâr *F. a.* tapınarcasına seven kimse.

perestende *F. a.* tapınıcı, kulluk edici kimse.

pereste *F. a.* tanrı, mabut.

piristû *F. a.* kırlangıç.

pürsiş *F. a.* soruş.

pürsuk *F. a.* (*T. k. dili:* porsuk) su kıyılarında kazdıkları oyuklarda yaşayan, pis kokulu, memeli bir hayvan.

perseng *T. a.* (< *F.* پارسنگ *pârsenk*) 1 terazinin hafif gözüne tartıyı dengelemek için bağlanan/konulan demir/taş parçası, 2 söz arasında yinelenmesi alışkanlık edinilen söz.

pür-sûz *F. s.* çok yakıcı, pek yanık (ses/haykırış/sızlanış).

persiyâvûş, **persiyâvûşân** *F. a.* 1 Türkçe'de "baldiri kara"

denilen ot, 2 *gökb.* Öküz burcundaki bir yıldız kümesinin adı.

perşembe *T. a.* (< *F.* پنجشنبه *penc-şenbih*) haftanın günlerinden biri, cumadan sonraki gün.

perğûl *F. a.* 1 bulgur, 2 bulgur pilâvı, 3 un helvası.

pergâr *F. a.* daire çizmeye yarayan alet, pergel.

pergâl *F. a.* (*T. k. dili:* pergel) yuk. m. bk.

pergâle *F. a.* 1 parça, bölük, 2 yama, 3 kalın ve sert iplikten dokunmuş kumaş.

pergâle-pâş *F. a.* yuvarlak tahta kesmeye yarayan testere.

pergâm *F. a.* (kadında) döl yatağı.

pergel *T. a.* (< *F.* پِركال *pergâl*) daire çizmeye ve açı ölçmeye yarayan bilinen alet.-**pergeli** açık *mec.* uzun bacaklı ve adımları büyük (kimse).-**pergeli** açmak *mec.* büyük adımlarla çabuk yürümek.

perkende *F. s.* güçsüz, iş göremez, elinden iş gelmez (kimse).

pür-kine *F. s.* içi öfke ve düşmanlık dolu (kimse).

peren *F. a.* *gökb.* Türkçe adı "Ülker" olan yıldız kümesi.

perend *F. a.* 1 ipekten dokunmuş, düz renkli, nakışsız kumaş, atlas, 2 (kılıç ve hançerde) cevher, su.

perend-âver *F. s.* çok keskin (kılıç, hançer, pala vb.).

perende *F. s.* 1 uçan, uçucu (kuş, ok vb.), 2 tekerlek gibi dönerek atılan takla. [Nazımda **perrende** biçimi de kullanılmıştır.]

perende, **perrende** *F. s.* 1 uçan, uçucu, 2 *T.* iki eli yere koyup hızla dönerek baş aşağı atılan takla, taklak.-**perende** atmak sıçramak, fırlamak, takla atmak.-**perendeden** atmak baştan savmak, faka bastırmak, aldatmak.

perende-bâz *F. a.* havada tekerlek gibi dönerek takla atan oyuncu.

perendûş, **perendûn** *F. a.* dün gece.

perniyân *F. a.* güzel ve değeri yüksek nakışlı ipek kumaş.

perniyân-hûy *F. s.* *mec.* iyi huylu, geçimli, yumuşak (kimse).

pervâ *F. a.* 1 korku, ürküntü, çekinme: *bi-pervâ* "1) korkusuz, 2) ilgisiz, kayıtsız", 2 ilgi, özen, kayırma.-**pervâ** etmek çekinmek, korkmak, ürmek.-**pervâ** çekmek 1) çekinmek, ürmek, 2) önemsemek, dikkate almak.

pervâr, **pervâre** *F. s.* beslenmiş, besili (hayvan)

pervâz *F. a.* 1 uçma.-**pervâz** etmek/eylemek uçmak, 2 kaftan, ferace, hırka vb. giysilerle seccade, yaygı, örtü gibi eşyanın kenarlarına çekilen başka kumaş ve saçak, 3 *T.* pencere ve dam kenarlarına; raf, ayna, dolap gibi şeylerin etrafına konan oymalı, ince uzun tahta.

pervâz (*Farsça* kurallı birleşik sıfatlarda) uçucu, uçan: *bâlâ-pervâz* "yüksekte uçan", *bülend-pervâz* "*mec.* iddiacı, dediğim dedik, inatçı".

pervâzgâh *F. a.* uçacak/uçmaya uygun ve elverişli yer.

pervâzgeh *F. a.* yuk. m. bk.

pervâne *F. a.* geceleri mum, lamba vb. ışık kaynaklarına yaklaşarak çevresinde sürekli uçan kanatlı küçük bir böcek, güve kelebeği, gece kelebeği. Doğu edebiyatında sevdiğine kavuşmak için çırpınan aşığı temsil eder; ışık da bir tanrısal ışık sayılan aşkın timsalidir.

perver *F. s.* (*Farsça* kurallı birleşik sıfatlarda) büyütücü, besleyici; sevici, öne çıkarıcı, değer katıcı: *bende-perver* "adamlarına iyi bakan/davranan", *redâyâ-perver* "halka yararlı, halkını seven ve yardım eden", *fukarâ-perver* "yoksulları görüp gözetici, yardımsever".

perverdgâr *F. a.* (*T. k. dili:* **per-verdigâr**) Arapça "rab" kelimesinin anlamdaşı. Yüce Tanrı'nın sıfatlarından.

perverde *F. s.* beslenmiş, büyütülmüş.

perverîş *F. a.* besleyip büyütme, yetiştirme, bakım, gözetim, eğitim, terbiye.-**perverîş** bulmak büyümek, beslenmek, yetişmek.-**perverîş** vermek beslemek, yedirip içirip besleyip büyütme.

perverîş-âmûz *F. s.* bilgi ve hikmet öğreten/öğrenen (kimse).

perverîş-yâfte *F. s.* büyütülmüş, eğitilmiş, yetiştirilmiş (kimse).

perverende *F. s.* besleyici, büyütücü, yetiştirici, eğitici (kimse).

pervez *F. a.* bk. **pervâz**.

pervîz *F. a.* 1 ululuk ve güç sahibi, üstün, sözü geçer kimse, 2 *tar.* (büyük harfle) eski Fars hükümdarlarından Nuşîrevan'ın torununun lakabı.-**pervîz**

pervîz-i felek *F. a.* güneş.

pervîzen *F. a.* elek, kıl tutucu bir tür kevgir.

Pervîn *F. a.* *gökb.* Türkçe'de "Ülker" adıyla anılan takımyıldız: *ikd-i Pervîn* (takımı oluşturan yıldızların dizilişinin bir gerdanlığı andırması ilgisıyla) "Pervîn gerdanlığı".

perre *F. a.* kanat, yelken: *p.-i bâd* "yel kanadı/yelkeni".

perhîz *F. a.* 1 başta sağlığı korumak olmak üzere, türlü amaçlarla uygulanan yeme içme düzeni, perhîz, 2 dince suç sayılan işlerden/şeylerden çekinme, yasaklanmış işlerden/şeylerden uzak durma.

perhîzkâr *F. s.* gınahtan sakınan, dince yasak sayılan iş ve eylemleri yapmaktan kaçınan (kimse), sofu.

peri *F. a.* 1 dişi cinler arasında çok güzel sayılan bir öbek cin, 2 *mec.* çok/

pek güzel kadın/erkek: *p. peyker* "peri yüzlü".
 peri-efsâ *peri-efsâ* *F. a.* cin tayfasına söz geçirerek onları kullanan, onlar aracılığıyla hastaları iyileştiren kimse, afsuncu, muskacı.
 peri-hân *F. a.* cin çağırıcı; *yuk. m. bk.*
 peri-dâr *F. s.* perili, kendisini cin tutmuş/çarpmış (kimse).
 peri-zâd *F. a.* periden doğma, yani: pek güzel (kimse).
 peri-sâ, *peri-sây* *F. a. bk.*
 peri-efsâ.
 peri-girifte *F. s.* perili, kendisini cin/peri tutmuş (kimse).
 peride *F. s.* 1 yukarı çıkmış, yükselmiş, 2 (renk için) solmuş; *ibrişim-i peride-renk* "renge uçmuş ibrişim".
 perişân *F. s.* 1 dağınık, karışık: *zül-f-i perişân* "dağılmış, karmakarış olmuş saç", 2 kötü, bozuk: *p.-hâl* "kötü durumda olan", 3 üzüntülü, acılı (kimse).
 perişâni *F. a.* dağınıklık, karışıklık.
 pez *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) pişirici, pişiren: *âş-püz* "aş pişiren, aşçı".
 pejmürde *F. s.* 1 solmuş, soluk, 2 buruşuk, buruşmuş.
 pejvîn *F. s.* pis, bulaşık: *dest-i pejvîn* "pis el".
 pes *F. a.* art, arka: *pes-i divâr* "duvarın arkası". z. 1 sonra, ondan sonra, en sonra, 2 sonunda, nihayet. *bağl.* 1 yalnız, ancak, fakat, 2 imdi, o hâlde, demek oluyor ki, öyleyse, ondan/bundan ötürü, 3 hele, filcümle.-
 pes-i perde *F. a.* perde arkası, yani: gizli iş görme.
 pesâ-dest *F. a.* peşinsiz, veresiye alışverişi.
 pesâvend *F. a. ed.* kafiye, redif.
 pest *F. s.* alt, alçak, aşağı: *pest-tinet* "alçak yaradılışı".

pistân *F. a.* meme.
 piste-i *F. a.* fistik.-
 handân *F. a.* ağzı açık fistik.
 püser *F. a.* oğul, erkek çocuk.
 pes-rev *F. a.* arkadan gelen, uşak, hizmetçi.
 pesmânde *F. s.* 1 artan, geri kalan, 2 artık.
 pesmânde-hor *F. s.* artık yi-yen (kimse).
 pesend *F. a.* 1 beğenme, seçme, 2 övme.-
 pesend etmek/çylemek beğenmek; övmek.
 pesend *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) beğenmiş, beğenen, seçen: *hod-pesend* "kendini beğenmiş", *dil-pesend* "gönlün güzel bulup beğendiği (şey)".
 pesendide *F. s.* beğenilmiş, seçilmiş, değerli bulunmuş, benimsenmiş; *zıddı: nâ-pesendide.*
 pesin *F. s.* 1 son, sonraki, en son, 2 yavaş, alçak (ses): *âvâz-ı pesin* "alçak ses".
 püşt *F. a.* (T. *پوشت* *pušt*) arka, sırt.
 püşt-i pâ/pây *F. a.* taban.
 püşt-i pâ-zen *F. s.* ayağına gelen nimeti/fırsatı tepen (kimse), yenilgiye uğrayıp tabana kuvvet kağan (kimse).
 püşt ber-divâr *F. z.* arkası duvarda, yani: arkasını duvara yaslamış durumda.
 peştamal/peştamal *T. a.* (< *F.* *püşt-mâl*) 1 hamamda belden aşağıyı örtmek amacıyla bele bağlanan uzun ve enli dokuma, 2 kurulanmak için kullanılan dokuma, havlu, 3 önlük, çalışırken bele bağlanan dokuma, futa.-
 peştamal kuşanmak usta çıkmak, çiraklıktan ustalığa yükselmek.-
 peştemallık itibarlı bir iş yerinin müşterisine karşılık bir kiracının diğerlerinden aldığı açıktan para.
 püšte *F. a.* yığın, tepe: *p.-i bağ* "bahçelerde su kenarına göre yüksekçe yer".

peştû *F. a.* ufak kap, kavanoz vb. içi boş yuvarlak nesne.
 püştvâre *F. a.* sırta vurulup taşınacak kadar/bir aralık yük.
 püştibân, *püştivân* *F. a.* 1 payanda, destek.-
 püştibân urmak payandalamak, yıkılmasını önlemek için bir yapıyı duvar vb. ile desteklemek. 2 *mec.* yardımcı, arkalayıcı, destek olucu.-
 püştibân olmak yardımcı olmak, aralamak.
 peşrev *T. a.* (< *F.* *پی‌شرو* *pişrev*) 1 *mus.* bestelerden önce, taksimden sonra çalınan ezgi, 2 yağlı güreşte pehlivanların tutuşmadan önce el çırpıp dizlerine vurarak yaptıkları kızışma amaçlı gösteri, 3 *ask.* bir kovan içinde atılan çok sayıda mermi.
 peşek *F. a.* çiğ, şebnem.
 peşkeş *T. a.* (< *F.* *پی‌شکش* *piş-keş*) armağan, bağış, hediye.-
 peşkeş çekmek 1) hediye sunmak, 2) *mec.* sözüm ona hediye vermek, olmayacak/verilmemesi gerekli bir şeyi birine vermek, 3) başkasının malını birine bağışlamak.
 peşkir *T. a.* (< *F.* *پی‌شگیر* *piş-gir*) 1 eskiden peçete yerine dizlerin üzerine serilen enli bez, 2 yemek yerken kullanılan mendil biçiminde dokuma, peçete, 3 el kurulumak için kullanılan pamuklu dokuma, havlu.
 peşm *F. a.* 1 yün, koyun ve keçi yapağı, 2 keten helvası.-
 peşm-i devât *F. a.* (eskiden) mürekkep hokkasına konulan yapağı parçası, lika.
 peşmin, *peşmine* *F. s.* yünden yapılmış, yün: *külâh-ı peşmin* "yün başlık".
 peşen *F. a.* *mit.* *Şehname*'de adı anılan bir Türk savaşçısının adı.
 peşeng *F. a.* 1 taşçı aleti, küskü, 2 *mit.* (büyük harfle) Efrasiyâb'ın babasının adı.

peşenk *T. a.* (< *F.* *پی‌ش آونک* *piş-â-veng*) 1 bir kafilenin/kervanın önünde giden kimse, kabile/kervan başı, 2 kervanın önünden gidip yol açmaya alışık hayvan.
 peşse *F. a.* sivrisinek, çibin.
 peşse-hâne *F. a.* çibinlik.
 peşse-gir *F. s.* *mec.* sinek avlayan, yani: işsiz güçsüz, aylak (kimse).
 peşiz, *peşize* *F. a.* 1 değeri küçük para, pul, mangır, 2 balık pulu, 3 çadır eteği pervazı, 4 (T. k. *dili: peçiz*) katır boncuğu denilen deniz kabuklarıyla oynanan bir oyunun adı.
 peşimân *F. s.* (T. *پی‌شمان* *pişman*) yaptığı iş için "Keşke yapmasaydım" diyen, kendi yaptığını beğenmeyen (kimse).
 peşimâni *F. a.* pişmanlık: *rûz-i peşimâni* "pişmanlık günü, yani: kıyamet günü".
 peşin *T. s.* (< *F.* *پی‌شین* *pişin*) 1 önden, önceden verilen, bedeli alınırken ödenen: *zıddı: veresiye*, 2 önce/önden gerçekleşen, 3 işledikçe/geciktirilmeyen/sonraya bırakılmadan verilen, 4 zamanı gelmeden, vadesi dolmadan önce ödenen, z. 1 evvelden, önceden, olmazdan/olup bitmezden önce, 2 işledikçe, iş sonunda, gecikmeden, 3 önden, zamanından önce, belirli zaman/vade dolmadan.
 püf-kerde *F. s.* üflenerek söndürülmüş.-
 püf-kerde etmek söndürmek.-
 püf-kerde olmak söndürülmek
 peksimat/peksimet *T. a. bk.* *پکسماد* *beksimâd.*
 pekmez *T. a. bk.* *پکماز* *begmâz.*
 pîl *F. a.* 1 Ökçe, topuk, 2 çadırların eteklerini birbirine bağlamak için ip uçlarına takılan ufak değnek.
 pül-i heft-tâk *F. a.* yedi katlı köprü, yani: gök.

پلاس *pelās* *F. a.* (*T. k. dili:* *palas*) çul, aba, özellikle de bunların eskileri.
پلاسه *pelās-pāre* *F. a.* eski püskü, yırtık pırtık giysi.
پلاسه *pelās-pūš* *F. s.* üstü başı perişan, giysileri yırtık pırtık olan, yoksul (kimse).
پلنگ *peleng* *F. a.* kaplan.
پلنگانه *pelengāne* *F. s.* ve *z.* kaplanca, kaplançasına.
پله چوب *pile-čūb* *F. a.* bir çocuk oyunu, çelik çomak.
پله *pele, pelle* *F. a.* terazi kefesі.
پله *pelle* *F. a.* basamak, merdiven ayağı.
پله *pile* *F. a.* ucu sivri küçük değnek.
پلید *pelid* *F. s.* pis, iğrenç, tiksinti verici (kimse).
پلین *pelin* *F. a.* bir bitki adı; kimi ilaçların birleşiminde ve rakı yapımında kullanılmıştır.
پناهگاه *penāgāh, پناهگاه* *penāgeh* *F. a.* sığınacak yer, sığınak.
پناه *penāh* *F. a.* 1 koruma ve gözetme, 2 sığınak, 3 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) (-in) sığınağı, (-e) sığınak olan: *adalet-penāh* "adalet sığınağı", *risālet-penāh* "elçilik sığınağı".
پناه آورده *penāh-āverde* *F. s.* sığınmış (kimse).
پناه برده *penāh-bürde* *F. s.* yuk. *m. bk.*
پناهنده *penāhende* *F. s.* (-e) sığınmış (kimse).
پناهیده *penāhīde* *F. s.* (-e) sığınmış (kimse).
پنبه *penbe* *F. a.* 1 pamuk, 2 açık kırmızı renk.
پنبه چول *penbe-čul* *F. a.* altı ve üstü pamukla dokunmuş ince gömleklik bez.
پنبه در گوش *penbe-der-gūš* *F. s.* kulağı pamukla tıkalı, yani: söz dinlemez, öğüt almaz, cahil (kimse).
پنبه زار *penbe-zār* *F. a.* altı pamuklu bürümcük, üstü tamamen bürümcükle dokunmuş gömleklik ince bez.
پنبه زن *penbe-zen* *F. a.* pamuk atıcı, hallaç.

پنج *penc* *F. a.* beş.
پنج پای *penc-pā, پای پنج* *penc-pāy* *F. a.* (beş ayağı olması ilgisıyla) yengeç.
پنجاه *pencāh* *F. a.* elli.
پنجپایه *penc-pāye* *F. a. bk. پا پنج* *penc-pā.*
پنجره *pencere* *F. a.* duvarda dışa açılan küçük boşluk, pencere.
پنجشنبه *penc-şenbih* *F. a.* (*T. k. dili:* *per-şembe*) pazardan başlamak üzere haftanın beşinci günü.
پنجگانه *pencgāne* *F. s.* beşten oluşan: *nemāz-ı pencgāne* "beş vakit namaz".
پنج کوشه *penc-kūše* *F. s.* beş köşeli (şekil).
پنجم *pencūm* *F. s.* beşinci: *fasl-i pencūm* "beşinci fasıl".
پنجه *pence* *F. a.* (*T. k. dili:* *pençe*) 1 (insanda) parmaklarıyla birlikte el, (hayvanda) ön ayaklar, (yırtıcı hayvanlarda) uzun sivri turnakları ile birlikte ön ayaklar, 2 eskiden fermanlara çekilen özel işaret.
پنجه آل عبا *pence-i āl-ı abā* *F. a.* Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den oluşan beş kişi.
پنجه زن *pence-zen* *F. s.* pençe vurucu (insan/hayvan).
پنچشک *pünčüşk* *F. a.* serçe.
پنجه *pençe* *T. a. bk. پنجه* *pence.-pençe* atmak pençeyle yakalamak, kapmak, çekip almak.-pençeye geçirmek kapmak, kapıp almak.
پند *pend* *F. a.* öğüt.
پندار *pindār, پنداره* *pindāre* *F. a.* 1 sanı, zan, zihinde beliren asılsız görüntü, hayal, 2 düşünce, 3 böbürlenme, kurulum, şişirme.
پندوز *pendūz* *F. a.* büyük ve kalın iğne, çuvaldız. Aba kebe, çul gibi kalın kumaşları dikmekte kullanılırdı.
پنگان *pingān* *F. a.* 1 tas, büyücek şerbet tasi, 2 kahve fincanı.
پنهان *pinhān* (*T. k. dili:* *pünhan*) *F. s.* gizli; *zıddı:* *âşikār.-pinhān* eylemek gizlemek.-*pinhān* kalmak gizli kalmak.

پنیر *penir* *F. a.* (*T. k. dili:* *peynir*) süte maya katılarak yapılan, birçok türü bulunan bilinen yiyecek.
پوت *put* *T. a. bk. بت* *büt.*
پوته *pūte* *F. a.* (*T. k. dili:* *pota*) kuyumcuların/dökümcülerin içinde maden erittikleri kap.
پوچ *pūč* *F. a.* 1 düzgünlük ve incelikten uzak, kaba, yamrı yumru ve çirkin şey, 2 bir işe yaramayan, boş, hiç hükmünde olan şey.
پود *pūd* *F. a.* argaç, dokumacılıkta enine atılan tel, atkı.
پور *pūr* *F. a.* oğul.-**پور اعرابی** *pūr-i A'rābi* *F. a.* "Arapların oğlu" anlamındaki bu söz *Muḥiddin-i Arabī* için kullanılmıştır.
پوزش *pūzīš* *F. a.* özür, mazeret: *p.-pezir* "özür kabul edici".
پوزن *pūzen* *F. a.* sürülmüş, ekim için hazırlanmış toprak/tarla.
پوزینه *pūzine* *F. a.* maymun.
پوزینه *pūzine* *F. a.* kantar.
پوست *pūst, post* *F. a.* hayvan derisi.
پوست براه *post-pirā* *F. a.* deri işleyen, tabak.
پوست نشین *post-nišin* *F. a.* postta oturan kimse. [Tarikat şeyhleri için kullanılır].
پوستین *postin* *F. a.* deri, kürk.
پوستین باز کونه *postin bāz-gūne* *F. a.* 1 ters yüz edilmiş, içi dışına çevrilmiş kürk, 2 büyük yanlış/ayıp.
پوش *postin-pūš* *F. s.* kürk/deri giysi giyen/(kimse).
پوسه *pūse* *T. a.* (< *F. buse*) öpme, öpüş.-**پوسه almak** öpmek.-**پوسه vermek** öptürmek.
پوسیده *pūside* *F. s.* 1 çürümüş, çürük (nesne), 2 paslanmış, paslı (metal eşya).
پوش *pūš* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) örten, örtücü: *ser-pūš* "baş örten her türlü başlık", *hatā-pūš* "yanlış ve kusuru örten (Yüce Tanrı)".
پوشش *pūšīš* *F. a.* örtü, örtünecek şey.

پوشنده *pūšende* *F. a.* örtücü: *p.-i hatā* "suç ve yanlış örtücü".
پوشیده *pūšide* *F. s.* örtülmüş: *pūšide-rāz* "sırrı gizlenmiş, ayıbı örtülmüş".
پولاد *pūlād* *F. a.* çelik: *pūlād-reg* "sert damarlı", yani: dayanıklı (at).
پولاد سنج *pūlād-senc* *F. a.* iyi silah kullanan/yüreklili savaşçı.
پوی *pūy* *F. a. bk. بو* *pū.*
پویا *pūyā* *F. s.* koşucu, seğirdici (hayvan).
پویان *pūyān* *F. s.* koşan, hızlı yürüyen, ayağına çabuk (kimse/hayvan).
پوینده *pūyende* *F. s.* koşucu, seğirtici (kimse/hayvan).-**pūyende** olmak koşmak, seğirtmek.
پویه *pūye* *F. a.* seğirtme, hızla yol alma.
پویه کر *pūyeger* *F. a.* hızla yol alıcı, seğirtici kimse.
په په *peh peh* *F. ünl.* beğenme ve şaşma anlatır.
پهلو *pehlū* (*T. halk dili:* *pehle*) *F. a.* insan bedeninin iki yanından her biri, yan.
پهلوان *pehlavān* *F. a.* (*T. k. dili:* *pehlivan*) iri ve güçlü genç, yiğit, bahadır: *p-i ālem* "dünyanın en güçlü yiğidi".
پهن *pehn* *F. s.* enli, geniş (nesne), *a.* enlilik, genişlik.
پهنا *pehnā* *F. a.* en. *s.* enli, geniş: *arsa-i pehnā* "geniş arsa", *p.-i arz* "yeryüzünün eni".
پهناور *pehnāver* *F. s.* enli, yassı, geniş.
پهنگیر *pehn-gir* *F. s.* (*T. halk dili:* *mehengir, pelengir*) 1 tahtanın enini almak için marangozların kullandıkları bir alet, 2 ağacı inceltmek için çırnakların kullandıkları alet. *a.* 1 bir çifte kürekli küçük kayık, 2 (satranç oyununda) ön sırada dizilen taşların her biri, paytak.
پی *pey* *F. a.* 1 ayak, 2 iz, 3 art.-**پهینه** *düşmek* izlemek, ardına düşmek, 4 satın alınacak malın bedelinden sayılmak üzere önceden verilen bir miktar para.
په‌په‌پی *peyāpey* *F. z.* ardı sıra, birbiri ardınca, bir bir, birbirinin izini izleyerek.

پیاده *piyâde* *F. s.* 1 yaya, yayan, yürüyerek giden (kimse), 2 *ask.* yaya sınıfından (asker), *zıddı: süvârî*, 3 *mec.* güçsüz, işe yaramaz, iş görmez (kimse).

پیاز *piyâz* *F. a.* 1 soğan, 2 *T.* yemeklere katılan doğranmış soğan, 3 *T.* dilimlenmiş soğanla birlikte yenen zeytin yağlı fasulye haşlaması. - **vermek** *mec.* karşısındakini kandırmak amacıyla yüzüne karşı övgü dolu sözler söylemek, yüzüne gülmek.

پیاله *piyâle* *F. a.* 1 kadeh, kupa, bardak, 2 *mec.* şarap: *p.-keş* "şarap çeken/içen".

پیام *peyâm* *F. a.* haber.

پی پی *pey ender-pey* *F. z.* birbiri ardınca, birbirinin ardı sıra. [Daha çok nazımda kullanılmıştır.]

پیام آور *peyâm-âver* *F. s.* haberci, haber getirici (kimse).

پیامبر *peyâm-ber* *F. a.* haber getiren kimse, peygamber, resul.

پیچ *piç* *F. a.* 1 büküm, kıvrım, 2 *T.* evlilik dışı/gayrimeşru çocuk. *s.* yararsız, bir işe yaramaz, arsız, ham (kimse). - **پیچ و تاب** *piç ü tâb* *F. a.* *mec.* şaşkınlık, kaygı, tasa, sıkıntı, çaresizlik içinde kalıp ne yapacağını bilememe.

پیچ پا *piç-pâ* *F. s.* (ayaklarının kıvrık olması ilgisile) yengeç.

پیچا پیچا *piçâpiç* *F. s.* (saç için) dolaşık, karmakarışık.

پیچان *piçân* *F. s.* kıvrım kıvrım olan, der-top olan: *sü'bân-ı piçân* "kıvrım kıvrım dolanmış yılan".

پیچی *piçîş* *F. a.* bükülüş, kıvrılış; düzgün olmayış. - **پیچی طالع** *piçîş-i tâli* *F. a.* bahtsızlık, talihsizlik.

پیچیده *piçide* *F. s.* bükülmüş, burulmuş, sarılmış, kıvrılmış, dolaşmış (nesne).

پیدا *peydâ* *F. s.* 1 açık, açıkta, görülür, göz önünde; *zıddı: nâ-peydâ*, 2 var, elde, hazır. - **etmek/eylemek** var etmek, ortaya çıkarmak, yararlanılacak/kullanılacak duruma getirmek, hazırlamak.

-**peydâ** kılmak ortaya çıkarmak, var etmek. - **peydâ** olmak var edilmek, işe yarar/kullanılacak duruma getirilmek, hazırlanmak.

پی در پی *pey der-pey* *F. z. bk.* *peyâ-pey*.

پیر *pir* *F. a.* 1 yaşlı adam, kocamış kimse, ihtiyar; *zıddı: bernâ*, 2 tarikat kurucusu, 3 bir sanatın kurucusu/bir sanatla uğraşanların başı, üstadı.

پیرا *pirâ*, **پیرای** *pirây* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 donatıcı, bezeyici, süsleyici, 2 güzel bir biçim ve görünüşe koyucu, düzgün duruma getirici; Türkçe'nin -li ekinin anlatımına denk bir anlatımı da vardır: *mekrûmet-pirâ* "şanlı şerefli; cömert, açık elli (kimse)".

پیراستگی *pirâstegi* *F. a.* düzgünlük, düzenlilik, düzgün ve düzenli olma durumu ve niteliği.

پیراسته *pirâste* *F. s.* 1 donanmış, süslenmiş, 2 düzülmüş, düzene konmuş, tertipli (nesne).

پیرامن *pirâmen* *F. a.* yan, çevre, etraf.

پیرامن گرد *pirâmen-gerd* *F. s.* (-in) çevresinde dolanan.

پیرامون *pirâmûn* *F. a.* çevre, etraf, köşe bucak. [Daha çok nazımda kullanılmıştır.]

پیران *pirân* *F. a.* 1 yaşlılar, 2 ulular, erenler, azizler.

پیراهن *pirâhen*, **پیره** *pirehen* *F. s.* gömlek.

پیرایش *pirâyîş* *F. a.* 1 düzen, tertip, 2 süs, bezek, donatı.

پیرایشده *pirâyîş-dih* *F. s.* düzenleyici, düzen verici (kimse).

پیراینده *pirâyende* *F. s.* 1 bezeyici, süsleyici, 2 düzen verici, düzenleyici.

پیرایه *pirâye* *F. a.* süs, bezek, donatı.

پیرایه بخش *pirâyeh-bahş* *F. s.* süsleyici, süs ve bezekle donatıcı (kimse).

پیرزن *pir-zen* *F. a.* yaşlı kadın, kocakarı.

پیره زن *pire-zen* *F. a. bk.* *pirzen*.

پیره *pirehen* *F. a. bk.* *pirâhen*.

پیر *peyrev* *F. s.* 1 (-e) uyan, (-in) izinden giden, (-e) bağlı, 2 *tas.* bir şeyhe bağlanmış, bir şeyhin yoluna girmiş kimse, mürit.

پیروز *pirûz* *F. s.* uğurlu, kutlu, hayırlı: *rûz-i pirûz* "hayırlı gün".

پیروزه *pirûze* *F. a.* gök renkli, değerli bir taş, mavi elmas.

پیس *pis* *F. a.* bir cilt hastalığı; *bk.* *برص* *be-ras*.

پی سیر *pey-siper* *F. s.* çiğnenmiş, ayak altında kalmış. - **pey-siper** eylemek çiğ-nemek.

پسه *pise* *F. a.* alaca.

پی *piş* *F. a.* ön. - **پی نظر** *piş-i nazar* *F. a.* göz önü.

پیپیش *pişâpiş* *F. s.* daha ileri, ilerinin ilerisi.

پی‌دست *pişâdest* *F. a.* 1 peşin ödeme ile alma; *zıddı: ویره سی* *veresiye*, 2 işçiye işi yapmazdan önce verilen para.

پی‌شان *pişân* *F. s.* en ön.

پی‌شانی *pişâni* *F. a.* 1 alın, 2 yüz.

پی‌شانی دار *pişâni-dâr* *F. s.* yüzüzlükle iş gören/beceren (kimse).

پی‌ش آهنگ *piş-âheng* *F. a.* önde giden, öne düşen kimse, öncü.

پی‌بین *piş-bin* *F. s.* öngörüsü olan, ileri görüşlü, işin sonucu/sonucunu önceden gören ve ona göre hareket eden (kimse).

پی‌شتخته *piş-tahta* *F. a.* (*T. k. dili: peştah-ta*) sarrafların üzerinde para saydıkları üstü düz, kenarlı tahta.

پی‌شدار *pişdâr* *F. a.* öncü, önde giden, önde gidip kılavuzluk eden kimse.

پی‌شو *piş-rev* *F. a.* 1 önde giden, kılavuz, 2 (*T. k. dili: peşrev*) *mûz.* fasıl musiki-sinde giriş taksiminden sonra çalınan dört haneli (bölümlü) ve dört teslimli (tekrarlı) parça.

پی‌شقدم *piş-kadem* *F. a.* tekkelerde ayin için ön ayak olan kimse.

پی‌شگاه *pişgâh*, **پی‌شگه** *pişgeh* *F. a.* ön, kat, huzur.

پی‌شکش *piş-keş* *F. a.* (*T. k. dili: peşkeş*) armağan, hediye. - **peşkeş çekmek** armağan sunmak.

پی‌شگیر *piş-gir* *F. a.* (*T. k. dili: peşkir*) 1 eskiden yemek sofrasında diz üstüne serilen uzunca bez, 2 yemek sırasında kullanılan mendilden büyükçe bez, peçete, 3 silinmek amacıyla kullanılan pamuklu dokuma, havlu.

پی‌ش مزد *piş-mûzd* *F. a. bk.* *پی* *pey*.

پی‌ش نماز *pişnemâz* *F. a.* imam, namazda cemaatin önünde duran kimse.

پی‌ش نهاد *pişnihâd* *F. a.* tutulan/benimsenen yol, gidiş, tarz, usul, kural, kanun, istek, dilek, meram, maksat.

پی‌شوا *pişvâ* *F. a.* (*T. k. dili: pişüvâ*) *F. a.* efendi, baş, önder, saygın ve sözü dinlenir kişi.

پی‌شه *pişe* *F. a.* 1 iş, uğraş, sanat, 2 iş edinilmiş davranış: *fesâd-piše* "bozgunculuk etmeyi kendine iş edinmiş (kimse)".

پی‌ش کار *pişekâr* *F. a.* (*T. k. dili: peşekâr*) orta oyunlarında kavuklu ile konuşarak oyunu başlatan oyuncu, baş oyuncu.

پی‌شگاه *pişegâh* *F. a.* iş/üretim yeri, fabrika.

پی‌شور *pişever* *F. a.* esnaf, zanaatkâr, usta, sanatkâr.

پی‌شی *pişi* *F. a.* önde olma, öncülük.

پی‌شین *pişin* *F. s.* 1 ön, önden, önceki, geçen: *zeman-ı pişin* "geçen, geçip giden zaman", 2 (*T. k. dili: peşin*) satın alınan şeylerin alırken ödenen bedeli.

پی‌شینه *pişine* *F. s.* önceki, eski, önceden verilen (para), önceden/alırken yapılan (ödeme). (Daha çok nazımda kullanılmıştır.)

پی‌شینیان *pişiniyân* *F. ç. a.* eski zaman adamları, eski dönemlerde yaşamış kimseler, mütেকaddimin.

پی‌غال *peygâle* *F. a.* kadeh, içki bardağı.

پی‌غام *peygâm* *F. a.* haber, bir kaynaktan gelen bilgi.

پیغامبر *peygâmbir*, **پیغمبر** *peygamber* *F. a.* kitabı bulunsun bulunmasın, ilâhî buyruk ve yasakları insanlara bildirmek için Hak katından gönderilen zat, resul, nebî.

پیغام‌گزار *peygâm-gûzâr* *F. s.* haber getiren/getirici (kimse).

پیغوله *peygûle* *F. a. bk.* **پیغوله** *peygûle*.

پیغامبری *peygamberî* *F. a.* peygamberlik, elçilik, resullük.

پیغوله *peygûle* *F. a.* köşe, bucak.

پیغوله‌نشین *peygûle-nişîn* *F. s.* yalnızlığı seçip bir köşeye çekilen/ıssız yerde oturan/yaşayan (kimse).

پیک *peyk* *F. a.* 1 haber ulaştırmak için koşan, mektup götüreren, getiren, 2 *tar.* (eskiden) atlıların yanında seğirten, koşarak giden yeniçeri, 3 gökb. gezenlerin etrafında dolaşan gök cisimleri. **پیک‌فک** *peyk-i felek* *F. a.* Ay.

پیگار *peygâr* *F. a.* savaş, dövüş, kavgâ. **پیگار etmek** savaşmak, dövüşmek.

پیکان *peykân* *F. a.* okun ucundaki sivri demir, başak.

پیکر *peyker* *F. a.* yüz, surat, çehre; *perî-peyker* "peri suratlı", *melek-peyker* "melek yüzlü".

پیل *pil* *F. a.* fil.

پیل‌بان *pilbân* *F. a.* fil bakıcısı/eğiticisi/sürücüsü.

پیل‌تن *pil-ten* *F. s.* iri gövdeli (kimse).

پیل‌زور *pil-zûr* *F. s.* fil gibi/kadar güçlü (kimse).

پيله *pile* *F. a.* 1 ipek: *kirm-i pile* "ipek böceği", 2 kese, torba, çanta.

پيله‌ور *pilever* *F. a.* 1 sanatkar, 2 iğne iplik, boncuk vb. şeyleri satan kimse, çerçi, çerçici.

پيله‌وری *pileverî* *F. a.* çerçilik, çerçicilik.

پیما *peymâ* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gidici, ilerleyici, adımlayıcı, ölçücü: *bâd-peymâ* "rüzgârın önünde sürüklenen, boş gezen, serseri", *bâ-de-peymâ* "şarapçı, kadehi doldurup doldurup içen".

پیمان *peymân* *F. a.* söz, ant, yemin, şart: *p.-şiken* "verdiği sözden dönen, yemini bozan", *bed-peymân* "sözünde durmayan, yemin tutmayan".

پیمانہ *peymâne* *F. a.* büyük kadeh, bardak: *p.-keş* "içkici".

پیمبر *peyember* *F. a. bk.* **پیغامبر** *peygâmbir*.

پیموده *peymûde* *F. s.* ölçülmüş (nesne).

پینه *pine* *F. a.* yama.

پینه‌دوز *pine-dûz* *F. a.* eskici, ayakkabı tamircisi.

پنیر *peynir* *T. a. bk.* **پنیر** *penir*. **پنیر-şeker** *peynir* gibi yumuşak, ağızda çabuk eriyen bir tür şeker.

پیه *pih* *F. a.* iç/kuyruk yağı.

پیه‌سوز *pih-sûz* *F. a.* topraktan yapılmış yağ kandili.

پیوست *peyvest* *F. a.* bitişirme, bağlama, 2 bitişme, bağlanma.

پیوستگان *peyvestegân* *F. a.* 1 (birinin) yanında bulunanlar, adamlar, 2 yapıları birden çok elementten oluşmuş olan bitkiler, madenler ve hayvanlar. Bunlara "üç çocuk" anlamında "mevâlid-i selâse" de denir.

پیوسته *peyveste* *F. s.* 1 bitişmiş bitişik, ulaşıp, 2 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türkçe'nin -li ekinin anlatımına denk bir anlatımı vardır: *nûr-peyveste* "nurlu". z. hep, sürekli, daima, bitevi.

پیوند *peyvend* *F. a.* ilgi, ilişik, bağ. **olmak** (-e) ulaşıp ilişmek, (-e) erişip bitişmek.

پیوه *pive* *F. a.* güve.

←-| t |→-

ت Osmanlı Türkçesi alfabesinin dördüncü harfi. Ebced hesabında rakam değeri 400'dür.

¹ **te-** *A. takı* Yemin içindir. Allah kelimesiyle birlikte kullanılır: *ta'llâhi* "Allah için/aşkına".

² **te-** *F. takı* Türkçe'nin **dek**, **değin**, **kadar** takılarına karşılıktır: *ser te-ser* "baştan başa"; *aş. m. bk.*

³ **tâ** *F. takı* 1 Türkçe'nin **dek**, **değin**, **kadar** takılarına karşılıktır: *tâ-ebed* "ebede kadar", *tâ-key* "ne zamana kadar". Daha çok Farsça'nın yönelme hâli eki olan **be-** ile birlikte **tâbe-** biçiminde kullanılmıştır: *tâbe-sabâh* "sabaha kadar", *tâbe-gülû* "boğazına kadar", 2 zaman anlatımı taşır; tek başına ya da **ki** ile birlikte Türkçe'nin **-ince**, **-dikte**, **-diğinde** ve **-dikçe** zarfîl eklerine karşılık gelir: *Tâ ki görünüp harîm-i aksâ / Abdîyyetin oldu sırrı peydâ*. "O en uzak harem görününce/göründüğünde kulluğun sırrı ortaya çıktı". *Mansûr ede her yerde Hudâ râyet-i bahtın / Tâ husrev-i seyyâre felekte sefer eyler*. "Gezenlerin hükümdarı (güneş) gökte dönüp durdukça Hudâ bahtının bayrağını her yerde başarılı kılsın/yükseltsin." 3 sebep anlatımı taşır, Türkçe'nin **için** takısına denktir: *Mehtâba olurdu sâye-güster / Tâ olmaya nuru bâr-i dil-*

ber. "Işığının sevgiliyi rahatsız etmesi için mehtaba gölge salardı."

⁴ **tâ** *F. a.* kat, büküm. Daha çok "bir" ve "iki" anlamlarındaki **yek** ve **dü** ile birlikte kullanılmıştır: *yek-tâ* "bir kat, yani: biricik, eşsiz", *dü-tâ* "iki kat, iki büküm".

تاب *tâb* *F. a.* 1 dayanma gücü, takat: *tâb-âver* "dayanıcı, güçlü", 2 kıvrım, büküm, buruşuk: *tâb-ı zülf* "saç kıvrımı", 3 ısı, sıcaklık: *tâb-ı hurşîd* "güneş ısı", 4 parlaklık, aydınlık: *ferr ü tâb* "parlaklık, aydınlık".

تابان *tâbân* *F. s.* parlak, ışık saçan, ışıltılı parlayan (cisim): *meh-i tâbân* "ışık saçan ay".

تاب‌آفر *tâb-âver* *F. s.* (-e) gücü yeten, (-e) güç yetirici (kimse).

تاب‌خانه *tâb-hâne* *F. a.* (*T. k. dili: تاوخانه tav-hâne*) sıcak yer; eskiden imaretlerde (barınma evlerinde) yoksulların, kimsesizlerin karınlarını doyurup barındıkları yerler.

تابد *teebbûd* *A. a.* 1 (-den) ürküp çekinme, 2 bekâr durma, evlenmeme.

تاب‌داده *tâb-dâde* *F. s.* yakılmış, yanar/ışıklı duruma getirilmiş (ışık kaynağı, nesne).

تاب‌دار *tâb-dâr* *F. s.* 1 parlak, parlak: *ruh-sâr-i tâb-dâr* "parlak yanak", 2 bükümlü, kıvrımlı: *zûlf-i tâbdâr* "kıvrımlı saç".

تابدان *tâbdân* *F. a.* 1 ocak, 2 hamam ateşliği, külhan, 3 demirci ocağı, 4 (hamamlarda) camlı sıcak yer, sıcaklık, 5 baca, 6 pencere, 7 tepe penceresi.

تایده *tâb-dih* *F. s.* aydınlatıcı (nesne), *a.* ipek böceği.

تابستان *tâbistân* *F. a.* yaz mevsimi.

تابش *tâbiş* *F. a.* parlayış, parıldayış, ısıldayış.

تابع *tâbi'* *A. s.* 1 birinin buyruğu altında bulunan, birinin buyruğuna ve yoluna uyan, birinin izinden gidici (kimse), 2 *dilb.* (Arapça'da) son sesi kendisinden önceki kelimenin son sesi gibi seslendirilen (kelime).

تابعیت *tâbiyyet* *A. a.* 1 (-e) uyma, 2 uyruklu, bir devletin uyruğu olma.

تابعین *tâbiin* *A. ç. a. din* Hz. Muhammed'in yakın arkadaşları ile onların yanında ve toplantılarında bulunup hadis rivayet edenler; *bk. tâbi'*.

تائب *teebbün* *A. a.* birinin gittiği yöne gitme, (-in) izine uyma.

تابناک *tâbnâk* *F. s.* parlak, ışıklı (cisim/nesne).

تابنده *tâbende* *F. s.* parlak, ışıklı (cisim/nesne).

تابوت *tâbût* *A. a.* tabut.

تابه *tâbe* *F. a. (T. طوا tava)* 1 bilinen mut-fak kabı, 2 üzerinde yufka pişirmeye yarayan avadan, saç.

تایه *teebbüh* *A. a.* 1 kibirlenme, büyüklük taslama, 2 (cömert kimseye yaraşır biçimde) bir şeyden vazgeçme.

تایی *teebbi* *A. a.* (bir adamı) baba edinme.

تاید *te'bid* *A. a.* 1 sürekli ve kalıcı kalma, 2 ölümsüzleştirme, adını sonsuza dek yaşatma.

تایس *te'bis* *A. a.* (birini) horlama, küçük görme.

تات *tât* (Ermenice'den) 1 yabancı, 2 bayağı, düşük, alçak, 3 eskiden Türk idare-

sine girmiş yerlerdeki başka ırklardan olanlar.

تاتار *tâtâr* *F. a. (T. k. dili: tatar)* 1 Tatar, Moğol, 2 bugünkü Tataristan'da yaşayan Türk soylu halk, 3 ulak, haberci, postacı.

تاتاری *tâtâri* *F. a.* güzel koku, Doğu Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür ceylanın göbek derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde; **nâfe-i tâtâr** ve **nâfe-i müşğ-i tâtâr** da denir.

تاتاری *tatari*, **تاتری** *tateri* *T. a.* yarı pişmiş et.

تائر *teessür* *A. a.* 1 duygulanma, içlenme, 2 iç sıkıntısı, üzüntü.

تائر افرا *teessür-efzâ* *F. s.* üzüntüye üzüntü katıcı, daha çok üzüntüye yol açıcı (olay/durum/gelişme/davranış).

تائر بخش *teessür-bahş* *F. s.* üzücü, üzüntü verici, üzüntüye yol açıcı (olay/durum/davranış).

تائم *teessüm* *A. a.* günahattan kaçınma.

تائیر *te'sir* *A. a.* 1 işleme, dokunma, iz bırakma, 2 etki. **تائیر بلیغ** *te'sir-i belîğ* *F. a.* çok güçlü etki.

تائیم *te'sim* *A. a.* (birine) "günaha girdin" deme. **te'sim etmek** "(birine) günaha girdin, günah işledin" demek.

تاج *tâc* *F. a. (T. k. dili: taç)* 1 hükümdar başlığı, 2 kimi tarikat şeyhleri ve derişlerin başlarına giydikleri türlü biçimlerdeki başlık, 3 gelinlerin başlarına taktıkları süs, 4 kimi mobilyaların üst yanlarındaki oymalı kısım, 5 kimi kuşların başındaki tüy sorguç. **-tâc giymek** (hükümdar) başına taç giyme merasimini yerine getirmek. **-tâc-i ser** *mec.* çok değerli ve saygıdeğer nesne.

تاجج *teeccüc* *A. a.* (ateş) alev alma, tutuşup yalınlanma.

تاجدار *tâc-dâr* *F. a.* taç sahibi, yani: hükümdar.

تاجر *tâcir* *A. a.* mal alıp satan, alım satımla uğraşan kimse.

تاجک *tâcîk*, **تاجیک** *tâcîk* *F. s.* 1 yabancı, 2 bayağı, düşük, aşağı tabakadan olan, 3 Türk ve Arap olmayan. *a.* 1 Farslar arasında doğup büyümüş Arap, 2 Arapların Orta Asya'yı istilâlarından sonra Müslümanların arasına giren yabancılara verilen ad, 3 Orta Asya'da kurulan Türk devletlerinde uyruk durumunda bulunan aşağı tabakadan halka verilen ad.

تاجل *teeccül* *A. a.* belirli bir vakte kadar erteleme isteme.

تاجم *teeccüm* *A. a.* öfkelenme, daralma.

تاجور *tâcver* *F. a.* taçlı, yani: hükümdar.

تاجج *te'cîc* *A. a.* (ateşi) tutuşturup yalınlandırma.

تاجیل *te'cîl* *A. a.* (-i) sonraya bırakma, belirli bir zaman verme; *ziddi: تعجيل ta'cîl.*

تاخت *tâht* *F. a.* yağma, çapul, soygun.

تاخته *tâhte* *F. s.* yağmalanmış, soyulmuş.

تاخیر *teahhur* *A. a.* geriye kalma, gecikme; *teahhur-i avdet* "dönüşte gecikme". **-teahhur etmek** gecikmek.

تاهی *teahhi* *A. a.* (birini) kardeş edinme.

تاخیر *te'hîr* *A. a.* (-i) sonraya/geriye bırakma, (-i) geciktirme.

تادب *teeddüb* *A. a.* edebini takınma, utandığını gösterecek yolda davranma. **-teeddüb eylemek** edebini takınmak, utanmak.

تادبا *teeddüben* *A. z.* (ötekine karşı duyduğu saygıdan ötürü) edepli davranarak.

تادیب *te'dîb* *A. a.* (-i) uslandırma/(-i) kendine getirme/(-i) yolunca yordamınca davranmasını sağlamak için sözle, ya da başka bir biçimde cezalandırma. **-te'dîb eylemek** yola getirmek, uslandırmak.

تادیب *te'dîben* *A. z.* uslandırmak, bir daha yapmamasını sağlamak, aklını başına getirmek için/biçiminde.

تادیبه *te'diye* *A. a.* ödeme: *te'diye-i deyn* "borcunu ödeme".

تادی *teezzi* *A. a.* incinme.

تاذین *te'zin* *A. a.* ezan okutma.

تار *târ* *F. s.* karanlık, ışsız (yer), *a.* 1 tel; iplik, saç teli, saz teli, 2 (dokuma tezgâhında) arış, çözü. **-تار عکبوت târ-i ankebût *F. a.* örümcek ağı. **-تار پود târ ü pûd *F. a.* (dokuma tezgâhında) arış ve argaç, atkı ve çözü.****

تار تار *târ târ* *F. s.* tel tel, lime lime, parça parça.

تارات *târât* *F. a.* yağmalama, yağma etme.

تاراج *târâc* *F. a.* yağma, çapul.

تاراجگر *târâcger* *F. a.* yağmacı, çapulcu.

تاراجکرده *târâc-kerde* *F. s.* yağmalanmış, yağma edilmiş (mal, ürün, eşya vb.).

تاران *târân* *F. s.* karanlık, karanlık durumda olan/karanlığa bürünmüş (yer).

تارب *teerrüb* *A. a.* kendini zeki gösterme, zeki olduğunu zorla kabul ettirmeye çalışma.

تارۀ *târeten* *A. z.* kez, kere, defa; "birkaç kez, defalarca, çok defa" anlamındaki **تارۀ بعد اخرى târeten ba'de uhrâ** sözünde geçer.

تارۀ بعد اخرى târeten ba'de uhrâ *A. z.* yuk. m. *bk.*

تارک *târek* *F. a.* 1 baş, uç, en uç nokta: *t.-i sinân* "mızrağın başı/ucu", 2 (insanda) başın üstü.

تارک *târik* *A. s.* (-i) bırakan, (-den) yüz çeviren, (-den) vazgeçen (kimse): *t.-i dünyâ* "dünyadan yüz çeviren".

تارم *târim* *F. a.* 1 yüksek dam/kubbe, 2 *mec.* gök.

تارمار *târmâr* *F. s. (T. k. dili: târümâr)* dağınık, karışık, darmadağın, allak bullak, alt üst: *kâkül-i târmâr* "dağınık perçem".

تاره *târe*, **تارۀ** *târet* *A. a.* kez, kere, defa.

تاریخ *târih* *A. a.* 1 geçmiş kavimlerin durumlarından, nasıl yaşayıp neler yaptıklarından söz eden bir bilim dalı,

2 her şeyin geçmişteki durumundan, zaman içinde sağladığı ilerleme ile elde ettiği kazanımlardan, ya da uğradığı gerileme ve çöküşten söz eden bilim dalı, 3 bir şeyin oluş zamanından başlayarak tutulan gün, ay, yıl hesabı, 4 ed. ebced hesabıyla belli bir zamanı gösteren bir mısra ya da beyti içinde bulunan manzume.

تاريك *târik* F. s. karanlık: *şeb-i târik* "karanlık gece".

تاز *tâz* koşma, koşuş; "seğirtme" anlamındaki *tek* ile birlikte kullanılır: *tek ü tâz* "koşup seğirtme".

تээр *teezür* A. a. örtünme, (-e) bürünme.

تازگی *tâzegi* F. a. tazelik, körpelik, dirilik, yenilik.

تازنده *tâzende* F. s. koşucu.

تازه *tâze* F. s. 1 yeni, yeni çıkmış; *zıddı*: *köhne*, 2 genç, körpe, 3 (meyve ve sebze için) taze, diri, sulu, yaş; *zıddı*: *huşk*, 4 (yiyecek için) bayat olmayan, bayatlamamış.

تازی *tâzi* F. a. 1 Arap'a ilişkin, Arap kavmi/soyu ile ilgili: *lisân-ı tâzi* "Arap dili, Arapça", 2 Arap soylu: *esb-i tâzi* "Arap soylu at, Arap atı".

تازی *tâzi* F. a. (T. k. dili: *tâzi*) hızlı koşan, çoklukla tavşan avında kullanılan bir tür av köpeği.

تازیان *tâziyân* F. ç. a. Araplar, Arap soylu kimseler/topluluklar.

تازیانه *tâziyâne* F. a. 1 kamçı, kırbaç, 2 (T. k. dili: *tezene*) telli sazlarda tellere dokunmaya yarayan kemik parçası, 3 *mec.* araç, alet, sebep.

تээр *te'zir* A. a. 1 (-i) bürümeye, (-i) sarma, 2 (-i) güçlendirme.

تээр *teessür* A. a. (-i) oyalama, (-i) baha-ne ile yolundan alıkoyma.

تәссүс *teessüs* A. a. kurulma, yerleşme, yer tutup güç kazanma.

тәсі *tâsi* A. s. dokuzuncu: *cild-i tâsi* "dokuzuncu cilt".

тәсі *tâsian* A. z. dokuzuncu olarak.

тәссүф *teessüf* A. a. yazıklanma, "vah vah" diye üzüntü duyma, acı duyarak üzüntüye kapılma.

тәсмә *tâsme* F. a. (T. *مصمّه*, *مصمّه* *tasma*) kaçmasını önlemek/çekip götürmek için kimi hayvanların boynuna takılan kayış halka, nalında ayak geçirilen halka.

тәссі *teessi* A. a. acıya katlanma/acıyı unuttur gibi olup sabır gösterme.

тәссіс *te'sis* A. a. kurma, yapma, (-in) temelini atma, (-i) var etme, (-e) varlık kazandırma. -*etmek* kurmak.

тәсіе *te'siye* A. a. (-i) avutma, avutucu sözler söyleyerek üzüntülü bir kimse-nin sabırlı olmasını sağlamaya çalışma.

тафта *tâfte* F. s. 1 bükülmüş, 2 (T. k. dili: *tafta*) bir tür ipekli kumaş.

тафф *teeffüf* A. a. "of of" diyerek acısını belirtme.

тафф *te'fif* A. a. *yuk. m. bk.*

тафф *te'fik* A. a. yalan söyleme.

так *tâk* F. a. üzüm çubuğu/kütüğü, asma.

тақд *teekküd* A. a. güçlenme, güç kazanma. -*teekküd etmek* güçlenmek.

тақл *teekkül* A. a. (yenecek şey) yenilmek, yenilip tüketilmek.

тақл *tâ key* F. z. ne zamana kadar.

тақид *te'kid* A. a. 1 (-i) güçlendirme, (-e) güç kazandırma, 2 *dilb.* (Arapça'da) bir kelimenin anlamını pekiştirmeye yarayan kelime. -*te'kid* *لفظی*

lafzi F. a. *ed.* aynı sözü yeniden söyleme, önceden söylenmiş bir sözü yineleme. -*te'kid* *معنوی*

ma'nevi F. a. *ed.* eş anlamlı kelimeyle yapılmış pekiştirme.

тақид *te'kiden* A. z. güçlendirme/yineleme yoluyla.

тақил *te'kil* A. a. (-i) (-e) yedirme, (-in) karnını doyurma. -*te'kil etmek* (-i/-e) yedirmek, (-in) karnını doyurmak.

тал *tâl* F. a. gümüşten/bakırdan yapılmış ince tepsi, 2 pirinç zil, çalpara.

талан *tâlân* F. a. (T. k. dili: *talán*) yağma, çapul.

талд *tâlid* A. a. insanın yetiştiği evde bulunan binek ve yük hayvanları ile etleri için beslenen hayvanlar; *zıddı*: *طارف*

тариф *târif*.

талф *teellüf* A. a. (-e) alışma, (-e) yakınlaşma, (ile) hoş geçinme. -*teellüf etmek* (-e) alışmak, (-e) yakınlık sağlamak.

там *teellüm* A. a. tasalanma, üzülmeye. -*etmek* üzülmek, tasalanmak.

тали *tâli* A. s. 1 (-in) ardından gelen, sonraki: *bend-i tâli* "sonraki bölüm", 2 redif (yedek) askerlerin ikinci kısmı. Birincisine "mukaddem" denilir.

талий *te'lif* A. a. 1 bağdaştırma, uzlaştırma, uyuşturma, yakınlık sağlama, 2 kitap, yazı. -*te'lif etmek* kitap/yazı yazmak.

талий *te'lif-i beyn* F. a. ara bulma, barıştırma. -*талий* *ذات البين*

zâtü'l-beyn F. a. iki kişinin arasına bulup barıştırma. -*талий* *قلوب*

kulûb F. a. gönülleri birbiriyle uyuşturma, iki tarafı barıştırıp hoşnut etme.

талийкерде *te'lif-kerde* F. a. yazılmış/yazıya dökülerek meydana getirilmiş eser.

там *tâm(m)* A. s. eksiksiz, bütün: *tâm-mül'-a'zâ* "uzuvları eksiksiz", *tâm-mül'-vezn* "tartısı eksiksiz", *vukûf-i tâm* "eksiksiz bilgi/bilme".

таммур *teemmür* A. a. amirlik taslama.

таммүл *teemmül* A. a. düşünüp taşınma, iyice düşünme, işin aslını anlamak için ince ve derin düşünme: *bilâ-teemmül*

"iyice düşünmeden". -*teemmül etmek* iyi düşünmek.

таммүм *teemmüm* A. a. analık edinme, (bir kadını) ana yerine koyma.

таммүн *teemmün* A. a. güven içinde/güvenli durumda bulunma.

таммит *te'mit* A. a. bir şeyin ölçüsünü kestirme, ölçü ve ölçek kullanmaksızın bir şeyin ölçüsünü/değerini biçme.

таммін *te'min* A. a. (-i) sağlama, (-i) var etme/sağlam duruma getirme. -*te'min etmek/eylemek* (-i) sağlamak.

таммінат *te'minât* A. a. söz, üstlenme, para ile kefil olma. -*te'minât vermek* söz vermek, (-i) üstlenmek, para vererek kefil olmak. -*te'minât almak* söz almak, verilen söze karşılık belirli bir para almak.

таммүнүс *teennüs* A. a. kadınlaşma/kadın gibi davranır duruma gelme.

таммүнүс *teennüs* A. a. (-e) alışma/(-e) yakınlık sağlama.

таммін *teenni* A. a. (bir işte) acele etmeden, gevşeklik göstermeden soğukkanlı davranma, telaşsız ve düşünerek hareket etme. -*teenni etmek* acele etmemek, soğukkanlı hareket etmek.

таммін *te'nis* A. a. *dilb.* dişil yapma, (kelimeye) dişilik niteliği kazandırma.

таммін *te'nis* A. a. (-i) alıştırma, (-i) alışık duruma getirme.

таммүл *tehhül* A. a. evlenme, (erkek) eş edinme.

таммүл *te'hil* A. a. 1 güzel sözlerle misafirin gönlünü alma, 2 (birini) (bir şeye) yaraşır görme, (bir konuda) (birini) ehliyetli ve hak etmiş sayma.

таммүл *tâv* F. s. *bk. таб*.

таммүл *tavhâne* T. a. (< F. *tâb-hâne*) 1 yoksulların sığındıkları sıcak yer, 2 içinde soba yakılarak ısıtılan çiçeklik. -*tavhâne* gibi dağınık, karmakarışık, alt üst.

таммүл *teevvüd* A. a. eğrilme, iki kat olma.

таммүл *teevvül* A. a. başka anlama gelme.

таммүл *tava* T. a. *bk. таб*.

таммүл *teevvüh* A. a. ah çekme, "ah ah" diye inleme.

таммүл *teevvi* A. a. yurt tutma, oturacak yer edinme.

تاويد te'vid A. a. (-i) eğriltme, (-i) yamultma, (-i) iki kat etme.
تاويل te'vil A. a. açık anlamını göz önünde bulundurmayıp bir söze başka anlam yükleme, bir kelimeyi konulmuş anlamından çıkarıp yakın ve uygun olan başka bir anlamda kullanma.
تاويلات te'vilât A. ç. a. sözlerin/kelimele-
 rin kabul etmediği uzak ve aykırı anlamlar.
تايب tâib A. s. tövbe edici/eden (kimse).
 -**tâib olmak** tövbe etmek.
تايد te'yyüd A. a. doğrulanma, güçlenme, güç kazanma.
تايد te'yid A. a. (-i) doğrulama, (-i) destekleme, (-i) güçlendirme.-**te'yid etmek** doğrulamak, desteklemek, güçlendirmek.
تايس te'yis A. a. (birini) umutsuzluğa düşürme, (birinin) ümidini yok etme.
تب te(b) A. a. yıkım, hasar, ziyan.
تب te F. a. sıtma, humma.
تباب tebâb A. a. yuk. m. bk.
تبابه tebâbia A. ç. a. tar. eski Yemen hükümdarları; bk. **tübbâ'**. Bu unvan ilk kez Sa'd Ebû Kerb'e verilmiş, kendisinden sonra gelenler de hükümdarlık unvanı olarak kullanmışlardır.
تبادر tebâdür A. a. ansızın akla gelme, birdenbire zihinde doğma.
تبادل tebâdül A. a. (iki veya ikiden çok şey) yer değiştirme, birbirinin yerine geçme.
تبازل tebâzül A. a. sakınmayıp birbirine verme.
تبار te'bâr A. a. yok oluş, ölüş.
تبار te'bâr F. a. asıl, kök, soy: **âli-tebâr** "yüksek soylu, soydan".
تبارز te'bârüz A. a. 1 (eski savaşlarda) iki savaşçı dövüşmek üzere meydana çıkma, 2 (bir şey) ortaya çıkma, belirme, görünme.
تبارك te'bâreka'llâh A. z. "Allah saklasın, nazar değmesin, maşallah" an-

lamında övgü ve sakınma sözü: **Ra'nâ ra'nâ giderdi ol mâh / Bir hüsn ile kim tebâreka'llâh**. "O ay (ay yüzlü güzel) salına salına giderdi / öyle bir güzelliikle ki Allah saklasın/nazar değmesin".
تباشير te'bâşir A. a. 1 müjde, 2 her şeyin öncesi.-**تباشير صباح te'bâşir-i subh** F. a. sabahın ilk aydınlığı, tan yeri ağartısı.
تباشير فجر te'bâşir-i fecr F. a. yuk. m. bk.
تباشير te'bâşir F. a. (T. k. dili: **tebeşir**) ki-reçli kaya/toprak. Eskiden madeni eşyalara cilâ vermekte kullanılırdı.
تباطو te'bâtü A. a. ağır davranma, yavaş hareket etme, savsaklama.
تباعد te'bâud A. a. uzaklaşma.-**etmek/eylemek** uzaklaşmak.
تباغض te'bâğuz A. a. (birbirine karşı) sevgi beslememe.
تباكي te'bâki A. a. ağlar gibi yapma, yalandan ağlama.
تباه te'bâh F. s. kötü, bozuk, çürük, bitik; tükenmekte olan, bitmeye/yok olmaya yüz tutmuş.-**etmek** (-in) işini bitirmek, (-in) varlığına son vermek.-**olmak** bitmeye/tükenmeye yüz tutmak.
تباہکار te'bâhkâr F. a. (-i) bozucu/yıkıcı/yok edici (kimse).
تباہی te'bâhi A. a. övünme.
تباين te'bâyün A. a. (iki şey) birbirine aykırı ve zıt olma: **t.-i efkâr** "fikirlerin birbirine zıt olması".
تبت tübbet A. a. coğr. Tibet.
تبتل tebettül A. a. dünya bağlarını kesip/dünya ile ilgili her türlü ilişkiden el çekip uzaklaşarak tam bir iç duruluğuyla Hakk'a yönelme.
تبشیر te'bessür A. a. (cilt) sivilcelenme, (insanın cildinde) sivilceler çıkma.
تبجيل tebcil A. a. (-i) ululama, (-i) yüceltme, (-i) büyük sayma.-**etmek/eylemek** (-i) ululamak.

تبحر tebahhur A. a.engin bilgi sahibi olma.
تبخال tebhâl, تبخاله tebhâle A. a. **tıp** dudaklarda ve ağzın çevresinde oluşan kabarcık, uçuk.
تبخاله tebhâledâr F. s. uçuklu, uçuk belirmiş (dudak).
تبختر tebahtür A. a. salına salına, nazlı nazlı yürüme.
تبختر tebahhur A. a. 1 buharlaşma, buhar hâline gelme, 2 buhar yakarak tütsülenme, ortalığa tütsü yayılma.
تبخير tebhîr A. a. 1 (-i) buhar hâline getirme, 2 tütsüleme.
تبخیل tebhîl A. a. (birine) "Sen cimrisin" deme, (birinin) cimrilliğini yüzüne vurma.
تبدع tebeddu' A. a. sünnete bağlı olanların yolundan ayrılarak yanlış yolda olanlara uyma.
تبدل tebeddül A. a. değişme, başka bir durum kazanma.
تبدیع tebdî' A. a. (birine) "Sen bid'at eh-lisin" deme.
تبدیل tebdil A. a. değiştirme, başka bir durum/kılık kazandırma.-**تبدیل هوا tebdil-i hevâ** F. a. hava değişimi, sağlık bakımından havası güzel başka bir yere gitme.
تبدیل tebdil T. s. başka bir kılığa bürünmüş olarak kim olduğunu belli etmek-sizin gezen (kimse). a. sivil giyimli güvenlik görevlisi, sivil polis; z. kılık değiştirerek, başka kılıkla.-**tebdil çık-mak** kılık değiştirerek göreve gitmek.-**hasekisi** saray ahırları seyislerinin başı.
تبدیل tebdilen A. z. değiştirme suretiyle.
تبذیر tebzîr A. a. 1 (tohumu) saçma, 2 (malı) saçıp savurma, tüketme, bitirme.
تبر teber F. a. 1 balta, 2 kimi dervişlerin ve gezgin dilencilerin ellerinde taşıdıkları göndere takılmış ay biçimli balta.

تبر tibr A. a. ham altın/gümüş.
تبر tibr, tibir F. a. bir kuş adı.
تبرا teberrà A. a. 1 (bir lekeden/kusur ve eksiklikten) uzak olma, 2 (birini) sevmeyip yüz çevirme.
تبرخون teberhûn F. a. "kızıl söğüt" denilen ağaç, bakam ağacı, boya ağacı.
تبرد teberriid A. a. soğuma, soğuk hâle gelme.
تبر دار teber-dâr F. a. baltacı.
تبرداران teber-dârân F. a. tar. eskiden sarayın harem bölümünde görevli, ellerinde balta taşıyan hademe.-**تبرداران خاصه teberdârân-ı hâssa** F. a. tar. sultanın üzengisi yanınca yürüyen peykler ve solaklar.
تبرر teberriir A. a. Allah'a yürekten bağlanıp kulluk etme, Tanrı'nın rızasını kazanmaya çalışma.
تبرر teberriir A. a. meydana çıkma, ... olarak tanınma, sivrilme.
تبرزد teberzed F. a. nebat şekeri.
تبرطم tebertum A. a. darılma, dargınlıkla somurtma; diklenme, kafa tutma.
تبرع teberru' A. a. 1 mecbur olmadan kendi isteğiyle verme, 2 bağış.
تبرقع teberku' A. a. peçe takma, yüzünü peçe ile gizleme.
تبرك teberriik A. a. (-i) uğurlu sayma, (bir şeyi) kendi için uğurlu görme.
تبرکا teberriiken A. z. uğurlu ve kutlu saymak suretiyle.
تبرکات teberriikât A. ç. a. kutlu bağışlar, kutsal eşya.
تبرؤ teberriü A. a. beri/uzak durma, sevmeyip yüz çevirme.
تبری teberri A. a. (-i) sevmeyip yüz çevirme, (-den) uzak durma/uzaklaşma.
تبريد tebrid A. a. (-i) soğutma, (-i) soğuk duruma getirme.
تبريك tebrîk A. a. "kutlu olsun" deme, kutlama: **tebrîk-i id** "bayram kutlaması".

تیرنه *tebrie* *تیرنه* *tebriye* *A. a.* (-i) aklama, (-i) temize çıkarma: *tebrie-i zimmet etmek* "(birini) zimmet suçlamasından aklamak, (birinin) ilişkisi olmadığını ispat etmek".

تیرنه *teb-zede* *F. s.* sıtmaya tutulmuş/ yakalanmış (kimse).

تیرنه *tebezzül* *A. a.* (bir şeyin kabı) yarıma/çatlama.

تیرنه *tebessül* *A. a.* somurtma, ekşi yüzlü olma.

تیرنه *tebessüm* *A. a.* gülümseme.-etmek gülümsemek.

تیرنه *tebeşşüş* *A. a.* (birine) güler yüz gösterme, güler yüz göstererek (birinin) gönlünü alma/yapma.

تیرنه *tebeşir* *T. a.* (< *F. تباشیر* *tebâşir*) 1 kireçli kaya, 2 bundan yapılan, kalem gibi yazı yazmaya yarayan kalınca çubuk biçiminde araç.-tebeşire peynir bakışlı 1) ufacık bir şeyden çıkar bekleyen, açgözlü, haris (kimse), 2) dikkatsiz (kimse), 3) *mec.* şaşı.

تیرنه *tebsir* *A. a.* müjdeleme, sevinilecek bir haberi duyurma, müjde vererek sevin-dirme.-tebsir etmek müjdelemek.

تیرنه *tebasbus* *A. a.* yaltaklanma; kendini aşağı, düşük ve acınacak durumda göstererek birine sokulmaya çalışma: *t.-i kelbi* "köpekçe yaltaklanma".

تیرنه *tebasur* *A. a.* göz açıklığı, ileri görüşlülük, dikkatle gözleyiş ve gözetiş.

تیرنه *tebsıra* *A. a.* dikkat çekici, insanın gözünü açacak ve görüşüne açıklık kazandıracak husus, uyandırıcı ve ders verici şey/durum/nitelik.

تیرنه *tebsir* *A. a.* (bir durumu/bir konuyu) göz açıcı, uyandırıcı biçimde bildirme ve açıklama.

تیرنه *tebsil* *A. a.* (-i) iyice soyma, (-i) soyup soğana çevirme.

تیرنه *tebattun* *A. a.* (-in) içini kavrama/ (-in) içyüzü hakkında bilgi sahibi olma.

تیرنه *tebtie* *A. a.* ağırlaşma, yavaşlama.

تیرنه *tübba'* *A. a.* *tar.* eski zamanlarda Yemen meliklerine verilen unvan.

تیرنه *tebaan* *A. z.* (-a) uyarak, (-a) uymak suretiyle.

تیرنه *teba'uz* *A. a.* bölük bölük, parça parça olma, çok parçaya bölünme, parçalanma.

تیرنه *tebea* *A. ç.* a. vatandaşlar, bir devletin uyruğu olan insanlar, bir devletin sınırları içinde yaşayan halk; *bk. تابع* *tâbi'*. Hem tekli hem de çoklu gibi kullanılır.

تیرنه *teberiyet* *T. a.* 1 uyma, bağlı olma, 2 bir devlete uyruk olarak bağlı olma: *terk-i teberiyet* "vatandaşlıktan ayrılma". **تیرنه** *teberiyeten* *T. z.* uyarak, uyruk olarak.

تیرنه *teb'id* *A. a.* (birini) (-den) uzaklaştırma.-teb'id olunmak uzaklaştırılmak.

تیرنه *teb'iz* *A. a.* bölük bölük etme, parçalama.

تیرنه *tebağguz* *A. a.* (birine karşı) kendisini sevmeyişini duruş ve tutumuyla gösterme/bildirme.

تیرنه *tebekküm* *A. a.* dili tutulma, söz söylerken tutulup kalma.

تیرنه *tebkît* *A. a.* 1 kötüleyerek, söverek ve şiddetle kınayarak birinin kalbini kırma, incitme, 2 delil getirerek muhatapı susturma.

تیرنه *tebkiye* *A. a.* (-i) ağlatma, (bir kadını) ağıt okutup ağlatma.

تیرنه *tebelbül* *A. a.* (kullanılan kelimelerde/sözlerde) karışıklık, birbirine aykırılık.

تیرنه *tebellüd* *A. a.* uyuşuk, ağır kanlı ve tembel olma.

تیرنه *tebellür* *T. a.* billurlaşma, billur gibi donma.

تیرنه *teb-lerze* *F. a.* sıtma titremesi.

تیرنه *tebelluğ* *A. a.* 1 yetişme, erişme, 2 bir bildirim alma.

تیرنه *tebellül* *A. a.* ıslanma.

تیرنه *tebellüh* *A. a.* ahmaklığa vurma, ahmak gibi görünme.

تیرنه *tebliğ* *A. a.* 1 yetiştirme, eriştirme, 2 bildirme, bilgilendirme.

تیرنه *tebliğât* *A. ç.* a. bildirimler, resmen/özel olarak bildirilen şeyler.

تیرنه *teblil* *A. a.* 1 (-i) ıslatma, 2 (-i) suya koyma, (-i) su içinde bırakma, 3 (-in) üzerine su püskürtme.

تیرنه *tibn, tebn* *A. a.* saman.

تیرنه *tebenni* *A. a.* (-i) evlât edinme, (-i) oğul olarak alma.

تیرنه *tibni* *A. s.* saman renginde.

تیرنه *tebeh* *F. s. bk. تباه* *tebâh*.

تیرنه *tebehhül* *A. a.* bilgi kazanmak için sıkıntı çekip zorluğa katlanma.

تیرنه *tebehhüm* *A. a.* açık seçik olmama, şüpheli ve belirsiz olma.

تیرنه *tebhic* *A. a.* (-i) güzelleştirme, (-e) güzellik kazandırma.

تیرنه *tebevül* *A. a.* işeme.

تیرنه *tebvib* *A. a.* (kitabı) bablara, bölümlere ayırma.

تیرنه *tebvib* *A. a.* (-i) bölüm bölüm etme, (-i) ana bölümlere ayırma, (-i) ana bölümlere ayırıp düzenleme.

تیرنه *tibyân* *A. a.* (-i) açık olarak anlatma/ bildirme.-tibyân etmek açık olarak bildirmek.

تیرنه *tebi'* *A. a.* yardımcı.

تیرنه *tebeyyün* *A. a.* açığa çıkma, açık ve belli olma, açıkça anlaşılma.

تیرنه *tebyiz* *A. a.* 1 (-i) ağartma, (-i) ak hâle getirme, 2 bir müsveddeyi temize çekme, yeniden ve düzgün bir biçimde yazma.

تیرنه *tebyin* *A. a.* (-i) açığa çıkarma, (-i) ayan beyan etme.

تیرنه *tetâbu'* *A. a.* birbiri ardı sıra gitme, birbirini izleme, birinin ardından öteki gelme.-تتابع *tetâbu'-ı izâfât* *F. a. dilb.* bir katkı alanla (tamlananla) bir

katılandan (tamlayandan) oluşan söz birliklerinin (ad ve sıfat takımlarının) yeni katılanlarla uzayıışı.

تیرنه *tetâli* *A. a.* birbirini izleme, ardı ardına gelme: *tetâli-yi sinin* "yılların ardı ardına gelişi".

تیرنه *tetebbu'* *A. a.* (-in) ardına düşüp araştırma, (-i) gereği gibi inceleme, (-i) dikkatle gözden geçirme/okuma.

تیرنه *tetebbuât* *A. ç.* a. 1 (-i) gereği gibi araştırma, 2 (-i) dikkatle, sürekli olarak, peşine düşerek okuma.

تیرنه *tetbit* *A. a.* (-e) zarar verme, (-i) zarar ve kayba uğratma.

تیرنه *tetbi'* *A. a.* 1 (-i) iyice/enine boyuna inceleyip soruşturma, 2 (-in) ardını boşlamayıp gereği gibi araştırma, 3 (-e) uyma, (-in) ardına düşme.

تیرنه *teterrüb* *A. a.* üst baş kirlenme, toza toprağa bulanma.

تیرنه *tetrib* *A. a.* (-i) toza toprağa bulaştırma.

تیرنه *tutuk* *A. a.* perde, örtü.

تیرنه *tetellu'* *A. a.* boynunu uzatıp başını kaldırma.

تیرنه *tetellüm* *A. a.* dış dış olma, çentikli hâle gelme.

تیرنه *tetliye* *A. a.* 1 adak adama, 2 farzdan sonra nafile namaz kılma.

تیرنه *tetimmât* *A. ç.* a. 1 eksik şeyler, 2 gerekli şeyler.

تیرنه *tetimme* *A. a.* eksikliği kendisiyle tamamlanan şey, bir nesnenin tamamlanması için eklenen şey, eklenti.

تیرنه *tetmim* *A. a.* (-i) tamamlama, (-i) bitirme, (-i) sona erdirmeye.

تیرنه *tetevvüc* *A. a.* taç giyme.

تیرنه *tetvîc* *A. a.* (-e) taç giydirmeye.

تیرنه *tesâkul* *A. a.* 1 üşenip ağırdan alma, ağır davranma, 2 savaşa gitmeye teşvik edilmişken oyalanıp kalma.

تیرنه *tesebbüt* *A. a.* dayanma, sıkı durma, direnç gösterme.

تثبیت tesbīt A. a. 1 (-i) kalıcı ve sürer duruma getirme, (-i) sağlam biçimde yerleştirme, 2 (bir durumu) kuşkuya düşürmeyecek biçimde belirleme.
تثريب tesrib A. a. (-i) ayıplama, (-e) söylenme, (-e) darılma.
تثقب tesakkub A. a. delik açılma, delinme.
تثقيب teskīb A. a. (-i) delme, (-e) delik açma.
تثقیل teskil A. a. (-i) ağırlaştırma, (-in) ağırlığını artırma.
تثلیث teslis A. a. üçleme, (-i) üçe bölme/üçe tamamlama: *erbāb-ı teslis* "Hristiyanlar".
تثلیم teslim A. a. (-i) çentmek, (-i) dış dış etmek.
تثمیر tesmīr A. a. 1 (ağaçlar) çiçeklerini döküp meyve bağlama, 2 (biri) kazancını artırıp işini geliştirerek malını çoğaltma.
تثمیم tesmīm A. a. (-i) ayakla basıp çiğneme.
تثمین tesmīn A. a. 1 sekize tamamlama, 2 sekize bölme.
تثنی tesennī A. a. eğilip bükülme, iki kat olma.
تثنیه tesniye A. a. *dilb.* (Arapça'da geçerli kurala göre) ikili durumda bulunan kelime.
تثوب tesevvüb A. a. farz olan namazlar dışında nafile (fazla) namaz kılarak sevap kazanma.
تثویب tesvīb A. a. (birini) ödüllendirme, (birine) ödül verme.
تثویر tesvīr A. a. 1 toz kaldırma, 2 (-in) gizli/iç anlamını araştırma.
تثیب teseyyüb A. a. (kadın) dul kalma.
تجادل tecādül A. a. çekişme, kavgâ.
تجاذب tecāzüb A. a. (iki şey) birbirini çekme, (iki şey) birbirine doğru hareketlenme.
تجّار tüccār A. ç. a. ticaretle uğraşan kişiler; *bk. تاجر tācir.* [Tekli anlamda kullanılan çoklulardandır.]

تجارب tecārib A. ç. a. (*T. k. dili:* *tecārüb*) denemeler, sınavışlar; *bk. تجربه tecrībe.*
تجارت ticāret A. a. 1 alışveriş etme, alım satım, 2 kâr, alım satımdan elde edilen kazanç. -**ticāret etmek** kazanç sağlamak.
تجارتگاه ticāretgāh F. a. alışveriş yeri, ticarethane.
تجارتگاه ticāretgeh F. a. *bk. تجارتگاه.*
تجّازر tecāzür A. a. sövüşme.
تجّاسر tecāsür A. a. cesurca davranıp kafa tutarak atılma, cesaretini toplayıp çaba ve atılganlık gösterme.
تجّالّس tecālūs A. a. toplantı düzenleyip birlikte oturma.
تجّانّوب tecānūb A. a. sakınma, çekinme.
تجّانّوس tecānūs T. a. aynı cinsten olma, cins bakımından uyuşma.
تجّاول tecāvül A. a. dönüp dolaşma, dolaşma.
تجّاوب tecāvūb A. a. cevaplaşma, birbirine karşılık verme.
تجّاوز tecāvūz A. a. 1 geçme, aşma, öteye geçme, 2 azıtma, taşkınlık yapma, saldırganlık etme, başkasının hakkına el uzatma, 4 *mec.* ileri gitme, ölçüyü kaçırma, 5 başka bir devletin sınırını aşarak ülkesine girip savaşma, *zıddı:* **تدافع tedāfū**.
تجّاوزی tecāvūzī A. s. saldırı amaçlı, savunmaya dönük olmayıp üstüne yürüme amacı güden: *harb-i tecāvūzī* "saldırı/hücum savaşı".
تجّاهل tecāhül A. a. bilmezlikten gelme, bilmez görünme, bilmezlenme. -**تجّاهل**
تجّاهل عارف tecāhül-i ārif F. a. *ed.* bir inceliğe dayandırarak bilineni bilinmez tarzında dile getirmek, bir sözü ince bir anlamda dayandırarak kullanmak suretiyle işin aslı/konunun gerçekliği bilinmezmiş gibi söyleme.

تجّبر tecebbür A. a. büyüklük taslama, kendini olduğundan büyük gösterme, böbürlenme.
تجّبن tecebbün A. a. (süt) kesilip peynir hâline gelme.
تجّبر tecbir A. a. *tp* kırık kemiği sarıp kaynamasını sağlama.
تجّبن tecbīn A. a. (birini) korkak sayma, korkak yerine koyma. -**tecbīn etmek** (birini) korkak yerine koymak, korkaklıkla nitelemek.
تجّدد teceddūd A. a. yenilenme. -**teceddūd etmek** yenilenmek.
تجّدید tecdid A. a. (-i) yenileme, (-i) tazeleme; *t-i nikāh* "nikāh tazeleme". -**tec-did etmek** tazelemek, yenilemek.
تجّدير tecdir A. a. (bir bitkinin) kökünü çıkarma, (bir bitkiyi) kökünden koparma/sökme.
تجّدير tecdir A. a. (çocuk) çiçek çıkarma.
تجّديج tecdi A. a. beden uzuvlarından birini kesme.
تجّربه tecrībe A. a. (*T. k. dili:* *tecrūbe*) A. a. deneme, sınama. -**tecrūbe etmek / eylemek** sınamak.
تجّرد tecerrūd A. a. 1 soyunma, çıplak olma; *t-i evrāk* "ağacın yapraklarının dökülmesi", 2 *tas.* benliğini dünya ilgilerinden ve bağlarından büsbütün sıyrarak Yüce Tanrı'nın katına yönelme.
تجّرع tecerru A. a. yudumlama, yudum yudum içme.
تجّريد tecrid A. a. 1 (-i) soyma, 2 *tas.* nefsi dünya bağlarından kurtararak Yüce Tanrı'ya yönelme hâli.
تجّریج tecrī A. a. (suyu) yudum yudum içirme.
تجّريم tecrim A. a. 1 (birinden) işlediği suç için karşılık alma, 2 (birini) malca ya da bedence cezaya çarptırma.
تجّزّی tecezzi A. a. parça parça olma, uflanma.

تجّزّیر teczīr A. a. bir sayının karekökünü alma/bulma.
تجّزّله teczie A. a. bütün bir şeyi küçük parçalara ayırma. -**تجّزّله فرقان teczie-i Furkân** F. a. *Kur'an*'ın 30 ana parça olarak bölünmesi.
تجّسد tecessüd A. a. yoğunluk ve biçim kazanma, beden sahibi olma.
تجّسس tecessūs A. a. (-i) merak ve dikkatle, gizliden gizliye araştırma.
تجّسم tecessüm A. a. biçim kazanma, cisim hâline gelme.
تجّسیم tecsim A. a. (-e) biçim kazandırma, (-in) sahip olduğu biçim özelliklerini gösterme.
تجّعّاد teca"ud A. a. (saç) büküm büküm olma.
تجّعيد tec'id A. a. (saçı) kıvrıcık yapma.
تجّفف teceffūf A. a. (bir şey) yaşken kuruma, kuruyup katılaşma.
تجّفف tecfif A. a. (-i) kurutma, (-i) katı duruma getirme.
تجّلاّ tecellā F. a. apaçık görünme, ortaya çıkma, belirme.
تجّلد tecellūd A. a. yiğitlik satma, kendini yiğitmiş gibi gösterme.
تجّلیّ teccelli A. a. 1 Yüce Yaratıcı'nın, çeşitli yeteneklerine göre, varlıklarda kudret eserlerinin görünmesi, 2 baht, talih, kader. -**eylemek** görünmek, yüzünü göstermek.
تجّلیّد teclid A. a. (kitabı) ciltleme, kap geçirme. -**teclid etmek** (kitabı) ciltlemek.
تجّلیل teclil A. a. (hayvanı) çullamak, (hayvanın üzerine) çul örtmek.
تجّلیّه tecliye A. a. (-e) cilâ verme, (-i) parlatma; *t-i süyūf* "kılıçları parlatma/keskinleştirme".
تجّمد tecemmūd A. a. (su/sıvı) donma.
تجّمع tecemmu A. a. toplanma, birikme, bir yere gelme. -**tecemmu' etmek** toplanmak.

تجميل *tecemmül* A. a. süslenme, süs araçlarıyla güzelleşme.
تعممات *tecemmülât* A. ç. a. 1 gerekli ve tamamlayıcı şeyler; araç gereçler, alet edevat, 2 süs ve gösteriş için seçilen değerli şeyler.
تعميد *tecmid* A. a. (-i) dondurma, (-i) donmuş hâle getirme.
تجميل *tecmil* A. a. (-i) süsleme, (-i) süs gereçleriyle güzelleştirme.
تجنب *tecennüb* A. a. sakınma, kaçınma, çekinme.
تجنس *tecennüs* A. a. bir cinsten olma.
تجن *tecennün* A. a. delirme, aklını yitirme.
تجنى *tecenni* A. a. 1 meyve toplama/devşirme, 2 (birine) suç atma.
تجنيد *tecnid* A. a. asker toplama, ordu kurma.
تجنيز *tecniz* A. a. ölüyü tabuta koyma.
تجنيس *tecnis* A. a. farklı anlam gösteren iki kelimeyi birbirine sesçe benzerliği yönüyle uygun bir biçimde kullanma, cinas.
تجهيز *tecehhüz* A. a. (-i) hazırlanma, (-i) hazır duruma gelme, donanma.
تجهيز *techiz* A. a. (-i) hazırlama, (-i) gerekli şeyleri sağlayarak eksiklerini tamamlayıp işe hazır duruma getirme, donatma. - **تجهيز** *techiz-i meyyit* F. a. ölünün gömülmeye hazırlanması için gerekli şeyler.
تجهيل *techil* A. a. (birinin) bilgisizliğini ortaya koyma, yüzüne vurma.
تجويز *tecevvüz* A. a. 1 (yerinde olmayan bir şeyi) yerinde görme, 2 (sözü) mecaz yoluyla söyleme.
تجويع *tecevvu'* A. a. kendini aç bırakma, bilerek ve isteyerek yemeyip içmeyi aç kalma.
تجويف *tecevvüf* A. a. (bir şeyin) içi boş olma/içi boşalıp kovuk hâline gelme, 2 (bir şeyin) içine işleme, (bir şey üzerinde) etkili olma.

تجوید *tecvid* A. a. Kur'an'ın doğru ve güzel okunmasını öğreten bir ilim dalı. - **تجوید** *tecvid-i hurûf* F. a. harflerin her birini ses yolundaki oluşma yerleri ve kendi özel nitelikleriyle seslendirme.
تجویر *tecvir* A. a. biri için "O eziyet etmeyi sever" deme.
تجويز *tecviz* A. a. (bir şeyi) yerinde ve uygun görme, (bir iş/şey için) "Sakinca yoktur" deyip yapılmasına yol verme.
تجويع *tecvi'* A. a. (-i) acıktırma.
تجويف *tecvi'f* A. a. (-in) içini oyma.
تجويش *teceyyüş* A. a. asker toplanıp ordu hâline gelme.
تجيف *teceyyüf* A. a. (leş) çürüyüp kokma.
تجيش *tecyiş* A. a. askeri toplayıp ordu kurma.
تجيف *tecyif* A. a. 1 çok korkma, 2 (-i) vurarak korkutma.
تحاب *tehâb(b)* A. a. birbirini sevmek, sevim, (biriyle) dostluk etme.
تجاعي *tehâci* A. a. bilmece söyleme.
تحداب *tehâdüb* A. a. kambur olma, kamburlaşma.
تحداد *tehâdüs* A. a. soruşma, haber alış-verişinde bulunma, birbirinden haber alma.
تحاسد *tehâsüd* A. a. birbirini kıskanma, birbirine karşı kıskançlık besleme, hasetlenme.
تحاسا *tehâşâ* F. a. (bir şeyden) ürküp sakınma, korkuyla çekinme.
تحاسى *tehâşî* A. a. yuk. m. bk.
تخالف *tehâlûf* A. a. (hâkim) davalı ve davacının ikisine de yemin ettirme.
تحامق *tehâmuk* A. a. ahmaklığa vurma, kendini ahmak gibi gösterme.
تحامى *tehâmî* A. a. kendini sakınma.
تجاوز *tehâvür* A. a. söyleşme.
تحاياا *tehâyâ* A. ç. a. iyi dilekler, selâmlar, esenlikler; bk. **تحيه** *tahiyye*.
تخالف *tehâif* A. ç. a. armağanlar, bağışlar; bk. **تخفة** *tuhfe*.

تحبس *tehabbüs* A. a. kendini bir yere kapama.
تحيذ *tahbiz* A. a. "Ne güzel, ne tatlı, ne sevimli" deme.
تحت *taht* A. a. alt; *zıddı: fevk*. Arapça kelimelerle belirlilik harfi ile birleştiğinde son harfi üstünlü okunur: *tahte'l-kal'a* "kale altı".
تحتاني *tahtâni* A. s. 1 altta bulunan, alttaki, alt; *zıddı: fevkâni*, 2 dilb. noktası altta bulunan (harf), 3 gökb. (eskiden) Güneş'in yörüngesinin içinde bulunan ve gerçekte Dünya ile Güneş'in arasında yer alan (gezegen), Zühre ve Utarit.
تحم *tehattüm* A. a. (bir şey) çok gerekli/kaçınılmaz olma.
تخر *tehassür* A. a. pıhtılaşma.
تخر *tehaccür* A. a. taş kesilme, taş hâline gelme.
تحم *tehaccüm* A. a. irileşme, büyüyüp gelişme, hacim kazanma.
تخمر *tahcir* A. a. bir arazinin çevresine taş dikme/yığma, bir arazinin sınırlarını taş yığarak belirleme.
تجیل *tahcil* A. a. (gelini ve damadı) zıfat odasına koyma.
تحدب *tehaddeb* A. a. kamburlaşma, kamburma, şişip çıkıntılı duruma gelme.
تحدت *tehaddeb* A. a. daha önce yokken var olma, sonradan varlık kazanma, belirip ortaya çıkma.
تحدر *tehaddür* A. a. 1 hızla aşağı inme, yokuş aşağı boşalma, 2 (su) aşağıya doğru hızla dökülme.
تحدى *tehadidi* A. a. (bir şeyi) bilerek ve isteyerek yapma, üstünlük sağlama düşüncesiyle çekişme/kavga etme.
تحدیب *tahdib* A. a. (-i) kamburlaştırma, (-i) çıkıntılı duruma getirme.
تحدیث *tahdis* A. a. 1 (-i) duyurma, haber verme, 2 şükrederek anma, övgüyle dile getirme, 3 (sözü) aktarma, rivayet

etme. - **تحدیث نعمت** *tahdis-i ni'met* F. a. sahip olunan nimetleri şükrederek anma.
تحدید *tahdid* A. a. sınır belirleme, sınır kesme.
تحدیق *tahdik* A. a. dikkatle bakma, gözünü kırpmadan gözleme.
تخذر *tehazzür* A. a. sakınma, kendini koruyarak davranma.
تخذیر *tahzir* A. a. (-i) sakındırma.
تحرز *teharrüz* A. a. (-den) çekinme, (-den) sakınma, (-den) korunma.
تحرس *teharrüs* A. a. (-den) sakınma, (-den) korunma.
تحرک *teharrük* A. a. 1 kımıldanma, hareket etme, 2 hareketlenme, durgunluktan sıyrılma, *zıddı: سکون* *sükûn*.
تحرم *teharrüm* A. a. haramdan çekinme, onurunu gözeterek kötü şeylerden korunma.
تحرى *teharri* A. a. araştırma, (bir şeyin var olup olmadığını/nerede bulunduğunu öğrenmek için) arama.
تحریات *teharriyât, taharriyât* A. ç. a. ara-malar, araştırmalar.
تحریر *tahrir* A. a. (-i) yazma.
تحریراً *tahriren* A. z. yazıyla, yazılı olarak.
تحریرات *tahrirât* A. ç. a. 1 yazılmış her türlü kâğıt, 2 mektup. [Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]
تحریری *tahriri* A. s. yazılı, yazma yoluyla yapılan: *imti-hân-ı tahriri* "yazılı imti-han"; *zıddı: شفاهی* *şifâhi*.
تحریر *tahrir* A. a. (-i) hırslandırma, (-i) çok ister duruma getirme.
تحریر *tahriz* A. a. (-i) kıskırtma, (-i) isteklendirme, (-i) yüreklendirme.
تحریف *tahrif* A. a. 1 (-i) bir yöne doğru eğme/döndürme, (-i) bulunduğu durumdan çıkarıp başka bir duruma sokma, 2 yazılmış şeyi bozma, bozma yoluyla değiştirme, 3 anlamına ilişmeksizin bir kelimenin ses yapısını değiştirme.

تحريك tahrik A. a. 1 (bir şeyi) iyice yakma, 2 (birini) su vermeyip iyice susatma.
تحريك tahrik A. a. koparma, yırtma.
تحريك tahrik A. a. 1 (-i) hareket ettirme, (-i) kımıldatma, 2 (-i) ayartma, (-i) azdırma, (-i) kışkırtma, (-i) parmaklama, 3 *dilb.* bir ünsüzü seslendirme.
تحريم tahrim A. a. (-i) haram kılma, (-in) yapılmasına/işlenmesine yasak getirme.
تحرمة tahrim A. a. 1 (namazda) başlama tekberi, 2 (hac sırasında) ihram giymek üzere kalkma.
تحرمة tahrim-bend F. s. ihram giyen hacı adayı.
تحزب tehazzüb A. a. (insanlar) takım takım, öbek öbek toplanma.
تحزن tehazzün A. a. hüznlenme, üzüntüye düşme/kapılma.
تحزيب tahzib A. a. (insanları) öbek öbek toplama.
تحزين tahzin A. a. (-i) hüznlendirme, üzüntüye uğratma.
تحسر tehassür A. a. (bir şeyi/birini) özleme, (birinin/bir şeyin) özlemini çekme.
تحسس tehassüs A. a. 1 insanlar hakkındaki iyi haberleri araştırıp anlama, 2 duygulanma.
تحسير tahsir A. a. (birini) özlem duyacak duruma düşürme, (birine karşı) özlem uyandırma.
تحسين tahsin A. a. (bir şeyi) güzel bulup beğenme.-**tahsin** eylemek beğenmek. *ünl.* "alkış, aferin, ne güzel, bravo".
تحسين tahsin-hân F. s. "aferin" deyişi, beğenip alkışlayıcı (kimse).
تحشد tahaşşüd A. a. birikme, toplanma.-**tahaşşüd** etmek toplanmak.
تحشيد tahşid A. a. (-i) (bir yere) toplama.
تحشيم tahşim A. a. (birini) kızdırma, öfkelenendirme.
تحشية tahşie A. a. haşie yazma, bir kitabın kenarlarına açıklamalar/notlar koyma.

تحصل tehassul A. a. varlık kazanma, ortaya çıkma, görülme, husule gelme.
تحصن tahassun A. a. korunaklı bir yere sığınma, güven içinde olunacak bir yere girip kapanma.
تحصيل tahsil A. a. 1 ele getirme, elde etme, kazanma, 2 bilgi kazanma, öğrenim.
تحصيلدار tahsil-dâr F. a. vergi toplayıcı, devlete/özel işletmeye/şirkete ait vergi ve alacakları toplayan görevli.
تحسين tahsin A. a. (bir yeri) (tabya ve kale gibi) dayanıklı ve sağlam duruma getirme.
تحضر tehazzur A. a. elde olma, bekler durumda bulunma, istenen yer ve zamanda iş görür/işe yarar/kullanılabilir hâlde bulunma.
تحضيز tahziz A. a. (-i) isteklendirme, (-de) yapma arzusu uyandırma.
تحفة tuhaf A. ç. a. hediyeler (Türkçe'de tekli gibi kullanılmıştır); *bk.* **tuhfe**.
تحفة tuhaf T. s. 1 şaşılacak, alışılmadık, görülmemiş, benzersiz, garip (nesne), 2 güldürücü, gülünç (nesne), 3 yersiz, münasebetsiz (davranış), 4 şaşırtıcılık, gariplik.-**tuhafına** gitmek (-i) tuhaf bulmak. z. gülünç ve garip bir surette. *ünl.* Acayip! Garip!
تحفظ tehaffuz A. a. sakınma, korunma.
تحفظي tehaffuzi A. s. savunma amaçlı, savunmaya dönük: *ceng-i tahaffuzi* "savunma savaşı"; *bk.* **tedâfüi**.
تحفة tuhfe A. a. hediye, armağan.
تحقد tehakkud A. a. kinlenme, kin tutma.
تحقق tehakkuk A. a. (-in) doğruluğu ve gerçekliği anlaşılmak.-**tehakkuk** etmek (-in) gerçek olduğu anlaşılmak, gerçekleşmek.
تحقير tahkir A. a. (birini) horlama, aşağılama, kötü davranıp aşağılanmış duruma düşürme.
تحقيق tahkik A. a. (bir işin) gerçekliğini, doğruluğunu, aslını araştırıp meydana

çıkarma.-**tahkik** etmek (bir işin) içyüzünü/doğru olup olmadığını araştırmak.
تحقيقات tahkikât A. ç. a. (bir işin) gerçekliğini, doğruluğunu, aslını meydana çıkarmak için yapılan araştırma ve incelemeler.-**ابتدائية tahkikât-ı ibtidâiyye** ilk tahkikat.
تحكم tehakküm A. a. hiç yoktan ve haksız yere üstünlük kurmaya çalışma, kendini beğenmişlik ve zorbalıkla hükmetmeye kalkışma.
تحكيم tahkim A. a. (-i) güçlendirme, (-i) sağlam ve dayanıklı duruma getirme.
تحلل tehallül A. a. çözülme, (bir bütünü meydana getiren parçalar) dağılıp ayrılma, parça parça olma.
تحلل tehallüm A. a. 1 zoraki yumuşak huylu görünme, 2 yumuşak huyluluk taslama, 3 ergenlik çağına erişme, 4 uydurma rüya anlatma.
تحلة tehulle A. a. kefaretle yeminin hükümünden çıkma, yemin kefareti.
تحلى tehalli A. a. donanmak, bezenmek, süslenmek.
تحليف tahlif A. a. (-e) ant içirme, (-e) yemin ettirme.
تحليق tahlik A. a. (-i) tıraş etme, (-i) kesme, (-i) kazıma
تحليل tahlil A. a. çeşitli maddelerden oluşan bir şeyi parçalarına ayırma, çözümleme; *zıddı:* **terkib**.
تحليم tahlim A. a. (kızgın/öfkeli birini) yatıştırma, uysallaştırma.
تحليّة tahliye A. a. donatma, bezeme, süsleme.
تحمض tahammuz A. a. ekşime.
تحمل tahammül, tahammül A. a. yüklenme, yük altında kalıp dayanma, katlanma.
تحمل سوز tahammül-sûz F. s. dayanılmaz, dayanma gücünü yok edici (durum/eylem/davranış/söz).

تحمل فرسا tahammül-fersâ F. s. dayanma gücü bırakmayan, sabır törpüleyici (durum/iş/eylem/davranış vb.).
تحمل كداز tahammül-güdâz F. s. *yuk. m. bk.*
تحمي tahammî A. a. korunma, kendini sakındırma.
تحميد tahmid A. a. "elhamdü lillâh" deme, hamdetme.
تحمير tahmir A. a. yoğurma, mayalandırma.
تحميس tahmis A. a. 1 (kahveyi) kavurma, 2 kahve kavrulup satılan yer.
تحميص tahmis A. a. kavrulup çekilmiş kahve satılan yer.
تحميق tahmik A. a. (birine) "Sen ahmak-sın" deme.
تحميل tahmil A. a. (-e) yükletme.-**tahmil** etmek (-e) yükletmek.-**تحميل منت tahmil-i minnet** F. a. (-i) minnet altında bırakma.
تحميم tahmim A. a. (suyu/bir sıvı maddeyi) ısıtma/kaynatma.
تحنن tehannün A. a. Hanefî mezhebine girme, Hanefî olma.
تحنن tehannün A. a. (-e karşı) aşırı arzulu ve istekli olma.
تحنيط tahnit A. a. ölünün kefenini "hanut" denilen güzel kokulu maddelerden oluşan karışım ile tütsüleme.
تحول tehavvül A. a. değişme, başkalaşma.
تحويط tahvit A. a. (bir yere) duvar çekme, (bir yerin) çevresini duvarla çevirme.
تحويل tahvil A. a. 1 değiştirme, 2 senet.
تحيات tehıyyât A. ç. a. güzel dualar, esenlikler; *bk.* **tehiyye**.
تحيت tehıyyet A. a. *bk.* **tehiyye**.
تحير tehıyyür A. a. şaşırma, hayrete düşme, şaşakalma.
تحيز tehıyyüz A. a. (kendine) özel yer edinme, değer ve önem kazanma.-**etmek** özel yer edinmek, önem kazanmak.

تهيه *tehiyye* A. a. 1 (birine) esenlik dileme, iyi dileklerde bulunma, 2 güç, ege-menlik.
تهاد *tehadu* A. a. aldanmış görünme.
تهاذل *tehazül* A. a. (savaştan) yüz çevirme, kaçınıp geri dönme.
تهارش *tehârûş* A. a. (köpek için) hırıldayıp dalaşma.
تهاسم *tehâsum* A. a. birbirine düşmanlık etme.
تهاطب *tehâtub* A. a. söyleşme, konuşma, (iki taraf) birbirine söz söyleme.
تهالuf *tehâlûf* A. a. (iki nesne) birbirine uygun olmama.
تهابور *tehabbûr* A. a. (-i) iyi bilme, (-in) iç-yüzünü tanıma.
تحت *taht* F. a. 1 padişahın belli günlerde tören için üzerine oturduğu süslü se-dir, 2 *mec.* hükümdarlık.
تحت نشین *tahtnişin* F. a. tahtta/tahtında oturan kişi, hükümdar.
تحتگاه *tahtgâh* F. a. taht yeri, yani bir ül-kenin başşehri, yönetim merkezi, tah-tın konulduğu/yerleştirildiği yer, taht.
تهاتوم *tehattüm* A. a. parmağına yüzük tak-ma.
تهته *tahta* A. a. 1 enlice, muhtelif kalın-lık ve uzunlukta biçilmiş ağaç, biçme, 2 yarım post, kürk yapılmak üzere tulum olarak çıkarılmış derinin yarısı: *kürk tahtası*, 3 etrafına pervaz geçirilmiş düz ve yassı şey.
تهته پوش *tahta-poş* F. a. evlerin üstünde tahta döşemeli, kenarları parmaklıklılı, üstü açık yer.
تهتيم *tahtim* A. a. (-i) mühürleme, (-e) mühür basma.
تهجيل *tahcîl* A. a. (-i) utandırma.
تهادر *tehaddûr* A. a. örtünme, örtüye sar-rınma.
تهادرش *tehaddûş* A. a. tirmalanma, rahat-sız olma, rahatsızlık duyma.
تهاددع *tehaddu* A. a. bilerek aldanma.

تهدير *tahdîr* A. a. (-i) örtme, (-i) örtü ile sarma/kapama.
تهديش *tahdiş* A. a. 1 tırnakla kaşıma, 2 tırmalayıp rahatsız etme.
تهديع *tahdi* A. a. (birini) aldatma, hile yoluyla kandırma.
تهذيل *tahzîl* A. a. (-i) çaresizliğe düşürme, (-i) yardımsız ve desteksiz bırakma, (-i) hor ve hakir etme.
تهارش *teharrûş* A. a. tirmalanma, tırmık yeme, (yara) azma.
تهاروك *teharruk* A. a. yırtılma, koparılma.
تهارب *tahrib* A. a. (-i) yıkma, (-i) dağıt-ma, (-i) bozma, (-i) yere geçirme, (-i) yerle bir etme. -**etmek** (-i) yıkmak, (-i) yerle bir etmek.
تهاريج *tahric* A. a. 1 (-i) meydana çıkarma, (-i) göz önüne getirip görülür kılma, 2 (birini) eğiterek/yetiştirerek usta çı-karma, 3 *din* (büyük hadis imamı/bilginleri) bir hadisi metni ve dayanak-larıyla bulup meydana çıkarma.
تهاريش *tahriş* A. a. tirmalama.
تهاريف *tahrif* A. a. (birine) "Sen bunaksın" deme. (birini) bunaklıkla suçlama.
تهاريق *tahrik* A. a. (-i) yırtma, yırtıp ayır-ma, koparma.
تهارين *tahzin* A. a. (bir değerli nesneyi/ürünü) kapalı/korunaklı/gizli yerde saklama.
تهاسير *tahsir* A. a. (-i) yıkıma uğratma, (-e) ağır hasar verme.
تهاسير *tahsir* A. a. (-i) zarara uğratma.
تهاشش *tehaşşu* A. a. kendini alçak tutup edepli ve hayali davranma.
تهاششون *tehaşşün* A. a. katılma, sertleşme, yavuzlanma.
تهاششي *tehaşşi* A. a. saygıyla karışık korku duyma.
تهاشيه *tahşiye* A. a. (-i) korkutma, (-e) korku verme.
تهاسس *tehasşus* A. a. (ilgi ve çalışma) be-lirli bir konu ile sınırlanma/belirli bir alan üzerinde yoğunlaşma.

تهاسيس *tahsis* A. a. (bir şeyi) yalnız bir şeye/yere özgü kılma, (bir şeyi) bir şey için ayırma.
تهاسيسان *tahsisan* A. z. özgü kılma yoluyla, yalnız bir şeyle sınırlamak suretinde, yalnızca belirli bir konu/alan üzerinde yoğunlaşma biçiminde/yolunda.
تهاسيسات *tahsisât* A. ç. a. belirli tutarlar, miktarı belli ödemeler. [Tekli anlamda kullanılan çoklulardandır.]
تهاسزر *tehazzur* A. a. (bir yer) yeşillenme, yeşile bürünme, yeşil renk bağlama/kazanma.
تهاسز *tehazzu* A. a. kendini büyük gör-mekten sakınma.
تهاسيب *tahzib* A. a. (-i) boyama. (Daha çok saç ve sakal için kullanılır.)
تهاسير *tahzir* A. a. (-e) yeşil renk verme, (-i) yeşillendirme, (-e) yeşil renk ka-zandırma.
تهاسر *tehatur* T. a. (-i) hatırlama, (-i) ha-tırına getirme.
تهاسرات *tehaturât* A. ç. a. evvelce bilin-dikleri hâlde unutulup daha sonra akla gelen geçmişe ait şeyler.
تهاسر *tehatti* A. a. 1 atlayıp geçme, 2 aşma, ileri gitme.
تهاسيط *tahtit* A. a. (bir şeyin üzerini) çiz-me, (bir şeyin üzerine) çizgi çekme, (bir şeyin) resmini yapma.
تهاسطه *tahtie* A. a. (-in) yanlısını bulup or-taya çıkarma, (birisi hakkında) "yanlıs yaptı" deme.
تهاسف *tehaşşuf* A. a. hafifleme, (-in) yü-künden kurtulma.
تهاسف *tahfif* A. a. (-i) hafifletme, (-i) in-dirme.
تهاسف *tahfifen* A. z. korkutmak için/kor-kutmak suretiyle.
تهاسل *tahhalul* A. a. 1 (bir madde) şişip kabarma, genişleyip yayılma, çok yer tutma, genleşme, 2 (bir madde) suyu çekme/tutma.

تهالود *tehallüd* A. a. sürekli olma, (bir yer-de) sürekli kalma.
تهالوس *tehallus* A. a. 1 kurtulma, 2 mahlas edinme, mahlas kullanma.
تهالوط *tehallut* A. a. karışma, karışık olma, iki şeyi birbirine karıştırıp yedirme.
تهالوف *tehallûf* A. a. 1 geride kalma, ar-kada bırakılma, 2 T. uygun olmama, değişme, başkalaşma, sapma. -**tehallûf etmek** başkalaşmak.
تهالوك *tehalluk* A. a. (-i) huy edinme, (-i) davranış olarak benimseme.
تهالول *tehallül* A. a. 1 bozulma, 2 ekşime.
تهاللي *tehalli* A. a. boşalma, boş kalma.
تهاليد *tahlid* A. a. (-in) varlığını sürekli kıl-ma, (-in) sürekli var olmasını sağlama.
تهاليس *tahlis* A. a. kurtarma. -**tahlis et-mek** kurtarmak.
تهاليط *tahlit* A. a. (iki nesneyi/maddeyi) karıştırma, (iki nesneyi/maddeyi) bir-birine katma.
تهاليف *tahlif* A. a. (birini) (birinin yerine) vekil etme, (birini) vekil olarak görev-lendirme.
تهاليل *tahlil* A. a. 1 (-i) aralama, (-in) arası-nı açma, 2 (saç ve sakal için) tarama, 3 (diş ve kulak için) "hılâl" denilen araçla temizleme.
تهالیه *tahliye* A. a. (-i) boşaltma, (-i) boş bırakma, (-i) boş duruma getirme. -**تهالیه سبیل** *tahliye-i sebîl* F. a. suçlu-yu hapisten çıkarma, salıverme.
تهوم *tohum* F. a. (T. k. dili: *توخم* *tohum*) 1 toprağa ekildiğinde kendi cinsinden bir bitki oluşmasını sağlayan tane. -**to-hum atmak/ekmek** bir bitkinin tanele-rini toprağa serpmek/gömmek, 2 insan soyunun devamını sağlayan madde, döl suyu, yumurta, sperm, 3 *mec.* asıl, kaynak, menş. -**تهوم مرغ** *tohm-i murğ* F. a. yumurta.
تهامود *tehammüd* A. a. (ateş) sönmeye yüz tutma.

تخرم *tehammür* A. a. mayalanma.
تخرمه *tuhme* A. a. 1 doygunluk, mide dolgunluğu, 2 hazımsızlık.
تخمیر *tahmîr* A. a. (-i) yoğurma, (-i) mayalandırma.
تخمیس *tahmîs* A. a. 1 (-i) beşe bölme, (-i) beş bölük etme, 2 (-i) beşe çıkarma, (-i) beşe tamamlama, 3 *ed.* bir manzumenin her beytine üçer mısra ekleyerek beyitleri beşer mısralık birimler hâline getirme, 4 bu şekilde düzenlenmiş manzume.
تخمین *tahmîn* A. a. oranlama, kestirme, (-e) yaklaşık olarak değer biçme.
تخنیق *tahnîk* A. a. (-i) boğma.
تخوف *tehavvûf* A. a. korkuya düşme/kapılma.
تخويف *tahvîf* A. a. (birini) korkutma, (birinin yüreğine) korku salma.
تخوین *tahvîn* A. a. (birine) "Sen hainsin" deme.
تخیل *tehayyül* A. a. hayalde canlandırma, zihince düşünüp kurma, varmış gibi hayal etme.
تخیلات *tehayyülât* A. ç. a. zihinde var edilen şeyler, kuruntular, kurmacalar.
تخییب *tahyîb* A. a. (-i) ümitsizliğe düşürme, (-i) ümitsiz duruma sokma.
تخییر *tahyîr* A. a. iki şey arasında/iki şıktan birini kabulde kendi kararına göre hareket etme.
تخییل *tahyîl* A. a. hayalde canlandırma.
تدابیر *tedâbir* A. a. tedbirler; *bk.* تدبیر *tedbir*.
تداخل *tedâhul* A. a. (iki şey) birbiri içine girme, girişme, -*tadâhule* binmek vakitinden sonraya kalıp çoğalmak, vakti geçip birikmek.
تدارس *tedârûs* A. a. bilgi edinme, ders görme, okuma yazma öğrenme.
تدارک *tedârûk* A. a. (T. k. dili: *tedârik*) (-i) hazırlama, (-i) eksikleri giderip hazır hâle getirme, hazırlık; sağlama, bulup

buluşturma: *sümme't-tedârûk* "derme çatma, bulup buluşturulmuş, alelacele bulunmuş (nesne)".
تدارکات *tedârûkât* A. ç. a. hazırlıklar; *t.-i harbiyye* "harp hazırlıkları".
تدافع *tedâfû* A. a. 1 itişme, itişip kakışma, 2 (düşmanı) geriletme, geri püskürtme.
تدافعی *tedâfûî* A. s. savunmaya yönelik, savunma amaçlı (hazırlık/önlem vb.); *zıddı: تعجؤی* *tecâvûzî*.
تداور *tedâvür* A. a. (iş/görevi vb.) sıra ile birbirine verme/aktarma.
تداول *tedâvül* A. a. 1 elden ele gezme/dolaşma, kullanılma, kullanımda olma, 2 dilde dolaşma.
تداوی *tedâvî* A. a. (hastalığı) ilaçla/başka bir yolla sağaltma, iyileştirme.
تدبر *tedebbür* A. a. (bir işin) sonunu/gerçeğini göz önüne getirip duruma göre çare düşünme.
تدبیر *tedbir* A. a. iyi kötü her şeyin sonunu düşünerek ve varacağı noktayı göz önünde bulundurarak elde edilme çarelerini hazırlama, önlem.
تدثر *tedessür* A. a. giyinme, üstüne bir giyimlik alma, bedenini bir üstlülle örtme.
تدثیر *tedsîr* A. a. (kuş) kendi yuvasını yapma/düzenleme/düzgün duruma getirme.
تدخین *tedhîn* A. a. duman salma, buhar salarak tütsüleme.
تدرب *tederrüb* A. a. (-e) alışma, (-e) yakınlık sağlama.
تدرج *tederrüc* A. a. adım adım ilerleme.
تدریع *tedrî* A. a. (-e) zırh giydirmeye.
تدرس *tederrûs* A. a. (birinden) ders alma.
تدرع *tederru* A. a. zırh giyme.
تدرب *tedrib* A. a. (-i) (-e) alıştırmaya, (-in) (-e) yakın olmasını sağlamaya çalışma.
تدریج *tedric* A. a. basamak basamak artma/yükselme, (bir noktaya) yavaş yavaş yol alarak varma.

تدریجاً *tedricen* A. z. basamak basamak artma/yükselme suretiyle.
تدریس *tedrîs* A. a. (bir kitabı/konuyu) ders olarak okutma.
تدریع *tedrî* A. a. (birine) zırh giydirmeye.
تدسیم *tedsim* A. a. (nazara karşı) küçük çocuğun çene çukuruna siyah boyayla ben yapma.
تدسیه *tedsiye* A. a. (birini) yoldan çıkarma/kandırma, (birinin) aklını çelip yanlış işe/yola sürüklemeye.
تدفن *tedeffün* A. a. (ölen kimse) gömülme.
تدفین *tedfîn* T. a. (ölüyü) mezara koyma.
تدقیق *tedkik* A. a. 1 ufaltma, inceltme, ufak ufak kırıp ezme, 2 *mec.* dikkatle ve inceden inceye araştırma, derinliğine araştırarak gerçekliğini/doğruluğunu ortaya çıkarma.
تدلك *tedellük* A. a. sürme, ovuşturulma.
تدل *tedellül* A. a. nazlanma, naz edip kırıtma.
تدلی *tedelli* A. a. nazlanma.
تدلیس *tedlis* A. a. (alışveriş sırasında) eşyanın kusurunu alıcıdan gizlemek için satıcı tarafından hile yapılma.
تدلیک *tedlik* A. a. (yağı, kokulu maddeyi) sürme, ovalama.
تدلیه *tedliye* A. a. 1 (-i) sarkıtma, (-i) yuraktan aşağı bırakma, 2 (bir dava/iddia ile ilgili) delil hazırlama/sunma, 3 şaşkınlığa düşme, şaşırp kalma.
تدمع *tedemmu* A. a. (göz) yaşarma.
تدمیج *tedmic* A. a. (-i) (-in) içine girdirme.
تدمیر *tedmîr* A. a. (-in) canına okuma, (-in) kökünü kazıma, (-i) mahvetme.
تدنس *tedennüs* A. a. kirlenme, kir pas içinde kalma.
تدنی *tedenni* A. a. gerileme; *zıddı: ترقی* *terakkî*.
تدنس *tednis* A. a. (-i) kirlenme.
تدهن *tedehhün* A. a. güzel kokulu yağ/madde sürünme.

تدهی *tedehhi* A. a. deha sahibi kimseye yakışacak davranışta bulunma.
تدهیش *tedhiş* A. a. (-i) dehşete düşürme, (-i) korkudan tir tir titretme.
تدهین *tedhîn* A. a. yağ sürme, yağlama.
تدویر *tedvîr* A. a. 1 (-i) döndürme, (-i) çevirme, 2 (-i) elden ele geçirerek dolaştırma.
تدوین *tedvîn* A. a. (bir çalışmayı) kitap hâline getirme, bir bilim dalına ait konuları bir araya getirip sıraya koyarak kitaplaştırma.
تدین *tedeyyün* A. a. 1 bir dine mensup olma, bir dinin hükümlerini kabul edip uyma, 2 borçlanma.
تذکر *tezâkir* A. ç. a. tezkireler; *bk.* تذکره *tezkiye*.
تذبد *tezebbüd* A. a. köpüklenme, köpürme.
تذبذب *tezebzüb* A. a. karışıklık, kararsızlıkla süruncemede ve tereddüt içinde kalma.
تذیب *tezbib* A. a. birinin (bir işi/eylemi) yapmasını engelleme, (bir iş/eylem için) yasak koyma, yapmasına yol vermemeye, bırakmama.
تذیح *tezbih* A. a. (hayvanı) boğazlama, boğazını keserek öldürme.
تذرو *tezerv* A. a. sülün. -*پر* *tezerv-i zerrin-per* F. a. altın kanatlı sülün, yani: *mec.* güneş.
تذکار *tezkâr* A. a. (-i) anma.
تذکر *tezekkür* A. a. 1 (-i) hatırlama, (-i) hatıra getirip anma, 2 (bir iş/konu üzerinde) görüş alışverişinde bulunma, istişare etme.
تذکره *tezkere* A. a. (T. *tezkere*) 1 anma aracı/vesilesi olan şey, 2 pusula, hatırlatma yazısı/kâğıdı.
تذکیر *tezkîr* A. a. 1 (-i) andırma, (-i) hatıra getirme, 2 *dilb.* (Arapça'da) bir ismi eril hâle koyma; *zıddı: تأنیس* *te'nîs*, 3 öğüt verme, vaaz etme.

- تذلّل** *tezellül* A. a. (kendini) alçak tutma, değersiz gösterme.
- تذليق** *tezlîk* A. a. (-i) kaydırma, (-i) sürçtürme.
- تذليل** *tezlîl* A. a. (-i) horlama, (-i) aşağılama.
- تذمم** *tezemmüm* A. a. kınanacak/kötü görülecek şeyden sakınma/kaçınma.
- تذميل** *tezmil* A. a. sarma.
- تذنيب** *teznîb* A. a. 1 (-e) kuyruk takma, 2 (-e) ek olarak getirme, ekleme.
- تذهيب** *tezhîb* A. a. (-e) altın sürme, (-i) yaldızlama.
- تذوق** *tezvuk* A. a. (-den) hoşlanma, (-den) zevk alma, 2 (-i) tatma, (-in) tadına bakma.
- تذويب** *tezvîb* A. a. eritme.
- تذويق** *tezvîk* A. a. 1 (-i) hoşlandırma, (-in) tadına vardırma, 2 (-e) tattırma, (-in) tadına baktırma.
- تذييل** *tezyîl* A. a. ekleme biçiminde söz söyleme/yazma, (-in sonuna) ek olarak katma.
- تر** *ter* F. takı sıfatların karşılaştırma ve üstünlük derecelerini bildirir: *kemter* "çok/pek eksik", *nâzikter* "çok/pek nazik".
- تر** *ter* F. s. 1 yaş, ıslak, nemli; *ziddî*: خشك *huşk*, 2 taze, canlı ve parlak.
- تراب** *türâb* A. a. toprak.
- ترابي** *türâbî* F. s. topraktan, topraksı.
- تراتر** *terâtûr* A. a. (T. k. dili: *tarator*) iyice dövülmüş fındık, badem ve ceviz içinin ekmek, sirke ve sarımsakla karıştırılmasıyla elde edilen ve bazı yiyecekler ve sebzeler üzerine dökülen bir tür salata sosu.
- تراجع** *terâcû* A. a. gerileme, geri gitme/çekilme.
- تراجيم** *terâcîm* A. ç. a. (T. k. dili: *terâcüm*) tercümeler; *bk.* ترجمه *terceme*.
- تراخي** *terâhî* A. a. gevşek ve ağır davranma, tembelleşip gevşeme, geri durma.

- ترادف** *terâdüf* A. a. 1 birbiri ardından gelme, birbirini izleme, 2 *dilb.* iki/ikiden çok kelime aynı anlamda olma.
- تراز** *terâz* F. a. (T. k. dili: *taraz*) 1 iplik teli, 2 bir kumaşın kesik taraflarındaki ipliklerin açılması.
- ترازو** *terâzû* F. a. (T. k. dili: *terâzi*) 1 bilinen tartı aleti, 2 denge, ölçü, ölçülülük.
- ترازی** *terâzi* T. a. yuk. m. *bk.*-*terâziye* **vurmak** iyice düşünmek, düşünce taşına yapmak.-*terâzi dili* 1) terazinin ortasında yer alıp bir yana doğru eğimi gösteren sivri uçlu çıkıntı, 2) *mec.* istediği yöne dönen şey.-*terâzi gözü* kefe.
- تراس** *terrâs* A. a. kalkancı.
- تراسل** *terâsûl* A. a. haberleşme, mektuplaşma.
- تراش** *tirâş* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) kazıyıcı, yolucu, yontucu, yontarak düzeltici/biçim verici: *ser-tirâş* "baş kazıyıcı, yani: berber", *kalem-tirâş* "kalem yontucu, yani: kalem-tıraş".
- تراش** *tirâş* F. a. (T. k. dili: *tıraş*) 1 (tüy, kıl vb.) kazıma, yolma, kesme, 2 (taş vb.) yontma, 3 tüy, kıl gibi kazınan şey, iki tıraş arasında biten tüy, 4 yüzün tıraş olunan yeri. s. tıraş olmuş, sakalını kestirmiş (kimse), tıraşlı.
- تراشنده** *tirâşende* F. s. tıraş edici (kimse).
- تراشه** *tirâşe* F. a. yonga, talaş.
- تراشیده** *tirâşide* F. s. 1 tıraş edilmiş, kesilmiş/kazınmış (saç/sakal), 2 yontulmuş: *nâ-tirâşide* *mec.* "yontulmamış, kaba (kimse)".
- تراصف** *terâsuf* A. a. (taşlar) kaldırım taşları gibi birbirine bitişip sıkışma,
- تراضي** *terâzi* A. a. birbirinden razı olma, (iki kişinin) gönülleri uyuşma.
- ترافد** *terâfûd* A. a. yardımlaşma, birbirine yardım etme.

- تراف** *terâfu* A. a. karşılıklı davada bulunma, birbiri aleyhine dava açma, hâkim huzurunda davalasma.
- ترافق** *terâfuk* A. a. yoldaşlık, yol arkadaşlığı.
- ترافص** *terâkus* A. a. karşılıklı raks etme, oynasma.
- تراكب** *terâkûb* A. a. 1 (iki nesne/yan/uç) birbirine bağlanma, kenetlenme, 2 birden çok şey/üye bir araya gelip birlik oluşturma.
- تراکم** *terâkûm* A. a. (nesneler/işler) birikme, birbiri üstüne yığılma.-*terâkûm etmek* birikmek.
- تراكيب** *terâkîb* A. ç. a. terkipler, söz birlikleri; *bk.* ترکیب *terkîb*.
- ترانگین** *terengebîn* A. a. *bk.* ترنجبین *teren-cibîn*
- ترانه** *terâne* F. a. 1 ezgi, nağme, 2 *ed.* rûbai.
- ترانه پرداز** *terâne-perdâz* F. s. ırlayıcı, güzel ve birbiriyle uyuşan seslerle ezgi düzücü.
- تراويح** *terâvih* A. ç. a. *din* ramazan gecelerinde yatısı namazı ardından, vitir namazından önce kılınan yirmi rekât namaza verilen ad. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
- ترايب** *terâib* A. ç. a. göğüs tahtaları/ke-mikleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
- ترب** *tîrb* A. a. akran, bendeş, yaşıdaş. [Daha çok çoklusu olan *etrâb* kullanılmıştır.]
- ترب** *tûrb* F. a. (T. k. dili: *turp*) kökü salata gibi yenilen bitki.
- تربت** *tûrbet* A. a. bir kimsenin gömüldüğü yer üzerine yapılan yapı. [Daha çok *türbe* biçimi kullanılmıştır.]
- ترব্য** *terabbus* A. a. (birini) bekleyip durma, (birinin) yolunu gözleme.
- تربة** *tûrbe* A. a. 1 ölünün gömüldüğü yer, 2 ölünün gömülü olduğu yerin üzerine yapılan bina.

- تربه دار** *tûrbedâr* F. a. türbe bekçisi, bir türbenin bakımı ve korunmasıyla görevli kimse.
- تربيت** *terbiyet* A. a. (şiir dilinde seyrek olarak) *bk.* تربيه *terbiye*.
- تربيع** *terbî* A. a. 1 dörtleme, dört kat etme, dört katına erişirme, 2 dörde bölme, 3 dört köşeli yapma, 4 *gökb.* Ay'ın dörtte biri, yani yarım daire biçiminde görünmesi. Ay bir ve üç haftalık iken bu şekilde görünür. 5 *ed.* bir katanın her mısraına üç, ya da her beytine iki mısra eklenmesi, 6 *ed.* bu yolla elde edilen şiir.
- تربيان** *terbian* A. z. dört yanını ölçmek suretiyle.
- تربيه** *terbiye* A. a. 1 (-i) besleyip büyütme, (-i) yetiştirme, (-in) büyüyüp ergin hâle gelmesini sağlama, 2 eğitime, iyi ve güzel nitelikler/huyar, belli değerler ve davranışlar kazandırma, 3 bu yolla edinilen/kazanılan hâl, 4 bazı yemeklere çeşni vermek için ayrıca katılan ve yumurta, limon, sirke, hardal, baharat gibi şeylerin karışımından oluşan madde, 5 koşu atlarının dizgini.-*terbiye etmek/vermek* eğitmek.-*terbiye almak* eğitilmek.
- ترتب** *terettüb* A. a. 1 (bir şey) bir sebebe bağlı olarak (birinin) üstüne düşme, (birini) ilgilendirme, 2 bir durum/davranış sonucu olarak ortaya çıkma.-*terrettüb etmek* (birine) düşmek, (birini) ilgilendirmek.
- ترتم** *terettüm* A. a. (-i) unutmamak için parmağa iplik bağlama.
- ترتيب** *tertib* A. a. 1 (-i) sıralama, (-i) sırasına koyma, (-i) dizme, 2 (-i) düzenleme, (-e) düzen verme, (her şeyi) yerli yerine koyma, 3 (birden çok üyeyi bir araya getirme yoluyla) bir birlik/takım oluşturma, 4 (-i) hazırlama, gerekli şeyleri bulup bir araya getirerek el altında

bulunur/kullanılabilir duruma getirme, 5 düzenleniş biçimi, 6 yol, biçim, kural, 7 niyet, düşünce, 8 hile, tuzak. -**tertib etmek** 1) (-i) düzenlemek, (-e) düzen vermek, 2) (-i) hazırlamak, (-i) kullanılabilir duruma getirmek. -**tertib kurmak** (-i) sıralamak, (-i) sıraya koymak, (-i) dizmek.

ترتیب ساز *tertib-sâz* F. s. (-i) düzenleyici/(-i) düzene koyucu/yola sokucu.

ترتیب کرده *tertib-kerde* F. s. 1 düzenlenmiş, hâle yola sokulmuş, işler ve düzen duruma getirilmiş (iş), 2 (insan için) eğitilmiş, eğitim görmüş.

ترتیبی *tertibîye* T. a. dizgi/dizgici ücreti olarak matbaaya verilen para.

ترتیل *tertil* A. a. (Kur'an için) ağır ağır, yolu yordamınca, tecvit gereklerini yerine getirerek güzel bir biçimde okuma. -**tertil eylemek** Kur'an'ı ağır ağır ve gerektiği biçimde okumak.

ترجیح *tereccuh* A. a. bir yana eğilme, ağma.

ترجمان *tercemân, tercümân* A. a. 1 kendisi birden çok dil bilip, iki ayrı dil konuşan kimseler arasında aracılık eden, sözü bir dilden başka bir dile aktaran kimse, 2 *mec.* (birinin) duygu ve düşüncesine aracı olan.

ترجمه *terceme* A. a. (T. k. dili: *tercûme*) bir dile ait sözleri başka bir dile aktarma/çevirme, çeviri. -**ترجمه حال** *tercûme-i hâl* F. a. bir kimsenin kimlik bilgileri ile özel durumunu bildiren yazı, öz geçmişi, biyografi.

ترجی *terecci* A. a. 1 rica etme, yalvarma, 2 umma, umutla bekleme.

ترجیب *tercib* A. a. büyüklüğü hissedilen şeye karşı gerekli saygıyı gösterme, ululama.

ترجیح *tercih* A. a. (bir nesneyi/durumu) diğerinden üstün tutma, (-i) diğerlerinden ayırıp seçme, (-e) öncelik ver-

me. -**tercih etmek** (-i) üstün tutmak, (-e) öncelik vermek, (-i) seçmek. -**ترجیح** *tercih bilâ-müreccah* A. a. (-i) sebepsiz ve yersiz olarak üstün tutma/seçme.

ترجیع *terci'* A. a. 1 sesi boğazdan çıkarken ezgilendirip çevreden duyulacak şekilde yükseltme, 2 geri döndürme, yineleme. -**ترجیع بند** *terci'-i bend* F. a. *ed.* kafiye/leri farklı bentlerden oluşan, her bendinin sonunda bir beyti yinelenen manzume.

ترجیم *tercim* A. a. 1 (-e) taş atma, (-i) taşlama: *ترجیم شیطان t.-i şeytân-ı racim* "Hak katından kovulmuş şeytânı taşlama", 2 taşıyarak/taşla vurup öldürme.

ترجیه *terciye* A. a. (-i) umma, (-in) olacağını/gerçekleşeceğini umarak bekleme.

ترج *terah* A. a. iç sıkıntısı/darlığı, tasa, keder.

ترحال *tirhâl* A. a. göçme, yer değiştirme, bulunduğu yeri bırakıp başka bir yere gitme.

ترحل *terahhul* A. a. bir yerden başka bir yere göçme.

ترحم *terahhum* A. a. acıma. -**ترحم etmek/eylemek** acılamak.

ترحم *terahhumen* A. z. acıyarak, acıdığından ötürü.

ترحیب *terhib* A. a. "Merhaba" deme, selâmlama.

ترحیل *terhil* A. a. (birini/birilerini) bir yerden başka bir yere göçürme.

ترحم *terhim* A. a. "Allah rahmet etsin" deme, (-i) rahmetle anma.

ترخانه *terhâne* F. a. (T. k. dili: *tarhana*) binilen hamur işi, kurutulmuş ince taneli çorbalık yiyecek.

ترخص *terahhus* A. a. 1 (bir iş/eylem için) izin verilme, 2 (bir iş/eylem yapmaya) yol ve imkân bulma, 3 (bir madde) ucuzlama.

ترخیص *terhis* A. a. (-e) izin verme, (-i) izinli sayma.

ترحم *terhim* A. a. (Arapça'da) seslenme sırasında bir adın son hecesini düşürme: *Abdullah* yerine *Abdül* gibi.

تر دامن *ter-dâmen* F. s. kötülüğe bulaşmış, suçlu, suç işlemiş, günahkâr (kimse).

تردد *tereddüd* A. a. iki şeyden birini seçememe, (zihin) iki nesne arasında seçim yapamama, kararsızlık. -**تردد etmek** (iki şeyden birini) zihnen seçip ayıramamak, kestirememek, kararsız kalmak.

تردست *ter-dest* F. s. *mec.* eli işe yatkın/yaraşan, usta, becerikli.

تردید *terdid* A. a. 1 (-i) geriletme, (-i) geri çekilme durumunda bırakma, 2 kesin yargıda bulunmayarak olabirliklere dayalı söz söyleme.

تردیف *terdif* A. a. (-i) ardı sıra yürütme, 2 (-i) ardı sıra getirme.

تردیف *terdifin* A. z. ardı sıra yürütmek/getirmek suretiyle.

تردیه *terdiye* A. a. (-in) üstüne örtü serme, (-i) örtme.

ترذیل *terzil* A. a. (-i) rezil etme, (-i) yüz kızartıcı hâl ve davranışlarını sayıp dökerek küçük ve alçak duruma düşürme.

ترذیلیات *terziliyyât* A. ç. a. birini küçük ve alçak duruma düşürmek için söylenen sözler.

ترزبان *ter-zebân* F. s. çabuk kavrayışlı, hazırcevap (kimse).

ترزن *terezzün* A. a. ağırbaşlı davranma, davranışları ölçülü ve saygı uyandırıcı biçimde olma.

ترزیک *tirzik* F. a. 1 boş, saçma, değersiz, anlamsız söz, davranış vb., 2 güvenilir sözler, yalan haberler.

ترس *ters* F. a. korku.

ترس *türs* A. a. kalkan.

ترسا *tersâ* F. s. çok korkan, pek korkak. A. Hristiyan.

ترسا *tersâ-beçe* F. a. Hristiyan çocuğu/yavrusu.

ترسان *tersân* F. s. korkak.

ترسان ترسان *tersân tersân* F. z. korka korka.

ترس انگیز *ters-engiz* F. s. korku verici/salıcı, korkutucu (durum/nesne).

ترسب *teressüb* A. a. (bir sıvı içindeki tortu) dibe çökme.

ترسل *teressül* A. a. 1 (iş) yavaş yavaş yapma, düşünce taşına iş görme, 2 (Kur'an okurken) harfleri özelliklerine göre söylemeye özen gösterme, (Kur'an'ı) tecvit kurallarına göre okuma konusunda özenli olma.

ترسم *teressüm* A. a. (bir nesnenin) resmi çıkma, (nesne) resimlenme.

ترسناک *tersnâk* F. s. korkmuş, korkuya kapılmış (kimse).

ترسب *tersib* A. a. (bir sıvı içindeki tortuyu) dibe çökeltme.

ترسیل *tersil* A. a. bk. **ترتیل** *tertil*.

ترسیم *tersim* A. a. bir şeyin resmini yapma.

ترش *türş* F. s. ekşi. -**ترش رو** *türş-rû* F. s. ekşi yüzlü, yüzünde küskünlük/hoşnutsuzluk ifadesi bulunan (kimse).

ترشح *tereşşuh* A. a. 1 (sıvı bir madde) sızma, terleme, kabın dışına çıkma, 2 *mec.* bilinme, anlaşılma, sezilme.

ترشف *tereşşüf* A. a. (bir sıvıyı) emerek azar azar içme.

ترشه *türüşe* F. a. "kuzu kulağı" denilen, ağızda ekşi tat bırakan bitki.

ترشی *türşi* F. a. (T. k. dili: *turşu*) 1 ekşilik, 2 tuzlu ve sirkeli suda bir süre bırakılarak belli bir kıvama ve tada getirilmiş meyve ve sebze.

ترشیح *terşih* A. a. 1 (-i) bezeme, (-i) süsleme, 2 *ed.* söz içinde benzeyene uygun bir şey söyleme.

ترصد *terassud* A. a. (-i) gözetleme.

ترصیص *tersis* A. a. 1 iki ucu/kenarı birbirine yanaştırıp yapıştırma, lehimleme, 2 (kadın) yalnız gözleri görünecek biçimde yüzünü örtme.

ترصیع tersi' A. a. 1 lâl, zümrüt, elmas vb. değerli taş yerleştirerek süsleme, 2 ed. nazım ve nesirde iki mısradan, iki cümleden/iki söz birliğinden her birini oluşturan kelimelerin vezin ve kafiyece birbiriyle tam olarak uyuşması demek olan bir sanat.

ترصیف tersif A. a. (taşları) birbiri üzerine koyup sıkılaştırma.

ترصین tersin A. a. güçlendirme, sağlamlaştırma.

ترزیه terziye A. a. 1 "Raziya'llâhü anh", yani: "Allah ondan razı olsun" deme, 2 incinmiş, gönlü kırılmış birinin bağışlamasını ve hoşnutluğunu sağlamak için gösterilen pişmanlık sergileyici davranış. -**terziye almak** onurunu kazanmak adına af diletmek. -**terziye istemek** onur kırıcı davranışta bulunan kimseden bağışlanmasını sağlayacak yolda pişmanlığını sergileyen özürde bulunmasını istemek. -**terziye vermek** özür dilemek, bağışlanmayı istemek. -

ترطيب tertib A. a. 1 (-i) ıslatma, 2 (-i) hoşlandırma, (-e) hoş ve güzel bir durum kazandırma. -**tertib-i lisân** güzel bir şey söylemekle dile tatlılık/güzellik katma.

ترطیل tertil A. a. 1 "rıl" denilen ölçekle tartma, 2 saçı yağlayıp kıvrıcıklarını açma.

ترعد tera'ud A. a. titreme.

ترعى tera'i A. a. (hayvan) otlama, otlamak üzere otlağa/çayıra çıkma.

ترعيب ter'ib A. a. (-i) çok korkutma.

ترعیش ter'iş A. a. titretme.

ترغيب terğib A. a. (-i) isteklendirme, (bir şeye karşı) istek uyandırma.

ترغيم terğim A. a. yere sürme: *t-i enf-i mütekebbir* "büyüklik taslayanın burnunu yere sürme".

ترفع tereffu' A. a. yukarı/yükseğe kalkma, yükselme.

ترفع tereffuk A. a. tatlı dille, güler yüzle davranma.

ترفنده terfende F. a. (T. k. dili: *turfanda*) taze, mevsiminden önce/sonra yetişen sebze/meyve. (Dilimizde mevsiminden önce olana "ilk turfanda", sonra olana "son turfanda" denir.)

ترفه tereffüh A. a. refaha kavuşma, eli genişleme, geçim düzeyi yükselme,

ترفيد terfid A. a. (birini) ululama, (birine) büyüklüğünün gerektirdiği biçimde/ yolda saygılı davranma.

ترفع terfi' A. a. 1 (-i) yükseltme, (-i) yukarıya/yükseğe kaldırma, 2 bir üst dereceye çıkarma, rütbesini yükseltme, 3 rütbe alma, bir üst dereceye çıkma. -**terfi' etmek** üst dereceye çıkmak, rütbesi yükselmek. -**terfi' olunmak** yükseltilmek.

ترفيعا terfian A. z. yükseltmek suretiyle.

ترفيق terfik A. a. (birini) (birinin) yanına katma, (birini) (birine) arkadaş/yoldaş etme.

ترفيقا terfikan A. z. (-i) yanına katmak/ yoldaş etmek suretiyle.

ترفيل terfil A. a. 1 (-i) büyütme, (-i) uzatmak, 2 ed. (aruzda) *mütefilün* parçasını *mütefilâtün*, ya da *mütefâilün* parçasını *mütefâilâtün* yapma.

ترفه terfie A. a. evlenen kimseyi "Allah dirlik, düzenlik versin" diyerek kutlama.

ترفه terfih A. a. refahını artırma, refah seviyesini yükseltme.

ترقب terakkub A. a. gözleme, bekleme.

ترقص terakkus A. a. raks etme, oynama.

ترقع terakku' A. a. (-i) sıkıntı çekerek ve emek harcayarak kazanma.

ترقق terakkuk A. a. (birini) acıma, (birine karşı) acıma duygusu kabarma.

ترقى terakki A. a. 1 yukarı çıkma, yükselme, 2 ilerleme, ileri gitme, bulunduğu durumdan daha iyi bir duruma gelme/ kavuşma.

ترقى terakki-perver F. s. ilerleme isteyen.

ترقى جوى/جو terakki-cû/y F. a. ilerici, ilerleme ve gelişme yanlısı kimse.

ترقى جويانه terakki-cûyâne F. z. ilerleme ve gelişme yanlısı kimseye yakıştır/yaklaşacak yolda ve biçimde.

ترقيش terkiş A. a. sözü süsleme/sanatlı yolda söyleme/kullanma, söze süslü bir görünüm kazandırma.

ترقيص terkis A. a. (-i) raks ettirme, (-i) oynatma.

ترقى terkî A. a. yamama, yama yapma.

ترقيق terkiq A. a. 1 (bir kimseyi) kul/ca-riye etme, 2 (söze) incelik kazandırma, incelik taşıyan bir sözün anlamını mecazlı kullanım yoluyla güzelleştirme.

ترقيم terkim A. a. 1 rakamla işaretleme/ yazma, 2 (sözü) yazıya dökme, harf kullanarak yazma.

ترقين terkin A. a. (-i) silme, (-i) kaldırma, (iptal işareti ile -in) geçerliğini yok etme.

ترك terk A. a. (-i) bırakma, (-i) bir yana atma, (-den) vazgeçme. -**ترك ادب terk-i edeb** F. a. saygısızlık, edep dışı davranış. -**ترك دنيا terk-i dünyâ** F. a. dünyayı bir yana atma.

ترك تازى türk-tâzî F. a. 1 koşma, seğirtme, hızla dolanma, 2 göz açtırmayacak çabuklukla bir yeri basma.

تركب terekküb A. a. (bir şey) (başka bir şeyle) karışık birleşme, (birden çok şey bir araya getirilerek) birbiriyle karışık karışım hâline gelme.

تركش terkeş F. a. sadak, ok kutusu/çantası, bk. **تركش tir-keş**.

ترككün terekkün A. a. rütbe kazanma, yükselme, büyük adam sırasına geçme. -**tere-kkün eylemek** büyük adam sırasına geçmek, yükselmek.

ترکه terike A. a. (T. k. dili: *tereke*) ölen kimsenin mirasçılara kalan malı.

تركيب terkib A. a. 1 (bir şeyi) (başka bir şeyle/şeylerle) karıştırma, karışım elde etme, 2 birbirine karıştırılan şeylerden elde edilen şey, karışım, 3 dilb. birkaç kelimeden oluşan söz birliği, 4 dilb. birbirine bağlı birkaç cümleden oluşan söz, ibare, 4 birden çok şifalı maddenin karıştırılmasıyla elde edilmiş madde, ilaç. -**تركيب بند terkib-i bend** F. a. ed. kafiyeleleri ayrı çok parçadan oluşan, her parçası sonunda aynı vezinde ve iki mısraı da kafiyeli bir beyit bulunan manzume.

تركيز terkiz A. a. (kargı/sancak vb.) yere saplayıp dikme.

تركك terkik A. a. (-e) tutukluk verme, (-in) tutukluk yapmasına yol açma, (-in) olağan durum ve yapısını bozma/ değişmesine sebep olma.

ترعمرم teremrüm A. a. söz söyleyecek gibi davranmakla birlikte söylemeyip suskun kalma.

ترعممül teremmül A. a. (kadın) (ölüm sebebiyle) kocasız/dul kalma.

ترميد termid A. a. (-i) yakıp kül etme, (-i) kül hâline getirme.

ترميم termim T. a. (-i) onarma, (-i) yıkık ve bozuk yerlerini onarak yenileme.

ترنج türunc F. a. (T. k. dili: *turunc*) portakala benzer, suyu acımtırak bir tür meyve.

ترنجبين terencebin A. a. kudret helvası, balsıra, Basra balı.

ترنجي türünci F. s. (T. k. dili: *turuncu*) portakal renginde.

ترنج terannuh A. a. 1 (sarhoşluk ya da baş dönmesi gibi başka bir sebeple) iki yana salınarak, yalpalayarak yürüme, 2 (bitkiler/ağaç dalları) rüzgârla sallanma.

ترنم terennüm A. a. hoş, güzel ezgilerle şarkı söyleme.

ترة tere T. a. yaprakları salata gibi yenen acımtırak bir ot.

ترهات *türrehât* A. ç. a. boş, anlamsız, saçma sapan sözler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
ترهيب *terehhüb* A. a. rahip olma, rahip gibi sürekli kulluk ederek yaşama.
ترهيب *terhib* A. a. (-i) korkutma, (-i) çekindirme.
ترهيبا *terhiben* A. z. korkutma suretiyle.
ترووح *terevvuh* A. a. (bir şeyden) koku alma.
ترووح *teravvu'* A. a. (-den) korkma/ürkme.
ترويح *tervic* A. a. 1 değerini artırma, arandır ve istenir yapma, 2 geçirme, geçerli hâle getirme.
ترويح *tervih* A. a. 1 kokulu hâle getirme, 2 rahatlamasını sağlama.
ترويح *terviha* A. a. ramazan geceleri kıtlanan teravih namazının her dört rekâtı.
ترويق *tervik* A. a. (-i) durultma, (-i) süzüp duru hâle getirme.
ترويه *terviye* A. a. 1 derin derin ve inceden inceye düşünme, 2 (-i) suya kandırma: يوم الترويه *yevmü't-terviye* zilhicce ayının sekizinci günü, arife gününden bir önceki gün. Hacıların suyu olmayan Minâ'ya gittikleri gündür.
ترياق *tiryâk* A. a. aş. m. bk.
ترياق *tiryâk* F. a. panzehir, zehrin etkisini yok etme özelliği olan madde.
ترياقى *tiryâkî* F. a. tütün, afyon gibi keyif verici madde bağımlısı.
تريد *terid* F. a. (T. k. dili: *tirit*) 1 kızartılmış ekmek parçaları üzerine et suyu dökülerek yapılan yemek, 2 T. mec. çok yaşlı, kocamış. -*tirit* kesilmek elden ayaktan düşmek, çok yaşlanmak.
تريكه *terike* A. a. evde kalmış kız.
تز *tez* T. z. (< F. *tiz*) hızlı, çabuk, çabucak, hızla. Acele olarak. s. sabırsız, beklemeyi sevmeyen (kimse). -*tez canlı* sabırsız, çabuk sıkılan, beklemek istemeyen/beklemeyi sevmeyen (kimse).

تراحف *tezâhuf* A. a. savaş sırasında iki taraf askeri birbirine iyice yakınlaşma, dokunma, çatışma.
تراحم *tezâhum* A. a. aşırı kalabalıktan birbiri üstüne yığılma, sıkışma.
تراور *tezâvür* A. a. birbirini ziyaret etme.
تراول *tezâvül* A. a. bir şey yapmaya, bir şey var etmeye/meydana getirmeye çalışma.
ترايد *tezâyüd* A. a. artma, çoğalma.
تريد *tezebbüd* A. a. 1 (sıvı madde) köpüklenme, köpürme, 2 (süt/yoğurt vb.) kaymaklanma, kaymak bağlama.
تريب *tezbib* A. a. yaş yemişi kurutma.
تبرير *tezbir* A. a. yazma, kaleme alma.
تربيل *tezbil* A. a. (toprağa) gübre atma.
تزر *tezahhur* A. a. (deniz) kabarma, dalgalanıp köpürerek kıyıya vurma/taşma.
ترفيت *tezfî* A. a. ziftleme, zift sürme.
ترقم *tezakkum* A. a. zorla yutma, (yenen şey) boğazından kolay geçmeme.
تركى *tezekki* A. a. kendini kötülükten ve günahattan arındırma.
تركيه *tezkiye* A. a. 1 arındırma, arı duru hâle getirme, 2 (bir kimsenin) günahsız, suçsuz, doğru, temiz, güvenilir olup olmadığını kendisini tanıyanlara sorup öğrenme/anlama. - (meyyiti) *tezkiye etmek* gömmeye hazır duruma getirdikten sonra cenazede bulunan cemaatten ölüyü nasıl tanıdıklarını/iyi bir kimse/iyi bir Müslüman olup olmadığını sormak, 3 malın zekâtını verme; *tezkiyesi bozuk* adı kötüye çıkmış, kötülükle ünlenmiş, kimsenin iyi ve güvenilir olduğuna tanıklık etmediği/etmeyeceği kimse. -*tezkiye-i şühûd huk.* bir davada şahitlerin güvenilir olup olmadıklarını mahkemenin araştırması. -*تركيه نفس* *tezkiye-i nefis* F. a. benliğini arındırma.
ترلزل *tezeltül* A. a. sarsılma, sallanma, sarsıntı. -*ترلزل* *tezeltül-i arz* F. a. yer sarsıntısı.

ترلق *tezelluk* A. a. sürçme, kayma.
ترليق *tezlik* A. a. (-i) sürçtürme, (-i) kaydırma, (-in) sürçmesine yol açma/kaymasını sağlama.
ترمل *tezemmül* A. a. sarınma, bürünme.
ترمیل *tezmil* A. a. (çocuğa) giysi giydirme, (bebeği) giysi içine koyup sarma.
ترمیم *tezmim* A. a. (atı) yularlama, (ata) yular takma.
ترنبر *tezenbür* A. a. kendini satma, rahatsız edici biçimde büyüklük taslama.
ترندق *tezenduk* A. a. Hak yolundan çıkma, zındık olma.
ترنيد *teznid* A. a. çakmak taşıyla ateş çıkarma.
ترهد *tezehhüd* A. a. kendini Tanrı kulluğu yoluna verme, sürekli kulluk etme.
تزوج *tezevvüc* A. a. evlenme, (erkek) nikâh ile eş edinme.
تزود *tezevvüd* A. a. (yol için/yolda yemek üzere) yanına azık alma.
تزويج *tezvic* A. a. (bir kızı) (bir erkeğe) nikâhlama, eş olarak verme.
تزويد *tezvid* A. a. (yola gidene) azık verme, (yola giden için) azık hazırlama.
تزوير *tezvir* A. a. yalanı allayıp pullama, yalanı hile yoluyla doğru diye yutturmaya çalışma.
تزويرا *tezviren* A. z. yalan sözü allayıp pullamak suretiyle.
ترين *tezeyyün* A. a. bezenme, süslenme. -*cylemek* süslenmek.
تريد *tezyid* A. a. (-i) artırma, (-i) çoğaltma.
تريف *tezyif* A. a. 1 (-i) geçersiz kılma, (-i) çürütme, 2 (-e) çürük, kalp ve sahte gözüyle bakma, 3 ... ile eğlenme, (-i) hafife alma.
ترين *tezyin* A. a. (-i) süsleme, (-i) donatıp bezeme.
تسابق *tesâbuk* A. a. (iki kişi/taraf) birbirini geçmeye çalışma, yarışma.
تساقط *tesâkut* A. a. birbiri ardınca düşme, düşüşme.

تسال *tese'ül* A. a. dilenme, dilencilik etme.
تسالف *tesâlûf* A. a. (iki kişi birbiriyle) bacanak olma.
تسامح *tesâmuh* A. a. 1 birbirine güçlük çıkarmadan, kolaylık göstererek davranma, 2 birbirinin kusuruna bakmama, 3 görmezden gelme, göz yumma, kayıtsız davranma, 4 ed. bir kelimeyi asıl yerinden başka bir yerde bir ilgi ve yakınlık bulunmadan kullanma.
تسامع *tesâmu'* A. a. (bir sözü/haber) işitmiş olmakla tanıklık etme.
تساهل *tesâhül* A. a. birbirine karşı aksilik etmeyip yumuşak davranma, kolaylık gösterip anlayışlı davranma.
تساوى *tesâvî* A. a. bir ve denk olma, denklik. -*تساوى ليل و نهار* *tesâvî-i leyl ü nehâr* F. a. gece ile gündüzün sürelerinin denk olması.
تسايف *tesâyûf* A. a. kılıçla vuruşma, kılıçlaşma, kılıç kılıca gelme.
تسائل *tesâül* A. a. birbirine sorma, soruşma.
تسبب *tesebbüb* A. a. sebep olma.
تسيح *tesbih* A. a. 1 "Sübhâna'llâh", yani: "Seni her türlü kusur ve eksikten uzak tutar kutsarım Allah'ım" deme, 2 değerli ve değersiz maddelerden/taşlardan yapılmış doksan dokuz taneli dizi. -*tesbih çekmek* her tane için bir kez "Sübhânallah" diyerek/Allah'ın güzel adlarından birini anarak/belli dua ve ayetleri okuyarak yapılan kulluk gösterisi.
تسيح *tesbi'* A. a. (-i) yediye ayırma, (-i) yedi parçaya bölme.
تسيك *tesbik* A. a. (altın, gümüş gibi bir madeni) eritip kalıba dökme.
تسيل *tesbil* A. a. 1 (birini) yola koyma, gönderme, 2 (bir şeyi) Allah yolunda vakfetme, 3 (bir şeyden) Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla yararlandırma.

تستّر *tesettür* A. a. örtünme, kapanma, gizlenme. (Daha çok kadınların erkeklerden kaçmaları hakkında kullanılır.)
تسجد *tesecüd* A. a. secde etme, başını yere koyup Yüce Yaratıcı'ya kulca yaklaşma.
تسجیع *tescî* A. a. ed. (nesirde) iki söz birliğinin sonlarındaki kelimeleri sesçe denkleştirme.
تسجیل *tescîl* A. a. deftere geçirme, kayda alma, kayıt defterine yazma.
تسجین *tescîn* A. a. (suçluyu) hapse atma, hapishaneye kapama.
تسحیر *teshîr* A. a. sihir yapma, hile ile aldatma.
تسحیر *tesahhur* A. a. maskaralık etme, el alemleri kendine güldürme.
تسحیرکار *tesahhurkâr* F. a. maskaralığı, el alemleri gülünç olmayı kendine iş edinmiş kimse.
تسخن *tesahhun* A. a. ısınma, kızma.
تسخیر *teshîr* A. a. (-i) ele geçirme, elde etme; kazanma. -*teshîr* eylemek ele geçirmek.
تسخین *teshîn* A. a. (-i) ısıtma, (-i) kızdırma.
تسدید *tesdid* A. a. (-i) uzunluğuna doğrultma.
تسدیس *tesdis* A. a. (-i) altıya bölme/altıya tamamlama, 2 (bir şekli) altı köşeli yapma, 3 ed. bir manzumenin her beytine dörder mısra ekleyerek onu altı mısralı bir bent hâline getirme, 4 gökb. iki gök cismi arasında 60 derecelik açı bulunması.
تسرع *teserru* A. a. seğirtme, hızlı davranma.
تسری *teserrî* A. a. 1 odalık edinme, cariye alma, 2 odalık gibi kullanma.
تسرب *tesrib* A. a. (-i) gönderme, yollama. (Daha çok asker hakkında kullanılmıştır.)
تسریع *tesrîc* A. a. (hayvanı) eyerleme.

تسریح *tesrîh* A. a. (kadını) boşama.
تسریر *tesrîr* T. a. (birini) sevindirme, (birinin) gönlünü hoş etme.
تسریر *tesrîr* T. a. (birini) sevindirme.
تسریر *tesrî* A. a. (-i) hızlandırma, (-e) hız kazandırma.
تسریر *tesrîan* A. z. hızlandırma suretiyle, hız vermek için.
تسریق *tesrîk* A. a. (birini) hırsızlıkla suçlama, (birine) "Sen hırsızısın" deme.
تسریه *tesrîye* A. a. gam ve kederi sürüp giderme.
تسطیح *testih* A. a. (-i) yassı etme, yassı hâle getirme.
تسطیر *testîr* A. a. (bir emri/bir hükmü) yazma, satırlar hâlinde yazıya geçirme.
تس *tûs* A. a. dokuzda bir.
تسعه *tis'a* A. s. dokuz: *eflâk-ı tis'a* "dokuz felek".
تسعون *tis'ûn* A. a. doksan.
تسعيد *tes'id* T. a. (bir şeyi/durumu) uğurlu sayma, (bir şey/durum hakkında) "Uğurlu olsun" deme.
تسعر *tes'îr* A. a. (bir malın/eshyanın) satış değerini belirleme, (bir mala/eshyaya) narh koyma.
تسعين *tis'in* A. a. bk. *tis'ûn*.
تسعين *tis'in* A. a. doksan.
تسفل *teseffül* A. a. 1 (bir nesnenin/birinin) değeri düşük ve aşağı olma, 2 (-in) değerini azaltma/aşağı düşürme, 3 (bir kimseyi) aşağılama, küçük düşürme/görme.
تسفه *teseffüh* A. a. sefih olma, parasını/pulunu zevk ve eğlence yolunda akılsızca savurup tüketme.
تسفير *tesfir* A. a. (birine) sofraya, yani yenmeye hazır yemek/öğünlük göndermek.
تسفیف *tesfîf* A. a. (ilaç için) toz hâline getirme.
تسفیله *tesfil* A. a. (birini) aşağılama, bayağı duruma düşürme.

تسفيه *tesfîh* A. a. (bir kimse için) "Alçaktır, alçağın biridir." deme.
تسكف *tesakkuf* A. a. 1 papaz olma, Hristiyan papazı kimliği kazanma, 2 (binaya) tavan yapma, (bina) tavanlı hâle getirilme.
تسكیف *teskîf* A. a. 1 (bir Hristiyan'ı) papaz etme, (bir Hristiyan din adamını) piskopos rütbesiyle görevlendirme, 2 (bir binayı) tavanlama.
تسکیم *teskîm* A. a. 1 hasta etme, hastalandırma, 2 (biri/bir şey için) "Sağlığı bozuktur, hastalıktır; doğru ve sağlıklı değildir." deme.
تسکيه *teskiye* A. a. (yeri) sulama, (araziye) su verme.
تسکر *tesekkür* A. a. sarhoş olma.
تسکن *tesekkûn* A. a. yatışma, sükûn bulma.
تسکر *teskir* A. a. (birini) sarhoş etme.
تسکین *teskîn* A. a. 1 (bir şeyin şiddetini) yatıştırıp durgun ve dingin duruma getirme, 2 (-i) rahat ve huzura kavuşturma, (-in) kafa ve gönül dinginliği sağlama. -*etmek* (-i) yatıştırmak, (-i) durgun ve dingin duruma getirmek.
تسل *tesellâ* F. a. avunma; bk. *teselli*.
تسل *tesellüb* A. a. 1 soyunma, 2 (eşi ölen kadın) süsten püsten arınıp matem elbisesi giyinme.
تسلح *teselluh* A. a. silahlanma, silah kuşanma.
تسلل *teselsül* A. a. zincir halkaları gibi birbirine ulanıp gitme, kesintisiz olarak birbiri ardınca gelme, ardı sıra gelip birbirini izleme.
تسلط *tesellut* A. a. (-e) sataşma, (kendi işini/istegini gerçekleştirmek için) başkasının haklarına saldırıp zora başvurma.
تسلف *tesellûf* A. a. 1 bir malın parasını teslimden önce alma, 2 (birinden) ödünç alma.

تسلّم *tesellüm* A. a. teslim olunan/verilen şeyi alma.
تسلي *teselli* A. a. (-i) avutma, (herhangi bir sebeple üzgün, acılı, gönlü kırık bir kimseyi) güzel sözler, öğütler, sevinçli haberlerle rahatlatma. -*teselli* bulmak avunmak. -*teselli* vermek (-i) avutmak.
تسلي بخش *teselli-bahş* F. s. teselli edici, avutucu (kimse/durum).
تسليت *tesliyet*, *tesliye* A. a. (-e) teselli verme, (-i) avutma. -*tesliye etmek/vermek* üzüntülü/acılı bir kimseyi avutma.
تسليح *teslih* A. a. (askeri) silahlandırma.
تسليح *teslih* A. a. (hayvanın) derisini yüzüp çıkarma.
تسلط *teslit* A. a. (-i) (-e) sataştırma, (-i) (-in) üstüne saldırtma.
تسليل *teslîl* A. a. (kılıcı) kınından çekip çıkarma/sıyırma.
تسليم *teslim* A. a. 1 (bir şeyi/kimseyi) yerine/sahibine verme: *t-i rûh* "can verme", 2 ileri sürülen bir şeyin doğru ve gerçek olduğunu kabul etme, 3 bir buyruğa/görüşe ister istemez boyun eğme, rıza gösterme, 4 selâm verme, esenlik dileme. -*teslim etmek* doğru ve gerçek olduğunu kabul etmek.
تسليمیت *teslimiyyet* T. a. (bir buyruk ve görüşe) itirazsız boyun eğme, hiç tereddüt göstermeksizin birinin hükmüne uyma.
تسمم *tesemmüm* A. a. zehirlenme.
تسمن *tesemmün* A. a. semirme, şişmanlama.
تسمي *tesemmi* A. a. (bir adla) adlanma.
تسميت *tesmî* A. a. aksıran kimseye "Yerhamûka'llah" diyerek dua etme.
تسمير *tesmîr* A. a. (-i) çivileme, (-e) çivi çakma, (-i) çiviyle bir yere bağlama.
تسميع *tesmî* A. a. (-i) duyurma.
تسميم *tesmîm* A. a. (birini) zehirleme, zehir vererek öldürme.

تسمين *tesmin* A. a. (-i) semirtme.
تسميه *tesmiye* A. a. 1 (-e) ad verme/koy-
 ma, 2 "Bismillâh" deme.
تسنن *tesennün* A. a. 1 Sünni olma, 2 Hz.
 Peygamber'in sünnetlerini geçerli tut-
 ma/sayma, sünnetlere uyma, 3 yaşlan-
 ma, yaşı artma, 4 diş çıkarma.
تسним *tesnim* A. a. cennette bir ırmağın
 adı.
تسهر *tesehhür* A. a. gece uyumayıp uya-
 nık olma.
تسهيل *teshil* A. a. (-i) kolaylaştırma, kolay
 hâle getirme.
تسهيلات *teshilât* A. ç. a. kolaylıklar.
تسوى *tesevvî* A. a. (bir yeri) düzleme, (bir
 yeri) düz duruma getirme.
تسويد *tesvid* A. a. 1 (-i) karartma, ak iken
 kara hâle getirme, 2 müsvedde olarak
 yazma, 3 sonradan temize çekmek üze-
 re yazılan yazı, karalama.
تسويغ *tesviğ* A. a. (-i) uygun ve yapılabilir
 bulma/görme, (-i) yasak saymayıp ya-
 pılmasına/işlenmesine yol verme.
تسوف *tesvif* A. a. (-i) (geçerli bir sebep
 olmaksızın) sonraya bırakma, savsak-
 layıp geciktirme.
تسويك *tesvik* A. a. misvakla diş temizleme.
تسويل *tesvil* A. a. aslında çirkin ve kötü
 olan bir şeyi güzel gösterip aldatma; al-
 datmaca.
تسويلات *t.ât* A. ç. a. aldatmaya dönük şey-
 ler, aldatmacalar.
تسويه *tesviye* A. a. 1 düzeltme, düz ve
 düzgün duruma getirme, 2 yapma, be-
 cerme, 3 bitirme.
تسيار *tesyâr* A. a. 1 gitme, yürüme, 2 (-i)
 gönderme.
تسيع *teseyyüb* T. a. kayıtsızlık, tembel-
 lik, uyuşukluk, üşenmeklik, ihmalcilik.
تسير *tesyir* A. a. 1 (-i) yürütme, (-e) yol
 aldırma: *t-i sefâin* "gemileri yürüt-
 me".-*tesyir etmek* yürütmek. 2 (-i)
 gönderme.

تسيل *tesyil* A. a. (-i) sel gibi akıtma.
تشابه *teşâbüh* A. a. (iki şey) birbirine ben-
 zeme, (iki şey arasındaki) benzerlik.
تشاتم *teşâtüm* A. a. sövüşme.
تشاجر *teşâcür* A. a. (kişiler) (ağaçların
 dalları gibi) birbirine girişip dövüşme.
تشارك *teşârük* A. a. (biriyle) ortak olma,
 ortaklık etme.
تشاعب *teşâub* A. a. bölünüp kollara ayrıl-
 ma, kol kol, bölük bölük olma.
تشاعر *teşâur* A. a. şairlik taslama, şair ge-
 çinme.
تشاكل *teşâkül* A. a. (iki şey) birbirine uyma,
 (bir şey) başka bir şeyin şekline girme.
تشاکی *teşâki* A. a. şikâyetleşme, (iki kişi)
 birbiriyle dertleşme.
تشأم *teşe'üm* A. a. (-i) uğursuz sayma,
 (-e) uğursuz gözüyle bakma.
تشاور *teşâvür* A. a. (birbiriyle) danışma,
 görüş alışverişinde bulunma.
تشبث *teşebbüs* A. a. (işe) sarılma, güçlü
 bir istek ve kesin bir niyetle işe girişme.
تشبك *teşebbük* A. a. (bir şeyin parçaları)
 balık ağı gibi birbirine geçme, (bir şey)
 ağı şeklini alma.
تشبه *teşebbüh* A. a. (bir şey) (bir şeye)
 benzeme, (bir şey) (bir şeyi) andırma.
تشبيب *teşbib* A. a. ilkbahar ve sonbahar
 gibi mevsimleri/tabiat güzelliğini
 dile getiren kaside mukaddemesi. Çok-
 lukla gazel şeklinde düzenlenir.
تشير *teşbir* A. a. 1 (-i) bir uzunluk ölçü-
 süyle ölçme, 2 (-i) karışılma, (-i) karış-
 ıkla ölçme.
تشيع *teşbi'* A. a. (birinin) karnını doyur-
 ma.
تشبيك *teşbik* A. a. (-i) ağı şekline koyma.
تشبيه *teşbih* A. a. (-i) (-e) benzetme.-*teş-
 bih etmek* (-i) (-e) benzetmek.
تشئت *teşettüt* A. a. dağılma, dağınık du-
 ruma gelme.
تشقى *teşettî* A. a. bir yerde kışlama/kışı
 geçirme.

تشيت *teştît* A. a. (-i) dağıtma.
تشعع *teşeccu'* A. a. yığıtlık taslama, sahte
 yığıtlık gösterme, yığıtlık gibi davran-
 ma.
تشجع *teşci'* A. a. (-i) yüreklendirme
تشحذ *teşhiz* A. a. 1 bileme, (-i) keskin-
 leştirme, 2 *mec.* (-i) uyandırma, (-in)
 güç ve etkisini artırma.
تشخص *teşahhus* A. a. 1 biçim kazanma,
 biçime bürünme, 2 (birinin) kişi olarak
 yapı ve niteliğini hatırlama, zihinde
 canlandırma.
تشخيص *teşhis* A. a. 1 (-i) tanıma, ayırıp
 seçme, (birinin/bir şeyin) kim, ne ve
 nasıl olduğunu anlama, 2 *tıp* (hastalı-
 ığın) ne olduğunu belirleyip ortaya koy-
 ma, tanı.-*teşhis etmek* tanımak; kim,
 ne ve nasıl bir şey olduğunu anlamak/
 belirlemek.
تشدد *teşeddüd* A. a. şiddetlenme, yeğin-
 lik ve sertliğini giderek artırma.
تشديد *teşdid* A. a. 1 (-i) şiddetlendirme,
 (-in) yeğlilik ve sertliğini artırma, 2
 (-i) sağlamlaştırma, sağlam ve daya-
 nıklı duruma getirme, 3 *dilb.* bir harfi
 çift okuma ve üzerine "şedde" denilen
 işareti koyma, 4 harfi çift okutan işa-
 ret.
تشذب *teşezzüb* A. a. dağılma, dağınık
 hâle gelme.
تشعر *teşerru'* T. a. şeriate, yani: dinin
 buyruk ve yasaklarına uyma; davra-
 nışlarını dinin buyruk ve yasaklarına
 uydurma.
تشرف *teşerrüf* A. a. (ile) şeref kazanma.
تشريح *teşrih* A. a. 1 bitki, hayvan ve in-
 sanların yapısını, organlarının birbir-
 leriyle olan ilişkilerini inceleyen bilim,
 anatomi, 2 (bir konuyu) en ince nok-
 talarına, en küçük ayrıntılarına kadar
 gözden geçirerek açıklama, anlaşılma-
 dık ve eksik bir yanını bırakmaksızın
 gerçek çehresiyle gün yüzüne çıkarma.

تشريد *teşrid* A. a. 1 (bir hayvanı) ürkü-
 tüp kaçırma, 2 (birini) yanından kovup
 uzaklaştırma.
تشريع *teşri'* T. a. kanun koyma.
تشريف *teşrif* A. a. 1 (-e) şeref verme, (-i)
 şereflendirme, 2 T. (-e) gitme, gitme
 gelme, gidiş.
تشريفات *teşrifât* A. ç. a. 1 yüksek dereceli
 devlet memurlarının makam ve rütbe-
 leri göz önüne alınarak belirlenip yü-
 rürlüğe konan öncelik ve sonralıkları
 usulü, 2 resmi günlerde, alay ve bay-
 ramlaşmalarda, huzura çıkacaklarında
 devlet ileri gelenlerinin sıralarına ve
 sınıflarına, elçilerin kabul biçimlerine
 ve rütbe ve nişanların verilmesiyle il-
 gili işlere bakan daire, 3 *mec.* merasim,
 ciddiyet, içtenlikli olmayan davranış/
 ilişki.
تشريفاتي *teşrifâtî* F. a. teşrifatçı, resmi gün-
 llerde yapılan törenlerde ve davetlerde
 çağrılı kimseleri kurallara göre karşıla-
 mak ve ağırlamakla görevli kimse.
تشريق *teşrik* A. a. 1 ışıklandırma, aydın-
 latma, parlatma, 2 doğuya yönelme,
 yönünü doğuya çevirme: *eyyâm-ı teşrik*
 "zilhicce ayının on birinci, on ikinci ve
 on üçüncü günleri".
تشريك *teşrik* A. a. 1 (birini) ortak etme, 2
din Yüce Yaratıcı'ya ortak koşma.
تشرين *tişrin* A. a. (T. k. dili: *teşrin*) Rûmî
 aylardan sonbahar mevsimine rastla-
 yan 8. ve 9. ayların adı.-*تشرين اول* *teş-
 rin-i evvel* F. a. Rûmî ayların marttan
 başlayarak sekizincisi.-*تشرين ثانی* *teş-
 rin-i sâni* F. a. Rûmî ayların marttan
 başlayarak dokuzuncusu.
تشعب *teşâ'ub* A. a. bölünüp kollara ayrıl-
 ma, kol kol, takım takım olma.
تشعر *teşâ'ur* A. a. kıllanma.
تشعشع *teşâ'su'* A. a. 1 parlaklık ve göz
 kamaştırıcılık kazanma, 2 görkemlilik,
 gösterişlilik.

تشيب *teş'ib* A. a. (-i) birkaç bölüğe/kola ayırma, bölük bölük etme.

تشيل *teş'il* A. a. (ateşi) parlatma, alevlendirme.

تشفى *teşeffi* A. a. 1 (hastalık) iyileşme, sağalma, 2 öfke ve kin beslediği birinden öç almakla içi soğuma.

تشفيه *teşfiye* T. a. (hastayı) şifaya kavuşturma, iyileştirme.

تشق *teşakkuk* A. a. yarıp ayrılma.

تشق *teşkik* A. a. (-i) parçalara ayırma, (-i) yarma, (-i) yırtıp parça parça etme.

تشكر *teşekkür* A. a. şükretme, gördüğü iyiliğe/yardıma övgü ile karşılık verme.

تشك *teşekkük* A. a. şüphelenme, şüpheye düşme.

تشكل *teşekkül* A. a. şekle girme, biçim kazanma, şekillenme, bir biçimde varlık kazanma.

تشكى *teşekki* A. a. (bir haksızlığı, bir kötülüğü) yana yakıla dile getirme.

تشك *teşkik* A. a. (-i) şüphe içinde bırakma, (-i) şüpheye düşürme. -**teşkik ettirmek** (-in) şüpheye düşmesine yol açmak.

تشکیل *teşkil* A. a. 1 (-e) şekil verme, (-i) bir şekle/kılığa sokma, bir biçimde varlık kazandırma, 2 kurma, (-e) bir kurum varlığı/niteliği kazandırma.

تشلل *teşelşül* A. a. (su) atılarak akma, şarılta ve çağılta ile yukarıdan aşağıya dökülme.

تشلل *teşellül* A. a. (su) hızla ve şırıltılı bir biçimde dökülme, atılarak akma, şelâle meydana getirme.

تشمر *teşemmür* A. a. sığanma, (işe) harzılanma, (işe) girişmek üzere kol sıvama.

تشمس *teşemmüs* A. a. güneş vurma, güneş ışıklarının etkisinden rahatsız olma.

تشمع *teşemmu'* A. a. bal mumu görüntüsü kazanma.

تشمل *teşemmül* A. a. başa "şemle" denilen başlığı giyme, ihrama bürünme.

تشمم *teşemmüm* A. a. (-i) koklama.

تشمع *teşmi'* A. a. (-i) erimiş bal mumuna batırma.

تشمیت *teşmit* A. a. bk. **تسمیت** *tesmit*.

تشمیر *teşmîr* A. a. sıvama, yukarı doğru çekip toplama, aşağıdan yukarı doğru katlama. -**تشمیر ساق** *teşmîr-i sâk* F. a. baldırı/pačaları sıvama, yani: *mec.* (bir işe girişmek için) hazırlanma.

تشمس *teşmis* A. a. (-i) güneşli yere koyma, güneşe serme, (-i) güneşe tutma.

تشمع *teşmi'* A. a. (-i) erimiş balmumuna batırma.

تشمیل *teşmil* A. a. 1 ihrama bürünme, 2 kapsama, içine alma, ilgi alanı içinde bulunma/sayma.

تشمیم *teşmim* A. a. (-i) koklatma.

تشنج *teşennüc* A. a. 1 buruşma, buruşuk bir görünüm kazanma, 2 *tıp* (T. halk dili: **teşeniş**) (yara) azma; el ve ayak adalelerindeki bozulmayla titreme biçiminde ortaya çıkan bir tür sinir hastalığı.

تشنف *teşennüf* A. a. küpe takma.

تشنگان *teşnegân* F. ç. a. 1 susamışlar, 2 *mec.* pek istekli olanlar, çok hevesliler.

تشنگی *teşnegi* F. a. susuzluk.

تشنه *teşne* F. s. 1 susuz, 2 *mec.* pek istekli, çok hevesli.

تشنه دل *teşne-dil* F. s. *mec.* pek istekli (kimse).

تشنه لب *teşne-leb* F. s. susuzluktan dudakları kurumuş (kimse).

تشنیع *teşni'* A. a. (-i) kötüleme, (-in) ayıbını söyleme, (-i) yerme. -**teşni' eylemek** (-i) kötülemek, (-i) yermek.

تشنیف *teşnif* A. a. 1 (kulağa) küpe takma, 2 T. (güzel bir ses/bir haber/bir çağrı ve duyuru ile) kulağı süsleme.

تشنیف ساز *teşnif-sâz* F. s. (kulağı) süsleyici (nesne).

تشوش *teşevvüş* A. a. karışma, karmakarışık olma.

تشوق *teşevvuk* A. a. aşırı istek gösterme.

تشویر *teşvîr* A. a. 1 satılık hayvanı pazara çıkarıp alıcılara gösterme, 2 (bir kimseye) kendisini utandıracak bir davranışta bulunma.

تشویش *teşviş* A. a. 1 (-i) karmakarışık etme, (-i) karıştırma, 2 karışıklık. -**teşviş etmek** (-i) karıştırmak.

تشویشات *teşvişât* A. ç. a. karışıklıklar.

تشویق *teşvik* A. a. 1 özendirme, istek ve özlem uyandırma, 2 kışkırtma. -**teşvik etmek** 1) özendirmek, isteklendirmek, 2) kışkırtmak.

تشهد *teşehhüd* A. a. namazda oturma sırasında "ettahiyyâtü" duasını okuma. -**teşehhüd mikdârı** söz konusu duayı okuyacak kadar olan zaman aralığı, kısa bir süre.

تشهی *teşehhi* A. a. iştahlanma, (bir şeyi) çok isteme, (bir şeye karşı) çok istek duyma.

تشهیر *teşhîr* A. a. 1 (-e) ün kazandırma, 2 (-i) meydana koyma, (herkese) gösterme, bildirme, 3 (silah vb.) çekip sıyırma, gösterme. -**teşhîr etmek/eylemek** (-i) (-e) göstermek, (-in) (herkesçe) görülmesini sağlamak.

تشیح *teşeyyuh* A. a. 1 kendini yaşlı gösterme, yaşlıymış gibi görünme/davranma, 2 şeyhlik taslama.

تشید *teşeyyüd* A. a. yüksek ve sağlam olma.

تشیطن *teşeytun* A. a. şeytanlık etme, şeytanca davranma, şeytanlaşma.

تشیع *teşeyyu'* A. a. Şiiliğe girme, Şiiliği kabul etme.

تشید *teşyid* A. a. (-i) yüksek ve sağlam yapma/duruma getirme, 2 güçlendirme, güç kazandırma.

تشیی *teşyi'* A. a. (yola giden birini) ayrılık yerine kadar götürüp orada vedalaşma, geçirme; *zıddı*: استقبال *istikbâl*.

تصابی *tesâbi* A. a. kadınların gönlünü/sevgisini kazanacak şekilde âşıkçasına davranışlarda bulunma.

تصاحب *tesâhub* A. a. (-e) sahip çıkma, (-i) sahiplenme/koruyup kollama.

تصادفی *tesâdüf* T. a. (-i) aramaksızın bulma, karşısına çıkma, rast gelme.

تصادفا *tesâdüfen* A. z. rastlantı sonucu olarak, aramaksızın.

تصادفی *tesâdüfî* A. s. rast gele olan, rast gelelikle ilgili bulunan.

تصادم *tesâdüm* A. a. çarpışma, (sert/katı iki şey) birbirine çarpma.

تصارع *tesâru'* A. a. güreşme, birbiriyle güreş tutma.

تصاريف *tesârif* A. ç. a. tasrifler, bk. **تصرف** *tasrif*.

تصاعد *tesâud* A. a. yukarı çıkma/yükselme, ağma.

تصاغر *tesâğur* A. a. 1 küçük görünme, 2 kendini küçük gösterme.

تصافح *tesâfuh* A. a. el sıkışma; bk. **مصافحه** *musâfaha*.

تصالب *tesâlüb* T. a. (-i) haç şeklinde çatma, (damarlar) birbirine binişme.

تصانيف *tesânif* A. ç. a. kitaplar, eserler; bk. **تصنيف** *tasnif*.

تصاویر *tesâvîr* A. ç. a. resimler; bk. **تصویر** *tasvîr*.

تصبر *tesabbür* A. a. bk. **اصطبار** *istibâr*.

تصبی *tesabbî* A. a. çocukça davranma, çocuk tavrı takınma, âşıkçasına davranışlarda bulunma; bk. **تصابی** *tesâbi*.

تصحیح *tashih* A. a. 1 (-i) düzeltme, (yanlış/asılsız bir şeyin) doğrusunu/aslını bildirme, 2 (yanlış yazılmış bir harf/kelime/söz vb.) doğrusunu yazarak değiştirme, doğru biçime sokma. -**tashih etmek** 1) düzeltmek, düzgün hâle koymak, 2) doğrusunu yazmak.

تصحيف *tashîf* A. a. (yazıda) (harfî/kelimenin) yanlış yazma, (kelimenin) aslını değiştirip bozma.

تَصَدَّرَ *tesaddür* A. a. başa geçip oturma, (toplantıda) baş köşeye/en rütbeli kimşenin oturduğu yere oturma.

تَصَدَّعَ *tesaddu'* A. a. dağılma, ayrılma, yarılarıp çatlama.

تَصَدَّقَ *tesadduk* A. a. sadaka verme, (yoksullara/ihtiyaç sahiplerine) para yardımını yapma.

تَصَدَّى *tesaddi* A. a. (bir işe) başlama, girişme, kalkışma. -**tesaddi** kılmak başlamak, girişmek.

تَصَدَّرَ *tasdir* A. a. 1 (yazar) (kitabına/ese-rine) ön söz koyma, 2 yazma, kaleme alma. -**tasdir** eylemek yazmak.

تَصَدَّعَ *tasdi'* A. a. 1 baş ağrıtmak, (birinin) başını ağrıtmak, 2 *mec.* rahatsız etme, rahatsızlık verme.

تَصَدَّقَ *tasdik* A. a. (birinin sözüne) "Doğrudur/Gerçektir" deme, (bir sözü) doğrulama.

تَصَدَّقَ *tasdikan* A. z. doğrulama/"Doğrudur" deme suretiyle.

تَصَرَّفَ *tesarruf* A. a. 1 (genel anlamda) kullanma. -**tesarruf** etmek kullanmak, 2 dediğini yapmak suretiyle elinde bulunan güçle yönetme, 3 (-i) elde bulundurma, (bir malın/bir mülkün sahibi olarak) dediğince kullanma, 4 saçıp savurmadan kullanma, israftan sakınma, 5 gereğince ve yerli yerinde kullanarak artırma.

تَصَرَّحَ *tasrih* A. a. açık söyleme, açık açık bildirme, açıklama, açığa vurma.

تَصَرَّحَ *tasrihan* A. z. açıkça söyleyerek/bildirerek.

تَصَرَّفَ *tasrif* A. a. 1 (Yüce Yaratıcı) dediği gibi değiştirip başkalaştırma, dediğince yönetme ve yönlendirme. Bu anlamda çoklusu **تَصْرِيفَات** *tasrifât*'tır, 2 *dilb.* çekim. -**tasrif** etmek çekmek.

تَصَعَّبَ *tesa'ub* A. a. güçleşme, güç hâle gelme.

تَصَعَّدَ *tesa'ud* A. a. yukarı çıkma, ağma; yukarı çıkıp çevreye yayılma.

تَصَعَّبَ *tas'ib* A. a. (-i) güçleştirme; zıddı: **تَهَيَّلَ** *teshil*.

تَصَعَّدَ *tas'id* A. a. (-i) yukarı çıkarma, (-i) ağdırma.

تَصَعَّرَ *tas'ir* A. a. kendini büyük görmekten ötürü karşısındaki kimseye bakmayıp yüzünü bir yana çevirme.

تَصَغَّرَ *tasğir* A. a. 1 (-i) küçültme, 2 *dilb.* adları ve sıfatları küçültme anlamlı yapılarla kullanma.

تَصَفَّحَ *tesaffuh* A. a. dikkatle inceleme, inceden inceye araştırıp soruşturma.

تَصَفَّى *tesaffi* A. a. durulanma, duruluk kazanma.

تَصَفَّحَ *tasfih* A. a. 1 el çırpma, el ayalarını birbirine vurarak ses çıkarma, 2 (bir şeyi) yayvan duruma getirme, ince tabaka hâline getirme.

تَصَفَّرَ *tasfir* A. a. ısıklık çalma, ısıklıkla haberleşme.

تَصَفَّفَ *tasfif* A. a. (-i) sıralama, (-i) sıraya dizme, (-i) diziler hâline getirme.

تَصَفَّقَ *tasfik* A. a. (kuş) kanat çırpma.

تَصَفَّى *tasfiye* A. a. (-i) arıtma, (-i) arı duru hâle getirme.

تَصَفَّلَ *taskil* A. a. (-i) cilâlama, (-i) düzgün, parlak ve kaygan hâle getirme.

تَصَلَّبَ *tesallüb* A. a. 1 katılaşıma, 2 (dinî konularda) katı ve tutucu olma.

تَصَلَّفَ *tesallüf* A. a. (kendi ölçüsünün ve değerinin yüksekliğini ileri sürerek) övünme, değerini olduğundan fazla gösterip başkalarının övgüsünü sağlamak suretiyle bu iddiasını doğrulama.

تَصَلَّبَ *taslib* A. a. (-i) katılaştırma, (-i) katı hâle getirme.

تَصَلَّى *tasliye* A. a. (Hz. Peygamber'e) salavat getirme, "Salla'llâhü aleyhi ve sellem", yani: "Allah'ın dua ve övgüsü üzerine olsun" deme.

تَصْمَيْتَ *tasmît* A. a. (birini) susturma, (birinin) sesini kesme/konuşmasını engelleme.

تَصْمِيمَ *tasmim* A. a. (bir şeye) kesin olarak geri dönmek üzere niyet etme, geri dönmeksiz niyet.

تَصَنَّعَ *tesannu'* A. a. (bir şeyi) (sanat süsüyle donatarak ve gereksiz emek harçayarak) olduğundan daha iyi, daha süslü ve daha değerli gösterme.

تَصَنَّعَ *tasni'* A. a. 1 (-e) sanat bakımından son derecede ustalıklı bir biçim ve görünüm kazandırma, olanca ustalığını sergileyerek çok güzel ve değerli bir eser yapma/ortaya koyma, 2 düzmece/sahte olarak yapma.

تَصْنِيعَات *tasniât* A. ç. a. düzmece şeyler.

تَصْنِيفَ *tasnif* A. a. 1 bölüm bölüm, takım takım ayırma, 2 yapma, meydana getirme, var etme. -**tasnif** etmek meydana getirmek, (bir çalışmayı) kitaplaştırmak.

تَصْنِيفَات *tasnifât* A. ç. a. 1 kitap hâline getirilmiş çalışmalar, kitaplar, 2 *man.* mantığın önermelerin zihinde oluşmasını ve teoremleri konu alan kısmı.

تَصَوَّرَ *tesavvur* A. a. 1 zihinde canlandırma, düşünce olarak biçimlendirme, varmış gibi göz önüne getirme, 2 düşünce, niyet, maksat. -**tesavvur** etmek zihinde canlandırmak, düşünmek.

تَصَوَّرَ *tesavvuri* A. s. dış varlığı olmayan, zihinde var edilmiş olan (şey).

تَصَوَّفَ *tesavvuf* A. a. *fels.* Yüce Yaratıcı'ya yakınlaşma yolu, dünya bağlarından ve nefsin kötü isteklerinden tamamen sıyrılarak ergin insan olma amacı ile girilen/tutulan yol; Tanrı, varlık ve oluş hakkında birtakım temel görüşleri olan dinî ve felsefî akım.

تَصَوَّبَ *tasvib* A. a. (-i) doğru bulma, (-in) doğru olduğunu bildirme, (bir kimsenin sözüne ve işine) "Doğrudur" deme. -**tasvib** etmek doğrulamak, "Doğrudur" demek.

تَصَوَّيْتُ *tasvit* A. a. seslenme, ses çıkarma.

تَصَوَّرَ *tasvîr* A. a. 1 (-e) biçim verme, (-i) biçimlendirme, (-i) bir kılığa koyarak sunma, sözle/yazıyla anlatma, 2 (bir şeyin) benzerini yapma, resmini çizme, 3 resim.

تَصَوِّرَات *tasvîrât* A. ç. a. biçimlendirmeler, biçim vermeler/kazandırmalar.

تَصَوَّغَ *tasviğ* A. a. (fili) çekimli hâle koyma, (erimiş madeni) kalıba dökme.

تَصَيَّدَ *tesayyüd* A. a. ava/avlanmaya gitme; *bk.* اصطیاد *istiyâd*.

تَصَيَّفَ *tesayyüf* A. a. yaz mevsimini bir yerde geçirme, yazlığa gitme.

تَضَاحَكَ *tezâhük* A. a. karşılıklı/birlikte gülme, gülüşme.

تَضَادَ *tezâd* A. a. 1 (iki şey) birbirine karşı olma, (iki şey arasında) karşıtlık ilişkisi bulunma, 2 *ed.* anlatımda anlamca birbirine karşıt iki kelimeyi bir bağlam içinde kullanma.

تَضَاعَفَ *tezâuf* A. a. çoğalma, iki kat artma.

تَضَجَّرَ *tezaccür* A. a. iç sıkılma, içinde sıkıntı duyma, sıkıntıya uğrama.

تَضَجَّعَ *tezaccu'* A. a. üşenip ağırdan alma, gevşek davranma.

تَضَرَّرَ *tezarrur* A. a. zarara uğrama, zarar görme.

تَضَرَّعَ *tezarru'* A. a. (Tanrı'ya) benliğini ezip yok ederek yalvarma, yakarma; yakarış.

تَضَعِيفَ *taz'if* A. a. 1 (-i) iki kat etme, (-i) bir o kadar artırma, çoğaltma, 2 (-i) zayıflatma, (-in) zayıflamasına yol açma.

تَضَلَّلَ *tazlil* A. a. (birini) doğru yoldan çıkarma, (birinin) kötü/yanlış yola sapmasına sebep olma.

تَضَمَّنَ *tezammün* A. a. (-i) içine alma, içinde bulundurma. -**tezammun** etmek içinde bulundurmak.

تَضَمِّدَ *tazmid* A. a. (yaraya) merhem sürme.

تَضَمَّنَ *tazmin* A. a. 1 (sebeplenen zarar ve ziyanı/borcu) ödeme, 2 bir

nesneyi başka bir nesne içine katma, 3 ed. başka bir yazarın sözüne kendi sözü içinde yer verme. -**tazmîn etmek** başkasının sözüne kendi sözü içinde yer vermek.

تضوع tezavvu' A. a. bir şeyin güzel kokusu çevreye yayılma.

تضييق tezayyuk A. a. daralma, sıkışma.

تضييع tazyi' A. a. harcama, elden çıkarma, tüketme: *t-i evkât* "vakti harcama/tüketme".

تضييق tazyik A. a. (-i) daraltma, (-i) baskı altında bırakma, (-i) sıkıştırma. -**tazyik etmek** (-i) baskı altında bırakmak, (-i) sıkıştırmak, (-i) zorlamak.

تطابق tetâbu' A. a. birbiri ardı sıra gitme, birbirini izleme, birinin ardından öteki gelme. -**tetâbu'-u izâfât** تطابق F. a. *dilb.* bir katkı alanla (tamlananla) bir katılımdan (tamlayandan) oluşan söz birliklerinin (ad ve sıfat takımlarının) yeni katılanlarla uzayışı.

تطابق tetâbuk A. a. (iki şey) (birbirine) uyma/uygun düşme: *t-u ârâ* "görüşlerin birbirine uygun düşmesi".

تطاول tetâvül A. a. 1 uzama, uzun sürme, 2 el uzatma, haksızlık etme, zor kullanarak başkasının hakkını elinden alma.

تطایر tetâyür A. a. dağınık olma, oraya buraya serpilme.

تطبيب tetabbüb A. a. tabiplik taslama, ilgisi ve bilgisi olmadığı hâlde tabipmiş gibi görünme.

تطبع tetabbu' A. a. birinin tabiatını benimsemek, biri gibi davranır olmak.

تطبيق tatbik A. a. 1 (-i) (-e) uydurma, (-i) (-e) uygun duruma getirme, 2 (-i) ile karşılaştırıp uygun olup olmadığına bakma. -**tatbik etmek** uydurmak, uygulamak.

تطبيق tatbikan A. z. (-in) uygunluğuna bakarak, (ile) karşılaştırmak suretiyle.

تطحين tathîn A. a. öğütme.

تطرب tetarrüb A. a. neşelenme, derin bir keyif duyma, sevinçten oynama.

تطرق tetarruk A. a. 1 yol bulma, (bir yolla) (-in) içine girme, 2 zarar gelme, zarara uğrama: *t-u ihtilâl* "bozulup başkalaşma/değersizleşme kaybına uğrama".

تطريب tatrib A. a. istek ve heves uyandırma.

تطريز tatrîz A. a. elbise yakalarına, yen ağızlarına ve önlerine sıрма, ipek vb. ile nakış işleme, kenar yapma.

تطعم teta"um A. a. (-i) tatma, (bir yiyeceğin/içeceğin) tadına bakma.

تطفل tetaffül A. a. asalak olma, asalaklık etme, (birine) bağlanma, uyma, (birinin) yanından ayrılmama.

تطليق tatlik A. a. (erkek) eşini boşama.

تطليه tatliye A. a. (sıva, boya, renk verici nesne vb. ile) sıvama, kaplama, boyama.

تطمین tatmîn A. a. 1 gönül doygunluğu ve durgunluğu verme, 2 (istenen şeyin elde edilmesiyle/olmasıyla) gönül doygunluğuna erme; doygunluk hâli. -**tatmîn etmek** gönül doygunluğu ve durgunluğu vermek. -**tatmîn olmak** gönül doygunluğuna ermek, doygunluk hâline kavuşmak.

تطهير tetahhür A. a. (maddi ve manevî olarak) temizlenme, arınma. -**tetahhür bulmak** yıkanmak, pislikten arınmak, temizlenmek.

تطهير tathîr A. a. (maddi ve manevî yünden) temizleme, arındırma: *t-i kalb* "kalbi temizleme", *t-i libâs* giysiye temizleme".

تطوس tetavvüs A. a. tavus gibi rengârenk elbise giyme.

تطوع tetavvu' A. a. nafile namaz kılma.

تطوف tetavvuf A. a. ziyaret amacıyla bir yerin çevresini dolanma, (hac sırasında) Kâbe'nin çevresini dolanma.

تطوق tetavvuk A. a. boyuna gerdanlık vb. takma.

تطويق tatvîk A. a. boyna gerdanlık vb. süs eşyası takma.

تطويل tatvîl A. a. (sözünü) uzatma.

تطويلات tatvilât A. ç. a. can sıkıcı uzun ve gereksiz sözler.

تطيب tetayyüb A. a. güzel koku sürünme.

تطير tetayyür A. a. (-i) uğursuz sayma, uğursuzluğa yol açacakmış duygusuna kapılma.

تطيب tatyîb A. a. beğenme duygusunu okşama, zevk verme, hoşlandırma: *t-i hâtır* "gönlünü hoş etme".

تظاهر tezâhür A. a. 1 (iki şey) birbirine görünme, 2 belirme, ortaya çıkma, 3 yardımlaşma, birbirini destekleme.

تظاهرات tezâhürât A. ç. a. destek ve yardım amaçlı gösteriler.

تظرف tezarrûf A. a. zarafet taslama, incelik satma.

تظلل tezallül A. a. gölgelenme, gölgede bulunma, gölgeye sığınma, gölgede oturma.

تظلم tezallüm A. a. yanıp yakılma, (uğradığı haksızlık, gördüğü kötülük karşısında) sızlanma, düştüğü kötü durumu dile getirme. -**تظلم tezallüm-i hâl** F. a. düştüğü durumu yanıp yakılarak anlatıp boyun bükme, merhamet dileme.

تظليل tazlîl A. a. (-i) gölgelik yere alma, (-i) gölgeye koyma/gölgeye koyarak güneşten koruma.

تظنن tezannün A. a. zan ile iş görme, keşinliği bilinmeyen bir şey/durum hakkında olabirliğe dayanan bir yargıda bulunma.

تظنى tezannî A. a. yuk. m. bk.

تظنيات tezanniyât A. ç. a. zan ile görülen işler; bk. *تظنى tezannî*.

تظهر tazhîr A. a. bir erkek eşine "Sen bana annemin arkası/sırtı gibisin." deme. (Nikâhı bozan sözlerdendir.)

تظهر tazhîr A. a. (-i) arkaya atma, yuk. m. bk.

تعادل teâdül A. a. (iki şey) birbirine denk olma, (iki şey arasındaki) denklik hâli.

تعادى teâdî A. a. (ik taraf) birbirine düşmanlık etme.

تعارض teâruz A. a. (görüş, düşünce, yargı vb. bakımından) birbirine karşı olma.

تعارف teârûf A. a. herkesçe bilinme/tanınma.

تعاسر teâsür A. a. (bir şey) güçleşme.

تعاشر teâşür A. a. birbiriyle hoş geçinme, yoldaşlık etme, arkadaşça düşüp kalkma.

تعاضد teâzud A. a. 1 kol kola girme, 2 mec. birbirini destekleme.

تعاطف teâtuf A. a. birbirine sevgi besleme, birbirine sevgi ve esirgeyişle davranma.

تعاطى teâtî A. a. verişme, birbirine verme: *t-i mekâtib* "mektuplaşma".

تعاطم teâzum A. a. göze büyük görünme.

تعاقب teâkub A. a. birbirini izleme, birbirinin ardı sıra yürüme: *t-i leyl ü nehar* "gece ile gündüzün birbirini izlemesi". -**etmek** birbirini izlemek.

تعاقد teâkud A. a. sözleşme, (iki kişi) aralarında sözleşme yapma.

تعالم teâlüm A. a. (bir şeyi) herkes bilme, (bir konu/bilgi) herkes tarafından bilinir olma.

تعالي teâli A. a. yüksek olma; yükseklik kazanma, yükselme. -**teâli etmek/eylemek** yükselmek.

تعالي teâla'llâh "Allah yükseltsin" anlamında dua cümlesi.

تعالي teâli-perver F. s. yükselmeyi gerekli gören ve o yolda girişimlerde bulunan (kimse).

تعامل teâmül A. a. bir yerde/bir işte öteden beri uygulanagelen, usul ve âdet değeri kazanan davranış, yerine getiriş tarzı.

تعامى teâmi A. a. görmezlenme, görmez görünme, görmezden gelme. -**teâmi etmek** görmezden gelmek.

تعاقب *teānuk* A. a. (iki kişi) birbirinin boy-nuna sarılma.

تعاهد *teāhūd* A. a. sözleşme.

تعاون *teāvūn* A. a. yardımlaşma.

تعاوید *teāvīz* A. ç. a. muskalar, hamayılar; bk. **تعویذ** *ta'vīz*.

تعاب *teab* A. a. 1 yorgunluk, 2 eziyet.-etmek eziyet etmek.

تعبد *teabbūd* A. a. 1 (Tanrı'ya) kulluk etme, kulluk görevlerini yerine getirme, 2 (birine karşı) aşırı derecede yaltaklanma, tapınırcasına yakınlık gösterisinde bulunma.-**teabbūd etmek** 1) (Allah'a) kulluk etmek, 2) (birine) tapınırcasına yaltaklanmak.

تعبس *teabbūs* A. a. yüzünü ekşitme.

تعبر *ta'bir* A. a. 1 (düşündüğünü, anlatmak istediğini) kelime ve söz kalıplarıyla aktarma, (düşünceyi) söz kalıplarına dökerek dile getirme, 2 söz, deyiş, 3 (düş) yorma.-**ta'bir etmek** söze dökme, dile getirmek.-**تعبر مشهور** *ta'bir-i meşhūr* F. a. atasözü değeri kazanmış, halk arasında yayılmış olan sözler.

تعبيه *ta'biye* A. a. (T. k. dili: **طایبه** *tabya*) ask. (askeri) uygun ve seçilip belirlenmiş yerlere koyup yerleştirmek.-**تعبيه** *ta'biyetü'l-ceyş* A. a. ask. askeri durumun ve yerin gereğine göre yerleştirme bilgi ve tekniği.

تعجب *teaccüb* A. a. şaşma, şaşakalma.

تعجل *teaccül* A. a. acele etme, acelecilik etme.

تعجن *teaccün* A. a. hamurlaşma, hamur hâline gelme.

تعجب *ta'cib* A. a. (birini) şaşırtma, hayrete düşürme.

تعجز *ta'ciz* A. a. 1 (birini) çaresizliğe düşürme, (birini) bir şey yapamaz durumda bırakma, 2 (birine) rahatsızlık verme, (birinin) canını sıkma/huzurunu kaçıрма.-**ta'ciz etmek** sıkıntı vermek.

تعجيل *ta'cil* A. a. 1 acele etme, sabırsızlık gösterme, 2 çabuklaştırma, (bir işin) bir an önce yapılıp bitirilmesini isteme.

تعجيم *ta'cim* A. a. (noktalı bir harfin) noktasını koyma.

تعجين *ta'cin* A. a. (-i) yoğurma, (-i) hamur hâline getirme.

تعداد *ta'dād* A. a. sayma.-**ta'dād olunmak** sayılmak.

تعدد *teaddüd* A. a. birden çok olma, sayısı artma. *f.-i zevcāt* "bir adamın birden çok eşi olma".

تعدي *teaddi* A. a. 1 (-i) aşma, öteye geçme, 2 haksızlık ve zorbalık etme, zarar verme, kan dökme, 3 (bir konuda) aşırıya kaçma, aykırı davranma, belli sınırları tanımama, 4 *dilb.* fiilin anlattığı oluş ve kılışın kişi ve nesne üzerindeki etkisi, geçişlilik.

تعديات *teaddiyāt* A. ç. a. zorbalıklar, zulümler.

تعديل *ta'dil* A. a. 1 (iki tarafı) denkleştirme, dengeye getirme, 2 (-i) dengeli hâle getirme, değiştirerek hafifletme, 3 değişiklik.

تعديه *ta'diye* A. a. 1 geçirme, öteye taşıma, 2 *dilb.* geçişsiz ya da geçişli fiil tabanlarını belli ekler getirerek geçişli ve ettirgen yapıya sokma.

تعذر *teazzür* A. a. 1 mümkün olmama, yapılamama, 2 güç olduğunu ileri sürme, affını isteme.

تعذيب *ta'zib* A. a. (-i) zorlama, (-e) eziyet etme, (-i) sıkıntıya sokma.

تعذير *ta'zir* A. a. asılsız özürler ileri sürme, bahane arama.

تعذيل *ta'zil* A. a. (birini) ayıplama, kınama.

تعرب *tearrüb* A. a. Araplaşma, Arab'a benzeme, Arap gibi olma.

تعريس *tearrüs* A. a. koca karısına karşı sevgisini gösteren davranışlarda bulunma.

تعريض *tearruz* A. a. 1 (-e) ilişme, (-e) takılma, (-e) sataşma, 2 (-e) saldırma; saldırı.

تعرضي *tearruzi* A. s. saldırı biçiminde olan; *zıddı: تدافعي* *tedāfui*.

تعرف *tearrüf* A. a. (bir şeyi) araştırarak bilme/tanım.

تعرفه *ta'rife* A. a. açıklama kâğıdı, üzerinde açıklayıcı bilgi bulunan yazı.

تعرق *tearruk* A. a. terleme.

تعري *tearri* A. a. soyunma, (-den) sıyrılma/uzaklaşma.

تعريب *ta'rib* A. a. *dilb.* (başka dilden alınan kelimeyi) Arapçalaştırma.

تعريض *ta'riz* A. a. 1 (dille/sözle) sataşma, 2 *ed.* örtülü bir şekilde dokundurma.

تعريف *ta'rif* A. a. 1 (bir şeyi) etraflıca, ayrıntılı olarak anlatma, iyice anlaşılabilecek biçimde bildirme, 2 bir şeyin ne ve nasıl olduğunu anlatan söz, 3 *dilb.* (Arapça'da) bir adı, önüne "harf-i tarîf, yani: belirlilik harfi" denen ال katarak, ya da belirli bir ada katmakla belirtme.

تعريق *ta'rik* A. a. (hastayı) terletme.

تعريه *ta'riye* A. a. (-i) soyma, (-i) sıyırma, (-i) üzerinden atma, (-i) kirden arındırma.-**تعريه نفس** *ta'riye-i nefis* F. a. benliği kötülük kirinden arındırma.

تعزز *teazzüz* A. a. 1 değer kazanma, ululuk sahibi olma, 2 kendini değerli görme, (başkalarına karşı) ululuk/üstünlük taslama.

تعزل *teazzül* A. a. (-den) ayrılma, çekilme; bk. **انعزال** *in'izāl*.

تعزيت *ta'ziyet* A. a. bk. **تعزية** *ta'ziye*.

تعزير *ta'zir* A. a. azarlama, kınama.

تعزية *ta'ziye* A. a. baş sağlığı dileme, "Başınız sağ olsun" deme.

تعسر *teassür* A. a. güçleşme.

تعسف *teassüf* A. a. yolsuzluk, haksızlık, zorbalık; bk. **اعتساف** *i'tisāf*.

تعسير *ta'sir* A. a. (-i) güçleştirme.

تعشق *teaşşuk* A. a. (-e) gönül verme, (-e) âşık olma.

تعشى *teaşşi* A. a. akşam yemeği yeme.

تعشير *ta'sir* A. a. 1 (mahsulün) onda birini alma, 2 (-i) ona bölme/ona tamamlama.

تعصب *teassub, taassub* A. a. 1 kendi din ve milliyetinden yana olma, taraftarlık, yandaşlık, 2 yandaş olmakta aşırıya kaçma, bağnazlık, fanatizm.-**تعصب جاهلانہ** *taasub-u cāhilāne* F. a. cahilce yandaşlık, yandaşlıkta cahil kimseye yaraşır ölçüde aşırılık.

تعصير *ta'sir* A. a. (bir şeyi) (içindeki öz suyu/yağı çıkarmak için) sıkma.

تعطر *teattur* A. a. güzel koku sürünmek.

تعطس *teattus* A. a. aksırma.

تعطف *teattuf* A. a. görüp gözetme, iyilikte bulunma.

تعطل *teattul* A. a. işsiz kalma, iş görmez/işlemez/işe yaramaz olma.

تعطير *ta'tir* A. a. (-i) güzel kokulu duruma getirme, (-e) güzel kokulu nitelik kazandırma.

تعطيس *ta'tis* A. a. (birini) aksırtma, (birinin) aksırmasına yol açma.

تعطيش *ta'tiş* A. a. (birini) susatma, susuzluğa uğratma. (birinin) susuz kalmasına yol açma.

تعطيل *ta'til* A. a. 1 işi durdurma, boşaltma, 2 çalışmaz/iş görülmez duruma getirme, 3 çalışmama, geçici olarak işi bırakma, 4 durdurma, kesme.

تعظيم *teazzum* A. a. büyüklük satma/taslama, kurulma.

تعظيم *ta'zim* A. a. (-i) ululama, (-e) büyük sayıp saygılı davranma.

تعظيماً *ta'zimen* A. z. ululamak suretiyle/amacıyla.

تعفف *teaffüf* A. a. iffetli olma, kendini ırz ve namusa dokunacak şeylerden kaçındırma.

تعفن *teaffün* A. a. kötü kokma, leş gibi koku yayma/salma.-**teaffün etmek** kokuşmak.

تعقد teakkud A. a. 1 düğümleme, bağlanma, 2 kapalı, anlaşılmaz olma.
تعقل teakkul A. a. akıl erdirmeye, zihnen anlayıp kavrama.
تعقيب ta'kib A. a. 1 (-in) ardı sıra gitme/gelme, (-i) izleme, 2 (-in) ardına düşme.-ta'kib etmek/eylemek (-in) ardı sıra gitmek, (-i) izlemek.
تعقيد ta'kid A. a. 1 (-i) düğümleme, 2 ed. sözü kör düğüm etme, ne denildiği anlaşılmaz duruma sokma.
تعقير ta'kir A. a. (birini) yaralayıp sinirlerini kesme.
تعقیم ta'kim A. a. 1 sonuçsuz, başarısız ve verimsiz bırakma, 2 tıp mikroptan arındırma, sterilizasyon.
تعكس teakküs A. a. tersine dönme, ters yüz olma.
تعلق tealluk A. a. 1 (bir şeyle) ilgi ve bağı olma, ilişki, 2 sevmeye, sevgi duyma; sevgi, ilgi.
تعلاقات teallükât A. ç. a. yakınlar, hısımlar (müteallikât yerine).
تعلى teallül A. a. (bir işi yapmayı geri bırakmak için/bir işi yapmayı istememekten ötürü) sebep ve bahane gösterme.
تعلم teallüm A. a. öğrenme, bilgi edinme.
تعلى teallün A. a. görünme, meydana çıkma, açık seçik görülür olma.
تعلى tealli A. a. yükselme, yükseğe çıkma/erişme.
تعلى ta'lik A. a. 1 (-i) asma, 2 (-i) askıda/aslı bırakma, (bir işin yapılmasını) (belirli bir zamana) erteleme, 3 bir yazı türü.
تعلى ta'likât A. ç. a. bir kitabın ele aldığı konuları düzeltmek/açıklamak için yazılan şeyler, görüş ve düşünceler.
تعلى ta'il A. a. (-i) sebep ve gerekçe olarak ileri sürme.
تعلى ta'lim A. a. 1 (-e) bilgi verme/aktarma, öğretme, öğretim, 2 (-i) yetiştirme, 3 ask. uygulamalı öğretim ve eğitim.-ta'lim etmek/eylemek öğretmek.

تعلى ta'limât A. ç. a. bir resmi iş yerinde üstten asta verilen, iş görme sırasında uyulması gereken noktaları bildiren yazı. Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]
تعلى ta'lin A. a. (-i) açık seçik görülür duruma getirme, meydana çıkarma.
تعلى ta'liye A. a. 1 (bir nesneyi) yükseltme, belli bir yüksekliğin üzerine çıkarma, 2 (mektuba/yazıya) başlık koyma.
تعلى teammüd A. a. (bir işi) kesin bir niyet ve yönelişle, bilerek ve isteyerek yapma.
تعلى teammüden A. z. zihinde tasarlayarak, bilerek ve isteyerek.
تعلى teammuk A. a. derinleşme, derine/derinine inme.
تعلى teammüm A. a. genelleşme, yayılma, yaygın duruma gelme.
تعلى teammi A. a. kör olma, gözleri görmez duruma gelme.
تعلى ta'mir A. a. 1 onarma, düzeltme, düzgün duruma getirme, 2 (bozuk, çalışmaz bir şeyi) çalıştır, iş görür duruma getirme.-ta'mir etmek onarmak, düzeltmek, iş görür/işe yarar duruma getirmek.
تعلى ta'mik A. a. 1 (-i) derinleştirme, 2 (bir konuyu) içyüzüne erişecek biçimde derinliğine araştırıp inceleme.
تعلى ta'mim A. a. (-i) yaygınlaştırma, (-i) genelleştirme, (-i) her şeyi içine alacak duruma getirme.
تعلى ta'mimen A. z. ilgili her yere ait olmak üzere.
تعلى ta'miye A. a. ed. ebced hesabıyla söylenmiş bir tarih manzumesinde eklenmesi/çıkarılması gereken sayıyı ima ve işaret yoluyla gösterme.
تعلى teannüt A. a. herkesin yanışını arama, onun bunun kusurunu/yanışını bulmaya çalışma.
تعلى teannüd A. a. direnme, ayak direme, düşüncesinden/niyetinden dönmeme.

تعلى teanni A. a. zorlanma, sıkıntı çekme, güç bir işi üzerine alma.
تعلى ta'nif A. a. (-i) sert şekilde azarlama, paylama.
تعلى teahhüd A. a. (-i) üzerine alma, (-i) yüklenme, (bir işi yapacağına dair) söz verme.
تعلى teavvüc A. a. eğrilme, eğri hâle gelme.-etmek eğrilmek.
تعلى teavvüd A. a. (bir işi yapmayı) alışkanlık edinme; bk. اعتياد i'tiyâd.
تعلى teavvüz A. a. (Tanrı'ya) sığınma, "Eûzü billâh" deme.
تعلى teavvuz A. a. karşılık alma, karşılık olarak alma.
تعلى teavvuk A. a. gecikme, oyalanıp eğlenme.
تعلى ta'vic A. a. (-i) eğiltme, (-i) eğri bûğrû yapma.
تعلى ta'vid A. a. (-i) bir işe/davranışa alıştırtma, (-e) alışkanlık kazandırma.
تعلى ta'viz A. a. nazar değmesinden/zarar gelmesinden koruma amacıyla takılan muska.
تعلى ta'viz A. a. karşılık verme, karşılık olarak verme.
تعلى ta'vik A. a. (-i) oyalama, (-i) oyalayıp geciktirme.
تعلى teayyüş A. a. yaşama, geçinme; geçim.-teayyüş etmek yaşamak, geçinmek
تعلى teayyün A. a. 1 açık seçik görülme, bilinme, belirme, ortaya çıkma, 2 ün kazanma, ünlü olma, ünlü kimseler arasında adı anılma, 3 değer kazanma, belli başlılar arasına katılma, seçkinler arasında yer bulma.
تعلى ta'yib A. a. ayıplama, kınama.-ta'yib etmek ayıplamak, kınamak.
تعلى ta'yir A. a. (-i) (suçunu yüzüne vurarak) utandırma.
تعلى ta'yis A. a. (birini) besleyip büyütme, yedirip içirme, geçindirme, (birinin) geçimini üstlenme; bk. اعاشه iâşe.

تعلى ta'yin A. a. 1 belli etme, açık seçik gösterme, 2 (bir memuriyete) getirme, atama, 3 (T. halk dili; tayın) ask. askere verilen azık, yiyecek.
تعلى ta'yinât A. ç. a. askere verilen tayınlar/tayın bedelleri; bk. تعيين ta'yin.
تعلى teğâbün A. a. birbirini aldatma.
تعلى teğâfül A. a. bilmezliğe vurma, bilmez görünme, bilmezmiş gibi davranma.-göstermek bilmezliğe vurma.
تعلى teğâlüb A. a. (birine karşı) üstünlük sağlamaya çalışma, üstün gelmek için çaba gösterme.
تعلى teğâmüz A. a. göz ucuyla işaretleşme, birbirine göz ucuyla bakarak hâlleşme.
تعلى teğâyür A. a. başka başka olma, birbirine göre başkalık taşıma.
تعلى tağbir A. a. (-i) toza bulama, (-i) toz içinde bırakma, (birinin) gönlünü kırma, (birini) gücendirme.
تعلى teğaddi T. a. beslenme.
تعلى tağdiye A. a. (-i) besleme, (-e) türlü besinler yedirme.
تعلى teğazzi A. a. beslenme.
تعلى teğarrüd A. a. (kuşlar) güzel sesle ötme, ötüşme.
تعلى tağrib A. a. (birini) gurbete gönderme, kendi yurdundan ayırıp yad ele gönderme.
تعلى tağrid A. a. (kuşlar) güzel sesle ötme/ötüşme; bk. تغرد teğarrüd.
تعلى tağrir A. a. (alışverişte) satıcı alıcıyı aldatma.
تعلى tağrik A. a. (-i) suya batırma, (-in) su içinde kaybolmasına yol açma.
تعلى tağrim A. a. (ödenmesi gereken şeyi) ödetme.
تعلى teğazzül A. a. 1 gazel söyleme, 2 kaside içine gazel formunda bir şiir katma.
تعلى tağziye A. a. (birini) düşmanla çatışmaya/vuruşmaya gönderme.

تغسل *teğassül* A. a. yıkanma, bedeni temizleme, boy abdesti alma.

تغشی *teğāşî* A. a. 1 (-e) bürünme, ...ile örtünme, 2 kendinden geçme, bayılma.

تغشیش *tağşîş* A. a. bir maddenin içine başka maddeler karıştırıp saflığını giderme/bozma.

تغشیه *tağşîye* A. a. 1 (-i) örtme, 2 (birini) bayılacak hâle getirme.

تغضب *teğazzub* A. a. öfkelenme, kızma.

تغطیه *tağtiye* A. a. (-i) örtme, (-i) örtüyle kapama/kaplama.

تغطیه *tağtiye* A. a. (-i) örtme.

تغفل *teğaffül* A. a. bilmezlikten gelme, gaflet gösterme.

تغفیل *tağfil* A. a. (birini) gafil avlama, beklenmedik bir sırada yakalama/zora düşürme.

تغلب *teğallüb* A. a. zorbalık, haksız ve kanunsuz bir şekilde el koyma.

تغلط *teğallut* A. a. yanılma.

تغلّف *teğallûf* A. a. (kılıç, bıçak vb.) kınına girme.

تغلی *teğalli* A. a. "kalye" denilen güzel kokulu maddeyi sürünmek.

تغلیط *tağlit* A. a. 1 (biri için) "Yanıldı" deme, 2 (-i) yanıltma.-**تغلیط حسن** *tağlit-ı his* F. a. duyu yanıltması.

تغلیظ *tağlîz* A. a. 1 (-i) kaba yapma, 2 (sözü) kaba söyleme, (sözde) kabalık etme.

تغلیف *tağlif* A. a. (kılıç, hançer vb.) kınına koyma.

تغلیق *tağlik* A. a. 1 (-i) kapama, 2 (sözü) kapalı söyleme.

تغلیه *tağliye* A. a. (su vb.) kaynatma.

تغلیه *tağliye* A. a. 1 (-i) kaynatma, 2 değeri artma, pahalılaşma.

تغمد *tağmid* A. a. (kılıç, hançer vb.) kınına koyma.

تغمیس *tağmîs* A. a. (-i) (-e) batırma/daldırma.

تغنح *tağannüc* A. a. nazlanma, naz gösterme, kırtma.

تغنی *tağannî* A. a. şarkı söyleme, gazel okuma, ırlama.-**تغنی etmek** şarkı söylemek.

تغنیه *tağniye* A. a. (birini) zenginleştirme.

تغور *teğavvür* A. a. (su/kuyu vb.) dibine varma/dalma, derine dalma/gitme.

تغول *teğavvül* A. a. renkten renge girme.

تغویه *tağviye* A. a. (birini) azdırıp yoldan çıkarma, saptırma.

تغیب *teğayyüb* A. a. kaybolma, göz önünden gitme.

تغیر *teğayyür* A. a. başkalaşma, değişme, başka türlü olma.

تغیظ *tağayyüz* A. a. öfkelenme, hiddetlenme, kızma.

تغیم *tağayyüm* A. a. (gökyüzü) bulutlanma.

تغیر *tağyir* A. a. (-i) başkalaştırma, değiştirme, (-e) başka bir durum ve nitelik kazandırma.-**tağyir vermek** başkalaştırmak.

تغیظ *tağyîz* A. a. (birini) öfkelenme, kızdırma.

تف *tef* F. a. ısı, hararet. Kimi zaman anlamdaşı olan **tâb** ile birlikte bağlam öbeği kalıbında kullanılmıştır: *tef ü tâb*.

تفاح *tüffâh* A. a. elma.

تفاخر *tefâhur* A. a. 1 (taşıdığı yüksek değerler ve güzel nitelikleri sayıp dökerek) övünme, kendini övme, 2 (iki kişi) kendi nitelik ve üstünlüklerini sayıp dökerek söyleşme, övüşme.

تفاریح *tefâric* A. ç. a. aralar, aralıklar; yırtıklar, yırtmaçlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

تفاریق *tefârik* A. ç. a. (T. تفاریک) hoşagiden ufak tefek şeyler, zarif ve seçme parçalar. (Çoklukla hacıların getirdikleri hediyeler için kullanılmıştır.) [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

تفسیر *tefâsir* A. ç. a. tefsirler; bk. **تفسیر** *tefsir*.

تفاسح *tefâsuh* A. a. doğru, düzgün, anlaşılır, açık seçik söz söyleme.

تفاسیل *tefâsil* A. ç. a. uzun ve ayrıntılı açıklamalar; bk. **تفصیل** *tafsil*.

تفاضل *tefâzul* A. a. 1 (birbiriyle) üstünlük yarışına tutuşma, 2 (hesapta) fazlalık, artıklık.

تفایل *tefâil* A. ç. a. tefileler; bk. **تفيلة** *tefile*.

تفال *tefe'ül* A. a. fal açma, fala bakma.

تفال باحیر *tefe'ül bi'l-hayr* A. a. hayırla/hayır dileyerek fal açma.

تفاوت *tefâvüt* A. a. (iki şey) birbirinden farklı olma, birbirine benzememe; başkalık, fark.

تفاید *tefâyüd* A. a. birbirinden yararlanma.

تفتت *tefettüt* A. a. parçalanma, küçük parçalara bölünme.

تفته *tefte* F. s. ısınmış, kızmış, kızgın, sıcak.

تفتیت *teftit* A. a. (-i) parçalama, parça parça etme.

تفتیح *teftih* A. a. 1 açma, açık duruma getirme, 2 T. (تفتیک *teftik*) mide rahatlaması, mideyi açan/gevşeten geçirme.

تفتیر *teftir* A. a. bezginlik, gevşeklik verme.

تفتیش *teftiş* A. a. 1 işlerin yolunda gidip gitmediğini, istenildiği gibi yapıp yapılmadığını sorup araştırma, denetim, 2 T. h. dili müfettiş, araştırma ve soruşturma memuru.

تفتیک *teftik* A. a. yarma, parçalama.

تفتیک *teftik* A. a. (T. k. dili: tiftik) (pamuk, yün, keten vb.) ditme, açma, tarama.

تفتیل *teftil* A. a. (-i) bükme, fitil hâline getirme.

تفتین *teftin* A. a. 1 fitne çıkarma, karışıklık doğurma, 2 tutkun etme, tutkun hâle düşürme.

تفجر *tefeccür* A. a. şafak sökme, tan yeri ağarma.

تفجع *tefeccu'* A. a. bir kötü hadise karşısında üzülmeye, acı duyma.

تفحیر *tefcir* A. a. (suyun/bir sıvının) fişkirmasına yol açma, (suyu/sıvıyı) boşa akıtma, (suyun) akıp yayılmasına aldırma.

تفحیح *tefcî* A. a. acıtma, ağrıtmaya, ağrımasına yol açma.

تفحص *tefahhus* A. a. (bir şeyin, bir iş, durum ve olayın) içyüzünü iyice ve derinliğine araştırma.

تفحم *tefahhum* T. a. kömürleşme, kömür kesilme.

تفخر *tefahhur* A. a. övünme.

تفخیم *telhim* A. a. 1 yüceltme, yüce sayma, 2 dilb. bir harfi kalın söyleme.

تفدییه *tefdiye* A. a. kendini başkası uğruna feda etme, "Canım feda olsun" deme.

تفرج *teferrüc* A. a. 1 (içi açılmak için) kıra gitme, gezintiye çıkma, 2 içi açılma, gezip dolaşmakla iç sıkıntısından kurtulma.

تفرجگاه *teferrücgâh* F. a. gezi parkı, gezip dolaşma yeri.

تفرجگه *teferrüceh* F. a. yuk. m. bk.

تفرح *teferruh* A. a. içi açılma, sıkıntıdan uzaklaşma, ferahlama.

تفرد *teferrüd* A. a. tek olma, dengi bulunmama, eşi benzeri olmama.

تفرز *teferrüz* A. a. (iki şey/uç/kenar vb.) birbirinden ayrılma.

تفرس *teferrüs* A. a. sezgi yoluyla anlama/sezgi yoluyla anlam verme.-**teferrüs etmek** sezmek, sezerek anlamak.

تفرش *teferrüş* A. a. (halı, kilim vb.) döşenme.

تفرع *teferru'* A. a. 1 dallanma, dal budak salma, asıl konudan/hükümden başka konular/hükümler çıkma, 2 bölünme, birçok dala/bölüğe ayrılma, 3 kol hâlinde bir ana hattan ayrılma.

تفرعات teferru'ât A. ç. a. bir ana konuya bağlı küçük ve önemsiz konular, ayrıntılar, asıl konuyla doğrudan ilgisi bulunmayan, önem bakımından ikinci derecedeki şeyler.

تفرغ teferruğ A. a. (-den) vazgeçme, el çekme, uzaklaşma.

تفرق teferruk A. a. 1 birbirinden ayrılma, birbirine ayrı düşme, 2 dağılma, birlik ve bütünlüğü bozulma.

تفرقه tefrika A. a. 1 (düşünce ve görüşte) ayrılık, ittifaksızlık, 2 (iki şey) birbirine uymama, uygunsuzluk, 3 (gazete ve dergilerde) yazı dizisi.

تفریح tefric A. a. gönül darlığını, üzüntü ve sıkıntıyı giderme, içini açma, gönle ferahlık verme.

تفریح tefrih A. a. ferahlık verme, içini açma.

تفریح tefrih A. a. 1 içinden korkuyu atma, 2 filizlenme, gelişip büyüme.

تفرید tefrid A. a. yalnızlığı seçme, bir köşede tek başına yaşama.

تفریش tefriş A. a. (bir yeri) (çeşitli eşyalarıyla) döşeme.

تفريط tefrit A. a. eksik bırakma, kusurlu yapma, (bir şeyi/işi) olması gerekene göre yapmama; *zıddı* افرات ifrât.

تفريع tefri' A. a. dallandırma, dal dal etme, dallara ayırma.

تفريغ tefriğ A. a. (dolu kabı) boşaltma, (yemeği) kotarma, başka kaba boşaltma.

تفريق tefrik A. a. (-i) (-den) ayırma, (iki şeyi) birbirinden uzaklaştırma, 2 (-i) ayrı tutma, seçme.

تفزيغ tefzi' A. a. sersemletme, belinletme, şaşkın şaşkın baktırma.

تفسيخ tefessuh A. a. bozulma, çürüme, çürüyüp dağılma.

تفسره tefsire A. a. (doktor) hastanın dış-kısına bakma, hastanın doktor tarafından bakılan dışkısı.

تفسيح tefsih A. a. (-i) genişletme, (-i) geniş ve bol duruma getirme.

تفسیده tefsîde F. a. yanık, yanmış (nesne).

تفسیده دل tefsîde-dil F. s. yüreği yanık (kimse).

تفسیده لب tefsîde-leb F. s. dudağı kuru-muş, çok susamış (kimse).

تفسیر tefsir A. a. 1 açıklama, anlamını bildirme, açığa kavuşturma, anlaşılır kılma, 2 Kur'an'ın ayetlerini ayrıntılı olarak açıklayarak gerekli görülen düşünce ve görüşleri belirtme, 3 Kur'an'ın tamamının/bir ya da birkaç suresinin açıklaması olarak yazılmış kitap, 4 Kur'an'ın anlamı başta olmak üzere, okunuşu, ayetlerin iniş sebepleri/yerleri vb. konuları ele alan ilim.

تفسیق tefsik A. a. bir kimse için "Fâsıktır, yani: "Günahkârdır, kötü yoldadır" deme.

تفصیح tefassuh A. a. doğru, düzgün, anlaşılır ve açık seçik söz söyleme.

تفصم tefassum A. a. kırılma.

تفصیل tefsil A. a. (bir şeyi) geniş, çok yönlü ve ayrıntılı bir şekilde inceleme/açıklama, 2 belirti, görüntü, ayrıntı.

تفضل tefazzul A. a. erdemlilik ve olgunluk iddiasında bulunma, erdemlilik taslama.

تفضیح tefzih A. a. (birini) rezil duruma düşürme; ayıplarını, kötülüklerini ortaya saçmak suretiyle kimsenin yüzüne bakamaz durma düşürme.

تفضيض tefziz A. a. (-i) gümüşle kaplama.

تفضيل tefzil A. a. (birini) üstün tutma, olumlu yönleri bakımından denklelerinden üstün sayma.

تفطر tefattur A. a. yarılma, ayrılma.

تفطن tefattun A. a. kavrama, farkına varma, anlama.

تفتين tefтин A. a. anlatma, kavratma, farkına vardırma.

تفعلة tefile A. a. ed. (aruzda) bir vezni oluşturan parçalardan biri.

تفقد tefakkud A. a. (-i) arayıp sorma, (-in) ne durumda olduğunu bilip öğrenmeye çalışma.

تفقه tefakkuh A. a. 1 fıkıh, yani: İslâm hukuku öğrenimi görme, 2 anlama.

تفقيه tefkiye A. a. 1 (-i) öğrenme, anlama, 2 fıkıh öğrenme.

تفك tufek F. a. bilinen ateşli silah.

تفكر tefekkür A. a. düşünme.-tefekkür etmek düşünmek.

تفكك tefekkük A. a. (zincir halkalarının birbirinden ayrılması gibi) ayrılma, parçalanma, parça parça kopma.

تفكه tefekküh A. a. meyve yeme, (-den) meyve yer gibi tat alma ve yararlanma.

تفلق tefelluk A. a. yarılma, açılma; bk. انفلاق infilâk.

تفليس teflis A. a. (birinin) iflâs ettiğine hükmetme, (birine) "Sen müflissin." deme.

تفنگ tufeng F. a. bk. تفك tufek.

تفنن tefennün A. a. 1 bir konuda geniş ve ayrıntılı bilgi edinme, derin bilgi sahibi olma, 2 T. birden çok alanda bilgi kazanma, birçok dalda türlü türlü bilgi sahibi olma, 3 ed. sözü türlü türlü söyleme, aynı bağlamda yinelenen anlamı başka sözlerle dile getirme.

تفهيم tefehhüm A. a. birden anlayamayıp zorlukla ve azar azar anlama/kavrama.

تفهيم tefhim A. a. anlatma, anlamasını sağlama.-tefhim etmek anlatmak.

تفو tufu A. ünl. aşağılama ve yazıklanma bildirir.

تفوزن tufu-zen F. s. birinin yüzüne tüküren (kimse).

تفوض tefavvuz A. a. (-i) üstüne alma, yüklenme.-tefavvuz etmek üstüne almak.

تفوق tefavvuk A. a. üste çıkma, üstün olma: *dâye-i tefavvuk* "üstünlük iddiası".

تفهوه tefevvüh A. a. ağızdan kötü söz çıkma, ağza alınmayacak bir sözü söyleme.

تفهوات tefevvühât A. ç. a. anlamsız ve yersiz sözler, sorumluluk yükleyecek söylemler, dedikodular.

تفويت tefvit A. a. (-i) elden kaçırma; bk. افاته ifâte.

تفويض tefviz A. a. (bir şeyi/bir işi) (birine) ismarlama.

تفويض tefeyyuz A. a. verim sağlayıp ilerleme, çalışılan yolda ileri gitme.

تفيل tef'il A. a. (-e) fal açtırma.

تفيل tef'il A. a. fal açtırma, fala baktırma.

تقابل tekâbül A. a. karşılaşma, karşı karşıya gelme, karşılıklı duruş.

تقاتل tekâtül A. a. öldürüşme, birbirini öldürme.

تکادم tekâdüm A. a. 1 (zaman için) geçmiş bulunma, 2 zaman aşımına uğrama.

تکادير tekâdir A. ç. a. tanrısal hükümler, takdirler, mukadderat.

تکادم tekâdim A. ç. a. sunulan hediyeler; bk. تقدم takdime.

تقارب tekârüb A. a. (iki şey) yaklaşma, birbirine yakın gelme.

تقارع tekâru' A. a. birbirini itip kakma, kakışıp durma.

تقارن tekârün A. a. (iki şey) yan yana gelme.

تقاریر tekârîr A. ç. a. takrirler; bk. تقرير takrir.

تقاسم tekâsüm A. a. 1 yeminleşme, antlaşma, 2 bölüşme, paylaşma.

تقاسيط tekâsît A. ç. a. taksitler; bk. تقسيط taksît.

تقاص tekâs(s), tekâs A. a. (T. k. dili: takas) ödeşme, alacağını vereceğine karşılık sayma, bu yolla alacaklı ve borçlu durumdan çıkma.

تقاصر tekâsur A. a. bir şeyi yapmaya gücü yettiği hâlde çekinip yapmama.

تقاضا tekâzâ A. a. 1 (borçlusunu) sıkıştırmak, (alacaklı) borcunu ödemesini isteyerek (borçluya) çıkışma, 2 söylenme, çıkışma, diklenme, ileri geri konuşma. - **tekâzâ etmek/kılmak** 1) zorlamak, baskı uygulamak, sıkmak, sıkıştırmak, zorla yaptırmak, 2) söylenmek, diklenmek, ileri geri konuşmak. - **tekâzâ gelmek** sıkışmak, sıcağı gelmek.

تقاضی tekâzî A. a. yuk. m. bk.

تقاطر tekâtur A. a. damlama, damla damla dökülme. - **eylemek** damla damla dökülmek.

تقاطع tekâtu A. a. birbirini kesme, kesişme: **نقطۃ تقاطع nokta-i tekâtu** "iki çizginin kesişme noktası".

تقاعد tekâud A. a. 1 memuriyetten çekilme, emekli olma, 2 emekli, oturak.

تقاعدیه tekâudiyye A. a. emekli maaşı.

تکالیب tekâlib A. ç. a. 1 değişmeler, biçim ve kılık değiştirmeler, 2 (torba, çuval, kese vb.) içini dışına çevirişler; bk. **تکلیب taklib**.

تکامیر tekâmür A. a. kumar oynama.

تکاویم tekâvîm A. ç. a. takvimler.

تکببuz tekabbuz A. a. 1 (bir şey) bozulup toplanma, çekilme, büzülme, 2 (bir kimse) hoşlanmadığı/sıkıntı duyduğu bir şeyden ötürü bunalma.

تکبل tekabbül A. a. kabul etme, alma.

تکبیب takbib A. a. kubbeleme, bir cami/yapı üzerine kubbe yapma.

تکبیح takbîh A. a. (bir şeyi/işi) kötüleme, kötü görüp o yolda söz söyleme.

تکبیر takbîr A. a. (ölüyü) gömmek, kabir çukuruna yerleştirme.

تکبیز takbîz A. a. (-i) elle kavrama, (-i) elle tutup çekip alma.

تکبیل takbîl A. a. öpmek. - **takbîl etmek** öpmek.

تکتیر taktîr A. a. bakım ve geçimleri üstlenilen kimselerin geçimliklerini azaltıp zor durumda bırakma.

تکتیل taktil A. a. çok sayıda öldürme.

تکدس tekaddüs A. a. son derecede temiz ve kutsal olma.

تقدم tekaddüm A. a. öne/ileri geçme, önde bulunma: **فازل-ی tekaddüm** "önde bulunma/ileri geçme üstünlüğü/niteliği".

تقدیم takdime A. a. bir kimsenin kendinden büyük bir kimseye sunduğu hediye.

تقدیح takdih A. a. (birini) beğenmeme, (birinin) eksik ve aybını söyleme.

تقدیر takdîr A. a. 1 (Yüce Tanrı) dilediğini dilediği gibi yapma; her varlığı, her oluşu olmasını istediği gibi var etme, biçimlendirme, oldurma ve yönlendirme, 2 değer biçme, 3 beğenme, değerini bilme, 4 durum, ihtimal: **الآلة کيلة-ی takdîreyn** "iki duruma/iki ihtimale göre". - **takdîr etmek** 1) değer biçmek, değerini söylemek, 2) değerini bilmek.

تقدیری takdîrî A. s. olmayıp/bulunmayıp zihince var sayılan, saymaca.

تکدیس takdîs A. a. 1 kutsama, her türlü eksiklik ve lekeden arınmış sayma, 2 (Tanrı'ya) övgü düzme, 3 *mec.* ileri derecede değer verme, son derecede değerli sayma.

تقدم takdim A. a. 1 (-i) öne/ileri geçirme, 2 yüksek bir kimsenin katına sunma, arz etme. - **takdim etmek** öne geçirmek.

تکارب tekarrüb A. a. yaklaşma, yakınlaşma. - **tekarrüb etmek** yaklaşmak, yakınlaşmak.

تکروح tekarruh A. a. (çıban/yara) derinleşip büyüme.

تکرور tekarrür A. a. 1 yerleşme, yerleşip kalma, 2 karar altına alınma, kararlaştırılma.

تکریب takrib A. a. 1 (-i) (-e) yaklaştırma/yakınlaştırma, 2 yol, vesile, bahane.

تکریباً takriben A. z. yaklaşık olarak, aşağı yukarı.

تکریر takrîr A. a. 1 (-i) yerleştirme, 2 sözle anlatma, sözlü anlatım. - **takrîr eylemek** söylemek, sözle anlatmak, 3 bir konuyla ilgili resmi yazı.

تکریض takriz A. a. 1 (kitap için) övme, 2 bu yolda yazılan manzum/mensur yazı.

تکریضاً takrizan A. z. övgü yoluyla, övgü düzerek.

تکریض takriz A. a. (bir kitabın) iyi yanları ile eksik ve yanlışlarını irdeleme.

تکریع takri A. a. söylenme, paylama, başa kakma.

تکرین takrin A. a. (-i) (-in) yanına getirme/koyma, (-i) ile birlikte bulundurma.

تکسیت taksît A. a. belli zamanlarda ödenmek üzere bölünmüş borcun her bir bölümü.

تقسیم taksîm A. a. 1 bölme, parça parça etme, parçalara ayırma, 2 *mat.* dört işlemde biri olan bölme, 3 (suyun) dağılım yeri, 4 Türk müziğinde faslın başında ve ortasında bir saz sanatçısının makamdan makama geçerek yaptığı gezinti. t-i **miyâh** akarsuların ayrıldığı sırt ve yükseklik.

تقسیمات taksîmât A. ç. a. bir yapının bölmelemleri, dairelere bölünme biçimleri.

تکعش tekaşşu A. a. tükürme, kan kusma.

تکشیر takşîr A. a. (bir meyvenin) kabuğunu soyma.

تکصی tekassî A. a. (bir şeyin) aslını araştırma.

تکصیر takşîr A. a. 1 (-i) kısaltma, 2 bir işi eksik yapma/bir şeyi yapmaya gücü varken çekinip yapmama, 3 *huk.* suç işleme, kusurlu davranma. - **takşîr etmek** kusurlu davranmak.

تکصیرات takşîrât A. ç. a. suç, kabahat, özellikle de Tanrı tarafından cezalandırılmayı gerektirecek türden suç ve günah.

تقطر tekattur A. a. damlama, damla damla akma.

تقطیر taktîr A. a. (sıvıyı) damlatma, damlalar hâlinde dökme. - **taktîr etmek** damla damla dökme.

تکطیع taktî A. a. 1 (-i) parça parça kesme, 2 *ed.* aruzla yazılmış manzum bir sözü veznin parçalarına göre ayırarak okuma.

تکعور teka"ur A. a. çukurlaşma, (-in) ortası çöküp çukur niteliği kazanma.

تکفی tekaffî A. a. (birine) uyma, (birini) baş sayıp ardından gitme.

تکفیل takfîl A. a. (-i) kilitleme, (-e) kilit vurma.

تکفیة takfiye A. a. kafiyeleme, kafiyeleli duruma getirme.

تکلب tekallüb A. a. dönme, değişme, başkalaşma.

تکلل tekallüd A. a. 1 takınma, kuşanma, 2 üzerine alma, yüklenme.

تکاللی tekallus A. a. kasılma, toplanıp büzüşme.

تکلل tekallül A. a. azalma.

تکلیب taklib A. a. (-i) tersine çevirme, bir yandan öbür yana döndürme.

تکلیل taklîd A. a. 1 (-i) takma, (-i) kuşanma, 2 (bir şeyin) aslına benzeterek sahtesini yapma, 3 benzetilerek yapılmış sahte şey, 4 dinleyenleri/izleyenleri güldürmek amacıyla onun bunun kılığının, konuşmasının, dediklerinin benzerini yapma.

تکلیع takli A. a. (-i) yerinden/kökünden çekip çıkarma.

تکلیف taklif A. a. (gemiyi/mavnayı/kayığı) kalafatlama.

تکلیل taklîl A. a. (-i) azaltma. - **taklîl etmek** azaltmak.

تکلیم taklim A. a. (tırnak, kamış vb.) kesme.

تکمم tekammus A. a. gömlek giyme.

تکمم takmis A. a. (birine) gömlek giydirmesi.

takhir A. a. yok etme, kökünü kazıma.
tekavvüt A. a. beslenme; geçinme.
tekavvüs A. a. eğrilme.
tekavvül A. a. yalan uydurma.
tekavvüm A. a. (eğri şey) doğrulma.
takvâ A. a. (Allah korkusuyla) sakınma, korunma; öte dünyada zararı dokunacak işlerden ve davranışlardan uzak durma.
tekavvî A. a. güçlenme, güç kazanma.
takvib A. a. (yeri) kazma, (bir şeyi) yerinden çekip koparma.
takviyet A. a. bk. **takviye**.
-takviyet bulmak güçlenmek, **-takviyet vermek** güçlendirmek.
takvid A. a. yedme, yanında/yedeğinde götürme.
takvis A. a. eğrilme, yay şekline sokma.
takvil A. a. "Şu kişi şöyle dedi" diyerek bir kimseye söylemediği sözünü yüklemek.
takvim A. a. 1 (eğri bir şeyi) doğrultma, 2 yılın aylarını, günlerini, yıl içindeki belli günler ile gün içindeki belli saatleri gösteren defter/kitapçık, 3 vakit, zaman: *eski/köhne takvim*.
takviye A. a. (-i) güçlendirme, güçlü duruma getirme. **-takviye etmek** güçlendirmek.
takiy(y), **takî** A. a. takva sahibi; bk. **takvî**.
tekayyuh A. a. (yara) irin toplama.
tekayyüd A. a. dikkatli olma, umursama, uyanık davranma, (-e) ilgi gösterme. **-tekayyüd etmek** gerekli ilgiyi göstermek: *adem-i tekayyüd* "umursamazlık".
tekayyü A. a. öğürme, kusar gibi olup kusamama.
tukye A. a. çekinme, sakınma, gerçeği belli etmemeye çalışma. (Bir mezhebe

bağlı olan kimsenin o mezhepten olduğunu sezdirmemek için sergilediği tutum ve davranış için kullanılır.)
takyid A. a. bir bağla bağlama, bir yönden bağlı kılma, sınırlama.
tek F. a. koşma, seğırtme. Aynı anlamdaki **پوی** **pûy**, **تاز** **tâz** ve **dev** ile birlikte bağlam öbeği kalıplarında geçer: *tek ü pûy*, *tek ü tâz*, *tek ü dev*.
tekâpû F. a. telaşla araştırma, telaşla ardından seğırtme, peşinden koşma. **-tekâpû eylemek** peşinden koşmak.
tekâtüb A. a. yazışma, yazıyla bildirilme.
tekâtüm A. a. birbirinden sır saklama.
tekâsür A. a. çoğalma.
tekâsüf A. a. yoğunlaşma, sıklaşıp birbirine girerek kalınlaşma, yoğunluk ve genişlik kazanma.
tekâzüb A. a. birbirine yalan söyleme.
tekârüm A. a. kendini küçük düşürecek/kendine leke sürecek iş ve davranışlardan uzak durup sakınarak benliğini/değerini koruma.
tekâsül A. a. üşenme, gevşek/tembelcesine davranma. **-tekâsül etmek** üşengeç davranmak, tembellik etmek.
tekâfü A. a. (iki şey/kişi) birbiriyle denkleşme, denk hâle gelme.
tekâfî A. a. birbirine denk olma; bk. **tekâfü**.
tekâlüb A. a. köpek gibi birbirinin üzerine atılma, it gibi dalaşma.
tekâlif A. ç. a. teklifler, vergiler; bk. **teklif**.
tekâmül A. a. olgunlaşma, olgunluk kazanma.
tekâver F. a. (daha çok at için) seğırtici, hızlı koşucu, hızla yol alıcı.
tekâver F. a. koşan, hızlı giden (kimse/asker vb.).

tekâyüd A. a. birbirini aldatma.
tekebbür A. a. büyüklük taslama, kendini büyük görme.
tekbib A. a. (-i) kebab yapma.
tekbir "Allahü ekber", yani: "Allah büyüktür" deme. **-tekbir almak** "Allahü ekber" demek. **-tekbir getirmek** "Allahü ekber" demek.
tekessür A. a. çoğalma.
teksir A. a. (-i) çoğaltma.
teksif A. a. yoğunlaştırma, sıklaştırma.
tekehul A. a. (kendi gözüne) sürme çekme.
tekhil A. a. (birinin gözüne) sürme çekme.
tekeddür A. a. 1 üzülme, 2 (su/sıvı) bulanma, duruluğunu yitirme.
tekdir A. a. 1 (birini) azarlama, 2 (suyu/sıvıyı) bulandırma, duruluğunu giderme.
tekzib A. a. (-i) yalanlama, (bir söz/haber için) "Doğru değildir" deme.
tekrâr A. a. yineleme.
tekrâr be-tekrâr birçok kez, z. yeniden, bir kez daha.
tekerrür A. a. ikinci kez/birçok kez olma, yinelenme. **-tekerrür etmek** yinelenmek.
tegerk F. a. dolu, saydam buz parçaları biçiminde yağın yağış türü.
tekerrüm A. a. saygı görme, ululanma.
tekerrüh A. a. (-den) iğrenme, (-i) iğrenç görme.
tekrir A. a. (-i) yineleme. **-tekrir etmek** yinelemek.
tekrım A. a. (-e) saygılı davranma, (-e) saygı gösterme, (-i) büyüklüğüne yaraşır biçimde ağırlama.
tekrîh A. a. (-in) kötü/çirkin olduğunu bildirip (birini) sakındırma/tiksindirme.

tekessür A. a. kırılma, parça parça olma.
teksib A. a. (-i) kazandırma.
teksir A. a. 1 (-i) iyice parçalama, parça parça etme, 2 *mec.* (birini) çok kırma, çok incitme.
tekeşşüf A. a. (-i) iyice açma, iyice belli ve açık duruma getirme.
teksif A. a. yuk. m. bk.
tekeffül A. a. kefillik, kefil olma, (ödeme sorumluluğunu) üzerine alma.
tekfîr A. a. bir kimse için "Kâfirdir" deme.
tekfîl A. a. (birini) kefil etme/gösterme.
tekfîn A. a. (ölüyü) kefenleme, kefene sarma.
tekellüs T. a. (kireç taşı) yanıp kireç hâlini alma.
tekellûf A. a. 1 güç işe girişme, güç olanı seçme, 2 güç harcama. **-tekellûf etmek** güç olanı seçmek, güçlüğe katlanmak.
tekellüm A. a. konuşma, söz söyleme. **-tekellüm etmek** konuşmak.
teklis A. a. (-i) kireçleme, (-in) içine kireç katma.
teklif A. a. 1 birinden bir şey/iş yapmasını isteme. **-teklif etmek** birinden bir iş yapmasını istemek, 2 emir, buyruk, 3 vergi. **-teklif-i hâm** F. a. kabule değer görülmeyeceği besbelli olan şeyin yapılmasını isteme. **teklif-i mâlâ-yûtâk** F. a. (birinden) katlanılamayacak bir şeyi yapmasını isteme.
teklil A. a. (hükümdara) taç giydirmek.
tekemmül A. a. yetişme, olgunlaşma, olgunluk kazanma.
tekmile A. a. ek (ilâve) ve ekleme (zeyil) gibi eksik kalanı tamamlamak için sonradan yazılan şey.
tekemmün A. a. gizlenme, pusuya girme.

تكمه *tükme* *F. a. (T. k. dili: دوکمه düğme)* daha çok giysilerde iki kenarı birleştirmek için belli aralıklarla dikilen ve karşısındaki ilige geçirilen metal, sedef, kemik vb. maddelerden yapılmış yuvarlak nesne.

تکمیل *tekmil* *A. a. (-i) bitirme, tamamlama. -tekmil etmek/eylemek* bitirmek, tamamlamak. *-tekmil olmak*, bitmek, tamamlanmak. *s. bütün, hep, hepsi: tekmiñ ümerâ* "bütün beyler". *-تکمیل* *tekmiñ-i selâsin* tam otuz sayarak (Hilâl görülemeyen zaman Arabi ayı tam otuz gün saymak hakkında kullanılırdı.)

تکيه *tekiye* *A. a. künye koyma, künyeleme.*

تکهن *tekehhün* *A. a. falcılık etme.*

تكون *tekevün* *A. a. olma, oluş, oluşma, var olma, varlık bulma.*

تکوير *tekvir* *A. a. (-i) yuvarlama, yuvarlak/küre biçimine sokma, sarık sarma.*

تكوين *tekvîn* *A. a. oldurma. Yüce Yaratıcı'nın sıfatlarından.*

تکيس *tekeyyüs* *A. a. çok anlayışlı ve çabuk kavrayışlı görünme, kendini zeki satma.*

تکيس *tekeyyüs* *A. a. zeki geçinme, akıllılık/zihince güçlülük taslama.*

تکيف *tekeyyüf* *A. a. bir nitelikte tanınma, bir niteliğe bürünme.*

تکيه *tekye* *F. a. (T. k. dili: tekke) 1* tarikat erlerinin/dervişlerin barındıkları, kendi yol yordamlarınca kulluk ettikleri yer, 2 dayanacak şey, destek, dayak.

تکيه زن *tekye-zen* *F. s. (bir yere/nesneye) dayanan/dayanıcı (kimse).*

تکيه گاه *tekyegâh, تکيه گاه* *tekyegeh* *F. a. 1* tekke, 2 dayanacak yer.

تکيه نشين *tekye-nişin* *F. a. tekkede oturan, derviş.*

تل *tel(l), til(l)* *A. a. tepe.*

تلاتين *telâtin* *F. a. Rus meşini, eskiden "bulgar" denilen, matara ve silahlık*

gibi şeylerin yapımında kullanılmış güzel kokulu deriye verilen ad. Bulgar Türklerince yapıldığı aktarılmıştır.

تلا حظ *telâhuz* *A. a. göz ucuyla bakışma.*

تلاحق *telâhuk* *A. a. (iki şey) birbirine katılma, katışma.*

تلاش *telâş* *A. a. eli ayağı birbirine dolaşırca acelecilik.*

تلاصق *telâsuk* *A. a. (iki kenar) birbirine yapışma/bitişme.*

تلاطف *telâtuf* *A. a. yumuşaklıkla ve güzellikle davranma, incelikle iş görme.*

تلاطم *telâtum* *A. a. (dalgalar) birbirine çarpma, vuruşma; (deniz) kabarıp coşkun bir hâl alma. -telâtum eylemek* (deniz) dalgalanmak.

تلاعب *telâub* *A. a. birbiriyle oynama, oyun arkadaşlığı etme.*

تلافي *telâfi* *A. a. elden giden şeyi sonradan edinme. -تلافي ما فات* *telâfi mâ-fât* *F. a. kaybettiği şeyi bulma/elde etme.*

تلافيف *telâfif* *A. ç. a. öbek öbek birbirine sarmışmış bitkiler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]*

تلاقي *telâki* *A. a. buluşma, kavuşma.*

تلاکم *telâküm* *A. a. yumruklaşma.*

تلال *tilâl* *A. ç. a. tepeler; bk. تل* *tel(l).*

تلألؤ *tele'lü'* *A. a. parıldama.*

تلاميذ *tilâmize* *A. ç. a. (T. k. dili: telâmi-ze) öğrenciler; bk. تلميذ* *tilmiz.*

تلاميذ *tilâmiz* *A. ç. a. (T. k. dili: telâmiz) yuk. m. bk.*

تلاوت *tilâvet* *A. a. Kur'an okuma. -tilâvet etmek* *Kur'an* okumak.

تلبس *telebbüs* *A. a. giyinme, giysi olarak üstüne geçirme.*

تلاهي *telâhi* *A. a. oyun araçlarıyla, oyuncaklarla uğraşma, oyun oynama.*

تلبسات *telebbüsât* *A. ç. a. giysiler, giyecekler.*

تلبس *telbis* *A. a. (bir şeyin) kusurunu, eksikliğini gizleme, (bir şeyi) doğru ve*

iyiymiş gibi gösterme, (birini) hile ile aldatma.

تلبسات *elbisât* *A. ç. a. yalanlar, hileli görünümler, allanıp pullanmış kötü şeyler.*

تلبيه *telbiye* *A. a. hac sırasında yerine getirilmesi gereken şeylerden biri olmak üzere "lebbeyk Allahümme lebbeyk", yani: "buyur Allah'ım, buyur" deme.*

تلم *telessüm* *A. a. (yüzünü) yaşmakla örtme.*

تلميم *telsim* *A. a. 1* (birinin) ağzını öpme, 2 (birini) öpme.

تلجلج *teleclüc* *A. a. (sözü) ağzının içinde dolaştırma, zor anlaşılır biçimde söyleme, evelme gevelme.*

تلجم *telcim* *A. a. (ata) gem takma; bk. التلجم* *ilcâm.*

تلجيد *telhid* *A. a. 1* (mezara) lahit yapma, 2 (ölüyü) gömme.

تلحين *telhin* *A. a. 1* (okuma sırasında) kelimeyi olduğundan başka türlü/yanlış söyleme, 2 ezgiyle okuma.

تلخ *telh* *F. s. acı: آب-ی تلخ* "acı su, yani: şarap".

تلخايه *telh-âbe* *F. a. tadı acı olan içecek.*

تلخيار *telh-bâr* *F. s. meyvesi acı olan (bitki/ağaç), a. acı meyve.*

تلخکام *telh-gâm* *F. s. damağı acı, yani: umutsuz, umudunu yitirmiş, üzüntülü (kimse).*

تلخگو *telh-gü* *F. s. acı konuşan, acı söz söyleyen (kimse).*

تلخناک *telhnâk* *F. s. çok acı (yiyecek), biraz acı, acımsı (yiyecek).*

تلخ گفتار *telh-güftâr* *F. s. acı sözlü (kimse).*

تلخ مزاج *telh-mizâc* *F. s. kötü huylu (kimse).*

تلخي *telhi* *F. a. acılık.*

تلخي چشیده *telhi-çeside* *F. s. sıkıntı çekmiş, acı görmüş (kimse).*

تلخيص *telhis* *A. a. 1* (yazıyı/metni) özetleme, (uzun bir yazıyı) kısaltma, 2 önemli

devlet işlerine dair Bâbü'lî'den padişaha arz olunan özet.

تلخيصاً *telhisân* *A. z. kısaltma/özetleme suretiyle.*

تلخيصي *telhisi* *A. a. telhişçi, Bâbü'lî'nin telhislerini saraya götürüp getiren görevli.*

تلذذ *telezzüz* *A. a. tat alma.*

تلذيز *telziz* *A. a. (ağzı/damağı) tatlandırma.*

تلزج *telezzüc* *A. a. koyulaşp yapışkan hâle gelme.*

تلصص *telassus* *A. a. hırsızlık etme.*

تلطخ *telattuh* *A. a. (-e) bulaşma/bulaşmış olma.*

تلطف *telattuf* *A. a. tatlılıkla davranma.*

تلطيخ *teltih* *A. a. bulaştırma, bulaşık etme.*

تلطيف *teltif* *A. a. (birini) hoşuna gidecek şeyle okşama, (birine) hoşlanacağı yolda davranma.*

تلعب *tela'ub* *A. a. oynama, oyunla vakit geçirme.*

تلعم *tela'süm* *A. a. cevap vermesi gerekirken veremeyip irkilme, tutulup kalma, bocalama, kem küm etme.*

تلعين *tel'in* *A. a. bitevi lânet okuma, sürekli ilenme.*

تلف *telef* *A. a. boş yere yok etme, öldürme. -etmek* öldürmek, yok etmek. *-olmak* yok olmak, ölmek.

تلفات *telefât* *A. ç. a. ölenler, ölümler.*

تلفت *teleffüt* *A. a. (birine) ilgi ve yakınlık gösterme, güzel ve hoş giden sözler söyleyerek birinin gönlünü kazanma.*

تلفظ *telaffuz* *A. a. söyleyiş, sesleri ağızdan kelimenin kalıbı olarak çıkarma.*

تلفف *teleffüf* *A. a. (-e) sarılma, (-e) dolanma, (-e) sarılıp bürünme.*

تلفيف *telfif* *A. a. (-i) dürme, (-i) katlama; bk. لف* *lef(f).*

تلفيف *telfif* *A. a. (-i) sarma, (-i) (ile) bürüme.*

تلفيق *telfik* A. a. (birden çok şeyi) birbiri-
rine katma.
تلقاء *tilkâ* A. a. yön.
تلقيب *telakkub* A. a. lakap edinme, kendi-
si için bir lakap seçme.
تلکم *telakkum* A. a. parçalara ayırıp lok-
ma lokma yutma.
تلکی *telakkî* A. a. 1 karşılama, bir nesneye
karşı karşıya gelip bakma, 2 (bir şeyi)
kabul etme, olumlu/olumsuz bulma,
değerlendirme, benimseme.
تلقيب *telkib* A. a. (birine) lakap verme/
takma.
تلکھ *telkih* A. a. aşılama, aşı yapma.
تلکیم *telkim* A. a. lokma/lokma lokma
verme, (yiyeceği) küçük parçalar hâlin-
de yedirme.
تلکین *telkîn* A. a. 1 (bir sözü) karşısında-
kine iyice anlatma, (bir düşünceyi/bir
görüşü) (birinin zihnine) iyice yerleş-
tirme, 2 (ölü gömüldükten sonra hoca
ölüye hitap ederek) birtakım dini hatırla-
malarda bulunma, 3 bu yolda yapıla-
n hatırlatmalar.
تلمذ *telemmüz* A. a. öğrencilik etmek su-
retiyle öğrenme.
تلمس *telemmüs* A. a. (-e) elle dokunma;
bk. لمس *lems*.
تلمع *telemmu* A. a. parlaması.
تلمیح *telmiḥ* A. a. ed. sözle imada bulun-
ma, konuşma sırasında bir hikâyeye/bir
nükteye/bir ayete/bir hadise/bir ünlü
söze/bir olaya vb. işaret etme.
تلمیذ *tilmiz* A. a. öğrenci, talebe.
تلمیع *telmi'* A. a. 1 parıl parıl parlatma,
2 ed. iki ya da üç dili bir arada kullan-
ma, (bir şiirde) birden çok dille söylen-
miş sözlerle yer verme.
تلهب *telehhüb* A. a. (ateş) alevlenme,
alev alev yanma.
تلھف *telehhüf* A. a. üzüntü ve acı, umu-
suzluk ve özlemle yanıp yakılma, fer-
yad edip ağlama.

تلھی *telehhi* A. a. oynama, oyunla vakit
geçirme.
تلھیب *telhib* A. a. (ateşi) alevlendirme.
تلھیف *telhif* A. a. çok acı çektiğini, yanıp
yakıldığını anlatmak üzere "Ah, vah,
yazık!" diyerek bağırıp çağırmak.
تلھیہ *telhiye* A. a. eğlence, oyun.
تلوث *televvüs* A. a. pislığe bulaşma, pis-
lenme.
تلون *televvün* A. a. 1 renkten renge girme,
2 döneklilik gösterme, durumunu koru-
mayıp sürekli durum değiştirme.
تلویث *telvîs* A. a. 1 (-i) kirletme, bulaştır-
ma, pisletme, 2 *mec.* (-i) bozma, düzel-
tilemeyecek duruma getirme.
تلویح *telvih* A. a. 1 (-i) açığa çıkarma, göz
önüne koyma, 2 *ed.* bir kinayede asıl
anlamı kavramak için uzak ve yakın
anlamlar arasında ilginin birden çok
olması.
تلویع *telvi'* A. a. (birini) içini yakarak der-
de düşürme.
تلوم *telvim* A. a. (birini) azarlama, pay-
lama.
تلوین *telvin* A. a. boyama, renklendirme,
renkli görünüm kazandırma.
تلویہ *telviye* A. a. (-i) bükme, kıvrıma, çe-
virme.
تلید *telid* A. a. insanın doğup büyüdüğü
evde bulunan binek ve koyun, sığır cin-
sinden hayvanlar; *bk. تالد* *tâlid*.
تلین *teleyyün* A. a. yumuşama, yumuşak
duruma gelme.
تلین *telyîn* A. a. (-i) yumuşatma.
تم *temme* A. çekimli f. "Bitti." demek olup
kitap ve yazı sonlarına konurdu.
تمثال *temâsül* A. a. 1 (iki şey) birbirine
denk olma, 2 *mat.* (bir sayı) tam olarak
bölünme.
تمثیل *temâsîl* A. ç. a. timsaller, benzerler,
görüntüler; *bk. تمثال* *timsâl*.
تمجد *temâcüd* A. a. 1 (birini) ululuğunu,
değerliliğini anarak övünme, 2 (iki ya

da daha çok kimse) ululuk ve değerlilik
konusunda övgü yarışına girişme.
تمادی *temâdi* A. a. uzama, uzayıp gitme.
تمارض *temâruz* A. a. hasta gibi görünme,
kendini hasta gösterme.-*etmek* hasta
gibi görünmek.
تمازج *temâzüc* A. a. birbirine takılma, şa-
kalaşma.
تماس *temâs(s)*, *temâs* A. a. (-e) değme/
dokunma.
تماشا *temâşâ* F. a. 1 bakma, seyretme, 2
zevk alarak bakma.
تماشا خانہ *temâşâ-hâne* F. a. tiyatro.
تماشاگاہ *temâşagâh* F. a. seyir yeri.
تماشاگر *temâşâger* F. a. seyirci.
تمالک *temâlûk* A. a. benliğine yenilmeme,
kendine malik olma.
تمام *temâm* A. a. 1 bütün, eksiksiz; bitmiş,
2 bitme, tamamlanma.-*olmak* bitmek,
tamamlanmak.
تماما *temâmen* A. z. eksiksiz olarak.
تمامیت *temâmiyyet* T. a. tamlık, bütün-
lük, eksiksizlik.
تمایل *temâyül* A. a. 1 eğilme, bükülme, 2
eğilim gösterme.-*temâyül etmek* 1) eğil-
mek, 2) eğilim göstermek.-*temâyül-i*
rahm tıp rahimin çarpılması hastalığı.
تمعت *temettu'* A. a. yararlanma, çıkar sağ-
lama, kazanma, kâr elde etme, 2 ka-
zanç, yarar, kâr.
تمتع *temti'* A. a. (-e) kâr ettirme, (-i) ya-
rarlandırma.
تمثال *timsâl* A. a. 1 resim, kukla, heykel, 2
örnek, sembol.
تمثل *temessül* A. a. 1 görüntü verme, yan-
sıma, 2 bir şeyin kılığına girme, kılık-
ça bir şey gibi görünme, 3 *ed.* bir sözü
atasözü/ünlü bir söz gibi kullanma.-*te-*
messül etmek görünmek, yansımak.
تمثيل *temsîl* A. a. 1 (-i) (-e) benzetme, (-i)
örnek olarak verme, 2 (-in) benzeri-
ni yapma, (-in) kopyasını çıkarma, 3
misal, örnek, örnek olarak verilen söz.

-*temsîl etmek/eylemek* benzetmek,
örnek olarak vermek.
تمجد *temeccüd* A. a. büyük olma, ulu-
nınma.
تمجید *temcîd* A. a. 1 (birini) ululama,
yüceltme, 2 sabah ezanından sonra
minarelerde okunan Hz. Peygamber'i
yüceltici ve övücü dua. Sahur vaktinde
okunduğundan halk arasında "sahur"
anlamında da kullanılır.
تمحیص *temhis* A. a. sinama, deneme.
تمدح *temedduḥ* A. a. övünme, kendini
övme.
تمدن *temeddün* A. a. medenileşme.
تمدیح *temdih* A. a. (birini) aşırı derecede
övme.
تمدید *temdid* A. a. (-i) uzatma.
تمر *temr* A. a. hurma.-*تمر هندی* *temr-i*
Hindî F. a. (T. k. dili: demirhindi) 1
Hint hurması, şerbeti yapılan küçük
bir tür hurma, 2 bu hurmadan yapılan
serinletici şerbet.
تمرد *temerrüd* A. a. karşı durma, dik baş-
lılık etme, direnme.
تمرین *temerrün* A. a. (bir işe/şeye alışmak
için) sürekli çalışma, idman yapma.
تمریخ *temriḥ* A. a. (-i) hafifçe sıvama, (-i)
bulaştırma.
تمریر *temrîr* A. a. (-i) acılaştırma, (-e) acı
katma, acılık verme.
تمریض *temrîz* A. a. (bir sözü/haberi) zayıf
gösterme, (bir söz/haber için) "Doğru-
luğu şüphelidir" deme.
تمرین *temrîn* A. a. (-i) (bir şeye alıştırmak
amacıyla) tekrarlatarak çalıştırma.
تمزق *temezzuk* A. a. yırtılma, parçalanma.
تمزج *temzic* F. a. (iki ayrı maddeyi) karış-
tırıp birbirine yedirme.
تمزیک *temzik* A. a. (-i) yırtma, parçalama.
تمسح *temessuh* A. a. 1 (-e) el sürme, 2 (-e)
sürünme.
تمسح *temessuh* A. a. kılık değişme, kılık
değiştirip kötü bir kılığa girme.

تَمَشُور *temeshur* A. a. 1 maskaralık etme, 2 (birinin taklidini yaparak) alay etme, (birini) küçük düşürme.
تَمَسُّوْہِ *temessühi* A. a. (Hint inançlarında olduğu gibi) kişilerin kılık değiştirip hayvan ve bitki kılığına girdiği inancında olan (kimse).
تَمَسُّوْک *temessük* A. a. 1 (-e) yapışma/iyice tutunma, (-i) sıkı sıkı tutma, 2 senet.
تَمَسْکُن *temeskün* A. a. miskinleşme, tembelleşme.
تَمَسِیَہ *temsîye* A. a. (birine) "Akşamınız hayr olsun" deme.
تَمَشُّوْت *temeşşut* A. a. (saçı) tarama.
تَمَشُّوْت *temeşşut* A. a. (saçını, sakalını) tarama.
تَمَشُّوْک *temeşşuk* T. a. (bir ustanın yazdıklarını aynen yazmaya çalışarak) güzel yazı çalışması yapma, meşk alma.
تَمَشِّی *temeşşi* A. a. (iş) yürüme, yolunda ve iyi gitme.
تَمَشِّیَہ *temşîyet* A. a. (iş/işleri) yürütme, yolunda ve iyi bir şekilde sürdürme.-
vermek (işin/işlerin) düzgün ve yolunda gitmesini sağlamak.
تَمَشِّت *temşît* A. a. (saçı, sakalı vb.) tarama.
تَمَشِّیَہ *temşîye* A. a. bk. **تَمَشِّیَہ** -**temşîye** etmek (işin/işlerin) düzgün ve yolunda gitmesini sağlamak.
تَمَسَّاح *timsâh* A. a. bilinen hayvan.
تَمَطَّر *temattur* A. a. (serinlemek amacıyla) yağmur yağarken dışarı çıkma.
تَمَغَّا *temgâ* F. a. (T. damga) 1 bir şey üzerine basılan şekil, nişan, işaret, 2 bunun için kullanılan mühür benzeri araç.
تَمَکْکُن *temekkün* A. a. (bir yere) yerleşmek, (bir yeri) yurt tutmak.
تَمْکِین *temkin* A. a. ağır başlılık, oturlukluk.
تَمَلُّک *temelluk* A. a. yaltaklanma.
تَمَلُّک *temellük* A. a. mülk edinme, (bir yeri) satın alıp kullanma hakkı kazanma.

تَمَلُّل *temellül* A. a. milliyet değiştirme, bir milletin bireylerinden olma.
تَمَلِّح *temlih* A. a. 1 (-i) tuzlama, 2 ed. söz arasında nükteli bir söz söyleme/söze hoş bir deyiş katma yoluyla yapılan sanat.
تَمَلِّس *temlis* A. a. (toprak/eşya vb.) düzeltme/düzleme, (-i) düz ve düzgün duruma getirme.
تَمَلِّک *temlik* A. a. (bir yeri/malı) (birine) mülk olarak verme, (birini) mülk sahibi yapma, (birine) mülk kazandırma.
تَمَلِّیَہ *temliye* A. a. (kap vb.) doldurma.
تَمَنَّا *temennâ* A. a. 1 dileme, isteme, arzu etme, 2 selâm, dostça karşılama ve teşekkür yerinde sağ eli biraz aşağı indirdikten sonra ağza dokundurup başın üzerine koyma hareketi.-**temennâ** etmek söz konusu hareketi yapmak.
تَمَنِّی *temenni* A. a. 1 dileme, isteme, arzu etme, 2 dilek, istek, arzu, 3 dilenen, istenen şey.
تَمَنِّیَّات *temenniyât* A. ç. a. 1 istekler, 2 istenen şeyler.
تَمَهِّد *temehhüd* A. a. yayılma, döşenme.
تَمَهْدِی *temehdi* A. a. mehdilik iddiasında bulunma.
تَمَهِّر *temehhür* A. a. (bir konuda/işte) maharet kazanma.
تَمَهِّد *temhid* A. a. 1 (-i) yayma, döşeme, 2 (-i) düzeltme, düz duruma getirme.
تَمَهِّر *temhîr* T. a. mühürleme, mühür basma.
تَمَهِّل *temhil* A. a. (birine) (bir konuda) fırsat ve zaman erme, (-i) sonraya bırakma.
تَمَوُّت *temevvüt* T. a. tıp bir uzvun/bedenin bir parçasının çürüyüp canlılığını yitirmesi, *mortification*.
تَمَوُّوْک *temevvük* A. a. (deniz, bayrak, ekin vb.) dalgalanma.
تَمَوُّز *temmûz* A. a. Rûmî ayların marttan itibaren beşinci ayı. [Nazımda **temûz** olarak da kullanılmıştır.]

تَمَوُّوْک *temevvül* A. a. zenginleşme, çok sayıda mal mülk sahibi olma.-**temevvül** etmek zenginleşmek.
تَمَوِّہ *temvih* A. a. (sözü) yaldızlayarak söyleme, (yalan sözü) doğru kılığında aktarma.
تَمَوِّہَات *temvihât* A. ç. a. yaldızlı sözler, doğru kılığına sokulmuş yalanlar; bk. **تَمَوِّح** *temvih*.
تَمَوِّہَات *temvihât* A. ç. a. yaldızlanmış gerçek dışı sözler/doğru süsüyle gizlenmiş yalan sözler; bk. **تَمَوِّہ** *temvih*.
تَمَوِّیُّز *temeyyûz* A. a. (bir kimse) (benzerleri ve denklerinden ayrılıp) seçilme, seçkinleşme, (akranları arasında) özel bir yer kazanma.-**temeyyûz** etmek seçkinleşmek.
تَمِیْز *temiz* F. a. (< A. **تَمِیْز** *temyîz*) 1 ayırma, seçme, 2 temizleme, süpürme. z. T. 1 kirini, pasını gidererek, arı duru biçimde, 2 iyi, iyice, iyi bir şekilde. s. T. kiri, yağı, pası giderilmiş; arı, arı duru, kirsiz passız, pak.
تَمِیْیُّوْک *temeyyûk* A. a. sıvılaşma, sıvı hâline gelme, akıcı nitelik kazanma.
تَمِیْمَہ *temîme* A. a. nazarlık, çocuklara/hayvanlara asılan nazar boncuğu.
تَمِیْز *temyîz* A. a. 1 dikkatle ayırma, inceleyerek seçme, 2 (insanda) iyiyi kötüyü, yararlıyı zararlıyı seçmesini sağlayan güç.
تَن *ten* F. a. 1 gövde, vücut, beden, 2 T. beden dış yüzü.
تَنَآسَن *ten-âsan* F. a. sağlıklı ve dinçliğini gözetken, kendine bakıp dinlenmesini bilen, rahatına düşkün kimse.
تَن پَرَسْت *ten-perest* F. s. nefsine düşkün, can besleyen, kendine iyi bakan (kimse), uyşuk, tembel (kimse).
تَن دُرُوسْت *ten-dürüst* F. a. sağlıklı, sağlam kimse.
تَنَاسُور *tenâsür* A. a. saçılıp dağılma; bk. **تَنَاسَر** *intisâr*.

تَنَاجِی *tenâcî* A. a. fısıldaşma, fısıltıyla söyleşme.
تَنَاد *tenâd(d)* A. a. birbirinden ürkme, dağılma, bağrıarak kaçışma: *yevmü't-tenâd*, *yevm-i tenâd* "kıyamet günü".
تَنَادُور *tenâdür* A. a. nadirleşme, az bulunur hâle gelme.
تَنَادُوم *tenâdüm* A. a. konuşma, birbiriyle sohbet etme.
تَنَادِی *tenâdî* A. a. birbirine seslenme.
تَنَازَع *tenâzu'* A. a. çekişme, dalaşma.
تَنَازَع *tenâzu'* A. a. çekişme, karpışma, tutuşma.
تَنَاسُوب *tenâsüb* A. a. 1 ölçülü ve uygun olma, uyuşma, birbiriyle uyum içinde bulunma.-**تَنَاسُوبِی اَعْضَا** *tenâsüb-i a'zâ* F. a. (insan bedeninde) uzuvların olağan biçimde birbirine uygun olması.
تَنَاسُوبِی اَلْفَظ *tenâsüb-i elfâz* F. a. (bir söz birliğinde) kelimelerin birbirine uygun olması, 2 ed. anlamca birbirine uygun kelimeleri bir araya getirerek bir anlam alanı oluşturma.
تَنَاسُخ *tenâsuh* A. a. ruhun bir cisimden ayrılıp başka bir cisme geçmesi.
تَنَاسُوْہِ *tenâsühi* A. a. tenasuha, yani ruhun bir bedenden başka bir cismin bedene geçmesine inanan kimse.
تَنَاسُل *tenâsül* A. a. üreme, nesil yetiştirme yoluyla çoğalma.
تَنَاسِی *tenâsî* A. a. (-i) unutmuş gibi görünme/davranma.
تَنَاشُود *tenâşüd* A. a. birbirine şiir okuma.
تَنَاشِیر *tenâşîr* A. ç. a. çocukça yazı, acemi yazısı. [Teklisi olmayan çoklulardandır.]
تَنَاصُح *tenâsuh* A. a. öğütleşme, birbirine öğüt verme.
تَنَاصُور *tenâsur* A. a. yardımlaşma.
تَنَاطُح *tenâtuh* A. a. (boynuzlu hayvanlar) toslaşma.
تَنَازُور *tenâzur* A. a. bakışma, göz göze gelme.

tenâfûr A. a. birbirinden ürkiüp kaçma. -**tenâfûr-i hurûf** F. a. ed. bir kelimeyi oluşturan seslerin birbiriyle uyum içinde bulunmaması, kelimenin güç söylenip kulağa çirkin gelmesi. -**tenâfûr-i kelimât** F. a. kelimeler arasında sesçe uyuşma bulunmamasından ötürü söyleyişin güçleşmesi. **tenâfûs** A. a. benlik yarıştırmaya, üstünlük kavgasına girişme; bk. **münâfese**. **tenâfi** A. a. birbirine benzememe, birbiriyle uzlaşmama, birbirine zıt ve aykırı olma. **tenâkus** A. a. azalma, eksilme. **tenâkuz** A. a. (iki söz) birbirini tutmama, çelişme, çelişki. **tenâküh** A. a. aralarında nikâh yapma, nikâh yaparak karı koca olma, evlenme. **tenâkür** A. a. bilmezlenme, bilmezliğe vurma. **tenânîr** A. ç. a. tandırlar; bk. **tennûr**. **tenâhi** A. a. 1 sona erme, son bulma, 2 son: *bi-tenâhi* "son bulmaz, sonu olmayan, sonsuz". **tenâvüb** A. a. nöbetleşme; bk. **münâvebe**. **ten-âver** F. a. dolgun vücutlu, etli butlu, iyi beslenmiş (kimse). **tenâvül** A. a. yeme, yeme içme. -**etmek yemek yemek**. **tenâvüm** A. a. uyur gibi görünme, uyurmuş gibi yapma. -**tenâvüm-i gürbe** F. a. kedi uykusu. **tenbâkû** F. a. (T. k. dili; tömbeki) nargile tütünü. **tinbâl** A. a. kısa boylu, bodur kimse. **tenbân** F. a. iç donu, don. **tenebbüt** A. a. (bitki) bitme, yerden çıkma. **tenebbu'** A. a. pınardan su kaynama.

tenbel A. a. üşengeç. **tenbelit** A. a. hayvanın iki yanına yüklenen yük. **tenebbüh** A. a. uyanma, akli başına gelme. **tenebbü'** A. a. peygamberlik iddiasında bulunma, "peygamberim" diye ortaya çıkma. **tenbih** T. a. uyarma, bir şeyin/işin belli bir biçimde ve yolla yapılmasını söyleme/isteme, bir işin/şeyin şöyle ya da böyle yapılmasını üstelerek hatırlatma, uyarı. **ten-perver** F. a. yiyip içmekten, keyif çatismaktan, rahatlık içinde yaşamakatan başka düşüncesi olmayan kimse. **tenessür** A. a. saçılma, yayılma, serpilme. **tensir** A. a. (-i) saçma, (-i) serpmeye, (-i) yayma. **tencim** T. a. 1 gece yıldızları gözleme, 2 gök bilimiyle uğraşma. **tenciye** A. a. (-i) (-den) kurtarma. **tenahnûh** A. a. 1 boğazını hırıltılı bir sesle temizleme, 2 balgamı söküp atmak için çıkarılan hırıltı. **tünd** F. a. sert, şiddetli: *bâd-ı tünd* "sert rüzgâr, fırtına". **tünd-çehre** F. s. çatık yüzlü (kimse). **tünd-hûy** sert, titiz, hırçın, öfkeli (kimse). **tünd-refâr** F. s. hızlı giden, iyi ve hızlı koşan (at). **tünd-rev** F. s. bk. **tiz-refâr**. **tünd-rû/rûy** F. s. yuk. m. bk. **tünd-inân** F. s. yuk. m. bk. **tünd-licâm** F. s. sert başlı, huysuz, harin (at). **tünd-ligâm** F. s. yuk. m. bk. **tünd-meşreb** F. s. bk. **tünd-hûy**.

teneddüm A. a. pişman olma, pişmanlık duyma. **tendiye** A. a. (-i) ıslatma, nemlendirme. **tenzir** A. a. (bir şeyle/bir şeyi duyurarak) korkutma. **tenezzül** A. a. 1 aşağı inme, düşme, 2 ucuzlama, 3 alçak gönüllü olma, alçak gönüllü davranma, 4 kendi durumuna yakışmayacak/aykırı düşecek biçimde davranma. -**tenezzül etmek** 1) alçak gönüllü davranmak, 2) kendi durumuna yakışmayacak/aykırı düşecek biçimde davranmak. **tenezzehe** A. a. "(-den) uzaktır"/"(-den) uzak olsun" anlamıyla Yüce Tanrı hakkında kullanılan Arapça sözlerde yer alan çekimli fiil. **tenezzüh** T. a. gezinti, açılmak/eglenmek için gezip dolaşma. **tenzil** A. a. 1 (-i) yukarıdan/yüksek bir yerden aşağıya indirme, aşağı koyma, 2 (bir eşyanın/malın fiyatını/değerini) düşürme; indirim, 3 (bir tutarın bir miktarını) kesme, 4 (birden değil de aralıklarla, peyderpey ve peşi sıra inmesi sebebiyle) *Kur'an*. -**tenzil etmek** 1) (-i) indirmek, 2) (-in) bir miktarını kesme. **tenzih** A. a. 1 (birini) (olumsuzluklardan, suç ve kusurdan) uzak sayma/tutma, 2 (Yüce Tanrı hakkında) bütün eksiklik ve kusurlardan, her türlü olumsuzluktan uzak olduğunu doğrulama ve kabullenme. **tenessüc** A. a. (kumaş) dokunma, örülme, kumaş, ağ, perde gibi tel tel örülmüş/dokunmuş dokuma. **tensuh** F. a. (T. tansuk) 1 az görülür, görülmedik, tuhaf, 2 az bulunur, çok değerli, eşsiz, benzersiz. **tenessuk** A. a. (nesneler) düzgün biçimde sıralanma, (her şey) yerli yerine konma; bk. **intisâk**.

tenessük A. a. kulluk, ibadet. **tenessüm** A. a. soluma, havayı içine çekme. **tensib** A. a. (-i) uygun görme/bulma. -**tensib etmek/kılmak** uygun görmek. -**tensib olunmak** uygun görülmek. **tensik** A. a. 1 dizme, sıraya koyma, belli bir düzene göre sıralama; düzeltme, düzenleme, 2 ed. bir söz öbeğinde söylenecek birkaç şeyi sırasıyla söyleme. -**tensik-ı sıfat** F. a. ed. bir kimseyi/nesneyi birkaç sıfatla vasıflama. **tensiye** A. a. (-i) unutturma; bk. **insâ**. **teneşşüb** A. a. (-e) tutulma, (-e) takılma. **teneşşür** A. a. açılıp yayılma. **teneşşut** A. a. sevinme, keyiflenme, neşelenme. **teneşşûf** A. a. (toprak vb.) suyu çekme. **ten-şû/y** F. a. (T. halk dili; teneşir) üzerinde ölü yıkanan tahta. **teneşşi** A. a. başı hoş olma, çakır keyif olma, neşelenme. **tenşir** A. a. yayma; serpmeye. **tenşit** A. a. (-i) neşelendirme, (-i) sevindirme, (-i) keyiflendirme. **tenşif** A. a. (suyu/ıslaklığı) emdirme, içirme. **tenassub** A. a. dikilme, dinelme, ayak üstü durma. **tenassuh** A. a. öğüt alma, öğüte kulak verme, öğüt tutma. **tenassur** A. a. Hristiyan olma, Hristiyanlığı kabul etme. **tensib** A. a. (-i) yükseğe kaldırma, (-i) yükseltme. **tensir** A. a. (birini) Hristiyan etme. **tensis** A. a. (-i) inceledikten sonra karar verme.

تَنْصِيف *tensif* A. a. ikiye ayırma/bölme.
تَنْضِیح *tenzih* A. a. (aş/yemeği) gereği gibi pişirme.
تَنْزِیر *tenzir* A. a. (-e) canlılık verme, (-e) canlı bir görünüm kazandırma.
تَنْزِیر *tenzir* A. a. (-i) güzel, bakımlı ve göz alıcı hâle getirme, (-e) güzel bir görünüm kazandırma.
تَنْظِم *tenazzum* A. a. düzen; bk. **اِنْتِظَام** *intizâm*.
تَنْظُر *tenazzur* A. a. dikkatle ve düşünerek bakma/dikkatle bakarak düşünme.
تَنْظُف *tenazzuf* A. a. maddi olarak kirden pastan arınma, temizlenme.
تَنْزِیر *tenzir* A. a. 1 (-i) (-e) benzetme, 2 *ed.* bir şairin aynı vezin ve kafiye ile başka bir şairin gazeline benzer bir gazel yazması.
تَنْزِیف *tenzif* A. a. (-i) maddi olarak temizleme, kirden pislikten arındırma.
تَنْظِیم *tenzim* A. a. 1 (-i) dizme, sıralama, 2 (-i) düzgün hâle getirme, (-e) düzen verme/kazandırma, 3 (-i) kaleme alma, yazma, düzenleme, 4 (-i) yoluna koyma, iyileştirme, düzeltme, ıslâh etme.
تَنْعَم *tenu'm* A. a. bolluk içinde sıkıntısızca yaşama.
تَنْعِش *ten'îş* A. a. (-i) yukarı kaldırma, sürçüp düşen kimseye *In'âşeka'llâh* "Allah kaldırsın." diye dua etme.
تَنْعِیل *ten'îl* A. a. (hayvanı) nallama.
تَنْعِیم *ten'im* A. a. bolluğa kavuşturma, bolluk içinde yaşamasını sağlama.
تَنْعِیم *tenu'gum* A. a. ezgiler döktürme, kendi kendine ırlayıp durma.
تَنْغِیز *tenğiz* A. a. (birinin) yaşantısını alt üst etme, ağzının tadını bozma, keyfini kaçırma.
تَنْفِیْخ *teneffuh* A. a. 1 şişme, havayla şişkin hâle gelme, 2 *mec.* boş, abuk sabuk sözlerle övünme, şişinme.
تَنْفِیْر *teneffür* A. a. tikslenme. -**teneffür** eylemek tiksilmek.

تَنْفِیْس *teneffüs* A. a. nefes alıp verme, soluk alma. -**teneffüs** etmek/eylemek havayı içine çekmek, soluklanmak, nefes alıp vermek.
تَنْفِیل *teneffül* A. a. nafîle namaz kulma.
تَنْفِیْح *tenfih* A. a. iyice üfleme, (-i) üfleyip şişirme.
تَنْفِذ *tenfiz* A. a. (-in) yürürlüğünü sağlama, hükmünü yürütme, geçerli sayma, gereğini yerine getirme.
تَنْفِیر *tenfir* A. a. tiksindirme, nefret ettirme.
تَنْفِیس *tenfis* A. a. soluklandırma, nefes almasını sağlama.
تَنْفِش *tenfiş* A. a. 1 pamuk atma, yün ditleme, 2 (-i) pamuk atar gibi atma/yün diler gibi ditleme.
تَنْقِذ *tenakkud* A. a. (bir yazıyı/kitabı) her yönden ele alıp değerlendirmek; bk. **تَنْقِید** *tenkid*.
تَنْقِیل *tenakkul* A. a. bir yerden başka bir yere göçme, yer değiştirme.
تَنْقِیح *tenkih* A. a. 1 (-i) fazla ve gereksiz olanı çıkarıp azaltma yoluyla düzeltme, 2 bir dairede çalışan memur ve hizmetlilerin sayısını/maaşlarını azaltarak gelir ve gider arasında denge kurma.
تَنْقِید *tenkid* T. a. (bir kitabı/eseri) inceleyerek, yazarının şahsını hedef almaksızın, iyi ve kötü yanlarını, eksik ve yanlışlarını gösterme, değerlendirme.
تَنْقِذ *tenkiz* A. a. (kötü bir durumdan) kurtarma; bk. **اِنْقَاز** *inkâz*.
تَنْقِش *tenkiş* A. a. (-i) çeşitli biçim ve renklerde süslerle süsleme.
تَنْقِش *tenkiş* A. a. (-i) işleme, (bir şekli) bir zemine, (bir sözü/şiiri) zihne olduğu gibi geçirme. (-i) nakışlama, (-in) üzerine bezek yapma.
تَنْقِص *tenkis* A. a. eksiltme, miktarını azaltma.
تَنْقِط *tenkit* A. a. 1 (yazıda) noktalı harflerin noktalarını koyma, 2 yazının ko-

lay ve doğru okunmasını sağlamak için kimi kelime ve kelime öbekleri arasına, cümle sonlarına birtakım işaretler koyma.
تَنْكِيه *tenkiye* T. a. tıp şırıngayla bağırsak temizleme, hukne.
تَنْك *teng* F. a. (T. k. dili: denk) bağlanmış eşya.
تَنْك *teng* F. s. 1 dar, 2 kıt, yetersiz.
تَنْك *tenük* F. a. 1 ince, yufka, 2 dayanaksız, narin.
تَنْك *teng-mizâc* F. s. yumuşak huylu, içi sevgi dolu, müşfik (kimse).
تَنْكَار *tengâr* F. a. boraks.
تَنْكَار *teng-bâr* F. a. 1 dar yol, 2 yükün yarısı, dengin bir yanı, 3 birine yer ve izin vermeyen kimse, 4 (varlığı akılla kavranılamaz ve her türlü bağ ve ilişkiden uzak olan) Yüce Tanrı, 5 erişilemez, ulaşılamaz, yanına varılamaz kimse, 6 az bulunur, zor ele geçer, kıt, çok değerli nesne.
تَنْكِشَم *teng-çeşm* F. s. açgözlü (kimse).
تَنْكِشَمِي *teng-çeşmi* F. a. açgözlülük.
تَنْك حَوصَلَه *teng-havsala* F. s. 1 kursağı dar, yani: tahammülsüz (kimse), 2 sırtını ve malını mülkünü koruyamayan, akli kıt, değersiz (kimse).
تَنْكِدَسْت *teng-dest* F. s. eli dar, züğürt (kimse).
تَنْكِدَسْتِي *teng-desti* F. a. züğürtlük.
تَنْكِدَل *teng-dil* F. s. yüreği daralmış, içi sıkılan, üzgün (kimse).
تَنْكِر *tenekkür* A. a. tanınmayacak kılığa girme, kılık değiştirme.
تَنْك رَوِي *teng-rû/-rûy* F. s. 1 narin yüzlü (kimse), 2 *mec.* yüzü tutmayan, yumuşak yüzlü (kimse).
تَنْكِس *tenekküs* A. a. baş aşağı olma/gelme.
تَنْك نَاي *teng-nâ/y* F. a. dar yer, sıkıntılı yer.
تَنْكِي *tengi* F. a. darlık.

تَنْكِح *tenkih* A. a. (-i) (-e) nikâhlama, (-i) nikâhla evlendirme.
تَنْكِر *tenkir* A. a. *dilb.* bir adı belirsiz yapma.
تَنْكِيس *tenkis* A. a. (-i) baş aşağı etme.
تَنْكِيل *tenkil* A. a. (-i) başkalarının korkup ders çıkaracağı yolda cezalandırma. -**tenkil** eylemek (-i) başkalarına ibret olacak şekilde cezalandırmak.
تَنْمِيق *tenmik* A. a. 1 güzel yazma, güzel bir yazıyla yazma, 2 yazma.
تَنْمِیْه *tenmiye* A. a. nemalandırma, çoğaltmasını sağlama.
تَنْوُب *tenûb* F. a. bir çam türü.
تَنْوُوح *tenevvüh* A. a. (ölünün arkasından) feryat ederek ağlama.
تَنْوُور *tenevvür* A. a. aydınlanma.
تَنْوُور *tennûr* A. a. (T. halk dili: tandır) ekmek pişirmeye mahsus toprak fırın.
تَنْوُورَه *tennûre* A. a. Mevlevî dervişlerinin giydikleri bel tarafı kırmalı geniş eteklik.
تَنْوُوع *tenevvu'* A. a. türlü türlü olma, çeşitlenme.
تَنْوُوم *tenevvüm* A. a. uyuklama, pinekleme, imızganma.
تَنْوُومَنْد *tenûmend* F. s. iri gövdeli, boylu poslu, güçlü kuvvetli (kimse).
تَنْوُوه *tenevvüh* A. a. 1 yükseltme, kaldırma, 2 yüceltme, 3 övme, büyütmek.
تَنْوِیر *tenvir* A. a. aydınlatma. -**tenvir** etmek aydınlatmak.
تَنْوِيع *tenvi'* A. a. (-i) türlü türlü etme, (-i) çeşitlendirme. -**tenvi'** etmek çeşitlendirmek.
تَنْوِیم *tenvim* A. a. (-i) uyutma.
تَنْوِین *tenvin* A. a. 1 *dilb.* (Arapça'da) "iki üstün", "iki esre", "iki ötre" denilen seslendirme işaretleri, 2 *dilb.* bu seslendirme işaretlerinin sonunu *n* olarak okuma.
تَنَه *tene* F. a. vücut, beden. Tek başına kullanılmamış olup "yalnız başına" anlamındaki **yek-tene** sözünde geçer.

تنها *tenhâ F. s.* yalnız.

تنها رو *tenhâ-rev F. s.* yalnız giden (kimse).

تنها نشین *tenhâ-nişîn F. s.* yalnız oturan (kimse).

تنهای *tenhâyi F. a.* yalnızlık.

تنیده *tenide F. a.* 1 dokunmuş; dokuma, 2 örümcek ağı.

تنیزه *tenize F. a.* etek; *t.-i kûh* "dağ eteği".

تینن *tinnin A. a.* büyük yılan, ejderha.

تینن فلک *tinnin-i felek F. a.* Samanyolu, Kehkeşan.

تو بر تو *tû bertû F. s.* kat kat.

توابع *tevvâb A. a.* kullarının tövbesini kabul eden (Yüce Tanrı)

توابع *tevâbi' A. ç. a.* 1 bir kimsenin -uşaklar ve hizmetliler dışında- özel hizmetinde bulunanlar, 2 (birinin) yolunu tutanlar, sözüne uyanlar; *bk. تابع tâbi'.*

توابت *tevâbit A. ç. a.* tabutlar; *bk. تابوت tâbût.*

تواتر *tevâtür A. a.* 1 yalan üzerinde birleşmeleri akılca mümkün görülme, 2 topluluğun aktardığı söz, 3 dile düşüp halk arasında söylenme, 4 dile düşüp halk arasında söylenegelen söz/haber vb.

توابع *tevâsüb A. a.* birbiri üstüne sıçrama/atılma.

توابع *tevâsuk A. a.* birbirine güvenme suretiyle vaatleşme.

توابع *tevâcüd A. a.* yapmacık olarak vecde gelme, yapma hâle bürünme.

توابع *tevâcüh A. a.* (ile) yüzleşme, ... ile yüz yüze gelme, (ile) karşılaşma; *bk. مواجهه müvâcehe.*

توابع *tevâd(d) A. a.* birbirine sevgi, ilgi ve yakınlık gösterme.

توابع *tevâdü' A. a.* (iki taraf) düşmanlığı bırakarak barışma, aralarında barış yapma.

توابع *tevârüs A. a.* (-den) (-e) miras kalma, miras yoluyla geçme.-tevârüs etmek miras yoluyla geçmek.

توارد *tevârüd A. a.* 1 gelme, 2 *ed.* iki şairin aynı zamanda/birbirinden haberli olmaksızın başka zamanda ve yerde sözleri ve anlamları birbirinin aynı olarak söyledikleri şiir.

تواری *tevâri A. a.* gizlenme.-tevâri etmek gizlenmek.

تواری *tevârih A. ç. a.* tarihler; *bk. تاریخ târih.*

توازن *tevâzün A. a.* (tartıda/ölçüde/değerde) denklik.

توازی *tevâzi A. a.* bir hizada olma, aynı çirpide/çizgide bulunma.

تواصل *tevâsul A. a.* ulaşma, (iki şey) birbirinin yanına varma/gelme.

تواصي *tevâsi A. a.* (-i) birbirine ısmarlama, birbirine tavsiye etme.

تواضع *tevâzu' A. a.* 1 alçak gönüllülük etme, 2 alçak gönüllülük hâli.-tevâzu' etmek alçak gönüllülük göstermek.

تواعد *tevâud A. a.* birbirine söz verme, sözleşme.

توافر *tevâfur A. a.* çoğalma.

توافق *tevâfuk A. a.* uyma, uygun gelme, uyuşma.-tevâfuk etmek uymak, uyuşmak.

توابع *tevâki' A. ç. a.* fermanlar; *bk. توقيع tevki'.*

توابع *tevâkül A. a.* (iki kişi) birbirini vekil edinme, birbirine vekalet verme.

توالد *tevâlüd A. a.* çocuk sahibi olma yoluyla çoğalma.

توالی *tevâli A. a.* birbiri ardınca gitme/gelme, ardı kesilmeme, sürme: *t.-i leyl û nehâr* "gece ve gündüzün sürekli olarak birbiri ardından gelişi".

توأم *tev'em A. a.* ikiz.

توأم *tev'emân A. ç. a.* ikizler, ikiz doğmuş çocuklar.

توأمه *tev'eme A. a.* ikiz doğan kız.

توأمی *tev'emî A. a.* ikizlik, ikiz olma hâl ve niteliği.

توأمیت *tev'emîyyet A. a.* yuk. m. *bk.*

توان *tüvân F. a.* güç, takat: *nâ-tüvân* "güçsüz, zayıf".

توانا *tüvânâ F. s.* güçlü, güçlü kuvvetli (kimse).

توانگر *tüvânâger F. s.* zengin, mal mülk sahibi (kimse).

توانی *tevânî A. a.* gevşek davranma; gevşeklik.

توبه *tevbe A. a.* günah ve suç işlemekten vazgeçip bir daha işlememeye niyet etme.-توبه نصوح *tevbe-i nasûh F. a.* kesin bir niyetle edilmiş tövbe, "Tövbeler tövbesi" diyerek edilmiş tövbe.

توبه *tevbe-şiken F. s.* tövbe bozucu (kimse).

توبه *tevbe-kâr F. a.* tövbe edici kimse.

توبیخ *tevbih A. a.* işlediği suçları yüzüne karşı söyleyerek/bir bir sayarak azarlama.

توتیر *tevettür A. a.* gerilme, gergin olma.

توتیا *tütüya F. a.* (T. halk dili: *tutya*) 1 aynı adla anılan bir taşın tozu; dövlüp toz hâline getirilerek göze çekilir, 2 çinko.

توتید *tevtid A. a.* (yere) kazık çakma.

توتیر *tevtir A. a.* (-i) yay kırışi gibi germe, yayı kurma.

توتیب *tevessüb A. a.* sıçrama, atlama.

توتیق *tevessuk A. a.* (birine/birinin sözüne) güven duyarak tutunma/dayanma.

توتیق *tevsik A. a.* (söz, yemin, kefillik vb. için) güçlendirme.

توجد *teveccüd A. a.* özge bir hâle düşme, içinde daha önce hissetmediği manevî bir esinti, ferahlık ve güzellik bulma.

توجد *teveccu' A. a.* 1 (bedende bir yer) ağrıma, ağrı duyma, 2 (manevî açıdan) acı çekme.

توجه *teveccüh A. a.* 1 yönelme, yüzünü bir yöne çevirme, 2 bir kimseye karşı duyulan ilgi ve yakınlık.

توجهات *teveccühât A. ç. a.* ilgiler, sevgiler, yakınlıklar; *yuk. m. bk.*

توجب *tevcib A. a.* (-i) gerekli kılma, (-i) gerekli/vazgeçilmez duruma koyma/getirme.

توجیه *tevcih A. a.* 1 (bir şeyin) yüzünü bir yöne çevirme, (-i) yöneltme, 2 (bir sözü/işi) başka bir yolla/başka türlü anlatma/açıklama, farklı bir hüküm ve gerekçeyle belirtme. [Bu anlamda *te'vil* ile birlikte bir bağlam öbeği gibi kullanılır.], 3 (rütbe ve memuriyet) verme, 4 *ed.* (bir sözü) farklı iki anlamda; hem övgü hem yergi anlaşılabilecek yolda kullanma.

توحید *tevahhud A. a.* tek olma, dengi/benzeri bulunmama; *bk. تفرّد teferrüd.*

توحش *tevahhuş A. a.* (insan ve hayvan için) ürkme.-tevahhuş etmek ürkmek.

توحید *tevhid A. a.* 1 birleştirme, birden çok şeyi bir araya getirerek bir/tek hâline getirme, 2 (Yüce Tanrı için) birleme; bir ve tek olduğunu, ortağı ve benzeri bulunmadığına inanma, zatını zihinlerde biçimlendirilen ve hayallerde görüntülen her şeyden sıyrıp ayırma; *zıdd: شرك şirk*, 3 bu yolda yapılan zikir, 4 *ed.* Yüce Tanrı'nın birliğini dile getiren manzum ve mensur söz.

توحیث *tevhiş A. a.* (bir kimseyi/hayvanı) ürkütme.-tevhiş etmek ürkütme.

تودد *teveddüd A. a.* birbiriyle dostluk etme, birbirini sevmek, dostlaşma, sevişme.

توده *tûde F. a.* yığın, küme.

توده برتوده *tûde ber-tûde F. s.* ve z. yığın yığın.

تودیعی *tevdi' A. a.* emanet olarak verme/bırakma.

تورات *Tevrât A. a.* din Musa Peygamber'e inen kitap.

تورث *teverrüs A. a.* mirasçı olma.

تورث *teverrüd A. a.* gül gibi kızarma, gül rengi alma.

تورث *teverrut A. a.* vartaya düşme, başına içinden çıkılmaz iş gelme, güç durumda kalma.

تورع **teverru'** *A. a.* dince yapılması yasaklanmış ve kötü görülmüş iş, eylem ve davranışlardan uzak durma, ayrıca yasak ve kötü olduğu şüpheli olan konulardan da sakınma, kimsenin hakkına el uzatmama.

تورفنده **turfanda** *T. s. bk.* **terfende** **تورق** **teverruk** *A. a.* (bitki/ağaç) yapraklanma.

تورك **teverruk** *A. a.* (namazda) kaynağını sağ ayak üzerine koyup oturma, kaynakların birini/ikisini yere koyma.

تورم **teverrum** *T. a.* verem hastalığına yakalanma. **-teverrum etmek** verem olmak.

تورث **tevrıs** *A. a.* (birini) mirasçı olarak seçme, (birine) malını miras olarak bırakma.

تورخ **tevrıh** *A. a.* (bir yazıyı/kitabı/olayı) tarihleme, (bir yazıya/kitaba/olaya) tarih koyma, (bir olaya) manzum olarak tarih bulma/söyleme.

تورخ **tevrıh** *A. a.* 1 (bir yazıya/kitaba) tarih koyma, 2 *ed.* tarih söyleme.

تورق **tevrık** *A. a.* (-i) yapraklandırma, (-in) yapraklı duruma gelmesini sağlama.

توريه **tevrıye** *A. a. ed.* iki anlamı olan bir kelimenin uzak anlamını kastetme.

توزیع **tevzi'** *A. a.* dağıtma.

توسخ **teversüh** *A. a.* kirlenme, paslanma.

توسد **teversüd** *A. a.* yastığa dayanma.

توسط **teversut** *A. a.* aracılık etme, araya girme. **-teversut etmek** aracılık etmek.

توسع **tevessu'** *A. a.* genişleme.

توسل **tevessül** *A. a.* (vesile göstererek) (bir şeye) tutunma, sarılma.

توسم **tevessüm** *A. a.* (bir şeyi) belirtirinden yola çıkarak doğru bir sanıyla kavrama.

توسن **tevsen** *F. a.* serkeş, gem tutmaz, harın, azgın at.

توسیح **tevsih** *A. a.* (-i) kirlatme.

توسید **tevsid** *A. a.* (birini) yastığa dayandırma.

توسیط **tevsit** *A. a.* (birini) aracı koyma. **-tevsit etmek** aracı koymak.

توسیع **tevsi'** *A. a.* (-i) genişletme.

توسیم **tevsim** *A. a.* 1 (hayvanı) damgalama, 2 *T.* (çocuğa) ad koyma. **-tevsim etmek** ad koymak.

توشع **teveşşuh** *T. a.* (kadın) takıp takıştırma, giyinip kuşanma, süslenip püslenme.

توشه **tüşe** *F. a.* azık, az miktarda yiyecek.

توشیح **tevşih** *A. a.* 1 süsleme, süs/takı takma, 2 *ed.* çifte kafiye.

توشیم **tevşim** *A. a.* dövme yaptıрма.

توصل **tevassul** *A. a.* (bir yere/hedefe) ulaşma, varma, erişme.

توصیف **tevsif** *A. a.* (-i) (ile) niteleme, (-in) niteliklerini sayma/dile getirme.

توصیل **tevsi** *A. a.* (-i) (yerine) ulaştırma, (-i) vardırma.

توصیم **tevsim** *A. a.* vücudun bir uzvunun acımasına yol açma, (-i) kırma, (birine) bıkkınlık, bezginlik verme.

توصیه **tevsiye** *A. a.* 1 vasiyet bırakma, ölmezden önce öldükten sonra yapılacak işleri belirleme, 2 (bir işi) (birine) ısmarlama, öğütme, 3 (birini) tanıtarak salık verme, (biri için) (birinden) ilgi ve yardım isteme, 4 birini tanıtmak ve kendisiyle ilgilenilmesini istemek üzere yazılan yazı/mektup.

توضع **tevazzuh** *A. a.* aydınlanma, anlaşılma, ortaya çıkma.

توضؤ **tevazzu'** *A. a.* (namaz için) abdest alma.

توضیح **tevzi** *A. a.* (-i) apaçık ortaya koyma, iyice aydınlatma.

توطن **tevattun** *A. a.* vatan tutma, yurt edinme.

توطن **tevtin** *A. a.* (birilerini) bir yere yerleştirme, (birilerine) yurt edindirme.

توطنه **tevtie** *A. a.* 1 üstüne basma, ayak altında çiğneme, 2 *T.* ileride açıklanacak

maksada uygun bazı kelimeleri önceden söyleme, ileride açıklanacak maksadı kapalı biçimde gösterecek yolda giriş yapma.

توظیف **tevizif** *A. a.* 1 (-i) görevlendirme, 2 (-i) bir maaş karşılığı bir göreve getirme.

توعید **tev'id** *A. a.* ("Gelecekte şöyle olacak, şunlar olacak" diyerek) korkutma.

توغل **tevağğul** *A. a.* (ile) çok uğraşma.

توف **tûf** *F. a.* yankı.

توفق **tevaffuk** *A. a.* (bir işte/şeyde) başarılı olma, başarı kazanma.

تولی **tevefli** *A. a.* can alma, canını alma.

توفید **tevfid** *A. a.* (birini) (bir yere/birinin yanına) elçilikle gönderme.

توفیر **tevfir** *A. a.* çoğaltma, artırma.

توفیق **tevfik** *A. a.* 1 (-i) uydurma, uygun ve çakışık duruma getirme, 2 Yüce Tanrı yol gösterme, yardım etme, kendi dileğini kulun dileğiyle uyuşturma.

توفان **tevekân** *A. a.* çok hırslı, aşırı istekli olma.

توفد **tevakkud** *A. a.* (ateş) tutuşup yanma, yalınlanma.

توفر **tevakkur** *A. a.* ağırbaşlılık, oturaklılık kazanma, ağırbaşlı bir görünüme bürünme.

توقع **tevakku'** *A. a.* umma, umut içinde durup bekleme; (bir işin olmasını) dileme.

توقف **tevakkuf** *A. a.* 1 durma, eğlenme. **-tevakkuf etmek** durmak, eğlenmek. 2 bir şeyin olması başka bir şeyin olmasına/bulunmasına bağlı bulunma.

توفی **tevakki** *A. a.* sakınma, çekinme. **-tevakki etmek** çekinmek.

توقيت **tevkıt** *A. a.* (bir iş/şey için) bir zaman belirleme.

توفید **tevkid** *A. a.* (ateşi) tutuşturup yakma.

توقیر **tevkir** *A. a.* (-i) ağırlama, (-e) ağırlığı ölçüsünde saygı gösterme.

توقيع **tevkı'** *T. a.* padişah buyruklarına ve beratlarına çekilen tuğra, 2 bu tuğrayı taşıyan buyruk ve berat.

توقیف **tevkif** *A. a.* 1 (-i) durdurma, 2 (bir suç sebebiyle) (birini) tutuklama, alıkoyma.

توکد **tevekküd** *A. a.* güçlülük ve dayanıklılık kazanma.

توکل **tevekkül** *A. a.* kendine düşeni yaptıktan/gereğini yerine getirdikten sonra işlerini ilâhi iradeye bırakarak kaderin hükmüne razı olma.

توکید **tevkid** *A. a.* (-i) güçlendirme, sağlamlaştırma.

توکیل **tevkil** *A. a.* (birini) vekil etme/vekil olarak tutma.

تولا **tevellâ** *F. a.* (birini) dost edinme, sevmek.

تولد **tevellüd** *A. a.* 1 (çocuk için) doğma, 2 (bir şey/durum) ortaya çıkma, belirme. **-etmek** 1) doğmak, 2) ortaya çıkmak.

توله **tevellüh** *A. a.* serseme dönme, şaşırıp kalma.

تولول **tevelvül** *A. a.* şamata/gürültü patırtı etme.

تولی **teveli** *A. a. bk.* **تولا** **tevellâ**.

تولیت **tevliyet** *A. a.* (birini) vakıf yöneticisi yapma, (bir vakfa) yönetici atama, 2 mütevellilik, vakıf yöneticiliği nitelik ve görevi.

تولید **tevlid** *A. a.* 1 (-i) doğurma, var etme, meydana koyma, 2 (çocuğu) doğurtma. **-tevlid etmek** 1) doğurmak, hasıl etmek, 2) (çocuğu) doğurtmak.

تونی **tûni** *F. s.* alçak, rezil, külhanbeyi.

توهم **tevehhüm** *A. a.* vehme düşme, kuruntuya kapılma.

توهم **tevhim** *A. a.* (birini) vehme düşürme, kuruntuya kaptırma.

توهين **tevhin** *A. a.* (bir konuyu/sözünü/haberini) güvenilir saymama, (bir konu/haber/söz için) "Sağlam ve güvenilir değildir" deme.

tûy *F. a.* kat, katmer; *bk.* **tû**.
ته *F. a.* dip: *t.-i derya* "denizin dibi".
تهاجم *tehâcûm* *A. a.* 1 birbirine saldırma, 2 (birine) saldırma.
تهاجي *tehâci* *A. a.* 1 birbirini yerme, 2 (-i) yerme.
تهارش *tehârûş* *A. a.* (köpekler) birbiriyle dalaşma/hırlaşma.
تهافت *tehâfût* *A. a.* (bir şeyin üzerine) aşırı bir şekilde düşme, (bir şeye) büyük bir istek ve özlemle atılma.
تهالك *tehâlûk* *A. a.* (bir şeye) can atma, (bir şeyi elde etmeyi) aşırı derecede isteme.
تهامة *tihâme* *A. a.* *coğr.* Mekke'nin diğer adı.
تهاون *tehâvûn* *A. a.* (bir işi) mühimsemeyip ağır davranma.
تهتك *tehettûk* *A. a.* 1 yırtılma, 2 rezillikten utanmayacak durumda bulunma.
تهتك *tehtik* *A. a.* 1 yırtma, 2 namusunu lekeleme.
تهجد *teheccûd* *A. a.* 1 gece uyanıp namaz kılma, 2 gece kılınan namaz.
تهجي *tehecci* *A. a.* alfabe harflerini sırasıyla okuma.
تهجين *tehcin* *A. a.* (birini) kötüleme (biri hakkında) atıp tutma, (birine) sövüp sayma.
تهجي *tehciye* *A. a.* heceleme.
تهدل *teheddûl* *A. a.* sarkma, sölpük olma.
تهدم *teheddüm* *A. a.* yıkılma.
تهدي *teheddi* *A. a.* hidayete erme, doğru yolu bulma.
تهديد *tehdid* *A. a.* (-i) korkutma, (-in içine) korku salma. -**tehdid etmek** korkutmak.
تهديم *tehdim* *A. a.* (binayı) yıkma, yerle bir etme.
تهدين *tehdin* *A. a.* 1 (çocuğu) avutma, tatlı sözlerle susturma, 2 (birini) yalandan yüzüne gülüp övme.

تهديه *tehdiye* *A. a.* armağan verme, *bk.* **اهدأ** *ihdâ*.
تهذيب *tehzib* *A. a.* (ahlâk için) kötü iş, eylem ve davranışlardan uzaklaşma, kendine çekidüzen verip düzeltme, özünü iyi huylar ve davranışlarla bezeme.
تهريب *tehrîb* *A. a.* (-i) kaçırma.
تهريم *tehrim* *A. a.* (birini) kocaltma, (birinin) kocaltmasına yol açma.
تهزج *tehezzûc* *A. a.* ezgi düzüp durma, hoş ve tatlı ezgilerle şakıma.
تهزج *tehezzûz* *A. a.* kımıldanma, deprenme.
تهزج *tehzic* *A. a.* *bk.* **تهزج** *tehezzûc*.
تهزيز *tehziz* *A. a.* (-i) titretme, hareket ettirme.
تهزيل *tehzil* *A. a.* 1 (-i) zayıflatma, çelimsiz duruma düşürme, 2 (-in) ciddiyetini bozma, (-i) hafife alma.
تهككم *tehekküm* *A. a.* 1 alay etme, 2 *ed.* ağır alay.
تهلكه *tehlûke* *A. a.* (*T. k. dili:* tehlike) büyük zarara/ölüme yol açabilecek durum/kimse/nesne.
تهللل *tehellül* *A. a.* (sevinçten ötürü) yüz gülmeye, yüz (sevinçten ötürü) gülücük saçma.
تهليك *tehlik* *A. a.* (birini) öldürme.
تهليل *tehlil* *A. a.* "Lâ ilâhe illa'llâh" deme. -**tehlil eylemek** "Lâ ilâhe illa'llâh" demek.
تهم *tühem* *A. ç. a.* töhmetler; *aş. m. bk.*
تهمت *tühmet* *A. a.* (*T. k. dili:* töhmet) suçlama sebebi olan şey, suç.
تهمتن *Teهمت* *A. a.* *mit.* İran'ın mitolojik kahramanlarından Zaloğlu Rüstem'in lakabı.
تهنئ *tehennûc* *A. a.* (çocuk) anne karnında hareket etmeye başlama.
تهنيت *tehniyet* *A. a.* 1 kutlama, tebrik etme, "Mübarek olsun" deme, 2 hacdan dönenlerin gelişlerini kutlamak için düzenlenen toplantı, hacı tehniyesi.
تهنيه *tehniye* *A. a.* *yuk. m. bk.*

تهود *tehevûd* *A. a.* Yahudi olma.
تهور *tehevûr* *A. a.* birden öfkelenme, sonunu düşünmeksizin öfkelenip atılma.
تهويد *tehvîd* *A. a.* (birini) Yahudi etme.
تهويل *tehvîl* *A. a.* (-i) korkutma, korkuya düşürme. -**tehvîl etmek** korkutmak, korku vermek.
تهوين *tehvîn* *A. a.* 1 kolaylaştırma, hafifletme, 2 *T.* fiyatını indirme, ucuzlatma, 3 *T.* miktarını indirme, azaltma.
تهي *tehi* *F. a.* boş.
تهي دست *tehi-dest* *F. a.* züğürt, fakir.
تهيب *teheyyüb* *A. a.* ürküntü verici ve saygı uyandırıcı büyüklük sergileme, ürkütücü ve saygı uyandırıcı görünüşten korkma.
تهي *teheyyûc* *A. a.* hareketlenme, yerinden oynama, deprenme.
تهيز *teheyyuz* *A. a.* (kırık kemik) yenisinden kırılma.
تهيكه *tehigâh*, **تهيكه** *tehigeh* *F. a.* boş böğür.
تهيم *tehim* *A. a.* suçlanmış, töhmetli.
تهي مغز *tehi-mağz* *F. s.* boş kafalı (kimse).
تهي ميان *tehi-meyân* *F. s.* içi boş (nesne).
تهيه *tehiyye* *A. a.* (-i) hazırlama, (-i) kullanılabilir/iş görür duruma getirme; *bk.* **تهيه** *tehiye*.
تهيه *tehiyye* *A. a.* (-i) hazırlama; *bk.* **تهيه** *tehiye*.
تهيو *teheyyü'* *A. a.* hazırlanma.
تهيب *tehyib* *A. a.* (-i) büyük ve güçlü gösterme.
تهي *tehyic* *A. a.* 1 (birini) heyecanlandırma, 2 (birini) harekete getirme, hareketlendirme.
تهيه *tehiye* *A. a.* (-i) hazırlama. **تو** *tû* *F. a.* kat, katmer.
تهيب *teyebbüs* *A. a.* kuruma, kuru hâle gelme.
تهيب *teybis* *A. a.* (-i) kurutma, kuru hâle getirme.

تاج *tîc*, **تيجان** *ticân* *A. ç. a.* taçlar; *bk.* **تاج** *tâc*.
تيجان *ticân* *A. ç. a.* taçlar.
تير *tîr* *F. a.* 1 ok, 2 *astr.* eski astrolojiye göre göğün ikinci katında bulunan gezegen, Utarid, Merkür. Edebiyatta sanat, güzel söz söyleme, yazı, kalem, defter kelimeleriyle ilişkilendirilir.
تيرازه *tirâje* *F. a.* gökte beliren renkli kuşak, eleğimsağma. -**tirâje etmek** bulandırmak.
تير انداز *tir-endâz* *F. a.* ok atıcı, okçu.
تير دان *tirdân* *F. a.* ok kabı, okluk, sadak.
تير زن *tîr-zen* *A. a.* okçu, hedefe ok atan kimse.
تير-کس *tîr-keş* *F. a.* (*T. k. dili:* terkeş) ok torbası, ok kabı, sadak.
تيرگی *tiregi* *F. a.* karalık, ışsızlık, ışsız olma hâl ve niteliği.
تيره *tire* *F. s.* bulanık.
تيره باهت *tire-baht* *F. s.* bahtı kara, talihsiz (kimse).
تيره دل *tire-dil* *F. s.* kötü yürekli (kimse).
تيره شب *tire-şeb* *F. a.* karanlık gece.
تيره کون *tire-gûn* *F. s.* bulanık renkli, kara (nesne).
تيز *tîz* *F. s.* (*T. k. dili:* tez) 1 keskin (nesne), 2 çabuk, hızlı (kimse).
تيز آب *tîz-âb* *F. a.* (*T. k. dili:* kezzap) yakıcı su, nitrik asit.
تيز پا *tîz-pâ* *F. s.* hızlı yürüyen, ayağı çabuk (kimse).
تيز پر *tîz-per* *F. s.* seri gidişli, hızla uçucu (kuş/ok vb.).
تيز پرواز *tîz-pervâz* *F. s.* hızlı uçucu (kuş).
تيز چشم *tîz-çeşm* *F. s.* gözü keskin, keskin bakışlı (kimse).
تيز رفتار *tîz-reftâr* *F. s.* hızlı yürüyüşlü (kimse/at vb.).
تيز رو *tîz-rev* *F. s.* hızlı yürüyen, kısa sürede çok yol alan, yürüyüş/gidiş hızı yüksek (at/kişi vb.).

تيز مشرب *tiz-meşreb* F. s. titiz, huysuz (kimse).

تيزي *tizi* F. a. keskinlik, çabukluk.

تيس *teys* A. a. erkek keçi, teke.

تيسر *teyessür* A. a. kolaylıkla olma, güçle karşılaşmadan elde edilme.

تيسر *teysir* A. a. (bir işi) kolaylaştırma, (bir işin) kolayca olmasını/elde edilmesini sağlama.

تیشه *tişe* F. a. kazma; nacak, balta.

تيغ *tiğ* F. a. 1 kılıç, 2 ucu sivri, kancalı, keskin büyük iğne. - **تيغ زبآن** *tiğ-i zebân* F. a. dil kılıcı, yani: kılıç gibi etkili olan dil; **تيغ كوه** *tiğ-i kûh* F. a. dağın sivri tepesi.

تيغ زبآن *tiğ-zebân* F. s. kılıç dilli, dili kılıç gibi etkili olan (kimse).

تيغ زن *tiğ-zen* F. s. iyi kılıç kullanan, kılıç kullanmakta usta (savaşçı): **تيغ زن فلک** *tiğ-zen-i felek* "feleğin iyi kılıç kullanan savaşçısı". [Merih yıldızı için kullanılır.]

تيقظ *teyakkuz* A. a. uyanıklık; zıddı: **غفلت** *gaflet*.

تيقن *teyakkun* A. a. kesin olarak bilinme.

تيقظ *teykiz* A. a. uyarma; bk. **ايقاظ** *ikâz*.

تيقين *teykin* A. a. (bir bilgiyi/haberi/durumu) kesin olarak, şüphe ve tereddüt duyulmayacak biçimde bildirme.

تيمار *timâr* F. a. 1 bakım, 2 esenlik, güven, 3 tar. eskiden sipahi denilen askeri sınıfa verilen devlet arazisi payı.

تيمم *teyemmüm* A. a. su bulunmadığında yolu yordamınca toprakla abdest alma.

تيمن *teyemmün* A. a. (bir şeyi) uğurlu sayma/(bir şeyi) uğurlu sayarak uğurundan fayda umma.

تيميم *teymim* A. a. (birine) teyemmüm ettirme.

تيمين *teymîn* A. a. (birini) kutlama, (birine) "Kutlu ve uğurlu olsun" deme; **كرخ تسعيد** *tes'id*.

تين *tîn* A. a. incir.

تیه *tih* A. a. çöl.

تيهو *tihû* F. a. çil kuşu.

ث S ث

ثاء *sâ* A. a. ث harfinin adı; "üç noktalı s" anlamında "sâ-i müsellese" de denir.

ثالب *sâib* A. s. aşırı yağmur öncesi esen şiddetli rüzgâr, yağmur borası. - **ثالب البحر** *sâibü'l-bahr* A. a. gelgit sırasında denizin çekildikten sonra yeniden gelerek kıyıyı dolduran suyu.

ثاليل *seâlil* A. ç. a. memeler; bk. **ثلول** *sü'lûl*: **حشيشة ثاليل** *haşîšetü's-seâlil* ağaç minesini.

ثابت *sâbit* A. s. 1 yerinden oynamayan, yerinde duran, durağan, 2 gerçek olduğu belirlenmiş olan, gerçekliği bulunan.

ثابتات *sâbitât* A. ç. a. durağan yıldızlar; **زید** *seyyârât*; **اشارت** *seyyâre*.

ثابت قدم *sâbit-kadem* F. s. yerinde ve sözünde duran (kimse).

ثابتة *sâbite* A. a. durağan yıldız; **زید** *seyyâre*.

ثار *sâr* A. a. öç, intikam.

ثاقب *sâkıb* A. s. delip geçici, bir yandan girip öbür yandan çıkıcı: **نعم-ي ساكيب** *necm-i sâkib* "1) ışınları karanlığı delerek yeryüzüne ulaşan yıldız. [Kur'an'da **târık** yıldızının nasıl bir yıldız olduğunu açıklayıcı bir söz olarak geçer.] 2) geceleri çok parlak görünen 'Zühal' adlı gezegen".

ثالث *sâlis* A. s. üçüncü.

ثالثا *sâlisen* A. z. üçüncü olarak, üçüncü sırada.

ثالثه *sâlise* A. a. bir dakikanın altmışta biri olan bir saniyenin altmışta biri.

ثامر *sâmîr* A. s. meyve bağlamış (ağaç).

ثامن *sâmin* A. s. sekizinci.

ثامنا *sâminen* A. z. sekizinci olarak, sekizinci sırada.

ثاني *sâni* A. s. ikinci.

ثانيا *sâniyen* A. z. ikinci olarak, ikinci sırada.

ثانية *sâniye* A. a. bir dakikanın altmışta biri.

ثبات *sebât* A. a. (kararından, sözünden, görüşünden, yolundan, amacından vb.) dönmeme, değişmeme, belli bir yerde ve durumda durma.

ثباتكار *sebât-kâr* F. s. değişmeyen, dönmeyen, içinde bulunduğu durumda kalan (kimse).

ثبت *sebt* A. a. (-i) yazma, (-i) kâğıda geçirme. - **sebt etmek** yazmak.

ثبوت *sübût* A. a. söz götürmeyecek biçimde ortaya çıkma, kesin olarak gerçekleşme. - **sübût bulmak** gerçekleşmek, kesin olarak ortaya çıkmak.

ثبور *sübûr* A. a. (-i) yıkma, (-i) yere geçirme, yıkım, yok ediş.

ثبيت *sebit* A. a. yerinden oynamaz/ayrılmaz, dirençli, sağlam duran (yapı vb.).

ثجاج *seccâc* A. s. şarıldayarak akan (su/kan).

ثجير *secir* A. s. posa, cibre.

ثبانت *sehânet* A. a. kalınlık, yoğunluk; peklik, sıkılık, katılık.
 ثحن *sihan* A. a. kalınlık; katılık.
 ثخونت *sühûnet* A. a. (daha çok dokuma için) sıkılık, peklik.
 ثحن *sahin* A. s. kalın, yoğun; katı, pek, sıkı.
 ثدى *sedy* A. a. meme, emcik; *zâtü's-sedy* "memeli (hayvan)".
 ثرد *serâid* A. ç. a. tiritler; bk. *serid*.
 ثرثار *serâr* A. a. geveze, çok ve abuk sabuk konuşan kimse.
 ثرم *serem* A. a. (diş) kökünden kırılma.
 ثرم *serm* A. a. (birinin) dişlerini kırma.
 ثروت *servet* A. a. zenginlik, varlık, mal mülk çokluğu.
 ثرى *serâ* A. a. yer; *tahte's-serâ* "yer altı", *ez-serâ tâbe-Süreyyâ* "yerden Ülker'e kadar, yerden göğe kadar".
 ثريا *Süreyyâ* A. a. Türkçe adı "Ülker" olan takımyıldız. Farsça adı *Pervin*'dir. [Takımı oluşturan yıldızların dizilişi bir gerdanlığı andırdığı için edebiyatta *ikd-i Süreyyâ* "Süreyya gerdanlığı" diye anılmıştır.]
 ثريد *serid* A. a. tirit.
 ثعابيب *seâbib* A. a. salya.
 ثعبان *sü'bân* A. a. büyük yılan.
 ثعلب *sa'leb* A. a. tilki.
 ثغور *süğûr* A. ç. a. sınırlar, düşman topraklarının başladığı yerler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
 ثفل *süfl* A. a. çöküntü, tortu.
 ثقات *sikât* A. ç. a. güvenilir kimseler; bk. *sika*.
 ثقه *sika* A. ç. a. ağır şeyler; bk. *sakil*.
 ثقال *sikâl* A. ç. a. ağır şeyler; bk. *sakil*.
 ثقب *sakb* A. a. 1 (-i) delme, 2 delik, iki yanı açık olan boşluk.
 ثقبات *sükubât* A. ç. a. delikler; bk. *sukbe*.
 ثقبه *sukbe* A. a. delik, oyuk.
 ثقل *sikal*, ثقلت *sıklet* A. a. ağırlık.-vermek sıkıkmak, bezdirmek, huzursuz etmek.

ثقال *sūkālâ* A. ç. a. varlığı, konuşması iç sıkıntısına yol açan kimseler; bk. *sakil*.
 ثقالان *sakalân*, ثقالين *sakaleyn* A. a. insanlar ve cinler: *seyyidü's-sakalân/resûlülü's-sakaleyn* "Hz. Muhammed".
 ثقوب *sükûb* A. ç. a. iki yanı açık delikler; bk. *sakb*.
 ثقه *sika* A. a. sözüne inanılıp güvenilecek kimseler. [Çoklu gibi kullanılan tekli-lerdendir.]
 ثقل *sakil* A. s. 1 ağır, 2 sıkıntı ve bezginlik verici, 3 iğrenç, çirkin.-ثقبل الروح *sakî-lü'r-rûh* varlığı insanı tedirgin edici, ruha bezginlik ve sıkıntı verici kimse.
 ثلاثون *selâsûn* A. s. otuz.
 ثلثاء *sülâsâ* A. a. salı.
 ثلثي *sülâsi* A. s. *dilb.* üçlü, (Arapça'da) üç kök harfi olan (kelime).
 ثلثين *selâsin* A. s. bk. *selâsûn*.
 ثلث *sûls* A. a. (T. *sûlûs*) üçte bir, üç bölükten biri.
 ثلثان *sûlsân* A. a. üçte iki, üç bölükten ikisi.
 ثله *selâse* A. s. üç.
 ثلج *selc* A. a. kar.
 ثلمه *sülme* A. a. yarık, çatlak, gedik.
 ثله *selle* A. a. koyun ve keçi sürüsü.
 ثله *sülle* A. a. insan topluluğu, bir bölük insan.
 ثلوج *sülûc* A. ç. a. karlar; bk. *selc*.
 ثمار *simâr* A. ç. a. meyveler; bk. *semere*.
 ثمان *semân* A. s. sekiz: *sahn-i semân* "ilmi rütbelere birisi".
 ثمانون *semânûn*, ثمانين *semânin* A. s. seksen.
 ثمانية *semâniye* A. s. sekiz: *cezâir-i semâniye* "sekiz ada".
 ثمر *semer* A. a. meyve: *şecer-i bî-semer* "meyvesiz ağaç".
 ثمره *semere* A. a. 1 meyve, 2 sonuç, ürün: *semere-i fûâd* "kalp ürünü, yani: çocuk, evlât".

ثمن *semen* A. a. değer, kıymet.-ثمن *semen-i misil* F. a. bilirkişi aracılığıyla satılan bir şeyin emsaline (değerce eşlerine) kıyas yoluyla belirlenen değeri.-ثمن *semen-i müsemma* F. a. iki tarafın anlaşarak bir şey için belirledikleri değer.
 ثمن *sümün* A. a. sekizde bir, sekiz bölüğün biri.
 ثمين *semin* A. s. değerli, pahalı: *dürr-i semin* "değeri yüksek inci".
 ثناء *senâ*, ثنا *senâ* A. a. övgü, medih, *senâ*,-*senâ* etmek övmek.
 ثناء *senâ-hân* F. s. övücü (kimse).
 ثناكار *senâkâr* F. s. yuk. m. bk.
 ثناكو *senâ-gû* F. s. yuk. m. bk.
 ثناور *senâver* F. s. yuk. m. bk.
 ثنائي *sünâ'î*, ثنائي *sünâyî* A. s. 1 ikili iki yönlü, iki bölüklü, 2 *dilb.* iki harfli (kelime).
 ثنوى *senevî* A. s. ikici, düalist; biri iyilik tanrısı, diğeri kötülük tanrısı olmak üzere iki ilkenin/Tanrı'nın varlığını kabul eden görüş. Zerdüştlük'ün/Mecusilik'in esasını oluşturur.
 ثواب *sevâb* A. a. 1 iyi karşılık, ödül, 2 öte dünyada karşılığı verilecek olan iyi işler; *zıddı*: *günah*.

ثوابت *sevâbit* A. ç. a. durağan yıldızlar; bk. *sâbite*.
 ثواب *sevâkıb* A. ç. a. çok parlak yıldızlar; bk. *sâkıbe*.
 ثوابت *sevâlis* A. ç. a. saliseler; bk. *sâ-lise*.
 ثواب *sevânî* A. ç. a. saniyeler; bk. *sâ-niye*.
 ثوب *sevb* A. a. giysi, giyecek.
 ثوبان *sevebân* A. a. sağalma, (hasta) iyileşme.
 ثوبل *sü'lûl* A. a. meme.
 ثور *sevr* A. a. 1 öküz, 2 gökb. (bürc-i *sevr*'den kısaltma yoluyla) bu adla anılan burç.
 ثوران *severân* A. a. (toz, toprak vb.) yerinden savrulup kalkma.
 ثوم *sûm* A. a. sarımsak.
 ثياب *siyâb* A. ç. a. giysiler, elbiseler; bk. *sevb* [Tekli gibi kullanılan çoklulardandır.]: *siyâb-ı fakirâne* "yoksula yaraşır giysi", *siyâb-ı fezâil* "erdemler giysisi".
 ثيابي *siyâbî* A. a. (hamamda) müşterilerin elbiselerini koruyan görevli, esvapçı.
 ثيب *seyyib* A. a. dul kadın; *zıddı*: *bikr*.

ج ج ج

ج Osmanlı Türkçesi alfabesinin altıncı harfi. Ebeced hesabında rakam değeri 3'tür.

جا *câ* *F. a.* yer: *bî-câ* "mec. yersiz, ilgisiz, münasebetsiz".

جا *câ* *be-câ* *F. z.* yer yer.

جابر *câ-gîr* *F. a.* 1 yetkili kimse, vekil, 2 yardımcı.-*câ-gîr olmak* 1) (birinin) yerine geçmek, 2) (-i) almak, (-i) ele geçirmek, (-e) malik olmak.

جانشین *câ-nîşîn* *F. s.* yerinde oturan (kimse).

جابر *câbir* *A. s.* zorlayıcı, baskı uygulayıcı (kimse): *âmîr-i câbir* "baskı uygulayıcı amir".

جابلوس *câblûs* *A. a.* 1 yaltaklanma, "Evet efendim, doğrudur efendim" diyerek baş sallama, dalkavukluk etme, 2 yaltaklanıcı, dalkavuk.-*câblûs etmek* yaltaklanmak, dalkavukluk etmek.

جابه *caba* (< *A. cebâ*) *T. a.* bedelsiz verilen şey; *bk.* *جبا* *cebâ* *z.* bedelsiz olarak.-*caba vermek* (-i) bedelsiz vermek.

جایی *câbi* *A. a.* 1 vakıf gelirlerini toplamakla görevli memur, 2 vergi memuru.

جائلیق *câselik* *A. a.* (< *Grekçe*) Müslüman ülkelerde piskopos ve başpiskopos gibi yüksek kilise rütbesini taşıyan kimseye verilen ad, Hristiyan papazı.

جاحد *câhid* *A. s.* (bir şeyi) bildiği hâlde inkâr eden, gerçeği bile gizleyen (kimse).

جاحظ *câhız* *A. s.* patlak gözlü (kimse).

جادو *câdû* *F. a.* (*T. k. dili:* *جادى* *cadî*) 1 büyücü, sihir yapan, sihirbaz, 2 kötü huylu kocakarı, 3 hortlak, geceleri dolaşıp insanlara kötülük ettiğine inanan hayali varlık, karakoncolos, gulyabani, vampir.-*cadî san'atî* büyücülük, sihirbazlık.-*cadılık etmek* (birine) büyü yapmak, (birini) afsunlamak, (birini) bağlamak.

جادو سخن *câdû-suhan* *F. s.* sihirlercesine söz söyleyen, dili çok etkileyici biçimde kullanan (yazar/şair).

جاده *câdde* *A. a.* geniş ve işlek yol.

جادی *cadî* *T. a.* (< *F. câdû*) 1 cahil halk arasındaki inanca göre geceleri mezardan çıkıp korku verici bir görünüşte gezen hayali varlık, vampir, karakoncolos, 2 *mec.* kötü yüzlü, kötü huylu kocakarı, acuze; *bk.* *جادو* *câdû*.

جاذب *câzib* *A. s.* çekici: *hüsn-i câzib* "çekici güzellik".-*câzib olmak* 1) (tuzağı) yemlemek, yem dökmek, (avı) çekmek, dadandırmak, 2) *mec.* (birini) kandırarak, ele geçirecek yolda davranmak.

جاذبه *câzibe* *A. s.* 1 çekici, 2 sevimli. *a.* (kuvve-i câzibe'den kısaltma yoluyla) çekim gücü.

جار *câr* *A. a.* komşu.-*جار ملاصق* *mûlâsık* *F. a.* bitişik komşu.

جار *câr(r)* *A. s.* 1 çeken, sürükleyen, 2 *dilb.* cer harfi, bir kelimenin son ünsüzünün esre okunmasını gerektiren harf: *hurûf-u cârre* "cer harfleri".

جارح *cârih* *A. s.* 1 yaralayıcı (kimse/nesne), 2 yalanlayıcı, karşı çıkıcı, hükmünü değiştirici, bozucu (şey/durum).

جارحه *câriha* *A. a.* 1 yaralayıcı (nesne): *âlât-ı câriha* "yaralayıcı aletler", 2 el ve ayak gibi insanın iş görüp kazanç elde etmesini sağlayan uzuvlar, 3 yırtıcı kuş.

جاروب *cârûb* *F. a.* süpürge.-*cârûb çalmak* süpürmek.

جاری *cârî* *A. s.* 1 akan, akıp duran, akıp geçen: *nehr-i cârî* "akıp duran nehir", *emr-i cârî* "olagelen, olup biten iş", 2 geçerli, yürürlükte olan (şey).-*cârî olmak* 1) (su) akmak, akıp gitmek, 2) (sıvı) dökülmek, taşmak, 3) yürümek, koşmak, seğırtmek, 4) yürümek, yol almak, geçip gitmek, 5) düşmek, olmak, gerçekleşmek, vuku bulmak, 6) başa gelmek, baştan geçmek, 7) işlenmek, kılınmak, gerçekleştirilmek, yerine gelmek.

جاریه *câriye* *A. a.* 1 akan, akıp duran: *vakâyi'-i câriye* "olagelen işler", 2 halayık, parayla alınıp satılan hizmetçi kız, 3 eş edinmek üzere satın alınmış kız.

جازم *câzim* *A. s.* (bir şeyin gereğini ve sonucunu) kestirip atıcı.-*câzim olmak* 1) (iş) bitirmek, (söz) kesmek/bağlamak, 2) sonlandırmak, kesip atmak, biçmek, sonuca bağlamak, karar vermek.

جاعل *câil* *A. s.* işleyen, yapan, düzen (kimse).

جالب *câlib* *A. s.* kendine doğru çeken, çekici (kimse/şey).

جالس *câlis* *A. s.* oturan, oturucu (kimse).

جالف *câlif* *A. a.* deri/kabuk soyucu (kimse).

جالی *câli* *A. s.* 1 açık, belli, görünür, ışıklı, ayan beyan, 2 temiz/temizlenmiş, silinmiş, parlak, 3 açık, görülür, meydana.-*câli olmak* açılmak, görülür olmak, meydana çıkmak,

جام *câm* *F. a.* 1 cam, sırça, 2 kadeh, 3 *mec.* şarap.

جامح *câmi* *A. a.* başı sert, zaptı güç hayvan.

جامد *câmid* *A. s.* donmuş, donuk: *ism-i câmid* "(Arapça'da) bir kökten türememiş ad".

جامدان *câmedân* *F. a. bk.* *جامه دان* *câmedân*.

جامع *câmi* *A. s.* 1 toplayan, saran, kuşatan: *efrâdını câmi* "bütünlük için gerekli parçaları bir araya getirici", *kelâm-ı câmi* "öğüt verici özlü söz".-*câmi* *olmak* (-i) kaplamak, (-i) sarmak, (-i) kuşatmak. 2 Müslümanların ibadetevi.

جامع الكلم *câmi'u'l-kelim* *A. a.* 1 kelimesi az, anlamı zengin söz, 2 *Kur'an*.

جامعییت *câmiyyet* *T. a.* genellik, bütünlük, kapsayıcılık.

جاموس *câmûs* *A. a.* manda, su siğiri.

جامه *câme* *F. a.* giysi; üstlük, kaftan vb.-*جامه-i câme* *câme-i hayât* *F. a.* ömür.

-*جامه-i fenâ* *câme-i fenâ* *F. a.* kefen.

جامه خاب *câme-hâb* *F. a.* yatak.

جامه خانه *câme-hâne* *F. a.* yük, sabit dolap.

جامه دان *câmedân* *F. a.* sandık vb. gibi giysi konacak kap.

جامه شوی *came-şûy* *F. a.* çamaşırcı, giysi yıkayıcı.

جان *cân* *F. a.* 1 ruh, insan ve hayvan bedeninin dirlik içinde bulunmasını sağlayan güç, 2 *tas.* insan iyiliğe ve güzelliğe yöneldiğinde, bu yönelişi sağlayan güç, 3 yaşayış, hayat, canlılık, 4 gönül, kalp, yürek, 5 güç, kuvvet, 6 *mec.* ruh gibi değerli olan kimse; dost, sevdik,

sevgili.-cân almak öldürmek.-cân alacak yer bir işin en önemli ve işe yarar yönü/yanı.-cân atmak 1) çok istemek, 2) zor kurtulmak, kendini güçlkle kurtarmak.-cân acıtmak acı çekmesine sebep olmak.-cân acısı pek acıyacak şey/durum.-can cana baş başa kimse kimseyi göremeyecek derecede kalabalık, insan yığını.-cân ciğer birbirini seven kimseler, samimi dostlar.-cân çıkmak ölmek, ruhunu teslim etmek.-cân çekişmek son nefesini vermek, ölmek üzere olmak.-cân evi midenin üst kısmı.-cân hevliyle/havliyle yürek çarpıntısıyla, çok heyecan duyarak.-cân ile isteyerek, candan, gönülden, gönüllü olarak.-cân kalmamak çok gülmekten bitkin hâle gelmek, bayılacak gibi olmak.-cân oynamak canını hiçe saymak, tehlikeye atılmak, serden geçmek.-cân sıkmak sıkıntı vermek, baş ağrıtmak.-cân sohbetini etmek yiyip içip eğlenme peşinde olmak.-cân teslim etmek ölmek, öte dünyaya göçmek, son nefesini vermek.-cân vermek 1) (-i) ayağa kaldırmak, (bir yeri) şenlendirmek, 2) canını bağışlamak, 3) (-e) eğilim göstermek, (-i) elde etmek istemek, 4) (-i) özlemek, (-in) üstüne düşmek, (-e) can atmak, 5) (birini) sevmek, (birine) âşık olmak.-cân yoldaşı arkadaş, istenir ve güvenilir dost.-cana yakın sevimli, sıcak kanlı.-canı pek etmek ayak diremek, dik başlık etmek.-canına minnet olmak canıgönülden istemek, dileği olmak.-canına susmak kendini tehlikeye atmak.-canını başına sıçratmak (birini) ürkütmek, (birini) korkudan öldüreyazmak.-canlı cenâze çok sağlıklı ve çelimsiz, bitkin.-cân ü gönülden büyük bir istekle, isteyerek, gönülden.-cân ü yürekten son derecede istek ve eğilimle, ciddi bir sevgi ve bağlılıkla.

²جان *cân(n)* A. a. cin tayfası, cinler.
آزار جان *cân-âzâr* F. s. can inciten.
آور جان *cân-âver* F. a. 1 yırtıcı hayvan, 2 domuz.
افرا جان *cân-efzâ* A. s. iç açıcı, cana can katıcı, hayat verici (yer/söz/davranış vb.).
جانان *cânân*, جاتنه *cânâne* F. a. sevilen kişi, gönül verilmiş kimse.
جاناوار *canavar* T. a. 1 yırtıcı vahşi hayvan, 2 domuz, 3 mec. pek acımasız, kıyıyıcı kimse; bk. آور جان *cân-âver*.
جانب *cânib* A. a. yan, taraf, cihet.
جانبا *cân-bâz* F. a. ve s. 1 canıyla oynayan, canını tehlikeye atan kimse, 2 at pazarında at alım satımıyla uğraşan kimse.
جانبخش *cân-bahş* F. s. hayat verici, can bağışlayıcı (nesne/durum/söz vb.).
جانبدار *cânibdâr* F. a. yan tutan kimse, taraftar, yandaş.
جان بلب *cân be-leb*, جان بر لب *cân ber-leb* F. s. canı dudağında, yani: canını vermek üzere olan (kimse).
جانبەین *cânibeyn* A. ikili ç. a. iki yan.
جانپرو *cân-perver* F. s. ruhu besleyici, ruh okşayıcı (söz/davranış vb.).
جانخراش *cân-hırâş* F. s. iç tırmalayıcı, can acıtıcı, insana acı ve ıstırap verici (ses/bağır/çılgılık vb.).
جاندار *cândâr* F. s. canlı, diri (varlık). a. silahlı kimse.
جانربا *cân-rübâ* F. s. can kapıcı/alıcı (güzel/sevgili).
جانسپار *cân-sipâr* F. s. canını veren, fedakâr (kimse).
جانسپارانه *cân-sipârâne* F. z. fedakârca, canını esirgemeksizin.
جانستان *cân-sitân* F. s. öldürücü, can alıcı (güzel/göz/bakış vb.).
جانسوز *cân-sûz* A. s. can yakıcı, yürek dağlayıcı (güzel/sevgili).
جانشکار *cân-şikâr* F. s. can avlayıcı, gönül kapıcı (güzel/sevgili).

جانفزا *cân-fezâ/y* F. s. cana can katıcı, iç açıcı, ferahlık verici (nesne/yer/görünüş).
جانگاه *cân-kâh* F. s. can tüketici, can alıcı (kimse).
جانگداز *cân-güdâz* F. s. can eritici (güzel/sevgili).
جانگزار *cân-güzâr* F. s. yürek delici, cana geçici, çok etkili (ses/duruş/davranış vb.).
جانگزا *cân-gezâ* F. s. cana zarar verici (güzel/sevgili).
جانوار *canavar*; bk. جاناوار *canavar*.
جانور *cânver* F. a. bk. جان آور *cânâver*.
جانی *câni* A. s. adam öldüren, cinayet işleyen (kimse).
جانی *câni* F. s. candan sevilen, uğruna can verilecek kadar değerli sayılan/tutulan (kimse); صدیق جانی *sadik-ı câni* "can dostu, candan değerli tutulan dost".
جاود *câvid*, جاوید *câvid* F. s. ölümsüz, bitimsiz, son bulmaz, devamlı, kalıcı olan.
جاودانی *câvidân*, جاویدان *câvidân*, جاودانی *câvidâni* F. s. yuk. m. bk.
جاودانه *câvidâne* F. s. yuk. m. bk.
جاه *câh* A. a. değer, derece, rütbe, mertebe, makam, mevki: *pâdişâh-ı Cem-câh* "değeri Cemce yüksek padişah".
جاهد *câhid* A. s. çalışan, çalışkan.-câhid olmak çalışmak, çaba göstermek, (-in) üzerine düşmek, elinden geleni yapmak.
جاهض *câhız* A. s. gözü pek, atılgan (kimse).
جاهل *câhil* A. s. bilgisiz, bir şey bilmeyen, boş kafalı (kimse).-câhil olmak bir şeyden haberi olmamak, boş kafalı olmak.
جاهلانه *câhilâne* F. s. ve z. cahilce, cahilcesine, cahil olana yaraşır biçimde ve yolda.
جاهلی *câhili* F. a. 1 bilgisizlik, 2 puta tapıcılık, dinsizlik.

جاهلیت *câhiliyyet* T. a. 1 bilgisizlik, cahillik, 2 putperestlik, paganizm.
جاهه *câhe* A. a. bk. جاه *câh*.
جائر *câir* A. s. eziyet edici, sıkıntı verici (kimse).
جائز *câiz* A. s. işlenilmesinde ve yapılmasında sakınca bulunmayan, uygun, yaraşır ve yerinde sayılan (şey/davranış).-(i) câiz görmek 1) (-i) yapılabilir saymak, (-in) yapılmasından yana olmak, 2) (-in) yapılmasına engel olmamak, koyuvermek, bırakmak, 3) (-i) geçerli ve uygun bulmak, 4) yerinde ve değerli saymak, 5) (-i) (birine) yaraşır görmek, (-i) vermek, (-i) bağışlamak.
جائزه *câize* A. a. sunulan bir şeye karşılık olarak verilen şey, bahşış; daha çok, şairlerin sundukları övgü dolu kasidelere karşılık verilen bahşış.
جائل *câil* A. s. dönüp dolancı (nesne).
جائله *câile* A. a. gönülde dönüp dolanan şey, düşünce, hayal.
جای *cây* F. a. yer; bk. جا *câ*.
جایع *câyî* A. s. aç (kimse).
جایگیر *cây-gir* A. s. yer tutucu, yerleşmiş, yerleşik (nesne).-cây-gir olmak ululanmak, saygı görmek, değer verilmek.-cây-giri sebât olmak sağlamaştırılmak, pekiştirilmek, berkitilmek, güçlü duruma getirilmek.
جب *cübb(b)* A. a. kuyu.-جب علی *Cübb-i Ali* (T. k. dili: *Cibâli*) İstanbul'da bir semt.
جبا *cebâ* A. a. 1 vergi, 2 T. (h. dili: *جابه* *caba*) karşılıksız verilen şey, armağan, bağış, hediye. z. T. karşılıksız olarak, bağış kabilinden.-caba etmek/vermek bağışlamak, yardım/armağan olarak vermek.
جبابره *cebâbire* A. ç. a. zorbalar, kan dökücüler, zalimler; bk. جبار *cebbâr*.
جبار *cebbâr* A. s. 1 kan dökücü, zorba, zalim, 2 (büyük harfle) dilediğini

dilediğinde zorla yaptırma gücüne sahip olan (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

جبال *cibâl* A. ç. a. dağlar; bk. *cebel*.

جابه *cibâh* A. ç. a. alınlar; bk. *cebbe*.

جابه *cibâyet* A. a. kira geliri, vergi, harç gibi vakfa ya da hazineye ait paraları toplama.

جابه *cebhâne* T. a. (< F. خانه *ce-be-hâne*) 1 barut, mermi, kurşun, gülle gibi ateşli silah gereçleri, 2 bunların konulduğu yer, cephanelik.

جبر *cebr* A. a. 1 kırığı düzeltip onarma, 2 zor, baskı, eziyet, 3 sayılar ve harflerle nicelikler arasında bağlantı kuran matematik kolu. -*cebr etmek* (-e karşı) güç kullanmak, (birine) baskı uygulamak, (-i) zorla yaptırmak, (birini) zorlamak. -*cebr ile* T. z. zorla, güç kullanarak, baskı yaparak. -*جبر خاطر* *cebr-i hâtir* F. a. gönül yapma, gönül alma. -*جبر ما* *cebr-i mâ-fât* F. a. elinden çıkan şeyin yerini doldurma. -*جبر نفس* *cebr-i nefis* F. a. kendini zorlama, nefsinin kötü isteklerini bastırma. -*جبر نقصان* *cebr-i noksân* F. a. eksiği tamamlama. -*جبر* *cebrin* A. z. zorla, güç kullanarak, baskı uygulayarak.

جبرائيل *Cebraîl*, A. a. dört büyük melekten birinin adı.

جبروت *ceberût* A. a. son derecede büyüklük, pek ululuk. [Yüce Tanrı'nın sıfatlarından; insan hakkında yergi ve aşağılama yoluyla kullanılır.]

جبرئيل *Cebraîl* A. a. bk. *Cebraîl*.

جبري *cebrî* A. a. cebriye mezhebinden olan kimse. s. 1 zorla yapılan, 2 istese de istemese de yaptırılan.

جبريل *Cibril* A. a. bk. *Cebraîl*.

جبريات *cebrîyyât* A. ç. a. cebir ilmiyle ilgili konular.

جبرية *cebrîyye* A. a. kulda seçim ve yapma gücü (cüz'l irade) bulunmadığına, her

şeyin Tanrı tarafından yaptırıldığına inanların yolu; *zıddı*: *قدرية* *kaderiyye*.

جبل *cebel* A. a. dağ.

جبلت *cibillet* A. a. yaradılış, huy, asıl, maya. Daha çok olumsuz anlamda yerme için kullanılır: *c-i habise* "kötü yaradılış".

جبلی *cibilli* A. s. doğuştan gelen, yaradılış gereği olan, tabii.

جبن *cübn* A. a. korkaklık.

جبن *cübn*, *cübün* A. a. peynir.

جبه *cübbe* A. a. geniş yenli, uzun, bol ve düğmesiz üstlük.

جبه *cebe* A. a. demir halkacıklarla örülmüş savaş giysisi, zırh.

جبه پوش *cebe-pûş* F. s. zırhlı/zırh giyimli asker.

جبه خانه *cebe-hâne* F. a. (T. k. dili: *cephâne*) eskiden silah ve harp malzemelerinin saklandığı yer. Daha sonra barut, fişek, gülle gibi mühimmata ve bunların saklandığı depoya denmiştir.

جبهه *cebbe* A. a. 1 alın, 2 ask. taarruz eden bir ordunun ortası, 3 ask. savaşın sürdüğü bölge.

جبهه سای *cebbe-sâ/-sây* F. s. alın/yüz süren, (kimse). -*cebbe-sâ/y olmak* 1) (birine) saygı göstermek, (birini) ululamak, 2) (-e) tapınmak, (bir şey karşısında) baş eğmek, (-i) ulu görmek, (-e) aşırı bağlılık göstermek, yüz sürmek.

جبره *cebre* A. a. kırık kemiğin düzgün kaynaması için sargı sırasında konulan tahta.

جبین *cebin* A. a. alın: *çin-i cebin* "alın kırıklığı", *Zühre-cebin* "Zühre alınlı, yani parlak alınlı".

جبن *cebin* A. s. korkak, ödle.

جبن سای *cebin-sâ/-sây* F. s. alın/alınını sürücü (kimse); bk. *cebbe-sây*. -*cebin-sâ/y olmak* (biri/bir şey karşısında) baş eğmek, (-e) tapınmak, (-e) yüz sürmek.

جسه *cüsse* A. a. beden, kalıp, gövde.

جسه دار *cüssedâr* F. s. iri gövdeli (kimse).

جحد *cahd* A. a. inkâr, bir şeyin varlığını bildiği hâlde "Yok" deme. -*cahd etmek* (bir şey için) "Yok" demek, (-i) inkâr etmek. -*cahd-i mutlak dilb.* (Arapça'da) *lem* ve *lemmâ* takılarıyla anlamı olumsuzlaştırılan geniş zaman. [Olumsuz geçmiş anlamı taşır.]

جحد *cühûd* A. a. yalanlama, doğruluğuna inanmama, gerçeği bile bile yok sayma; bk. *cahd*. -*cühûd etmek* "Yok" demek, inkâr etmek, (-in) varlığını tanımamak.

جهم *cehim* A. a. cehennem.

جد *ced(d)* A. a. büyük baba, ata, dede.

جد *cid(d)* A. a. 1 gerçeklik, gerçek olarak yapma/işleme; *zıddı*: *هزل* *hezl*, 2 çalışıp çabalama, elinden geleni yapma. -*cidd etmek* (ile) uğraşmak, (-i) yapmaya/başarmaya çalışmak, bir iş üzerinde olmak. -*جديه* *cidd ile* T. z. 1) üzerine düşerek, başarmaya çalışarak, 2) sıkı bir şekilde, elinden geldiğince, son derecede, gerçekten, sahiden, 3) bilerek, bile bile, 4) güçlüğü katlanarak, 5) büyük bir istek duyarak. -*جهد* *cidd ü cehd* F. a. çalışma, çabalama, iş üzerinde olma. -*cidd ü cehd etmek* 1) çalışmak, çabalamak, 2) elinden geldiğince çaba göstermek, yapabileceğinin en iyisini yapmak.

جد *cidden* A. z. sahiden, gerçekten.

جد *cüdâ* F. s. ayrı. -*cüdâ etmek* (-i) kesmek, (-i) (-den) ayırmak. -*cüdâ olmak* 1) ayrılmak, 2) uzak düşmek, yoksun kalmak. -*cüdâ düşmek/kılınmak* ayrılmak, ayrı düşmek.

جدار *cidâr* A. a. duvar.

جدال *cidâl* A. a. 1 savaş, dövüş, cenk, 2 şiddetli çekişme, kavga, dalaş.

جدول *cedâvil* A. ç. a. cetveller; bk. *cedvel*.

جد *ced be-ced* F. z. dededen dedeye, atadan ataya.

جدر *cüdûr* A. ç. a. duvarlar; bk. *جدار* *ci-dâr*.

جدران *cüdrân* A. ç. a. yuk. m. bk.

جدری *cüderî* F. a. (T. k. dili: *cederî*) yüzde izler bırakan, ateşli ve bulaşıcı hastalık, çiçek hastalığı. -*جدری کاذب* *cüderî-i kâzib* F. a. tıp su çiçeği.

جدل *cedel* A. a. 1 şiddetli çekişme, kavgama, kavga, 2 tartışma, bir konu üzerinde birbirine zıt düşünceleri savunma. -*cedel etmek* 1) çekişmek, kavgalı olmak, aralarında anlaşmazlık bulunmak, 2) tartışmak, bir konu üzerinde çekişmek, karşı görüş ve düşünceleri savunmak.

جدول *cedvel* A. a. 1 denizden/ırmaktan ayrılıp bir yatakta akan su, ark, kanal, 2 kâğıt üzerine dikine/enine çizilmiş çizgiler, 3 üstü enine/boyuna çizgilerle bölünmüş kâğıt/defter, 4 T. (*cedvel tahtası*'ndan kısaltılmış olarak) çizgi çizmeye yarayan alet.

جده *cedde* A. a. büyük ana, nine.

جدی *cüdeyy* A. a. Kutup Yıldızı, Demirkazık.

جدی *cedy* A. a. 1 oğlak, 2 bu adla anılan burç. Güneş bu burca ilk kânun ayının dokuzunda girer.

جدی *ciddi* F. s. 1 şaka olmayan, gerçek, hakiki (duruş/durum/iş/davranış), 2 önem veren, (iş) sıkı tutan, titiz (kimse), 3 ağır başlı (kimse).

جدیات *ciddiyyât* T. ç. a. önemli işler ve sözler.

جدید *cedid* A. s. yeni.

جدیدان *cedidân* A. ç. a. (her gün yenilenmeleri ilgisile) gece ve gündüz.

جدیدین *cedideyn* A. ç. a. yuk. m. bk.

جدیر *cedir* A. s. uygun, yerinde, yaraşık, münasip (nesne/iş/davranış).

جذاب *cezzâb* A. s. çok/pek çekici (kimze/nesne).

جذام *cüzâm* A. a. bulaşıcı bir deri hastalığı, miskin hastalığı, lepra.

جذب *cezbe* A. a. (-i) kendine doğru çekme.-*cezbe etmek* 1) (-i) çekmek, (-i) kendine doğru getirmek, 2) avlamak, (kuş vb. avlamak için) yemlemek, yem dökmek, dadandırmak, 3) *mec.* (birinin) gönlünü kazanmak, (birini) kendine çekmek.

جذب *cezebât* A. ç. a. cezbelere; *aş. m. bk.*
جذب *cezbe* A. a. 1 tas. kulun varlığının Tanrı tarafından kendi yüce varlığına çekilmesi, 2 tas. kulun Allah'a yakınlığından doğan kendinden geçmişlik hâli, 3 coşkunluk, duygu kabarması, ruh heyecanı.

جذر *cezzr* A. a. 1 kök, asıl, 2 *mat.* kendi ile çarpıldığında çarpımı tam sayı olan çarpılan.

جذع *ciz'* A. a. hurma ağacının gövdesi.
جذل *cizl* A. a. 1 ağacın gövdesiyle kökünden oluşan bölümü, 2 ağaç kökü.

جذوب *cezûb* A. s. çok çekici (güzel/iş vb.).

جذور *cüzûr* A. ç. a. kökler; *bk.* *cezzr*.

جر *cer(r)* A. a. 1 çekme, ilerideki bir şeyi beriye getirme, 2 *dilb.* (Arapça'da) adın dört hâlden biri; söz içinde bir adın sonunun esreli/ye'li olması.-*جر*

جرك *cerr-i eskâl* (T. k. dili: caraskal) 1 ağırlıkların çekilmesi ve kaldırılması, kuvvetlerin maddeler ve hareketler üzerindeki etkisini inceleyen fizik dalı, mekanik, 2 ağırlık çekmeye ve kaldırmaya yarayan mekanizma/alet.-*جر*

جرك *cerr-i kelâm* F. a. sözü uzatma.-*cerr-i kelâm etmek* sözü uzatmak.

جرب *cirâb* A. a. dağarcık.-*جرب* *cirâbü'l-bi'r* A. a. kuyunun iç genişliğini meydana getiren çember biçimindeki açıklık.

جرات *cür'et* A. a. korkusuzca ileri atılma, yiğitlik, gözü peklik, 2 düşünce-sizce atılmalık, ataklık, 3 saygı dışı davranış.-*cür'et etmek* yüreklenmek,

korkusunu atmak, gayrete gelmek.-*جرات ايله* *cür'et ile* korkusuzca, yiğitçe, yüreklice, gözünü budaktan sakınmaksızın.

جراتكار *cür'etkâr* F. s. 1 hiçbir şeyden çekinmeyen, korkusuzca ileri atılan, yürekli, gözü pek (kimse), 2 fazla atak, ölçsüzce, düşüncesizce ileri atılan (kimse), 3 saygı sınırını zorlayan, saygısızca davranan (kimse).

جراتيار *cür'et-yâb* F. s. ölçsüzce ve saygısızca davranma cesareti bulan (kimse).

جراح *cerrâh* A. a. tıp operatör.

جراحت *cerâhat* T. a. irin.-*cerâhat bağlamak* (yara) irinlenmek, işlemeye başlamak.

جراحت *cirâhat* A. a. 1 yara, 2 cerrahlık.

جراحی *cerrâhi* A. a. cerrah mesleği, cerrahlık.

جراد *cerâd* A. a. 1 çekirge, 2 *mec.* yağmacılar topluluğu.-*جراد منتشر* *cerâd-ı münteşir* F. a. *mec.* çekirge gibi her yanı kaplamış büyük kalabalık.-*جراد البحر* *cerâdü'l-bahr* A. a. yengeç.

جرار *cerrâr* A. a. her gördüğünü isteyen arsız dilenci.

جرارلق *cerrârlık* T. a. dilencilik.-*cerrârlık etmek* dilenmek, dilencilik etmek.

جراره *cerrâre* A. a. çok sayıda/sayca çok asker, büyük asker birliği.

جراند *cerâid* A. ç. a. defterler; *bk.* *ceride*.

جرائم *cerâim* A. ç. a. suçlar; *bk.* *cerime*.

جرايت *cerâyet* A. a. cariyelik.

جرب *cerib*, *جربان* *cerbân* A. s. uyuz (insan/hayvan).

جرب *cereb* A. a. uyuz hastalığı, uyuzluk.

جره *cerbeze* A. a. 1 beceriklilik, 2 her yerde ve her şey hakkında serbestçe söz söyleyebilme. [Bu niteliğin olumsuzluğu *gabâvet*, ortası *hikmet*'tir.]

جرثومه *cürsûme* A. a. kök.

جرز *cürz* A. a. gürz, topuz.

جرح *cerh* A. a. 1 (-i) yaralama, 2 (-i) kabul etmeme, (-i) geri çevirme, (-i) reddetme.

جرح *cürh* A. a. yara.

جرس *ceres* A. a. çan.

جرع *cer'* A. a. (suyu) yudum yudum içme.

جرعه *cür'a* A. a. 1 yudum, 2 kadehin dibinde kalan bir yudumluk şarap.

جرف *cürf* A. a. yüce dağın/kayanın düz yanı, yar, uçurum.

جرم *cirm* A. a. yapı, beden, gövde, cüsse. Daha çok cansız varlıklar için kullanılır.-*جرم قمر* *cirm-i kamer* F. a. Ay'ın görünen yapısı.

جرم *cürm* A. a. suç.-*جرم مشهود* *cürm-i meşhûd* F. a. göz önünde işlenen suç.

جرو *cerv* A. a. hayvan yavrusu, enik.

جروح *cürûh* A. ç. a. yaralar; *bk.* *cürh*.

جری *cery* A. a. akma, akıp gitme, akış.

جری *ceri*, *جری* *ceri* A. s. yürekli, gözü kara, bahadır, cür'etli.

جری اللسان *ceriü'l-lisân* A. s. sivri dilli, sözünü esirgemeyen (kimse).

جریان *cereyân* A. a. 1 akma: *batiü'l-cereyân* "yavaş yavaş akan", *seriü'l-cereyân* "hızlı akan, akışı hızlı", 2 geçme, geçip gitme.-*cereyân etmek* 1) (su) akmak, 2) (su) çıkmak, sızmak, 3) (nem) işlemek, 4) olmak, işlenmek, kılınmak, yerine gelmek, 5) (akla) doğmak/gelmek, 6) hazır duruma gelmek, yaklaşmak.

جرب *cerib* A. a. 1 farklı ağırlıklarda bir tür büyük ölçek, 2 dönüm.

جرب *cerih* A. s. yaralı: *cerihu'l-kalb* "yüreği yaralı, gönlü kırık".

جریحه *ceriha* A. a. yara.-*جریحه التیام یا پذیر* *ceriha-i iltiyâm nâ-pezir* F. a. onulmaz yara.

جریحه دار *cerihadâr* F. s. yaralı.

جریده *ceride* A. a. 1 defter, 2 (ilk yayımlanan gazete olan *Ceride-i Havâdis*'in adından kısaltma yoluyla) gazete.

جریث *cirris* A. a. yılan balığı.

جریم *cerim* A. s. suçlu (kimse).

جریمه *cerime* A. a. 1 suç, 2 (T. k. dili: *جرمه* *cereme*) suç işleyenden işlediği suç karşılık alınan para, us pahası.-*cerime almak/etmek/komak* işlenen suç karşılık para almak, haklamak.

جریه *cirye* A. a. akma, akıp gitme; *bk.* *جری*
جریان *cereyân*.

جزء *cüz'*, **جز** *cüz* A. a. 1 bir bütünü oluşturan parçalardan her biri, zıddı: *kül(l)*, 2 kısım, parça, bölük, 3 *Kur'an*'ın otuzda biri; *bk.* *جزء* *cüz'*-i *müreкке* F. a. birbirine katılmış olan kısımlar, bölükler, bir bütünü oluşturan parçalar.

جزء بند *cüz'-bend*, **جزء** *cüz-bend* F. a. ciltlenmemiş sayfaları koymak için kitap kabı şeklinde kullanılan kap.

جزء خوان *cüz'-hân*, **جزء خوان** *cüz-hân* F. s. okumayı tam olarak beceremeyen. okumayı yeni öğrenen (çocuk/kimse). A. camilerde/türbe vb. kutsal sayılan yerlerde işi *Kur'an* cüzlerini okumak olan kimse.

جزء دان *cüz'dân*, **جزء دان** *cüzdân* F. a. para, küçük boyutlu kâğıt vb. koymaya yarayan, cepte taşınan, meşin vb.den yapılmış çantacık.

جزء لا یتجزی *cüz'ü lâ-yetecezzâ* A. a. bölünemez en küçük parça, atom.

جزئی *cüz'i* A. s. az, biraz, bir parça, önemsiz, bahse değmez, bütün olmayan, bir bütün içinde yer alabilecek/bütünü oluşturacak parça değerinde bulunan; zıddı: *کلی* *küllî*.

جزئیات *cüz'iyât* A. ç. a. önemsiz şeyler.

جزاء *cezâ'*, **جزا** *cezâ* A. a. suç işleyen kim-
senin özgürlüğünü, mal ve parasını kullanma hakkını sınırlayıcı, onurunu kırıcı karşılık.-*cezâ olunmak/bulmak* cezaya çarptırılmak, işlediği suçun karşılığını bulmak.-*cezâsını bulmak/*

çekmek suçunun gerektirdiği cezaya çarptırılmak, suçunun karşılığı olan cezayı ödemek. -**cezâ vermek** 1) (iş/ işine) karşılık/ücret vermek, 2) (birine) hakkını/hak ettiği karşılığı vermek, 3) (birine) hak ettiği cezayı vermek, 4) (birinden) intikam almak. -**جزاء سزا** *cezâ-yi sezâ* *F. a.* uygun ve yaraşır olan ceza. -**جزاء شرط** *cezâ-i şart* *F. a. man.* bir şartın gerçekleşmesine bağlı olan nitelik, bu niteliği taşıyan önerme. -**جزاء نقدي** *cezâ-i nakdi* *F. a. huk.* para cezası, ceza olarak alınan para. -**جزاء** *cezaen* *A. z.* ceza yoluyla, ceza suretiyle. -**جزار** *cezzâr* *A. a.* deve kasabı. -**جزالت** *cezâlet* *A. a.* (söz ve anlam) düzgün, doğru, kusursuz ve açık olma. -**جزائر** *cezáir* *A. ç. a.* adalar; *bk.* **cezire**. -**جزدان** *cüzdân* *F. a.* 1 cüz mahfazası, 2 evrak koymaya elverişli, elde/cepte taşınan meşin kap, yancık. -**جزر** *cezer* *A. a.* havuç. -**جزر التراب** *cezerü't-türâb* *A. a.* yabani havuç. -**جزر** *cezer* *A. a.* deniz ve ırmaklarda ayın etkisiyle suyun çekilmesi; *zıddı:* med. -**الشكل جزرى** *cezeriyyü's-şekl* *A. s.* havuç biçimli, havuç biçiminde olan (nesne). -**جزع** *ceza* *A. a.* sabırsızlıkla sızlanma, kaygı içinde kıvrınma, şaşkınlık içinde ne yapacağını bilememe. -**جزع وفزع** *ceza' u feza'* ağlama, yas tutma, bağıra çağıra gözyaşı dökme, matem tutma. -**ceza' u feza' etmek** matem tutmak, ağlaşmak, gözyaşı dökme. -**جزل** *cezl* *A. a.* 1 kesme/soyma, 2 akla uygun, doğru ve yerinde sayılabilir/bulunabilir (görüş/söz), 3 düzgün, doğru ve kusursuz (söz). -**cezl ü cizm etmek** (-i) kesmek, (-i) doğramak, (-i) parçalamak. -**جزل** *cezel* *A. a. ed.* 1 mütefâilün parçasını مفتعلن müfteilün biçimine

sokma, 2 böyle parçalardan oluşan vezin. -**جزم** *cezm* *A. a.* 1 (bir şey hakkında) kesin hüküm verme, kestirip atma, 2 dilb. (Arapça'da) geniş zamanın sonunun harekesiz olması, yani ünsüz sesle kapanması, 3 (Arapça'da) hece ve kelimenin ünsüz sesle kapandığını gösteren işaret. -**cezm etmek** 1) (-i) düşünmek, (-i) aklına koymak, (-i) yapmayı kurmak, (-e) niyet etmek, (-e) karar vermek, 2) (-i) kararlaştırmak, (-i) karara bağlamak, (-i) yazmak/kayda geçirmek 3) (-i) sonuca ulaştırmak, (-i) çözmek, (-i) çözüme kavuşturmak, 4) (-i) kesmek, (-i) biçmek, (-i) parçalamak, 5) (iş/i) başkasına yüklemek, ısmarlamak. -**جزما** *cezmen* *A. z.* kestirip atmak suretiyle. -**جؤز** *cüz'* *A. a. bk.* **cüz'**. -**جزوع** *cezu'* *A. a.* aşırı sabırsızlık gösteren, bekleme gücü bulunmadığı/kalmadığı için üzüntü içinde çırpınıp duran. -**جزيره** *cezire* *A. a.* ada: *ceziretü'l-Arab* "Arabistan", *el-Cezire* "Dicle ile Fırat nehirleri arasında kalan topraklar, Mezopotamya". -**جزيل** *cezil* *A. s.* 1 peltek, bozuk ve çetrefil olmayan, düzgün ve açık (söz/anlam), 2 çok: *sabr-ı cezil* "çok sabır". -**جزيه** *cizye* *A. a.* eskiden "zimmi" denilen Müslüman olmayanlardan alınan vergi. -**جزيه دار** *cizyedâr* *T. a.* cizye toplayan memur. -**جزيه كذار** *cizye-güzâr* *T. a.* cizye verenler, zimmler, Müslüman olmayanlar. -**جسارت** *cesâret* *A. a.* korkusuzluk, korkmama ve çekinmeme hâli, yiğitlik, gözü peklik, gözü karalık; *zıddı:* **cebânet**. -**cesâret etmek** 1) çekinmeden çalışmak, korkmadan ve yılmadan çaba göstermek, 2) yersiz şüpheye kapılmak, yanlış anlamak. -**جسامت** *cesâmet* *A. a.* büyüklük, irilik.

-**جستجو** *cüst-cû/cûy* *F. a. aş. m. bk.* -**جست و جوى** *F. a.* arayıp sorma, arayıp soruşturma. -**cüst ü cû/y etmek** 1) (-i) aramak, (-i) araştırmak, 2) (-i) kazanmak, (-i) ele getirmek/elde etmek, 3) izlemek, ardına düşmek, sormak, 4) (-i) istemek, (-i) elde etmeyi dilemek, 5) (-i) soruşturmak, (-in) ne/nasıl olduğunu anlamaya çalışmak. -**جسته** *ceste* *F. s.* sıçramış, atlamış, fırlamış. *a.* sıçrama, atlama. -**جسته جسته** *ceste ceste* *F. z.* parça parça, kısım kısım, azar azar. -**جسد** *cesed* *A. a.* gövde, beden vücut: *cesed-i bi-rûh* "ruhsuz cesed". [Daha çok "ölü, ölmüş kimsenin ruhsuz bedeni" anlamında kullanılmıştır.] -**جسر** *cisr* *A. a.* köprü. -**جسر معلق** *cisr-i muallak* *F. a.* asma köprü. -**جسم** *cism* *A. a.* (*T. k. dili:* **cisim**) 1 kalıp, beden, gövde, vücut, 2 üç boyutlu olup bir yer kaplayan şey. -**جسمانى** *cismânî* *F. s.* bedenle, gövdeyle ilgili; *zıddı:* **روحانى** *rûhânî*. -**جسور** *cüsûr* *A. ç. a.* köprüler; *bk.* **جسر** *cisr*. -**جسور** *cesûr* *A. s.* yürekli, korku nedir bilmez, yiğit (kimse). -**جسورانه** *cesûrâne* *F. z.* yiğitçesine. -**جسيم** *cesim* *A. s.* 1 büyük, kocaman, 2 iri: *cesimü'l-cüsse* "iri gövdeli", 3 önemli, büyük. -**جشن** *ceşn* *A. a.* düğün, şölen. -**جص** *cas(s)* *A. a.* kireç. -**جصاص** *cassâs* *A. a.* sıvacı, badanacı. -**جعات** *ceâdet* *A. a.* kıvrıcıklık, kıvrıcık olma niteliği. -**جعد** *ca'd* *A. a.* kıvrıcık: *gisû-yi ca'd* "kıvrıcık saç örgüsü". -**جعلى** *ca'li* *F. s.* yapma, yapmacık, uydurma, düzme, düzmece, sahte, taklit. -**جعليات** *ca'liyyât* *T. ç. a.* düzmece, sahte hususlar, tutumlar, tavırlar.

-**جغد** *cuğd* *A. a.* baykuş. -**جف** *cüf(f)* *A. s.* kof, içi boş, oyuk (nesne). -**جف** *ceffe* *A.* çekimli fiil olup yalnızca "hemen, birden düşünmeksizin bir şeyi söyleyiverme/yazıverme" anlamındaki *ceffe'l-kalem* sözünde geçer. -**جفاء** *cüfâ*, **جفا** *cüfâ* *A. a.* köpük, su yüzündeki çer çöp. -**جفاء** *cefâ*, **جفا** *cefâ* *A. a.* incitme, eziyet etme. -**cefâ etmek** 1) (birini) incitmek, (birinin) canını sıkmak, 2) (birini) dövmek, 3) (birine) acı çekirtmek, (birini) üzmek, 4) (birini) zorlamak, (birine) baskı yapmak, 5) (birine) haksızlık etmek, 6) (birini) güç durumda bırakmak, (birinin) başını belâya sokmak, 7) (birinin) huzurunu kaçırmak, ağzının tadını bozmak, 8) (birini) küçük düşürmek, (birini) (ağır sözler söyleyerek) incitmek, (birinin) kalbini kırmak, 9) (birini) dürtmek/dürtmeklemek. 10) (birinin) canını acıtmak, (birine) acı vermek. -**cefâ çekmek** 1) sıkıntıya/güçlüğe uğramak, sıkıntı çekmek, 2) guncunmak, alınmak, üzülmek, acı çekmek. -**cefâ vermek** 1) (birini) sıkmak, sıkıntıya sokmak, güçlüğe uğratmak, 2) (birini) sözle incitmek, (birinin) kalbini kırmak. -**جفا پشه** *cefâ-pişe* *F. s.* acı vermeyi alışkanlık edinmiş/işi gücü acı çekirtmek olan (kimse). -**جفاجو** *cefâ-cû* *F. s.* eziyet eden, sıkıntı veren (kimse/nesne). -**جفاكار** *cefâkâr* *F. s.* incitici, sıkıntı verici, eziyet edici (kimse/nesne). -**جفاکش** *cefâkes* *F. s.* cefa çeken, sıkıntıya katlanan (kimse). -**جفت** *cüft* *F. s.* (*T. k. dili:* **çift**) ikili, iki eşit parçaya bölünebilen. *a.* 1 bir takım oluşturan iki şey, 2 eş, 3 sapana bağlı iki öküz, 4 bir erkekle bir dişinin oluşturduğu takım. -**çift olmak** bir ikili oluşturmak. -**çift etmek** ikili duruma getirmek. -**çift sürmek** sapanla

toprağı kabartmak, ekim yapılacak toprak parçasını işlemek.

جفته *cüfte* F. a. (T. k. dili: **çifte**) at, eşek, katır gibi kimi hayvanların arka ayaklarını geriye savurması, tepme. -**çifte atmak** (hayvan) arka ayaklarını geriye doğru savurmak, tepmek.

جفر *cifr* A. a. gelecekte gerçekleşecek olan olaylar ve işlerden haber veren sırlı bir ilim. Aktarıldığına göre Hz. Ali tarafından geçmiş, olmakta olan ve olacak her şeyi bildiren, belli işaretlerle yazılmış iki kitaptan birinin adı imiş.

جفن *cefn* A. a. göz kapağı.

جفیف *cefif* A. s. kurumuş, kuru (ot vb.).

جگر *ciğer* F. a. karaciğer, bağır.

جگر پاره *ciğer-pâre* F. a. ciğer parçası, yani: çocuk, evlât.

جگر سوز *ciğer-sûz* F. s. bağır yakıcı (ses/durum/olay vb.).

جل *cel(I)* A. a. yelken.

جل *cel(I)* A. a. bir yerden ayrılıp başka yere gitme, sürülme. -**cell etmek** (-i) sürmek, (-i) çekmek, (-i) sürüklemek.

جل *cül(I)* A. a. 1 çul, hayvan örtüsü, 2 peçe, perde, örtü, maske.

جل *celle* A. Çekimli bir fiil olup "yüce ve ulu olsun/yüceliğini kutsarım" anlamında birtakım dua sözlerinde geçer: *azze ve celle, celle celâlühü, celle şânühü, celle ve alâ.*

جله *celâ*, **جل** *celâ* A. a. gurbete düşme, yerinden yurdundan ayrılma. -**celâi vatan etmek** yurdunu bırakıp başka diyara göçmek, hicret etmek.

جله *cilâ*, **جل** *cilâ* A. a. 1 parlaklık, 2 düzgünlük, pürüzsüzlük. -**cilâ vermek** 1) (-i) parlatmak, (-i) parlak duruma getirmek, 2) (-i) temizlemek, silmek, kirden pastan arındırmak, 3) (kâğıdı) mührelemek, mühre ile cilâlayıp yüzünü pürüzsüz duruma getirmek, 4) (tah-

ta vb.) düzeltmek, (yüzünü) düzgün ve pürüzsüz duruma getirmek.

جلادر *cilâdâr* F. s. cilâli, parlak.

جلاب *cülâb* A. a. gül suyu.

جلایب *celâbib* A. ç. a. yaşmaklar, baş ve yüz örtüleri; *bk. جلپ* *cilbâb*.

جلجل *celâcil* A. ç. a. def pulları; *bk. جلجل* *cülcül*.

جلاد *cellâd* A. a. hakkında ölüm cezası verilen kimseleri öldürmekle görevli kimse.

جلادت *celâdet* A. a. kahramanlık, dayanıklılık ve şiddetle karışık yigittik.

جللاس *cüllâs* A. ç. a. birlikte oturanlar; *bk. جلپس* *celis*.

جلال *celâl*, **جلالت** *celâlet* A. a. son derecede büyüklük, olağanüstü ululuk: *ism-i celâl, lafza-i celâl* "Yüce Tanrı'nın en büyük ismi olan Allah." [Birincisi daha çok Yüce Tanrı için kullanılır; insan hakkında kullanıldığında "öfke, hisim" anlamı taşır.]

جلالی *celâli* F. a. 1 sert yaradılışlı, birden parlayan, öfkeli, 2 (Yavuz Sultan Selim devrinde ortaya çıkan isyanın başını çeken Bozoklu Derviş Celâl'in adına nispetle) eşkıya, isyancı. -**celâli olmak** başkaldırmak, isyan etmek.

جلالی *celâli* F. a. Büyük Selçuklu hükümdarı Celâlüddin Melikşah zamanında Nizâmülmülk'ün çabasıyla düzenlenen, H 471'den (M 1079) başlayan güneş takvimi.

جلاله *cüllâh* A. a. çul dokuyucu, çulha.

جلاتل *celâil* A. ç. a. yüce ve büyük olan şeyler; *bk. جلپله* *celile*.

جلب *celb* A. a. 1 (-i) çekme, (-i) kendine doğru getirme, 2 (-i) (-den) getirtme, 3 çağırma, gelmesini isteme, 4 zanlının/şahidin mahkemede hazır bulunması için yazılan yazı, celp yazısı. -**celb etmek** 1) (-i) çekmek, (-i) kendine doğru getirmek, 2) (birini) çağırmak, (birine)

bağırmak, (birinin) gelip bulunmasını istemek, 3) (birini) kımıldatmak, harekete getirmek, uyandırmak/uyarmak, (birini) kışkırtmak 4) gönül yapmak, (birinin) gönlünü almak, (birinin) dostluğunu kazanmak, 5) (-i) kazanmak, (-i) ele getirmek, (-i) toplamak.

جلب *celeb* A. a. 1 hayvanı/hayvan sürüsünü önüne katıp süren (kimse), 2 büyük ve küçük baş hayvan, özellikle koyun ticareti yapan kimse. -**celeblik etmek** alıp satmak, alım satım işiyle uğraşmak. s. toy, acemi. -**celeb akça** kalp para.

جلپب *cilbâb* A. a. gömlek.

جلپه *cülbe* A. a. onulan yaranın dökülen derisinin pulları.

جلپل *cülcül* A. a. 1 çingirak, 2 def pulu.

جلپلن *cülcülân* A. a. kişniş/susam tohumu.

جلد *celd* A. a. 1 kamçıyla vurma, 2 deriyi çıkarma/sıyırma. -**celd etmek** deriyi sıyırmak, (hayvanı) yüzmek.

جلد *cild* A. a. 1 deri, 2 kitap kabı, kapak, 3 kapak geçirilmiş kitap/birden çok kitaptan oluşan bir eserin ayrı kapak geçirilmiş olanlarından her biri.

جلساء *cülesâ*, **جلسا** *cülesâ* A. ç. a. bir arada oturanlar; *bk. جلپس* *celis*.

جلسان *celesân* A. ç. a. oturumlar; *bk. جلپه* *celse*.

جلپه *celse* A. a. 1 oturma, oturuş, 2 toplantı, oturum. -**c. i hafife** F. a. ilişme, şöylece geçip oturma, geçici oturuş.

جلنار *cüllenâr, cülânâr* A. a. nar çiçeği.

جلوس *cülûs* A. a. 1 oturma, 2 (padişah) tahta çıkma. -**cülûs etmek** (padişah) tahta oturmak.

جلوسه *cülüsiyye* T. a. padişahın tahta çıkışını konu alan manzume/yazı.

جلوه *cilve* A. a. 1 görünme, ortaya çıkma, 2 (sevgili) kendini gösterip kırtma,

nazlanma, 3 kırtı kırtı yürüyerek görünme.

جلوه ساز *cilve-sâz* F. s. cilve edici, kendini gösterip kırtıcı (güzel).

جلوه كاه *cilvegâh, cilvegeh* F. a. görünme/belirme yeri.

جلوه كر *cilveger* F. s. güzele yaraşan/yakışan duruş ve davranışlar sergileyen, oynak, nazlı ve işveli. -**cilveger olmak** 1) gözükmek, görünmek, göz önünde bulunmak, görünür/görülür olmak, 2) aydınlık saçmak/vermek, 3) parlamak, yüz/yüzünü göstermek.

جلوه كنان *cilve-künân* F. z. cilve ederek.

جلوه نما *cilve-nümâ* F. s. cilveli, çekici/baştan çıkarıcı davranışlar sergileyen, oynak, nazlı, (güzel).

جلي *celi* A. s. 1 belli, apaçık, meydanda, 2 iri harflerle yazılan sülüs yazı.

جليات *celiyyât* A. ç. a. açık ve belli olan şeyler; *ziddi: خفیات* *hafiyyât*.

جلپد *celid* A. a. kırağı.

جلپس *celis* A. s. birlikte oturan, arkadaş. -**celis olmak** birlikte oturmak, oturmak.

جلپل *celil* A. s. pek büyük, pek ulu (kimse). -**جلپل الشان** *celilü's-şân* A. s. şanı çok büyük, pek ünlü (kimse).

جم *Cem* F. a. eski İran hükümdar sülâlelerinden biri olan Pişdâdiyân sülâlesinin dördüncü hükümdarının adı. [Aktarıldığına göre şarap onun zamanında yapılmış, kadehi de o bulmuştur. Adı daha çok *kadeh, şarap, meclis, devr* gibi kelimelerle birlikte anılır. *Cemşid* diye de geçer.]

جم *cem(m)* A. a. kalabalık. Tek başına kullanılmamıştır, "etrafı kaplayan büyük kalabalık" anlamındaki *cemm-i gâfir* sözünde geçer.

جماح *cemâh* A. a. (atta) dizginlenemez, binicisini dinlemeyecek derecede hırçınlık, harınlık.

جماد cemâd A. a. taş, toprak gibi cansız cisimler.

جمادى الآخر cümâde'l-âhire A. a. ay takviminin altıncı ayı, cemaziyelâhır.

جمادى الاولى cümâde'l-ülâ A. a. ay takviminin beşinci ayı, cemaziyevvel.

جماز cemmâz A. a. hızla giden erkek deve.

جمازه cemmâze A. a. ayağı çabuk, hızlı gidişli dişi deve.

جماع cümmâ A. a. bir araya toplanmış, tortop olmuş nesne. **جماع الثريا cüm-mâu's-Süreyyâ** A. a. Ülker yıldız kümesi/topu. **جماع الكف cümmâu'l-keff** A. a. yumruk.

جماع cimâ A. a. erkek ve kadın arasındaki birleşme. **-cimâ** etmek cinsî ilişkide bulunmak, iş görmek, binmek.

جماعت cemâat A. a. 1 topluluk, insan kalabalığı, bir yere toplanmış insanların meydana getirdiği yığın, bölük, takım, 2 namazda saf tutup imama uyan kimseler, 3 bir soydan, bir dinden, bir tarikattan vb. olanların meydana getirdiği topluluk.

جمال cemâl A. a. 1 güzellik, 2 yüz güzelliği, 3 T. mec. (insanda güzelliğin yansıması ve görünme yeri olarak) yüz: arz-ı cemâl "yüz gösterme", 4 Yüce Tanrı'nın sıfatlarından biri; **zıddı: celâl**, 5 tas. âşkın ısrarlı dileği ve isteği üzerine Hakk'ın birtakım belirtilerle kalpte belirmesi, Tanrı'nın iyilik ve güzellik vasıflarının kalbe yansıması, bu yolla kalpte beliren aydınlık ve görüntü.

جمالم cemmâl A. a. deveci, deve sürücüsü.

جمال cimâl A. ç. a. develer; **bk. cemel.**

جماهير cemâhir A. ç. a. cumhuriyetle yönetilen topluluklar; **bk. cümhür.**

جمجمه cümçime A. a. kafa taşı.

جمد cemed A. a. buz.

جمره cemre A. a. 1 ateş koru, 2 şubat ayında, -sırasıyla- havada, suda ve toprakta olduğu var sayılan sıcaklık yükselmesi, 3 ufak çakıl taşı.

جمع cem' A. a. 1 (-i) toplama, (-i) bir araya getirme, (-i) biriktirme, 2 dilb. adın çoklu hâli, 3 mat. dört işleminden biri, kara cümle. **-cem' etmek** 1) bir etmek, bir araya getirmek, 2) dermek, devşirmek, toplamak, biriktirmek, 3) taşımak, bir yere getirip yığmak, 4) taşımak, götürmek, 5) sıyırmak, koparmak, toplamak, dermek, 6) büzmek, buruşturmak, örselemek, 7) bitiştirmek, ulaştırmak, kavuşturmak, çattırmak, 8) yeniden elde etmek/ele geçirmek, 9) çifte koşmak, eşlendirmek. **-cem'-i leşker etmek** asker toplamak, ordu kurmak/düzmek. **-cem'-i ricâl etmek** asker toplamak. **-cem'-i zehâyir etmek** (hayvan) otlamaya gitmek, (hayvan) ot/yem yemek. **-cem' olmak** 1) bir araya gelmek, kavuşmak, birilmek, bir olmak, 2) toplanmak, derilmek, devşirilmek, 3) (bir yere doğru) akmak, üşüşmek, 4) üst üste gelmek, yığılmak, 5) cinsî ilişkide bulunmak. **-cem' olunmak** 1) derilmek, devşirilmek, toplanmak, 2) bitişmek, ulaşmak, kavuşmak.

جماع cem'an A. z. toplam olarak, toplamak suretiyle.

جمعه cüm'a A. a. (eskiden) haftanın altıncı günü, cuma namazı kılınan gün.

جمعت cem'iyet A. a. 1 derli toplu olma, dağınık olmama, 2 çok sayıda kişinin toplanmasıyla oluşan birlik, dernek, 3 topluluk, toplum, 4 akraba ve dostların bir araya gelerek yiyip içip eğlendikleri tören, düğün, 5 ed. sözün anlamca zengin, kelimeleri bakımından ise birbiriyle uyumlu ve ilişkili olması. **جمعت خاطر cem'iyet-i hâtur** F. a. zihnî ve düşünce'nin dağınık olmaması.

جمال cemel A. a. erkek deve.

جملة cümle A. ç. a. cümleler; **bk. cümle.** **جملة حكمية cümle-i hukemiyye** F. a. öğüt verici özlü sözler.

جملي cümleği F. a. 1 genellik, kapsayıcılık, 2 bütün, hep, hepsi.

جملة cümle A. a. ve s. 1 toplu/birikmiş miktar, toplam, 2 bütün, hep, tüm, 3 dilb. soruya yer bırakmayacak bütünlükteki söz öbeği, 4 bir güneş ile etrafındaki gezegenlerden ve onların peyklerinden oluşan sistem. **جملة كوكبية cümle-i kevkebiyye** F. a. on iki burç gibi, bir şekil gösteren durağan yıldızlar topluluğu. Her biri bir hayvana/biçime benzetilip onun adıyla anılır. **جملة جزائية cümle-i cezâiyye** F. a. dilb. bir şartlı birleşik cümlede şart cümlesi ile birlikte kurulmuşta yer alan cümle.

جملة cümleten A. z. hep, hep birden, hepsi birden.

جموح cümûh A. a. (atta) hırçınlık, serkeşlik; **bk. جماع cemâh.**

جمود cümûd A. a. donukluk, donuk olma niteliği.

جمهورية cümhûriyyet T. a. millet iradesine dayanan, egemenliğin seçilmiş vekiller aracılığıyla kullanıldığı devlet yönetimi biçimi.

جمع cemi' A. a. 1 tüm, bütün, hep: **cemî-i halk** "halkın tümü". Örnekte görüldüğü gibi, daha çok Farsça kurallı ad takımlarında ad olarak yer alır, 2 kimi örneklerde "her bir" anlamı taşır: **cemî-i fen** "her bir bilim". s. (Türkçe kurallı sıfat takımlarında) tüm, bütün: **cemî' ol vilâyette olanlar. cemî' Anadolu'nun eşirrası** "Anadolu'nun bütün haydutları", **cemî' berü yaka.**

جميل cemil A. s. güzel.

جميله cemile A. a. birine yaranmak, birinin gönlünü yapmak için sergilenen davranış.

جن cin(n) A. a. yalın varlıklar dünyasına özgü varlıklar; **zıddı: انس ins. -cin olmak** delirmek, kudurmak, dengesi bo-

zulmak, dengesizce davranışlarda bulunmak. **-cin çarpmak** delirmek, aklını yitirmek. **-cin tutmak; bk. cin olmak.**

جناب cenâb A. a. 1 kat, yan, huzur, 2 "hazret" gibi yüceltme ve ululama kelimesi olarak kullanılır, "yüce, ulu" anlamı verir: **Cenâb-ı Hak** "Yüce Tanrı", 3 değer, onur, haysiyet, şeref: **ulüvv-i cenâb** "haysiyet ve şeref yüksekliği", **Cem-cenâb** "değeri Cemce yüksek".

جنابت cenâbet T. s. gusûl abdesti alması gerekirken almayıp dince pis durumda bulunan (kimse). [Bu durumdaki kişi namaz kılamaz ve Kur'an'a dokunamaz.] **ünl.** (kınama ve paylama yolu) Pis!

جنات cennât A. ç. a. cennetler; **bk. جنت cennet.**

جناح cenâh A. a. 1 kanat, 2 bir ordunun merkezine göre iki yanı: **sağ cenâh, sol cenâh.**

جناحين cenâhayn A. ç. a. iki kanat: **zû'l-cenâhayn** "iki kanatlı." Hz. Ali'nin oğlu Ca'fer'in lakabıdır. Hem dünyasını hem ahiretini kazanmış kimseler için kullanılır.

جنادل cenâdil A. ç. a. nehir içindeki kayalıklar; **bk. جندل cendel.**

جنازه cenâze, cinâze A. a. 1 tabut, 2 gömülmek üzere hazırlanıp tabuta konmuş olan insan ölüsü: **canlı cenâze** "bitkin, yarı ölü, yarı diri bir hâlde dolaşan kimse."

جناس cinâs A. a. 1 sesçe bir, anlamları ayrı olan kelimelere bir nesir parçasında/bir manzumede yer verme, 2 bir söz içindeki sesçe aynı, anlamca farklı olan kelimeler.

جنان cenân A. a. gönül, yürek, kalp; **hâli-su'l-cenân** "temiz yürekli".

جنان cinân A. ç. a. 1 ağaçlı gölgelik yerler, ağaçlı bahçeler, 2 cennetler; **bk. جنت cennet.**

جنایت *cinâyet* A. a. 1 bir kimsenin canına, bedenine, malına, namusuna ilişen yasaklanmış iş, suç, 2 *huk.* cezayı gerektiren fiil.-**cinâyet etmek** suç işlemek, günaha girmek.

جنایتکار *cinâyetskâr* F. a. birine dokunucu/zarar verici/ağır şekilde cezalandırılmayı gerektirecek bir suç işleyen kimse.

جنب *cenb* A. a. yan, yan taraf.

جنب *cünüb* A. a. 1 yabancı, 2 konuk, 3 kirli, cinsi ilişkiden sonra dinin buyruklarına uygun biçimde yıkanmamış (kimse).-**cünüb etmek** (-i) pisletmek, kirletmek, pislige bulaştırmak.

جنبان *cünbân* F. s. 1 hareket edici, sallamcı (nesne), 2 (Farsa kurallı birleşik sıfatlarda) oynatan, hareket ettiren, sallayan: *dünbâle-cünbân* "kuyruk sallayan", *ser-cünbân* "baş sallayan".

جنبده *cünbüde* A. a. kubbe, kümbet, kemer.

جنبد *cünbüz* A. a. yuk. m. bk.

جنبش *cünbiş* F. a. oynayıp, kımıldanış, sallanış: *c-i ebruvân* "kaşların oynayıp", *c-i kehvaré* "beşiğin sallanışı".

جنبی *cenbi*, **جنبیه** *cenbiyye* A. a. yan tarafta asılan bir tür eğri kama/haçer.

جنبیده *cünbide* F. s. yerinden oynamış, kımıldanmış, hareket etmiş (nesne).

جنت *cennet* A. a. inananların, günahsız, bağışlanmış ve iyi kimselerin yeniden dirildikten sonra ebedi olarak kalacakları Yüce Tanrı tarafından vaat edilen güzellikler yurdu, uçmak.

جنتمکان *cennet-mekân* F. s. (ölmüş kimse için) cennetlik, yeri cennet olan (kimse).

جنت مقام *cennet-makâm*, **جنت مکر** *cennet-makar(r)* F. s. yuk. m. bk.

جنحه *cünha* A. a. küçük suç, kınama ve azarlamayı gerektiren iş ve eylem.

جند *cünd* A. a. asker.

جندره *cendere* A. a. 1 eskiden çamaşır ütölemek için kullanılan iki ağaç silindirden oluşan alet, 2 ciltçilikte kullanılan sıkıştırma ve baskı makinesi, pres, 3 kalın oklava, 4 dere içindeki dar geçit, boğaz, 5 *mec.* dar, sıkıntı verici yer.-**cendereye komak** baskı altına almak.

جندل *cendel* A. a. akarsuların yatağındaki şelâle dökülen yüksek kayalık.

جندی *cündi* F. a. 1 bir asker, 2 mesleği askerlik olanlardan biri, 3 (T. k. dili: *cindi*) iyi binici, binicilikte usta.

جنس *cins* A. a. 1 türlere ayrılan üst sınıf, kısım, çeşit, 2 tür, 3 soy, nesil, 4 kavim, 5 *dilb.* adlarda ve fiillerde eril ve dişil hâli. s. T. soylu.

جنسیت *cinsiyyet* (T. k. dili: cinsiyet) A. a. (erkek/dişi olmak üzere) bir cinsten olma durumu ve niteliği.

جنگ *ceng* F. a. 1 savaş, dövüş, kapışma, harp: *der-ceng-i evvel* "ilk kapışmada, savaşa girişir girişmez.", 2 çekişmek, kavga, 3 cenk havası.-**ceng etmek/ceng ü cidâl etmek** 1) dövüşmek, vuruşmak, savaşmak, 2) çekişmek, kavga etmek.-**ceng çalmak** (mehter takımı) cenk havası çalmak.-**جنگ زرگری** *ceng-i zergeri* F. a. sahte dövüş.

جنگ آزموده *ceng-âzmûde* F. s. savaş konusunda geniş bilgi ve deneyimi olan, yıllarını savaş alanlarında geçirmiş (kimse).

جنگاور *ceng-âver* F. a. savaşçı, dövüşçü (yiğit).

جنگجو *ceng-cû* F. s. savaş arayan, dövüş için fırsat gözleyen (kimse).

جنگل *cengel* F. a. sık ağaçlık, orman.

جنگلستان *cengelistân* F. a. ormanlık alan, ağaçlarla kaplı geniş toprak parçası.

جنگی *cengi* F. a. savaşçı, savaş eri.

جنوب *cenûb* A. a. yüzünü doğuya dönen kimsenin sağ yanında kalan yön, güney.

جنوبی *cenûbî* F. s. güneye ait, güneyde bulunan.

جند *cünûd* A. ç. a. askerler, bk. **جند** *cünd*.

جنون *cünûn* A. a. delilik, çılgınlık.

جنه *cünne* A. a. 1 kalkan, 2 kadınların baş ve omuz örtüsü.

جنی *cinnî* F. s. cin tayfasına ait, cinlerle ilgili. a. bir cin.

جنب *cenib*, **جنبیه** *cenibe* A. a. yedek hayvanı.

جنب کشت *F. a.* yedek hayvanını götüren kimse, yedekçi.

جنین *cenîn* A. a. 1 ana karnında henüz gelişimini tamamlayamamış çocuk, 2 düşük.

جو *cev* F. a. arpa.

جو *cev(v)* A. a. gök boşluğu, gökyüzü, gök.-**جو هوا** *cev-v-i hevâ* F. a. hava boşluğu.

جو *cû* F. a. akarsu, ırmak; bk. **جوى** *cûy*.

جو *cû* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) arayan, arayıcı: *behâne-cû* "bahane arayan".

جواب *cevâb* A. a. soruya karşılık olan söz/davranış.-**cevâb etmek/vermek**, **cevâb alıp vermek** sorulan soruya karşılık vermek, cevap vermek.-**cevâb yazmak** yazılı olarak sorulan bir soruya yazı ile cevap vermek.-**cevâb-ı nâ-savâb** yanlış cevap.-**cevâb-ı red** kabul etmeme bil-diren cevap.

جواب *cevâben* A. z. cevap olarak.

جواد *cevâd* A. a. eli açık, cömert kimse.

جواد *cevvâd* A. ç. a. geniş yollar, bk. **جاده** *câdde*.

جوار *civâr* A. a. yakın, yakınlar, yakın yer.

جوان *cevârîh* A. ç. a. yaralayıcı şeyler; bk. **جرحه** *câriha*.

جواریه *cevâri* A. ç. a. câriyeler; bk. **جارية** *câriye*.

جواز *cevâz* A. a. uygun, yerinde ve haklı görüp "Olur" deme.-**cevâz vermek/göstermek** 1) (-i) uygun ve haklı görüp

"Olur" demek, rıza göstermek, 2) (-i) uygun, yerinde ve yaraşır bulmak, 3) (-e) göz kapamak, (-i) görmezlikten gelmek.

جوال *cevvâl* A. s. çok hareketli, sürekli dolaşan, oradan oraya gidip gelen.

جوال *cüvâl* F. a. (T. k. dili: **çuval**) büyük torba, yük torbası.

جوال دوز *cüvâl-dûz* F. a. (T. **چوالدیز** *çu-valdîz*) çuval, çul vb. dikmeye yarayan, ucu yassı ve eğrice büyük iğne, çuval yapan ve satan kimse, çuvalcı.

جوامد *cevâmid* A. ç. a. donuk şeyler, donmuş nesneler; bk. **جامد** *câmid*.

جوامیس *cevâmîs* A. ç. a. mandalar, bk. **جاموس** *câmûs*.

جوامع *cevâmi'* A. ç. a. camiler; bk. **جامع** *câmi'*.

جوامع الکلم *cevâmiu'l-kelim* A. a. az kelimeli, anlamca zengin sözler, kısa ve özlü sözler.

جوان *cüvân* F. s. (T. k. dili: *civan*) genç (erkek). a. delikanlı, genç erkek.

جوانبخت *cüvân-baht* F. s. bahtı açık, talihli (kimse).

جوانمرد *cüvân-merd* F. s. (T. k. dili: *civan-mert* ve *cömert*) eli açık, akı.

جوانب *cevânîb* A. ç. a. taraflar, yönler; bk. **جانب** *cânîb*.

جوانی *cüvâni* F. a. gençlik.

جواهر *cevâhir* A. ç. a. 1 cevherler; bk. **جوهر** *cevher*; 2 T. (tekli anlamda) kıymetli taş, elmas. s. T. elmastan yapılmış/elmasla süslenmiş: *cevâhir yüzük*.-**cevâhir yumurtlamak** *mec.* uygunsuz ve yakışsız sözler söylemek.

جوائز *cevâiz* A. ç. a. bahşişler, ödüller; bk. **جائزه** *câize*.

جود *cûd* F. a. cömertlik, akıllık.

جودت *cevdet* A. a. düzgün ve sağlıklı olma, bozukluk ve kusurdan uzak bulunma.

جودی *cûdi(y)*, **جودی** *cûdî* A. a. Nuh'un gemisinin tufan sırasında gelip oturduğu dağın adı.

جور *cevr* A. a. sıkıntı, güçlük, acı, eziyet. Edebiyatta daha çok sevilenden sevene karşı sergilenen kötü davranış anlamında geçer. -**cevr etmek** 1) (birini) tedirgin etmek, (birini) sıkmak, (birine) sıkıntı vermek, (birini) incitmek, 2) (birine) haksızlık etmek, (birine) baskı yapmak, (birine) eziyet etmek, 3) yoldan çıkmak, azmak, kötülük/azgınlık etmek, 4) doğru yoldan ayrılmak, rüşvet almak.

جورب *cevre* A. a. (T. k. dili: **çorap**) ayağa geçirilen giyecek.

جوز *cevz* A. a. (T. k. dili: **ceviz**) bilinen meyve.

جوزاء *cevzâ*, **جوزا** *cevzâ* A. a. İkizler burcu. Güneş bu burca mayıs ayının dokuzunda girer.

جوش *cûş* F. a. kaynama, coşma: *pûr-cûş* "pek coşkun". -**جوش بحار** *cûş-u bahâr* F. a. baharın coşkunluğu.

جوشان *cûşân* F. s. kaynayan, coşup taşan (deniz/gönül vb.). -**cûşân olmak** 1) (su) kaynamak, iyice ısınmak, kızmak, 2) kaynayıp taşmak, 3) (su/deniz) kabarmak, dalgalanmak, 4) coşmak, çoğalıp hızlanmak, birden kabarmak. -**cûşân ü hurûş etmek** 1) kımıldamak, hareketlenmek, 2) sarsılmak, silkinmek, 3) (su) karışmak, bulanmak.

جوشش *cûşîş* F. a. kaynayış, coşup taşış.

جوشن *cevşen* A. a. demir halkalardan örülmüş savaş elbisesi, zırh.

جوشن پوش *cevşen-pûş* F. s. zırh giymiş, zırhlı (savaşçı).

جوششکاف *cevşen-şikâf* F. s. zırh yarıcı/parçalayıcı (ok/mızrak/yiğit vb.).

جوشیده *cûşide* F. s. coşmuş, kaynamış (su/gönül).

جوع *cû* A. a. açlık.

جوعان *cev'an* A. s. aç (kimse).

جوف *cevf* A. a. iç. *cevfü'l-arz* "Dünya'nın içi".

جولان *cevlân, cevelân* A. a. gezip dolaşma, gezinip dolaşma, gezinme. -**cevelân et-**

mek 1) dolaşmak, dolanmak, gezmek, 2) (-i) çevirmek, (-i) dolaştırmak, (-i) döndürmek, 3) (-i) kımıldatmak, (-i) hareket ettirmek, (-i) oynatmak, 4) kımıldamak, hareket etmek, ileri gitmek, 5) sıçramak, ürkmek, belinlemek. -**cevelân ettirmek** (-i) çevirmek.

جولانگاه *cevlângâh* F. a. gezip dolaşma yeri.

جولانگر *cevlânger* F. s. dolaşan, gezinen (kimse).

جولاه *cûlâh* F. a. (T. **چولھا** *çulha*) dokuma tezgâhında bez/kumaş dokuyan kimse, dokumacı.

جوله *cûleh* F. a. bk. **جولاه** *cûlâh*.

جومرد *cömerd* T. s. (< F. **جوئرد** *cüvân-merd*) eli açık, akı; **نکس** *nekes*.

جوهر *cevher* A. a. 1 başlı başına var olan, olması için bir şeye ihtiyacı bulunmayan varlık; **زید** *araz*, 2 tas. Yüce Tanrı, 3 ruh, 4 asıl, öz, 5 elmas, zümrüt, yakut vb. değerli taş, 6 daha çok Horasan ve Şam yapımı kılıçlarda görülen siyah ve beyaz dalgali benekler, çizgiler: **تیغ** *cevherdâr* "cevherli, yani: üzerinde siyahlı beyazlı benekler/çizgiler bulunan kılıç", 7 noktalı harf: **تاریخ** *cevher-dâr* "cevherli, yani: yalnızca noktalı harfleri hesaba katılarak hesaplanmak üzere yazılmış tarih". -**جوهر فرد** *cevher-i ferd* F. a. cismi meydana getiren bölünemez en küçük parça, parçacık, atom.

جوهردار *cevherdâr* F. s. 1 mücevherli, içinde kıymetli taş bulunan, kıymetli taştan yapılma: **سلك** *silik-i cevherdâr* "değerli taşlardan yapılma dizi, gerdanlık", 2 iyi huylu, mayası iyi (insan), 3 üzerinde dalgali çizgiler bulunan, menevişli (kılıç/hançer vb.), 4 ed. yalnız noktalı harflerinin rakam değerleri toplanarak bulunan (tarih).

جوهری *cevheri* F. a. değerli taşlar satan kimse.

جوى *cûy* F. a. ırmak, akarsu: **leb-i cûy** "ırmak kenarı".

جوياء *cûyâ* F. s. arayan (kimse): **cûyâ-yi adem** "yokluğu arayan".

جويان *cûyân* F. s. 1 akan, süzülen (su/sıvı madde), 2 arayıcı, arayan (kimse); bk. **جوياء** *cûyâ*. -**cûyân etmek** (su/sıvı madde) akmak, süzülmek.

جويبار *cûybâr* F. a. akarsu, ırmak, dere.

جوين *cevin* F. s. arpadan, arpadan yapılmış: **nân-ı cevin** "arpadan yapılmış ekmek, arpa ekmeği".

جوينده *cûyende* F. s. arayıcı, peşinde olucu, isteyici.

جهان آرا *cihân-âra* F. s. dünyayı süsleyen (kimse/nesne).

جهان آفرين *cihân-âferin* F. s. varlığı yaratan (Yüce Yaratıcı).

جهات *cihât* A. ç. a. yönler; bk. **جهت** *cihet*. -**cihât kalemi** (eskiden) evkaf nezaretinde ödenen aylık ve ücretlere bakan büro/bölüm. -**cihât-ı erba'a** dört yön: sağ, sol, ön, arka.

جهاد *cihâd* A. a. 1 din uğrunda savaşma, 2 dini yaymak ve Allah'ın adını yüceltmek için çalışma. -**cihâd etmek** savaşmak.

جهار *cihâr* A. a. (ses/sesi) yükseltme.

جهارا *cihâran* A. z. ses/sesi yükseltme biçiminde/yoluyla.

جهارت *cehâret* A. a. ses yüksekliği.

جهاز *cihâz* A. a. 1 bir iş için gerekli olan alet edevat, 2 (h. dili: **چيز** *çeyiz*) gelin için hazırlanan eşya. -**alay** geline verilen eşyayı baba evinden alıp evlendiği kimsenin evine götürülen topluluk. -**halayığı** gelinin çeyizle birlikte, çeyizinden sayılmak üzere götürdüğü cariye.

جهال *cühhâl* A. ç. a. bilgisizler, cahiller; bk. **جاهل** *câhil*.

جهالت *cehâlet* A. a. bilgisizlik, bilmezlik hâli.

جهان *cehân* F. s. sıçrayıcı, fırlayıcı, hızla atılıcı: **bark-ı cehân** "hızla atılıcı şimşek".

جهان *cihân* A. a. 1 dünya, 2 evren, varlık, kâinat. -**جهان جان** *cihân-ı cân* F. a. ruhlar, yüce varlıklar dünyası.

جهان افروز *cihân-efrûz* F. s. cihana aydınlık saçıcı, dünyayı aydınlatıcı (güneş/ay).

جهانبان *cihânbân* F. a. dünyayı elinde bulunduran, dünyayı görüp gözetici ve yönetici olan (padişah).

جهانبانی *cihânbânî* F. a. dünyayı elinde bulunduran, dünyayı yöneten padişahla ilgili ve onunla ilişkili olan (eylem/davranış vb.). cihani elinde bulundurucu olma hâl ve niteliği.

جهانبين *cihân-bin* F. s. gözü açık, her şeye dikkatle bakıp olan bitenden ders alan.

جهانپناه *cihân-penâh* F. s. ve a. cihan sığınağı, yani: dünyayı koruma altına alan, padişah.

جهانتاب *cihân-tâb* F. s. dünyayı aydınlatan (güneş ve ay için kullanılan nitelik).

جهانداز *cihândâr* F. a. hükümdar, padişah, sultan.

جهاندیده *cihân-dide* F. s. dünyayı görmüş, yani: görmüş geçirmiş, işbilir, tecrübeli (kimse).

جهانسالار *cihân-sâlâr* F. a. cihanın başı, cihani elinde bulunduran/yöneten büyük hükümdar, şanlı padişah.

جهانستان *cihân-sitân* F. s. ve a. dünyayı ele geçiren, fetihler yapan (sultan).

جهانگرد *cihân-gerd* F. s. dünyayı dolaşan (kimse).

جهانکشا *cihân-küşâ* F. s. cihani ele geçiren, dünyayı yöneten (büyük hükümdar).

جهانگیر *cihân-gir* F. a. cihani ele geçiren, güçlü hükümdar.

جهان مطاع *cihân-mutâ* F. s. bütün cihana sözü geçen, bütün cihanın boyun eğdiği (büyük hükümdar).

جهان نما *cihân-nümâ* F. a. 1 harita, 2 çatı üzerindeki her yanı gören açık teras.

جهانيان *cihâniyân* F. ç. a. 1 dünyada yaşayan insanlar, ölümlüler, gelip geçici

yerleştirildiği boşluğu çevreleyen birbiri-
rine bağlı dört kenar.
جارداق *çardak* T. a. (< F. چار طاق *çâr-tâk*)
1 dört ayaklı, üzeri ağaç dalları/asma
vb. bitkilerin dallarıyla örtülü duruma
getirilmiş gölgelik/barınak, 2 kameriye.
جاردہ *çâr-deh* F. a. on dört.
جارشو *çâr-sû* F. a. dört yan, (T. چارشو
چارشوی) dört yanı/iki yanı dükkân,
üstü kapalı/açık alışveriş yeri.
چادرش *çârşaf* T. a. (< F. چادرش *çâder-i şeb*)
yatağa serilen, yorgana
kaplanan ve gece örtünmek için kul-
lanılan büyük boyutlu bez, kadınların
büründükleri üstlük, car.
چارشاف *çâr-şeb* T. a. bk. چارشاف *çârşaf*.
چارشنبه *çârşenbe* T. a. (< F. چهارشنبه *çehâr-şenbih*)
pazardan
itibaren haftanın dördüncü günü.
جارداق *çâr-tâk* F. a. (T. k. dili: جارداق *çardak*)
1 dört ayaklı, üzeri ağaç dalları/asma
vb. bitkilerin dallarıyla örtülü
duruma getirilmiş gölgelik/barınak, 2
kameriye.
چارخ *çark* T. a. bk. چرخ *çarh*.
چارگاه *çârgâh* F. a. Doğu musikisi ma-
kamlarından birinin adı.
چارکوشه *çâr-kûşe* F. s. dört köşeli (biçim/
nesne).
چارم *çârüm* F. s. dördüncü.
چارمیک *çâr-mih* F. a. (T. k. dili: چارمیک *çarmik*)
haç şeklinde dar ağacı.-*çarmıha*
germek suçlunun iki el ve iki ayağını
çivilemek suretiyle dar ağacına asmak.
چارمیک *çarmik* T. a. (< F. چارمیک *çâr-mih*)
yük. m. bk.
چاروب *çârüb* F. a. süpürge.
چاره *çâre* F. a. 1 em, ilaç, deva, 2 çıkar yol,
çözüm yolu, 3 yardım.
چاره جو *çâre-cû* F. s. yardım arayan (kim-
se).
چاره ساز *çâre-sâz* F. s. çare bulucu (kim-
se).

چار يار *çâr yâr* F. a. dört dost, yani: Hz.
Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve
Hz. Ali.
چار يک *çâr yek* F. s. (T. k. dili: چارک *çeyrek*)
dörtte bir.
چاشت *çâşt* F. a. 1 kuşluk vakti, 2 kuşluk
vakti yenilen yemek.
چاشدان *çâştân*, چاشدان *çâştân* F. a. ek-
mek ve yiyecek konulan sepet.
چاشنی *çâşni* F. a. (T. h. dili: چاشنه *çeşne*)
1 tat, lezzet, 2 tadına bakmak için ağza
alınan bir miktar yemek, tadımlık.
چاشنی-گیر *çâşni-gir* F. a. eskiden padişah
için pişirilen yemekleri tadarak niteli-
ğini değerlendiren görevli.
چاک *çâk* F. a. yarık, yırtık, yırtmaç: چاک-
گیربان "yaka yırtmacı".
چاک چاک *çâk çâk* F. s. iyice yırtık, parça
parça (kumaş/giysi/yaka/etek vb.).
چاکاچاک *çâkâçâk* F. a. sert cisimlerin,
özellikle kılıç/kargı gibi savaş araçları-
nın birbirine çarpmasından çıkan ses.
چاکر *çâker* F. a. 1 kul, köle, 2 (eskiden)
düz yazıda/yazışmalarda alçak gönül-
lülük ve incelik ifadesi olarak: *çâkerleri*
"kulları".
چاکر-پerver *çâker-perver* F. s. (incelik tabiri
olarak muhataptan kinaye olmak üze-
re) kul kayırıcı, köleyi görüp gözetici
(kimse).
چاکر-نواز *çâker-nevâz* F. s. kul okşayıcı,
köleyi hoş tutucu, köleye iyi davranıcı
(efendi).
چاکری *çâkeri* F. a. kölelik.
چاکوچ *çâkûç* F. a. (T. çekici) bir yanı
çivi vb. kalmaya, bir yanı sökmeye ya-
rayan demir alet.
چالاک *çâlâk* F. s. çevik, kıvrak, hareketli
(kimse).
چالیش *çâliš*, چالیش *çâliš* F. a. büyüklük sa-
tarcasına yürüyüş, karşı koyma, çekiş-
me, düşmanlık.
چاه *çâh* F. a. kuyu; çukur.

چاهسار *çâhsâr* F. a. çok sayıda kuyu bulu-
nan yer, kuyuluk.
چوبوک *çubuk*, چوبوک *çubuk* T. a. uzunca
değnek; ince, düz dal, bir ucunda "ima-
me" denilen ağızlık, öbür ucunda tütün
konulan lüle bulunan, tütün içmeye
yarayan içi boş uzun değnek, uzun ma-
den parça, 4 kumaş üzerindeki dar yol.
چپ *çep* F. a. sol.-راست *çep ü rast*
F. a. (T. k. dili: چاپراز *çapraz*) sol ve sağ;
bk. چاپراز *çapraz*.
چپ-انداز *çep-endâz* F. s. hileci (kimse).
چتر *çetr* F. a. gölgelik; çadır.-عبرین *çetr-i anberin* F. a. karanlık gece.
چتر-فیروزه فام *çetr-i firûze-fâm* F. a.
mavi renkli gök.
چرا *çerâ* F. a. otlama.
چرا *çirâ* F. s. nasıl.
چرابه *çerâbe* F. a. kaymak.
چراغ *çirâğ* F. a. mum, kandil, meşale vb.
ışık kaynağı.
چراغ *çirâğ* T. s. (k. dili: چراغ *çirak*) (< F.
چراغ *çirâğ*) 1 sanat öğretilsin diye bir
ustanın yanına verilen (genç), 2 bir
geçim yolu bulmuş, eve barka, bir iş
ve gelire kavuşmuş, 3 emekli, bir hiz-
metten ayrılarak evinde oturmak üzere
emekli maaşına kavuşan, 4 mec. büyük
bir iyilik ve bağışa kavuşmuş olan.-*çir-
rak çıkmak* kendi işini kurmak, iş güc
sahibi olmak. 5 bulunduğu hizmetten
ayrılıp belli bir aylıkla emekli olmuş
kimse, oturak.-*çirak olmak* emekliye
ayrılmak, 6 mec. (birinden) büyük bir
iyilik gören kimse.
چراگاه *çerâgâh* F. a. otlak, çayır.
چراغ *çirâğ* T. a. bk. چراغ *çirâğ*.
چرامین *çerâmin* F. a. otlak.
چرب *çerb* F. s. semiz, besili, yağlı (hayvan).
چرب-دست *çerb-dest* F. s. elinden her iş
gelir, eli her işe yakışır (kimse).
چرب زبان *çerb-zebân* F. s. tatlı sözlü/tatlı
dilli (kimse).

چرخ *çarh* F. a. 1 gök: چرخ *devvâr* "sürek-
li dönüp duran gök", 2 (T. چارخ *çark*)
bir eksen üzerinde dönen tekerlek bi-
çiminde makine parçası, 3 her türlü
tekerlekli makine, 4 ed. uğur, baht, ta-
lih.-*çark urmak* daire oluşturacak bi-
çimde dönmek.-*چرخ برین* *çarh-ı berin*
F. a. en yüksek gök tabakası, arş.-*چرخ-
فلك* *çarh-ı felek* F. a. (T. k. dili: چارک-
felek) 1) bir makineye/dolaba benze-
tilen gök, 2) *gökb.* göğün dönüşü, bir
yörünge üzerinde gidişi, 3) *mec.* uğur,
baht, 4) kat kat daire biçiminde, döne-
rek ateş püskürten bir tür fişek, 5) ha-
nımeline benzer bir tür çiçek.
چرخ-زن *çarh-zen* F. s. daire oluşturacak bi-
çimde dönen (nesne).
چرخه *çerha* F. a. (T. k. dili: چارقه *çarka*)
1 bir eksen çevresinde dönen teker-
lek biçiminde dolap, 2 düşmanın ha-
reketlerini gözleyen öncü birliklerin
harekâtı.-*çarka cengi* gözetleme ve
kollama görevi yapan öncü birliklerin
yaptıkları savaş.
چرخند *çerğand* F. a. mumbar.
چرک *çirk* F. a. kir, pas, pislik, pasak.
چرکاب *çirkâb* F. a. (T. k. dili: چرکف *çir-
kef*) pis su, pis kokulu su.
چرک-آلود *çirk-âlûd* F. s. pislige bulanmış
(kimse/giysi vb.).
چرکف *çirkef* T. a. 1 pis su, pis kokulu bi-
rikmis su, 2 *mec.* terbiyesiz, edep bil-
mez kimse.-*çirkefe taş atmak* terbiye-
siz kimselere çatmak/bulaşmak.
چرکین *çirkin* F. s. 1 üstü başı pislik için-
de, çok kirli, 2 T. beğenilmeyen, hoş
gitmeyen, sevimsiz; *zıddı: güzel*. 3 T.
kötü, kimsenin beğenmeyeceği, kınan-
maya yaraşır: *çirkin huylu*.
چرنده *çerende* F. s. otlayan, otlayıcı (hay-
van).
چسبان *çesbân*, چسبان *çesbân* F. s. uy-
gun, yakışan, yaraşık, münasip, lâyıf:

nâ-çesbân "uygunsuz, yakışıksız, münasebetsiz".

چُست *çüst* *F. s.* çevik, davranışları çabuk, tetik (kimse). Daha çok anlamdaşı olan **çâlâk** ile birlikte bağlam öbeği içinde kullanılır: *çüst ü çâlâk*.

چشم *çesm* *F. a.* göz.

چشم آشنای *çesm-âşinâ* *F. a.* göz aşınası, uzak tanıdık.

چشم آشنایی *çesm-âşinâyî* *F. a.* göz aşinalığı.

چشم آویز *çesm-âvîz* *F. a.* yüz örtüsü, peçe.

چشم بند *çesm-bend* *F. a.* yuk. *m. bk.*

چشم چراغ *çesm-çerâğ* *F. a.* gözün görme gücü, göz aydınlığı, göz nuru.

چشم دریده *çesm-deride* *F. s.* haya perdesi yırtık, utanmaz, arlanmaz, edepsiz (kimse).

چشم زخم *çesm-zahm* *F. a.* göz değmesi.

چشمه *çesme* *F. a.* 1 su kaynağı, pınar, 2 suyun bir gözden/bir musluktan aktığı, akan suyun biriktiği bir haznesi bulunan yer. **چشمه حیوان** *çesme-i hayvân* *F. a.* bengisu, abıhayat. **چشمه خضر** *çesme-i Hızır/Hızır* *F. a.* yuk. *m. bk.*

چشمه سار *çesmesâr* *F. a.* 1 suyun göz göz kaynadığı yer, 2 suyun birkaç gözden aktığı yer, çeşmelik, çeşme başı.

چشن *çesn*, **چشن** *çesn* *F. a.* düğün, şölen, ziyafet, toplu yemek.

چشنده *çesende* *F. s.* tadan, tadıcı (kimse).

چشنیده *çeside* *F. s.* tatmış (kimse).

چغانه *çegâne* *F. a.* (*T. k. dili: çağana*) çengillerin kullandıkları küçük zilli def.

چغز *çagz* *F. a.* kurbağa.

چفت *çift* *T. s.* (< *F. çift* *cüft*) tek olmayan, iki eşit parçaya bölünebilir olan.

a. 1 bir takım oluşturan iki şey, 2 bir takım oluşturan iki şeyden her biri, eş, 3 sapana koşulan iki öküz, 4 bir erkekle bir dişinin oluşturduğu birlik. **-çift çubuk** tarla, ekim dikim işleri, ziraat. **-çift etmek** eşini katarak çift duruma ge-

tirmek. **-çift olmak** eşini bulup bir çift meydana getirmek. **-çift sürmek** sapan vb. ile toprağı işlemek.

چفوت *çifut* *T. a.* (< *F. جهود* *cühûd*) Musevi dininden olan kimse, Yahudi.

چفیت *çifit* *T. a.* yuk. *m. bk.*

چک *çek* *F. a.* bir hükmü ihtiva eden yazı, hüküm, mektup.

چکاک *çekâk* *F. a.* kılıçların çarpışmasından çıkan ses.

چکان *çekân* *F. s.* damlayan, damlayıcı: *hûn-çekân* "kan damlayan".

چگونگی *çigûnegi* *F. a.* nasılık/nitelik, keyfiyet.

چکچک *çekiç* *T. a.* (< *F. چاکوچ* *çâkûç*) çivi vb. kakmak, taş kırmak, demir dövmek gibi işler için kullanılan, değişik ağırlıklarda ve biçimde saplı demir alet.

چکیده *çekide* *F. s.* damlamış.

چل *çil* *F. s.* kırk.

چله *çile* *F. a.* 1 iplik demeti, 2 yay kirişi, 3 dervişlerin bir yere kapanıp, dünya ile her türlü ilgisini kesip tek başına kalarak, çok az yemek ve sürekli ibadet etmek suretiyle geçirdikleri kırk günlük süre, 4 sıkıntı, güçlük. **- çekmek** sıkıntıya düşmek, sıkıntı içinde yaşamak.

چلیپا *çelipâ* *F. a.* haç.

چم *çim* *T. a.* toprak üzerindeki kısa yapraklı yeşil otların oluşturduğu örtü.

چمان *çemân* *F. s.* salınan, sallanan, salına salına yürüyen: *nahl-i çemân* "sallanan/salınan fidan".

چمچمه *çümçüme* *F. a.* ağaç kap, çanak.

چمن *çemen* *F. a.* 1 ağaçlı, çiçekli yeşil alan, 2 yeşillikle/çimle kaplı yer, yeşillik, 3 ince, yeşil ot, çimen.

چمن پیرا *çemen-pirâ* *F. s.* bahçede ağaçları budayıp şekillendirerek bakımını yapan kimse, bahçıvan.

چمنزار *çemenzâr* *F. a.* ağaçlı, çiçekli yeşil alan, yeşillik, yeşil ota kaplı alan.

چمنستان *çemenistân* *F. a.* yuk. *m. bk.*

چمن صفا *çemen-suffa* *F. a.* çimen kaplı yüksekçe yer, yeşil örtülü seki.

چنار *çenâr* *F. a.* (*T. k. dili: çınar*) bilinen ağaç.

چنبر *çenber* *F. a.* 1 içindeki sıvının sızmaması için tahta fiçi ve kovaların parçalarını sıkıştırmak amacıyla geçirilen demirden/saçtan yapılmış halka biçiminde kuşak, 2 üzerine deri, bez vb. gerilen daire biçimli nesne, kasnak, 3 başa örtü olarak takılan değirmi kumaş.

چنبری *çenberi* *F. s.* çember şeklinde olan: *riş-i çenberi* "çember şeklinde/top sakal".

چند *çend* *F. s.* birkaç.

چندان *çendân* *F. z.* o kadar, pek.

چنگ *çeng* *F. a.* 1 el, pençe, 2 kanuna benzer, dik tutularak çalınan bir tür çalgı.

چنگال *çengâl*, **چنگل** *çengel* *F. a.* 1 ucu sivri kıvrık demir, 2 uçları sivri uzunca kıvrık turnakları olan yırtıcı hayvan pençesi.

چنگی *çengi* *F. a.* çeng eşliğinde oynayan oyuncu kadın.

چو *çü* *F. bağl. bk.* **چون** *çün*.

چوال *çüvâl* *F. a.* kumaştan/kıldan yapılmış eşya taşımaya yarar büyük torba; *bk.* **چوال** *çüvâl*.

چوالدوز *çüvâl-dûz* *F. a.* (*T. k. dili: چوالدیز* *çuvaldız*) çuval dikmekte kullanılan ucu yası ve eğrice büyük iğne.

چوالدیز *çuvaldız* (< *F. چوالدوز* *ç.-dûz*) *T. a.* çuval, çul vb. dikmeye yarayan, ucu yası ve eğrice büyük iğne.

چوب *çüb* *F. a.* (*T. k. dili: چوب* *çöp*) 1 değnek, ağaç/tahta parçası, sopa, odun, 2 ince sap: *ç.-i meş* "üzüm sapı".

چوبخوار *çüb-hâr* *F. a.* ağaç kurdu.

چوبین *çûbin* *F. s.* odundan/tahtadan yapılmış, ağaç (kâse/kap/ayak vb.): *pây-i çûbin* "tahta bacak".

چوبینه *çûbine* *F. a.* yuk. *m. bk.*

چوبان *çûbân* *F. a.* (*T. k. dili: çoban*) evcil hayvan sürülerini dolaştırıp otlatan kimse.

چوبان *çoban* *T. a.* (*F. شبان* *şübân* ve *چوبان* *çûbân*) evcil hayvan sürülerini dolaştırıp otlatan kimse. **-çoban armağanı** çam sakızı değerice verilenin şanına uygun olmayan hediye, mütevazı armağan. **-çoban köpeği** sürüyü bekleyen, kollayıp gözetken köpek. **-çoban yıldızı** Zühre.

چوبک *çûbek* *F. a.* (*T. k. dili: چوبوق* *çubuk*) değnek, çomak, sopa.

چوبه *çûbe* *F. a.* oklava.

چوب *çöp* *T. a.* (< *F. چوب* *çüb*) saman/ot vb. parçacığı, ince tahta ve ağaç parçacığı, süprüntü, işe yaramaz/atılacak madde.

چوگان *çevgân* *F. a.* 1 eğri başlı bir tür cirit, 2 iki atlı takım arasında oynanan *gûy ü çevgân* (atlı polo) oyununda yerdeki topu sürüklemek için oyuncuların kullandıkları ucu eğri sopa.

چولها *çulha* *T. a.* (< *F. جوله* *cûlâh*) bez/kumaş dokuyan kimse, dokumacı.

چون *çün* *F. s.* nasıl. Bu anlamda tek başına kullanılmayıp kendisi gibi tek başına kullanılmayan "niçin" anlamındaki **çirâ** ile birlikte bağlam öbeği içinde kullanılır: *çün ü çirâ* "nasıl ve niçin", 2 *bağl.* madem ki, vaktâ ki, değil mi ki. Cümle başlarında yer alarak Türkçe'nin *-ince*, *-dikte*, *-diğinde*, *-diğinden*, *(-in)* gibi, *(-e)* göre, *(-den)* dolayı vb. zarflarıyla kurulmuş bağlı/yan cümlelerine denk cümleler kurar.

چونکه *çünki* *F. bağl.* 1 sebep anlatımıyla aralarında sebep-sonuç ilişkisi bulunan iki cümleden sebep bildiren ikinci sıradaki cümlelerin başında gelir: *Gidemem, çünkü işim var*, 2 *çün* gibi ve onunla aynı anlatım değerleriyle bir birleşik cümlede ilk cümlelerin başında gelir; *yuk. m. bk.*

¹چه *çeh* *F. a.* kuyu; çukur. -*çeh-i zenah-dân* *F. a.* çene çukuru.

²چه *çi* *F. s.* ne: *çi sūd* "ne fayda", *çi güne* "ne biçim".

چهار *çehâr* *F. a.* (*T. h. dili: çihâr*) dört.

چهار بالش *çehâr-bâliš* *F. a.* 1 taht, 2 mevki sahibi kimselerin oturdukları sedir.

چهارشنبه *çehâr-şenbih* *F. a.* (*T. k. dili: چارشنبه* *çarşamba*) pazardan itibaren haftanın dördüncü günü.

چهارم *çehârüm* *F. s.* dördüncü.

چهار یار *çehâr yâr* *F. a.* dört halife.

چهان *çehân* *F. s.* damlayıcı, damlayan (*su/sıvı* madde).

چهرة *çehre* *F. a.* (insanda) yüz, surat.

چهره پرداز *çehre-perdâz* *F. a.* ressam.

چهره کشا *çehre-güşâ* *F. s.* yüz açan/yüzünü açan.

چهره نمود *çehre-nümûd* *F. s.* yüz gösterici, yüzünü gösteren (kimse).

چهل *çihil* *F. a.* kırk.

چهل پا *çihil-pâ* *F. a.* kırkayak.

چیده *çide* *F. s.* toplanmış, devşirilmiş (ürün).

چیره *çire* *F. s.* becerikli, tuttuğunu koparan (kimse).

دست چیره *çire-dest* *F. s.* elinden iş gelen, üzerine aldığı işi çabuk ve iyi yapan, usta (kimse).

چیز *çiz* *F. a.* nesne, şey: *nâ-çiz* "pek önemsiz, değersiz, hiç yerinde".

چستان *çistân* *F. a.* bilmece.

¹چین *çin* *F. a.* 1 kıvrım, büküm, 2 çatık: *ç-i ebrû* "kaş çatığı", 3 buruşuk, kırışık: *ç-i cebîn* "alın kırışığı".

²چین *çin* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) toplayıcı, devşirici: *hûşe-çin* "başak devşirici".

چینده *çinende* *F. s.* toplayıcı, devşirici (kimse).

چینه *çine* *F. a.* kuş yemi.

چینه ریز *çine-riz* *F. s.* (kuşlara) yem dökücü/saçıcı (kimse).

چینی *çini* *F. a.* 1 sırlı, üzeri çeşitli bezeklerle bezenmiş, pişmiş balçıktan yapılmış kap kacak. [En iyisine "fağfûri", en değersizine "kâşi" denilir.] 2 duvar kaplaması olarak kullanılan nakışlı, sırlı levhalar, 3 mine kaplı tuğla.

ح h

ح Osmanlı Türkçesi alfabesinin sekizinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 8'dir.

حاء *hâ*, حا *hâ* *A. a.* harfinin adı; noktasız olduğu için "hâ-i mühmele" diye anılır.

حاتم *Hâtem*, *Hâtım* *A. a.* Arap kabileleri arasında cömertliğiyle ün kazanmış kişi. Kabilesine nispetle daha çok *Hâtem-i Tâi* diye geçer.

حاتمانه *Hâtemâne* *F. s.* ve z. *Hâtemcesine*, *Hâtem'e* yaraşır yolda/biçimde.

حاتمی *Hâtemî* *F. s.* *Hâtem* gibi, *Hâtem'i* akla getirecek/*Hâtem'le* ilgili görülecek olan (iş/davranış).

حاج *hâc(c)* *A. s.* hacı. [Daha çok *الحاج el-hâc* biçiminde kullanılmıştır.]-حاج *hâc* biçiminde kullanılmıştır.]-*الحرمین hâccü'l-haremeyn* haccın gereklerini yerine getirip hacı olduktan sonra Medine'ye gidip Hz. Peygamber'in türbesini de ziyaret etmiş olan.

حاجب *hâcib* *A. a.* 1 kapıcı, perdecî. Önceleri "vezir, bey" anlamında kullanılmıştır, 2 kaş.

حاجبین *hâcibeyn* *A. a.* iki kaş.

حاجت *hâcet* *A. a.* 1 ihtiyaç duyulan, gerekli olan şey, 2 gerekli olma, gereklilik, 3 gerek, ihtiyaç, lüzum. -*hâcet kalma* mak gereksiz duruma gelmek, gerek duyulma değerini yitirmek.

حاجتمند *hâcetmend* *F. s.* yoksul, bir şeyle-re gerek duyan (kimse).

حاجه *hâcce* *A. a.* hacca gitmiş olan kadın, hacı kadın.

¹حاجی *hâci* *F. a.* (*T. k. dili: hacı*) belli zamanda Kabe'yi ziyaret ederek haccın gereklerini yerine getirmiş kimse, hacı.

²حاجی *hacı* *T. a.* (< *F. حاجی hâci*) *yuk. m. bk.* -حاجی *hacı otu* *T. a.* "kan kurtutan" da denilen bir bitki. -حاجی *hacı baba* *T. a.* hacılık niteliğini kazanmış yaşlı ve saygıdeğer kimse. (Hacı olmaları yönünden özellikle Araplara, daha çok yaşlılarına denir.) -حاجی

حاجی *hacı hoca* *T. a.* hacca gidip hacı olmuş din buyruklarına bağlı yaşayan kimse. -حاجی *hacıyatmaz* *T. a.* ne türlü atılırsa atılsın ağırlığının olduğu yöne dönüp ayak üstü duran oyuncak. -حاجیلر *hacılar bayramı* *T. a.* Kurban Bayramı. -حاجیلر *hacılar yolu* *T. a.* samanyolu/uğrusu.

حاد *hâd(d)* (*dışili: حاده hâdde*) *A. s.* keskin: *süyûf-i hâdde* "keskin kılıçlar".

حادث *hâdis* *A. s.* 1 yeni olan, yeni ortaya çıkan, 2 eski olmayan, önceden yokken sonradan ortaya çıkan; *zıddı: قدیم ka-dim*. -*hâdis* olmak hiç yoktan ortaya çıkmak.

حادثه *hâdis* *A. a.* ortaya çıkan durum, olan biten şey, oluş, olay.

حادثات *hâdisât* *A. ç. a.* yeni ortaya çıkan durumlar, olan biten işler, oluşlar, olaylar; *bk. حادثة hâdis*.

حاده *hâdde* A. a. maden çubuklarını istenen incelikte teller hâline getirmek için kullanılan alet. - *حاددة تدقيق* *hâdde-i tedkik* F. a. dikkatle araştırma haddesi, yani: inceden inceye araştırma.

حاده خانه *hadde-hâne* T. a. (eskiden) tersanenin uygulamalı eğitim verilen bir fabrikası.

حادی *hâdi* A. s. 1 birinci, 2 (develeri) şarkı söyleyerek otlatan (kimse).

حادی عشر *hâdi aşer* A. s. on birinci.

حاذر *hâzir* A. s. sakınan, korunan (kimse).

حاذق *hâzık* A. s. usta, bilgili ve tecrübeli (doktor).

حار *hâr(r)* A. s. sıcak.

حارث *hâris* A. a. ikinci, tahıl yetiştiren, çiftçi.

حارس *hâris* A. a. bekçi, gözcü, koruyucu, gözeten/gözetici, görüp gözetleyici kimse.

حارق *hârik* A. s. yakıcı (nesne).

حارقة *hârîka* A. a. od, ateş.

حازم *hâzim* A. s. sakıngan, dikkatli, gözü açık, ne yaptığını bilen (kimse).

حاس *hâs(s)* A. s. duyan, duyularıyla algılayan (kimse).

حاسد *hâsîd* A. s. kıskanç, başkalarının varlık ve kazançlarını yitirmesini isteyen (kimse).

حاسر *hâsîr* A. s. 1 özleyen, hasret çeken, istediğini elde edemeyen (kimse), 2 kendini savunmaya güç yetiremeyen (kimse).

حاسم *hâsim* A. s. bitirici, sonuçlandırıcı, sona erdirici, çözücü, çözümleyici, hükme bağlayıcı.

حاسة *hâsse* A. a. 1 duyma gücü, duyu, 2 beş duyudan biri: *h.-i rû'yet* "görme duyusu".

حاشا *hâşâ* A. ünl. "aslâ, hiçbir zamanda ve biçimde" anlatımıyla karşı çıkış ve reddediş bildirir. Şiirde *hâşâ ki* gibi de kullanılmıştır.

حاشیر *hâşîr* A. s. toplayıcı, bir araya getirici.

حاش لله *hâşe li'llâh* A. z. Allah göstermesin, olmaya; hiçbir durumda ve biçimde, aslâ.

حاشیه *hâşîye* A. a. 1 kenar, pervaz, 2 kitap/mektup kenarına yazılan açıklama, 3 bir kitapla ilgili olarak açıklama yollu yazılan kitap.

حاصب *hâsıb* A. a. tozu toprağı göğsü savuran şiddetli yel, kasırga.

حاصد *hâsîd* A. a. ekin biçici, orakçı.

حاصر *hâsır* A. s. (-i) ortaya alan, (-in) çevresini kuşatan (nesne).

حاصل *hâsıl* A. s. 1 olan, beliren, ortaya çıkan, ele geçen, 2 biten, yerden çıkan, 3 sonuç yerinde olan, elde edilen, kazanılan, a. 1 ele geçen, elde edilen nesne, ürün, 2 *mat.* dört işlemde alınan sonuç. - *hâsıl olmak* elde edilmek, kazanılmak. - *hâsıl etmek* kazanmak. - *hâsıl tahsil etmek* boşuna yorulmak. - *حاصل* *hâsıl-ı kelâm* F. z. sözün kıyası, kısacası, sonuç olarak, elhasıl.

حاصلات *hâsılât* A. ç. a. bir nesneden/bir işten elde edilen yararlar, kazançlar, gelirler, ürünler; bk. *حاصل*.

حاصلی *hâsılî* T. z. sözün kıyası, kısacası.

حاصن *hâsîn*, (*dişîlî*) *hâsîne* A. s. iffetli, kendini sakınan (kadın).

حاضر *hâzır* A. s. 1 var olan, bulunan (kimse/nesne), 2 bir işi yapmak için gerekli nitelikleri kazanmış, her türlü hazırlığı yapmış ve gereken donanımı edinmiş olan (kimse), 3 işleyecek/kullanılacak duruma getirilmiş olan (nesne). - *hâzır etmek* hazırlamak, iş görür/kullanılır duruma getirmek. - *hâzıra konmak* miras yoluyla emeksiz servet elde etmek.

حاضر با مجلس *hâzır bi'l-meclis* A. a. toplantıda bulunan kimse.

حاضر جواب *hâzır-cevâb* T. a. her söze hemen, düşünmeksizin uygun cevap veren kimse.

حاضنه *hâzîne* A. a. emzirici kadın, süt anne, taya.

حاطب *hâtıb* A. s. 1 odun toplayan (kimse), 2 iyiyi kötünden ayıramayan (kimse). - *حاطب الليل* *hâtübü'l-leyl* A. a. ne konuştuğunu bilmeyen, saçma sapan konuşan kimse. - *حاطب لیل* *hâtüb-i leyl* F. a. öncekine bk.

حافر *hâfir* A. s. toprağı kazan (kimse). a. toprağı eşeleyen hayvanın tırnağı.

حافظ *hâfız* A. s. ve a. 1 koruyan, gözeten: *h.-ı memalik* "ülke topraklarını koruyan", 2 (-i) ezberleyen, (-i) hafızasına geçiren, 3 *Kur'an*'ı ezberlemiş olan, 4 Yüce Tanrı'nın adlarından biri. - *حافظ* *hâfız-ı kütüb* F. a. bir kütüphane-de bulunan bütün kitapları bilen/tanıyan kütüphane memuru.

حافظه *hâfıza* A. a. bellediği şeyleri unutmayıp zihinde tutma gücü, bellek.

حافه *hâfe* A. a. kıyı, kenar, sahil.

حافی *hâfi* A. s. 1 büyük bir istekle veren, ikramda bulunan (kimse), 2 yalın ayak koşan (kimse).

حافیا *hâfiyen* A. z. yalın ayak.

حاقه *hâkka* A. a. 1 başa gelen belâ, yaşanan sıkıntılı durum, 2 mahşer günü.

حاکم *hâkim* A. s. sözünü geçiren, sözü ve buyruğı tutulan, egemen (kimse). - *حاکم مطلق* *hâkim-i mutlak* 1) bütün varlıklar üzerinde egemenliği yürüten Yüce Allah, 2) yargıç.

حاکمانه *hâkimâne* F. s. ve z. egemen olana yakışacak yolda ve biçimde.

حاکمیت *hâkimîyyet* T. a. egemenlik.

حاکي *hâki* A. a. anlatıcı, aktarıcı, söze dö-kücü, yazıya geçirici kimse.

حال *hâl* A. a. 1 her şey için tanıtıcı ve belirleyici olan nitelikçe başkalık, 2 bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve sahip olduğu niteliklerin belirlediği görünüş, durum, 3 nitelikçe görünüş, 4 nitelik, 5 içinde bulunulan zaman, bugün, 6 güç,

takat, 7 *dilb.* bildirme kiplerinin şimdi-ki zamanı, 8 *dilb.* (Türkçe'de) adların çekim hâlleri, 9 *dilb.* (Arapça'da) sıfatların tenvinli kullanımı, tarz bildiren zarf, 10 *tas.* kalbin geçici olarak aydınlanması sırasında Hak yolcusunun kapıldığı coşkunluk yüzünden benliğini kaybetmesi, geçici baygınlık. - *hâl sormak* "Nasılsın?" diyerek birinin sağlık ve keyfinin ne durumda olduğunu öğrenmeye çalışmak.

حال *hâl* T. s. (< A. *حالی* *hâli*) şimdiki, içinde bulunulan, bu: *سأل حال* *sâl-ı hâl* "bu sene". - *حال حاضر* *hâl-ı hâzır* T. a. şimdiki durum.

حال آشا *hâl-âşînâ* F. s. hâlden anlar.

حالاً *hâlen* A. z. şimdi, şimdiki hâlde, bugün için, içinde bulunulan zamana göre.

حالا *hâlâ* T. z. 1 şimdi, 2 daha, henüz.

حال bu ki *hâl bu ki* T. bağl. öyle iken, şu kadar var ki.

حال böyle iken *hâl böyle iken* T. bağl. böyle olduğu hâlde.

حالت *hâlet* A. a. içinde bulunulan/kazanılmış özel hâl: *h.-i nez'* "can çekişme hâli".

حاله *hâlde* T. takı (-dik'li bir sıfatfiilden sonra) 1 "şar ve durum" bildirir: *O yaptığı hâlde biz de yaparız*, 2 karşıtlık ve aykırılık bildirir: *Biz onlara gittiğimiz hâlde onlar bize gelmediler*.

حاليا *hâliyâ* A. z. 1 şu durumda, şimdiki zamanda, şimdilik, 2 o sırada, o anda.

حامد *hâmid* A. s. gördüğü iyiliklere dua ile karşılık veren (kimse).

حامض *hâmiş* A. s. ekşi (nesne).

حامل *hâmil* A. s. taşıyan, götüren, ulaştıran (kimse): *h.-i varaka* "pusulayı ulaştıran kimse".

حاملا *hâmilen* A. z. taşımak suretiyle, yanında/üzerinde bulunduğu hâlde.

حامله *hâmile* A. s. 1 gebe (dişi), 2 gebe kalmış, yüklü (dişi).

حامى *hāmī* A. s. koruyan, kol kanat geren, koruma kanatları altına alan.
حانت *hānis* A. s. yeminini bozan, ettiği yemini yerine getirmeyen (kimse).
حانوت *hānūt* A. a. 1 dükkân, 2 meyhane.
حاوروز *havruz* (< F. آب-ریز *âb-rîz*) T. a. 1 pis su kabı, 2 lâzımlık.
حاوی *hāvī* A. s. içine alan, kaplayan, çevreleyen, kuşatan.
حاویه *hāvīye* A. a. (T. k. dili: *havya*) lehimcilerin kullandıkları alet.
حائر *hâir* A. s. şaşırmış, hayrete düşmüş, şaşkın (kimse).-**hâir** olmak şaşkınlığa düşmek, şaşmak.
حائز *hâiz* A. s. kazanmış, elde etmiş olan (kimse): *h.-i ehemmiyyet* önemli, önem verilmesi gereken.
حائط *hâit* A. a. duvar.
حائف *hâif* A. s. haksızlık eden (kimse).
حائك *hâik* A. s. çulha, çulcu.
حائل *hâil* A. a. iki şey arasına giren, iki şeyin arasına girerek onları birbirinden ayıran şey, engel.-**hâil** olmak engel olmak, engellemek.
حاپ *hap* A. a. (T. k. dili: *hap*) küçük yuvarlak taneler biçimindeki ilaç.-**hapı** yutmak *mec.* aldanıp zarara uğramak, bitmek, tükenmek.-**حاپ**
حالب *habbū'l-âs* A. a. mersin ağacının meyvesi.
حباب *hub(b)* A. a. sevgi: *h.-i câh* "makam, mevki sevgisi".
حباب *habâb* A. a. su üzerinde oluşan içi hava dolu kabarcık.
حبال *habbâl* A. a. ipçi, urgancı.
حبال *hibâl* A. a. ç. a. ipler; *bk.* *habl*.
حباله *hibâle* A. a. tuzak, ağ.
حبالل *habâil* A. a. a. ağlar, tuzaklar; *bk.* *habâil*.
حبالل الشيطان *habâil-lü's-şeytân* A. a. şeytanın tuzakları, yani: kadınlar.-**حبالل شيطان** *habâil-lü's-şeytân* F. a. öncekine *bk.*

حباب *hubûb* A. ç. a. kabarcıklar; *bk.* *habâb*.
حباب *habbezâ* A. ünl. Ne güzel, ne sevimli!
حبر *hubr* A. a. 1 yazı yazmakta kullanılan renkli sıvı, mürekkep, 2 bilgili kimse, bilgili kişi.
حبس *habs* A. a. 1 (birini/suçluyu) bir yere kapama, 2 T. hapishane, 3 tutma, koyu-vermeme, alıkoyma: *h.-i nefes* "nefesini tutma", 4 boş yere bekletme, yararlanılamayacak bir durum ve yerde bulundurma, 5 kapalı bir yerde durmak, beklemek zorunda bırakma.
حبيش *Habeş* A. a. 1 Etiyopya'da yaşayan halkın adı, 2 bu halkın soyundan olan kimse, Habeşi.
حبيشى *Habeşi* F. s. 1 Habeşistan'da/Etiyopya'da yaşayan halka mensup/bu halkın soyundan olan (kimse), Etiyopyalı, 2 (küçük harfle) derisinin rengi koyu esmer olan (kimse/köle).
حبط *habt* A. a. (birini) susturma, bir şey söyleyemez/kendini savunamaz duruma getirme.-**habt** etmek (birini) susturmak.
حبك *habak* A. a. bir tür kokulu ot, yarpuz.
حبلى *habl* A. a. ip, organ; *حبلى* *habl-i* *metin* F. a. 1 sağlam ip, 2 *mec.* kurtuluş sebebi/aracı.-**حبلى** *habl-i mev-hûm* T. a. hep gerçekleşecekmiş gibi görünüp de gittikçe uzaklaşan amaç.-**حبلى** *hablū'illâh* A. a. Allah'ın ipi, yani: şeriatı, buyruk ve yasakları.-**حبلى** *hablū'l-verid* A. a. ensedeki kalın sinirler.
حبلى *hublâ* A. a. gebe.
حبوب *hubûb* A. a. taneler; *bk.* *hab(b)*.
حبوبات *hubûbât* A. ç. a. buğday, arpa, darı vb. taneli ürünler, tahıl; *bk.* *حبوب* *hubûb*.
حبور *hubûr* A. a. sevinç.
حبه *habbe* A. a. 1 (genel anlamda) küçük tane.-**habbeyi** kubbe yapmak gereksiz

yere büyütme, abartmak.-**حبه السوداء** *habbetü's-sevdâ* A. a. 1 çörek otu, 2 buğday, arpa vb. tahılların tanesi.
حبيب *habîb* A. a. ve s. sevgili, sevilen, kendisine sevgi beslenen/duyulan.
حطف *hatf* A. a. ölüm.
حتى *hattâ* A. bağl. 1 bile, ayrıca, üstelik, 2 (-e) kadar.
حس *has(s)* A. a. (birini) ayartma, (birini) (bir şeyi yapması için) kışkırtma, dürtüklme. Tek başına kullanılmaz, daha çok "kışkırtma, hırslandırma" anlamındaki *اغرا* *iğrâ* ile birlikte bağlam öbeği içinde yer alır.
حج *hac(c)* A. a. İslâm'ın 5 şartından biri olan Kâbe'yi ziyaret etme farzını yerine getirmek üzere Mekke'ye gitme.
حجاب *hicâb* A. a. 1 örtü, perde, 2 utanma, arlanma, sıkılma.
حجاج *Haccâc* A. a. Haccâc bin Müslim, Emeviler döneminin ünlü devlet adamı. Hicret'in 41. yılında (M 661) Taif'te doğmuş, H 95 yılı ramazanında (M 714) vefat etmiştir. Halife Abdülmelik zamanında Irak valiliği yapmış, bu bölgenin huzur ve güvenliğini sağlamak için çok kan dökmüştü.
حجاج *huccâc* A. ç. a. hacılar; *bk.* *حاج* *hâ-c(c)*.
حجاره *hicâre* A. ç. a. taşlar; *bk.* *حجر* *hacer*.
حجاز *Hicâz* A. a. 1 Arabistan'da Kızıldeniz'in doğusunda kıyı boyunca uzanan topraklara verilen ad, 2 Türk müziğinde bir makam adı.
حجال *hicâl* A. a. gelin odaları; *bk.* *حجله* *hacle*.
حجام *haccâm* A. a. hacamatçı.
حجامت *hacâmet* A. a. (T. k. dili: *hacamat*) boynuz veya şişeye bedenin bir yerinden kan alma işi.
حجاب *hucûb* A. ç. a. perdeler; *bk.* *حجاب* *hicâb*.

حاجبه *hacebe* A. ç. a. kapıcılar; *bk.* *حاجب* *hâcib*.
حجت *huccet, hoccet* A. a. delil.
حجج *hucec* A. ç. a. deliller; *bk.* *حجت* *huccet*.
حجر *hacer* A. a. taş.-**حجر اسود** *Hacer-i Esved* F. a. Kâbe'nin kapısı yanında, duvarda bulunan siyah renkli taş.
حجر *hacr* A. a. 1 kucak, 2 *huk.* (birini) (bir kanûni engelden ötürü) kendi malını kullanmaktan alıkoyma.
حجرات *hucûrât* A. ç. a. hücreler; *bk.* *حجرة* *hucre*.
حجرة *hucre* A. a. 1 küçük oda, 2 eskiden odaların duvarlarına yapılan odacık, bir tür kapaksız dolap.
حجر *hacz* A. a. 1 iki nesne arasına engel koyma, iki nesnenin arasını ayırma, 2 (bir alacağa karşılık) borçlunun/kefilin parasına/malına mülküne icra dairesi aracılığıyla el koyma.
حجله *hacle* A. a. gelin odası, gerdek.
حجم *hacm* A. a. (T. k. dili: *hacim*) bir nesnenin uzayda kapladığı yer, büyüklük, cüsse, cirim.
حجة *hicce* A. a. hacca gitme.-**حجة الوداع** *hiccetü'l-vedâ* Hz. Peygamber'in hicretin onuncu yılında yüz binden fazla Müslümanla birlikte gerçekleştirdikleri hac.
حجرة *huceyre* A. a. çok küçük oda, odacık.
حجيف *hacif* A. s. karın gurultusu.
حد *had(d)* A. a. 1 sınır, iki nesnenin arasını ayıran çizgi, 2 iki devletin topraklarını ayıran/birleştiren çizgi, 3 son, uç, bitiş yeri, 4 (insan için) derece, mertebe, değer: *had nâ-şinâs* "değerini/mertebeğini bilmez kimse", 5 bir şeyin keskin olan yeri, ağzı: *h.-i seyf* "kılıcın keskin yanı, ağzı", 6 bir suç işleyene, kendisinin bir daha işlememesi, başkalarının ise ders alması için verilen kanuni ceza.

حداثت *hadâset* A. a. gençlik, körpelik.
حداد *haddâd* A. a. demirci.
حداثق *hadâk* A. ç. a. bahçeler; bk. **حدیقہ** *hadika*.
حذب *hadeb* A. a. kamburluk.
حددت *hiddet* A. a. 1 öfke, kızgınlık, hışım, 2 keskinlik: *h.-i seyf* "kılıcın keskinliği".
حدث *hades* A. a. 1 yeni olma, yeni ortaya çıkma, yeni görülme, 2 büyük/küçük abdestin yenilenmesini gerektiren durum, 3 dilb. fiilin bildirdiği *yapma* ve *olma* gibi iki ana kavrama dayanan nitelik.
حدس *hads* A. a. ölçümleme, sanı, zan, tahmin.
حدوث *hudûs* A. a. sonradan olma, yeni ortaya çıkma.
حدسیات *hadsiyât* T. ç. a. sanıya ve ölçümlemeye dayanan şeyler/konular.
حدقہ *hadeka* A. a. göz bebeği.
حدوث *hudûs* A. a. yokken sonradan olma; *zıddı*: **قدم** *kıdem*.
حدود *hudûd* A. ç. a. sınırlar; bk. **حد** *had*(d).
حدیث *hadis* A. s. 1 yeni: *hadisü's-sinn* "yeni yetme, yaşı küçük, genç, nevcivan", 2 önceden olmayıp da sonradan ortaya çıkan (şey). a. 1 rivayet, haber, 2 Hz. Peygamber'in sözü/eylem ve davranışı.
حدید *hadid* A. a. 1 hiddetli, huysuz, titiz: *hadidü'l-mizâc* "sert huylu, huysuz, titiz", 2 keskin: *hadidü'l-basar* "keskin gözlü", *hadidü'n-nazar* "keskin görüşlü", 3 demir.
حدیدیہ *hadidiyye* T. a. demirden yapılmış şeyler, demir eşya.
حدیقہ *hadika* A. a. bahçe, ağaçlı ve çiçekli yer.
حذاء *hizâ*, **حذاء** *hizâ* A. a. 1 (bir şeye göre) karşı, karşı yan, 2 bir doğru çizgi üzerinde bulunma hâli, 3 düzelme, yola gelme.

حذاقت *hazâkat* A. a. ustalık; bilgili, tecrübeli ve anlayışlı olma durum ve niteliği.
حذر *hazer* A. a. (-den) sakınma, (-den) kaçınma, (-den) korunma.
حذف *hazf* A. a. (-i) çıkarma, (-i) giderme, (-i) yok etme.
حذور *hazûr* A. s. uyanık, sak, gözü açık (kimse).
حر *har(r)* A. a. sıcaklık.
حر *hür(r)* A. s. 1 özgür (kimse); *zıddı*: **عسر** *esir*, **عید** *abd*, 2 kendi düşüncesi, görüşü ve iradesiyle hareket eden (kimse), 3 soylu (at), 4 iyi ve değerli (nesne).
حرث *harrâs* A. a. çiftçi, ekinci.
حرثت *hırâset* A. a. ekincilik, çiftçilik.
حرارت *harâret* A. a. sıcaklık.
حراس *hurrâs* A. ç. a. korucular, bekçiler; bk. **حارس** *hâris*.
حراست *hırâset* A. a. (-i) koruma, (-i) bekletme, (-i) koruyup kollama/gözetme.
حراضت *harâzat* A. a. *tıp* hastalığın iyileşmemesi, sürüp gitmesi.
حراقہ *harrâka* A. a. yakıcı/yanıcı maddelerle donatılmış savaş gemisi.
حرام *harâm* A. s. 1 Yüce Tanrı'nın buyruğuyla yasaklanmış (iş, eylem ve davranış), 2 dokunulması, yaklaşılmaması, girilmesi, konulmuş belli şart ve sınırların aşılması yasak olan, kutsal: *mescid-i harâm*. a. dinin koyduğu ölçülere göre yasaklanmış şey; *zıddı*: **حلال** *halâl*.
حرامی *harâmi* F. s. haram mala el uzatan kimse, hırsız, yol kesen, haydut.
حرب *harb* A. a. savaş, cenk.
حربگاہ *harbgâh*, **حربگہ** *harbgeh* F. a. savaş alanı.
حرباء *hırbâ*, **حربا** *hırbâ* A. a. 1 kaya keleti. [Sürekliliği kaya üzerinde güneşe karşı durduğu için Farsça'da "güneşe tapınan" anlamında *âftâb-perest* adıyla anılır.], 2 gökkuşağı, eleğimsağma.
حربہ *harbe* A. a. 1 kısa mızrak, cirit, 2 (T. k. dili: **حربی** *harbi*) tüfeğe barut doldurmayaya yarayan metal çubuk.

حربی *harbi* F. a. savaşçı, savaş eri.

حرج *hırc* A. a. boncuk.

حرز *hırz* A. a. korunma amacıyla takılan muska, tılsım türü şeyler. -**حاز** *hırz-i cân* F. a. canını korumak için takılan muska/tılsım.

حرف *harşef* A. a. 1 balık pulu, 2 enginar.

حرص *hırs* A. a. 1 (bir şeyi) çok isteme, (bir şeyin) üzerine düşme, düşkünlük, açgözlülük, aşırı istek, tutku: *h.-i cân* "mekki, makam düşkünlüğü", 2 kızgınlık, öfke.

حرف *hıref* A. ç. a. iş kolları, sanatlar; bk. **حرفت** *hırfet*.

حرف *harf* A. a. 1 dilb. bir dilin seslerini gösteren işaretlerden her biri, 2 söz, 3 dilb. kelimenin çekimsiz ve tek başına kullanılmaz türü, takı, 4 bir anlam yükletilen söylem, kapalı yolla dokunan söz. -**harf** *atmak* kapalı bir biçimde rahatsız edici söz söylemek, dokundurmak.

حرف *harf-endâz* F. s. söz atan (kimse).

حرفت *hırfet* A. a. insanın geçimini sağlamak için yaptığı iş, uğraş, meslek, zanaat.

حرق *hark* A. a. (-i) yakma.

حرق *hurkat* A. a. 1 yanma, 2 *mec.* acı.

حرکت *hareket* A. a. 1 deprenme, devinme, yer değiştirme, 2 kıvılcıktan, duruşunu değiştirme, bulunduğu durumdan/görünüşten farklı bir duruma/görünüşe geçme, 3 yola çıkma, yürüme, 4 iş, eylem, 5 davranış.

حرکه *hareke* A. a. Arap asıllı eski alfabe ile yazılmış yazılarda kullanılan kısa ünlü işaretleri: üstün, esre, ötre.

حرم *hareem* A. a. 1 sınırlandırılmış alan, belli sınırlar içinde bulunan yer. Bu gibi yerlerde kimi işlerin ve davranışların yapılması yasaktır; yani bu tür

yerlerin kutsallıkları ve dokunulmazlıkları bulunmaktadır. Mekke ve Medine, özellikle Mekke'nin içi ve Kâbe için kullanılır, 2 eski evlerde ve konaklarda kadınlara ayrılan yer, 3 hanım, zevce.

حرمات *hurûmât* A. ç. a. dince yapılması/yapılmaması gereken/istenilen şeyler, Yüce Yaratıcı'nın hükümleri; bk. **حرم** *hurmet*.

حرمآن *hırmân* A. a. yoksunluk, (-den) uzak kalma, (-i) kazanamama, (-i) elde edememe.

حرم *hurmet* A. a. 1 saygı gösterilmesi, değerli sayılması/tutulması gereken şey, 2 Yüce Yaratıcı'nın buyruğu/hükmü, 3 onur, şeref, haysiyet, 4 (-e) değer verme, (-e) saygılı davranma, (-e) saygı gösterme. -**hurmet etmek** (-e) saygı göstermek, saygılı davranmak, 5 (bir şeyin kullanılması/yapılması) haram olma.

حرمسرای *hareem-serâ/-serây* F. a. kadınlara ayrılmış süslü, güzel döşenmiş daire.

حرمین *Haremeyn* A. a. iki kutsal yer: Mekke ve Medine.

حروب *hurûb* A. ç. a. harpler; bk. **حرب** *harb*.

حرور *harûr, hurûr* A. a. fiz. Sıcaklığın asıl ölçüm değeri, ısı birimi, kalori.

حروف *hurûf* A. ç. a. harfler; bk. **حرف** *harf*.

حرون *harûn* A. s. (T. k. dili: **هارین** *harin*) huysuz, kasılıp yürümeyen (at).

حری *harri* A. s. yaraşır, uygun, yerinde.

حریر *harir* A. a. ipek. s. ateşli, kızgın.

حریری *hariri* F. s. ipekli, ipektan yapılmış (giysi vb.).

حریص *haris* A. s. aşırı istekli, çok düşkün, hırslı (kimse).

حریف *harif* A. a. 1 meslektaş, bir işte çalışanların/bir sanatla uğraşanların her biri, 2 dost, yakın arkadaş, 3 tanımadık kimse, sıradan biri. Bu anlamda hor görme, küçük sayma anlatımı vardır.

harifâne *T. z. (h. dili: refene)* esnafça, yani: topluca eğlenmeye giden esnaf gibi her biri masrafa katılıp payına düşeni vererek. *a.* bir esnaf takımı/ bir arkadaş topluluğu tarafından masrafı ortaklaşa karşılanarak düzenlenen yemek/yemekli kır gezisi.

harik *A. a.* yangın.-harik olmak yanmak.

harim *A. a.* 1 yabancıların girmesi yasak olan, korunmuş ve saygı duyulması gereken yer, 2 harem, harem dairesi.

harime *A. a.* kişinin dilediği gibi kullanabilme hakkı bulunan mal.

hazâmet *A. a.* düşünce taşına, önünü sonunu görerek iş görme; *krş.* **hazm**.

hızb *A. a.* 1 tayfa, takım, birlik, topluluk, fırka, 2 belli vakitlerde okunan *Kur'an* ayetleri ve hadisler, 3 belli vakitlerde belli *Kur'an* ayetlerini ve hadisleri okuma.

hazm *A. a.* 1 aymazlığa düşmeden, açıkgozluluk, uyanıklık, ileri görüşlülük ve aklın gereklerine göre davranma/iş görme, 2 sağlam ve doğru görüş ve niyet.

hazen *A. a.* üzüntü, acı, hüzn, gam, keder: *beytü'l-hazen* "gamevi."

huzn *A. a. (T. k. dili: hüzn)* gönül kırıklığı, iç kapanıklığı.

Hazirân (Süryanice'den) Rumi ayarın marttan itibaren dördüncü ayı.

hazîn *A. s.* 1 üzüntülü, hüznü, 2 üzüntü verici, acıklı, dokunaklı, 3 üzüntü sergileyici.

his(s) *A. a.* duygu.-hiss etmek 1) duymak, etkilenmek, 2) farkına varmak, anlamak, sezmek.

hisâb *A. a. (T. k. dili: hesâb)* 1 sayma, 2 matematik işlemi, 3 tahmin, oranlama.-hesâb etmek hesaplamak, (-in) ne kadar olduğunu, ne tuttuğu-

nu çıkarmak: *ale'l-hisâb* "belirli bir miktarın bir kısmı olarak", *bi'l-hisâb, inde'l-hisâb, lede'l-hisâb* "hesapladıkta, hesap ettikte".

hısâbiyyât *A. ç. a.* hesaplama ilgili konular/işler.

hussâd *A. ç. a.* kiskançlar; *bk.* **hâsid**.

hasâdet *A. a.* kiskançlık.

hassâs *A. a.* 1 duygularını algılama yönü güçlü, 2 çok duygulu, çabuk duygulanan, içli, 3 çabuk etkilenen, hemen tepki veren, kırılğan.

hüsâm *A. a.* keskin kılıç.

haseb *A. a.* değer, insanın öz olarak taşıdığı/kendi başına olmaktan doğan değer; *zıddı:* **neseb**.

haseb *A. a.* sayma, görme, bulma, farz etme, itibara alma. Arapça sözlerde *bi-* takısıyla birlikte Türkçe'nin *-ce* eki ile *göre*, için takılarına karşılık gelir: *bi-hasebi'l-istitâa* "gücü yettiğince", *bi-hasebi'l-iktizâ* "gerektiği/gerekli olduğu için", *bi-hasebi'l-râb* "(Arapça'da) çekim hâllerine göre, çekim hâlleri bakımından".

hasb *A. z.* göre, gereğince, yönünden, yüzünden, -diği için: *hasbe'l-iktizâ* gerektiği/gerekli olduğu için", *hasbe'l-beşeriyye* insanlık icabı, insan olmanın gerektirdiği yolda", *hasbe'l-lüzûm* "gerek duyulduğu için", *hasbe'l-mevsim* "mevsim gereğince". **hasb-i hâl** *F. a.* 1 birine durumunu anlatarak kendisinden görüş sorma, danışma, 2 dostça söyleşme, başına geleni yana yakıla anlatma, içini dökme.

husbân *A. a.* suç ve günahın karşılığı, ceza, azap.

hisbe *A. a.* iyi karşılık, sevap.

hisbeten lillâh *(T. k. dili: hasbeten li'llâh)* *A. z.* Allah rızası için.

hasbî *T. s.* karşılık beklemeden, içten gelerek, gönüllü olarak, Allah rızası için olan/yapılan.

hased *A. a.* çekememezlik, kıskançlık, başkasının eriştiği varlık ve mutluluğu çok görme, çekememe, onu kendi için isteme.

hasede *A. ç. a.* kiskançlar; *bk.* **hâsid**.

hasret *A. a.* elden çıkmış olan/elde edilmesi istenmiş olan şeylerden ötürü duyulan aşırı arzu yüzünden ortaya çıkan yazıklanma, özlem.

hasret-zede *F. s.* hasrete düşmüş/uğramış (kimse).

hasret-keş *F. s.* hasret çeken (kimse).

hasek *A. a.* 1 koyunların postuna yapışan dikenli bir bitki, 2 "demir diken" dedikleri, üç köşeli diken biçiminde bir savaş gereci.

hasm *A. a.* kesme, kesip atma, son verme, kesin şekilde bitirme.

hasmen *A. z.* kesin hükme bağlayıp bitirmek suretiyle.

hasen *A. s.* güzel.-حسن الوجه **hasenü'l-vech** *A. s.* güzel yüzlü (kimse).

husn *A. a.* 1 güzellik: *husn-i ma'nevî* "manevî güzellik", 2 güzel, iyi: *husn-i idâre* "güzel/iyi yönetim".-husn vermek güzelleştirmek, güzellik katmak.-حسن توجه **husn-ü teveccüh** *T. a.* sevgiyle karışık övgü ve beğeni.-حسن

husn-ü hâl iyi hâl, yaşayışça, yol ve gidişçe iyi durumda olma.-حسن حرکت

husn-ü hareket iyi davranışta bulunma, davranışça doğru ve yerinde sayılan yolda bulunma.-حسن ختام **husn-ü hitâm** iyi/hayırlı sonuç verme, iyi sonla sonlanma.-husn-ü hitâm vermek hayırlısıyla/iyi bir şekilde bitirmek.-حسن

husn-ü hat belirli kural ve biçimlere uygun olarak yazılmış yazı, güzel yazı.-حسن صورت **husn-ü sûret** güzel çehre/kılık/görünüş.-حسن ظن **husn-ü zan** biri hakkında iyi düşünme, birini iyi görme/sanma.-حسن قبول **husn-ü kabûl** iyi karşılama/görme/ sayma, iyi davranarak ve saygı göstererek kabul ediş.-حسن معامله **husn-ü mu'âmele** iyi davranış, iyilikle davranma.-حسن نظر **husn-ü nazar** ilgi, sevgiyle karışık övgü, teveccüh.

hasnâ *A. s.* güzel kız/ kadın.

hasene *A. a.* iyilik, iyi ve yararlı iş; *zıddı:* **seyyie**.

hasenât *A. ç. a.* iyilikler, iyi ve yararlı işler; *zıddı:* **seyyiât**.

husnâ *A. s.* (dişil) çok güzel.

husnî *T. s.* güzellikle ilişkili, güzelliğe yakınlığı olan, güzel.

husniyyât *T. ç. a.* güzel şeyler, güzel ve iyi yönler, noktalar.

hasûd *A. s.* kiskanç (kimse).

husûm *A. a.* 1 uğursuzluk, 2 sürekli esen rüzgâr, şiddetli fırtına, kötü hava.

hissî *A. s.* duygu ile ilgili ve ilintili, duygusal.

hissiyyât *T. ç. a.* duygular, beş duyunun algıları ruhta oluşan değişimler/etkiler.

hasib *A. s.* soylu, soydan gelen değerleri taşıyan (kimse).

hasîr *A. s.* 1 ferî gitmiş, görme gücü azalmış (göz), 2 özlem çeken (kimse).

Huseyn *A. s.* güzelsik. Yalnızca kişi adı olarak kullanılır.

huseynî *F. a.* Türk müziği makamlarından biri.

haşşâş *A. a.* uyuşturucu madde kullanan, afyon çeken/yutan, hapçı.

haşr *A. a. (T. k. dili: haşir)* 1 bir yerde toplama, bir araya getirme, 2 (Yüce Tanrı) kıyamet gününde bütün ölüleri diriltip hesap sormak üzere bir yere

toplama. -**haşr etmek/eylemek** bir araya getirmek, biriktirmek, doldurmak. -**haşr ü neşr** *T. a.* mahşer günü ölümlerin toplanıp dağılmaları. -**haşr ü neşr olmak** uğraşmak, uğraşıp durmak, ne yapabiliyorsa yapmak.

haşr ender-haşr *T. a.* aşırı/ mahşer gibi kalabalık.

haşre *A. a.* son nefesini vermekte olan hastanın çıkardığı hırıltılı ses.

haşere *A. a.* küçük böcekler; örümcek, karınca, akrep, kertenkele, fare, yılan gibi rahatsız edici zararlı hayvanlar.

haşerât *A. ç. a.* haşereler; *bk.* **haşere**.

haşel *A. a.* kötü, düşük, değersiz ve bayağı olma.

haşl *A. a.* her şeyin kötüsü, değersiz, bayağısı.

haşem *A. a.* mevki ve makam sahibi birinin yanında bulunanlar, görevliler, yardımcıları, adamları.

haşmet *A. a.* göz kamaştırıcı büyüklük.

haşv *A. a. ed.* sözde asıl anlamı bozan fazlalık; gereksiz, doldurma söz.

haşviyyât *T. a.* anlam bütünlüğü açısından gereksiz sözler.

haşîş *A. a.* 1 kuru ot, 2 esrar.

hasât *A. a.* çakıllık, çakıl taşlarıyla dolu yer.

hasâd *A. a.* ekin biçme, ürün kaldırma.

hassâd *A. a.* ekin biçici/biçen kimse.

hisâr *A. a.* kale, etrafı kalın ve yüksek duvarlarla çevrilmiş, içine girilmesi ve ele geçirilmesi güç yer.

hasâfet *A. a.* görüş ve düşüncesi sağlam, akıllı, işbilir olma.

hisân *A. a.* aygır.

hasânet *A. a.* (bir bina/yer) ele geçirilemeyecek derecede güçlü, dayanıklı ve sarp olma.

hasbe *A. a.* 1 kızamık, 2 yaramaz çocuk.

hasr *A. a.* 1 (-in) etrafını çevirme, (-i) kuşatma, 2 (-e) özgü kulma, (-e) ayırma, (-i) bir nokta üzerine çevirme/ bir şey üzerinden ayırmama: *hasr-i nazar* "bakışı bir nokta üzerine çevirip gözü ayırmama". -**hasr olmak** dili tutulmak, tutulup kalmak. -**hasr olunmak** (-e) özgü kılınmak, (-e) ayrılmak. 3 söz söylerken tutulup kalma.

hısas *A. a.* hisseler; *bk.* **hıssa**.

hısn *A. a.* sağlam ve dayanıklı savunma yeri, kale, mevzi: *h.-i hasin* "sağlam savunma yeri".

hıssa *A. a.* pay.

hissadâr *F. a.* pay sahibi olan kimse.

hıssa-yâb *F. s.* hisse bulan, talihli, bahtlı açık (kimse).

hasûr *A. s.* 1 sıkıntıdan içi daralan (kimse), 2 sırrını saklayan (kimse), 3 nefsinin yenme yolunda olmakla evliliğe ve kadınlarla birlikte olmaya ilgi duymayan/göstermeyen (kimse).

husûl *A. a.* olma, meydana gelme. -**husûl bulmak** olmak, oluşmak, meydana gelmek, belirlemek, çıkmak.

husûl-pezir *F. s.* oluşan, ortaya çıkan, meydana gelen.

husûn *A. ç. a.* kaleler; *bk.* **hısn**.

hasir *A. a.* dili tutulan, söz söylerken tutulup kalan (kimse).

hasir *A. a.* sazdan örme yaygı.

hasif *A. s.* akıllı, görüş ve düşüncesi sağlam, işbilir (kimse).

hasıl *hasıl* *qasıl* *T. a.* (< *A. حاصل*) **hâsıl** hayvanlara yeşil yedirilen arpa ekini.

hasin *A. s.* sağlam, dayanıklı, alınması ve ele geçirilmesi güç, sarp (yer).

huzzâr *A. ç. a.* hazır olanlar, bulunanlar; *bk.* **hâzır**.

hazâret *A. a.* bir yerde yerleşik olma, yerleşik yaşama; *bk.* **bedâvet**.

hızânet *A. a.* tayalık, süt anneliği.

hızâne *A. a.* (çocuğu) yetiştirme, büyüme.

hazar *A. a.* 1 bir yerde yerleşik olma; *zıddı:* **bedâvet**, 2 savaşa gitmeme, savaş durumunda bulunmama hâli, barış; *zıddı:* **sefer**.

hazar *A.* "hazır oldu" anlamında çekimli bir fiil. Yalnızca "hazır ve elde olan, ne varsa, Allah ne verdiğiyse" anlamındaki **mâ-hazar** sözünde geçer.

hazarât *A. ç. a.* 1 yüksek yerler, katlar, 2 yeri ve değeri yüksek kimseler için saygı sözü; *bk.* **hazret**.

hazret *A. a.* 1 kat, yan, 2 büyük zat. *s.* 1 ulu, yüce: *Hazret-i Allah* "Yüce Tanrı", 2 şanlı, şerefli, uğurlu: *Hazret-i Ali* "Şanlı Ali", 3 kutsal: *Hazret-i Kur'an* Kutsal Kur'an".

hazarî *A. s.* 1 yerinde olan, duran/ kalan, yola/yolculuğa çıkmayan (kimse), 2 şehirde oturan, şehirli (kimse).

huzûr *A. a.* 1 bulunma, varlığını gösterme, 2 ön, kat, yan, 3 sıkıntısız olma, rahatlık, gönül rahatlığı, baş dinçliği.

haziz *A. a.* 1 en aşağı nokta; *zıddı:* **evc**, 2 gökb. bir gezegenin dolanımı sırasında dünyaya en yakın bulunduğu nokta.

hat(t) *A. a.* (-i) aşağı indirme.

hattâb *A. a.* oduncu.

hutâm *A. a.* kuru ot, saman parçası, ağaç döküntüsü türünden değersiz, bir işe yaramaz nesne.

hatab *A. a.* odun.

hutame *A. a.* 1 yakıcı ateş, 2 cehennem.

hatibe *A. a.* 1 odunluk, 2 ağaçlık, ormanlık.

Hatim *A. a.* Kâbe'nin kuzey yanındaki yer alan taş duvar.

haz(z) *A. a.* (bir şey) hoşla gitme, (bir şeyden) hoşlanma. -**hazz etmek** (-den) hoşlanmak.

hazâir *A. ç. a.* cami, tekke ve türbe çevresindeki mezarlıklar, *bk.* **hazire**.

huzûz *A. ç. a.* hazlar; *bk.* **haz(z)**.

huzûzât *T. ç. a.* hoşla giden şeyler, güzel şeyler, tatlar: *h.-i dünyeviyye* "dünya ile ilgili tatlar, güzel şeyler".

hazire *A. a.* 1 çevresi koruma altına alınmış hayvan barınağı, ağıl, 2 dört yanı parmaklıkla/duvarla çevrelenmiş, ölen önemli ve ünlü kimselerin gömüldüğü cami, türbe ve tekke bahçeleri. [Bu kelime eski metinlerde yanlış olarak **hazire** gibi de yazılmıştır.]. -**hazire-i kuds** *F. a.* cennet.

hıfâz *A. a.* karşıdakinin/başkasının hak ve çıkarlarını gözetme, yakınlık ve bağlılığını sürdürme, vefalı davranma.

huffâz *A. ç. a.* hâfızlar; *bk.* **hafız**.

hafâir *A. ç. a.* çukurlar; *bk.* **hufre**.

hafr *A. a.* (-i) kazma: *h.-i câh* "kuyu kazma".

hufer *A. ç. a.* çukurlar; *aş. m. bk.*

hufre *A. a.* kazılmış çukur.

hafriyyât *T. ç. a.* kazı işleri, (bir şey aramak/bir şeyi ortaya çıkarmak/ bir çukur açmak amacıyla) bir yerin toprağını alma işi.

hıfz *A. a.* 1 (-i) saklama: *h.-ı nukûd* "para saklama", 2 (-i) koruma: *h.-ı sıh-hat* "sağlığı koruma", 3 (-i) ezberleme: *h.-ı Kur'an* "Kur'an'ı ezberleme".

hafaza *A. çekimli f.* "sakladı" anlamında olup kimi dua sözlerinde bitişik zamirlerle ve **Allah** adıyla birlikte kullanılmıştır.

الله **hafezana'llah** "Allah bizi saklasın."

الله **hafezake'llah** "Allah seni saklasın."

حفظه **hafaza** A. a. *din* insanın işlerini, yapıp ettiklerini yazmak için Yüce Tanrı'nın görevlendirdiği melekler.

حفيد **hafid** A. a. torun.

حفير **hafir**, حفيره **hafire** A. a. 1 çukur, 2 ölü gömmek için açılan çukur, kabir.

حفيره **hufeyre** A. a. çukurcuk.

حفيظ **hafiz** A. s. çok esirgeyici, pek koruyucu (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

حق **hak(k)** A. a. 1 (büyük harfle) Yüce Tanrı, 2 (adalet ve hukukun gereği olmak üzere) birine ait olan şey, 3 pay, hisse, 4 emek. s. aslına uygun, bozulmamış, doğru, yerinde; *zıddı*: باطل **bâtıl**. [Türkçe'de bulunma hâli eki ile birlikte takı işleyişiyle ilgi hâlinde bir ada bitişerek takı öbeği kurar, "(ile) ilgili olarak" anlamında kullanılır, zarf cümlesi kurar: (-in) *hakkında*.]-**hak etmek** 1) aldığı bağış ve ödüle karşılık gelen bir hizmette bulunmak, 2) yaptığına yaraşır iyi/kötü karşılığı almak/görmek.-**hak kazanmak** 1) haklı çıkmak, 2) yaptığı işin karşılığını alabilecek duruma gelmek.-**hak vermek** doğrulamak, "Haklısın" demek.-**haklı olmak** sözü doğru ve yaraşır olmak, doğru söylemek.-**haklı için** (*Kur'an*, *peygamber*, *din* gibi kelimelerle) yemin sözü.-**hakkını yemek** alacağını vermemek/üstünlüğünü kabule yanaşmamak.-**حق قوشی** **Hak kuşu** T. a. İshak kuşu, bataklık baykuşu.-**حق اوران** **Hak uran** pembe kumru.-**hak uran kafesi gibi** açıklık ve aralıkları çok (oda/yer). **حقا** **hakkâ** F. z. 1 doğrusu, 2 gerçekten, hiç şüphesiz.

حقا **hakkâ ki** F. z. doğrusu budur ki.

حقين **hak-bin** F. s. doğruyu, gerçeği gören (kimse).

حقيرست **hak-perest** F. s. doğrudan, gerçekten hiçbir zaman ayrılmayan (kimse).

حق جو **hak-cû** F. s. doğruyu ve gerçeği arayan (kimse).

حق جويانه **hak-cüyâne** F. s. ve z. doğruyu/gerçeği arayana yakışacak yolda ve biçimde.

حقشناس **hak-şinâs** F. s. hakkı teslim edici; doğruyu, gerçeği gözetici (kimse).

حقارت **hakâret** A. a. 1 (birini) horlama, bayağı ve aşağı görme/sayma, 2 düşkünlük, ezginlik hâli.

حقاني **hakkâni** F. s. 1 hakka uygun, doğru, 2 haktan yana, hakkı ve doğruyu gözetten, taraf gözetmeyen, adaletli (kimse).

حقانيت **hakkâniyyet** T. a. doğruluk, hak ve adalet ölçülerine göre davranma, doğru ve gerçek olanın gereğini yerine getirme.

حقايق **hakâyık** A. ç. a. gerçekler, doğruları *bk.* حقيقت **hakikat**.

حقب **hukub**, **hukb** A. a. uzun zaman aralığı/süre.

حقد **hukd** A. a. kin tutma, gizli düşmanlık gütmek, öç almak için fırsatını kollama.

حقفه **hukfe** A. a. kum yığını/tepesi.

حقنه **hokne** A. a. 1 kabız olanların makatından katılmış dışkıyı almaya yarayan alet, 2 şırınga, 3 şırıngayla makattan salınan ilaç.

حقود **hakûd** A. s. çok/pek kinci (kimse).

حقوق **hukûk** A. ç. a. 1 haklar, 2 toplum düzenini sağlamak ve devletin yaptırım gücünü göstermek üzere konulan yasak ve sınırlamaların bütünü.

حقوق شناس **hukûk-şinâs** F. s. 1 hukuk bilgisi edinmiş olan, hukuk bilen, hukuktan anlayan (kimse), 2 başkasının haklarını tanıyıp gözetken (kimse).

حقه **hokka** A. a. maden, toprak, ağaç, ya da billurdan yapılmış küçük kutu.

حقه باز **hokka-bâz** F. a. 1 el çabukluğuyula kutu, hokka benzeri birtakım şeyleri kullanarak oyunlar yapan, izleyenleri şaşırtan ilgi çekici ustalıklar sergileyen kimse, 2 hileci, dolandırıcı kimse.

حقير **hakir** A. s. 1 düşkün, hor, zavallı, bayağı, değersiz, 2 (alçak gönüllülük sözü olarak) değersiz olan (ben): *bende-i hakir* "ben değersiz kul".

حقيرانه **hakirâne** F. z. kendini değersiz sayana uygun düşen biçimde.

حقيق **hakik** A. a. layık, yaraşık, uygun.

حقيقت **hakikat** A. a. 1 gerçeklik, öz, asıl, 2 doğru, gerçek, 3 bir kelimenin gerçek anlamıyla kullanılması; *zıddı*: مجاز **me-câz**, 4 vefa, bağlılık, içtenlik, iyi huyluluk, z. gerçekten, gerçekten de, doğrusu.

حقيقة **hakikaten** A. z. gerçekten.

حقيقت شناس **hakikat-şinâs** F. s. gerçeği tanıyan/bilen (kimse).

حقيقي **hakiki** F. s. 1 gerçek, doğru, 2 aslına uygun, sahte olmayan.

حك **hak(k)** A. a. 1 kazıma, oyma, 2 silme, yok etme.

حكاك **hakkâk** A. a. maden, ağaç vb. üzerine çelik kalemlerle oyarak yazı yazan/resim ve türlü şekiller yapan sanatkar.

حكام **hukkâm** A. ç. a. hâkimler; *bk.* حاكم **hâkim**.

حكاية **hukâye**, حكايت **hukâyet** A. a. 1 (olanı biteni) anlatma, (bir olayı) sözle/yazıyla geniş ve ayrıntılı olarak aktarma, 2 ed. öykü, gerçek/tasarlanmış olayları anlatan kısa nesir türü.

حكاية نويس **hukâye-nüvis** F. a. hikâye yazarı, hikâye yazar kimse.

حكله **hukle** A. a. dil tutkunluğu.

حكم **hakem** A. a. iki taraf arasındaki anlaşmazlığı çözmek ve davayı karara bağlamak üzere tarafların anlaşıp seçtikleri kimse.

حكم **hukem** A. ç. a. hikmetler; *bk.* حکمت **hikmet**.

حكم **hukm** A. a. (T. k. dili: **hüküm**) 1 haklıyı haksızı/gerçekle gerçek olmaya- nı ayırma, yargı, 2 güçlülük, egemenlik, 3 güç, dilek, irade, 4 geçerlilik, önem, 5 değer, derece, mertebe, 6 etki.-**hüküm sürmek** 1) yönetmek, yönetme gücünü elinde bulundurmak, 2) geçerli olmak, geçerliğini korumak.-**hüküm vermek** 1) yargıda bulunmak, 2) *mec.* (-i) varsaymak, (-i) varmış gibi düşünmek.-**hüküm olmak** güçlü ve etkili olmak.-**hüküm geçmek** 1) buyruğu tutulur/sözü geçer olmak, 2) gücü ve etkisi yok olmak.-**hükümünde olmak** yerinde/değerinde olmak, yerine geçmek.

حکماء **hukemâ'** A. ç. a. düşünürler; *bk.* حکيم **hakim**.

حكم بردار **hukm ber-dâr** F. s. buyruk tutan, boyun eğen, uslu (kimse).

حکمت **hikmet** A. a. 1 akıl yoluyla elde edilen doğru ve gerçek bilgi, 2 nesnelerin yapılarını ve işleyişlerini araştırıp öğrenmekle elde edilen kesin bilgi yoluyla inancını pekiştirme, iş ve davranışlarını güzelleştirme, yüksek insanî değerler ve huylar kazanmakla elde edilen güzel nitelik, bilgelik, 3 güzel huyları ve yüksek ahlâk değerlerini aşılayıcı özlü söz, öğüt, 4 gizli sebep, sır, 5 nükte, incelik, 6 belirti, iz, 7 yön, uç, *eş anl.* سبب **sebeb**, علت **illet**, واسطه **vâsita**, وسیله **vesile**.-**حکمت حکومت** **hikmet-i hukûmet** T. a. yönetimin uygulamaları, iş ve eylemleri. *ünl.* Garip şey! Acayip!

حکمدار **hukmdâr** F. a. (T. k. dili: **hükümdar**) buyruk verici, buyruğu tutulan, yönetim erkini elinde bulunduran kimse, padişah, sultan.

حکمران **hukm-rân** F. a. (T. k. dili: **hükümrân**) buyruğu tutulan/geçer olan kimse, hükümdar.

حکومت **hukûmet** A. a. 1 yönetme gücü, 2 devletin görevlerini yerine getirmek

için yetki kullanan kimseler, 3 yönetim kuruluşları, 4 devlet işlerinin görüldüğü yer, hükümet konağı.

hakim A. a. 1 doğru ve gerçek bilgiye ulaşmış, varlığın ve oluşların içyüzünü görebilen, sözde ve işte gerçeği bulmuş, yerinde ve güzel olanı tanıyan; doğru ile yanlış, gerçek olanla sahteyi ayırtabilme gücü olan kimse, 2 hastalıklar ve tedavileri üzerine bilgisi olan kimse, tabip.

hal(I) A. a. 1 çözme: *h.-i ukde* "dügümü çözme", 2 karışık bir konuyu/güç bir meseleyi sonuca bağlama, sonuçlandırma, 3 (bir meseleyi) tereddüde yer kalmayacak biçimde açıklığa kavuşturma, aydınlatma, 4 eritme, 5 *kim*. bir maddeyi, birleşimindeki yalın cisimleri ayırarak çözme, birleşimini bozma, çözümleme. **h. ü akd** T. a. yönetme, çekip çevirme, idare.

hal(II) A. a. 1 dince helâl olan şey, 2 Mekke'de Harem-i Şerif'in dışında kalan yer.

hallâc A. a. pamuk atıcı.

hallâf A. a. çok yemin eden kimse.

halâl A. s. dince yasaklanmış olmayan, işlenmesi ve yapılması yerinde ve uygun olan (iş/eylem/davranış); **zıddı**: **harâm** A. a. nikâhli eş. **halâl etmek** 1) "Helâldir" demek, 2) (bir hak ve alaktan) vazgeçmek, 3) (bir şeyi) bağışlamak.

halâl-zâde A. a. temiz süt emmiş, mayası temiz, doğru, iffetli kimse.

hallâl A. a. açıklayıcı, aydınlatıcı, açıklığa kavuşturucu, sonuca ulaştırıcı kimse: *h.-i müşkilât* "anlaşılması, çözülmesi, içinden çıkılması zor, güç şeyleri açıklayıcı/aydınlatıcı kimse".

halâli T. a. 1 arışı bürümcük, argacı pamuk, buruşuk yüzlü yerli dokuma,

2 yaldızlı bakırdan/meşin kaplı tahtadan mahfazası olan büyük saat. s. halâli bezden yapılmış.

halâvet A. a. (meyve/yiyecek vb. için) tatlılık, (söz için) güzellik, hoş gidiçilik.

halâvet-bahş F. s. hoş gidiçi, hoş bir etki uyandırıcı, zevk verici (söz).

halâvet-yâb F. s. zevk alıcı, hoşlanıcı (kimse).

halâil A. ç. a. dişi eşler, karılar; **bk.** **halile**.

halezûn A. a. (T. k. dili: **helezon**) 1 kabuklu sümüklü böcek, 2 sümüklü böcek kabuğu, 3 *geo.* zemberek gibi kıvrımlı, gittikçe darlaşan daire şekli. **halezûni** A. s. (T. **helezoni**) sümüklü böcek kabuğu gibi gittikçe darlaşan daire biçiminde olan (nesne).

half A. a. yemin etme.

halk A. a. 1 boğaz: *hurûf-i halk* "boğaz harfleri", 2 (saçı) kesme, tıraş etme.

halkûm A. a. boğaz: *râhat-ü'l-hulkûm, rahat-i hulkûm* "nişasta ve şekerle yapılan; fıstıklı, bademli, kaymaklı çeşitleri olan bir tür yumuşak şeker, lokum".

halkavî F. s. halka biçiminde, ortası boş yuvarlak (şey).

halka A. a. 1 metalden/tahtadan yapılmış çember biçiminde nesne, 2 çember oluşturacak biçimde dizilmiş topluluk, 3 yüzük, küpe vb. gibi çember biçiminde, ortası oyuk süs eşyası.

halka be-güş F. a. kulağı halkalı, yani: köle.

hulel A. ç. a. hulleler; **bk.** **hulle**.

hilm A. a. (insan tabiatındaki) yavaşlık, yumuşaklık.

halme A. a. küçük çıkıntı, pürtük, meme başı.

halme-i sinâiyye T. a. emzik.

hulv A. s. tatlı.

hulviyyât T. ç. a. tatlı türünden yiyecekler, tatlı türleri.

halvâ A. a. un, irmik, tahin vb. ile yapılan tatlı.

hulûl A. a. gelip çatma: *h.-i şitâ* "kışın gelip çatması".

halvâ A. a. **bk.** **halvâ**.

hulle A. a. 1 biri belden yukarıyı, diğeri belden aşağıyı örten iki parçalı bir giysi, 2 bir kadının eşinden ayrıldıktan sonra yine eski eşine nikâhlanması için başka bir erkekle evlenip tekrar boşanması.

hulâ, hulâ A. ç. a. elmas, zümrüt, yakut, altın, gümüş süs ve takılar; **bk.** **hilye**.

halli A. s. (dişil **halliyye**) bilimsel konuların çözümünüyle ilgili, çözümlemeli, analitik.

halib A. a. yeni sağılmış süt.

halif A. a. ant ederek sözleşen kimse. Bu şekilde sözleşenlerden her biri ötekini halifi olur.

halik A. s. saçları kesilmiş, tıraş edilmiş (kimse).

halil A. a. eşlerden erkek olanı, koca, zevce.

halile A. a. bir adamın nikâhli eşi, zevce.

halim A. s. yumuşak huylu, yavaş (kimse).

huleyme A. a. 1 küçük çıkıntılar, 2 dil üzerindeki küçük pürtükler; **bk.** **halme**.

hulye A. a. 1 süs, 2 güzel yaratılış, güzel kılık ve görünüş, güzel nitelikler, 3 Hz. Peygamber'in nitelikleri ve bundan söz eden kitap.

hummâ A. a. 1 hastalıktan kaynaklanan şiddetli ateş, 2 sıtma.

humât A. ç. a. koruyucular; **bk.** **hamî**.

humâr A. a. eşek.

hamâset A. a. doğuştan gelme yiğitlik, atılganlık, gözü peklik, kahramanlık

hummâz A. a. "kuzu kulağı" denilen ot.

hamâkat A. a. bölülük, kalın kafalılık, ahmaklık.

hummâl A. a. yük taşıyan kimse.

hammâm A. a. (T. k. dili: **hamam**) yıkanılacak yer, sıcak ve içinde sıcak su bulunan yapı.

hammâmî A. a. hamamcı.

hamâme A. a. 1 güvercin, 2 kumru.

hamâid A. ç. a. övgüye değer güzel işler/eylem ve davranışlar; **bk.** **hamide**.

hamâil A. ç. a. (T. k. dili: **hamayıl**) boyna asılan muska. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

hamâili (T. h. dili: **hamaylı**) T. s. den. 1 yelkenlerin/serenlerinin orta kısmı, 2 yelkenin alt yakasının sarılmasını kolaylaştıran hareketli halatlar.

hamâim A. ç. a. güvercinler; **bk.** **hamâme**.

humâye, humâyet A. a. (-i) (-e) karşı koruma, (-i) kollama, (-i) gözetme, (-i) esirgeme.

hamd A. a. Yüce Allah'ı verdiği nimetlere karşılık yüceltme, yüceliğini ve ululuğunu dile getirerek övme.

hamden li'llâh A. z. Allah'a hamdederek.

hamdele A. a. "Elhamdü li'llâh" deme.

hamrâ, hamrâ A. dişil s. çok kırmızı, kızıl: *gül-i hamrâ* "kızıl gül".

humret A. a. kırmızılık.

hummis A. a. (T. k. dili: **humus**) nohut.

hamz A. a. 1 ekşilik, kekrelilik, 2 *kim*. bir asidin bir elementle birleşmesinden

ortaya çıkan kimyasal madde.-**حمض** **hamz-ı evvel** *T. a.* bir asidin bir madenle birleşmesinde elde edilen madde.-**حمض ثانی** **hamz-ı sâni** *T. a.* bir asitle bir hamz-ı evvelin birleşiminden elde edilen madde.-**حمض ثالث** **hamz-ı sâlis** *T. a.* aynı yolla elde edilen üçüncü derecede madde.

حق **humk** *A. a.* bölülük, akıl kılığı.

حقاء **hamkâ** *A. a.* dişil s. bön, alık (kadın).

حقاء **humekâ** *T. ç. a.* bönler, ahmaklar, geri zekâlılar, akli kıtlar. [Teklisi olmayan çoklulardandır.]

حمل **hamel** *A. a.* 1 kuzu, 2 on iki burçtan birinin adı. Güneş bu burca mart ayında girer.

حمل **haml** *A. a.* 1 yük, 2 ana karnındaki çocuk: *vaz'-ı haml* "çocuk doğurma", 3 gebelik, 4 (-i) (-e) yükleme: *sükûtunu cehle haml*.-**haml etmek** (-i) (-e) yüklemek.

حمل **hıml** *A. a.* yük: *h.-i minnet* "minnet yükü".

حمل **hamele** *A. ç. a.* taşıyıcılar, götürücüler; *bk. حامل hâmil*.

حمل **hamle** *A. a.* atılma, saldırma, hücum.

حوض **humûzat** *A. a.* ekşilik, kekrelilik: *müvellidü'l-humûza* "oksijen".

حول **hamûl** *A. s.* sabırlı, kolay etkilenmeyen, dayanma gücü olan (kimse).

حول **hamûle** *A. a.* yük.

حمى **humma** *A. a. bk. حمى hummâ*.

حمى **humeyyâ** *A. a.* keskinlik, aşırılık, (bir şeyin) aşırı zamanı/demi.-**حمى الشباب** **humeyye's-şebâb** *A. a.* gençlik çağının en ateşli zamanı.-**حمى الكأس** **humeyye'l-ke's** *A. a.* şarabın en şiddetli demi.

حمیت **hamiyyet** *A. a.* insanda, üstün insanlık değerleriyle, özellikle milletine, yurduna, ırkına ve soyuna sopupuna ait değerlerle ilgili duyarlık, kaygı ve çaba.-**حمیت جاهلیه** **hamiyyet-i**

câhiliyye *F. a.* doğruya ve gerçeğe/dinin buyruk, yasak ve değerlerine karşı yanlış inancı cahilce koruma gayreti, fanatizm.

حمیت **hamiyyetmend** *F. s.* hamiyetli (kimse).

حمید **hamid** *A. a.* 1 sonsuz övgüye yaraşık olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.] 2 övgüye değer güzel nitelikleri olan, erdemli (kimse).

حمیر **Humyer** *A. a.* 1 Yemen'de San'a şehrinin batısında bir yerin adı, 2 Yemen'de Araplaşmış bir kabilenin atasının adı: *Humyer bin Sebe*'.

حمیم **hamim** *A. a.* soy sop. s. çok sıcak, kaynak (nesne).

حمیر **Humyer** *A. a.* İslâm'dan önce Yemen'de yaşayan, "Tebâbi'a" denilen devleti oluşturan Arap ve Araplaşmış bir kavim.

حمیری **Humyeri** *A. s.* 1 Humyer adlı kavimle ilgili, 2 bu kavmin fertlerinden olan, Humyerli.

حمیوی **humyevi** *A. s. (dişil: حمیویه humyeviyye)* perhizle/perhiz konusuyla ilgili, perhizi ilgilendiren.

حمیویون **humyeviyyûn** *A. ç. a.* perhize çok önem veren hekimler.

حمیه **humye** *A. a.* yemek içmekte aşırıya kaçmama, doktorun verdikleriyle yetinme, perhiz.

حمیه **hamiyye** *A. a.* **hamiyet** kelimesinin Arapça terkiplerdeki biçimi: *hasbe'l-hamiyye* "hamiyet gereğince".

حناء **hinnâ**, **hinâ**, **hinnâ**, **hinâ** *A. a. (T. k. dili: قنا kına)* saç, el ve ayakları boyamakta kullanılan toz. Kına ağacının yapraklarından elde edilir.-**kına urmak** kınalamak, kına ile boyamak.

حناجر **hanâcir** *A. ç. a.* hançereler; *bk. حنجره hancere*.

حنان **hanân** *A. a.* acıma, kalp yumuşaklığı.

حنان **hannân** *A. a.* Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri; yarattıklarına karşı çok acıyıcı, çok esirgeyici.

حنث **hıns** *A. a.* yeminle verilen sözü yerine getiremeyerek hükmü altında kalma.

حنجره **hancere** *A. a. (T. k. dili: حنجره han-çere)* gırtlak, boğazda ses dudaklarının bulunduğu bölge.

حنطه **hintâ** *A. a.* buğday.

حنظل **hanzal** *A. a.* "ebucehil karpuzu" denilen bitki.

حنفاء **hunefâ**, **hunefâ** *A. ç. a.* İslâm'a içten inanıp inancını yaşayan kimseler; *bk. حنیف hanif*.

حنك **hanek** *A. a.* ağız içinin alt ve üst yanları.-**حنك اسفل** **hanek-i esfel** *T. a.* ağızın alt yanı, çene içi.-**حنك اعلى** **hanek-i a'lâ** *T. a.* ağız tavanı, damak.

حنفی **Hanefî** *A. s.* büyük fıkıh bilgini *Ebü-Hanîfe Nu'mân b. Sâbit'in* mezhebinden olan (kimse).

حنیف **hanif** *A. a.* İslâm'a içten inanıp inancını eksiksiz olarak yaşayan kimse.

حنین **hanin** *A. s.* 1 aşırı istek, şiddetli arzu, 2 (bir kimse) duyduğu aşırı özleminden ötürü ağlayıp sızlanma.

حواء **Havvâ**, **hava** *A. a.* ilk peygamber ve ilk insan Hz. Âdem'in eşi.

حواجب **havâcib** *A. ç. a.* hâcibler; *bk. حاجب hâcib*.

حوادث **havâdis** *A. ç. a.* hadiseler, oluşlar, olagelen iyi ve kötü şeyler; *bk. حادثه hâdis*. [Daha çok tekli anlamda kullanılır.]

حواری **havârî** *F. a.* 1 yardımcı, 2 yakın, arkadaş, yoldaş, dost, 3 koruyucu, arka çıkıcı kimse.

حواریون **havâriyyûn** *A. ç. a.* havâril, Hz. İsa'nın on iki yakını/yardımcısı/yoldaşı; *bk. حواری havârî*.

حواس **havâs(s)**, **havâs** *A. ç. a.* duyular; *bk. حاسة hâsse*.

حاشیه **havâşî** *A. ç. a.* haşiyeler; *bk. حاشیه hâşîye*.

حواصب **havâsıb** *A. ç. a.* şiddetli yeller, kasırgalar; *bk. حاصب hâsıb*.

حواصن **havâsın** *A. ç. a.* kadınlık değerini koruyan namuslu/iffetli kadınlar; *bk. حاصن hâsın*, *حاصنه hâsine*.

حوافر **havâfir** *A. ç. a.* hayvan turnakları; *bk. حافر hâfir*.

حواله **havâle** *A. a.* 1 (bir şeyi/işi) (birine) ısmarlama, (bir işi) (birinin) sorumluluğuna bırakma, üzerine yükleme/yıkma, 2 sallama, saldırma, savurma, vurma, 3 bir alacağın ödenmesini üçüncü kişiye devretme, 4 bir resmi yazıyı ilgili olduğu yere gönderme, bunun için yazının bir köşesine kayıt düşme, 5 engel, perde, çit, duvar, 6 daha yüksekte olup diğer bina/kale/savunma yerini gören ve içine bakan bina/kale/savunma yeri, 7 gebelerde, daha çok da çocuklarda görülen bir hastalık, 8 dadanıcı, musallat olucu şey.-**havâle etmek** (bir işi/şeyi) birine ısmarlamak.

حوالی **havâli** *A. ç. a.* bir bölgenin çevresindeki yerler, yöreler, köşeler bucaklar; *bk. حول havl*.

حوالیت **havânit** *A. ç. a.* dükkânlar/meyhaneler; *bk. حانوت hânût*.

حوايج **havâyic** *A. ç. a.* insanın yaşam boyu gerek duyduğu yiyecek, içecek ve giyim kuşam türü şeyler; *bk. حاجت hâcet*. -**havâyic-i zarûriyye** insanın ister istemez ihtiyaç duyduğu yiyecek, içecek, giyecek türünden nesneler.

حوت **hût** *A. a.* 1 büyük balık, 2 on iki burçtan birinin adı. Güneş bu burca şubat ayında girer.

حور **hûr** *A. ç. a.* ahu gözlü cennet kızları. Tekli yerinde kullanılır.-**حور عين** **hûr-i in** *F. a.* iri kara gözlü cennet kızı.

حوری **hûrî** *F. a.* ahu gözlü bir cennet kızı.

حوزه **havze** A. a. (T. k. dili: **havza**) belirlenmiş sınırlar içinde kalan alan, bir devletin yönetimi altında bulunan toprakların/yerlerin tümü. *havzetü'l-İslâm* "İslâm toprakları/illeri".

حوصله **havsale** A. a. (T. k. dili: **havsala**) 1 kuş kursağı, taşlık, 2 mide, 3 mec. zihin yeterliği, yetenek, alabilme ve kazanabilme yeterliği: *teng-havsala* "yeteneksiz", 4 dayanma gücü: *h.-sûz* "havsala yakıcı, yani: dayanılmaz, karşı konulmaz".

حوض **havz** A. a. (T. k. dili: **havuz**) çeşitli amaçlar için kullanılmak üzere içine su doldurulan, üstü açık çukur yer.

حوضه **havza** A. a. su birikintisi, gölcük.

حوقله **havkale** A. a. hızla yürüme.

حول **havl** A. a. 1 güç, kudret, 2 yıl, 3 çevre, yöre, etraf.

حوقله **havleka** A. a. lâ havle çekme, "Lâ havle ve lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-alî-yi'l-azîm" "Güç, yüce ve gücüne erişilmez Allah'a mahsustur." deme.

حومه **havme** A. a. güç ve yetki kullanma, (-i) dilediğince kullanabilme sınırı.

حوین **huveyn** A. a. gözle görülmeyen küçüklükte canlı, mikrop.

حویات **huveynât** A. ç. a. gözle görülmeyip ancak mikroskopla görülen tek hücreli canlılar, mikroplar; *bk.* **حوین** **huveyn**.

حی **hay(y)** A. a. 1 (büyük harfle) ebedi diri olan (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.] 2 diri, canlı (varlık).

حیا **hayyen** A. z. diri olarak.

حیا **hayyâ** A. çekimli f. "Yaşatsın." Kimi Arapça dualarda: **حیاک الله** **hayyâkallâh** "Allah seni yaşatsın, Allah ömürler versin!"

حیاء **hayâ'**, **حیا** **hayâ** A. a. utanma, utanıp sakınma.

حیات **hayât** A. a. dirilik, canlılık.

حیات **hayyât** A. ç. a. yılanlar; *bk.* **حیه** **hayye**.

حیات **hayât-efzâ** F. s. hayat süresini uzatıcı (yer/durum/nesne).

حیاتبخش **hayât-bahş** F. s. hayat verici, canlılık kazandırıcı (yer/durum/nesne).

حیاتی **hayâti** A. s. (dişil: **hayâtiyye**) yaşayış ve ömürle ilgili ve ilişkili.

حیاتیون **hayâtiyyûn** A. ç. a. canlılardaki olayların yalnız mekanik ve kimyasal güçlerden ortaya çıkmayıp varoluşla ilgili bir prensibe dayandığını ileri süren görüş sahipleri, vitalistler.

حیاض **hayz** A. ç. a. havuzlar, *bk.* **حوض** **havz**.

حیاک **hayyâk** A. a. çul dokuyan kimse, çulha.

حیاک الله **hayyâka'llâh** A. "Allah ömrünü uzun etsin" anlamında dua.

حیث **hays** A. a. değer, itibar. Kimi Arapça sözlerde görülür: *min haysü'l-mecmû'* "toptan".

حیثیت **haysiyyet** A. a. değer, üstünlük sağlayan nitelik

حیدر **hayder** A. a. (T. k. dili: **haydar**) 1 aslan, 2 (büyük harfle) Hz. Ali'nin lakabı: *H.-i kerrâr* "döne döne saldırıp vuruşan Hz. Ali".

حیدره **haydere** A. a. dişi aslan.

حیدری **hayderi** F. s. aslana ait, aslanla ilgili. a. çoklukla Mevlevî dervişlerinin giydikleri önü düğmesiz, kolsuz bir tür yelek.

حیران **hayrân** A. s. şaşakalmış, şaşmış, şaşkın, şaşırmış (kimse).

حیرت **hayret** A. a. ne yapacağını bilemeyecek biçimde/derecede şaşırma, şaşırtıp kalma, şaşkınlık.

حیرت افزا **hayret-efzâ** F. s. hayret artırıcı (durum/nesne/görüntü vb.).

حیرتبخش **hayret-bahş** F. s. hayret verici (durum/nesne).

حیرت زده **hayret-zede** F. s. şaşkınlığa düşmüş, şaşırtıp kalmış (kimse).

حیز **hayyiz** A. a. yer, alan, açıklık, meydan. *h.-i imkân* "imkân alanı".

حیض **hayz** A. a. (kadında) ay başı.

حیطان **hitân** A. ç. a. duvarlar; *bk.* **حائط** **hâit**.

حیف **hayf**, **حیف** **hayf** ki A. ünl. Yazık!

Yazıklar olsun ki.

حیف **hayfâ**, **حیف** **hayfâ** ki F. ünl. *yuk. m. bk.*

حیل **hiyel** A. ç. a. hileler; *bk.* **حيلة** **hile**.

حيله **hile** A. a. birini aldatmak için/aldatacak yolda yapılan şey; oyun, düzen, dolap, dubara.

حیلولت **haylûlet** A. a. araya girme, araya girip engel olma.

حین **hin** A. a. zaman, vakit. *-حاجتده* **hin-i hâcette** T. z. gerektiği zamanda.

حیناً من الاحیان **hinen mine'l-ahyân** (olumsuz cümlelerde) hiçbir zaman.

حیوان **hayvân** A. a. 1 insanın da içinde bulunduğu yaratık cinsi, canlı: *h.-i nâtik* "konuşan hayvan, yani: insan", 2 konuşmama özelliğiyle insan türünden ayrılan canlı türü, insan dışındaki her türden canlı, 3 dirilik, can, hayat, 4 bön, alık, anlayışsız insanlar hakkında hakaret sözü.

حیوانات **hayvânât** A. ç. a. canlılar, canlı yaratıklar; *bk.* **حیوان** **hayvân**.

حیوة **hayât** A. a. *bk.* **حیات** **hayât**. [Bu şekildeki yazılışı *Kur'an'a* özgüdür.]

حیه **hayye** A. a. yılan.

خ h |<<|>>|

خ Osmanlı Türkçesi alfabesinin doku-zuncu harfi. Ebced hesabında rakam değeri 600'dür.

خا *hâ* F. s. bk. خای *hây*.

خاء *hâ'* A. a. خ harfinin adı.

¹خاتم *hâtem* A. a. 1 mühür, özellikle mühürlü yüzük, 2 son, en son, sonuncu: *hâtemü'l-enbiyâ* "nebilerin sonuncusu, yani: Hz. Muhammed".

²خاتم *hâtim* A. s. 1 mühürleyen, mühürleyici (kimse), 2 bitiren: *hâtimi Kur'an* "Kur'an'ı okuyup bitiren kimse".

خاتمه *hâtime* A. a. 1 son, 2 bir kitabın girişi ile asıl metnini oluşturan bölümlerinden sonra özet mahiyetinde sonuna konan yazı; özet, sonuç; *zıddı*: مقدمه *mukaddime*, فاتحه *fâtiha*.

خاتمه کش *hâtime-keş* F. s. sona erdirici, son verici (kimse).

خاتون *hâtûn* F. a. kadın.-جنت *hâtûn-u cennet* F. a. Hz. Peygamber'in kızı ve Hz. Ali'nin eşi olan Hz. Fatma.-*خاتون قیامت* *hâtûn-u kıyâmet* F. a. öncekine bk.

خادع *hâdî* A. s. aldatan, düzenci, dubarcı, hilebaz (kimse).

خادم *hâdim* A. a. ve s. (T. k. dili: *hadım*) hizmet eden: *hâdimü'l-fukarâ* "yoksullara hizmet eden".-*خادم الحرمين الشريفین* T. a. Mekke ve Medine'ye hizmet eden. Os-

manlı halifelerinin kullandığı bir unvanı.

خادم *hadım* T. a. kısırlaştırılmış erkek insan.-*hadım etmek* bir erkek insanı kısırlaştırmak.

خار *hâr* F. a. diken.-*خار ہار-i üstür*, *خار ہار-i şütür* F. a. deve diken.

خارا *hârâ*, خاره *hâre* F. a. 1 sert taş, 2 mermer, 3 sof gibi dalgalı, janjanlı bir tür kumaş.

خارپشت *hâr-püş* F. a. kirpi.

خارج *hâric* A. s. bir şeyin dışarısında bulunan, dış, dışarı. a. 1 bir şeyin dış yanı, dışarısı, 2 yabancı ülke.-*خارج قسمت* *hâric-i kısmet* mat. bölme işleminde bölünen sayının içindeki bölen sayının adedini gösteren sayı.

خارجاً *hâricen* A. z. dışarıdan.

خارج از امکان *hâric ez-îmkân* F. s. imkân dışı.

خارج از مملکت *hâric ez-memleket* F. a. devletler hukukuna göre gerçekte bir ülkedeyken başka bir ülkede sayılmak.

خارجی *hâricî* F. s. 1 dışarıya/dış yana ait, dışarıyla/dış yanla ilgili ve bağlantılı; *zıddı*: داخلی *dâhili*, 2 yabancı ülkelerle olan ilişkilerle bağlantılı, 3 Hz. Ali'ye karşı çıkıp başkaldıranların yoluna uyan (kimse).

خارخار *hârâhâr* F. a. iç acısı, insanın içini tırmalayan/kemiren şey, dert, elem, keder.

خارزار *hârzâr* F. a. dikenlik, çalılık.

خارستان *hâristân* F. a. yuk. m. bk.

خارش *hâriş* F. a. kaşıma, kaşınma.

خارق *hârik* A. s. yırtan, yaran, parçalayan.

Bu anlamıyla tek başına kullanılmaz, "olağanüstü" anlamındaki *hârik-i âde*, *hârikü'l-âde* sözlerinde geçer.

خارقه *hârika* A. a. olağan dışı, görülmedik şey.

خاره *hâre* bk. خارا *hârâ*.

خازن *hâzin* A. a. hazine bekçisi, hazine koruyucusu: *h.-i esrâr* "sırlar hazinesinin bekçisi".

خازن *hâzen*, خازنه *hâzene* F. a. baldız.

خاسته *hâste* F. s. ayağa kalkmış, dikilmiş (kimse/nesne): *nev-hâste* "yetişkin genç, delikanlı".

خاسر *hâsir* A. a. ve s. kayba uğrayan, zarar eden.

خاشاک *hâşâk* F. a. çalı çırpı, çer çöp. Daha çok anlamdaşı olan *has* ile birlikte *has ü hâşâk* bağlam öbeğinde geçer.

خاشع *hâşî* A. s. kendini alçak gösteren, alçak gönüllü (kimse).

خاشعاً *hâşian* A. z. alçak gönüllülükle, gönülden bağlılık ve saygı içinde boyun eğerek.

خاشه *hâşâ* T. a. (< A. غاشیه *gâşîye*) eyer örtüsü.

خاص *hâs* A. s. 1 özel: *ism-i hâs* "özel ad", 2 (-e) özgü, ... için seçilmiş/ayrılmış: *hâs âhur* "hükümdara özgü atların tutulduğu yer", *hadika-i hâs* "saray bahçesi, has bahçe", 3 sıradan olmayan, seçkin, ileri gelen (kimse); *zıddı*: عام *âm(m)*, 4 karışık ve katışık olmayan, katışiksız, 5 çok iyi, pek güzel, seçme, 6 (kumaş için) renksiz, beyaz.-*خاص الخاص* *hâs-su'l-hâs* A. s. en has, en seçkin,

خاصگی *hâsagî* F. a. (T. k. dili: *haseki*) 1 sultan saraylarında gözde bir hizmetli sınıfından olan kıdemli kimse, 2 bostancı ocağının küçük rütbeli subayla-

rının taşıdığı unvan, 3 saray cariyeleri arasında bir sınıf.

¹خاصه *hâsa* T. a. 1 bir tür patiska, 2 bir tür ipekli kumaş.

²خاصه *hâssa* A. a. (*asâkir-i hâssa*'dan kısaltma olarak) hükümdara özgü silahlı güç.

³خاصه *hâssa* A. a. bir şeye özgü nitelik.

خاصة *hâssaten* A. z. ayrı olarak, özellikle, bilhassa.

خاصیت *hâsiyyet* A. a. nitelik, belirleyici ve ayırıcı özellik.

خاص *hâzî* A. s. alçak gönüllü (kimse).

خاطر *hâtır* A. a. 1 gönül, 2 zihin, akıl, 3 düşünce, fikir.

خواه *hâtır-hâh* F. s. gönlün istediği gibi olan (nesne/durum/sonuç vb.).

شناس *hâtır-şinâs* F. s. hatır gözetken, kimsenin gönlünü kırmayan, kimseyi incitmeyen (kimse).

مانده *hâtır-mânde* F. s. hatırı kalmış, gücenmiş, kırılmış (kimse).

نشان *hâtır-nişân* F. s. hatırda kalan, gönülde yer eden, unutulmayan (şey).

نواز *hâtır-nuvâz* F. s. gönül okşayan (kimse/söz/davranış).

خاطره *hâtire* A. a. 1 insanın içine doğan şey; düşünce, görüş, anlam, kuruntu gibi insanın zihninde ve gönlünde doğup dolanan iyi/kötü, madde ve zaman boyutu olmayan gerçeklik, 2 unutulmayan, akılda kalan şey.

خاطف *hâtîf* A. s. göz kamaştırıcı (nesne). Çoklukla "şimşek" anlamındaki *bark* için vasıf olarak kullanılır: *bark-ı hâtîf* "göz kamaştırıcı şimşek".

خاطی *hâtî* A. s. yanıltıcı, yanlışla yöneltici (söz/davranış/eylem vb.).

خافض *Hâfız* A. s. (dilediğinde) alçaltıcı, aşağı düşürücü (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

خافقان *hâfikân* A. ç. a. doğu ile batı.

خافقین *hâfikayn* A. ikili ç. doğu ile batı.

خافیه *hâfiye* A. s. karda gezip izini belli etmeyen (kimse). a. gizli durum, sır.

خاقان *hâkân* F. a. büyük hükümdar. Aslı Türk hükümdarlarının unvanı olan *kağan*'dır. Farsça'ya Türkçe'den geçmiş, sonra bu dildeki söyleniş biçimiyle geri alınmış kelimelerdendir.

خاقانی *hâkânî* F. s. hakana/hakanlığa ait.

خاک *hâk* F. a. toprak. -ی، خاکپای- *hâk-ı pâ/h-i pây* F. a. ayağın toprağı/ayağın bastığı toprak/yer. **Hazret** ve **cenâb** gibi yüceltme ve ululama sözü olarak kullanılmıştır.

خاک انداز *hâk-endâz* F. s. içine süprüntü konulan araç, faraş.

خاکدان *hâkdân* F. a. dünya.

خاکروب *hâk-rûb* F. a. süpürge.

خاکسار *hâksâr* F. s. yere düşmüş, toz toprak içinde sürünen, düşkün, perişan, zavallı, yoksul (kimse).

خاکستر *hâkister* F. a. kül.

خاکستری *hâkisterî* F. s. küle ait, küle ilgili ve ilintili: *reng-i hâkisterî* "kül rengi".

خاکشین *hâk-nişîn* F. s. yoksul, düşkün, evsiz barksız (kimse).

خاکی *hâki* F. s. 1 (insan için) toprakla ilişkili, topraktan, topraktan yaratılmış, 2 toprak renginde.

خاکیان *hâkiyân* F. ç. a. insanlar.

خاکی نهاد *hâki-nihâd* F. s. alçak gönüllü (kimse).

خاکیه *hâgîne* F. a. (T. h. dili: *kay-gana*) yumurtadan yapılan bir tür yemek.

خال *hâl* A. a. 1 dayı, 2 ben: *h.-i müşğîn* "misk gibi siyah ben".

خالد *hâldâr* F. s. benli (yüz/cilt/kimse).

خالد *hâlid* A. s. kalıcı, sürekli var olan, yok olmayan (nesne/varlık).

خالص *hâlis* A. s. 1 saf, katışıksız: *zer-i hâlis* "saf altın", 2 tertemiz, arı duru: *kalb-i hâlis* "tertemiz kalp".

خالص القلب *hâlisu'l-kalb* A. s. yüreği temiz, temiz

yürekli, içinde kötülük bulunmayan, iyi niyetli, içi dışı bir olan (kimse).

خالصانه *hâlisâne* F. z. açıklıkla, açık yüreklilikle, hiçbir art niyet taşımaksızın.

خالف *hâlif* A. s. sonra gelen, sonraya kalan (kimse).

خالق *Hâlık* A. a. Yaratıcı, yoktan var edici. [Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.]

خاله *hâle* A. a. 1 teyze, 2 T. (k. dili, hala) babanın kız kardeşi, hala

خالی *hâliy(y)*, *hâli* A. s. boş.-(den) **hâli olmak/durmak** yapmamak, etmemek. *خالی الذهن* *hâliyyü'z-zihn* A. s. kafası boş, boş kafalı, kara cahil (kimse).

خالیا *hâliyyen* A. z. boş olarak.

خام *hâm* F. a. 1 (meyve için) olmamış, olgunlaşmamış: *meyve-i ham* "ham meyve", 2 (et, aş vb. için) pişmemiş, çiğ, 3 (insan için) kaba, kaba saba, incelmemiş, yontulmamış, 4 (toprak, maden vb. için) işlenmemiş, 5 boş, ilgisiz, münasebetsiz, 6 alışık ve yatkın olmayan, idmansız, dayanıksız.

خامد *hâmid* A. a. koru sönmediği hâlde alevi yatışan ateş.

خامس *hâmis* A. s. beşinci.

خامساً *hâmisen* A. z. beşinci olarak.

خامش *hâmuş* F. s. susan/susmuş, *suskunî krş.* *hâmûş*.

خامل *hâmil* A. a. adsız sansız, insanlar arasında adı duyulmamış, ünü yayılmamış (kimse).

خاموش *hâmûş* F. s. ve a. susan, suskun.

خاموشان *hâmûşân* F. ç. a. suskunlar: *mâ-halle-i hâmûşân* "suskunlar mahallesi, yani: mezarlık".

خاموشی *hâmûşî* F. a. suskunluk.

خامه *hâme* F. a. kalem. -موی، موی، موی- *hâme-i mûy/mûyi/mûyin* F. a. kıl kalem.

خامه ران *hâme-rân* F. a. kalem/kalemini işleten/kullanan kimse, yazar.

خامه زن *hâme-zen* F. a. üzerinde kalem kesilecek alet.

خامه گزاری *hâme-güzâr* F. s. yazılmış, yazıya dökülmüş, kayda geçirilmiş (konu/madde).

خاندان *hânedân* F. a. 1 soylu ve büyük aile, büyük sülâle, 2 eli açık, cömert ve soylu kimse.

خانی *hânîk* A. s. boğan, boğarak öldüren (kimse/hastalık).

خانگاه *hânkâh* A. a. tekke.

خانگی *hânegî* F. a. evde yaşayan, ev halından olan, evdeki (kimse).

خانمان *hân mân*, *hânümân*, *مان* *hân* *hân* F. a. ev bark, ev ve içinde yaşayanlar, çoluk çocuk.

خانه *hâne* F. a. 1 ev, 2 bölünmüş bir şeyin her bölümü. -خانه خدا- *hâne-i Hudâ* F. a. Allah'ın evi, yani: Kâbe.

خانه فردا *hâne-i ferdâ* F. a. öte dünyaya, ahret.

خانه بر دوش *hâne ber-dûş* F. s. evi omzunda, işsiz güçsüz orada burada dolaşan, serseri, derbeder (kimse).

خانه پرور *hâne-perver* F. s. evden ayrılmamış, evde büyümüş (kimse).

خانه خراب *hâne-harâb* F. s. evsiz, yersiz yurtsuz, perişan, düşkün (kimse).

خانه زاد *hâne-zâd* F. a. efendisinin evinde doğmuş köle/cariye çocuğu.

خاور *hâver* F. a. doğu. -باختر- *hâ-ver ü bâhter* F. a. doğu ile batı.

خاوری *hâveri* F. s. doğuya ait, doğu yönüyle ilgili, doğudan gelen.

خاویه *hâviye* A. a. insan yaşamayan ıssız yer, boş arazi, çöl.

خائب *hâib* A. s. çabasının karşılığını alamayan, nasipsiz, bahtsız (kimse). Eski metinlerde daha çok anlamca yakını olan *hâsir* ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *hâib ü hâsir*.

خائف *hâif* A. s. korkak, ödle.

خانقاه *hâifâne* F. s. ve z. ödle/çesine.

خائن *hâin* A. s. 1 gördüğü iyiliğe kötülükle karşılık veren (kimse), 2 güvenilmez, döneke (kimse).

خای *hâ/hây* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) çiğneyen, yiyen: *şeker-hâ/hây* "şeker yiyen"; bk. *خا* *hâ*.

خایگه *hâygene* F. a. (T. k. dili: *kaygana*) 1 içine un, peynir, maydanoz katılan çırpılmış yumurtayla yapılan bir yemek, 2 yumurta ve unla yapılan bir tatlı.

خاینده *hâyende* F. a. ağzında sakız vb. bir şey çiğneyen (kimse).

خایه *hây* F. a. (T. k. dili: *haya*) 1 kuş yumurtası, 2 (erkek) er bezi, husye, testis.

خاییده *hâyide* F. s. 1 çiğnenmiş (nesne), 2 *mec.* herkesin ağzında olan, pek çok kimse tarafından kullanılan bayağı (söz).

خاییده سخن *hâyide-sühan* F. s. sıradan/herkesin söylediği türden/önceden söylenmiş sözler söyleyen (kimse). Daha çok şairler hakkında kullanılmıştır.

خاییده گو *hâyide-gû* F. s. bayağı söz söyleyen (kimse).

خیالت *habâset* A. a. kötülük, pis iş.

خباز *habbâz* A. a. ekmeğe satan, ekmeğe.

خبازه *hubbâze* A. a. ebeğümeci.

خبازت *hibâzet* A. a. ekmeğe.

خبایا *habâyâ* A. ç. a. gizli şeyler, sırlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

خبائث *habâis* A. ç. a. kötü ve çirkin şeyler, pis işler, kötülükler: *ümmü'l-habâis* "kötülüklerin anası, yani: şarap"; bk.

حبیثه *habise*.

حبث *hubs* A. a. kirlilik, pislik.

حبثاء *hubesâ'* A. ç. a. kötü kimseler; bk. **حبیث** *habis*.

خبر *haber* A. a. 1 bir şeyin ne olduğunu bildiren/aktaran, bir durumu açıklayan söz, bildirim, 2 bilgi, 3 hadis, 4 *dilb.* (isim cümlelerinde) yükleme.

خبردار *haberdâr* *F. a.* haberi olan, haberli kimse.

خبره *hibre*, **خبرت** *hibret* *A. a.* bir şeyi iç-yüzüyle, özü ve bütün gerçekliğiyle bilme: *ehl-i hibre* (*T. h. dili: ehl-i kible*) bir şey hakkında gerçek bilgi sahibi olan kimse.

خبری *haberi* *A. s.* haberle ilgili, haber içerikli, bildirme nitelikli (söz/cümle vb.).

خبز *hubz* *A. a.* ekmek; pide.

خبزه *hubze* *A. a.* 1 bir ekmek/bir parça ekmek, 2 küldü pişirilen ekmek, kül çöreği.

خبط *habt* *A. a.* 1 gece karanlığında önünü görmeden körçesine yürüyüp gitme, 2 yanlış hareket etme, yanlış iş yapma; yanlış. Çoklukla *hatâ* ve *halel* kelimeleriyle birlikte bağlam öbekleri içinde yer alır: *habt ü hatâ*, *habt ü halel*.

خبیث *habis* *A. s.* 1 kötü, pis, 2 soyu sopu belirsiz, soysuz (kimse), 3 bozguncu, güvenilmez, yaramaz (kimse).

خبیثه *habise* *A. a.* kötü huy/durum, kötü ve çirkin şey/iş; alçaklıktan ve bayağılıktan ileri gelen durum ve nitelik.

خبیر *habîr* *A. s.* 1 bilgili, bilen (kimse), 2 bilgisi her şeyi kaplayan, her şeyi eksiksiz olarak bilen (Yüce Tanrı).

ختار *hattâr* *A. s.* işi gücü hile yapmak, onu bunu aldatmak olan (kimse).

ختم *hitâm* *A. a.* 1 son, 2 bitme, sona erme. *-hitâm bulmak* bitmek, sona ermek.

ختم پذیر *hitâm-pezir* *F. s.* biten, sona eren, son bulan (iş/yazı vb.).

ختان *hitân* *A. a.* sünnet, erkek çocuklarda penisin ucundaki derinin kesilip alınması işi.

ختان *hattân* *A. a.* mesleği sünnetçilik olan kimse, sünnetçi.

ختانت *hitânet* *A. a.* sünnetçinin işi/sanatı, sünnetçilik.

ختم *hatm* *A. a.* 1 mühürleme, mühür basma, 2 bitirme. *-hatm etmek* (-i) bitirmek.

ختمات *hatemât* *A. ç. a.* hatimler; *bk.* *ختمه hatme*.

ختمه *hatme* *A. a.* bir kitabı bir kez baştan aşağı okuyup bitirme.

ختن *hatn* *A. a.* damat.

ختن *hatn* *A. a.* (çocuğu) sünnet etme, sünnet merasimini yerine getirme.

ختن *huten* *F. a.* bugünkü Doğu Türkistan toprakları. İpek kumaşları ve göbeğindeki bir bezden "misk" denilen güzel koku elde edilen ceylanlarıyla ünlüdür.

ختنه *hatene* *A. a.* damadın annesi, kayın ana, kaynana.

ختور *hatûr* *A. s.* çok yalancı ve dolandırıcı, pek sahtekâr (kimse), *krş.* *ختار hattâr*.

ختون *hutûn*, **ختونت** *hutûnet* *A. a.* 1 damat olma durum ve niteliği, damatlık, 2 evlenme, yuva kurma.

ختیر *hatîr* *A. a.* dolandırıcı, dubaracı, aldatıcı (kimse).

ختارت *hasâret* *A. a.* sıvı madde koyulaşıp katılaşıma.

خجالت *hacâlet* *A. a.* utanma.

خجسته *huceste* *F. s.* uğurlu, kutlu (iş/durum/zaman vb.).

خجل *hacel* *A. a.* *bk.* *خجالت hacâlet*.

خجلت *haclet* *A. a.* *bk.* *خجالت hacâlet*.

خد *had(d)* *A. a.* yanak: *lâle-had* "lâle gibi kırmızı yanaklı": *Lâle-hadler yine gülşende neler etmediler.* (Nedim)

خدا *Hudâ* *F. a.* Allah, Tanrı.

خدا پرست *Hudâ-perest* *F. s.* Yaratıcı'ya kulluk edici, dindar, kulluk görevlerini yerine getirici (kimse).

خدا داد *Hudâ-dâd* *F. s.* Allah vergisi olan (oğul/yatkinlik vb.).

خدایا *Hudârâ* *F. z.* Allah için, Allah yoluna/aşkına.

خدایا شناس *Hudâ-şinâs* *F. s.* Allah'a ve birliğine inanan, tanrıtanır, inanır, muvahhid (kimse).

خدایا فروش *Hudâ-fürûş* *F. s.* sözde dindar (kimse), ikiyüzlü (sofu).

خدایا *hidâ* *A. a.* hile, kandırmaca, (birini) hileyle aldatma.

خدایا *huddâm* *A. ç. a.* 1 hizmetliler, hizmetçiler; *bk.* *خادم hâdim*, 2 istedikleri işleri gördürmek için bazı kimselerin kullandıkları ileri sürülen cinler.

خدایاوند *Hudâvend* *F. a.* 1 Allah, Tanrı, 2 (küçük harfle) hükümdar, hükmü geçen, egemen; efendi, sahip: *h-i hâne* "evin efendisi".

خدایاوندگار *Hudâvendgâr* *F. a.* 1 Allah, Tanrı, 2 Sultan I. Murad'ın unvanı.

خدایا *Hudâyâ* *F. ünl.* Allah'ım! Tanrı'm!

خدایا *hadâyî* *A. ç. a.* ustaca aldatmalar; *bk.* *خدایه hadia*.

خدایاگان *hudâygân* *F. ç. a.* (*T. k. dili: hudâyegân*) ulu hükümdar, güçlü padişah, şahlar şanı.

خدایا *hudâyî* *F. s.* 1 (büyük harfle) Yüce Tanrı katıyla ilişkili olan, Yüce Tanrı'nın işi olan (iş/husus vb.). 2 Yaratıcı'ya kulluk eden, Tanrı yolunda olan, 3 kendiliğinden olan, doğal, yapma ve insan yapısı olmayan. *a.* tanrılık, ilâhlik.

خدایا فروش *hudâyî-fürûş* *F. s.* tanrılık iddiasına kalkışan, Firavun ve Nemrut gibi "Ben tanrıyım" diyen (kimse).

خدایا نابت *hudâyî nâbit* *T. s.* 1 kendiliğinden biten, ekilmeden ve bakılmadan bitip gelişen (bitki), 2 eğitim görmeyip doğal hâlinde kalan/kendi kendini yetiştiren (kimse).

خدایا *hadşe* *A. a.* kuruntu, vesvese, merak.

خدایا *hud'a* *A. a.* düzen, oyun, hile.

خدایا *hadem*, **خدمه** *hademe* *A. ç. a.* *hademeler*; *bk.* *خادم hâdim*.

خدم *hidem* *A. a.* hizmetler; *bk.* *خدمت hidmet*.

خدمت *hidmet* *A. a.* (*F. ve T. خدمت hizmet*) 1 iş, görev, 2 iş görme, bir işi işleme, bir görevi yerine getirme.

خدمتکار *hidmetgâr* *F. a.* (*T. k. dili: خدمتکار hizmetkâr*) hizmetçi.

خدمتکار *hidmet-güzâr* *F. s.* onun bunun işini gören kimse.

خدمه *hademe* *A. ç. a.* işçiler, hizmetliler; *bk.* *خادم hâdim*. [Tekli gibi de kullanılır.]

خدمت *hadeng* *F. a.* 1 kayın ağacı, 2 bu ağaçtan yapılan ok.

خدمت *hadûş* *A. a.* sinek, pire.

خدمت *hadîş* *F. a.* evdeki kadınlar arasında yaşça büyük olanı, büyük hanım.

خدمت *hadî* *A. a.* gebelik süresi dolmadan doğan bebek.

خدمت *hadia* *A. a.* ustaca aldatma.

خدمت *hadîn* *A. a.* can dostu, arkadaş, yoldaş.

خدمت *hidiv* *A. a.* baş vezir, özellikle sadrazamlık payesini taşıyan Mısır valisi.

خدمت *hızlân* *A. s.* yardımsız ve yardım-cısız kalıp sefaletе düşme, düşkünlük.

خدمت *hazele* *A. ç. a.* düşük, soysuz, bayağı kimseler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

خدمت *hazûl* *A. s.* kimsesiz kalıp kötü duruma düşme, her şeyden uzak kalıp sürünme.

خر *har* *F. a.* eşek. *-خر دشقی har-i deştî* *F. a.* yaban eşiği.

خراس *har-âs* *F. a.* çarkı hayvanla döndürülen değirmen.

خراب *harbân* *F. a.* eşekçi.

خرکرة *har-kürre* *F. a.* eşek yavrusu, sığa, goduk.

خروار *harvâr* *F. a.* eşek yükü.

خراب *harâb* *A. s.* eski, bakımsız, yıkılacak duruma gelmiş, yıkılmaya yüz tutmuş (yapı); *zıddı: معمور ma'mûr*.

خرابات *harâbât* *F. a.* 1 meyhane, 2 genelev.

خراباتی *harâbâtî* *F. a.* vaktini harabatta geçiren, bekri, sarhoş.

خرابه *harâbe* *A. a.* 1 yıkıntı, eski bina kalıntısı, ören, 2 *mec.* pek bakımsız, yıkıldı yıkılacak durumdaki ev.

خرابه زار *harâbezâr* *F. a.* ören yeri, viranelik. **خرابه نشین** *harâbe-nişîn* *F. s.* yıkıntıda oturan, bir yıkıntıya sığınıp orada barınan, evsiz barksız, yersiz yurtsuz (kimse).

خرابی *harâbî* *F. a.* haraplık, yıkıldı yıkılacak durumda olma.

خرابییت *harâbiyyet* *T. a.* yuk. *m. bk.*

خراج *harâc* *A. a.* Müslüman bir ülkede yaşayan gayrimüslimlerden alınan, askerlik bedeli yerindeki vergi. -**harâca kesmek/bağlamak** (birini) haraç ödemek zorunda bırakmak.

خراج *haraç* *T. a.* bir malın müzayedeye çıkarılması, artırma yoluyla satılması. -**haraç mezat satmak** bir malı açık artırmayla satmak.

خراج *hurâc* *A. a.* çiban.

خراج كذار *harâc-güzâr* *F. s.* haraç veren (kimseler).

خرار *harâhır* *A. ç. a.* hırıltilar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.

خرار *hırâş* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) tırmalayıcı: *dil-hırâş* "yürek tırmalayıcı".

خراتین *harâtîn* *A. a.* solucan.

خرافه *hurâfe* *A. a.* aslı olmayan hikâyeler, saçma sapan sözler ve inanılmayacak söylentiler.

خرافات *hurâfât* *A. ç. a.* uydurma, saçma sapan rivayetler ve sözler.

خرام *hırâm* *F. a.* salınma, salına salına yürüme.

خرامان *hırâmân* *F. s.* salınan, salınarak yürüyen (kimse/sevgili).

خرامنده *hırâmende* *F. s.* salınarak yürüyücü (kimse).

خراند *harâid* *A. ç. a.* delinmemiş inciler; *bk.* **خریده** *haride*.

خرائط *harâit* *A. ç. a.* haritalar; *bk.* **خریطه** *harita*.

خریز *harbüz* *F. a.* (*T. k. dili:* karpuz) 1 karpuz, 2 kavun.

خریزه *harbüze* *F. a.* yuk. *m. bk.*

خریط *har-bat* *F. a.* iri kaz.

خریله *harbele* *F. a.* su dolabı, bostan dolabı.

خرینده *harbende* *F. a.* (*T. h. dili:* harmande) eşek vb. hayvanlara bakan kimse, hayvan bakıcısı.

خروتوت *hartût* *F. a.* iri, tatsız kara dut, eşek dutu.

خرج *harc* *A. a.* 1 elden çıkarma, 2 yok etme, giderme, 3 parayı kullanma, belli ölçüde parayı elden çıkarma, 4 yapı işlerinde kullanılan kıvamlıca karışım, 5 ipekle/kaytanla yapıp elbise üzerine/kenarlarına dikilen süslü şerit, 6 becerilebilecek iş, taşınabilecek yük. -**harc etmek** para harcamak. -**harc sürmek** (birini) yok etmek, öldürmek, ortadan kaldırmak. -**harcı içinden çıkmak** ayrıca harcama yapmak gerekli olmamak. -**harcı olmak** işi olmak, yapabilmek, becerilemek. -**خرج راه** *harc-i râh* *F. a.* yol gideri, yolluk. -**خرج عالم** *harc-i âlem* *F. a.* herkesin işine gelir, herkese yarar şey.

خرج *hurc* *A. a.* (*T. k. dili:* خورج *hurç*) büyük heybe, deriden yapılmış büyük torba.

خرج *harec* *A. a.* güçlük, ağırlık, sıkıntılı iş/uğraş.

خرچنگ *har-çeng* *F. a.* yengeç.

خرخشه *harhişe* *F. a.* (*T. k. dili:* قارغاشه *karğaşa*) gürültü, patırtı, karışıklık.

خرد *hired* *F. a.* akıl.

خرد *hord, hurd* *F. s.* küçük, minik: *dâne-i hurd* "küçük tane".

خرد سال *hord-sâl* *F. a.* yaşı küçük, genç.

خرد سوز *hired-sûz* *F. s.* akıl yakıcı (nesnel iş/durum).

خرد فرسا *hired-fersâ* *F. s.* akıl yorucu/yıpratıcı (durum/iş).

خردل *hardel* *A. a.* (*T. k. dili:* hardal) bu adı taşıyan bitkinin tohumu. [Toz hâline getirildikten sonra sirkeyle karıştırılarak özellikle etle birlikte tat verici olarak kullanılır.]

خردله *hardele* *A. a.* hardal tanesi.

خردمند *hiredmend* *F. s.* akıllı.

خرده *horde, hurde* *F. a.* (*T. k. dili:* hurda) 1 küçük parça; kırılmış/dağılmış bir şeyin parçaları, kırık: *h.-i zücâc* "cam parçaları/kırıkları", 2 gözle görülemeyen pek küçük şey, 3 incelik, derin ve ince anlam.

خرده بین *horde-bîn* *F. a.* gözle görülmeyen küçüklükteki nesneleri gören, mikroskop. *s.* incelikleri ve herkesin farkına varamadığı ayrıntıları bulup çıkaran, ince anlamları sezen (kimse). **خرده دان** *horde-dân* *F. s.* dikkatli, ince işleri/anlamları bilen, ayrıntıya meraklı (kimse).

خرده فروش *horde-fürûş* *F. a.* ufak tefek şeyler satan, çerçi. *s.* bilgisi sığ olduğu hâlde kendini büyük ilim adamı göstermek isteyen (kimse).

خرده گیر *horde-gîr* *F. s.* sözde kusur arayan, bir sözün yanlış ve eksikliğini bulmaya hevesli (kimse).

خردوات *hordevât, hurdevât* *T. ç. a.* (*h. dili:* hırdavat) ufak tefek şeyler, çerçilerin sattıkları iğne, iplik vb. nesneler.

خرس *hırs* *F. a.* ayı.

خرسک *hırsak* *F. a.* ayı yavrusu.

خرسند *horsend* *F. a.* 1 tok gözlü, elinde olanla yetinen, kanaatkâr (kimse), 2 isteğini elde etmiş, memnun (kimse).

خرط *hart* *A. a.* ağacın dallarından yapıklarını sıyırmak/ağaç dallarının kabuğunu soyma. -**خرط قناد** *hart-ı katâd* *F. a.* "dalları dikenli bir tür ağaç" anlamındaki *katâd*'ın yapraklarını sıyırmak.

Başarılması güç ve eziyetli iş hakkında kullanılır.

خرطوم *hurtûm* *A. a.* 1 filin burnu, 2 lastik, plastik vb. maddelerden yapılan, suyu aktarmaya yarayan boru.

خرق *hark* *A. a.* yarma, yırtma.

خرقه *hırka* *A. a.* önü açık, kollu abadan/pamuklu bezden yapılmış kaba üstlük.

خرقه پوش *hırka-pûş* *F. a.* ve *s.* 1 hırka giyen yoksul, 2 derviş.

خرگاه *hargâh, خرکه* *hargeh* *F. a.* büyük çadır, otak. -**خرگاه ماه** *hargâh-ı mâh* *F. a.* ay ağılı.

خرگله *hargele* *F. a.* 1 eşek/at sürüsü, 2 huysuz binek atı, 3 edep erkân nedir bilmez, terbiyesiz kimse.

خرگوش *hargûş* *A. a.* tavşan: *hâb-ı hargûş* "tavşan uykusu, çit çıksa uyanacak kadar hafif uyku".

خرم *hurrem* *F. s.* 1 sevinçli (kimse), 2 iç açıcı, ferahlık verici (yer): *bağ-ı hurrem* "iç açıcı bahçe".

خرما *hurma* *F. a.* bilinen meyve.

خرمن *harmen, hurmen* *F. a.* (*T. k. dili:* خارمان *harman*) 1 tanelerini ayırmak için düvenle ezilmek üzere biçilmiş buğdayın yığıldığı yer, 2 başaklı buğday saplarının düvenle ezilerek tanelerinin ayrılması işi.

خرمن *hirmen* *F. a.* (*T. k. dili:* خارمان *harman*) *bk.* **خرمن** *harmen*.

خرمهیره *harmühre* *F. a.* "katır boncuğu" denilen bir tür deniz canlısının kabuğu. Çoklukla yük hayvanları için yapılan başlıkların kenarlarına mavi boncukla birlikte dikerler.

خرنوب *harnûb* *A. a.* keçi boynuzu.

خروج *hurûc* *A. a.* 1 (-den) dışarı çıkma, çıkış, 2 (kuşatma altındaki asker) dışarı çıkıp düşmana saldırma, 3 baş eğme, başkaldırma; *eşanl.* عصیان *ısyân*, قیام *kıyâm*, 4 atış, atma, fırlatma, 5 kıyamet günü.

خروس *huros, horos* F. a. (T. k. dili: خوروز horoz) tavuk eşi, tavuğun erkeği.

خروش *hurûş* F. a. gürültü, çağılı: *h.-i enhâr* "akarsuların çağılması". Çoklukla "coşma, coşup taşma" anlamındaki *cûş* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *cûş ü hurûş* "taşıp çağlama".

خروشان *hurûşân* F. s. çağıl çağıl akan, çağlayan (su). z. çağıl çağıl, çağlaya çağlaya.

خریدار *hîrîdâr* F. s. satın alıcı, müşteri.

خریده *harîde* A. a. 1 evlenmemiş kız, kızızoğlankız, bakire, 2 delinmemiş inci.

خریده *hîrîde* F. s. satın alınmış (nesne).

خریطه *harîta* A. a. 1 (< Grekçe) bir ülkenin/bir yerin coğrafi durum ve özelliklerini gösteren çizim/resim, 2 meşin kese/torba, dağarcık. -*خریطه مجسمه* *harîta-i mücseme* T. a. kabartma harita. -*خریطه السماء* *harîtatü's-semâ'* T. a. gök haritası, yıldızların gökteki yerlerini ve konumlarını gösteren harita.

خريف *harîf* A. a. güz, sonbahar.

خرم *harîm* A. a. 1 olan biten karşısında kayıtsız davranan/kalan, bir şeyi umursamayan (kimse), 2 yol yordam bilmez, usul erkân tanımaz (kimse).

خزاف *hazzâf* A. a. çanak çömlek yapıp satan kimse.

خزان *hazân* F. a. 1 yaprak dökümü mevsimi, sonbaharın sonu, kasım ayının başları, 2 güz, sonbahar, 3 *mec.* yaşlılık çağı ihtiyarlık yılları.

خزان دیده *hazân-dîde* F. s. yaprak dökümü mevsimine ermiş, sararıp solmuş (kimse).

خزان *hazzân* A. a. hazine bekçisi; *krş.* *خازن* *hâzin*.

خزان *huzzân* A. ç. a. hazine bekçileri; *bk.* *خازن* *hâzin*.

خزانت *hizânet* A. a. hazinedarlık.

خزانه *hizâne* A. a. (T. k. dili: *hazâne*) 1 hazine, 2 *mec.* gönül.

خزانی *hazâni* F. s. hazan mevsimine ilişkin, yaprak dökümü mevsimiyle ilgi ve bağlantısı olan; *bülbül-i hazâni* "hazan bülbülü".

خزاینه *hazâin* A. ç. a. hazineler; *bk.* *خزینه* *hazine*.

خزف *hazef* A. a. çamurdan yapıp pişirildikten sonra kullanılan kap kakak.

خزف پاره *hazef-pâre* F. a. çanak çömlek parçası/kırığı.

خزنه دار *haznadar* T. a. (< F. *خزینه دار* *hazine-dâr*) *bk.* *خزینه* *hazine*.

خزى *hîzy*, *خزیه* *hîzye* A. a. utanacak ve acınacak duruma düşme, rezil rûsva olma. Daha çok "yardımsız, yordakçısız kalma" anlamındaki *hîzlân* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *hîzy ü hîzlân*.

خزینه *hazîne* A. a. (T. k. dili: *خزنه* *hazne*, *h. dili: hazna*) 1 para ve değerli eşya konulup saklanacak yer, 2 su biriktirilen yer, sarnıç, su deposu, 3 define, gömü, 4 para ve değerli eşya yükü. -*خزینه خاصه* *hazîne-i hâssa* F. a. padişaha ait her türlü gelirin toplanma ve harcanma işleriyle ilgili daire.

خزینه مانده *hazîne-mânde* F. a. kayıttan düşülerek devlete kalan mal.

خزینه دار *hazîne-dâr* F. a. (T. k. dili: *خزنادار* *haznadar*) bir hazinenin yönetiminden sorumlu ve korunmasıyla görevli kimse.

خس *has* F. a. 1 bir işe yaramayan ot, ot parçası, çöp. Daha çok "çer çöp" anlamındaki *has ü hâşâk* ve "çalı çırpı" anlamındaki *hâr ü has* bağlam öbeklerinde kullanılmıştır, 2 *mec.* değersiz, alçak, soysuz kimse.

خس پوش *has-pûş* F. a. ve s. hileci, ikiyüzlü, yalancı.

خسار *hasâr*, *خسارت* *hasâret* A. a. kayıp, zarar.

خساست *hasâset* A. a. bayağılık, alçaklık.

خسائى *hasâis* A. ç. a. kötü huylar; *bk.* *خسبه* *hasise*.

خست *husset* A. a. cimrilik.

خستكى *hastegî* F. a. hastalık.

خسته *haste* F. s. (T. k. dili: *hasta*) 1 sağlığı yerinde olmayan, keyifsiz, sayrı, 2 yaralı, incinmiş: *dil-haste* "gönlü yaralı". -*hasta olmak/düşmek* hastalanmak, bir hastalığa yakalanmak.

خسر *husr*, *خسران* *husrân* A. a. 1 kayıp, kaçan/elden çıkan değer, 2 eli boş kalma, kazanamama, kazançsızlık hâli, 3 azma, yoldan çıkma, sapkınlık.

خسرو *husrev* F. a. hükümdar, padişah. -*خسرو انجم* *husrevî encüm* F. a. güneş. -*خسرو خاور* *husrev-i hâver* F. a. öncekine *bk.* -*خسرو سياركان* *husrevî seyyâregân* F. a. öncekine *bk.*

خسروانه *husrevâne* F. s. ve z. padişahça, padişaha yaraşır biçimde.

خسروانى *husrevânî* F. s. 1 değerli, pahalı, nefis, 2 büyük, iri ve gösterişli: *husrevânî küp*.

خسوف *husûf* A. a. ay tutulması.

خسر *hasîr* A. s. kayba uğrayan, zarar gören (kimse).

خسبى *hasîs* A. s. 1 cimri, 2 aşağı, bayağı, adi, değersiz (kimse).

خسبه *hasise* A. a. kötü huy: *h.-i hod-bîni* "bencilik huyu".

خشب *hâşeb* A. a. kerestelik kuru ağaç.

خشب پاره *hâşeb-pâre* F. a. ağaç parçası.

خشبه *hâşebe* A. a. ağaç/odun parçası.

خش خش خش *hîşt hîşt hîşt*, *خش خش خش* *hîş hîş hîş* F. a. hışırtı, tıkırtı; *دامن خش خش* *dâmen* etek tıkırtısı.

خش خش خش *hîşt hîşt hîşt* F. a. 1 kerpiç, tuğla, 2 kısa mızrak/kalın harbe.

خش زن *hîştzen* F. a. tuğlaci.

خشخاش *hâşhâş* A. a. kapsüllerinden afyon elde edilen bitki.

خشك *huşk* F. s. 1 kuru: *bâd-ı huşk* "kuru yel", 2 (insan için) kaba, soğuk: *tab'-ı*

huşk "soğuk yaradılış". -*خشك و تر* *huşk ü ter* F. a. kuru ve yaş.

خشك جان *huşk-cân* F. s. bilgisiz, cahil (kimse).

خشك سر *huşk-ser* F. s. aklını yitirmiş, delirmiş (kimse).

خشك مغز *huşk-mağz* boş kafalı, beyinsiz (kimse).

خشم *hîşm* A. a. (T. k. dili: *hîşım*) öfke, kızgınlık, dargınlık; *عشان* *ğa-zab*, *حسد* *hiddet*.

خشمگین *hîşmgîn* F. s. kızgın, dargın.

خشن *hâşîn*, *خشین* *hâşîn* A. s. katı, kaba, sert.

خشنود *hoşnûd* F. s. beğenmiş, benimsemiş, güzel, iyi ve yerinde bulmuş, razı olmuş, sevinmiş (kimse). -*hoşnûd eylemek* (-i) sevindirmek, (-in) gönlünü kazanmak.

خشوع *huşû'* A. a. 1 alçak gönüllü davranma, saygıyla boyun eğme, gönülden yönelme, tam anlamıyla bağlanma, 2 irkilme, heyecan duyma, sarsılma, yüreği çırpınma, korkma.

خشونت *huşûnet* A. a. kabalık, sertlik, katılık.

خشيت *haşyet* A. a. saygıyla karışık korku, büyüklük ve ululuk karşısında duyulan saygılı ürküntü.

خساء *hîsâ'*, *خسا* *hîsâ* A. a. (erkek hayvanı) eneme, iğdiş etme, (hayvanın) hayalarını çıkarma.

خصاصه *hasâsa* A. a. yoksulluk, züğürtlük.

خصال *hîsâl* A. ç. a. hasletler; *bk.* *خصلت* *haslet*.

خصام *hîsâm* A. a. hasımlar; *bk.* *خصم* *hasm*.

خصائص *hasâis* A. ç. a. nitelikler, özellikler, hâller; *bk.* *خصيصه* *hasisa*.

خصائل *hasâil* A. ç. a. huylar, yaradılıştan gelen özellikler; *bk.* *خصلت* *haslet*.

خصب *hîsb* A. a. ucuzluk, bolluk.

خصلت *haslet* A. a. kişinin yaradılışında olan nitelik, huy, tabiat.
حسم *hasm* A. a. (T. k. dili: hasım) 1 düşman, yağı, 2 karşı taraf, çekişilen kimse, rakip.
خصمانه *hasmâne* F. s. ve z. düşmanca, düşmancasına.
خصماء *husamâ*, **خصما** *husamâ* A. ç. a. birbirine düşman olanlar; bk. **خصم** *hasım*. [Teklisi olan *hasım* dilimizde kullanılmamış, bu yüzden bu çoklu anlamlı kelimeye *hasm*'in çoklusu olmak üzere yer verilmiştir.]
خصوص *husûs* A. ç. a. 1 (-e) özgü olma, özgünlük, 2 iş, konu, madde, 3 nitelik, yön.
خصوصا *husûsâ* T. z. özel olarak, (-e) özgü olmak üzere. *bağl.* özellikle, hele, her şey bir yana.
خصوصات *husûsât* T. ç. a. işler, konular, maddeler.
خصوصی *husûsî* T. s. (-e) özgü, özel.
خصوصیت *husûsiyyet* A. a. 1 özellik, 2 yakınlık, bağlılık, 3 ayrıcalık.
خصوصیات *husûsiyyât* A. ç. a. özellikler.
حسوم *husûm* A. ç. a. hasımlar; bk. **خصم** *hasm*.
حسومت *husûmet* A. a. düşmanlık.
حصى *hasî* A. s. 1 kısırlaştırılmış, erkekliği giderilmiş, enenmiş erkek, 2 hayaları çıkarılarak/burularak iğdiş edilmiş hayvan.
حصب *hasib* A. s. 1 her şeyin bol ve ucuz olduğu zengin, varlıklı (yer/ülke), 2 hayırsever, yedirip içirmeyi seven, iyilikçi (kimse).
حسبہ *hasîsa* A. a. bir şey için belirleyici nitelik, bir şeye özgü özellik, bir şeyde görülen özel durum.
حسیم *hasîm* A. s. (birine) düşmanlık besleyen (kimse). a. birbirine düşman olan iki taraftan her biri.
حسیہ *husye* A. a. haya.

حضاب *huzâb* A. a. boya.
حضره *huzâre* A. a. 1 sebze, yeşillik, 2 yeşillenme, yeşil hâle gelme.
حضر *Hızr, Hızır* A. a. Kur'an'da anlatılan Hz. Musa kıssasında "kullarımızdan bir kul" diye söz edilen kişi. [Kur'an yorumcuları, Yüce Tanrı tarafından kendisine bir ilim verilmiş olduğu bildirilen bu kişinin Hızır olduğunu ileri sürmüşler, kimileri onun peygamber olduğunu söylemişlerdir. Bengisudan içip ölümsüzlüğe kavuşmuş olduğu söylenen bu kişinin zor anlarda insanların yardımına koştuğu, sürekli çarşılarda pazarlarda ve yeşilliklerde dolaştığı gibi halk inançları bulunmaktadır.]
حضره *hazrâ*, **حضرا** *hazrâ* A. dişil s. koyu yeşil renkte olan, rengi koyu yeşil olan. a. sebze, yenilen yeşil ot. - **حضره** *hazrâ'i* **دمن** F. a. mec. yolsuz, kötü yola düşmüş güzel kız/kadın.
حضره *hazravât* A. ç. a. sebzeler, yenilen yeşil otlar.
حضرت *huzret* A. a. yeşil renkte oluş, yeşillik.
حضور *huzû* A. a. alçak gönüllülükle boyun eğme, saygı içinde eğilme, suskun ve durgun kalma.
حزيب *hazib* A. s. 1 boyalı (nesne), 2 kırmalı, kına ile boyanmış (saç, sakal vb.).
خط *hat(t)* A. a. 1 çizgi: *h-ı münhanî* "eğri çizgi", 2 yazı, 3 yol, 4 aracı, vasıta, 5 sıra, saf, 6 yeni çıkmaya başlamış sakal.
خط اور *hat-âver* F. s. sakalı çıkmış olan (genç).
خط استوا *hatt-ı istivâ* F. a. ekvator.
حدود *hatt-ı hudûd* T. a. iki devletin toprakları arasındaki sınır çizgisi.
حركات *hatt-ı hareket* T. a. bir memur/memuriyet için belirlenmiş, onun dışına çıkmaması istenen görev alanı, görev sınırı. - **خط دست** *hatt-ı dest* F. a. el yazısı.

خط نو/نو خیز *hatt-ı nev/nev-hiz* F. a. yeni görünmeye başlamış sakal. - **خط همايون** *hatt-ı hümayûn* F. a. üst yanına hükümdarın tuğrası çekilmiş hükümdar buyruğu, buyrultu. - **خط و خال** *hat u hâl* F. a. yeni bitmiş sakal ve ben.
خطا *hata* A. a. yanılma.
خطا *hatâ*, **خطا** *hatâ* A. a. 1 yanlış, 2 bil-meyerek işlenen kötü sonuçlu iş, suç, kusur, kabahat.
خطا *hataen* A. z. yanılarak, yanılma yoluyla.
خطاب *hitâb* A. a. 1 sözü bir kimseye yöneltme, (birine/birilerine) bir şey söyleme, 2 seslenme yoluyla söylenen söz, sesli söz. - **خطاب عزت** *hitâb-ı izzet* T. a. Tanrı katından bir kimseye ulaşan söz. - **خطاب معقول** *hitâb-ı ma'kul* F. a. diyecek bir şey bulunmayacak söz, yumuşak söz.
خطاب *hitâben* A. z. seslenmek/sözle iletmek suretiyle.
خطابات *hitâbât* A. ç. a. sözler; bk. **خطاب** *hitâb*.
خطابت *hitâbet* A. a. 1 hatiplik, camide cuma ve bayram namazlarında minbere çıkıp konuşma işi/görevi, 2 güzel ve etkili konuşma.
خطا بخش *hatâ-bahş* F. s. suç/günah bağışlayıcı (kimse/Tanrı).
خطابیات *hitâbiyyât* T. ç. a. hitap olarak söylenen sözler.
خطا پوش *hatâ-pûş* F. s. suç/suçlu örten, işlenen suçu yüze vurmeyen kimse (Tanrı).
خطاط *hattât* A. a. güzel yazı ustası/sanatçısı.
خطاف *huttâf* A. a. kırlangıç.
خطاکار *hatâkâr* F. s. suç/günah işleyen, yanlış yapan (kimse).
خطایا *hatâyâ* A. ç. a. günahlar, suçlar; bk. **خطیہ** *hatie*. [Bu çoklu biçim dilimizde **خطا** *hatâ*'nın çoklusu yerine kullanılmıştır.]

خطب *hutab* A. ç. a. hutbeler; bk. **خطبه** *hutbe*.
خطباء *hutabâ*, **خطبا** *hutabâ* A. ç. a. hatipler; bk. **خطیب** *hatib*.
خطبه *hutbe* A. a. 1 cuma ve bayram namazlarında minberde okunan dua, yapılan öğüt ve duyuru içerikli konuşma, 2 bir topluluk karşısında biri hakkında söylenen övücü sözler.
خطبه *hitbe* A. a. evlenmek için istenen kız/kadın.
خطر *hatar* A. a. tehlike. Çoklukla "korku" anlamındaki *havf* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *havf ü hatar*.
خطرات *hatarnâk* F. s. tehlikeli.
خطف *hatf* A. a. 1 (-i) kapma, (-i) kapıp alma, 2 (şimşek) gözü kamaştırma.
خطل *hatl* A. a. çok ve yalan yanlış söz.
خطمی *hatmî* A. a. çeşitli renklerde çiçekleri olan bir tür çiçek.
خطوات *hatavât, hutuvât* A. ç. a. adımlar; bk. **خطوه** *hatve*.
خطوات الشیطان *hutuvâtü's- şeytân* F. a. şeytanın yolu, şeytanın gittiği yol, sapkınlık yolu.
خطوب *hutûb* A. ç. a. işler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
خطور *hutûr* A. a. içe doğma, hatıra gelme.
خطوط *hutût* A. ç. a. çizgiler; bk. **خط** *hat(t)*.
خطوه *hatve* A. a. adım.
خطوه انداز *hatve-endâz* F. s. adım atıcı/atan, yola çıkan, yürüyen, (kimse).
خطوه شمار *hatve-şümâr* F. s. adım sayıcı (kimse).
خطه *hatta* A. a. ülke, memleket.
خطیب *hatib* A. a. 1 cuma ve bayram namazlarında minbere çıkarak hutbe okuyan cami görevlisi, 2 bir topluluk karşısında konuşan kimse.
خطیر *hatir* A. a. şanlı, şerefli (kimse).
خطیره *hatire* T. a. duvarla/çitle çevrelenmiş mezarlık. [Eski metinlerde A. **خطیره**

hazire yerine bu şekilde yazılmış olarak geçer.]

خطيه **hatie** A. a. 1 yanlış, yanlışla, 2 suç, kabahat, günah.

خف **huf(f)** A. a. mest, çedik.

خفاء **hafâ'**, خفا **hafâ** A. a. gizlilik.

خفاف **huffâş** A. a. (T. k. dili: haffâş) yarası.

خفاف **haffâf** A. a. (T. k. dili: كاف kava) ayakkabı satıcısı, ayakkabıcı.-kavaf işi ucuz satılmak amacıyla ucuz malzemeden yapılmış ayakkabı.

خفاف **hafâfîş** A. ç. a. yarasalar; bk. خفاف **huffâş**.

خفا **hafâyâ** A. ç. a. gizli şeyler, gizlilikler, kapalı noktalar, sırlar.

خفت **hiffet** A. a. 1 hafiflik, yeğnilik; zıddı: ثقلت sıklet. 2 mec. ağırbaşlılıktan uzak olma, hoppalık, delişmenlik.-خفت مزاج **hiffet-i mizâc** F. a. hoppalık.-خفت مشرب **hiffet-i meşreb** F. a. açık saçıklık, iffetsizlik.

خفان **haftân** A. a. (T. k. dili: قفان kaftan) 1 zırh altına giyilen kalın pamuklu giysi, 2 bol, uzun, önü açık kollu üstlük, hılat. [Padişahlar tarafından sadrazamlar ile vezirlere ve diğer devlet ileri gelenlerine giydirildiği gibi, onlar tarafından da daha çok bir hizmet ve yararlığa ödül olarak küçük rütbede olanlara giydirilirdi.]

خفته **hufte** F. s. uyumuş.

خفته چشم **hufte-çesm** F. s. gözlerini yummuş, uyumuş, uykuda olan (kimse).

خفكان **hafekân** A. a. kalp çarpıntısı, sıkıntı, bunaltı.

خقوق **hufûk** A. a. 1 çırpınma, 2 uçuşma, dalgalanma; h.-u ihtizâz "titreme çırpınışı".

خفي **hafi** A. s. gizli; zıddı: جلي celi.

خفيات **hafiyyât** A. ç. a. gizli şeyler.

خفيف **hafif** A. s. tartıda az gelen, yeğni; zıddı: ثقیل sakil.-خفيف المزاج **hafif**

فؤ'l-mizâc F. s. hoppa, kararsız, delişmen.-خفيف الروح **hafifü'r-rûh** F. s. hoşsohbet, kendisiyle konuşmaktan/bir arada bulunmaktan hoşlanılan kimse.

خفيه **hafiyye** A. a. 1 gizli şey, 2 gizli işleri soruşturan/gizlice bilgi toplayan kimse.

خفيه **hufye** A. s. gizleme, saklama.

خفية **hufyeten** A. z. gizlice, gizlemek suretiyle.

خل **hal(l)** A. a. sirke.

خلاء **halâ'**, خلا **halâ** A. a. 1 boş yer, ıssız yer; zıddı: ملاء melâ', 2 ayakyolu, tuvalet.

خلاص **halâs** A. a. 1 kurtarma.-halâs etmek/eylemek kurtarmak, 2 kurtulma, kurtuluş; çâre-i halâs "kurtuluş çaresi".-olmak kurtulmak.

خلاصه **hulâsa** A. a. 1 özet, 2 öz, iç, asıl. z. sözün kıyası, kısacası.

خلاصة **hulâsaten** A. z. özet olarak, kısa ve öz biçimde.

خلاف **hulâf** A. s. 1 gerçek dışı, yalan (söz), 2 aykırı, karşı (görüş/duruş vb.). a. aykırılık, uymazlık.-خلاف قیاس **hulâfî kıyâs** F. s. benzerleriyle karşılaştırmaya uygun olmayan, kural dışı, düzensiz.

خلاف **hallâf** A. s. sözünü yerine getirmeyi alışkanlık edinmiş (kimse).

خلافت **hulâfet** A. a. 1 halifelik, vekillik, temsilcilik, 2 Müslüman hükümdarın yönetimi.

خلافت پناه **hulâfet-penâh** F. a. ve s. halifelik sıfatını taşıyan, Yüce Tanrı'nın ve Hz. Peygamber'in temsilciliği demek olan hulâfeti koruyan ve kollayan.

خلاق **Hallâk** A. a. yoktan var eden, yaratıcı. [Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.]

خلاقت **halâkat** A. a. 1 güzel huylu olma hâl ve niteliği, 2 (nesnenin yüzü) pürüzsüz, dümdüz olma, pürüzsüzlük, düzlük.

خلال **hulâl** A. a. 1 ucu sivri, daha çok dış aralarını temizlemek için kullanılan çöp, 2 ara, aralık, 3 ay adları ile birlikte kullanıldığında "içinde" anlamı verir: h.-i şevval'de "şevval ayı içinde".

خلان **hullân** A. ç. a. yakın dostlar, içten ve güvenilir arkadaşlar; bk. خليل **halil**.

خلات **halâk** A. ç. a. 1 yaratıklar, 2 insanlar, 3 T. (k. dili: halayık) kadın hizmetçi, cariye. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

خلب **hulb** A. a. kuş pençesi/tırnağı.

خلت **hullet** A. a. gerçek dostluk, içten yakınlık.

خلجان **halecân** A. a. titreme, çırpınma; kalp çarpıntısı, yürek oynaması.

خلخال **halhâl** A. a. (bazı yerlerde/yörelerde) kadınların süs olarak ayak bileklerine taktıkları altın/gümüş halka, ayak bileziği.

خلد **huld** A. a. 1 cennet, 2 ölümsüzlük, değişmeksizin ve yok olmaksızın sürekli olduğu gibi kalma.

خلد الله **halleda'llâh** A. "Allah varlığını sürekli etsin" anlamında bir dua sözü.

خلط **halt** A. a. 1 (-i) (-e) katıp karıştırma, (iki şeyi/ikiden çok şeyi) birbiriyle karıştırma; halt-ı mezâhib "mezhepleri birbirine karıştırma", 2 çirkin ve kötü söz söyleme.-خلط كلام **halt-ı kelâm** F. a. saçma sapan, abuk sabuk konuşma.

خلط **hilt** A. a. 1 eskiden insan mizacını oluşturduğuna inanılan dört ana salgıdan her biri, 2 bir şeye karışmış olan başka şey.

خلطة **hiltâ** A. a. yakınlık, arkadaşlık, dostça ilişki.-hiltâ eylemek yakınlık kurmak, arkadaşlık etmek.

خلعت **hul'at** A. a. bir tür üstlük, kaftan. Padişahlar tarafından sadrazamlar ve vezirlere giydirilir, onlar da kendilerinden daha aşağı rütbede olanlara giydirtirlerdi. Bu merasim genel olarak bir

memuriyete atama sırasında/bir hizmet, bir yararlık karşılığında yapıldı.

خلف **halef** A. a. 1 babadan sonra kalan oğul: hayrül'-halef "hayırlı evlat", 2 birinin yerine geçen/gelen (kimse).

خلف **half** A. a. arka, art.

خلف **hulf** A. a. verdiği sözü yerine getirmeme, sözünü tutmama.

خلفا عن سلف **halefen an selef** A. z. geçenden sonra gelene geçmek yoluyla. خلفاء **hulefâ'**, خلفا **hulefâ** A. ç. a. halifeler; bk. خليفة **halife**.

خلق **halk** A. a. 1 yaratma.-halk etmek yaratmak, 2 dünyada yaşayan tüm insanlar: halk-ı âlem "tüm dünya insanları", 3 aynı ülkede yaşayan, aynı uyruktaki olan insan topluluğu, 4 aynı soydan gelen insanlar topluluğu, 5 belli bir yerde/bir mahallede/bir köyde vb. yaşayanların tümü, 6 (seçkinlere göre) sıradan insanlar.

خلق **hulk** A. a. huy, tabiat, yaratılış: ekmelü'l-hulk "yaratılışça en mükemmel".

خلقت **hulkat** A. a. yaratılış.

خلق **hulkaten** A. z. yaratılış bakımından, yaratılışça.

خلقي **hulki** F. s. yaratılıştaki olan, doğuştan gelen, yaratılışla ilgili ve ilintili olan.

خلقيت **hulkiyyet** A. a. yaratılış, (bir huy ve nitelik) doğuştan olma.

خلل **halel** A. a. bozukluk, eksiklik.-halel gelmek bozulmak.-halel getirmek bozmak.-halel vermek bozmak.

خلل پذیر **halel-pezir** F. s. 1 bozulmaya yatkın (nesne), 2 bozuk, bozulmuş (nesne).

خلو **hulûv(v)**, hulû A. a. boşluk, boş olma.

خلوت **halvet** A. a. 1 yalnızlık: küşe-i halvet "yalnızlık köşesi", 2 dar ve küçük yer, küçük oda, 3 tas. her şeyden el etek çekip, bütün dünya bağlarından sıyrılıp tam bir yalnızlık içinde Yüce

Yaratıcı ile baş başa kalma, tek başına sürekli kulluk etme.

خلوتخانه *halvet-hâne* *F. a.* tek başına kalıp dinlenecek yer.

خلوتسرا *halvet-serâ/-serây* *F. a.* kadınlara özgü/özel oda/daire, küçük ibadet yeri/tek başına ibadet için kullanılan özel yer.

خلوتگاه *halvetgâh*, **خلوتکه** *halvetgeh* *F. a.* yalnızlık evi, yalnız kalınan yer. **شاهد خلوتگاه** *šâhid-i halvetgâh-i lâhût* *F. a.* Yüce Tanrı.

خلوت گزیده *halvet-güzide* *A. s.* yalnızlığı, yalnız kalmayı seçen (kimse).

خلوت گزین *halvet-güzin* *A. s.* yalnızlığı seçen, bir köşeye çekilip yalnız yaşayan, münzevî (kimse).

خلوت نشین *halvet-nişin* *A. s.* tek başına oturan (kimse).

خلود *hulûd* *A. a.* sürekli olma, sürme, kalma: *yevm-i hulûd* "kıyamet günü".

خلوص *hulûs* *A. a.* 1 iç temizliği, doğruluk, içinde kötülük bulunmama, art niyet taşımama, 2 içtenlik, içten bağlılık/sevgi, 3 yaranmak isteme, yaltaklanma; *arz-ı hulûs* "sevgi ve içtenliğini bildirme/gösterme".

خلوصکار *hulûskâr* *F. s.* arı yürekli, art niyeti olmayan, içtenlikle davranan (kimse).

خلوق *halûk* *A. s.* iyi huylu, alçak gönüllü, dostluğu istenir, cana yakın, sıcak kanlı kimse.

حالی *halî* *F. s.* 1 dolu olmayan, boş (kap), 2 serbest, işsiz, aylak, vakti bol olan (kimse), 3 ilgisiz, umursamaz (kimse), 4 evlenmemiş (ergen erkek).

خلیج *halic* *A. a.* denizin iki kara parçası arasında nehir gibi uzanan girintisi, deniz kulağı.

خلیده *halide* *F. s.* saplanmış, sanılmış, batırılmış (nesne).

خلیطه *halita* *A. a.* karıştırılmış şey/karışık şey, karışım.

العذار خلیع *halî'u'l-izâr* *A. s.* çapkan, edepsiz, utanmaz.

خلیفه *halife* *A. a.* (*T. k. dili:* قالفه *kalfa*) 1 vekil, temsilci: *halifetu'llâh* "Allah'ın vekili/temsilcisi", 2 Hz. Muhammed'in temsilcisi olarak tüm Müslümanların başı ve önderi olan kimse, 3 hükümdar, 4 Osmanlı sultanlarının unvanı.

خلیل *halil* *A. s.* dost: *Halîlu'llâh* "Allah'ın dostu". Hz. İbrâhim'in lakabıdır.

خلیل آزر *Halil-i Âzer* *F. a.* Âzer oğlu Halil, Hz. İbrâhim.

خليله *halile* *A. a.* güvenilir kadın arkadaş.

خم *ham* *F. s.* eğri, bükük; çatık; *ebû-yî ham* "çatık kaş".-*olmak* bükülmek. *a.* büküm, kıvrım: *h-i kâkül* "perçem bükümü".

خم *hum* *F. a.* küp.

خم اندر خم *ham ender-ham* *F. s.* kıvrım kıvrım, büküm büküm (saç).

خم بجم *ham be-ham* *F. s.* yuk. *bk.*

خمخانه *hum-hâne* *F. a.* 1 şarapevi, meyhane, 2 şarap mahzeni.

خم در خم *ham der-ham* *F. s.* *bk.* **خم اندر خم** *ham ender-ham*.

خم شده *ham-şûde* *F. s.* bükülmüş, eğrilmiş: *قامت خم شده* *kâmet-i ham-şûde* "eğrilmiş boy".

خم کشته *ham-geşte* *F. s.* bükülmüş, büküm büküm olmuş (saç vb.): *کاکل خم کشته* *kâkül-i ham-geşte* "bükülmüş saç".

خممار *hammâr* *A. a.* şarap satan, meyhaneci: *hâne-i hammâr* "meyhane".

خممار *humâr* *A. a.* şarabın keyif verici etkisi geçtikten sonra kalan baş ağrısı, sersemlik.

خماسی *humâsi* *A. s.* beşli. *a. dilb.* Arapça'da beş kök harfi olan kelime.

خمیره *humbere* *F. a.* (*T. k. dili:* humbara, *کومباره* *kumbara*) 1 küçük kavanoz/küçük küp, küpçük, 2 içine barut ile birlikte demir ve kurşun parçaları konan demir küre; havan topuyla atılan

bir tür mermi, 3 para biriktirmek için yapılmış, üstünde para atmaya elverişli bir yarığı olan gereç.

خمحه *hamhame* *A. a.* genizden konuşma, humhumluk.

خم *hamr* *A. a.* 1 şarap, 2 her türlü içki.

خمیره *hamriyye* *T. a.* şarap üzerine söylenmiş/yazılmış kaside.

خمس *hums* *A. s.* beşte bir.

خمسون *hamsûn* *A. a.* elli; *krş.* **خمسين** *hamsin*.

خمسه *hamse* *A. s.* 1 beş: *havâss-i hamse* "beş duyu", 2 beş mesneviden oluşan mesnevi dizisi.

خمسين *hamsin* *A. s.* elli.

خموش *hamuş* *F. s.* susmuş, suskun, ses vermeyen, sesi çıkmayan: *krş.* خاموش *hâmûş*, خموش *hamûş*.

خود *humûd* *A. a.* ateş kor hâlinde kalıp alevi basılma.

خمور *hamur* *T. a.* (< *A.* خمیر *hamir*) 1 unun su ile karıştırılıp yoğurulmasıyla elde edilen yumuşak madde, 2 ekmek hamuruna konulan maya, 3 *mec.* öz, asıl, cevher. *s.* pişmemiş, hamur hâlinde bulunan, yumuşak.-*hamur açmak* yoğurulmuş hamuru oklavayla inceltip yufka hâline getirmek.-*hamur işi* hamurdan yapılan her türlü yiyecek.-*hamur işine karışmak* (kişi) beceremeyeceği ve üstüne düşmeyen işlere girişmek.-*hamur tutmak* hamur yoğurmak/hazırlamak.-*خمور تخته سی* *hamur tahtası* *T. a.* üzerinde hamur açılan düz ve pürüzsüz tahta.

خموش *hamûş* *F. s.* susmuş, konuşmayan, suskun (kimse); *bk.* خاموش *hâmûş*.

خمول *humûl* *A. a.* adı sanı batma, unutulup bırakılma.

خمیازه *hamyâze* *F. a.* esneme.-çekmek esnemek.

خمیازه کش *hamyâze-keş* *F. s.* esneyen (kimse).

خمیده *hamide* *F. s.* eğrilmiş, bükülmüş: *kad-hamide* "boyu eğrilmiş, iki büküm olmuş".

خمیر *hamir* *A. a.* (*T. k. dili:* خمور *hamur*)

1 unu suyla/başka bir sıvıyla karıştırıp yoğurmakla elde edilen kıvamlıca madde, 2 maya, 3 *mec.* yaradılış, huy, tıynet.-*خمیر مایه* *hamir-i mâye* *F. a.* asıl, öz.

خمیر کار *hamirkâr* *F. a.* (*T. k. dili:* hamurkâr) hamurcu.

خمیره *hamire* *F. a.* hamur.

خمیس *hamis* *A. s.* beşinci: *یوم الخمیس* *yev-mü'l-hamis* "beşinci gün, pazardan itibaren haftanın beşinci günü, perşembe".

خناث *hinâs* *A. ç. a.* çift cinsiyetli olanlar; *bk.* خنثی *hunsâ*.

خنزیر *hanâzîr* *A. ç. a.* domuzlar; *bk.* خنزیر *hinzîr*.

خناس *hannâs* *A. a.* şeytan.

خناق *hunâk* *A. a.* (*T. k. dili:* hunnâk) *tıp* bir boğaz hastalığı.

خنثی *hunsâ* *A. a.* iki cinsiyetli, hem dişilik hem erkeklik belirtileri olan kimse.

خنجر *hancer* *A. a.* (*T. k. dili:* خنجر *han-çer*) ucu sivri, eğri bıçak.

خنجرى اللحيه *hanceriyyü'l-lihye* *A. a.* ince uzun sakallı kimse.

خند *hand* *F. a.* gülme. [Tek başına kullanılmaz.]

خنداختن *handâhand* *F. a.* sürekli ve yüksek sesle gülen kimse: *bezm-i handâhand* "neşe içinde sürekli gülenlerin bulunduğu meclis". *z.* güle güle, durmadan güler.

خندان *handân* *F. s.* gülen, güleç: *çehre-i handân* "güler yüz".

خندق *handak* *A. a.* (*T. k. dili:* هندك *hendek*) uzun ve derince çukur; ark.

خنده *hande* *A. a.* gülme, gülüş, gülücük: *hande-i müstehziyâne* "küçümsercel/alaycı gülüş".-*خنده جام* *hande-i câm* *F. a.* içine şarap doldurulduğunda kadehte görülen parlaklık/ışılta.-*خنده زمین* *hande-i zemîn* *F. a.* yerin baharla birlikte canlanıp yeşillenmesi.

خنزیر *hinzîr* *A. a.* domuz.

خنس hunnes A. ç. a. yıldızlar, gezegenler. [Güneş ve Ay dışında kalan beş gezegen için kullanılır. Adları Zühal, Müşteri, Merih, Zühre ve Utarid olan bu beş gezegen seb'a-i seyyâre ve hamse-i mütehayyire adlarıyla da anılır.]

خنصر hınısır A. a. serçe parmak.

حنق hank A. a. (birini) boğazını sıkıp boğma, boğarak öldürme.

حنك hunük A. a. mutluluk, bahtiyarlık. s. mutlu, bahtiyar (kimse).

خنكار hunkâr F. a. 1 mutlu, bahtı açık, bahtiyar, 2 hükümdar, padişah, 3 ulu kimse: Molla Hunkâr "Mevlânâ Celâleddin".

خنكاری hunkârî F. s. 1 padişaha ait, padişahla ilgili ve ilintili, 2 çok güzel, nefis: hunkârî kâğıd "beyaz, değerli bir tür kâğıt". a. sarayda yetiştirilen bir güvercin türü.

ختیا hunyâ F. a. ses, ezgi, nağme, melodi.

خنیاگر hunyâger F. a. musikîşinas, musiki üstadı, çalgı eşliğinde şarkı/türkü söyleyen, saz şairi, aşık. **خنیاگر فلک hunyâger-i felek** F. a. Venüs.

خو hû F. a. bk. **خوی hûy**.

خو کرده hû-kerde F. s. 1 alışmış, alışıklık kazanmış (kimse), 2 alışılmış (kimse).

خواب hâb F. a. 1 uyku, 2 rüya. **خواب-خروش hâb-ı hargûş** F. a. tavşan uykusu, çit çıksa uyanacak derecede hafif uyku. **خواب کران hâb-ı girân** F. a. ağır uyku. **خواب نوشین hâb-ı nûşin** F. a. tatlı uyku.

خواب آلوده hâb-âlûde F. s. uyku basmış (kimse).

خواب دیده hâb-dide F. s. ergenlik çağına ermiş, ergen (genç).

خوابستان hâbistân F. a. yuk. m. bk.

خوابگاه hâbgâh, **خوابگاه hâbgah** F. a. uykuya yatırılan/uyku uyunan yer, yatak odası.

خواب نادیده hâb-nâ-dide F. s. ergenlik çağına ermemiş (genç).

خوابناك hâbnâk F. s. uykulu, uykusu gelmiş (kimse).

خوابیده hâbide F. s. uyumuş, uykuya dalmış (kimse).

خواتم havâtım A. ç. a. 1 mühürler, 2 yüzükler, 3 sonuçlar, bitişler; bk. **خاتم hâtem**, **خاتمه hâtime**.

خواتیم havâtım A. ç. a. yuk. m. bk.

خواتین havâtin A. ç. a. hanımlar, hatunlar; bk. **خاتون hâtûn**.

خواجه hâcegi F. a. ticaretle, mal alım satımıyla uğraşan kimse.

خواجه hâce F. a. 1 efendi, ağa, sahip, 2 (T. k. dili: **خوجه hoca**) öğretici, ders verici, muallim, müderris, 3 sarıklı, molla, 4 ticaret erbabı, tüccar. **خواجه-هace-i dü serâ** F. a. dünya ve ahiret efendisi olan Hz. Muhammed. **خواجه عالم hâce-i âlem** F. a. öncekine bk. **خواجه کائنات hâce-i kâinât** F. a. öncekine bk.

خواجه تاش hâce-tâş F. a. bir efendinin kölelerinden her biri.

خواجه سرای hâce-serây F. a. haremde görevli hadım zenci.

خواجهگان hâcegân F. ç. a. 1 efendiler, sahipler, 2 hocalar, öğreticiler, 3 alım satım işleriyle uğraşan kimseler, tüccar, 4 T. eskiden Osmanlı devlet teşkilâtında bir görev ve bu görevi anlatan rütbe. Divan-ı Hümayun'da ve Paşakapısı'nda (Babıâli'de) bulunan kalemlerin (büroların) amirleriyle daha başka memurlar bu rütbeyi taşırlardı.

خوار huvâr A. a. koyun, inek, öküz gibi hayvanların çıkardıkları sesler, meleme, böğürme.

خوار hâr F. s. (T. k. dili: **hor**) 1 değersiz, önemsiz, aşağı, küçük görülen, değer verilmeyen (kimse), 2 az (nesne), 3 kolay (iş).

خوار hâr F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 yiyen, 2 içen, çeken: **خوار**

hâr "süt içen", **gam-hâr** "gamlı, sıkın, üzüntülü", **mey-hâr** "şarap içen/çeken".

خوار havâric A. ç. a. hâriciler, Hz. Ali'ye karşı çıkıp başkaldıranlar; bk. **خارجی hâricî**.

خوار havârik A. ç. a. harikalar; bk. **خارق hârika**.

خواره hâre F. a. yiyecek, yemek, yiyinti.

خواستگار hâstgâr F. s. isteyen, isteyici (kimse).

خواستکاری hâstgârî F. a. isteyicilik.

خواست hâste F. s. 1 istenilen, istenmiş, 2 mal mülk.

خواست havâs(s) A. ç. a. 1 etkiler, tesirler; bk. **خاص hâssa**, 2 kimi hastalıklara manevî etkide bulunup iyileştirsün diye okunan dualar ve yapılan muskalar.

خاطرہ havâtır A. ç. a. hatıralar; bk. **خاطرہ hâtıra**.

خاقان havâkin A. ç. a. Türk hükümdarları, hakanlar; bk. **خاقان hâkân**.

خوان hân F. a. 1 sofra; sini, tepsi vb. gibi üzerine yemek kapları konulan nesne, 2 masa vb. ayaklı sofra, 3 yemek, yiyecek.

خوان hân F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) okuyan, seslendiren: **hamd-hân** "övgü düzen, 'hamdolsun' diyen", **salâ-hân** "çağırın, seslenen", **mersiye-hân** "mersiye okuyan", **gazel-hân** "gazel okuyan".

خوانچه hânçe F. a. küçük tepsi.

خوانسالار hân-sâlâr F. a. sofracı, sofracı başı, davet ve ziyafet sahibi.

خوانق havânik A. ç. a. tekkeler; bk. **خاقانه hânkâh**.

خواننده hânende F. s. 1 okuyucu, çağırıcı, 2 T. ses sanatçısı.

خواه hâh F. a. bağl. ister ... ister: **hâh fakr ü hâh gmâ** "ister yoksulluk, ister zenginlik". z. ister istemez.

خواه hâh F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) isteyen, dileyen: **hayr-hâh** "iyilik isteyen".

خواهر hâher F. a. kız kardeş.

خواهش hâhiş F. a. istek, isteme.

خواهشکار hâhişkâr, **خواهشگر hâhişger** F. s. istekli, hevesli.

خواه نا خواه hâh nâ-hâh F. z. ister istemez.

خوب hûb F. s. güzel: **h.-rû** "güzel yüzlü".

خوبان hûbân F. ç. a. güzeller; bk. **خوب hûb**.

خوبرو hûb-rû F. s. güzel yüzlü (çocuk/kız/kadın).

خوبی hûbi F. a. güzellik.

خوج hûc F. a. ibik, horozun ibiği.

خود hûd F. a. maden başlık, miğfer.

خود hod F. a. kendi. z. aslında, gerçekte.

خود بخود hod be-hod F. z. kendi kendine, kendiliğinden.

خود بین hod-bin F. s. kendini beğenmiş, burnu havada, mağrur (kimse).

خود پرست hod-perest F. s. kendine tapınan, gözü kendinden başkasını görmeyen, kimseyi beğenmeyen.

خود پسند hod-pesend F. s. kendini beğenmiş, bencil (kimse).

خود رای hod-rây F. s. kendi aklını beğenmiş, kimsenin sözüne aldırmanın, bildiğini işleyen, dik başlı (kimse).

خود روی hod-rû/rûy F. a. kendi kendine biten, yabani ot/bitki.

خود ستای hod-sitâ/sitây F. s. kendini öven (kimse).

خود سر hod-ser F. s. bildiğini yapan, inatçı (kimse).

خود فروش hod-fürûş F. s. kendini övüp duran, şarlatan (kimse).

خود گام hod-gâm F. s. kendi dileğinden başka bir şey düşünmeyen, bencil (kimse).

خود نما hod-nümâ F. s. kendini gösterici, kendini ortaya sürüp "En iyi/en lâıyk benim" iddiasında bulunan (kimse).

خودی hodi F. a. benlik.

خوار hor T. s. (< F. **hâr**) aşağı, düşük, değersiz. **-hor** bakmak aşağılamak, aşağı görmek. **-hor** tutmak/kullanmak (-e) özen göstermemek, (-i) gözetme-

mek, (-i) dikkatsiz ve özensiz kullanmak. -**hora gelmek** dayanıklı olmak.
² **hor** *F. a. yiyecek, azık.*
³ **hor** *s. (Farsça kuralı birleşik sıfatlarda) yiyen: kûfte-hor "köfte yiyen".*
⁴ **hûr** *F. a. güneş.*
hord, hurd *F. s. 1 küçük, ufak, değersiz, 2 az, pek az. a. yiyecek, azık, gıda. - خواب خورد ü hâb F. a. yemek ve uyku. Tembel, uyuşuk kimseler hakkında kullanılır.*
hordeni *F. s. yemeye elverişli, yenilebilir. a. yiyecek, azık, gıda.*
horde, hurde *F. s. 1 yemiş: taâm-horde "yemek yemiş", sâl-horde "yıl yemiş, yani: yaşlı, ihtiyar", 2 (T. k. dili: hurda) küçük parça, parçacık, kırıntı.*
hurşid *F. a. güneş: hurşid-istihâr "ünlü, güneş gibi ünü her yanı kaplamış".*
havernak *F. a. eski Irak meliklerinden Nu'mân b. Münzir'in ünlü mimar Sinmâr'a/Sinimmâr'a yaptırdığı Kûfe yakınlarındaki köşkün adı.*
hoş *F. s. 1 güzel, iyi, 2 sevimli, cana yakın.*
hoşâ *F. ünl. Ne güzel!*
hoş-âb *F. a. (T. k. dili: خوشاف hoşaf) şekerli suda kaynatılmış meyve, komposto.*
hoş âmed *F. söz hoş geldi.*
hoş âmedi *F. söz hoş geldin.*
hoş-hâl *F. s. iyi durumda, hâli vakti yerinde (kimse).*
hoş-hân *F. s. güzel okuyan, güzel sesli (kuş/okuyucu).*
hoş-dil *F. s. hâli vakti yerinde, memnun, gönlü kanmış (kimse).*
hoş-sohbet *F. s. güzel ve tatlı konuşan, konuşması insana zevk veren (kimse).*
hoş-tab' *F. s. iyi huylu, geçimli (kimse).*

hoş-kadem *F. s. ayağı uğurlu, meymenetli (kimse).*
hoş-gû *F. s. tatlı dilli (kimse).*
hoş-güvâr *F. s. sindirimi kolay; lezzetli, tatlı (yiyecek/içecek).*
hoş meryem *(h. dili: hoşmerim) T. a. tuzsuz taze peynirle yapılan bir tür tatlı.*
hoş-meniş *F. s. iyi huylu, geçimli (kimse).*
hoş-nümâ *F. s. 1 güzel görünen (nesne/kimse), 2 güzel gösteren (ayna/nesne): âyine-i hoşnümâ "güzel gösteren ayna".*
hoş-nevâ *F. s. güzel sesli (okuyucu/şarkıcı).*
hûşe *F. a. 1 başak, 2 salkım: h.-i en-gûr "üzüm salkımı". - خوشد جرخ/سبهر -*
hûşe-i çarh/sipihir *F. a. Başak burcu.*
hûşe-çin *F. s. ve a. 1 ekin biçildikten sonra tarlada kalan döküntü başakları toplayan kimse, 2 onun bunun yazdıklarını tırtıklamak suretiyle eser yazan yazar/şair.*
havz *A. a. 1 suya girme, 2 sakınılacak işe sokulma/girişme.*
havf *A. a. 1 korku, 2 T. korkma. -havf etmek korkmak. - رجاء و خوف havf ü recâ korkma ve umma.*
hûk *F. a. domuz.*
hûkbân *F. a. domuz çobanı.*
hûliyâ *F. a. 1 ortak mal, herkesin kullanımına açık olan şey, 2 (Yun. melanholia'dan) malihulya, melankoli.*
hûn *F. a. kan.*
hûn-âb, hûn-âbe *F. a. kanlı su, kanlı gözyaşı.*
hûn-âşâm *F. s. kan içici.*
hûn-âlûde *F. s. kana bulaşmış/bulanmış (kimse).*
hûn-efşân *F. s. kan saçıcı (kimse).*
hûn-bâr *F. s. kan yağdırıcı (kimse).*
hûn-behâ *F. a. kan bahası, diyet.*

hûn-çekân *F. s. kan damlatıcı (kimse).*
hûn-hâr *F. s. kan içici (kimse).*
hûn-hâh *F. s. kan isteyici, kan davası güden (kimse).*
hûn-riz *F. s. kan dökücü (kimse).*
hûnfeşân *F. s. bk. خون افشان h.-efşân.*
havene *A. ç. a. hainler; bk. خائن hâin.*
hûni *A. s. 1 kanla ilgili/ilintili, 2 eli kanlı, katil.*
hoy *F. a. ter.*
hûy *F. a. 1 yaradılıştan gelen/yaradılıştan var olan nitelik/özellik, tabiat, cibillet, mizaç: bed-hû "huysuz, kötü huylu, titiz, geçimsiz, kavgacı", 2 sonradan alınan şey, alışkanlık, âdet. -huy edinmek bir şeyi sürekli yapmak, bir şeyi yapmaya alışmak, âdet edinmek, 3 kötü alışkanlık.*
hoy-kerde *F. s. terlemiş, terli.*
hûy-kerde *F. s. huy edinmiş, alışmış (kimse).*
hiş *F. a. 1 kendi, kendisi, 2 aralarında kan bağı olan, yakın, akraba: hiş ü bigâne "kendinden olan ve olmayan, yakın ve uzak".*
hişân *F. ç. a. yakınlar, hısım akrabalar.*
hişdâr *F. s. yuk. m. bk.*
hişâvend *F. a. soy sop, akrabalar, aralarında kan bağı bulunanlar.*
hiştendâr *F. a. vücuduna iyi bakan/temiz tutan, sağlık ve temizlik kurallarına uyan (kimse).*
hiyâbân *F. a. iki yanı ağaçlı geniş ve düzgün yol.*
hiyâr *A. a. salatalık.*
hiyâr *A. a. 1 istediği gibi davranma, bir işi yapıp yapmamakta serbest olma, inisiyatif, 2 iki şeyden iyi olanını isteme/seçme, inisiyatif.*
hiyâr *A. ç. a. çok iyilik yapanlar, iyiliği çok kimseler; bk. خير hayyir.*
hayyât *A. a. terzi, dikici.*

hiyât *A. a. 1 dikiş ipliği, 2 dikiş iğnesi.*
hiyâtat *A. a. terzilik.*
hayâl *A. a. 1 zihinde canlandırma, 2 zihinde canlandırılan şey, 3 ne olduğu anlaşılamayan, belli belirsiz görülen şey, 4 görüntü: h.-i yâr "sevgilinin görüntüsü". -hayâl etmek/eylemek zihinde canlandırmak.*
hayâlen *A. z. hayalde canlandırarak, hayal etme yoluyla.*
hayâlât *A. ç. a. hayaletler. - خیالات hayâlât-ı latife F. ç. a. yalın görüntüler.*
hayâlet *A. a. 1 gerçekte olmadığı hâlde var sanılan, göz önünde belirdiği ileri sürülen görüntü, 2 varlığı olmayan şeyin göz önünde canlanması, görüntü.*
hayâli *A. s. 1 hayalle ilgili ve ilintili olan, hayalde canlandırılan (şey), 2 karagöz oyunu oynatan sanatçı, karagözcü.*
hayâliyyât *T. ç. a. zihinde canlandırılan şeyler.*
hiyâm *A. ç. a. çadırlar; bk. خيمه hay-me.*
hayyâm *A. a. çadırcı.*
hiyânet *A. a. (bir kimse) kendisine karşı duyulan güveni kötüye kullanma, hainlik etme. s. T. sözünde durmayan, güvenilmez, vefasız (kimse).*
haybet *A. a. umutsuzluk.*
haybet-zede *F. s. umutsuzluğa düşen, umudunu yitiren (kimse).*
hayr *A. a. (T. k. dili: hayır) 1 iyilik, iyi iş, iyi ve yararlı şey; zıddı: شر şer(r), 2 yarar, fayda, başarı. s. 1 iyi, yararlı, hayırlı: hayrül-umûr "işlerin en iyisi", 2 yararlı, yarar sağlayıcı, 3 uğurlu, mübarek. z. "yok" anlamında olumsuzluk bildiren karşılık olarak. (Aslında sorulan soruya verilen olumsuz karşılıktan önce bu olumsuzluğun iyilik getirmesi dileği olarak.). -hayr etmek 1) yaramak, yarar sağlamak. 2) başa çıkmak, iyi sonuçlan-*

mak, iyi sonuç vermek. -**hayır haber** iyi/sevindirici haber. -**hayır dua** iyilik için edilen dua. -**hayır söylemek** iyi/iyiliğe yarar söz söylemek. -**hayrı kalmamak** artık işe yaramamak, kullanılmaz duruma gelmek. -**hayrı yok** iş görmez, bir işe yaramaz, işe yarar yanı kalmamış/bulunmayan. -**hayrını görmek** yararlanmak, yarar sağlamak.

خیر اندیش hayr-endîş F. s. iyilik düşünen (kimse).

خیر خواه hayr-hâh F. s. iyilik isteyen, iyilikten yana olan (kimse).

خیر hayyir A. s. iyilikçi; herkese, her zaman iyilik eden (kimse).

خیرات hayrât A. ç. a. iyi işler, yararı başkalarına dokunan yapılar; okul, köprü, çeşme gibi eserler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

خیرگی hiregi F. a. donukluk, fersizlik, az görme/bakamaz olma hâl ve niteliği. **خیرگی-باهش** hiregi-baheş F. s. (gözü) kamaştıracı, (gözü) bakamaz duruma getirici (ışık).

خیره hire F. s. 1 (göz için) kamaşmış, görmez olmuş, fersiz, 2 akli karışık, şaşkın, ne diyeceğini/ne yapacağını bilemez duruma düşmüş; kötü, hayırsız, inatçı; uğursuz, sakar (kimse).

خیره hire F. s. 1 (göz için) kamaşmış, görmez olmuş, fersiz, 2 akli karışık, şaşkın, ne diyeceğini/ne yapacağını bilemez duruma düşmüş; kötü, hayırsız, inatçı; uğursuz, sakar (kimse).

خیره دست hire-dest F. s. sakar, beceriksiz; uğursuz (kimse).

خیره رای hire-rây F. s. akli karışık, yerinde düşünemeyen, görüş ve düşüncesi tutarsız/zayıf (kimse).

خیره سر hire-ser F. s. alık, sersem (kimse).

خیز hiz F. s. (Farsça kuralı birleşik sıfatlarda) 1 kalkan, 2 sıçrayan, zıplayan,

atılan; *seher-hiz* "sabah erken kalkan", 3 kaldıran; oluşturan, doğuran; *mevc-hiz* "dalga kaldıran, dalga oluşturan, dalgalandıran".

خیزاب hiz-âb F. a. dalga.

خیزان hizân F. s. atılıcı, z. atılarak. [Daha çok "düşerek" anlamındaki *üftân* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *üftân ü hizân* "düşse kalka".]

خیزران hayzürân A. a. (T. k. dili: *هزارن* *hezâren*) sıcak iklimlerde yetişen, sandalye vb. yapımında kullanılan bir tür kamış, Hint kamışı, bambu.

خیزنده hizende F. s. sıçrayıcı, atılıcı, fırlayıcı (nesne).

خیشوم hayşûm A. a. geniz.

خیت hayt A. a. iplik, tel: *haytu's-şuâ* "tel tel görünen güneş ışınları". -**خیت ایض** hayt-ı ebyaz F. a. şafak sökerken ufukta iplik demetleri hâlinde görünen beyazlık. -**خیت اسود** hayt-ı esved F. a. güneşin batışından sonra ufukta beliren yol yol siyahlık.

خیتله hayta A. a. 1 ip, urgan, 2 kazık.

خیک hik F. a. tulum: *h.-mey* "şarap tulumu".

خیل hayl A. a. 1 at sürüsü, 2 atlı asker, 3 takım, topluluk; kalabalık, cemaat: *ser-hayl* "baş, başbuğ".

خیلی hayli F. s. çok, çokça, epeyi.

خیم hiyem A. ç. a. çadırlar; bk. **خیمه** hayme.

خیمه hayme A. a. çadır: *h.nişin* "çadırda oturan". -**خیمه ازرق** hayme-i ezrak F. a. mavi çadır, yani: gökyüzü. -**خیمه** hayme-i kebûd F. a. öncekine bk.

خیمه کاه haymegâh F. a. çadır yeri, çadır kurulan yer.

خینا hinâ F. a. hoş ve tatlı ses, ezgi.

خیناگر hinâger F. a. ses/saz sanatçısı, müzikle uğraşan kimse.

خیوط huyût A. ç. a. ipler, iplikler; bk. **خیت** hayt.

خیول huyûl A. ç. a. 1 at sürüleri, 2 atlı askerler.

د

د Osmanlı Türkçesi alfabesinin onuncu harfi. Ebced hesabında rakam değeri 4'tür.

دأ dâ, dâ A. a. hastalık, sayrılık, dert, illet. -**دأ الخنازیر** dâü'l-hanâzîr A. a. "sıracı" denilen hastalık. -**دأ الکلب** dâü'l-kelb A. a. kuduz hastalığı.

داب de'b A. a. süregelen uygulama, yaygın alışkanlık, yol, kural, usul, âdet, kaide.

دابہ dâbbe A. a. her tür binek hayvan. -**دابہ الارض** dâbbetü'l-arz A. a. kıyamet kopmazdan önce çıkacağı söylenen hayvan. [Kıyamet âlâmetlerinden biridir.]

داخل dâhil A. a. iç; *d.-i sâr* "sur içi". s. 1 (bir yere) giren, içeride olan (kimse/nesne), 2 (-i) içine alan, (-i) içinde bulunduran (nesne).

داخله dâhilen A. z. içten, iç bakımından.

داخله dâhile T. a. 1 bir nesnenin içi, iç yüzü, 2 insanın içi, iç yüzü. -**داخله الارض** dâhiletü'l-arz A. a. yeryüzü üzerinde ki yerler, yeryüzünün köşe bucakları, kuytu köşeleri.

داخلی dâhili F. s. iç, içte bulunan, içe ait, içle ilgili ve içle ilintili olan (iş/durum/konu/özellik vb.).

داخله dâhine A. a. duman çıkan boşluk, baca.

داد dâd F. a. 1 aklın ve vicdanın gereği olan ölçülülük, insaf, adalet, 2 sızlan-

ma, şikâyet, 3 bağırsız, haykırış, çığlık (Bu anlamda daha çok "haykırış, çığlık" anlamındaki *feryâd* ile birlikte bağlam öbeği içinde geçer: *dâd ü feryâd* "imdat, vah, evvahl!"), 4 ünl. Vah! *Dâd elinden gönlümün, feryâd elinden gönlümün!*

داد dâd F. a. 1 verme, veriş; satış: *dâd ü sited* "alışveriş", 2 vergi, bağış: *d.-i Hudâ* "Tanrı vergisi".

دادا dâdâ F. a. çocuğa bakan kadın hizmetli, dadı.

دادار dâdâr F. a. 1 (büyük harfle) Yüce Tanrı, 2 adaletli hükümdar.

داد خواه dâd-hâh F. s. insaf ve adalet isteyen, şikâyetçi, davacı.

دادر dâder F. a. erkek kardeş.

داد فرمای dâd-fermâ/-fermây F. s. 1 Yüce Tanrı, 2 adaletli hükümdar.

دادگر dâdger F. s. insafı (kimse).

داد کستر dâd-güster F. s. adalet dağıtan, adaletli davranan (kimse).

داده dâde F. s. verilmiş olan. -**داده خدا** dâde-i Hudâ F. a. Allah vergisi.

دادو dâdû F. a. çocuğa bakan erkek görevli, lala.

دار dâr A. a. 1 büyük ev, konak, 2 bina, yapı, 3 yer: *dârü'l-emân* "güvenli/güvenlikli yer", *dârü'l-harb* "savaş alanı, Müslümanların yönetiminde bulunmayan yerler/topraklar", 4 yurt,

konak. **دار** *dâr-i bakâ* *F. a.* sürekli kalış yurdu, öte dünya. **دار** *dâr-i ibret* *F. a.* ibret konağı, yani: dünya. **دار** *dâr-i fenâ* *F. a.* yok oluş yurdu, bu dünya. **دار** *dârü'l-istihtizârât* *A. a.* içinde kimyevi işlemler/araştırma ve incelemeler yapılan, bu çalışmalar için gerekli maddeler ve araç gereçler bulunan yer, laboratuvar. **دار** *dârü'l-emân* *A. a.* güvenli yer. **دار** *dârü'l-harb* *A. a.* savaş bölgesi ve Müslümanlar için yurt sayılmayan/Müslümanların elinde bulunmayan yerler. **دار** *dârü'l-hilâfe* *A. a.* hilâfet merkezi. **دار** *dârü'l-huld* *A. a.* sürekli kalış yeri, cennet. **دار** *dârü'l-mülk* *A. a.* başşehir, devlet merkezi olan yer. **دار** *dârü's-seir* *A. a.* *dârü's-seir* cehennem. **دار** *dârü's-selâm* *A. a.* 1) cennet, 2) (eskiden) Bağdat. **دار** *dârü's-saltane* *A. a.* başkent, payitaht. **دار** *dârü'l-vilâde* *A. a.* doğumevi.

دار *dâr* *F. a.* idam sehpa.

دار *dâr* *F. a.* savaş. Aslında "sahip ol, bırakma!" anlamındadır, daha çok "tut!" anlamındaki *gîr* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *dâr ü gîr* "tut ve sahip ol/bırakma". Bu öbek de "savaş, dövüş" anlamında kullanılmıştır; *dâr gîr* biçimi de vardır. **دار و گير** *dâr ü gîr* *F. a.* savaş.

دار *dâr* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 tutan, taşıyan, elinde tutup götüren; saklayan, koruyan, bekleyen: *sancak-dâr* "sancağı taşıyan", *mühr-dâr* "padişahın mührünü koruyan, yanında taşıyan", 2 sahip olan, eli altında bulunduran, *cihân-dâr* "cihana sahip olan", *hukm-dâr* "buyruk sahibi", *tâc-dâr* "taç sahibi", *mâl-dâr* "mal mülk sahibi, zengin".

دارا *Dârâ* *F. a.* 1 Eski İran hükümdar sülâlelerinden Keyâniyân sülâlesinin dokuzuncu ve son hükümdarı, Dârâb, Dârâv, Darius. [İskender'le yaptığı savaşta yenilmiş ve İskender'in parayla satın aldığı iki saray görevlisi tarafından öldürülmüştür.] 2 büyük hükümdar.

دارات *dârât* *F. a.* göz kamaştırıcı büyüklük, şan, görkem, gösteriş, şatafat, debedebe. **دارات göstermek** büyükmek, büyüklük satmak.

دارنده *dârende* *F. s.* tutucu, gizleyici, saklayıcı, alıkoyucu.

دارو *dârû* *F. a.* ilaç, em.

داروبرد *dârûberd* *F. a.* gösterişlilik, görkem, göz kamaştırıcı büyüklük, ihtişam.

دارین *dâreyn* *A. ç. a.* iki yurt, dünya ve ahiret.

داس *dâs* *F. a.* 1 orak, 2 iki yanı keskin ucu sivri silah, meç. **داس زرین** *dâs-i zerrîn* *F. a.* altın orak, yani: hilâl biçimindeki ay.

داسار *dâsâr* *F. a.* çağırıcı, tellâl, simsar.

داستار *dâstâr* *F. a.* yuk. *m. bk.*

داستان *dâstân* *F. a.* (*T. k. dili: dâsitân*) 1 tarih, 2 bir tarih olayını, bir kahramanlık öyküsünü, bir kahramanın başından geçenleri anlatan çoklukla manzum eser, hikâye.

داستان سرا *dâstân-serâ/serây* *F. a.* destan anlatan/okuyan kimse.

داسه *dâse* *F. a.* orak.

داشته *dâšte* *F. s.* yıpranmış, eskimiş (nesne).

داعی *dâi* *A. a.* 1 çağırıcı, yanına çekmeye çalışan, propaganda yapan, 2 sebep olan, yol açan. **olmak** yol açmak. 3 dua eden, el açıp yalvaran, duacı.

دایه *dâye* *A. a.* insanın bir şeye/bir konuya içten yönelmesine yol açan, insanı bir şeyin üstüne düşmeye yönelten hâl, eğilim: *d.-i tefavvuk* "üstünlük eğilimi".

داغ *dâğ* *F. a.* 1 kızgın demirle yapılan damga, iz, nişan, 2 unutulmayacak dercede şiddetli etki, başa gelen katlanılması güç bir olayın yürekte açtığı derin yara/bıraktığı iz: *dâğ-ı derûn* "gönül yarası".

داغ بر داغ *dâğ ber-dâğ* *F. a.* yara yara üzerine, yani: katmerli acı/üzüntü.

داغ بر دل *dâğ ber-dil* *F. s.* gönlü yaralı, çok üzüntülü (kimse).

داغدار *dâğ-dâr* *F. s.* çok üzüntülü, pek etkilenmiş (kimse).

داغ زن *dâğ-zen* *F. s.* damga vurucu (kimse).

دافع *dâfi* *A. s.* 1 savan, itip öteye süren, *zıddı: câzib* ve *جالب* *câlib*, 2 tıp geçiren, iyileştiren, savuşturan, savıp gideren: *dâfiu'l-emrâz* "hastalıkları giderici/iyileştirici", 3 fiz. öteye iten, itme gücü olan, *zıddı: câzib*, 4 (Yüce Tanrı için) sıkıntı ve rahatsızlıkları giderici.

دافعه *dâfia* *A. a.* (*kuvve-i dâfia*'dan kısaltma) hastalık ve mikroplara karşı direnme gücü, bağışıklık sistemi.

دافق *dâfik* *A. s.* hızla dökülen (su).

دال *dâl* *A. a.* *د* harfinin adı. Şekilce benzeri olan *ذ*'den farkını belirtmek için "noktasız" anlamında *mühmel* ile vasıflanır, "*dâl-ı mühmele*" diye anılır.

دال(ل) *dâl(l)* *A. s.* gösteren, işaret eden (nesne).

دام *dâme* *A. çekimli f.* sürekli olsun/ola. Dua sözlerinde geçer: *دام احلاله* *dâme iclâlühû* "Yüceliği sürekli olsun/Sürekli yüce olsun."

دام *dâm* *F. a.* 1 tuzak, fak, ağ: *dâm-ı murğ* "kuş tuzağı", 2 mec. hile, düzen.

داماد *dâmâd* *F. a.* güvey.

دامان *dâmân* *F. a.* 1 etek, giysinin alt kenarı: *pâk-dâmen*, *ter-dâmen* "eteğinde bulaşık olmayan, yani: namuslu, iffetli (kadın)", 2 dağ, yığın gibi yüksek yer-

lerin/şeylerin yere yakın/yere ulaşan bölümü: *d.-i kûh* "dağ eteği".

دامغه *dâmiğa* *A. a.* tıp kanı damla damla akıp duran yara.

دامگاه *dâmgâh/* *dâmgah* *F. a.* tuzak yeri, yani: dünya.

دامن *dâmen* *F. a.* etek. *bk. damân*.

دامن بوس *dâmen-bûs* *F. s.* etek öpme, etek öpücü/öpen.

دامن بوسی *dâmen-bûsi* *F. a.* etek öpme, etek öpmenin belirttiği nitelik.

دامن در میان *dâmen der-meyân* *F. z.* eteği belinde, yani: hizmete hazır durumda olan (kimse).

دامن گیر *dâmen-gir* *F. a.* eteğe yapışan, yani: hasım, davacı, düşman.

دامنه *dâmene* *F. a.* dağ eteği/çevresi.

دان *dân* *F. takı* Alet ve kap adları yapar: *âteşdân* "ateşlik, mangal", *cüzdân* "para çantası", *çâydan* "çay pişirme kabı, nemekdân" "tuzluk".

دان *dân* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bilen, bilir (kimse): *kadr-dân* "değer bilir", *nükte-dân* "nükte bilir, şakacı, şakadan anlar, esprili".

دانا *dânâ* *F. s.* bilen, bilici, bilgili: *merd-i dâna* "bilgili kişi".

دانیş *dâniş* *F. a.* 1 bilme, biliş, 2 bilgi.

دانیşگر *dânişger* *F. s.* bilen, bilgili (kimse).

دانشمند *dânişmend* *F. s.* (*T. k. dili: دانشمن*) *dânişman*, *dânişman*) bilgi sahibi olan, bilgili (kimse). *a.* ilim adamı, bilim insanı.

دانیşور *dânişver* *F. a.* bilgili kimse.

دانک *dânek* *F. a.* küçük tane, tanecik.

دانک *dânk* *F. a.* (*T. k. dili: دنک* *denk*) bir dirhem altıda biri değerindeki ağırlık ölçüsü.

داندنه *dânende* *F. s.* bilici, bilen (kimse): *dânende-i nikât* "incelikleri bilen".

دانه *dâne* *F. a.* (*T. h. dili: دانه* *dene*, *tene*) 1 arpa, buğday vb. gibi tahıl ürünü, 2 T.

mec. her türlü küçük boyda yuvarlak, çekirdek: *dâne-i hardel* "hardal tane-si", 3 *T.* saçma, tüfek mermisi, kurşun, 4 yemlik, tuzağa serpilene buğday vb.

چین *dâne-çin* *F. s.* tane toplayıcı/dev-şirici; yere saçılmış, döküntü hâlindeki küçük şeylerden yararlanan (kimse).

داو *dāv* *F. a.* satranç, dama, tavla gibi oyunlarda sıra.

داور *dāver* *F. a.* 1 (büyük harfle) yaratıklarına iyilikler bağışlayan, adaletli davranan Yüce Tanrı, 2 *mec.* adaletli hükümdar.

داوری *dāveri* *F. a.* hükümdarlık.

داهی *dāhi* *A. a.* üstün zekâlı kimse; kavrama, anlama, yeni şeyler bulma ve zor konularda çözüm üretme gücü engin, olağanüstü yetenekli kimse.

داهیة *dāhiye* *A. a.* yuk. m. bk.

داهیة *dāhiye* *A. a.* yıkım, büyük zarara ve acıya yol açan olay, belâ, âfet.

دائر *dâir* *A. s.* 1 dönen, 2 (ile) ilgili, ilişkili, bağlantılı olan.

دائر ما دار *dâiren mâ-dâr* *A. z.* çepeçevre.

دائرة *dâire* *A. a.* 1 çember, 2 devlet işleri görülen yer, resmi makam, 3 bu kuruluş ve birimlerin bulundukları yapı, 4 konut olarak kullanılan bir yapının bağımsız bölümleri, 5 *mus.* zilli def.-*dâire-i nisfünnehâr*

F. a. gökb. gün ortası dairesi, boylam.

دائم *dâim* *A. s.* 1 sürekli olan, sürüp giden, 2 var olan durumunu sürdüren, olduğu gibi kalan, değişmeyen. z. hep, sürekli, her zaman.

دائما *dâimâ* *T. z.* sürekli, hep, her zaman.

دائمی *dâimi* *F. s.* 1 sürekli olan, sonu olmayan, 2 süren, sürüp giden.

داین *dâin* *A. s.* (birine) borç veren, (birinden) alacaklı olan (kimse).

دایه *dâye* *F. a.* (T. طایه *taya*) 1 çocuk bakıcısı, dadı, 2 emzikli cariye, süt annesi.

دب *düb(b)* *A. a.* kuyruk.-*دب دبب-ی اکبر* *ekber* *F. a.* Büyükayı takımyıldızı, Yediyarlar.-*دب دبب-ی اصغر* *aşgar* *F. a.* Küçükayı takımyıldızı.

دبابه *debbâbe* *A. a.* kale duvarlarını delip oymak için kullanılan eski bir tür savaş aleti.

دبایج *debâbic* *A. ç. a.* ipek kumaşlar; bk. دیباج *dibâc*.

دباغ *debbâg* *A. a.* (T. k. dilî: طباق *tabak*) sepici, hayvan derilerini işleyip meşin, kösele hâline getiren kimse.

دباعت *dibâğat* *A. a.* sepicilik, tabaklık.

دباغ خانه *debbâg-hâne*, *dibâg-hâne* *F. a.* (T. k. dilî: طباقخانه *tabakhâne*) ham deri işlenen yer, deri imalâthanesi.

دبدبه *debdebe* *A. a.* 1 gürültülü patırtılı ses: *d.-i kûs* "kös gürültüsü", 2 göz kamaştırıcı görünüş, gösteriş, görkem, şatafat.

دبر *dübr*, *dübür* *A. a.* arka, art, kıç; zıddı: قبل *kubl*.

دبستان *debistân* *F. a.* mektep, okul.

دبور *debûr* *A. a.* batıdan esen yel, batı rüzgârı.

دبوس *debbûs* *A. a.* (T. k. dilî: طوبوز *topuz*) yuvarlak başlı, kısa saplı savaş aracı, gürz, bozdoğan.

دبوس *debûs* *F. a.* 1 topuz, 2 (gemide) kamara.

دبیر *debîr* *A. a.* yazıcı, yazı yazan, kâtip.

دبیر آسمان *debîri âsmân* *F. a.* göğün ikinci katında bulunan Utarid gezegeni.-

دبیر فلک *debîr-i felek* *F. a.* öncekine bk.

دبیرستان *debîristân* *F. a.* kalem odası, okul, mektep.

دثار *disâr* *A. a.* 1 üstlük, kaftan, 2 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "bürünmüş/çok" anlamında bir vasıflayıcı gibi kullanılmıştır: *merhamet-disâr* "çok merhametli".

دثور *düsûr* *A. a.* yok olma, silinme, izi kalmama, belirsiz olma.-*دثور القلب* *düsû-*

rû'l-kalb *A. a.* ilâhî isimlerin kalpten silinmesi.-*دثور النفس* *düsû-rû'n-nefs* *A. a.* her şeyi çabuk unutma hâli.

دجاجة *dücâce*, *decâce* *A. a.* tavuk.

دجال *deccâl* *A. a.* kıyametten önce ortaya çıkacağı söylenen yalancı ve bozguncu kimse. Bunun ortaya çıkışı kıyamet alâmetlerinden biridir.

دجی *dücâ* *A. ç. a.* karanlık. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

دحور *dühûr* *A. a.* kovma, yanından uzaklaştırma/giderme.

دخال *dehâlet* *T. a.* 1 (-e) girme, 2 (-e) sığınma.-*dehâlet* eylemek (-e) sığınmak.

دخان *duhân* *A. a.* 1 duman, 2 tütün.-*duhân* çekmek tütün içmek.

دخت *duht*, دختر *duhter* *F. a.* kız: *d.-i rez* "üzüm kızı", yani: şarap.

دختلر *duhtender* *F. a.* üvey kız.

دختره *duhtere* *F. a.* kızlık, bekâret.

دخل *dahl* *A. a.* 1 karışma, ilgili olma, 2 dokunma, kınama, incitme, 3 gelir, kazanç.-*dahl ü harc* *F. a.* gelir ve gider.

دخمی *dahme* *F. a.* 1 türbe, lahit, kabir: *d.-güşâ* "mezarcı, kabir çukuru açıcı", 2 erkek devenin kızgın olduğu mevsimde ağzından saçılan köpük, 3 *T.* yüksekte patlayıp aşağıya doğru rengârenk ışıklar saçan/bulunduğu yerde yakılarak havaya doğru rengârenk ışıklar püskürten bir tür donanma fişegi.

دخور *duhûr* *A. a.* küçülme, küçük düşme, hor ve zelil olma.

دخول *duhûl* *A. a.* 1 içeri girme, 2 (-in) içine girme.-*etmek içeri/(-in) içine girmek.*

دخولیه *duhûliyye* *T. a.* giriş ücreti, giriş izni/bileti parası.

دخیل *dahil* *A. s.* birinin koruma gölgesine sığınan, birinden esirgenme dileyen (kimse).

دخیلک *dahilek* *A. s.* "Sana sığındım" anlamında söz.

در *de(r)* *A. a.* hayır, iyilik: *li'llâhi derruhû* "Allah ödüllendirsün, ödülünü Allah versin" anlamında dua sözü, *lâ derre derruhû* "iş hayırlı olmasın" anlamında beddua sözü.

در *der* *F. a.* kapı.-*در سعادت* *der-i saâdet* *F. a.* İstanbul.

در *der* *F. takı* Türkçe'nin bulunma hâli eki *-de*'ye karşılıktır: *d.-enbâr* "ambarda".

در *der* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yırtan, yaran, parçalayan: *ci-ger-der* "ciğer parçalayan", *saf-der* "saf yaran", *perde-der* "perde yırtıcı", yani: utanmaz, arlanmaz, iffetsiz (kadın).

در *dür(r)* *A. a.* inci.-*در نا سفته* *dür-r-i nâ-süfte* *F. a.* 1 delinmemiş inci, 2 evlenmemiş kız, kızıoğlankız.-*در یتیم*

dür-r-i yetim *F. a.* 1) kabuk içinde tek olarak oluşan iri ve değerli inci, 2) Hz. Muhammed.

درا *derâ* *F. a.* çan, çingirak.

درای *derâ/derây* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) dırlayıp duran, bittevi söyleyen, çan çan eden (kimse): *yâve-derâ/derây* "durmadan boş sözler söyleyen, çene çalan, gevezelik eden (kimse)".

دراج *dürrâc* *A. a.* (T. k. dilî: طوراج *turaç*) keklige benzer güzel bir kuş.

درجه *derrâce* *A. a.* 1 eskiden üstü sığır gönüyle örtülü, tekerlekli, içindekiler tarafından bir düzenele hareket ettirilerek yavaş yavaş kale dibine sokulan bir tür savaş aracı, 2 *T.* bisiklet.

دراری *derâri* *A. ç. a.* parlak, ışıltılı şeyler; bk. دری *dürri*.

دراز *dirâz* *F. s.* uzun: *dûr ü dirâz* "uzun uzun, eni konu, uzun uzadıya, ayrıntılı olarak".

دراز دست *dirâz-dest* *F. s.* eli uzun, yani: ona buna sataşan/zarar veren/haksızlık eden, onun bunun huzurunu bozan (kimse).

dirâz-gûş *F. a.* uzun kulaklı, yani: tavşan.
dirâzi *F. a.* uzunluk.
der-âgûş *F. a.* kucaklama. -**der-âgûş etmek** kucaklamak.
derrâk *A. s.* kolay ve çabuk kavrayışlı, kavrayış ve anlayışı çok güçlü (kimse/akıl): *akl-i derrâk* "çabucak kavrayan akıl", *kuvve-i derrâk* "kolay ve çabuk kavrama gücü".
derâhim *A. ç. a.* dirhemler: *bk. درهم dirhem*.
dirâyet *A. a.* bilgililik, işbilirlik, beceriklilik.
derâyende *F. s.* çan çan eden, dırlayıp duran (kimse).
derbâr *F. a.* 1 ev, konut, 2 avlu, açıklık, 3 kabul salonu.
derbân *F. a.* kapıcı. -**derbân-ı felek** *F. a. mec.* güneş/ay.
der be-der *F. s.* kapı kapı gezen, dilenerek yaşayan, serseri.
derbend *F. a. (T. h. dili: دروند der-vend, دورن devren)* 1 sınır boylarındaki küçük savunma yeri, küçük kale, 2 dağın yüksek yerlerindeki dar geçit, boğaz, 3 geçitlerde gözcülük etmek üzere bulunan küçük birlik.
derbendât *T. a.* derbentler.
der-piş *F. z.* önde, önünde. -**der-piş etmek** öne/ileri koymak, önde tutmak, öngörmek.
der-hâl *F. z.* o anda, hemen, vakit geçirmeksizin.
der-hor/har *F. s.* uygun, yerinde, yaraşık.
derc *A. a.* 1 (-i) araya sokma, (-e) yer verme, (-i) (-in) içine koyma, (-e) de yer verme. -**derc etmek** (-i) (-in) içine koymak, 2 hattatların yazı çalışması örneklerini barındıran dürülmüş kâğıt, meşk tomarı.

dürc *A. a.* kutu: *d.-i dürc* "inci kutusu". -**dürc-i teng** "dar kutu, yani: sevgilinin ağzı".
dürece *A. a.* merdiven.
derece *A. a.* 1 yukarı çıkacak basamak; zıddı: **dereke**: *derece-i süllem* "merdiven basamağı", 2 birbirini izleyen yüksekliklerin aşağıdan yukarıya doğru giden sırası, aşama, 3 ölçü, sıra, mertbe: *derece-i bâlâ* "yüksek sıra/mertbe" 4 kısım, bölüm, 5 bir çemberin 60'ta birine eşit olan açısı birimi, 6 gökb. açı değeri bakımından yıldızların yörüngelerinin 360'ta biri. [Bu sayı sonra 12 burca bölünmüş ve her burç açısı otuz derece sayılmıştır. Her derece altmışar dakika, her dakika altmışar saniye ve her saniye altmışar sâ-lisedir.] -**derece derece** *z.* yavaş yavaş, basamak basamak, birer birer.
dürce *A. a.* kutucuk, küçük hokka: *d.-i dürc* "inci kutusu".
diraht *F. a.* ağaç: *d.-i ömr* "ömür ağacı".
dirahş *F. a.* ışık, parıltı.
dirahşân *F. s.* ışıklı, parıltılı, ışık saçan, ışıltılı, ışıltılı, parıl parıl parlayan: *mıhr-i dirahşân* "ışık saçan güneş".
derd *F. a.* 1 üzüntü, acı, keder, 2 tasa, kaygı, içte duyulan huzursuzluk: *d.-i dil* "gönül huzursuzluğu".
dürd *F. a.* tortu, çöküntü.
dür-dâne *F. a.* inci tanesi.
der-dest *F. s.* elde, tutulmuş, gereği yapılmak üzere ele alınmış/geçirilmiş (kimse/iş).
derdmend *F. s. (T. k. dili: derdi-mend, derdümen)* dertli, derde düşmüş, dert sahibi (kimse).
derdnâk *F. s.* 1 dertli, 2 kaygılı.
dürer *A. ç. a.* iri inciler; *bk. دُرره dürrer*.
derz *A. a.* 1 yiv, (giysideki) dikiş yeri, 2 taş/tuğla ile örülmüş duvarlarda taş

ve tuğla aralarında kalan boşlukların harçla doldurulup mala ile düzeltilmesiyle oluşan düzgün kabartı, çizgi.
der-zencir *F. s.* zincirde, zincirle bağlı. -**der-zencir etmek** zincirle bağlamak.
derzi *F. a. (T. k. dili: ترزی terzi)* elbise diken kimse.
ders *A. a.* 1 bilgi edinme, bir konuda bilgi sahibi olmak için okuma, belleme, 2 *mec.* yararlı sonuç, kazanç, pay, hisse. -**ders almak** okumak, öğrenmek için bilgi edinmek. -**ders vermek** bilgi aktarmak, okutmak. -**ders-i ibret** *F. a.* insanın gözünü açan/insanda göz açıklığı sağlayan sonuç, us payı. -**ders-i âm** *F. a.* 1) eskiden müderrislerin camilerde verdikleri, isteyen herkesin katılabildiği, halka açık ders, 2) bu tür ders veren hoca.
dürüst *F. s.* 1 doğru, yerinde, uygun: *fıkr-i dürüst* "doğru düşünce", 2 sağlam, sağ salim, kusur ve eksikliği olmayan, bütün: *ten-dürüst* "bedeni sağlam, bedence kusursuz ve güçlü".
dürüş *F. s.* sert, kaba, katı: *suhan-i dürüş* "sert/kaba söz".
dir *A. a.* zırh, demir/çelik halkalarla örülmüş savaş gömleği.
der-uhde *F. s.* üste alınmış, üstlenilmiş (iş).
direfş *F. a.* sancak, bayrak. -**direfş-i gâviyânî** *F. a.* İran mitolojisinde "Gâve" adlı demircinin deri önlüğü. Elebaşılık ettiği isyanda iş önlüğünü sancak gibi kullannasına dayanır.
derk *A. a.* 1 (-i) anlama, (-i) kavrama, (-e) akıl erdirmeye, (bir şeyin) gerçekliğine ermek için kafa yorma: *derk-i hakâyık* "gerçekleri anlama/kavrama". -**derk eylemek** anlamak, akıl erdirmek. 2 en aşağı kat, dip.

derekât *A. ç. a.* en alt basamaklar/en aşağı tabakalar; *bk. dereke*.
derkâr *F. s.* işte, işte olan, işin içinde yer alan, belli, besbelli, apaçık.
dergâh *F. a.* 1 Yüce Tanrı'nın katı/huzuru: *dergâh-ı İlâhî*, 2 *mec.* hükümdarların, büyük adamların yanı ve bulundukları yer, 3 bir tarikatın şeyhi ve dervişlerinin oturdukları yer, tekke.
dürger *F. a. (T. k. dili: دولگر dülger)* yapının kapı ve pencere dışındaki ahşap kısımlarını yapan usta, ağaç ustası, marangoz, *bk. درودگر dürüdger* ve *دروگر dürüger*.
der-kenâr *F. a.* 1 kucağa/kucakta, 2 bir yazının altına/kenarına düşülen not. -**der-kenâr etmek** 1) (birini) kucaklamak, kucağına almak, 2) bir yazının/mektubun altına/kenarına not düşmek.
dergeh *F. a. bk. dergâh*.
dereke *A. a.* 1 aşağı inilen basamak: *d.-i mirkât* "merdivenin en alt basamağı", 2 en aşağı kat: *d.-i cehennem* "cehennemin en alt katı".
direm *F. a.* 1 madeni para, 2 (eskiden) okkanın dört yüzde biri, 3 (daha sonra) kilonun binde biri; eski dirhemden aşağı yukarı üçte biri.
dermân *F. a.* 1 ilaç, iyileştirici araç/madde, 2 güç, dayanma gücü, dayanıklılık, takat.
dermandegî *F. a.* âcizlik.
dermandegân *F. ç. a.* bitkinler, âcizler, zavallılar.
der-mânde *F. s.* kapıda kalmış, yani: bitkin, kesilmiş, gücü tükenmiş.
der-meyân *F. a.* 1 arada, ortada, orta yerde, 2 halk içinde, uluorta. -**der-meyân etmek** ortaya getirmek/koy-mak, göz önüne sermek.
deren *A. a.* (el, üst baş) kirli olma.
derende, **derrende** *F. s.* yırtıcı (hayvan): *şîr-i derende* "yırtıcı aslan".

direng *F. a.* 1 yavaşlık, durgunluk, 2 durma, eğlenme, 3 dinlenme, huzur, istirahat.

direv *F. a.* ekin biçme, biçim, hasat,

direvger *F. a.* orakçı, ekin biçen kimse.

dervâze *F. a.* açık duran, gerek duyulmadıkça kapanmayan büyük kapı. - **dervâze-i gûş** *F. a. mec.* kulak deliği. - **dervâze-i nûş** *F. a. mec.* ağız.

dürûd *F. a.* 1 övgü, dua, 2 selâm, esenlik dileği.

dürûdger *F. a.* ağaç ustası, marangoz; *bk.* **dürûger** ve **dürger**.

dürûz *A. ç. a.* yivler, dikiş yerleri; *bk.* **derz**: *benâtü'd-dürûz* "yiv kızları, yani: *mec.* giysilerin dikiş yerlerinde yuvalanan bitler".

dürûs *A. ç. a.* dersler; *bk.* **ders**. **dürû'** *A. ç. a.* zırhlar, savaş gömlekleri; *bk.* **der**.

dürûğ *F. a.* yalan. - **dürûğ-u maslahat-âmiz** *F. a.* ara bulmak, iki kişiyi barıştırmak için söylenen yalan.

dürûğ-zen *F. s.* yalancı (kimse).

dürûgger *F. s.* yuk. *bk.*

dürûği *F. s.* yalan kabilinden, yalan gibi olan.

dürûger *F. a. bk.* **dürger**.

derûn *F. a.* 1 iç: *d-i sefine* "geminin içi", 2 kalp, gönül: *derd-i derûn* "kalp ağrısı, gönül üzüntüsü".

derûnî *F. s.* içten gelen, gönülden yükselen, yürekte kopan: *âh-ı derûnî* "yürekte kopan/gönülden yükselen ah".

dervîş *F. a.* 1 yoksul, dilenci, 2 tas. herhangi bir tarikata girmiş kimse, 3 tas. dünyadan yüz çeviren, vaktini yalnızca dua ve ibadetle geçiren, olanca benliğiyle Tanrı'ya yönelmiş kimse.

dere, derre *F. a.* 1 iki dağ arasındaki açık ve çukur yer, 2 dağlarda sel sularının aktığı yarı, yatak, 3 ırmakçık, çay. - **dere-i âsmân** *F. a.* saman yolu, saman uğrusu.

dirre *A. a.* kırbaç.

dürre *A. a.* iri inci.

derhem *F. s.* karışık, dolaşık, karıma; buruşuk. *a.* incinme, kırılma. - **olmak** incinmek, kırılmak.

dirhem *A. a.* eski okkanın dört yüzde biri. Yetmiş adet orta boy arpanın ağırlığına denk bir ağırlık ölçüsü idi; *bk.* **derm**.

deri *F. s.* dereyle ilgili ve ilintili, derede olan/yaşayan: *kebk-i deri* "dere kekligi".

derî *F. a.* eski Farsça'nın sarayda konuşulan doğru ve güzel şekli, saray Farsçası.

dürri *F. s.* parlak, parıltılı, ışıltılı: *kevkeb-i dürri* "parlak yıldız".

deryâ *F. a.* deni. - **deryâ-yi ahzar** *F. a. mec.* gök, gökyüzü. - **deryâ-yi la'l** *F. a. mec.* şarap küpü/fıçısı.

deryâ-bâr *F. s.* deniz gibi coşan, coşkun tabiatlı (kimse). *a.* deniz kenarındaki ülke.

deryâbend *F. a.* liman.

deryâ-dil *F. s.* yüce gönüllü, sabırlı, dayanıklı, hoşgörülü (kimse).

deryâ-keş *F. a.* ve *s.* çok içki içen, bekri.

deryâ-nûş *F. a.* ve *s.* yuk. *bk.*

deryâçe *F. a.* küçük deniz, büyük göl.

derîçe *F. a.* 1 iki kanatlı büyük kapılarda kanatlardan birinin içine yerleştirilmiş, insan girip çıkmasına elverişli küçük kanat, 2 pencerelerdeki açılır kapanır kanat, pencere kanadı.

deride *F. s.* yırtılmış, yırtık. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *per-*

de-deride, nikâb-deride *mec.* "yolsuz, iffetsiz kadın".

deride-dehen *F. s.* 1 boşboğaz (kimse), 2 acı konuşan, incitici söz söyleyen (kimse).

diriğ *F. a.* esirgeme: *bi-diriğ* "bol, bol bol, esirgenmemiş". *ünl.* vah vah, yazık!

dirigâ *F. ünl.* yazık, yazıklar olsun!

deryûz *F. a.* dilencilik.

deryûze *F. a.* yuk. *bk.*

deryûzeger *F. a.* dilenci.

düzd *F. a.* hırsız.

düzd *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) çalan/çalıcı: *dil-düzd* "gönül çalıcı".

dizdâr *F. a.* kale muhafızı.

düzdide *F. s.* çalınmış: *nigâh-ı düzdide* "çalmaca bakış, göz ucuyla bir anlık bakış".

desâtir *A. ç. a.* 1 not defterleri, 2 kopyalar, örnekler, modeller; *bk.* **destûr**.

dessâs *A. s.* çok kandırıcı, çok hileci (kimse).

desâis *A. ç. a.* kandırmacalar; *bk.* **desise**.

dest *F. a.* el.

destâr *F. a.* sarık.

destâr-bend *F. a.* ve *s.* sarık sarıran, başı sarıklı.

destârçe *F. a.* mendil, yağlık.

destâseng *F. a.* sapan.

dest-âmûz *F. s.* yavru iken beslenip ele alıştırmış (avcı kuş).

destân *F. a.* düzen, dolap, oyun, hile.

destân-zen *F. s.* hileci, oyuncu, düzenbaz (kimse).

dest-âviz *F. a.* küçükten büyüğe sunulan armağan, küçük ve değersiz hediye.

dest-bâz *F. a.* tavla, satranç gibi oyunlarda taşı düşünmeden, hemen oynayan/süren oyuncu.

dest be-dest *F. a.* el ele, el sıkışıp anlaşarak yapılan peşin satış.

dest-bürd *F. a.* üstünlük, baskınlık, galebe.

dest-bûs *F. a.* el öpme.

dest-bûsi *F. a.* el öpmek eylemi.

dest-hoş *F. a.* oyuncak.

dester *F. a.* aş. *m. bk.*

dest-res *F. s.* (-i) elde etmiş, (-i) ele geçirmiş, (-e) erişmiş (kimse). - **dest-res olmak** elde etmek, erişmek.

destere *F. a.* (*T. k. dili:* *testere*) el bıçaksı, testere.

destek *F. a.* 1 küçük el, elcik, 2 pamuk eğirme aleti, iğ, kirmen, 3 *T.* kapı açılmaması için arkasına konulan ağaç, payanda, dayak.

destgâh *F. a.* (*T.* *dezgâh*, *ترکاه*) 1 iş yeri, 2 bez, çul vb. dokuma aleti, 3 bir iş yapan/bir şey üreten sanatkârların önlerindeki genişçe tahta/ masa, 4 kahve, meyhane gibi yerlerdeki hizmet masası, büfe, 5 gemi yapılan yerlerde omurganın oturtulduğu tahta altlık, kızak.

destgeh *F. a.* yuk. *m. bk.*

dest-gir *F. s.* yardımcı, el uzatıcı, arka çıkıcı, koruyucu.

dest-mâl *F. a.* el silecek bez, mendil.

dest-mâye *F. a.* anapara, sermaye.

dest-mûzd *F. a.* ayak teri, bahşiş.

destvân *F. a.* **destvâne** *F. a.* el-diven.

destûr *F. a.* 1 yol verme, bırakma; *eşanl.* *اذن* *izn*, *رخصت* *ruhsat*. 2 (-i) işten çıkarma, 3 yol, yol yordam; *eşanl.* *اصول* *usûl*, *طرز* *tarz*, 4 ayrıcalık; *eşanl.* *امتياز* *imtiyâz*.

düstûr *F. a.* 1 kanun kitabı/mecmuası, 2 bir şeyle ilgili temel kural,

3 (kanunlara ve kurallara bağlı davranmak zorunda olmaları yönünden) vezir, bey, yüksek rütbeli yönetici. - دستور العمل *düstûrîl-amel* A. a. hükümleri göz önünde bulundurulacak kanun/kural.

دسته *deste* F. a. 1 (çeşitli alet ve kap kaçakta) tutma yeri, sap, kulp, 2 demet.

دسته چوب *deste-çûp* F. a. çomak, sopa.

دسته سنگ *deste-seng* F. a. boya ezmekte kullanılan taş, boyacı mühresi.

دستی *desti* F. a. kulplu, emziksiz, topraktan yapılmış, içine su, şarap vb. sıvı konulan kap.

دستیار *destyâr* F. s. yardımcı.

دستیاری *destyârî* F. a. yardımcılık.

دستینه *destine* F. a. el bileziği.

دسکیره *deskere* F. a. (T. k. dili: تسکرة *teskere*) 1 hasta taşımak için kullanılan dört kollu geniş tahta, sedye, 2 yapılarda tuğla, harç vb. taşımak için kullanılan dört kollu gereç.

دسم *desem* A. a. çerviş yağı.

دسیسه *desise* A. a. düzen, oyun, dolap, hile.

دسیسه کار *desisekâr* F. s. oyuncu, dubaracı, hileci (kimse).

دشت *deşt* F. a. kır, ova, çöl.

دشمن *düşmân* F. a. (T. k. dili: دشمن) 1 kötülük düşünen, kötülük etmek isteyen kimse; *دوست* *dost*, 2 bir devlete karşı kötü niyetleri olan devlet.

دشمن *düşmen* F. a. (T. k. dili: دشمن) *yuk. m. bk.*

دشمن کাম *düşmen-kâm* F. s. istek ve dileği düşmanın isteğiyle ve dileğiyle uyuşan (kimse).

دشنام *düşnâm* F. a. sövme, sövüp sayma.

دشنه *deşne* F. a. hançer. - دشنه صبح *deşne-i subh* F. a. tan yeri ağarırken ufka yayılan ışık demeti. - دشنه لاری *deşne-i Lârî* F. a. Lâr işi hançer.

دشوار *düşvâr* F. s. güç, zor: *emr-i düşvâr* "güç iş".

دعاء *duâ*, دعا *duâ* A. a. 1 el açıp yalvararak Yüce Tanrı katından iyilik, yardım ve esenlik dileme, 2 bu amaçla okunan çeşitli ayetler, hadisler ve düzenlenmiş sözler.

دعوات *duât* A. ç. a. çağırıcılar, davet ediciler; *bk. داعی* *dâî*.

دعا خوان *duâ-hân* F. a. dua edici/okuyucu kimse.

دعامه *diâme* A. a. kalın direk, payanda, destek.

دعوی *deâvî* A. ç. a. davalar; *bk. دعوى* *da'vâ*.

دعائم *deâim* A. ç. a. payandalar, dayaklar, destekler; *bk. دعامه* *diâme*.

دعوت *da'vet* A. a. 1 çağırma, çağrı, 2 şölen, ziyafet, yeme içme ve eğlenme toplantısı, 3 dua: *müstecâbü'd-da've* "duast makbul olan kimse".

دعوتیه *da'vetiyye* T. a. davet yazısı/kâğıdı, 2 davet için gelene verilen bahşış.

دعوى *da'vâ* A. a. 1 hakkını aramak için mahkemeye başvurma, 2 bir mahkemede yapılan haklılık tartışması, haklaşma, 3 çözümü istenen şey, sorun, mesele, 4 ileri sürülen ve doğruluğu savunulan yanlış görüş ve düşünce.

دغا *değâ* A. a. 1 oyun, hile, kötülük, 2 yarancı, oyuncu, güvenilmez (kimse).

دغدغه *dağdağa* A. a. sıkıntı, kaygı, tasâ, şaşkınlığın yol açtığı iç karışıklığı, telâş.

دغال *dağal* F. a. 1 hile, oyun, düzen, dubara, 2 kötülük.

دغلباز *dağal-bâz* F. s. hileci, dubaracı, düzenbaz.

دف *def(f)* A. a. (T. k. dili: دف *tef*) "daire" denilen musiki aleti. Çoklukla okuyucular kullanır.

دفاتر *defâtir* A. ç. a. defterler; *bk. دفتر* *defter*.

دفائن *defâin* A. ç. a. gömüler, defineler; *bk. دفینه* *define*.

دفتر *defter* A. a. birbirine tutturulmuş yapraklardan oluşan, çoğunlukla dik dörtgen biçimindeki kâğıt destesi. - دفتر اعمال *defter-i a'mâl* F. a. bir kimsenin bütün iyi ve kötü işlerinin yazıldığı defter. - دفتر خاقانی *defter-i hâkânî* F. a. emlak kayıtlarını ihtiva eden defterlerin saklandığı yer.

دفتر خانه *defter-hâne* F. a. *yuk. m. bk.*

دفتری *defteri* F. s. defterle ilgili ve ilişkili, defterde olan. a. defterci.

دفتین *deffeteyn* A. ikili ç. cildin iki yanı.

دفع *def* A. a. 1 (-i) savma, (-i) giderme: *d.-i belâ* "belâyı savma", 2 duyulan sıkıntıyı giderme: *d.-i hâcet* "aptes bozma, sidiği/dışkıyı dışarı atarak duyulan sıkıntıyı giderme", 3 savulma, çekip gitme. - *def* olmak çekip gitmek.

دفعات *defeât* A. ç. a. kezler, kereler; *bk. دفعه* *def'a*.

دفعه *def'a* A. a. kez, kere: *def'a-i ulâ* "birinci kez".

دفن *defn* A. a. (-i) çukura koyup üstünü örtme, (ölüyü) gömmek.

دفعه *deffe* A. a. yan, yüz. (Kitap cildinin iki yanı için kullanılır.)

دفعین *defin* A. s. gömülmüş, gömülü (kişi/nesne).

دفعینه *define* A. a. 1 gömülü para, altın vb. değerli şeyler, gömü, 2 *mec.* pek değerli olduğu hâlde dışarıdan bakıldığında anlaşılmayan, gizli değeri olan kişi/mal.

دق *dak(k)* A. a. (T. k. dili: طاق *tak*) çalma, vurma: *d.-ı bâb* "kapıyı çalma".

دق *dık(k)* A. a. ince ağrı.

دقاق *dikâk, dükâk* A. a. ufak parça, kırıntı.

دقایق *dakâyık* A. ç. a. incelikler, anlaşılması ve çözülmesi güç konular/noktalar; *bk. دقیقه* *dakika*.

دقت *dikkat* A. a. 1 incelik: *d.-i nazar* "bakış inceliği", 2 zihin yorarak ve ya-

kın ilgi duyarak bakma: *nazar-i dikkat* "uzun uzadıya gözden geçirme, yakın ilgi gösterme, derinden inceleme.

دقیق *dakik* A. s. ince: *fikr-i dakik* "ince düşünce". a. toz hâline getirilmiş şey, un.

دقیقه *dakika* A. a. anlaşılması çok dikkat gerektiren, güç konu/ince nokta.

دقیقه دان *dakika-dân* F. s. ince meseleleri, anlaşılması güç noktaları bilen (kimse).

دقیقه سنج *dakikasenc* F. s. güç şeyleri, incelikleri akıl terazisinde ölçüp tartan (kimse).

دقیقه شناس *dakikaşinâs* F. s. anlaşılması güç konuları, nesne ve oluşların inceliklerini bilip tanıyan (kimse).

دک *dek* T. a. oyun, tuzak, hile. *deke* düşmek oyuna gelmek, tuzağa düşmek.

دکاکین *dekâkin* A. ç. a. dükkânlar, *bk. دکان* *dükân*.

دکان *dükân, dükân* A. a. çarşıda, pazarda çeşitli eşya satılan kapalı yer.

دکانچه *dükânçe* F. a. küçük dükkân.

دل *dil* F. a. yürek, gönül.

دل آرا *dil-ârâ* F. s. ve a. 1 gönül bezeyici, sevgisi gönül için süs olan, yani: gönül verilen, sevilen, 2 güzel, değerli, beğenilen, değerli bulunan.

دل آرام *dil-ârâm* F. s. ve a. gönle huzur verici.

دل آزار *dil-âzâr* F. s. gönül incitici (kimse).

دل آزرده *dil-âzürde* F. s. gönlü kırılmış, incinmiş (kimse).

دل آشوب *dil-âşûb* F. s. ve a. gönlü alt üst edici, iç huzurunu bozucu.

دل افروز *dil-efrûz* F. s. gönlü aydınlatıcı, gönle ferahlık verici (söz/yer).

دل افکار *dil-efgâr* F. s. ve a. gönlü yaralı, âşık.

دلاک *dellâk* A. a. (T. k. dili: تلاق *tellak*) hamamlarda müşterileri keseleyip yıkayan kimse.

دل آگاه *dil-âgâh* F. s. iç gözü açık, kalbi uyanık (kimse).

دلّال *delâl* A. a. naz, cilve, oynaklık, kırtış.

دلّال *dellâl* A. a. (T. k. dili: *tellâl*)

1 alışverişte alıcıyla satıcı arasında aracılık eden kimse, 2 satılacak şeyi yüksek sesle duyurarak satan kimse.

دلّال *delâlet* A. a. 1 yol gösterme, kılavuzluk etme, 2 anlatma, gösterme, ... anlamına gelme, 3 belirti, gösterge, işaret.

دل آفر *dil-âver* F. s. ve a. yürekli, yiğit, korkusuz, gözü pek.

دل آویز *dil-âvîz* F. s. ve a. gönlün kapıldığı, gönlü kapıp alan.

دلّال *delâil* A. ç. a. deliller; bk. **delil**.

دلیر *dil-ber* F. s. ve a. gönlü alan, gönlü alıp götüren.

دلbeste *dil-beste* F. s. ve a. gönlü bağlanmış, tutkun, âşık.

دل پذیر *dil-pezir* F. s. gönlün benimsediği, gönle hoş gelen (nesne).

دل پسند *dil-pesend* F. s. gönlün beğendiği/hoşlandığı (kimse/nesne).

دل تنگ *dil-teng* F. s. gönlü dar, yani: can sıkı, üzüntülü, gamlı, kederli (kimse).

دلجو *dil-cû*/دجوی *dil-cûy* F. s. gönlün aradığı/istediği (kimse/nesne).

دلخراش *dil-hırâş* F. s. gönlü tırmalayıcı, yani: kalbe acı/ıstırap verici (çığıltı/ses vb.).

دلخسته *dil-haste* F. s. gönlü hasta, yani: dertli, derde düşmüş (kimse).

دلخواه *dil-hâh* F. s. gönlün istediği, gönlü isteği/arzusu olan (nesne).

دلخون *dil-hûn* F. s. gönlü kanlı, yani: çok üzüntülü (kimse).

دل داده *dil-dâde* F. s. ve a. gönlü vermiş, âşık.

دلدار *dil-dâr* F. s. ve a. gönle hükmedici, sevgili.

دلّدل *düldül* A. a. Hz. Peygamber'in, damadı Hz. Ali'ye armağan ettiği kır at. s. düldül gibi çabuk ve çevik (at).

دلدوز *dil-dûz* F. s. ve a. gönlü delici, yani: kalbe acı verici.

دلربا *dil-rübâ* F. s. ve a. gönlü kapıcı.

دلریش *dil-rîş* F. s. gönlü yaralı, dertli, kahırlı (kimse).

دل ساز *dil-sâz* F. s. gönlü yapıcı, kalbe ferahlık verici (kimse/nesne).

دلستان *dil-sitân* F. s. ve a. gönlü ele geçirci, gönlü kapıcı.

دل سوخته *dil-sûhte* F. s. gönlü yanmış (kimse).

دل سوز *dil-sûz* F. s. gönlü yakıcı (kimse).

دلشاد *dil-şâd* F. s. sevinçli, sevinmiş (kimse).

دلشده *dil-şûde* F. s. ve a. gönlü gitmiş, gönlünü kaptırmış (kimse).

دلشکار *dil-şikâr* F. s. ve a. gönlü avlayıcı (güzel).

دلشکاف *dil-şikâf* F. s. gönlü yaralayıcı (söz/güzel vb.).

دلشکسته *dil-şikeste* F. s. gönlü kırık (kimse).

دلشکفته *dil-şüküfte* F. s. gönlü açılmış, yani: istekli, şevkli (kimse).

دل فروز *dil-fürûz* F. s. bk. **دلفروز**.

دل فرب *dil-firib* F. s. ve a. gönlü aldatıcı (güzel).

دل فگار *dil-figâr* F. s. bk. **دلفگار**.

دلک *delk* A. a. 1 eski, yırtık pırtık giysi, 2 dervişlerin giydiği eski ve yamalı hırka.

دلک پوش *delk-pûş* F. s. yırtık pırtık ve yamalı hırka giyen (derviş).

دلک *delk* A. a. sürme, ovuşturma.

دل کداز *dil-güdâz* F. s. gönlü eritici, yani: gönle acı verici, yürek yakıcı (söz/davranış vb.).

دلکش *dil-keş* F. s. gönlü çekici (güzel/ses/nesne).

دلکشا *dil-güşâ* F. s. iç açıcı, ferahlık verici (yer).

دلگیر *dil-gîr* F. s. 1 gönlü tutan/ele geçiren, gönle yerleşip kalan (güzel/sevgi vb.), 2 gücenmiş, incinmiş (kimse).

دل مرده *dil-mürde* F. s. gönlü ölmüş, yani: duygusuz (kimse).

دل نشین *dil-nîşîn* F. s. gönle yerleşen, gönlü yer edinen, gönlüde oturan (sevgi/sevgili).

دل نواز *dil-nûvâz* F. s. gönlü okşayıcı, gönlü hoş edici (söz/davranış/tavır vb.).

دلو *delv* A. a. 1 kova, 2 on iki burçtan birinin adı. [Güneş bu burca ikinci kânunun sekizinci günü girer.]

دلوه *delve* A. a. kova.

دلیر *dilir* F. s. yürekli, gözü pek, yiğit, cesur.

دلیرانه *dilirâne* F. s. ve z. yiğitçe, yiğide yakışır yolda ve biçimde.

دلّیل *delil* A. a. 1 kılavuz, yol gösterici, 2 bilinmeyen bir şeyin bilinmesini sağlayan, bilinen bir şeyin de ne ve nasıl olduğunu göstermeye yarayan aracı, doğru iz, sağlıklı belirti.

دم *dem* A. a. kan.

دم *dem* F. a. 1 nefes, soluk: *d.-i vâpesîn* "son nefes", *Mesihâ-dem* "Hz. İsa gibi nefesi diriltici olan".-**dem** *urmak/vurmak* (-den) söz etmek, (-den) söz açmak, boş sözlerle iddiada bulunmak.

2 an, vakit, zaman.-**dem** *çekmek* içki içmek, içki içerek vakit geçirmek.

دُم *düm* F. a. kuyruk.

دماء *dimâ'*, **دما** *dimâ* A. a. kanlar; bk. **دم**.

دمادم *demâdem* F. z. sürekli, hep, her vakit.

دمار *demâr* A. a. ölüm.

دمار آور *demâr-âver* F. s. düşmanını öldüren, intikam alan (kimse).

دماغ *dimâğ* A. a. 1 beyin, 2 *mec.* zihin, bilinç, 3 *mec.* anlayış, kavrayış.

دمان *demân* F. a. 1 sevinçten/öfke ve kızgınlıktan bağırıp çağırma, 2 azgın

bir şekilde, kudurmuşça saldırma. s. 1 çığına dönmüş: *pil-i demân* "çığına dönmüş fil", 2 coşkun, azgın, kabarıp coşmuş, önüne gelen her şeyi sürükleyip götüren: *seyl-i demân* "azgın sel".

دم بدم *dem be-dem* F. z. hiç ara ermeksizin, ardı sıra, anbean.

دم بسته *dem-beste* F. s. nefesi tutulmuş, soluğu kesilmiş, susmuş, tutulup kalmış: *bülbül-i dem-beste* "susmuş, sesi soluğu kesilmiş bülbül".

دمچه *dümçe* F. a. kısa kuyruk.

دمدار *dümdâr* F. a. (T. k. dili: *dündâr*) arkadan gelen asker, artçı.

دمدمه *demdeme* F. a. 1 aldatma, kandırma, baştan çıkarma, 2 ün, nam, şöhet, 3 davul, kös, 4 kavga, kargaşa.

دم ساز *dem-sâz* F. a. arkadaş, yoldaş, dost.

دمع *dem'* A. a. gözyaşı.

دمعان *dem'ân* A. a. ağzına kadar, silme dolu kap: *kadeh-i dem'ân* "silme dolu kadeh".

دمعه *dem'a* A. a. bir damla gözyaşı.

دمکذار *dem-güzâr* F. s. (bir şekilde) vakit geçiren (kimse).

دمکش *dem-keş* F. s. neyzenlerin sürekli üfölenleri; bülbül, kanarya gibi kuşların sürekli ötenleri, özellikle de avurdunu kabartıp durmadan kendine has bir ses çıkaran bir tür güvercin için kullanılır.

دمل *dümel, dümmel* A. a. büyük kan çıbanı.

دمن *dimen* A. ç. a. süprüntüler; bk. **دمنه**.

دمنده *demende* F. s. 1 haykırarak /kükreyerek saldıran (hayvan): *şîr-i demende* "kükreyerek saldıran aslan", 2 soluk veren, üfleyen: *ney-demende* "ney üfleyen".

دمنه *demne, dimne* F. a. çakal.

دمنه *dimne* A. a. süprüntü, çer çöp yığını.

دموع **dümû'** A. ç. a. gözyaşları; bk. دمع **dem'**.

دموی **demevî** F. s. 1 kanla ilgili, kandan kaynaklanan; *harâret-i deme'vî* "kandan kaynaklanan sıcaklık", 2 kanı baskın: *demevî-mizâc/demeviyyü'l-mizâc* "mizacında kan özellikleri baskın olan, sıcak ve yaş tabiatlı, kanlı canlı, coşkun, heyecanlı (kimse)", 3 çok kan toplanması türünden.

دمه **deme** F. a. körük.

دمیده **demide** F. s. gelişmiş, yetişmiş, büyümüş (fidan vb.): *nev-demide* "yeni bitmiş, yeni büyümüş".

دناست **denâset** A. a. kirlilik, kir pas içinde oluş.

دناتیر **denânîr** A. ç. a. altınlar, altın paralar; bk. دينار **dinâr**.

دنات **denâet** A. a. alçaklık, düşüklük, kötü huyluluk, soysuzluk.

دنبال **dünbâl**, دنباله **dünbâle** F. a. kuyruk: *kevkebi dūnbâle-dâr* "kuyruklu yıldız".

دنباله رو **dūnbâle-rev** F. s. birine uyan, birinin ardı sıra giden (kimse).

دندان **dendân** F. a. diş.

دندان مزد **dendân-müzd** F. a. diş kirası.

دندان **dendâne** F. a. (tarak, çark, testere vb. gibi çentikli şeylerde) sivri çıkıntı.

دندنه **dendene** F. a. yavaş sesle kendi kendine söylenme, mırıldanma: *d-i fertût* "çok yaşlı, bunamış birinin kendi kendine söylenip durması".

دنس **denes** A. a. kir, kir pas.

دنس **denis** A. s. kirli, paslı (*nesne/söz/görüş* vb.).

دنك **deng** F. s. şaşkın, aklı dağılmış, ne yapacağını bilemez duruma gelmiş (kimse).

دنی **denî**, دن **denî** A. s. alçak, değersiz, seviyesiz: *dünyâ-yi denî* "alçak dünya".

دنیه **denie** A. s. eksiklik, leke, kınanacak hâl ve davranış, ayıp.

دنیا **dünyâ** A. a. üzerinde yaşadığımız gezegen, cihan, âlem; *zıddı: آخرت âhîret: ehl-i dünyâ* "1) dünyalı, dünya üzerinde yaşayan, 2) dünyaya çok değer veren, ahireti düşünmeyen".

دنیا پرست **dünyâ-perest** F. a. ve s. dünyaya tapıcı, dünya malına düşkün, hırslı, tamahkâr.

دنوی **dünyevî** F. s. bu dünyaya ait, bu dünya ile ilgili ve ilintili.

دنیه **denie** A. a. insanı aşağılayan, insanlık değerini düşüren çirkinlik, kusur, kötü huy ve davranış: *d-i temelluk* "yaltaklanma çirkinliği".

دو **dü** F. a. 1 iki, 2 zarın, üzerinde iki nokta bulunan yüzü.

دو **dev** F. a. koşma, seğırtme. **تك tek** ile birlikte bir ikileme içinde kullanılır; bk. **تك tek**.

دواء **devâ**, دوا **devâ** A. a. 1 iyileştirci madde, em, ilaç, 2 çare, çıkış yolu.

دواء مسك **devâ-yi misk** T. a. Edirne'de yapılan güzel kokulu bir tür helva.

دواب **devâb(b)** A. ç. a. binek hayvanları; bk. دابة **dâbbe**.

دوات **devât** A. a. (T. k. dili: **divit**) hokkalı kalemlik, yazı takımı.

دوار **devâr** A. a. baş dönmesi.

دوار **devvâr** A. s. durmadan, sürekli dönen: *çarh-ı devvâr* "sürekli dönen gök".

دواره **devvâre** A. a. pergel.

دوازده **düvâzde** F. s. on iki, on ikinci.

دواساز **devâ-sâz** F. s. çare bulucu (kimse).

دواعی **devâi** A. ç. a. eğilimler, düşkünlükler; bk. داعیه **dâiye**.

دوالباز **düvâl-bâz** F. a. yan kesici.

دوالیب **devâlib** A. ç. a. dolaplar; bk. **دولاب dülâb**.

دوام **devâm** A. a. sürüp gitme, değişmeden olduğu gibi kalma, durumunu sürdürme, tükenmezlik, değişmezlik, sürerlik: *ber-devâm* "aynı yolda, aynı durumda; sürekli, devam üzere", *d-i devlet ü ikbâl* "güç ve mutluluğun sürüp gitmesi".

دوان **devân** F. s. seğırtici, koşucu (kimse).

دواهی **devâhi** A. ç. a. yıkıma ve üzüntüye yol açan olaylar, belâlar; bk. داهیة **dâhiye**.

دواہین **devâvin** A. ç. a. divanlar, şiir kitapları; bk. دیوان **divân**.

دوائر **devâir** A. ç. a. daireler; bk. دائرة **dâire**.

دوباره **dü-bâre** F. z. (T. k. dili: **dubara**) iki kez. a. 1 oyun, aldatmaya dönük iş/davranış, düzen, 2 oyunda zarların ikisinin de iki noktali yüzleri yukarıda olacak biçimde düşmesi.

دوتا **dü tâ** F. s. iki kat, bükülmüş: *kadd-i dü tâ* "iki kat olmuş boy".

دوچار **dûçâr** T. s. 1 karşılaşma, rast gelme, karşısına çıkma, 2 uğrama, başına gelme, gelip çatma, tutulma. -**dûçâr** olmak 1) (ile) karşılaşmak, 2) (-e) uğramak

دوحه **devha** A. a. ulu ağaç.

دوخته **dûhte** F. s. 1 dikilmiş, 2 sağılmış (hayvan).

دود **dûd**, دوده **dûde** A. a. kurtçuk.

دود **dûd** F. a. duman: *dûd-âlûd* "dumanlı, dumana bulanmış".

دودماغ **dûd-i dimâğ** F. a. *mec.* böbürlenme, büyüklük taslama.

دودمان **dûdmân** F. a. (T. k. dili: **dûdemân**) soy sop, geniş aile, aileler topluluğu, ocak, kabile.

دوده **dûde** F. a. yuk. m. bk.

دور **devr** A. a. 1 dönme. -**devr** etmek dönmek. 2 gezip dolaşma: *d-i âlem* "Dünya'yı gezip dolaşma", 3 (bir şeyi) birinden alıp başkasına verme, (bir şeyi/görevi/sorumluluğu) başkasının üstüne geçirme/yükleme, 4 mevsim, belirli süre: *d-i gül* "gül mevsimi", 5 (*Kur'an*'ı) baştan sona sırasıyla, cüz cüz okuma. -**devr-i ebvâb** F. a. kapı kapı gezip dolaşma. -**devr-i dâim** F. a. sürekli dönme. -**devr-i zemân** F. a. uğur, baht, talih.

دور **dûr** F. s. uzak, یراک. -**دور و دیر** **dûr ü dirâz** F. z. uzun uzadı.

دورادور **dûrâdûr** F. s. çok/pek uzak. z. uzun uzun.

دوران **deverân** F. a. 1 dönme, dolaşma: *d-i dem* "kanın damarlarda dolaşması", 2 ağızdan ağza geçme, yayılma.

دوران **devrân** F. a. 1 zaman: *sâki-yi devrân* "zamanın sakisi", 2 uğur, talih.

دور اندیش **dûr-endiş** F. s. uzak görüşlü, ileriye düşünen (kimse).

دورباش **dûr bâş** F. *ünl.* Uzak ol! Uzaklaş! Savul! a. sopa, değnek.

دوربین **dûr-bin** F. s. (T. k. dili: **dürbün**) 1 uzağı gören, 2 uzakları yakına getiren araç, dürbün, teleskop.

دورنویس **dûr-nüvis** T. a. uzağı yazan, yani: telgraf.

دو رو **dü-rû/dü-rûy** ikiye yüz, riyakâr (kimse).

دوره **devre** A. a. dönüş, dönme: *devre-i se-neviyye* "bir yıllık dönüş".

دوری **dûri** F. a. uzaklık.

دوز **dûz** F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 diken: *cûvâl-dûz* (T. *çuvaldız*) "çuval diken", *zer-dûz* sırma diken; sırmalı, 2 delen, delip geçen: *ciğer-dûz* "ciğeri delip geçen", 3 (göz için) sürekli bakan: *dide-dûz* "gözünü dikip sürekli bakan (kimse)".

دوزخ **dûzah** F. a. cehennem, tamu.

دوزخی **dûzahi** F. s. cehennemlik.

دوزخیان **dûzahiyân** F. ç. a. cehennemlikler.

دوست **dost** F. a. 1 arkadaş, sevilen ve güven duyulan kişi, 2 sevgili, yar.

دوستانه **dostâne** F. s. dostça, dosta yakışırca.

دوستدار **dostdâr** F. s. dost tutan, dost edinen, sevgilisi olan (kimse).

دوستکام **dost-kâm** F. a. istek ve dileği arkadaşının istek ve dileğiyle uyuşan, gerçek ve güvenilir (dost).

دوش *dûş* *F. a. (T. k. dili: döş)* omuz: *ber-dûş* 1 omuzda, omuz üzerinde, 2 ("evi omzunda, yani: evsiz barksız" anlamındaki *hâne ber-dûş*'tan kısaltma olarak) nerede akşam, orada sabah dolaşıp duran, evsiz barksız, yersiz yurtsuz kimse, serseri.

دوشاب *dûşâb* *F. a.* pekmez.

دوشاخه *dû-şâha* *F. a.* iki uçlu ağaç, çatal.

دوشنبه *dû-şenbih* *F. a.* pazardan başlamak üzere haftanın ikinci günü, pazartesi.

دوشیزگی *dûşizegi* *F. a.* kızlık, bekâret.

دوشیزه *dûşize* *F. a.* kız, kızoglankız.

دوشین *dûşin*, **دوشینه** *dûşine* *F. s.* dün geceyle ilgili ve ilintili, dün geceyi ilgilendiren.

دوغ *dûğ* *F. a.* ayran.

دوگانه *dû-gâne* *F. a.* iki tek/tane. [Çoklukla iki rekât namaz anlamında kullanılır.]

دول *düvel* *A. ç. a.* devletler; *bk.* **devlet**.

دولاب *dûlâb* *(T. k. dili: dolap)* *A. a.* 1 kuyudan su çıkarmaya yarayan düzenek, çark, 2 düzen, oyun, dubara, hile, 3 mancınık, 4 pusu, 5 sabit/taşınabilir, içine eşya konulan, çoklukla raflı/bölmeli yer/nesne. -*dolap çevirmek* oyun kurmak, hile yapmak.

دولت *devlet* *A. a.* 1 mutluluk, güç, zenginlik, 2 belli sınırlar içinde toprak bütünlüğüne sahip olarak siyasi bakımdan örgütlenmiş bir halkın oluşturduğu varlık, 3 devleti yöneten siyasi güç, hükümet.

دوم *düvüm*, **دومین** *düvümîn* *F. s.* ikinci.

دو مو *dû-mû/-mûy* *F. a.* saç sakalı ağarmış, saçına sakalına kır düşmüş kimse.

دون *dûn* *F. s.* 1 aşağı, düşük: *d.-behâ* "ucuz, pahalı olmayan, pahası az", 2 alçak, aşağılık, soysuz (kimse).

دونده *devende* *F. s.* koşucu, seğirtici (kimse/at).

دونیم *dû-nîm* *F. s.* iki parça, ikiye bölünmüş (nesne).

دویت *devît* *F. a.* divit; *bk.* **devât**.

دویست *düvist* *F. a.* ve *s.* iki yüz.

ده *deh* *F. a.* on: *d.-sâle* "on yaşında".

ده *dih* *F. a.* köy.

دهاء *dehâ*, **دها** *dehâ* *A. a.* olağanüstü zekâ, erişilmez derecede yüksek anlayış ve kavrayış, üstün ve seçkin kişilik özelliği.

دهات *dühât* *A. ç. a.* dâhiler; *bk.* **dâhi**.

دهاقین *dehâkin* *A. ç. a.* çiftçiler, tarımla uğraşan köylüler; *bk.* **dihkân**.

دهالیز *dehâlîz* *A. ç. a.* dehlizler; *bk.* **dehliz**.

دهان *dehân* *F. a.* ağız: *d.-i teng* "ufak ağız".

دهانه *dehâne* *F. a.* (kimi kaplarda) ağız: *dehâne-i tennûr* "tandır ağız".

ده خدا *dih-hudâ* *F. a.* köy ağası, köy kahyası.

ده ده *deh-dile* *F. s.* on gönüllü, yani: vefasız, hercai, ayran gönüllü (kimse).

دهر *dehr* *A. a.* 1 uzun ve sürekli zaman, 2 dünya, âlem.

دهره *dehre* *F. a. (T. k. dili: طهره tahra)* dal kesmeye yarayan ağız dişli bir kesici alet.

دهری *dehri* *F. s.* maddî dünya ile ilgili, manevî dünyaya/öte dünyaya inanmayan, materyalist (kimse).

دهری *dühriy(y)* *A. s.* çok/pek yaşlı (kimse).

دهش *deheş* *A. a.* 1 çok ürkünç/korkunç olma, 2 çok korkma/ürkme.

دهش *dihîş* *F. a.* veriş, bağışlayış.

دهشت *dehşet* *A. a.* 1 korku ve ürküntü verme, korkunç olma, 2 insanın aklını başından alacak derecede büyük korku, ne yapacağını bilemez duruma düşüren aşırı ürküntü.

دهقان *dihkân* *A. a.* 1 çiftçi, köylü, 2 büyük toprak sahibi, köy ağası.

دهلیز *dehlîz*, **دihliz** *A. a.* 1 evlerde sokak kapısıyla iç kapı arasındaki boşluk/

aralık, 2 sokak kapısıyla ev arasındaki avluya bakan sofa, 3 evin kapısıyla üst kata çıkılan merdiven arasındaki boşluk, hayat.

دهم *dehüm* *F. s.* onuncu.

دهن *dehen* *F. a.* ağız: *gûl-dehen* "gül gibi kırmızı ve güzel ağızlı".

دهن *dühn* *A. a.* eskiden saç ve elbisenin yakasına sürülen güzel kokulu yağ.

دهواء *dehvâ* *A. a.* aş. m. *bk.*

دهور *dühûr* *A. ç. a.* zamanlar; *bk.* **dehr**.

دهیا *dehyâ*, **دهیا** *dehyâ* *A. s.* usta, işbilir, çok becerikli, cin fikirli (kimse). Daha çok *dâhiye* ile birlikte, onu vasıflayıcı bir üye olarak kullanılmıştır: *dâhiye-i dehyâ*; *bk.* **dâhiye**.

ده يك *deh-yek* *F. a.* onda bir.

دی *dey* *F. a.* kış.

دی *dî* *F. a.* dün, dünkü gün.

دیات *diyât* *A. ç. a.* diyetler; *bk.* **diyet**.

دیار *deyyâr* *A. a.* 1 manastırda yaşayan kimse, manastır papazı, 2 kimse, kişi.

دیار *diyâr* *A. ç. a.* 1 evler; *bk.* **dâr**, 2 (tekli anlamda) ülke, il, yurt, memleket.

دیان *Deyyân* *A.* egemen, dilediğini işleyen, dilediğini dilediği gibi yapan; sonsuz varlık sahibi olan (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

دیانت *diyânet* *A. a.* dindarlık, din hükümlerine göre yaşamak, dinin buyruk ve yasaklarını tanımak, bunlara uygun davranmak.

دیا *dibâ* *F. a.* ipekli kumaş, canfes: *d.-yi mûnakkaş* "işlemeli ipek kumaş".

دیاج *dibâc* *F. a.* ünlü ipek kumaş; *bk.* **dibâ**.

دیاجه *dibâce* *A. a.* (kitapta) giriş, mukaddime.

دییت *diyet* *A. a.* öldürme/yaralama karşılığında öldürenin/yaralayanın ödemesi hükme bağlanan para/mal.

دیعور *deycûr* *F. s.* karanlık: *şeb-i deycûr* "karanlık gece".

دیدار *didâr* *F. a.* 1 görme, 2 yüz, çehre, cemalet.

دیدان *didân* *A. a.* kurtçuklar; *bk.* **dûde**.

دیدن *deyden*, **دیدنه** *deydene* *A. a.* kural, töre, yol, usul, âdet.

دیده *dide* *F. a.* göz: *nûr-i dide* "1 gözün ışığı", yani: görüş, görme niteliği, 2 *mec.* sevgili, yar.

دیده *dide* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 gören, 2 (-e) erişen, (-i) elde eden: *kerem-dide* "iyilik gören, iyiliğe erişen", *zarar-dide* "zarara uğrayan".

دیدبان *didebân* *F. s.* 1 gözetici, gözleyici, 2 gözcü.

دیر *deyr* *A. a.* manastır.

دیرانی *deyrânî* *A. s.* manastırda oturan/yaşayan (papaz).

دیرین *dirîn*, **دیرینه** *dirine* *F. s.* eski: *resmi dirîn* "eski âdet".

دیک *dig* *F. a.* topraktan yapılmış kap, tencere, çömlek, kavanoz: *dig-i şifâlin* "toprak tencere/çömlek". *dig-i sevdâ* *mec.* "aşk tenceresi, yani: içinde sevgi pişirilen tencere".

دیک *dik* *A. a.* horoz.

دیگر *diger* *F. s.* başka, başkası, öteki.

دیگر بار *diger bâr* *F. z.* başka sefer, başka zaman.

دیگر کون *diger-gûn* *F. s.* bozuk, bozulmuş, başkalaşmış, durumu değişmiş.

دیمومت *deymûmet* *A. a.* sürekli olma, bozulmadan ve değişmeden olduğu gibi kalma, süreklilik hâli: *d.-i sıhhat* "sağlığın sürekliliği".

دین *deyn* *A. a.* borç, belli bir süre sonunda ödenmek üzere ödünç alınan para.

دین *din* *A. a.* bir topluluğun inancı ve inancının gereklerine bağlılıkla girdiği/tuttuğu yol.

دینار *dînâr* *A. a.* damgalı altın; kanunen on dirhem saf gümüş değerindeki altın.

din-perver *F. s.* inançlı, inancına sahip çıkan, inancı yolunda çaba gösteren (kimse).

din-dâr *F. s.* inançlı ve inancının gereklerini eksiksiz yerine getiren (kimse).

dîv *F. a. (T. k. dili: dev)* şeytan.

divâr *F. a. (T. k. dili: duvar)* taş, tuğla, kerpiç vb.den yapılan sınırlayıcı ve koruyucu set, engel.

divân *A. a.* 1 yönetim konularının görüşüldüğü, kamu işlerinin çözüldüğü, yüksek dereceli devlet ilgililerinin katılımıyla oluşan topluluk, meclis, 2 (eskiden) padişaha sunulacak işler, kararlar, yazılar ve kayıtlar üzerinde görüşmeler yapmak, ayrıca birtakım kararlar almak ve bunları kayda geçirip saklamakla görevli, yüksek dereceli bir kısım devlet memurunun katıldığı kurul, 3 bir şairin yazdığı şiirleri içine alan, kafiye harflerine göre düzenlenmiş mecmua/kitap. — **divân efendisi** (eskiden) vezirlerin yazışmalarını idare eden resmi ve özel sekreterleri. — **divân**

durmak verilecek buyrukları alıp yerine ulaştırmak/getirmek üzere ayak üstü ellerini kavuşturarak durmak. — **divân-ı ilâhî** *F. a.* ahirette kulların dünyada işlediklerinin hesabının sorulacağı büyük mahkeme, mahkeme-i kübra. — **divân-ı harb** *F. a.* askeri mahkeme.

divânçe *F. a.* küçük divan, içinde az sayıda şiir bulunan divan.

divâne *F. s.* deli, aklını yitirmiş.

divânî *F. s.* 1 divanla ilgili ve ilintili, 2 divana özgü, divanda yazılan yazılarda, fermanlar, buyruklar ve buyruqlarda kullanılan, okunması güç bir tür yazı.

divbâd *F. a.* şiddetli yel, kasırga.

deyyûs *A. a.* karısının başka erkeklerle/erkeklerle ilişkisine göz yuman kimse.

divçe *F. a.* ağaç kurdu.

düyûn *A. ç. a.* borçlar; *bk.* **deyn**.

dihî *F. a.* köylü.

dihim *F. a.* 1 değerli taşlarla süslenmiş taç, 2 elmaslı serpuş.

ذ ذ | -< >-

ذ Osmanlı Türkçesi alfabesinin on birinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 700'dür. Tarihlerde ذى الحجة zilhicce ayının kısaltmasıdır.

ذâ *A. zam.* Arapça'da işaret zamiridir. Osmanlı Türkçesi'nde tek başına kullanılmamıştır; kimi birleşik kelimelerde görülür: *ba'dezâ* "bundan/ondan sonra", *hâkezâ* "böyle, bunun gibi", *kezâ* "bunun gibi, böyle, öyle."

zi'b *A. a.* kurt.

ziâb *A. ç. a.* kurtlar; *bk.* **zi'b**.

zâbih *A. a.* (hayvanı) boğazını keserek öldüren kimse, kasap.

zât *A. a.* 1 kendilik, bir nesneyi bağımsız bir benlik yapan öz. (Nesnelerin beş duyuyula kavranamayan iç ve anlam yanını anlatır.); *zıddı*; *صفت* *sıfat*, 2 saygıdeğer kişi, 3 (adı bilinmeyen) kişi, kimse. — **zâtü'l-beyn** *A. a.* iki nesne arasındaki gerçeklik, ilgi. — **zâtü's-sudûr** *A. a.* açığa vurulmamış, içte saklanmış şeyler.

zât *A. dişil a.* 1 sahip olan kadın: *zâtü'z-zeve* "kocalı, kocası olan (kadın)", 2 beden azalarına katılarak onların bozulmasıyla ilgili türlü hastalıkların adını oluşturur: *ذات الجنب* *zâtü'l-cenb*, *ذات الرئة* *zâtü'r-rie* vb.

zâten *A. z.* aslında, aslına bakılırsa.

zâtî *A. s.* kişiye özgü: *meziyyât-ı zâtîyye* "kişinin özünde var olan üstün değerler".

zâtîyyât *A. ç. a.* kişiyle ilgili noktalar/konular/bilgiler vb.

zâkir *A. s.* 1 anan, 2 *tas.* zikir yapan, 3 *tas.* tekkelerde zikir sırasında dervişleri zikre teşvik için makamlı ilâhiler okuyan kimse.

zâkî *A. s.* keskin kokulu (misk, anber).

zâl *A. a.* ذ harfinin adı. Gövdesi د'la benzediği için "noktalı" anlamındaki *mu'cem* sıfatıyla vasıflanır, "zâl-ı mu'ceme" olarak anılır.

ذالك *A. s. bk.* **ذلك**.

zâhib *A. s.* 1 giden, 2 kendince bir açıklama yolu bulan, bir düşünce ve saniya uyan. — **olmak** sanmak, öyle düşünmek.

zâhil *A. s.* 1 dikkatsiz, özensiz (kimse), 2 unutan, unutkan (kimse).

zâib *A. a.* eriyen, eriyici (nesne).

zâik *A. s.* tadıcı, tadan (kimse): *z. -ı mevt* "ölümü tadıcı".

zâika *A. a.* (kuvve-i zaika'dan kısaltma) tat alma duyusu.

zübâb *A. a.* sinek.

zübâle *A. a.* mum/kandil fitili.

zebâih *A. ç. a.* 1 kurbanlık hayvanlar, 2 kurban edilmiş hayvanlar; *bk.*

zebiha.

ذبح zebh A. a. 1 (hayvanı) boğazlama, boğazını keserek öldürme, 2 kurban kesme.

ذبحه zibha A. a. *tıp* kuş palazı hastalığı.

ذبحه zebhiyye A. a. kasapların kestikleri hayvandan alınan harç.

ذبول zübûl A. a. sararıp solma, buruşma. -zübûl bulmak sararıp solmak.

ذبيح zebih A. s. 1 boğazlanmış, kesilmiş (hayvan), 2 kesilecek (hayvan).

ذبيحه zebiha A. a. 1 kurban olarak kesmeye yarar/elverişli hayvan, kurbanlık, 2 kurban edilmiş hayvan.

ذحول zühûl A. a. düşmanlıklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ذخائر zehâir A. ç. a. saklanmış tahıl ürünleri; bk. **ذخيره zahire**.

ذخر zuhr A. a. ahirette gerekli olacak güzel iş ve eylemleri dünyada iken yapıp biriktirme.

ذخيره zahire A. a. gerektiğinde kullanılmak üzere ambarda saklanmış tahıl ürünü. -ذخيره آخرت zahire-i âhîret F. a. öbür dünyada işe yarayacak iyilikler, iyi ve yararlı işler.

ذره zerâre A. a. saçıntı.

ذراع zirâ' A. a. 1 insanın dirseğinin ucundan orta parmağının ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü, arşın, 2 yirmi dört parmağa bölünmüş arşın, mimarlık zırai. -ذراع اعشارى zirâ'-ı a'sârî F. a. ondalık zira, yani: metre. -ذراع معمارى zirâ'-ı mi'mârî F. a. mimarların kullandıkları yirmi dört parmağa bölünmüş uzunluk ölçüsü.

ذرعى zer'î A. s. *huk*. arşınla ölçülen şeyler.

ذروه zirve A. a. tepe, yüksek bir yerin en üst noktası.

ذره zerre A. a. 1 çok küçük şey, 2 güneş ışıkları içinde uçar gibi görünen toz taneleri. [Büyüklükçe ve değerçe karşılaştırma için kullanılır.]-zerre kadar hiç, aslâ.

ذريت zürriyyet A. a. döl, nesil.

ذريعه zeria A. a. sebep, vesile, bahane, fırsat.

ذقن zakan A. a. çene: *çâh-ı zakan* "çene çukuru".

ذكاء zekâ', **ذكا zekâ** A. a. (insanda) çabuk kavrama, birden algılama, hemen anlama, akıl yürütme, çözüm üretme, sonuç çıkarma gibi yeteneklerin tümü.

ذكاوت zekâvet A. a. yuk. m. bk.

ذکر zeker A. a. 1 erkek; *zıddı: أنثى ünsâ*, 2 erkeklik aleti, penis.

ذکر zikr A. a. 1 anma, hatıra getirme, 2 ağıza alma, adını dile getirme, 3 (-den) söz etme, (-in) adı geçme, 4 *tas*. kimi tarikatlarda Tanrı'nın güzel adlarından birini/birkaçını belirli sayıda/sayıyla belirsiz olarak belli bir biçimde, belli bir usulle anma, -zikretmek (-den) söz etmek. -ذکر جميل zikr-i cemil F. a. (-i) güzel bir şekilde anma.

ذکران zükran A. ç. a. erkekler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ذکور zükûr A. ç. a. erkekler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ذکور zükûret A. a. erkeklik.

ذكى zeki A. s. çabuk kavrayan, hemen anlayan, birden algılayan (kimse); *zıddı: غبی gabi*.

ذلت zillet A. a. horluk, alçaklık, hakirlik.

ذلك zâlike A. zam. Osmanlı Türkçesi'nin de tek başına kullanılmamıştır; zarf olarak kullanılan kimi birleşik yapılar da görülür: *كذلك kezâlik* "onun gibi", *مع ذلك maa zâlik* "bununla birlikte", *بناءً على ذلك binâen alâ zâlik* "buna göre, buna dayanarak"; bk. *ذلك*.

ذل zül(l) A. s. alçaklık, horluk, düşkünlük.

ذلول zelûl A. s. yumuşak huylu, yavaş (insan/hayvan); *zıddı: سرکش serkeş*.

ذليل zelil A. s. hor, hakir, alçak (kimse).

ذم zem(m) A. a. 1 yerme, kınama; *zıddı: مدح medh*. 2 yergi.

ذم zemmâm A. s. işi gücü onu bunu yermek olan kimse.

ذم zemâim A. ç. a. yerilecek hâller/davranışlar; bk. **ذممه zemime**.

ذمت zimmet A. a. 1 (-i) üstlenme, (-i) yüklenme, (-i) üstüne alma, 2 üstlenilen/yüklenilen şey, borç, yük; *berâet-i zimmet* "üstünde bulunan borçtan sıyrılıp kurtulma, itham edildiği şeyle ilgili bulunmadığı anlaşılma".

ذمر zimir A. a. korkusuz yiğit, gözü pek genç savaşı.

ذم zimem A. ç. a. borçlar, borç yükleri, devletin kişilerden olan alacakları; bk. **ذمت zimmet**.

ذمی zimmi A. a. bir İslâm devletinin koruması altında/uyruğu olan başka din-den kimse.

ذمim zemim, **ذمim zemime** A. a. yerilmeyi ve kınanmayı hak eden kötü hâl ve davranış.

ذنب zenb A. a. suç, kabahat, günah.

ذنب zeneb A. a. kuyruk. -الذنب zenebül-esed A. a. Aslan burcundaki bir yıldızın adı, beta yıldızı. -الذنب zenebül'd-decâce A. a. tavuk biçimindeki yıldız kümesinde bulunan bir yıldız.

ذنب zünûb A. ç. a. günahlar; bk. **ذنب zenb**.

ذو zû A. a. sahip. Türkçe'nin -li ekine denktir. Tek başına kullanılmamıştır, Arapça kimi sözlerde yer alır: *zû'l-fekâr* "iki ağızlı/çatallı", *zû'l-vecheyn* "iki yönlü/iki taraflı, harem ve selâmlık olarak kullanılan daire".

ذوات zevât A. ç. a. zatlar; bk. **ذات zât**.

ذوایب zevâib A. ç. a. başın arkasına doğru sarkan perçemler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır. Ancak bu da tek başına kullanılmamış ve "kuyruklular" anlamında zû-zevâib olarak "yıldızlar" anlamındaki kevâkib kelimesine va-

sıfılayıcı olarak getirilmiştir: *kevâkib-i zû-zevâib* "kuyruklu yıldızlar".]

ذوب zevb A. a. (maden) erime, sıvı hâle gelme.

ذوبان zevebân A. a. yuk. m. bk.

ذوق zevk A. a. 1 bir şeyi beğenmekten, bir şeyin hoş gitmesinden/istenen şeyin elde edilmesinden doğan hoş duygu, tat, lezzet, 2 tat alma duyusu, 3 hoşlanma, tat alma, (-in) tadına varma/tadını alma, 4 iyiyi kötünden ayırma güç ve yeteneği, 5 eğlence, keyif, safa, 6 eğlenme, alaya alma. -zevka gitmek beğenilmek, hoş gitmek. -zevkına bakmak eğlenmeye /hoşça vakit geçirmeye bakıp işe karışmamak. -zevkına mecbûr eğlenmeye, hoşça vakit geçirmeye düşkün. -zevkı çıkmak hakkıyla eğlenilmek, tadı alınmak/çıkarılmak. -zevkını çıkarmak hakkıyla eğlenmek.

ذوقاً zevkan A. z. zevk yönünden, zevk bakımından, zevkçe.

ذوقى zevkî A. s. zevk ve eğlenceyle ilgili, zevke dair.

ذوقیاب zevk-yâb F. s. zevk alan, hoşlanan. -zevk-yâb olmak hoşlanmak.

ذوقیات zevkiyyât A. a. zevk ve eğlenceyle ilgili konular/durumlar.

ذوی zevî A. a. sahipler. Türkçe'nin -li ekine karşılıktır; tek başına kullanılmaz, kimi Arapça sözlerde yer alır: *zevî'l-ukûl* "akıllılar, akıllı yaratıklar, insanlar".

ذه zihî A. s. şu, bu. [Dişil işaret sıfatıdır. Uyarı anlatımlı *ها hâ* ile birlikte "işte şu" anlamındaki *هذه hâzihi* içinde geçer.]

ذهاب zihâb A. ç. a. yumurta sarıları; bk. **ذهب zeheb**.

ذهاب zehâb A. a. (T. k. dili: zihâb) 1 gitme, *zıddı: إياب iyâb*, 2 kendine göre anlama, sanma.

ذهب zeheb A. a. 1 saf altın, 2 yumurta sarısı.

ذهن *zihn* A. a. insan beyrinde doğuştan var olan anlama, kavrama ve unutma-gücü.

ذھول *zühûl* A. a. 1 (bir şeyi) unutmuş gibi bilerek terk etme, 2 yorgunluk ve dalgınlık yüzünden unutma/yanılma. -**etmek** unutmak/yanılmak. [Tamlayıcısı ayrılma hâli eklidir: (-den) *zühûl etmek*.]

ذهنی *zihni* F. s. 1 zihinle ilgili, 2 zihinli, anlama ve kavrama gücü yeterli ve üstün olan (kimse).

ذهیب *zehib* A. s. altın sürülmüş, yaldızlı (nesne).

ذنب *zi'b* A. a. kurt. الذنب *dâû'z-zi'b* A. a. kurt hastalığı, yani: açlık.

ذی *zi* A. a. iye, sahip. Türkçe'nin -li eki-ne denktir. Tek başına kullanılmaz, kimi Arapça sözlerde yer alır: *zi-hayât* "canlı", *zi-şân* "şanlı", *zi-kıymet*, "de-

ğerli". ذی الحجة *zi'l-hicce* A. a. kamer aylarının on ikincisi, Arap takviminin son ayı. Eskiden tarihlerde ذ ile kısaltılmıştır. ذی القعدة *zi'l-ka'de* A. a. kamer aylarının on birincisi. Eskiden tarihlerde ذ ile kısaltılmıştır.

ذیل *zeyl* A. a. 1 etek; *tavilü'z-zeyl* "uzun etekli (elbise)", 2 dağın düzlüğe inen alt yanı, 3 tarih ve biyografi kitaplarının eki olmak üzere daha sonra başkaları tarafından yazılan kitap, 4 mektup, resmi yazı ve kanun maddeleri altına eklenen not. ذیل ازار *zeyl-i izâr* F. a. peştamalin eteği.

ذیلة *zeylen* A. z. ek olarak, ekleme türünden.

ذیلیات *zeyliyyât* T. ç. a. sonradan eklenen yazılar, ek türünden satırlar, eklemeleri.

ذیول *züyûl* A. ç. a. 1 etekler, 2 ekler; *bk. ذیل*.

ر

ر Osmanlı Türkçesi alfabesinin on ikinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 200'dür. Tarihlerde rebiulevvel ayının kısaltmasıdır.

راء *râ'* A. a. ر harfinin adı.

راب *râb* A. a. üvey baba.

رابح *râbiḥ* A. s. 1 kazanan, kazanç sağlayan (kimse), 2 kazançlı, kazanç sağlayıcı (iş/alışveriş), 3 faizci, faizle para veren (kimse). -**râbiḥ olmak** 1) kazanmak, kazanç sağlamak, 2) alışveriş yoluyla kazanç elde etmek.

رابحه *râbiḥa* A. a. yararlı alışveriş, kazançlı ticaret.

رابط *râbit* A. s. bağlayıcı, bağlantı kurucu/sağlayıcı (nesne).

رابطه *râbita* A. a. (T. h. dili: *râbuta*) 1 iki nesneyi birbirine bağlayan ip vb. bağ, 2 ilgi, ilinti: *r.i kalb* "gönül bağı", 3 ilişki, yakınlık, tanışıklık, 4 bir müridin şeyhine karşı olan özel bağlılığı, 5 düzen, düzenlilik, düzgünlük, 6 *dilb.* bağlayıcı gramer unsuru, bağlam.

رابطه بند *râbita-bend* F. s. 1 bağlayıcı (nesne), 2 düzenlenmiş, düzgün duruma getirilmiş, sıraya konmuş (nesneler/sözler vb.).

رابی *râbi'* A. s. dördüncü.

رابیان *râbian* A. z. dördüncü olarak.

راببه *râbbe* A. a. üvey anne.

راتب *râtib* A. s. 1 sıraya koyan, sıralayan (kimse), 2 F. sağlam, dayanıklı, değişmez (nesne/durum), 3 F. azık, yiyecek, geçimlik.

راتبه *râtibe* F. a. aylık, ücret, maaş.

راتق *râtık* A. s. (-in) yarığını kavuşturup bitıştiren.

راجع *râciḥ* A. s. (başka bir nesneden) üstün tutulan (nesne), (başka bir nesneye/duruma göre) seçilen, iyi ve üstün sayılan (nesne/durum).

راجع *râci'* A. s. 1 geri dönen, 2 (-e) dokunan, (-i) gösteren, (-e) bağlı, (ile) ilgili, (ile) ilgisi bulunan, ait, 3 *dilb.* bir şahsı gösteren zamir. -**râci' olmak** 1) dönmek, geri gelmek, 2) değmek, değgin olmak, ilgisi bulunmak, dair olmak, 3) bağlı olmak, tabi olmak, 4) bağlanmak, kapılanmak, yanında ve yandaş olmak.

راجل *râcil* A. s. 1 yaya, 2 *mec.* güçsüz, beceriksiz, bilgisiz, sermayesiz (kimse).

راجلاً *râcilen* A. z. yaya olarak, yürüyerek. -**râcilen meşy etmek** yayan yürümek, taban çalmak.

راجی *râci* A. s. isteyen, uman, bekleyen, yalvaran (kimse).

راح *râh* A. a. şarap.

راحت *râhat* A. a. 1 dinlenme; bir iş yapmadan, zihnini bir şeyle yormadan, keyfince, huzur içinde gün geçirme, 2 maddi ve manevi sıkıntıdan uzak olma;

başı dinç, gönlü kedersiz olma, huzur içinde bulunma, istirahat etme, 3 bir şeyin eksikliğini duymadan sıkıntısız yaşama, bolluk, refah. s. 1 sıkıntısız, tasasız, üzüntüsüz, 2 kullanışlı, uygun, tedirginlik vermeyen, sıkıntı verici olmayan. z. T. 1 sıkılmadan, sıkıntı duymaksızın, 2 sıkıntı vermeden, sıkıntı doğurmaksızın. -**râhat etmek/eylemek/olmak** 1) dinlenmek, nefeslenmek, 2) uyumak, 3) sıkıntısızca yaşamak, başı ve gönlü dinç olmak. -**râhat oturmak** kaygısız, sıkıntısız bir durumda bulunmak, rahat içinde oturmak; -**râhat vermek** rahatsız etmemek, dinlendirmek, dinginlik içinde olmasına yol vermek. -**râhatta olmak** kaygı ve tasadan, gürültü patırtıdan uzak sessizlik ve dinginlik içinde bulunmak. -**راحت حلقوم** **râhati hulkûm** (T. h. dili: rahat lokum) şekerli nişasta eriyiğinin kaynatılması, belli bir kıvama gelip pelteleşmesinden sonra kalınca tabaka hâlinde tezgâha serilmesi, soğuduktan sonra irice küpler hâlinde kesilmesiyle yapılan bir şekerleme türü, lokum.

راحل **râhil** A. s. 1 bir yerden ayrılıp başka yere giden, göçen, 2 yolcu, yolculuğa çıkan, yola koyulan (kimse).

راحلة **râhile** A. a. yük hayvanı.

راحم **râhim** A. s. acıyıcı, esirgeyici (kimse).

راحه **râha** A. a. avuç içi, el ayası.

راد **râd** F. s. eli açık, cömert (kimse), erdemli, olgun, ergin (kimse).

راد **râd(d)** A. s. geri çeviren/veren, aldığı şeye karşılık veren. -**راد السلام** **râd-dü's-selâm** A. a. selâma karşılık veren, selâmı selâmla karşılayan kimse.

راده **râdde** T. a. 1 derece, ölçü, kerte, 2 (zaman ve miktar için) sıra, su, sınır.

راز **râz** F. a. sır, giz; **râzi nihân** "gizli sır".

رازدان **râz-dân** F. a. ve s. sır bilen dost, sırdaş.

رازقی **râzîkî** F. a. (T. k. dili: **razakî**) bir cins üzüm.

رازی **Râzî** A. s. Rey şehriden olan, Reyli (kimse). [Şehrin en eski adı **Râz** olduğundan bu biçim kullanılmıştır.]

رازیانه **râziyâne** F. a. (T. k. dili: **rezene**) meyveleri yemeklerde ve kimi içkilerde tat verici olarak kullanılan hoş kokulu bir bitki.

رأس **re's** A. a. 1 (insanda) baş, kafa, 2 başlangıç, baş; **re's-i sene** "yeni yıl başlangıcı, yılbaşı", 3 tepe; **re's-i cebel** "dağın tepesi", 4 (canlı hayvan için) sayı, adet, 5 *mec.* ilk adım, en önemli yön/yan, 6 baş, başkan, reis. -**رأس المال** **re'sü'l-mâl** A. a. sermaye.

رأس **re'sen** A. z. 1 kendi başına, kendi kendine, 2 bir başına, kimseye bağlı olmaksızın, bağımsız olarak, 3 başlı başına, bir şeyi dikkate almaksızın, bir şeye bağlı olmaya gerek duymaksızın.

راسب **râsib** A. s. dibe çöken, çöküntü oluşturan (şey/madde).

راست **râst** F. s. 1 doğru; **زید: کج** **keç** **râh-ı râst** "doğru yol", 2 Türk müziğinde bir makam adı. -**rast gelmek** 1) (biri/bir şey) beklemediği hâlde/sırada karşısına çıkmak, (ile) karşılaşmak, kavuşmak, 2) payına düşmek, şans eseri eline geçmek, 3) (atılan şey) hedefe varmak/değmek. -**rast getirmek** 1) (atılan şey için) hedefi buldurmak, 2) (ile) uygun düşürmek, uygunlaştırmak, (-e) denk getirmek.

راستان **râstân** F. ç. a. doğru kimseler; *bk.* **râst**.

راست بین **râst-bin** F. s. her şeyde hakkı, doğruyu gören (kimse).

راستکار **râst-kâr** F. a. işi doğru olan/işini doğru yapan kimse.

راستگو **râst-gû** F. s. doğru konuşan /söyleyen (kimse).

راستی **râsti** F. a. doğruluk.

راسخ **râsîh** A. s. sağlam, sarsılmaz, dayanıklı. a. din konusunda derin ve engin bilgisi olan, dinle ilgili her türlü bilgi ve gerçeğe erişmiş büyük bilgin.

راسخت **râsuht** F. a. (T. k. dili: **rastık**) kadınların kaşlarına sürdükleri kara boya. -**rastık taşı** antimon.

راسخ دم **râsîh-dem** F. s. kararlı, yere sıkı basan. -**râsîh-dem olmak** 1) sürekli olmak, sürüp gitmek, 2) dayanmak, durmak, kalmak, sürmek.

راسخون **râsîhûn** A. ç. a. bir bilim dalında, özellikle din bilimlerinde derin bilgi sahibi olan kimseler; *bk.* **راسخ**.

راسخین **râsîhin** A. ç. a. yuk. m. *bk.*

راسی **râsî** A. s. (dağ için) oturaklı, sarsılmaz, yerinden kımıldamaz, (gemi için) demir üzerinde duran.

راسی **râsî** A. s. rüşvet veren (kimse).

راسد **râsîd** A. a. gökb. (bir gök cismini/gökle ilgili bir durumu) çıplak gözle/bir araçla izleyen kimse, gözlemci. s. gözleyen, dikkatle bakıp anlamaya çalışan (kimse).

راسی **râzî** A. s. 1 iyilik bilen/bilici, 2 yetinen, yeter bulan/sayan, 3 beğenen, hoşnut olan, yerinde bulan. -**râzî etmek** 1) sevindirmek, gönlünü yapmak, hoşnut etmek, 2) ödemek, yerine getirmek. -**râzî olmak** 1) "Oldu/tamam/ yeter" demek, 2) hoşnut olmak, sevinmek, 3) beğenmek, iyi ve güzel bulmak, kabul etmek, 4) övmek, 5) boyun eğmek, karşı çıkmamak, 6) yüze gülmek, gönül yapmak. -**râzî kılmak** bağışlamak, vermek, hoşnutluğunu kazanmak;

راطب **râtîb** A. s. ıslak, nemli (nesne).

رايد **râid** A. s. gürültü çıkaran, gürleyen, güröldeyen (nesne); **sehâbi râid** "gürleyen bulut".

رايده **râide** A. a. güröldeyici bulut.

راعی **râi** A. s. çoban, sığirtmacı.

راغ **râğ** A. a. dağ eteği, çayırılık. Daha çok **bâğ** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: **bâğ u râğ**.

راغب **râğîb** A. s. istekli, candan dileyip isteyen.

رافت **re'fet** A. a. acıma, esirgeme.

رافض **râfız** A. s. bırakan, uzaklaşan, terk eden (kimse).

رافضة **Râfıza** A. a. bir Şii topluluğu.

رافضی **Râfızî** A. s. "Râfıza" adlı Şii topluluğundan olan kimse.

رافع **râfi** A. s. 1 yukarı kaldıran, yükselten, 2 gideren, savan, 3 (büyük harfle) Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri. -**râfi' olmak** 1) almak, kapmak, kaldırmak, götürmek, 2) gidermek, uzaklaştırmak, 3) bir yana atmak, savurup atmak.

رافه **râfih** A. s. sıkıntı ve darlık çekmeden, bolluk içinde yaşayan (kimse).

راقم **râkım** A. a. yazan, yazıcı kimse; **râkımü'l-thurûf** "satırların yazarı, yazar".

راکب **râkib** A. s. (ata/bineğe) binen, binici (kimse).

راکب **râkiben** A. z. (-e) binmiş olarak; **زید: ماشی** **mâşîyen**.

راکد **râkid** A. s. durgun (su vb.).

راکع **râkî** A. s. namazda belini bükerek gövdesini yere paralel duruma getiren (kimse).

رام **râm** F. s. boyun eğen, bağlanan. -**râm etmek** 1) boyun eğdirmek, buyruk tutar duruma getirmek, 2) ayak altına almak, zor duruma düşürmek, horlamak, aşağılamak, 3) yavaşlatmak, hızını kesmek, gücünü kırmak, 4) alıştırmak, yabancılığı gidermek, 5) kendine yakınlaştırmak, bağlamak, yakını yapmak, 6) susuturmak, sesini kesmek. -**râm olmak** 1) boyun eğmek, 2) buyruk tutmak, söz dinlemek, 3) hoşnut olmak, rıza göstermek, 4) yakınlaşmak, bağlanmak.

رامح **râmi** A. a. kargı, mızrak taşıyan (asker/savaşçı); **سماک رامي** **simâk-ı râmi**

"göğün kuzey yarımküresinde görünen bir parlak yıldız". (Aydın konaklarından olan ve dört/beş yıldızdan oluşan "Avvâ" adlı yıldız kümesinin en parlak yıldızıdır.)

رَامِشْغَر *râmişger* *F. a.* müzik aleti çalan/şarkı söyleyen kimse, ses ve saz sanatçısı.

رَامِشِ *râmiş* *F. s.* çalgıcı, çalıp okuyan kimse, ses ve saz sanatçısı.

رَامِ *râmi* *A. a.* okçu, ok atıcı kimse.

رَامِ *râmi* *F. s.* pek bağlı, tam anlamıyla boyun eğmiş (kimse).

رَان *rân* *F. a.* kalça, kık, oturak: *zîrî rân* "(birinin) kışının altı, yani: *mec. (-e)* boyun eğen, (-in) buyruğu altına giren".

رَان *rân* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) süren, yürüten: *hukm-rân* "hükümünü yürüten, egemen", *kâm-rân* "istediği gibi hayat süren, mutlu".

رَاوَنْد *râvend* *F. a.* tadı mayhoş bir tür bitkinin kökü. Bu kökten elde edilen şurup ilaç olarak kullanılmıştır.

رَاوِی *râvî* *A. a.* (bir haberi/bir bilgiyi/bir olayı) aktaran kimse: *العہدۃ علی الراوی* *el-uhdetü ale'r-râvî* "Bu rivayetin doğruluğu/yanlışlığı rivayet edene aittir."

رَاوِیَان *râviyân* *F. ç. a.* raviler, bk. *رَاوِی*.

رَاه *râh* *F. a.* yol.

رَاهِب *râhib* *A. s.* (Yüce Yaratıcı'dan) korkan (kimse). *a.* 1 manastırda yaşayan papaz, keşiş, karabaş, 2 Hristiyan din adamı, papaz.

رَاهِر *râh-ber* *F. a.* kılavuz, rehber.

رَاهِدَار *râhdâr* *F. a.* geçitlerde oturan güm-rük görevlisi.

رَاهِزَن *râh-zen* *F. a.* yol kesici, haydut, hırsız. -*râh-zenlik etmek* yol kesmek, haramilik/hırsızlık etmek.

رَاهِن *râhin* *A. a.* malını rehin olarak veren kimse.

رَاهِنَا *râh-nümâ* *F. a.* yol gösterici, kılavuz.

رَاهِنُون *râh-nümûn* *F. a.* yol gösteren, kılavuz.

رَاهَوَار *râhvâr* *F. s.* 1 (*T. k. dili:* *راهوان* *rah-van*) koşarken bir yandaki ön ve arka bacağını aynı anda atan, üzerindeki biniciyi sarımsadan koşan (at), 2 hızlı koşan, eşkin (at).

رَاهَوَارَه *râhvâre* *F. a.* yol hediyesi.

رَاهِیَہ *râhiye* *A. a.* bal arısı.

رَاۤی *rây* *F. a.* 1 görüş, oy, 2 Hint hükümdarlarının unvanı, raca.

رَاۤی *re'y* *A. a.* görüş, oy. -*rey bir olmak* aynı görüşte olmak, aynı görüşü paylaşmak, uzlaşmak, aynı yolda düşünmek. bir olmak, birlik içinde bulunmak/davranmak. -*rey etmek* 1) sanmak, tutmak, zannetmek, 2) yargıya varmak, hükmetmek, değerlendirmek, değer biçmek, 3) danışmak, görüş alışverişinde bulunmak, üzerinde düşünmek, istişare etmek. -*rey sahibi* akıllı, düşünen, görüşü olan, olan biten konusunda bilgi ve görüşü olan, devlet işlerini yakından bilen ve tanıyan (kimse). -*رَاۤی* *re'yü'l-ayn* *A. a.* gözle görme yoluyla elde edilen görüş.

رَاۤیَت *râyet* *A. a.* sancak.

رَاۤیَیَہ *râyic* *A. s.* sürümde olan, geçerli (para/nesne). *a.* değer, paha: *r. i vakt* "bir şeyin içinde bulunulan zamandaki değeri".

رَاۤیَہ *râyiha* *A. a.* 1 koku, 2 güzel koku. -*râyiha vermek* koku salmak, güzel kokmak. -*râyihası olmak* lezzetli, güzel kokulu ve tatlı olmak.

رَاۤیَیَہ *râyîş* *A. a.* rüşvet verenle alan arasında aracılık eden kimse.

رَاۤیَف *râif* *A. s.* acıyıcı, acıyıp esirgeyici, merhametli (kimse).

رَاۤیَق *râik* *A. s.* katkısız, halis, saf.

رَاۤیْغَان *râygân* *F. s.* (*T. k. dili:* *رایگان*) karşılığı verilmeksizin elde edilen şey, bedava, beleş. -*râyegân etmek* karşılık-

sız, bir karşılık istemeden vermek. -*râyegân olmak* bedavadan gelmek.

رَاۤی *râi* *A. s.* gören, görücü (kimse).

رَاۤی *râiy(y)*, *râi* *A. s.* kafiye harfleri olan (kaside).

رَب *Rab(b)*, *Rab* *A. a.* 1 bütün yarattıklarını besleyen, gerek duydukları her şeyi veren Yaratıcı, Yüce Tanrı, 2 elinde bulunduran, dilediğince kullanıp yöneten, sahip ve malik olan (kimse): *rabbü'l-Ka'be* "Kâbe'nin sahibi, yani: Allah", *rabbü'd-dâr* "ev sahibi, yani: Allah", *rabbü'd-dâr* *A. a.* ev sahibi. -*رب العزت* *Rabb-i izzet* *F. a.* gerçek ve sonsuz güç sahibi olan Tanrı.

رِبَا *ribâ* *A. a.* faiz, nema.

رِبَا *rübâ* *F. s.* (Farsça asıllı birleşik sıfatlarda) kendine çeken, kapan, kapıcı: *âhen-rübâ* "demir çekici, mknatis", *dil-rübâ* "gönül çekici", *keh-rübâ* "saman çeken, kehribar".

رِبَاب *rebâb*, *rebâbe* *A. a.* tamburu andırır kısa saplı çalgı.

رِبَات *ribât* *A. a.* 1 bağ: *r. i muhabbet* "sevgi bağı", 2 han, konak, konaklama yeri.

رِبَاتَات *ribâtat* *A. a.* (zorluk ve güçlük karşısında gösterilen) iç direnç, kalp sağlamlığı, yılmazlık, geri çekilmezlik.

رِبَاتِی *ribâtî* *F. a.* hancı.

رِبَاعِی *rübâi* *F. s.* 1 dördtlü, 2 *dilb.* (Arapça'da) kök harflerinin sayısı dört olan mastar, 3 *ed.* dört mısradan oluşan nazım.

رِبَاعِیَہ *rübâiyye* *A. a.* ön dişlerle azı dişleri arasında yer alan dört diş.

رَبَّانِی *Rabbânî* *F. s.* Tanrı katıyla ilgili ve ilişkili, kutsal: *lutf-i Rabbânî* "Tanrı katından gelen iyilik ve güzellik". *a.* Yüce Tanrı'ya yakın olmak, O'nun beğenip benimsemesini sağlamak için dünya ilgi ve ilişkilerinden sıyrılıp arınma ve manevî mertebeler kazanma yolunda sürekli çaba gösteren kimse, ârif.

رِبْح *ribh* *A. a.* kazanç, kâr.

رَبْط *rabt* *A. a.* (-i) bağlama, (iki ucu/kenarı) birbirine tutturma: *r. i evrâk* "kâğıt yapraklarını birbirine tutturma". -*rabt etmek* 1) ilıştırmek, yapıştırmek, çatmak, 2) kısmak, kusturmak, sıkmak, çekerek sıkıştırmak, 3) güç kullanarak durdurmak, hareketini engellemek, 4) tutmak, bırakmamak, alıkoymak, 5) bağlamak, 6) berkitmek, sağlamlaştırmak, pekiştirmek, 7) çekip çevirmek, beylik sürmek, 8) gözetmek, koruyup kollamak, 9) görmek, iş görmek, görüşmek, (bir konu üzerinde) konuşmak/söyleşmek. -*ربط قلب* *ra-bt-ı kalb* *F. a.* gönül bağlama, gönülden bağ kurma, gönülden bağlanma. -*rabt-ı kalb etmek* 1) iyi davranmak, okşamak, 2) kendine çekmek, gönlünü kazanmak, 3) sevindirmek, üzüntüsünü/sıkıntısını gidermek. -*ربط کلام* *ra-bt-ı kelâm* *F. a.* sözü derli toplu, tutarlı ve uyumlu biçimde söyleme.

رَبْع *reb'* *A. a.* avlulu ev.

رُبْع *rub'* *A. s.* (*T. h. dili:* *urub*) dörtte bir. -*ربع دائره* *rub'-u daire* *F. a.* 1 dairenin dörtte biri, 2 *gökb.* bir gözlem aleti, irtifa tahtası. -*ربع مسكون* *rub'-u meskûn* *F. a.* Dünya'nın karalardan oluşan dörtte birlik kısmı.

رِبْكَہ *ribka* *A. a.* 1 ilmekli ip, 2 ilmek.

رَبُوب *rebûb* *A. a.* üvey oğul.

رَبُوبِیَّت *rübûbiyyet* *A. a.* tanrılık. Yalnızca Yüce Tanrı için kullanılır.

رَبُوبِی *rebûbî* *F. s.* Yüce Yaratıcı'yla ilgili olan: *علم ربوبی* *ilm-i Rebûbî* "Tanrı katından ilham yoluyla kula verilen bilmezlik âlemiyle ilgili bilgi".

رَبُودہ *rübûde* *F. s.* kapılmış: *dil-rübûde* "gönlü kapılmış/gönlünü kaptırmış, âşık". -*kılmak* kapmak, elinden zorla almak.

رَبُون *rebûn* *A. a.* (alışverişte) pey olarak verilen para.

ربى *ribbî* A. a. büyük kalabalık, binlerce insan.

ربيب *rebib* A. a. üvey oğul.

ريبه *rebibe* A. a. üvey kız.

ربيع *rebi'* A. a. bahar. -ربيع الاول. **Rebiu'l-evvel** A. a. Arabi ayların muharremden itibaren üçüncü ayı. -ربيع الآخر. **Rebiu'l-âhır** A. a. Arabi ayların muharremden itibaren dördüncü ayı.

ربيعى *rebii* F. s. ilkbaharla ilgili, ilkbaharla ilintisi ve bağı olan.

رتايم *retâim* A. ç. a. bir şeyi unutmamak için parmağa bağlanan iplikler; bk. **retime**.

رتب *rütbe* A. ç. a. rütbeler, bk. **rütbe**. **رتب** *rütbe* A. a. (yükseklikçe) derece, sıra, mertebe.

رتبى *rütbi* A. s. değer ve mertebeye ilgili olan (sıra/eylem/davranış vb.).

رتق *retk* A. a. bir nesnenin yarık ve yırtığını bitistirme. Tek başına kullanılmayıp anlamca zıddı olan **fetk** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *retk u fetk* "işleri iyi bir şekilde yürütmek, yoluna yordamına uygun ve gereğine göre çekip çevirmek" anlamında kullanılır.

رتل *retel*, **retil** A. a. düzgün, açık, hoş ve gönül alıcı söz.

رتمه *retme* A. a. görülecek işi unutmamak için parmağa bağlanan ip.

رتيمه *retime* A. a. bk. **retme**.

رثايت *resâet* A. a. 1 eskime, yıpranma, 2 eskilik, yıpranmışlık.

رثايت *risâyet* A. a. ölenin iyilik ve iyi yanlarını sayıp dökerek ağlama, ağlayarak mersiye düzme.

رثى *resy* A. a. yuk. m. bk.

رثيث *resis* A. s. eski, köhne.

رج *rec(c)* A. a. (cismi/nesneyi) sallayıp sarsma, heyecana gelme, heyecanlanma.

رجاء *recâ*, **رجا** *recâ* A. a. (T. k. dili: *ricâ*) umma, dileme, umarak isteme. -**ricâ**

etmek 1) istemek, dilemek, 2) yalvarmak, 3) aracılık ederek biri için bir dilekte bulunmak, 4) ummak, ümidi olmak, ümit bağlamak.

رجال *ricâl* A. ç. a. 1 erkekler; bk. **رجل** *recül*. 2 belli başlılar, ileri gelen kimseler: *r.-i devlet* "devlet ileri gelenleri". -**رجال** *ricâlü'l-ğayb* A. a. gayb erenleri, veliler, ermişler.

رجال *ricâl* A. ç. a. yayalar; bk. **رجل** *râcil*. **Receb** A. a. ay takvimi aylarından yedincisinin adı.

رجب *receb* A. a. saygılı davranma, saygı gösterme, değer verme. -**etmek** saygı göstermek, saygılı davranmak, değerini gözetmek.

رجبان *recebân* A. ikili ç. a. recep ve şaban ayları.

رجحان *rüchân* A. a. 1 üstünlük, üstün olma durum ve niteliği, fazlalık, ağırlık, 2 katma, katış, artırma. -**rüchân vermek** 1) fazla/fazladan vermek, 2) artırmak, çoğaltmak.

رجحانیت *rüchâniyyet* T. a. üstün olma hâli, üstünlük.

رجز *recz* A. a. 1 acı verici karşılık, ceza, sıkıntı, 2 puta tapma, putperestlik, 3 Allah'a ortak koşma, 4 maddi ve manevi pislik.

رجز *recez* A. a. ed. aruzda dört müstefîlün'den oluşan ana kalıp.

رجس *rics* A. a. 1 kötülük, pis iş, 2 maddi ve manevi pislik.

رجسه *recse* A. a. şiddetli gök gürültüsü.

رجع *rec'* A. a. (-i) geri döndürme, (-i) eski hâline koyma; bk. **ارجاع** *ircâ'*.

رجع *ric'at* A. a. 1 geri dönme. -**ric'at etmek** geri dönmek. 2 ask. ilerleyen ordu birliklerinin geri çekilmesi. -**رجعت** *ric'at-i kahkariyye* F. a. bozgun hâlinde geri dönme, düşman karşısında bozguna uğrayıp çarptırarak geri çekilme. -**رجعت کواکب** *ric'at-i kevâkib*

F. a. *astr.* bir yıldızın yörüngesi üzerindeki dolanımı sırasında en yüksek noktaya vardiktan sonra inişe geçmesi.

رجعه *rec'a*, **رجعه** *ric'a*, A. a. 1 öldükten sonra yeniden dünyaya gelme, 2 bir ya da iki kez eşini boşayan erkeğin boşadığı eşine geri dönmesi.

رجف *recf* A. a. bk. **رجفان** *recfân*.

رجفان *recfân* A. a. şiddetle sarsılma, deprenme.

رجفه *recfe* A. a. yuk. m. bk.

رجل *recül* A. a. ergenlik çağına gelmiş erkek.

رجل *ricl* A. a. ayak. -**رجل البحر** *ric-lü'l-bahr* A. a. deniz ayağı, yani: körfez.

رجم *recm* A. a. 1 (-i) taşlama, (-e) taş atma, (-i) taşa tutma: *r.-i şeytân* "şeytan taşlama", 2 birine atılan taş. -**recm etmek** taşlamak, taşla öldürmek.

رجوع *rücü'* A. a. 1 (-den) geri dönme, (-den) vazgeçme, 2 ed. bir inceliğe dayandırarak "yok, öyle değil" deyip söylediği sözden dönme yolunda yapılan sanat. -**rücü' etmek** 1) dönmek, geri gelmek, 2) ilgiyi kesmek, vazgeçmek, 3) dönmek, sapmak, yoldan çıkmak, asi olmak, 4) tövbe etmek, pişmanlık duymak.

رجوليت *recülüyyet* A. a. erkeklik, erkek olma hâl ve niteliği.

رجوم *rücüm* A. ç. a. taşa tutmalar, atılan taşlar; bk. **رجم** *recm*.

رجل *recil* A. a. çok yürüyen/yürüyücü kimse.

رجيم *recim* A. s. 1 taşlanmış, taşa tutulmuş, 2 (şeytan için) Hak katından kovulmuş, sürülmüş.

رجل *reçel* T. a. meyvelerin şekerle kaynatılması ile elde edilen kıvamlıca kahvaltılık tatlı; bk. **ريجال** *riçâl*.

رجال *rihâl* A. ç. a. deve palanları; bk. **رجل** *rahl*.

رياله *rihâle* A. a. eyer, semer.

راhl insanın yanına aldığı yağmurluk vb. yolda gerekli eşya.

راhl A. a. semer, palan.

رहित *rihlet* A. a. 1 göçme, bir yerden başka bir yere gitme, 2 T. öte dünyaya göçme, ölme. -**rihlet etmek** 1) göçmek, bir yerden ayrılıp başka bir yere gitmek, 2) taşınmak, 3) yolculuk etmek, yola düşmek, 4) ölmek.

راhle *rahle* A. a. üzerine Kur'an/kitap koymak için ağaçtan yapılmış ayaklı altılık, küçük sıra.

راحم *rahım* A. a. 1 döl yatağı: *r.-i mâder* "ananın döl yatağı", 2 ana tarafından yakınlık, hısımlık. -**rahme düşmek** döl lenmiş yumurta cenin hâline gelmek.

راحم *rahm* A. a. esirgeme. -**rahm etmek/kulmak** esirgemek.

راحمان *Rahmân*, A. a. yarattıklarını çok esirgeyen, hep iyilikler bağışlayan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

راحمته *rahmet* A. a. 1 acıma duygusuyla esirgeme, 2 (Yüce Tanrı için) kullarına acıyarak iyilikte bulunma, iyilikle karşılık verme. -**rahmet etmek** esirgemek, acımak.

راحمه الله *rahimehu'llâh* A. dua sözü "Allah rahmet etsin."

راحيب *rahîb* A. a. geniş yol. -**راحيب** *rahîbü'r-râha* A. a. eli açık, cömert kimse.

راحيق *rahik* A. s. 1 yıllanmış (şarap), 2 *mec.* eskiye dayanan, köklü: *muhabet-i rahik* "köklü sevgi".

راحيل *rahil* A. s. göçme, göç etme; göç. Daha çok ölüm, öte dünyaya gidiş için kullanılır: *kûs-i rahil* "göç kôsü".

راحم *rahim* A. s. 1 acıyıp esirgeyici (kimse), 2 (büyük harfle) kullarına hep iyilikler ve güzellikler bağışlayan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

رُخ *ruh* A. a. satranç oyununda bir taşın adı.

ruh *F. a.* 1 yanak: *gül-ruh* "gül yanaklı", *la'l-ruh* "al yanaklı", 2 yüz, çehre: *r-ı zerd* "sarı çehre".

rehâ' رخا *A. a.* geçim rahatlığı, bolluk içinde yaşama.

rahâsat *A. a.* yumuşaklık, incelik, narinlik.

ruhâm *A. a.* mermer.

ruhâmî *F. s.* mermerden, mermerden yapılmış.

rehâvet *A. a.* gevşeklik.

raht *F. a.* 1 giyim kuşam ve kullanılan çeşitli eşya: *r-i arûs* "gelinin getirdiği şeyler, çeyiz", 2 bir şey yapmak, bir işi görmek için gerekli araç gereç, 3 at takımı vb. yol eşyası.

ruhsâr رخساره *F. a.* 1 yanak: *gül-ruhsâr* "gül yanaklı", 2 yüz, çehre.

ruh-sûde *F. s.* yüz sürmüş.

rahş *A. a.* hızlı giden, iyi yol alan dayanıklı ve gösterişli at. - **rahş-i behâr** *F. a.* bahar atı, yani: bahar mevsiminde sürekli esen ve havayı bulutlandıran yel. - **rahş-i gayret** *F. a.* gayret atı, yani: çabayı sürekli ve verimli kulan, amaca ulaştırıcı istek ve kararlılık.

rahşâ رخشا *F. s.* parlak.

rahşende *F. s.* parıldayıcı, parıl parıl parlayan (nesne).

ruhsat *A. a.* 1 izin, serbestlik, ruhsat, 2 yerinde görme/sayma, 3 bağışlama, göz yumma, 4 soğukluk, gevşeklik.

ruhsat-cûy *F. s.* izin arayan/isteyen. - **ruhsat-cûy olmak** izin istemek.

rahne *F. a.* 1 duvar içindeki boşluk, gedik, 2 yarık, yırtık, çatlak, 3 *mec.* zarar, kayıp.

rahne-dâr *F. s.* 1 gediği/yarığı olan, 2 çatlak, yarılmış, çatlamış, 3 çözümlü, çözümlü, çözümlü, gedikli, 4

mec. zarar görmüş, kayba uğramış. - **rahne-dâr etmek** kazıp delmek. - **rahne-dâr olmak** 1) çatlamak, yarılmak, 2) ayrılmak, 3) çözülmek.

rahv *A. a.* gevşek, sölpük.

rahis *A. s.* 1 ucuz, 2 yumuşak (kumaş, giysi vb.), 3 birden ölüm.

rahim راحمه *A. s.* sesi ince ve yavaş, sözü yumuşak ve hoş olan kız.

red(d) *A. a.* 1 bırakmama, önünü kesme, geri çevirme, 2 dayanma, karşı koyma, 3 kabul etmeme, karşı çıkma. - **redd etmek** 1) saklamak, yine yerine koymak, 2) geri çevirmek, kabul etmemek, yüz vermemek, 3) "hayır" demek, razı olmamak, çekinmek, kaçınmak.

4) varlığını gizlemek, "yok" demek, 5) engel olmak, yol vermemek, 6) beğenmemek, 7) geri vermek, döndürmek, 8) sürmek, itmek, ortadan gidermek, 9) yasaklamak, yasak koymak, 10) kovmak, başından savmak, dışarı atmak, 11) aksini söylemek, yanlışlığını göstermek, 12) karşı çıkmak, mukabele etmek. - **redd olunmak** 1) geri verilmek, 2) benimsenmemek, geri çevrilmek, 3) sürülmek, atılmak. - **redd-i cevâb** *F. a.* cevap verme, karşılıklı bulunma. - **redd-i selâm** *F. a.* selâma karşılık verme. - **redd-i sadâ** *F. a.* yankı. - **redd-i kelâm** *F. a.* söylenen sözü kabul etmeyip karşılık verme/geri çevirme.

ridâ' ردا *A. a.* 1 belden yukarıyı örten giysi, 2 omuzlara atılan enli ve uzun kumaş, şal.

redâet *A. a.* kötülük.

riddet *A. a.* çirkinlik, iticilik, hoşagitmeme niteliği: **riddet-i kıyâfet** dış görünüş çirkinliği, iticiliği.

ridf *A. a.* *ed.* kafiye aralarında bir harekeli harf bulunmamak üzere reviden önce gelen öncesi üstünlü elif

(i)/öncesi ötreli vav (و)/öncesi esreli ye (ی) معناد *mu'tâd*, شریف *şerîf*, محزون *mahzûn* kelimelerinde olduğu gibi.

redî' *A. s.* kötü, bayağı, değersiz (nesne): **ridâ-yi redî'** "kötü üst giysisi/hırka".

redif *A. a.* 1 birinin ardı sıra giden, arkadan gelen kimse, 2 eskiden bir askeri sınıf, yedek asker, 3 *ed.* beyit sonlarında kafiye den sonra tekrarlanan aynı anlamdaki kelime/ek.

rezâlet *A. a.* insanın değerini düşürücü, başkalarını rahatsız eden, toplumca çirkin görülen hâl ve davranışlar.

rezâil *A. ç. a.* kötü huylar ve hâller; *bk.* **rezile**.

rüzelâ' رزلا *A. ç. a.* reziller; *bk.* **rezil**.

rezil *A. a.* bayağı, soysuz, aşağılık, namussuz kimse.

rez *F. a.* 1 üzüm kütüğü, asma, 2 üzüm: **duhter-i rez** "üzüm kızı, yani: şarap".

Rezzâk *A. a.* bütün yarattıklarının rızkını veren Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

rezânet *A. a.* ağırlık, ağır başlılık, oturluluk.

rezâyâ *A. ç. a.* başa gelen acı ve sıkıntı verici durumlar; *bk.* **rezîe**.

rızk *A. a.* (T. k. dili: rızık) 1 azık, besin, yiyecek içecek türünden besleyici şeyler, 2 varlık, zenginlik, mal, mal mülk, 3 nasip, pay, 4 ele geçen/elde edilen şeyler. - **rızkını dağıtmak** malını dağıtmak, gereksiz yere harcamak, varını yoğunu yiyip bitirmek. - **rızk** *F. a.* pay, uğur, hisse.

rezm *F. a.* savaş.

rezm-âzmâ *F. s.* savaşçı, savaş eri, yürekli, yiğit, bahadır.

rezmî *F. a.* savaşçı, savaş eri.

rezene *T. a. bk.* رازیانه *râzyânec.*

rezze *A. a.* (T. k. dili: reze) 1 menteşe, 2 ufak çengel, 3 kapıyı kapalı tutmaya yarayan yay.

rezin *A. s.* ağır, sağlam, yerinde, güçlü: **re'y-i rezin** "sağlam görüş".

res(s) *A. a.* 1 içi taşla örülmüş kuyu, 2 Semûd kavminin kullandıkları kuyunun adı.

res *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) koşan, giden, erişen, ulaşan, yetişen: **dest-res** "eli erişen", **müjde-res** "müjdecî, bir müjdeyi vermek üzere giden/koşan", **feryâd-res** "yardım isteyeninin yardımına koşucu", **meded-res** "yardıma koşan".

resâ *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 erişen, 2 eriştiren: **müjderesâ** "müjde eriştiren".

risâlet *A. a.* 1 elçilik, 2 peygamberlik.

risâle *T. a.* küçük kitap, kitapçık.

ressâm *A. a.* resim yapan, resim sanatçısı.

resân *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 getiren, 2 götüreren, eriştiren, ulaştıran: **şerefesân** şeref getiren/eriştiren.

resâne *F. a.* özlem, hasret.

resâne-hor *F. s.* özlem çekici (kimse).

resâil *A. ç. a.* risaleler; *bk.* **risâle**.

rüstâhîz *F. a. bk.* رستخیز **rüstehîz** *F. a.* kıyamet.

rüstâhîz *F. a. bk.* رستخیز **rüstâk** *A. a.* köy, çiftlik.

restgâr *F. s.* kurtulan (kimse).

restegân *F. ç. a.* kurtulmuş/kurtuluşa ermiş olanlar; *bk.* **reste**.

reste *F. s.* 1 kurtulmuş, sıvışmış (kimse), 2 sağ, esen, sağ salim, güvenli/güvende, 3 dizi, sıra.

رسته *rüste* F. s. (ot, ağaç, meyve için) bitmiş, yetişmiş, büyümüş, olgunlaşmış.

رُسخ *rüşğ* A. a. (insan ve hayvanda) bilek.

رُسل *rüsül* A. ç. a. elçiler, peygamberler; bk. **رسول** *resûl*.

رُسل *rusûlâ* A. ç. a. Tanrı katından gönderilen elçiler, peygamberler; bk. **رسول** *resûl*.

رسم *resm* A. a. (T. k. dili: **resim**) 1 yazma, çizme, 2 iz, belirti, nişan, 3 biçim, şekil, 4 taslak, kaba çizim, 5 canlı/cansız bir şeyin, bir manzaranın kâğıt vb. üzerine elle yapılan benzeri, 6 tutulan/seçilen yol, yol yordam, gidiş, tarz, usul, 7 olagelen şey, alışkanlık, âdet, 8 merasim, tören, 9 vergi. -**resm etmek** yazmak, yazı ile kâğıda geçirmek.

رسم *resmen* A. z. 1 devlet adına ve yapılagelen törenle, 2 yolu yordamınca, usulüne uygun biçimde, 3 *mec.* âdet yerini bulsun diye, görünüşte.

رسمه *resme* F. a. 1 yol, yol yordam, usul, töre, düzen, biçim, kesim, tür, tarz, 2 kural, kaide.

رسمی *resmî* F. s. 1 devlet katıyla ilgili, 2 kanuna, kurala, yerleşik usullere ve geleceğe uygun olan.

رسمیات *resmiyyât* A. ç. a. resmî konular/noktalar/işler.

رسم *resen* F. a. ip, urgan.

رُسْوَا *rüsvâ/rüsvây* F. s. 1 insanların gözünde hiç değeri olmayan, düşük, yüzü kara, rezil (kimse), 2 kınanmış (kimse). -**rüsvây etmek** 1) kınamak, ayıplamak, 2) aşağılamak, ayak altına almak, horlamak, hor duruma düşürmek, 3) bozmak, yüzünü kızartmak, ayıbını ortaya sermek, 4) adını kötüye çıkarmak, dile düşürmek.

رُسُوب *rüsûb* A. a. çöküntü, tortu.

رُسُوح *rüsûh* A. a. 1 (manevî nitelikler için) güçlülük, sağlamlık, sarsılmazlık,

2 derin, sağlam ve güvenilir bilgi, üstünlük.

رَسُول *resûl* A. a. 1 elçi, 2 Tanrı elçisi, peygamber, 3 Hz. Muhammed.

رُسُوم *rüsûm* A. ç. a. 1 vergiler; bk. **رسم** *resm*. 2 (tekli gibi) yol yordam, edep erkân, davranış tarzı.

رُسُومَات *rüsûmât* A. ç. a. vergiler; bk. **رسم** *resm*. [Katmerli çokludur.]

رَسِيد *resid* F. Aslında "erîştî" anlamında bir çekimli fiildir. Eskiden maliyede bir paranın alındığını/hükümsüz kaldığını gösteren bir işaret yerine kullanılmıştır. -**resid etmek** 1) geçerliğini yok etmek, geçersiz saymak, üstünü çizmek, silmek, 2) kazımak, egelemek, 3) yok etmek, ortadan kaldırmak.

رَسِيدَه *reside* F. s. 1 erişmiş, varmış, yetişmiş; *peyâm-ı reside* "yerine erişmiş haber", 2 erişkin olmuş, bülüğ çağına erişmiş, 3 (meyve için) olgunlaşmış, çağını bulmuş; *neveside* "yeni yetişmiş". -**reside olmak** 1) erişkin olmak, bülüğ çağına erişmek, 2) olgunlaşmak, çağını bulmak

رَسِيل *resil* A. a. elçi.

رَش *reş(ş)* A. a. (sıvıyı) serpmek, serpinti şeklinde yağın yağmur.

رَشَاد *reşâd* A. a. doğru yolu bulup girmek, Hakk'a yakınlaşma yolunda kararlı bir şekilde yol alma.

رَشَاش *reşâş*, **رَشَاشَه** *reşâşe* A. a. çisinti; çok ince, toz zerrelere hâlinde yağın yağmur.

رَشَاشَه *r.pâş* F. s. çisinti saçıcı.

رَشْتَه *rişte* F. a. iplik, ip teli: *ser-i rişte* "ip-lik ucu".

رَشَح *reşh* A. a. (beden) terleme, (toprak kap içinde bulunan sıvı) sızma, damla hâlinde kabın dış yüzüne çıkma.

رَشَحَات *reşhât* A. ç. a. damlalar; bk. **رَشَحَه** *reşha*.

رَشَحَه *reşha* A. a. sızıntı, damla.

رَشَحَه *reşhapâş* F. s. damla saçıcı (bulut).

رَشَحَه *reşhariz* F. s. damla dökücü/yağdırıcı (bulut).

رُشْد *rüşd* A. a. 1 doğru yola girme, doğru yolda gitme, 2 doğru düşünme, doğru karar verme, 3 ergenlik çağına erişme.

رَشْف *reşf* A. a. (sıvıyı) emerek/azar azar içme: *الرشف انفع* *er-reşfû enfa* "Suyu azar azar içmek çok yararlıdır."

رَشَك *reşk* A. a. kıskanma, kıskançlık, çekememezlik, haset.

رَشَك *reşk-âver* F. s. kıskançlık doğurucu, kıskandırıcı (durum/nesne).

رَشَكِين *reşkin* F. s. kıskanç (kimse).

رِشْوَت *rişvet, rüşvet* A. a. bir çıkar elde etmek için verilen para/hediye. -**rüşvet aldirmek** 1) rüşvet vermek, 2) rüşvet vererek yoldan çıkarmak, yanlış ve kötü işe sürüklemek. -**rüşvet almak** doğrudan ayrılmak, yanlış yola sapmak, doğruyu/hakkı bilerek değiştirmek.

رُشْوَتَوَار *rüşvet-hor/-hâr* F. s. rüşvet alan/yiyen (kimse).

رَشِيح *reşih* A. s. ter, sızıntı, damla.

رَشِيد *reşid* A. s. 1 doğru yolda giden (kimse), 2 akıllı, becerikli, doğru ve yerinde iş gören, ne yaptığını bilen (kimse), 3 ergen (kimse), 4 "doğru yolu gösteren, doğru yola kılavuzlayan" anlamında Yüce Tanrı'nın sıfatlarındadır.

رَشِيك *reşik* A. s. boyu posu ölçülü ve dengeli olan (genç).

رَسَاد *rassâd* A. a. gökyüzünü, yıldızların hareketlerini ve konumlarını sürekli gözleyen kimse.

رَسَاص *rassâs* A. a. kalaycı.

رَسَاص *resâs* A. a. 1 kalay, 2 kurşun.

رَصَافَت *resâfet* A. a. sağlam ve dayanıklı olma; sağlamlık, berklilik, dayanıklılık.

رَصَانَت *resânet* A. a. sağlamlık, dayanıklılık.

رَصَد *rasad* A. a. 1 gözünü dikip bir şeyi gözetme, 2 gökyüzünü, yıldızların hareketlerini ve konumlarını gözleme. -**rasad etmek** aramak, istemek, bulmayı/elde etmeyi arzulamak.

رَصْدَخَانَه *rasad-hâne* F. a. ast. gözlemevi.

رَصْدَاكَه *rasadgâh* F. a. gözletme yeri.

رَصَف *rasaf*, **رَصَفَه** *rasafe* A. a. kaldırım, kaldırım taşı.

رَصَف *rasf* A. a. (-e) kaldırım döşeme; (-i) taş döşemeyerek kaplama; *krş.* **تَرْصِيف** *tarsif*.

رَصُود *rasûd* A. s. sürekli bekleyen/ gözleyen. -**rasûd olmak** beklemek, katlanmak, sabr etmek.

رَصِيف *rasîf* A. s. dirençli, dayanıklı, sağlam (temel, bina, rıhtım vb.)

رَصِين *rasîn* A. s. dayanıklı, berk, pek, kolay yıkılmaz, sarsılmaz (duvar/temel/ hisar vb.).

رِزَا *rızâ*, **رِزَا** *rızâ* A. a. 1 birlik, bir ve birlikte olma, aynı yolda bulunma, 2 beğenme, hoş bulma, hoş karşılama, hoşnutluk, 3 aynı şeyi dileme, gönül bir olma, 4 uygun bulma/görme, izin, 5 övgü, beğenme. -**rızâ göstermek** razı olmak. -**rızâ göstermemek** "Hayır" demek, geri çevirmek. -**rızâ vermek** 1) razı olmak, 2) bırakmak, salıvermek, izin vermek, 3) uymak, boyun eğmek. -**rızâ vermemek** birlik olmamak, aykırı davranmak, başka bir yol tutmak. -**rızâsını gözlemek** uymak, uygun bulmak, buyruk tutmak, karşı çıkmamak, baş eğmek.

رِزَا *rızâen* A. z. isteyerek, kendi isteğiyle, gönüllü olarak, gönülden.

رِزَا *rızâen li'llâh* A. z. Allah'ın rızasını kazanmak için.

رِزَا *razâ'*, **رِزَا** *rızâ'* A. a. (çocuk) süt emme.

رِزَا *razâat*, **رِزَا** *rızâat* A. a. yuk. m. bk.

رِزْوَان *rızvân* A. a. 1 hoş karşılama, hoş bulma, 2 (büyük harfle) cennet kapıcısının adı.

رضوان *ridvânî* F. s. cennetlik.

رضی *raziye* A. "Hoşnut olsun, güzel bulsun" anlamında çekimli fiildir: *raziya'llâhü anih* "Allah ondan hoşnut olsun".

رضیع *razi'* A. a. 1 süt kardeş, 2 süt emen çocuk, süt çocuğu.

رضیعالبان *râziâ lebân* A. ç. a. iki süt kardeş, süt ikizi.

رطوبت *retâbet* A. a. yaşlık; krş. رطوبت *rutûbet*.

رطانت *retânet, ritânet* A. a. Arapça'dan başka bir dille konuşma.

رطب *ratab* A. a. doğru yanlış, dile ne gelirse söyleme.

رطب *rutab* A. a. ağaçta olgunlaşmış hurma, olgun hurma.

رطب *ratb* A. a. 1 yaş, nemli, ıslak; zıddı: رطب اللسان *yâbis*. 2 yumuşak.

رطب اللسان *ratbül-lisân* A. s. yumuşak dilli/sözlü (kimse).- رطب و یابس *ratb ü yâbis* F. a. yaş ve kuru, yani: ilişkili ilişkisiz, saçma sapan (söz).

رطبه *ratbe* A. a. 1 yonca, 2 gencecik, körpe dilber.

رطل *ratl* A. a. eski bir sıvı ölçüsü; yaklaşık olarak okkanın üçte biri.

رطوبت *rutûbet* A. a. ıslaklık, yaşlık, nem.

رطب *ratib* A. s. 1 yaş, ıslak (nesne), 2 körpe, yumuşacık (nesne).

رعاد *ra'âd* A. a. çok konuşan/durmadan çene çalan, çal çene kimse.

رعا *ruâf* A. a. tıp burun kanaması.

رعام *ruâm* A. a. 1 tıp (hayvanların burunlarında) iltihaplanma ve bundan ileri gelen akıntı, 2 (insanda) burun içinde yaralar açılmasına yol açan hastalık.

رعایا *reâyâ* A. ç. a. (T. k. dili: riâyâ) halk, toplumu oluşturan tüm insanlar; bk.

رعایه *raiyye*.- رعایا و برایا *reâyâ vü berâyâ* sıradanlar ve seçkinler.

رعایت *riâyat* A. a. 1 uyma, tutma, 2 önemseme, önem verme, 3 saygı gös-

terme, 4 kollama, gözetme, 5 saygı gösterme, saygılı davranma.-ریایه etmek

1) uymak, tutmak, yerine getirmek, 2) önem vermek, 3) saygı göstermek, saygılı davranmak, 4) koruyup kollamak, bakmak, gözetmek, 5) saklamak, beklemek, 6) saygı göstermek, 7) söz tutmak, sözünde durmak, vefalı olmak, 8) kayırmak, özen göstermek, eğitmek, iyileştirmek, 9) bağışlamak, bahşiş vermek.-ریایه göstermek

1) saygı göstermek, gönlünü almak, 2) hoş görmek, hoş tutmak, 3) ululamak, baş üstünde tutmak.

رعب *ru'b* A. a. insanı sarıp iş görmekten alıkoyan korku.

رعد *ra'd* A. a. gök gürültüsü.

رعد انداز *ra'd-endâz* F. s. gök gürültüsü gibi ürküntü verici ses çıkaran (nesne).

رعه *ra'se* A. a. titreme.

رعه دار *ra'se-dâr* F. s. titreyen, titrek (nesne).

رعه ناک *ra'se-nâk* F. s. yuk. bk.

رعا *ra'nâ* A. a. salınarak yürüme. s. güzel, hoş, göz alıcı: *gül-i ra'nâ* "çok hoş gül".

رعوت *rüûnet* A. a. bölnlük, bir işe yaramazlık, sünepelik, çolpalık.

رعی *ra'y* A. a. 1 (hayvan) otlama, 2 (hayvanı) otlatma/otlatmak amacıyla gütme.

رعیه *raiyye*, رعیت *raiyyet* A. a. bir devletin yönetimi altında yaşayanlar, tebaa, uyruk.

رعیتپرور *raiyyet-perver* F. s. uyruğunu koruyan ve refah içinde yaşamaları için çalışan (hükümdar/yönetim).

رغائب *regâib* A. ç. a. 1 aşırı istek gösterilen şeyler; bk. رغیبه *ragîbe*. 2 çok miktarda bağışlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

رغبه *ragbet* A. a. güçlü bir eğilimle dileme, aşırı istek gösterme.-ragbet etmek

1) değerli tutmak/görmek/ saymak

değer vermek, 2) beğenmek, gönül vermek, 3) özenmek, imrenmek, 4) istemek, dilemek, istah/heves duymak, 5) özlemek, pek istemek, aşırı istek duymak.

رغبه *ragbeten* A. z. ilgi duyarak/ilgi göstermek suretiyle.

رغد *regâd* A. a. bolluk, genişlik ve kolaylıkla sürdürülen yaşam, sıkıntısız dirlik, dirlikte/yaşamda sıkıntısızlık, bolluk ve genişlik.

رغم *ragm* A. a. hoş gitmeyecek ve kötü görülecek bir işi ve eylemi birine nispet olsun diye bilerek yapma/birinin hoşlanmayacağı, çirkin göreceği bir işi inadına işleme.-ragmına

1) gönülsüz, istemeden, istek duymadan, 2) kıskandırmak/üzmek için, nispet olsun diye, inadına.

رغم *ragmen* A. z. inadına, nispet olsun diye.

رغیبه *ragîbe*, رغیت *ragîbet* A. a. istenen, ilgi ve istek duyulan şey, çok miktarda verilen şey, bol bağış.

رغیف *ragîf* A. a. kirde, pide, yufka.

رف *ref(f)*, ref A. a. (T. k. dili: raf) üzerine öte beri koymak için duvara/dolaba tutturulmuş/yerleştirilmiş uzun enlice düz tahta.

رفات *rufât* A. a. çürüyüp dağılmış, lime lime olmuş nesne: عزم رفات *azm-i rufât* "çürüyüp dağılmış kemik".

رفاکت *refâkat* A. a. yoldaşlık, yol arkadaşlığı.

رفاه *refâh* A. a. bolluk, bolluk içinde olma, darlık çekmeden kolay ve sıkıntısız bir hayat sürme.

رفاهت *refâhet* A. a. yuk. m. bk.

رفاهییه *refâhiyyet* A. a. yuk. m. bk.

رفت *ref* F. a. gitme. Tek başına kullanılmaz, "gelme" anlamındaki âmed ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: âmed ü ref "gelip gitme".

رفت *rüft* F. a. süpürme. روب ile birlikte ikileme olarak kullanılır: رفت و روب *rüft ü rûb*.

رفتار *refâtâr* F. a. 1 yürüme, 2 edalı edalı, salınarak yürüme.-redfât etmek

1) yürümek, gitmek, dönüp dolaşmak, 2) ileri gitmek, ilerlemek, yol almak, hareket etmek, hareket hâlinde olmak.

رفته *refte* F. s. 1 gitmiş, 2 gidilmiş: *nâ-refte* "kimsenin gitmediği, gidilmemiş (yer/yol)".

رفته *refte refte* F. z. git gide, gide gide, yavaş yavaş.

رفد *rifd* A. a. bağış, armağan, karşılıksız yardım.

رفرف *refref*, رفرفه *refrefe* A. a. 1 perdelik ve döşemelik yeşil renkli kumaş, 2 ince kumaş, 3 perde, etek vb. kenarlarından sarkan kısım, saçak, 4 döşek, 5 kuşu çok, ağaçlı, yeşillikle kaplı yer, 6 dalları salkım salkım sarkan ağaç.

رفض *rafz*, رفض *refaz* A. a. 1 bırakmak, doğru yoldan çıkmak, sapıtmak, 2 Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd'i terk edenlerin yoluna uymak, Râfizilere katılmak.

رفع *ref* A. a. 1 (-i) yukarı kaldırma, (-i) yükseltme: *ref-i sadâ* "sesini yükseltme, bağırma", 2 ortadan kaldırma, sona erdirmeye, giderme: *ref-i nizâ* "çekişmeyi sona erdirmeye", 3 dilb. Arapça'da bir kelimenin sonundaki ünsüz sesi ü ve ün olarak seslendirme.-ref etmek

1) yukarı kaldırmak, yükseltmek, 2) toplamak, kıvrarak/katlayarak yukarı doğru çıkarmak, 3) yüceltmek, ululamak, 4) götürmek, almak, ortadan kaldırmak, 5) taşımak, göçürmek, 6) iletmek, ulaştırmak, 7) savmak, gidermek, varlığına son vermek, 8) püskürtmek, uzaklaştırmak, 9) yerinden çıkarmak, ayırmak, 10) yok etmek, bozmak, geçerliğini kaldırmak.

رفعت *rif'at* A. a. (manevî bakımdan) yüseklik, yücelik.

رفق *rıfk* A. a. yavaşlık, yumuşaklık, tatlılık.

رفقاء *rüfekâ*, رفقا *rüfekâ* A. ç. a. yoldaşlar, arkadaşlar; bk. رفيق *refik*.

رفنه *refene* T. a. (< عارفانه *ârifâne*) şarap akçası; bk. عارفانه *ârifâne*.-refenesini vermek kendi payına düşen şarap parasını vermek.

رفو *refû* F. a. örerek yapılan yama, örgü.

رفوگر *refüger* F. a. yamacı, yamayıcı, örücü, örgücü.

رفهان *refhân* A. s. bolluk ve genişlik içinde yaşayan (kimse).

رفيض *refiz* A. s. bırakılmış, atılmış, terk edilmiş (nesne).

رفيع *refi* A. s. yüksek, yüce (yer/yapı/rütbe vb.); *refi'ülkadr* "çok değerli, değeri pek yüksek (kimse)".

رفيق *refik* A. s. yoldaş, arkadaş.-**refik etmek** birinin yanına yol arkadaşı olarak vermek, yoldaş koşturmak.-**refik edinmek** 1) arkadaş edinmek, 2) ortak olmak, ortaklık etmek, 3) birlikte düşüp kalkmak, ortak hareket etmek, 4) yol arkadaşlığı etmek.-**refik olmak** 1) yoldaşlık etmek, arkadaş olmak, 2) birlikte yolculuk etmek.

رفيه *refih* A. s. sıkıntısızca, bolluk içinde yaşayan (kimse).

راق *rak(k)* A. a. üzerine yazı yazılan ince deri, tirşe.

راق *rak(k)* A. a. 1 kulluk, kölelik, 2 kul, köle.

راقب *rikâb* A. a. boyunlar; bk. راقبه *rakabe*. رقيب *rekâbet* T. a. kendi isteği, amacı ve çıkarı uğruna başkalarıyla yarışma/çekişme.

راقد *rükâd* A. a. uyuma, uykuya dalma.

راقص *rakkâs* A. a. 1 raks eden, çeşitli el, kol ve ayak hareketleriyle oynayan, köçek, 2 saat sarkacı.

راقع *rikâ* A. a. yazı yazılacak kâğıt/deri parçaları; bk. رقع *ruk'a*.

راقيق *rakâyik* A. ç. a. dişi köleler; bk. رقيقه *rakika*.

راقباء *rukabâ* A. ç. a. rakipler; bk. رقيب *rakib*.

راقبه *rakabe* A. a. 1 ense kökü, boyun, 2 kul, erkek/kadın köle.

راقبت *rikkat* A. a. 1 (kâğıt vb. için) incelik, 2 (kalp/gönül/söz vb. için) yumuşaklık, duygusallık, hoşluk, güzellik: r.-i kalp "kalp yumuşaklığı, yumuşak kalplilik".-**rikkat etmek** acımak, esirgemek. رقت آمیز *rikkat-âmiz* F. s. acınacak, üzüntü duyulacak, kalbe acı verecek (davranış/durum).

راقدان *rakadân* A. a. sevinç ve coşku ile sıçrayıp oynama.

راقش *rakş* A. a. nakış.

راقص *raks* A. a. çeşitli el, kol ve ayak hareketleriyle oynama, horon, sema.-**raks etmek/urmak** 1) sıçramak, sekmek, horon tepmek, el ele tutuşup hoplaya zıplama oynamak, 2) çok sevinmek, sevincinden sıçramak.

راقصان *raksân* F. s. raks eden, oynayan (kimse).

راقص كنان *raks-künân* F. z. oynayarak, raks ede ede.

راقطاء *raktâ* A. a. karalı beyazlı, alaca dişi hayvan, ed. bir yazı parçasını bir harfi noktalı, bir harfi noktasız olarak yazma, ed. böyle yazılmış yazı.

راقا *rak'a* A. a. 1 bez/kumaş parçası, yama, 2 üzerine yazı yazılacak kâğıt/deri parçası, 3 üzerinde yazı bulunan/ yazılmış kâğıt, yazı, 4 dilekçe, başvuru yazısı, 5 T. (ruk'a söylenişyle) şer'i mahkeme evrakı dışında bütün resmi yazılarda kullanılan, çabuk yazılma özelliği bulunan bir tür yazı.

راقم *rakam* A. a. 1 sayı, 2 harf.-**rakam etmek** 1) yazmak, yazıya dökmek, 2) yazmak, metin hâline getirmek.-**rakam eylemek** saymak.

راقمزه *rakamzede* F. a. ve s. yazılmış, yazı ile kaydedilmiş.

راقمن *rakam-zen* F. a. yazıcı.

راقود *rukûd* A. a. uyuma.

راقوم *rukûm* A. ç. a. sayılar; bk. رقم *rakam*.

راقيب *rakib* A. a. 1 başkasının başarısını ve çıkarını engelleyerek kendi başarı ve çıkarı için çalışan, istediğini elde etmek için başkasıyla yarışan/başkasına engel olan kimse.-**rakib olmak** engel olmak/çıkmak, dikbaşlılık etmek. 2 "koruyucu, görüp gözetici" anlamında Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.

راقيق *rakkıyyet* A. a. kulluk, kölelik hâli.

راقيق *rakik* A. s. 1 ince, ufak: رسته-ي راقيق "ince iplik".-**rakik etmek** inceltmek, ufalamak, küçültmek, 2 yufka, kırılğan, duygulu: *rakiku'l-kalp* "yufka yürekli".

راقيق *rakik* A. a. azatlı erkek köle.

راققه *rakika* A. a. azatlı dişi köle.

راقم *rakim* A. a. yazı yazacak levha.

راقمه *rakime* A. a. yazılı (kâğıt, mektup vb.).

راقيه *rukye* A. a. üfürükçülerin okudukları dualar, yaptıkları afsunlar, tılsımlar.

راقه خوان *rukye-hân* F. a. üfürükçü, af-suncu.

راقه *reg* F. a. 1 damar: r.-i cân "can damarı, şah damarı", 2 soy: *bedreg* "soyu bozuk, kötü soylu (kimse)".

راقزن *reg-zen* F. a. kan alıcı kimse, hacamatçı/doktor.

راقب *rikâb* A. a. 1 üzengi, 2 kat, huzur: *rikâb-ı hümayûn* "kutlu kat".

راقبدار *rikâbdâr* F. a. hükümdarlar ata binerken üzengileri tutan has ahır görevlisi.

راقك *rekâket* A. a. 1 bozukluk, çarpıklık: r.-i tab' "huy bozukluğu", 2 (dil için) tutukluk: r.-i lisân "dil tutukluğu, konuşma zorluğu".

راقك *rekânet* A. a. ağırbaşlılık, oturaklı ve ağırbaşlı olma.

راقب *rekab* A. a. atlı bölüğü, süvari takımı.

راقب *rükeb* A. ç. a. dizler; bk. ركب *rükbe*.

راقبان *rükbân* A. ç. a. biniciler; bk. راکب *râkib*.

راقبه *rükbe* A. a. diz, diz kapağı.

راقز *rekz* A. a. (-i) yere saplama, (-i) yere saplayıp dikme.

راقص *reks* A. a. 1 şiddetle tepinme, harıl harıl yere vurma, 2 (hayvanı) yürütmek/koşturmak için tepme.

راقعات *rekeât* A. ç. a. rekâtlar; bk. ركعت *rek'at*.

راقع *rek'at* A. a. namazda, bedeni belden bükerek yere paralel duruma getirme hareketi olan ve ayağa kalkıp dikilmekle bütünlenen hareketler bütününün her biri.

راقعين *rek'aeyn* A. ç. a. iki rekât.

راقن *rûkn* A. a. 1 temel, dayanak, esas, 2 bulunduğu mevki ve makam yönünden güçlü, sözü geçerli kimse, 3 ask, kurmay.

راقوب *rükûb* A. a. (ata/gemiye vb.) binme.-**rükûb etmek** (ata, arabaya, gemiye) binmek.

راقود *rükûd* A. a. (hava, deniz vb. için) durgunluk.

راقوع *rükû* A. a. namazda elleri diz kapaklarına dayayıp beli bükerek bedeni yere paralel duruma getirme hareketi.

راقون *rükûn* A. a. içtenlikli eğilim, (-e) canıdilden ilgi duyma.

راقون *rükûnet* A. a. ağırbaşlılık, oturaklılık; krş. ركانت *rekânet*.

راقك *rekik* A. s. 1 bozuk, kusurlu, yanlış: *nazmi rekik* "bozuk, kusurlu nazım", 2 tutuk: *rekikü'llisân* "tutuk dilli, keke-me".

راقين *rekin* A. s. 1 yüksek, yüce, 2 ölçülü, ağırbaşlı, oturaklı (kimse).

راقم *rem* F. a. ürkme. [Tek başına kullanılmaz, kimi birleşik yapılarda görülür.]

راقم *rim(m)* A. a. çürümüş kemik.

rümât A. ç. a. (T. k. dili: rümmât) (taş/ok vb.) atan/atıcı kimseler; bk. **ramî**.

rimâh A. ç. a. mızraklar; bk. **rumh**.

remâd A. a. kül.

remâdi T. s. kül renginde, kül renkli.

remmâl A. a. remilci. Eskiden kum üzerine birtakım şekiller yapıp gizli/gelecekle ilgili şeyleri gördüğünü ileri süren kimse.

rimâl A. ç. a. kumlar; bk. **reml**.

remân F. a. ürkek (at/hayvan): اسب **esb-i remân** "ürkek at".

rimâyet A. a. atıcılık, ok/kurşun vb. atma konusunda ustalık.

rümmân A. a. nar.

rümmânî F. s. nar çiçeği renginde.

remes A. a. sal.

rumh A. a. 1 mızrak, 2 *mec.* yoksulluk.

remed A. a. göz ağrısı, göz kapağı iltihabı.

remz A. a. isteğini gizli yoldan, birtakım işaretlerle/anlamı kapalı sözlerle bildirme/anlatma.

remzâşinâ F. s. anlamı kapalı sözlerle/işaretlerle ne demek istendiğini bilen/anlayan kimse.

remzşinâs F. s. yuk. m. bk.

ramas A. a. çapak.

Ramazân A. a. ay takviminin dokuzuncu ayı, oruç tutulan ayın adı.

ramak A. a. ömürden kalan süre, z. (bir şeyin gerçekleşmesi için kalan) pek az süre. -**ramak kalmak** pek az kalmak.

rem-kerde F. s. ürkmüş (hayvan): *esb-i rem-kerde* "ürkmüş at".

remel A. a. ed. mısraları 4 *fâilâtün* parçasından oluşan ana aruz kalıbı. Değişik vezinleri vardır.

reml A. a. 1 kum, 2 kum üzerinde oluşan birtakım noktalar ve çizgilerden

gelecekle ilgili bilgiler verme/sonuçlar çıkarma bilgisi/iddiası.

remende F. s. ürkek.

rümûz A. ç. a. remizler; bk. **remz**.

reme F. a. sürü.

remy A. a. (-i) atma, (taş/kurşun vb. atılan nesneleri) havaya/ileri doğru fırlatma. -**remy etmek** 1) atmak, bırakmak, 2) sürmek, sürüp atmak, 3) fırlatmak, 4) kabul etmemek, yüz vermemek, 5) bağıra çağıra, gürültülü bir şekilde kovmak.

remî A. a. dolu yağdıran bulut.

remide F. s. 1 ürkmüş, korkmuş, 2 kızgın, öfkeli, 3 darılmış, dargın, 4 incinmiş, acı çeken, gamlı, melûl. -**remide etmek** 1) küstürmek, darıltmak, 2) canını sıkmak, sıkıntı vermek, 3) usandırmak, baş ağrıtmak, 4) incitmek, eziyet etmek, 5) engel olmak, önünü kesmek, 6) vurmak, acı vermek, 7) başına dert açmak, belâya uğratmak. -**remide olmak** incinmek, başı ağrımak, sıkıntıya düşmek, derde uğramak.

remim A. s. çürümüş, çürük. (Çoklukla kemiği vasıflayıcı olarak kullanılır). -**remim olmak** çürümek.

renc F. a. 1 ağrı, sızı, acı, 2 hastalık, 3 sıkıntı, acı, dert, keder, gam, ıstırap, 4 tedirginlik, huzursuzluk: *r-i derûn* "iç sıkıntısı", *r-i firâk* "ayrılık acısı".

rencber F. a. 1 tarım işçisi, 2 yapı işçisi, 3 usta, becerikli, işbilir, hünerli, sanatkâr.

renciş F. a. 1 inciniş, sızlanış, 2 sıkıntı, keyifsizlik: *r-i humâr* "şarabın etkisi geçtikten sonraki baş ağrısının verdiği keyifsizlik".

rencûr F. s. 1 hasta, keyifsiz, 2 üzüntülü, dertli, kederli. -**rencûr olmak** 1) öfkelenmek, kızmak, 2) darılmak, küsmek, gücenmek, 3) incinmek, acı çekmek, 4) keyfi kaçmak.

rencûrî F. a. 1 hastalık, keyifsizlik, 2 üzüntülü olma hâli.

rence F. s. 1 keyifsiz, hasta, 2 üzüntülü, kederli. a. sıkıntı, eziyet.

rencide F. s. 1 sıkılmış, sıkıntıya düşmüş, 2 kızgın, öfkeli, 3 darılmış, dargın, 4 incinmiş, kırılmış, 5 üzüntülü, kederli, tasalı, gamlı, 6 rahatsız, keyfi kaçmış, 7 yaralanmış, yaralı. -**rencide etmek** 1) kızdırmak, öfkelenmek, 2) incitmek, kalbini kırmak, 3) yaralamak, sakatlamak, 4) sıkıntıya sokmak, başını ağrıtmak, 5) zora sokmak, yük altında bırakmak, zorlamak, 6) canını sıkmak, huzursuz etmek, 7) nispet etmek, inadına yapmak, 8) usandırmak, 9) acı çektirmek. -**rencide olmak** zarar görmek, huzursuz/rahatsız olmak.

rind A. a. 1 kendi hâlinde, bir şeyden habersiz, hiçbir şey bilmez, hiçbir şeye aldırılmaz görünen irfan sahibi kimse, 2 şarapçı, içkici, çevresine ilgi göstermez, her daim sarhoş gezer kimse.

rende F. a. 1 havuç, patates, soğan, peynir vb. şeyleri ince, küçük parçalara ayırmaya yarayan mutfak aracı, 2 marangozların tahta yüzeylerini temizlemek, düzlemek ve pürüzsüz duruma getirmek için kullandıkları araç.

rendide F. s. 1 ufak parçalara bölünmüş (nesne), 2 düzeltilmiş (tahta vb.).

reng F. a. (T. k. dili: renk) 1 cisimlerden yansıyan ışığın gözde meydana getirdiği duyum, 2 bir cismi başka bir cisimden ayırıcı görünüş niteliği, 3 boyanın görünüşündeki nitelik, 4 boya, 5 yüze gülme, samimiyetsiz davranma, bilmez görünme, 6 alay, kesinti, maskaralık, 7 nitelik, 8 yol, gidiş, tarz, 9 *mec.* oyun, hile. -**reng etmek** 1) hile yapmak, aldatmak, 2) oyun oynamak, oynatmak, alay etmek, güç ve gülünç

duruma düşürmek. -**renk almak** 1) utanmak, utanmaktan ötürü yüz kızarmak, kıpkırmızı olmak, 2) kızmak, öfkelenmek, öfkeden yüzü kızarmak. -**renk vermek** boyamak, boya sürerek renkli hâle getirmek. -**renk vermemek** *mec.* (bir konuda) bildiğini gizlemek. -**reng çekmek** boyamak, renk vermek. -**rengi bozuk** benzi solmuş, yüzü sararmış.

reng-âver F. s. göz boyacı, hilekâr (kimse).

rengâreng F. s. çeşit çeşit renklerle boyanmış, türlü renkleri olan (nesne).

reng-âmiz F. s. karışık renkli, rengi çeşitli ve değişik tonlarda olan (nesne).

rengin F. s. 1 boyalı, renkli, 2 şekil verilmiş, biçimlendirilmiş, 3 güzel, beğenilen, göze ve gönle hoş gelen (nesne/görünüş).

renin A. a. (hayvan için) bağırma, haykırmak, anırma, inleme.

rev F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) giden, yürüyen: *âheste-rev* yavaş yürüyen, *piş-rev* "1) önde giden, ileride yürüyen, 2) *mus.* Türk müziğinde giriş taksiminden sonra çalınan dört haneli ve dört tekrarlı parça", *tiz-rev* "çabuk yürüyen", *râh-rev*, *reh-rev* "yol alan, yolda giden, yola koyulmuş, *kalem-rev* "bir hükümdarın egemenliği altında bulunan yer/ülke".

rû F. a. yüz; bk. **rûy**.

revâ F. s. uygun, yerinde, yaraşır. -**görmek** uygun bulmak: *nâ-revâ* "uygun ve yerinde olmayan". -**revâ görmemek** istememek, çekinmek. -**revâ olmak** 1) yakışmak, yakışık olmak, yaraşmak, uygun düşmek, 2) yaramak, işe yarar, uygun ve yerinde olmak, 3) geçerli/yapılabilir olmak, 4) helâl olmak.

revâbit A. ç. a. ilişkiler, bağlar; bk. **râbita**.

روايات *rūvāt* A. ç. a. söyleyenler, aktaranlar; *bk.* راوی *rāwī*.

رواتب *revātib* A. ç. a. aylıklar, maaşlar; *bk.* راتبه *rātibe*.

رواج *revāc* A. a. sürüm, geçerlik, değer. -*revāc* bulmak 1) geçmek, sürümlü/sürümde olmak, 2) değerli sayılmak/tutulmak. -*revāc* vermek sürümlü olmasını, değerli tutulmasını sağlamak.

رواح *revāh* A. a. 1 güneşin gün ortasından sonra batıya yönelmeye başlamasından itibaren akşama kadar olan zaman, 2 akşam, güneş battıktan sonraki vakit: *sabāh u revāh* "öğleden önceki ve öğleden sonraki vakitler".

رواعد *revāid* A. ç. a. gürüldeyen bulutlar; *bk.* راعده *rāide*.

روافض *revāfiz* A. ç. a. Şiliğin bir kolu olan Rāfıza'ya mensup olanlar; *bk.* رافضة *rāfiza*.

رواق *rivāk, rūvāk* A. a. 1 tenteye benzeyen ev, oba, 2 üstü kapalı, önü açık yer, sundurma, saçak altı, kemer altı.

رواقیون *revākiyyūn* A. ç. a. *fels.* eski Yunan filozoflarından bir bölümüne verilen ad. Bir saçak altında toplanıp tartıştıklarından bu adla anılmışlardır, başkanları Zenon'dur.

روان *revān* F. a. dirlik, dirilik, sağlık, can, ruh, canlılık, hayat, s. 1 yürüyen, giden, yürüyücü, gidici: *serv-i revān* "yürüyen servi". 2 akan, akıcı, akıp giden: *āb-ı revān* "akıp giden su, akarsu", *rehrevān* "yolcu, yolda giden". *rāh-ı revān* "yürüyen ruh", 3 geçer, sürümlü, yürürlüğü olan, cari, 4 geçen, geçip giden, mazi. -*revān* etmek 1) akmak, süzül-mek, 2) kımıldamak, oynamak, hareket etmek, 3) kımıldatmak, oynatmak, harekete getirmek, 4) göndermek, salmak, yollamak, 5) kabul ettirmek. -*revān* olmak 1) geçmek, ötelenmek, uğramak, aşmak, 2) geçmek, yürümek,

geçerli olmak, revaç bulmak, cari olmak, 3) yola girmek, bir öne yönelmek, 4) acele ile yürümek, eşmek. z. hemen, çabucak, derhâl, acele ile.

روانبخش *revān-bahş, revān-bah-şā* F. s. can bağışlayıcı, diriltici.

روانه *revāne* F. a. yola koyulan, yürüyen, giden. -*revāne* etmek 1) çözmek, salmak, salıvermek, bırakmak 2) yollamak, göndermek, 3) elçi olarak göndermek. -*revāne* olmak 1) kalkmak, kalkıp gitmek, yerinden ayrılmak, gitmek, kopmak, göçmek, 2) ayrılmak, uzaklaşmak, 3) yola girmek, yola koyulmak, yolcu olmak, sefere çıkmak, göçmek. -*revāne* olunmak yollanmak.

روانی *revānī* F. a. irmik ve yumurta ile yapılan, pişip kızardıktan sonra üzerine şerbet dökülen bir tür tatlı.

رواهی *revāhī* A. ç. a. bal arıları; *bk.* راهیه *rāhiye*.

روایت *rivāyet* A. a. 1 bir haberi/bir sözünü nakletme, bir olay hakkında bilgi aktarma, 2 masal, hikâye, destan, 3 haber, 4 söylenti. -*rivāyet* etmek 1) konuşmak, dile getirmek, sunmak, 2) aktarmak, olan biteni anlatmak, 3) söz etmek, hatırlayıp anlatmak, yeniden dile getirmek.

روایح *revāyih* A. ç. a. güzel kokular; *bk.* رایحه *rāyiha*.

روب *rūb* F. a. süpürme. *rūft* ile birlikte bağlam öbeği kurar: *رفت و روب* *rūft ū rūb*.

روبار *rūbār* T. k. dili: a. karşılaşma, yüz yüze gelme. -*rūbār* etmek 1) karşı karşıya getirmek, yüzleştirmek, 2) benzetmek, karşılaştırmak.

روبارو *rūbārū* T. k. dili: z. 1 yüz yüze, karşı karşıya, 2 karşılık olarak, nispet olsun diye.

روبراه *rū be-rāh* F. s. hazırlanmış, bir işi hemen yapmak/gerçekleştirmek için bekleyen, (-e) yönelmiş (kimse).

روبرو *rū be-rū* F. z. yüz yüze, karşı karşıya. -*rū be-rū* etmek yüzleştirmek. -*rū be-rū* olmak yüz yüze olmak, karşı karşıya gelmek.

روبه *rūbeh* F. a. tilki.

روبوش *rū-pūş* F. a. 1 yüz örtüsü, peçe, 2 yüzünü örtücü.

روح *revh* A. a. 1 sağlık ve esenlik, baş ve gönül dinçliği, iç açıklığı, *eşanl.* راحت *rāhat*, حضور *huzur*, 2 hafif hafif esenlerin yelin insan bedenine verdiği hoşluk, ferahlık: *r-i sabā* "tan yelinin bedene verdiği ferahlık". -*روح* *revhī* *rūh* F. a. can sağlığı, iç açıklığı. -*روح و* *revh u reyhān* F. a. huzur ve azık.

روح *rūh* A. a. 1 canlı varlıklarda dirlik içinde bulunmayı sağlayan güç, can, 2 *tas.* insanı iyiliğe ve güzelliğe yönlendiren güç, 3 kimi bitkilerden ve başka nesnelerden kimyasal işlemlerle elde edilen etkili madde.

روح پerver *rūh-perver* F. s. yürek güçlendirici, moral artırıcı (söz/davranış/iş vb.).

روحانی *revhānī* F. s. hoş, güzel, gönül açıcı (yer): *cāy-ı revhānī* "gönül açıcı yer".

روحانی *rūhānī* F. s. ruhla ilgili ve ilişkili; *ziddi:* جسمانی *cismānī*.

رود *rūd* F. a. 1 ırmak, akarsu, 2 bir tür çalgi, 3 saz kırışi/teli.

روده *rūde* F. a. bağırsak.

روز *rūz* F. a. 1 gün, 2 gündüz. -*روز* *rūz-i cezā* F. a. mahşer, öte dünyanın hesap günü. -*روز* *rūz-i hisāb* F. a. kıyamet.

روز افزون *rūzefzūn* F. s. günden güne çoğalan.

روز بروز *rūz berūz* F. z. günden güne.

روز مره *rūz-merre* her günkü, günlük.

روزنامه *rūz-nāmçe* F. a. 1 günlük hesapların, gelir ve giderlerin kaydedildiği yevmiye defteri, 2 günlük olayların yazıldığı küçük defter, günlük, 3 eski-

den maliyenin iki büyük dairesinin adı: *rūz-nāmçe-i evvel, rūz-nāmçe-i sānī*.

روزنامه *rūz-nāmē* F. a. günlük defter, günlük gelir ve giderlerle olayların kaydedildiği küçük defter.

روزانه *rūzāne* F. a. yevmiye, gündelik.

روزگار *rūzgār* F. a. (T. *rūzigār*) 1 çağ, zaman, 2 dünya, âlem, 3 yel. -*rūzigār* ehli işbilir, görmüş geçirmiş. -*rūzigār* geçirmek 1) geçinmek, geçinip gitmek, yaşamak, 2) yaşar olmak, sağ olmak, diri olmak, ömür sürmek.

روزگار دیده *rūzgār-dide* F. s. 1 dünyayı görmüş, 2 *mec.* işbilir, haberli, görmüş geçirmiş, pişmiş.

روزگاری *rūzgārī* F. s. 1 dünyalık, dünya ile ilgili ve ilişkili, 2 *mec.* uçar, dildiği gibi davranan, serbest tavırlı, 3 atıp tutan, yapmadığını yapmış gibi anlatan, kendini beğenmiş, 4 boş konuşan, bilgisiz ve görgüsüz, fodul, 5 dünyaya düşkün, dünya sever.

روزن *revzen* F. a. pencere.

روزنه *revzene* F. a. pencere kanadı.

روزه *rūze* F. a. oruç.

روزه خوار *rūze-hor* F. a. kismetini yiyen varlık, canlı yaratık.

روزه دار *rūze-dār* F. a. 1 gündelikçi, 2 oruçlu kimse. -*rūze-dār* olmak oruç tutmak.

روزه رسان *rūze-resān* F. s. yarattıklarını besleyen, rızık veren (Yüce Tanrı).

روزه کشا *rūze-kūşā* F. s. oruç açan, iftar eden. -*rūze-kūşā* olmak oruç açmak, iftar etmek.

روزی *rūzī* F. a. yiyecek, azık, geçimlik, kismet, rızık. -*rūzī* kılmak 1) vermek, bağışlamak, esirgememek, 2) üleştirmek, pay etmek, 3) belirlemek, değerlendirmek, değer biçmek.

روزی ده *rūzī-dih* F. s. yarattıklarına azık verip besleyen (Yüce Yaratıcı).

روزی رسان *rūzī-resān* F. a. yuk. m. *bk.*

rûzine *F. a.* gündelik, yevmiye.
rûs *A. a.* 1 başlar; *bk.* رأس **re's**. 2 (tekli gibi) küçük rûbe verildiğini bildiren sadrazamlık yazısı.
rûsâ' رؤسا *A. ç. a.* başkanlar, reisler; *bk.* رئيس **reis**.
rûspî *F. a.* (T. k. dili: orospu) kötü yola düşmüş kadın, fahişe.
rûstâ *F. a.* köy.
rûstâyî *F. a.* köylü, çiftçi.
rû-siyâh *F. s.* yüzü kara, alçak, aşağılık, rezil (kimse).
revîş *F. a.* tutum, gidiş yol, tarz. -**revîş-i sâde** *F. a.* gösterişsiz tutum.
rûşen *F. s.* 1 aydın, ışıklı, parlak, 2 açık, açık seçik, görünür, ışıklı, 3 silinmiş, temiz, parlak, 4 belli, bilinir, tanınır, kuşkusuz, şüphesiz, 5 belli, göz önünde, gözle görülür, 6 gösterişli, ünlü. -**rûşen etmek** 1) açmak, temizlemek, arı duru etmek, 2) artırmak, katıksız duruma getirmek, tasfiye etmek, 3) aydınlatmak, tanınır ve bilinir duruma getirmek, 4) anlatmak, açıklamak, anlamını vermek, 5) belli etmek, açığa çıkarmak, gerçek yüzünü göstermek. -**rûşen olmak** 1) açılmak, görünmek, ortaya çıkmak, 2) doğmak, görünür olmak, 3) ne olduğu anlaşılmak, 4) görünür olmak, açık/ açıkta durmak, 5) bilinmek, bilinir olmak. *z.* açık, apaçık, belli, besbelli; -**rûşen** روشن و تابان *F. s.* parlak, aydınlık, ışıklı. -**olmak** parlamak, ışık saçmak.
rûşen-beyân *F. s.* sözü açık, dediği anlaşılır (kimse).
rûşen-dil *F. a.* ve *s.* gönlü ışıklı, içi aydınlanmış, tanrısal sırları bilen, ârif.
rûşen-râ *F. s.* akıllı, doğru düşünce ve görüş sahibi.
rûşen-zamir *F. a.* ve *s.* yuk. *bk.*

rûşen-gîr *F. a.* cilâcı, *s.* belli, açık, apaçık (durum).
rûşenâ (T. k. dili: rûşinâ) *F. s.* yuk. *m. bk.*
ravza *A. a.* içinde bol su kaynağı bulunan ağaçlık yeşil alan, bağ, bahçe. -**ravzai rıdvân** *F. a.* cennet. -**ravza-i mutahhere** *F. a.* Hz. Peygamber'in Medine'de bulunan kabri.
rav' روعه *A. a.* 1 korku, 2 korkudan ileri gelen yürek çarpıntısı.
revğan *F. a.* (T. k. dili: ruğan) yağ.
revğani *T. s.* tereyağında kızartılmış (yiyecek). *a.* 1 yağcı, 2 hamuru tereyağıyla yoğrulmuş çörek, poğaça, 3 T. (ruganî, rugan) ayakkabı ve çanta yapımında kullanılan üstü yağ gibi kaygan, parlak siyah deri.
revğanin *F. a.* 1 hamuru tereyağıyla yoğrulmuş ekmek, gözleme, 2 T. tereyağlı hamurdan yapılmış "kadı lokması" denilen tatlı.
Reûf *A. s.* pek acıyıp esirgeyici (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]
ravk *A. a.* 1 perde, 2 ev önü, 3 boy-nuz. *s.* katıksız, öz, saf.
ravku's-şebâb *A. a.* gençliğin ilk yılları, gençlik çağına başları.
rû-gerdân *F. s.* yüz döndüren, yüz çeviren, gönlü olmayan (kimse). -**rû-gerdân olmak** 1) dönmek, yüz çevirmek, başkaldırmak, 2) bırakmak, terk etmek, 3) bir kimseden yüz çevirmek, ilgisini kesip uzaklaşmak.
revm *A. a.* 1 dilek, meram, 2 (kelime) sükûndan fark olunmayacak derecede silik ve belirsiz olan hareke, 3 kulak memesi.
rû-mâl *F. s.* 1 yüz sürücü (kimse), 2 yüz silecek bez/havlu, yağlık, makrama, 3 el sileceği, mendil. -**rû-mâl olmak** 1) yüzünü silmek, 2) aşırı sevgi ve saygı

gösterisi olarak eğilmek, 3) yardım ve esirgenme amacıyla yere kapaklanıp birinin ayağına yüzünü sürmek, 4) secde etmek, secdeye kapanmak.
revende *F. s.* giden. Daha çok anlamca zıddı olan âyende ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: âyende vü revende "gelen giden".
revnak *A. a.* parlaklık, dirilik, hoşluk, canlılık: *r.-i şebâbet* "gençlik canlılığı/parlaklığı".
rû-nümâ *F. s.* yüz gösterici, ortaya çıkıcı, görünücü (kimse/nesne). -**rû-nümâ olmak** 1) yüz göstermek, görünmek, gözükmek, belirmek, 2) görünmek, gözükmek, bulunmak, hazır olmak, zahir olmak.
rû-nümûn *F. s.* yuk. *m. bk.*
revî *F. a.* ed. kafiye'nin son asıl harfi olan/son asıl harfi yerinde bulunan harf.
rûy *F. a.* yüz, çehre: *r.-i zemîn* "yeryüzü", -**rûy-i deryâ** *F. a.* deniz yüzü. -**rûy-i deryâda yürümek** gemiyle gitmek, gemi yolculuğu yapmak.
rûy *F. s.* tunç.
rûyin *F. s.* tunçtan, tunçtan yapılmış.
rûyin-ten *F. s.* tunç bedenli. [Isfendiyyar'ın lakabıdır.]
rû'yâ *A. a.* düş.
rûyâ *F. s.* bitici, uç/baş verici, yeryüzüne çıkıp uzayıcı/gelişici (bitki vb.): *کیاه گیاه-ی رویا* "biten, uç veren ot".
reviyyet *A. a.* 1 doğru ve yerinde, gereği gibi düşünme, 2 gerekli olan nesne, hacet, mühimmat. -**reviyyet etmek** düşünmek, düşünüp taşınmak, göz önünde bulundurmak, doğru ve yerinde düşünüp davranmak.
rû'yet *A. a.* 1 görme: *r.-i hilâl* "hilâli görme", 2 (dava için) bakma.
rûyide *F. s.* bitmiş, uç verip çıkmış/gelişmiş (ot vb.).

reh *F. a.* yol.
rehâ, رهایی **rehâyî** *A. a.* kurtulma. -**rehâ bulmak** 1) kurtulmak, kurtuluş ermek, 2) (köle) salıverilmek, azat olmak, 3) başından atmak, sıyrılmak, içinden sıyrılıp çıkmak. -**rehâ etmek** kurtarmak, kurtulmasını sağlamak.
reh-âverde *F. s.* yoldan gelenin getirdiği armağan, yol armağanı.
rehâ-yâb *F. s.* kurtulmuş. -**rehâ-yâb olmak** kaçmak, sıvışmak, kaçıp kurtulmak.
rehâ-yâfte *F. s.* kurtulmuş (kimse).
rehâbine, رهابین **rehâbin** *A. ç. a.* papazlar; *bk.* رهبان **rühbân**.
rihân *A. a.* rehin bırakma; *krş.* مرهانه **mürâhene**.
rehâin *A. ç. a.* rehinelere, özgürlüğü kısıtlanmış kimseler; *bk.* رهینه **rehine**.
rehb *A. a.* korku. [Daha çok aynı anlamdaki *hirâs* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *rehb ü hirâs*.]
rühbân *A. ç. a.* papazlar; *bk.* راهب **râhib**.
rehbâniyyet, رهبانیyyət *A. a.* papazlık, Hristiyan din adamlığı.
rehbet *A. a.* aşırı korkma, yılgınlık gösterme; *zıddı:* رغبت **ragbet**.
reh-peymâ *F. s.* yol ölçücü, yani: yol alıcı, yolda yürüyüp gidici (kimse/deve/kafile).
reh-rev *F. a.* yola giden, yol alan, yolcu.
reh-zen *F. a.* yol kesici, haydut.
raht *A. a.* (birinin) soyu soppu, boyu, insan topluluğu, cemaat.
reh-güzâr, رهگذر **reh-güzer** *F. a.* yol boyu, yol geçen yer/yolun geçtiği yer.
rehn *A. a.* (T. k. dili: rehin) ödünç alınan para ve eşyaya karşı verilen şey, tutu. -**rehinden çıkarmak** alınan para/şey/eşyaya karşılık verilen/bırakılan şeyi geri almak.

reh *rühûn*, *rühûn* A. a. rehinler; bk. **rehn**.

reh-nümâ F. a. yol gösterici, kılavuz. -**reh-nümâ olmak** 1) yol göstermek, kılavuzluk etmek, 2) *mec.* eğitmek, doğruya yöneltmek, iyiye yönlendirmek.

reh-nümûn F. a. yol gösterici, kılavuz. -**reh-nümûn olmak** yol göstermek, kılavuzluk etmek, doğru yolu göstermek.

reh-neverd F. s. yol alan, yolda ilerleyen (kimse).

reh-yâb F. s. yol bulan, amacına ulaşan (kimse). -**reh-yâb olmak** 1) yol bulmak, 2) girmek, içeri sokulmak, 3) yakınlık sağlamak, yakın ilgi kurmak.

rehin A. a. ödünç alınan paraya/ eşyaya karşılık verilen şey, tutu. -**rehin komak** rehin olarak vermek/ bırakmak. -**rehin kurtarmak** karşılık olarak bırakılanı geri almak.

rehin A. s. yakın, benzer, gibi: *rehin* *rehini savâb* F. a. doğruya yakın, doğru gibi.

rehine A. a. bk. **rehin**.

riyâ A. a. (bir kimse) kendini taşımadığı niteliklerle gösterme/sahte kılığa bürünme ve yapma tavırlar içinde görünme, ikiyezlülük.

riyâh A. ç. a. yeller; bk. **rih**.

reyâhin A. ç. a. fesleğenler; bk. **reyhân**.

riyâset A. a. bir topluluğa baş olma, başkanlık, önderlik, reislik.

riyâz A. ç. a. bahçeler; bk. **ravza**.

riyâzat A. a. nefsin isteklerini yerine getirmeme, her türlü dünya lezzetinden el çekme ve azla yetinerek yaşama, perhiz, zühd. -**riyâzat etmek** 1) yavaşlatmak, yumuşatmak, alıştırmak, 2) nefesine söz geçirmek, nefsin isteklerini bastırmak.

riyâzi F. s. matematikle ilgili.

riyâziyyât A. ç. a. matematik bilimleri ve gerçeklikleri.

riyâkâr F. s. ikiyezlü (kimse).

reyyân A. s. suya kanmış.

reyb A. a. 1 şüphe: *bilâ-reyb* "şüphesiz", 2 felâket: *r-i menûn* "zamanın başa getirdiği felâket". -**reyb etmek** işkillenmek, şüphe duymak, şüphesi olmak, şüpheye düşmek, iki nene arasında kararsız kalmak.

rieteyn A. ç. a. iki akciğer, yani: akciğerin sağ ve sol parçaları.

riçâl F. a. (T. k. dili: **reçel**); bk. **reçel**.

rih A. a. yel, esinti, rüzgâr. -**rih-i cenûbî** F. a. güney rüzgârı, lodos. -**rih-i şimâlî** F. a. kuzey rüzgârı, poyraz. -**rih-i tayyâr** F. a. eklem ve adale ağrısı, romatizma.

reyhân A. a. 1 fesleğen, 2 azık, rızık.

reyhâne A. a. bir demet fesleğen.

rihtım F. a. deniz ve nehir kenarında, önü birbirine kenetli taşlarla döşenmiş, arkası moloz ve toprakla doldurulup düzeltilerek gemilerin yanaşmasına elverişli duruma getirilmiş set.

rihte F. s. dökülmüş, akıtılmış.

riz F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) dökücü: *eşk-riz* "gözyaşı dökücü", *hân-riz* "kan dökücü".

rizân F. s. dökülür, dökülen: *eşk-i rizân* "dökülen gözyaşı". -**rizân olmak**

1) dökülmek, 2) eriyip akmak, 3) dök-mek, saçmak, serpmek, 4) saçılmak, dökülmek, 5) girişmek, saldırıp üzerine düşmek, basmak.

rizân F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 dökücü, saçıcı, 2 eritici.

riziş F. a. akış, dökülüş.

rize F. a. kırıntı, döküntü: *r-i elmas* "elmas kırıntıları". -**rize rize olmak** ufanmak, doğranmak, parça parça

dökülmek. -**rize-i simin** F. a. gümüş kırıntısı, yani: yıldızlar.

rize-hor F. a. kırıntı yeyici, yani: yoksul.

rismân F. a. ip, urgan.

riş F. a. yara: *dil-riş* "gönlü yaralı".

riş F. a. sakal.

riş-büz F. a. ve s. keçi sakallı.

rişand F. s. yaltaklanıcı, yüze/ sakala gülücü. a. yaltaklanma, sakala gülme, tilkicilik etme.

rişe F. a. 1 saçak, püskül, 2 bitki kök-lerindeki lif gibi ince ve uzun parçalar, 3 yara, bere.

rişe-dâr F. s. yaralı, bereli, çalılık. -**rişe-dâr etmek** yaralamak.

rişe-gir F. s. kök vermiş/tutmuş, köklenmiş (ağaç).

rey'ân, **reyeân** A. a. 1 her şeyin ilk çağı, körpelik, tazelik: *rey'ân-ı şebâb* "gençlik çağı", 2 bereketli olma, bol olma, bolluk.

rif A. a. bakımlı, verimi bol, düz yer,

rik A. a. salya, ağız yarı.

rig F. a. toz hâlinde ince kum. Eski-den kurutma tozu olarak yazının üzerine serpilirdi. -**rig-i revân** F. a. akar kum.

riğdân F. a. kum kabı/şişesi.

rim F. a. pislik, bok. -**rim-i âhen** F. a. demir boku.

rime F. a. çapak.

riv A. a. oyun, düzen, dolap, hile.

rie A. a. akciğer.

reis A. a. 1 baş, başkan, önder, 2 bir topluluğu oluşturan üyelerin başı, 3 gemi kaptanı.

◀---| Z z |---▶

ز Osmanlı Türkçesi alfabesinin on üçüncü harfi. Ebced hesabında rakam değeri 7'dir. Gövdesi ر harfine benzediğinden ondan ayırmak için "noktalı" anlamında "mu'cem" sıfatıyla vasıflandırılmıştır.

¹زâ F. s. bk. زای zây.

زاء zâ A. a. ز harfinin adı.

زاج zâc A. a. (T. k. dili: صاج saç) kükürtle demir birleşiminden oluşan bir madde. -زاج قبریس zâc-ı Kıbrıs F. a. (T. saçı kıbrıs) yeşile çalar mavi renkte, kimi deri ve göz hastalıkları ile bitki hastalıklarında, daha çok da bağcılıkta kullanılan bir tuz, göz taşı, bakır sülfat.

زاجر zâcir A. s. engelleyici, alıkoyucu, yasaklayıcı (kimse/nesne).

زاحف zâhif A. a. sürünerek yürüyen, sürüngen (hayvan).

زاجر zâhır A. s. (deniz için) taşkın, coşkun, kabarmış.

¹زاد zâd A. a. 1 azık, yiyecek, 2 yol azığı, kumanya.

²زاد zâd F. s. doğmuş, (-den) doğma, (-den) olma. Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik ad ve sıfatlarda yer alır: *perizâd* "periden olma", *hâne-zâd* "(-in) evinde doğmuş", *mâder-zâd* "1) anadan doğma, 2) doğuştan olan/gelen" *nev-zâd* "yeni doğmuş".

زادالله zâda'llâh A. "Allah artırsın/daha çok versin." anlamında dua sözü: عمره زادالله

zâda'llâhu umrehû "Allah ömrünü arttırsın."

زادگان zâdegân T. ç. a. soylular.

¹زاده zâde A. "Artsın, çoğalsın" anlamında bir çekimli fiildir, kimi dua sözlerinde geçer: *Zâde umruhû* "Ömrü artsın".

²زاده zâde F. s. doğmuş, (-den) doğma/olma: *merdümzâde* "insandan doğmuş, insan oğlu", *halâlzâde* "meşru birleşmeden doğmuş", *harâmzâde* "piç, zina çocuğu". a. 1 oğul: *şeh-zâde* "padişah oğlu", 2 mec. ürün, verim, mahsul: *zâ-dei tab'* "yaradılış ürünü".

¹زار zâr F. takı Adlara eklenir, yer adları yapar, Türkçe'nin -lik ekine karşılıktır: *çemenzâr* "yeşillik, çemenlik", *gûlzâr* "güllük, gül bahçesi", *lâlezâr* "lâlelik, lâle bahçesi".

²زار zâr F. s. inleyen, inleyici: *âşıkı zâr* "inleyen âşık", *dili zâr* "inleyen gönül".

³زار zâr F. s. 1 arık, çelimsiz, sıksa: *cismi zâr* "arık beden", 2 ince perde, örtü, 3 insan bedeninde iç uzuvların üzerinde ki ince deri, 4 kimi meyve ve sebzelerde katlar, taneler vb. arasındaki pek ince örtü.

زارع zâri' A. a. tohum atan, ekin eken, tarlı yetiştiren köylü, çiftçi.

زاری zâri F. a. ağlayıp sızlanma.

زارغ zâğ F. a. karga.

زاکي zâki A. s. 1 temiz, arı duru, kir bulaşmamış, kire/pisliğe bulaşmamış (kimse), 2 katışıksız, saf, halis (nesne).

زال zâl F. s. 1 yaşlı, ak sakallı, kocamış, ihtiyar (erkek), 2 İranlı ünlü savaşçı Rüstem'in babasının adı.

زامر zâmir A. a. nefesli saz sanatçısı, neyzen.

زامله zâmile A. a. 1 küçük yük, 2 yük hayvanı.

زانو zânû F. a. diz.

زانو بزانو zânû bezânû F. z. diz dize.

زانو زن zânûzen F. s. diz çöken (kimse).

زانی zânî A. a. zina yapan erkek.

زاویه zâviye A. a. 1 aç, 2 köşe, bucak, 3 tekke: *z.nişin* tekkede oturan. -زاویه قائمه zâviye-i hâdde dar aç. -زاویه متبادلتین zâviye-i kâime dik aç. -زاویه-i mütebâdileteyn iki çizginin kesişmesinden oluşan karşılıklı iki aç. -زاویه-i mücesseme zâviye-i mücesseme iki çizgi yerine iki yüzeyin kesişmesinden oluşan karşılıklı iki aç. -زاویه منفرجه zâviye-i münferice geniş aç.

زاهد zâhid A. s. 1 dünya ile ilgisini keserek dinin buyruklarını eksiksiz olarak yerine getiren, yasaklarından titizlikle kaçan, sürekli kulluk eden kimse, sofu, 2 ham sofu, ikiyüzlü, kalp gözü kapalı, irfansı (kimse).

زاهر zâhir A. s. parlak (yıldız).

زاهق zâhık A. s. yok olucu, yok olup gidici, ortadan kaybolucu (şey).

زاهل zâhil A. s. 1 sıkıntısı sona eren, rahata kavuşan (kimse), 2 unutan, yanılan (kimse).

زائد zâid A. s. 1 katma olan, sonradan katılan: *harfi zâid* "Arapça'da kök harfleri dışında bir kelimenin kalıbını oluşturmak için katılan harf", 2 gereksiz (nesne).

زائر zâir A. s. (-i) görmeye giden, (-i) ile görüşmeye giden (kimse).

زائل zâil A. s. yok olan, gözden kaybolan (nesne): *zilli zâil* "yok olan gölge".

زای zây F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) doğuran, doğurucu: *nâdirezây* "az görür şey doğurucu".

زایچه zâyçe A. a. yıldızların belli vakitlerdeki konumlarını ve görünüşlerini gösteren liste.

زباد zebâd A. a. 1 "kalye misk" denilen güzel koku, 2 misk kedisi.

زبان zebân F. a. dil: *z.-i Türki* "Türk dili, Türkçe".

زبان دراز zebân-dirâz F. s. dili uzun, ona buna dil uzatan, incitici sözler söyleyen, haddini bilmez, saygısız kimse.

زبانزد zebân-zed F. s. söz arasında kullanılan, dilin alıştığı, yaygın olarak kullanılan kelime/söz.

زبانہ zebâne F. a. 1 terazi dili, 2 yalın, alev.

زبانہ کش zebâne-keş F. s. yalın, alevli.

زبانى zebânî A. a. cehennemlikleri ateşe atmakla görevli melek.

زبانیه zebâniye A. a. (T. k. dili: zebâniyye) azap melekleri; bk. زبانی zebânî.

¹زبد zebed A. a. köpük.

²زبد zübd A. a. tereyağı.

زبدہ zübd A. a. öz: *z.-i kâinat* "varlığın özü, yani: Hz. Muhammed".

¹زبور zübür A. ç. a. kitaplar, yazılı kâğıtlar; bk. زبور zebûr.

²زبور zeber F. a. üst.

زبرجد zeberced A. a. açık yeşil renkte değerli bir taş.

زبر دست zeber-dest F. a. ve s. eli üstün, üstün gelen, üstte kalan, kazanan, yenen, galip.

زبرین zeberin F. s. üstteki.

زبور Zebûr A. a. 1 kitap, yazılı şey, 2 Hz. Davud'a Tanrı katından inen kitap.

زبون zebûn F. s. güçsüz.

زبونکش zebûn-küş F. a. ve s. güçsüzü ezen, gücü zayıflara, kendini savunamayacak olanlara geçen.

zebîb *A. a.* 1 kuru üzüm, 2 kuru incir.
zeccâc *A. a.* cam eşya yapan, şişeci, camcı.
zücâc *A. a.* cam, sırça; şişe.
zücâci *A. s.* sırçadan yapılma, sırça. *a.* camcı, sırçacı.
zacr *A. a.* gerek sesle, gerekse sessiz olarak bir şeyin yapılmasını engelleme, önleme, yasaklama.
zihâf *A. a.* ed. 1 aruzda vezin kalıbını oluşturan parçaların harf eklenmesiyle/düşmesiyle bozulması, 2 T. uzun okunması gereken ünlü sesin ölçünün istediği biçimde kısa okunması.
zihâm *A. a.* sıkışıklık, kalabalık.
zahf *A. a.* 1 ayaklarını sürüyerek yürüme, 2 (ordu) düşman üzerine yürüme, 3 düşman üzerine gönderilen asker.
Zühal *A. a.* yedi gezegenden birinin adı. Yeri altıncı gök tabakasıdır.
zahmet *A. a.* 1 sıkıntı, eziyet, 2 zorluk, 3 yorgunluk. -**zahmet etmek** 1) yorulmak, rahatsız olmak, 2) para harcamak. -**zahmet olmak** yorgunluk ve sıkıntıya uğramasına yol açmak; -**zahmet çekmek** sıkıntıya uğramak, güçlükle karşılaşmak. -**zahmet çektirmek** sıkıntı içinde bırakmak, kolaylık göstermemek. -**zahmete sokmak** yormak, sıkıntıya uğratmak.
zahîr *A. a.* iç ağrısı.
zahr *A. s.* coşkun, taşkın (deniz).
zahârif *A. ç. a.* aldatıcı görünüşler, göz boyayıcı şeyler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
zuhrûf *A. a.* aldatıcı görünüş, sahte süs.
zahr *F. a.* yara.
zahr-horde *F. s.* yara yemiş, yani: yaralanmış, yaralı (insan/hayvan).
zahrnâk *F. s.* yaralı.
zahme *F. a.* 1 telli sazlarda tele vurma aracı, tezene, mızrap, 2 üzengi kayışı.

zahmîn *F. s.* yaralı.
zed *F. a.* "Vurma" anlamındadır, tek başına kullanılmaz, kimi birleşik kelimelerde görülür: **zebân-zed** "söz arasında kullanılan, dilin alıştığı, yaygın kullanılan kelime/söz".
zede *F. s.* (-e) uğramış, başına kötü bir iş gelmiş (kimse): **âfetzede** "yıkıma uğramış", **harik-zede** "başına yangın felâketi gelmiş".
zer *F. a.* 1 altın, 2 altın para.
zürrâ' *A. ç. a.* ekinciler, çiftçiler; *bk.* **zârî'**.
zirâat *A. a.* ekincilik, çiftçilik.
zer-efşân *F. s.* 1 altın saçıcı, 2 altın kakma.
zerâfe, **zerrâfe** *A. a.* (T. h. dili: زرنپا) zurnapa.
zerrâk *A. s.* ikiyüzlülüğü huy edinmiş (kimse).
zer-endûd *F. s.* yaldızlanmış altın suyuyla kaplanmış (nesne).
zerâvend *A. a.* tıp tedavi amacıyla kullanılan bir bitki, aristolochy.
zer-bâf *F. a.* sırmalı kumaş dokuyan kimse.
zer-bâfte *F. a.* yuk. *bk.*
zer-beft *F. a.* sırmalı kumaş.
zer-târ *F. a.* altın tel, sırma.
zerd *F. s.* sarı.
zerd-âlû *F. a.* (T. k. dili: zerdâli) 1 küçük meyveli bir kayısı türü, 2 bu ağacın meyvesi.
Zerdüşt *F. a.* Mecusi.
zerd-fâm *F. s.* sarı renkli (nesne).
zer-dûz *F. a.* 1 sırmacı, sırma yapıcı, simkeş, 2 sırmalı.
zerde *F. a.* pirinçle yapılan ve içine safran katılarak sarı renkli görünüm kazandırılan bir tatlı türü.
zerdeçâv (T. k. dili: زردچال) *zer-deçal* köklerinden kumaş boyası olarak kullanılan boyalı bir madde çıkarılan bitki.

zerde-çûb *F. a.* yuk. *m. bk.*
zerdî *F. a.* sarılık.
zer-şinâs *F. a.* altından anlayan kimse, sarraf.
zer' *A. a.* 1 (tohum) ekme, saçma, 2 ekin.
zer-feşân *F. s.* altın saçıcı.
zark *A. a.* gösteriş. -**zark u riyâ** *F. a.* gösteriş ve ikiyüzlülük.
zarkâ', **zarkâ** *A. a.* (dişil) yeşil gözlü kadın.
zer-kâr *F. s.* altın işleme (nesne).
zerger *F. a.* kuyumcu.
zer-kûb *F. a.* altın dökücü, altın varak yapıcı kimse.
zer-gûn *F. s.* altın renkli (nesne).
zer-nişân *F. a.* kılıç, hançer vb. üzerine işlenen altın yazı.
zer-nigâr *F. s.* altın nakışlı (nesne).
zirnih, **zirnik** *F. a.* (T. k. dili: زرنیک) arsenik.
zirnihi *F. s.* zirnîk renginde, acı sarı renkte olan (nesne).
zürû' *A. ç. a.* tarladaki biçilmemiş ekinler; *bk.* **zer'**.
zirih *F. a.* (T. k. dili: زرخ) küçük madeni halkalardan örülerek yapılmış savaş elbisesi.
zerin *F. s.* 1 altından yapılmış, 2 altın gibi sarı ve parlak, 3 kadehe benzeyen sarı çiçek, *aş. mad. bk.*
zerin-kadeh *F. a.* kadehe benzeyen bir cins sarı çiçek.
zerrine *F. s.* 1 altın, altından, 2 ekme parçacıkları/kırıntıları ile yapılmış bir tür çorba.
zerrine-hâr *F. a.* çorbayla beslenen, eli dar, geçimi kıt, yoksul (kimse).
zişt *F. s.* çirkin; *ziddi: خوب hûb.*
ziştî *F. a.* çirkinlik.
zü'âf *A. s.* (T. k. dili: zühâf) 1 bir anda öldüren, 2 Cezayir'de yerli halktan oluşturulmuş bir sınıf asker, 3 bu

askerlerin giydikleri altı ve üstü aynı genişlikte fes.
ziâmet *A. a.* (T. k. dili: zeâmet) bir kimseye hazine arazilerinden verilen ve kanunca belirlenmiş geliri kendisine bırakılan topraklar.
za'ferân *A. a.* (T. k. dili: صافران saf-ran) 1 baharda çiçek açan soğanlı bir bitki, 2 bu bitkiden elde edilen, bazı tatlılara renk ve tat vermek için katılan toz.
zu'm *A. a.* 1 kötü zan, asılsız sanı, 2 gibi görünme/davranma, (-er/-miş) gibi gösterme.
zuamâ', **zuamâ** *A. ç. a.* zeâmet sahipleri; *bk.* **zaim**.
zaim *A. a.* zeâmet sahibi; *bk.* **zeâmet**.
zağan *F. a.* çaylak kuşu. Daha çok "karga" demek olan **zâğ** ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: **zâğ u zağan**.
zifâf *A. a.* gelin ve güveyin gerdeğe girmesi, birleşmek üzere bir araya gelmesi.
zift *A. a.* 1 çam, katran ve çınar ağaçlarından çıkarılan kara zambın/sakızın kaynatılmasıyla elde edilen madde, 2 yerden çıkan katranın buharlaşması/damıtılması yoluyla elde edilen katı, siyah madde.
zefir *A. s.* içeri çekilmiş soluğu dışarı salma.
zükâk *A. a.* (T. k. dili: سوقاق) evler arasındaki dar yol.
zakkûm *A. a.* kırmızı, pembe, beyaz çiçekleri olan, yaprağı acı, ağacımsı bir tür süs bitkisi.
zekâ', **zekâ** *A. a.* iyilik, iyilikçi ve iyi hâlli olma.
zekât *A. a.* 1 İslâm'ın beş şartından biri; yılda bir kez mal ve paranın kırkta birinin yoksullara yardım amacıyla verilmesi, 2 bu şekilde verilen mal/para.
zükâm *A. a.* nezle.
zekî *A. s.* iyi, iyi hâlli (kimse).

زل **zel(l)** A. a. 1 kayma, sürçme, 2 *mec.* yanlış, hata.
 زلات **zellât** A. a. sürçmeler; *bk.* زله **zelle**.
 زلازل **zelâzil** A. ç. a. zelzeleler; *bk.* زلزله **zelzele**.
 زلال **zülâl** A. a. hafif içimli serin su.
 زلزال **zilzâl, zelzâl** A. a. sarsılma, sarsıntı.
 زلزله **zelzele** A. a. 1 sarsılma, sarsıntı, 2 yer sarsıntısı.
 زلف **zûlf** A. a. yüzün iki yanından sarkan saç.- زلف عروس **zûlf-i arûs** F. a. 1 gelin saçı, 2 güzel kokulu bir çiçek adı.
 زلفه **zûlfe** A. a. 1 ufak saçak, 2 sülüs yazıda eliflerin ucundaki çengel.
 زلفی **zûlfî** A. a. yakınlık, (birine göre) bulunulan yer, derece.
 زلق **zalk, زلقه** A. a. sürçme, (ayak) kayma.
 زلق **zelak** A. a. sürçme, ayak kayma.
 زلقه **zelka** A. a. yuk. m. *bk.*
 زلم **zelem** A. a. cahiliye döneminde Arapların kullandıkları fal oku.
 زله **zelle** A. a. 1 kayma, 2 *mec.* yanlış.
 زمام **zimâm** A. a. 1 yular, 2 *mec.* elde tutma, denetim altında bulundurma: z.-i **ümûr** "işlerin elde tutulması, denetim altında bulundurulması".
 زمامدار **zimâm-dâr** F. s. yular tutan, yani: iş elinde/denetimi altında olan (kimse).
 زمان **zemân** A. a. 1 az/çok süre, vakit, 2 uzun bir sürenin belirli parçası, aralık, 3 süre içinde belli bir nokta, bir olayın gerçekleştiği sıra, oluş anı, 4 çağ, mevsim.- **zemân ve zemin** ilgi kurma, ilişkilendirme, ilgili görme.
 زمانه **zemâne** F. a. içinde yaşanan süre parçası, devir.
 زمر **zümer** A. ç. a. bölükler; *bk.* زمرة **zümrre**.
 زمرد **zümrürüd** A. a. (T. k. dili: **zümrüt**) yeşil renkli, değerli bir taş.
 زمردی **zümrürüdi** F. s. zümrüt renginde, rengi zümrüt gibi.
 زمردین **zümrürüdîn** F. s. yuk. m. *bk.*

زمرة **zümrre** A. a. insan topluluğu, bölük, takım, cemaat.
 زمزم **zemzem** A. a. Kâbe yakınlarındaki bilinen kuyu ve bu kuyunun suyu.
 زمزمه **zemzeme** A. a. kulağa hoş gelen ezgili ses: z.-i **andelib** "bülbul sesi".
 زمستان **zemistân** F. a. kış mevsimi.
 زمن **zemen** A. a. süre, vakit.
 زمهریر **zemherir** A. a. 1 şiddetli soğuk, 2 kış mevsiminin en soğuk dilimi, kış-kış.
 زمین **zemîn** A. a. 1 yer, yerin yüzü, toprak, 2 bir yerin ayak basılan yönü, taban, döşeme: z.-i **hâne** "evin döşemesi", 3 (kâğıt, tahta vb.de) üst yan, satır, 4 *mec.* temel, dayanak, 5 Dünya, 6 anlatma tarzı, söze dökme biçimi, üslup: **nev-zemîn** "yepyeni bir tarzda söylenmiş (gazel/şiir vb.)".
 زمین پیمای **zemîn-peymâ** F. s. çok gezen, seyyah.
 زن **zen** F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) "fiilin belirttiği oluş ve kılışı işleyici" anlamında: **hande-zen** "gülen", **dest-zen** "el vuran, eline alan", **şimşir-zen** "kılıç vuran/sallayan", **ışve-zen** "kırtan", **na're-zen** "bağırان, haykıran".
 زن **zen** F. a. kadın, (erkeğe göre) dişi eş.
 زنا **zinâ**, زن **zinâ** A. a. meşru olmayan kadının erkek birlikteliği.
 زنابیر **zenâbir** A. ç. a. arılar; *bk.* زنبور **zenbûr**.
 زنابیل **zenâbil** A. ç. a. zembiller; *bk.* زنابل **zenbil**.
 زند **zinâd** A. ç. a. çakmak demirleri; *bk.* زند **zend**.
 زند **zenâdika** A. ç. a. zındıklar; *bk.* زندیق **zindik**.
 زندیق **zenâdik** A. ç. a. yuk. m. *bk.*
 زنار **zünnâr** A. a. papazların bellerine bağladıkları kuşak.
 زنان **zenân** F. ç. a. kadınlar.
 زنابیر **zenânir** A. ç. a. papaz kuşakları; *bk.* زنار **zünnâr**.

زنبق **zenbak** A. a. güzel kokulu bilinen çiçek.
 زنبور **zünbûr** A. a. (F. ve T. k. dili: **zenbûr**) arı.
 زنبورک **zenbûrek** F. a. (T. k. dili: **zenberek**) 1 hareket ettirici olarak kullanılan çelikten sarma yay, 2 bir tür küçük savaş topu.
 زنبیل **zinbil, zenbil** F. a. hasırdan/hurma liflerinden örülmüş, içine eşya koymaya yarayan orta boyda saplı kap.
 زنپاره **zen-pâre** F. a. ve s. (T. k. dili: **zampara**) kadına düşkün, kadın peşinde koşan erkek.
 زنج **zenc** A. a. koyu siyah derili, kıvrıkcık saçlı insan, Habeş.
 زنجیل **zencebil** A. a. (T. k. dili: **zencefil**) 1 Hindistan, Malezya gibi sıcak iklimli ülkelerde yetişen bir bitki, 2 bu bitkiden elde edilen tadı acımsı bir toz.
 زنجی **zenci** F. s. Habeşistanlı/Etiyopyalı.
 زنجیر **zencir** F. a. 1 (T. k. dili: **zincir**) birbirine geçirilmiş iri/ufak demir halkalarından oluşan çeşitli uzunlukta dizi, 2 suçluların ayağına/boynuna bağladıkları demir bağ, pranga, 3 altın, gümüş vb. değerli bir madenden yapılma türlü biçimde halkaların birbirine eklenmesiyle yapılmış bağ, kordon, 4 zincir halkaları gibi birbirine ulanmış nesne, dizi.- **zincire vurmak** zincirle bağlamak.
 زنج **zenah, زنجدان** **zenahdân** F. a. çene, enek.
 زند **zend** A. a. 1 çakmak demiri, 2 bilek kemiği.
 زند **Zend** F. a. Zerdüş'tün kitabının adı.
 زندان **zindân** F. a. hapishane.
 زنداقه **zendaka** A. a. inançsızlık, dinsizlik.
 زندگانی **zindegâni** F. a. geçinme, geçim, sağlık, dirilik, sağlık içinde yaşama.
 زندگی **zindegi** F. a. dirlik, hayat.
 زن دوست **zen-dost** F. a. *bk.* زنپاره **zenpâre**.
 زند **zende** F. a. çakmak demiri.
 زند **zinde** F. s. sağ, diri.

زند دل **zinde-dil** F. s. 1 gönlü diri, yani: gerçekleri bilen kalp gözü açık (kimse), 2 canlı, çevik, oynak, hareketli (kimse/hayvan).
 زندیق **zindik** A. s. inançsız, dinsiz, tanrıya ve ahirete inanmayan (kimse).
 زنک **zeng** F. a. 1 pas, 2 Habeşistan/Etiyopya.
 زنک **zeng** F. a. *bk.* زنج **zenc**.
 زنکار **zengâr** F. a. pas.
 زنکار **Zengbâr** F. a. (T. k. dili: **Zengibâr**) bir Afrika ülkesi, karalar memleketi.
 زنکل **zengül, زنکول** **zengül** F. a. 1 çingirak, 2 def pulu.
 زنکله **zengüle** F. a. 1 çingirak, 2 def pulu, 3 Türk musikisinde bir makam adı.
 زنکی **zengi** F. a. koyu siyah tenli kimse; *bk.* زنجی **zenci**.
 زنهار **zinhâr** F. ünl. Sakın! Aman ha!
 زنیم **zenim** A. a. 1 bir kavime sonradan katılan, soyca onlardan olmayan kimse, 2 alçaklıkla tanınmış, soysuz kimse.
 زواج **zevâc** A. ç. a. yasaklayıcı ve yasak edilmiş şeyler; *bk.* زاجره **zâcîre**.
 زاد **zevâd** A. ç. a. azıklar, yiyecekler; yol azıkları, yolluklar; *bk.* زاد **zâd**.
 زوار **züvvâr** A. ç. a. ziyaretçiler; *bk.* زائر **zâir**.
 زوال **zevâl** A. a. yok olma, kaybolma, göçüp gitme: **zevâl-ı şems** "güneşin kaybolması, batması".
 زوالپذیر **zevâl-pezir** F. s. yok olucu, yok olma niteliği olan (nesne).
 زواهر **zevâhir** A. ç. a. çiçekler; *bk.* زهره **zehre**.
 زوایا **zevâyâ** A. ç. a. açılar; köşeler; *bk.* زاویه **zâviye**.
 زوائد **zevâid** A. ç. a. artık şeyler, fazlalıklar; *bk.* زائده **zâide**.
 زوائل **zevâil** A. ç. a. kaybolucu, yok olucu şeyler; *bk.* زائله **zâile**.
 زوج **zevc** A. a. 1 çift, 2 (kadına göre) erkek eş, koca.
 زوجات **zevecât** A. ç. a. eşlerden dişi olanlar; *bk.* زوجة **zevce**.

zöcc *zöcc* A. a. (erkeğe göre) dişi eş, karı.
 zöcc *zöcc* F. a. karı koca arasında-
 ki eş olma hâli.

zöcc *zöcc* A. *ikili* ç. a. eşlerden her
 ikisi, kadın ve erkek.

zöcc *zöcc* F. s. çabuk, sür'atli, z. çabuk, he-
 men, sür'atle.

zöcc *zöcc* A. s. gerçek olmayan, yalan, ya-
 lancı: *kavli zöcc* "yalan söz", *şâhid-i zöcc*
 "yalancı şahit".

zöcc *zöcc* F. a. (T. k. dili: *zor*) 1 güç, kuvvet:
zöcc-i bâzû "kol kuvveti", 2 baskı, yük-
 lenme,

zöcc *zor* T. a. 1 sıkıntı, rahatsızlık, 2 güç-
 lük, acı, 3 baskı, ezme, yüklenme, 4
 güç. -*zor* ile bastırarak, yük altında bı-
 rakarak, baskı uygulayarak.

zöcc *zor* T. s. 1 güç, sıkıntı verici, sıkıntıya
 sokucu, 2 ağır, yorucu, z. 1 güç, güçlük-
 le, 2 ancak, dar darına. -*zoruna* ancak,
 güç hâl ile.

zöcc *zöcc-bâz* F. a. 1 güç isteyen oyunlar
 yapan gösterici, 2 (T. k. dili: *zorba*)
 gücünü kullanarak başkalarının hakkı-
 nı alan (kimse).

zöcc *zöcc* A. a. kayık.

zöcc *zöcc* F. a. küçük kayık, sandal.

zöcc *zih* F. a. 1 yay kirişi, 2 şerit, dar uzun
 kumaş parçası, 3 kâğıt vb. şeylerin etra-
 fına çekilen çizgi, 4 marangozlukla ilgi-
 li işlerde tabla vb. kenarına yapıştırılan
 ince pervaz.

zöcc *zihgir* F. a. okçuların yay kirişini
 çekmek için parmaklarına taktıkları
 halka, yüksük.

zöcc *zühhâd* A. ç. a. dünya ile ilgilerini
 kesip sürekli kulluk eden kimseler; bk.
zâhid.

zöcc *zehâdet* A. a. dindarlık, dinin buy-
 ruk ve yasaklarına tam anlamıyla bağlı
 yaşama, dünya nimetlerinden el çeke-
 rek sürekli kulluk etme.

zöcc *zühd* A. a. dinin buyruklarına sınıksız
 sarılarak dünya bağlarından sıyrılma,

gönülde dünya sevgisi ve zevklerine
 yer vermeme.

zöcc *zêhdân* F. a. döl yatağı, rahim.

zöcc *zehr* F. a. (T. k. dili: *zehir*) öldürücü
 madde, ağu: z. -i *kâtil* "öldürücü zehir".
 s. 1 çok acı, 2 çok tuzlu.

zöcc *zehrâ*, zöcc *zehrâ* A. dişil a. yüzü gü-
 zel, ak ve parlak yüzlü kadın.

zöcc *zehr-âb*, zöcc *zehr-âbe* F. a. zehirli
 su.

zöcc *zehr-âlûd* F. s. zehirle karışık, ze-
 hirli (madde).

zöcc *zehr-dârû* F. a. panzehir.

zöcc *zehr-hand* F. a. acı acı gülme, acı
 gülüş.

zöcc *zehr* A. a. çiçek.

zöcc *zehr* F. a. 1 öd, 2 yüreklilik, cesaret.

zöcc *Zühre* A. a. yedi gezegenden birinin
 adı. Yeri göğün üçüncü katıdır. Dün-
 ya'dan en parlak görünen yıldızdır.
 Edebiyatta saz ve musiki ile, kimi za-
 man da aşk ve güzellikle birlikte anılır.
 Halk arasında "Kervankıran" ve "Ço-
 ban Yıldızı" denilen gezegendir.

zöcc *zehr-çâk* F. s. öd patlamış,
 yani: aşırı derecede korkmuş (kimse).
 zöcc *zehr-dâr* F. s. yürekli, korkusuz,
 cesur (kimse).

zöcc *zühûr* A. a. parıldama: z. -i *Zühre*
 "Zühre'nin parıldaması".

zöcc *zehûk* A. s. yok olucu, varlığı tü-
 kenici, hükmü kalmayıcı (nesne): *krf-*
zâhuk.

zöcc *zühûk* A. a. bitme, yok olma, (-in)
 hükmü kalmama.

zöcc *zehi* F. ünl. Ne güzel! Ne hoş! s. (mik-
 tar anlatımlı) ne kadar: *zehi tasavvur-i*
bâtıl "ne kadar geçersiz tasavvur".

zöcc *ziy(y)* A. a. kılık, görünüş: z. -i *ahyâ*
 "diriler kılığı".

zöcc *zeyyât* A. a. zeytin yağı satan kimse,
 yağcı.

zöcc *ziyâde* A. a. 1 artma, çoğalma, 2 ar-
 tan miktar, artakalan, fazlalık. -*ziyâde*

etmek çok olmak, sınırı aşmak. -*ziyâ-*
desi ile 1) sıra dışı, pek çok, 2) aşırı
 derecede, gereğinden fazla. s. 1 çok,
 fazla, 2 (birine/bir şeye göre) daha
 çok, baskın, 3 gereğinden çok, 4 ge-
 reksiz, boş, fazladan. z. 1 çok, 2 pek,
 aşırı, 3 daha, 4 artık, daha fazla, bun-
 dan başka/gayrı.

zöcc *ziyâret* A. a. 1 (-i) görmeye, (ile) gö-
 rüşmeye gitme: z. -i *ahbâb* "dost ziyare-
 ti", 2 görmeye/görüşmeye gelen kim-
 senin yanına giderek karşılık verme, 3
 dua etmek, dilekte bulunmak amacıyla
 kutsal sayılan bir yere, bir kabre, bir
 türbeye gitme.

zöcc *ziyân* F. a. kayıp, zarar; zıddı: *nef*.
ziyân-kâr F. s. 1 kayba uğramış, za-
 rar etmiş (kimse), 2 zarar verici (kimse).

zöcc *zib* F. a. süs.

zöcc *zib-âver* F. s. süsleyici (kimse).
zibâ/zibây F. a. alımlı, yakışıklı;
 güzel, çekici: *çehre-i zibâ* "güzel ve çe-
 kici yüz".

zöcc *zibak* A. a. cıva.

zöcc *zibende* F. s. yakışıklı, güzel, göz
 alıcı (nesne): *libâs-ı zibende* "göz alıcı
 elbise".

zöcc *zeyt* A. a. zeytin yağı.

zöcc *zeytûn* A. a. (T. k. dili: *zeytin*)
 Yağı çıkarılan/yemeklik olarak yeşil ve
 siyah olmak üzere tuzlama ve salamu-
 rası yapılan zeytin ağacı meyvesi.

zöcc *zeytûni* F. s. zeytin rengine.

zöcc *zic* A. a. yıldızların konumlarıyla ilgili
 cetveller.

zöcc *zir* F. a. alt, aşağı; zıddı: *bâlâ*: *zir-i*
pây "ayak altı, ayağın altı".

zöcc *zir* A. a. telli musiki aletlerinde kulla-
 nılan ince tel, kırı.

zöcc *zirâ* F. bağl. 1 bir birleşik cümlede
 aralarında sebep-sonuç ilişkisi bu-
 lunan iki cümleden sebep bildiren
 ikinci cümlelerin başında gelir, çünkü
 ile işleyişçe eş değerdedir: *Ol gonçe-fe-*

me bûlbûl-ü nâlân gerekmez / Zirâ ki
deri besteye derbân gerekmez. "O gon-
 ca ağızlı güzele inleyen bûlbûl (yani:
 âşık) gerekmez; çünkü kapalı kapıya
 kapıcı gerekmez.", 2 Farsça'dan alın-
 ma bir cümle tipinde anlatımca *çün/*
çünkü ile eş değerde olmak üzere ilk
 cümlelerin başında da gelir. Bu cümle
 de bir sebep cümlesidir ve Türkçe'nin
 -*diğinden*, -*diği için*, -*mesi yüzün-*
den gibi zarfîil şekilleri ile kurulmuş
 zarfîil cümlelerine karşılıktır: *Fik-*
r-i meâl idüp, zirâ Engûri ser-hadd-i
memleket idi, "Karamanoğlu mebdâd
nehb ü gâret idüp hasâretten memle-
kete ziyân gele" diyû hâlini i'lâm itti.
 "Durum değerlendirmesi yapıp, An-
 kara ülkenin sınırı olduğundan, Kara-
 manoglu olur ki yağmalar ve yol aç-
 cağı yıkımdan ülke zarara uğrar diye
 durumunu bildirdi". Kimi örneklerde
zirâ ki olarak da görülür.

zöcc *zir-dest*, zöcc *zir-destân* F. a.
 bir ülke sınırları içinde yaşayan halk,
 ahali, uyruk, yönetilenler, tebaa.

zöcc *zirek* F. s. (T. k. dili: *zeyrek*) açığöz,
 kurnaz, becerikli, zeki, akıllı.

zöcc *zire* F. a. kimyon.

zöcc *zirin* F. s. altta/aşağıda olan/bulu-
 nan, alttaki, aşağıki.

zöcc *zeyğ*, zöcc *zeyğân* A. a. (daha çok kötü
 anlamda/maksatla) (-e) ilgi duyma, (-e)
 karşı eğilim gösterme, (göz) kamaşma,
 doğru yoldan uzaklaşma, sapma.

zöcc *zeyf* A. a. kalp para.

zöcc *zeyn* A. a. süs, bezek.

zöcc *zin* F. a. eyer.

zöcc *zin-pûş* F. a. eyer örtüsü.

zöcc *zinet* F. a. süs, bezek, donatı.

zöcc *zinhâr* F. ünl. sakındırma ve uyar-
 ma bildirir: "Sakin, sakın ha!"

zöcc *ziver* F. a. süs, bezek.

zöcc *züyûf* A. a. 1 (para) kalp olma, 2 ç.
 a. kalp paralar; bk. *zeyf*.

ژ Osmanlı alfabesinin on dördüncü harfi. Ebced hesabında rakam değeri 7 gibi 7'dir.

ژ jāz, ژه jāze F. a. 1 deve diken, 2 anlamsız, boş, tutarsız, abuk sabuk, saçma sapan söz.

ژخای jāz-hā/-hāy F. s. abuk sabuk konuşan, saçmalayan, saçma sapan şeyler söyleyen (kimse).

ژاله jāle F. a. kırağı, çiy.

ژرف jerf F. s. derin (su).

ژرفا jerfā F. s. derin (su). a. suyun derin yeri.

ژرفی jerfi F. a. düşünce derinliği, uyanık ve düşünceli olma.

ژرفین jerfin F. a. kapı sürmesi/dayağı.

ژنده jende F. a. yamalı, yırtık pırtık, eski püskü hırka.

ژنده jende-pûş F. s. yamalı, eski püskü giysiler giyen (kimse): ژنده پوش dervîş-i jende-pûş "yırtık pırtık, eski püskü giysiler içindeki dervîş".

ژنگ jeng F. a. 1 pas, 2 (gözde) çapak, 3 çehrede oluşan buruşukluk, 4 Maniheizm'in kurucusu ünlü ressam Mânî'nin resim mecmuası; erjeng.

ژنگار jengâr F. s. pas.

ژنگله jengele F. a. (hayvanlarda) çatal tırnak.

ژیان jiyân F. s. kükremit (hayvan): شیر-ی jiyân "kükremit aslan".

ژیوه jive F. a. (T. k. dili: جیوه cive, civa) kim. gümüş renginde, oynak bilinen element.

ژولیده jûlide F. s. dağınık, karışık, birbirine girmiş: j.-mû/mûy "dağınık saçlı".

س Osmanlı Türkçesi alfabesinin on beşinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 60'tır. Gövdesi ش harfine benzediğinden, ondan ayırmak için "noktasız" anlamındaki mühmel sıfatıyla vasıflanır.

سâ, سây F. takı gibi: anber-sâ "amber gibi, amber kokulu", mûşk-sâ "misk gibi, misk kokulu." s. [Farsça yapılı birleşik sıfatlarda] sürücü/süren: چین سا cebin-sâ "alın süren".

سایğ sâig A. a. boğazdan kolaylıkla geçen/kolay yutulan yiyecek/içecek.

سایب sâbih A. s. yüzen, yüzücü.

سایبه sâbiha A. a. gemi.

سایب sâbi' A. s. yedinci.

سایبان sâbian A. z. yedinci olarak.

سایبک sâbık A. s. geçen: سأل-ی سائبک sâlık F. s. geçen ve ardından gelen, önceki ve sonraki.

سایبکا sâbika A. a. işlenmiş suç.

سایبکون sâbıkûn, سائبکین sâbıkîn A. ç. a. geçmişler, gelmiş geçmiş olanlar. [Büyük din bilginleri ve büyük insanlar için kullanılır.]

ساتر sâtir A. s. örtücü, gizleyici: ساتی-رأی-ی uyûb "ayıpları örtücü, gizleyici (Yüce Tanrı)".

ساجد A. s. 1 secde edici, namazda alnını yere koyucu, 2 alnı yere değen, yani: namaz kılan, dindar (kimse).

ساحر sâhır A. s. sihir yapan (kimse), büyü, sihirbaz: شایر-ی sâhır "büyücü şair, yani: büyüleyici güzellikte şiir söyleyen kimse".

ساحره sâhire A. a. (dişil) büyücu kocakarı.

ساحل sâhil A. a. su kıyısı, yalı.

ساحلخانه sâhilhâne F. a. su kıyısındaki ev, yalı.

ساحه sâha A. a. düz ve geniş yer, geniş açıklık, alan.

ساختگی sâhtegi F. a. düzme, yapma olanın hâl ve niteliği.

ساخته sâhte F. s. 1 düzme, düzmece, aslına benzetilerek yapılan, yapma, kalp, 2 mec. yapmacık.

ساختکار sâhtekâr F. s. 1 düzmece işler yapan (kimse), 2 güvenilmez, yalancı, ikiyüzlü (kimse).

ساخته وقار sâhte-vakâr F. s. ağırbaşlı gibi davranan, ağırlık ve ağırbaşlılık taslayan (kimse).

ساد sâd(d) A. s. (-in) önünü kapayıcı, (-i) engelleyici (nesne).

سادات sâdât A. ç. a. efendiler; bk. سيد seyyid.

سادج sâdec F. s. bk. ساده sâde.

سادس sâdis A. s. altıncı.

سادسا sâdisen A. z. altıncı olarak, altıncı sırada olmak üzere.

سادگی sâdegî F. a. 1 yalnlık, süsten arınmışlık, 2 düzlük, pürüzsüzlük.

سادن *sâdin* A. a. kapıcı, perdecî, perde açan/kaldırıp indiren kimse.

ساده *sâde* F. s. 1 yalın, süslü olmayan: *ûslûb-i sâde* "yalın üslup", 2 katışık olmayan, saf, halis: *sâde yağ*, 3 temiz, kire bulanmamış, arı duru, 4 kavrayışı az, akli kıt, bön: *Sen henüz ey sâde ol mazmûnı idrâk etmedin*, 5 üzerinde yazı çizili bulunmayan (kâğıt, levha vb.), 6 tüysüz, kılsız (yüz). z. yalnız, yalnızca: *Sâde sensin nakş-i levhî hâtırım* "Gönül levhamı süsleyen nakış yalnızca sensin".

ساده دل *sâde-dil* F. s. ve a. temiz yürekli.
ساده رو *sâde-rû* F. s. tüysüz, sakalı bıyığı bitmemiş (genç).

ساده لوح *sâde-levh* F. s. içinde alacası olmayan, iyi niyetli, kimseye kötülük etmeyi/kimseyi kandırmayı düşünmeyen, kurnazlık bilmeyen (kimse).

ساذج *sâzec* A. a. sade; *yuk. m. bk.*

سار *sâr(r)* A. s. sevindirici, sevinç verici (durum/ortam).

سارا *sârâ* F. s. katkısız, saf, halis: *anber-i sârâ* "halis amber".

ساربان *sârbân* F. a. deveci.

سارچه *sârçe* F. a. (T. k. dili: سرچه *serçe*) 1 koyuca boz renkli, güzel ötüşlü küçük bir kuş, 2 sığircık.

سارق *sârik* A. s. hırsız.

ساری *sârî* A. s. bulaşıcı (hastalık).

ساز *sâz* F. a. 1 çalgı aleti, 2 çalgı takımı.

ساز *sâz* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yapıcı, düzücü, düzenleyici: *terennûm-sâz* "ezgiler düzücü, güzel sesle şarkı söyleyici", *çâre-sâz* "çare bulucu, yoluna koyucu, iyileştirici" *hâtir-sâz* "gönül yapıcı, iyilik ederek sevindirici", *kerem-sâz* "iyilik edici, bağışta bulunucu" *ne'mîme-sâz* "dedikoducu, ortalık karıştırıcı".

سازکار *sâzkâr* F. s. uygun.

سازنده *sâzende* F. s. saz çalan, saz sanatçısı.

ساطر *sâtî* A. s. baş çeken, yükselen, yükselip göze görünen (nesne).

ساطر *sâtûr* A. a. 1 (T. k. dili: satır) enli, büyükçe kesici alet, 2 kısa saplı enli balta.

ساعت *sâat* A. a. 1 zaman bildiren alet, 2 bir günün on ikide biri, 3 sıra, su, vakit, 4 kıyamet.

ساعد *sâid* A. a. bilek.

ساعی *sâi* A. s. çalışan, çaba harcayan (kimse).-*sâ'i* olmak çalışmak.

ساغر *sâgar* F. a. kadeh.

سافر *sâfir* A. a. yolculuk eden kimse, yolcu.

سافل *sâfil* A. s. 1 alçak, aşağı, rezil (kimse), 2 mec. değersiz, kötü, pis (nesne).

ساقی *sâk* A. a. 1 incik, baldır: *teşmîrî sâk* "baldırı sıvama, yani: işe hazırlanma", 2 (bitkilerde) sap.

ساقط *sâkit* A. s. düşen: *hükûm-i sâkit* "düşen, değeri kalmayan hüküm", *cenîn-i sâkit* "düşük".

ساقه *sâka* A. ç. a. sürücüler, bir yöne yönlendiriciler; *bk. سائق sâik*.

ساقه الجیش *sâkatü'l-ceyş* A. a. ordunun artçıları.

ساقی *sâki* A. a. içki dağıtan, kadeh sunan kimse.

ساقیه *sâkiye* A. a. (dişil) 1 su dağıtan/veren kadın, 2 su kanalı, 3 su dolabı.

ساکب *sâkib* A. s. dökülen, dökülücü (sul kan vb. sıvı).

ساکت *sâkit* A. s. susmuş olan, sesini çıkarmayan, konuşmayan, suskun (kimse).

ساکن *sâkin* A. s. 1 kimildamayan, hareketli olmayan, hareket etmeyen, durgun (nesne/kimse), 2 kalabalık ve gürültülü olmayan, sessiz (yer), 3 yumuşak huylu, geçimli, kavgayı çekmeyi sevmeyen (kimse), 4 *dilb.* (Arapça'da) ünlü sesle okunmayan (ünsüz ses) a. bir yerde oturan kimse.

سال *sâl* F. a. yıl.

سالار *sâlâr* F. a. 1 baş, önder, reis, 2 ordu komutanı.

سالب *sâlib* A. s. yok edici, giderici, kaçırıcı: *sâlib-i huzûr* "huzur kaçırıcı".

سالحورده *sâl-horde* F. s. yıl yemiş, yani: yaşlanmış, yaşlı (kimse).

سالديده *sâl-dide* F. s. çok yaşamış, görmüş geçirmiş (kimse).

سالف *sâlîf* A. s. 1 geçen, geçmiş: *sâlîf-i fîz-zikr* "adı geçen", 2 eski.

سالفه *sâlîfe* A. a. geçmiş/geçmişte kalmış olay.

سالك *sâlik* A. a. 1 yol tutup giden, yola düşen kimse, yolcu, 2 *tas.* bir tarikata girip şeyhe bağlanan, o tarikatın izlediği yolda Yüce Tanrı katına yakınlaşmak için yol almaya çaba harcayan kimse, derviş, yol eri.

سالم *sâlim* A. s. 1 hastalığı bulunmayan, sağ, sağlam, 2 eksikliği, kusuru ve lekesi bulunmayan, temiz, arı, 3 korkusuz, güven duyan, güven içinde yaşayan. a. 1 *dilb.* (Arapça'da) kök harfleri arasında kelime kalıplarında bozulmalara yol açan harflerden biri bulunmayan kelime, 2 *dilb.* (Arapça'da) bir kelimenin kalıbını oluşturan harfleri arasına harf katılmadan, yalnızca sonuna birtakım ekler/sesler getirilerek yapılan çoklu: *kâtib-kâtibin, âlim-âlimûn, arz-arzât, vâlidân* "anne ve baba", *vâlideyn* "anne ve baba" gibi.

سالة *sâle* F. a. 1 eskiden ordu saflarının arkasında durup merkezi gözleyip kollayan birlik, kafadar, dümdar, 2 yaşlı, ... yaşında. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür, tek başına kullanılmaz: *yek-sâle* "bir yaşında".

سالوس *sâlûs* F. a. ikiyüzlülük, riya. s. ikiyüzlü.

ساليانه *sâliyâne* F. a. 1 yıllık olarak ödenen emeklilik maaşı, 2 yıllık vergi.

سام *sâm* F. a. 1 hastalık, 2 gök kuşağı, eleğimsağma, 3 ateş, 4 (büyük harfle) ünlü bir İranlı savaşçının adı.

سام *Sâm* A. a. Hz. Nuh'un oğlunun adı.

سام *sâm(m)* A. s. zehirli. a. 1 çölden esen kuru ve yakıcı yel, sam yeli, 2 zararlı bir tür kertenkele.

سامان *sâmân* F. a. 1 varlık, zenginlik, servet, 2 baş ve gönül dinçliği, huzur, rahatlık, 3 dirlik, düzen.

سامانوسوز *sâmân-sûz* F. s. düzeni bozucu ve alt üst edici olan (kimse/olay vb.).

سامح *sâmih* A. a. cömert, eli açık kimse.

سامع *sâmi'* A. s. 1 işiten, duyan (kimse), 2 dinleyen, dinleyici, kulak verici (kimse).

سامعه *sâmîa* A. a. işitme duyusu. [Kuvve-i sâmiya'dan kısaltmadır.]

سامندر *sâmender* F. a. (T. k. dili: سمندر *semender*) ateşte yaşayan hayvan; *bk. سمندر semender*.

سامه *sâmme* A. a. 1 alacalı, zehirli bir kertenkele türü, 2 yılan, akrep vb. zehirli her türlü hayvan.

سامی *sâmi* A. s. yüksek, yüce. [Sadrazamlık makamı ve bu makamca yazılan buyrukları vasıflayıcı olarak kullanılmıştır.]

سان *sân* F. takı Türkçe'nin gibi takısına denktir. Adlara eklenerek adın kavramına "-in gibi, -e benzer" anlamı katar: *yeksân* "(ile) birmiş gibi", *şem'sân* "mum gibi".

سانح *sânih* A. s. hatıra gelen, zihinde düşünce olarak beliren/doğan (şey): *re'y-i sânih* "hatıra gelen görüş".

سانحه *sâniha* A. a. hatıra gelen, zihinde beliren düşünce/söz.

ساهر *sâhir* A. s. gece uyuyamayan, gece gözüne uyku girmeyen (kimse).

ساهره *sâhire* A. a. 1 yer, yeryüzü, 2 çöl.

ساهرور *sâhûr* A. a. 1 gece uyumama, geceleri uyanık olma hâli, 2 ay ağılı, hâle.

sâhi A. s. yanılan, yanlış yapan (kimse).

sâ/sây F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) süren, sürücü: *cebin-sâ* "alın süren".

sâibe A. a. başıboş (hayvan).

sâir A. s. 1 yer değiştiren, yürüyen, dolaşan, akıp giden: *sehâbi sâir* "(gökte) akıp giden bulut", *mesel-i sâir* "dillerde dolaşan deyiş/atasözü", 2 başka, diğer: *sâir husûsât* "başka konular/şeyler".

sâir fi'l-menâm A. a. uykuda dolaşan, uyur gezer.

sâire A. a. diğerleri. [Her zaman bir bağlam öbeği içinde bulunduğu ve bağlamıyla birlikte ve **sâire** biçiminde kullanılır.]

sâiyis A. a. (T. k. dili: *seyis*) at bakıcısı.

sâik A. s. yöneltici, yönlendirici, yön verici, yol açıcı; sürücü, sürüp götürücü, sürükleyici, sebep olucu (şey).

sâika A. a. yönlendiren şey, sürükleyen durum.

sâil A. s. 1 soran, sorucu, 2 akan, akıcı: *dem-i sâil* "akan kan", 3 dilenci.

sâime A. a. başıboş bir durumda çayıra salınmış hayvanlar.

sâye F. a. gölge. -sâye salmak gölgelemek, gölge etmek.

sâyebân F. a. (T. k. dili: *sayvan*) gölgelik, tente.

sâye-perver F. s. 1 muradına ermiş, isteğini elde etmiş, dilediğine kavuşmuş, mutlu, talihli, 2 iyi huylu, yavaş, yumuşak; *eşanl. çebebi, hoş, nazik, mülâyim*, 3 tembeler, ağır.

sâyedâr F. s. gölgeli.

sâye-güster F. s. (birine) kol kanat gerici, koruyucu, kollayıcı (kimse).

sâye-nişin F. s. 1 gölgede/(-in) gölgesinde oturan, 2 *mec.* el bebek gül bebek beslenen (kimse).

sâyide F. s. 1 sürülmüş, 2 ezilmiş, 3 eskimiş, yıpranmış.

seele A. ç. a. dilenciler; *bk.* **sâil**.

seb(b), seb A. a. ağzını bozmak, sövmek, sövüp saymak.

Sebâ, Sebe' A. a. Hz. Süleyman zamanında Yemen'de Belkıs'ın hükmettiği toprakların adı.

sebbâbe A. a. sağ elin baş parmak yanındaki parmağı, şehadet parmağı.

sebbâbe-gezâ F. s. şaşkınlıkla parmak ısırma, şehadet parmağını ağzına sokup dişleyen.

sübât A. a. hafif uyku.

sebbâh A. s. suda yüzücü. a. yüzgeç.

sibâhat A. a. (T. k. dili: *sebâhat*) suda yüzme.

sibâ' A. ç. a. yırtıcı hayvanlar; *bk.* **sebu'**.

sübâi A. s. yedili, yedilik.

sibâk A. a. 1 (birinin) önüne geçme, 2 bir sözün ilerisi, sonrası.

sebbâk A. a. iyi koşan, yüğrük (at).

sebbâk A. s. (maden vb.) eritip kalıba döken (kimse).

sebbâk A. ç. a. erimiş madenin kalıba dökülmesiyle elde edilmiş parçaları; *bk.* **sebike**.

sebâyâ A. ç. a. tutsaklar; *bk.* **sebi**.

sebeb A. a. 1 bir şey/isteğe/sonuca ulaşma aracı, 2 bir şeyin olmasına ortaya çıkmasına yol açan/bir sonucun elde edilmesine aracılık eden şey, 3 bir konuda söylenen yalan söz/yapılan gerçek dışı açıklama, bahane.

sebebiyyet A. a. yol açma, (-in) olmasını sağlama, (-in) olmasına aracılık etme.

sebt A. a. cumartesi: *yevmü's-sebt* "cumartesi günü", *ashâbü's-sebt* "Yahudiler".

sebh A. a. suda yüzme; *krş.* **sibâhat**.

Sübhân A. a. her türlü eksiklikten uzak olan Yüce Tanrı.

Sübhâna'llâh A. "Yüce Tanrı'yı kutsarım ve her türlü eksiklikten uzak sayarım" anlamında bir dua sözü.

Sübhâni A. s. Yüce Tanrı katıyla ilgili, Yüce Tanrı katından olan/gelen/erişen: *kerem-i Sübhâni* "Yüce Tanrı katından gelen/ulaşan iyilik".

sübhale A. a. "Sübhâna'llâh" deme.

sübha A. a. doksan dokuz taneli dizi, tespih.

sübha-gerdân F. s. tespih çevirici, tespih çekip duran (kimse).

sübha-keş F. s. ve a. tespih çekken.

sebz F. s. yeşil: *berg-i sebz* "yeşil yarpak".

sebz-pûş F. s. yeşil giysi giyen, üzerinde yeşil üstlük bulunan (kimse): *sûfi-yi sebz-pûş* "yeşil üst-lüklü sufi/derviş".

sebz F. a. 1 yaprakları, taneleri, kökleri ve meyveleri pişirilerek yenen bitki, 2 yeşillik, yeşil yapraklı bitkiler.

sebz-zâr F. a. yeşillikle kaplı yer, yeşil alan.

sebzvât T. a. (k. dili: *zerzevat*) Pişirilerek yenen bitkiler; *bk.* **sebz**.

sebzî F. s. yeşil renkli (nesne), dirilik, yeni bitmiş ot gibi diri ve taze olma.

sebzîn F. s. yeşil renkli, yeşil renkte olan: *câme-i sebzîn* "yeşil renkli giysi".

sibt A. a. torun.

sibtayn A. ç. a. iki torun, yani: Hz. Peygamber'in iki torunu olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin.

seb' A. s. yedi.

sebu' A. a. yırtıcı hayvan.

sübu', süb' A. s. yedide bir.

seb'a A. a. yedi. -sebe seb'a-i seyyâre F. a. gezegen olan yedi yıldız, yedi gezegen.

seb'un, sebin A. s. yetmiş.

sebu' F. s. yırtıcı, vahşi.

seb'iyyet A. a. yırtıcılık, yırtıcı olmanın hâl ve niteliği.

sebak A. a. ders, dinleyerek/okuyarak bilgi edinme/alma.

sebk A. a. 1 ileri geçme, ilerleme, 2 olma, vuku bulma, gerçekleşme. -sebk etmek olmak, vuku bulmak, gerçekleşmek, 3 (yarışta) önde bitirme, kazanma, 4 (yarışı) önde bitiren, kazanan (kimse/hayvan).

sebak-âmûz F. a. ders öğretici, öğretmen.

sebkât A. a. *bk.* **sebk**.

sebak-hân F. a. ders okuyan, öğrenci.

sebk A. a. 1 (külçe hâlindeki madeni) eritip kalıba dökme, 2 kelimeleri söz kalıpları hâlinde düzenleme, söze düzen verme, 3 sözün düzenleniş biçimi.

sebk F. s. 1 tartıda ağırlığı az gelen, yeğni, hafif, 2 çabuk, hızlı, 3 *mec.* ağırlığı olmayan, hoppa (kimse).

sebk-bâr F. s. 1 yükü hafif, 2 *mec.* sıkıntısız, dertsiz, başı dinç.

sebk-pâ/-pây F. s. hızlı yürüyen, ayağına çabuk (kimse/hayvan).

sebk-pervâz F. s. hızlı ve çok uçan (kuş).

sebk-hiz F. s. hareketli, uyuşukluğu sevmeyen, tez canlı (kimse).

sebk-rev F. s. hızlı giden, hızlı yürüyen (kimse).

sebk-rûh F. s. sıcak kanlı, sıkıcı olmayan, görüşüp konuşması insana haz veren (kimse).

sebk-ser F. s. aşağılık, alçak, rezil (kimse).

sebk-mâye F. s. değersiz, itibarsız (kimse).

sebk-mizâc F. s. ağırlığı olmayan, vakarsız, hoppa, hafifmeşrep (kadin).

سبکغز *sebük-mağz* F. s. akılsız, bön (kimse).

سبل *sebel* A. a. 1 göze inen perde, katarakt, 2 göz kapaklarının iç yüzünde kıllanma şeklinde görülen hastalık.

سبل *sübül* A. ç. a. yollar; bk. *sebil*.

سبلا *seblâ* A. s. uzun kirpikli (göz).

سبلت *seblet* A. a. büyük.

سبله *sebele* A. a. bk. *seblet*.

سبو *sebu* F. a. topraktan yapılmış su kabı, testi.

سبوح *sebûh* A. s. suda yüzücü. a. yüzgeç.

سبوح *Sübbûh* A. a. her zaman ve her yerde kutsanan Yüce Tanrı.

سبوره *sebbûre* A. a. üzerinde yazı çalışması yapılan tahta, yaz boz tahtası.

سبی *seby* A. a. (-i) esir etme, (-i) (savaşta) esir alma.

سبی *sebi* A. a. tutsak, esir.

سبیکه *sebike* A. a. eritilmiş madenin kalıba dökülmesiyle elde edilmiş parça.

سبیل *sebil* A. a. 1 geniş ve işlek yol, 2 hayır amacıyla yol üstüne yapılmış, geçen geçene su dağıtılan etrafı parmaklıklı yer, 3 hayır amacıyla dağıtılan su. -etmek Allah'ın rızasını kazanmak için dağıtmak.

سپا *se-pâ* F. a. (T. *sehpâ*) 1 üç ayaklı yükseğe iskemle, 2 eskiden seyyar satıcıların kullandıkları üç ayaklı altlık.

سپار *sipâr* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) veren, harcayan: *cân-sipâr* "canını veren", *cân-sipârâne* "canını verircesine".

سپارش *sipâriş* F. a. (-e) ısmarlama, (-e) verme, (-e) aktarma.

سپاره *si-pâre* F. a. Kur'an cüzleri.

سپاس *sipâs* F. a. övgü, (birini) iyiliklerini sayarak anma, şükür, dua.

سپاسدار *sipâsdâr* F. s. övgü düzen, şükreden (kimse).

سپاسداری *sipâsdârî* F. a. övgü düzcülük.

سپاسگذار *sipâs-güzâr* F. s. bk. *sipâsdâr*.

سپاه *sipâh* F. a. 1 ordu, savaş erleri, asker, 2 eskiden kapıkulu süvarilerinin birinci bölümünün adı.

سپاهسالار *sipâh-sâlâr* F. a. ordu başı, başbuğ, başkomutan.

سپاهی *sipâhî* F. a. tımarlı atlı asker.

سپد *seped* F. a. sazdan, enlice ince ağaç kabukları ve çubuklarından, hasır vb. (-den) örülerek yapılmış kap.

سپر *siper* F. a. 1 kalkan, 2 korunmak ve savunma yapmak için ardına gizlenilen sağlam ve dayanıklı yer, 3 önleyici ve koruyucu şey. -سپر صاعقه *siper-i sâika* F. a. paratoner.

سپرده *süpürde* F. a. ısmarlanmış nesne.

سپنج *sipenc* F. s. üç beş günlük, geçici (yer/konak): *serây-ı sipenc* "geçici dünya".

سپند *sipend* F. a. üzerlik tohumu. [Tütsü kabı içindeki kor ateş üzerine atılır ve yanarken çıkan güzel kokulu dumanı çevreye yayılırdı.]

سپه *sipeh* F. a. savaş erleri, silahlı kuvvetler, ordu.

سپهبد *sipehbüd* F. a. ordu başı, başbuğ.

سپهدار *sipehdâr* F. a. ordu başı, başbuğ.

سپهر *sipîhr* F. a. 1 gök, 2 mec. kut, baht, yazgı.

سپهسالار *sipeh-sâlâr* F. a. ordu başı, başbuğ.

سپید *sepid* F. s. ak, beyaz.

سپیده *sepide* F. a. 1 beyazlık, 2 tan vakti.

سپیده دم *sepide-dem* F. a. 1 sabah aydınlığı, 2 tan vakti, ortalığın iyice aydınlandığı vakit. z. sabahla birlikte.

ستا *setâ* F. a. 1 üç telli saz, 2 tambur.

ستاد *sitâd* F. a. satın alma, alış: *dâd ü sitâd* "alışveriş".

ستار *settâr* A. s. kullarının günahlarını kötü işlerini gizleyen ve bağışlayan (Yüce Tanrı).

ستاره *sitâre* F. a. yıldız.

ستاره شناس *sitâre-şinâs* F. a. gökbilimci, astronom, müneccim.

ستان *sitân* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) alıcı, alan: *cân-sitân* "can alıcı", *dâd-sitân* "intikam alıcı", *kiş-ver-sitân* "ülke alıcı, fatih".

ستان *stân/istân* F. takı Yer adları yapar. Bir ünlüden sonra *stân*, ünsüzden sonra *istân* ve *sitân* olarak gelir: *hur-mâstân* "hürmalık, hurma bahçesi", *gülistân*, *gülsitân* "güllük, gül bahçesi".

ستایش *sitâyiş* F. a. övme, övüş.

ستبر *sitebr* F. a. kalın, kaba (kumaş vb.).

ستر *setr* A. a. 1 (-i) örtme, 2 (Tanrı) bağışlama.

ستر *sitr* A. a. örtü, perde.

سترده *sütürde* F. s. 1 yonulmuş (kıl/tüy), 2 kıldan/tüyden arındırılmış (yüz) vb.

سترك *sütürk* F. s. 1 büyük, iri (nesne), 2 güçlü, yürekli ve akıllı (kimse), 3 kızgın, öfkeli, canı sıkkın (kimse).

ستره *sütire* A. a. 1 örtü, perde, 2 (T. k. dili: *setre*) ceket.

ستم *sitem* F. a. 1 haksızlık, zulüm, 2 eziyet, baskı, 3 T. çıkışma, azarlama, paylama.

ستمیده *sitem-dide* F. s. haksızlığa uğramış; *eşanl. mazlûm, mağdûr*.

ستمکار *sitem-kâr* F. s. haksızlık eden.

ستمگر *sitemger* F. s. yuk. m. bk.

ستمکش *sitem-keş* F. s. haksızlık çeken, haksızlıkla karşılaşan; *eşanl. sitem-dide*.

سوده *sütûde* F. s. övülen, övülmüş: *sütûde-hisâl* "huyuları övülmüş, iyi huylu".

سود *sütûr* F. a. binek hayvanı.

سوربان *sütûrbân* F. a. binek hayvanlarına bakan kimse.

سئون *sütûn* F. a. 1 direk, 2 bir gazetenin sayfalarında/bir listede boyuna uzanan bölüklerden her biri.

سئون *sittûn* A. s. altmış.

سته *sitte* A. s. altı: *جهات الستة* *cihât-ı sitte* "altı yön, yani sağ, sol, ön, arka, yukarı, aşağı".

ستیر *setir* A. s. gizli, örtülü, kapalı.

ستیره *setire* F. a. örtülü, kapalı kadın.

ستیز *sitiz*, ستیزه *sitize* F. a. savaş, dövüş, cenk, kavgâ.

ستیزه جو *sitize-cû* F. s. kavgâ arayan/arayıcı (kimse/düşman).

ستیزه کار *sitizekâr* F. a. kavgacı kimse.

ستین *sittin* A. s. altmış.

سجاده *seccâde* A. a. yere serilerek üzerinde namaz kılınan küçük boy halı, kilim, post, dokuma.

سجاده نشین *seccâde-nişin* F. a. postta oturan, post sahibi şeyh.

سجال *sicâl* A. ç. a. büyük/dolu su kovaları; bk. *secl*.

سجایا *secâyâ* A. ç. a. yaradılışlar, huylar, karakterler; bk. *seciyye*.

سجده *secde* A. a. 1 namaz sırasında iki eli ve alnı yere koyma biçiminde uygulanan hareket, 2 bu şekilde gerçekleştirilen dini gereklik, farz. -*secde etmek/kılmak* namaz sırasında iki eli ve alnı yere koymak.

سجده گاه *secdegâh* F. a. namazda secde edecek yer, secde yeri.

سج *sec'* A. a. ed. nesir kafiyesi; nesir cümlelerinde işleyişçe birbiriyle denkleşen söz öbeklerinin, kimi zaman bu söz öbeklerindeki her kelimenin sonlarındaki seslerin birbiriyle uyuşur olması.

سجل *sicil(l)* A. a. mahkeme defteri; anlaşmaların, sözleşmelerin, hükümlerin yazıldığı ana defter, kütük.

سجن *sicn* A. a. suçluların konulduğu yer, zindan, hapisane.

سججل *secencel*, سججله *secencele* A. a. ayna.

سجود *sücûd* A. a. secde etme, namazda başını ellerle birlikte yere koyma.

سجیه *seciyye* A. a. huy, yaradılış, karakter.

سحاب *sehâb* A. a. bulut.

سحابه *sehâbe* A. a. tek bulut.
 سحر *sehhâr* A. s. işi gücü sihir yapmak olan, çok sihirbaz (güzel/sevgili/göz).
 سحابه *sehâib* A. ç. a. bulutlar; bk. سحابه *sehâbe*.
 سحابه *sühub* A. ç. a. bulutlar, bk. سحابه *sehâbe*.
 سحر *sehar* A. a. tan yeri ağarmadan önceki vakit.
 سحر *sihr* A. a. büyü, büyücülük, cadılık. -سحر *sihr-i halâl* ed. bir beyitte/bir edebi sözde bir kelimeyi/sözünü hem öncesi hem de sonrası ile anlamca ilgili olabilecek yolda kullanmak biçimindeki söz sanatı.
 سحر آمیز *sihr-âmiz* F. s. büyüleyici (güzel/sevgili).
 سحر باز *sihr-bâz* F. s. ve a. büyücü.
 سحر خیز *sehar-hiz* F. s. seher vaktinde kalkan, erken uyanan (kimse).
 سحرگاه *sehargâh*, سحرگاه *sehargeh* F. a. seher vakti.
 سحر ساز *sihr-sâz* F. s. ve a. yuk. m. bk.
 سحری *seheri* F. s. seher vaktindeki: *dua-yi seheri* "seher vaktinde edilen dua".
 سحقی *sahk* A. a. (bir nesneyi) dövüp ezme. -*sahk etmek* dövüp ezmek.
 سحلب *sahleb* A. a. (T. k. dili: سالب *sâlep*) 1 yumru köklü bir bitki, 2 bu bitkinin köklerinden elde edilen toz.
 سحلبی *sahlebi* T. a. salep yapan ve satan kimse.
 سحور *sahûr* A. a. 1 oruç tutanların gecenin sonlarına doğru belli vakitlerde yedikleri yemek, temcit yemeği, 2 bu yemeğin yenildiği vakit.
 سحوری *sahûri* T. a. 1 sahur vaktine yakın oruç tutacak olanları uyandırmak için davul çalan kimse, 2 davul gürültüsü.
 سحیق *sehik* A. s. çok uzak (yer), *mec.* anlaşılması güç, kapalı (söz/anlatım vb.).
 سحاء *sehâ'*, سحاء *sehâ* A. a. 1 cömertlik etme, cömert olma, 2 cömertlik.

سحاقیه *sehâfiet* A. a. (düşünce, görüş vb. için) bozukluk, çürüklük, zayıflık, tutarsızlık.
 سخالت *sehânet* A. a. sıcaklık, kızgınlık.
 سخاوت *sehâvet* A. a. cömertlik.
 سخت *saht* F. s. 1 güçlü, zorlu, kuvvetli: *bâzû-yi saht* "güçlü kol", 2 büyük, çok: *dêrd-i saht* "büyük sıkıntı/acı", 3 *mec.* katı, acımasız: *dil-i saht* "acımasız gönül, katı kalp", 4 sert, buruşuk, abus, ekşi (yüz), 5 huysuz, hırçın, harın, gem tutmaz (at).
 سخت *saht, suht, sahat* A. a. (büyüğe özgü/yaradır) öfke.
 سخت بازو *saht-bâzû* F. s. pazısı güçlü, ezi-ci gücü olan (kimse).
 سخت رو *saht-rû* F. s. sert yüzlü (kimse).
 سختگیر *sahtgîr* F. s. güçlü biçimde tutan (kimse).
 سخت لکام *saht-ligâm* F. s. gem tutmaz, sert başlı, huysuz (at).
 سختیان *sahtiyân* F. a. keçi derisinden ve dana gönünden yapılan bir tür meşin.
 سختیانی *sahtiyâni* T. a. sahtiyancı, meşin satan.
 سخره *suhre* A. a. gülünç kıyafetler giyip gülünç şeyler yaparak insanları güldüren kimse, palyaço.
 سخن *suhan, suhun, sehun* F. a. söz.
 سخن آرا *suhan-ârâ* F. s. sözü süsleyen/be-zeyen, yani: güzel söz söyleyen (kimse).
 سخن پرداز *suhan-perdâz* F. s. söz düzücü, yani: düzgün ve anlaşılır söz söyleyen (kimse).
 سخندان *suhandân* F. s. söz bilen, yani yerinde söz söylemesini bilen (kimse).
 سخنران *suhan-rân* F. s. akıcı, doğru, anlaşılır söz söyleyen (kimse).
 سخن سنج *suhan-senc* F. s. söz tartan, yani: söyleyeceği sözü ölçüp biçen, yerinde söz söyleyen (kimse), şair.
 سخن شناس *suhan-şinâs* F. s. sözün ne ve nasıl olduğunu bilen, sözden anlayan (kimse).

سخن فهم *suhan-fehm* F. s. söz anlar, söylenen sözün anlamını kavrar (kimse).
 سخنگو *suhan-gû* F. s. söz söyleyen, yani açık ve anlaşılır biçimde konuşan (kimse).
 سخنور *suhanver* F. a. açık ve düzgün söz söyleyen kimse.
 سخونت *suhûnet* A. a. sıcaklık.
 سخی *sahi* A. s. cömert.
 سخیف *sahif* A. s. boş, zayıf, işe yaramaz, değersiz (akıl, düşünce, görüş).
 سخین *sahin* A. s. sıcak, kızgın.
 سد *sed(d)* A. a. 1 (-i) kapama, (-i) tıkama: *s-i bâb* "kapıyı kapama", 2 kalın, yüksek, engelleyici sağlam duvar, engel.
 سداجت *sedâcet* A. a. yalınlık, sadelik.
 سداد *sedâd* A. a. doğruluk, doğru yolda olma. Çoklukla eş anlamlısı olan *rüşd* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *rüşd ü sedâd*.
 سداد *seddâd* A. a. şişe kapağı, tıkaç, tapa.
 سداسی *südâsi* A. s. altılı, altılık.
 سدائل *sedâil* A. ç. a. askılar, örtüler; bk. سدیل *sedil*.
 سدیره *sidre* A. a. 1 Trabzon hurmasına benzer bir meyve ve ağacı, 2 varılacak son nokta/sınır: *sidretü'l-müntehâ* "bitiş noktası/sınırı", *sidre-nişân* "bu noktada bulunanlar, melekler".
 سدس *südüs* A. s. altıda bir.
 سدنه *sedene* A. ç. a. kapıcılar, perde açan/kaldırıp indirenler; bk. سادن *sâdin*.
 سده *südde* A. a. 1 kapı, 2 kapı eşiği.
 سدید *sedid* A. s. doğru, yanlış olmayan: *re'y-i sedid* "doğru görüş".
 سدیر *sedir* A. a. minder, peyke, kerevet gibi üzerine oturulacak nesne.
 سدیل *sedil* A. a. askı, örtü, perde.
 سذاب *sezâb* A. a. sedef çiçeği.
 سر *ser* F. a. 1 baş: *ser ü pâ* "baş ve ayak", 2 uç: *s-i zülf* "saçın ucu", 3 tepe: *s-i kûh* "dağın tepesi". -*ser-i mû* / *mûy* F. z. kıl kadar, zerrece.

سر *sir(r)* A. a. 1 saklı olan/saklanan şey, giz, 2 içte saklanan, yalnızca bir kişinin bildiği şey, 3 kimsenin bilmediği, akıl erdiremediği şey, nesne ve oluşların iç-yüzü, 4 bir işin/şeyin araştırma, gözleme ve sezgi yoluyla kavranabilen yanı.
 سر *serâ* F. a. saray; bk. سرای *serây*.
 سر *serâ* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) ırlayan, şakıyan, güzel ve etkili bir sesle okuyan: *gazel-serâ* "güzel sesle, ezgili olarak gazel okuyan", *nağme-serâ* "ezgiler döktüren, güzel sesle şarkı okuyan".
 سراء *serrâ* A. a. kolaylık, genişlik, elverişlilik; *zıddı*: *ضراء* *zarra'*.
 سراب *serâb* A. a. 1 çölde güneş ışınlarının yansımaları su gibi görünen ters görüntü, algım salgım, yalgın, 2 *mec.* dünya.
 سرایل *serâbil* A. ç. a. gömlekler; bk. سربال *sirbâl*.
 سراپا *serâpâ* F. z. baştan ayağa dek, bütünüyle, tamamen.
 سرپرده *serâ-perde* F. a. 1 hükümdar otağı, 2 evin/odanın ortasına çekilen perde, haram perdesi, 3 çadır kapısı perdesi, tozluk.
 سراج *serrâc* A. a. (T. k. dili: saraç) 1 eyer ve koşum takımı yapan ve satan kimse, 2 meşin üzerine sırma ve ipekle desen işleyerek çeşitli eşyalar yapan ve satan kimse.
 سراج *sirâc* A. a. kandil, lamba, meşale, mum vb. ışık kaynağı.
 سراج *sirâce* A. a. (T. k. dili: sıraca) çıktığı yerde deriyi bozan, iyileşmesi güç bir yara türü, bir tür verem hastalığı.
 سراج *serâce* F. a. 1 küçük ev, 2 büyük konak, saray yavrusu.
 سراح *serâh* A. a. (hayvanı) salma, başıboş bırakma.
 سراق *sürâdık* A. a. 1 hükümdar otağı, 2 otak perdesi.

سراری *serârî* A. ç. a. odalıklar, cariyeler; bk. سریه *seriye*.
 سرâser *serâser* F. z. baştan başa, büsbütün a. bir tür değerli ve pahalı kumaş. Eskiden çoklukla kürklere astar olarak kaplanırdı.
 ser-âsime *ser-âsime* F. s. şuuru bulanmış, şaşırıp kalmış, serseme dönmüş, duyuları dış dünya etkilerini algılamaz duruma gelmiş (kimse).
 sürâğ *sürâğ* F. a. (T. h. dili: sorak) iz, belirtir, eser.
 ser-âğâz *ser-âğâz* F. a. başlangıç.
 ser-efrâz *ser-efrâz* F. s. başını kaldırıp boy gösteren, yükselen, yukarı kalkan. -etmek yükseltmek, yukarı kaldırmak.
 sirâfil *sirâfil* A. a. dört büyük melekten biri, İsrâfil. [Bu kullanımı nazım diline mahsustur.]
 sürâk *sürâk* A. ç. a. hırsızlar; bk. سارق *sârik*.
 ser-âmed *ser-âmed* F. s. ileri gelen, saygın, seçkin (kimse).
 ser-âmedân *ser-âmedân* F. ç. a. ileri gelenler, sözü geçerler, söz sahipleri, seçkinler, saygın kimseler.
 ser-encâm *ser-encâm* F. a. 1 işin sonu, bir işin vardığı nokta, 2 başa gelen ders alınacak durum, yaşanan ibret verici olay.
 ser-endâz *ser-endâz* F. s. serdengeçti, ölüm korkusu taşımayan, başını ortaya koyan, korku nedir bilmeyen yiğit.
 serâvil *serâvil* A. a. iç donu.
 ser-âheng *ser-âheng* F. a. 1 ask. keşif kolu, kolcu asker, devriye, 2 bir müzik topluluğunun başı, şef.
 serây *serây* F. a. 1 hükümdarların ve büyük devlet adamlarının oturdukları gösterişli yapı, 2 büyük, gösterişli ve süslü yapı, büyük konak, saray yavrusu. -serây-ı sipenc *serây-ı sipenc* F. a. üç beş günlük saray, yani: geçici dünya.
 serâyâ *serâyâ* A. ç. a. düşman üzerine gönderilen askeri birlikler; bk. سریه *seriyye*.

sirâyet *sirâyet* A. a. bulaşma, geçme.
 serâir *serâir* A. ç. a. içte saklanan şeyler, gizlilikler; bk. سریره *serîre*.
 serâyende *serâyende* F. s. ırlayıcı, şakıyıcı, güzel sesle ötücü (kuş).
 ser-bâz *ser-bâz* F. s. serdengeçti, ölüm korkusu olmayan, korkusuz (er/yiğit).
 sirbâl *sirbâl* A. a. gömlek.
 serbest *serbest* F. s. 1 bir bağı ve engeli olmayan, bağısız ve bağlantısız, iradesi elinde, hür (kimse), 2 sıkılmayan, çekinmeyen (kimse).
 ser-beste *ser-beste* F. s. 1 başı bağlı, 2 gizli, örtülü, kapalı.
 serbestî *serbestî* F. a. serbestlik, (bir işi yapmakta/bir şeyi gerçekleştirmekte) bağ ve engel bulunmama.
 ser-be-ser *ser-be-ser* F. z. baştan başa.
 ser-bülend *ser-bülend* F. s. başı yükseklerle/yukarılara erişmiş yani: yüce, yüksek (nesne/kimse); *serv-i ser-bülend* "yüksek, boyu uzun, yükseklerle boy salmış servi", *edib-i ser-bülend* "baş/adı yücelere çıkmış, yani: ünlü yazar".
 ser-bend *ser-bend* F. s. baş bağı/sargısı, başa bağlanan/sarılan her türlü şey.
 ser-pâş *ser-pâş* F. a. 1 çomak, 2 gürz.
 ser-pençe *ser-pençe* F. s. kolu güçlü, zorlu, gürbüz (genç/kimse).
 ser-pûş *ser-pûş* F. a. (erkekler için) başa giyilen her türlü nesne, baş kabı.
 ser-tâc *ser-tâc* F. a. 1 baş tacı, başa giyilen tac, 2 mec. başa giyilen tac gibi değerli ve varlığıyla övünç duyulan (kimse).
 ser-tirâş *ser-tirâş* F. a. berber.
 ser-tiz *ser-tiz* F. s. ucu sivri/keskin (kılıç vb.).
 serc *serc* A. a. at eyeri.
 ser-çeşme *ser-çeşme* F. a. çeşme başı, göz kaynayan su kaynağı/birden çok gözünden su akan yalıklı çeşme.
 ser-had *ser-had* F. a. iki devlet toprağını ayıran coğrafi çizgi, sınır.

surh *surh* F. s. kırmızı.
 surh-âb *surh-âb* F. a. ördeğe benzeyen kırmızı tüylü bir kuş, angut.
 ser-hâb *ser-hâb* F. a. uyuklama, imızganma, derin uykudan önceki hâl.
 ser-hân *ser-hân* F. a. (tekelerde) zikri yöneten kimse, zâkir başı.
 ser-hoş *ser-hoş* F. s. içkinin uyuşturucu etkisiyle ne yaptığını bilmez duruma gelmiş şuuru bulanık, duyuları uyuşuk (kimse).
 surhi *surhi* F. a. kırmızılık.
 ser-hayl *ser-hayl* F. a. bir asker/yolcu bölüğünün başında giden kimse, çeri/katar başı.
 serd *serd* A. s. (sözü/ileri sürülen görüşü) anlaşılır, düzgün, tutarlı bir yolda belirtme/söyleme. -serd etmek (sözü/ileri sürülen görüşü) anlaşılır, düzgün, tutarlı bir yolda belirtmek/söylemek.
 serd *serd* F. s. 1 (hava, yel vb. için) soğuk, 2 (T. k. dili: sert) katı, kırıcı, haşin (huy, tabiat).
 serd-âb *serd-âb*, serd-âbe *serd-âbe* F. a. bodrum, toprak seviyesinin altında, yer içinde kalan serin yer.
 ser-dâde *ser-dâde* F. s. 1 (-e) baş/başını koymuş (kimse); *serdâde-i bâlîni* "istirap yastığına başını koymuş", 2 uç vermiş, ortaya çıkmış (nesne).
 serdâr *serdâr* F. a. ask. birlik başı, kumandan, ordu başı, en büyük kumandan.
 ser-defter *ser-defter* F. a. 1 defterin başında olan, adı ilk geçen/ilk yazılan/ilk anılan kimse, 2 il başı.
 serdi *serdi* F. a. 1 soğukluk: *serdi-i hevâ* "havanın soğukluğu", 2 katılık, peklik, kırıcılık: *serdi-i tabiat* "huy katılığı, kırıcılık, haşinlik".
 sürür *sürür* A. ç. a. tahtlar; bk. سریر *serîr*.
 ser-rişte *ser-rişte* F. a. 1 ipin ucu: *ukde-i ser-rişte* "ipin ucuna atılan düğüm", 2 mec. ip ucu, manevi dayanak, tutamak.

ser-zede *ser-zede* F. s. uç vermiş, baş göstermiş, başını çıkarıp görünmüş (durum/olay vb.). -ser-zedei *zuhûr* olmak ortaya çıkmak, meydana gelmek, olmak.
 serzeniş *serzeniş* F. a. 1 paylama, 2 başa kakma.
 sersâm *ser-sâm* F. a. bunama, bunaklık hastalığı. s. (T. k. dili: sersem) akli kut, alık, kandırılması kolay (kimse).
 serseri *ser-serî* F. s. 1 boş gezen, başıboş dolaşan, 2 boş, anlamsız (söz): *lâf ü güzâf-ı ser-serî* "anlamsız sözler".
 ser-şâr *ser-şâr* F. s. 1 dökülecek derecede dolu: *ser-şâr* *sâgar-i ser-şâr* "dökülecek derecede/ağızına kadar dolu kadeh", 2 çok, taşkın, aşırı: *ser-şâr* *neşve-i ser-şâr* "aşırı keyif/iyimserlik/tasasızlık hâli", 3 doygun, sınırı/(-in) sınırını aşmış: *mest-i ser-şâr* "sarhoşluk sınırını aşmış sarhoş".
 sirişt *sirişt* F. a. yaradılış, yaradılış özelliği, huy: *furkat-sirişt* "ayrılık huy".
 sirişte *sirişte* F. s. yoğurulmuş, hamur hâline getirilmiş.
 sirişk *sirişk* F. a. 1 gözyaşı, 2 damla.
 seretân *seretân* A. a. 1 yengeç, 2 on iki burçtan birinin adı. [Güneş haziran ayının dokuzunda bu burca girer.] 3 Türkçe'de "yenirce" denilen bir hastalığın adı, frengi.
 sür'at *sür'at* A. a. hız, çabukluk. -سرعت *ser'at* A. a. hız, çabukluk. -سرعت *ser'at* A. a. hız, çabukluk. -سرعت *ser'at* A. a. hız, çabukluk. -سرعت *ser'at* A. a. hız, çabukluk.
 sür'at-i intikâl *sür'at-i intikâl* F. a. anlama çabukluğu, yani: çabuk kavrama, hemen anlama.
 ser-asker *ser-asker* F. a. ordu başı, başbuğ, başkomutan.
 seref *seref* A. a. saçıp savurma, yersiz ve gereksiz yere elden çıkarma.
 ser-firâz *ser-firâz* F. s. bk. سرافراز *ser-efrâz*.
 ser-fürû *ser-fürû* F. s. baş eğme. (-e) etmek/eylemek/kulmak (-e) baş eğmek.
 ser-fürû-bürde *ser-fürû-bürde* F. s. baş eğmiş (kimse).

سرف *seref* A. a. saçıp savurma, yersiz ve gereksiz yere elden çıkarma.
سرقا *sirkat* T. a. çalma, aşırma, hırsızlık.
سركا *serakat, serikat* A. a. (T. k. dili: sirkat) yuk. m. bk.
سرقا *seraka* A. ç. a. hırsızlar; bk. سارق *sâ-rık*.
سركار *ser-kâr* F. a. yönetici, (bir işi) çekip çeviren, amir, baş, başkan, şef.
سركاشت *ser-güzešt* F. a. baştan geçen şey, serüven, macera.
سركران *ser-girân* F. s. içkiden başı uyuşmuş, sarhoş, -ser-girân etmek sarhoş etmek.
سركردان *ser-gerdân* F. s. başı dönen, ne yapacağını bilemeyen, şaşkın, şaşırıp kalmış (kimse).
سركرده *ser-gerde* F. s. öncü, baş, bir kötü işe öncülük eden, kötü yoldaki bir topluluğun başını çeken kimse: s.-i eşkıyâ "eşkıya başı".
سركرم *ser-germ* F. s. 1 başı uyuşmuş, sarhoş, 2 beyni karıncalanmış, (bir durumu/şeyi) kavrayamaz duruma düşmüş.
سركش *ser-keş* F. s. 1 dik başlı, başkaldıran, söz dinlemez, boyun eğmez (kimse), 2 sert, huysuz, harın, gem tutmaz (at).
سركشته *ser-gešte* F. s. başı dönen, şaşkın, ne yapacağını bilemez duruma düşen (kimse).
سركنگین *sirkengebin* F. a. ekşi bal şerbeti.
سركه *sirke* F. a. çürümüş üzümde elde edilen ekşi su.
سركه فروش *sirke-fürûş* F. a. 1 sirkeci, sirke yapan ve satan kimse, 2 mec. ekşi yüzlü, somurtkan, dargın ve bir şeyden hoşlanmamış kimse.
سركین *sergin* F. a. gübre, fişki.
سرم *sermâ* F. a. 1 kış, 2 soğuk: s.-dide "çok üşümüş, donmuş", 3 kış mevsimi.
سرمدي *sermed* F. s. süreklilik, ölümsüzlük, bitimsizlik, sonsuzluk.

سرمدي *sermedî* F. s. sürekli, devamlı, ölümsüz, sonsuz olan.
سرمست *ser-mest* F. s. içkiden başı dönmüş, sarhoş (kimse).
سرمستی *ser-mesti* F. a. sarhoşluk.
سرمشق *ser-meşk* F. s. yazı öğretene hocanın öğrencisine yazıp verdiği örnek çalışma, meşk.
سرموزه *ser-mûze* F. a. lağımçı ve avcılarının giydikleri uzun konçlu çizme, kalçın.
سرمه *sürme* T. a. göze çekilen siyah renkli toz.
سرمه دان *sürmedân* F. a. (T. h. dili: sürmedanlık) sürmelik, sürme kabı.
سرمه کش *sürme-keş* F. s. 1 (gözüne) sürme çekmiş (kimse), 2 (gözüne) sürme çekilmiş (kimse).
سرنای *sürnâ/sürnây* F. a. (T. k. dili: زurna *zurna*) bilinen nefesli çalgı.
سرنامه *ser-nâme* F. a. başlık, mektup vb. yazılarda başa konulan, gönderilen kişinin adını, unvan ve mevkiini bildiren kelimeler.
سرنگون *ser-nigûn* F. s. baş aşağı döndürülmüş, başı aşağı getirilmiş (nesne): câm-ı sernigûn baş aşağı döndürülmüş, yani: içindeki dökülmüş bardak/kadeh".-ser-nigûn etmek (içi sıvıyla dolu bir kabı) baş aşağı döndürmek, içindekini yere dökmek.
سرنوشت *ser-nüvišt* F. a. alın yazısı, kader.
سرو *serv* F. a. (T. k. dili: سرو *servi/selvi*) bilinen ağaç.-سرو آزاد *serv-i âzâd* F. a. dalları düzgün bitmiş, derli toplu, gövdesi pürüzsüz görünümde olan servi.-سرو سهی *serv-sehi* F. a. düzgün büyüyüp gelişmiş iki ana kolu olan servi.-سرو ناز *serv-i nâz* F. a. dalları etrafa yayılmış servi.
سروج *sürûc* A. ç. a. eyerler; bk. سرج *serc*.
سرود *sürûd* F. a. güzel ve ezgili sesle seslenme/ötmek, ırlama.

سرور *server* F. a. önder, baş, başkan, reis: server-i enbiyâ "nebiler önderi (Hz. Muhammed)".
سرور *sürûr* A. a. 1 seviniş, sevinme, 2 sevinç, 3 kıvanç, -etmek 1) (-i) sevin-dirmek, 2) (üzüntüyü) sevince dönüş-türmek.
سروش *sürûş* F. a. 1 melek, 2 Hz. Cebrail.
سرهنگ *serheng* F. a. çavuş: s.-i haşem "hizmetçiler topluluğunun çavuşu".
سریر *serir* A. a. taht.
سریر آرا *serir-ârâ* F. s. tahtı süsleyen (sultan). a. yumuşak döşekli ayaklı yatak.
سریره *serire* A. a. içte saklanan, kimsenin bilmediği şey, sır.
سریریات *seririyyât* A. ç. a. tıp hastanelerde ve hastaların yanında verilen tıp dersleri.
سریع *serî* A. s. hızlı, çabuk.
سریعا *serian* A. z. hemen, hızlı olarak, hızlı bir şekilde.
سریع التأثير *seriu't-teessür* A. s. çabuk etkilenen, çabuk üzüntüye düşen (kimse).
سریه *seriyye* A. a. düşman üzerine gönderilen küçük birlik.
سزا *sezâ* F. s. uygun, yaraşır, lâyük.
سزاوار *sezâvâr* F. s. yaraşır, yaraşık. [İyi anlamda kullanılır.]
سست *süst* F. s. 1 gevşek, sölpük, -süst kıl-mak gevşetmek, 2 yavaş, tembel (kimse).
سطح *sath* A. a. (nesnelerde) düz üst yan, yüz: s.-ı deryâ "denizin yüzü".
سطحي *sathi* A. s. 1 yüzden, yüzde olan ve yüzle ilgili bulunan, 2 yüzünden, içine bakmadan, derinliğine inmeden, kabaca, üstün-körü.
سطر *satr* A. a. (T. k. dili: satır) 1 sıra, dizi, 2 bir yazının sayfada enine sıralar oluşturan kelime birlikleri.
سطوت *satvet* A. a. ezici güç.
سطوح *sutûh* A. ç. a. yüzler, üst yanlar; bk. سطح *sath*.

سطور *sutûr* A. ç. a. satırlar; bk. سطر *satr*.
سطوع *sütû* A. a. (ışık, koku vb. şeyler) havaya yayılma.
ساعة *süât* A. ç. a. çalışanlar, çaba harayanlar; bk. ساعي *sâi*.
سعادت *seâdet* A. a. baht açıklığı, uğurluluk, mutluluk; zıddı: شقاوت *şakâvet*: der-i seâdet, der-seâdet "mutluluk kapısı, yani: İstanbul".
سعادت مند *seâdetmend* F. s. uğurlu, mutlu, bahtı açık.
سعال *sûâl* A. a. öksürük.
سعايت *siâyet* A. a. kovculuk etme, çekiştirme, (birinin) arkasından konuşma, geçme.
سعر *sa'ter* A. a. kekik.
سعد *sa'd* A. a. 1 kutluluk, kutlu ve uğurlu olma, 2 uğur, kut: kevkeb-i sa'd "uğur yıldızı".
سعداء *suadâ'* A. ç. a. uğurlu kimseler; bk. سعيد *said*.
سعدان *sa'dân* A. ç. a. iki uğur yıldızı, Venüs/Zühre ve Jüpiter/Müşteri.
سعدانه *sa'dâne* A. a. meme başı, emzik.
سعدین *sa'deyn* A. ç. a. yuk. m. bk.
سقوط *seût* A. a. tıp enfiye gibi burna çekilen toz ilaçlar.
سعه *sea, sia* A. a. bolluk, bereket, refah: sia-i hâl "hâli vakti iyi olma, bolluk içinde bulunma".
سعی *sa'y* A. a. 1 emek harcama, çalışma, çabalama, 2 (hac sırasında Safâ ile Merve arasında) hızla, aceleyle, koşar adım yürüme.-سعی بلیغ *sa'y-i belîğ* F. a. 1) emek harcarak gereğince çalışma, 2) hızlı hızlı yürüme.
سعيد *said* A. s. 1 mutlu, mutluluğa ermiş; zıddı: شقی *şakî*; 2 uğurlu.
سعی *sair* A. s. 1 alev alev yanan ateş, 2 cehennem.
سفارت *sefâret* A. a. 1 elçilik, 2 elçilik makamı.
سفاک *seffâk* A. s. çok kan dökücü.

سفال *sifâl* A. a. 1 çanak çömlek, çini gibi topraktan yapılmış şeyler, 2 orak.

سفالت *sefâlet* A. a. yoksulluk yüzünden içinde bulunulan hâl, düşkünlük.

سفالین *sifâlin* F. a. çamurdan yapılmış kap, çanak çömlek: *kûze-i sifâlin* "toprak bardak".

سفاهت *sefâhet* A. a. 1 akıl kıtlığı, kavrayışsızlık, budalalık, 2 (parayı/malı) budalaca, akılsızca tüketme.

سفاین *sefâin* A. ç. a. gemiler; bk. سفینه *sefine*.

سفته *süfte* F. s. delinmiş: *dürr-i süfte* "delinmiş inci".

سفر *sefer* A. a. 1 yolculuk, bir yerden başka bir yere göçme, irak yere gitme, 2 ordunun savaşmak üzere düşmanın bulunduğu yere doğru yola çıkması, 3 savaş, cenk, 4 kez, kere.

سفر *sifr* A. a. 1 kitapçık, cüz, 2 *Tevrat*'ı oluşturan parçalar, bölükler.

سفر *süferâ* A. ç. a. elçiler; bk. سفیر *sefir*.

سفر *sefer-ber* F. a. sefer durumunda bulunan asker.

سفرجل *sefercel* A. a. ayva.

سفرة *süfre* A. a. (T. k. dili: صفره *sofra*) üzerinde yemek yenilen yaygı/yuvarlak, ayaklı, büyücek tahta tabla.

سفری *seferi* F. s. 1 yolculuğa özgü olan (kıyafet), 2 ask. savaş durumuyla ilgili, savaş durumunun gerektirdiği (işler/önlemler vb.), 3 *din* yolculuk durumuyla ilgili (hükümler).

سفسطة *sefsata* A. a. görünüşte doğru, gerçekte yalan olan kıyas, doğru gibi görüldüğü hâlde sonucu yanlış olan söz, saçma.

سفسطة *sefsata-perdâz* F. s. saçma üreten, yalan yanlış söz söyleyen (kimse).

سفت *sefat* A. a. sepet.

سفل *sefk* A. a. (-i) dökme, (-i) akıtma: *s.-i dimâ* "kanlar akıtan".

سفل *süflâ* A. s. (dişil) aşağı: *cihet-i süflâ* "aşağı yön".

سفل *süfelâ*, **سفل** *süfelâ* A. ç. a. hor, alçak, edepsiz kimseler; bk. سفیل *sefil*.

سفل *sifle* A. s. alçak, soysuz, utanmaz, rezil.

سفل *sifleperver* F. s. alçak kimseleri koruyup kollayan (kimse).

سفل *süfli* F. s. bayağı, düşük, hor, değersiz (kimse).

سفلیات *süfliyyât* A. ç. a. dünya ile ilgili bayağı, değersiz işler ve şeyler.

سفن *süfün* A. ç. a. gemiler; bk. سفینه *sefine*.

سفوف *süfuf* A. a. tıp toz ilaç.

سفه *sefeh* A. a. akılsızlık, akıl ve idrak kıtlığı; *krş.* سفاهت *sefâhet*.

سفه *süfehâ*, **سفه** *süfehâ* A. ç. a. müstifler, varını yoğunu akılsızca kötü yerlerde ve işlerde kullananlar; bk. سفیه *sefih*.

سفید *sefid* F. s. ak, beyaz: *riş-i sefid* "ak sakal".

سفیر *sefir* A. a. elçi.

سفل *sefil* T. s. yoksulluk yüzünden kötü duruma düşmüş, düşkün (kimse).

سfine *sefine* A. a. gemi.

سفيه *sefih* A. s. parasını/malını düşünce-sizce harcayan; zevk, eğlence ve hovardalık uğruna parasını/malını akılsızca savurup tüketen (kimse).

سقاء *sakkâ*, **سقا** *sakkâ* A. a. (T. k. dili: saka) eskiden kırbayla sırtında taşıyarak/hayvana yükleyerek para karşılığı su dağıtan kimse.

سقاطه *sükâta* A. a. döküntü.

سقام *sakâm* A. a. hastalık.

سقامت *sakâmet* A. a. bozukluk: *s.-i re'y* "görüş bozukluğu", *s.-i fikr* "düşünme bozukluğu".

سقايت *sikâyet* A. a. Mekke'de hacılara zenzem suyu dağıtma hizmeti.

سقر *sakar* A. a. cehennem, tamu.

سقط *sakat* A. a. 1 el, ayak gibi beden üyelerinden biri biçimce bozulmuş (kimse), 2 bozuk, yerinde ve düzgün olmayan (söz, iş vb.).

سقط *sıkt* A. a. vaktinden önce ölü doğan çocuk, düşük.

سقاط *sakatât* A. ç. a. söz bozuklukları. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

سقطی *sakatî* A. a. kötü mal satan satıcı, sözünde yanlış çok olan yazar/şair.

سقف *sakf* A. a. 1 tavan, 2 dam.

سقم *sakam* A. a. hastalık.

سقمونيا *sakmûniya* F. a. (Grekçe'den) tıp bir adı "mahmûde" olan ilaç.

سقفور *sakankûr* A. a. 1 (Grekçe'den) çöl kertenkelesi, 2 kum balığı, 3 değerli yazı/mektup sarmakta kullanılan bir tür tül.

سقوط *sukût* A. a. 1 düşme, düşüş: *s.-u ev-râk* "yaprakların yere düşmesi", 2 (değerce) aşağı düşme, değerini ve etkisini yitirme.

سقف *sukûf* A. ç. a. damlar; tavanlar; bk. سقف *sakf*.

سقى *saky* A. a. (-i) sulama, suvarma.

سقم *sakim* A. s. 1 bozuk (düşünce, görüş), 2 hasta (kimse).

سك *seg* F. a. it, köpek; **سك** *seg-i âbi* F. a. kunduz.

سكاي *seg-âbi* F. a. yuk. m. bk.

سكاري *sükârâ* A. ç. a. sarhoşlar; bk. سكران *sekrân*.

سكابين *sekâkin* A. ç. a. bıçaklar; bk. سكين *sikkin*.

سكال *sigâl* F. a. düşünce: *bed-sigâl* "kötü düşünceli".

سكالش *sigâliš* F. a. düşünüş, düşünme biçimi.

سكان *sükkân* A. ç. a. (bir yerde) oturanlar; bk. ساكن *sâkin*.

سكب *sekb* A. a. (sıvıyı) dökme.

سكبان *segbân* F. a. (T. k. dili: سگمن *seğmen/seymen*) (eskiden) hükümdarla

birlikte ava giden, av köpeklerine bakıp eğiten bir yeniçeri ocağı sınıfı. [Bunlar da diğer yeniçeriler gibi savaş zamanlarında orduya katılırlardı.]

سكه *sekebe* A. a. bir tür örme takke.

سكت *sekt* A. a. 1 sesi soluk almaksızın tutma, 2 *ed.* aruzun *mefûlû mefâilûn feûlûn* kalıbında bir hecesini düşürme ve kalıbın *mefûlûn fâilûn feûlûn* biçiminde değişmesine yol açma.

سكه *sekte* A. a. 1 durma: *sekte-i kalp* "kalbin durması", 2 kesilme, kesintiye uğrama, 3 yavaşlama, düzeni bozulma, düzensiz duruma gelme, 4 durgunluk, bozukluk.

سكه دار *sekte-dâr* F. s. düzensiz, düzeni bozuk (nesne).

سكجان *seg-cân* F. s. it canlı (kimse).

سكر *sekr* A. a. sarhoşluk.

سكر *sükker* A. a. şeker.

سكرات *sekerât* A. ç. a. dalgınlıklar; bk. سكره *sekre*. *s.-i mevt* "ölüm anında gelen dalgınlık/kendini kaybetmişlik hâli".

سكران *sekrân* A. a. içkinin etkisiyle kendinden geçmiş, sarhoş.

سكره *sekre* A. a. manevi bir etkiyle gelen kendinden geçmişlik hâli: *s.-i garâm* "(bir şeye) aşırı düşkünlükten doğan kendinden geçmişlik hâli".

سكرى *sükkeri*, **سكرين** *sükkerin* F. s. 1 şekerli (nesne), 2 şekerden yapılmış (nesne).

سكار *seg-sâr* F. a. köpek başı, yeşil renkli, ejderha suratlı, keçi sakallı, fil kulaklı, mavi gözlü hayali canavar.

سكنات *sekenât* A. ç. a. kımıldanmadan duruşlar, dinlenme hâlleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.] Daha çok anlamca zıddı olan *harekât* ile birlikte bağlam öbeği kurar: *harekât ü sekenât*. bk. سكت *seknet*.

سكن *seknet* A. a. dinlenme; *krş.* سکون *sükûn*.

sikencebîn, siken-ge-bîn *F. a.* ekşi bal suyu.

sekene *A. ç. a.* (bir yerde) oturanlar; *bk.* **sâkin**.

süknâ, سکنا *A. a.* 1 ev, konak, çadır vb. oturacak yer, 2 (bir yerde) yerleşik olma, oturma.

sükût *A. a.* susma, sesini çıkarmama.

sükûti *T. s.* susmayı alışkanlık edinmiş, susma yolunu seçmiş.

sükûn *A. a.* kımıldamama, yerinden ayrılmama, durma, dinleme.

sükûnet *T. a.* 1 hareketsizlik, yerinden ayrılmama, 2 dinme, durma, durgunluk.

sikke *A. a.* 1 para üzerindeki yazı/nakış, damga, 2 Mevlevî dervişlerinin giydikleri külah, 3 yol: *sikketü'l-hadîd* "demir yol".

sikke-zen *F. a.* paraya damga basan usta/işçi.

sikke-ken *F. a.* damga kalıbı yapan usta/işçi.

sikkîn *A. a.* bıçak.

sekîne, سکینة *A. a.* ağırlık, ağırbaşlılık, ölçülülük, dirençlilik.

sel(I), sel *A. a.* çekip sıyırma: *sell-i seyf* "kılıcı kınından çekip sıyırma".

sil(I), sül(I) *A. a.* tıp akciğerlerin iltihaplanması, kuru hastalık, verem.

silah *A. a.* her türlü kesici ve ateşli, öldürücü savaş aleti.

selâhîf *A. ç. a.* kaplumbağalar; *bk.* **sülâhfât**.

selâset *A. a.* (sözde) akıcılık niteliği, kulağa hoş ve ezgili biçimde gelme özelliği bulunma.

selâsil *A. ç. a.* zincirler; *bk.* **silsile**.

selâtîn *A. ç. a.* sultanlar; *bk.* **sültân**.

sülâf, سلافه *A. a.* şarap, süci, çakır.

sülâle *A. a.* döl, soy, nesil, zürriyet.

selâm *A. a.* 1 her türlü eksiklik ve bozukluktan uzak olma, 2 her türlü tehlike ve yıkımdan uzak olma, 3 birbirini esenleme, "Tanrı sana/size esenlik versin" ve "Sana da" diyerek birbirine dua etme, 4 Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri.

selâmet *A. a.* 1 bir sıkıntıdan/acı verici bir durumdan/bir yıkımdan uzak olma hâli, esenlik, 2 (bir işin/şeyin sonu) iyiye varma, (bir iş/şey) iyi bir şekilde sonuçlanma, esenliğe çıkma. -**selâmet bulmak/olmak** sıyrılmak, kaçmak, kurtulmak.

selb *A. a.* 1 kapma, zorla alma, 2 yok etme, giderme: *s.-i huzûr* "huzuru yok etme", 3 bir oluş ve kılışın gerçekleşmemesi, olumsuzluk, inkâr; *zıddı: isbât*.

seleb *A. a.* 1 birinden kapıp alınan şey, 2 birinin üstünden sıyrılıp alınan şey.

selbi *A. s.* olmama, gerçekleşmeyle ilgili, olumsuz.

selce *A. a.* istirdide.

silah *A. a.* silah.

silahşor *F. a.* ok atmak, cirit savurmak, sıçramak, eyer yanına ve altına inmek gibi gösteriler sergileyen atlı.

sülâhfât *A. a.* kaplumbağa.

selham *A. a.* şalgam.

selh *A. a.* 1 kesilmiş hayvanın derisini yüzme, 2 ay yılı aylarının son günü.

selh-hâne *F. a.* (T. k. dili: *صالخانه*) hayvan kesim yeri, mezbaha.

selsâl *A. a.* yumuşak, hafif ve lezzetli su.

selsebil *A. a.* 1 yumuşak, hafif ve lezzetli su, 2 cennette bir kaynak/çeşme.

silsile *A. a.* 1 zincir, 2 birbirine ulaşıp giden şeylerin bütünü, dizi, 3 soy sop, ocak.

sultân *A. a.* 1 güç, egemenlik, 2 hükümdar, egemenlik sahibi.

selânet *A. a.* 1 hükümdarlık, egemenlik, 2 devlet, 3 *mec.* görkem, gösteriş, şaşaa, tantana.

silta *A. a.* (T. k. dili: *شلتة* **şilte**) içine kuru ot, saman, kütük, pamuk vb. doldurulmuş minder.

sel'a *A. a.* 1 başta oluşan yarık, 2 "hiyarcık" denilen hastalık.

sil'a *A. a.* 1 ur, 2 alınıp satılan şey, ticaret malı.

selef *A. a.* 1 (bir görevde/makamda) yerine geçilen kimse, yeni gelenden önceki kimse, 2 (çoklu yerine) geçmiştekiler, geçmişte kalanlar: *s.-i sâlihîn* "iyi kimselerin geçmişte kalanları".

silik *A. a.* 1 dizi, sıra, 2 yol, geçim yolu, tutulan iş, meslek.

selem *A. a.* henüz elde edilmemiş ürünün belirlenen değerine karşılık yapılan peşin ödeme.

silim, selm *A. a.* barış, sulh.

süllem *A. a.* merdiven.

selvet *A. a.* iç huzuru, gönül dinginliği, kaygı ve üzüntüden uzak olma/bulunma hâl ve niteliği.

selle *A. a.* (T. k. dili: *sele*) kemiş, saz vb.den örme bir tür kollu sepet.

selle-bâf *F. a.* sepetçi, sepet örücüsü.

sülûk *A. a.* 1 yola girme, yol tutma, 2 bir topluluğa katılıp onlar gibi düşünme/davranma/yaşama, 3 *tas.* bir tarikata girme.

selvâ *A. a.* 1 bal, 2 bıldırcına benzer bir tür kuş.

selib *A. s.* aklı alınmış, şuurunu yitirmiş (kimse).

seliha *A. a.* sıyrılıp/soyulup çıkarılan şey, kabuk/deri.

selis *A. s.* akıcı, kolay söylenen ve kulağa hoş gelen (kelime/söz).

selit *A. a.* kötü huylu ve kötü sözlü, insanı incitip rahatsız eden kimse.

selika *A. a.* (insanda) güzel söz söyleme ve yazma konusunda doğuştan gelen yetenek ve yatkınlık.

selikî *A. s.* yaradılıştan var olan/kazanılan söz üretme alışkanlık ve yatkınlığıyla ilgili.

selil *A. a.* yeni doğmuş çocuk.

selim *A. s.* eksiklik ve bozukluktan uzak, kusursuz, iyi, sağlam. Daha çok *yaradılış, akıl, zevk* gibi kelimeleri niteleyici olur: *tab'-ı selim* "kusursuz yaradılış".

sem(m) *A. a.* zehir, ağu: *s.-i kâtil* "öldürücü zehir".

süm *F. a.* at, katır, öküz vb. hayvanların turnağı.

süm-tirâş *F. a.* (T. h. dili: *صونتراش* **suntıraç**) nalbantların hayvan turnağını kesmekte kullandıkları bıçak.

semâ', سما *A. a.* gök.

simât *A. a.* nişanlar, izler, belirtiler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.] Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür, Türkçe'nin benzerlik anlatımlı gibi takısına denk gelir: *melek-simât* "melek görünüşlü, melek gibi".

semâcet *A. a.* çirkinlik, kötü görünüş.

semâhat *A. a.* cömertlik.

semâsire *A. ç. a.* araçlar, simsarlar; *bk.* **simsâr**.

simât *T. a.* (k. dili: *somat*) 1 sofra, 2 yemek, şölen, ziyafet.

semâ' *A. a.* 1 ışıltı, 2 Mevlevî dervişlerinin ayin sırasındaki dönüşleri, 3 (T. h. dili: *samah*) Alevilerin ayin sırasındaki dönüşleri.

semâi *A. s.* ışıltı ile öğrenilen, kurala bağlı olmayan (söz). *a.* 1 dilb. ışıltı yoluyla olan, kural ve kıyas/

karşılaştırma dışında kalan, kuraldışı konular/maddeler: مؤنت *müennes-i semâi* "kuraldışı dişil", 2 *mus*. Türk müziğinde basit usullerden biri, 3 sekizer hece ölçüsüyle yazılmış halk şiiri türü.

سُمَمَاك *sümmâk* A. a. (T. *k. dili*: *sumak*) 1 sıcak bölgelerde yetişen bir ağaç, 2 bu ağacın dövülerek toz hâline getirilip yemeklere katılan mercimeğe benzer ekşi meyvesi.

سِمَاك *simâk* A. ç. a. balıklar; *bk.* *se-mek*.

سَمَانَت *semânet* A. a. semirme, besili duruma gelme.

سَمَوَات *semavât* A. ç. a. gökler; *bk.* *سماء*.

سُم-بَارَة *süm-bâre*, **سُن-بَارَة** *sün-bâre* F. a. (T. *k. dili*: *zımpara*, *zınpara*) kılıç, bıçak gibi şeyleri parlatmak ve bilemek için kullanılan bir tür sert taş, bileği taşı.

سَمْت *semt* A. a. 1 yön, 2 gökb. ayakta duran bir kimsenin başının ve ayağının bulunduğu karşılıklı iki yön.- **سَمْت رَأْس** *semt-i re's* F. a. baş ucu/baş ucu noktası. Astronomi terimi olarak ayakta duran bir gözlemcinin boyu doğrultusunda uzanan çizginin göğe ulaştığı nokta. Batı dillerine *zenit* olarak geçmiştir. **سَمْت قَدَم** *semt-i kadem* F. a. ayak ucu/ayak ucu noktası. Astronomi terimi olarak, ufkun altında gözlemcinin ayağı yönündeki nokta. **سَمْت-ی نَازِر** *semt-i nazir* de denir, batı literatüründe Arapça "nazir" kelimesinden alınmış olarak *nadir* olarak geçer.

سَمْرَاء *semrâ* A. a. buğday benizli, esmer tenli (kadın), kadın adı.

سُمْرَت *sümret* A. a. (ten) kara yağız olma, esmerlik.

سِمْسَار *simsâr* A. a. satıcı ile alıcı arasında aracılık eden, miyancı.

سِمْت *simt* A. a. dizi, dizilmiş nesneler bütünü.

سَم *sem* A. a. 1 kulak, 2 işitme.

سُم *süm* A. a. gösteriş için ikiyüzlülükle yapılan iş ve eylem.

سَمَك *semek* A. a. balık.

سَمَن *semen* F. a. yasemin: *s.-sâ* "yasemin kokulu".

سِمَن *simen* A. a. (T. *k. dili*: *semen*) semizlik, besililik.

سَمَد *semend* F. a. at.

سَمَدَر *semender* F. a. 1 "su kertenkelesi" denilen bir hayvan, 2 ateşte doğup ateş içinde yaşadığına inanılan bir hayvan.

سُمُؤْ *sümüv(v)*, **سُمُؤْ** *sümü* A. a. yükseklik, yücelik.

سَمُؤْ *semûh* A. s. çok cömert (kimse).

سُمُؤْ *sümühat* A. a. cömertlik, cömertçe davranma.

سَمُؤْ *semmûr* A. a. (T. *k. dili*: *samur*) 1 derisinden kürk yapılan bir hayvan, 2 bu hayvanın derisinden yapılmış kürk.

سَمُؤْ *semûm* A. s. 1 çok sıcak, kuru, bitkileri kavuran (yel): *bâdi semûm* "sam yeli", 2 zehirli (şey).

سَمُؤْ *sümüüm* A. a. zehirler; *bk.* *سم* *sem(m)*.

سَمِی *semy(y)*, **سَمِی** *semi* A. s. adaş.

سَمِی *semir* A. a. 1 gece sohbeti arkadaşı, 2 Farsça kurallı kimi birleşik sıfatlarda Türkçe'nin -li ekine denk bir anlatımı vardır: *fezâil-semir* "erdemli".

سَمِی *semi* A. s. 1 iyi işiten, işitmesi güçlü olan (kimse), 2 Yüce Tanrı'nın sıfatlarından biri.

سَمِی *semin* A. s. semiz, besili, yağlı (kimse/hayvan).

سِن *sin(n)* A. a. 1 yaş, 2 diş.

سِنَن *sinnen* A. z. yaşça.

سِنَاء *senâ*, **سِنَاء** *senâ* A. a. birçok türü bulunan bir ot.- **سِنَاء مَكِّی** *senâ-i Mekki* (T. *k. dili*: *sinameki*) Mekke senası, bu otun yaprağı müşhil olarak kullanılan türü.

سِنَابِک *senâbik* A. ç. a. hayvan turnaklarının uçları. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

سِنَابِل *senâbil* A. ç. a. başaklar; *bk.* *sünbüle*.

سِنَان *sinân* F. a. 1 mızrak, 2 süngü.

سِنْبُل *sünbül* F. a. 1 güzel kokulu, soğanlı bir bahar çiçeği. Başka renkleri olmakla birlikte eski edebiyatta değişik ilgilerle anılan daha çok mor renkli olanıdır, 2 *mec.* saç.

سِنْبُؤ *sünbüle* A. a. 1 başak, 2 Başak burcu.

سِنْبُؤ *sünbüli* F. s. 1 sünbül renginde, yani: mor, 2 yağmur yağdırmayan mor bulutlarla kaplı kapalı (hava).

سُنَن *sünnet* A. a. Müslümanlar için örnek alınan, kılavuz olarak benimsenen Hz. Peygamber'in kutlu davranışları, alışkanlıkları.

سُنَنُؤ *sünnetu'llâh* A. a. 1 Yüce Tanrı'nın koyduğu esaslar, inananlar için tutulması gerekli buyruklar, kaçınılması gereken yasaklar, 2 yaratıkların, şeylerin uymak zorunda bulundukları varlığın işleyiş kanunları, hikmetler, 3 (küçük yaştaki çocuklarda) erkeklik organının ucundaki derinin kesilip alınması, 4 bunun için yapılan düğün ve verilen şölen.

سَنَع *senc* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) tartıcı: *sühan-senc* "söz tartıcı".

سِنَاب *sincâb* F. a. derisinden kürk, özellikle de kürk yakası yapılan hayvan.

سِنَابِی *sincâbi* F. s. sincap kürkü renginde.

سَنَجِدَة *sencide* F. s. tartılmış: *sencide-i mizân-ı dikkat* "dikkat terazisinde tartılmış".

سَنَد *sened* A. a. 1 yapılacak işe/ödemeye karşılık imzalanmış kâğıt, imzalı yüklenme belgesi, 2 dayanak, delil.

سَنَدْرُؤ *senderûs* A. a. (T. *k. dili*: *sandalos*) tropik bölgelerde yetişen kopal ağacından çıkarılan, cilâ olarak kullanılan kehribara benzer bir tür yağ/reçine.

سَنَدِس *sündüs* A. a. ince, değerli ipekli kumaş.

سَنَطُؤ *santûr* A. a. kanuna benzer, küçük başlı tokmaklarla çalınan bir tür saz.

سَنَك *seng* F. a. taş.- **سَنَك حَارَا** *seng-i hârâ* F. a. sert taş.

سَنَكِسْتَان *sengistân* F. a. taşı çok yer, taşlık.

سَنَكْلَاخ *senglâh* F. a. 1 taşla kaplı/taşı çok yer, taşlık, 2 bir Farsça sözlük adı.

سَنَكِين *sengin* F. s. 1 taştan, taşla yapılmış, 2 katı, sert: *dil-i sengin* "katı yürek".

سِنْمَار *sinmâr*, **سِنِیْمَار** *sinimmâr*, **سِنِنِیْمَار** *sinnimâr* F. a. eski hükümdarlardan Münzir oğlu Nu'mân'ın yaptırdığı "Havernak" adlı ünlü köşkün mimarının adı.

سِنَن *sünen* A. ç. a. sünnetler; *bk.* *سُنَن* *sünnet*.

سَنَة *sene* A. a. yıl.

سِنَة *sine* A. a. uyuklama, ımızganma, uykuya dalmadan önceki hâl.

سُنُؤ *sünûh* A. a. (bir şey) birden hatıra gelme, içine doğma.

سِنِیْن *sinnevr* A. a. kedi.

سُنُون *sünûn* A. ç. a. yıllar; *bk.* *سَنَة* *sene*.

سِنَوِی *senevi* A. s. yıllık, bir yıllık.

سِنِی *seniy(y)*, **سِنِی** *seni* A. s. yüksek, yüce.

سِنِی *sini* F. a. büyük boy tepsi; *krş.* *سِنِی* *sinî*.

سُنَنِی *sünnî* A. s. Hz. Peygamber'in sünnetlerine sıkı sıkıya bağlı olanların yolundan gidenlerden her biri.

سِنِیْن *sinin* A. ç. a. yıllar; *bk.* *سَنَة* *sene*.

سُو *sû* F. a. *bk.* *سُو* *sûy*.

سُو *sû*, **سُو** *sû* A. a. kötülük; *zıddı*: *حَسَن* *hüsn*. Daha çok ad takımlarında görülür, ancak bu ad takımları anlamca sıfat takımı gibidir: *s.-i hâl* "kötü hâl",

s.-i zan "kötü sanı", *s.-i niyyet* "kötü niyet". [Zıddı olan *hüsn* de böyledir.]
 1 سوا *sewâ*, *sewâ* A. a. denklik, eşitlik.
 2 سوا *sivâ*, *sivâ* A. *takı* (-den) başka, (-den) gayrı, (-den) maada.
 سوا *sevâbık* A. ç. a. 1 işlenmiş suçlar, 2 geçmişte olanlar/yaşananlar/yapılanlar; bk. سابقه *sâbika*.
 سوا *sevâhıl*, *sevâhil* A. ç. a. kıyılar, deniz kıyıları; bk. ساحل *sâhil*.
 سوا *sewâd* A. a. 1 karalık, kara olma hâl ve niteliği: *s.-i zülf* "saç karalığı", 2 karalama, müsvedde, 3 ne olduğu belli olmayan/seçilemeyen koyu görüntü, karaltı, karartı. -اعظم *sevâd-ı a'zam* F. a. büyük şehir. -العین *sewâdü'l-ayn* A. a. göz bebeği. -سواد *sevâdü'l-kalp* A. a. kalbin tam ortasında bulunduğu var sayılan siyah nokta.
 سوا *sewâd-hân* F. a. yazıyı yeni söken, çat pat okuyan.
 1 سوا *sivâr* A. a. bilezik.
 2 سوا *süvâr* F. s. binmiş. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *esb-süvâr* "ata binmiş", *üstür-süvâr* "deveye binmiş".
 سوا *süvâri* F. s. 1 atlı, atlı asker, 2 gemi reisi, gemi kumandanı.
 سوا *sevâtih* A. ç. a. görünen, yukarıda ve yüksekte olan şeyler; bk. ساطع *sâtı*.
 سوا *sewârd* A. ç. a. bilekler; bk. ساعد *sâid*.
 سوا *sevâfil* A. ç. a. aşağı yanlar, değeri düşük şeyler; bk. سافل *safil*.
 سوا *sevâki* A. ç. a. su dağıtan kadınlar; bk. ساقیه *sâkiye*.
 سوا *sevâkin* A. ç. a. tıp toplar damarlar.
 سوا *süâl*, *süvâl* A. a. 1 bir şeyi öğrenmek için (birinden) bilgi isteme, soru, 2 (birinden) bir şey isteme, dilencilik.
 سوا *sevâlif* A. ç. a. geçmiş olaylar; bk. سالفه *sâlfe*.

سوا *sevâm(m)* A. ç. a. zehirli hayvanlar; bk. سامه *sâme*.
 سوا *sevânih* A. ç. a. içe doğan şeyler, akla gelen düşünceler; bk. سانیه *sâniha*.
 سوا *sevâim* A. ç. a. başıboş otlayan hayvanlar; bk. سائمة *sâime*.
 سوا *sûhte* F. s. yanmış, yanık.
 سوا *sûd* F. a. yarar, kazanç, fayda.
 سوا *sûdmend* F. s. yararlı, faydalı (nesne).
 سوا *sevdâ*, سوا *sevdâ* A. a. 1 istek, heves: *s.-yi hâm* "boş heves", 2 (bir kimseye/bir şeye karşı) aşırı sevgi ve eğilim, tutku, 3 insan mizacını oluşturduğu var sayılan dört temel elemandan biri, kara sevda, kara öd.
 سوا *sevdâ-zede* F. s. aşırı sevgiye kapılmış, tutkun, delice âşık, melankolik (kimse).
 سوا *sevdâger* F. s. 1 delice âşık, tutkun, 2 işi mal alıp satmak olan kimse, tâcır, tüccar
 سوا *sevdâvi*, سوا *sevdâi* F. s. 1 kara sevda, kara öd, 2 kara sevdalı, melankolik.
 سوا *sûde* F. s. 1 sürmüş: *ruh-sûde* "yanarğını sürmüş", 2 sürülmüş.
 1 سوا *sûr* A. a. korunmak amacıyla bir yerin etrafına çekilen kalın duvar, kale duvarı.
 2 سوا *sûr* F. a. düğün, dernek, şenlik, şölen.
 3 سوا *sûver* A. ç. a. sûreler; bk. سورة *sûre*.
 سوا *sûrah* F. a. delik.
 سوا *sevret* A. a. keskinlik.
 سوا *sûre* A. a. *Kur'an*'ın ayrı adlar taşıyan 114 ana bölümünden her biri.
 1 سوا *sûz* F. a. yanma, کداز *sûz ü güdâz* F. a. yanıp yakılma.
 2 سوا *sûz* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yakan, yakıcı. *cân-sûz* "can yakıcı", *dil-sûz* "yürek yakıcı", *tâkat-sûz* "güç yakıcı, yani: güçsüz bırakıcı".

سوا *sûzân* F. s. 1 yakıcı, yakan: *âteş-i sûzân* "yakıcı ateş", 2 yanıcı, yanan: *dil-i sûzân* "yanan gönül".
 سوا *sûziş* F. a. 1 yanı, yanma, 2 yakıcı etki, şiddetli etkileyiş.
 سوا *sûzen* F. a. iğne.
 سوا *sûznâk* F. s. 1 ateşli, yakıcı, 2 etkili, etkileyici, 3 Türk musikisi makamlarından biri.
 سوا *sûzenger* F. a. iğneci, iğne yapan usta.
 سوا *sûzendân* F. a. iğnelik, iğnedan.
 سوا *sûzende* F. s. yakıcı, yakan.
 سوا *sûs* F. a. güve.
 سوا *sûsmâr* F. a. kertenkele, keler.
 سوا *sûsen* F. a. (T. k. dili: *صوصام* *susam*) ince sivri yapraklı, kokulu iri mor çiçekli, soğanlı bir bahar bitkisi.
 سوا *savt* A. a. kamçı, kırbaç.
 سوا *sûfâr* F. a. 1 iğne deliği, 2 ok gezi.
 1 سوا *sevk* A. a. (-i) ileri sürme, (-i) yürütme, (-i) gönderme.
 2 سوا *sûk* A. a. çarşı, pazar.
 سوا *sûki* F. s. çarşı ile ilgili, çarşıdaki. a. çarşı esnafı, çarşı çalışanı.
 سوا *sevgend* F. a. ant, yemin.
 سوا *süvmenât* F. a. eskiden Hindistan'ın Gücürat eyaletinde bulunan ünlü bir tapınak. [Gazneli Sultan Mahmud tarafından yıkılıp yok edildiği aktarılmıştır.]
 سوا *sûhân* F. a. törpü, ince kertikli ege.
 1 سوا *seviy(y)*, *sevi* A. s. düz, her yanı aynı ölçüde/seviyede olan (yer/nesne).
 2 سوا *sûy* F. a. yan, taraf; bk. سو *sû*.
 سوا *seviyyen* A. z. aynı ölçüde, birbirinden farksız olarak.
 سوا *süveydâ* A. a. kalbin tam ortasında bulunduğu söylenen siyah noktacık. Eskilerce *basiret*, yani *kalp gözü* denilen şeydir, yedi katlı olduğu kabul edilen kalbin en derinindeki kat sayılmıştır.

سوا *sevik* A. a. kavrulmuş un, kavut.
 سوا *seviyye*, (T. k. dili: *seviye*) A. a. düzlük, aynı ölçüde/yükseklikte olma hâl ve niteliği: *ale'sseviyye* "aynı ölçüde, birbirinden farksız olarak".
 سه *sih* F. a. (T. k. dili: *seh/se*) üç: *sih-pâ* (T. k. dili: *sehpâ*) "üç ayaklı altlık/küçük masa"; *se yek* üç ve bir, yani: tavla zarlarından birinin üç, ötekinin bir benekli yüzleri.
 سه *Sühâ* A. a. Küçükayı yıldız kümesinin ortasında belli belirsiz görünen küçük bir yıldız.
 سه *sihâm* A. ç. a. oklar; bk. سه *sehm*: *Sihâm-ı Kazâ* 17. yüzyılın ünlü şairi Nef'i'nin hicivlerini topladığı mecmuanın adı.
 سه *sih-hân* F. a. Hristiyanlardan Tanrı, İsa, Rûhu'l-kudûs'ten oluşan üç esas inancını benimseyenlerden her biri.
 سه *seher* A. a. gece uykusuzluğu, gece uyuyamama hastalığı.
 سه *sahrân* A. a. gece uyuyamama hastalığı olan kimse.
 سه *sih-şenbih* F. a. pazardan itibaren haftanın üçüncü günü, salı.
 سه *sehl* A. s. kolay.
 سه *sehl-i mümtenî* F. a. kolay sanılan, ama benzeri yazılmak/söylenmek istendiğinde güçlüğü anlaşılan eser/söz.
 سه *sehm* A. a. 1 ok, 2 pay, hisse, nasip, 3 faiz ödemeli hisse senedi.
 سه *sehm* F. a. korku.
 سه *sehmkin*, سه *sehmâk* F. s. korkulu, korku verici, ürktütücü (nesne/yer).
 سه *sehv* A. a. yanlış, yanlış yapma.
 سه *sehven* A. z. yanlışlıkla, yanlış olarak.
 سه *sühûl* A. ç. a. (tekli anlamda) toprağı yumuşak olduğundan yürümesi kolay olan düz yer. [Teklisi olan سه *sehl* bu anlamda kullanılmaz.]

سہولت *sühûlet* A. a. kolaylık.

سہویات *sehviyyât* T. ç. a. yanlışlıktan ileri gelen şeyler.

سہی *sehi* A. s. doğru, düz; *serv-i sehi* "düz servi".

سہیل *Süheyl* A. a. parlak bir yıldız. Yemen'de pek parlak görüldüğü için "Süheyl-i Yemenî/Yemânî" diye de anılır.

سی *si* F. s. otuz.

سیاح *seyyâh* A. a. çok gezen, gezgin. **سیاح سیاح یقارار** *seyyâh-ı bi-karâr* F. a. bir yerde oturmayıp sürekli dolaşan kimse.

سیاحت *siyâhat* A. a. (T. k. dili: *seyâhat*) gezme, bir yerde oturmayıp sürekli gezip dolaşma.

سیادت *siyâdet* A. a. efendilik, ululuk, beylik, reislik.

سیار *seyyâr* A. s. ve a. belli bir yerde oturmayıp işini/görevini gezerek yapan, gezici, gezgin.

سیاره *seyyâre* A. a. gezegen/gezegenler.

سیاست *siyâset* A. a. 1 toplum düzenini kurma ve sağlama, kurulu düzenin işlemesi için gerekli kanun ve kuralları koyma ve uygulama, halkın işlerinin görülmesi, refah ve mutluluğu için çalışma şeklindeki egemenlik, 2 suç işleyenler hakkında kanun hükümlerine göre verilen cezaları yerine getirme.

سیاسی *siyâsî* A. s. siyasetle ilgili, siyasetin konusu olan (iş/şey). a. siyasetle uğraşan kimse, politikacı.

سیاک *siyâk* A. a. sözün aynı yolda gelişi, yani: başının sonunun birbirini tutması, anlamlı olması, anlam bütünlüğü taşıması. [Daha çok *sibâk* ile kurduğu bağlam öbeğinde görülür: *siyâk u sibâk*].

سیاکات *siyâkat* A. a. 1 (birini/bir nesneyi) ileri itmek, itelemek, 2 T. eskiden kullanılmış, çengelli, çarpık ve noktasız, güç okunan bir yazı türü.

سیال *seyyâl* A. s. akıcı, akışkan, su gibi akma özelliği olan (şey).

سیاله *seyyâle* A. a. 1 akıcı/akışkan madde, 2 (elektrik için) akım.

سیان *siyyân* A. a. (T. k. dili: *seyyân*) 1 (iki şey) birbirine bütünüyle denk ve eşit olma, 2 birbirine denk ve eşit olan iki şey.

سیاناً *siyyânen* T. z. aralarında fark gözetmeksizin, bir tutarak.

سیاہ *siyâh* F. s. kara; *zıddı: بیاض beyâz*. *siyâh-baht*, *siyâh-rûz* "kutsuz, bahtsız".

سیاہ پوش *siyâh-pûş* F. s. karalar giymiş, yani: acılı, matemli (kimse).

سیاہ گوش *siyâh-gûş* F. a. karakulak, çakalla benzer yırtıcı bir hayvan.

سیاہکار *siyâh-kâr* F. s. suçlu, günahkâr (kimse).

سیاهی *siyâhi* F. s. 1 karalık, 2 kara tenli, Afrika halklarının birinden olan kimse.

سب *sib* F. a. elma; *s-i zenahtân* "çene elması, yani: elmaya benzeyen çene".

سیخ *sih* F. a. demir şiş.

سید *seyyid* A. a. 1 efendi, önder, baş, başkan, reis, 2 Hz. Muhammed'in soyundan olan kimse.

سیدان *seyyidân* A. ç. a. iki efendi, yani: Hz. Hasan ve Hüseyin.

سیر *seyr* A. a. 1 yürüme, yürüyüş; *seyr-i âdi* "olağan hızda yürüyüş", *seyr-i seri* "hızlı yürüyüş", 2 gezme, gezinme, 3 seyirlik bir oyuna/bir gösteriye eğlenme amacıyla bakma.

سیر *sir* F. s. tok, doymuş, kanmış.

سیر *siyer* A. ç. a. davranışlar, huylar, hâller, tutumlar; *bk. سیرت sîret*.

سیراب *sirâb* F. s. 1 şuya kanmış/doymuş (toprak vb.), 2 canlı, taze, sulu: *gûl-i sirâb* "canlı gül".

سیران *seyrân* A. a. (bir yeri/bir yerin güzelliğini) görmek amacıyla gezme.

سیرانگاه *seyrângâh* F. a. görmek için gidilecek, gezilecek yer.

سیرت *sîret* A. a. insanın iyi/kötü tuttuğu yol, hâl ve gidiş, tutum, davranış.

سیر فی المنام *seyr fi'l-menâm* A. a. uykuda gezme, uyur gezer hastalığı.

سیف *seyf* A. a. kılıç.

سیل *seyl* A. a. yatağını doldurarak kabarıp coşkun bir şekilde akan su.

سیل *sil*, *sil* F. a. sel; *bk. سیل seyl*.

سیلاب *seylâb*, *سیلابه seylâbe* F. a. sel suyu, kabarıp taşarak coşkun bir şekilde akan su.

سیلان *seyelân* A. a. akma.

سیلخیز *seyl-hîz* F. s. yatağından dışarı yayılan su, taşkın su.

سئله *seele* A. ç. a. dilenciler; *bk. سائل sâil*.

سیلی *sili* F. s. (T. k. dili: *sille*) tokat: *s-hor*, *s-hâr* "tokat yiyen".

سیم *sim* F. a. gümüş.

سیمآ *simâ* A. a. yüz, çehre; yüzün kendine özgü görünüşü.

سیمآ *siyyemâ* A. z. özellikle, bilhassa.

سیماب *sim-âb* F. a. gümüş suyu, yani: cıva.

سیمرغ *simurğ* F. a. 1 halk arasında "züm-rüdüanka" **denilen** adı belli, kendi belirsiz kuş. Otuz kuş büyüklüğünde/otuz kuşun renginde olduğundan bu adla anılmıştır, 2 *tas*. kutup mertebesindeki insan, ergin insan, ermiş kişi.

سیمکش *sim-keş* F. a. sırmacı, sırma yapan usta.

سیمیا *simyâ*, *سیمیا simyâ* A. a. 1 kimyevi maddeler kullanarak ve birtakım hilelere başvurarak bakır başta olmak üzere

re kimi madenleri altına çevirme söz-de bilimi, 2 büyü, sihir, göz boyacılık, 3 şiir sanatı, retorik.

سیمین *simîn* F. s. gümüş, gümüşten, gümüşten yapılmış. *simîn-ber* "gümüş bedenli".

سیمین فواره *siminfevâre* F. a. gümüş fışkırtıcı, yani: ay.

سین *sîn* A. a. *س* harfinin adı. Gövdesi *ش* harfine benzediği için, "noktasız" anlamındaki "mühmel" sıfatıyla vasıflanmıştır.

سیناء *Sinâ* A. a. Yüce Tanrı'nın gücünün Hz. Musa'ya görüldüğü dağın adı.

سینه *sine* F. a. 1 göğüs, 2 göğüs boşluğu, göğüs kafesinin içi, 3 kalp.

سینه زن *sine-zen*, **سینه کوب** *sine-kûb* F. s. göğsünü yumruklayan/döven, yani: yas tutan, dövünen (kimse).

سینه سوز *sinesûz* F. s. yürek yakıcı (durum).

سینی *sini* F. a. kenarsız, yuvarlak büyük tepsi, üzerine yemek kapları konulan madeni tabla.

سیه *siyeh* F. a. kara; *s-pûş* "siyah elbiseli".

سیهرز *siyeh-rûz* F. s. bahtı kara, kutsuz (kimse).

سیهکار *siyeh-kâr* F. a. kötü insan, kötü işler yapan, kötülük peşinde olan kimse.

سیوف *süyûf* A. ç. a. kılıçlar; *bk. سيف seyf*.

سیول *süyûl* A. ç. a. seller; *bk. سيل seyl*.

سیی *seyyi* A. s. kötü, fena.

سینه *seyyie* A. a. kötü iş, kötülük, suç, günah.

ش ش

ش Osmanlı Türkçesi alfabesinin on altıncı harfi. Ebced hesabında rakam değeri 300'dür. Evrak ve mektuplara konan tarihlerde şaban ayının kısaltmasıdır. شاء *şâe* A. "diledi" anlamında çekimli bir fiildir. *ماشاء الله inşâallah* ve *انشاء الله mâşâallah* sözlerinde geçer, tek başına kullanılmaz.

شابه *şâibe* A. a. 1 iz, belirti, eser, 2 şüphe, 3 leke, bulaşık, pislik.

شائق *şâik* A. s. istekli, hevesli, arzulu.

شاب *şâb* F. a. denizde oluşan, beyaz renkli, ağız buruşturucu, suda eriyen antiseptik, sert madde.

شاب (b) *şâb(b)* A. a. genç insan: *şeyh u şâb* "yaşlı ve genç".-شاب امرء *şâb-ı emred* F. a. tüysüz genç.

شاباش *şâbâş* F. z. aferin, çok iyi, bravo.

شات *şât* A. a. koyun.

شام *şâtım* A. s. ağız bozuk, sövüp sayan (kimse).

شاخ *şâh* F. a. 1 dal, 2 boynuz, 3 parça.

شاخسار *şâhsâr* F. a. dallı budaklı ağaçların bulunduğu yer, sık ağaçlık.

شاخص *şâhis* A. a. arazi ölçümünde kullanılan işaret yeri.

شاخه *şâha* F. a. 1 dal, 2 boynuz, 3 boynuz biçiminde kap.

شاد *şâd* F. s. sevinçli (kimse).

شاداب *şâd-âb* F. s. sulu, suya kanmış, canlı, taze (sebze/meyve/çiçek).

شادکام *şâdkâm* F. s. istediğini elde etmiş olmaktan, bir işi başarmaktan ötürü sevinç duyan (kimse).

شادمان *şâdmân* F. s. çok sevinçli.

شادمرگ *şâd-merg* F. s. sevinçten ölen (kimse).-شاد-merg olmak sevinçten ölmek.

شادان *şâdân* F. s. sevinçli, memnun.

شادروان *şadırvan* T. a. cami avlularındaki çoklukla ortası fiskiyeli, etrafında abdest almak için musluklar bulunan yuvarlak kubbeli yapı.

شادی *şâdi* F. a. sevinç.

شاذ *şâz(z)*, şâz A. s. kural dışı.

شارب *şârib* A. s. içki içen (kimse).-شارب النهار *şâribü'l-leyli ve'n-nehâr* F. a. gece gündüz içen kimse, bekri.

شارب *şârib* A. a. bıyık.

شارح *şârih* A. a. bir kitabın kapalı, anlaşılması güç yanlarını, terimlerini, herkesçe bilinmeyen deyim ve sözlerini açıklayan kimse.

شارع *şâri'* A. a. din hükümleri koyan [Yüce Tanrı ve Hz. Peygamber için kullanılır.]

شارعه *şâria* A. a. cadde, geniş yol.

شارق *şârik* A. s. parlayan, ışık saçan. Daha çok güneşi vasıflayıcı bir niteliktir.

شارقه *şârika* A. a. aydınlık, ışık.

شاطر *şâtır* A. a. 1 girişken, atak, hevesli, her işe koşuşturan (kimse), 2 (eskiden)

sarayın dış hizmetlerini gören ve peykler gibi padişahın çok yakınında bulunan bir hizmetli sınıfı. [Merasimlerde hükümdarın yanı başında ve solakların önünde yürürlerdi. İpekli kumaştan elbiseler giyerler, sırma işlemeli kuşak sararlardı.]

شاعر *şâir*, şâir A. a. şiir yazar kimse.

شاعله *şâile* A. a. yalın, alev.

شاغل *şâğıl* A. s. insanı oyalayıcı (iş).

شاغله *şâğile* A. a. iş.

شافع *şâfi'* A. s. bağışlayıcı (Yüce Tanrı ve Hz. Peygamber).

شافعی *Şâfi'* A. a. İmam Şâfi'nin mezhebinden olanların her biri.

شای *şâfi* A. s. 1 iyileştirici (şey): *devâ-yi şâfi* "iyileştirici ilaç", 2 inandırıcı, doyurucu (şey): *cevâbi şâfi* "doyurucu cevap".

شاق *şâk(k)* A. s. güç, zorlu, uğraştırıcı, yorucu (şey).

شاقول *şâkûl* A. a. (T. h. dili: *şavul*) ucunda sivri uçlu madenden yapılma ağırlık bulunan, işlenmekte olan taş ve tuğla duvarın doğruluğunu belirlemek için kullanılan duvarcı aleti.

شاکر *şâkir* A. s. gördüğü iyiliğe karşılık övgüde bulunan (kimse).

شاکرد *şâgird* F. a. öğrenci, çırac.

شاکله *şâkile* A. a. 1 benzer, denk, 2 biçim, tarz, yol, tutum, davranış tarzı, huy, 3 alan, bölge, kenar, köşe bucak.

شاکي *şâki* A. s. yakınan, beğenmediğini dile getiren (kimse).

شال *şâl* F. a. 1 (eskiden) özellikle Hindistan ve İran'ın belli yörelerinde dokunan değerli bir kumaş, 2 kadınların omuzlarına attıkları kumaş/örme örtü.

شالی *şâli* T. a. Ankara keçisinin kılından yapılma iplikle dokunmuş ince kumaş, tiftik kumaş.

شامت *şâmet* A. a. uğursuzluk.

شامل *şâmil* A. s. kaplayıcı, kucaklayıcı, içine alıcı, içinde bulundurucu (konu/durum/anlam/nitelik vb.).

شام *şâm* F. a. güneşin battığı vakit, gecenin başlangıcı, akşam.

شام *şâm(m)* A. s. koku alıcı/duyucu.

شامت *şâmet* A. a. uğursuzluk.

شامخ *şâmih* A. s. 1 yüksek, yüce: *cebel-i şâmih* "yüce dağ", 2 burnu havada, kendini beğenmiş (kimse).

شامه *şâme* F. a. başörtüsü.

شامه *şâme* A. a. yüzde/bedende bulunan leke, ben: *شامة سودا şamei sevdâ* "siyah ben".

شامه *şâmmе* A. a. koku alma duyusu. [Kuvve-i şâmmе'den kısaltmadır.]

شان *şe'n* A. a. iş, yeni iş, yeni ortaya çıkan durum, oluş, olay.

شئون *şüün*, شئونات *şüünât* A. ç. a. oluşlar, durumlar; bk. شان *şe'n*.

شان *şân* A. a. başkalarınca büyük görülen, insan için övünç vesilesi olan hâl; adı herkesçe duyulup tanınma, ün: *celilü's-şân* "şanı yüce", *ulüvv-i şân* "ün yüksekliği, çok ünlü olma".

شانه *şâne* F. a. tarak.

شاه *şâh* F. a. hükümdar. [İran hükümdarlarının unvanıdır. Birçok birleşik kelimede hükümdar niteliğine bağlı olarak "iri, büyük; değerli, göz alıcı vb." anlamlar verir.]

شاهانه *şâhâne* A. s. 1 hükümdar olana özgü/hükümdar olana yakışır ve yaraşır (nesne, davranış vb.), 2 çok değerli, pek güzel (nesne, söz, davranış vb.).

شاهباز *şâh-bâz* F. a. 1 beyaz tüylü iri doğan, 2 iri ve yakışıklı genç.

شاهبال *şâh-bâl* F. a. kuş kanadının ucundaki uzun tüyler.

شاهبندر *şâh-bender*, شهبندر *şeh-bender* F. a. konsolos.

شاهبیت *şâh-beyt*, شهبیت *şeh-beyt* F. a. bir manzumenin en güzel beyti. [Tek bir güzel beyit için de kullanılır.]

şah-per, شهر per F. a. kuş kanadının en uzun tüyleri.

şah-tere F. a. baharda biten, çiçekleri kimi hastalıkların tedavisinde kullanılan bir ot.

şahid A. a. (bir konu hakkında) gördüğünü/bildiğini/duyduğunu söyleyen, tanık. - شاهد زور şahid-i zûr F. a. yalancı tanık. - شاهد عادل şahid-i âdil F. a. gerçeği söyleyen tanık, doğrucu tanık.

şahid F. a. 1 güzel, 2 tas. insanın kalbini kaplayan, başka bir şeyin sevgisine yer bırakmayan derin sevgi, güçlü bağ. - شاهد بازار şahid-i bâzâr F. a. pazar güzeli, yani: kötü yola düşmüş kadın, fahişe.

şah-dârû F. a. şarap.

şah-dâne F. a. iri ve düzgün biçimli inci.

şah-râh, شهر راه şeh-râh F. a. geniş ve işlek yol.

şah-zâde, شهرزاده şeh-zâde F. a. hükümdar oğlu.

şah-süvâr, شهرسوار şeh-süvâr F. a. usta binici.

şahık A. s. yüksek (yapı, dağ, ağaç vb.).

şahika A. a. tepe, uç, en üst nokta, zirve.

şahinşâh, شاهنشاه şahinşeh F. a. şahlar şahı, en büyük hükümdar.

şahnişin, شهرنشین şehnişin F. a. 1 hükümdarlara özgü oturma yeri, 2 (evlerde) sokağa bakan çıkma, seyir köşkü.

şahvâr F. s. hükümdar gibi tek olan, eşi bulunmayan, eşsiz. [Daha çok inciyi vasıflayıcı nitelik olur: dürr-i/dür-i şahvâr/şehvâr tek ve değerli inci.]

şahi F. s. 1 hükümdara ait: tuğ-u şahî "hükümdar tuğu", 2 hükümdara yaraşır, çok güzel ve değerli, ıtr-i şahî

"çok güzel ve değerli koku". a. 1 bir tür helva, 2 yirmi para değerinde bir madeni para, 3 uzun menzilli bir tür top.

şahin F. a. doğan.

şâyân F. s. yaraşır, yakışır; uygun, yerinde.

şâyed F. bağl. belki, olur ki, ola ki. olabilir ki.

şâyestegi F. a. yaraşırılık, yakışırılık.

şâyeste F. s. yaraşır, hak kazanmış (-e) değer: şâyeste-i merhamet "acıma-ya değer".

şâyî A. s. duyulmuş, dile düşmüş (haber, olay, sır, söz vb.). a. ortak pay, bölünmemiş ortak hisse.

şâyî'a A. a. duyulmuş, dile düşmüş haber/olay/söz/sır vb.

şâygân F. s. bol, geniş, uzun; zengin: kâfiye-i şâygân "zengin kafiye".

şâygâni F. a. bolluk.

şeb F. a. gece. - شب یلدا şeb-i yeldâ F. a. kışın en uzun geceleri, ay takvimine göre kânunuevvelin beşinden on birine kadar olan geceler.

şeb(b) A. a. (T. k. dili: şap) tadı ekşimsi buruk antiseptik bir madde.

şebâb A. a. gençlik.

şebâbet T. a. gençlik.

şübât A. a. güneş takviminin on ikinci ayı, güdük ay, küçük ay.

şibâ' A. a. tokluk, doyguluk, dolgunluk, dolu olma durum ve niteliği.

şebâat A. a. yuk. m. bk.

şeb-efrûz F. a. ve s. 1 geceyi aydınlatan, yani: ay, 2 ateş böceği.

şebân F. ç. a. geceler: rûzân ü şebân "gündüzler ve geceler".

şübân F. a. çoban.

şübbân A. ç. a. gençler; bk. شاب şâb(b).

şebâne F. s. gece yapılan, gece olan, geceye özgü: sohbet-i şebâne "gece sohbeti".

şebân-rûz F. a. bir gün bir gecelik süre.

şebângâh, شبانه şebângeh F. a. 1 gece vakti, 2 ağıl vb. türden gecelemeye özgü yer.

şebâhet A. a. benzeme, benzeyiş.

şeb-bûy, شبو şeb-bû F. a. (T. k. dili: şebboy) türlü renklerde, katmersiz ve katmerli çeşitleri olan, güzel kokulu bilinen çiçek.

şeb-perek, شبیره şeb-pere F. a. yaraşa.

şeb-tâb F. a. ateş böceği.

şeb-çerâğ F. a. değerli bir taş. [Söylentiye göre geceleri deniz kıyılarında belirir, meşale gibi çevreye ışık saçarmış.]

şebah A. a. cisim, kalıp, gövde, beden.

şebhûn F. a. düşman üzerine yapılan gece baskını.

şeb-dîz F. a. 1 kara yağız at, 2 eski Fars hükümdarlarından Perviz oğlu Hüsrev'in atının adı.

şibr A. a. karış, bir derecelik gök yayı.

şeb-reng F. s. gece renkli, yani: kara.

şeb-rev F. s. geceleyin yürüyen/gezen/ortaya çıkan (durum/nitelik vb.): derd-i şeb-rev "gece ortaya çıkan sıkıntı/acı".

şeb-zindedâr F. s. 1 gece uyuymayan, sabahlayan (kimse): şeb-zinde-dâr-i sohbet "gece boyunca sohbet etmiş, geceyi sohbetle geçirmiş kimse", 2 geceyi ibadet ederek geçiren kimse, 3 gece bekçisi.

şebistân F. a. 1 yatak odası, 2 gece ibadet etmeye özgü oda.

şiba' A. a. doyma, tokluk, doyguluk.

şeb'an A. s. doymuş, tok (kimse).

şeb-gerd F. a. 1 gece dolaşan devriye, bekçi vb., 2 ay.

şeb-gûn F. s. gece renkli, yani: kara.

şebeke A. a. 1 avda kullanılan ağ, avcı ağı, 2 türbe ve sebil gibi yapıların pencerelerine yerleştirilen, sandukaların etrafına çekilen oymalı ve güzel şekilli parmaklık.

şeb-gir F. a. 1 gece yol alan kervan, 2 sabahın erken saati, seher vakti, 3 seher vakti öten bir kuş. s. gece işlenen (iş).

şibl A. a. aslan yavrusu.

şebnem F. a. çiy.

şebhe A. a. benzeme, benzerlik: vech-i şebhe "benzerlik yönü".

şibh A. a. (-i) andıran, (-e) benzer; şibh-i cezire "adayı andıran, adaya benzer, yani: yarımada".

şübeh A. ç. a. şüpheler; bk. شبه şübhe.

şübühât A. ç. a. şüpheler; bk. شبه şübhe.

şübhe A. a. bir işin/şeyin doğruluğunu ve gerçekliğini kestirememekten ileri gelen kararsızlık hâli.

şebihûn F. a. gece baskını; bk. شبخون şebhûn.

şebike F. a. 1 ağ, 2 delikli, oymalı parmaklık.

şebih A. s. benzeyen, benzer, andırır: şebih-i gonce "goncaya benzer".

şet(t) A. a. dağınıklık, dağınık olma. - شتاء şitâ', شتا şitâ A. a. kış: mevsim-i şitâ "kış mevsimi".

şitâb F. a. 1 gidiş, yol alışı, 2 hızlı gidiş, seğirtme, ivme, sür'at.

şitâbân F. s. hızlı giden, su gibi akarcasına giden, seğırtten, iven (insan/at vb.).

şütür F. a. deve.

şütürbân F. a. deveci, deve bakıcısı ve güdücüsü.

şütür-dil F. s. deve kalpli, yani: kinci (kimse).

شرك *şirk* A. a. Yüce Tanrı'nın birliğini tanımama, Yüce Tanrı'ya ortak koşma. **شركاء** *şürekâ'*, **شركا** *şürekâ* A. ç. a. ortaklar; *bk.* **شريك** *şerik*. **شركت** *şirket* A. a. ortaklık. **شرم** *şerm* F. a. utanma. **شرمسار** *şermsâr* F. s. utanan, utanmış (kimse). **شرمساری** *şermsârî* F. a. utanmış olma hâli, utanmışlık. **شرمگین** *şermgin* F. s. utangaç (kimse). **شرمندہ** *şermende* F. s. utanmış (kimse). **شروع** *şürûh* A. ç. a. şerhler; *bk.* **شرح** *şerh*. **شُرور** *şürûr* A. ç. a. zarar ve ziyana, üzüntü ve acıya yol açan nesneler; *bk.* **شر** *şer(r)*. **شُرُوط** *şürût* A. ç. a. şartlar; *bk.* **شرط** *şart*. **شُرُوء** *şürû'* A. a. (-e) başlama. **شَرِه** *şereh* A. a. (-e) pek düşkün olma, aşırı düşkünlük. **شَرِه** *şerih* A. s. boğazına aşırı düşkün, boğaz kulu, obur (kimse), 2 pek hırslı (kimse); *eş anl.* **حريص** *haris*. **شَرِهَان** *şerhân* A. a. yuk. m. *bk.* **شِرْيَان** *şiryân* A. a. atar damarlardan her biri. **شَرِير** *şerir* A. a. sürekli kötülük peşinde olan, işi gücü kötülük etmek olan kimse. **شَرِير** *şirrîr* A. s. çok kötü, her an kötülük düşünen, hep kötülük peşinde koşan (kimse). **شَرِيت** *şerit* A. a. (T. k. dili: **شريت** *şerit*) 1 yün ve ipekten örme/dokuma dar uzun parça, 2 ince ve seyrek dokunmuş bezden yapılmış sargı. **شَرِيتَة** *şerita* A. a. sözleşme maddeleri, şartlar; *bk.* **شرط** *şart*. **شَرِيعَة** *şeriat* A. a. 1 doğru yol, 2 Tanrı katından inen buyruklar ve yasaklar, 3 Kur'an ayetleri, hadisler, büyük din bilginlerinin sağlam kaynaklara ve delillere dayanan doğru ve üzerinde bir-

leşilmiş görüşleri ile biçimlenmiş ilâhî düzen. **شَرِيف** *şerif* A. s. 1 değerli, yüksek, yüce, kutsal, 2 soyunda bulunan yüksek değerleri taşıyan, soylu, 3 Hz. Muhammed'in soyundan gelen. **شَرِيك** *şerik* A. s. 1 (işte) ortak, 2 arkadaş, yoldaş. **شِست** *şest* F. a. okçuların baş parmaklarına geçirdikleri yüksük. **شِست** *şüst* F. a. yıkama. Tek başına kullanılmaz, aynı anlamdaki **شُؤ/شُؤ** ile birlikte kurduğu bağlam öbeğinde görülür: *şüst ü şü/şüy*. **شِستِه** *şüste* F. s. yıkanmış (nesne). **شِش** *şes* F. s. altı. **شِش پَا** *şes-pâ* F. s. altı ayaklı (hayvan). a. altı ayaklı bir böcek. **شِش تَا** *şes-tâ* F. a. altı telli bir saz, tambur. **شِش دَر** *şes-der*, **شِش دَرِي** *şes-deri* F. a. altı kapılı (yer), *mec.* dünya, altı yön. **شِش حِيت** *şes cihet* F. a. altı yön: sağ, sol, ön, arka, üst, alt. **شِش پَر** *şes-per* F. a. altı dilimli topuz. **شِش خَانِه** *şes-hâne* F. a. namlusu altı yivli tüfek. **شِشُم** *şesüm* F. s. altıncı. **شِست** *şast* F. a. 1 altmış, 2 okçuların baş parmaklarına taktıkları yüksük. **شِط** *şat(t)* A. a. ırmak, ırmak kayısı. **شِطَارَت** *şetâret* A. a. neşeli olma hâli, *şenlik*. **شِطَر** *şatr* A. a. 1 kıyı, yan, kenar, 2 bölük, parça. **شِطَرَانِج** *şatranc* A. a. (T. h. dili: **شطرنج** *santranç*) bilinen oyun. **شِعَاير** *şeâir* A. ç. a. izler, belirtiler, nişanlar; *bk.* **شعره** *şaire*. **شِیَاب** *şîâb* A. ç. a. 1 dağ yolları, 2 yarıklar, 3 dere yatakları; *bk.* **شعب** *şî'b*. **شِیَار** *şîâr* A. a. 1 ayırıcı özellik; bir şeyi başka bir şeyden ayıran iz, belirti; huy, davranış, alışkanlık, 2 Farsça kurallı

birleşik sıfatlarda görülür, "ilke, prensip" anlamı verir: *kerem-şîâr* "iyilik yapmayı ilke edinmiş (kimse)"; *zaffer-şîâr* "ilkesi kazanmak olan (kimse)". **شِیَاع** *şuâ'* A. a. güneş ışığı, güneşe bakıldığında göze tel tel, iplik iplik görünen parlak ışık: *haytû'ş-şuâ'* "ışık telleri/iplikleri". **شِیَاعِي** *şuâi* A. s. merkezden çevreye doğru ışık gibi tel tel yayılır biçimde yapısı olan (deniz canlısı). **شِیَاب** *şîab* A. a. 1 dağ yolu/yarığı, 2 dere, 3 çatal yol, 4 boynuz gibi çatalı nesne. **شِیَاعَات** *şu'ubât* A. ç. a. şubeler; *bk.* **شعبة** *şu'be*. **شِیَابَان** *şu'bân* A. a. ay takviminin 8. ayı. "Üç aylar" denilen aylardan ikincisi, ramazandan önceki ay. **شِیَاعَة** *şu'bede* F. a. hokkabazların el çabukluğuyla yaptıkları oyun. **شِیَاعَة** *şu'bede-bâz* F. a. el çabukluğuyla gösteri yapan kimse, hokkabaz. **شِیَاع** *şu'be* A. a. 1 bölüntü, bölük, dal, kol, her bütünün parçası, 2 bir ana yönetim merkezine/kuruluşa bağlı ikinci derecedeki küçük yerlerden biri. **شِیَاع** *şu'ra* A. a. kıl. **شِیَاع** *şî'r* A. a. (T. k. dili: **شیر**, *h. dili: şîğır*) 1 vezinli ve kafiyeli söz, 2 dil yapılarını ustaca dizerek, sesleri uyumlu biçimde kullanarak, anlam inceliklerini gözetecek sergilenen sanatlı anlatım biçimi. **شِیَاع** *şuarâ'*, **شِیَاع** *şuarâ* A. ç. a. şairler; *bk.* **شاعر** *şâir*. **شِیَاع** *şu'riye* A. a. (T. k. dili: **شهریه** *şehriye*) tel hâline getirilmiş kuru hamur. **شِیَاع** *şu'saa* A. a. parlaklık, göz alıcılık: *ş-i şems* "güneş ışıklarının parlaklığı". **شِیَاع** *şu'le* A. a. alev. **شِیَاع** *şu'le-dâr* F. s. alevli. **شِیَاع** *şu'le-gir* F. s. alev almış, tutuşmuş, alevlenmiş.

شِیَاع *şuûr* A. a. (bir şeyi) iyice anlayıp bilme, (bir şeyin iyi ve kötü yanlarını) iyice tanıyıp kavrama, bilme ve tanıma yeteneği, bilinç. -**şuûr etmek** iyice bilmek, iyice tanıyıp kavramak. **شِیَاع** *şâir* A. s. arpa. **شِیَاع** *şâire* 1 arpa tanesi, 2 göz kapaklarında çıkan sivilce, arpacık. **شِیَاع** *şâire* A. a. iz, belirti, nişan; özellikle hac sırasında yerine getirilmesi gerekli iş ve ibadetlerin gerçekleştirildiği yerler. **شِیَاع** *şagâl*, **شِیَاع** *şagâl* A. a. (T. k. dili: **چاقال** *çakal*) tilkiden küçük bir yaban hayvanı. **شِیَاع** *şuğl* A. a. iş, iş gücü. **شِیَاع** *şegâf* A. a. aşırı sevgi, çok güçlü gönül bağı. **شِیَاع** *şifâ'*, **شِیَاع** *şifâ* A. a. hastalıktan kurtulma, iyileşme, sağlığına kavuşma, sağalma. **شِیَاع** *şifâ-yâb* F. s. iyileşmiş, sağlığına kavuşmuş (kimse). **شِیَاع** *şifâ nâ-pezir* F. a. tedavisi mümkün olmayan hastalık. **شِیَاع** *şefâat* A. a. 1 bir suçlunun bağışlanmasını dileme, 2 bir şeye gerek duyan kimse için yardım isteme. **شِیَاع** *şeffâf* A. s. cam ve billur gibi, ışığı geçirdiğinden bir yanından bakıldığında öte yanı görülen cisim. **شِیَاع** *şifâh* A. ç. a. dudaklar; *bk.* **شفه** *şefeh*. **شِیَاع** *şifâhen* A. z. ağızdan, dille, söyleyerek. **شِیَاع** *şifâhi* A. s. sözlü, sözle/dille olan/yapılan. **شِیَاع** *şifâhiyyât* A. ç. a. sözlü anlatımlar. **شِیَاع** *şeftâlû* F. a. (T. h. dili: **شفتلی** *şefte-li*) 1 bilinen tatlı, sulu ve güzel kokulu meyve, 2 öpücük. **شِیَاع** *şüfeâ'*, **شِیَاع** *şüfeâ* A. ç. a. şefaathçiler; *bk.* **شفیع** *şefî'*.

شفق şefak A. a. 1 güneş batıktan sonra ufukta beliren kızılık, 2 güneş doğmadan önce ufukta beliren aydınlık.
شفقت şefkat A. a. acıyarak esirgeme, acıyarak esirgeyip sevmek. [Arapça sözlerde şefakat ve şefaka olarak okunur: *dârü's-şefaka*.]
شفقون şefak-gün F. s. şafak renkli (nesne).
شفه şefe A. a. dudak: *bintü's-şefe* "dudagın kıızı, yani: söz".
شفوات şefevât A. ç. a. dudaklar; bk. **شفه şefe**.
شفوی şefevî A. s. dudağa ait, dudakla ilgili, dudakla ilgisi ve ilintisi olan: *hurûf-i şefevîyye* "dudak ünsüzleri".
شفیع şefî A. s. şefaathçi, bir suçlu için bağışlanma dileyen (kimse).-**شفیع روز جزا**-
şefî-i rûz-i cezâ F. a. ahirette günahkâr kullar için Hak'tan bağışlanma dileycek olan Hz. Peygamber.
شفیق şefik A. s. 1 acıyıp esirgeyici (kimse), 2 gözcü, gözetip kollayıcı (kimse).
شق şak(k) A. a. 1 yarma, yırtma, 2 yarık, çatlak.-**شق şakk-ı şefe** F. a. dudak açma, yani: konuşma. [Daha çok olumsuz anlamda kullanılır.]
شق şık(k) A. a. 1 ikiye ayrılmış bir nesnenin iki parçasından biri, 2 bir konunun iki yönünden biri.
شقاء şekâ', **شقا şekâ** A. a. uğursuzluk, kötü yaradılışlılık.
شقا şikâk A. a. bozuşma: *nifâk u şikâk* "anlaşmazlık ve bozuşma".
شقاو şekâvet, **şakâvet** A. a. haydutluk, kanun tanımazlık.
شقایق şekâyık, **şakâyık** A. a. parlak, büyücek yapraklı kırmızı ve pembe renkli bir çiçek. ["Şakâyık-ı nu'mâniyye" de denir. Ağaç şakayığı ve yer şakayığı olmak üzere iki türü vardır. Yer şakayığı yumru köklüdür.]-**şekâyık gülü** iri parlak yapraklı bir gül çeşidi.

شقایق şakırrâk A. a. yeşil, kırmızı ve beyaz renkli tüylerle nakış nakış bezekli bir kuş.
شقوق şükûk A. ç. a. yarıklar, çatlaklar; bk. **شق şak(k)**.
شقه şukka A. a. 1 parça, 2 bayrak, sancak, 3 mektup.
شقی şakî A. s. uğursuz, her türlü kötülüğü işleyen; kanun, kural, töre tanımaz (kimse). a. yol kesici; ıssız yerlerde, dağ başlarında soygun yapan kimse, haydut.
شقیق şakik A. a. 1 ortadan yarılmış bir nesnenin iki parçasından her biri, 2 öz erkek kardeş.
شقیقه şakika A. a. 1 tıp yarım baş ağrısı, 2 öz kız kardeş.
شقین şikkayn A. ç. a. bir konunun iki yönü.
شك şek(k) A. a. bir şeyin/sözün varlığı yokluğu, doğruluğu yanlışlığı, gerçekliği yalanlığı arasında duyulan kararsızlık, şüphe; **شكك** *şakk* yakın.
شكات şükât A. ç. a. şikâyetçiler; bk. **شاكی şakî**.
شكار şikâr F. a. av.
شكار şikâr F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) avlayıcı, avlayan: *dilşikâr* "gönül avlayıcı".
شكارگاه şikârgâh F. a. avlak, av yeri, avlanacak yer.
شکاری şikâri F. s. 1 avla ilgili, av için olan, avda kullanılan: *seg-i şikâri* "av köpeği", 2 elde etmeye, edinmeye değer (nesne). a. avcı.
شكاف şikâf F. a. yırtık, yarık.
شكاف şikâf F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yarıcı, yırtıcı: *mûşikâf* "kal yarıcı, yani: titiz, çok dikkatli, kılı kırk yaran".
شكافه şikâfe F. a. mızrap, kimi telli/kirişli sazları çalarken parmağa takılan gereç.
شكايت şikâyet A. a. (bir kimse) hoşlanmadığı/ağırlına giden/kendisine sıkıntı

ve acı veren bir şeyi davranışlarıyla anlatma/sözle bildirme; yakınma.
شكر şeker, şekker F. a. kimi bitkilerin sap ve köklerinden çıkarılan öz suyun kristal hâle getirilmesiyle elde edilen tatlı madde.
شكر şükr A. a. (T. k. dili: **şükür**) görülen iyiliğe karşılık olmak üzere düzülen övgü.
شكر آب şeker-âb F. a. şeker ile su; *mec.* iki dost arasındaki küçük kırgınlık, dargınlık, soğukluk.
شكران şükrân A. a. *yuk. m. bk.*
شكرانه şükrâne F. a. görülen iyiliğe karşılık olmak üzere yapılan iş/sergilenen davranış.
شكرخند şeker-hand, شکرخنده şeker-hande F. a. tatlı gülüş, hafifçe gülme, tebesüm.
شكر خواب şeker-hâb F. a. keyif uykusu, şekerleme, kestirme.
شكر ريز şeker-riz A. s. 1 şeker saçıcı, yani: hoşla gidecek anlamlı ve güzel söz söyleyici (kimse), 2 sevinç gözyaşı.
شكر گذار şükr-güzâr F. s. şükür eden, iyilik gördüğüne övgü düzen (kimse).
شكر گفتار şeker-güftâr F. s. tatlı sözlü (kimse).
شكست şikest F. s. kırılmış, kırık: *dil-şikest* "gönül kırılmış". a. 1 kırılma, 2 kırma.-**şikest etmek** kırmak.-**şikest olmak** kırılmak.
شكسته şikeste F. s. kırılmış, kırık: *hâtır-ı şikeste* "kırık gönül".
شكسته بال şikeste-bâl F. s. kanadı kırılmış, yani: çaresiz, umudunu yitirmiş, canı sıkın (kimse).
شكسته دل şikeste-dil F. s. gönül kırılmış, incinmiş (kimse).
شكسته زبان şikeste-zebân F. s. kırık dilli, yani: peltek konuşan (kimse).
شكفته şükûfte F. s. açılmış (gül/çiçek).
شكل şekl A. a. (T. k. dili: **şekil**) 1 biçim, kılık, resim, 2 (mantıkta) bir kıyasın

düzenlenme biçimi, 3 *mat.* bir/birkaç sınırla sınırlanmış biçim.
شکم şikem A. a. 1 karın, 2 mide.
شکم بنده şikem-bende F. s. obur, doymak bilmez (kimse).
شکمبه şikembe F. a. (T. k. dili: **اشکمبه** *işkembe*) 1 karın, 2 mide, 3 T. hayvan midesi, 4 T. hayvan midesinden yapılan çorba.
شکم پرست şikem-perest F. s. boğazına düşün, yemek yemeyi çok seven (kimse).
شکم پروز şikem-perver F. s. *yuk. m. bk.*
شکن şiken F. a. büküm, kıvrım.
شکن şiken F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) kırıcı, parçalayıcı: *saf-şiken* "saf parçalayıcı, yani: yiğit, savaş eri".
شکنج şikenc F. a. kıvrım, büküm: *ş-i turre* "alın saçı kıvrımı".
شکور şekûr A. s. verdiği azıklar, yaptığı iyilikler ve bağışlar için Yüce Tanrı'yı sürekli öven.
شکوفه şükûfe F. a. çiçek.
شکوک şükûk A. ç. a. kararsızlıklar; bk. **شك şek(k)**.
شکوه şekve, شکوی şekvâ A. a. (-i) beğenmediğini dili getirme, (-den) hoşlanmadığını gösterme.
شکوه şükûh F. a. göz kamaştırıcı büyüklük, ürküntü verici görünüş, gösteriş, görkem.
شکيب şikib F. a. (T. k. dili: **şekib**) sabır.-**şekib etmek** sabretmek.
شکيبا şikibâ, شکيبه şikibende F. s. sabredici, sabır gösterici (kimse).
شکيمه şekime A. a. 1 dik başlı, gem tutmaz atın ağzına geçirilen gem, 2 ayak direme, direnme, kolay teslim olmama.
شالوار şelvâr F. a. (T. k. dili: **شالوار** *şalvar*) ağı bol, uçkurlu üst donu.
شم şem(m) A. a. koklama.
شمائل şemâil A. ç. a. 1 huylar, yaradılış özellikleri, 2 biçimler, kalıklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

شام *šemâim* A. ç. a. hoş kokulu şeyler; bk. *شيمه* *šemime*.
شامت *šemâtet* A. a. iki dargın/düşman kimseden birinin başına gelen güç ve sıkıntı verici durumdan ötürü öbürünün sevinç gösterisinde bulunması.
شامة *šemâte* A. a. (T. k. dili: *şamata*) gürültü, patırtı, yaygara.
شمار *şümâr* F. a. 1 sayı, 2 (-i) sayma, (-i) hesaplama.
شمار *şümâr* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) sayıcı, sayan: *ahterşümâr*, *encüm-şümâr* "yıldız sayıcı", *hat-ve-şümâr* "adım sayıcı".
شمارنده *şümârende* F. s. sayan: *şümârende-i eyyâm* "günleri sayan".
شماس *šemmas* A. s. başının ortası tıraşlı bir cins papaz, diyakos.
شمال *şimâl* A. a. 1 sol; *zıddı*: *يمين* *yemîn*, 2 kuzey.
شمالی *şimâli* A. s. kuzeye ait, kuzey yönünde bulunan; (yel için) kuzeyden esen/gelen.
شمامه *šemâme* A. a. (T. k. dili: *şamama*) 1 kabuğu kırmızı, turuncu, yeşil, sarı karışık renkli, dilimli, kavuna benzer, çok güzel kokulu bir tür meyve, 2 T. güzel kokulu bir tür küçük kavun.
شمرده *şümürde* F. s. sayılmış.
شمس *šems* A. a. güneş.
شمسه *šemse* A. a. 1 güneş biçiminde işleme, 2 güneş biçiminde madenî süs eşyası.
شمسيه *šemsiiye* A. a. 1 güneş ışınlarından korunmak için baş üzerinde tutulan saplı siperlik. [Üzerine su geçirmez kumaş geçirilmiş olanı daha çok yağmurdan korunmak amacıyla kullanılır.] 2 (dişil) dilb. Arapça'da belirlilik takısı olan 'l'den sonra gelen bir öbek harf. [Bu harflerin önünde takının 'l' seslendirilmez: الشمس *eş-šems*, النجوم *en-nücûm* gibi. ش harfinin de içinde

bulunduğu bu harflere *hurûf-u šem-siyye* "güneş harfleri" denir, şunlardır: ن ظ ط ض ص ش س ز د ذ ث ت ب. Ön sesi bu harflerden biri olan bir kelimeye 'l' katıldığında harf şeddeli, yani ikiz okunur: *kable't-târih* "tarih öncesi", *ba'de'zzeval* "güneş battıktan sonra" gibi.]
شمشاد *šimšâd* F. a. şimşir ağacı.
شمشير *šemşir* F. a. (T. k. dili: *şimşir*) kılıç.
شمع *šem* A. a. 1 ışık kaynağı olarak kullanılan fitilli mum, 2 balmumu.
شمعدان *šem'dân* F. a. (T. k. dili: *şamdan*) mumluk, mum altlığı.
شمعه *šem'a* A. a. balmumuna bulaştırılmış/bal mumu ile kaplanmış fitil. [Kırmızı renkli mühür mumunu eritmek için kullanılırdı.]
شمه *šemle* A. a. Arapların kullandıkları bir tür başlık.
شمس *şümûs* A. ç. a. güneşler; bk. *شمس* *šems*.
شمع *şümû* A. ç. a. mumlar; bk. *شمع* *šem*.
شمول *şümûl* A. a. (manevî yönden) (-i) içine alma, (-i) kaplama, (-i) hüküm altına alma, (ile) ilgili bulunma.
شمه *šemme* A. a. 1 bir kez koklama, 2 T. kokumluk, yani: pek az/pek küçük şey, kırıntı: *ş-i hakikat* "gerçeğin kırıntısı".
شمیم *šemim* A. a. güzel koku.
شميمه *šemime* A. a. güzel kokulu şey.
شن *šen* T. s. neşeli, sevinçli, keyifli (kimse).
شنا *šinâ*, **شناه** *šinâh* F. a. suda yüzücü.
شناس *šinâs* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bilen, tanıyan: *sûhan-šinâs* "söz bilen, sözü iyi, yerinde ve güzel kullanmasını bilen".
شناعت *šenâat* A. a. kötülük, çirkinlik; yakışsız, kötü ve çirkin işler işleme: *irtikâb-ı šenâat* "kötü iş işleme".
شناور *šinâver* F. a. suda yüzücü, suda yüzen (kimse).

شناه *šinâh* F. a. suda yüzme.
شنای *šenây* A. ç. a. yakışsız, kötü ve çirkin işler; bk. *شنيه* *šenîa*.
شنبه *šenbih*, **şenbe** F. a. 1 gün: *penc-şenbe* (T. k. dili: *perşembe*) beşinci gün, 2 cumartesi.
شیند *šinid* F. a. işitme: *güft ü šinid* "söyleme ve işitme".
شینده *šinide* F. s. işitilmiş: *nâ-šinide* "işitilmemiş".
شیع *šenî* A. s. yakışsız, çirkin, kötü (iş/söz/davranış).
شنيه *šenîa* A. a. yakışsız, kötü ve çirkin iş.
شواب *ševâib* A. ç. a. lekeler, izler; bk. *شائبه* *šâibe*.
شوارب *ševârib* A. ç. a. bıyıklar; bk. *شارب* *šârib*.
شوارع *ševâri* A. ç. a. geniş yollar, cadde-ler; bk. *شارع* *šâria*.
شوارق *ševârik* A. ç. a. aydınlıklar; bk. *شارقه* *šârika*.
شواط *šüvâz* A. a. ateş yalını, dumansız alev.
شواعل *ševâl* A. ç. a. yalınlar, alevler; bk. *شاعله* *šâile*.
شواغل *ševâğl* A. ç. a. işler güçler; bk. *شاغله* *šâğile*.
شوال *ševvâl* A. a. ay takviminin onuncusu, ramazandan sonraki ay, bayram ayı.
شوامخ *ševâmıh* A. ç. a. yüksek yerler/dağlar; bk. *شامخه* *šâmıha*.
شوامل *ševâmil* A. ç. a. kaplayıcı/kapsayıcı şeyler; bk. *شامل* *šâmil*.
شواهد *ševâhid* A. ç. a. 1 bir davayı/iddiayı ispat etmek için gösterilen örnekler, dayanılan dayanaklar, ileri sürülen deliller, 2 gösterici yollar/izler/belirtiler; bk. *شاهد* *šâhid*.
شواہق *ševâhık* A. ç. a. tepeler, yüksek ve üst noktalar; bk. *شاهقه* *šâhika*.
شواہق *ševâhık* A. ç. a. yüksek yapılar, dağlar vb.; bk. *شاهق* *šâhık*.

شوخ *šûh* F. s. şen, neşeli, konuşkan, şakacı, sıcak kanlı, senli benli, teklifsiz (güzel/kimse).
شور *šûr* F. s. (Farsça yapılı birleşik sıfatlarda) yıkayıcı/yıkayan (kimse): *câme-šûr* "çamaşır yıkayan (kimse)".
شور *šûr* F. s. 1 tuzlu, 2 uğursuz. a. 1 tuzluluk, 2 toprağı tuzlu çorak yer, 3 pas, kir pas, 4 kargaşa, karışıklık, kavga gürültü, 5 çağlıtı, şarlıtı: *šûr-i deryâ* "deniz çağlıtı".
شور *šûr* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) karıştırıcı.
شوراء *šûrâ*, **شورا** *šûrâ* A. a. görüşme yeri, dernek, meclis.
شورابه *šûr-âbe* F. a. 1 tuzlu/acı su, 2 göz-yaşı.
شور افکن *šûr-efgen* F. s. kargaşa yaratıcı, ortalık karıştırıcı (kimse).
شور انگیز *šûr-engiz* F. s. kavga çıkarıcı.
شورش *šûriş* F. a. karışıklık, kargaşa, kavga, kötü amaçlı gösteri.
شوره *šûre* F. s. ekime elverişsiz tuzlu toprak, çorak yer.
شوره زار *šûrezâr* F. a. çorak yer, çoraklık.
شورئ *šûrâ* A. a. danışma kurulu, müzakere yeri/topluluğu.
شوریده *šûride* F. s. karışmış, karmakarış olmuş: *dil-i šûride* "karmakarış olmuş gönül", *akli šûride* "karışmış akıl".
شوط *šavt* A. a. (hac sırasında) Hacer-i Esved'den başlayıp gereklerini yerine getirerek dolanıp yine Hacer-i Esved'e varma biçimindeki tavaf.
شوق *ševk* A. a. 1 istek, eğilim, heves: *fart-ı ševk* "aşırı eğilim", 2 keyif, neşe.
شوڪ *ševk* A. a. diken.
شوڪستان *ševkistân* F. a. dikenlik.
شوكت *ševket* A. a. 1 (kılıç, hançer vb. için) keskinlik, 2 büyüklük, güçlülük, korku verici görünüş, göz alıcılık. Padişaha özgü nitelikler olarak kullanılmıştır.

شوم *šûm* F. s. (T. k. dili: *šom*) uğursuz: *tâli-i šûm* "uğursuz baht".

شهر *ševher* F. a. kadına göre erkek eş, koca.

شون *šûn* A. ç. a. işler, oluşlar, hâller; bk. *šan* *še'n*.

¹ شوی *šûy* F. a. yıkama. [Tek başına kullanılmaz, aynı anlamdaki *šüst* ile kurulmuş bağlam öbeğinde görülür: *šüst ü šû/šûy*.]

² شوی *šûy* F. a. (kadına göre) erkek eş, koca: *zen ü šûy* "karı koca".

³ شوی *šûy* F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yıkayıcı, yıkayan: *câmešûy* "çamaşır yıkayıcı".

شه *šeh* F. a. hükümdar, bk. شاه *šâh*. [Birçok birleşik isimde, *šâh* gibi, hükümdar niteliği olmak üzere "büyük, ulu, iri; değerli, gösterişli" gibi anlamlarda kullanılmıştır.]

شهاب *šihâb* A. a. geceleri atmosfere girdiğinde hızla giden ışıklı bir cisim olarak görülen göktaşı. -شهاب ثاقب *šihâb-ı sâkub* F. a. delici göktaşı.

شهادت *šehâdet* A. a. 1 tanıklık etme; tanıklık, 2 şehitlik, 3 görünen varlar, varlıklar dünyası: *âlem-i šehâdet* "varlar/varlıklar dünyası".

شهامت *šehâmet* A. a. 1 cesaret ve yiğitçe atılganlıkla birlikte keskin zekâ ve çabuk kavrama, 2 etkili önderlik, olan biteni değerlendirip gereğini hemen yapma.

شهب *šühüb* A. ç. a. bir ateş parçası gibi atmosfere giren gök cisimleri, kayan yıldızlar; bk. شهاب *šihâb*.

شهباء *šehbâ*, شهباء *šehbâ* A. s. (dişil) 1 kül renkli, kül rengine yakın kırıl renkte: *bağle-i šehbâ* "kırıl diş katır", 2 Halep şehrini vasıflayan nitelik. Uzakdan akçıl görüldüğünden bu vasıfla nitelendirilmiştir: *Halebü's-šehbâ*.

شهاب *šeh-bâz* F. a. bk. شاهزاد *šâh-bâz*.

شهاب *šeh-bâl* F. a. bk. شاهبال *šâhbâl*.

شه بخت *šeh-beyt* F. a. ed. bir manzume-nin en güzel beyti.

شهد *šehd* F. a. bal.

شهداب *šehd-âb*, شهدابه *šehd-âbe* F. a. bal şerbeti.

شهدانه *šeh-dâne* F. a. شاهدانه *šâh-dâne*.

شهدکام *šehd-kâm* F. s. ağız tatlanmış, damagina tat bulaşmış (kimse).

شهداء *šühedâ*, شهدا *šühedâ* A. ç. a. şehitler; bk. شهيد *šehid*.

¹ شهر *šehr* A. a. ay.

² شهر *šehr* F. a. (T. k. dili: şehir, h. dili: şar) büyük yerleşim yeri.

شهره *šeh-râh* F. a. bk. شاهراه *šâh-râh*.

شه بندر *šeh-bender* F. a. bk. شاهبندر *šâh-bender*.

شهر *šeh-per* F. a. bk. شاهپر *šâh-per*.

شهرت *šöhret* A. a. 1 ün kazanma, ünlenme, adı yürüme, adlı sanlı olma, 2 ün, san.

شهرتگیر *šöhret-gir* F. s. ünü yayılmış, ün kazanmış, ünlü (kimse).

شهرستان *šehristân* F. a. büyük ve bayındır ülke, bakımlı ve şenlikli diyar.

شهرک *šeh-reg* F. a. şah damar; bk. شاهرگ *šâh-reg*.

شهرود *šeh-rûd* F. a. büyük ırmak.

شهره *šühre* A. s. (T. k. dili: şöhre) ünlü, adı duyulmuş, ünü yayılmış (kimse).

شهره-ی آفاق *šühre-i âfâk* F. s. ünü ufukları tutmuş, adı her yanda duyulmuş (kimse)".

¹ شهری *šehri* A. a. bir ay için olan miktar, aylık.

² شهری *šehri* F. s. şehirli, şehirde oturan (kimse).

شهریار *šehriyâr* F. a. (T. k. dili: şehriyâr) büyük hükümdar. -هفت اقلیم *šehriyâr-i heft iklim* F. a. yedi ülkenin hükümdarı, yani: güneş.

شهلاء *šehlâ*, شهلا *šehlâ* A. s. (dişil) 1 ala gözlü kadın, 2 T. tatlı şaşı, yarı şaşı bakan (göz): *çeşm-i šehlâ* "yarı şaşı göz".

شهناز *šehnâz* F. a. Türk musikisinde bir makam adı.

شهنشاه *šehinšâh*, شهنشه *šehinšeh* F. a. bk. شاهنشاه *šâhinšâh*.

شهنشین *šeh-nişin* F. a. bk. شاهنشین *šâh-nişin*.

شهور *šehvâr* F. a. bk. شاهوار *šâhvâr*.

شهوای *šehvâni* A. s. 1 bedeni zevklerle ilgili (eğilim, düşünce vb.), 2 bedeni zevklere düşkün (kimse).

شهوت *šehvet* A. a. 1 (bir şeye karşı duyulan) aşırı sevgi, düşkünlük, 2 nefsin bedeni zevklere olan aşırı düşkünlüğü, azgınlık.

بست شهوت *šehvet-perest* F. s. nefsin eğilim ve istekleri peşinde koşan, bedeni zevklerden başka bir şey düşünmeyen kimse.

¹ شهود *šühûd* A. a. 1 göze görünme, belirme, varlık bulma, meydana gelme: *âlem-i šühûd* "gözle görünme dünyası, varlıklar âlemi", 2 görme.

² شهود *šühûd* A. ç. a. tanıklar, tanıklık edenler; bk. شاهد *šâhid*.

شهور *šühûr* A. ç. a. aylar; bk. شهر *šehr*.

شهی *šehi* A. s. 1 isteklendirici, istek ve eğilim artırıcı (şey), 2 yeme isteğini artırıcı, iştah açıcı (şey): *et'im-e-i şehiyye* "iştah açıcı yiyecekler".

شهید *šehid* A. s. Allah yolunda, Yüce Tanrı'nın çizdiği yolda, hak uğrunda, hakkı savunmak için ölen kimse.

شهر *šehir* A. s. ünlü, ün kazanmış/yapmış: *šehr-i šehir* "ün kazanmış şehir".

شهیکی *šehik* A. a. soluğu içeri çekerek ses çıkarma: *ş.-ı himâr* "eşeğin anırtırken soluğunu çekerek ses çıkarması".

شهم *šehim* A. s. cesaretli, atak, aynı zamanda da çabuk kavrayışlı ve üstün zekâlı olan (kimse).

شیء *šey*, شیء *šey* A. a. nesne.

شیاطین *šeyâtin* A. ç. a. şeytanlar; bk. شیطان *šeytân*.

شيب *šeyb* A. a. kocama, yaşlanma, saç sakal ağarma.

شيخ *šeyh* A. a. 1 yaşlı, kocamış, ihtiyar kimse: *šeyhu'l-harem* "haremin yaşlısı", 2 bir kabilenin/topluluğun başı; baş, önder, reis, 3 tas. taliplere/isteklilere tarikat edep erkânını, yol yordamını öğreten, kılavuzluk eden kimse; yol ışığı, mürşit, 4 tas. olgunlukta doruğa erişmiş, sırlar dünyasına yol bulmuş kimse; ergin insan, Hak dostu, veli. -شيخ الاكبر *šeyhu'l-ekber* F. a. en büyük şeyh, yani: Muhiddin Arabi.

شيخوخه *šeyhûhat* A. a. yaşlılık, kocamışlık.

شيخین *šeyhayn* iki şeyh, yani: Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer.

شیدا *šeydâ* F. s. çılgın, deli.

¹ شیر *šir* F. a. aslan. -شیر زیان *šir-i ziyân*, شیر *šir-i gurân*, شیر غریب *šir-i gurrin* F. a. kükremit/kükreyerek saldıran kızgın aslan.

² شیر *šir* F. a. süt: *ş.-i mâder* "ana sütü".

شیرخوار *šir-hâr*, شیرخواره *šir-hâre* F. a. süt emen çocuk, süt bebeği.

شیرازه *širâze* F. a. 1 kitap yapraklarını düzgün biçimde tutan ve cilde bağlayan uzun örme şerit, 2 mec. (-i) sağlayıcı şey: *širâze-i intizâm* "düzen sağlayıcı şey".

شیرازه بند *širâze-bend* F. s. 1 şirazelenmiş, şirazesi konmuş (kitap), 2 mec. düzenlenmiş, düzene konmuş (iş).

شیرانه *širâne* F. z. aslanca, aslancasına.

شیر پنجه *šir-pençe* F. a. aslan pençesi, yani: ölüme yol açan iltihaplı bir kan çıbanı, kızıl yara.

شیردان *širdân* F. a. (T. k. dili: شیردن *širden*) geniş getiren hayvanların dört bölümlü midelerinde besinin bir kez daha sindirildiği dördüncü bölüm.

شیردل *šir-dil* F. s. aslan yürekli, korkusuz, gözü pek, yiğit (kimse).

شير *şir-gir* F. s. yarı sarhoş, çakırkeyif (kimse).

شير مرد *şir-merd* F. s. yürekli, korkusuz, atak, cesur.

شير *şire* F. a. (T. k. dili: شيرا *şıra*) ekşime-miş üzüm suyu.

شيرين *şirin* F. s. tatlı.

شيرين ادا *şirin-edâ* F. s. hoş tavırlı (kimse/ güzel/sevgili).

شيرين زبان *şirin-zebân* F. s. tatlı dilli (kimse/güzel/sevgili).

شيرين کار *şirin-kâr* F. s. iyi davranan, gönül yapan (güzel/sevgili).

شيرين کام *şirin-kâm* F. s. tadı damakta kalmış, yani çok lezzetli (yiyecek/davreniş vb.).

شير *şise* F. a. 1 her türlü cam kap, 2 ağzı dar, boğazlı cam kap.

شيطان *Şeytân* A. a. 1 asıl adı Azâzil olan, meleklerle hocalık etmiş büyük bir melekken Yüce Tanrı'nın Hz. Adem'e secde etmesi buyruğunu yerine getirmediği için Hakk'ın rahmetinden kovulup sürülmüş melek, 2 insanı azgınlığa ve kötü yola sürükleyen kibirli ve inatçı yalın varlık/kimse, 3 T. zeki, kurnaz olup insanı kandırmaya çalışan kimse.

شيطاني *şeytânî* A. s. şeytana yaraşır, şeytanca.

شيطانيت *şeytanet* A. a. 1 şeytanlık, şeytana özgü hâl, 2 T. insanda beğeni duygusu uyandıran zekâ fazlalığı, ince düşünme özelliği, 3 T. insanda tiksinti duygusu uyandıran düzenbazlık, şirretlik, bozgunculuk.

شير *şia* A. a. 1 (birinin gücüne dayanak olan) yandaşlar, yol arkadaşları, yol-

daşlar, yardımcıları, adamlar, 2 Hz. Ali ile onun soyundan gelenlere gönül verip bağlananlar ve onların yolu.

شير *Şii* F. a. Şia yolunu benimsemiş kimse.

شير *şiftegi* F. a. aşktan/kederden ne yaptığını bilmeyecek duruma düşmüş-lük hâli.

شير *şifte* F. s. kendini iyice dağıtmış, aşırı sevgiyle/üzüntüyle ne yaptığını bilmez duruma gelmiş (kimse), çılgın. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: ş.-dil "yüreği paramparça olmuş", ş.-hâl "hâli perişan, darmadağın olmuş, perişan duruma düşmüş".

شير *şiyem* A. ç. a. iyi huylar, iyi tabiatlar, iyi yaradılış özellikleri; bk. شيمه *şime*.

شير *şime* A. a. iyi huy, iyi yaradılış özelliği, iyi tabiat.

شين *şeyn* A. a. kusur, leke, ayıp.

شين *şin* A. a. ش harfinin adı.

شير *şihe* F. a. at kişnemesi.

شير *şüyüh* A. ç. a. yaşlılar; topluluk önderleri; bk. شيخ *şeyh*.

شير *şüyü* A. a. (bir konu/bir durum) herkesçe duyulma, (bir haber, bir bilgi) yayılma, herkesçe bilinir duruma gelme.

شير *şiven* F. a. (bir sıkıntı, bir darlık, bir acı yüzünden) ağlayarak bağırıp çağırma, matem.

شير *şive* F. a. 1 güzellerin çekici ve gönül avlayıcı duruş, tutum ve davranışları, eda, naz, 2 yol yordam, biçim, tarz, üslup.

شير *şive-kâr* F. s. şiveli, edalı (güzel).

شير *şive-bâz*, **شير** *şiveger* F. s. güzel, çekici ve kışkırtıcı davranışlarla gönül avlayan (güzel).

ص S

ص Osmanlı Türkçesi alfabesinin on yedinci harfi. Harfin gövdesi ض ile aynı olduğundan "noktasız" anlamında "mühmele" ile vasıflanır: *sâd-ı mühmele*. Ebced hesabında sayı değeri 90'dır. Evrak ve mektuplardaki tarihlerde *sa-fer* ayının kısaltmasıdır.

صابي *sâbii* A. s. yıldızlara tapan (kimse).

صابر *sâbir* A. s. sabırlı (kimse).

صابون *sâbûn* A. a. suyla kullanıldığında pisliği, kiri gideren nesne.

صابوني *sâbûnî* F. a. sabun yapan ve satan kimse.

صابونية *sâbûniyye* T. a. bir tür nişasta helvası.

صاحب *sâhib* A. a. 1 (-i) elinde bulunduran, (bir malı/mülkü) dilediği gibi kullanma hakkı bulunan kimse, iye: *sâhibü'd-dâr* "ev sahibi". Farsça ad takımlarında katkı alan durumunda bulunduğu takdirde kurucu (-i) sesi düşer, birleşik bir yapı ortaya çıkar: s.-hâne "ev sahibi", 2 bir özelliği olan, bir niteliği taşıyan kimse: *sâhib-firâset* "çabuk kavrayış özelliği olan kimse", 3 sohbet edici kimse.

صاحب قرآن *sâhib-kırân* F. a. uğuru sayesinde büyük güç elde etmiş olan şanlı hükümdar.

صاحب قرآن *sâhib-kırânî* F. a. büyük ve şanlı hükümdar olma durum ve niteliği.

صاحبه *sâhibe* A. a. (bir köleyi/taşınmazı vb.) elinde bulunduran kadın.

صاد *sâd* A. a. ص harfinin adı.

صادر *sâdir* A. s. çıkan, ortaya konulan (buyruk, söz vb.).

صادق *sâdık* A. s. 1 doğru, yalan olmayan, gerçek: *kavl-i sâdık* "doğru söz", 2 güvenilir, yürekte bağlı (kimse): *sâdık kul*. -*صادق القول* *sâdiku'l-kavl* A. s. doğru sözlü (kimse).

صارف *sârif* A. s. 1 elden çıkarıcı, harcıyıcı (kimse), 2 değiştirici, başka bir duruma koyucu (nesne/madde).

صارم *sârim* A. a. keskin (kılıç).

صاع *sâ'* A. a. bir tahıl ölççeği, bin dirhemlik kap.

صاعد *sâid* A. s. yükselen, göğe çıkan (duman vb.).

صاعقه *sâika* A. a. yıldırım.

صاعقه تأثير *sâika-te'sir* F. s. (ilaç vb. için) etkisi yıldırım gibi çabuk, birden etki yaratan.

صافي *sâf*, **صافي** *sâfi* A. s. 1 duru, katışıksız, saf, tortusuz (nesne), 2 lekesiz, arı, tertemiz: *kalbi sâf* "tertemiz yürek".

صالح *sâlih* A. s. 1 dinin buyruklarına sıkı sıkıya bağlı, iyi işler yapıp kötü işlerden titizlikle sakınan (kimse), 2 uygun, elverişli (durum/iş).

صالحات *sâlihât* A. ç. a. Yüce Tanrı'nın buyruklarına uygun iyi işler yapan Müslüman kadınlar; bk. **صاحبه** *sâliha*.

صامت *sâmit* A. s. suskun, susmuş, konuşmayan (kimse).

صانع *sâni* A. s. 1 (-i) meydana getirici, yapıcı, 2 yoktan var edici, yaratıcı Yüce Tanrı.

صاهور *sâhûr* A. a. yer yuvarlağının aya düşen ve tutulmaya yol açan gölgesi.

صائب *sâib* A. s. 1 yanılmayan, yanılmaz: *re'y-i sâib* "yanılmaz görüş", 2 hedefe varan, hedefi bulan (ok): *sehm-i sâib* "hedefi bulan ok".

صائل *sâil* A. s. saldırgan, saldıran, saldırgan (kimse/asker): *def-i sâil* "saldırganı geri püskürtme".

صائم *sâim* A. s. oruçlu (kimse).

صب *sab(b)* A. a. (suyu/sıvıyı) dökme, boşaltma.

صبا *sabâ* A. a. kuzeydoğu yönünden hafifçe esen iç açıcı serin yel.

صبا رفتار *sabâ-reftâr* F. s. sabâ yeli gibi hafif gidişli (at).

صباہت *sabâbet* A. a. aşka düşme/tutulma.

صبح *sabâh* A. a. 1 günün başlangıcı, 2 güneşin doğuşundan öğleye kadar olan zaman, kuşluk vakti.

صباحگاه *sabâhgâh* F. a. sabah vakti.

صباحت *sabâhat* A. a. güzellik. Çoklukla yüz güzelliği için kullanılır: *sabâhat-i veh* "yüz güzelliği".

صبار *sabbâr* A. s. 1 çok sabırlı (kimse), 2 "sarı sabır" denilen, ilaç olarak kullanılan bir tür zamkın en iyisi/değerlisi.

صباغ *sabbâğ* A. a. 1 boyama işi yapan kimse, boyacı, 2 deriye renk veren madde.

صباغ *sibâğ*, صبغ *sibğ*, صیغه *sibğa* A. a. 1 boya, 2 yaradılış, huy, tabiat, cibillet.

صباوت *sabâvet* A. a. bebeklik, çocukluk.

صبايا *sabâyâ* A. ç. a. küçük kız çocukları; bk. صبيہ *sabiyye*.

صب *sabeb* A. a. çukur yer.

صبح *subh* A. a. sabah. صبح کاذب *subh-u kâzib* F. a. yalancı sabah, yani: güneş

daha doğmadan ortalığa yayılan ilk aydınlık. -*subh-u sâdik* صبح صادق güneşin ufukta görünmesiyle birlikte ortalığa yayılan gerçek aydınlık. -*subh-u şeker-hand* صبح شکر خند hafifçe gülümseyen, tebessüm eden sabah (sabahın ilk aydınlığını, yani karanlığın aralanıp aydınlığın belirmesini anlatan bir benzetme olarak).

صبحگاه *subhgâh* F. a. sabah vakti.

صبر *sabr* A. a. (T. k. dili: *sabır*) "sarı sabır" denilen, ilaç yapmakta kullanılan bir tür zamk.

صبر *sıbr* A. a. ak bulut.

صبر *sabr* A. a. başa gelen dayanılması güç bir yıkım/acı karşısında çırpınıp dövünmeden, ağlayıp sızlamadan, ne yapacağını bilmez duruma düşmeden soğuk kanlılığını koruma, içini serin tutma, dayanma, katlanma; *zıddı: جزع* *ceza*.

صبغ *sabğ* A. a. (-i) boyama.

صبح *sabuh* A. a. sabahleyin içilen şarap.

صبور *sabûr* A. a. 1 başa gelen katlanılması güç yıkım ve acıya ağlayıp sızlamadan, soğuk kanlılığını bozmadan katlanan kimse, 2 günah işleyen kullarının cezasını vermekte acele etmeyip sonsuz merhameti ile bağışlayan ve erteleyen Yüce Tanrı.

صبي *sabi* A. a. küçük erkek çocuk, oğlan-cık.

صبيان *sibyân* A. ç. a. küçük yaşta çocuklar; bk. صبي *sabi*.

صبيح *sabih* A. s. güzel (çocuk/yüz).

صبيہ *sabiyye* A. a. küçük kız çocuğu.

صبح *sah(h)* A. "doğrudur, yanlışsızdır" anlamında çekimli bir fiil. a. 1 kabul ve doğrulama işareti; (eskiden) resmi evrak ve yazılara doğruluğunu bildirmek için üst dereceli memurlar tarafından konulan işaret, bir tür imza, 2 (eskiden) gümüş eşya üzerine katışksız

olduğunu göstermek için darphanece basılan damga.

صحابت *sahâbet* A. a. (birine) sahip çıkma, koruma amacıyla yardım etme.

صحابي *sahâbi* A. a. Hz. Peygamber'in arkadaşlarından ve yakınlarından olan, kendisini görmüş ve görüşmüş olanlardan biri olan zat.

صحاح *sihâh* A. ç. a. doğrular; bk. صحيح *sahih*.

صحارى *sahâri*, صحارى *sahârâ* A. ç. a. kırlar, düzlükler; bk. صحرا *sahrâ*.

صحاف *sahhâf* A. a. kitap alıp satan kimse, kitapçı.

صحائف *sahâif* A. ç. a. sayfalar; bk. صحيفه *sahife*.

صحت *suhbet* A. a. (T. k. dili: *sohbet*) 1 görüşme, konuşma, bir araya gelip söyleşme, hâlleşme, yarenlik etme, 2 (sevenle sevilen) baş başa görüşme, 3 (kadınla erkek arasındaki) birleşme.

صحت *sihhat* A. a. 1 eksiksizlik, kusursuzluk, 2 sağlık, dinçlik

صحراء *sahrâ*, صحرا *sahrâ* A. a. ova, düzlük, düz ve geniş yer.

صحراوات *sahrâvât* A. ç. a. ovalar, kırlar; bk. صحرا *sahrâ*.

صحف *suhuf* A. ç. a. sayfalar; bk. صحيفه *sahife*.

صحن *sahn* A. a. 1 ev avlusu, evin ortasındaki açıklık, 2 bir yerin ortasında bulunan açıklık, alan, meydan, 3 (T. k. dili: *sahan*) kâse, yuvarlak yemek kabı: *s-i sim* "gümüş sahan, yani: ay", 4 zil, tunçtan yapılmış, birbirine vurularak çalınan musiki aleti: *sahnân* "çifte zil". -*sahn-i çemen* F. a. ağaçlı ve çiçekli geniş bir yeşil alanın ortasında yer alan düzlük. -*sahn-i düreng* F. a. iki renkli meydan, yani: (gece ve gündüz ilgisiyle) Dünya.

صحنه *sahne* T. a. tiyatrodâ oyun sergilenen, yerden yüksekçe ve genişçe yer.

صحو *sahv* A. a. *tas*, kulun "kendinden geçme" demek olan *gaybet* ve *sekr* hâlinde olağan hâle dönmesi; ayılma, yeniden çevresini ve eşyayı tanıma, kendinin farkına varma.

صحيح *sahih* A. s. 1 doğru ve yanlışsız (söz, düşünce vb.), 2 bulaşık, eksiklik ve bozukluktan uzak (nesne), 3 dilb. Arapça'da kelime kalıplarında bozulmuş yol açmayan (harf).

صحيفه *sahife* A. a. kâğıdın/kitap yaprağının bir yüzü.

صخره *sahre* A. a. büyük sert taş, kaya.

صخور *suhûr* A. ç. a. büyük taş parçası, kaya; bk. صخره *sahre*.

صد *sad* F. a. (sayı için) yüz.

صدا *sadâ* A. a. 1 ses, 2 yankı.

صدارت *sadâret* A. a. 1 sadrazamlık, baş-vezirlik/başbakanlık, 2 T. (memuriyet derecesi bakımından) şeyhülislâmlıktan önceki makam, kazaskerlik.

صداع *sudâ* A. a. baş ağrısı.

صداق *sıdâk* A. a. nikâh sırasında belirlenen para, nikâh akçası.

صداقت *sadâkat* A. a. gerçek dostluk, içten bağlılık.

صديرك *sad-berg* F. s. yüz yapraklı (nesne). a. (T. h. dili: صبيك *sabbek*) 1 çok yapraklı bir tür gül, katmer gül, 2 yıldız çiçeği gibi çok yapraklı çiçek.

صدد *saded* A. a. 1 niyet, kasıt, 2 T. asıl konu, sözün/konuşmanın ana çerçevesi, maksat.

صدر *sadr* A. a. 1 göğüs, 2 baş, yüksek mevkide oturan kimse: *sadr-i a'zam* "en yüksek mevkide oturan kimse", 3 en üst yer, mevkice ve rütbece en yukarıda ve ileridekilerin yeri: *sadr-i meclis* "bir topluluk içindeki en üst rütbelinin oturduğu/oturacağı yer", 4 mevki, rütbe. Anadolu ve Rumeli kazaskerleri için kullanılır: *sadr-i Anadolu* "Anadolu kazaskerliği mevkii", 5 Anadolu/

Rumeli kazaskeri: *sadr-i Rumeli* "Rumeli kazaskeri".

صدر نشین *sadr-nişin* *F. s. ve a.* en başta, en yukarıda oturan, en üst mevkide bulunan.

صدغ *sudğ* *A. a.* gözle kulak arası, şakak.

صدف *sadef* *A. a.* içinde inci oluşan bir tür istiridyenin parlak, beyaz kabuğu.

صدفچه *sadefçe* *F. a.* sedefe benzer küçük kabuk, sedefçik.

صدق *sıdk* *A. a.* doğruluk; *zıddı: کذب* *kızb: s.-ı beyân* "sözün doğruluğu".

صدقه *sadaka* *A. a.* Allah rızası için yoksullara verilen para/yapılan yardım.

صدمه *sadme* *A. a.* çarpma.

صدور *sudûr* *A. a.* 1 çıkma, görünme, yayılma, 2 verilme, ortaya konulma.

صدور *sudûr* *A. ç. a.* 1 sadrazamlar, 2 Anadolu ve Rumeli kazaskerleri; *bk. صدر*.

صد هزار *sad hezâr* *F. a.* yüz bin.

صدیق *sadik* *A. s.* 1 gerçek dost, 2 sözüne güvenilir kimse.

صدیق *sıddik* *A. s.* 1 çok doğru, hiç yalan söylemeyen, yalan nedir bilmeyen kimse, 2 Hz. Ebubekir'in lakabıdır.

صراحت *sarâhat* *A. a.* (söz) kapalılıktan uzak, herkesçe kolayca anlaşılacak derecede açık olma, (söylenen sözle ne denilmek istendiği) açıkça anlaşılma.

صراحی *surâhi* *A. a.* cam su kabı.

صراط *sırât* *A. a.* 1 yol, 2 cehennem köprüsü.

صراف *sarrâf* *A. a.* para bozan, faizle para alan/veren kimse, banker.

صرافیه *sarrâfiyye* *T. a.* bir sarrafın yaptığı işlem için aldığı para, sarraflık hakkı.

صرصر *sarsar* *A. a.* soğuk ve gürültüyle esen rüzgâr, kasırga.

سردان *suredân* *A. a.* dil altındaki iki siyah damar.

صرع *sar'*, صرعه *sar'a* *A. a.* bilinen sinir hastalığı, tutarik.

صرف *sarf* *A. a.* 1 (-i) çevirme, (-den) vazgeçme, (bir nesneyi/işi) bir durumdan başka bir duruma getirme, 2 (para, emek vb. için) harcama, tüketme, (-e/i için) kullanma, 3 *dilb.* yapı bilgisi, kelimelerin yapım ve çekim konularını işleyen gramer bölümü. -*sarf etmek* harcamak.

صرف *sırf* *A. s.* katışıksız, halis: *kızb-i sırf* "katışıksız yalan". *z.* yalnızca, sadece.

صرم *sarm, sırm* *A. a.* (*T. k. dili: sırım*) 1 deri, 2 *T.* ince ve uzun deri şerit.

صره *surre* *A. a.* para kesesi.

صریح *sarih* *A. s.* açık, açık seçik, anlaşılır (söz/anlatım).

صریر *sarîr* *A. a.* gıcirtı, iki nesnenin sürtünmesinden çıkan ses. -*صریر خامه*.

صریر-i hâme *F. a.* kâğıt kalemin yazı sırasında kâğıda sürtünmesi sonucu çıkan ses. -*صریر-i bâb* *F. a.* kapı gıcirtısı.

صریح *sari'* *A. s.* yere düşmüş sara hastası.

صعاليك *saâlik* *A. ç. a.* kapı kapı dolaşp dilencilik edenler; *bk. صعلوك* *sa'lûk*.

صعب *sa'b* *A. s.* güç, çetin; *zıddı: سهل* *sehl*.

صعقه *sa'ka* *A. a.* bayılma, baygınlık.

صعوبت *suûbet* *A. a.* güçlük.

صعود *suûd* *A. a.* yukarı çıkma, yükselme.

صعوه *sa've* *A. a.* Türkçe'de "kuyruk sallayan" denilen kuşun adı.

صعيد *sa'id* *A. a.* 1 Dünya'nın dış yüzü, 2 üzerine basılan yer, 3 bir yeri kaplayan toz, 4 dağ yolu. *صعيد مصر* *said-i Mısır* *F. a.* (beş günlük yol mesafedeki) yukarı Mısır.

صغار *sıgâr* *A. ç. a.* küçükler; *bk. صغیر* *sağir*.

صغائر *sağâir* *A. ç. a.* cezası az olan küçük günahlar; *bk. صغیره* *sağire*.

صغر *sıgar* *A. a.* küçüklük, küçük olma hâl ve niteliği.

صغرى *suğrâ* *A. s.* (*dışıl*) 1 küçük, 2 *man.* bir kıyasın küçük önermesi.

صغیر *sağir* *A. s.* küçük.

صغیره *sağire* *A. a.* küçük günah.

صف *saf(f)* *A. a.* sıra, dizi. -*صف saff-i niâl* *F. a.* pabuçluk, pabuçların sıralandığı yer.

صفاء *safâ'*, صفا *safâ* *A. a.* 1 duruluk, beraklık, 2 iç açıklığı, üzüntüsüzlük.

صف آرا *saf-ârâ* *F. s.* saf süsleyici, yani: savaşırları içinde gözde olan (yiğit).

صفایاب *safâ-yâb* *F. s.* keyifli, şen (kimse).

صفیسته *saf-beste* *F. s.* sıra oluşturmuş, sıra sıra dizilmiş.

صفت *sıfet* *A. a.* 1 nitelik, 2 hâl, 3 biçim, 4 görünüş: *melek-sıfet* "melek nitelikli, melek gibi, melek huylu". [Bu örneğe uygun birleşiklerde Türkçe'nin gibi takısına denk bir işleyişte görülür, birleştiği kelimenin anlamının belirttiği "niteliği/nitelikleri taşıyan" anlamı verir.], 5 *dilb.* bir adı vasıflayan ve belirten kelime/kelime öbeği.

صفح *safh* *A. a.* 1 (-den) yüz çevirme, 2 suç bağışlama.

صفحات *safahât* *A. ç. a.* 1 dış yanlar, düz ve yassı yüzler, 2 birbirini izleyen değişik durumlar/görünüşler; *bk. صفحه* *safha*.

صفحه *safha* *A. a.* 1 bir cismin görünen dış yanı, yassı ve düz yüzü, yüzey, 2 yazılmış/yazılabilir kâğıt yüzeyi, 3 birbiri ardından gelen değişik durumların her biri, aşama, evre. -*صفحة قمر* *safha-i kamer* *F. a.* Ay'ın dolanımı süresince gösterdiği değişik durumlar/görünüşler.

صفر *saf-der* *F. s.* saf yırtıcı, yani: iyi dövüşen (savaş eri).

صفر *safer* *A. a.* (*T. k. dili: sefer*) Arabi ayların muharremden itibaren ikincisi.

صفر *sufr* *A. a.* tunç, pirinç.

صفر *sıfr* *A. a.* 1 boş: *sıfrü'l-yed* "eli boş", 2 *mat.* sağına geldiği rakamı on kez büyüten işaret. [Eski rakamlarda işareti noktaydı.]

صفراء *safrâ'*, صفرا *safrâ* *A. a.* öd; (eskilere göre) insan mizacını oluşturan dört ana salgıdan biri.

صفراوی *safrâvî* *A. s.* 1 mizacında safra baskın olan, 2 aksi, huysuz, titiz (kimse).

صفت *sufret* *A. a.* sarılık, sarı renkli olma hâli.

صفشکن *saf-şiken* *F. s. ve a.* saf bozucu, yani: savaş eri, cengâver.

صفصاف *safsâf* *A. a.* akça söğüt.

صفقه *safka* *A. a.* alışverişte pazarlık kesilip bittikten sonra alıcı ve satıcının el sıkışıp helalleşmesi.

صفوت *safvet* *A. a.* temizlik, arılık: *s.-i kalp* "kalp temizliği".

صفوف *sufûf* *A. ç. a.* sıralar, diziler; *bk. صف* *saf(f)*.

صفه *suffe* *A. a.* (*T. k. dili: صوفه* *sofa*) evlerde odalar dışında oturacak sekili genişçe yerler.

صفی *safi* *A. s.* 1 temiz, arı: *kalbi safi* "temiz kalp", 2 Hz. Âdem'in lakabı.

صفح *safih* *A. a.* 1 gök, 2 kâğıt gibi yassı ve düz nesne.

صفیحه *safiha* *A. a.* 1 kapı kanadı, 2 düz, yassı, ince taş/madenî levha.

صفر *safir* *A. a.* 1 ışıltı, 2 ince güzel sesle ötüş: *safir-i bülbül* "bülbülün ötüşü".

صك *sak(k)* *A. a.* kadı hükmü, kadının verdiği belge.

صكوك *sukûk* *A. ç. a.* kadı hükümleri; *bk. صك* *sak(k)*.

صلاه *salâ'*, صلا *salâ* *A. a.* 1 sabah, cuma ve bayram namazlarından önce/bir ölüm haberini vermek için çoklukla sabahla öğle/öğle ile ikindi arasındaki bir vakitte bildirme ve duyurma amacıyla okunan Hz. Peygamber'e övgü mahiyetindeki dua, 2 *T.* meydan okuma. [Bu anlamda *es-salâ* olarak da kullanılmıştır.]

صلاحوان *salâ-hân* *F. a.* salâ okuyan, müezzin. *s.* meydan okuyan, açıkça kafa tutan (kimse).

صلاحت *salâbet* A. a. 1 sertlik, katılık, 2 manevî güç, manevî dayanıklılık ve direnç, moral: *salâbet-i kalb* "kalbin manevî yönden dayanıklılık ve direnci".
صلاحت *salât* A. a. 1 namaz kılma, namaz, 2 Hz. Peygamber'e dua.
صلاحت *salâh* A. a. iyilik, barış; *زدد: فساد* *fesâd*.
صلاحت *salâhiyyet* A. a. bir görevden doğan hakla işe karışma, yetki.
صلب *salb* A. a. asma, asarak öldürme.
صلب *sulb* A. a. (insanda) omurga.
صلب *sulb* A. a. sert, katı.
صلحاء *sulchâ*, **صلحا** *sulchâ* A. ç. a. günahsız iyi kimseler; *bk. صالح* *sâlih*.
صلة *sıla*, **صلة** *sıla* A. a. 1 yerine yurduna, eşine dostuna kavuşma, 2 *dilb.* önüne gelen bir bağlamla sıfatı olduğu adla ilişkilendirilen cümle. [Bu kuruluş aslında Türkçe'de bir sıfat takımı içinde sıfatın addan önce gelmesi kuralına aykırı bir durumu yansıtır, bununla birlikte bu aykırı yapı dilimize Farsça'dan *ki* bağlamalı bir kuruluş olarak alınmış ve geniş ölçüde kullanılmıştır: *ervâh ki tuhf-e-i Hudâ'dır* "Hudâ'nın armağanı olan ruhlar".]-
صلة رحم *sıla-i rahm* F. a. ana babasını, yakınlarını ziyaret etme.
صلوات *salavât*, **صلوات** *salevât* A. ç. a. namazlar, dualar; *bk. صلات* *salât*.
صلوة *salve* A. a. Hz. Peygamber'e salavat getirme, "Salevâtü'llâhi aleyhi ve selâmu" deme.
صلب *salib* A. a. haç.
صماخ *sımâh* A. a. 1 kulak, 2 kulak deliği.
صمت *samt* A. a. susma, suskunluk.
صمد *Samed* A. a. ulu ve sürekli kalıcı. [Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.]
صمدانی *samedâni* A. s. 1 Yüce Tanrı katıyla ilgili, Yüce Tanrı katından gelen, 2 ulu ve sürekli kalıcı.

صمصام *samsâm*, **صمصامه** *samsâme* A. a. keskin kılıç.
صمغ *samğ* A. a. (T. k. dili: *ضمغ* *zamğ*) kimi ağaçların gövdelerinden sızan, havayla temas ettiğinde koyulaşıp yoğunlaşan sıvı madde.
صمم *samem*, **صم** *sam(m)* A. a. sağırılık.
صموت *samût* A. s. hiç konuşmayan, yüzünü ekşiterek susup oturan (kimse).
صموت *sumût* A. a. susma, konuşmama, sus pus olma, konuşmadan oturma.
صمغ *sumûğ* A. ç. a. zamklar; *bk. صمغ* *samğ*.
صميم *samim* A. a. bir şeyin en derin, en iç ve en temiz yeri/bölümü: *s.-i kalp* "kalbin en derin yeri", *an samimi'l-kalb* "büyük bir içtenlikle, candan gönülden".
صميمی *samimi* A. s. içten, içten gelen, tertemiz, art niyet ve ikiyüzlülük kokusu bulaşmamış (söz/davranış).
صناديد *sanâdid* A. ç. a. yiğitler, korku nedir bilmez erler; *bk. صندید* *sındid*.
صناديق *sanâdik* A. ç. a. sandıklar; *bk. صندوق* *sandûk*.
صناعت *sınâat* A. a. (T. k. dili: *zinaat*, *zanaat*) bilgi, yatkınlık, tecrübe ve ustalık gerektiren, günlük hayatta birçok hizmetin görülmesi ve ihtiyaç duyulan şeylerin/ürünlerin sağlanması için yapılan iş.
صنایع *sanâyi'* A. ç. a. işler, iş kolları, sanatlar; *bk. صنیه* *sanîa* ve *صنعت* *san'at*.
صندل *sandal* A. a. sert ve kokulu bir ağaç. [Odunundan tespih yapılır. Birkaç türü içinde en değerlisi beyaz olanıdır.]
صندلی *sandali* A. s. 1 sandal ağacından yapılmış (nesne), 2 beyaz. a. (T. k. dili: *صاندلیه* *sandaliye/sandalye*) sandal ağacından yapılmış dört ayaklı oturma aracı, iskemle.
صندوق *sandûk* A. a. (T. k. dili: *صندوق* *sandık*) içine eşya konulan, tahtadan yapılmış, kapaklı kap.

صندوقچه *sandûkçe* F. a. küçük sandık, sandıkçık.
صندوقه *sandûka* A. a. türbelerde mezar üzerine yerleştirilen, tahtadan yapılmış ve çoklukla yeşil çuhayla kaplanan, sandığı andırır yapı.
صنع *sun'* A. a. 1 iş, yapış, (-i) ortaya koymuş, 2 yapma ve oldurma gücü.
صنعت *san'at* A. a. 1 iş, bir kimsenin geçimini sağlamak için sürekli yaptığı şey, 2 bir işi sürekli yapmakla kazanılan ustalık ve beceri, 3 sözü değerli ve süslü kılan yön.
صنعی *sun'i* A. s. 1 yapma (çiçek/eşya vb.), 2 yapmacık, özentili (davranış).
صنف *sımf* A. a. (T. k. dili: *sınıf*) 1 bir bütünün parçaları, bölüm, bölük, 2 öbek, küme, takım, 3 belli nitelikleri olan, aynı işi yapan/aynı iş ve görev için ayrılmış kimselerin oluşturduğu topluluk.
صنم *sanem* A. a. 1 put, duvar resmi, 2 *mec.* resim gibi güzel sevgili.
صنوبر *sanevber* A. a. 1 çam fıstığı ağacı, 2 çam fıstığı kozalağı, 3 *mec.* sevgilinin boyu.
صنوف *sunûf* A. ç. a. sınıflar; *bk. صنف* *sımf*.
صنیع *sanî'* A. a. içinde gizli niyet ve hile bulunan iş.
صنیعه *sanîa* A. a. 1 içinde gizli niyet ve hile bulunan iş, 2 uydurma, sahte ve hileli iş, düzen, tuzak.
صواب *savâb* A. s. doğru.
صوابیده *savâb-dide* F. s. doğru görülmüş, doğrulanmış.
صوابنا *savâb-nümâ* F. s. doğruyu gösteren.
صوارم *savârim* A. ç. a. keskin kılıçlar; *bk. صارم* *sârim*.
صواعق *savâik* A. ç. a. yıldırımlar; *bk. صاعقه* *sâika*.
صواغ *savvâğ*, **صیاغ** *sayyâğ* A. a. altın ve gümüş işleri yapan usta, kuyumcu.

صوامع *savâmi'* A. ç. a. kulluk evleri, özel ibadet yerleri, ibadethaneler; *bk. صومعه* *savmaa*.
صوب *savb* A. a. 1 yan, kat, huzur, 2 yön, taraf.
صوت *savt* A. a. ses.
صور *sûr* A. a. 1 boynuz boru, 2 Hz. İsrâfil'in kıyamet gününde üfleyeceği boru.
صور *suver* A. ç. a. suretler; *bk. صورت* *su-ret*.
صوره *sûret* A. a. (T. k. dili: *surat*) 1 kılık, dış görünüş, 2 yaşayış biçiminden yansıyan görüntü, hâl, 3 resim, 4 yapma biçimi, tarz, 5 yazı kopyası.-
sûret almak 1) kopyasını almak, nüsha edinmek, 2) yazmak, kopyasını almak, suretini çıkarmak, *eşanl. ketb etmek, istinsâh etmek; sûret bulmak* 1) gösterilmek, görünür duruma sokulmak, kılık kazandırılmak, 2) çıkmak, meydana çıkmak, varlık kazanmak.-
sûret tutmak sonuçlanmak.-
sûret göstermek 1) bir kılığa bürünmek, ortaya çıkmak, kendini göstermek, 2) (-i) istemek, (-den) dem vurmak, 3) bilmezlenmek, bilmez görünmek, tınmamak, satmak.
صورته *sûret-pezir* F. s. biçim kazanmış, olmuş, gerçekleşmiş (iş/durum vb.).
صورته *sûret-nümâ* F. s. yüz/kendini göstermiş, ortaya çıkmış (durum/gelişme).
صوری *sûri* A. s. 1 dış görünüşle ilgili, dış görünüşü yansıtan, 2 biçimce, yani: özü bulunmayan, içten olmayan, lâf olsun diye yapılan/söylenen: *medâ-yih-i sūriyye* "özsüz, içten olmayan, lâf olsun diye söylenen övgüler".
صوف *sûf*, **صوف** *sof* A. a. 1 yün, yapağı, 2 yün dokuma.
صوفی *sûfi*, **صوفی** *sofi* A. a. tas. gönlü dupduru, nefsini öldürerek Hak'ta yokluğa erecek Hak'ta dirlik bulmuş, görünüşte halk içinde, ama her an Hak ile birlikte, sırlar bilgisinin aydınlığıyla gören ve

bilen kimse, eren, ermiş, 2 (T. k. dili: **sofu**) dini bütün, dinin emir ve yasaklarına içtenlikle uyan kimse, 3 şekilci, dinin özünü kavrayamamış, katı tutumlu dindar, softa.

صوفيه sūfiyye, sofiiyye A. a. 1 tasavvuf, sufilerin yolu, 2 sufiler, tasavvuf yolu yolcuları.

صولت savlet A. a. atılma, saldırma.

صولجان savlecân A. a. "gûy ü çevgân" denilen oyunda atlı oyuncuların yerdeki topu sürüklemek için kullandıkları ucu eğri sopa.

صوم savm A. a. oruç.

صومعه savmaa A. a. manastır, Hristiyan keşişlerinin ıssız yerlerde, dağ tepelelerinde yapıp, toplumdan kopuk olarak içinde yaşadıkları yapı.

صون savn A. a. (-i) koruma.

صهبا sahbâ A. s. kırmızı renkli: *mey-i sahbâ* "kırmızı şarap". a. kırmızı şarap.

صهر sahr A. a. evlilik yoluyla doğan akrabalık bağı; kayın peder, kaynana, kayın birader, gelin, damat, baldız, enişte gibi akrabalık kavramlarının yansıttığı, eşler arası ilgilerden doğan yakınlık.

صهرنج sahrinc, صهرنج sahrinc A. a. (T. k. dili: *صارج sarnic*) su biriktirmek için yer altında yapılmış hazne, yer altı su deposu.

صهریت sahrıyyet A. a. kaynana, kaynata, baldız vb. evlilik yoluyla olan yakınlık.

صهل sahl A. a. ses kısıklığı.

صهیل sahil A. a. at kişnesi.

صياد sayyâd A. a. avcı.

صياغ sayyâğ A. a. kuyumcu.

صياغت sayâgat A. a. kuyumculuk.

صيام sayâm A. a. 1 oruç, 2 oruç tutma.

صيانة sayânet A. a. (-i) koruma, (-i) kollama.

صيت sit A. a. 1 iyi ün, ad, nam, 2 ortalığı kaplayan ses.

صيحه sayha A. a. haykırma, haykırış.

صيد sayd A. a. 1 av, 2 avlama: *s.-i mâhî* "balık avlama".

صيدگاه saydgâh, صيدگاه saydgeh F. a. av yeri, avlak.

صيدلانی saydelâni A. a. eczacı.

صيدله saydele A. a. eczacılık.

صيرف sayref, صيرفي sayrefi A. a. 1 her işin yolunu bilen ve bulan, açık göz, kurnaz kimse, 2 (T. k. dili: *صراف sarraf*) para bozan, para değiştiren, her türlü para işi yapan kimse, banker.

صيرورت sayrûret A. a. olma, oluverme, ortaya çıkma.

صيغ sayğ A. ç. a. dilb. kipler, çekim biçimleri; *bk. صيغه siğa*.

صيغه siğa A. a. dilb. fiilin çekimli şekillerinden her biri.

صيف sayf A. a. yaz mevsimi.

صيفيه sayfiyye A. a. yazlık ev, yazlık.

صيقل saykal A. a. cilâ.-saykal urmak/vurmak cilâlamak.

صين Sin A. a. Çin.

صيني Sini A. s. 1 Çin işi, 2 Çin porseleni.

صیوان sayvân A. a. (< F. a. *سایه بان saye-bân*) (T. k. dili: *sayvan*) büyük bez çadır, gölgelik, saçak, çıkıntı.

صیوان اذن sayvân-ı üzûn F. a. kulağın kenarındaki çıkıntı.

د, z ض |<<< >>>|

ض Osmanlı Türkçesi alfabesinin on sekizinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 800'dür.

ضابط zâbit A. a. 1 ask. (eskiden) teğmendenden (mülâzim-i sâni'den) binbaşıya kadar olan rütbelerden birini taşıyan subay, 2 resmî dairelerde büro (kalem) amirlerinden biri.

ضابطان zâbitân F. ç. a. komutanlar.

ضابطه zâbita A. a. 1 bir yerin asayiş ve güvenlik işlerine bakan teşkilât, emniyet, polis, 2 kural, bağlayıcı hüküm.

ضحك dâhik A. s. gülen, gülücü (kimse).

ضحكه dâhike A. a. azı dişlerden her biri.

ضاد dâd A. a. ض harfinin adı.

ضار dâr(r) A. s. kayba uğramaya yol açan, zarar verici olan (kimse/durum vb.).

ضارب dârib A. s. (-e) vuran, (-i) döven (kimse).

ضال dâl(l) A. s. yolunu, izini kaybetmiş, doğru yoldan çıkmış, azmış (kimse).

ضامن zâmin A. a. birinin borcunu/sorumluluğunu üzerine alan kimse, kefil.-olmak (birine) kefil olmak.

ضایع zâyi' A. s. elden çıkan, kaybolan, yitlik (para, mal, eşya vb.).

ضب dab(b) A. a. yassı kuyruklu kertenkele.

ضباط zubbât A. ç. a. komutanlar; *bk. ضابط zâbit*.

ضبط zabt A. a. 1 (-i) tutma, (-i) etkisiz duruma getirme, 2 (-i) yönetme, (-den) kullanma hakkı ve yetkisi alma/elde etme, 3 güç kullanarak bir yeri ele geçirme, fethetme, 4 (birinin elinden malını) zorla alma, gasp, 5 (bir bilgiyi/öğrendiği şeyi) zihinde tutma, belleme, 6 (ifadeyi, durumu, olayı) kaydetme, yazıya geçirme, 7 el koyma.

ضبطیه zabtiyye A. a. bir ülkenin asayiş ve güvenlik işlerinden sorumlu teşkilât, emniyet, polis.

ضبع zab' A. a. sırtlan.

ضجرت ducret A. a. darlık, sıkıntı.

ضحاء dahâ' A. a. gün ortasına yakın vakit, kaba kuşluk.

ضحاك dahhâk A. s. 1 çok gülen/gülücü (kimse), 2 maskara, soytarı.

ضحامت dahâmet A. a. irilik, kalınlık, kabalık.

ضحایا dahâyâ A. ç. a. kuşluk vakti kesilen koyunlar; *bk. ضحیه dahye*.

ضحك dâhk A. a. gülme.

ضحوة dahve A. a. ilk kuşluk vakti, yani: güneşin ufku üstüne çıkıp ışıklarının ortalığı aydınlattığı vakit. Bunu izleyen vakte ise "duhâ" denir, Türkçesi "kaba kuşluk"tur.

ضحی duhâ A. a. öğleden önceki birkaç saatlik zaman, kaba kuşluk.

ضحية dahye A. a. kuşluk vakti kesilen koyun, kurban.

ضخم dahm s. a. büyük, iri, kocaman.

ضد zıd(d) A. a. 1 biri ötekini tutmayan, birbirine karşı duran, karşıt (iki şey), 2 birbirine karşı çıkan, birbiriyle çelişen, ters, 3 dilb. anlamca birbirine karşı olan kelimeler.

ضديت zıddiyyet T. a. 1 (iki şey/iki kişi) birbirine karşı olma/birbirine karşı durma, 2 (iki şey arasındaki) terslik, (birbirini) tutmazlık, (birbiriyle) uyumsuzluk.

ضر zar(r), zar A. a. zarar, kayıp.

ضراء darrâ' A. a. güçlük, sıkıntı, üzücü durum.

ضراعت zarâat A. a. alçak gönüllülük, kendini aşağı görme.

ضرائر darâir A. ç. a. develer, koyunlar; bk. **ضرة** darret.

ضرب darb, zarb A. a. 1 (-e) vurma, 2 (-i) dövme, 3 (davul için) çalma, 4 (madeni paraya) sikke basma, 5 güç: **darb-i dest** "kol gücü", 6 mat. çarpma işlemi. - **darb-i mesel** F. a. bir hikâyeye dayanıp örnek olarak kullanılan meşhur söz; ata sözü.

ضربات darebât A. ç. a. vuruşlar; bk. **darbe**.

ضربان darabân A. a. vuruş, atış; d.-i nabz "nabız atışı".

ضربه darbe, darbet A. a. 1 bir kere vurma, bir/tek vuruş, 2 (sopa, kılıç vb. ile) vurma, çarpma.

ضرر zarar A. a. 1 kayba uğrama, kaybetme: **nef' ü zarar** "kazanma ve kaybetme", 2 elden çıkan, kayıp: **kâr ve zarar** "kazanç ve kayıp". - **zarar etmek** 1) kayba uğramak, 2) (birinin) kayba uğramasına yol açmak.

ضرس dırs A. a. diş. **ضرس** dırs A. a. azı diş.

ضرغام dırgâm, **ضرغامه** dırgâme A. a. iri aslan, mec. yiğit, yürekli, iri yapılı kimse.

ضروب durûb A. ç. a. darblar; bk. **ضرب** darb. - **ضروب امثال** durûb-u emsâl F. a. bir gerçek hikâyeye dayanıp örnek olarak kullanılan sözler, ata sözleri.

ضرورت zarûret A. a. 1 (bir işi/şeyi) ister istemez yapma, yapmama/geri bırakma seçeneği bulunmama, gereklik, lüzum: **bi'z-zarûre** "ister istemez", 2 aşırı yoksulluk, ileri derecede gerek duyma, pek gerekseme.

ضروری zarûrî A. s. ister istemez yapılacak olan, kaçınılması söz konusu olmayan (iş).

ضروریات zarûriyyât A. ç. a. gerekli olan ve ister istemez yapılan şeyler.

ضريح darih A. a. mezar.

ضرير darir A. a. anadan doğma kör (kimse).

ضعف za'f A. a. 1 güçsüzlük, dermansızlık: **z.-i pîrî** "yaşlılık dermansızlığı", 2 mec. yeteri kadar olmama, yetersizlik: **z.-i imân** "inanç yetersizliği".

ضعف za'f A. a. bir şeyin miktarca dengi. **ضعفاء** zuafa', **ضعفا** zuafâ A. ç. a. güçsüz kimseler; yoksul kimseler; bk. **ضعيف** zaîf.

ضعفیت za'fiyyet T. a. bk. **ضعف** za'f.

ضعفين za'feyn A. ç. a. bir şeyin miktarca iki misli.

ضعيف zaîf A. s. güçsüz, dermansız.

ضفدع dıfda' A. a. kurbağa.

ضلال dalâl, **ضالالت** dalâlet A. a. sapkınlık, doğru yoldan çıkma. - **ضلال کامل** dalâl-i kâmil Hak yolundan bütün bütüne uzaklaşma.

ضلع dıl' A. a. 1 kaburga kemiği, 2 mat. bir şeklin bir yanı.

ضم zam(m) A. a. 1 (bir şeyi) (bir şeye) katma, 2 dilb. Arapça'da bir harfi ötre ile okuma.

ضماد zımâd A. a. yakı, lapa.

ضمان zamân A. a. kefillik.

ضمائر zamâir A. ç. a. zamirler; bk. **ضمير** zamîr.

ضمائم zamâim A. ç. a. katılmış nesneler; bk. **ضمیمه** zamîme.

ضمن zımn A. a. (iş, davranış ve söz için) içyüz.

ضمناً zımnenn A. z. saklayarak, kapalı biçimde, dolaylı yoldan.

ضمنی zımnî F. s. gizli, saklı, kapalı, dolaylı.

ضمور zumûr A. a. 1 hastalıktan ötürü aza kuruma, 2 hayvan arıklayıp karnı içeri çökme.

ضمه zamme A. a. dilb. Arapça'da bir ünsüzü seslendirme işaretlerinden biri. **u/ü** ünlüsüne karşılıktır.

ضمير zamîr A. a. 1 iç, yürek, kalp: **zamîr-i sâf** "saf yürek", 2 içte saklı şey, niyet: **keşf-i zamîr** "içini okuma, niyetini anlama", 3 dilb. ismin yerini tutan kelime.

ضمیمه zamîme A. a. (-e) katılan şey. - **zamîme etmek** (-i) (-e) katmak.

ضنت zinnet A. a. eli sıkılık, cimrilik.

ضنك dank A. a. dar.

ضوء zav' A. a. aydınlık, ışık.

ضوابط zavâbit A. ç. a. kurallar, usuller; bk. **ضابطه** zâbita.

ضياء ziyâ', **ضیا** ziyâ A. a. aydınlık, ışık: **z.-i şems** "güneşin ışığı/aydınlığı".

ضیا پاش z.-pâş F. s. ışık saçıcı, ortalığı aydınlatıcı (ışık kaynağı).

ضیاع zayâ' A. a. elden çıkma, yok olma.

ضیاع ziyâ' A. ç. a. işlenir topraklar, küçük çiftlikler; bk. **ضیعه** zay'a.

ضیافت ziyâfet A. a. konukları yedirip içirerek ağırlama, şölen, toy.

ضیف dayf A. a. konuk.

ضیفان difân A. ç. a. konuklar; bk. **ضیف** dayf.

ضیق dayyik A. s. dar, sıkıntılı (yer).

ضیق zik A. a. dar olma, darlık: **d.-i maâş** "geçim darlığı". - **ضیق نفس** zik-ı nefes F. a. (T. h. dili: **tıknefes**) soluk alma zorluğu çekme, sık sık nefes alıp verme.

ضیوف duyûf konuklar; bk. **ضیف** dayf.

ط t | <-->

ط Osmanlı Türkçesi alfabesinin on dokuzuncu harfi. Ebced hesabında rakam değeri 9'dur.

طاء *tâ'* A. a. ط harfinin adı.

طاهر *tâbe serâh* A. "kabri temiz olsun" anlamında bir dua sözüdür.

طابخ *tâbih* A. s. ve a. pişirici, pişiren.

طابع *tâbi'* A. a. (kitap) basan kimse, yayıncı.

طابيا *tabya* T. a. (A. تعبیه *ta'biye*'den) ask. savunma yeri, düşmana karşı savunma yapmak için askerin, toparın yerleştirildiği korunaklı yer, metris, istihkâm.

طاحونه *tâhûne* A. a. değirmen.

طارِد *târid* A. s. (-i) sürücü, (-i) sürüp çıkarıcı (kimse). طارِد ديدان *târidi didân* "solucan sökücü ilaç".

طارِق *târik* A. a. sabah yıldızı, Zühre.

طارِقه *târîka* A. a. aile, akraba, soy, kabile.

طارِم *târem, târim* A. a. (T. h. dili: دريم *derim*) 1 tahtadan yapılmış, yuvarlak, üstü örtülü yapı, çardak, 2 sırtlarla yapılmış, üstü keçeyle/bezle örtülü kır evi, derim evi, 3 çatı, dam, kubbe. -طارِم- طارِم- *târim-i nil-gûn* F. a. mavi renkli kubbe, yani: gök.

طارِي *târi* A. s. çıkagelen, gelip ulaşan/çatan (bozukluk, hastalık, sıkıntı vb.). -طارِي olmak çıkagelmek, gelip ulaşmak.

طاس *tâs* F. a. 1 yuvarlak, derince maden kap, 2 tas biçiminde olan nesne.

طاعت *tâat* A. a. Yarattıcı'ya karşı kulluk görevi, Yüce Tanrı'nın buyruklarını tutmak, yasakladıklarından kaçınmak suretiyle hoşnutluğunu kazanmaya çalışma.

طاعون *tâûn* A. a. bilinen bulaşıcı hastalık, veba.

طاغِي *tâğî* A. s. 1 azgın, haddini bilmez, yetkisini aşan kibirli (kimse), 2 serkeş, isyankâr (kimse/kimseler).

طاغِيه *tâğîye* A. a. 1 isyankâr, serkeş kimse, 2 kendini beğenmiş, kibirli ve inatçı kimse, 3 ahmak, bön kimse.

طاق *tâk* A. a. iki sütunu/ayağı birbirine bağlayan, daha çok yuvarlak biçimli bağlantı, kemer. -طاق ابرو- *tâk-ı ebrû*

F. a. kaş kemeri, yani: kemere benzer kaş. -طاق فيروزه رنگ- *tâk-ı firûze-reng*

F. a. mavi renkli kemer, yani: gök. -طاق لاجوردی- *tâk-ı laciverdi* F. a. öncükine bk.

-طاق مقرنس- *tâk-ı mukarnes* F. a. merdiven basamağı gibi kat kat yükselen kemer. Süleyman Peygamber'in kırk sütun üzerine oturtulmuş büyük toplantı salonu için kullanılır.

-طاق نیلوفر- *tâk-ı nilû-fer* F. a. bk. طاق

طاق فیروزه رنگ *tâk-ı firûze-reng*.

طاقچه *tâkçe* F. a. küçük kemer, küçük pencere.

طاقات *tâkât* A. ç. a. kemerler; bk. طاق

طاق *tâk* A. a. beden gücü, dayanıklılık. [Arapça sözlerde طاقه *tâka* olarak

okunur: *alâ kadri't-tâka* "güç yettiğince".]

طاقت *tâkat-fersâ* F. s. dayanma gücünü yok edici, dayanılmaz derecede olan.

طاق *tâka* A. a. 1 dayanma gücü, dayanıklılık, 2 top kumaş.

طاقِيه *tâkıyye* A. a. (T. k. dili: تقيه *takye*, *takke*) erkeklerin kullandıkları bir tür başlık.

طاقِيه دوز *tâkıyye-dûz* F. a. *takke* dikici, *takkeci*.

طال *tâle* A. "Uzun olsun" anlamında dua sözü: طال عمره *tâle umrehû* "Ömrü uzun olsun".

طالب *tâlib* A. s. 1 isteyen, istekli (kimse), 2 alacağını isteyen (kimse), 3 tas. bir tarikata girip edep erkânını öğrenmek isteyen (kimse), yol eri. a. öğrenci, bilgi edinmek, öğrenmek için okula giden.

طالِبِه *tâlîbe* A. a. kız öğrenci.

طالِح *tâlih* A. a. iyi değil, yaramaz, yavuz (nesne/hâl vb.).

طالِع *tâli'* A. s. 1 (gök cisimleri için) doğan, ufkun üstünde belirip görünen, 2 (T. k. dili: *tâlih*) uğur, baht, şans: *t-i nâ-sâz* "uygunsuz baht, kötü şans".

طامات *tâmât* A. ç. a. sayıklamalar, uygun-suz ve saçma sapan sözler.

طامة *tâmmet* A. a. büyük acı ve sıkıntı doğuran olay, felâket, belâ. -طامة الکبرا- *tâmmetü'l-kubrâ* A. a. büyük felâket, yani kıyamet.

طامِع *tâmi'* A. s. açgözlü (kimse).

طاهر *tâhir* A. s. (maddî ve manevî yönden) temiz, pislîğe bulanmamış (kimse).

طاووس *tâvûs*, طاووس *tâvus* A. a. hindiye benzer, güzel tüylü, bilinen kuş.

طاووس آتش پر *tâvûsi âteş-per* F. a. ateş telekli tavus, yani: güneş. -طاووس- *tâvûs-i sidre* F. a. Hz. Cebrail.

طائر *tâir* A. s. uçan, uçucu. a. kuş: *t-i hayâl* "hayal kuşu". -طائر قدس- *tâir-i kuds* F. s. Cebrail.

طائف *tâif* A. s. tavaf edici (kimse).

طائفه *tâife* A. a. (T. k. dili: *tayfa*) 1 bölük, öbek, topluluk, 2 gemi çalışanı, gemilerde türlü işlerde çalışanlar/gemi çalışanlarının her biri.

طائل *tâil* A. a. fayda. [Daha çok anlamını olumsuzlaştıran *bî-takîsiyle* birlikte kullanılmıştır: *bî-tâil* "faydasız".]

طایع *tâyi'* A. s. (bir zorlama, baskı ve etki olmaksızın) (bir işi/şeyi) kendi isteğiyle yapan (kimse).

طب *tıb(b)* A. a. hekimlik.

طبابت *tabâbet* A. a. hekimlik, doktorluk.

طبخ *tabbâh* A. a. pişirici, aş hazırlayıcı kimse, aşçı.

طباحت *tabâhat* A. a. aşçılık.

طباشیر *tabâşir* F. a. tebeşir.

طباع *tibâ'* A. ç. a. yaradılış özellikleri, huylar; bk. طبع *tab'*.

طباعت *tibâat* A. a. (T. k. dili: *tabâat*) (kitap, gazete vb.) basma işi ve sanatı, basım. Arapça sözlerde *tibâa* olarak okunur: *dârü't-tibâa* "matbaa, basımevi", *dârü't-tibâatü'l-âmire* "devlet matbaası".

طباق *tibâk* A. a. (iki şey) (birbirine) uyma, uygunluk.

طباق *tibâk* A. ç. a. tabakalar: *sipihri nüih tıbâk* "dokuz katlı gök".

طبالب *tabbâl* A. a. davulcu.

طبايع *tabâyi'* A. ç. a. yaradılışlar, yaradılış özellikleri, huylar; bk. طبیعت *tabiat*.

طبخ *tabh* A. a. (yemek için) pişirme.

طبطبه *tabtabe* A. a. tıptırtı, tıp tıp diye ses çıkma, coşkunculuk, kabartı.

طبع *tab'* A. a. 1 huy, yaradılış ve davranış özelliği, 2 kitap basma; dizme, düzenleme ve baskı işlemlerini tamamlama yoluyla bir kitabı yayıma hazır duruma getirme.

طبعه *tab'a* A. a. basım, baskı: *t-i ulâ* "ilk baskı".

طباق *tabak* A. a. topraktan/bakır vb. madenden yapılmış yemek kabı. -طباق- *tabaku'l-arz* A. a. yeryüzü.

²طبق **tıbk** A. a. (iki nesne/ikiden çok nesne) birbirinin aynı olma, (iki nesne/ikiden çok nesne) arasında/aralarında fark bulunmama.

طبقه **tabakçe** F. a. küçük tabak, tabak-çık.

طبقة **tabaka** A. a. kat.

طبل **tabl** A. a. (T. k. dili: داوول **davul**) bir kasnakla iki yanına gerilmiş ince deriden oluşan, tokmak ve bir çırpıyla çalınan, çeşitli büyüklüklerde, bilinen çalgı aleti, davul.

طبلان **tabl-bâz**, طبلزن **tabl-zen** F. a. davulcu, davul çalan (kimse).

طبله **table** A. a. 1 yuvarlak, üstü düz, ayaklı/ayaksız olabilen, üzerine eşya koymaya elverişli altlık, 2 umaç, ok nişanı, nişangâh, menzil.

طبله‌کار **tablekâr** F. a. 1 sattığı şeyleri bir tablaya yerleştirip başında taşıyarak satış yapan kimse, 2 bir tabla üzerine konmuş yemek kaplarını getirip götür-ten kimse.

طبول **tubûl** A. ç. a. davullar; bk. طبل **tabl**.

طبى **tıbbî** A. s. tıpla ilgili (konu/iş).

طبيب **tabîb** A. a. hekim, doktor.

طبیعت **tabîat** A. a. 1 insanda yaradılıştan gelen tanıtıcı ve ayırıcı özelliklerin oluşturduğu yön; huy, karakter, 2 her şeyi o şey yapan ayırıcı özellik/özellikler, 3 dış dünya, varlıklar dünyası, her an değişen ve yenilenen yüzüyle canlı ve cansız varlıkların oluşturduğu görünür evren, doğa.

طبیعی **tabîî** A. s. doğuştan gelen, doğal, kendine özgü.

طحال **tihâl** A. a. dalak.

طحان **tahhân** A. a. değirmenci.

طحانت **tahânet** A. a. değirmencilik.

طحن **tahn** A. a. (-i) öğütme, (-i) un hâline getirme.

طحین **tahîn** A. s. 1 öğütülmüş, un hâline getirilmiş (taneli ürün), 2 darı unu, 3

öğütülmüş susamdan çıkarılan yağlı, koyuca sıvı.

طراد **tırâd** A. a. kısa mızrak, harbe.

طراده **tarrâde** A. a. eskiden sığ sularda kullanılan altı düz kayık.

طرار **tarrâr** A. s. yan kesici, kapıp alıcı, kapkaççı, hırsız; *turrei tarrâr* "gönlü kapıp alan alın saç, yani: sevgili".

طراز **tırâz** A. a. 1 elbiselerin yakalarına, yen ağızlarına ve önlerine sırma, ipek vb. ile işlenen nakış, 2 bezek, süs, 3 arma, resim, şekil, harf, 4 anlamlı, kısa, özlü niteleme sözü, 5 biçim, yol, yol yordam, tarz.

طراز **tırâz** F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 düzücü, düzenleyici, meydana getirici; *bedîa-tırâz* "güzellik meydana getirici, güzellik düzücü", *dî-bâce-tırâz* "ön söz düzenleyici", 2 süsleyen, bezeyen; *eser-tırâz* tarih yazarı, vak'anüvis. *bezm-tırâz* "meclisi süsleyen, varlığıyla meclise süs katan".

طرازنده **tırâzende** A. s. süsleyici, süsle do-natıcı; *t.-i arûsân* "gelin süsleyici".

طراوت **tarâvet** A. a. tazelik, canlılık ve di-rililik.

طرائق **tarâik** A. ç. a. meslekler, iş kolları; bk. طریقت **tarikat**.

طرب **tareb** A. a. keyiflilik, şenlik ve se-vinçlilik hâli. Daha çok eş anlamlısı olan *şevk* ile birlikte bağlam öbeği içinde görülür: *şevk u tareb*.

طرب افزا **tareb-efzâ** F. s. neşe ve sevinç artırıcı.

طرب انگیز **tareb-engiz** F. s. ortalığı sevin-ce boğan, ortamı neşe ile dolduran.

طربناک **tarebnâk** F. s. sevinçli, şen, neşeli.

طربساز **tareb-sâz** F. s. neşe verici, keyif-lendirici.

طرح **tarh** A. a. 1 (-i) yerleştirme, (-i) bir yere koyma, (-i) yapma; *tarh-ı esâs* "yapının yapılacağı yere temel yerleştirme, temel atma", 2 (-den) çıkarma, (-in)

içinden alıp ayırma/atma, 3 yapı, bina; *tarh-ı latif* "güzel yapı", 4 düzenleme, biçim verme.-*tarh etmek* düzenlemek, (şiir için) yazmak.

طرح افکن **tarh-efken** F. s. temel atan/ku-ran (kimse).

طرد **tard** A. a. 1 (-i) sürme, (-i) yanından uzaklaştırma, 2 (-nin) işine son verme.

طردیه **tardıyye** A. a. mesnevilerde ara yerlerde ilgi gözetilerek söylenen gazel vb. manzumeler, beşinci mısraı birinci bendinin dört mısraıyla bir kafiye ol-mayan beşli manzume.

طرز **tarz** A. a. biçim, (bir şeyi) anlatma/yapma yolu yordamı, (düşünce, anlayış ve zevki) aktarmadaki/yansıtmadaki kişiye özgü bakış ve tutum, üslup.

طرس **tırs** A. a. âbâdi ve aharlı yazı kâğıdı.

طرف **ta-ref** A. a. 1 yan; *bi-taref* "taraf-sız, kimsenin yanında yer almayan", 2 yön, altı yönden her biri: *t.-i garbî* "batı yönü", 3 ("bulunduğu mevki bakımın-dan rütbece yüksek kişi" anlamında) zat: *t.-i âli* "yüksek zat".

طرف **tarf** A. ç. a. yanlar; bk. طرف **ta-ref**.

طرفدار **ta-ref-dâr** F. a. taraf tutucu kimse, birinin/bir görüşün yanında yer alan, yandaş.

طرفه **tarfe** A. a. 1 göz kapaklarını bir kez kapayıp açma, 2 göz kapaklarını bir kez kapayıp açma sırasında geçen süre: *tarfetü'l-ayn içre/içinde* "gözü bir kez kapayıp açacak kadar kısa süre içinde".

طرفة **turfe** A. s. 1 tuhaf, görülmedik, hay-ret verici (kimse/nesne/durum vb.), 2 gülünç (kimse/nesne).

طرفین **ta-refeyn** A. ikili ç. a. 1 bir nesnenin iki ucu/yanı/yüzü: *مُتساوی الطرفین* *mü-tesâviyü't-tarefeyn* "iki yanı/yüzü bir", 2 bir işte/işlemede/savaşta vb. iki taraf.

طرق **turuk** A. ç. a. yollar; bk. طريق **tarik**.

طره **turre** A. a. alın saç, alna dökülmüş saç.

طری **tariyy** A. s. canlı, diri, (ot/gül/et vb.).

طریاق **tıryâk** A. a. ilaç olarak kullanılan bir tür afyonlu macun.

طریان **tareyân** A. a. (hastalık, bozukluk vb. için) birdenbire ortaya çıkma, bir belirti vermeksizin çıkagelme.

طریح **tarîh** A. s. atılmış, bırakılmış, işe ya-ramaz (nesne).

طريد **tarid** A. s. (-den) sürülmüş, kovul-muş, uzaklaştırılmış (kimse).

طریف **tarîf** A. s. görülmedik, tuhaf, garip (nesne).

طریق **tarîk** A. a. 1 iki yer arasını birleştiren uzaklık, yol, 2 bir yerden başka bir yere gitmek için geçilen yürümeye el-verişli yer, geçit, 3 yerleşim yerlerinde mahalleler arasındaki düzgün, geniş ulaşım şeritleri, cadde, 4 bir mahalle içinde evler arasındaki dar ulaşım şeritleri, 5 *mec.* belirli bir amaca ulaşmak için benimsenen kılavuz, yöntem, usul: *t.-ı tedris* "öğretim yolu", *t.-ı Hak* "Hak yolu".-*طریق عام* **tarik-ı âm** F. a. ana yol, ortak kullanılan geçiş yolu.-*طریق خاص* **tarik-ı hâs** F. a. kişiye/kişilere özel yol.

طریقت **tarikat** A. a. Yüce Tanrı katına yaklaşmak, erginlik kazanmak için girilen, esasları bir büyük zat/veli tara-fından konulan manevî yol.

طشت **taşt** F. a. leğen.

طعام **taâm** A. a. aş, yiyecek, yemek.

طعامیه **taâmiyye** T. a. 1 yemeklik, yemek akçası, 2 bazı tekke ve zaviyelerle vakıf kurumlarında yoksulların, dervişlerin ve yolcuların karınlarını doyurmak için ayrılan/vakfolunan gelir.

طعان **ta'ân** A. a. (birini) yanlışlarını, ek-sikliklerini sayıp dökerek kötülemeyi huy hâline getiren kimse.

طعم **ta'm** A. a. yenilen bir şeyin damakta bıraktığı duygu, tat: *meyve-i hoş-ta'm* "tadı hoş meyve".

طعمه **tu'me** A. a. yiyecek şey, yiyeceği.

طعن ta'n A. a. (birini) kusurlarını, yanlışlarını ve eksiklerini anarak kötöleme, çekiştirme.-(e) **ta'n etmek** (birini) kötölemek, çekiştirmek.

طعنه ta'ne A. a. (birini) eksik ve yanlışlarını sayıp dökerek kötöleme, çekiştirme.

طغات tuğât A. ç. a. azgınlar, haddini aşanlar; serkeşler, isyancılar; bk. **طاغي tāgi**.

طغرا tuğrâ F. a. hükümdar imzası, Osmanlı sultanlarının pençe şeklindeki özel çizimli imzası.

طغيان tuğyân A. a. 1 (insan için) haddini aşma, azma, azgınlık, 2 (su) taşma, yatağının dışına yayılma.

طفره tafre, tafra A. a. 1 yukarı sıçrama, 2 yersiz ve sevimsiz bir şekilde kendini övme, üst perdeden atma tutma, 3 (ilmiye sınıfı için) yükselme, paye alma.

طفرة fafra-fürûş F. s. tafra satan, üst perdeden atıp tutarak kendini öven.

طفل tıfı A. a. çocuk.

طفولت tufûlet A. a. 1 çocukluk, 2 körpe-lik, tazelik.

طفولیت tufûliyyet A. a. çocukluk.

طفيلي tufeyli A. s. 1 (dügün yemeklerine davetsiz gitmesiyle ünlenmiş Kûfeli bir şair olan Tufeyl'e nispetle) asalak, 2 dalkavuk.

طلا tılâ, طلا tılâ A. a. 1 yağ vb. gibi sürülecek madde, 2 bakır, gümüş vb. üzerine sürülen altın suyu, yaldız.

طلادوز tılâ-dûz F. s. sırmacı.

طلاکار tılâkâr F. a. yaldızcı.

طلاب tullâb A. ç. a. istekliler; öğrenciler; bk. **طالب tālib**.

طلاق talâk A. a. boşama, (erkek) nikâhlı eşini bırakma. -**talâk vermek** boşamak. -**طلاق talâk-ı selâse** üç kez boşama, (kadına) üç kez "Seni boşadım" deme.

طلاقت talâkat A. a. 1 güler yüzlü olma, güler yüzlülük hâli, 2 düzgün, akıcı, kem kûm etmeden konuşma.

طلاوت talâvet A. a. (bir nesne) (güzelliği sebebiyle) herkesçe beğenilme, değerli ve üstün tutulma.

طلب taleb A. a. (-i) isteme.

طلبکار talebkâr F. s. istekli (kimse).

طلبه talebe A. ç. a. isteyiciler, istekliler; bk. **طالب tālib**. Çoğu kez tekli olarak kullanılır. Eskiden çoklukla medrese öğrencileri için kullanılırdı.

طلح talh A. a. akasya, zambak ağacı.

طلس tales A. a. (-i) eskitme, tüketme, yok etme.

تلمس tılsım A. a. (T. k. dili: tılsım) 1 sihir ve büyü türünden olağan dışı işler yapacağına inanılan güç, 2 muska vb. gibi koruyucu olduğuna inanılan nesneler.

طلع tal' A. a. çiçeklerin içindeki sarı tohum tozu.

طلعت tal'at A. a. yüz, çehre.

طلق talk A. a. gümüş renginde, cam gibi şeffaf, yaprak yaprak ayrılan, toz hâline getirildiğinde yağlı görünen, daha çok cam yapımında kullanılan, ateşe dayanıklı bir maden, magnezyum.

طلل talele A. a. 1 temel, 2 yıkıntı, yapı kalıntısı, harabe.

طلوع tulû' A. a. doğma, doğuş: *t.-u şems* "güneşin doğması".

طليعه talia A. a. ask. keşif kolu, düşmanın sayıca durumunu, gücünü ve hareketlerini gözleyen gözcü birlik, ileri karakol.

طليق talik A. s. 1 güler yüzlü (kimse), 2 düzgün, akıcı konuşan (kimse).

طمأنينة tumâninet A. a. 1 (-i) kesin olarak bilme, (bir şey üzerinde) içinde tereddüt ve şüphe bulunmama, 2 kendini güvende hissetme.

طمث tams A. a. (kadın) aybaşı olma.

طمطراق tumturâk F. a. 1 gösteriş, göz alıcılık, görkem, debdebe, 2 ses açısından kulağa hoş gelen, parıltılı (söz), 3 dilb. Arapça'nın dilin üst damağa yaklaşmasıyla çıkan ünsüz seslerinin özelliği.

طمع tama' A. a. (T. k. dili: **تامح tamah**) açgözlülük, aşırı istek.-(e) **tamah etmek** (büyük bir istekle) (-i) ele geçirmeye çalışmak.

طمعاء tumea' A. ç. a. açgözlü kimseler; bk. **طامع tâmi'**.

طناب tinâb A. a. çadır ipi, çadırı kazığa tutturucu ip, gergi ipi.

طناز tannâz A. a. herkesle alay eden, onunla bununla eğlenmekten zevk alan kimse. Çoklukla sevgili için vasıf olarak kullanılmıştır: *dilber-i tannâz* "alaycı sevgili".

طنب tunûb A. a. 1 kazığa bağlanan çadır ipi, 2 hayvan bedeninde olan sinirler.

طنبور tanbûr A. a. yayla/mızrapla çalınan, uzun kollu, telli, bilinen çalgı.

طنز tanz A. a. alaycılık, söz ve davranışla başkasını alaya alma.

طنطنه tantane, tantana A. a. 1 ezgili ses, 2 gürültü, 3 gürültülü gösteriş: *t.-i mev-kib* "gürültü içinde geçen gösteri topluluğu".

طنين tanin A. a. 1 cınlama, tınlama, 2 vızıltı: *t.-i zûbâb* "sinek vızıltısı".

طنين انداز tanin-endâz F. s. cınlayıcı, cın cın ötücü (nesne).

طواحين tavâhin A. ç. a. büyük azı dişleri; bk. **طاحونه tâhûne**.

طوارق tavârik A. ç. a. soy sop, kabile ve akraba topluluğu; bk. **طارقه târika**.

طواشي tavâşi A. ç. a. harem ağası.

طواف tavâf A. a. (bir yerin) çevresini dolaşma. -**tavâf etmek** çevresini dolaşmak.

طواف tavvâf A. a. tavaf eden/edici kimse.

طوال tıvâl A. ç. a. uzun boylular; bk. **طويل tavîl**.

طوالع tavâli' A. ç. a. uğura bakmalar, müneccimlerin yıldızlara bakarak yaptıkları değerlendirmeler; bk. **طالع tâli'**.

طوامير tavâmir A. ç. a. tomarlar; bk. **طومار tûmâr**.

طاووس tavâvis A. ç. a. tavus kuşları; bk. **طاووس tâvûs**.

طوائف tavâif A. ç. a. topluluklar; bk. **طائفة tâife**.

طوائق tavâik A. ç. a. halkalar; bk. **طوق tavk**.

طوبی tûbâ A. a. (F. طوبی tûbî) cennette bulunan bir ağaç.

طوبی tûbâ A. ünl. Ne güzel, ne hoş!

طور tavr A. a. 1 davranış biçimi, 2 anlamlı ve maksatlı davranış, 3 T. yapmacık hareket, gösteriş.

طور tûr A. a. 1 ağaç, 2 (büyük harfle) Hz. Musa'ya Yüce Tanrı'nın gücünün görüldüğü dağ, Tûr-i Sînâ.

طوطی tûtî F. a. (T. h. dili: **dudu**) papağan.

طوع tav' A. a. bilerek ve isteyerek boyun eğme.

طوعا tav'an A. z. gönül rızasıyla, bilerek ve isteyerek.

طوف tavf A. a. (bir yerin) çevresini dolaşma.

طوفان tûfân A. a. 1 ortalığın suyla kaplanmasına yol açan çok şiddetli ve sürekli yağın yağmur, 2 Hz. Nuh zamanında olmuş ve canlı cansız her şeyin su altında kalıp yok olmasına yol açmış büyük sel baskını.

طوق tavk A. a. 1 gerdanlık, 2 (hayvanda) boyun askısı, tasma, 3 (kumru, güvercin vb. boynundaki) renkli tüy halka, 4 güç, kuvvet: *t.-ı beşerden hâric* "insan gücünü aşan".

طول tûl A. a. uzunluk.

طولاً tûlen A. z. uzunluğuna, uzunluk bakımından.

طولانی tûlânî A. s. 1 uzun, 2 yüksek, yüce.

طولاً tûlâ A. s. (sıfat takımlarında sıfatın dişil gelmesi gerektiğinde) uzun: *يد طولی*

- yed-i tûlâ "pek uzun el, yani bilgi işbirlik ve beceriklilik açısından eksiksizlik, yeterli ve dört başı mamur olma".
- طومار** **tûmâr** A. a. (T. k. dili: **tomar**) 1 dürülmüş (kâğıt, deri vb.), 2 birbirine yapııştırılarak uzatılmış kâğıdın dürülmesiyle oluşan defter.
- طوييت** **taviyyet** A. a. içte beslenen gizli dilek/niyet: *hûsn-i taviyyet* "iyi dilek/niyet".
- طویل** **tavil** A. s. 1 uzun, 2 ed. Arapların kullandığı aruz kalıplarından biri; **bahr-i tavil**'den kısaltmadır.
- طويلة** **tavile** A. a. 1 birbirine bağlanmış hayvanlar dizisi, hayvan katarı, 2 çayıra salınan hayvanın ayağına bağlanan uzun ip, 3 (T. k. dili: **tavla**) hayvan bağlanan yer, ahır.
- طهارت** **tahâret** A. a. temizlik.
- طهور** **tahûr** A. s. 1 çok temiz (nesne), 2 kendi temiz, aynı zamanda da temizleyici olan (nesne).
- طی** **tay(y)** A. a. 1 (-i) düreme, (-i) katlama, 2 (-i) aşma, (-in) ötesine geçme, (-in) ilerisine gitme: *tayy-i mekân* "bir yerin ötesine geçme, yer değiştirip başka bir yere gitme", *tayy-i lisân* "dilim imkânlarını aşip ötesine geçme." 3 (-i) azaltma, (-i) kısaltma: *tayy-i mesâfe* "uzaklığı giderek kısaltma", 4 (-i) bitirme, (-i) tüketme.

- طيار** **tayyâr** A. a. hızlı ve çok uçucu.
- طيارات** **tayyârât** A. ç. a. bedava elde edilen, bağış yoluyla ele geçen, bir emek karşılığı olmayan gelirler.
- طیب** **tayyib** A. s. 1 iyi, hoş, güzel, 2 beğenilmiş, değerli bulunmuş.
- طیب** **tib** A. a. sürünecek güzel kokulu madde.
- طیبه** **Taybe** A. a. Medine'nin diğer adı.
- طیر** **tayr** A. a. kuş.
- طیران** **tayerân** A. a. uçma.
- طیره** **tyere** A. a. 1 kötüyü yormaya yol açan şey, 2 falda kötü çıkan şey.
- طیره** **tire** A. a. 1 etkilenme, etki altında kalma, 2 kırılma, gücenme. s. 1 etkilenmiş, 2 kırılmış, gücenmiş (kimse).
- طیف** **tayf** A. a. 1 uykuda/karanlıkta görülen/beliren hayal, gerçekdışı görüntü, 2 bir ışık demetinin bir prizmadan geçtikten sonra ayrıldığı basit renklerden meydana gelmiş görüntü.
- طیلسان** **taylesân** A. a. başa sarılan sarıgın omuzlar üzerine sarkan ucu, başa/boyuna örtülen şal vb.
- طين** **tin** A. a. çamur, balçık.
- طينت** **tinet** A. a. (insanda) bedence ve ruhça yaradılış özellikleri, cibillet.
- طينی** **tinî** A. s. doğuştan olan/gelen, yarıdılıştaki bulunan (özellik/güç vb.).
- طیور** **tuyûr** A. ç. a. kuşlar; bk. **طیر** **tayr**.

ظ Z ظ

- ظ** Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirminci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 900'dür.
- ظاء** **zâ**, **ظ** **zâ** A. a. **ظ** harfinin adı.
- ظافر** **zâfir** A. s. yenmiş, kazanmış, kazanç elde etmiş (kimse).
- ظالم** **zâlim** A. s. 1 (birine/birilerine) haksızlık eden (kimse), 2 (birine/birilerine) eziyet eden, acı çektiren (kimse).
- ظاهر** **zâhir** A. s. 1 görünen, açık, belli, göz önünde, ayan beyan (nesne/durum), 2 görünüş.
- ظاهراً** **zâhiren** A. z. dışarıdan, görünüşe bakarak; görünüşçe, görünüşe göre.
- ظاهر بین** **zâhir-bin** F. s. görünüşe bakan, dıştan gören, görünüşe göre yargıya varan (kimse).
- ظی** **zaby** A. a. geyik,
- ظیات** **zabeyât** A. ç. a. geyikler; yuk. m. bk.
- ظرافت** **zarâfet** A. a. 1 sözü hoş, davranışı ince, aynı zamanda zeki olma, incelik, 2 güzellik, güzel görünüş, yakışıklılık, 3 temizlik.
- ظرائف** **zarâif** A. ç. a. güzel şeyler, ince ve nükteli sözler; bk. **ظریفه** **zarife**.
- ظرف** **zarf** A. a. 1 içine bir şey koymaya yarayan her türlü kap, 2 (zamanca) ...lık sürenin içi, 3 *dilb.* sıfatların anlatıkları vasıfları, fiillerin anlattıkları kalış ve oluşu açıklayan, değiştiren ve sınırlandıran isim sınıfından kelime.

- ظرفاء** **zurefâ**, **ظرفا** **zurefâ** A. ç. a. zarif kimseler; bk. **ظریف** **zarif**.
- ظرفیت** **zarfiyyet** A. a. *dilb.* zarf olma işleyiş ve niteliği, bir kelimenin zarf olarak kullanılması, zarf görevinde bulunması.
- ظروف** **zurûf** A. ç. a. zarflar; bk. **ظرف** **zarf**.
- ظریف** **zarif** A. s. sözü hoş, davranışı ince, aynı zamanda zeki (kimse).
- ظریفه** **zarife** A. a. 1 güzel şey, 2 ince, hoş, nazik söz/davranış/tavır, 3 hoş giden ve hoş karşılanan söz, şaka, ilişme, *eşanl.* **لطیفه** **latife**, **نکته** **nükte**.
- ظریفانه** **zarifâne** F. s. zarif olan kimseye düşer ve yakışır biçimde, zarifçe: *tavr-i zarifâne* "zarif kimseye yakışır tavır".
- ظفر** **zafer** A. a. 1 ulaşılmak istenen hedefe varma, başarı, 2 düşman karşısında başarı kazanma, düşmanı yenme.
- ظفر** **zuf**, **زفر** **zıf** A. ç. a. tırnak.
- ظفریاب** **zafer-yâb** F. s. ulaşmak istediği hedefe varmış, başarmış (kimse).
- ظل** **zıl(l)** A. a. gölge: *zıllu'llâh* "Allah'ın gölgesi, yani: İslâm padişahı".
- ظلال** **zılâl** A. ç. a. gölgeler; bk. **ظل** **zıl(l)**.
- ظلام** **zâlâm** A. a. ışsız olma, aydınlık olmama, karanlık.
- ظلف** **zulf** A. a. çatal tırnak, çatal tırnaklı hayvan.
- ظلم** **zulm** A. a. (T. k. dili: **zulüm**) 1 haksızlık, 2 (-e) eziyet etme, (-in) canını acıtma.

ظلمًا *zulmen* A. z. haksız olarak, zorbalıkla.
ظلمات *zulümât, zulmât* A. ç. a. karanlıklar; bk. *zulmet*.
ظلمانی *zulmânî* A. s. ışsız olan, karanlık (yer).
ظلمت *zulmet* A. a. karanlık olma; z.-i *leyl* "gecenin karanlığı".
ظلیل *zalil* A. s. aydınlık olmayan, ışsız; gözün bir nesne, bir karaltı görmediği, kapkaranlık; *mahall-i zalil* "kapkaranlık yer", *zall-i zalil* "koyu gölge".
ظن *zan(n)* A. a. 1 kesinliği bilinmeyen bir şey üzerinde olabilirliğe dayanan bir yargıda bulunma, sanı, sanma, 2 iki şeyden birini seçmekte kararsız kalma, kararsızlık, şüphe, şek, tereddüt.
ظنون *zunûn* A. ç. a. sanılar; bk. *zan(n)*.

ظنیات *zanniyyât* A. ç. a. asılsız sanılar, yersiz şüpheler, tereddütlü yargılar.
ظواهر *zavâhir* A. ç. a. göze görünen, görülebilen şeyler/yönler.
ظهارة *zihâre* A. a. giysinin dış yüzü.
ظهر *zahr* A. a. arka, sırt.
ظهر *zahr* A. a. öğle; *vakt-i zuhr* "öğle vakti".
ظهريه *zahriyye* A. a. bir mektubun/bir yazının/bir senedin vb. arkasına yazılan yazı, konulan not/işaret.
ظهور *zuhûr* A. a. görünme, belirme, meydana çıkma.
ظهورات *zuhûrât* A. ç. a. beklenmedik ve umulmadık bir sırada ortaya çıkan, geliveren şeyler.
ظهر *zahir* A. s. (birine) arka çıkan, yardımcı (kimse).

ع ا | ع ا | ع ا

ع Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi birinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 70'tir.
عابد *âbid* A. a. 1 kulluk görevlerini yerine getiren, Yüce Tanrı'ya içtenlikle, hoşnutluğunu gözeterek kulluk eden kimse, 2 *tas*. cennete girmek, cennet nimetlerine kavuşmak amacıyla kulluk eden kimse.
عابر *âbir* A. s. (bir yerden) geçen, geçip giden (kimse).
عاج *âc* A. a. fil dişi.
عاجز *âciz* A. s. 1 elinden iş gelmeyen, beceriksiz, işe yaramaz (kimse), 2 gücü az, (bir işi yapmaya) gücü yetmeyen, zavallı, düşkün (kimse).
عاجزانه *âcizâne* A. z. gücü az olan/güçsüz olan kimseye düşen/yaraşan: *tuhfe-i âcizâne* "güçsüz kimseye yaraşan armağan".
عاجزی *âcizi* F. s. güçsüz, zavallı olan kimseyle ilgili; güçsüz, zavallı olan kimseyle yakınlığı ve ilişkisi bulunan (kimse/yön/durum). Alçak gönüllülük sözü olarak kullanılmıştır: *peder-i âcizi* "ben zavallının babası".
عاجل *âcil* A. s. 1 şimdi, geciktirilmeden, beklemeden, hemen olması/yapılması vb. gereken (iş, eylem vb.): *emr-i âcil* "hemen yapılması gereken iş", 2 zorlayıcı, öncelikli, ilk olarak yapılması gereken (iş, eylem vb.).

عاجی *âci* F. s. fil dışından yapılma.
عادت *âdet* A. a. eskiden beri yapılagelen, bu yüzden olağan ve gerekli olan değeri kazanmış eylem, iş, nitelik ve durum; gelenek, görenek.
عادل *âdil* A. a. hakkı gözetken, gerçekten yana olan, doğruluk ilke ve ölçülerine göre davranan, doğru (kimse): *şâhid-i âdil* "yalan söylemeyen, doğru tanık".
عادلانه *âdilâne* F. z. doğru ve gerçek olana, doğruluk ilke ve ölçülerine göre davranana yakışacak biçimde.
عادی *âdi* A. s. 1 görülegelen, olağan (nesne/durum), 2 bayağı, niteliksiz, değerce aşağı, değersiz (kimse/nesne).
عار *âr* A. a. 1 utanç verici/utanılacak şey, 2 utanma, utanç duyma.
عارض *ârız* A. s. önceden yokken sonradan olan/gelen. -*ârız olmak* (-e) sonra (-dan) gelip ulaşmak, (-de) daha önce yokken sonradan belirlemek.
عارض *ârız* A. a. yanak.
عارضه *ârıza* A. a. 1 sonradan olan, daha önce yokken daha sonra ortaya çıkan durum, 2 bozukluk, düzensizlik, düzgün olmama hâli.
عارف *ârif* A. a. 1 bilgili, haberli, anlayışlı, kavrayış engin kimse, 2 *tas*. kalp gözüyle sırları görebilen, iç aydınlığıyla manevî hâllere, zevk yoluyla gizli bilgilere ve tatlara ulaşmış kimse.

عاری âri A. s. 1 üzerinde bir şey bulunmayan, çıplak, 2 (-den) uzak, temiz, arı, 3 boş.

عاریyet âriyet A. a. geçici bir süre için alınan/verilen şey, eğreti nesne.

عاریة âriyeten A. z. eğreti olarak, geçici bir süre için, kalıcı olmaksızın.

عازم âzim A. s. 1 kararlı, bir şeyi/işi yapmayı kafasına koymuş (kimse), 2 (-e) yönelmiş, (-e) doğru yola çıkmış (kimse).-**olmak** (-e) yönelmek, (-e) gitmek/(-i) gerçekleştirmek üzere yola çıkmak.

عاشر âşir A. s. onuncu.

عاشق âşık A. s. içini bir şeyin sevgisi kaplayan, yüreğine birinin/bir şeyin sevgi ateşi düşen, (-i) seven (kimse).

عاشوراء âşûrâ, **عاشوراء** A. a. 1 muharrem ayının onuncu günü, 2 muharrem ayının onuncu günü pişirilen bilinen tatlı aş.

عاصف âsîf, **عاصفه âsîfe** A. s. şiddetli rüzgâr.

عاصم âsım A. s. günahsız, günahattan arınmış (kimse).

عاصمه âsime A. a. 1 çirkin iş ve eylemlerden sakınan, temiz kadın, 2 çevresi kaleyle çevrilmiş/kaleyle korunan şehir, yönetim merkezi, başşehir.

عاصی âsî A. s. 1 Yüce Tanrı'nın yasaklarını dinlemeyen, dince yasak edilmiş işleri işleyen, günahkâr (kimse), 2 toplum düzenine karşı başkaldıran, buyruk ve yasaları dinlemeyen (kimse).

عاطر âtır A. s. 1 güzel kokulu (nesne), 2 güzel, hoş, hoş giden, hoşlanılan (şey): **hâtır-i âtır** "güzel hatır".

عاطس âtis A. s. aksıran (kimse).

عاطف âtif A. s. 1 (birine) sevgi duyan, (birine) iyi gözle ve sevgi duyarak bakan, (birine karşı içinde) ilgi, bağ ve eğilim besleyen (kimse), 2 *dilb.* (iki kelime arasında) bağ kuran, (iki üyeyi birbirine) bağlayan: **vâvî âtife** "iki üye arasında bağ kuran vav, bağlam".

عاطفت âtîfet A. a. acıma, eğilim ve sevgi duyarak esirgeme.

عاطل âtul A. s. 1 iş görmeyen, işlemeyen, bir işe yaramayan (nesne), 2 tembel, iş yapmayan, boş oturan (kimse), 3 geçersiz, geçerliği olmayan (şey/hüküm).

عافیت âfiyet A. a. sağlık.

عاق âk(k) A. s. dik başlı, inatçı, saygısız (kimse).

عاقبت âkıbet A. a. son, sonuç. z. sonunda, nihayet.

عاقبت اندیش âkıbet-endîş F. s. (işin) sonunu düşünen, derin düşünceli (kimse).

عاقبت بین âkıbet-bin F. s. (işin) sonunu gören, ileri görüşlü (kimse).

عاقד âkîd A. s. bir sözleşmenin taraflarından her biri.

عاقدين âkıdeyn A. a. bir sözleşmenin iki tarafı.

عافر âkır A. s. 1 kısır (kadın), 2 bitki yetiştirmeyen çorak (yer), 3 tohumuz (bitki).-**عافر âkır-ı karhâ** A. a. tedavi amacıyla kullanılan bir bitki kökü.

عاقل âkul A. s. akıllı (kimse).

عاقلايه âkulâne F. s. ve z. akıllı olana yâraşırca.

عاکف âkîf A. s. 1 kendi isteğiyle bir yere kapanıp yalnız yaşayan (kimse), 2 ibadet etmek maksadıyla Mekke'de/cami vb. kutsal yerlerde insanlarla görüşmeden tek başına kalıp vaktini ibadetle geçiren (kimse).

عال âl A. s. yüksek, yüce. Tek başına kullanılmaz, "pek yüksek, yüceler yücesi" anlamındaki **عال âlü'l-âl** sözünde geçer.

عالم âlem A. a. 1 bütün yeryüzü ve gökyüzü varlıkları, evren, 2 canlı ve cansız varlıklar, yaratıklar, 3 Dünya, 4 özellikli bir durumu yansıtan oluş/varlık, 5 başkaları, el, 6 eğlence.

عالم âlim A. s. bilen, bilgi sahibi olan (kimse).-**عالم الغیب âlimü'l-gayb** A. a.

bilinmezler dünyası ile ilgili bilgileri bilen, yani: Yüce Tanrı.

عالم-آراء âlem-âra F. s. Dünya'yı bezeyen, varlığıyla Dünya'yı süsleyen (kimse).

عالم افروز âlem-efrûz F. s. Dünya'yı aydınlatıcı (nesne).

عالمانه âlimâne F. s. ve z. bilen kimseye yakışacak biçimde.

عالم پناه âlem-penâh F. s. dünya insanları için sığınak, dünyadaki bütün insanların sığınacağı (yer/kimse).

عالمگیر âlem-gîr F. s. dünyayı eline geçiren (hükümdar).

عالمی âlemi F. s. 1 âlemle ilgili, âlemde olan/bulunan, 2 insan.

عالمیان âlemiyân F. ç. a. insanlar.

عالمین âlemin A. ç. a. âlemler; *bk.* **عالم âlem**.

عالی âli A. s. 1 yüksek, yüce (yer): **bâb-ı âli** "yüksek kapı; başbakanlık", 2 değerli, değer taşıyan (kimse).

عالی تبار âli-tebâr F. s. soyu yüce, yüksek soylu bir kökten gelen (kimse).

عالی جاه âli-câh F. s. mevkii yüksek, yüksek mevkide bulunan (kimse).

عالی جناب âli-cenâb F. s. yüksek gönüllü, onurlu, onurunu gözetip küçük işler/şeyler peşinde olmayan, iyilik ve cömertliğe eğilimli (kimse).

عالی شان âli-şân F. s. şanı yüce, şerefli, onuru ve değeri yüksek (kimse).

عالی فطرت âli-fıtrat F. s. yaradılışı/yaradılıştan yüksek, soylu, değerli (kimse).

عالی قدر âli-kadr F. s. değeri yüksek, çok değerli (kimse).

عالی کهر âli-güher F. s. yaradılışı ve mayası/özüsü yüksek olan (kimse).

عالی مقام âli-makâm, **عالی مکان âli-mekân** F. s. yeri, rütbe ve makamı yüksek olan (kimse).

عالیه âliye A. a. en üst nokta, en yüksek yer, tepe.

عالی همت âli-himmet F. s. (bir işi başarma yolunda) üstün çaba gösteren, kesin ni-

yetli, var gücüyle çalışan, elinden geleni ardına koymayan (kimse).

عام âm A. a. yıl, sene.

عام ام(م) âm(m) A. s. 1 genele ait, genelle ilgili: **tarik-ı âm** "herkes için olan, ortaklaşa kullanılan yol", 2 *dilb.* aynı cinsten olan teklerin oluşturduğu yoğun bir varlık kümesi ile bu küme içindeki her teki ve yalın kavramları gösteren, cins bildiren: **ismi âm** "cins isim".

عامر âmir A. s. 1 bakımlı, bayındır (yer), 2 oturlan, ahalisi olan, şenlikli (yer), 3 bakımlı, işlenmiş (toprak), 4 devletin olan, devlete ait: **tersâne-i âmire** "devlet tersanesi".

عامل âmil A. a. (eski Arap devletlerinde) yönetici, vali.

عامل âmil A. s. 1 yapan, işleyen (kimse), 2 etkili, etki yapan (nesne), 3 uyan, koyduğu bir kural ve hükme/verdiği bir öğüde uygun davranan (kimse).

عامه âmme A. a. bütün halk, kamu.

عائد âid A. s. 1 geri gelen, geri dönen (nesne/kimse/konu), 2 (ile) ilgili, (ile) ilgisi bulunan (nesne/konu).

عائده âide A. a. (ile) ilgili bulunan pay, çıkar, yarar vb., (birine) yapılan bağış, iyilik vb.: **kesirü'l-âide** "çok yararlı, yararı çok".

عائق âik A. s. alıkoyucu, engelleyici (durum/nesne).

عائقه âika A. a. engel, önleyici ve engelleyici nesne/madde.

عائله âile A. a. 1 bir toplum içindeki, kan bağına ve evlilikle ortaya çıkan yakınlıklara dayanan birlik, 2 ev halkı; karı, koca ve çocuklardan oluşan topluluk, 3 aynı soydan gelenlerin oluşturduğu bütün, 4 dişi eş, karı.

عبا abâ, **عبا abâ** A. a. 1 yünden yapılmış kaba kumaş, 2 bu kumaştan yapılmış üstlük, hırka.

عبابوش abâ-pûş F. s. ve a. aba hırka giyen, derviş.

عباد *ibād* A. ç. a. (Yüce Tanrı'ya nispetle) kullar, Yüce Tanrı'nın yarattığı insanlar: *az'afü'l-ibād* "kulların en güçsüzü"; *bk.* **abd**. **عباد الله** *ibādu'llāh* A. a. 1) Allah'ın kulları, insanlar, 2) T. çok ucuz satılan şeyler için "Bedava denecek fiyattan; gelsin, herkes alsın!" anlamında bir seslenme sözü olarak kullanılır.

عبادت *ibādet* A. a. 1 kulluk etme, kulluğun gerektirdiği işleri yapma, Yüce Yarattıcı'ya tapınma, 2 kutsal tanıdığı şey/şeylere tapınma: *i.-i asnām* "putlara tapınma".

عبادتکار *ibādetkār* F. s. kulluk görevlerini yerine getiren (kimse).

عبارت *ibāret* A. a. 1 bir şeyin ne olduğunu/nasıl olduğunu/ne kadar olduğunu ortaya koyan genel görünüm, algı, sonuç ve ölçü, ... (-den) başka olmayan şey, 2 ibare; *bu m. bk.*

عبارة *ibāre* A. a. 1 konuşan kimsenin söylediğinden dinleyen kulağına ulaşan söz, 2 uzun/kısa bir kelime öbeğinden oluşan söz: *tatvīl-i ibāre* "sözüz uzatma". [Nazımda *ibāret* gibi de kullanılır.]

عباس *abbās* A. a. 1 aslan, 2 (büyük harfle) Hz. Peygamber'in amcasının adı.

عباسی *Abbāsi* A. s. Hz. Peygamber'in amcası Hz. Abbas'ın soyundan gelen (kimse). a. 1 Hz. Abbas'ın soyundan gelen kimse, 2 Safevi hükümdarı Şah Abbas döneminde kullanılan bir madeni para.

عبد *abes* A. s. yararı olmayan, boş ve yer-siz iş, saçma.

عبد *abd* A. a. kul, köle: *a.-i atik* "azatlı köle".

عبد *abede* A. ç. a. dinin buyruk ve yasaklarına tam anlamıyla uyanlar; *bk.* **عابد** *ābid*.

عبر *iber* A. ç. a. ibretler; *bk.* **عبرت** *ibret*.

عبری *iberi* A. s. *bk.* **عبرانی** *ibrāni*.

عبرانی *ibrāni* A. s. 1 Yahudilerle ilgili, 2 İbranice.

عبرت *ibret* A. a. insan için uyarıcı, ders verici ve eğitici olan konu/gelişme/olay: *i.-i müessire* "etkileyici gelişme/olay".-**ibret almak** (-den) ders çıkarmak.

عبرت آمیز *ibret-āmiz* F. s. ders çıkarılacak yönü bulunan (nesne/konu/olay/durum).

عبرت بخش *ibret-bahş* F. s. uyarıcı, ders çıkarılacak (nesne/konu/olay/durum).

عبرت نمون *ibret-nūmā*, **عبرت نمون** *ibret-nūmūn* F. s. ibret verici, ibretlik (nesne/olay/durum).

عباب *ab'āb* A. a. karnından konuşan kimse, vantrolog.

عبودیت *ubūdiyyet* A. a. kulluk, Yüce Tanrı'nın buyruklarına uyma, yasaklarından kaçınma.

عبور *ubūr* A. a. geçme, bir yandan öte yana gitme, bir kıyıdan karşı kıyıya geçme.

عبوس *abūs* A. s. 1 asık, somurtkan, ekşi (yüz): *vech-i abus* "asık, somurtkan yüz", 2 asık suratlı, ekşi yüzlü (kimse): *abūsü'l-vech* "asık suratlı kimse".

عبوس *ubūs*, **عبوس** *ubūset* A. a. ekşi yüzlülük hâli, yüzünü ekşitme, yüz ekşiliği.

عبر *abher* A. a. nergis.

عبيد *abid* A. ç. a. kullar, köleler, uşaklar; *bk.* **عبد** *abd*.

عبيد *Ubeyd* A. a. küçültme adı olarak "kulcuk" anlamında kişi adı: *ümümü ubeyd* "boş, ıssız ve kurak çöl".

عبر *abir* A. a. güzel kokulu bir karışım. Beyaz sandal, sümbül kökü, kırmızı gül, turunc ve iğde çiçekleri, portakal gibi güzel kokulu bitkilerle bir miktar misk çok ince olarak dövülmek suretiyle yapılmış.

عتاب *itāb* A. a. azarlama, tersleme, paylama.-**itāb etmek** azarlamak, paylamak.

عته *atebe* A. a. kapı eşiği.

عترت *itret* A. a. soy, soy sop, akraba; kabile, oymak.

عتق *itk* A. a. azatlık, özgürlük, hürriyet.

عتقاء *utekâ*, **عتقا** *utekâ* A. ç. a. azatlılar; *bk.* **عتیق** *atik*.

ateh A. a. bunama, bunaklık, bunama hâli.-**ateh gelmek/getirmek** bunamak.

عوت *utüv(v)* A. a. dik başlılıkla karışık bürleş.

عتیق *atik* A. s. 1 eski: *abd-i atik* "eski köle, yani: azat edilmiş köle", 2 Hz. Ebubekir'i vasıflayan sıfatlardan biri: *sadık-ı atik* "eski dost".

عشرات *aserât* A. ç. a. sürçmeler; *bk.* **عشره** *asre*.

عشره *asre* A. a. sürçme.

عجالة *icâlet*, **ucâlet** A. a. 1 aceleyle hazırlanan/hemen bulunup buluşturulan şey, 2 gerektiğinde hemen bakılmak/kullanılmak üzere üstte taşınan, içinde özetlenip kolay bulunacak biçimde düzenlenmiş bilgiler bulunan kitap, el kitabı.

عجالة *icâleten* A. z. (T. k. dili: *acâleten*) acele ile, alelacele, çarçabuk, hemen.

عجائب *acâib* A. ç. a. şaşılanacak, eşi bulunmayan şeyler, harikalar; *bk.* **عجيبه** *acibe*.-**عجائب سبعه** *acâib-i seb'a* F. a. dünyanın yedi harikası.

عجائز *acâiz* A. ç. a. koca karılar; *bk.* **عجوز** *acûz*.

عجب *aceb* A. a. şaşılanacak şey. z. acaba.

عجب *ucb* A. a. kendini beğenme, kendini değerli sanma.

عجا *acebâ* F. z. şaşkınlık, kararsızlık, merak ve kuşku anlatır.

عجز *acz* A. a. 1 (bir işi yapmaya) gücü yetmeme, güçsüzlük hâli, 2 (bir işi yapmakta) yetersiz olma, yetersizlik hâli.

عجزه *aceze* A. ç. a. güçsüzler, zavallılar; *bk.* **عاجز** *âciz*.

عجل *icl* A. a. erkek buzağı.

عجله *acele* A. a. sabırsız davranma, çabukluk, ivme: *ale'l-acele* "çarçabuk". z. acele ile, beklemeksizin, hemen.

عجم *acem* A. a. 1 Arap soyundan olmayan kavimler, 2 İranlı, Fars, 3 Türk müziğinde bir makam adı, 4 T. (büyük harfle) İran.

عجم *acm* A. a. dilb. harfe nokta koyma.

عجمه *ucme* A. a. sözü açık, düzgün ve anlaşılır biçimde söyleyemeyip kapalı, çetrefil ve anlaşılma yolda söyleme, dil tutkunluğu.

عجمی *acemî* F. s. 1 Arap soyundan olmayan, 2 Acem, İranlı, 3 *mec.* tecrübesiz, 4 yabancı.

عجوز *acûz*, **عجوزه** *acûze* A. s. kocakarı.

عجول *acûl* A. s. aceleci, sabırsız (kimse).

عجيب *acib* A. s. şaşkınlık verici (şey, durum): *hâl-ı acib* "şaşınlık verici durum".

عجيبه *acibe* A. a. şaşılanacak, şaşırp kalınacak şey, nitelik.

عجين *acin* A. s. ilaç hamuru.

عد *ad(d)* A. a. 1 (-i) sayma, (-in) sayısını belirleme, 2 (-e) değer verme, ... yerine koyma, ... gibi görme.

عداد *idâd* A. a. 1 sayı, sayı dizisi, 2 sıra, dizi.

عدالت *adâlet* A. a. akla ve insanların değer ölçülerine göre doğruluğu benimsemiş olanı yapma; her işte, her şeyde ve herkes hakkında doğru ve gerçek olanı yerine getirmeye çalışma.

عداوت *adâvet* A. a. düşmanlık.

عدت *iddet* A. a. 1 bir kadının kocasından boşandıktan sonra yeniden evlenebilmek için beklemek zorunda olduğu yüz günlük süre, 2 bir kadının kocası öldükten sonra yeniden evlenebilmek için beklemek zorunda olduğu yüz otuz günlük süre.

عدد *aded* A. a. sayı.

عددی *adedi* F. s. sayıyla ilgili, sayısal.

عدس *ades* A. a. mercimek.

عدسه *adese* A. a. merccek.

عدل *adl* A. a. adalet; *bu m. bk.*

عدم *adem* A. a. 1 yokluk; *zıddı: وجود* *vücûd*, 2 olmama, bulunmama: *a-i mes'ûliyyet* "sorumluluğu olmama".

عدن *adn* A. a. 1 cennet, 2 sekiz cennetten birinin adı; nebilere, sıddıklara ve şehitlere özgü bir cennet olduğu aktarılmıştır.

عدو *adûv(v)*, *adû* A. a. düşman: *adû-yi cân* "can dümanı"; *adûv-i kadim* "eski düşman".

عدوان *udvân* A. a. düşmanlık.

عدول *udûl* A. a. sapma, ayrılma.

عدول *udûl* A. ç. a. doğru sözlüler; *bk. عادل* *âdil*

عديده *adid* A. s. birden çok, tek olmayıp sayılabilir olan (nesne). [Çoklu adlara vasıf olduğundan kullanımda dişili olan *عديده* *adide* biçimi yaygındır: *berâhin-i adide* "birden çok/çok sayıda delil".]

عديله *adil* A. s. benzer, denk, eş: *bi-adil* "eşsiz".

عدم *adim* A. s. yok, olmayan (şey). Türkçe'nin -siz eki gibi *yoksunluk* bildirir: *adimûl-misâl* "benzersiz, eşsiz".

عذاب *azâb* A. a. ceza, acı verici karşılık, eziyet, işkence.

عذار *izâr* A. a. yanak: *gül-izâr* "gül yanaklı".

عذب *azb* A. a. tatlı, hoş (su, su gibi akıcı konuşma/anlatım): *azbû'l-beyân* "konuşması su gibi akıcı olan (kimse)".

عذر *uzr* A. a. (T. k. dili: *özür*) bir işin işlenmesine/işlenmemesine sebep olan husus. -*عذر لك* *uzr-i lenk* F. a. topal özür, yani: yersiz ve geçersiz özür.

عذرا *azrâ*, *azrâ* A. a. (dişil) bakire, kızıgırlık.

عذوبت *uzûbet* A. a. tatlılık, şirinlik.

عراده *arrâde* A. a. (eski savaş araçlarından) tekerlekli mancınık.

عراضه *urâza* A. a. armağan, misafire ikram olarak önüne konulan yiyecek.

عراق *Irâk* A. a. Bağdat ve Basra'yı içine alan bölgenin adı. Daha sonra İran'ın kuzeybatı kısmındaki dağlık bölgeye de bu ad verilmiş, bu yüzden ilki "Irâk-ı Arab", ikincisi "Irâk-ı Acem" diye anılmıştır.

عراس *arâis* A. ç. a. gelinler; *bk. عروس* *arûs*.

عرائض *arâiz* A. ç. a. sunulan hususları; *عرضة* *ariza*.

عرب *Arab* A. a. 1 asıl yurtları Arap Yarımadası olan ve büyük çoğunluğu bugün de burada yaşayan halk, 2 bu halkın soyundan olan kimse. -*عرب آيدہ* *Arab-i âbide* F. a. eski, Âd ve Semûd gibi soyları tükenmiş eski Arap kavimleri. -*عرب عرباء* *Arab-i arbâ* F. a. saf kan Arap. -*عرب متعربه/مستعربه* *Arebi mütearibe/müsta'ribe* F. a. aslen Arap olmayıp sonradan Araplaşmış olanlar.

عربان *urbân* A. ç. a. çöl Arapları, çölde yaşayan Araplar.

عريده *arbede* A. a. çok sayıda kişinin karıştığı kavga.

عريستان *Arebistân* F. a. Arap yarımadası.

عربي *Arebi* A. s. Arap dili, Arapça, Arap'la ve Arabistan'la ilgili (konu/madde).

عرش *Arş* A. a. *din* ve *fels.* burçlar göğü olan sekizinci göğün üstündeki gök tabakası. [Eski filozoflarca, bir görüşe göre, bütün varlığı kuşatan şey, başka bir görüşe göre de dokuzuncu felektir; bu yüzden "yüce" anlamındaki *muallâ* sıfatıyla vasıflanır. Ona aynı zamanda "kaplayıcı varlık ruhu", "en üstün egemenlik mevkii", "Tanrı'nın mutlak egemenlik ve yönetimi" gibi anlamlar da verilmiştir.]

عرصات *arasât* A. ç. a. 1 arsalar; *bk. عرصه* *arsa*, 2 (tekli gibi) mahşer yeri.

عرصه *arsa* A. a. boş ve geniş yer, açıklık, alan, meydan.

عرض *araz* A. a. 1 tat ve renk gibi, kendiliğinden varlığı bulunmayıp bir öz (cevher) ile varlık değeri kazanan şey, 2 insana yoksulluk, zenginlik, hastalık, üzüntü, sıkıntı gibi sonradan gelen hâller.

عرض *arz* A. a. 1 küçükten büyüğe yapılan sunum, 2 gösterme, sergileme: *a-i hüner* "hüner gösterme". -*arz etmek* göstermek.

عرض *ırz* A. a. insanın şahsı ve eşiyle ilgili; şeref, namus ve iffet gibi değerlerden doğan, titizlikle korunan bir üstün nitelik.

عرعر *ar'ar* A. a. dikenli ardıç.

عرف *urf* A. a. (T. k. dili: *örf*) 1 iyi, güzel, yararlı olan alışkanlık/uygulama; *eşanl.* *إحسان* *ihsân*, *معروف* *ma'rûf*, 2 cömertlik, 3 iyilik, vergi, bağış, 4 kanunla belirlenmeyip bir yerin geleneği ile içinde bulunulan zamanın ve şartların gerekli kıldığı hüküm ve uygulama, 5 savaş zamanlarında/olağanüstü durumlarda yönetim gücünün geçici olarak askere devredilmesi yoluyla yürütme erkinin kullanılması, 6 T. (eskiden) ilim adamlarının merasim kavuğu.

عرفاء *urefâ*, *urefâ* A. ç. a. bilgili ve irfanlı kimseler; *عرف* *arif*.

عرفات *arefât* A. ç. a. hacıların arife günü "vakfe" denilen görevi yerine getirdikleri Mekke yakınlarındaki yer.

عرفان *irfân* A. a. 1 bilme, bilgi sahibi olma, 2 bilgi aracılığıyla ve düşünme yoluyla ulaşılan bilgi, 3 *tas.* manevî haz, duyuş, tadış.

عرفة *arefe* A. a. hacıların Arafat dağında vakfe görevini yerine getirdikleri zilhicce ayının dokuzuncu günü.

عرفا *arak* A. a. 1 ter: *arak-ı cebin* "alın teri", 2 rakı.

عرق *irk* A. a. 1 soy, 2 damar, kök. -*عرق الذهب* *irku'z-zeheb* A. a. altın kökü, yani: bu adla anılan bir bitki. -*عرق السوس* *irku'ssûs* A. a. meyan kökü.

عرقوب *arkûb* A. a. ökçe siniri, eğrice sinir, aşil tendonu.

عرقيه *arakıyye* A. a. 1 tiftikten yapılmış derviş başlığı, 2 terlik, ter mendili.

عرمم *aremrem* A. a. 1 çok kalabalık (asker), 2 coşkun, önüne gelen her şeyi sürükleyen (sel): *seyl-i aremrem* "coşkun sel".

عروج *urûc* A. a. yukarı çıkma, yükselme. -*urûc etmek* yukarı çıkmak, yükselmek.

عروس *arûs* A. a. gelin.

عروش *urûş* A. ç. a. dam altları, üzeri çatılı/örtülü barınaklar: *'u-u hâviye* "şenliksiz, ıssız ve yıkık dökük barınaklar".

عروض *urûz* A. a. (-e) gelip çatma, (-e) ulaşma.

عروض *arûz* A. a. *ed.* eski şiirin ahenk ölçülerinden söz eden ilim.

عروض *arûz* A. a. *ed.* bir beytin birinci mısraının son parçası.

عروق *urûk* A. ç. a. damarlar; kökler; *bk. عرق* *irk*.

عريان *uryân* A. s. çıplak.

عرياني *uryânî* A. s. soyulmuş, çıplak hâle getirilmiş (nesne). a. kabuğu soyulmuş bir tür hoşaflik erik.

عريش *ariş* A. a. çardak, sundurma.

عريض *ariz* A. s. enli, yassı (nesne). -*عريض وعميق* *ariz u amik* T. z. enine boyuna, uzun uzadı, genişlik ve derinliğiyle.

عريضه *ariza* A. a. küçükten büyüğe gönderilen yazı.

عريف *arif* A. s. (ile) bilinen, (ile) tanınan (kimse/nesne).

عز *azze* A. çekimli f. "adı yücelsin, yüce olsun" anlamında Arapça çekimli bir fiil. [Dua sözlerinde geçer: *azze ve celle* (Yüce Tanrı için) "adı ve şanı yücelsin", *azze nasruhu* "Başarısı artsın".]

² عز izz(z), عزت izzet A. a. ululuk, şeref ve onur sahibi olma. s. (yalnız Yüce Tanrı için) ulu, yüce: Rabb-i izzet "Yüce Tanrı".- عزت نفس izzet-i nefis F. a. insan benliğinin hep iyi, yüksek, kişinin değerini artırıcı şeylere eğilim gösterip değerini düşürücü şeylerden sakınması demek olan bir tabii özellik.

عزاء azâ A. a. bir yıkım, sıkıntı ve acı verici bir durum karşısında soğukkanlılığını bozmama, ağlayıp sızlanmama, bağırıp çağırmama; zıddı: ماتم mâtem. عزائم azâim A. a. 1 bir hastalığın iyileşmesi için okunan Kur'an ayetleri, 2 (çoklu olarak) afsunlar, muskalar; bk. عزمت azimet.

عزب azeb A. s. evlenmemiş, bekâr (erkek). a. deniz kuvvetleri askeri.

عزرائيل Azrâil A. a. dört büyük melekten biri, ölüm meleği.

عزل azl A. a. (birini) resmi görevden uzaklaştırma.

عزلت uzlet A. a. insanlarla bir arada yaşamayı bırakıp tek başına kalma, bir köşeye çekilme.

عزلت گزین uzlet-güzin F. s. ve a. yalnızlık köşesini seçen.

عزم azm A. a. (T. k. dili: azim) 1 (bir işe) kesin bir niyet ve kararlılıkla koyulma, (bir işi) titizlikle, önemseyerek, üstüne düşerek, gerekli çabayı göstererek yapma.-azm etmek 1 (bir işi) başarmak için kesin kararlı olmak ve önemseyerek gerektiği şekilde çaba göstermek, 2 (bir yere gitmek/varmak üzere) yola koyulma: a.-rah "yola koyulma".

عزمة azmet A. a. 1 düşünce, tasarı, eşanl. نیت niyet, مقصد maksat, 2 gerek duyulan şey, eşanl. احتیاج ihtiyâc, 3 alacak, eşanl. حق hak, ادعا iddiâ. s. sağlam, güçlü, dayanıklı.

عزو azv A. a. (bir şeyi) (bir şeye/birine) yüklemek, (bir şeyi) (bir şeyle/bir kim-

seyle) ilişkilendirmek: azvi noksân "-e eksiklik yüklemek".

عزویات azviyyât birine yüklenen asılsız, kötü ve çirkin şeyler.

عزیز aziz A. s. 1 ulu, yüce, büyük, 2 saygıya değer, hürmetli, 3 değerli, 4 derecesi yüksek, yüksek dereceli, 5 sonsuz güç sahibi (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.] a. 1 veli, ermiş, Tanrı dostu, 2 Hristiyanların ermiş saydıkları kimse.-عزیز مصر aziz-i Mısır F. a. Firavunlar döneminde maliye bakanına verilen unvan. Yusuf kıssasında geçer.

عزیمت azimet A. a. bir yere gitmek/varmak üzere yola çıkma.-azimet etmek yola çıkmak.

عزیمه azime T. a. cinleri musallat oldukları kimseden uzaklaştırmak; yılan, akrep vb. hayvanların zarar vermesini önlemek iddiasıyla yapılan afsun, tılsım/yazılan dua, muska vb.

عساکر asâkir A. ç. a. askerler; bk. عسكر asker.

عسالة asâle A. a. bal peteği.

عسجد asced A. a. halis altın.

عسر usr, عسرت usret A. a. güçlük; zıddı: یسر yüs.

عس اسes A. a. bir yerin huzur ve güvenini sağlamak için geceleri gezen görevli, bekçi, kolcu.

عسكر asker A. a. çeri, savaş eri.

عسكرگاه askergâh F. a. savaş birliklerinin konuşlandığı yer, ordu.

عسکری askeri A. s. askerle ilgili, askeri ilgilendiren.

عسل asel A. a. bal: a.-i musaffâ "süzme bal".

عسیر asir A. s. güç, çetin (iş/durum).

عشاء aşâ A. a. akşam yemeği.

عشاء اشâ A. a. gecenin koyu karanlığının başlangıcı, güneş battıktan sonra suların karardığı dem: salât-ı işâ "akşam namazı", vakt-i işâ "akşam vakti".

عشاق uşşâk A. ç. a. âşıklar; bk. عاشق âşık.

عشایا aşâyâ A. ç. a. akşamlar; bk. عشی aşıy(y).

عشائر aşâir A. ç. a. aşiretler; bk. عشيرت aşiret.

عشائین işâeyn A. ç. a. akşam ve yatsı namazları.

عشب uşb A. a. yeni bitmiş ot, çayır.

عشر aşr A. a. 1 bir katarak 9'u 10'a tamamlama, 2 Kur'an'dan on ayet kadar okuma.

عشر uşr A. a. (T. k. dili: öşür) onda bir.

عشره aşere A. a. (T. aşer) on: isnâ aşer "on iki", vâhid aşer "on birinci", sâni aşer "on ikinci".

عشرت işret A. a. 1 eğlenme, keyif, zevk, 2 T. içki içme, içkilik.

عشرون işrûn, عشرين işrin A. s. yirmi.

عشق işk A. (F. ve T. k. dili: aşk) a. (birine/ bir şeye) gönül verme, sevmek, gönül-den bağlanma.

عشو işve A. a. güzellerin ilgi çekmek, gönül çelmek için takındıkları cilveli davranış tarzı, kırtış, naz.

عشوہ کر işveger, عشوہ کار işvekâr F. s. işveli, cilve eden, kırtan (güzel).

عشی aşıy(y), aşiy A. a. günün sonu, akşam.

عشیر aşir A. s. onda bir.

عشیرت aşiret A. a. 1 aynı kökten gelen topluluk, oymak, kabile, 2 bir kimsenin çoluk çocuğu, yakınları ve kendisinin yanında ve yakınında bulunanların tümü.

عصا asâ A. a. uzun değnek, sopa, baston.

عصاه işâbe A. a. 1 topluluk, yığın, 2 sarık, tülbent.

عصات usât A. ç. a. isyancılar, zorbalar; günahkârlar; bk. عصی âsî.

عصاره usâre A. a. (meyvelerden çıkarılan) öz su.

عصافیر asâfir A. ç. a. serçe kuşları; bk. عصفور usfûr.

عصب asab A. a. sinir.

عصبه asabe A. a. 1 baba tarafından akraba, 2 huk. babası ve çocuğu olmayan ölenin akrabalık ilişkisiyle mirasçısı olup, asıl hak sahipleri alacaklarını aldıktan sonra kalan alan kimse.

عصبیت asabiyyet A. a. yakınlarının tarafını tutma, yakınlarını destekleme kaygısı taşıma/gütme, taraftarlık.

عصر asr 1 zaman, 2 yüz senelik zaman aralığı, yüz yıllık süre, 3 ikindi vakti.

عصفور usfûr A. a. serçe kuşu.

عصمت ismet A. a. dince yasaklanmış şeylerden ve insanı değersizleştiren iş ve eylemlerden sakınma, 2 (kadında) namus, iffet, 3 suçsuzluk, günahsızlık, masumiyet.

عصمت پنہ ismet-penâh F. s. namus ve iffetin sığınağı olan, yani: son derecede namuslu ve iffetli (kadın).

عصمت مآب ismet-meâb F. s. yuk. m. bk.

عصمه usme A. a. gerdanlık, tasma.

عصیان işyân A. a. 1 asilik, itaatsizlik, başkaldırcılık, serkeşlik, 2 Yüce Tanrı'nın buyruklarını tutmama, yasak ettiği şeylerden sakınmama.

عصید işyed A. a. eşcinsel, homo, yâdigâr, eşanl. حیز hiz, مأبون me'bûn.

عصیده aside A. a. 1 bulamaç, 2 taze bamya, un, et suyu ve tereyağıyla pişirilen bir tür yemek.

عصیر asir A. s. suyu/yağı alınmak için sıkılan nesne.

عضال udâl A. a. doktorları bir şey yapamaz durumda bırakan hastalık, çaresiz dert.

عضد adud A. a. 1 kolun dirsekten omuz başına kadar olan kısmı, paçı, 2 yardımcı.

عصدی adudî A. s. paçıyla ilgili.

عضله adale A. a. kas.

عضلات adalât A. ç. a. kaslar; bk. عضله adale.

عضو uzv A. a. (T. k. dili: uzuv) el, kol, bacak, baş gibi beden üyeleri.

عضوض *adûd* A. s. 1 ısırlarak yenilecek yiyecek, 2 sıkıntılı vakit, büyük sıkıntıya yol açan yıkım zamanı.

عضوی *uzvî* F. s. bedenın bir parçasıyla ilgili.

عطاء *atâ* A. a. 1 veriş, bağışlayış, bağış, 2 yardım, iyilik, 3 bahşış; *eşanl* ayak teri, şerbet/helva akçası, 4 armağan, hediye. -*atâ* kılmak 1) vermek, bağışlamak, armağan etmek, 2) iyilik etmek, iyilikte bulunmak.

عطا *atâ-bahş* F. s. bağışta bulunan (kimse).

عطار *attâr* A. a. 1 güzel kokulu esanslar ve yağlar satan kimse, 2 baharat ve tedavi amacıyla kullanılan çeşitli şeyler satan kimse, 3 (T. k. dili: *آقطار* *aktar*) mahalle aralarındaki küçük dükkânlarda baharat, iğne iplik, düğme, incik boncuk türü şeyler satan kimse.

عطارت *itâret* A. a. aktarlık.

عطارد *Utârid* A. a. göğün ikinci katında bulunan gezegenin adı. Hitabet, güzel ve etkili konuşma, sanat ve bozgunculuk ilâhı sayılırdı. Eski edebiyatta kalem, defter, kâtiplik, sanat kelimeleriyle birlikte anılır.

عطالت *atâlet* A. a. işsiz durma, bir iş yapmadan boş oturma.

عطایا *atâyâ* A. ç. a. bahşışler; *bk.* *عطیہ* *atıyye*.

عطر *itr* A. a. güzel kokulu esans, yağ, kavrışım.

عطسه *atse* A. a. 1 aksırma, 2 aksırık.

عطش *atş* A. a. susama, susuzluk hâli.

عطشان *atşân* A. s. susamış, su içme gerekliliği duyan (kimse).

عطف *atf* A. a. 1 (-i) yöneltme, (-i) çevirme: *a.-i nazar* "bakışını yöneltme", 2 (-e) yükleme, (ile) ilgilendirme, (ile) ilgili sayma, 3 *dilb.* bir kelimeyi/bir cümleyi önceki kelime/cümle ile ilgili ve bağlı duruma koyma: *edât-ı atf* "bağ-

lama edatları, bağlayıcılar, bağlamalar. - **عطف بیان** *atf-i beyân* önceki kelimenin anlamını açıklamak/pekiştirmek için bağlamla söze katılan kelime/kelimeler: *izâh ve teşrih* gibi. - **عطف انان** *atf-i inân* bir yöne dönme, bir yöne yönelme. - **atf-i inân etmek** bir yöne yönelmek.

عطوف *atûf* A. s. çok merhametli, çok esirgeyici (kimse).

عطوفت *atûfet* A. a. acıyıp esirgeme.

عطیہ *atıyye* A. a. bağış, bahşış.

عظام *izâm* A. ç. a. 1 büyükler, ulular; *bk.* *عظم* *azim*, 2 kemikler; *bk.* *عظم* *azm*.

عظام *azâim* A. ç. a. olağanüstü olaylar, büyük işler; *bk.* *عظمیہ* *azime*.

عظم *azm* A. a. kemik: *a.-i remim* "çürümüş kemik".

عظم *izam* A. a. büyüklük, ululuk.

عظماء *uzamâ*, **عظما** *uzamâ* A. ç. a. büyükler, görünüşçe ve mevkice büyük kimseler; *bk.* *عظیم* *azim*.

عظمت *azamet* A. a. büyüklük, ululuk.

عظمی *uzmâ* A. s. (اعظم *a'zam*'ın dişili) en büyük. Çoklu hâldeki/dişil sayılan adlara vasıf olduğunda kural gereğince bu biçimi kullanılır: *sadâret-i uzmâ* "en büyük sadâret, yani: sadrazamlık".

عظیم *azim* A. s. büyük, ulu.

عظیمہ *azime* A. a. büyük iş.

عقارت *afârit* A. ç. a. çok zararlı, çok zarar verici cinler, ifritler; *bk.* *عفريت* *ifrit*.

عفاف *afâf*, **عفاف** *afâfet* A. a. *bk.* *عفت* *iffet*.

عفت *iffet* A. a. kötü işlerden, dince haram sayılmış eylemlerden, yasaklanmış şeylerden uzak durma, sakınma.

عفريت *ifrit* A. a. cinlerden çok kötü, zarar verici ve şirret olanı.

عفو *afv* A. a. (birinin suçunu) bağışlama, (birinin suçundan) geçme.

عفو *afv(v)* A. s. bağışlaması çok olan. [Yüce Tanrı'nın güzel adlarından biridir.]

عفون *ufûnet* A. a. 1 çürüme, çürüyüp kötü kokma, 2 kötü koku.

عفیف *afif* A. s. haramdan ve kötü işten sakınan, temiz, namuslu, iffetli (kadın).

عقاب *ıkâb* A. a. suç işleyenın gördüğü/göreceği acı verici ve sıkıntılı işlem, ceza.

عقاب *ukâb* A. a. 1 kara kuş, tavşancıl, 2 gökb. bir yıldız kümesinin adı.

عقار *akâr* A. a. ev, han, dükkân, bağ, tarla vb. gelir getiren mülk.

عقارب *akârib* A. ç. a. akrepler; *bk.* *عقرب* *akreb*.

عقارت *akâret*, **عقارت** *ukâret* A. a. kısırlık.

عقاریر *akâkir* A. ç. a. ilaçlara katılan bitki kökleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

عقال *ıkâl* A. a. 1 bağ, bent, 2 ayağa vurulan köstek.

عقائد *akâid* A. ç. a. inançlar; *bk.* *عقیده* *akide*.

عقائم *akâim* A. ç. a. kısır kadınlar; *bk.* *عقیم* *akim*.

عقاب *akab*, **عقاب** *akub* A. a. 1 ökçe, 2 bir kimse-nin ardına düşüp ne durumda olduğunu sorup araştırma: *der-akab* "hemen, gecikmeksizin, hiç vakit kaybetmeden".

عقاب *akab-gir* F. s. (-in) ardından giden (kimse).

عقاب *akabe* A. a. 1 sarı yokuş, 2 tehlikeli geçit.

عقبی *ukbâ* A. a. 1 öte dünya, ahiret, 2 kulların dünyada yaptıklarının hesabını verdikten sonra görecekları iyi ve kötü karşılıklar: *dâr-i ukbâ* "hesap sonrası iyi ve kötü karşılıkların verileceği konak/yer".

عقد *akd* A. a. 1 (-i) bağlama, (-i) düğümleme, 2 (-i) kurma, 3 (-i) toplama: *a.i encümen/meclis* "encümeni/meclisi toplama", 4 karşılıklı kabulle yapılan sözleşme: *akd-i nikâh* "nikâh sözleşmesi".

عقد *ıkd* A. a. gerdanlık, boyuna takılan değerli taş dizisi. - **عقد ثریا** *ıkd-i Süreyyâ* bir gerdanlık gibi görünen Ülker adlı takımyıldız.

عقد *ukad* A. a. düğümler; *bk.* *عقده* *ukde*. *hallâlül'ukad* "düğünleri çözücü, yani: güç ve zor konuları çözüme kavuşturucu kimse".

عقده *ukde* A. a. düğüm. - **عقده درون** *ukde-i derûn* F. a. iç düğümü, yani: gönül derdi.

عقده *ukde-küşâ* F. s. düğüm çözücü, yani: güç işlerin üstesinden gelen (kimse).

عقدیہ *akdiyye* A. a. eklem yerlerinde oluşan düğüm ve yumru.

عقر *ukr* A. a. kısır olma, kısırlık.

عقرب *akreb* A. a. 1 bilinen zehirli hayvan, 2 saatin kısa ibresi.

عقل *akl* A. a. (T. k. dili: *akıl*) anlama, kavrama, ayırma, saklama ve düşünme gücü, us. - **akletmek** hatırlamak.

عقلاء *ukalâ*, **عقلاء** *ukalâ* A. ç. a. akıllı kimseler; *bk.* *عاقل* *âkil*.

عقلی *akli* F. s. 1 akla uygun, mantıklı, 2 zihin gücüne bağlı, zihinle bulunan ve kavranan 3 teorik.

عقليات *akliyyât* A. ç. a. aklın ürettiği, akıl gücüyle elde edilmiş olan şeyler; *zıddı: nakliyyât*.

عقم *ukm* A. a. kısırlık, verimsizlik.

عقوبت *ukûbet* A. a. kötü ceza, işkence, azap.

عقود *ukûd* A. ç. a. akitler, iki tarafça karara bağlanıp kabul edilen maddeler; *bk.* *عقد* *akd*.

عقور *akûr* A. s. 1 kudurmuş gibi saldıran, yırtıcı (hayvan), 2 kuduz (köpek).

عقوق *ukûk* A. a. anaya babaya asi olma.

عقول *ukûl* A. ç. a. akıllar; *bk.* *عقل* *akl*.

عقیده *akide* A. a. inanç, inan.

عقیده *akide* T. a. ağıda kıvamına gelinceye kadar kaynatılan şekerin soğuduktan

sonra aldığı sert ve kırılğan biçim, aki-
de şekeri.

عقيق akik A. a. parlak, yarı saydam değer-
li bir taş. -عقيق يمانی **akik-ı Yemâni** F. a.
kırmızı renkli Yemen akiği.

عقيق akika A. a. çocuğun doğumunun
7. günü/saçının kesildiği gün kesilen
kurban.

عقیم akim A. s. 1 kısır, çocuğu olmayan
(dişi), 2 sonuçsuz (iş, girişim vb.).

عکام akkâm A. a. 1 para karşılığında deve
ile yük taşıyan kimse, 2 hacca surre ile
birlikte giden hademe. Bunlar yola çık-
madan önce İstanbul'da dümbelek ça-
larak dolaşırlardı.

عکس aks A. a. 1 sesin bir yere vurup geri
gelmesi, yankılanma, yankı, 2 ışığın bir
yere vurması, şeklin bir yerde görün-
mesi, yansıma, görüntü, 3 ters, zıt, (-e)
aykırı, 4 ed. bir kelime öbeğindeki keli-
melerin sırasını değiştirerek başka bir
öbek oluşturma: *didem ruhunu gözler,*
gözler ruhunu didem; kelâm-ı kibâr ki-
bâr-i kelâmdır gibi.

عکوس ukûs A. ç. a. yankılar, yansımalar,
tersine dönmeler; bk. **عکس aks**.

علاء alâ A. a. yükseklik, (değer ve
şerefli olmak yönünden) yücelik.

علا alâ A. çekimli f. "yüksek/yüce olsun"
anlamında dua sözü: *حق حل و على Hak*
celle ve alâ.

علاج ilâc A. a. 1 hastayı sağaltma, iyileş-
tirme, 2 hastayı iyileştirmek için veri-
len hap, şurup vb. nesne.

علاقة alâka A. a. 1 ilgi, ilişik: *kat'-ı alâ-*
ka "ilişik kesme", 2 ilgi duyma; gönül
bağı, sevgi, aşk. -**alâka etmek** (-e) ilgi
duymak.

علاقة alâka-dâr F. s. ve a. 1 ilgili, 2 ortak.

علام allâm A. s. her şeyi bilen, bilgisi sın-
ırsız (Yüce Tanrı). -**علام الغيوب allâ-**
mü'l-guyûb A. a. bilinmezler âlemi ile
ilgili her şeyi bilen (Yüce Tanrı).

علامة alâmet A. a. bir şeyin tanınmasını
sağlayan iz, belirti; işaret, damga, ni-
şan: *alâmet-i nusret* "yardım belirtisi",
alâmet-i fârika ayırıcı işaret.

علامه allâme A. a. çok şey bilen, her şey-
den haberi olan, büyük bilgin.

علانية alâniyet A. a. göz önünde olma,
açıklık ve görünürlük hâli.

إلآء ilâve A. a. 1 ekleme, katma, 2 katı-
lan şey, ek.

علاق alâk A. ç. a. ilişkiler; bk. **علاقة alâ-**
ka.

علام alâim A. ç. a. belirtiler, izler, işaret-
ler; bk. **علامة alâmet**.

علت illet A. a. 1 hastalık, maraz, 2 bir so-
nuç doğurucu, (-e) yol açıcı şey, sebep:
harf-i illet "Arapça kelime kalıplarında
bozulmaya yol açan harf", *hurûf-i illet*
"و ی و" harfleri".

علف alef A. a. 1 yulaf, 2 hayvan yemi.

علق alak A. a. yapışkan çamur, balçık,
sülûk.

علقة alaka A. a. kan pıhtısı.

علل illel A. ç. a. hastalıklar; bk. **علت illet**.

علم alem A. a. 1 sancak, bayrak, 2 kub-
be, minare ve sancak direğinin tepesine
yerleştirilen hilâl biçiminde ay/hilâle
benzer, oyma yazılı süs.

علم ilm A. a. (T. k. dili: **ilim**) 1 bilme;
zıddı: جهل cehl. 2 bir konu ile ilgili, öğ-
renme, araştırma/gözlem yoluyla elde
edilen bilgiler.

علماء ulemâ, **علماء ulemâ** A. ç. a. bilginler;
bk. **علم âlim**.

علمدار alem-dâr F. a. sancaktar, sancak
taşıyan kimse.

علمی ilmi A. s. ilimle ilgili, ilme dayanan,
bilimsel.

علن alen A. a. göz önünde olma, görü-
nür hâli.

علن alenen A. z. göz önünde, meydanda,
açıkça, açıktan açığa, gizlemeden.

علن aleni A. s. açık, meydanda, görünür.

علن aleniyyet A. a. (bir iş/nesne) açık-
ta, göz önünde olma, açıklık hâl ve ni-
teliği.

علو alev T. a. bk. **آلو alev**.

علو ulüv(v), **ulû** A. a. (maddi şeyler di-
şında) büyüklük, yükseklik, yücelik.

علو ulüv-i şân F. a. şanı şerefi
yüce olma. -**علو ulüv-i himmet**
F. a. kararlılık ve üstün çaba yüceliği.

علوان ulvân A. a. kendini övme, böbü-
rlenme, övünme. -**ulvân satmak** böbü-
rlenmek, kendini övmek.

علوفه ulûfe A. a. (eskiden) asker maaşı.
-**ulûfe çıkarmak** para vermek, ödeme
yapmak.

علوم ulûm A. ç. a. ilimler; bk. **علم ilm**.

علوی ulvî A. s. yüksek; *zıddı: سفلی süflî*.

علویات ulviyyât A. ç. a. manevî yücelikler;
zıddı: سفلیات süfliyyât.

علویyet ulviyyet A. a. (manevî bakımdan)
yükseklik, yücelik.

علی ali(yy), **ali** A. s. 1 yüksek; büyük,
ulu. [Çoklu adlarla, şekilce ve sayma-
ca dişil adlarla birlikte kullanıldığında
kural gereğince dişil biçimiyle gelir:
evâmîr-i aliyye "yüksek buy-
ruklar", *devlet-i aliyye* "büyük
devlet"], 2 (büyük harfle) Hz. Ali.

علی alâ A. takî üzerine, üzerinde, üzre,
-e, -de, ... ile, (ile) birlikte. [Örneklerde
görüleceği gibi kimi durumlarda ba-
şına geldiği kelimenin son ünsüzünü
esre ile, yani: (-i) gibi okutur.]

علیا ulyâ A. s. (a'lä'nin dişili) çok/
pek yüksek, Çoklu adlarla, şekilce ve
saymaca dişil adlara geldiğinde kural
gereğince bu biçimi kullanılır: *Ka'be-i*
ulyâ "Yüce Kâbe", *atebe-i ulyâ* "Yüce
eşik".

علی ale'l-ittisâl A. z. aralıksız, ara-
larında boşluk bulunmaksızın.

علی ale'l-ittlâk A. z. genel olarak,
bir şeye özgü olmaksızın.

علی ale'l-infirâd A. z. ayrı ayrı,
bire birer.

علی ale't-tahkîk A. z. gerçek ola-
rak, muhakkak surette.

علی ale't-tafsîl A. z. ayrıntılı ola-
rak.

علی ale't-tevâli A. z. ardı sıra, ke-
sintisiz olarak.

علی ale'l-hisâb A. z. hesap üzeri-
ne, hesaba dayalı olarak.

علی ale'l-husûs A. z. özellikle,
hususî olarak, ayrıca, başkaca olarak,
hele.

علی ale'd-devâm A. z. sürekli ola-
rak, ara vermeksizin.

علی ale'r-re'si ve'l-ayn A. z.
başım gözüm üstüne.

علی ale'r-rağm A. z. küçük düşür-
mek ve aşağılamak üzere.

علی ale'r-rik A. z. aç karnına, aç açı-
na.

علی ale's-seher A. z. seher vakti,
erkenden.

علی ale's-seviyye A. z. bir düziye,
aynı seviyede.

علی ale's-sabâh A. z. erkenden, sa-
bahla birlikte.

علی ale'l-âde A. z. olağan şekilde,
olageldiği gibi.

علی ale'l-acele A. z. aceleyle, he-
men, gecikmeksizin.

علی ale'l-fürâde A. z. tek tek.

علی ale'l-umûm A. z. geneliyle,
hepsi, hepsini içine alacak biçimde.

علی ale'l-amiyyâ (T. **ale'l-amyâ**) A.
z. körü körüne, araştırmaksızın, öğren-
meye çalışmaksızın.

علی ale'l-gâfle A. z. farkında olma-
dan, aymazlıkla, gafil bulunduğu sıra-
da.

علی ale'l-fevr A. z. birden, hemen.

علی ale'l-kâide A. z. kurala/kuralı-
na uygun olarak.

عياد *iyâz* A. a. sığınma.

عباد *iyâzen bi'llâh* A. z. Allah'a sığınarak.

¹ عيار *ayyâr* A. s. 1 öteye beriye gidip gelen, oraya buraya girip çıkan, çok dolaşan (kimse), 2 çevik, ayağı tez (kimse), 3 zeki ve kurnaz (kimse), 4 aldatıcı, dolandırıcı, hileci (kimse).

² عيار *iyâr* A. a. (T. k. dili: *ayar*) 1 altın, gümüş gibi değerli madenlerin saflık derecesi: *kem-iyâr* "düşük ayarlı", *tâmmü'l-iyâr* "ayarı tam", 2 madeni paranın ağırlıkça eksiksiz olması: *sâhib-iyâr* "paranın ayarını denetlemekle görevli darphane memuru", 3 saatin doğru gitmesi, 4 ölçü aletlerinin doğru olması, 5 *mec.* derece, mertebe.

عياش *ayyâş* A. s. içkiye çok düşkün, bekri. عياف *iyâfe* A. a. kuşların türlü hareketlerinden, uçuş ve konuşlarından, ötüşlerinden sonuç çıkarma, kuş falı.

عياى *iyâl* A. ç. a. (T. k. dili: *ayal*) bir kimşenin geçimini sağlamak zorunda bulunduğu kimseler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

عيان *iyân* A. s. (T. k. dili: *ayan*) açık, belli, göz önünde. -ayan etmek açıklamak. -ayan olmak (-i) açıklanmak, (-i) biliniyor hâle gelmek.

عيب *ayb* A. a. (T. k. dili: *ayıp*) 1 eksiklik, sakatlık, kusur, 2 çirkinlik, leke, utanılacak hâl, 3 yanlış iş, kınanacak davranış. عيب *ayb-cû* F. s. kişinin eksikliğini, yanlışını araştırıp soruşturan (kimse).

عيد *id* A. a. bayram. عيد احضا *id-i adhâ* F. a. Kurban Bayramı. عيد فطر *id-i fitr* F. a. Ramazan/Şeker Bayramı.

عيدگاه *idgâh*, عيدگه *idgeh* F. a. bayram için hazırlanan seyir ve eğlence yerleri.

عیدی *idiyy*, عیدیه *idiyye* bayramla ilgili, bayramlık: *kaside-i idiyye* "bayramlık kaside".

عیوی *İseviyy*, عیسویه *İseviyye* A. s. Hz. İsa ve dini ile ilgili.

عیش *ayş* A. a. 1 yaşamak için gerekli olan yiyip içmek, uyumak, çalışmak vb. işleri yaparak canlılığını sürdürme, dirlik, hayat, 2 yiyip içip keyif sürme, zevk içinde yaşama, eğlenme.

¹ عين *in* A. ç. a. iri gözlüler; bk. *aynâ*.

² عين *ayn* A. a. 1 göz: *İbet-i ayn* "göz değmesi/dokunması", *insânü'l-ayn* "göz bebeği", 2 öz, asıl, (bir şeyin) kendisi, (... denilen şeyin) ta kendisi: *ayn-i hakikat* "gerçek denilen şeyin ta kendisi", 3 (bir şeye) bire bir benzer, eş, 4 kaynak, pınar, göz. -عين براء *ayn-i betrâ* F. a. ayın harfinin başı, hemze: -عين الفعل *aynü'l-fi'l* A. a. kelimenin kök harfleri arasındaki ikinci harf. -عين اليقين *ayne'l-yakin* A. z. kesin olarak, şüphe duymaksızın.

³ عين *ayn* A. a. (T. k. dili: *ayın*) A. a. ع harfinin adı.

عينا *aynen* A. z. 1 (bir şeyin) kendisi olarak, tıpkı, 2 olduğu gibi, değişiklik yapmaksızın.

عیناء *aynâ*, عینا *aynâ* A. a. iri gözlü (cennet kızı, huri).

عیوب *uyûb* A. ç. a. kusurlar; çirkinlikler, lekeler; bk. *ayb*.

عیوق *ayyûk* A. a. kuzey yarım küredeki bir takımyıldızı oluşturan yıldızlardan biri; Samanyolu'nun sağında, Ülker takımyıldızının ardında görünen parlak yıldız. [Bu yıldız çok yüksek göründüğünden dilimizde aşırı derecede yüksek ve yükseklikle ilgilendirilecek şey bununla anılır: (birinin) sesi *ayyuka* çıkmak, (birini överken) *ayyuka* çıkarmak gibi.]

عیون *uyûn* A. ç. a. 1 gözler, 2 su kaynakları; bk. *ayn*.

غ | گ | گ | گ

غ Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi ikinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 1.000'dir.

غاب *gâbin* A. s. işte/alışverişte hile yapan (kimse).

غابه *gâbe* A. a. içinde aslan barınan orman.

غادر *gâdir* A. s. sözünde durmayan, sözünün eri olmayan, güvenilmez (kimse).

غار *gâr* A. a. in, mağara: *yâr-i gâr* "mağara arkadaşı, yani: Hz. Ebubekir".

غارت *gâret* A. a. yağma, çapul. -gâret etmek yağmalamak.

غارتر *gâretger* F. s. yağmacı (kimse).

غازه *gâze* A. a. kadınların yüzlerine sürdükleri renkli madde, düzgün, alılk.

غازی *gâzi* A. s. Müslüman savaşçı.

غاشیه *gâşiye* A. a. (T. h. dili: *haşa*) atın üzerine örtülen sırmalı ve şeritli örtü, eyer örtüsü.

غاشیهدار *gâşiyedâr* F. a. (eskiden) eyer örtüsü taşıyan görevli, seyis.

غاصب *gâsib* A. s. birinin malını zorla alan, zorba, yağmacı (kimse).

غافر *gâfir* A. s. kullarının suçlarını bağışlayıp esirgeyen, yarlıgayan (Yüce Tanrı).

غافل *gâfil* A. s. 1 çevresinde olan bitenden habersiz, dalgın, aymaz (kimse), 2 (-e) boş veren, (-e) aldırmayan, (-i) önemsemeyen (kimse).

غافلانه *gâfilâne* F. s. ve z. gafilce, gafilcesine. غالب *gâlib* A. s. üstün gelen, yenen, (savaşı, yarışmayı) kazanan (kimse).

غالباً *gâlibâ* A. z. büyük bir ihtimalle, öyle anlaşıyor ki, görünüşe göre.

غالبانه *gâlibâne* F. s. ve z. üstün gelene düşecek/yakışacak biçimde.

غالبیت *gâlibiyyet* A. a. üstünlük, sözü ve buyruğu geçer/tutulur olma.

غالی *gâli* A. s. 1 pahalı, değeri yüksek (nesne), 2 kaynayı, taşıp kabarık (nesne/kimse).

غالیه *gâliye* A. a. (T. h. dili: *kalye*, *kalemis*) bir tür güzel kokulu karışım, *kalye misk*; misk ve amber, bayır turpu yağı, aselbent (benzoin sakızı) ve hoş kokulu damıtılmış sularla hazırlanmıştır. غالیه بار *gâliye-bâr* F. s. güzel kokulu (nesne).

غالیهدان *gâliyedân* F. a. güzel koku kutusu.

غالیه سا *gâliye-sâ* F. s. 1 güzel kokulu (madde), 2 güzel kokulu maddeler yapan (kimse), ıtırıcı.

غالیه کون *gâliye-gün* F. s. kara renkli, güzel kara renk.

غامر *gâmir* A. s. bakımsız, yıkık dökük ve ıssız yer; zıddı: *عامر âmir*.

غامض *gâmuẓ* A. s. kapalı, anlaşılması güç (söz).

غامضه *gāmiza* A. a. anlaşılması güç konu/ durum.

غانم *gānim* A. s. savaşta doyumluk, yani: düşman malı ele geçiren (savaşçı).

غانم *gānimen* A. z. ganimet elde etmiş olarak.

غاوى *gāwī* A. s. azgın, Hak yolundan sapmış, yolunu şaşırmış (kimse).

غائب *gāib* A. s. (T. kayb, kayıp) 1 yok, olmayan, bulunmayan, ortada görünmeyen (kimse/nesne); *zıddı*: حاضر *hāzır*. 2 nerede olduğu bilinmeyen, bulunmayan, yitik; *zıddı*: ضایع *zāyī*; 3 dilb. 3. kişi.-*gāibde* (kayıpta) olmak nerede olduğu bilinmemek; -*kayb etmek* (-i) yitirmek, (-i) bulamamak. -*kayb olmak* yitirmek, varlığı silinmemek.

غائبانه *gāibāne* F. s. ve z. yüze karşı değil, arkadan, yüz yüze değil, uzaktan: غائبانه *gāibāne muhabbet* "uzaktan sevgi".

غائله *gāile* A. a. sıkıntı verici, baş ağrıtıcı durum/nesne.

غائی *gāi* (dişil: غائیة *gāiye*) A. s. sonla ilgili, sonuca ilişkin: *illeti gāiye* "bir amaca ulaşmakla elde edilen/edilecek sonuç, amacın dayandığı temel".

غایت *gāyet* A. a. son, uç, sınır, bitiş noktası: *bi-gāyet* "sınırsız". z. çok, pek, son derecede. -*غایة الغایة* *gāyetü'l-gāye* A. s. pek çok, son derecede çok, sınırsız denilecek kadar fazla.

غایه *gāye* T. a. amaç, hedef, varılmak istenen son nokta, sonuç: *bi-gāye* "amaçsız".

غب *gib(b)* A. z. 1 (ziyaret için) gün aşırı, 2 sonra. غب *gibbe'd-dua* "duadan sonra", غب *gibbe't-tehyye* "esenlik diledikten sonra".

غبار *gubār* A. a. toz.

غبار *gubār-ālūd* F. s. toza bulanmış (nesne).

غبابت *gabāvet* A. a. akıl noksanlığı, anlayışsızlık, bölünük.

غبراء *gabrā'*, غبرا *gabrā* A. s. (اغب *agber*'in dişili) boz renkli (nesne). Daha çok toprağa vasıf olarak verilir: *sāha-i gabrā* "yeryüzü, dünya".

غبطة *gibta* A. a. imrenme.

غبطة *gibta-fermā* F. s. imrendirici (kimse/nesne).

غبطة *gibta-keş* F. s. imrenici (kimse).

غبغب *gabgab* A. a. çene altı, gıdık.

غب *gabn* A. a. işte/alışverişte aldatma.

غبی *gabi* A. s. bön, akli kıt, geri zekâlı (kimse).

غسان *gaseyān* A. a. kusma.

غد *gad* A. a. erte, yarin.

غداء *gıdā'*, غدا *gıdā*, A. a. besleyici/besin değeri olan yiyecek ve içecek, besin.

غداء *gıdā'* A. a. kuşluk yemegi.

غدار *gaddār* A. s. 1 çok vefasız, hiç güvenilmez (kimse), 2 çok acımasız (kimse).

غدر *gadr* A. a. 1 vefasızlık, hainlik, güvenilmezlik, 2 acımasızlık, zulüm, eziyet, cefa, 3 haksızlık, (birine) haksız yere zarar verme.

غدو *gudūv(v)* A. a. sabahın erken vakti, fecirle güneşin doğuşu arasındaki vakit: *bi'l-gudūvi ve'l-āsāl* "sabah akşam".

غده *gudde* A. a. beze, vücudun herhangi bir yerinde deri altında oluşan şişlik, küçük yumru.

غدير *gadir* A. a. su birikintisi, selden sonra oluşan küçük gölcük.

غذاء *gıdā'*, غذا *gıdā* A. a. bk. غداء *gıdā'*.

غراء *garrā'*, غرا *garrā* A. s. (dişil, اغر *agrar*)'in dişil adlara geldiğinde aldığı biçim) parlak, ışıklı, parıldayan: *şeriatü garrā* "ışık saçan şeriat", *kaside-i garrā* "parlak kaside".

غراب *gurāb* A. a. karga. -البین *al-beyn* *gurābū'l-beyn* A. a. 1) Araplarca uğursuz ve arabozucu sayılan bir tür karga; bu yüzden *mecc*. "uğursuz kimse" anlamına gelir, 2) ayakları ve gagası kırmızı bir tür kuş.

غراب *garābet* A. a. olağan dışılık, şaşkınlık verici bir görünüş ve durumda olma, tuhaflık.

غرابیه *gurābiye* T. a. (k. dili: قورابه *qorābiye*) un, yağ, şeker ve sütle yapılan, hamuruna ayrıca badem, fındık vb. katılan, ağızda kolayca ufalanıp eriyen küçük çörek, gevrek, karga lokumu.

غرار *gırrār*, غراره *gırrāre* A. a. (T. k. dili: خرار *harar*) büyük kıl çuval.

غرام *garām* A. a. aşırı sevgi, (bir şeye karşı) aşırı düşkünlük.

غرامت *garāmet* A. a. 1 borç ve diyet gibi ödenmesi gerekli şey, 2 (bir kimse) ödemesi gerekli şeyi ödeme.

غرر *gırrān* F. s. hışımla homurdanan (aslan): *şir-i gırrān*.

غراب *garāib* A. ç. a. şaşılacak durumlar, şaşkınlık verici işler; bk. غریبه *garibe*.

غرب *garb* A. a. güneşin battığı yön, batı.

غرب *garb-i şimālī* F. a. kuzey-batı, kara yelin estiği yön. -جنوبی *garb-i cenūbī* F. a. güneybatı, lodosun estiği yön.

غرباء *gurebā'*, غربا *gurebā* A. ç. a. yabancılar; yoksullar; bk. غریب *garib*.

غربال *gırbāl* A. a. (T. k. dili: قلوبور *kalbur*) iri delikli tahıl eleği.

غربت *gurbet* A. a. 1 (bir kimse) evinden barkından, yurdundan yuvasından ayrılıp başka yerde yaşama, 2 *mecc*. (diyār-i gurbet'ten kısaltılmış olarak) evinden barkından uzak yer.

غربت *gurbet-zede* F. s. ve a. evinden yurdundan uzağa düşmüş.

غربی *garbī* F. s. 1 batıya ait (nesne), 2 batıdan esen (rüzgâr), 3 batıdaki, batıda olan, batıya bakan (nesne).

غرر *gurer* A. ç. a. ay takvimine göre Ay'ın ilk gününün gecesindeki görünüşleri; bk. غره *gurre*.

غرس *gars* A. a. ağaç dikme.

غرض *garaz* A. a. 1 amaç, maksat, 2 kötü niyet, içte saklanan düşmanlık, kin. *el-garaz* "sözün kısısı, elhasıl".

غرضکار *garazkār* F. s. kötü niyetli, kinci (kimse).

غرغره *garğara* A. a. suyu/bir sıvıyı yutmadan boğaz bölgesinde çalkalama.

غرف *guref* A. ç. a. çardaklar; aş. m. bk.

غرغه *gurfe* A. a. çardak.

غرق *gark* A. a. suya batma. s. batmış, (bir şeyin) içinde kaybolmuş: *g.-ı deryā* "denize batmış, denizde suya gömülüp kaybolmuş", *g.-ı nūr* "nura batmış, nura bürünmüş".

غرقاب *gark-āb* F. s. suya batmış olan (kimse).

غرقة *garka* A. a. suya batmış (kimse): غرقة *garka-i deryā-yi rahmet* "rahmet denizine batmış".

غرم *gurm* A. a. bk. غرامت *garāmet*.

غرماء *guremā'*, غرما *guremā* A. ç. a. alacaklılar; bk. غارم *gārim*.

غرند *gurrende* F. s. hışımla gürleyip haykıran (aslan, kaplan vb.).

غروب *gırub* A. a. 1 (güneş) batma, 2 (bir nesne) görünmez olma.

غرور *gırūr* A. a. kurum, şişinme, kendini satma, böbürlenme.

غرره *gırre* A. s. kendini beğenmiş, boş ve geçersiz şeyle kendini aldatmış (kimse).

غرره *gurre* A. a. 1 atın alnındaki beyazlık, 2 ay takvimine göre her ayın ilk gününün gecesinde Ay'ın gökteki görünüşü.

غریب *garib* A. s. 1 yabancı, el, 2 kimse-siz, bakımsız, acınacak durumda olan (kimse), 3 yoksul, fakir, 4 tuhaf, olağan dışı, şaşkınlık verici.

غریبنواز *garib-nivāz* F. s. garip dostu, konuksever, yabancı ve konukları yedirip içiren, koruyup kollayan (kimse).

غریبه *garibe* A. a. tuhaf durum, şaşılacak iş.

غریزه *ğarize* A. a. yaradılıştan gelen özellik, huy, tabiat.

غریزی *ğarizî* F. s. doğuştan olan, yaradılışla ilgili bulunan, tabii.

غریق *ğarik* A. s. batmış, (su/ışık içinde) gömülüp kaybolmuş, (suda) boğulmuş (kimse).

غرم *ğarim* A. a. alacaklı (kimse).

غریو *ğariv* F. a. dik ve keskin sesle bağırma, çığiltı.

غزاة *ğazâ*, غزا *ğazâ* A. a. savaş, cenk.-etmek (düşmanla) savaşmak.

غزات *ğuzât* A. ç. a. gaziler; bk. غازی *ğâzî*.

غزال *ğazâl* A. a. ceylân, ahu.

غزاله *ğazâle* A. a. dişi ceylân.

غزل *ğazel* A. a. ilk beyti kendi arasında kafiyeli (musarra') diğer beyitleri ilk beyitle kafiyeli (mukaffâ), en az beş, en çok on beş beyitlik bir nazım şekli.

غزوات *ğazevât* A. ç. a. savaşlar; bk. غزوه *ğazve*.

غزوه *ğazve* A. a. savaş, cenk.

غسال *ğassâl* A. a. ölü yıkayan erkek.

غساله *ğassâle* A. a. ölü yıkayan kadın.

غسق *ğasek* A. a. gecenin ilk karanlığı, gecenin ilk vakitleri.

غسل *ğasl* A. a. 1 (-i) yıkama, 2 ölü yıkama: *g.-i meyyit* "ölüyü yıkama".

غسل *ğusl* A. a. boy abdesti, gerekli durumda İslâm'ın şartlarına göre bedeni temizleme.

غش *ğış(ş)* A. a. kötülük, iç bozukluğu, alaca: *biğış* "saf, temiz, arı duru". [Tek başına pek kullanılmaz, daha çok eş anlamlısı olan غل *ğıl(l)* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *ğıl ü ğış*.]

غشاء *ğışâ*, غشا *ğışâ* A. a. 1 örtü, perde, 2 tıp zar.

غشاوت *ğışâvet* A. a. yuk. m. bk.

غشی *ğaşy* A. a. bayılma, kendinden geçme.-*ğaşy etmek* (birini) bayıltmak. -*olmak* bayılmak. s. bayılmış, kendinden geçmiş.

غصب *ğasb* A. a. (birinin malını) zorla alma, (birinin malına) zorla el koyma.

غصص *ğusas* A. ç. a. tasalar, kaygılar; bk. غصه *ğussa*.

غصن *ğusn* A. a. ağaç dalı.

غصون *ğusûn* A. ç. a. ağaç dalları; bk. غصن *ğusn*.

غصه *ğussa* A. a. tasa, kaygı, sıkıntı, keder. غصه ناک *ğussanâk* F. s. kaygılı, tasalı (kimse).

غضب *ğazab* A. a. öfke, kızgınlık: *nigâh-ı ğazab* "öfkeli bakış".-*etmek* 1) (-e) kızmak, (-e) öfkelenmek. 2) (-e) darılma, dargınlık.

غضبان *ğazbân* A. s. öfkeli, kızgın (kimse). غضبانك *ğazabnâk* F. s. öfkeli, kızgın (kimse).

غضروف *ğudrûf* A. a. kıkırdak.

غضنفر *ğazanfer* A. a. aslan.

غضنفرانه *ğazanferâne* F. s. ve z. aslanca, aslancasına.

غضوب *ğazûb* A. s. son derece kızgın, kükremiş (kimse/aslan vb. hayvan).

غطا *ğitâ* A. a. örtü, perde.

غطس *ğats* A. a. (-i) suya daldırma.

غفار *ğaffâr* A. s. kullarının günahlarını çok bağışlayıp esirgeyici, çok yarlıgayıcı (Yüce Tanrı): *ğaffârü'z-zünûb* "günahları bağışlayıcı (Yüce Tanrı)".

غفران *ğufrân* A. a. yarlıgama, (Yüce Tanrı) kulun günahlarını bağışlayarak esirgeme.

غفلت *ğaflet* A. a. 1 dalgınlık, aymazlık, çevresinde olan bitenden haberi olma- ma, 2 yanılma, yanlış yapma.

غفور *ğafûr* A. s. kullarının günahlarını bağışlayıcı, çok yarlıgayıcı olan (Yüce Tanrı).

غفیر *ğafir* A. s. her yanı kaplayıcı, her yana yayılıcı. [Tek başına kullanılmaz, "çok büyük kalabalık" anlamındaki *cemm-i ğafir* sözünde geçer.]

غل *ğıl(l)*, غل *ğıl* A. a. kötülük, alaca, iç kırı; krş. غش *ğış(ş)*.

غلاء *ğalâ*, غلا *ğalâ* A. a. pahalılık, (mal ve eşya için) değer yüksekliği.

غلالت *ğulât* A. ç. a. kaynayanlar, taşıp kaba- ranlar. [Bazı mezheplerin aşırılarına denir.]

غلات *ğallât* A. ç. a. tahıl ürünleri; bk. غله *ğalle*.

غلظ *ğulâz* A. a. 1 iri, büyük, kalın, yoğun, kaba, 2 önemli: *cymân-ı ğulâz* "büyük yeminler".

غلّاف *ğulâf* A. a. (T. k. dili: قلیف kılıf) kılıf, kın: *ğulâf-ı seyf* "kılıç kını".

غلام *ğulâm* A. a. 1 biyığı çıkmamış genç, 2 köle, kul: *ğulâm-ı kemter* "en değersiz kul".

غلبة *ğalebe* A. a. (T. k. dili: kalaba) 1 (-i) yenme, (-e) üstünlük sağlama, (savaş- ta/dövüşte/güç yarıştırmada) üstün gelme.-*ğalebe çalmak* (-e) üstünlük sağlamak, 2 insan çokluğu, insan yığı- nı, kalabalık.

غلسمه *ğalsame* A. a. gırtlak ağzı, hançere.

غلط *ğalat* A. a. yanlış.

غلطان *ğaltân* F. s. yuvarlanan, yuvarlanıcı (nesne): *ğüy-i ğaltân* "yuvarlanan top".

غلط کو *ğalat-gû* F. s. yalan yanlış konu- şan (kimse).

غلط نویس *ğalat-nüvis* F. s. yalan yanlış yazan (kimse).

غلطیده *ğaltide* F. s. yuvarlanmış (kimse/ nesne): *g.i hâk* "yere düşüp yuvarlan- mış".

غلظت *ğulzat* A. a. 1 kalınlık, irilik, kaba- lık, yoğunluk, 2 *mec.* görgüsüzlük, nezaketsizlik, incelikten yoksunluk.

غلغل *ğulğul*, غلغله *ğulğule* A. a. çok sayı- da kimsenin birlikte çıkardığı ses, gü- rültü, patırtı, uğultu, çağırışma.

غلغه *ğulfe* A. a. sünnet derisi.

غلمان *ğilmân* A. ç. a. biyığı çıkmamış gençler; bk. غلام *ğulâm*.

غلو *ğulûv(v)*, غلۇ *ğulû* A. a. taşkınlık, haddi aşma.

غله *ğalle* A. a. tarım ürünü, tahıl.

غلیان *ğaleyân* A. a. 1 kaynama, kabarma: *g.-i mâ* "suyun kaynaması", 2 ısıtılan su kaynama derecesini bularak fokurda- maya başlama, 3 *mec.* (öfke ile) dolma, coşma, köpürme: *g.a gelmek* (öfke se- bebiyle) coşmak, köpürmek.

غلظ *ğaliz* A. s. 1 kalın, yoğun, kaba (nes- ne): *bisât-ı ğaliz* "kaba döşek/minder", 2 yakışsız, çirkin (söz): *kelâm-ı ğaliz* "kaba söz", 3 çirkin, kötü, ağza alınmaz (söz).

غم *ğam(m)* A. a. 1 sıkıntı, keder, dert, 2 üzüntü, 3 kaygı, tasa.

غماز *ğammâz* A. s. 1 bir kimsenin kusur- larını, eksiklerini, yanlış ve kötü işlerini araştırıp başkalarına anlatan/söyleyen kimse, arkadan çekıştirici, kovcu, 2 ca- sus, 3 fitneci, ortalık karıştirici: *ğamze-i ğammâz* "fitneci gamze".

غمازه *ğammâze* A. a. göz kırparak, usulca çimdikleyerek şakalaşan genç kız.

غم آلود *ğam-âlûd* F. s. üzüntülü, acılı (kimse).

غمام *ğamâm*, غمامه *ğamâme* A. a. bulut.

غمخوار *ğam-hâr* F. s. tasalı, kaygılı, sıkın- tılı (kimse).

غمد *ğimd* A. a. kın.

غمديده *ğam-dide* F. s. üzüntü verici bir durumla karşılaşmış, üzüntüye düş- müş, üzüntülü (kimse).

غمر *ğamr* A. a. (su için) derinlik.

غمز *ğamz* A. a. (birini) arkasından çekış- tirme, kovlama.

غمزداي *ğam-zidây/-zidâ* F. s. üzü- ntü giderici, avutucu (durum/söz vb.).

غمزده *ğam-zede* F. s. üzüntüye kapılmış, üzüntülü, tasalı (kimse).

غمزه *ğamze* A. a. 1 göz kırpma, göz kırpa- rak işaret verme, 2 dilberce bir eda ile kirpik süzerek bakma: *g.-i fettân* "orta- lık karıştirici bakış".

غمكار *ğamgūsār* *F. s.* 1 (arkadaşının, sevdiğinin) üzüntüsünü paylaşan, dert ortağı, 2 kaygı giderici (kimse/durum).
غمكين *ğamgîn*, *F. s.* tasalı, kaygılı, sıkıntılı (kimse).
غمناك *ğamnâk* *F. s.* yuk. m. bk.
غموض *ğumûz* *A. a.* (söz) kapalı ve güç anlaşılır olma.
غموم *ğumûm* *A. ç. a.* gamlar; bk. **غم** *ğam(m)*.
غمين *ğamîn* *F. s.* üzgün, acılı, kırılgan (kimse).
غنا *ğınâ* *A. a.* 1 zenginlik, dirlik genişliği, ihtiyaçsızlık, 2 usanç, 3 ezgi, ır, nağme.
غناج *ğannâc* *A. s.* çok nazlı, pek kırıktık, son derecede oynak (dilber).
غنائم *ğanâim* *A. ç. a.* düşmandan alınan mallar; bk. **غنيمت** *ğanimet*.
غنح *ğunc* *A. a.* kırıtmâ.-**دلال** *ğunc ü delâl* *F. a.* kırıtmâ, oynama, kıpır kıpır kıpırdanma, naz ve işve.
غنچه *ğunce* *F. a.* yaprakları az açılmış/he-nüz açılmamış gül.-**غنچه آب** *gonce-i âb* *F. a.* yağmur yağarken su üzerinde beliren kabarcık.
غنچه دهن *ğunce-dehen* *F. s.* gonca ağzılı (güzel).
غنم *ğanem* *A. a.* koyun.
غنوده *ğunûde* *F. s.* uyumuş.
غنہ *ğunne* *A. a.* genizden gelen ses, geniz sesi.
غنى *ğanî* *A. a.* 1 zengin, varlıklı, 2 (büyük harfle) hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, her şeyin mutlak sahibi olan (Yüce Tanrı).-(i) **ğanî eylemek** (-i) zengin yapmak, (-i) zengin duruma getirmek.
غن دىل *ğanî-dîl* *F. s.* zengin gönüllü, gön-lü zengin (kimse).
غنيمت *ğanimet* *A. a.* 1 savaşta düşman-dan alınan mal, 2 *mec.* kazanç.-(i) **ğanimet bilmek** (-i) kazanç saymak.
غواشى *ğavâşî* *A. ç. a.* sırma işlemeli at ör-tüleri; bk. **غاشيه** *ğâşiye*.

غواص *ğavvâs* *A. a.* dalgıç, 2 bulucu, bulup ortaya getirici: *nâdire-ğavvâs* "az bulu-nur şeyleri bulup ortaya getirici".
غوامض *ğavâmuẓ* *A. ç. a.* anlaşılması güç şeyler/konular/maddeler; bk. **غامض** *ğâm-uz*, **غامضه** *ğâm-uz*.
غوائل *ğavâil* *A. ç. a.* sıkıntı verici durum-lar, nesneler, baş ağrıları; bk. **غائله** *ğâile*.
غوايت *ğavâyet* *A. a.* azgınlık, Hak yolun-dan çıkma.
غوٹ *ğavs* *A. a.* 1 yardım, 2 önder, ulu, baş, 3 *tas.* varlık mertebelerinden ikincisi olan ilk görünüş ve iniş âleminin bilgilerini, varlıklar bilgisi âlemi olan o âlemin sırlarını bilen zat, "kutup" mertebesinde bulunan en büyük veli.-**غوٹ اعظم** *ğavs-i a'zam* *F. a.* en bü-yük veli, kutup.
غور *ğavr* *A. a.* dip: *amîkû'l-ğavr* "dibi derin (deniz, kuyu vb.)".
غوره *ğûre* *F. a.* koruk.
غوزه *ğûze* *A. a.* (*T. k. dili:* **قوزه** *koza*) *F. a.* içinde tohum/kurtçuk bulunan kap.
غوص *ğavs* *A. a.* 1 suya dalma, 2 işe sıkı girişme.
غوطة *ğûta* *F. a.* suya dalma.
غوطه خوار *ğutahor* *F. a.* suya dalan, dalgıç.
غوغا *ğavğâ* *A. a.* çekişme, çatışma, dalaş.
غوك *ğûk* *F. a.* kurbağa.
غول *ğûl* *A. a.* ıssız yerlerde türlü biçim-lerde insanlara görüldüğü ileri sürülen yaratık, gulyabani.
غوى *ğavî* *A. s.* azgın, sapkın (kimse).
غيا *ğayyâ* *A. a.* cehennemde bulunan bir dere/kuyu. Edebiyatta derinlik ilgisiyle kullanılır.
غياب *ğiyâb* *A. a.* bulunmama, meydan-da olmama; *zıddı:* **حضور** *huzûr*; *amî'l-ğiyâb* "kendisi bulunmaksızın/bilmek-sizin".
غياباً *ğiyâben* *A. z.* 1 kendisi yokken, ken-di ortada olmaksızın, 2 görüp tanıma-dan, adını başkasından duyarak.

غيابت *ğiyâbet* *A. a.* dip: **غيابة الحب** *ğiyâbe-tü'l-cüb(b)* "kuyunun dibi".
غياث *ğiyâs* *A. a.* yardım isteyen yardımına koşma, zorda kalıp "İmdat" diye-ne el uzatma.
غيب *ğayb* *A. a.* 1 bilinmezlik, 2 olmama, bulunmama; *zıddı:* **حضور** *huzûr*, 3 bilinmezler, bilinmeyen şeyler, görünmez ve bilinmez durumlar, gizli işler: *âlimü'l-ğayb ü hafâyâ* "bilinmezleri ve gizli şeyleri bilen", 4 görünmeyen, bilinmeyen, algılanamayan manevi âlem, ruhlar ve melekler âlemi, üst âlem.
غيبدان *ğaybdân* *F. a.* bilinmezler ve bi-linmezlikler evreniyle ilgili bilgisi olan (kimse).
غيبت *ğaybet* *A. a.* 1 yok olma, ortada bu-lunmama, gizli ve saklı olma, 2 ortada bulunmama, meydanda olmama.
غيبت *ğibet* *A. a.* (*T. k. dili:* **ğiybet**) (birin-in) arkasından konuşma, (birini) çe-kiştirme; (birinin) eksik, kusur ve yan-lışlarını başkalarına anlatma, kovculuk etme.-**ğiybet etmek** (-i) çekiştirmek.
غيوبت *ğaybûbet* *A. a.* görünmez olma, göze görünmeme, meydanda olmama, bulunmama.
غيث *ğays* *A. a.* yağmur.

غير *ğayr* *A. a.* başka, özge. *s.* olmayan, -sız. Farsça kurallı ad takımlarında belirtilen/katkı alan yerinde kullanıldı-ğında Türkçe'nin (-den) yoksun olma, yani: *yoksunluk* bildiren -siz ekine kar-şılık gelir: *g.-i kâbil* "yeteneksiz", *g.-i muntazam* "düzensiz".
غيرت *ğayret* *A. a.* 1 (adına, namusuna, değerli saydığı şeylere/konulara ilişkin söz ve davranışlara karşı) tepki gös-terme, 2 kiskanma, 3 özen göstererek, emek harcayarak, elinden geleni yapı-rak çalışma, çaba gösterme.
غيرتكش *ğayret-keş* *F. s.* 1 emek harcayan, çaba gösteren, çalışkan (kimse), 2 yar-dımsever, herkesin yardımına koşan (kimse), 3 yandaş, taraftar olan (kim-se), 4 kiskanç (kimse).
غيظ *ğayz* *A. a.* şiddetli öfke, öfke kabarması, aşırı kızgınlık, hışım.
غيلان *ğilân* *A. ç. a.* gulyabaniler; bk. **غول** *ğûl*.
غيم *ğaym* *A. a.* bulut.
غين *ğayn* *A. a.* غ harfinin adı.
غيوب *ğuyûb* *A. ç. a.* bilinmeyenler, gizli bilgiler, sırlar; bk. **غيب** *ğayb*.
غيوت *ğuyûs* *A. ç. a.* yağmurlar.
غيور *ğayûr* *A. s.* çalışkan.
غيوم *ğuyûm* *A. ç. a.* bulutlar.

ف f | ف | ف

ف Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi üçüncü harfi. Ebced hesabında rakam değeri 80'dir.

فاء fâ' A. a. ف harfinin adı.

فآت fiât A. ç. a. küçük insan toplulukları; bk. فئه.

فاتح fâtiḥ A. s. 1 açan, açıcı: f.-i *ebvâb* "kapıları açan", 2 ele geçiren, alan: f.-i *İstanbul* "İstanbul'u alan", 3 (büyük harfle) (fâtiḥ-i Kostantiniyye'den kısıltılmış olarak): Sultan II. Mehmed.

فاتحه fâtiḥa A. a. 1 başlangıç: fâtiḥa-i kitâb "kitabın başlangıcı", 2 Kur'an'ın birinci suresi: *elfâtiḥa* "Fatıha suresinin okunması için birinin uyarı ve hatırlatma amacıyla söylediği söz".-fâtiḥa denilmek (bir konuda) son söz söylenmek, (-e) kesin karar verilmek.

فاتر fâtir A. s. gevşek, dağınık: *hâtır-i fâtir* "dağınık gönül".

فاجر fâcir A. s. kötü ve yasak iş işleyen, günahkâr (kimse): *mülhidi fâcir* "günahkâr dinsiz".

فاجع fâci' A. s. üzüntü verici (durum).

فاجعه fâciâ A. a. 1 üzüntü verici durum/ olay; ansızın gelen, büyük zarara ve acıya yol açan yıkım, 2 tiy. dram.

فاحش fâḥiṣ A. s. 1 çirkin, kötü (söz, hâl, davranış vb.), 2 çok fazla, aşırı, ölçüsüz (fiyat, faiz vb.).

فاحشه fâḥiṣe A. a. 1 büyük günah, 2 kötü yola düşmüş kadın, orospu.

فاحته fâhte A. a. 1 boynu halkalı güvercin, tahtalı güvercin, 2 üveyik kuşu.

فاهر fâhur A. s. 1 kendini öven, övünen (kimse), 2 güzel, süslü, gösterişli (nesne): *libâs-ı fâhur* "güzel, süslü giysi", 3 değerli (nesne): *metâ'-ı fâhur* "değerli mal".

فارس fâris A. a. 1 herhangi bir hayvana, özellikle at, eşek, katır gibi tek toynaklı bir hayvana binmiş kimse: f.-i *dirgâm* "aslana binmiş", 2 atlı, ata binmiş kimse, 3 aslan.

فارس فارس A. a. 1 kumsal yer, 2 Acem ülkesi, özellikle İran'ın güneyi, Şiraz bölgesi

فارغ fâriḡ A. s. 1 boş, 2 artık bir iş yapmayan, işten güçten el çekmiş (kimse), 3 yapageldiği işi bırakmış, işlemekte olduğu işten vazgeçmiş (kimse), 4 dinç, rahat, huzurlu.-fâriḡ olmak (-i) yapmayı bırakmak, (-den) vazgeçmek.

فارغ البال fâriḡu'l-bâl A. s. kalbi huzurlu, gönlü dinç (kimse).-fâriḡu'l-hâl A. s. zenginliğe kavuşmuş, iyi ve sıkıntısız geçim elde etmiş (kimse).

فارق fârik A. s. 1 ayıran, ayırıcı, ayırt edici, iki şey arasındaki ayrılığı gören/ anlayan (kimse): *fârik-ı nik ü bed* "iyiyi kötüyü ayıran", 2 bir şeyin başka şey-

lerden/benzerlerinden ayrı olduğunun anlaşılmasını sağlayıcı (şey): *alâmet-i fârika* "ayırtıcı nişan/işaret".

فاره fâre A. a. küçük sıçan, ev sıçanı, fin-dik sıçanı.

فاروق fârûk A. s. doğruyu yanlıştan, gerçeği yalandan ayırma konusunda güçlü, yeterli ve yetenekli olan (kimse). a. (büyük harfle) Hz. Ömer'in lakabı.

فاسح fâsiḥ A. s. (bir ortaklığı, bir sözleşmeyi vb.) bozan, geçerliliğini ortadan kaldıran (kimse).

فاسد fâsid A. s. 1 kötü, yanlış, bozuk (iş, eylem), 2 bozguncu, ara bozucu, ortalık karıştırıcı (kimse).

فاسق fâsiq A. s. dince yasak edilmiş, günah sayılan her türlü kötülüğü işleyen, Hak yolundan çıkmış, günahkâr (kimse).

فاش fâṣ F. a. 1 (gizli bir şey) herkesçe duyulma, açığa çıkma, 2 açıklanmış, duyulmuş, meydana çıkmış, yayılmış gizli şey.-fâṣ etmek (gizli tutulması gereken bir haberi/bilgiyi/durumu) açıklamak, meydana çıkarmak, bilinir yapmak.

فاصل fâsil A. s. (iki şeyin arasını) ayıran/ ayırıcı: *hatt-ı fâsil* "ayırtıcı çizgi".

فاصلة fâsıla A. a. 1 (iki şey arasındaki) açıklık, uzaklık, boşluk, aralık, 2 (bir şeyi) ikiye ayıran şey, bölme, 3 (bir işin) bir süre için durması, kesinti: *bilâ-fâsıla* "kesintisiz", 4 ed. aruzda iki açık bir kapalı/üç açık bir kapalı heceden oluşan ölçü parçaları ve bu yapıdaki kelimeler.

فاضل fâzil A. s. bilgi, erdem, iyilik, cömertlik vb. gibi iyi nitelikler bakımından üstün (kimse).

فاتر Fâtir A. s. Yaratıcı (Yüce Tanrı).

فاعل fâil A. a. 1 işleyen, kılan, yapan, gerçekleştiren (kimse), 2 dilb. eylemin gösterdiği kılışı gerçekleştiren kişi; cümlede bir ad/ad hükmünde bir kelime/kelime öbeği.

فافة fâka A. a. yoksulluk. Daha çok eş anlamlısı olan *fakr* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *fakr ü fâka*.

فاكهة fakiḥe A. a. meyve, yemiş.

فال fâl A. a. 1 bir işi, bir beklentisi, bir umudu olan kimsenin oyun kâğıdı, kahve telvesi, bakla, kitap gibi araçlarla olacağı/geleceği öğrenmek için yaptığı girişim, 2 bu yolda elde edilen sonuç.-fal bakmak çeşitli araçlarla olacağı/geleceği öğrenmeye çalışmak.

فالج fâlic A. s. bedeninin bir yanı inmeli kimse.

فالق fâlik A. s. *mec.* (Yüce Tanrı için) yaratıcı/yaratan.

فام fâm F. a. renk. Farsça kuralı birleşik sıfatlarda kullanılır: *gûl-fâm* "gül renkli".

فانوس fânûs A. a. 1 mum vb. bir ışık kaynağının sönmemesi için üzerine geçirilen cam koruyucu, lamba camı, fener camı, 2 (dış etkilere korumak/ hava ile temasını kesmek için) bir şeyin üzerine konan cam kapak.-فانوس خیال fânûs-u hayâl F. a. içinde mum yanan, etrafı üzerinde şekiller bulunan bezden bir örtüyle kaplı, bez üzerindeki şekilleri yansıtan bir tür fener.

فاني fâni A. s. yok olucu, son bulucu (varlık).

فائدة fâide A. a. (T. k. dili: fayda) 1 (mad-di ve manevî) kazanç, 2 yarar, assı, 3 yararlı bir yazı/yazı parçası. Böyle yazıların başına başlık olarak konurdu. 4 yardım, hayır.-fayda etmek yaramak, yarar sağlamak, yararı dokunmak.

فائده فâidemend F. s. kazançlı.

فائز fâiz A. s. amacına ulaşmış, isteğini elde etmiş (kimse)

فائض fâiz A. s. taşan, taşkın. a. T. borç olarak verilen para için belli süreler için belirli bir miktarda alınan artı değer, nema.

فائق fâik A. s. (manevî bakımdan) üstün (kimse).

فایحه fâyiha A. a. çiçek ve meyve kokusu. s. (koku için) güzel kokan, kokusu hoş olan: رائحة فایحه râyihâ-i fâyiha "güzel kokan koku".

فبیها febihâ A. diyecek bir şey yok, ne âlâ. [Bir şart cümlesinden sonra gelir, sonuç cümlesinin yerini tutar.]

فجاج fettâh A. s. bütün istek ve dilek kapılarını açan (Yüce Tanrı).

فِتَادِغَان fütâdegân F. ç. a. (bir hâle) düşmüş kimseler: f.-i hicret "gurbete düşmüş kimseler".

فِتَادِه fütâde F. s. 1 düşmüş, düşkün, 2 (bir hâle) uğramış: f.-i یشک u alâka "aşka düşmüş, gönlünü kaptırmış kimse".

فِتَان fettân A. a. baştan çıkarıcı, ayartıcı (güzel/göz/gamze vb.): چشم-ی fettân "baştan çıkarıcı göz".

فِتَاوِی fetâvâ A. ç. a. fetvalar; bk. فتوی fetvâ.

فِتَح feth A. a. (-i) açma, 2 (savaş sonucunda) (kaleyi, şehri, ülkeyi) alma, ele geçirme, 3 (-i) işler/iş görülür duruma getirme, 4 dilb. Arapça'da bir hece ünsüzünü a/e ile okuma.

فِتَا fetha A. a. dilb. Arapça'da bir hece ünsüzünü a/e ile seslendiren işaret, üstün.

فِتْرَاک fitrâk F. a. 1 (atta) terki, 2 terki kayışı; eyeri tutan, atın kuyruk altından geçirilen kayış.

فِتْرَت fetret A. a. (T. k. dili: fitret) 1 iki peygamber arasında geçen vakit, 2 iki olay/yönetim dönemi arasında geçen zaman, zaman aralığı; eşanl. فَاصله fâsıla, 3 gevşeklik, isteksizlik, 4 güçsüzlük, yetersizlik, 5 ara verme, yorulup dinlenmeye çekilme.

فِتْک fetk A. a. (-i) yarma, (-i) yerinden söküp ayırma. Daha çok "bitiştirme" demek olan zıt anlamlısı ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: fetk u retk.

فِتَن fiten A. ç. a. karışıklıklar, kavgalar, çekimeler; bk. فِتْنه fitne.

فِتْنَه fitne A. a. 1 (birini) azdırma, baştan çıkarma, 2 karışıklık, kavga, 3 dilberin karışıklık çıkmasına yol açan güzellik ve çekiciliği, 4 ara bozucu kimse.

فِتْنَه-ÂMİZ F. s. ortalık karıştırıcı (kimse).

فِتْنَه-ENGİZ F. s. 1 karışıklık çıkarıcı (kimse), 2 karışıklık çıkmasına yol açan (davranış/duruş/durum).

فِتْنَه-CÛ F. s. ortalığı karıştırmak için vesile arayan (kimse).

فِتْوُت fütüvvet A. a. 1 yiğitlik, delikanlılık, 2 eli açıklık, iyilikseverlik, yardımseverlik, 3 tas. (bir kimse) hem dünya hem ahiret işlerinde kendi yararını öne çıkarmadan başkalarının yararını, düşünüp gözetme, halkın çıkarını kendi çıkarına üstün tutma, bu uğurda çalışıp çabalama.

فِتْوُت fütüh A. a. 1 üstünlük sağlama, üstün gelme, nusret, zafer, 2 tas. manevî dünyadan ulaşan aydınlığa ve sırlara kavuşma, aydınlanma: rûh-u pür-fütüh "manevî ışıqla aydınlanmış apaydın ruh".

فِتْوُت fütüh A. ç. a. fetihler; bk. فتح feth.

فِتْوُت fütûr A. a. 1 bezme, usanma, 2 bezginlik hâli, usanç: bilâ-fütûr bezmeden, usanmadan.-getirmek bezmek.

فِتْوِی fetvâ A. a. 1 bir mesele hakkında dinî hukuk esaslarına göre ilgili makamlarca cevap verme, 2 bu yolda verilen cevap.

فِتِی fetâ A. a. yiğit.

فِتْیَان fityân A. ç. a. gençler, delikanlıları; bk. فِتْیَی fetâ.

فِتِیل fetile A. a. (T. k. dili: fitil) 1 büküm, 2 kandillerde bir ucu yağ içinde bulunan, öteki ucu havayla temas edip yanan bükülmüş ince ip, 3 hamamda keselenirken vücuttan ayrılan ölü deri parçacıkları.

فِج fec(c) A. a. iki dağ arasındaki geniş yol.

فِجَار füccâr A. ç. a. kötülük ardında olanlar, günah işleyen kimseler; bk. فَاجِر fâcir.

فِجَاة füc'et A. a. 1 ansızın, birdenbire çıkagelme, 2 hastalık sonucu olmayıp birdenbire gelen ölüm.

فِجَاة füc'eten A. z. birdenbire, ansızın, beklenmedik bir şekilde ve anda.

فِجْی füc'i A. s. birden olan/gerçekleşen (olay/oluş vb.).

فِجَر fecr A. a. güneşin doğuşundan önce doğu ufunda beliren kızılılık, tan yeri ağartısı. فَجْر کَاذِب fecr-i kâzib F. a. güneş doğmazdan önce ufukta beliren ışın demeti.-صادق فَجْر sadık F. a. güneşin ufka iyice yaklaşması/ufukta görünmesiyle birlikte ortalığı kaplayan gerçek aydınlık.

فِجَرِه fecere A. ç. a. günahkârlar; bk. فَاجِر fâcir.

فِجُور fücûr A. a. Hak yolundan ayrılıp kötü yola düşme, kötülük ve günah işleme peşinde olma.

فِجْج feci' A. s. acıklı, üzüntü ve acı verici (durum, olay).

فِجْجِه fecia A. a. acıklı durum/olay, bùyük zarar ve acıya yol açan durum/olay, yıkım, belâ, musibet.

فِجَاة fehâ' A. a. kimi yemekleri konulan kekik, nane, sumak vb. kokulu kuru ot.

فِجْه fahhâs A. s. sürekli çirkin ve edep dışı işler peşinde olan adam.

فِجْه fehâvi A. ç. a. kavramlar, kavrayışlar; bk. فَحْوَاء fehvâ'.

فِجْه fahs A. a. boşluk.

فِجْش fuş A. a. 1 çirkin ve kötü işler yapma, tiksinti verici ve iğrenç davranışlarda bulunma, 2 toplum, töre ve dinin çirkin bulduğu ve yasak ettiği cinsî ilişkide bulunma, zina.

فِجْشَاء fahşâ', فَحْشَاء fahşâ A. a. 1 çirkin, kötü; aklın, kamu vicdanının ve hukukun beğenmediği/çirkin bulduğu/suç saydığı iş, eylem, 2 cinsî istekler, 3 zekât vermekten kaçınma, zekât verme konusunda cimrilik etme.

فِجْص fahs A. a. (bir şeyin) içyüzünü araştırma.

فِجْم fahm A. a. kömür.

فِجْوَاء fehvâ', فَحْوَاء fehvâ A. a. bir nesneye/duruma/bir sonuca işaret eden bir sözün gösterdiği gerçeklik, anlam.

فِجْه fühûl A. ç. a. (kendi alanında) ileri gelenler, büyükler, ün kazanmış olanlar [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]: fühûl-i ulemâ "bilginler arasında ileri gelenler".

فِجْه fehvâ A. a. bk. فَحْوَاء fehvâ'.

فِجْ fah(h) A. a. (T. k. dili: fak) tuzak, kapan.

فِجْ fahhu'l-fâr(r) A. a. fare kapanı.

فِجَار fahhâr A. a. balçıktan yapılmış çanak, çömlek, testi vb. kaplar.

فِجَار fahhâr A. s. çok övünen, kendini çok öven (kimse).

فِجَام fihâm A. ç. a. ulular, büyükler; bk. فَحِيم fahim.

فِجَامَت fahâmet A. a. ululuk; mevki, şan ve şerefçe yükseklik. Resmî lakaplardandı; sadrazam, Mısır hıdivi ve yabancı prensler hakkında kullanılırdı.

فِجْذ fahz A. a. bacağın kalçadan dize kadar olan bölümü, uyluk.

فِجْر fahr A. a. 1 kendini övme, övünme, 2 başkasını övme. s. kendisiyle övünülen, ... için övünme sebebi olan: fahr-i âlem "dünya için övünme sebebi olan (Hz. Peygamber)", fahrü'l-vüzerâ "vezirler için övünme sebebi olan (vezir)".

فِجْرِی fahrî A. s. 1 bir karşılık almaksızın, yalnızca övünç duymak amacıyla görülen/yerine getirilen (iş, görev), 2 bu şekilde hizmet eden (kimse).

fahriyye *A. a. ed.* bir şairin kendini övmek için yazdığı şiir. Eski şairler çoğu kez kasidelerde de kendilerine övgü düzmüşlerdir.

fahûr *A. s.* çok övünen, kendini çok öven (kimse).

fahîm *A. s.* mevki, şan ve şerefçe yüksek (kimse). [Sadrazam, Mısır hıdivi ve yabancı şehzadeler için kullanılan bir nitelikti.]

fahimâne *F. s.* mevki, şan ve şerefçe yüksek olana yakışır biçimde.

fedâ', **fedâ**, **fidâ'** *A. a.* 1 (birini) kurtarmak için verilen şey, kurtarma bedeli, fidiye, 2 (bir şey uğruna) (değerli bir şeyden) vazgeçme, (değerli bir şeyi) (-in) uğruna verme. -**fedâ etmek/eylemek** (değerli bir şeyi) (-in) uğruna vermek.

fedân, **feddân** *A. a.* çift öküzü, öküz boyunduruğu, saban.

fedâi *T.* kendi çıkarını ve canını bile esirgemeksizin görev/inandığı şey/yararlı bir iş uğrunda her fedakârlığı göze alan kimse, serdengeçti.

fidye *A. a.* can kurtarma parası, (esirlikten) kurtulma bedeli: *fidye-i necât* "kurtulma fidiyesi".

fezleke *A. a.* (bağlama edatı olan **ف** fe ile uzak için gösterme sıfatı olan **ذلك** zâlike'den oluşmuş "ve şu" anlamında bir söz). 1 özet, sonuç, kısa anlatım. [Özet mahiyetinde bilgi içeren kitaplara ad olarak verilmiştir.] 2 (eskiden) soruşturma sonucunu bildiren yazı, 3 kovuşturma sonucunu bildiren yazı, zabıt.

ferr/ferr *F. a.* 1 ışık, 2 görme gücü, gözdeki canlılık, 3 gösteriş, süs, göz kamaştırıcılık, görkem. [Farsça kurallı ad takımlarında belirtilen/tamlanan durumunda bulunduğu *r* ikizlenir: *ferr-i saltanat* "egemenlik görkemi", *ger ü fer*

"güç ve görkem". Türkçe'deki *kelli fellî/kerli ferli* bu sözden gelmez.]

fer(r) *A. a.* geri kaçma, geri çekilme: *kerr ü fer* "(savaşta) saldırdıktan sonra geri çekilip yeniden saldırma".

ferâh *F. s.* 1 bol, geniş, açık, 2 görevini kötüye kullanan, yetki sınırını aşan (kimse), 3 parasını pulunu boş yere tüketen (kimse), müsrif.

ferâh-âstin *F. s.* bol yenli, yani: eli açık, cömert (kimse).

ferâh-dest *F. s.* eli açık, cömert (kimse).

ferâh-rev *F. s.* geniş adımlarla yürüyen, hızlı hızlı giden (kimse).

ferâh-kâm *F. s.* istediğini elde etmiş, mutlu, bahtiyar (kimse).

ferâhor *F. s.* uygun, yerinde.

ferâhi *F. a.* bolluk, zenginlik.

fürâde *A. a.* yalnızlık, teklik, tek başına ve yalnız olma hâl ve niteliği.

ferâdis *A. ç. a.* cennetler; *bk.* **firdevs**.

firâr *A. a.* 1 (kurtulmak amacıyla) kaçma, savuşma, 2 *ask.* yerini bırakıp kaçma, görevi yerine getirmemek için gizlice savuşma.

firârî *T. a.* kaçak, kaçkın.

firâz *F. a.* 1 yokuş; *ziddi:* **nişib**. 2 yükseklik. *s.* yüksek.

firâz *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yükselten, yukarı kaldıran/çeken: *ser-firâz* "başını yükseltmiş, başı yukarıda olan", yani: seçkin (kimse).

firâset *A. a.* güçlü anlayış ve kavrayış, (durumdan ve duruştan) hemen anlam çıkarabilme.

ferrâş *A. a.* (*T. h. dili:* *faraş*) 1 (yatak, halı, kilim vb.) yayan, döşeyen hizmetçi, 2 Kâbe'yi ve kutsal yerleri silip süpüren, bu gibi yerlerin temizliğini yapan ve buraları koruyan kimse.

firâş *F. a.* yatak, döşek: *esir-i firâş* "yatak esiri, yani: yatalak hasta", *hem-firâş* "yatak arkadaşı, eş".

ferâşet *A. a.* 1 Kâbe'de ve Hz. Peygamber'in türbesinde hizmet görme; buraların temizlik, bakım ve korunması gibi işleri yapma, 2 padişah buyruktusuyla verilen bir unvan. [Kendisine bu unvan verilen kimseler padişah adına söz konusu kutsal yerlere her yıl bir takım vakıf gelirleri aktarır, buraların bakımı ve korunmasıyla ilgilenirlerdi.]

ferâşe *F. a.* pervane.

ferâne *A. ç. a.* firavunlar; *bk.* **فرعون** **fir'avn**.

ferâğ *A. a.* 1 (iş) bırakma, (işten) çekilme, 2 dinlenme, istirahat: *künce-i ferâğ* "dinlenme köşesi", 3 rahatlık, sınırsızlık, kaygısızlık hâli: *f.-i bâl* gönül rahatlığı. 4 (-den) vazgeçme, (-i) bitirme, (-i) sonlandırma. -**ferâğ kaydı** yazma kitapların sonunda yer alan, yazar kimsenin kimliğini ve yazma işinin nerede ve hangi tarihte bittiğini bildiren kayıt. -**ferâğ-ı bâl** *F. a.* gönül huzuru, iç rahatlığı.

ferâğat *A. a.* 1 rahat, dinçlik, dinlenme, 2 (işten) çekilme, vazgeçme, işsiz kalma, 3 (-e) ilgi duymama, (-e) karşı ilgisiz davranma.

firâk *A. a.* ayrılık.

ferâmûş *F. a.* unutmama; *krş.* **فراموش** **ferâmûş**. [Bu biçimin kullanımı nazımla sınırlıdır.]

ferâmûş *F. a.* unutmama. -**ferâmûş etmek/eylemek** (-i) unutmak.

firâvân *F. s.* çok, bol; uzun: *ömr-i firâvân* "uzun ömür".

ferâhem *F. a.* toplanma. *s.* 1 toplanmış, sıvanmış, 2 *mec.* hizmete hazırlanmış (kimse).

ferâid *A. ç. a.* tekler, eş olmayanlar; *bk.* **فریده** **feride**.

ferâız *A. ç. a.* farz olan iş ve eylemler, Tanrı buyrukları; *bk.* **فریضة** **feriza**.

ferbih *F. s.* besili, semiz (hayvan).

fertût *F. s.* 1 çok yaşlı, kocamış (insan), 2 bunamış, bunak (kimse).

fertûtî *F. a.* 1 ihtiyarlık, 2 bunaklık.

ferc *A. a.* kadının ut yeri.

ferc *A. a.* sıkıntıdan, üzüntüden uzak olma, ferahlık.

fercâm *F. a.* 1 son. [Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *bed-fercâm* "sonu kötü, kötü sonlu", *bi-fercâm* "sonsuz", *nâ-fercâm* "sonu belirsiz, sonu iyi olmayan"], 2 yarar, assı.

fercâmgâh *F. a.* kabir, mezar.

fürce *A. a.* 1 (iki şey arasındaki) açıklık, yarı, 2 boşluk, gedik, 3 *mec.* giriş yeri, ağız, 4 *mec.* iç açıklığı, ferahlık.

fürce-yâb *F. s.* aralık bulan, fırsatını düşüren, kazanan (kimse).

ferah *A. a.* 1 sevinç, sevinç, 2 bir şeye sevinmekle/bir şeyden tat almakla içte duyulan açılma, iç açıklığı, neşe. -**ferah bulmak** içi açılmak, neşelenmek, sevinç duymak. *s.* 1 geniş, 2 bol, 3 iç açıcı, 4 şen.

ferih *A. a.* sevinçli (kimse). [Tek başına kullanılmaz, "övünen" anlamındaki **فخور** **fahûr** ile birlikte bir bağlam öbeği içinde görülür: *ferih ü fahûr*.]

ferah-efzâ, **ferah-fezâ** *F. s.* sevince boğucu, sevinç artırıcı (haber vb.).

ferah-efşân, **ferah-feşân** *F. s.* sevinç ve neşe saçıcı (yer/durum/haber vb.).

ferhân *A. a.* *bk.* **ferih**.

ferah-âver *F. s.* sevindirici, neşe verici, iç açıcı (yer/haber vb.).

ferah-bahş *F. s.* insanın içini açıcı, sevinç verici, neşelendirici (yer, haber vb.).

فرحت **ferhat** A. a. sevinç.

فرحناک **ferahnâk** F. a. 1 sevinçli, şen, nese (kimse), 2 Türk musikisinde bir makam adı.

فرخ **ferruh** F. s. uğurlu (kimse).

زاد **feruh-zâd** F. s. 1 mutlu, şen (kimse), 2 başarılı, bahtlı açık (kimse).
فرحال **ferhâl** F. a. kıvrık ve dolaşık olmayan uzun düz saç.

فرخنده **ferhunde** F. s. uğurlu: f.-pây "ayağı uğurlu", f.-rây görüşü "isabetli", f.-tâlî "bahtlı uğurlu", f.-fâl "fâl uğurlu".

فرد **ferd** A. a. 1 bir topluluk içindeki her tek, 2 insanoğullarından her biri, kişi, kimse: f.-i âferide "yaratılmış kimse", 3 ed. tek beyit, 4 birden ona kadar olan sayıların her biri: *ferdû'l-ferd* "tam olarak ikiye bölünemeyen sayı". s. 1 bir, tek, biricik, 2 eşi olmayan, eşsiz.

فردا **ferdâ** F. a. 1 yarın, içinde bulunulan günün ertesi, ertesi gün, 2 kıyamet.

فردانییت **ferdâniyyet** A. a. birlik, teklik. Yüce Tanrı'ya özgü sıfatlardandır.

فردوس **firdevs** A. a. 1 cennet, 2 (büyük harfle) sekiz cennetten birinin adı, 3 içinde ağaçlar, çiçekler ve akar sular bulunan bahçe.

فردی **ferdî** A. s. tek, benzersiz, eşsiz (nesne). z. tek başına, yalnız.

فردیت **ferdiyyet** T. a. birlik, bir ve tek oluş özellik ve niteliği.

فرز **ferz** F. a. satranç taşlarından biri, vezir.

فرزانه **ferzâne** F. s. bilgili, bilge (kişi).

فرزند **ferzend** F. a. oğul.

فرزین **ferzîn** F. a. satranç oyunu taşlarından vezir.

فرس **Fürs** A. a. eski İran.

فرس **feres** A. a. at.

فرسان **fersân** A. s. binici, süvari, yiğitler, gözü pek savaş erleri.

فرسا **fersâ** F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yıpratıcı, aşındırıcı, tüketici:

ci: *tâkat-fersâ* "güç tüketici", *tahammül-fersâ* "dayanma gücünü tüketici, dayanılmaz".

فرستادگان **firistâdegân** F. ç. a. peygamberler.
فرستاده **firistâde** F. s. 1 gönderilmiş (kimse/nesne), 2 Hz. Peygamber.

فرسخ **fersah** A. a. yaklaşık beş kilometrelik bir uzaklık ölçüsü: *-fersah* "çok, çok çok".

فرسنگ **ferseng** F. a. yuk. m. bk.

فرسوده **fersûdegi** F. a. aşınmışlık, örseleşmişlik, yıpranmışlık.

فرسوده **fersûde** F. s. aşınmış, yıpranmış, eskimiş (nesne).

فرسی **Fürsi** A. a. eski Farsça.

فرسیات **Fürsiyyât** A. ç. a. Fars edebiyatı.

فرش **ferş** A. a. 1 (döşek, halı, kilim, hasır vb.) döşeme, serme, yayma, 2 (bir yeri) çakıl, taş, mermer vb. ile kaplama, 3 döşenen şey, döşeme, döşek, halı vb., 4 yeryüzü: *arş ü ferş*.

فرشتگان **firiştegân** F. ç. a. melekler.

فرشته **firişte** F. a. (T. k. dili: *ferişte*) melek: f.-haslet melek huylu (kimse).

فرشته خو **firişte-hû** F. s. melek huylu (kimse).

فرشته سیرت **firişte-sîret** F. s. bk. *firişte-hû*.

فرصاد **firsâd** A. a. dut ağacı, kırmızı/kara dut, bir tür kızıl boya.

فرصت **fursat** A. a. (T. k. dili: *fırsat*; *h. dili: fırsant*) (bir şeyi yapmak/bir işi gerçekleştirmek için) uygun durum ve zaman. *-fırsat bulmak/düşmek* (-i) yapmaya/gerçekleştirmeye uygun zaman ve durum bulmak/ortaya çıkmak.

فرصتجو **fursat-cû** F. s. fırsat arayan, fırsatı kollayan (kimse).

فرصتیاب **fursat-yâb** F. s. fırsat bulan, eline fırsat geçen (kimse).

فرض **farz** A. a. 1 namaz ve oruç gibi, yerine getirilmesi her Müslüman için gerekli, tutulmaması günah olan Tanrı

buyrukları, 2 gerekli, olması/yapılması kaçınılmaz iş, 3 sayma, tutma, oranlama, değerlendirme. *-farz olmak* yapılması kaçınılmaz olmak: *Farz oldu bize ed'ye-i Hazret-i Sultân* "Sultan Hazretleri'ne övgüler düzmek bizim için kaçınılmaz oldu." *-farz etmek* saymak, oranlamak, değerlendirmek. *bi'lfarz* örnek olarak, (-i) göz önünde bulundurarak. *-farz-ı ayn* F. a. yerine getirilmesi tek tek her Müslüman için gerekli olan buyruklar. *-farz-ı kifâye* F. a. yerine getirilmesi bütün Müslümanlar için gerekli olmayıp bazılarının yerine getirmesiyle diğerlerinden gerekliliği düşen buyruklar.

فرضا **farzâ** A. z. (T. k. dili: *farazâ*) tatalım ki, farz edelim ki.

فرضی **farazî** A. s. varsayıma dayanan, olmuş ve gerçek olmayıp, oluş ve gerçekliği var sayılan, hayal edilen (şey).

فرضیات **farziyyât** A. ç. a. aslı ve gerçekliği bilinmeyip/belli olmayıp oluşu varsayıma, tahmine dayanan şeyler.

فرضیة **farziyyet**, فرضیه **farziyye** A. a. var sayılan, varlığı/oluşu tahmine dayanan, hayal edilen şey.

فرط **fart** A. a. aşırılık, ölçüyü aşip geçme, taşkınlık. Bu kelime de, حسن *hüsn* ve سوء *sû* gibi, başında belirtilen/tamlanan olarak yer aldığı Farsça kurallı ad takımları Türkçe kurallı bir yapıya dönüştürüldüğünde, vasıflayan anlamlı bir kelime olarak adın önünde sıfat gibi kullanılır: f.-ı *zekâ* "aşırı zekâ", f.-ı *muhabbet* "aşırı sevgi" gibi.

فرع **fer'** A. a. 1 dal: *asl u fer'* "kök ve dal", 2 bir ana noktadan/bir ana hattan ayrılan kolların her biri, 3 ikinci derecede önemi olan şey, ayırtı, ayrıntı.

فرعون **fir'avn** A. a. 1 eski Mısır hükümdarlarının unvanı, 2 Hz. Musa zamanındaki Mısır firavunu.

فرعی **fer'i** A. s. ana ve asıl olanla ilgili bulunmayıp dal ve kol durumunda olanla ilgili olan.

فرفار **ferfâr** A. a. (T. k. dili: *farfara*) geveze, çok konuşan, ağırbaşlı olmayan, ciddiyetsiz kimse.

فریره **ferfere** A. a. hafiflik, ciddiyetsizlik, güvenilmezlik.

فرق **firak** A. ç. a. bölükler, bir ordunun birlikleri; bk. *فرقه* **fırka**.

فرق **fark** A. a. 1 başkalık, iki şeyi birbirine göre başka yapan ayırıcı yön/yan: *Farkı vardır vakâr ile kibrin*. 2 ayırma, seçme. *-fark etmek* (bir şeyi) kendisi olarak tanımak.

فرق **fark** A. a. (insan başında) tepe.

فرقان **Furkân** A. a. Kur'an'ın başka bir adı. Doğru ile yanlışın, helâl ile haramın arasını ayırdığı için bu adla adlandırılmıştır.

فرکان **fürkânî** A. s. Kur'an ile ilgili, Kur'an'a dayanan.

فرقت **fırkat** A. a. ayrılık.

فركد **farkad** A. a. Kuzey Kutbu'na yakın iki yıldızın adı; ikisine birden *farkadân* denir.

فركدان **farkadân** A. ç. a. yuk. m. bk.

فرقه **fırka** A. a. 1 insan topluluğu, bir bölük insan, takım, küme, yığın, 2 ask. (eskiden) ferik rütbesindeki bir komutanın komuta ettiği büyük birlik, tümen.

فرما **fermâ** F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) buyurucu: *hük-fermâ* "hükmeden, buyruk verip yöneten, egemen", *fermân-fermâ* "buyruk veren, buyruğuyla egemen olan".

فرمان **fermân** F. a. 1 buyruk, emir, 2 tuğralı hükümdar buyruğu, buyrultu, yarlık.

فرمانبر **fermân-ber** F. s. buyruk tutan, verilen buyruğu yerine getiren (kimse/uyruk).

fermân berdâr *F. s. yuk. m. bk.* فرمانبردار
fermândih *F. s. buyruk verici.* فرمانده
fermân-revâ *F. s. buyruğu tutulan, buyruğu yerine getirilen, egemenliği geçerli.* فرمانروا
fermân-fermâ *F. s. buyruk buyuran, sözü ve hükmü geçer, egemen.* فرمانفرما
fermâyiş *F. a. ısmarlama.* فرمانیاش
fermûde *F. s. buyurulmuş olan.* فرمانوده
ferheng *F. a. 1 edep, 2 bilgi; beceri, 3 akıl, 4 oturaklılık, 5 Fars dili sözlüğü.* فرهنگ
fürû *F. a. 1 aşağı, 2 az, 3 alçak, düşük.* فرو
 Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *f.-mânde* "yorulmuş, yorgunluktan kesilip kalmış (kimse)", *f.-mâye* "aslı düşük, mayası bozuk, soysuz (kimse)", *f.nihâde* "(-den) düşülmüş, (-den) çıkarılmış", *ser-fürû* "başı aşağıda, yani: boyun eğmiş (kimse)", *-fürû etmek* boyun eğmek, *-fürû olmak* (-den) düşürülmek.
fürû-mândeğî *F. a. yorgunluk, işten kalmışlık.* فرماندهگی
fürûht *F. a. satma; zıddı: خرید* harid: *harid ü fürûht* "alma satma, alım satım".
fürûhtâr *F. a. satıcı.* فروختار
ferverdin *F. a. yılın üçüncü ayı, mart.* فروردین
fürûz *F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) ışıktandırıcı, aydınlatıcı, parlattıcı: cihân-fürûz* "dünyayı aydınlatıcı", *encümen-fürûz* "topluluğa ışık saçıcı", *hâtir-fürûz, dil-fürûz* "gönlü aydınlatıcı, yani: şenlendirici, sevindirici".
fürûzân *F. s. ışık saçan, parlayan: şem'i fürûzân* "ışık saçan, çevresini aydınlatan mum".
fürûzende *F. s. 1 yanan, çevreye aydınlık saçan, 2 yakıcı.* فروزنده
fürûsiyyet *A. a. binicilik, ata binme/at sürme konusunda usta ve yetenekli olma niteliği.* فروسییت

fürûş *F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) satan, satıcı: nân-fürûş* "ekmek yapan ve satan kimse, ekmekçi", *hod-fürûş* "kendini satan, yani: benlik sahibi, kibirli, gururlu kimse", *ma'lûmât-fürûş* "bilgi görünmek isteyen, bilgiçlik taslayan kimse".
furû' *A. ç. a. dallar; bk. fer'* فرو
furûğ *A. a. ışık: f.-u âfîtâb* "güneş/güneşin ışığı".
furûk *A. ç. a. başkahklar, ayrılıklar; bk. فرق fark.* فروق
ferve *F. a. kürk.* فره
feryâd *F. a. 1 yüksek sesle seslenme, haykırma, çığlık atma, 2 yardım istemek amacıyla "İmdat, yetişin!" diye bağırma, 3 yardım çağırısı.* فریاد
feryâd-hân *F. s. "İmdat, yardım edin!" diye bağırarak, yardım isteyen (kimse).* فریادخوان
feryâd-res *F. s. yardıma koşan/yetişen, imdatçı.* فریادرس
firib *F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) aldatıcı, aldatan. ebleh-firib* "ahmak aldatan/aldatıcı (kimse)", *dil-firib* "gönül aldatıcı (güzel)", *na-zar-firib, nigez-firib* "göz aldatıcı, yani: bakışları üzerine çekici (güzel)".
firibende *F. s. aldatıcı, düzenbaz (kimse).* فریبنده
ferid *A. s. tek, eşsiz, eşi ve benzeri olmayan (nesne/kimse): ikd-i ferid* "tek inciden oluşmuş gerdanlık", *feri-dü'l-asr* "zamanın biriciliği, zamanında eşi bulunmayan kimse".
feriza *A. a. 1 farz olan Tanrı buyruğu, 2 gerekli olan şey, 3 borç, görev.* فریضه
firifte *F. s. aldatılmış; aldanmış.* فریفته
firifte-dil *F. s. gönlü aldatılmış, gönlü alınmış/ele geçirilmiş, yani: âşık edilmiş (kimse).* فریفته دل
ferik *A. a. 1 oldukça büyük bir bölük oluşturan insan topluluğu, 2 T. tümen komutanı.* فریق

ferikayn *A. ikili ç. iki bölük, iki yan.* فریک
ferik *A. a. olgunlaşmış, kuruyup kabuğu soyulur duruma gelmiş buğday tanesi.* فریک
fezâ/fezây *F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) artırıcı, çoğaltıcı: hayretfezâ* "şaşkınlık artırıcı".
füzûd *F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) artıran, artırıcı: muhabbet-füzûd* "sevgi artırıcı".
füzûn *F. s. çok, fazla, artık.* فزون
füzûn-ter *F. s. daha/pek çok.* فزونتر
fesâd *A. a. 1 çürüme, bozulma, 2 karışıklık, 3 geçersizlik, 4 kötülük; zıddı: صلاح salâh.* فساد
fesân *F. a. 1 bileği: seng-i fesân* "bileği taşı", 2 masal, asılsız hikâye.
fesâne *F. a. asılsız hikâye, masal.* فسانه
fistân *F. a. kadınlara özgü bir tür giysi.* فستان
fustuk *A. a. (T. k. dili: fıstık) Antep, çam, yer gibi kelimelerle türleri belirtilen yemiş.* فستق
fustukî *F. s. sarımtırak açık yeşil renkte olan (nesne).* فستقی
füşat *A. a. genişlik, açıklık.* فوشات
füşat-serâ, füşat-serây *F. a. büyük, geniş ve açık alan: f.-i âsmân* "göğün uçsuz bucaksız genişliği".
füşatgede *F. a. engin, uçsuz bucaksız alan: f.-i sipîhr* "göğün uçsuz bucaksız alanı".
fesh *A. a. (-in) geçerliğini kaldırma, (-i) hükümsüz bırakma, (-i) bozma.* فش
fesede *A. ç. a. bozguncular, ortalık karıştırıcılar; bk. فاسد fâsid.* فسهده
füsürde *F. s. donmuş (su, sıvı).* فوسرده
fısk *A. a. 1 kötülük, 2 Yüce Tanrı'nın buyruklarını tanımayan, günah işleme.* فسق
feseka *A. ç. a. yasak ve çirkin işleri işleyenler; bk. فاسق fâsık.* فسقه
fezl *A. a. insanlık bilmez, aşağılık, değersiz kimse.* فزل

füsûs *F. ünl. vah, vah vah, yazık.* فوسوس
füsûn *F. a. büyü.* فوسون
fesih *A. s. geniş, açık (yer).* فسیح
feşâfeş *F. a. 1 atılan okun giderken çıkardığı ses, 2 şıptırtı, hisirtti.* فشاش
feşân *F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçıcı, saçan: âteş-feşân* "ateş saçan", *reşhâfe-şân* "su damlası saçan/damlalar hâlinde su saçan".
feşil *A. s. yüreksiz, korkak (kimse).* فشیل
fas(s) *A. a. yüzük taşı.* فاس
fesâhat *A. a. 1 bir sözü meydana getiren kelimelerde ses, anlam ve ezgi bakımından kusur bulunmama, (söz) pürüzsüz, akıcı, düzgün, ezgili, açık, derli toplu ve anlaşılır olma, 2 sözde bulunan söz konusu nitelik ve özellikler, 3 söz söyleyenin bu nitelik ve özellikte söz söyleyebilme yetkinliği.* فصاحت
fesâhat-perdâz *F. s. pürüzsüz, düzgün, ezgili, açık, derli toplu ve anlaşılır söz söyleyen (kimse).* فصاحت پرداز
fassâd *A. a. kan alan kimse, hacamatçı.* فساد
fisâd *A. a. (damardan) kan alma.* فساد
fassâl *A. a. eksik ve kusurlarını diline dolayip onu bunu çekiştiren, kötüleyen kimse.* فسال
fusahâ, **fusahâ** *A. ç. a. doğru, düzgün, pürüzsüz, ezgili söz söyleyenler; bk. فصیح fasih.* فصحاء
fasd *A. a. kan alma.* فسد
fasl *A. a. 1 (-i) (-den) ayırma; zıddı: وصل vasl, 2 doğru ile yanlışın arasını ayırıp karara varma, doğruyu ve yanlış ayırıp davayı sonuca bağlama, 3 mevsim, 4 bir kitabın ana bölümleri içindeki küçük bölümler, alt bölümler, 5 mus. aynı makamda bestelenmiş peşrev, şarkı, saz semaisi gibi parçaların belli bir sıraya göre çalınıp söylenmesi, 6 T. (bir kimseyi) çekiştirme, yerme, kınama, 7 dilb. bağlam öbeklerinin*

bağımsız olması. -**fasl etmek** 1) (bir dava konusunda) karara varmak, 2) (bir kimse hakkında) dedikodu yapmak, (bir kimseyi) çekiştirmek. -**فصل** **faslū'l-hitāb** A. a. kitabın ön sözü ile konunun işleneceği asıl metin arasındaki **emmā ba'd** sözü.

فصوص **fusus** A. ç. a. yüzük taşları; bk. **فص** **fas(s)**.

فصول **fusūl** A. ç. a. kısımlar, bölükler; bk. **فصل** **fasl**.

فصیح **fasih** A. s. 1 bir dili doğru, düzgün, kurallarına uygun, açık ve anlaşılır biçimde konuşan/kullanan (kimse), 2 doğru, pürüzsüz, dilin kurallarına uygun, derli toplu, gereksiz yere uzatılmayan, açık, anlaşılır (söz).

فصيلة **fasile** A. a. benzer yanları olup bir cinsten olan bitki türlerinin tümü, familya.

فضاء **fezâ'**, **فضا** **fezâ** A. a. 1 uzay, 2 geniş yer, 3 göz alabildiğine uzanan düzlük/ova/kır.

فضاحت **fezâhat** A. a. rezillik, çirkinlik, pislik, yüz kızartıcı durum, leke.

فضا نورد **fezâ-neverd** F. s. uçsuz bucaksız ovada yol alan.

فضائل **fezâil**, **fezâyil** A. ç. a. erdemler; bk. **فضیلت** **fazilet**.

فضایه **fezâyah** A. ç. a. insanın değerini alçaltıcı iş, davranış ve eylemler; bk. **فضیحه** **faziha**.

فضل **fazl** A. a. 1 üstünlük, erdemlilik; **زید** **zîd**: **نقص** **naks**. 2 iyilik, cömertlik.

فضلاء **fuzalâ'**, **فضلا** **fuzalâ** A. ç. a. erdemli kimseler; bk. **فاضل** **fâzil**.

فضلات **fazalât** A. ç. a. artıklar, artıklar, artanlar; bk. **فضله** **fazla**.

فضله **fazla** A. a. 1 (-den) artık, (-den) daha çok, 2 (miktarca) artan, kalan, 3 gereksiz şey. z. 1 çok, 2 gereksiz yere.

فضه **fizza** A. a. gümüş.

فضول **fuzûl** A. a. 1 aşırılık, 2 (-e) karışma, (-e) sataşma. s. her işe karışan, her şeye burnunu sokan, can sıkıcı (kimse), 3 terbiyesiz, küstah, münasebetsiz (kimse): **bû'l-fuzûl** "çok konuşan, ona buna sataşan, haddini bilmez, can sıkıcı (kimse)", 4 (T. k. dili: **fodol**, **fodul**) kendini beğenmiş, kurumlu, dik başlı, büyüklük taslayan (kimse).

فضولی **fuzûli** F. s. boş konuşan, herkesin işine karışan, üzerine düşmeyen/ken-disini ilgilendirmeyen işlere burnunu sokan, ukalâ (kimse). z. boşuna, yersiz olarak, üzerine düşmediği, haddi ve hakkı olmadığı hâlde.

فضیح **fazih** A. s. rezil, alçak (kimse).

فضیحه **faziha** A. a. rezillik ve alçaklığa düşürücü durum/konu/iş ve eylem.

فضیل **fazil** A. s. erdemli (kimse); **کریه** **fâzil**.

فضیلت **fazilet** A. a. yaradılıştan gelen/sonradan kazanılan üstünlükler, değerlilikler, erdemlilik.

فطام **fitâm** A. a. (süt çocuğunu) süten kesme.

فطانت **fetânet** A. a. zihin açıklığı, zihnin anlama ve kavrama konusundaki yeterliği.

فطر **fitr** A. a. (T. k. dili: **fitr**) oruç açma/bozma: **id-i fitr** "Ramazan Bayramı".

فطرت **fitret** A. a. 1 yaradılış, 2 yaradılış özellikleri, huy, cibillet, tabiat.

فطره **fitre** T. a. ramazanda yoksullara/geçim darlığı içinde bulunanlara verilen sadaka.

فطنت **fitnet** A. a. uyanıklık, anlayış ve kavrayış yeteneği, zihin açıklığı.

فطور **fatûr** A. a. oruç açacak nesne.

فطیر **fatir** A. a. 1 olmamış, olgunlaşmamış, kıvamını bulmamış nesne, 2 henüz mayalanmamış hamur.

فطیم **fatim** A. a. süten kesilmiş çocuk.

فطین **fatın** A. s. çabuk anlayıp kavrayan, zihin gücü yüksek (kimse).

فظ **faz(z)** A. a. kaba, kötü huylu kimse.

فظاظت **fezâzat** A. a. 1 kabalık, kırıcılık, sertlik, 2 kötü sözlülük.

فعال **fa'al** A. s. 1 çok çalışan, çalışkan (kimse), 2 girişken, atılgan (kimse).

فعال **fi'âl** A. ç. a. işler; bk. **فعل** **fi'l**: **bed-fi'âl** "iş gücü kötülük etmek olan, kötü işli (kimse)".

فعل **fi'l** A. a. (T. k. dili: **fiil**) 1 iş, 2 eylem, 3 **dilb.** bir kılış ve oluş/yapma ve olma bildiren kelime.

فعلاً **fi'len** A. z. yaparak, sözle değil iş olarak.

فعلى **fi'li** A. s. 1 sözde kalmayıp yapılan, iş olarak gerçekleştirilen, 2 gerçek olan, tutmaca ve saymaca olmayan, 3 **dilb.** fiille ilgili, fiile özgü.

فعليات **fi'liyyât** A. ç. a. yapılan işler, gerçekleştirilen eylemler, sözde ve düşüncede kalmayıp uygulama olarak görülen iş ve davranışlar.

فعليه **fi'liyye** A. **dişil** s. fiille ilgili: **جمله فعلیه** **cümle-i fi'liyye** "fiil cümlesi".

فغان **figân** F. a. acı çekerek/çekilen acıdan ötürü bağırma, feryat.

فغفور **fağfûr** A. a. 1 Çin hükümdarlarının unvanı, 2 porselen kap: **kâse-i fağfûr** "porselen kâse".

فغفوری **fağfûri** F. s. 1 Çin işi, 2 Çin porceleni, Çin işi porselen kap.

فقار **fekâr** A. a. (T. k. dili: **fikâr**) omurga kemikleri: **zû'l-fekâr** (T. k. dili: **zülfikar**) üzerinde omurga kemiklerine benzer menevişleri olan ünlü kılıç. Bedir Savaşı'nda ele geçirilmiş ve Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali'ye verilmiştir.

فقاری **fekâri** A. s. omurga kemikleriyle ilgili: **amûd-i fekâri** "ensenin üst başından kuyruk sokumuna kadar uzanan, omurga kemiklerinin bağlı olduğu eklemlili kemik yapısı, bel kemiği".

فکاهت **fekâhet** A. a. fıkıh konusunda sağlam ve derin bilgi sahibi olma: **fekâhet-**

lû (eskiden) müftüler için kullanılan unvan.

فقد **fakd** A. a. yokluk, yok olma, olmama, bulunmama; **کریه** **fikdân**.

فقدان **fikdân** A. a. olmama, bulunmama; yokluk, eksiklik hâli.

فقر **fakr** A. a. yoksulluk, züğürtlük.

فقراء **fukarâ'**, **fukarâ** A. ç. a. yoksullar; bk. **فقير** **fakir**.

فقرات **fikarât** A. ç. a. fıkralar; bk. **فقره** **fıkra**.

فقره **fıkra** A. a. 1 hikâye, masal, 2 kısa, özlü, güldürücü/ders verici anlatım türü, 3 (maddeler hâlinde numaralandırılmış yazılarda/kanun metinlerinde/kitaplarda) her madde içinde satır başlarıyla ayrılmış bölüklerden her biri.

فقط **fekât** A. z. ancak, lakin, ne var ki. **bağl.** yalnız, ancak, ama, şu kadar var ki.

فقه **fikh** A. a. (T. k. dili: **fıkah**) Müslümanların din ve dünya ile ilgili iş, eylem ve davranışlarını düzenleyen hükümlerle ilgili bilim dalı.

فقهاء **fukahâ'**, **فقهيا** **fukahâ** A. ç. a. fakihler; bk. **فقيه** **fakih**.

فقير **fakir** A. s. yoksul, züğürt.

فقيه **fakih** A. a. fıkıh bilgini.

فک **fek(k)** A. a. 1 (-i) koparma, (-i) yerinden ayırma, 2 (birini, bir rehini, bir esiri) kurtarma, 3 çene.

فک **fek(k)** A. a. çene. -**فک اعلی** **fekk-i a'lâ** F. a. üst çene. -**فک اسفل** **fekk-i esfel** F. a. alt çene.

فکار **figâr** F. s. 1 yaralı (nesne), 2 örselenmiş, zedelenmiş (nesne), 3 **mec.** incinmiş, kırılmış (gönül): **dil-figâr** "incinmiş gönül".

فکاهه **fukâhe** A. a. şaka, takılma, ilişme, alay, mizah.

فکاهت **fekâhet** A. a. (ile) alay etme, (birine) takılma.

فکاهات **fukâhât** A. ç. a. alaylar, şakalar, ilişkiler, takılmalar; bk. **فکاهه** **fukâhe**.

فكر *fikr* (T. k. dili: fikir) **فكرت** *fikret* A. a. 1 düşünme, 2 düşünme gücü, 3 düşünce.

فكن *figen*, **فiken** F. s. atıcı, fırlatıcı; yere serici.

فكنه *figen*, **فكنده** *figende* F. s. 1 atılmış, 2 yere serilmiş.

فلات *felât* A. a. çöl.

فلاح *felâh* A. a. kurtuluş, kurtulma, esenliğe kavuşma. -**bulmak** kurtulmak, esenliğe kavuşmak.

فلاح *fellâh* A. a. çiftçi, çiftçilikle uğraşan kimse, köylü.

فلاحت *felâhat* A. a. çiftçilik.

فلاخان *felâhân* F. a. sapan, taş sapanı.

فلاخان *felâhan* A. a. taş atmaya yarayan bilinen alet, sapan.

فلاسفه *felâsife* A. ç. a. filozoflar; bk. **فيلسوف** *feylesûf*.

فلاطون *Felâtûn* A. a. ünlü filozof Eflâtun.

فلاکت *felâket* T. a. büyük zarar ve acıya yol açan durum, yıkım, âfet, musibet.

فلان *fûlân* A. a. (T. k. dili: falan) 1 adı söylenmek/anılmak istenmeyen biri, 2 sayılan birkaç nesne adından sonra ve *saire/ve benzerleri* (vs.) yerinde kullanılır. s. hatırlanmayan, söylenmesi/tekrarlanması gerekli görülmemeyen durumlarda "bilmem hangi/söz konusu olan, sözü edilen" anlamlarında olmak üzere sıfat takımlarında vasıflayıcı olarak kullanılır.

فلج *felc* A. a. inme, nüzul.

فلذک *fe-li-zâlike* A. bağl. ("ve" anlamındaki **ف** *fe*, "için" anlamındaki **ل** *li* ve "şu" anlamındaki **ذک** *zâlike*'den oluşmuş bir birleşik yapı) o hâlde, buna göre, artık, şimdi.

فلز *filiz(z)*, **filiz** A. a. her tür madenin ocaktan çıkarılan işlenmemiş, cevher.

فلزات *filizzât* A. ç. a. işlenmemiş maden bileşikleri, filizler; bk. **فلز** *filiz(z)*.

فلس *fûls* A. a. bakır para; *fûls-i ahmer* "1)

kırmızı fûls, yani: bakır para, 2) çok küçük, pek değersiz tutar".

فلسفه *felsefe* A. a. 1 varlık ve varoluş ile varlıkların neliği, nasılığı, işleyişi, ilkeleri üzerine düşünce ve araştırmalar, 2 bu konulardaki görüş ve düşünceleri konu edinen bilim dalı, 3 fizik, biyoloji, matematik, teoloji, ahlâk, psikoloji, mantık vb. bilim dallarının tümü, 4 teoloji ile mantık, psikoloji ve ahlâk gibi doğrudan düşünceyle ilgili, uygulamalı olmayan bilim dallarını içine alan araştırma ve inceleme alanı.

فلسفیات *felsefiyyât* A. ç. a. felsefe ile ilgili, felsefeyi ilgilendiren (eserler/konular vb.).

فلفل *fûlfûl* A. a. kara biber.

فلق *felak* A. a. 1 sabah aydınlığı, 2 tomruk.

فلقه *felka* A. a. (çiçeklerde) tohum kabuğu, bitkilerin dişilik organı.

فلک *felek* A. a. 1 gök, 2 gök tabakası, 3 (gök cisimleri için) yörünge, 3 zaman, 4 dünya, 5 ecel, 6 olan bitenin, karşılaşılan iyi kötü olayların kaynağı.

فلک *fûlk* A. a. gemi.

فلک الافلاک *felekü'l-eflâk* A. a. en yüksek gök tabakası, eskilere göre sekiz katlı göğün üstünde, onları sarıp kuşatan en üst tabaka.

فلکسیر *felek-seyr* F. s. gidişi/yol alışı felek gibi olan (at/binek vb.).

فلکه *fûlke* A. a. 1 ağırlaştırmak ve eğrilen ipin yığılıp toplanmasını sağlamak için için alt ucuna yakın yere geçirilen ortası delik yuvarlak parça, ağırşak, 2 çadır direğinin tepesine yerleştirilen, çatkının ve örtünün üst yanını tutan ortası delik tahta halka.

فلکی *feleki* (dişil: *felekiyye*) A. s. 1 göğe ait, gökle ilgili; gökte bulunan, 2 gök bilimiyle ilgili, astronomik, 3 gök bilimci, astronom.

فلکیات *felekiyyât* A. ç. a. gök bilimiyle ilgili konular/bilgiler/çalışmalar.

فلکیون *felekiyyûn* A. ç. a. astronomlar.

فلوات *felevât* F. ç. a. çöller, bk. **فلات** *felât*.

فلوس *fûlûs* A. ç. a. bakır paralar; bk. **فلس** *fûls*.

فلها *fe-li-hâzâ* A. z. bunun için, bundan ötürü/dolayı.

فم *fem* A. a. (nazım dilinde: *femm*) 1 (canlı varlıklarda) ağız: *f-i nazik* "ince dudaklı ağız", *gonce-fem* "gonca ağızlı, yani: ağızı goncaya benzeyen", 2 dudak: *gûl-fem* "gül dudaklı", 3 (kaplarda) açık yan, 4 akar suların deniz ve göle döküldükleri yer, 5 (yol, körfez vb.de) açık yön, 6 (kesici aletlerde) keskin yan.

فن *fen(n)* A. a. 1 tür, çeşit, 2 uygulamalı bilgi alanı, hüner, sanat: *bi'l-fen* "sanatla, sanat vasıtasıyla", *pür-fen* "her şeyi yapan, eli her işe yatkın kimse", *hezâr-fen* "1) birçok sanat dalında becerisi olan kimse, çok yönlü usta, 2) becerikli, güc işlerin üstesinden gelen kimse".

فنا *fennen* A. z. sanat yönünden/sanat vasıtasıyla.

فنا *fenâ* (< A. *فناء* *fenâ*) s. 1 kötü, 2 çok. -**fenâsına** gitmek gücenmek, alınmak. z. 1 kötü, 2 çok, aşırı.

فناء *finâ* A. a. (bir yere/bir alana/bir yerleşim yerine göre) çevre, dört bir yan, ön.

فناء *fenâ*, **فنا** *fenâ* A. a. 1 yok olma, yok oluş, tükeniş, bitiş yokluk, hiçlik *zıddı*: *bekâ: âğûş-i fenâ* "yokluk kucağı, yani: mezar", *dâr-i fenâ* "yok oluş evi, yani: dünya". -**fenâ bulmak** yok olmak, 2 *tas*, yol erinin kendi işini görememesi hâli/kulun yalnızca Tanrı'nın dilek ve isteğine göre davranması, kendi iradesini Tanrı'nın iradesinde tüketip yok etmesi.

فنا *fenâ-pezir* F. s. yok olucu, tükenici (nesne).

فنا *fenâ fi'llâh* A. a. *tas*, Allah'ta

tükenme, bütün insanî niteliklerden sıyrılarak tanrısal niteliklere bürünme; kulun kendi varlığını Tanrı'nın varlığında tüketmesi, varlığı yalnızca Allah olarak görüp bilir hâle gelmesi.

فنا *fenâ-yab* F. s. bk. **فنا** *fenâ-pezir*.

فند *fend* F. a. aldatma, hile, dek.

فند *fened*, **fenid** A. s. (yaşlılıktan ötürü) bunamış, bunak (kimse).

فندق *funduk* A. a. (T. k. dili: *fındık*) bilinen kabuklu meyve.

فنون *fünûn* A. ç. a. uygulamalı sanatlar; bk. **فن** *fen(n)*.

فنی *fenni* A. s. fene ait, fenle ilgili ve ilişkili.

فواحش *fevâhiş* A. ç. a. fahişeler; bk. **فاحشه** *fâhişe*.

فواخر *fevâhır* A. ç. a. güzel, göz alıcı, görkemli şeyler; bk. **فاحره** *fâhire*.

فواد *fûâd* A. a. canevî, yürek, gönül: *mes-rûrû'l-fûâd* "gönlü sevinçli, neşeli, şen".

فوارس *fevâris* A. ç. a. atlılar, biniciler; bk. **فارس** *fâris*.

فواره *fevâre* A. a. fışkıya, fışkırarak akan su.

فواصل *fevâzıl* A. ç. a. erdemli kadınlar; bk. **فاضله** *fâzıla*.

فواق *fevâk* A. a. hıçkırık.

فواکه *fevâkih* A. ç. a. meyveler; bk. **فاكهه** *fakihe*.

فوائد *fevâid* A. ç. a. yararlar, kazançlar; bk. **فائدة** *fâide*.

فوايح *fevâyih* A. ç. a. güzel kokular/güzel kokulu şeyler; bk. **فايحه** *fâyiha*.

فوت *fevt* A. a. kaçma, ele girmişken yok olma, uçup gitme, bir daha ele geçmemek üzere yitme: *f-i fûrsat* "fırsatı kaçırmak". -**fevt etmek/eylemek** (-i) elden kaçırmak.

فوته *fûte* F. a. (T. k. dili: *fota*, *futa*) peştamal, önlük.

فوج *fevc* A. a. bölük, yığın, küme, takım.

فوج *fevc fevc* F. z. bölük bölük.

فوجا fevcâfevc F. z. akın akın, ulam ulam.

فور fevr A. a. (bir işe) birden, aceleyle girişme: *ale'l-fevr* "birdenbire".

فوراً fevren A. z. hemen, çabucak, çarçabuk.

فوران feverân A. a. 1 (su, kan, yanardağ vb.) fışkırtma, püskürme, 2 (bir kimse) birden öfkelenme, parlamak, köpürme.-feverân etmek 1) (su, kan, yanardağ vb.) fışkırtmak, püskürmek, 2) (bir kimse) öfke ile parlamak.

فوری fevrî A. s. 1 düşünüp taşınmadan, birden yapılan (iş/davranış), 2 atak, (işe) hemen girişen (kimse), 3 sinirli, birden parlayan (kimse)

فوز fevz A. a. (bir kimse) amacına ulaşma, dilediği şeyi elde etme. Daha çok yakın anlamlıları olan *necât* ve *nusret* kelimeleriyle bağlam öbeklerinde görülür: *fevz ü necât*, *fevz ü nusret*.

فوطه futa A. a. bk. فوته fûte.

فوق fevk A. a. üst; zıddı: *dûn*: *mâ-fevk* "1) (rütbece) üstteki, daha üst durumda olan, 2) amir".

فوق الحد fevka'l-had A. z. belirli sınırın üstünde, haddinden fazla.

فوق العاده fevka'l-âde A. z. 1 olağanüstü, görülmemiş, 2 ayrıca, özel olarak.

فوق الغايه fevka'l-ğâye A. z. son derecede.

فوق المأمول fevka'l-me'mûl A. z. umulandan çok.

فوقانی fevkânî A. s. 1 üstte olan (şey), 2 dilb. (Arap asıllı alfabe harflerinden) noktası üstte olan.

فوق ما يتصور fevka mâ-yetesavver A. z. düşünülebilir derecenin üstünde, pek çok, aşırı.

فول fül A. a. 1 bakla, 2 küçük siyah taneli bir bakla türü.

فولاد fûlâd A. a. çelik.

فهارس fehâris A. ç. a. fihristler; bk. فهرس fihris.

فهام fehâm A. s. çok zeki, anlayış ve kavrayış yüksek (kimse).

فهد fehd A. a. pars.

فهرس fihris A. a. aş. m. bk.

فهرست fihrist F. a. 1 bir kitabın içinde yer alan üst bölüm başlıklarıyla bölüm içi alt başlıklarını gösteren cetvel, 2 kitap adlarının yazılı bulunduğu defter, katalog.

فهم fehm A. a. anlama, kavrama.-fehm etmek (-i) anlamak.-fehm olunmak anlanmak, kavranmak.

فهوم fühûm A. ç. a. anlayışlar, kavrayışlar; bk. فهم fehm.

فهم fehm A. s. çok anlayışlı ve kavrayışlı, anlayış ve kavrayış yüksek (kimse).

في fi A. takı 1 Türkçe'nin -e ve -de ekleri ile içinde, üzere, ile gibi takılarına karışıklıktır, hepsi zarf olarak kullanılan birçok takı öbeğinde görülür, 2 (eskiden) resmi ve özel yazılarda tarihlerin önüne konurdu: *fi* "... tarihinde". Bugün kullanmakta olduğumuz *fi* tarihinde sözü bu eski uygulamaya dayanır.

في fi T. a. değer, paha. [Arapça'nın yukarıdaki maddede açıklanan takısının eskiden değer bildiren rakamlardan önce de "... değerinde" anlatımıyla kullanılması zamanla bu anlamı kazanmasına yol açmıştır: *fîi maktû* "biçilmiş değer", *fî-i mirî* "devletçe belirlenmiş değer". Bu yapma kelimenin çoklusu bugüne kalmıştır; bk. فيات fiât.]

فياض feyyâz A. s. çok ve kesintisiz bağışlayıcı (Yüce Tanrı): *f.-ı ezel*, *f.-ı mutlak* "Yüce Tanrı".

فياfi feyâfi A. ç. a. susuz çöller; bk. فيفا feyfâ.

فياfi feyyâl A. a. filci, fil bakıcısı ve güdücüsü.

في الأصل fi'l-asl A. z. aslında.

في الجملة fi'l-cümle A. z. sözün kıtası, özetle, özet olarak, özetleyecek olursak.

في الحال fi'l-hâl A. z. bu/o anda, hemen, derhâl.

في الحقيقة fi'l-hakika A. z. gerçekten.

في الواقع fi'l-vâkı' A. z. olduğu üzere, gerçekten.

فيروز firûz A. s. uğurlu; sevince yol açıcı, sevindirici: *rûz-u firûz* "uğurlu/sevinçli gün".

فيروز باht firûz-baht F. s. bahtı açık (kimse), talihi yüzüne gülen, kazanan (kimse).

فيروزمند firûz-mend F. s. üstünlük sağlayan, yenen, zafer kazanan (kimse).

فيروزه firûze A. a. açık mavi renkte, yüzük ve gerdanlık yapımında kullanılan değerli bir taş.

فيروزه رنگ firûze-reng, فام فام firûze-fâm F. s. mavi renkli (nesne): *kubbe-i firûze-fâm* "mavi renkli kubbe, yani: gök".

في زماننا هذا fi zemâninâ hâzâ A. z. bu günkü günde.

في سبيل الله fi sebîlillâh A. z. Allah yoluna/yolunda.

فصل faysal A. a. 1 ayırma, kesme, 2 (bir dava ile ilgili olarak verilen) hüküm, karar, 3 sonuç, son.-vermek 1) (-i) ayırmak, 2 (dava) hükme bağlamak, sonuçlandırmak.-bulmak 1) (dava) sonuçlanmak, 2) ayrılmak, kesilmek.

فصل پذیر faysal-pezir F. s. sonuçlandırılmış, karara bağlanmış (konu/dava).

فيض feyz A. a. 1 (ürün için) bolluk, bereket, 2 (kazanç ve assı yolunda) ileri gitme, ilerleme sağlama.-bulmak ilerleme sağlamak, kazanç ve assı elde etmek. 3 manevî mutluluğa erme, aydınlanma, Tanrı katına yakınlaşma.

فيض باهش feyz-bahş F. s. artırıcı, çoğaltıcı, bereketlendirici (kimse/nesne/ durum).

فيضان feyezân A. a. (su, akarsu) taşma, yatağından çıkma.

فيفاء feyfâ', فيفا feyfâ A. a. kurak kırsu, susuz çöl.

فيل fil A. a. bilinen hayvan: *dâû'l-fil* "fil hastalığı, bacakların fil ayağı gibi şişmesine yol açan bir hastalık", *âm-mû'l-fil* "fil yılı, Hz. Peygamber'in doğduğu yıl".

فيل الرأي filü'r-re'y A. s. düşünme ve görüş üretme bakımından yetersiz, aklı kıt (kimse).

فيلبان filbân F. a. fil sürücüsü.

فيلسوف feylesûf A. a. (T. k. dili: feylesof) filozof; varlık, varoluş ve varlıklar düzeni üzerine düşünce üreten kimse, hakim, hikmet eri.

فيلق feylak A. a. askeri birlik, ordu, alay.

في نفس الامر fi nefsi'l-emr A. z. gerçekte, işin aslına bakılacak olursa.

فيوض füyûz A. a. 1 bolluk, bereket, 2 iyilik, bağış, 3 ilerleme, olgunluk ve kazanç sağlama, 4 manevî esinti, mana âleminden ulaşan aydınlık.

فيوضات füyûzât A. ç. a. manevî esintiler, mana âleminden ulaşan aydınlıklar.

فيول füyûl A. ç. a. filler; bk. فيل fil.

فيه fie A. a. topluluk, tayfa, insan kümesi: *fie-i kalile* "küçük bir insan topluluğu". [Daha çok aşağılama ve küçük görme amaçlı kullanılır.]

فيه fih A. zam. onun hakkında, onunla ilgili, ona dair. [Tek başına kullanılmaz, birtakım birleşik yapılarda yer alır: *mâ nahnü fih* "söz ettiğimiz konu, üzerinde konuştuğumuz husus".]

فيات fiât T. ç. a. değer; bk. في fi.

في يومنا fi yevminâ A. z. günümüzde.

← k →

ق Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi dördüncü harfi. Ebced hesabında sayı değeri 100'dür.

قاب *kâb* A. a. yayın kabzasıyla köşesi arası.

قاب قوسین *kâbe kavseyn* A. a. iki yay arası kadar ölçü.

قابضه *kâbıza* A. a. tıp çekici kas.

قابض *kâbız* A. s. 1 (-i) tutan, (-i) yakalayan (kimse) 2 (-i) alan: *k.-ı ervâh* "ruhları alan, yani: Azrail", 3 peklilik yapan (yiyecek, ilaç vb.).-*قابض مال* *kâbız mâl* F. a. (T. k. dili: *kabzımal*) 1) tahsil-dar, 2) meyve ve sebze alım satımında aracılık eden kimse, komisyoncu.

قابل *kâbil* A. s. 1 yeterliği/yeteneği olan (nesne/kimse): *k.i terbiye* "eğitilebilir", *k.i hitâb* "konuşulabilir (kimse)", 2 olabilir, yapılabilir (iş, nesne): *k.i imkân* "olabilir, mümkün (iş)". a. 1 erkek çocuk doktoru, 2 (büyük harfle) Hz. Âdem'in oğullarından birinin adı.

قابلة *kâbile* A. a. (dişil) çocuk doğurtan kadın, ebe.

قابليت *kâbiliyyet* A. a. 1 (-i) alabilir olma, ... için yeterli olma/bulunma, yetenek, 2 olabilirlik, 3 güç, yeterlik.

قابليات *kâbiliyyât* A. ç. a. yetenekler.

قاتل *kâtil* A. s. (-i) öldüren, (-i) öldürücü: *zehri kâtil* "öldürücü zehir".

قادر *kâdih* A. s. (bir kimse için) kötü söz söyleyen, (birini) kötüleyen (kimse).

قادر *kâdir* A. s. 1 güçlü, (-e) gücü yeten, 2 (büyük harfle) her şeye gücü yeten Yüce Tanrı.

قادم *kâdim* A. a. yoldan gelen, misafir: *القادم بزار* *el-kâdimü yûzâru* "Yoldan gelen ziyaret edilir."

قادمه *kâdime* A. a. 1 ask. ileri karakol, düşmanı gözetleyen öncü birlik, 2 kuş kanadının öndeki uzun telekleri: *k.cünbâni azîmet* "yola çıkış teleklerini oynatma, yani: yola koyulma": *kâdime-cünbân-ı azîmet olmak* "yönelme kanadını açmak, yani yola koyulmak".

قاذورات *kâzûrât* A. ç. a. pislik. [Tekli anlamda kullanılan çoklulardandır.]

قار *kâr* A. a. zift.-*قار اسود* *kâr-i esved* F. a. kara sakız.

قارعه *kâria* A. a. 1 kıyamet, 2 birden çökagelen yıkım, acı verici ve zarara yol açıcı olay, musibet, belâ.

قاروره *kârûre* A. a. 1 içine sıvı madde konulan cam kap, şişe, 2 tıp sidik kabı, ördek.

قارون *Kârûn* A. a. Hz. Musa zamanında yaşamış, olağanüstü zenginliğiyle ün yapmış biri. Doğu edebiyatında zenginlik, maddî güç yanında hasislik ilgisile de adı sıkça anılmıştır.

قارى *kârî* A. a. köyde oturan kimse, köylü.

قارى *kârî*, *kârî* A. s. 1 (-i) okuyan, (-i) okuyucu (kimse), 2 *Kur'an*'ı yolu yordamınca, tecvit kurallarına uygun olarak okuyan (kimse).

قاسر *kâsir* A. s. zoraki çalıştıran, zorla iş yaptıran, baskı ile işleten (kimse).

قاسم *kâsim* A. s. (bir bütünü) bölük bölük ayıran (kimse). a. 1 *mat.* bölen, 2 (T. k. dili: *kasım*) yılı ikiye bölen gün; on birinci ay olan ikinci teşrinin 26. günü. Kışın başlangıcı sayılır. 3 sonbahar, güz.

قاسى *kâsî* A. s. katı, pek, taş gibi sert: *kalbi kâsî* "katı kalp".

قاصد *kâsıd* A. s. 1 (-e) yönelen, (-i) yapmayı düşünen (kimse), 2 haber götüreren, ulak, tatar, haberci.

قاصر *kâsir* A. s. 1 kısa: *kâsıru'lyed* "eli kısa, yani beceriksiz, güçsüz", 2 eksik, yetersiz, kusurlu (nesne).-*قاصرة الطرف* *kâsıratü't-tarf* A. a. eşinden başkasına bakmayan kadın.

قاصف *kâsıf* A. s. şiddetle gürleyen, çok gürültü çıkaran: *ra'di kâsıf* "şiddetli gök gürlemesi".

قاصم *kâzım* A. s. kemirici, kemirgen (hayvan).

قاضى *kâdî*, *kâzî* A. s. karşılayan, yerine getiren, yapan, eden (kimse): *kâdî'l-hâcât*, *kâzîyü'l-hâcât* "kullarının bütün istek ve dileklerini karşılayan (Yüce Tanrı)". a. (T. k. dili: *kadî*) mahkeme başkanı, yargıç, hâkim.-*قاضى عسكر* *kâdiasker*, *kâziasker* F. a. (T. k. dili: *kazasker*) 1 eskiden orduyla birlikte gezen, daha sonra meşihat, yani: şeyhülislâmlık dairesindeki iki büyük mevkiden birinde bulunan yüksek rütbeli yargıç. Kazaskerlik, ulema sınıfı içinde şeyhülislâmdan sonraki ikinci rütbe sayılırdı. 2 fiilen hizmet görmeyip bu dereceyi taşıyan kimse.

قاضى القضاء-*kâdî'l-kudât*, *kâzîyü'l-kudât* (eskiden) en yüksek rütbeli yargıç, şeyhülislâm/kazasker.

قاطبه *kâtibe* A. a. bütün, hep, hepsi: *kâtibe ahvâl* "olanlar, olan bitenin bütünü/hepsi".

قاطبتا *kâtibeten* A. z. 1 bütünüyle, hepsi birlikte, 2 (olumsuz cümlede) hiç, hiçbir zaman, aslâ.

قاطع *kâtî* A. s. 1 kesen, kesici (alet): *seyfi kâtî* "keskin kılıç", 2 (-i) durduran, (-in) ilerlemesini engelleyen, 3 kesin, şüphe götürmez, susturucu: *burhân-ı kâtî* "kesin delil".

قاعد *kâid* A. s. (-de) oturan (kimse).

قاعدا *kâiden* A. z. oturarak.

قاعده *kâide* A. a. 1 temel, esas, 2 kural.

قاعده شكن *kâideşiken* F. s. kurala uymayan, kural dışına çıkan (kimse/durum).

قاعه *kâ'a* A. a. (evlerde) özel olarak yapılmış yazlık salon/sofa.

قاف *Kâf* A. a. eskilere göre dünyayı çepeçevre sardığı kabul edilen dağın adı, Kaf Dağı. [Anka kuşu bu dağda yaşamış. Doğu edebiyatında çoklukla yükseklik ve gösterişlilik sembolü olarak kullanılmıştır.]

قاف *kâf* A. a. ق harfinin adı.

قافله *kâfile* A. a. 1 birlikte yol alan topluluk, kervan, katar: *k.i huccâc* "hacılar kafilesi", 2 bölüm bölüm gönderilen şeylerin her bir bölümü, 3 birbiri ardı sıra gelen nesnelerin oluşturduğu bütün: *k.i emvâc* "dalgalı kafilesi", 4 adları bir araya getirilmiş kimselerin tümü: *k.i şuarâ* "şairler kafilesi".

قافله سالار *kâfile-sâlâr* F. a. kervanbaşı, bir kafileye önderlik eden kimse. *k.-i enbiyâ* "nebler önderi Hz. Muhammed".

قافیه *kâfiye* A. a. ed. mısra/beyit sonlarında belli kurallara bağlı olarak son harflerin yinelenmesiyle sağlanan ses uygunluğu.

قافیه پرداز *kāfiye-perdāz* F. s. ve a. şair.
قافیه سنج *kāfiyesenc* F. s. ve a. yuk. m. bk.
قافله *kākulle* A. a. (T. k. dili: قافله *kakula*)
 1 sıcak iklimlerde yetişen bir bitki, 2 bu bitkinin güzel kokulu, baharat ve ilaç olarak kullanılan meyvesi.
قافم *kākum* A. a. kediye benzer, kuyruğu siyah, beyaz tüylü postundan kürk yapılan küçük bir yaban hayvanı.
قال *kāl* A. a. söz. Çoklukla **قيل** *kil* ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: *kil ü kāl* "dedi kodu".
قالب *kāleb, kālib* A. a. (T. k. dili: kalıp)
 1 dökümcülerin tasarladıkları biçimi elde etmek için içine erimiş maden akıttıkları özel olarak hazırlanmış kap, kalıp, 2 örnek, model, 3 (canlı varlıkta) beden, gövde.
قالع *kālī* A. s. (bir şeyi) kökünden çekip koparan (kimse).
قالی *kālī* F. a. halı.
قالیچه *kālīçe* F. a. küçük halı, seccade.
قامت *kāmet* A. a. 1 boy: *k. i mevzun* "düzgün boy", 2 ayakta ezan okuma, 3 farz namazlardan önce, ayağa kalkıp saf tutma çağrısı olarak camide müezzinin yüksek sesle okuduğu ezan.
قاموس *kāmūs* A. a. 1 denizin ortası, engin, 2 büyük deniz, okyanus, muhit, 3 büyük sözlük.
قانت *kānit* A. a. kulluk edici, Allah'ın buyruklarını eksiksiz yerine getirici (kimse).
قانت *kānit* A. s. umutsuz, umudu bulunmayan/tükenmiş kimse.
قانع *kāni* A. s. payına düşenle yetinip fazlasını istemeyen (kimse).
قانون *kānūn* A. a. 1 kural, 2 huk. yasa, 3 gelenek, görenek, örf, 4 bilinen Türk müziği çalgısı.
قانوننامه *kānūn-nāme* F. a. kanunlar mecmuası/kitabı.

قانونی *kānūnī* F. s. kanuna uygun olan (durum/iş). a. kanun sanatçısı.
قاهر *kāhir* A. a. üstün gelen, yenen; ezici, bastırıcı: *kuvveti kāhire* "ezici güç".
قائد *kāid* A. a. 1 (hayvanı) süren, yeden kimse, çoban, sığırtmacı, 2 (askeri) sevk ve idare eden kimse, komutan: *kāidū'l-ceyş* "başbuğ, komutan", 3 önde bulunan, önde giden, öncü: *kāidū'l-cebel* "dağın çıkıntısı, dağ burnu".
قائل *kāil* A. s. 1 (söz) söyleyen, diyen (kimse), 2 konuşan (kimse): *sākit ü kāil* "susan ve konuşan", 3 (bir iddia/bir durum karşısında) "Olur, tamam" diyen, (-e) rıza gösteren, (-e) razı olan (kimse).-**kāil olmak** (-e) razı olmak.
قائم *kāim* A. s. 1 ayakta duran, dinelen (kimse), 2 durmakta olan, varlığı süren (nesne), 3 (birinin) yerine geçen (kimse), 4 dik, dik durumda bulunan (nesne), 5 çok namaz kılan, vaktinin çoğunu namaz kılma ile geçiren (kimse).
قائما *kāimen* A. z. 1 ayakta, ayakta olarak, dinelerek, 2 dik olarak, 3 olduğu/göründüğü hâliyle.
قائمقام *kāimmakām* F. a. (T. k. dili: kaymakam) 1 (birinin) yerine geçen, (birinin) yerini tutan, vekil, 2 bir ilçeyi yöneten devlet memuru, 3 (eskiden) binbaşıyla miralay arasındaki bir askeri rütbe, yarbay.
قائمة *kāime* A. a. 1 (eskiden) uzun bir kâğıt üzerine yazılan bir tür buyruk, 2 (madeni/kâğıt) para, 3 fatura, 4 mat. dik: *zâviyei kāime* "dik açı".
قبا *kabā* A. a. üstlük, üste giyilen önü açık giysi, entari, kaftan, tunik.
قباب *kubāb* A. ç. a. kubbeler, bk. **kubbe**.
قباچه *kabāce* F. a. küçük üstlük, gömlek, mintan.
قباح *kabāhat* A. a. suç, çirkin ve kötü iş.

قباطی *kabātī* A. ç. a. eski Mısır halkı ve bunların soyundan gelenler; bk. **قبطی** *kibtī*.
قبال *kibāl* A. a. bir kitap kopyasını aynı kitabın başka bir kopyasıyla karşılaştırma, dış görünüş, gösteriş.
قباله *kabāle* A. a. 1 bir devlet gelirini, kefil göstererek, taksitle ödemek üzere toptan satın alma senedi, 2 bir şeyin bütünüyle götürü satılması, 3 Yahudi cemaatlerinin et gibi kimi tüketim malları için verdikleri harç.
قباله *kubāle* A. a. ebelik işi, bilgisi ve becerisi.
قبان *kabbān* A. a. (T. k. dili: kapan) büyük terazi.
قبائح *kabāyih, kabāih* A. ç. a. çirkin davranışlar ve işler, suçlar; bk. **قبیحه** *kabiha*.
قبایل *kabāil* A. ç. a. kabileler; bk. **قبیله** *kabile*.
قبیح *kubh* A. a. çirkinlik; *zıddı: حسن* *husn*.
قبیحات *kubhiyyāt* A. ç. a. çirkin işler ve durumlar.
قبر *kabr* A. a. 1 (T. k. dili: kabir) insan cesedinin gömüldüğü çukur, mezar çukuru, 2 mezar.
قبض *kabz* A. a. 1 (-i) elle kavrama, (-i) tutup çekip alma, 2 (-i) düreme: *kabz u bast* "düreme ve yayma", 3 (-i) alma, 4 büyük aptes yapamama hâli, peklik.
قبضة *kabza* A. a. 1 avuç, pençe, 2 kılıç, bıçak vb. tutulacak yer. s. bir avuçluk, bir avuç kadar (şey).
قبط *kibt* A. a. eski Mısır'ın yerli halkı.
قبطی *kibtī* A. s. 1 eski Mısır'ın yerli halkından olan kimse, 2 T. çingene.
قبیل *kabl* A. z. önce; *zıddı: بعد* *ba'd*. Arapça kurallı ad takımlarında takı işleviyle kullanılmıştır. Bu tür ad takımları Türkçe'nin belirsiz ad takımı kalıbındaki takı öbeklerine denktir, bunlar cümlede zarf olarak kullanılmıştır:

kable'ttarih "tarih öncesinde", *kable't-tulū* "güneş doğmadan önce".
قبل *kibel* A. a. kat, yan, huzur, taraf: *min kibeli'r-Rahmān* "bağışlayıcı Yüce Tanrı katından".
قبلة *kible* A. a. 1 Müslümanların namaz kılariken yöneldikleri Kâbe, 2 güney, 3 dönülen yön.
قبلین *kableteyn* A. a. iki kible, Kâbe ile Kudüs'teki Beyti Makdis.
قبلة *kublegāh* A. a. yönelinen yer, yüz çevrilen yön.
قبلة *kublenümā* F. a. kibleyi gösteren araç, pusula.
قبر *kubūr* A. ç. a. mezar çukurları; bk. **قبر** *kabr*.
قبول *kabūl* A. a. 1 (-e) isteyerek/istemeyerek razı olma, 2 (-i) üstüne alma, (-i) üstlenme, 3 (-i) uygun bulma, onaylama, 4 (-e) olumlu karşılık verme.-**kabūl etmek/eylemek** 1) (-e) isteyerek/istemeyerek razı olmak, 2) (-i) üstüne almak, (-i) üstlenmek, 3) (-i) uygun bulmak, (-i) onaylamak, 4) (e) olumlu karşılık vermek.
قبه *kubbe* A. a. 1 yarım küre biçiminde yapı örtüsü, yuvarlak çatı, 2 mec. yüzü, dünya: *Bâki kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş*. (Bâki)-**قبه زر بفت** *kubbi zerbeft* F. a. yıldızlarla bezenmiş gök.-**قبه فیروزه فام** *kubbei firûzefām* F. a. gökyüzü.-**قبه مینا** *kubbei minā* öncekine bk.
قبیح *kabiḥ* (dişil: **قبیحه** *kabiha*) A. s. 1 çirkin (nesne); *zıddı: وجیه* *vecih*: *vechi kabiḥ* "çirkin yüz", 2 kaba, kötü (şey/iş/davranış), *ef'ali kabiha* "kaba davranışlar".
قبیحه *kabiha* A. s. çirkin iş/davranış/eylem.
قبیل *kabil* A. a. 1 çeşit, tür, soy, 2 (-e) benzer, türlü. Türkçe'de daha çok (-den) ekiyle birlikte **kabilinden** biçimi kullanılmıştır.

قبيله *kabile* A. a. aynı soydan türemiş insan topluluğu, boy.

قتال *kattāl* A. s. çok can alan, çok cana kıyan (kimse).

قتال *katāl* A. a. vuruşma, kırışma, savaşma.

قتل *katl* A. a. (birini) öldürme.

قتیل *katil* A. s. öldürülen (kimse).

قحه *kahbe* A. a. kötü yola düşmüş kadın, orospu, fahişe.

قحط *kaht* A. a. (T. k. dili: قحط *kat*) 1 ürün azlığı, kuraklık yüzünden yeterli ürün elde edilememesiyle ortaya çıkan sıkıntılı durum, kıtlık, 2 *mec.* azlık, yokluk.

قحف *kıhf* A. a. kafa taşı.

قحف *kıhf* A. a. kafatası kemiklerinden her biri, ağaçtan yapılmış kap.

قد *kad(d)* A. a. boy. - قامت *kad ü kâmet* F. a. boy pos.

قد کشیده *kad-keşide* F. s. uzamış, boy vermiş, serpilmiş olan (kimse/nesne).

قداحة *kadâha* A. a. çakmak taşı.

قدح *kadeh* A. a. 1 cam, billur, ağaç/topraktan yapılmış küçük çanak, kulpsuz su kabı, 2 içki bardağı. - لاجوردی *cadicehi* F. a. gökyüzü. - قدح *kadehi* Meryem F. a. "saksi güzeli" denilen çiçek.

قدح *kadehpeymâ* F. s. şarap içen (kimse).

قدح *kadehşiken* F. s. bardak kıran (kimse).

قدر *kader, kadar* T. a. ölçü, miktar. *takı* 1 ... ölçüsünde, 2 ... gibi, 3 ... dek, ... değin, 4 gösterme sıfatlarıyla birlikte ve belirsizlik sıfatı *ne* ile birlikte belli olmayan ölçü bildirir: *o (bu/şu/ne) kadar*.

قدر *kadr* A. a. 1 değer, kıymet, 2 değerlilik, değer taşıma, değerli olma.

قدر *kadr* A. a. (T. k. dili: *kadar*) 1 (-e) değer biçme, (-i) değerlendirme, 2 güç, takat, 3 rütbe, basamak: *âlikadr* "yüksek rütbeli, üst basamakta bulunan

(kimse)", 4 ölçü, derece: *alâ kadri'l-ımkân* "mümkün oldukça, elden geldiğince, güç yettiğince".

قدر *kader* A. a. alın yazısı; Yüce Tanrı'nın belirlediği, değiştirilip başkalaştırılamaz olan yargı, ezeli hüküm.

قدر *kıdr* A. a. çömlek.

قدرت *kudret* A. a. 1 güç, dayanıklılık, takat, 2 etkileme gücü, etki, 3 varlık, zenginlik, servet: *zikudret* "zengin, varlıklı (kimse)", *bikudret* "1) güçsüz, 2) yoksul, fakir (kimse)".

قدر دان *kadrân* F. s. değer bilen, değerli olanı anlayan (kimse).

قدر شناس *kadrşinâs* F. s. değer tanıyan, yani: yapılan bir iyiliğin değerini anlayıp ona göre karşılıkta bulunan (kimse).

قدريه *kaderiyye* A. a. kaderi inkâr edip "kul kendi eylemlerinin yaratıcısıdır" görüşünü savunan bir düşünce ekolü: "mu'tezile" denilen sünnî inanca aykırı düşünce akımlarından bir kol.

قدس *kaddese* A. çekimli fiil veliler için kullanılan, "Allah ruhunu kutsasın" anlamında bir dua sözü.

قدس *kuddise* A. "kutsanmış olsun" anlamında çekimli bir fiil. Tanrı velileri için dualarda kullanılmıştır: *Kuddise sirrahû* "Sırrı kutsanmış olsun/Allah sırrını kutsasın".

قدس *kuds, kudüs* A. a. arılık, temizlik: *hazretü'l-kuds* cennet, *rûhü'l-kudüs* "büyük meleklerden Cebrâil".

قدسی *kudsi* A. s. Yüce Tanrı katıyla, meleklerle ve yalın varlıklarla ilgili, kutsal, ulu, ilâhî: *hadisi kudsi* "Yüce Tanrı katından ilham edilmiş, Hz. Peygamber tarafından söze dökülmüş hadis".

قدسیات *kudsiyyât* A. ç. a. Yüce Tanrı katıyla ve yalın varlıklarla ilgili işler.

قدسیان *kudsiyân* F. ç. a. yalın varlıklar, melekler, ruhlar.

قدسی *kudsiyyet* T. a. kutsallık, kutluluk, arınmışlık, ululuk.

قدم *kadem* A. a. 1 ayak: *sâbitkadem* "ayağı yerinden oynamaz, yani: (-den) vazgeçmez, sürekli", *hoşkadem* "ayağı uğurlu (kimse)", 2 yarım arşınlık, yani: on iki parmaklık bir uzunluk ölçüsü birimi, 3 uğurluluk.

قدم *kıdem* A. a. 1 (bir işte) (hizmet yönünden) eskilik, 2 (zaman bakımından) eskide kalmış olma, eskilik, 3 başlangıcı olmama, ilk ve en eski olma, öncesi olmayan bir zamandan beri var olma. Yüce Tanrı'nın zatına özgü sıfatlardandır.

قدم *kıdem* A. z. eskilik bakımından, eskilik yönüyle.

قدم *kudemâ', kudemâ* A. ç. a. eskiler; *bk.* *قدم* *kadim*.

قدم بوس *kadembûs* F. s. (-in) ayağını öpücü/ayak öpücü (kimse).

قدم بوسی *kadem-bûsi* F. a. ayak öpme.

قدمبران *kademrân* F. s. yol alan, ilerleyen, yürüyen (kimse).

قدم رنج *kademrence* F. a. gelme zahmeti; *tenezzül*.

قدمکش *kademkeş* F. s. ayağını çeken, (-den) vazgeçip bir daha yanaşmayan (kimse).

قدم نهاد *kademnihâde* F. s. ayak basmış, gelmiş (kimse).

قدم *kademe* A. a. basamak.

قدميه *kademiyye* T. a. bahşiş, ayak parası, ayak teri.

قدوس *kuddûs* A. s. her türlü eksiklikten uzak ve arınmış olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

قدم *kudûm* A. a. dışarıdan/uzak bir yerden gelme, gelip erişme.

قدميه *kudûmiyye* A. a. ayak altına serilen yaygı, ayak yaygısı.

قدمه *kıdve, kudve* A. a. kendisine uyulup ardınca gidilecek kimse, önder:

kıdvetü'lulemâ "bilginler önderi, yani: en büyük bilgin".

قدید *kadid* A. a. 1 kurutulmuş et, pastırma, 2 iskelet.

قدیر *Kadir* A. s. her şeye gücü yeten. [Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biridir.]

قدم *kadim* A. s. 1 eski: *âşnâyi kadim* "eski dost", *mine'l-kadim* "eskiden, eskiden beri", 2 öncesi olmayan, başlangıcı bilinmeyen, ezeli.

كذف *kazf* A. a. namuslu bir kadını zina suçu işlemekle suçlama.

قر *kar(r)* A. a. durma, dinlenme: *يوم القر* *yevmü'l-karr* "Kurban Bayramı'nda hacıların Mina'da dinlendiği iki gün", göz aydınlığı: *قر عين* *karr-i ayn* "gözün aydın olması".

قر *karâ* A. a. arka, sırt.

قر *karrâ', karrâ* A. a. (T. k. dili: *kurrâ*) (bir metni/Kur'an'ı) güzel okuyan kimse.

قرب *kırâb* A. a. kın.

قرب *karâbet* A. a. soyca ve dölce insanlar arasında bulunan bağ, yakınlık, akrabalık. - **قرب** *karâbeti shıriyye* F. a. kız alıp vermek yoluyla doğan yakınlık.

قرب *karâbe* A. a. 1 sürahi, 2 testi vb. büyük su kabı.

قربان *karâbin* A. ç. a. kurbanlar; *bk.* *قربان* *kurbân*.

قرد *kurâd* A. a. kene.

قرار *karâr* A. a. 1 (-de) durma, (-de) eğlenme, 2 (-den) ayrılmama, (-de) dinlenme, 3 dinginlik, huzur, 4 (bir hâl/ bir tutum) değişmeksizin sürme, (bir hâli/ bir tutumu) değişmeden sürdürme, 5 sonuç, yargı, hüküm, 6 (-i) sonlandırma, (-i) bitirip durma, 7 durma yeri: *ma'diletkarâr* "adaletin durduğu yer, adalet merkezi". - **قرار** *bulmak* dinlenmek, huzur bulmak. - **قرار** *bulmak* (-i) sonlandırmak, (-i) bitirip durmak.

karârdâde *F. s.* sonuca bağlanmış, sonuçlandırılmış (iş).

karârgâh *F. a.* dinlenme yeri, durulan/durulacak yer, durak.

karârgir *F. s.* karar tutan, yani: kararı verilmiş, sonuca bağlanmış, sonuçlanmış, karara bağlanmış (dava vb.).

karâryâb *F. s.* karar bulan, yani: biten, sona eren.

karârgâh *F. a.* 1 durulacak, oturulacak ve dinlenilecek yer, 2 ask. bir askerî birliğin/bir ordunun subaylarının bulundukları yer.

kurâza *A. a.* kırıntı, döküntü: *k.i nân* "ekmek kırıntısı".

karâtis *A. ç. a.* kâğıtlar: *bk.* قرطاس *kirtâs*.

kurân *A. a.* 1 birleşme, bitişme, kavuşma, 2 iki gezegenin bir burçta birleşmesi: *sâhibkırân* "1) iki uğurlu gezegen sayılan Zühre ve Müşteri'nin bir burçta birleştikleri gün dünyaya gelmiş olan kimse, uğurlu ve bahtı açık kimse, 2) başarılı, güçlü hükümdar".

Kur'ân *A. a.* Hz. Peygamber'e Hak katından Cebrâil aracılığıyla indirilmiş kitap, Müslümanların kutsal kitabı.

Kur'ânî *A. s.* Kur'an ile ilgili, kaynağı Kur'an olan.

kırâet *A. a.* (-i) okuma.

karâin *A. ç. a.* ip uçları, izler: *bk.* karine.

kurb *A. a.* yakınlık; *zıddı:* بعد *bu'd*.

kurubât *A. ç. a.* saka tulumları: *bk.* kırbe.

kurbân *A. a.* 1 Yüce Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmak için kesilen, O'na yakınlık vesilesi sayılan eti yenir büyükbaş hayvan, 2 *mec.* (biri uğruna) canını bağışlama.-(e) *kurbân olmak* (biri uğruna) canını bağışlamak.

kurbet *A. a.* 1 ana tarafından yakınlık, hısımlık, 2 Yüce Tanrı katına yakınlık.

kurbe *A. a.* (*T. k. dili:* kırba) 1 sakaların su taşıdıkları, köseleden yapılmış, ağız kısmı dar su kabı, 2 *T.* küçük çocukların karınlarının şişmesi.

kurbîyyet *T. a.* yakınlık.

kurret *قره* *A. a.* tazelik, parlaklık, parıltı, canlılık.-(e) *kurretü'l-ayn* *F. a.* 1 göz aydınlığı, göz nuru, göze parıltı hâlinde yansıyan duygu, sevinç, 2 göz aydınlığına yol açan şey, sevinç kaynağı.

karh *A. a.* (birini) yaralama, yara.

kurha *A. a.* (*T. k. dili:* karha) yara, çirban.

Kureşi *Kureşî* *A. s.* Kureyş kabilesinden olan (kimse): *nebiyyi Kureşi* "Kureyş kabilesinden olan peygamber, yani: Hz. Muhammed".

kurs *A. a.* 1 yuvarlak biçimli nesne, top, küre: *k.i şems* "güneş küresi/topu", 2 misk ve amberle hazırlanan tütü.

kurs *A. a.* yuvarlak, yassı biçiminde nesne, ağırşak.

karz *A. a.* 1 ödünç verme, 2 ödünç olarak verilen/alınan (para, mal), borç, ödünç.-(e) *karzı hasen* *F. a.* faizsiz borç.

karzan *A. z.* ödünç olarak, ödünç verme yoluyla.

kirtâs *A. a.* kâğıt.

kar *A. a.* 1 vurma, çalma, ses çıkarma, duyurma: *kar-ı bâb* "kapı/kapıyı çalma", 2 *tıp* (doktor) uzuvlara parmak uçlarıyla vurarak muayene etme.

kur'a *A. a.* 1 talihini denemek maksadıyla türlü biçimlerde yapılan işlem, 2 (sıra belirlemek amacıyla) üzeri işaretli/işaretsiz olan katlanmış kâğıt parçası çekme biçiminde yapılan işlem.

kırmız *A. a.* 1 nohut iriliğinde kızıl renkli bir böcek, 2 bu böceğin suda haşlanmasıyla elde edilen, iplik ve kumaş boyamakta kullanılan kızıl renkli boya.

kırmızı *A. s.* (*T. k. dili:* kırmızı) kırmız renginde, kızıl, al. *a.* kızıl renk.

karn *A. a.* 1 boynuz: *zü'lkarneyn* "iki boynuzlu", 2 yüz yıllık süre, yüz yıl, asır, 3 çağ, dönem, 4 zaman, 5 yaşta.

karnen ba'de karnin *A. z.* çağdan çağa, dönemden döneme.

kurenâ *A. ç. a.* 1 yakınlar: *bk.* karin. 2 *T.* hükümdarın yakınlarından olan, özel hizmetinde bulunan kimse, mâbeyinci.

karenfûl, **karenfil** *A. a.* (*T. k. dili:* karanfil) 1 güzel kokulu bilinen çiçek, 2 sıcak iklimlerde yetişen bir tür ağacın güzel kokulu, acı, küçük taneli meyvesi.

kurna *A. a.* çeşme, hamam vb. de musluk altındaki, akan suyun içinde biriktiği, çoklukla mermerden yapılmış yuvarlak havuzcuk.

kurûn *A. ç. a.* yüz yıllar: *bk.* قرن *karûn*.-(e) *kurûni ulâ* *F. a.* İslâm'ın ortaya çıkışına kadarki zamanlar.-(e) *kurûni müteahhire* *F. a.* İstanbul'un fethinden sonraki zamanlar.-(e) *kurûni vüstâ* *F. a.* İslâm'ın ortaya çıkışından İstanbul'un fethine karar geçen zaman aralığı.

kurevî, (*dişili:* *kureviyye*) *A. s.* köylü: *maîşeti kureviyye* "köylü yaşayışı, köylüce yaşayış".

kurâ *A. ç. a.* köyler: *bk.* karye.

karib *A. s.* 1 (yer ve zamanca) uzak olmayan, yakın; *zıddı:* بعد *ba'id*: *an-karib* "yakında, çok geçmeden", 2 akraba, hısım, 3 eş dost, komşu vb. *takı* kadar: *Aradan üç seneye karib zaman geçti*.

karih *A. s.* yaralı, çıbanlı.

kariha *A. a.* 1 bir işi yapma, bir işe başlama/bir işe niyet etme hevesi/yeterliği, kişisel girişim özelliği, inisiyatif, 2 düşünme gücü, insan zihninin düşünce üretme yeteneği.

karir *A. s.* soğuk, serin.-(e) *karirü'l-ayn* *A. s.* gözü parlamış, yani: sevinci gözüne yansımış, sevinçten gözleri ışıltı ışıltı parlayan (kimse).

karin *A. s.* 1 yakın, 2 bir insanın arkadaş, yoldaş, dost, yandaş, komşu gibi yakın ilişkide bulunduğu kimselerden her biri, 3 bir durum kazanmış, bekletisi gerçekleşmiş, (-e) ermiş, (-e) kavuşmuş, (-i) elde etmiş: *karini kabul* "kabule değer bulunmuş, makbul", *saâdetkarin* "mutluluğa ermiş", 4 bir hükümdarın en yakınında bulunan görevlilerden her biri, mabeynci: *serkarin* "baş mabeynci".

karine *A. a.* 1 bir sözün/bir durumun/bir işin anlaşılmasına kılavuzluk eden şey, ip ucu, 2 bir şeyin gerçekten o şey olduğunu kavramaya kılavuzluk eden şey, belirti, emare: *k.i kâtta* "kesin belirti".

karye *A. a.* köy; yurt, yuva: *karyetü'n-nahl* "karınca yuvası".-(e) *kar-yetü'l-ensâr* *A. a.* Medine.

kaz(z) *A. a.* ham ipek.

kazzâz *A. a.* ipekçi, ipek satan kimse.

kuzah *A. a.* bulutlardan sorumlu bir melek adı. [Bu anlamıyla kullanılmamıştır; yalnızca "gök kuşağı" anlamındaki *kavsi kuzah* sözünde geçer.]

kıs *A. çekimli f.* "karşılaştı, kıyasla": *ve kıs aleyhi'l-bevâki* "Geride kalanları bununla karşılaştı."

kassâm *A. s.* (bir bütünü) bölük bölük ayıran (kimse). *a.* miras malını bölüştüren memur.

kasâme *A. a.* öldüreni belli olmayan öldürülenin bulunduğu yerin halından elli kişiye yemin ettirme.

kasâvet *A. a.* iç sıkıntısı, tasa, kaygı, üzüntü.-(e) *çekmek* tasalanmak, içi sıkılmak.

kıst *A. a.* 1 pay, hisse, 2 parça parça ödenen borcun her parçası.-(e) *qıst*

kiste'lyevm A. a. güne düşen pay, gün-lük hisse.
kasr A. a. (birine) (bir işi) zorla yap-tırma, (birine) zorla iş gördürme.
kistās A. a. terazi.
kasem A. a. ant, yemin: *maa'kasem* "yeminle".
kısm A. a. parça, bölük.
kismet A. a. 1 (-i) bölme, (-i) hisse-lere ayırma, 2 *mat.* bölme işlemi: *hârici kismet* "bir bölme işleminde bölmenin her birimine düşen payı gösteren çıkan sayı", 3 Yüce Tanrı katınca her kul için belirlenmiş değiştirilemez değer, ezeli yargının her kula ayırdığı pay, nasip.
kasvet A. a. iç sıkıntısı, darlık, tasa, keder: *k.i kalb* "üzüntü, iç darlığı".
kasvetefzâ F. s. iç karartıcı, sıkıntı verici (yer).
kasvetengîz F. s. sıkıntıya uğ-ratıcı, iç daraltıcı (yer).
kasvetbahş F. s. sıkıntı verici (yer).
kıssis A. a. papaz, keşiş.
kısr A. a. kabuk.
kaş'arire A. a. tüyler ürperme.
kuşûr A. a. kabuklar; bk. **qısr**.
kas(s) A. a. (tüyü/saçı) makasla kırk-ma.
kassâb A. a. (T. k. dili: *kasap*) 1 eti yenir büyük baş hayvanları kesen kim-se, 2 et satan kimse.
kassâr A. a. (boyaları tutsun diye) yazma kumaş işlerini deniz suyunda çırpın kimse, çırpıcı.
kasâret A. a. kısıklık.
kısâs A. a. öldürme, yaralama, sakat bırakma biçiminde sonuçlanan bir suçu işleyene şeriat kanunlarına göre aynı sonuçları veren cezayı uygu-lama.
kısâsan A. z. kısas yoluyla, aynı so-nucu veren işlemi uygulayarak.

kasâid A. ç. a. kasideler; bk. **قصيده** **kaside**.
kasab A. a. 1 kamış ve kamış gibi boğumlu bitki: *kasabü'ssükker* "şeker kamışı", 2 parmak kemikleri, 3 *tip* ne-fes borusu, akciğerdeki hava kanalı, 4 ince, yumuşak keten bezi. - **قصب السق** **kasabü'ssebak** A. a. (eskiden Araplar-da) atlı yarış yapılan meydana varış yerine dikilen, birinci gelen yarışma-cının yerinden çıkarıp aldığı kargı. Türkçe'de bir şekilde akranlarına üs-tünlük sağlamış kimse hakkında kulla-nılmıştır: *hâizi kasabü'ssebakı kemâlât* "olgunluklar yarışında kargıyı ele ge-çirmiş, yani: olgunluk konusunda ak-ranlarını geçip geride bırakmış kimse".
kasabât, **kasaba** A. ç. a. 1 bo-ğumlu bitkiler, 2 nefes boruları/kanal-ları; bk. **قصب** **kasab**.
kasaba A. a. köyden büyük, şehir-den küçük yerleşim birimi, ilçe.
kasd A. a. 1 kurma, düşünme, niyet, amaç, maksat, 2 ölüm, yaralama, zarar verme girişimi, 3 isteyerek ve kararlaştırarak bir işe girişme, 4 kötü niyet: *an kasdin* "bilerek ve isteyerek, önceden düşünüp karar vererek", *bilâkasdin*, *biğayri kasdin* "kasıt bulunmaksızın, yanlışlıkla".
kasden A. z. bilerek ve isteyerek, bile bile, bile isteye.
kasr A. a. (T. k. dili: *kasır*) yüksek ve süslü yapı, köşk.
kasr A. a. 1 (-i) kısaltma, (-i) kısa kesme, 2 (-i) sınırlandırma, (-i) belli bir sınır ve ölçü içinde tutma, 3 eksiklik: *k.i himmet* "ilgi ve çaba eksikliği", 4 *ed.* (söz) anlaşılmasına engel olacak de-recede kısa olma, 5 *ed.* aruzda bir ölçü parçasının son hecesinin düşürülme-si. - **قصر يد** **kasr-i yed huk.** el çekme, bırakma, ferağat.

kısas A. ç. a. masallar, hikâyeler; bk. **قصه** **kıssa**.
kas'a A. a. çanak.
kasl A. a. (T. h. dili: *حصيل* **hasıl**) (hayvanlara yedirmek için) vaktinden önce biçilen ekin, hasıl otu.
kusûr A. a. 1 bir işi yapmaya gücü yeterken yapmama, 2 yapılmaması ge-reken/yapılması durumunda cezayı gerektiren iş ve davranış, suç, kabahat, 3 yanlışlık, 4 beceriksizlik, 5 artan, kalan, fazla.
kusûr A. ç. a. köşkler; bk. **قصر** **kasr**.
kusvâ A. s. (dişil) 1 en son, en son-daki: *مرتبة kusvâ* "en son basamak", 2 son, bitim, bitiş, nihayet: *haddi kusvâ* "bitiş sınırı".
kıssa A. a. 1 anlatılan uydurma/gerçek olay, hikâye, rivayet: *ahsenü'lkasas* "hikâyelerin en güzeli, yani: Yusuf Pey-gamber'in başından geçenleri anlatan hikâye", 2 yaşanmış hâl, baştan geçen olay, sergüzeşt: *elkıssa* "kısacası, sözün kıtası, elhasıl".
kıssahân F. a. hikâye anlatan kimse, kıssacı.
kaside A. a. ilk beytinin mısraları kendi aralarında, diğer beyitlerin ilk mısraları serbest, ikinci mısraları ilk beyitle aynı kafiyede olan, on beşten fazla beyitten oluşan, konusu daha çok övgü olan manzume.
kasir A. s. kısa: *kasirü'lkâme* "kısa boylu", *seyli kasir* "yatağında akan, taş-kın olmayan sel".
kazâ, **kazâ** A. a. 1 alın yazısı-nın çıkagelmesi, olacak olan her şeyin olacağı günün gelip çatması, 2 kadılık, yargıcılık, 3 Tanrı buyruğu olan namaz, oruç gibi bir yükümlülüğü daha sonra gerektiği şekilde yerine getirme, 4 ka-sıtsız olarak/beklenmedik şekilde ve anda meydana gelen üzücü olay: *eceli*

kazâ "umulmadık anda, beklenmedik bir olay sonucunda gerçekleşen ölüm", 5 (-i) işleme, (-i) yapma, (-i) yerine getirme, (-i) gerçekleştirme: *ezkazâ* "umulmadık ve beklenmedik şekilde, rastlantı eseri olarak".
kazâen A. z. ansızın ve beklenme-dik şekilde, rastlantı eseri olarak/yan-lışlıkla.
kazârâ F. z. beklenmedik bir anda ve biçimde, rastlantı eseri olarak.
kuzât A. ç. a. kadılar; bk. **قاضی** **kâdi**.
kazâyâ, **kazâyâ** A. ç. a. öner-meler; bk. **قضية** **kazıyye**.
kazib A. s. 1 değnek, dal, çubuk, 2 erkeklik organı.
kazıyye A. a. 1 iş, konu, mesele, madde, 2 *man.* hem doğru hem yanlış denebilecek söz, önerme. - **قضية** **kazıyye külliyye** F. a. hükmü tekleri-nin tümünü kapsayan önerme. - **قضية** **kazıyye muhkeme** F. a. bir mahkemece verilmiş, kanun açısından değiştirilemez duruma gelmiş olan hü-küm.
kat(t) A. a. kamış kalemin ucunu "mıktaa" denilen aletin üzerine koyup enine kesme.
kıtâr A. a. (T. k. dili: *katar*) 1 art arda sıralanmış hayvan dizisi, 2 bir lo-komotifin çektiği vagonlar dizisi.
kitâ A. a. iki yarı çap ile bir çember-den oluşan daire parçası.
kuttâ A. ç. a. yol kesiciler, eşkıyalar; bk. **قاطع** **kâtî**.
kuttân A. ç. a. bir yerde oturanlar, bir yerin halkı ve sakinleri. [Teklisi kul-lanılmayan çoklulardandır.]
katâyif, **katâif** A. ç. a. 1 kadifeler, bk. **قطيفة** **katife**. 2 (T. k. dili: *kadayıf*) tel kadayıf, ekmek ka-dayıfı, yassı kadayıf gibi türleri bulu-nan tatlı.

قطب kutb A. a. (T. k. dili: kutub) 1 değirmen taşının çevresinde döndüğü mil, 2 dünya merkezinden geçtiği var sayılan eksenin yüzeye ulaşan, biri kuzeyde, öbürü güneyde bulunan iki noktası, 3 mec. kendisine uyulan kimse, baş, önder, 4 tas. Tanrı dostları (veliler) arasında ilk görünüş ve iniş âlemi olan "bilgi âlemi" sırlarını bilen zat, 5 "Demirkazık" denilen yıldız.

قطر kutr A. a. 1 yan, yön, yer, taraf. Bu anlam tekli gibi kullanılan çoklusu **aktâr**'da vardır; bk. **اقطار aktâr**. 2 bir dairenin merkezinden geçmek şartıyla çevresinin bir yanından öbür yanına uzanan doğru çizgi, çap: **نصف قطر** "yarı çap".

قطر kutren A. z. çap bakımından, çapının ölçüsüne göre.

قطرات katarât A. ç. a. damlalar; bk. **قطره katre**.

قطران katrân A. a. ardıc ve çam ağaçlarından/maden kömüründen çıkarılan kötü kokulu bir sıvı.

قطره katre A. a. damla: **ك.ي. باران** "yağmur damlası", **ك.ي. سريش** "gözyaşı damlası".

قطع kat' A. a. 1 (-i) kesme, 2 (bağı) koparma, (bağlılığı) kaldırma, (ile ilişkisi) bozma: **ك.ي. الالة** "ilgiyi kesme, bağı koparma", 3 kesip atma, yitirme, yok etme, son verme: **ك.ي. ائمة** "umudunu yitirme", **ك.ي. مهابرة** "haberleşmeye son verme", 4 (davayı, tartışılan konuyu) çözme, çözüme/sonuca kavuşturma, 5 (yol) alma, öne geçme, ilerleme, ileri gitme: **ك.ي. طريق**, **ك.ي. مسافة** "yol alma, yolda ileri noktalara ulaşma", 6 (yolda gidenin) önüne çıkma, (yolcunun) (yolunu) kesme: **ك.ي. طريق** "yol kesme, yolcuları çevirip hırsızlık etme, haydutluk". **قطع kat'-ı dâire** F. a. geo. bir çember yayı ile yayın uçlarını birleştiren düz çizginin belirlediği alan,

çember parçası. **قطع kat'ı rahm** F. a. yakınları arayıp sormama; **زدد: سئل** **rahm**. **قطع kat'ı merâtib** F. a. birbiri ardına rütbe alıp ilerleme. **قطع kat'-ı nazar** F. a. bakmama, değer vermeme, görmezden gelme.

قطعا kat'an, قطعا kat'a A. z. hiçbir zaman, aslâ.

قطعة kut'a A. a. 1 parça, bölük, 2 yeryüzünde belli sınırlarla ayrılmış büyük kara parçaları, 3 ed. aynı vezinde, ilk beytinin mısraları kafiyece bir olmayan, çoklukla iki beyitlik nazım parçası.

قطعي kat'i A. s. kesip atan, tereddüde yer bırakmayan, kesin.

قطعي kat'iyyen A. z. kesin olarak, hiçbir şüphe ve tereddüt bulunmaksızın.

قطف katf A. a. meyve toplama, meyve toplama mevsimi, bağ bozumu.

قطن kutn A. a. (T. k. dili: kutun) pamuk.

قطني kutni A. s. 1 pamuktan, pamuklu, 2 pamuk ve ipek karışımı, atlas taklidi bir tür kumaş.

قطيع kati' A. a. koyun sürüsü.

كطيفة katife A. a. (T. k. dili: kadife) yumuşak, az tüylü, düz/işlemeli bilinen değerli kumaş.

كعارة kaäre A. a. derinlik.

كعدة ka'de A. a. oturma, oturuş: **ز.ل.ك.ا.د** ay takviminin 11. ayı.

كعر ka'r A. a. dip: **ك.ي. حاه** "kuyunun dibi".

كعقة ka'kaa A. a. iki madeni nesnenin çarpışmasından çıkan ses, savaşta birbirine çarpan kılıçlardan yayılan ses.

كعود ku'ud A. a. 1 oturma. **ku'ud etmek** oturmak. 2 namazda oturma biçiminde gerçekleştirilen hareket, 3 (yabancı hükümdarlar için) egemenliği temsil eden sandalyeye oturma.

كعور kaür, كعر kair A. s. çok/pek derin: **دريئة كعور** "çok derin deniz".

كعيد kaid A. a. arkadaş, yoldaş, "kirâmen kâtibin" denilen iki melekten her biri.

كعيدان kaidân A. ikili ç. a. "kirâmen kâtibin" denilen iki melek.

كعر kair A. a. çok derin (su/kuyu vb.).

كفاء kafâ', كفا kafâ A. a. 1 boynun art yanı, ense, 2 mec. arka, geri, 3 T. baş, 4 T. kafa taşı, 5 T. mec. akıl, zekâ, anlayış, kavrayış, 6 T. mec. bölülük, akıl kıtlığı. **—kafa tutmak** (söz) dinlememek, diklenmek, sert davranmak.

كفار kufâr A. ç. a. otsuz ve susuz yerler, çöller; bk. **كفر kafir**.

كفال kaffâl A. a. çilingir.

كفر kafir A. a. otsuz ve susuz yer, çöl.

كفس kafes F. a. 1 telden/ağaç çubuklarından yapılmış, göz göz, içine kuş vb. konup taşınabilir araç, 2 pencere, sebil gibi yerlere konan, oymalı/birbirine çatılmış metal ve ahşap çubuklardan oluşan koruma amaçlı delikli perde.

كفل kufî A. a. kilit.

كقول kufûl A. ç. a. kilitler; bk. **كفل kufî**.

كقنوس kaknûs A. a. Hint adalarında yaşadığı ileri sürülen bir kuş. Gagasında çok sayıda delik varmış, rüzgâr estiğinde bu deliklerden giren hava ile türlü türlü sesler çıkarırmış.

كلاب kallâb A. a. ucu sivri ve eğri demir, çengel.

كلادة kalâde F. a. gerdanlık.

كلال kallâs A. s. yalancı, düzenbaz, hileci, dubaracı, güvenilmez (kimse).

كلال kılâ' A. ç. a. kaleler; bk. **كلال kal'a**.

كلال kılâfet A. a. (T. k. dili: كلالات kalafat) 1 (ahşap gemilerde) su geçirmemesi için kaplama tahtalarının arasını ziftle bulanmış üstüpuyle doldurup üzerini ziftle kaplama, 2 yeniçeri ocağında üst rütbeli subayların giydikleri bir tür kavuk.

كلال kalâid A. ç. a. gerdanlıklar; bk. **كلال kılâde**.

كلال kalâil A. ç. a. miktarı az şeyler; bk. **كلال kalil**.

كلاب kallâb A. s. düzmece işler yapan, sahtekâr, kalpazan (kimse).

كلال kulâfe A. a. kabuk, kılıf.

كلال kulâmeteyn A. ikili ç. a. iki turnak kesintisi, parantez, () işareti.

كلال kulâme A. a. turnak kesintisi.

قلب kalb A. a. 1 canevi, bedende kan dolaşımını sağlayan organ, 2 (duygu merkezi sayılan) gönül, 3 duygu, his, 4 ask. ordunun iki kanadının ortası. **—قلب kalb'ül-esed** A. a. Aslan burcunda bulunan parlak bir yıldız.

قلب kalb A. a. 1 (-i) değiştirme, (-i) döndürme, (-i) başka bir kalıba koyma, 2 ed. bir kelimenin ünsüz harflerinin yerlerini değiştirip başka bir harf eklemesizin yeni bir anlamlı kelime çıkarma: **أعشيتا, عمةلعم** gibi.

قلب kalb (I kalın okunur) T. s. 1 sahte, taklit, 2 kendini olduğundan farklı gösteren (kimse), 3 yalancı, güvenilmez (kimse).

قلب kalben A. z. yürekten, can u gönülden, içtenlikle.

قلب kalben F. s. (T. k. dili: كالبن kalpazan) 1 sahte para basan (kimse), 2 güvenilmez, yalancı, sahtekâr (kimse).

قلبي kalbi A. s. gönülden, içten.

قلت killet A. a. azlık; **زدد: كثر kesret**.

كلزم kulzûm A. a. deniz: **Bahri Kulzûm** Kızıldeniz.

قلع kal' A. a. (-i) çekip koparma, (-i) yerinden ayırma.

قلع kal'a A. a. (T. k. dili: kale; h. dili: كالا kala) büyük bir yerleşim yerinin/şehrin çevresinde, sınır boylarında ve dağ geçitlerinde koruma ve korunma amacıyla yapılan, kalın ve yüksek duvarlı, burçlu yapı, hisar.

قلقل kalak A. a. huysuzluk, aksilik.

قلقل kulkul A. a. 1 tetik, tez canlı, ayağına çabuk, her işe koşan kimse, 2 bir sıvının hareket etmesiyle çıkan ses.

قُلل kulel A. ç. a. kuleler; bk. قُلل kulle.

قلم kalem A. a. 1 yazı çizi gereci, 2 maden, tahta ve taş üzerine yazı ve şekil oymakta kullanılan çelikten yapılmış, keskin uçlu gereç, 3 yazı türü, 4 bezek, resim, nakış, 5 ucu kalem biçiminde kesilmiş ince ağaç dalı, 6 aşı yapmak için körpe budaklardan alınıp ucu kalem gibi kesilerek yarığa yerleştirilen ince sap, 7 resmi kuruluşlarda yazı işlerinin yürütüldüğü yer, 8 çeşit, tür, 9 sıra ile/cins ve türlerine göre numara verilerek bir kâğıda/deftere kaydedilen mal ve eşya.

قلم بهاء kalem-behâ F. a. yazı ücreti.

قلم تراش kalem-tirâş F. a. kalem açmaya yarayan alet.

قلمدان kalem-dân F. a. kalemlik, kalem kutusu/kabı.

قلمکاری kalem-kârî F. a. kalemkâr elinden çıkmış, kalem işi (yemeni/kutu/tavan).

قلمرو kalem-rev F. a. bir hükümdarın/bir hükümetin egemenliği/yönetimi altında bulunan topraklar/ülke.

قلمزن kalem-zen F. a. yazıcı, yazı yazan kimse.

قلمکار kalemkâr F. a. 1 tülbent üzerine ince fırçayla bezekler yapıp yazma yapan sanatkar, yazar, 2 oda duvarlarını, tavanları renk renk boyalarla bezeyen sanatçı, nakkaş, 3 altın, gümüş, bakır gibi madenlerden yapılmış türlü kaplar üzerine çelik kalemle bezek, resim ve yazı kazıyan sanatkar.

قلمکش kalem-keş F. a. 1 yazıcı, kâtip, 2 bir yazının üzerini çizen, bir kaydın üzerini çizerek geçerliğini kaldıran (kimse).

قلمی kalemî (dişili: قلمی kalemîyye) A. s. kalem/yazı/yazıcılar sınıfı ile ilgili ve bunlara ilişkin (işler/konular/maddeler): مراتب merâtib-i kalemîyye

"yazı işleri memurlarına, yazıcılara özgü rütbeler".

قلمی kalemîyye A. a. kalem ve yazı giderlerine karşılık olan harç ve ücret.

قلمبک kalenbek F. a. tespih yapmakta kullanılan, öde benzer hoş kokulu bir ağaç.

قلمندر kalender F. a. 1 Kalenderî Tarikatı'ndan olan kimse. Bir Şii-Bâtîni yolu olan bu yolu izleyenler başlarına on dilimli keçe külâh giyerler; saç, sakal, bıyık ve kaşlarını usturaya vurarak ellerinde dilenci kâsesi ve bayraklarla şehir, şehir, kasaba kasaba, köy köy dolaşırlar; davul ve boru çalarlar; giyim kuşam, yol yordam gibi şeylere aldırılmazlar, dilencilik ederek geçinirlerdi. 2 hiçbir şeye aldırmayan, her şeyi hoş görüp hoş karşılayan kimse, 3 dünya ile ilgisini kesen, dünyanın zevk, güzellik ve çekiciliklerine aldanmayıp bunlara uzak duran, üst âlem gerçekliklerine ulaşmış, hikmet sahibi kimse, hakim, filozof.

قلمسوه kalensüve A. a. 1 tepesi sivri başlık, külâh, 2 tolga altına giyilen keçe başlık, takke.

قلملوب kulûb A. ç. a. kalpler; bk. قلم kalb.

قلمه kulle A. a. (T. k. dili: kule) 1 dağ tepesi, 2 her nesnenin en üst yanı/noktası, 3 çoklukla silindirik biçimindeki yüksek yapı.

قلمیا kalyâ F. a. Türkçe'de "kalye taşı" denilen madde, potasyum hidrat.

قلمیان kalyân A. a. nargile.

قلمیل kalil A. s. az.

قلمی kalmîyâ F. a. altın ve gümüş eritildikten sonra köpük ve çöküntü gibi yüzünde ve dibinde oluşan nesne, posa.

قلمی kalye F. a. tereyağıyla pişirilen, içine soğan, ceviz katılan, etli sebze yemeği.

قلمار kumâr A. a. (T. k. dili: kumâr) iki/ikiden çok kişi arasında ortaya para/

değerli nesne koyarak kâğıt, zar/başka araçlarla oynanan oyun.

قلماراز kumârbâz F. a. kumarcı, kumar oynayan kimse.

قلمار Kamâr A. a. Hindistan'da bir yer adı. **قلماری Kamârî** A. s. Kamarlı/Kamar ile ilgili ve oraya ilişkin: **عود قلماری ud-i Kamârî** "Hindistan'ın Kamar şehrinde yetişen bir tür öd".

قلماش kumâş A. a. pamuk, keten, yün/ipekten yapılan dokuma.

قلمر kamer A. a. 1 Ay'ın "hilâl" denilen ilk üç günlük görünüşünden sonraki görünüşüne verilen ad, 2 (her türlü görünüşüyle) ay.

قلمری kamerî A. s. ayla ilgili, ayla ilintili, aya dayanan: **kamerî ay** "ayın dünya çevresindeki dolanım süresine göre hesaplanan süre".

قلمری kumrî A. a. (T. k. dili: kumru) güvercine benzer, ondan biraz küçük, boz renkli, boynu halkalı kuş.

قلمرین kamereyn A. ç. a. iki ay, iki ışık kaynağı, yani: güneş ve ay.

قلمری kamerîyye T. a. mehtaplı gecelerde oturmak için bahçelerde yapılan, yerden yüksekçe, üstü örtülü, etrafı açık yer, köşk.

قلمیص kamîs A. a. gömlek.

قلمع kam' A. a. (-i) vurup devirme, yere yıkma, (birini) ezme, aşağılama, acınacak duruma düşürme.

قلممه kumkume A. a. dar boğazlı sürahi.

قلمن kın(n) A. a. kul, köle.

قلمت kanât A. a. yer altında olan su kanalı.

قلماد kannâd A. a. şeker yapan kimse, şekerçi.

قلمادیل kanâdil A. ç. a. kandiller; bk. قلمدیل kandil.

قلماره kinnâre A. a. (T. k. dili: kanâre) hayvan kesim yeri, mezbaha.

قلماع kinnâ A. a. baş örtüsü.

قلماع kanâat A. a. az şeyle yetinme, çok istememe, payına düşeni yeter bulma. -**etmek/eylemek** azla yetinmek, payına düşeni yeter bulmak.

قلمب kinnab A. a. (T. k. dili: قلمب kinnab, kınap) kenevirden yapılmış ip, kalınca kenevir iplik.

قلمبر kanber A. a. 1 Hz. Ali'nin kölesinin adı, 2 her işe yarayan, her işi gören, her işin girdisini çıktısını bilen kimse.

قلمد kand A. a. şeker kamışının kristalleşmiş öz suyu, nebat şekeri.

قلمد مکرر kand-i mükerrr F. a. birkaç kez kaynatılmış nebat şekeri, kelle şekeri.

قلمدز kundüz A. a. (T. k. dili: قلمدز kunduz) kuyruğu tilki kuyruğuna benzer, postundan kürk yapılan, su kıyılarında yaşayan bir hayvan.

قلمدیل kandil A. a. 1 içindeki sıvı yağ bir fitil yardımıyla yakılan aydınlatma aracı, 2 herhangi bir ışık kaynağı.

قلمدیل tersâ F. a. Hristiyanların kilisede ve kutsal saydıkları yerlerde sürekli yaktıkları kandil.

قلمتار kintâr A. a. 1 (T. k. dili: kantar) ağır ve büyük şeyleri tartmakta kullanılan büyük tartı aleti, 2 yerine göre değişebilen, başlıca kırk dört okkalık ağırlık ölçüsü.

قلمتاره kantara A. a. kemerli, büyük taş köprü.

قلمفد kunfûz A. a. 1 erkek kirpi, 2 sıçan, fare.

قلموت kunût A. a. 1 kulluk, tapınma, ibadet, 2 vitir namazı.

قلموط kunût A. a. (-den) umut kesme, umutsuzluk hâli.

قلموع kanû' A. s. elindekiyle/bulduğıuyla yetinen, açgözlü olmayan (kimse).

قلمع kanî' A. s. yuk. m. bk.

قلمو kuvâ' A. ç. a. kuvvetler, bk. قلمو kuvâ'-i hamse-i zâhire F. a. beş dış duyu: görme, işitme,

değirmende çekilmesiyle elde edilen toz, 3 bu tozun suyla karıştırılıp pişirilmesiyle yapılan sıcak içecek, 4 kahve içilen yer, kahvehane.

قی kay A. a. kusma. -**kay etmek** kusmak.

قیادت kıyâdet A. a. (hayvanı) yedme, çekip götürme, kumandan olma, kumandanlık.

قیاس kıyâs A. a. 1 (bir şeyi) başka bir şeye benzeterek/başka bir şeyi ölçü olarak değerlendirme, karşılaştırma, oranlama: *bikıyâs* "sayıca dengi bulunmaz derecede çok, sınırsız", 2 (-i) (-e) benzetme; benzerlik 3 *dilb.* kurala uygunluk; *zıddı*: *سماع semâ*: *ale'lkıyâs* "kurala göre, kurala uygun olarak". 4 *man.* "küçük önerme" ve "büyük önerme" denilen iki önerme ile bir sonuçtan oluşan yargı, 5 *din* ayet ve hadislerden çıkarılan hükümlere dayanarak yeni durumlar için dini hüküm çıkarma. -**قیاس kıyâsi** *nefs* kendini örnek alma, kendine benzeterek yargıya varma.

قیاسی kıyâsi A. s. 1 uygulama ve benzetme yoluyla elde edilen, uygulamalı (sonuç), 2 kurala bağlı olan, kurallı.

قیاسه kıyâsire A. ç. a. Roma ve Bizans hükümdarları; *bk.* **قیصر kaysar**.

قیافت kıyâfet A. a. 1 dış görünüş, kılık, 2 (birinin) giyim kuşamıyla verdiği görüntü: *tebdili kıyâfet* "giyim kuşamını değiştirip tanınmayacak bir görünüşe girme", 3 giyecek, giysi, 4 insanın yüz hatlarından ve dış görünüşünden yadılışı, huyu suyu ve davranış özellikleriyle ilgili sonuçlar çıkarma bilgi ve yeteneği.

قیافت نامه kıyâfetnâme F. a. insanın kılığından davranış özellikleriyle ilgili sonuçlar çıkarmanın dayanakları konusunda yazılmış kitap.

قیام kıyâm A. a. 1 ayağa kalkma. -**etmek** ayağa kalkmak. 2 ayakta durma, 3 namazın ayakta durma şeklinde gerçekleştirilen kısmı, 4 namaz, ibadet, 5 (bir işe) girişme, kalkışma, başlama, 6 ayaklanma, isyan. -**etmek** ayaklanmak, isyan çıkarmak. 7 dirilme: *rûzi kıyâm* "diriliş günü". -**قیام kıyâm-ı kıyâmet** F. a. kıyametin çıkagelmesi/belirmesi.

قیامت kıyâmet A. a. 1 varlık düzeninin dağılıp bozulması ve o gün bütün ölümlerin dirilip bir araya derilmesi, 2 kıyamet günü, 3 *mec.* olağanüstü yıkım, büyük felâket, 4 gürültü, patırtı. -**kıyâmeti koparmak** öfkeyle bağırıp çağırmak, ortalığı birbirine katmak.

قید kayd A. a. 1 (-i) bağlama. -**etmek** (-i) bağlamak. 2 bağlayacak nesne, bağ, zincir, 3 ilişik, bağ, alâka, 4 giden/gelen bir resmi yazıyı konusu, tarihi ve numarasıyla deftere geçirme, 5 yazma, yazıya geçirme. -**kaydetmek** bir yazıyı konusu, tarihi ve numarasıyla deftere geçirmek: *terkini kayd* "(biriyle) bağ koparma, ilişkisi kesme, (birini) işten çıkarma, (defterden) adını silme", 6 bu şekilde deftere geçirilen konu, tarih ve numara, 7 şart, (bir şeyi) sınırlandırma, birtakım şartlara bağlayarak şartlı duruma getirme: *bilâkayd ü şart* "şartsız ve kayıtsız olarak, bağısız ve ilintisiz olarak", 8 umur, ilgi duyma, gerekli ilgiyi gösterme, (-e) önem verme, (-i) görev edinme, (-i) umursama: *bikayd, bilâkayd* "ilişiksiz, bir şeyi önemsemeksizin", 9 (birinin adını) (bir ilgi ile) deftere/listeye yazdırma, 10 *dilb.* bir cümlede/bir söz öbeğinde anlam sınırlayıcı üye, 11 (marangozlukta) iki tahtayı birbirine bağlayan parça. -**قید kaydi hayât** sağ oldukça, yaşadıkça, yaşadığı sürece.

-**قید kayd ü şart** bir sözün/bir sözleşmenin kimi yönlerini sınırlandıran ve bir şartla şartlı hâle getiren söz/madde.

قیراط kırat A. a. (T. k. dili: kırat, karat) kuyumcuların kullandıkları dört keçi boynuzu çekirdeğinin ağırlığına denk ağırlık ölçüsü, karat. Yirmi dört tanesi bir miskaldır.

قیروان kırvân A. a. 1 kervan, kafil, 2 Batı Afrika'da bir yer adı.

قیس Kays A. a. bir Arap aşk hikâyesi olan *Leylâ ve Mecnûn*'un erkek kahramanının adı.

قصر kaysar A. a. Roma ve Bizans hükümdarı.

کیل kil A. a. denilen, söz. [Aslında "denildi" anlamında çekimli bir fiildir.] -**کیل ü kâl** F. a. denildi ve dedi, yani: dedikodu, onu bunu çekiştirme.

کیلولة kaylûle A. a. öğle uykusu.

قیم kayyim A. a. 1 muhafız, koruyucu, koruyup gözetici (kimse), 2 (T. k. dili: *kayyum*) cami hademesi.

قیم kıyem A. ç. a. değerler; *bk.* **قیمت kıymet**.

قیمت kıymet (Arapça kurallı ad ve sıfat takımlarında: *قیمه kıyme*) A. a. 1 değer, paha, bedel: *k.i i'tibâriyye* "devletçe belirlenmiş değer", *k.i hakikiyye* "asıl değer", *k.i mevzuâ* "satıcı tarafından konulan değer", *zikıymet* "değerli, pahalı", 2 manevî değer, kişinin başkaları üzerinde uyandırdığı saygınlık, şeref, itibar.

قیمت شناس kıymetşinâs F. s. değerden anlar, değerli olanı bilir ve tanır (kimse).

قید kayd A. ç. a. kayıtlar, *bk.* **قید kayd**.

قیدات kıyûdât A. katmerli ç. a. resmi işlemlerin ve yazışmaların yazıldığı defterler.

قیوم Kayyûm A. s. ezeli ve ebedi olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

کاش *kāš* *F. bağl. (T. k. dili: keş)* **ki** ile birlikte **keşki** biçiminde kullanılır, dilek bildiren cümlelerin başında gelip dileği güçlendirir; olumlu cümlelerde özlem, olumsuz cümlelerde pişmanlık anlatır.

کاشانه *kāšāne* *F. a.* 1 kışık kapalı balkonlu oda, 2 güzel görünüşlü, göz alıcı, büyük ev, konak, 3 yatak odası, 4 yuva: *k.i mürğân* "kuş yuvası".

کاشف *kāšif* *A. s.* (bilinmeyen şeyi) bilir duruma getiren, (-i) açığa çıkaran (kimse): *k.i esrār* "sırları açığa çıkaran". *a.* (eskiden) Mısır'da kaymakamlara/yöneticilere verilen ad.

کاشکی *kāški*, **کاشکی** *kāški* *F. bağl. (T. k. dili: keşki)* *bk.* **کاش** *kāš*.

کازım *kāzım* *A. s.* öfke ve kinini bastıran, nefesine ağır gelen bir söz/eylem/davranış karşısında hemen öfkeye kapılan (kimse).

کائب *kāib* *A. a.* tomurcuk memeli kız.

کاغذ *kāğid* *A. a.* üzerine yazı yazmaya yarayan, hamur durumuna getirilmiş ağaç yongalarından yapılan ince yaprak.

کاغذ *kāğaz* *F. a. bk.* **کاغذ** *kāğid*.

کاف *kāf* *A. a.* **ك** harfinin adı.

کافر *kāfir* *A. s.* 1 Yüce Tanrı'nın varlığına inanmayan, tanrıtanımaz, imansız, ateist (kimse), 2 Yüce Tanrı'nın verdiği nimetleri görmezden gelen, gördüğü iyilik ve bağışlara gözünü kapayan, nankör (kimse): *k.i ni'met* "iyilik bilmez, nankör". *a.* düşman. -**کافر نعمت** *kāfir-i ni'met* *F. a.* iyilik bilmez, nankör (kimse).

کافرستان *kāfiristān* *F. a.* Hindistan'ın kuzey doğusunda bir bölgenin adı.

کافیل *kāfil* *A. s.* (bir borcu/bir yükü) üzerine alan, yüklenen, kefil olan (kimse). -**کافیل ارزاق امم** *kāfil-i erzāq ümēm* *F. a.* bütün yaratıkların azıklarını sağlamayı üstlenmiş olan Yüce Tanrı.

کافه *kāffe* *A. a.* bütün, hep, cümle: *kāffe-i ef'al* "bütün işler".

کافه *A. z.* olduğu gibi, hepsi, hepsi birden, tümü.

کافور *kāfur* *A. a.* 1 Hindistan'da yetişen bir ağaçtan sızan zamktan elde edilen beyaz, yarı şeffaf, kırılğan ve keskin kokulu bir madde, 2 *mec.* bembeyaz nesne: *šem'i kāfur* "kāfurla yapılmış beyaz mum".

کافوری *kāfurī* *A. s.* 1 kāfur renginde/kāfurdan yapılmış (nesne), 2 *T.* kāfur.

کافی *kāfi* *A. s.* yeter, yeterli, elverir: *mik-dāri kāfi* "yeterli ölçü".

کاکل *kākūl* *F. a.* (T. h. dili: *kāhkūl*) yarınaklar üzerinden sarkan dağınık uzun saç: *Gerdeni billūra dōkmūš kākūli zertārini* "Altın telli, yani: sarı kākūlünü billūr gerdana dōkmūš".

کالا *kālā* *F. a.* 1 kumaş: *k.yi hüner* "hüner kumaşı", 2 giyimlik ve döşemelik değerli kumaş, 3 *mec.* anapara, sermaye.

کالبد *kālbūd*, **کالبد** *F. a.* beden, kalıp: *Söz kālbūdi kadri benīādemdir*. "Söz insanoğlunun değerinin kalıbıdır." (Avnī)

کالوس *kālūs* *F. s.* ahmak, bön, ebleh (kimse).

کالوسانه *kālūsāne* *F. s.* ve *z.* ahmakça, ahmakçasına.

کاله *kālē* *F. a. bk.* **کالا** *kālā*.

کام *kām* *F. a.* istek, murat, amaç, maksat. -**kām almak** (bir kimse) muradına ermek, istediğine kavuşmak.

کامبخش *kāmbaš* *F. s.* (-i) isteğine erdirici, (-i) istediğine kavuşturucu (kimse).

کامبین *kāmbīn* *F. s.* 1 (-in) isteğini dikkate alıcı, (-in) istediğini verici (kimse), 2 istediği olmuş, isteği yerine gelmiş, mutlu (kimse).

کامپرور *kāmperver* *F. s.* istekli, istek peşinde koşan (kimse).

کامران *kāmran* *F. s.* (T. k. dili: *kāmürān*) istediği olmuş, istediğini elde etmiş, mutlu, bahtiyar (kimse).

کامرانی *kāmranī* *F. a.* mutluluk.

کامروا *kāmrevā* *F. s.* istediğini elde etmiş, mutlu (kimse).

کامروایی *kāmrevāyi* *F. a.* mutluluk.

کامکار *kāmkār* *F. s.* 1 muradına ermiş, bahtiyar, mutlu (kimse), 2 büyük, ulu, güçlü: *hukūmdāri kāmkār* "güçlü, ulu hükümdar".

کامل *kāmil* *A. s.* 1 tam, eksiksiz (nesne): *kāmilū'layār* "ayarı tam, saf ve kusursuz", 2 bilgili, olgun, erdemli ve ergin (kimse): *İnsāni kāmil olmağa sa'y eyle ādem ol* "Olgun insan olmaya çalış, adam ol. (Bāki), 3 *ed.* aruz kalıplarından birinin adı.

کاملین *kāmilen* *A. z.* tam tamına, büsbütün, eksiksiz olarak.

کامور *kāmver* *F. s.* mutlu, dileğine ermiş, istediğini elde etmiş (kimse).

کامه *kāme* *F. s.* muradına ermiş, mutlu: *būlkāme* istek peşinde koşan, isteği hiç bitmeyen.

کامیاب *kāmyāb* *F. s. bk.* **کامکار** *kāmkār*.

کان *keenne*, **کانه** *keennehū* *A. z.* sanki, sözde.

کان *keen* *A. bağl.* sanki, ... miş gibi, farz edin ki. Birkaç Arapça sözde görülür: *keen lem yekūn* "sanki yokmuş, hiç olmamış gibi".

کان *kān* *F. a.* 1 maden ocağı, maden, 2 *mec.* (iyi nitelikler ve insanca değerler açısından) kaynak: *kāni kerem* "cömertlik kaynağı".

کان *kāne* *A.* "Oldu, olur" anlamında çekimli fiildir. Kimi Arapça sözlerde bulunur: *māšāa'llāhū kān* "Allah'ın istediği olur".

کانون *kānūn* *A. a.* 1 içinde ateş yakılan yer, ocak, soba vb., 2 (eskiden) aralık ve ocak ayları. Rûmî takvime göre marttan itibaren yılın 10 ve 11. ayları idi.

کانی *kāni* *F. s.* 1 madenle ilgili, madeni, 2 maden ocağındaki cevher gibi, yani: değerli.

گāv *gāv* *F. a.* sığır. -**بحری گāv** *bahri gāv* *F. a.* su sığırı, manda. -**زمین گāv** *zemin gāv* *F. a.* 1) Yaratıcı'nın yerin kalbine koyduğu yaratıcı güç, 2) dünyayı boynuzları üzerinde taşıdığı hikâyelerde anlatılan öküz, 3) dünyada otlayan boğa. [Bunun zıddı gökteki boğa, yani: Boğa burcudur.]-**گāvی دهشتی** *gāvi dešti* *F. a.* yaban sığırı.

گāvبان *gāvbān* *F. a.* sığirtmacı.

گāvmešreb *gāvmešreb* *F. s.* sığır huylu, yani: ağır, yavaş, kaba, kavrayışı kıt (kimse).

گāvmiş *gāvmiš* *F. a.* (T. h. dili: *camış*) manda.

کاه *kāh* *F. a.* saman, saman çöpü.

کاه *kāh* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) eksiltici, eksilten: *cānkāh* "can eksiltici, yani: can alıcı, öldürücü".

گاه *gāh* *F. takr.* zaman ve yer adları yapar: *subhgāh* "sabah vakti", *šebāngāh* "gece vakti", *secdegāh* "secde yeri", *nazargāh* "bakış yeri, (-in) baktığı yer".

گاه *gāh* *F. a.* an, zaman, vakit: *her gāh* "her zaman", *nāgāh* "ansız, beklenmedik bir anda, ansızın", *gāh gāh* "zaman zaman", *gāh ü bigāh* "sıralı sırasız, vakitli vakitsiz". *bağl.* kimi, kimi vakit, bazen. İkili kullanılır: *gāh ağlarım gāh gülerim*.

کاهربا *kāhrubā* *F. a.* saman çeken, yani: kehribar; *bk.* **کهربا** *kehrubā*.

کاهیل *kāhil* *A. a.* 1 ağır, uyuşuk, tembel (kimse), 2 durgun (su). -**olmak uyuşmak**, kesilmek, ağırlaşmak.

کاهیلانه *kāhilāne* *F. s.* ve *z.* uyuşukçasına, tembelcesine.

کاهین *kāhin* *A. a.* bilinmeyişi, geleceği, olacakları haber veren kimse, falcı, bakıcı: *k.i eblehfirib* "bön aldatan falcı".

کاهواره *kāhvāre* *F. a.* beşik.

kaht *gâhi* F. z. ara sıra, kimi zaman, bazen. *bağl.* kimi, kimi vakit, bazen. İkili kullanılır: *gâhi ... gâhi ...*, *gâh ... gâhi* gibi de kullanılır: *Gâh olur ğurbet vatan, gâhi vatan ğurbetlerin.*

kaht F. z. ara sıra, bazen.

kaht *kâinat* A. ç. a. 1 varlar, varlıklar, var edilmişler, var olan şeylerin tümü; *bk.* *kâin*, 2 varlıklar âlemi, evren. *kaht* *kâinat-efrûz* F. s. evreni aydınlatan (güneş).

kaht *kâbin* A. ç. a. geline verilen ağırlık, nikâh parası, mihr-i müeccel. (Damat tarafından yüklenilen bu paranın ayrılma durumunda geline ödemesi zorunludur.)

kaht *kibâ'* A. a. süprüntü.

kaht *kebâir* A. ç. a. büyük günahlar; *bk.* *kebire*: *ehli kebâir* "büyük günah işleyenler".

kaht *kebâb* A. a. 1 doğrudan ateşte pişirilmiş et, 2 ateş üzerinde/ateşe tutularak pişirilen her türlü nesne: *kestâne kebâbı*, *şiş kebâbı* vb.

kaht *kebâbe* A. a. kara bibere benzer baharlı tane.

kaht *kebâbiyye* T. a. lüle dibinde kalan tütün.

kaht *kebbâd* A. a. ağaç kavununa benzer, limondan ırice, içi etli bir tür meyve.

kaht *kebâde* A. a. fazla gergin olmayan idman yayı.

kaht *kebâdekeş* F. a. okçuluğa yeni başlayan kimse.

kaht *kibâr* A. ç. a. büyükler, ulular büyük adamlar; *zıddı*: *sığâr*. s. 1 büyük: *sahâbei kibâr* "büyük sahâbiler", 2 soy-lu, görgülü, terbiyeli, ince, zarif (kimse): *kibâr zât*, 3 zengin, varlıklı (kimse).

kaht *kibârâne* F. s. ve z. kibarca, kibar-casına, kibar olana yakışır biçimde ve yolda: *vakâri kibârâne* "kibarca ağırlık".

kaht *kebbân* A. a. kapan, büyük terazî.

kaht *kebid*, *kebd*, *kibd* A. a. (T. k. dili: *ke-bed*) 1 kara ciğer, 2 kalp, 3 gök kubbe-nin ortası.-*kebidü'lbaht* A. a. denizin ortası, engin yeri.-*kebidü'lqav* A. a. yayın tutulan yeri, ortası.

kaht *gebr* F. a. 1 Mecusi, ateşe tapan kim-se, 2 Tanrı'nın birliğini tanımayan kimse, müşrik, ateist.

kaht *kiber* A. a. büyüklük, ululuk; *zıddı*: *sığâr*.

kaht *kibr* A. a. büyüklük satma, büyüklük taslama, büyükleme.

kaht *küberâ'*, *küberâ* A. ç. a. yüksek mevki sahipleri, yüksek makamlarda bulunanlar; *bk.* *kebir*.

kaht *kübrâ* A. s. (*ekber*'in dişili). (Yapıcı ve anlamca dişil kelimelerle, çoklu adlar gibi dişil sayılan kelimelerle birlikte) daha/en büyük: *Hadice-tü'l kübrâ* "Hz. Peygamber'in hanımı", *gazvei kübrâ* "büyük savaş".

kaht *kibriyâ'*, *kibriyâ* A. a. çok/pek ululuk, büyüklük; Yüce Tanrı için kullanılır: *cenâbi kibriyâ* "Yüce Tanrı'nın ulaşılmaz ululuk katı".

kaht *kibriyâ-penâh* F. s. büyüklüğü nitelenemez olan Yüce Tanrı.

kaht *kibrîti* A. a. 1 kükürt, 2 bir şeyi yak-maya yarayan, ucu yanıcı çöp.-*kibrîti*

kibrîti ahmer F. a. 1) kırmızı kükürt. [Kükürt türleri arasında en az bu-lunanı ve değerlisidir.] 2) eski kimyacı-lara göre pek az bulunan bir iksir, filozof taşı.

kaht *kibrîti* F. s. açık limon rengine.

kaht *keş* A. a. (T. h. dili: *çepiş*) koç.

kaht *kebk* F. a. keklik.-*kebk* *deri* F. a. dağ eteği kekliği, sesi güzel büyükçe bir tür keklik.

kaht *kebüter* F. a. güvercin.-*kebüteri nâmeber* F. a. mektup götü-rüp getiren güvercin, posta güvercini.

kaht *kebüterbâz* F. a. güvercin besle-yen kimse.

kaht *kebûd* F. s. gök rengine, mavi: *çeş-mi kebûd* "mavi göz".

kaht *kebir* A. s. ulu, büyük; kocaman, iri: *câmi'i kebir* "ulu camî".

kaht *kebire* A. s. büyük günah.

kaht *kebise* A. s. doldurulmuş (nesne): *senei kebise* "güneş takviminde dört se-nede bir gelen, bir yıl fazlası olan yıl". a. bir gün fazlası olan yıl.

kaht *kepçe* T. a. köpük almaya yarayan delikli, uzun saplı mutfak gereci; *bk.* *kefçe*.

kaht *kitâb* A. a. ciltli/ciltsiz yazılı yap-raklardan oluşan kâğıt destesi.-*kitâb* *kitâbu'llâh* A. a. Allah'ın kitabı, yani: *Kur'an*.

kaht *küttâb* A. ç. a. yazıcılar; *bk.* *kâtib*.

kaht *kitâbet* A. a. yazı yazma, bir konu-yu yazıya dökme, kaleme alma.

kaht *kitâbe* A. a. taş üzerine yazılan oyma/kabartma yazı, yazıt: *k.i sengi mezâr* "mezar taşı kitabesi".

kaht *kitâbi* F. a. 1 kitapçı, kitap alıp satan kimse, 2 hükümdara ait kitaplıklarda görevli kimse.

kaht *kitâbiyye* A. a. kimi ağaçların kâğıt yapılan iç kabuğu/özü.

kaht *kettân* A. a. (T. k. dili: *keten*) 1 sapsarından elde edilen lifleri do-kumacılıkta kullanılan bir bitki, 2 bu bitkinin sapsarından elde edilen lif. s. keten lifinden elde edilen iplikle do-kunmuş (kumaş): *keten gömlek*.

kaht *ketâib* A. ç. a. askerler; *bk.* *ketibe*.

kaht *ketb* A. a. yazı yazma.

kaht *kütüb* A. ç. a. kitaplar; *bk.* *kitâb*.

kaht *ketebe* A. ç. a. 1 resmî dairelerde yazı işlerinde çalışan küçük memurlar, yazı-

cılar; *bk.* *kâtib*. 2 levha vb. üzerine konulan imza, hattat icazeti/diploma-sı.-*almak sülûs*, nesih ve talik yazılardan icazet almak.

kaht *kethudâ* F. a. *bk.* *kedhudâ*.

kaht *keted*, *ketid* A. a. topluluk, kalabalık, yığın.

kaht *kitr* A. a. kubbe biçiminde yapı.

kaht *kitf*, *kitif* A. a. kürek kemiği.

kaht *kütle* A. a. yığın, küme.

kaht *ketm* A. a. (bir nesneyi/sözünü) gizleme, gizli tutma, saklama: *k.i râz* "sır saklama".

kaht *kitmân* A. a. (-i) gizleme, (-i) sakla-ma: *k.i sir* "sır saklama".

kaht *ketûm* A. s. ağzı sıkı, sır vermeyen (kimse).

kaht *ketibe* A. a. asker.

kaht *ketibeperver* F. s. askere iyi ba-kan, askeri görüp gözetken (kimse).

kaht *kesâfet* A. a. yoğunluk, sıklık; kalın-lık, kabalık: *k.i eşcâr* "ağaçların sıklığı".

kaht *kesret* A. a. çokluk, çok olma hâli ve niteliği; *zıddı*: *kılet*.

kaht *kesir* A. s. çok.-*kesirü'l-vukû'* çok olan, sık sık meydana gelen.

kaht *kesif* A. s. yoğun, sık: *ebri kesif* "yoğun bulut, su yüklü yağmur bulutu".

kaht *kec* F. s. eğri, çarpık.

kaht *kecendiş* F. s. kötülük düşünen, kötü yürekli (kimse).

kaht *kecâbe* F. a. devenin hörgücü üzeri-ne konulan, hac gibi uzun yolculuklarda içinde oturlan, üstü örtülü bir tür tah-tirevan.

kaht *kecâve* F. a. yuk. m. *bk.*

kaht *kec-bâz* F. s. oyunda hile yapan (kimse).

kaht *kec-bin* F. s. 1 şaş (göz), 2 mec. (-e) çarpık yaklaşımlı, kötü niyetli, içi bozuk (kimse).

kaht *kec-re'y* F. s. yanlış düşünceli, çarpık görüşlü (kimse).

کجرفزار *kec-reftâr F. s.* eğri yürüyüşlü, tersine yürüyen (kimse).
 کجرو *kec-rev F. s.* eğri/kötü yolda giden (kimse)
 کجفهم *kec-fehm F. s.* (sözü) ters anlayan, anlayışı kıt (kimse).
 کجکلہ *kec-külâh F. s.* eğri külâhlı, külâhını eğri giyen (kimse).
 کجمزاج *kec-mizâc F. s.* huysuz, huyu bozuk, geçimsiz ve uyumsuz (kimse).
 کجنظر *kec-nazar F. s.* eğri bakışlı, yani: kıskanç (kimse).
 کجنہاد *kec-nihâd F. s.* huyu bozuk (kimse).
 کچکول *keçkûl F. a.* dilenci kabağı; *bk.* کچکول
 کچکول *keçkûl F. a.* dilenci kabağı; *bk.* کچکول
 کچل *keçel F. a.* başında saç olmayan, dazlak kimse.
 کحال *kehhâl A. a.* 1 göz hekimi, 2 göze sürme çekici kimse, sürmeci.
 کحل *kehl A. a.* göze sürme çekme.
 کحل *kühl A. a.* sürme.
 کحل *kehl A. s.* sürmeli (göz).
 کحیلہ *kehilâ A. a.* gözleri doğuştan sürmeli olan kadın.
 کحیلان *kühaylân A. a. bk.* کحیلی
 کحیلی *kühayli A. a.* gözü sürmeli soylu at.
 کد *ked F. a.* ev. [Türkçe'de tek başına kullanılmamıştır.]
 کد *ked(d), ked A. a.* (bir işi başarmak için) emek çekme. -کدین *keddi yemin F. a.* sağ elin emeği, yani: el emeğiyle sağlanan kazanç.
 کدبانو *k.-bânû F. a.* 1 evli kadın, 2 ev hanımı; evin işlerini çekip çeviren, ev içinde sözü geçer yaşça büyük kadın, hanımefendi.
 کدخدہ *k.-hudâ F. a. (T. k. dili: ket-hudâ, کھیا, kihaya, kâhya)* 1 (eski-den) saraylarda ve konaklarda her türlü işle ilgilenen, güvenilir, becerikli, işbilir kimse, 2 işlerin düzenli yürütmesi,

gerekli ihtiyaçların karşılanması ve hizmetlerin aksatılmadan yerine getirilmesi için kimi iş ve sanat kollarına baş olarak görevlendirilen/seçilen kimse.
 کدہ *gedâ F. a. ve s.* 1 dilencilik eden kimse, dilenci, 2 yoksul.
 کدختہ *güdâhte F. s.* erimiş (maden vb.).
 کداز *güdâz F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) eritici, eriten, eritip bitiren, varlığını yok eden: *tahammül-güdâz* "dayanma gücünü eritip yok edici", *cângüdâz* "can alıcı, bitirip tüketici", *tâkatgüdâz* "gücsüz bırakıcı".
 کدای *gedâyî F. a.* dilencilik.
 کدر *keder A. a.* 1 bulanıklık, duru olmama hâli, 2 üzüntü, iç sıkıntısı, acı, tasa.
 کدرا *kederefzâ F. s.* üzüntü artırıcı (söz/davranış/durum).
 کدرانگیر *kederengîz F. s.* üzüntüye yol açıcı, acı verici (söz/davranış/durum).
 کدس *küds A. a.* hurma.
 کدم *kedm A. a.* ısıрма.
 کدمہ *kedme A. a.* tıp yara izi.
 کدو *kedû F. a.* kabak.
 کدور *küdûr A. ç. a.* kederler; *bk.* کدر
 کدور *küdûr A. a.* bulanıklık; *zıddı: صفوت safvet.*
 کدہ *kede F. takı* Türkçe'nin -lik ekine karışılıktır, yer adları yapar: *âteşkede* "Me-cusi tapınağı", *bütkede* "puta tapanların tapınağı", *meykede* "meyhane".
 کذا *kezâ A. z.* böyle, şöyle, şöylece, yine o şekilde/o yolda.
 کذاب *kezzâb A. s.* çok yalancı (kimse).
 کذاب *kezzâb T. a. (< F. تیزاب tizâb)* 1 birlinen yakıcı ve aşındırıcı madde, derişik nitrik asit, 2 mec. zarar verici kimse.
 کزار *güzâr F. a.* geçme, gitme; *gezme: geşt ü güzâr* "gezip dolaşma".
 کزار *güzâr F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 geçiren: *demgüzâr* "zaman

geçiren", 2 yerine getiren, ödeyen, eda eden: *şükrgüzâr* "şükür borcunu ödeyen", *hıdmetgüzâr* "hizmet gören, bir hizmeti yerine getiren", *kârgüzâr* "bir işi işleyen, bir işin gereğini yapan", *vâmgüzâr* "borcunu ödeyen", 3 sunan, söyleyen, arz eden: *sühângüzâr* "sözü yolunca yordamınca söyleyen".
 کزارش *güzâriş F. a.* geçiş, geçip gitme; *g. i* *eyyâm* "günlerin geçişi"
 کزارندہ *güzârende F. s.* geçiren; *g. i* *evkât* "vaktini geçiren".
 کذاف *güzâf F. s.* boş, asılsız, değersiz söz: *lâf ü güzâf.*
 کذالک *kezâlik A. z. bk.* کذا *kezâ.*
 کذب *kizb A. a.* yalan.
 کذر *güzer F. a.* geçme.-*güzer etmek/eylemek* geçmek: *rehgü-zer* "geçecek yer/yol, geçiş yeri, geçit", *Bir düş gibidir hak bu ki ma'nâda bu âlem / Kim göz yumup açınca güzer eyler* "Doğrusu şudur ki, bu dünya anlamca göz açıp kapayıncaya kadar geçip giden bir düş gibidir." (Nefi)
 کزگاہ *güzergâh, کزگاہ* *güzergeh F. a.* yol uğrağı, geçit, derbent.
 کزنامہ *güzer-nâme F. a.* geçiş izni yazısı.
 کزنان *güzerân F. s.* geçen/geçici, giden/gidici, geçip giden/gidici.-*etmek* geçmek/geçip gitmek.
 کزشتگان *güzeştegân F. ç. a.* geçmişler, eskiler, geçmişte yaşamış olanlar: *g. i* *şuarâ* "şairlerin eskileri, eski şairler".
 کزشتہ *güzeşte F. s.* 1 geçen, geçmiş, geçip gitmiş: *sâli güzeşte* "geçen yıl", 2 işlemiş faiz.
 کزوب *kezûb A. s.* sürekli yalan söyleyen, yalan söylemeyi alışkanlık edinmiş (kimse).
 کر *ker(r), ker A. a.* (bir şeyden) geri döndükten sonra (o şeye) yeniden yönelme. Tek başına kullanılmaz, yalnızca "düşmana hücum edip arkasını dön-

meden vurularak geri geri çekildikten sonra yeniden saldırma" anlamındaki *kerr ü fer* sözünde geçer.
 کر *ger F. bağl.* şart bildirir, Türkçe'de çoklukla nazım dilinde şart cümlelerinin başında şartı güçlendirici bir üye yerindedir: *Ger dilerse bulasın odda necât.* "Eğer cehennem ateşinden kurtulmayı dilerse..."
 کر *ger F. takı* Türkçe'nin addan ad yapan -ci ekine karşılıktır, "bir nesneyle uğraşan, bir iş/bir nesne yapan, bir şey üreten ve satan, bir işle sürekli olarak ilgilenen, bir işi meslek olarak yapan" anlatımlı fail (kılıcı) adları yapar: *âhenger* "demirci", *zenger* "altından nesneler yapan ve satan kimse, kuyumcu".
 کراء *kirâ A. a.* geçici olarak oturma/kullanma amacıyla alınan/tutulan bir malın/yerin sahibine verilen aylık/yıllık para, ücret.
 کرات *kerrât A. a.* kereler, defalar; *bk.* کرہ
 کرہ *kerre. cedveli kerrât* "çarpım cetveli".
 کرات *kerrâti adide F. z.* çok kereler.
 کرات *kürât A. ç. a.* küreler, yuvarlak cisimler; *bk.* کرہ
 کرات *kerrâr A. s.* düşman üzerine döne döne saldıran (savaşçı yığit): *Hayderi kerrâr* "Hz. Ali'nin lakabıdır".
 کرات *kirâr A. a.* yineleme, önceden olan/geçen bir şeyi yeniden yapma.
 کرات *kirâren A. z.* yeniden, yinelemek suretiyle.
 کرات *kürrâs A. a.* pırasa.
 کراسہ *kerâste F. a. (T. k. dili: کرستہ ke-reste)* tomruktan biçilmiş, çeşitli uzunlukta ve ende tahta.
 کراسہ *kürrâse A. a.* belli sayıda yapraklı oluştan kitap bölümü, forma.
 کراسی *kerâsi A. ç. a.* kürsüler; *bk.* کرسی
 کرسی.

کرام *kirâm* A. ç. a. büyükler, büyük ve değerli kimseler; bk. **kerim**.

کرامت *kerâmet* A. a. 1 Yüce Tanrı katına yakınlık sağlamış kimselerin, yani: velilerin gösterdikleri olağan dışı hâl, 2 olağan dışı sayılacak derecede uygun ve yerinde söz/görüş/düşünce. -**buyurmak** son derecede isabetli bir söz söylemek/bir görüş bildirmek.

کرامی *girâmi* F. s. değerli, ulu, saygıdeğer (durum/davranış).

کران *girân* F. s. 1 taşınması güç, ağır: *bâri girân* "ağır yük", 2 güç, başarılması/yerrine getirilmesi/ödenmesi güç (konu/iş/borç vb.): *teklifi girân* "güç teklif", 3 değeri yüksek, pahalı (nesne): *g.behâ* "pahası yüksek".

کران *kerân* F. a. uç, kenar, sınır, son. Hemen her zaman olumsuzluk eki olan *bi* ile birlikte kullanılmıştır: *deryâyı bikerân* "uçsuz bucaksız deniz".

کران *kürân* F. a. (T. h. dili: *gürân*) al at. **کرانبâr** *girân-bâr* F. s. 1 yükü ağır, ağır yükü olan (nesne), 2 meyvesi bol, bol meyveli (ağaç).

کرانها *girân-behâ* F. s. çok pahalı, değerli (*kürk/kaftan/kumaş* vb.).

کران جان *girâncân* F. s. ağır canlı, sıkıcı, arkadaşlığandan/sohbetinden hoşlanılmayan (kimse).

کران تا کران *kerân tâkerân* F. z. uçtan uca, bir uçtan bir uca.

کرانخاطر *girân-hâtır* F. s. canı sıkın, gönlü kırılmış, üzgün (kimse).

کرانخواب *girân-hâb* F. s. ağır uykulu, uykusu ağır (kimse).

کرانخور *girân-hâr* F. s. çok yiyen, obur (kimse).

کراندهست *girândeht* eli ağır, işini yavaş gören (kimse).

کرانرکاب *girân-rikâb* F. s. ağırbaşlı, oturaklı, sabırlı ve dayanıklı (kimse), at

üzerinde korkusuzca ve yiğitçe duran (savaş eri).

کرانسیاه *girân-sâye* F. s. yüksek rütbeli, bulunduğu yerden güç alan çevresi ve etkisi geniş, sözü geçer (kimse).

کرانسر *girânsēr* F. s. kendini beğenmiş, kibirli (kimse).

کرانسیرشت *girânsirîşt* F. s. ağır tabiatlı, tembel, uyşuk (kimse).

کرانسر *girânseyr* F. s. ağır gidişli, ağır ağır ve yavaş adımlarla yürüyen (kimse).

کرانگوش *girângûş* F. s. ağır işiten, sağır (kimse).

کرانمایه *girân-mâye* F. s. değeri ağır, yani: pahalı (nesne).

کرانی *girâni* F. a. ağırlık.

کراهت *kerâhet*, **کراهیت** *kerâhiyet* A. a. 1 (-den) iğrenme, 2 din hükümlerine göre açıkça ve kesin olarak haram kılınmayıp işlenmesi günah sayılmadığı hâlde haram olma ihtimali yüksek olduğundan kaçınılması gereken şeyin durumu.

کراویا *kerâviyâ* F. a. Karaman kimyonu.

کراهیت *kerâhiyyet* A. a. bk. **کراهت** *kerâhet*.

کرانم *kerâim* A. ç. a. soydan cömert kâdınlar, bk. **کریمه** *kerime*.

کرب *kerb* A. a. tasa, gam.

کربت *kûrbet* A. a. sıkıntı, üzüntü, iç acısı, gam, tasa: *k.i gurbet* "gurbet sıkıntısı/acısı".

کربز *gûrbûz* F. s. gösterişli, güçlü, iri yapılı (genç).

کربلاء *Kerbelâ*, **کربلا** *Kerbelâ* A. a. Irak'ta Hz. Hüseyin'in şehit edildiği yer.

کربه *gûrbe* F. a. kedi.

کرباس *kirpâs* A. a. işlenmemiş, ham bez, keten ve pamuk dokuma: *k.pâre* "bez parçası".

کررتان *kerretân* A. ç. a. sabah ve akşam.

کرج *girec* F. a. (T. k. dili: *kireç*) 1 kireç taşının yüksek ısıda yakılması

la elde edilen parçalar hâlindeki beyaz renkli madde, 2 bunun suda eritilmesiyle elde edilen kaymak kıvamında madde, 3 bunun suyla karıştırılmasıyla elde edilen eriyik, 4 siva.

کرجه *gerçi* F. bağl. her ne kadar, -se de. Karşıtlık bildirir.

کردا *gerd* F. a. toz, toz toprak.

کردا *gird* F. s. yuvarlak: *tâi gird* "yuvarlak".

کردا *gürd* F. s. yürekli, gözü pek, yiğit (kimse).

کرداب *girdâb* F. a. su çevrintisi, burgaç.

کرداکرد *girdâgird* F. z. çepeçevre, firdolay.

کردار *girdâr* F. s. 1 iş, eylem, fiil, 2 alışkanlık, tutuş, tutum, tarz, tavır. Daha çok Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *ma'deletgirdâr* "alışkanlığı adalet olan/adaleti alışkanlık edinmiş (hükümdar)".

کردآلود *gerdâlûd* F. s. toza toprağa bulaşmış (nesne/üst baş).

کردآلوده *gerdâlûde* toza bulaşmış, toz içinde kalmış (kimse/nesne).

کردان *gerdân* F. s. dönen: *çarlı gerdân* "dönen gök", *rûgerdân* "yüzünü dönen".

کردباد *gird-bâd* F. a. 1 şiddetli rüzgâr, 2 tayfun.

کردش *gerdiş* F. a. dönüş: *gerdişi eflâk* "feleklerin dönüşü".

کردگار *Girdgâr* F. a. sürekli işleyen, oluş ve yok oluş dünyasında her an dileğinince iş gören Yüce Tanrı.

کردن *gerden* F. a. boyun: *simgerden* "gümüş boyunlu".

کردن بسته *gerdenbeste* F. s. boynu bağlı, yani: boyun eğmiş, itaatli (kimse).

کردن بند *gerdenbend* F. a. boyun bağı, boyna geçirilen bağ.

کردن داده *gerdendâde* F. s. boyun uzatmış, yani: itaat etmiş (kimse).

کردنفرآز *gerdenfirâz* F. s. boyun kaldıran, yani: övünen (kimse).

کردنکش *gerdenkeş* F. s. boyun çekici, yani: büyüklük satan, böbürlenip diklenen (kimse)

کرده *kerde* F. s. 1 etmiş, eylemiş, yapmış, kılmış, 2 edilmiş, kılınmış, yapılmış. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılmıştır: *te'lifkerde* "te'lif kılınmış, yazılmış", *cem'kerde* "toplanmış".

کرده *girde* F. a. bir tür ekmek, somun.

کردون *gerdûn* F. s. dönen, dönücü (gök/gökler): *çarlı gerdûn* "dönen gök". a. gök, felek: *g.haşmet* "gök gibi göz kamaştırıcı (kimse)". Daha çok hükümdarları vasıflayıcı bir nitelik olarak kullanılmıştır.

کردونه *gerdûne* F. a. tekerlekli araba: *gerdûnesûvâr* "arabaya binmiş".

کرديه *gerdide* F. s. dönmüş, değişmiş (nesne), yıkıldı yıkılacak durumda olan (nesne).

کرز *gürz* F. a. uzunca saplı demir topuz.

کرسنگی *gürisnegi* F. a. açlık.

کرسنه *gürisne*, *gürsine* F. s. aç.

کرسنه چشم *gürisneçeşm* F. s. açgözlü (kimse).

کرسنه چشمانه *gürisneçeşmâne* F. z. açgözlüye yakışırca.

کرسی *kûrsi* A. a. (T. k. dili: *kürsü*) 1 taht, 2 yüksekçe oturma yeri, sedir, 3 camilerde vaizlerin konuşma yaptıkları yüksekçe yer, 4 yer, merkez: *kürsiyi hükümet* "hükümet merkezi", 5 temel: *kürsi taşı* "temel taşı".

کرسی نشین *kürsi-nişin* F. kürsüde oturan (kimse/vaiz vb.).

کرشمة *kirişme* F. a. (T. k. dili: *girişme*) işve, kaş göz işareti yaparak cilve satma, cilvelenme.

کرفت *girift* F. a. (-i) tutma: *ahz ü girift* "alıp tutma". s. 1 dolaşık, çapraşık, iç

içe girmiş/geçmiş (nesne).-**tutmak** engel olmak, 2 girintili çıkıntılı (nesne), 3 kısaltılmış, kısa (nesne).
giriştâr *F. s.* tutulmuş, tutsak; *g.i* ışk "aşk tutsağı".
girifte *F. s.* e tutulmuş; *g.i dâm* tuzağa tutulmuş (hayvan).
giriftedem *F. s.* nefesi tutulmuş (kimse).
kerefs *F. a.* (T. k. dili: *kerewiz* **kerewiz**) yaprakları hoş kokulu bilinen sebze.
gürg *F. a.* kurt.
kergeden *F. a.* (T. k. dili: **kerkidan**) burnunun üstünde sivri uçlu kıvrık bir boynuzu olan, saldırgan yaban hayvanı.
keres *F. a.* akbaba.
kerem *A. a.* 1 ululuk, büyüklük, soy-luluk, şeref, 2 iyi ve üstün niteliklerle donanmış olma, iyilikseverlik, yardım-severlik; *zıddı*: **hasâset**.
kerm *A. a.* üzüm kütüğü.
germ *F. s.* sıcak; *zıddı*: **serd**: *germ ü serd* "1) sıcak ve soğuk, 2) mec. iyilik-kötülük, darlık-genişlik gibi zıt hâller".
kirm *F. a.* kurtçuk, böcekçik.
germâ *F. s.* sıcak; *mevsimi germâ* "yaz mevsimi".
küremâ, **küremâ** *A. ç. a.* eli açık, iyiliksever kimseler; *bk.* **kerim**.
germ-âbe *F. a.* 1 ılıca, kaplıca, 2 hızlı, coşkun.
germâgerm *F. s.* kızışmış, kay-naşmış, iyice coşmuş, coşkun duruma gelmiş; *bezmi germâgermi ülfet* "yakın-lığın kaynaşmaya dönüştüğü meclis".
kerem-perver *F. s.* iyilik etmeyi sever, iyilik etmekten hoşlanır (kimse).
germhiz *F. s.* ayağına çabuk, hızlı yol alan (kimse).

germrân *F. s.* at vb. hayvanları hız-lı süren (kimse)
keremkâr *F. s.* iyilikçi, iyiliksever, yardımsever (kimse).
kerem-güster *F. s.* herkese iyilik eden, iyiliği yaygın ve kaplayıcı (kim-se).
germmend *F. s.* aceleci, ıvık (kimse).
germi *F. a.* sıcaklık; *germiyi hevâ* "havanın sıcaklığı", *germi vü serdi* "sıcaklık ve soğukluk".
gürmih *F. a.* (T. k. dili: **gülmih**) 1 başlı büyük çivi, enser, 2 ağaçtan/de-mirden büyük kazık.
kerrenây *F. a.* zurnaya benzer, uzun, tiz sesli bir nefesli çalgı.
küreng *F. a.* al at.
girev *F. a.* (oyunda) bahis olarak or-taya konan şey, pey, pey akçası.
kürüb *A. ç. a.* sıkıntılar, tasalar; *bk.* **kerb**.
kerrûbî *A. a.* Yüce Tanrı katına en yakın meleklerden her biri.
kerrûbiyân *F. ç. a.* aş. m. *bk.*
kerrûbiyyûn *A. ç. a.* Yüce Tanrı katına en yakın melekler.
kürûr *A. a.* birbirini izleme, ardı ardına olma; ardı sıra gelme: *kürûri eyyâm* "günlerin birbirini izlemesi", *kürûri leyl ü nehâr* "gece ile gündüzün ardı sıra gelişi".
kürûm *A. ç. a.* üzüm kütükleri; *bk.* **kerm**.
gürûh *F. a.* bölük, topluluk, cemaat, takım; *g.i eşkıyâ* "eşkıyâ takımı", *g.i see-le* "dilenciler topluluğu".
gürûhâgürûh, **gürûh** *F. s.* ve z. bölük bölük.
kürevî *A. s.* küre biçimli, top şeklin-de, yuvarlak (nesne).
küreviyyât *A. a.* geo. küre konusu.
giriş *F. a.* düğüm.

kerh *A. a.* (-den) tiksiniş, iğrenme.
kerre *A. a.* (T. k. dili: **kere**) kez, defa.
küre *A. a.* (T. k. **küre**) 1 yuvarlak nesne, 2 dünya; *k.i arz* "yeryüzü yuvar-lağı".
kürre *F. a.* at, eşek vb. hayvanların yavrusu: *kürrei har* "eşek yavrusu".
kerhen *A. z.* iğrenerek, tiksinti duya-rak, istemeden.
giriş bergiriş *F. z.* düğüm dü-ğüm üstüne, karmakarışık, çözülmesi/içinden çıkılması çok güç (durum/konu vb.).
girişbend *F. a.* uçkur.
girişküşâ *F. s.* düğüm açıcı, yani: zor işleri çözücü (kimse).
girişgir *F. s.* 1 düğümlü (nesne), 2 örgülü (saç).
giryân *F. s.* ağlayan (kimse): *çeşmi giryân* "ağlayan göz".
girişân *F. a.* yaka.
girişângir *F. s.* yaka tutucu, (-in) yakasına yapışıcı (kimse).
giriş *F. a.* kaçma, fırar etme. s. kaç-kın, kaçak, fırarî.
girişgâh *F. a.* 1 kaçacak yer, 2 ed. bir kasidede tagazzülünden sonra başla-yan övülen hakkındaki niteleme beyit-lerinin ilk beyti, 3 amaçlanan şeyle ilgi kuran söz.
girişân *F. s.* kaçan, kaçıcı (kimse).
girişende *F. s.* kaçıcı, kaçan (kim-se).
kerim (*dişili*: **kerime**) *A. a.* 1 soylu, ulu, büyük (kimse), 2 yardım-sever, eli açık, cömert, iyilikçi, yüksek insan nitelikleri olan, erdemli (kimse), 3 yüce, kutsal, mübarek: *âyeti kerime* "kutsal âyet".
kerimâne *F. s.* ve z. soylu ve erdem-li kimseye düşer/yaradır yolda/şekilde.
kerime *A. a.* 1 kız çocuk, 2 soydan cömert, eli açık soylu kadın.

giryende *F. s.* ağlayan, ağlayıcı (kimse): *g.i hasret* "duyduğu özlem yü-zünden ağlayan (kimse)".
küreyvât *A. ç. a.* kürecikler; *aş. m. bk.*-**küreyvâtî beyzâ** *F. a.* akyuvarlar.-**küreyvâtî hamrâ** *F. a.* alyuvarlar.
küreyve *A. a.* kürecik.
girive *F. a.* 1 çıkmaz, çıkmaz yol; *g.i ışk* "aşk çıkmazı, aşkın çıkmaz yolu", 2 dar geçit, uçurumlu yol.
kerih *A. s.* iğrenç, tiksinti verici (nesne): *kerihü'lmanzar* "iğrenç görü-nüşlü" (kimse).
giryê *F. a.* ağlama, gözyaşı dökme.
giryebâr *F. s.* ağlayan, gözlerinden yağmur gibi gözyaşı boşalan (kimse).
giryepâş *F. s.* gözyaşı saçan (kimse).
giryehiz *F. s.* giryê koparıcı, yani: birden şiddetle gözyaşı dökmeye başlayan (kimse).
giryefeşân *F. s.* gözyaşı saçan (kimse).
giryenâk *F. s.* ağlayan (kimse).
kerihe *A. a.* tiksinti verici davranış/iş/suç.
gez *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfat-larda) ısırtıcı: *lebgez* "dudak ısırtıcı".
gezâ *F. s.* ısıran: *lebgezâ* "dudak ısı-ran".
güzâf *F. s.* *bk.* **güzâf**.
gezend *F. a.* zarar, ziyan.
kezi *F. a.* hâre taklidi, ipekle karışık bir tür kumaş.
güzide *F. s.* seçilmiş, seçkin (kimse/nesne); *g.i efrâd* "fertler içinde seçkin (kimse)".
güzir *F. a.* 1 çare, ilaç; *nâ-güzir* "çaresiz, eli kolu bağlı, 2 gerekli, zaruri, kaçınılmaz.
güzin *F. s.* seçkin; beğenilip seçil-miş: *nazmı güzîn* "seçkin nazım".

² **güzin** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) seçen: *halvetgüzin* "yalnızlığı seçen".

kej *F. s.* eğri, bükük.

kej-düm *F. a.* akrep, kuyruğu örü, örü kuyruk.

kes *F. a.* kimse, kişi: *bikes* "kimsesiz".

kesâd *A. a.* (alışverişte) durgunluk, sürümsüzlük: *zıddı* رواج *revâc*.

güsâr *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 sunan, 2 (içki için) içen, çeken: *gâmgüsâr* (arkadaşının, sevdiğinin) üzüntüsünü paylaşan, dert ortağı.

kesâfet *A. a.* bulanıklık, berrak olmayan şeyin hâl ve niteliği.

kesâlet *A. a.* üşenme, tembellik.

kesân *F. ç. a.* kimseler, kişiler.

kesb, **kisb** *A. a.* 1 (-i) emek harca-yarak kazanma, (-i) çaba ile elde etme: *k.i. servet* "zenginlik kazanma, zengin olma", 2 emek sonucu elde edilen şey, kazanç: *kisb ü kâr*.

küsbe *A. a.* yağtı çıkarılmak için sıkılan bir maddeden kalan artık, posa.

kisbi *F. s.* sonradan kazanılmış, çalışmak ve emek vermekle elde edilmiş olan (şey).

güstâh *F. s.* (T. k. dili: *küstah*) ar-sız, edepsiz, edep erkân bilmez (kimse).

güstâhâne *F. s.* ve z. arsızca, ar-sızcasına.

güster *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yayıcı, yayan: *zıyâgüster* "ışık yayan, ortalığı aydınlatan".

güsterde *F. s.* yayılmış, döşenmiş (nesne).

Küstehe *F. a.* Eski İran savaş kahramanlarından ikisinin adı.

kesr *A. a.* (T. k. dili: *kesir*) 1 (-i) kırma, (-i) parçalama, 2 (-i) bozma; (-i) lekeleme, (-e) leke sürme: *k.i. nâmûs* "(birinin) namusuna leke sürme", 3

dilb. Arapça'da bir ünsüz sesin esreyle, yani: (-i) ile seslendirilmesi, 4 *mat.* bir bütünün bölündüğü eşit parçalardan her biri/birkaçı.

kesre *A. a. dilb.* Arapça'da ünsüz sesleri seslendirme işaretlerinden biri. Ünsüz sesi gösteren harfin altına yatık bir çizgicik olarak konulur, *i*, *î* gibi okunur.

kisrâ *F. a.* eski İran hükümdarlarından Nüşirevân'ın lakabı. Sonraki hükümdarlar da bu lakabı kullanmış-tır.

güsiste *F. s.* kırılmış, yerinden ayrılmış, kopmuş (nesne).

güsistemehâr *F. s.* 1 yuları kopmuş (at vb.), 2 *mec.* başboş, ipini koparmış, orada burada serserice dolaşan (kimse).

kesel *A. a.* gevşeklik, üşengeçlik, uyuşukluk.

keslân *A. a.* tembel, üşengeç, uy-uşuk.

kesüb *A. s.* çok kazanç elde eden (kimse).

kisvet *A. a.* 1 her türlü giyim, gi-yecek, giysi, 2 (T. k. dili: *kisbet*) pehlivanların giydikleri kalın meşinden yapılmış, belden diz kapaklarının altına kadar inen alt giysisi.

küsûr *A. a.* parçalar, kesirler; *bk.* **kesr**.

küsûrât *a. ç. a.* **kesr**'in kat-merli çoklusu.

küsûf *A. a.* güneş tutulması.

kisve *A. a.* her türlü giyecek, giysi, elbise, çamaşır.

keş *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 çekici, çeken, katlanan: *cefâkeş* "sıkıntı çeken, sıkıntı içinde olan (kimse)", 2 kendine çeken, çekici, cazip: *dilkeş* "gönül çekici (güzel)", 3 harcayan, veren: *ğayretkeş* "çalışkan,

çaba harcayan, emek veren (kimse)", 4 içen; *meykeş* "şarap içen, şarapçı", 5 kaldıran: *serkeş* "başkaldıran (kimse)", 6 (-i) çekip uzatan, işleyen: *şimkeş* "sırma işleyen", 7 çekilen: *pişkeş* "öne çekilen, yani: sunulan şey, hediye".

küş *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) öldüren, öldürücü: *merdüm-küş* "adam öldüren, katil", *zebûnküş* "güçsüz, savunmasız, zavallı kimseye acımayan, katı kalpli, merhametsiz (kimse)".

kiş *F. a.* 1 kimi hayvanları ürkütmek için çıkarılan ses, 2 satranç oyununda savma atağı.

küşâ, **güşâ** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) açıcı, açan; alan, ele geçiren: *dilküşâ* "gönül açıcı, iç açıcı, ferahlık verici (yer)", *memâlikküşâ* "ülkeler alıcı, büyük fetihçi (hükümdar)".

küşâd, **güşâd** *F. a.* 1 (-i) açma; (-i) ele geçirme: *k.i. hâtır* "gönül açma". *res-mi küşâd* "(bir yapıyı) açma, hizmete sokma töreni". -*etmek* açmak. -*küşâd vermek* 1) (yayı) çekip atmak, 2) tavla oyunlarından birinin adı.

küşâde *F. s.* açık.

küşâdeabrû *F. s.* 1 iki kaşının arası açık (kimse), 2 açık yüzlü, yani: güler yüzlü (kimse).

küşâdedest *F. s.* açık elli, yani: cömert, akı (kimse).

küşâdedil *F. s.* gönlü açık, yani: şen, neşeli, güler yüzlü, sevinçli (kimse).

küşâde-rûy/-rûy *F. s.* açık yüzlü, yani: güler yüzlü, güleç (kimse). **küşâdezebân** *F. s.* 1 açık dilli, yani: akıcı ve düzgün konuşan (kimse), 2 şen, neşeli, sevinçli (kimse).

keşşâf *A. a.* 1 çok keşif yapan, çok sayıda bilinmeyen şeyi bulup ortaya çıkaran (kimse), 2 gizli konuları, nes-

nelerin gizli yanlarını, gizli anlamları çözüme kavuşturan, yorumlayan (kimse).

keşâkeş *F. s.* 1 çekişme, kavga, dövüş, itiş kakış, 2 savaş, cenk, 3 tasa, gam, keder.

keşân *F. a.* çeken, katlanan (kimse). Bu fail adı, aslında emir kökü olan **keş** sıfatıyla kurulmuş Farsça kurallı birleşik sıfatların **ân** ile yapılmış çokluları ile karıştırılmamalıdır: *mihnet-keşân* "mihnet çekenler" gibi.

keşân *F. z.* çekerek.

keşân ber-keşân, **keşân keşân** *F. z.* çeke çeke,

zorla, sürüye sürüye.

küşâyîş *F. a.* açıklık: *k.i. hevâ* "havanın açıklığı".

küşâyende *F. s.* açan.

geşt *F. a.* 1 (iç açıcı, eğlendirici/ hoş bir şeye) bakma, seyir: *gûlgeşt* "gül seyri", 2 (görmek ve vakit geçirmek amacıyla) gezme, dolaşma: *geştî deşt ü sahrâ* "çölde ve kırdâ dolaşma", *geşt ü gûzâr* "gezip dolaşma".

kişt *F. a.* ekin.

kiştzâr *F. a.* tarla.

kişt-kâr *F. a.* ekinci, çiftçi.

küşâr *F. a.* kesilmiş koyun vb.

küştere *F. a.* dülgelerinin ve marangozların kullandıkları uzun rende/ testere.

küştegân *F. ç. a.* öldürülmüş olanlar; *bk.* **küşte**.

küş-gir *F. a. bk.* **küşti-gir**.

küşteni *F. a.* öldürülmeye lâyık, öldürülesice: *külhanîyi küşteni* "öldürülmeye lâyık bir serseri".

küşte *F. s.* öldürülmüş (kimse).

geşte *F. s.* dönmüş: *ser-geşte* "baş dönmüş".

kişte *F. s.* ekilmiş (toprak/ekin).

كشي *keşti* F. a. gemi: *keştîyi gam* "gam gemisi".

كشتبان *keştibân* F. a. gemici, gemi yöneticisi, reis, kaptan.

كشتگاه *keştigâh* F. a. gemi konağı, gemi sığınağı, liman.

كشتیگر *keştî-gir* F. a. gemi yapan usta.

كشتیگر *küşti-gir* F. s. pehlivan.

كش *keş* A. a. (T. k. dili: *keşif*) 1 (görünmeyen/kapalı bir şeyi) açık duruma getirme, (bir şeyin üzerindeki örtüyü) sıyırma, kaldırma: *keşî nikâb* "yüz örtüsünü, peçeyi kaldırma". 2 (gizli, bilinmeyen bir şeyi) bilinir kılma, (-i) ortaya çıkarma, (-i) bulma: *k.i râz* "sırrı ortaya çıkarma", 3 (bir işi yapmak için gerekli gideri) ortalama olarak hesaplama, 4 *tas*. Tanrı katından gelen ışıkla aydınlanma, bu aydınlık sayesinde göze görünmez, sırlı bilgilere ve görüntülere ulaşma, Hakk'ın sıfatlarının gerçekliğine varma; bu yolla edilen sırlı bilgi, görülen ve ulaşılan gerçeklik.

كش *keşef* A. a. kaplumbağa.

كشیات *keşfiyyât* A. ç. a. keşifle ilgili konular, keşif yoluyla varılan sonuçlar; bk. *كش* *keş*.

كشك *keşk* F. a. kurutulmuş yoğurt, kurut, keş.

كشكول *keşkûl* F. a. 1 dilenci çanağı, kalendarler gibi dilenerek geçinen kimi gezginci dervişlerin yanlarında taşıdıkları kayık biçimindeki kap. Hintli dervişler büyük Hindistan cevizi kabuğundan yapılmış kaplar kullandıklarından ağaç vb. maddelerden yapılanlar da bunlara benzerdi. 2 (*keşkûli fukarâ*'dan kısaltma olarak) içine dövülmüş badem katılan bir tür sütlü tatlı.

كشكش *keş me-keş* F. s. itişme kakışma, karışıklık, kavg, dövüş.

كشده *keşende* F. s. çekici, çekip getirici/götürücü (kimse).

كشش *kişniş* F. a. bir yıllık bir bitki ve bu bitkinin güzel kokulu tohumu.

كشوده *küşûde* F. s. açılmış (nesne).

كشور *kişver* F. a. ülke, il, memleket.

كشورآرا *kişverârâ* F. s. ülkeyi süsleyen (hükümdar).

كشورکشا *kivergüşâ* F. s. ülke alıcı, ülke ele geçirici, fâtihi.

كشورگیر *kişvergîr* F. s. il tutucu, yani: hükümdar.

كشیده *keşide* F. s. çekmiş, (boy için) uzamış: *kadkeşide* "boy çekmiş, uzamış". -etmek 1) (telgraf) çekmek, 2) (şölen) düzmek, ziyafet vermek. [Bu anlamda *kılmak* ile de kullanılmıştır.] a. 1 virgül, 2 kısa çizgi, çizgicik, tire.

كشیده *keşidekâmet*, قد *keşidekad* F. s. 1 uzun boylu (kimse/güzel), 2 (-e) çekilmiş, (-e) geçirilmiş: *k.i silki tahrîr* "yazı ipine geçirilmiş, yani: yazılmış".

كشیش *keşîş* F. a. papaz, rahip.

كظم *kezm* A. a. öfkesini yenme, kızgınlık ve öfke göstermeyip kendini tutma.

كظم *kezim* A. s. öfkesini bastıran, kızgınlığını belli etmeyen (kimse).

كعب *ka'b* A. a. 1 topuk kemiği, 2 aşık, 3 oyun zarı, 4 *mec*. eş, eşit, denk. -*ka'bi* na varmak (birine) denk olmak, (biriy-le) denk sayılmak.

كعبه *Kâ'be* A. a. Müslümanların kiblesi olan kutsal yer.

كف *kef* F. a. köpük.

كفگیر *kef-gîr* F. a. kepçe.

كف *kef(f)*, *kef* A. a. 1 (-den) vazgeçme, (-den) geri durma: *k.i yed* "el çekme", 2 el: *zâhiri kef* "elin üstü", *bâtını kef* "elin içi, aya", 3 *ed*. aruzda ölçü biriminin yedinci harfini düşürme: *fâilâtün* yerine *fâilât* gibi.

كفاح *kifâh* A. a. yüz yüze gelip kavgaya tutuşma.

كفّار *küffâr* A. ç. a. kâfirler; bk. *كافر* *kâfir*.

كفّار *keffâret* T. a. (T. k. dili: *kefâret*)

1 zorda kalınarak/yanlışlıkla işlenen bir günahın bağışlanması ümidiyle din hükümlerince belirlenmiş ölçüde verilen sadaka/tutulan oruç vb., 2 günah-tan arınma. -*كفّار* *kefâreti yemin* F. a. bir kimsenin yemin ederek "Ya-pacağım" dediği işi yapmaması durumunda din hükümlerine göre, sadaka vermek, oruç tutmak, köle azat etmek gibi, ödemesi gereken karşılık.

كفّاف *kefâf* A. a. 1 bir şeyin misli, dengi, 2 ölmeyecek kadar azık.

كفّاف *kefâfi nefis* F. a. kendi hayatını sürdürmek için bir kimseye gerekli olan rızık.

كفّال *kefâlet* A. a. (birinin bir yükümlülüğü yerine getirmemesi durumunda) yükümlülüğü üstüne alma şeklindeki kanuni işlem, kefillik. -*كفّال* *kefâlet bi'tteslim* (bir malın) teslimine kefil olma. -*بالدرك* *kefâlet bi'dderek* satılan şeyin satın alana teslim edilmesi ile birlikte bedelinin ödenmesine/satanın kendisine kefil olma. -*بالمال* *kefâlet bi'lmal* mala kefil olma. -*بالنفس* *kefâlet bi'nnefs* bir kimsenin şahsına kefil olma. -*موقوفه* *kefâlet-i muvakkate* geçici kefillik. -*نقدیه* *kefâleti nakdiyye* (bir yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda karşılık olarak kullanılmak üzere) belirli ölçüde bir para verilerek gerçekleşen kefillik.

كفّایت *kifâyet* A. a. yetme, yetişme, el verme; yeter olma hâli.

گفت *güft* F. Aslında "dedi", "söyledi" anlamında çekimli bir fiildir. Tek başına kullanılmaz, aşağıdaki bağlam öbeklerinde "söz" anlamında geçer: *güft ü şinid* "kulağa gelen sözler, söylentiler", *güft ü gü* "dedi kodu".

گفتار *güftâr* F. a. söz: *g.i şîrin* "tatlı söz".

گفته *güfte* F. s. 1 söylenmiş (söz), 2 *mus*. bestelenmiş manzume.

کفچه *kefçe* F. a. (T. k. dili: *kepçe*) köpük almaya yarayan, delikli, genişçe, uzun saplı mutfak gereci.

کفر *kefr* A. a. (-i) örtme, köy.

کفر *küfr* A. a. (T. k. dili: *küfür*) 1 inançsızlık, Allah'ın varlığını ve birliğini tanımama; *ziddi*: *ایمان* *imân*. 2 sövüp sayma, çirkin sözler söyleme.

کفر باز *küfrbâz* F. s. sövüp sayan (kimse).

کفران *küfrân* A. a. (gördüğü iyiliği) unutmak/tepme, (gördüğü iyiliğin) değerini bilmeme. -*نعمت* *küfrânî ni'met* F. a. nimeti tepme.

کفره *kefere* A. ç. a. kâfirler; bk. *کافر* *kâfir*.

کفریات *küfriyyât* A. ç. a. küfür sayılan sözler.

کفش *kefş* A. a. ayakkabı, pabuç.

کفشدوز *keşdûz* F. a. dikici, ayakkabı tamircisi.

کفشگر *keşger* F. a. ayakkabı yapan ve satan kimse.

کفشگردان *keş-gerdân* F. s. pabuç çevirici hizmetli, görevi pabuç çevirmek olan kimse.

کفل *kefel* A. a. arka bölüm, geri, art.

کفل *kefl* A. a. pay, hisse, kilim parçası.

کفل *kifl* A. a. 1 pay, bölüm, hisse, 2 eş, denk. *Zü'l'kifl* Peygamber olduğu söylenen bir zatın adı.

کفن *kefen* A. a. (T. k. dili: *kefin*) yıkan-dıktan sonra ölüyü sardıkları beyaz bez.

کفن بدوش *kefen bedûş* F. a. kefeni sırtında (kimse).

کفن پوش *kefenpûş* F. a. kefen kuşanmış, kefene bürünmüş (kimse).

کفو *küfü* A. a. aş. m. bk.

کفو *küfüv* A. a. eş, denk

کفه *keffe* A. a. (T. k. dili: *kefe*) terazi gözü/tablası.

² **küfe** *F. a.* kamıştan/ağaç dallarından örülen, yük taşımaya yarayan saplı, ağız geniş yük taşıma aracı.

kefil *A. s.* birinin üstlendiği şeyi kendisi de üstlenen (kimse).

¹ **gil** *F. a.* balçık, lüle çamuru. - **ارمني** *gil* *Ermeni* *F. a.* siyaha okşar koyu kırmızı renkte, yumuşakça, yağlı çamur. - **گلی ماہتوم** *F. a.* Limni adasından getirilen en değerli çamur.

² **gül** *F. a.* bilinen çiçek. - **گل تر** *gül* *ter* *F. a.* canlı, taze, pırıltılı gül. - **گل رعنا** *gül* *ra'nâ* *F. a.* dışı sarı, içi kırmızı bir tür gül. - **گل سرخ** *gül* *sürh* *F. a.* kırmızı gül. - **گل صد برگ** *gül* *sadberg* *F. a.* katmerli bir tür iri gül. - **گل نشاط** *gül* *neşât* *F. s.* içki, kırmızı şarap.

³ **kül(l)**, **kül** *A. a.* birçok parçadan oluşan bir şeyin hiçbir parçası dışarıda kalmamak üzere taşıdığı nitelik, zıddı: **جزؤ** *cüz* *s.* bütün, hep, her, genel.

kellâ *A. ünl.* hâşâ gibi kabul etmeme, geri çevirme ünlemi. İkisi birlikte hâşâ ve kellâ biçiminde/sırasında kullanılır ve "öyle değil" anlamıyla ilkinin anlamını pekiştirir.

kilâb *A. ç. a.* köpekler; *bk.* **kelb**.

gül-âb *F. a.* gül suyu.

gülâbdân *F. a.* (*T. h. dili:* **gülüftan**) gülsuyu kabı.

gülâc *F. a.* (*T. k. dili:* **گولاج**) 1 çok ince nişasta yufkası, 2 bu yufkadan yapılmış bilinen tatlı.

kelâğ *F. a.* kuzgun.

kelâl *A. a.* bezginlik, yorgunluk. - **gelmek** bezginlik gelmek, bezgin duruma düşmek.

kelâlâver *F. s.* bezginlik getirici (nesne/durum).

külâle *F. a.* 1 kıvrık saç, 2 çiçek demeti.

kelâm *A. a.* 1 söz, 2 İslâm felsefesi. - **کلام باقیہ** *Kelâmi bâkiye* *F. a.* *Kur'an*. - **کلام قدیم** *Kelâmi kadim* *F. a.* eski söz; *öncekine bk.* - **کلام اللہ** *Kelâmu'llâh* *A. a.* Allah kelâmı; *öncekine bk.*

gülendâm *F. s.* gül endamlı, yani: boyu posu gül fidanı gibi ince ve ölçülü biçili (güzel): *O gül-endâm bir al şâla bürünsün yürüsün-Ucu gönüm gibi ar-dınca sürünsün yürüsün.* (Nedim)

külâh *F. a.* 1 erkeklerin giydiği konik başlık, 2 külâha benzer şey: *minare külâhu, şeker külâhu*. - **etmek** (-e) oyun oynamak, (-i) aldatmak.

kelb *A. a.* köpek, it: *k.i akâr* "her gördüğünü ısırın, saldırgan köpek. - **کلب الماء** *kelbü'mâ* *A. a.* su köpeği, yani: kunduz.

gül-bâğ *F. a.* 1 gül bahçesi, 2 cennet.

gülbang *F. a.* 1 duyulurluğu yüksek ses: *g.i kûs* "kösün çıkardığı güm güm öten ses", 2 (eskiden) belli zamanlarda çok sayıda insanın bir ağızdan, yüksek sesle söyledikleri övgü sözleri: *gülbangi tevhid* "bir ağızdan yüksek sesle *Lâ ilâhe illa'llâh* deme".

kelbetân *A. a.* (*T. k. dili:* **کربتن** *kerpeten*) daha çok çivi sökmeye yarayan/bir nesneyi yerinden çıkarmakta kullanılan iki saplı, iki ağızlı araç.

gülbeden *F. s.* gül bedenli, teni gül gibi canlı, renkli ve nazik olan (güzel/sevgili).

gülberg *F. a.* gül yaprağı.

gül be-şeker *F. a.* gül yaprağının dan yapılan tatlı, gül reçeli.

gülbün *F. a.* gül fidanı, gül açan yer.

külbe *F. a.* (*T. k. dili:* **قوله** *ku-lûbe*) 1 tek göz oda, dar ve küçük kapalı mekân, 2 yoksul evi, 3 çalı çırpıdan yapılmış üstü örtülü barınma yeri, 4 barınacak yer, köşe, bucak. - **کلبہ احزان**

külbei ahzân *F. a.* Hz. Yakup'un oğlu Yusuf'un ortadan kaybolması üzerine sürekli gözyaşı döktüğü oda.

gülbiz *F. s.* gül serpen (kimse).

gülten *F. s.* gül tenli, teni gül gibi, güzel ve canlı.

gül-çehre *F. s.* gül çehreli, yüzü gül gibi güzel olan (kimse).

gül-çin *F. s.* gül devşirici, gül toplayıcı (kimse).

külhân, **کلخن** *külhan* *F. a.* hammamlarda suyu ve havayı ısıtmak için ateş yakılan yer, hamam ateşliği.

külhânî, **کلخنی** *külhani* *F. a.* ve *s.* 1 yersiz yurtsuz, soğuk kış günlerinde ısınmak için hamam ocaklığını yurt tutan, 2 serseri, işsiz güçsüz, orada burada dolaşan.

gülhiz *F. s.* gül yetiştiren (kimse).

güldân *F. a.* içine gül konan kap, vazo.

gül-deste *F. a.* gül demeti.

gül-ruh *F. s.* gül yanaklı (genç/güzel).

gül-ruhsâr *F. s.* yuk. m. *bk.*

gül-reng *F. s.* gül renkli (nesne).

gül-rû, **کلرؤی** *gülrûy* *F. s.* gül yüzlü, yüzü gül gibi güzel (kimse/sevgili).

gül-rîz *F. s.* gül saçıcı (kimse).

gülzâr *F. a.* gül bahçesi.

gülzemin *F. a.* içkili eğlence yeri.

kils *A. a.* kireç, kireç taşı.

gülistân, **gülsitân** *F. a.* gül bahçesi.

gülşen *F. a.* gül bahçesi.

gül-izâr *F. s.* gül yanaklı, yanağı gül gibi kırmızı, güzel ve canlı (kimse/sevgili).

gül-ğonce *F. a.* gül goncası.

kelef *A. a.* 1 yüzde çıkan ufak lekeler, çıgıt, 2 karaya çalar kızılık, 3 ay üzerinde görülen lekeler.

gül-fâm *F. s.* gül renginde, gül renkli (nesne/şarap).

külfet *A. a.* 1 gereksiz yorgunluk, boşuna çekilen emek, boş yere katlanılan güçlük, ağırlık, 2 güçlüğe katlanarak iş görme, işte zorlanma, 3 *tec.* tören, emekle yapılan hazırlık. - **etmek** emek çekmek, güçlüğe katlanmak.

gül-feşân *F. s.* gül saçıcı (kimse).

kelek *F. s.* 1 ham, olmamış (kavun, karpuz), 2 lekeler hâlinde boş yerleri olan (deri vb.), 3 kılsız (deri). *a.* şişirilmiş tulumlar üzerine yerleştirilmiş örme kamıştan bir tabla biçiminde sal. Büyük akarsularda, özellikle Dicle ve Fırat'ta kullanılmıştır.

kilk *F. a.* kamış kalem.

gülgeşt *F. a.* içinde güller bulunan gezinti yeri.

gül-gün *F. s.* gül renginde, gül renkli (şarap)

gül-güne *F. s.* (kadınların yüzlerine sürdükleri) gül renkli düzgün.

kelim *A. ç. a.* kelimeler, sözler; *bk.* **kelime**: *mevsûku'kelim* "sözleri inandırıcı bulunan, sözlerine inanılan (kimse)", *nâfizü'kelim* "sözü geçer (kimse)".

kelimât *A. ç. a.* kelimeler, sözler; *bk.* **kelime**.

kelime *A. a.* 1 anlamlı en küçük söz birimi, sözcük, 2 cümle/cümlelerden oluşan bütünlüklü anlatım, söz, lakırdı, kelâm. - **کلمہ باقیہ** *kelime-i bâkiye* *F. a.* "Lâ ilâhe illa'llâh Muhammedü'r-rasû-lü'llâh" sözü. - **کلمہ توحید** *kelime-i tevhid* *F. a.* *öncekine bk.* - **کلمہ اللہ** *kelimetu'llâh* *A. a.* Allah'ın adı.

gül-mih *F. a.* kapı kanatlarına, dolap kapaklarına, çivi altlarına konulan pul, kabara.

kelime bekeline *F. s.* her kelimeyi dikkate alarak, hiçbir kelime atlamadan yapılan (tercüme); *zıddı:* **meâlen**.

göl-nâr *F. a.* 1 meyvesiz nar ağacı çiçeği, 2 büyük yapraklı, katmerli, kırmızı renkli bir çiçek, 3 olgun duruma gelmiş kiraz.

göl-nahl *F. s.* gül fidanı.

külünk *F. a.* kazma.

külenk *F. a.* turna kuşu.

göl-engübîn *F. s.* gül yaprağı ve balla yapılan bir tür tatlı, pelte, jöle.

gelû, gülû *F. a.* (insanda ve hayvan-da) boğaz.

gelûbend *F. a.* boğaz bağı, boğaza dolanan sargı.

gelûgir *F. a.* boğazdan güçlükle geçen, boğazda kalan (yiyecek).

külûc *F. a.* 1 geniş yuvarlak kek, 2 kırıntılar.

gölûc *F. a.* göz kırpması.

gele *F. a.* hayvan sürüsü.

gile *F. a.* 1 sıılanma, yanıp yakılarak acınma, 2 üzüm tanesi, 3 iki dağ arasından geçen yol.

gelebân *F. a.* çoban, sığırtaç.

gilemend *F. s.* sıılanıcı.

kelle *F. a.* 1 baş, kafa, 2 başın tepesi, 3 (yuvarlak biçimli nesneler için) tane; *bir kelle lahana, kelle peyniri.*

kellei bîrân *F. a.* kızartılarak pişirilmiş hayvan başı.

kelle şekerî *T. a.* dip kısmı yuvarlak, üst yanı sivrice top şeker.

küle *F. a.* ucu sivri erkek başlığı.

küllî *A. s.* 1 bütün, eksiksiz, tam, en küçük bir parçası bile eksik olmayan, kapsayıcı, genel, 2 *man.* bütünü/geneli gösteren kavram. - *aklı küllî* *T. a.* 1 *fels.* İslâmleştirilmiş eski Yunan felsefesine göre, yaratıcı gücün, yani tanrının aktif görünüşü, ilk akıl; bundan sırasıyla dokuz akıl çıkmıştır. 2 *tas.* Hz. Cebrâil, 3 *tas.* Hz. Muhammed'e ait gerçeklik.

küllîyyen *A. z.* büsbütün, bütünüyle, tamamen.

küllîyyât *A. ç. a.* 1 bütünlükler, bütünlüğü olan şeyler; *bk.* **küllîyyet**; *k. i. umûr* "yapılacak işlerin bütünü, bütün işler", 2 bir yazarın/şairin bütün yazdıklarını içine alan kitap, mecmua.

küllîyyet *A. a.* bütünlük.

külüçe *F. a.* (*T. k. dili:* *کولچه*, *kölçe*) 1 teker biçiminde nesne, top, kurs; *k. i. âftâb* "güneş tekeri", *k. i. kamer* "ay tekeri", 2 maden kalıbı, döküldüğü kalıbın biçimini almış maden. - **külüçî** *F. a.* gümüş külçe, yani: ay.

kilid *F. a.* 1 anahtar, 2 anahtarla açılan dilli düzenek. - **kilidi imân** *F. a.* şahadet sözü, yani: *Eşhedü en lâ ilâhe illa'llâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve rasûlühü.* - **kilidi behîşt** *F. a.* cennetin anahtarı, *önceki* *bk.*

kelisâ *F. a.* (*T. k. dili:* *کلیسه*, *kelise*, *kilise*) Hristiyan tapınağı.

kelil *A. s.* keskin olmayan, küt, kör (kesici alet ağzı), gözleri az gören (kimse).

kelim *A. s.* konuşulan kimse, dinleyici, muhatap. - **Kelimu'llâh** *Hz. Musa.*

kilim *F. a.* 1 yünden dokunmuş kâlin ve kaba sof; *k. pûş* "kilimden yapılmış hırka giyen (kimse)", 2 yaygı, yer örtüsü, döşeme.

kilimşûy *F. a.* aba/keçe yıkayıcı kimse.

kem *A. a.* nicelik; *و کم* *kefîl ü kem* "nitelik ve nicelik".

kem *F. s.* tam olmayan, eksik, az; (*değerce*) düşük, aşağı (nesne); *zıddı:* *بیش* *biş ü kem* "artık ve eksik".

güm *F. s.* yitlik, kayıp (nesne).

kemâ *A. takı* gibi, üzre.

kümât *A. ç. a.* yürekli erler, korkusuz savaşçılar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

gümâşte *F. s.* (bir göreve getirilen) güvenilir kimse, vekil, vezir.

kemâ fi'levvel *A. z.* önceki/önceden olduğu gibi.

kemâ fi'ssâbık *A. z.* geçmişteki gibi.

kemâkân *A. z.* olduğu gibi.

kemâl *A. a.* 1 (bir nesne) tam, eksiksiz ve kusursuz olma, olgunluk, 2 (insan için) kusur sayılan huy ve davranışlardan uzak bulunma, yüksek insan değerleriyle vasıflanmış olma, erginlik, 3 bilgi, kültür, erdem.

kemâlât *A. ç. a.* yüksek insan nitelikleri, erdemler; *bk.* **kemâl**.

kimâm *A. a.* 1 köpek gibi ısıracı hayvanların ağızına geçirilen nesne, ağızlık, 2 (çoklu) ağaç çiçeklerinin kapçıkları; *bk.* **kim(m)**.

gümân, kemâne *F. a.* 1 sanma, sanı, işkil, zan, 2 kuşku, şüphe; *bi-rayb ü gümân* "kuşkusuz ve işkilsiz".

kemân *A. a.* 1 yay; *k. ebrû* "keman kaşlı (kimse/güzel)", 2 bilinen yaylı çalgı.

kemânçe *F. a.* (*T. k. dili:* *کمانچه*, *kemançe*) dize dayanarak çalınan, kemana benzer, üç telli yaylı çalgı.

kemânkeş *F. a.* okçu, ok atmakta usta kimse/asker.

gümâne *F. a.* sanı, zan.

kemânî *F. a.* keman çalan, keman sanatçısı.

kemâ hüve/hiye *A. z.* onun gibi, olduğu gibi.

kemâin *A. ç. a.* pusular; *bk.* **kemîn**.

kemâ yenbağî *A. z.* lâyık olduğu gibi.

kembidâa *F. s.* sermayesi az/yeteneksiz (kimse).

kembehâ *F. s.* değeri az, değersiz (nesne).

kempâye *F. s.* derecesi düşük (kimse).

kemter *F. s.* 1 çok/pek eksik, çok/pek az (nesne), 2 değersiz, hor, hakir, düşük (kimse).

kemterin *F. s.* daha/en değersiz, en aşağı (kimse/nesne/iş vb.).

kemhâ *F. a.* bir tür ipek kumaş, havsız kadife.

kemer *F. a.* 1 kuşak, 2 üstü çoklukla yarım çember biçiminde, üzerindeki ağırlığı iki yana aktaran duvar içindeki boşluk.

güm-râh *F. s.* yolunu kaybetmiş, yani: azgın, doğru yoldan çıkıp kötü yola sapmış (kimse).

kemberbeste *F. a.* kuşağını sarmış, yani: (işe) kuşanmış, (hizmete) hazırlanmış (kimse).

kemberbend *F. a.* kemerini bağlamış, (-e) hazır (kimse).

güm-reh *F. s.* *bk.* **gümrah**.

kem-sâl *F. s.* yaşı az, genç (kimse).

kem-akl *F. s.* akli kıt (kimse).

kemayâr *F. s.* uyarı düşük (altın).

kemkadr *F. s.* sıradan, itibarsız (kimse).

kem-kimet *F. s.* değeri az/düşük (nesne).

gümkerde *F. s.* kaybolmuş, adı sanı belirsiz olmuş (kimse).

gümkerde pey *F. s.* izi kaybolmuş, eseri kalmamış (kimse).

kemgû *F. s.* az konuşan, az söz söyleyen (kimse).

kümmel *A. ç. a.* olgun ve ergin kim-seler; *bk.* **kâmil**.

kemmâye *F. s.* soysuz, soyu sopu belirsiz, alçak (kimse).

güm-nâm *F. s.* adı kaybolmuş, yani: unutulmuş (kimse).

kemnâm *F. s.* ünsüz, namsız (kimse).

kemend A. a. 1 ucu halkalı/ilmek-
li uzun ip, 2 hayvanı/düşman askerini
yakalamak için kullanılan ucu halkalı
ip, 3 ucu halkalı yağlı idam ipi.
kemmûn A. a. (T. k. dili: كميون
kimyon) ıtırılı bir yıllık bir bitki ve bu
bitkinin tohumundan elde edilen güzel
kokulu bahar.
kümûn A. a. gizlenme.
kemi F. s. 1 az, 2 küçük, 3 kıt.
kümmî A. a. yumurta biçiminde,
söbû şekil.
kemyâb F. s. az bulunur (nesne).
kemiyyet, kemiyet T. a. nicelik,
miktarca değer.
kümeyt A. a. 1 kırmızı/siyah şa-
rap, 2 donu bozca kızıl, kuyruğu ile ye-
lesi siyah at.
kemin F. s. pusu kurmuş, pusuya
girip gizlenmiş (kimse). a. pusu.
kemin, kemine F. s. değersiz,
hor, hakir, düşük, aşağı.
kemingâh, kemingeh F. a.
pusu yeri.
kimyevî A. s. kimya bilimiyle ilgili
(konu/madde).
ken F. s. (Farsça kurallı birleşik sı-
fatlarda) koparan, dağıtıp parçalayan,
söken, delen: *kûhken* "dağı parçalayan/
delen".
kûn A. "ol" anlamında emir kipinde
bir fiildir. [*kâfi kûn* "كُنْ" gibi
çok az sayıda örnek dışında tek başına
kullanılmaz, "Ol!" der ve olur" anla-
mındaki *kûn feyekûn* sözünde geçer.
Bu söz Yüce Yaratıcı'nın öldürme sıfa-
tının yansımaları anlatır.]
kûn F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfat-
larda) yapıcı, edici: *dermiyânkûn* "or-
taya getirici".
kenâr F. a. 1 kıyı: *k.i deryâ* "deniz kı-
yısı", 2 uç, son, sınır, bitiş yeri: *k.i bâğ*
"bağın ucu/sınırı", 3 yazılı sayfanın boş

yerleri: *derkenâr* "resmi yazının kenarı-
na düşülen not", 4 (-i) kucaklama.-**et-**
mek kucaklamak. s. kıyıda olan/bulu-
nan, ücra: *kenar yer*.
kenârgîr F. a. (fıçı vb. nesnelerde)
parçaları tutan çember.
kenâre F. a. 1 kıyı, 2 uç, sınır, 3 ku-
cak, 4 kasap çengeli.
kennâs A. a. 1 süpürücü, süpürgeci,
2 kilise hizmetçisi.
künâse A. a. süprüntü.
künâm F. a. 1 (insan için) ev, çadır
vb. oturma yeri, 2 (kuşlar için) yuva, 3
(yabani hayvanlar için) orman, in.
künân F. z. ... ederek, ... yaparak:
rakskünân "oyunarak", *seyrkünân*
"giderek/gezerek". Türkçe'nin *erek*
zarfîil ekine denktir, örneklerdeki gibi
birleşik yapılarda görülür.
kenâne A. a. okluk, terkeş.
günâh F. a. Yüce Tanrı'nın buyruk-
larına aykırı olan iş ve eylem, suç.
günâhkâr F. s. günah işleyen
(kimse).
günâhpişe F. s. günah işleme-
yi huy edinen, sürekli günah işleyen
(kimse).
kenâis A. ç. a. kiliseler; bk. **kenise**.
kinâye, kinâyet A. a. 1 sözü
kapalı ve başka şey anlaşılacak yolda
söyleme/bir şey söyleyip başka bir şeye
gönderme yapma, 2 ed. hem hakikat
hem mecaz anlamda anlaşılabilir
yolda söz söyleme, 3 aykırı anlamını
kast ederek söz söyleme, andırarak sı-
tem etme, 4 bu yolda söylenen söz,
tariz.
günbed F. a. kubbe, yarım küre biç-
minde olan bina örtüsü, dam: *g.i hadrâ*
"yeşil kubbe, yani: gök, sema".
genc F. a. 1 hazine, 2 gömü, define.
genci şâygân F. a. eski

İran hükümdarlarından Perviz'in ünlü
hazinelerinden ikincisinin adı.
künc F. a. köşe, bucak: *k.i mihnet*
"gam köşesi".
küncâyîş F. a. (-e) sığma, (-e) sı-
ğışma.
küncâyîşpezîr F. s. sığan, sı-
ğacak kadar olan (nesne/durum).
gencdâr F. a. hazine bekçisi, haz-
nedar.
güncîşk F. a. kırlangıç kuşu.
gencûr F. a. hazine bekçisi, hazne-
dar.
küncide F. s. (-e) sığmış.
gencine F. a. hazine.
kend F. a. nebat şekeri.
künd F. s. (T. k. dili: *küt, h.*
dili: *kund*) kör, kesmez (kesici alet
ağız).
künd-güş F. s. kulağı iyi işitme-
yen, sağır (kimse).
gendüm F. a. buğday.
gendümgün F. s. buğday renkli
(ten).
gendümnümâ F. s. insanın yüzü-
ne gülüp aldatan (kimse).
kende F. s. hendek.
gende F. s. kokmuş (nesne).
gendide F. s. yuk. m. bk.
kenz A. a. gömü, define: *k.i irfân* "er-
dem definesi", *kenzü'l berekât* "bere-
ketler definesi".
künişt F. a. Mecusi tapınağı, kili-
se.
Ken'an A. a. Filistin, Hz. Yakup'un
yaşadığı topraklar: *mâhi Ken'an* "Yu-
suf Peygamber".
kenef A. a. 1 kıyı, köşe, kenar, 2 sı-
ğınak, korunmak için sığınılan yer, 3
(bahçeli evlerde bahçenin uzak köşesi-
ne yapılmış) ayak yolu.
kenger F. a. yaban enginarı.
kenger-i Rûmî F. a. enginar.

küngüre F. a. 1 kale duvarları üze-
rindeki balkon, 2 kubbe şeklindeki her
şeyin üstü, tepesi: *k.i âsmân* "gök kub-
benin tepesi".
künende F. s. yapan, eden, kılan.
Farsça kurallı birleşik sıfatlarda Türk-
çe'nin fail adı yapan -en eki işleyişinde-
dir: *âğâzkünende* "başlayan".
kenûd A. s. iyilik nedir bilmez, gör-
düğü iyiliğe karşılık vermez (kimse),
cimri, nekes (kimse), verimsiz (top-
rak), çorak (yer).
künûz A. ç. a. hazineler; bk. **kenz**.
güneh F. a. bk. **günâh**.
kene F. a. bilinen kan emici böcek.
künh A. a. 1 öz, gerçeklik, cevher,
asıl, 2 dip, son, son uç.
günch-pişe F. s. işi gücü günah
işlemek olan (kimse).
günehkâr F. s. bk. **günâh-
kâr**.
keniz, kenizek F. a. dişi köle,
cariye.
kenise A. a. Hristiyan tapınağı, kilise.
kenin A. s. örtülü, gizli (nesne/konu/
madde).
künye A. a. 1 bir kimseyi babası ve
annesiyile özgüleştiren ad, lakap: *İbn*
Kemâl, Ümmü Külsûm gibi. 2 bir kimse
ile ilgili; adı, aile adı, doğum yeri ve yılı,
iş gibi bilgileri gösteren kayıt.
gû F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfat-
larda) söyleyen, söyleyici: *sühângû* "söz
söyleyen".
kû F. a. ulu ve işlek yol.
güvâ F. a. tanık, şahit; bk. **güvâh**.
kevâbis A. ç. a. artık yıllar; bk.
kebise.
güvâr F. s. (Farsça kurallı birleşik sı-
fatlarda) yutulması ve sindirimi kolay:
hoşgüvâr, şîringüvâr "tadı hoş (nesne)".
a. tat, lezzet.

کوارا *güvârâ*, کواران *güvârân* *F. s. yuk. m. bk.*

کوارش *güvâriş* *F. a.* mideyi güçlendir-mek, sindirimi kolaylaştırmak için yenilen/içilen şeyler.

کوارنده *güvârende* *F. s.* sindirimi kolay olan (yiyecek/içecek).

کواعب *kevâib* *A. ç. a.* tomurcuk memeli kızlar; *bk.* کاعب *kâib*.

کوکب *kevâkib* *A. ç. a.* yıldızlar; *bk.* کوکب *kevkab*.

کواه *güvâh* *F. a.* tanık, şahit.

کواهل *kevâhil* *A. ç. a.* uyuşuk/durgun kimseler; *bk.* کاهل *kâhil*.

کوب *kûb* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) vuran, atan: *pây-kûb* "ayağıyla vuran, tepen" *lekedkûb* "tekme atan/sallayan".

کواهی *güvâhi* *F. a.* tanıklık.

کوبان *kûbân* *F. s.* vuran/vurucu (kimse). z. vurarak: پای کوبان *pây-kûbân* "ayak vurarak".

کوپال *kûpâl* *F. a.* gürze benzer demir topuz.

کوتاه *kûtâh* *F. s.* 1 kısa, boyu az, boysuz, 2 eksik, yetersiz.

کوتاه آستین *kûtâh-âstin* *F. s. mec.* kendini doğru yoldaymış gibi gösteren sapkın, sahte yüzlü günahkâr.

کوتاه اندیش *kûtâh-endiş* *F. s.* düşüncesi zayıf, iyi düşünemeyen (kimse).

کوتاه بین *kûtâhbin* *F. s.* 1 kısa görüşlü (kimse), 2 aymaz, dalgın, gafil (kimse).

کوتاه نظر *kûtâhnazar* *F. s. yuk. m. bk.*

کوتوال *kûtval* *F. a.* belediye başkanı.

کوتیر *Kevser* *A. a.* Yüce Tanrı'nın Hz. Peygamber'e bağıışı olan, suyu tatlı ve soğuk cennet ırmağı/havuzu: *şerâbi Kevser* "Kevser şerbeti".

کوچه *kûçe* *F. a.* sokak, çarşı, pazar yeri.

کوچه کردن *kûçe-gerden* *F. s.* sokak sokak dolaşan, sürtük (kimse).

کودر *kûder* *F. a.* (T. k. dili: *güderi*) astarlık ince deri.

کودک *kûdek* *F. a.* çocuk.

کودک منش *kûdekmeniş* *F. s.* çocuk huylu (kimse).

کودن *gevdn* *F. s.* ahmak, bön, akli kıt (kimse).

کور *kevr* *A. a.* çokluk, bolluk; بعد الحول *ba'de'l-havl ve'l-kevr* "zenginlikten sonra yoksulluk".

¹کور *gûr* *F. a.* kabir çukuru, mezar.

²کور *gûr* *F. a.* yaban eşiği.

³کور *kûr* *F. s.* (T. k. dili: *kör*) gözü görme-yen, âmâ (kimse).

کور آب *kûr-âb* *F. a.* serap.

کورابه *gûrâbe* *F. a.* türbe üzerindeki kubbe, kubbeli türbe.

کورانه *kûrâne* *F. s.* ve z. körcesine.

کور دل *kûrdil* *F. s.* gönlü kör, yani: cahil.

کورستان *gûristân* *F. a.* mezarlık, sinle.

کورکن *gûrken* *F. a.* mezar kazıcı, mezarçı.

کوره *kûre* *F. a.* demirci ocağı, maden ocağı.

کوز *kûz* *F. a.* bardak, tas, çanak.

¹کوزه *gûze, goze* *F. a.* (T. k. dili: *koza*) içinde tohum/böcek bulunan kapçık.

²کوزه *kûze* *F. a.* topraktan yapılma su kabı, testi.

کوزه کر *kûzeger* *F. a.* testi, çömlek vb. toprak kaplar yapan usta, çömlekçi.

کوس *kûs* *F. a.* (T. k. dili: *kös*) büyük davul, yerde/devenin iki yanına yerleştirilmiş olarak deve üzerinde çalınırdı.

کوساله *gûsâle* *F. a.* dana, buzağı.

کوسفند *gûsfend* *F. a.* koyun.

کوسنج *kevsenc, kûsenc* *F. a.* köse.

کوسه *kûse* *F. a.* (T. k. dili: *köse*) pek az/seyrek sakalı olan/hiç sakalı olmayan adam.

کوش *gûş* *F. a.* kulak.-*etmek* 1) kulak vermek, söyleneni dinlemek, 2) önem vermek, dikkate almak. *gûş-huş*

hûş *F. a.* akıl kulağı, yani: dikkat.

کوش *gûşt* *F. a.* et.

کوشتن *gûştin* *F. s.* etli, semiz, besili (hayvan), et yemekleri.

کوشدار *gûşdâr* *F. s.* kulak tutan, sözü dikkatle dinleyen (kimse).

کوشزد *gûş-zed* *F. s.* duyulan, kulağa çalınan (haber vb.).

کوشش *gûşîş* *F. a.* çalışma, çaba.

کوشک *kûşk* *F. a.* (T. k. dili: *köşk*) bahçe-li büyük ev, kasır, villa; çevresi yüksek duvarla çevrili büyük taş yapı, şato.

کوشکدار *gûş-gûzâr* *F. s.* duyulan, kulağa gelen (haber vb.).

کوشمال *gûşmâl* *F. a.* kulak burma, (-in) kulağını çekme, (-i) uyarma, (-i) hafifce cezalandırma.-*vermek* (-i) uyar-mak, (-i) hafifce cezalandırmak.

کوشوار *gûşvâr* *F. a.* küpe.

کوشه *gûşe* *F. a.* (T. k. dili: *köşe*) uç, bu-cak.-*gûşei dehen* *F. a.* ağzın yanakla birleşen iki ucu.-*جشم*

gûşei çeşm *F. a.* göz ucu.

کوشه گیر *gûşe-gir* *F. s.* yalnız yaşayan, köşeye/köşesine çekilmiş (kimse).

کوشه نشین *gûşe-nişin* *F. s. yuk. m. bk.*

کوفته *kûfte* *F. s.* (T. k. dili: *köfte*) dövül-müş/kıyılmış (et). *a.* kıyılmış etle yapı-lan bir yemek.

کوفی *kûfi* *A. s.* (büyük harfle) Kûfe şeh-ri ile ilgili, Kûfe şehrine ilişkin (her şey).

کوکب *kevkab* *A. a.* yıldız: *k.i dürril derri* "parlak yıldız".-*الحدید* *kevkabü'lhadid* *A. a.* demir parıltısı.

کوکبه *kevkabe* *A. a.* 1 yıldız, 2 (eskiden) hükümdarların, beylerin yanbaşıda sancak gibi taşınan, ucunda parlak bir metal top bulunan egemenlik ve bü-yüklük sembolü sırık, 3 atlı insan top-luluğu, süvari alayı, 4 göz kamaştırıcı büyüklük, görkem, tantana: *k.i ikbâl "mutluluk görkemi"*.

کوکبرد *gûkird* *F. a.* (T. k. dili: *kükört* *kü-kürt*) bilinen element, sülfür. Rengi sarıdır, ancak kırmızı renklisi de var-dır ve daha değerlidir, buna "filozof taşı" da denir.

کوکنار *kûknâr* *F. a.* (T. k. dili: *köknar*) 1 iğne yaprakları kısa ve yassı, reçineli bir çam türü, 2 haşhaş kozalağı.

کومه *kûme* *F. a.* (T. k. dili: *küme*) 1 top-rak yığını, 2 yığın biçimli nesne.

¹گون *gûn* *F. a.* 1 renk. Tek başına kulla-nılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *gûlgûn* "gül renkli", *gendûm-gûn* "buğday renkli", 2 tür, türlü: *di-ger-gûn* 1) başka türlü, 2) kötü, bozuk. *gûnâgûn* 1) türlü türlü, 2) renk renk, alaca.

²گون *kevn* *A. a.* 1 varoluş, oluş, varlık, 2 varların tümü, âlem, evren: *kevn ü mekân* varlıklar ve varlıkların yeri.

³گون *kûn* *F. a.* kış, oturak yeri.

گونا *gûnâ* *F. a.* türlü: *bir gûnâ* "bir türlü", *bu gûnâ* "bu türlü".

گونه *gûne* *F. a. yuk. m. bk.*

کونین *kevineyn* *A. ç. a.* iki âlem, yani yo-ğun ve yalın âlemler.

کوه *kûh* *F. a.* 1 dağ: *kûh ü deşt* "dağ ve ova", 2 kalça.-*کوه* *kûh-i kem* *F. a.* eğri, sakat kalça.

کوهر *gevher* *F. a.* 1 asıl, öz, maya, cevher, 2 soy, kök, nesep: *pâkgevher* "soydan, soylu (kimse)", 3 *fels.* kendiliğinden var olan, olması için başka şeye ihtiyacı bulunmayan varlık; *عرض* *araz.* 4 elmas, yakut, zümrüt, firuze vb. de-ğerli taş, mücevher: *g.pâş* "mücevher saçıcı", 5 inci. *g.bâr* "inci yağdırıcı".

کوهر بار *gevher-bâr* *F. s.* inci yağdırıcı/yağdırıcı (kimse/bulut vb.).

کوهر پاش *gevher-pâş* *F. s.* inci saçan/saçı-cı (kimse/bulut vb.).

کوهر تاب *gevhertâb* *F. a.* ince tülbent üze-rine altın tel işlemeli baş örtüsü.

کوهر ریز *gevherriz* *F. s.* mücevher döken, yani: güzel söz söyleyen (kimse).

کوهر شناس *gevhershinâs* *F. a.* değerli taşlar/değerli taşlardan yapılmış şeyler satan kuyumcu.

کوهر فروش *gevherfûrûş* *F. a. yuk. m. bk.*

کوهر نثار *gevher-nisâr F. bk.* کوهر پاش *gevher-pâş.*

کوهری *gevheri F. a. yuk. m. bk.*

کوهرین *gevherin F. s.* üzerinde değerli taşlar bulunan, mücevherli, murassa' (hançer, kemer vb.): *târihi gevherin* "ebcedle düşülmüş tarihlerde mısraın/beytin yalnızca noktalı harflerinin rakam değerlerinin toplanmasıyla bulunan tarih".

کوهرسار *kühsâr F. a.* dağlık (yer).

کوهرستان *kühistân F. a.* dağlık yer, bakan.

کوهرکن *kühken F. s.* dağ delen/kesen (kimse).

کوهرنم *kühnümün F. s.* dağ gibi, yani: heybetli (kimse).

گوی *güy F. a.* bir tür atlı polo olan oyunda kullanılan top.

گوی *güy F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) söyleyen; *bk. گو.*

گوی *küy F. a. (T. k. dili: köy)* 1 mahalle, sokak, 2 en küçük yerleşim birimi, kırık yerlerdeki küçük toplu yaşam alanları.

گویا *güyâ F. s.* söyleyen, konuşan: *tûtiyi güyâ* "konuşan papağan". z. 1 (benzerlik bildirir:) sanki, sanırsın ki, sözde: *Güyâ naşihat ediyor.* 2 (aktarılan bir işin/sözün doğrulanmadığını bildirir:) dediğine göre: *Güyâ kendi yazmış.* *گویاکی* *güyâ ki* biçimi de vardır.

گوینده *güyende F. s.* söyleyen (kimse): *güyendei evsâf* "(-in) vasıflarını söyleyen".

گاه *geh F. a. bk. gâh.*

که *keh F. a.* saman.

که *ki F. zam. ve bağl.* Türkçe *kim* zamirinin eşidir. Farsça'da hem soru zamiri hem bağlam olarak kullanılmakla birlikte, Türkçe'ye yalnızca bağlam işleviyle geçmiş, dilimizin söz dizimi kurallarına aykırı yapıdaki bir cümle tipinde bu işleviyle çok geniş bir kullanım alanı bulmuştur: *Ervâh ki tuhfe-i Hudâdır / Hâki rehi şâhi enbiyadır.* "Hudâ'nın

armağanı olan ruhlar, peygamberler şahının yolunun toprağıdır." (Şeyh Gâlib) Kimi cümlelerde "çünkü" bağlamı yerindedir: *Aldanma ki şâir sözü elbette yalandır* "Aldanma, çünkü şâir sözü elbette yalandır." (Fuzûlî) Bir tür birleşik cümlede ise işleviçe Türkçe'nin -*diği için/-diğinden* takısına eşitir. Ayrıca başka bağlamlarla birleşmiş, birleşik yapılar oluşturmuştur: *mademki, san-ki, güyâ ki, kaçan ki, ne zaman ki* vb.

که *kih F. s.* küçük.

کهان *gehân F. a.* zaman, vakit. Tek başına kullanılmaz, çoklukla -*nâ olum* suzluk eki ile birlikte görülür: *nâgehân* "ansızın, birdenbire".

کهان *kihân F. a.* küçükler, küçük şeyler. Tek başına kullanılmaz, "büyükler" anlamındaki *mihân* ile birlikte zıt anlamlı bağlam öbeğinde görülür: *kihân ü mihân.*

کهان *kühhân A. ç. a.* bilinmezlikler dünyasından haber verenler; *bk. کاهن kâhin.*

کهانet *kehânet A. a.* bilinmezlikler âleminde haber verme, falcılık, bakıcılık. *کهانet kihânet A. a. (T. k. dili: kehânet)* falcılık, bakıcılık, kâhinlik.

کهتر *kihter F. s.* çok/pek küçük (kimse/nesne): *birâderi kihter* "yaşça pek küçük erkek kardeş".

کهترین *kihterin F. s.* daha/en küçük (kimse/nesne).

کههر *güher F. a.* değerli taş, 2 inci; *bk. کوهر gevher.*

کهربار *kehrubâ F. s. (T. k. dili: kehribar)* saman kapan, yani: bir yünlû beze biraz sürtüldüğünde samanı/kâğıt parçasını çeken, yarı şeffaf fosilleşmiş reçine.

کهربار *güherbâr F. s.* mücevher yağdırıcı (kimse).

کهرباره *güherpâre F. a.* mücevher parçası. *کهرباش güherpâş* mücevher saçıcı (kimse).

کهرباز *güherriz F. s.* mücevher yağdırıcı (kimse).

کهرباز *güher-fürûş F. a.* değerli taşlar satan kimse, mücevherci.

کهرباز *güherfeşân F. s.* mücevher serpici (kimse).

کهرباز *kühsâr, کهستان kühistân F. a.* dağlık, dağlık yer.

کهرباز *kühistân F. a. bk. کوهرستان kühistân.*

کهف *kehf A. a.* 1 mağara, oyuk, in, 2 sığınak: *k.î emân* "güven sığınağı, güvenli sığınak".

کهف *kehfü'lümem F. a.* bütün insan toplulukları için sığınak olan (hükümdar). *کهف القوم kehfü'l-kavm F. a.* bir topluluk için sığınak olan (kimse).

کهل *kehl A. s.* yaşlı, saçına sakalına kır düşmüş (kimse).

کهلات *kehlât, kehelât A. ç. a.* yaşlı kadınlar; *bk. کهله kehle.*

کهلان *kühân A. ç. a.* yaşlı başlı erkekler; *bk. کهل kehl.*

کهله *kehle A. a.* yaşlı kadın.

کهن *kühen F. s.* eski.

کهنسال *kühensâl F. s.* kocamış, yaşlı (kimse).

کهن *kühen-pîr F. s.* çok yaşlı, iyice kocamış (kimse).

کهنه *kehene A. ç. a.* bilinmezlik âleminde haber verenler; *bk. کاهن kâhin.*

کهنه *köhne F. s.* eski.

کهنه *köhnebehâr F. a.* sonbahar.

کهواره *kehvâre F. a.* beşik. *کهواره fenâ F. a.* yok oluş beşiği, yani: dünya.

کهو *kühûf A. ç. a.* mağaralar, inler; *bk. کهف kehf.*

کهول *kühûl A. ç. a.* saçına sakalına ak düşmüş kimseler; *bk. کهل kehl.*

کهولت *kühûlet A. a.* yaşlanma, saç sakala ak düşüp gücü azalmaya başlama.

کهین *kihîn F. s.* küçük (nesne).

کهی *key F. z.* ne zaman. *tâ ve tâ be* ile bir-

likte kullanılmıştır: *tâ key, tâ bekey* "ne zamana kadar".

کهی *key F. a.* büyük hükümdar. Eski İran hükümdar sülâlelerinin ikincisinden gelenlerin taşıdığı unvandır: *Keykâvus, Keykubâd* gibi.

کهی *key(y), key A. a.* dağlama, kızgın demirle bedeninin bir yerini/bir yarayı yakma.

گیاه *giyâ F. a. ot, krş. گیاه giyâh.*

کیاست *kiyâset A. a.* akıl, anlayış, kavrayış, uyanıklık gibi niteliklerle donanmış olma.

کیال *keyyâl A. s.* kileyle ölçen (kimse).

کیانیان *Keyâniyân F. a.* eski Fars hükümdar sülâlelerinden ikincisinden gelen hükümdarlar.

گیاهی *giyâh F. a. ot, bitk. گیاه giyâhi şütür F. a.* deve diken. *گیاه giyâhi nemnâk F. a.* semizotu.

گیتی *giti F. a.* dünya, cihan.

گیتیاری *gitiârây F. a.* iri yapraklı, güzel kokulu bir tür gülün adı.

گیتیبان *gitibân F. a.* hükümdar.

گیتینeverd *gitineverd F. a.* dünyayı gezip dolaşan kimse, gezgin.

گیتیتان *gitisitân F. s.* cihanı ele geçirici, büyük fetihçi (hükümdar).

گیتیفروز *gitifürûz F. s.* dünyayı aydınlattıcı (güneş).

گیتینومâ *gitinümâ F. s.* cihanı gösteren (ayna).

کیخ *kih F. a.* çapak.

کید *keyd A. a.* hile, tuzak, kandırmaca.

کیر *kir F. a.* (insan ve hayvanda) erkeklik aleti.

گیر *gîr F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) tutan, alan, ele geçiren: *cihângîr* "cihanı ele geçiren, büyük fetihçi (hükümdar)". *âlemgîr* "evreni ele geçirici (hükümdar)". *pişgîr* (T. k. dili: *peşkir*) "yağlık, sofr peçetesi". *گیر ü dâr F. a.* alma/çalma ve tutma, yani: savaş, cenk.

- گیراگیر** girâgir F. z. tutan tutana.
کیس keys A. a. kıvrak akıllı, anlayış ve kavrayışta çabukluk; *zıddı: حمق humk.*
کیس keyyis A. s. akli kıvrak, çabuk/birden anlayan ve kavrayan (kimse).
کیس kis A. a. 1 para kesesi, 2 (kadında) döl yatağı.
گیس gisû F. a. omuz üstüne sarkan uzun saç.
گیسودار gisûdâr F. s. uzun saçlı (kimse/kadın).
گیسوبند gisûbend F. a. 1 saç bağı, bant, 2 toka, 3 taç.
کسه kise F. a. (T. k. dili: *کسه* *kese*) içine para konulan kap.
کسب kisebûr F. a. yan kesici.
کسپرذ kisperdâz F. s. kese boşaltan, yani: çok cömert (kimse).
کسدار kisedâr F. a. 1 kese tutucu, yani: bir büyük devlet adamının parasını yanında bulundurup, gerektiği zaman kullanan kimse, vekilharç, 2 Sadrazamlık'ta/Bâbîâlîde kalem (büro) amirlerinin, görevi evrak kesesini korumak olan yamağı/yardımcısı.
کیش kîş F. a. inanç, din, yol, mezhep: *bî-kîş* "dinsiz, mezhepsiz (kimse)". Yalnız kullanılmaz, daha çok Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *gebrkîş* "Me-cusi, Maniheizt".
کیف keyf A. a. (T. k. dili: *keyif*) 1 sağ-lık.-*keyfi* bozulmak sağlığı bozulmak, hastalanmak. 2 hoşluk, neşe, sevinç, haz.-*keyfi* kaçmak canı sıkılmak, ne-şesi dağılmak. 3 içkiden doğan neşe, sarhoşluğun verdiği hoşluk. s. azca sarhoş (kimse).-*keyf* olmak azca sarhoş olmak, neşesini bulmak.-*keyif* vermek azca/hafif sarhoş etmek, neşelendirmek.
کیف keyfe A. z. nasıl, nice: *k. me'ttefak* "nasıl uygun düşerse", *k. mâyeşâ* "nasıl isterse, istediği gibi".
کیفر keyfer F. a. (iyilik ve kötülük için) karşılık, mükâfat, ceza.

- کیفیت** keyfiyyet A. a. 1 nitelik, nasıllık, durumca özellik, hâl, 2 iş, konu, mad-de.
کیل keyl A. a. 1 (tahıl ürünleri için) ölçü, ölçek, 2 ölçme.
کیلوس keylûs F. a. (Grekçe'den) tıp bağırsaklarda bulunan beyaz bir sıvı, kilos.
کیل kile A. a. tahıl ölçüğü. Ağırlığı yörele-re göre değişir.
کیموس keymûs A. a. (Grekçe'den) tıp sal-gı, kilos; *bk. کیلوس keylûs.*
کیما kimyâ' A. a. 1 (eski-den) bakırı altın yapmanın yollarını arayan bir bilim dalı. Buna *kimyâyî kâzib*, yani "yalancı kimya" da denir. 2 olağanüstü etkili bir madde, iksir, 3 maddelerin yapılarını, yapıyı oluşturan birimleri, bu birimlerin birleşimlerini, birbirine etkilerini, dönüşümlerini, bunların üretim yollarını inceleyen bilim.
کیماگیر kimyâger F. a. kimya ile ilgili konularda bilgili ve uzman kimse, yalancı kimya ile uğraşan kimse.
گین gin F. *takı* adlardan vasıf bildiren kelimeler, yani sıfatlar yapar, Türkçe'nin -li ekine karşılıktır: *gamgîn* "gamlı, üzüntülü (kimse)", *şermgîn* "arlı, yani: ar duygusu olan, utanan (kimse)".
کین kin F. a. içte saklanan düşmanlık, gizli öç alma duygusu; *aş. m. bk.*
کینه kine F. a. gizli düşmanlık, içte saklı öç alma duygusu; *bk. کین kin.*
کینه خواه kinehâh F. s. düşmanlık isteyen/arayıcı (kimse).
کینه گاه kinegâh/kinegeh savaş alanı.
کینون keynûnet A. a. var olma, (-in) varlığı sürme, mevcudiyet.
کیوان Keyvân F. a. Zühâl gezegeninin adı.
کتول küûl A. a. kim. kokulu, yancı, uçucu, renksiz bir sıvı, ispiroto. alkol. ["Alkol" kelimesi Fransızca'ya Arapça *el-küûl*'dan geçmiştir.]
گیه giyeh F. a. ot, *krş. گیاه گیâh.*

ل

- لام** lam Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi altıncı harfi. Ebced hesabında rakam değeri 30'dur.
لی li A. *takı* Türkçe'nin için, sebebinden, yüzünden, den ötürü, den dolayı vb. takılarına karşılıktır, kimi Arapça sözlerde geçer: *لیه‌ی* *liebeyn* "ana ve baba tarafından", *لیه‌ی* *liebin* baba tarafından, baba bir (kardeş)", *لیه‌ی* *liecli* "(-den) dolayı, maksadıyla", *لیه‌ی* *liüm* "ana tarafından, ana bir (kardeş)", *لیه‌ی* *li-hikmetin* "bir hikmete/sebebe dayalı olarak" *لیه‌ی* *lisebebin* "bir sebepten ötürü", *لیه‌ی* *likâilîhi* "söyleyenindir, söyleyene aittir" anlamında söz. *لیه‌ی* *limütercimihi* "çevirenin/çevirene ait". *لیه‌ی* *li'llâh* "Allah için, Allah aşkına, Allah rızası için", *لیه‌ی* *limuharririhi* "yazarının/yazarına ait", *لیه‌ی* *li-müellifihi* *yuk. m. bk., lihâzâ* "bunun için".
لا lâ A. *takı* Adlara ve fiillere gelir, olumsuzluk bildirir. Kimi Arapça sözlerde geçer.
لا ابا lâ-übâli A. s. 1 hiçbir şeye aldırma-yan, beni ilgilendirmeyen, bana ne, beni ırgalamaz diyerek olan biten karşısında kayıtsız kalan, tepkisiz davranan (kimse), 2 saygısız, teklifsiz, yol yordam bilmez, usul erkân tanımaz, arsız (kimse). z. teklifsizce, merasime gerek duymaksızın, yoluna yordamına uyma gereği duymaksızın.

- لا ابا لیه** lâübâliyâne F. z. 1 hiçbir şeye al-dırmaksızın, kayıtsızca, 2 teklifsizce.
لا ادري lâ edri A. söz. Bilmiyorum.
لا اقل lâakall A. z. en azından, en aşağısı.
لا ب li-ebn A. z. *bk. ل li.*
لا ب lâbe's A. söz zararı yok, olsun, bir şey olmaz.
لا بد lâbûd(d) A. s. çok gerekli, bırakıla-maz. z. ne olursa olsun, mutlaka, el-bette.
لا ت lât A. a. İslâm'dan önce Kâbe'de bu-lunan büyük putlardan birinin adı.
لا جریم lâcerem A. z. şüphesiz, çaresiz, el-bette
لا جریم lâ-cerem A. z. *bk. لا lâ.*
لا جورد lâciverd A. a. 1 koyu mavi renkte bir taş, 2 koyu mavi renk.
لا جوردی lâciverdi A. s. koyu mavi renkte olan (nesne).
لا حق lâhık A. s. 1 sonradan gelen, eklen-en (nesne), 2 yeni, yeni gelen, şimdi-ki; *zıddı: سابق sâbık.*
لا حقه lâhıka A. a. ek, ekleme, sonradan eklenen yazı vb.
لا حم lâhım A. s. et yiyen, etle beslenen, etobur (hayvan).
لا حن lâhın A. s. yanılsı okuyan (kimse).
لا حول lâhavle A. söz dayanılması güç bir durumla karşılaşıldığında/sabırın tü-kendiği noktaya gelindiğinde söylenen Kuvvet ve kudret ancak Allah'a yaraşır

anlamındaki *Lâhavle* ve *lâkuvvete illâ bi'llâhi'l aliyi'l azim* duası; Türkçe'de çekmek ve okumak fiilleriyle fiilleştirilmiştir.

لاخ *lâh* *F. takı* Türkçe'nin -lik ekine karışılıktır, adlardan yer adları yapar: *seng-lâh* "taşlık".

لاذن *lâden* *F. a.* taşlık yerlerde yetişen bir tür çamdan çıkan, zifte benzer, siyah ve kokulu zambak.

لازال *lâ-zâle* *A.* "Eksilmesin, eksik olmasın" anlamında dua sözü.

لازب *lâzib* *A. s.* sıkıca yapışan, yapışkan (çamur vb.).

لازق *lâzık* *A. s.* yapışkan, sıvışık (madde/nesne).

لازم *lâzim* *A. s.* 1 bir nesnenin ayrılmazı, bir şeyle birlikte bulunmazsa olmaz olan, gerek.-*olmak/gelmek* gerekmek. 2 *dilb.* geçişsiz (fiil).-*لازم غير مفارق* *F. s.* (-den) ayrılması mümkün olmayan, (-den) ayrılmaz, çok/pek gerekli.

لازم ملزم *lâzim melzûm* *A. a.* varlıkları birbirine bağımlı olan, biri olmazsa öbürü de olmayan/biri olunca öbürünün de olması/bulunması gereken iki şey.

لازمة *lâzime* *A. a.* gerekli olan, yerine getirilmesi kaçınılmaz olan nesne, gerekli, yük: *Li zimmet* "zimet yükü", *Li tebrîk* kutlama gerekliliği.

لازورد *lâzüverd* *F. s. bk.* *لاجورد* *lâciverd.*

لاسيما *lâsiyyemâ* *A. z.* hele, özellikle, bilhassa, hepsinden çok.

لاشك *lâşek(k)* *A. z.* şüphesiz, elbette

لاشه *lâşe* *F. a.* (*T. k. dili:* *لش* *leş*) hayvan ölüsü.

لاشي *lâşey* *A. s.* bir şey değil, pek değersiz ve önemsiz.

لاصق *lâsık* *A. s.* yapışık, bitişik (nesne).

لاطائل *lâtâil* *A. s.* boş, işe yaramaz, yararsız.

لاعلاج *lâilâc* *A. s.* çaresiz.

لاعلى التعيين *lâale'tta'yin* *A. z.* belirlemek-sizin, ayırmaksızın, her ne ve her kim olursa.

لاغ *lâğ* *A. a.* takılma, eğlenme, şaka, latife, mizah.

لاغر *lâgar* *F. s.* arık, çelimsiz; güçsüz.

لاغرى *lâğari* *F. a.* arıklık, zayıflık.

لاف *lâf* *F. a.* 1 söz, lakırdı, 2 konuşma.-*etmek* konuşmak. 3 konu, ad.-*lafını etmek* (-in) adını anmak, (-den) söz etmek, 4 yersiz, gereksiz ve yararsız, boş ve anlamsız söz: *lâf ü gûzâf* "boş sözler", 5 boş yere övünme, kendinde olmayan nitelikleri varmış gibi sayıp dökme, atıp tutma.-*urmak* atıp tutmak, kendini övmek/beğenmek.

لافرن *lâfzen* (*T. k. dili:* *لافزان* *lafazan*) 1 çok, konuşan, geveze, 2 atıp tutan, kendini öven.

لافيد *lâ-kayd* *A. s.* (-e) ilgi duymayan/gös-termeyen, ilgisiz ve ilişiksiz (kimse).

لال *leâl*, *لالى* *leâlî* *A. ç. a.* inciler; *bk.* *لولو* *lû'lû*.

لال *lâl* *F. s.* kırmızı, al.

لال *lâl* *F. s.* dilsiz.-*lâl olmak* susmak, konuşamaz duruma gelmek.

لالا *lâlâ* *F. a.* (*T. k. dilinde* *fler* kalın okunur) erkek çocuğun bakımı, gözetimi ve yetişmesi görevi verilmiş yaşlı kimse, erkek bakıcı.

لاله *lâle* *F. a.* (eskiden) esirlerin ve suçluların boyunlarına takılan demir halka.

لاله *lâle* *F. a.* bilinen soğanlı bahar çiçeği.-*لاله كوهى* *lâlei kûhi* *F. a.* dağ lâlesi.

لاله رخ *lâle-ruh* *F. s.* lâle yanaklı, yani: al yanaklı (güzel).

لاله رخسار *lâle-ruhsâr* *F. s.* yuk. *m. bk.*

لاله رنگ *lâle-reng* *F. s.* lâle renkli/lâle ren-ginde.

لاله زار *lâlezâr* *F. a.* lâle bahçesi, lâlelik.

لاله فام *lâle-fâm* *F. s.* lâle renginde, al, kırmızı.

لاله گون *lâle-gûn* *F. s.* yuk. *m. bk.*

لالى *leâlî* *A. ç. a.* inciler; *bk.* *لولو* *lû'lû*.

لام *lâm* *A. a.* *ل* harfinin adı.

لامت *leâmet* *A. a.* alçaklık, soysuzluk.

لامح *lâmih* *A. s.* ışık saçıcı, parıldayıcı (nesne).

لامحال *lâmahâle* *A. z.* ister istemez, çaresiz.

لامس *lâmis* *A. s.* (-e) elle dokunan, (-i) eliyle yoklayan (kimse).

لامسه *lâmise* *A. a.* (kuvvei lâmise'den kısaltma) dokunma duyusu.

لامع *lâmi* (*dışıl:* *لامعه* *lâmia*) *A. s.* parıldayan, parıldayıcı: *barkı lâmi* "parıldayan şimşek".

لامكان *lâmekân* *A. s.* yeri olmayan, yeri bulunmayan, yere ihtiyacı bulunmayan.

لانه *lâne* *F. a.* 1 kuş yuvası, 2 barınak, ev vb.

لانه كير *lânegir* *F. s.* (-i) yuva tutan (kimse).

لاهور *lâhût* *A. a.* 1 Yaratıcı, Tanrı, ruh, yüce âlem, 2 yüce âlem, bilinmezlikler âlemi, 3 *tas.* varoluş basamaklarının ilk basamağı, Yüce Yaratıcı'nın yalnızca zâti sıfatlarının belirttiği ehadiyyet mertebesi.

لايتجزى *lâyetecezzâ* *A. s.* bölünmez, parçacıklara ayrılmaz.

لايتغير *lâyeteğayyer* *A. s.* değişmez, değişip başkalaşmaz.

لايتاهى *lâ-yetenâhâ* *A. s.* (*T. k. dili:* *lâ-yetenâhi*) sonu olmayan/bulunmayan, sonsuz, sınırsız, uçsuz bucaksız.

لايح *lâyih* *A. s.* 1 görülen, göz önünde olan (nesne), 2 meydana çıkan, beliren, görünen (nesne), 3 parıldayan (nesne).

لايحصى *lâyuhâ* *A. s.* sayılamayacak kadar çok.

لايحي *lâyihâ* *A. a.* bir konu/bir dava ile ilgili olarak görüş ve düşünce bildirmek/savunma yapmak amacıyla yazılan yazı.

لايزال *lâyezâl* *A. s.* son bulmaz, ölümsüz, sürekli, ebedî.

لايطاق *lâyutâk* *A. s.* dayanılamaz, çekilemez, karşı konulamaz.

لايعد *lâyüad(d)* *A. s.* sayısız, sayısı belirsiz.

لايعقل *lâyâ'kıl* *A. s.* akli başında olmayan, ne yaptığını bilmeyen.

لايعلى *lâ-yu'lâ* *A. s.* üzerine çıkılmaz/çı-kılamaz (durum/nokta).

لايعنى *lâyâ'nî* *A. s.* anlamsız.

لايغلب *lâ-yuğleb* *A. s.* başa çıkılamaz, üstün gelinemez (durum/nokta).

لايق *lâyık* *A. s.* uygun, yaraşık, yakışık.-*olmak* (-e) yaraşmak, (-e) yakışmak, (-e) uygun düşmek.-*görmek* yakıştırmak, uygun bulmak.

لائم *lâim* *A. s.* kınayan, taşıyan, başa kakan (kimse).

لائمه *lâime* *A. a.* kınama, serzeniş.

لايموت *lâyemût* *A. s.* ölümsüz.

لب *lûb(b)* *A. a.* 1 iç, iç taraf; *zıddı:* *قشر* *kısr*, 2 öz, iç, içte bulunan meyve: *lûbbü'cevv* "ceviz içi", 3 iyi, halis, katıksız (nesne), 4 (insanda) akıl, zekâ, ruh, anlam vb. iç güçlerin her biri.

لب *lebâleb* *F. s.* dopdolu, ağzına kadar dolu.

لب *leb* *F. a.* 1 dudak: *gonceleb* "gonca dudaklı", 2 kıyı, kenar, uç, sınır, son: *Li deryâ* "deniz kıyısı".

لبابت *lebâbet* *A. a.* akıllı, anlayışlı ve çabuk kavrayışlı olma hâli.

لباس *libâs* *A. ç. a.* giyecek, giysi: *Li fersûde* "eskimiş giysi".

لبسته *lebbeste* *F. s.* konuşmayan, ağzı bağlı, suskun (kimse).

لب بلب *leb beleb*, *لب بر لب* *leb berleb* *F. z.* dudak dudağa.

لبريز *lebriz* *F. s.* coşkun, taşkın: *Li meseret* "sevinç coşkunu, sevinçten coşmuş (kimse)".

لبس *lebs* *A. a.* (-i ile) örtme, (-e) giydirmeye, giysi.

leben A. a. süt.

lebenî F. s. sütü (aş).

lebib A. s. aklı başında, zeki (kimse).

lebbeyk A. (T. h. dili: lepey, له لپه) "Buyurun, buyruk sizindir!" anlamında boyun eğme bildiren söz.

lepâce F. a. dış süs.

let(t) A. a. (birini) dövme, (-e) vurma/vuruş.

lisâs A. ç. a. diş etleri; bk. lisse.

lisâm A. a. çöl Araplarının yüzlerine örttükleri örtü.

lise A. a. diş eti.

lec(c) A. a. çekişme, inatlaşma/inat.

leccâc A. s. dik başlı, çekişken, inatçı.

lecâc A. a. (ile) düşmanlık etme, e karşı düşmanlıkta ayak direme, (ile) sürekli çekişip durma.

licâm A. a. gem.

lüce A. ç. a. deniz dalgaları; bk. lüce.

lucûm A. ç. a. gemler; bk. licâm.

lüce A. a. 1 denizin kıyından uzak, suyun en derin olduğu yeri, engin, 2 büyük kalabalık.

lecûc A. a. bk. leccâc.

lehâz A. a. göz ucu, göz kuyruğu.

lühâza A. a. göz ucuyla kaçamak bakış, bir görümlük ani bakış.

lihâf A. a. 1 yorgan, 2 (bitkilerde) zar.

lihâm A. ç. a. metalleri tutturma işleminde kullanılan kurşun, kalay alaşımı, lehim.

lehâmet A. a. etli, semiz olma hâli.

lehân A. s. okurken çok yanlış yapan/çok yanlış okuyan (kimse).

lahd A. a. mezar çukuru, taş/tuğla ile örme duvarlı kabir.

lahza A. a. 1 kısa zaman aralığı, an, bir dakika, 2 göz ucuyla bakma.

lahm A. a. et.

lahme A. a. et parçası.

lahn A. a. 1 ezgi, nağme, 2 anlaşma aracı, dil, 3 okurken sürçme, okumada yanlış yapma.

luhûd A. ç. a. lahidler; bk. lahd.

luhûk T. a. (-e) ulaşma, (-e) erişme, (-e) bağlanıp kapılanma.

luhûm A. ç. a. etler; bk. lahm.

lihâ A. ç. a. sakallar; bk. lihye.

lihyâni A. s. uzun ve kaba sakallı (kimse).

lihye A. a. sakal.-koyuvermek sakal uzatmak.

laht F. a. parça, dilim, bölük; Li ciğer "ciğer parçası".

ledğ A. a. (yılan gibi zehri dışında bulunan hayvanlar) ısırma/sokma.

ledün A. a. bilgi vasıtalarıyla elde edilemeyen, yalnızca Yüce Tanrı'nın bildirmesiyle bilinen bilinmezler âlemi bilgisi.

ledünni A. a. ledün bilgisiyle ilgili, sırlı.

ledünniyyât A. ç. a. bilinmezler, sırlar, şeylerin ve olanların içyüzleri.

ledâ A. takı (ال) ile bir ada birleştirmede lede okunur) Türkçe'nin dikte, diğinde gibi zarfîl eklerine karşılıktır ve hepsi zarf olarak kullanılan birleşiklerde görülür.

lede'l iktizâ A. z. gerek duyulduğunda.

lede'ttahkik A. z. araştırıldı, soruşturuldu.

lede'lhâce A. z. ihtiyaç duyulduğunda.

lede'lmutâlaa A. z. düşünüldüğünde.

lede'l vasl A. z. ulaşıldıkta.

lezzât A. ç. a. tatlar, lezzetler; bk. lezzet.

lezâiz A. ç. a. tat alınan şeyler, lezzetli yiyecekler; bk. lezize.

lezzet A. a. yenilen ve içilen şeylerin damakta bıraktığı hoş duygu, tat.

li-zâlik A. takı bk. li.

leziz A. s. tadı hoş giden, tadından hoşlanılan (yiyecek, içecek)

lerzân F. s. titreyen, titrek. z. titreyerek; lerzân lerzân "titreye titreye".

lerziş F. a. titreyiş.

lerze F. s. titreme.

lerzenâk F. s. titrek.

lezci A. s. yapışkan (nesne/madde).

lüzûcet A. a. (tutkal gibi) yapışıp kalma, yapışkanlık ve çekilip uzama özelliği.

lüzûci A. s. bk. lezci.

lezûk A. s. sıkıca tutunan, yapışıcı, yapışkan (çamur vb.); krş. lâzık.

lüzûm A. a. 1 işe yarama, gerekli olma, 2 gerek duyulan nesne/değer/konu, 3 (-i) isteme, (-i) önemseme, (-in) üzerinde durma, (-i) dikkate alma. -lüzûmi mâ lâ yelzem F. a. gereksiz bir şeyi isteme/önemseme.

lisân A. a. 1 ağız içinde, konuşma seslerinin oluşmasında önemli iş gören organ, 2 anlaşma, anlatma, duygu ve düşüncelerle edinilmiş bilgileri aktarma aracı.-lisânî hâl F. a. insanın yüzünde beliren değişiklikler ile davranışlarında görülen başkalıkların gösterdiği anlamlar.

les' A. a. (arı, akrep gibi zehirli iğneli hayvanlar) sokma.

lüsün, lüsân A. ç. a. diller; bk. lisân.

leşker F. a. 1 ordu, 2 asker, nefer, er, çeri.-leşker düzmek asker toplamak, asker yazmak, askere almak. -leşkeri aremrem F. a. sel gibi akıp gelen ordu.

leşker-şikâf F. s. düşman saflarını yarıp geçen, düşmanı dağıtan, üstün gelen savaşçı erler.

leşkerşiken F. s. yiğit, kahraman (er).

leşkerghâh F. a. ordu birliklerinin konuşlandığı yer, ordugâh, ordu.

leşkerkeş F. s. ordu yürüten, orduyu savaşa götüreren/süren (hükümdar, komutan).

las(s), lis(s), lüs(s) A. a. hırsız, soyguncu.

lüsûs A. a. yuk. bk.

lüsûsat A. a. hırsızlık; krş. lüsûsiyyet.

lüsûsiyyet A. a. hırsızlık.

lusûk A. a. yapışık/bitişik olma.

letâfet A. a. göze hoş gelen, insanda beğenme duygusu uyandıran nitelik, güzellik; Li endâm "boy pos güzelliği", Li hevâ "havanın güzelliği".

letâif A. ç. a. hoş giden sözler/anlatılar; bk. latife.

lutf A. a. 1 güzellik, hoşluk; Li tabiat "huy güzelliği", 2 okşayarak, kırmadan ve incitmeden, gönül yaparak, yumuşaklıkla davranma, 3 bu yolla sunulan bağış.

lutfen (I ince okunur) A. z. iyilik ve güzellikle, iyi davranış bağışında bulunarak.

latm A. a. (birine) tokat vurma, şamar atma.

latme A. a. tokat, şamar; Lhor "tokat yiyen".

latif (dişil: latife) (I ince okunur) A. s. 1 güzel, hoş, ince, zarif (nesne/söz/davranış/duruş); mizâci latif "ince yaradılış", Lreng "hoş renkli", 2 yarattıklarına sürekli iyilikler bağışlayan Yüce Tanrı [99 güzel addan biridir.]: Abdül-latîf "Latîf olan Allah'ın kulu".

latife A. a. 1 (I ince okunur) söylenen, hoş gidici ve hoş görülen incitmeyen anlamlı söz, nükte, şaka, takılma; Latife latif olmalı. 2 alay, eğlenme,

3 incelik, güzellik, iyilik: *latifei gaybiyye* "sırlı incelik/güzellik/iyilik/bağış".
 برداز *latifeperdâz* F. s. şaka üreten, takılmayı seven, şakacı (kimse).
 کو *latifegû* F. s. latife söyleyen,
 طيمه *latime* A. a. mis.
 لعاب *lûâb* A. a. bal ve şeker gibi tatlandırıcılarla pişirilen sakızlanmış tatlı.
 - لعاب الشمس *lûâbü's-şems* A. a. sıcak günlerde örümcek ağı gibi döne döne havada uçuşan küçük yuvarlak cisimler, şeytan arabası.-
 لعاب *lûâb-ı şems* F. a. önekinde bk.
 لعب *lu'b* A. a. oyun.
 لعبت *lu'bet* A. a. 1 oyun aracı, 2 görenlerin hayran kaldıkları şey.-
 لعبة العين *lu'betü'layn* F. a. göz bebeği.
 لعباز *lu'betbâz* F. a. hokka, şişe vb. oyun araçlarıyla oyunlar sergileyen kimse,
 لعبگاه *lu'betgâh* F. a. oyun/seyr yeri.
 لعل *lealle* A. bağl. belki, umulur ki, beklenir ki. Tek başına kullanılmaz, "belki ve keşki diyerek avunma, bir işe yaramaz boş sözlerle vakit geçirme" anlamında *leyte* ve *lealle* sözünde geçer.
 لعل *la'l* A. a. 1 (I ince okunur) kırmızı renkli bir tür değerli taş. En değerlileri Bedahşân'da çıktığından Doğu edebiyatında eğretilme yoluyla dudak yerine *la'li* Bedahşân/la'li Bedahşâni biçimleri çokça kullanılmıştır. 2 mec. kırmızı dudak.-
 لعل *la'li revân* F. a. akıcı lâl, yani: şarap.
 لعل رنگ *la'ireng* F. s. lâl renkli, yani: kırmızı. [Şarap için kullanılmış nitelemedir.]
 لعل فام *la'lfâm* F. s. yuk. m. bk.
 لعلگون *la'lgûn* F. s. yuk. m. bk.
 لعن *la'n*, لعنت *la'net* A. a. 1 sürme, uzaklaştırma, bağışlanma ve esirgeyişten mahrum bırakma, 2 Hakk'ın sevgi ve ilgisinden uzak düşme, sürülme, 3 beddua, ilenç.-
 لعنت *la'netu'llâh* A. a.

Allah'ın sevgisinden ve ilgisinden sürülmüşlük.
 لعوق *leûk* A. a. (T. k. dili: lûûk) macun gibi yalanarak kullanılan (ilaç).
 لعين *lain* A. s. 1 lânetlenmiş, kovulmuş, sürülmüş, aforoz edilmiş (kimse/şeytan), 2 adı lânetle anılan (kimse).
 لعات *luğât, lüğât* A. ç. a. diller; bk. لغت *luğat*.
 لغت *luğat, lüğât* A. a. 1 duygu ve düşüncelerin, bilgilerin aktarılma aracı, insan topluluklarının konuştukları dil, 2 kelime, 3 söz, 4 bir dilde kullanılan kelimelerle bunların anlamları, kökleri ve yapılarını inceleyen bilim, leksikoloji, 5 bir dilin kelimelerini belli bir düzende anlamlarıyla birlikte veren kitap, sözlük, 6 terim, özel anlamlı kelime.
 لغز *lağz* A. a. kayma, sürçme.
 لغز *luğaz* A. a. bilmece, yanıltmaç.
 لغزان *lağzân* F. s. sürçen, kayan (kimse). Z. sürçerek, kayarak.
 لغزیده *lağzide* F. s. sürçmüş, kaymış (kimse).
 لغو *lağv* A. a. 1 boş ve yararı olmayan söz, saçma: *lehv ü lağv* "eğlence ve saçma", 2 yanlış, yanlış, hata, 3 (-i) geçersiz sayma, (-i) kaldırma.-
 etmek (-i) geçersiz saymak, (-i) kaldırmak.-
 olunmak kaldırılmak.
 لغوی *luğavî* A. s. dilci, dilbilimci.
 لغویات *lağviyyât* A. ç. a. boş, yararsız, saçma sapan sözler.
 لغویون *luğaviyyûn* A. ç. a. dilciler, dilbilimciler.
 لف *lef(f)*, لف *lef* A. a. (-i) düreme, (-i) katlama.-
 نشر *leff ü neşr* ed. daha önce söylenen kelimelerle/sözlerle ilgili, onlarla anlamca ilişkili başka kelimeleri/sözleri daha sonra sıra ile/karışık olarak söyleme biçiminde bir söz sanatı.
 لف *leffen* A. z. dürerek, katlayarak.
 لفاف *lüffâh* A. a. 1 "kan kurutan" denilen ot, 2 patırtı, şamata.

لفاف *lifâfe* A. a. sargı, dolak, bohça, çiçek tacını dıştan saran yapraklar.
 لفاف *lüffân* A. ç. a. (T. h. dili: lüfan) ekşi nar.
 لفاف *lefâif* A. ç. a. sargılar; taç yaprakları dıştan saran yapraklar; bk. لفاف *lifâfe*.
 لفظ *lafz* A. a. kendi başına anlamı olsun olmasın, her gramer biriminin ses örgüsü/kabı. Arap gramercileri ses örgüsü anlamlı olana kelime, olmayana harf (edat) adını vermişlerdir. Bir başka değerlendirme ile *lafz*, bir belirtilenin/gösterilenin belirtene/gösterenidir.
 لفظ *lafzan* A. z. anlamı gözetilmeksizin, ses örgüsü yönüyle.
 لفظة *lafza* A. a. tek bir söz/kelime.-
 لفظة *lafza-i celâl* F. a. "Allah" kelimesi.
 لفظی *lafzi* A. s. ses örgüsüyle, seslendirme yönüyle ilgili; ziddi: معنوی *ma'nevî*.
 لفیف *lefif* A. a. üç kök harfinden ikisi illet harfi olan fiil.-
 لفیف قرطاسی *lefif-i kırtâsî* F. a. yaprak yaprak, kat kat olan maden.
 لقاء *likâ*, لقاء *likâ* A. a. 1 yüz: *mehlikâ* "ay yüzlü (güzel)", 2 yüz yüze gelme, karşılaşma, (iki insan) rast gele karşılaşp kavuşma.-
 لقاء *likâu'llâh* A. a. kıyamet günü.
 لکاة *lûkâta* A. a. yere atılmış/yerden alınmış değersiz nesne.
 لکاة *lukâtaçin* F. s. yerden değersiz şeyleri toplayan (kimse). a. çeri çöpü toplayan, temizlikçi, çöpçü.
 لقب *lakab* A. a. (T. h. dili: lağap) bir kimseye aynı adı taşıyanlardan ayırt etmek için verilen, tanınmışlık ifadesi olan, çoklukla anaya, babaya, doğduğu yere, aileye, mesleğine, vasıflarına, kusurlarına dayanarak verilen ikinci ad, doğal soyadı.
 لکاة *lakat* A. a. yuk. m. bk.
 لکاة *lûkâtâ* A. ç. a. bir köşeye bırakılmış yeni doğmuş çocuklar; bk. لکیت *lakit*.

لکاة *lûkâta* A. a. sokakta bulunup alınan sahibi belirsiz mal/nesne.
 لکاک *laklak* A. a. (I ince okunur) 1 leylek, 2 boş ve anlamsız söz, 3 leyleğin çıkardığı ses.
 لکاک *laklaka* A. a. 1 leyleğin çıkardığı ses, 2 mec. gevezelik, anlamsız boş söz.
 لکاکیات *laklakıyyât* A. ç. a. anlamsız, boş sözler.
 لکما *lokma* A. a. 1 bir yutumluk, bir parça yiyecek: *lokma lokma* "parça parça", 2 yemek, yiyecek.-
 etmek yemek yemek.
 لکما *lokmaşümâr* F. s. lokma sayıcı, yani: insanın yediği lokmayı sayan cimri (kimse).
 لکوه *lakve* A. a. (ağız) çarpılma.
 لکیت *lakit* (dişili: لکیت *lakita*) (I ince okunur) A. a. kapı önü, bir köşe başı, cami avlusu vb. yerlere bırakılıp bulunan yeni doğmuş çocuk.
 لکیت *lakita* A. a. bir köşeye bırakılmış yeni doğmuş kız çocuğu. s. alçak, aşağılık, rezil (kimse).
 لک *lek* F. a. yüz binlik sayı, yük.
 لک *lûk(k)* A. a. (T. h. dili: لک *lök*) Hindistan'da yetişen bir ağacın zamkı.
 لکاف *likâf* A. a. palan/semer.
 لکام *ligâm* F. a. gem.
 لکد *leked* F. a. tekme.
 لکدخوار *lekedhâr* tekme yiyen (kimse).
 لکدزن *lekedzen* F. s. tekme vuran (hayan).
 لکک *legleg* F. a. (T. k. dili: leylek) uzun bacaklı, uzun gagalı bilinen büyük göçmen kuş.
 لکین *lâkin* A. bağl. Bir tür bağlam cümlesinde ikinci sıradaki yan cümlede başında gelir, bu cümlede yargısı çoklukla baş cümle yargısını çürütür: *Bu gün açız yine, lâkin yarın ümid ederim.* Bu tür cümlelerde baş cümle *ise de* (isen de, iseniz de, isek de, iseler de) biçiminde kurulmuşsa, yan cümlede

başına lâkin getirilmez: Bugün yine aç isek de yarın ümit ederim ... gibi.

legen *F. a.* 1 (eskiden) el yıkanırken ibrikten dökülen suyun biriktiği kap, 2 içinde çamaşır yıkanan büyük bakır/tenek kap, tekne.

löknet, لکوت, لکوت, لکوت *A. a.* pelteklik, tutukluk.

leke *F. a.* 1 bir kumaş/bir yüzey üzerinde yağ/renkli bir madde damlamasından/dökülmesinden oluşan benek, iz, 2 bir nesneye/üste başa bulaşan pislik, 3 yüzde/tende doğuştan olan/sonradan oluşan benek, 4 *mec.* kişinin adını kirletecek, ününü sarsacak durum, kara, şaibe, 5 kötü kadın, fahişe.

lekedâr *F. s.* yüzü kara, adı yüz kı-zartıcı bir işe karışmış (kimse).

lemh *A. a.* bir anlık bakış, çalmaca bakış. Tek başına kullanılmaz, "hızla göz atıp bakma" anlamındaki şu sözlerde geçer: *کلمح بالیصر, kelemhi'lbasar, کلمح بالیصر, kelemhi bi'lbasar, کلمح بالیصر, lemhi basar.*

lemehât *A. ç. a.* çalmaca bakışlar; *bk. له lemha.*

lemha *A. a.* 1 şimşek çakışı gibi bir an içinde bakıp göz kaçırma, bir görümlük bakış, çalmaca bakış, 2 benzerlik, benzerlik izi/çizgisi/belirtisi. - *له البصر, lemhatü'lbasar* *A. a.* gözün bir görümlük bakış süresi. - *lemhatü'lbasarda* bir an içinde.

lems *A. a.* elle dokunma, elle dokunarak varlığını duyma.

lem' *A. a.* parlama, ışık saçma, parıldama.

lemeât *A. ç. a.* parıltı, çakıp sönme.

lemeân *A. a.* parlama, parıldama. - *etmek* parlamak, parıldamak.

lem'a *A. a.* 1 bir kez ışıma, çakıp sönme, çakım, 2 parıltı.

lem-yezal *A. s.* yok olmaz, varlığı bitimsiz, sürekli kalıcı olan (varlık); Yüce Tanrı'nın sıfatlarından.

leng *F. s.* topal, aksak.

lenger *F. a.* 1 gemi çapası, demir: *لنداز* "demir atan", 2 kenarı enlice bü-yük sahan/tepsi.

lehû *A. zam.* onun için, ondan yana, onun tarafına; *bk. له le.*

lev *A. bağl.* şart bildirir, dilimizde yalnızca ve ile birlikte -*se de/-se bile* karşılığı olarak *velev* biçimi kullanılmıştır.

livâ' *A. a.* 1 sancak, bayrak, 2 iki alaydan oluşan asker birliği, 3 mutasarrıfla yönetilen, birkaç kazadan oluşan idare birimi. - *لواء الحمد, livâü'lhamd* *A. a.* hamd sancağı.

levâhik *A. ç. a.* ekler, eklemeleri; *bk. لاحقہ lâhika.*

livâz *A. a.* (-e) sığınma, (bir yeri) sığınak olarak seçme/kullanma.

levâzim *A. ç. a.* olmazsa olmaz şeyler; *bk. لازمہ lâzime.*

levvâm *A. s.* çok kinayıcı (kimse/nefis).

levâmi' *A. ç. a.* parlayan, parıldayan şeyler; *bk. لامعہ lâmia.*

levâyih *A. ç. a.* açıklama ve savunma yazıları; *bk. لایحہ lâyiha.*

levâim *A. ç. a.* serzenişler; *bk. لائمه lâime.*

levs *A. a.* pislik, dışkı.

levh *A. a.* üzerine yazı yazılan düz nesne.

levhaşa'llâh *A. a.* "Allah ırak etmesin, Allah onu bizden uzaklaştırmasın" anlamında, *lâ evhaşa'llâh'tan* kısaltılmış, ululama, şaşkınlık ve övgü anlamı taşıyan bir sözdür.

levha *A. a.* 1 tahta, metal vb.den yapılmış düz nesne, 2 çerçevelenip duvara asılan resim.

levzei *A. s.* düzgün ve etkileyici konuşan, akıllı ve zarif adam.

levz *A. a.* badem.

levzetân *A. a.* iki badem, yani: insanın boğazının iki yanındaki "bademcik" denilen bezler.

levze *A. a.* tek badem.

levziyyât *A. ç. a.* bademli tatlılar.

levzinec, لوزينه levzine *F. a.* badem helvası.

Lût *A. a.* bir peygamber adı.

lev'a *A. a.* sevgiden/keder ve sıkıntıdan ötürü kalpte oluşan acı, ağrı, sızı.

lûk, lök *F. a.* 1 yük devesi, 2 dizlerini yere koyup iki elini kullanarak yürüyen kimse.

levlâk *A. s.* "sen olmasaydın" demek olan bu söz "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" anlamındaki kudsî hadise gönderme olarak Hz. Peygamber'in Yüce Allah katındaki manevî mertebesini vurgulamak ve nitelemek için kullanılır.

lûle *F. a.* 1 çeşme, yalak vb. yerlere takılan, ucundan su akan boru, 2 suyun aktığı ağza takılan çeşitli biçimlerde yapılmış açılır kapanır alet, musluk, 3 su ölçüsü, masura, 4 nargile/tütün çubuna geçirilen tütünlük, toprak kapçık, 5 düzrılmış saç, saç kıvrımı.

lû'lû' *A. a.* inci. - *لالا-لؤلؤ lû'lû' lâlâ* *F. a.* parlak inci.

lû'lû'bâr *F. s.* inci yağdırana.

lû'lû'pâş *F. s.* inci saçan, inci serpen.

lû'lû'feşân *F. s.* yuk. m. *bk.*

lûlî *A. a.* güzel Çingene kızı, çalgıcı.

levm *A. a.* kınama, ayıplama, suçlama. - *etmek* kınamak.

levme *A. a.* kınama ve serzeniş sebebi olan durum/konu.

levn *A. a.* renk, don: *Li feres* "atın donu".

levend *F. a.* 1 işsiz güçsüz, gönlünce yaşayan, içkici, çapkın, bıçkın, güzel giyimli başıboş kimse, 2 (eskiden) Venediklilerin Doğu ülkelerinden topladıkları maaşlı tüfekli hafif denizci asker, 3 (eskiden) önceleri korsan gemilerinde,

daha sonra devlet hizmetine alınarak donanma gemilerinde gemici ve savaşçı olarak bulunan tüfekli asker sınıfı, 4 (eskiden) beylerbeyi ve vezir yanında hizmet gören başı bozuklardan toplama bir süvari sınıfı.

levendâne *F. s.* ve z. levendce, levendcesine.

lihâb *A. a.* 1 dağlar arasındaki boşluklar, yarıklar; *bk. لهب lihb*, 2 susuzluk çeken insanlar; *bk. لهبان lehbân.*

lühâb *A. a.* (ateş) yanma, tutuşma, alevlenme.

lehât *A. a.* küçük dil.

leheb *A. a.* alev, yalaz.

lihb *A. a.* dağlar arasındaki boşluk, yarık.

lehbân *A. a.* (ateş) alevlenme, yalazlanma.

lehbân *A. s.* susamış, susuzluk çeken (kimse).

lehebân *A. a.* (ateş) parlama, harlama, şiddetlenme.

lehce *A. a.* 1 dil, ağız içinde bulunan ve seslerin oluşmasında önemli görevi bulunan organ, 2 söyleyiş, sözü ses örgüleri hâlinde ağızdan çıkarış: *fasihu'l-lehce* "söyleyişi düzgün", 3 söz söyleme: *lehcei pâkize* "arı duru söz söyleme", 4 bir dilin söyleyiş farklılıklarına dayanan alt kolu, diyalekt, 5 bir dilin tarihi, coğrafi ve siyasi sebeplerden ötürü ses, yapı ve dizim özellikleri bakımından farklılık gösteren ana kolu, alt dil.

li-hâzâ *A. z.* bunun için, bu yüzden.

lehef *A. a.* elden çıkan şey için özlem duyup üzülmek.

lehfân *A. s.* özleyen, özlem duyup üzülen, yüreği yanık (kimse).

lehv *A. a.* insanı yararlı bir iş yapmaktan alıkoyan eylem, oyun, eğlence.

lehviyyât *A. ç. a.* oyun, eğlence, çalılıp çıkırma türünden eylemler.

lehib A. s. 1 alev, yalaz, şule, 2 (ateş) alev alma, yalazlanma.

lehif A. s. bk. لفافہ lehifân.

liyâkat A. a. 1 (-e) yararlık, (-e) uygunluk, (-e) yarar ve uygun olma hâl ve niteliği, 2 işbirlik, hüner, tecrübe, 3 güç yetme, güçlülük.

leyâl A. s. 1 leyâlî, 2 leyâlî A. ç. a. geceler; bk. لیل leyli.

liâm A. ç. a. ne kendi yiyen, ne başkasına yediren türünden cimriler; bk. لیم leim.

leyte A. bağl. keşki, keşke. Yalnızca lealle ile birlikte kullanılmıştır; bk. لعل lealle.

leys A. a. hırçın ve saldırgan aslan.

lis F. s. (Farsça kuralı birleşik sıfatlarda) yalayıcı: کاسلیس "kâse yalayıcı, yani: dalkavuk".

lif A. a. 1 bitki teli, 2 hamamda sabunlanmak için kullanılan bitki teli demeti.

lika A. a. (T. h. dili: liga) 1 mürekkebin akmasını önlemek için hokkasına konulan ham ipek, 2 yaldızın altına sürülen lake.

lik A. s. 1 likin, 2 likin F. bağl. ancak, lâkin, fakat. Yalnız nazımda kullanılmıştır; bk. لكن lâkin.

lejl A. a. gece. - لیل leyli A. s. 1 (gecenin uzunluk ve karanlığının çokluğunu anlatmak için) kapkaranlık ve upuzun gece.

leylen A. z. gece vakti, geceleyin.

lejlâ A. s. 1 lejlâ, 2 lejlâ A. a. pek karanlık gece, ayın son gecesi.

leyle (A. tamlamalarda: لیلہ leylet) A. a. gece: Li Kadr, Leyletü'lKadr "ramazan ayının 27. gecesi olan Kadir Gecesi".

Leylâ A. a. ünlü aşk hikâyesinde Mecnun'un sevgilisinin adı.

Leyli F. a. yuk. m. bk.

leyli F. s. 1 gecelik, 2 yatılı.

lime F. a. parça, yirtık: lime lime "parça parça".

leyn A. s. 1 leyyin, 2 leyyin A. s. yumuşak (nesne).

leynü'lcanib F. s. sıcak kanlı, kibirsiz, görüşüp konuşması insanın hoşuna giden (kimse).

linet A. a. yumuşaklık; zıddı: عشونت huşûnet.

leim A. s. ne kendi yiyen, ne başkasına yediren türden cimri, alçak, değersiz (kimse).

م Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi yedinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 40'tır.

mâ A. zam. Arapça'nın ilgi zamirlerinden biri. Bir adla onu bir vasıfla belirli kılan sıfat arasında yer alır. Bu sıfat bir kelime/bir kelime öbeği/bir cümledir. Bu yapı Türkçe söz dizimine aykırıdır. Çok sayıda kalıp sözde geçer.

mâ A. takı Olumsuzluk bildirir, yalnızca şu sözde geçer: ماء mâ, ماء mâ' A. a. su. - ماء جاری mâ'i câri F. a. akar su. - ماء جامد mâ'i câmid F. a. durgun su. - ماء الحیات mâü'lhayât F. a. bengi su.

meâb A. a. 1 dönülecek, dönülüp gelinecek yer, 2 sığınılacak yer, sığınak. [Hükümdarlar, büyük zatlar hakkındaki vasıflandırmalar için Farsça kuralı birleşik sıfatlarda kullanılır: şevketmeâb "ululuk sığınağı", fezâil-meâb "erdemler sığınağı".]

miât A. ç. a. 1 yüzler, yüz sayısı ve katları, 2 yüz yıllık süreler, yüzyıllar; bk. مائه mie.

meâsir A. ç. a. eskiden kalan güzel, göğüs kabartıcı, övünülecek anılar/ nesneler; bk. مائره me'sere.

meâsim A. ç. a. günahlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

م m | << | >>

meâdib A. ç. a. düğünler, şölenler; bk. مآدبه me'dübe, me'debe.

meâhiz A. ç. a. bir nesnenin alındığı, çıkarıldığı yerler, kaynaklar; bk. مأخذ me'haz.

meâzin A. ç. a. (camilerde) ezan okunan yüksek yerler, minareler; bk. مآذنه me'zene, mi'zene.

meârib A. ç. a. gerek duyulan şeyler, istek ve dilekler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

meâzib A. ç. a. oluklar; bk. مآزب mizâb.

meâkil A. ç. a. yiyecek nesneler, azıklar; bk. مأكله me'kele.

meâl A. a. 1 öz, 2 sözün özü, (sözden) çıkan/elde edilen değer, anlam: بيمهâl "(söz için) özsüz, değersiz, anlamsız".

meâlen A. z. anlamca, sözün özünü/ sözden elde edilen değeri aktararak.

mâ-bâki A. a. geri kalan, gerisi, kalan, bakiye.

mâ-ba'd A. a. 1 sonra, sonrası, 2 dışı, üstü: ما بعد الطبيعة mâ-ba'de't-tabia "tabiatüstü, yani yaratılmışlar dünyasıyla ilgili olmayıp tanrısal alanla ilgili bilgi."

me'bûn A. s. eşcinsel, homoseksüel.

mâ bihi'liftihâr A. a. kendisiyle övünülen, övünç kaynağı olan kimse.

ماین *mâ-beyn* A. a. 1 iki şey arası, ara, 2 (eskiden) evlerde haremle selâmlık arasındaki oda, 3 sultan sarayında selâmlık dairesi.

مات *mât* F. a. 1 yenilme, yenilgi, 2 (sataranç oyununda) şahın esir düşmesi.

ماتکاب *matkab* T. a. (< Ar. مثقب *miskab*); bk. مثقب *miskab*.

ماتقدم *mâ-tekaddem* A. a. geçmiş zaman, geçmişte kalan durum/nesne, eskiler.

ماتم *mâtem* A. a. 1 ölen kimse için ağlama, 2 acı verici bir olay karşısında gözyaşı dökme, 3 üzüntü, acı, yas.

ماتم انگیز *mâtemengîz* F. s. ortalığı yasa boğan (olay/durum).

ماتم زده *mâtemzede* F. s. yası, acılı, acı görmüş (kimse).

ماتم سرا *mâtemserâ* F. a. yas evi.

ماتم فزا *mâtemfezâ* F. s. acı üstüne acı verici, çekilen acıyı artırıcı (iş/tutum/davranış/olay).

ماتم مٹکده *mâtemgede* F. a. bk. **ماتم سرا** *mâtemserâ*.

ماتم کنان *mâtemkünân* F. z. yas tutarak.

ماتمی *mâtemi* F. s. yası, acılı (kimse).

ماتین *mieteyn* A. s. iki yüz.

ماتل *masal* T. a. (< Ar. مثل *mesel*); bk. مثل *mesel*.

ماتر *me'sere* A. a. öncekilerden sonra gelenlere kalan büyük ve şanlı iş, övünülecek iş ve eylem. [Çoklusu olan **ماتر** daha çok kullanılır.]

ماتوره *me'sûre* A. a. geçip gidenlerden sonra gelenlere aktarılan, iz bırakmış, yararlı ve ders çıkarılacak haberler.

ماتوم *me'sûm* A. s. suçlu, bir şeyle suçlanmış (kimse); *zıddı*: معصوم *ma'sûm*.

ماید *mâcid* A. s. ulu, soylu, değerli (kimse).

مایدرا *mâ-cerâ* A. a. olmuş, olmuş bitmiş şey, baştan geçmiş, yaşanmış olay/durum.

ماین *mâcin* A. s. insanlara hile yollarını öğreten (kimse): *müftîyi mâcin* "hile hocası müftü".

ماینور *me'cûr* A. s. 1 yaptığı hizmet ve iyiliğin karşılığını görmüş, ödül kazanmış, 2 kiraya verilmiş nesne/yer, kiralık.

ماینور *mâ-hasal* A. a. elde edilen sonuç, kazanılan şey, kazanç: *mâ'î ömr* "ömür kazancı, yani: çocuk".

ماینور *mâ-hazar* A. a. var olan, elde bulunan, ne varsa, her ne bulunduyorsa, hemen kullanılabilecek olan yiyecek vb.

ماینور *mâhi* A. s. (-i) yok edici, (-in) varlığını kaldırıcı, (-i) ortadan götürücü, def edici (nesne/durum vb.): *mâhiyi âlâm* "sıkıntıları giderici".

ماینور *me'haz* A. a. bir şeyin alındığı yer, kaynak.

ماینور *mâ halaka'llâh* A. a. bütün halk, birikenlerin/toplananların hepsi. [Çok kalabalık, yoğunluk ve sıkışıklık için kullanılır.]

ماینور *me'hûz* A. s. 1 alınmış, kabul olunmuş (nesne), 2 başkasından/başka bir kaynaktan alınmış, aktarılmış, ödünçlenmiş, ödünçleme alınmış (düşünce, deyiş, şiir vb.).

ماینور *me'hûzât* A. ç. a. 1 alıntı, alınmış şey/miktar, 2 hesap defterinde alınan miktarın yazıldığı kısım.

ماینور *mâhur* T. a. (< F. میخور *mei-hor*) Doğu musikisinde bir makam adı.

ماینور *mâ-dâme* A. z. (-de) oldukça, (-de) bulundukça: *mâdâme'l-hayât* yaşadıkça, sağ oldukça, ömrü oldukça.

ماینور *mâ-dâm* ve **ماینور** *mâ-dâm ki* bağl. çünkü; değil mi ki, (-diğine) göre.

ماینور *me'dübe*, **ماینور** *me'debe* A. a. düğün, dernek, şölen.

ماینور *madrabaz* T. a. (< F. mederebâz) hileci, hileli mal satan kimse; bk. مدره *mede-rebâz*.

ماید *mâdih* A. s. (-i) öven, hakkında iyi şeyler söyleyerek birini anan.

ماید *mâder* A. a. ana, anne.

ماید *mâderâne* F. s. ve z. anaca, anaya düşer ve yakışır yolda/biçimde.

ماید *mâder-ender* F. a. üvey ana.

ماید *mâder be-hatâ* F. a. piç, zina çocuğu.

ماید *mâder-zâd* F. s. anadan doğma, doğal, doğuştan olan/gelen: *lisân-ı mâder-zâd* "ana dili".

ماید *mâderi* F. a. analık, ana olma değer ve niteliği.

ماید *mâ-dûn* A. a. 1 alt taraf, bir şeyin aşağısında bulunan yan, 2 buyruk altında bulunan, memur, ast.

ماید *mâde* F. a. dişi hayvan: *mâde* شیر *şîr-i mâde* "dişi aslan".

ماید *mâdde* A. a. 1 öz, maya, asıl, cevher, 2 yoğun cisim, 3 iş, husus, 4 bir/birkaç paragraflık yazı bölümü, 5 (kanun metinlerinde olduğu gibi) numaralandırılmış metin parçalardan her biri, 6 irin, cerahat, 7 erkeklik organı.

ماید *maddeten* A. z. 1 madde ve cisim olarak, *zıddı*: معنâ *ma'nen*, 2 sözle değil, işle, *zıddı*: فعلاً *fi'len*.

ماید *maddiyât* A. ç. a. maddeler, yoğun cisimler, gözle görülür, elle tutulur cinsten şeyler, *zıddı*: معنویات *ma'nevîyyât* ve روحانیات *rûhâniyyât*; bk. **ماید** *madde*.

ماید *mâddi* A. s. 1 maddeyle, yani: yoğun cisimle ilgili (yön/yan/konu vb.); *zıddı*: معنوی *ma'nevi*, 2 maddeci, materyalist (kimse).

ماید *mâddiyyât* A. ç. a. maddeyle ilgili konular.

ماید *mâdiyân* F. a. dişi at, kısarak.

ماید *mâzeryûn* A. bot. dulabdal otu.

ماید *me'zûn* A. s. 1 izinli, izin verilmiş/almış (kimse), 2 yetki almış/verilmiş, yetkili kılınmış/görölmüş (kimse).

ماید *me'zûniyyet* A. a. 1 izinli olma/sayılma hâl ve niteliği, 2 yetki, izin.

ماید *me'zene*, **ماید** *mi'zene* A. a. (camilerde) ezan okumak için yapılmış yüksek kuleler, minareler.

ماید *me'zûn* A. s. 1 izin verilmiş, izinli sayılmış, izinle ayrılmış (kimse), 2 bir işi işlemek, bir sanatı icra etmek için yeterli sayılmış (kimse).

ماید *me'zûniyyet* A. a. (T. k. dili: *me'zûniyyet*) izinli olma durum ve niteliği, yetkili olma durum ve niteliği.

ماید *mâr* F. a. yılan.

ماید *mâr(r)* A. s. geçen, anılan. a. gelip geçen, gelen giden kimse, yolcu. - **ماید** *mârrü'zzikr* A. a. adı geçen, kendisinden söz edilen. - **ماید** *mârrü'lbe'ân* A. a. açıklanan, söz edilen.

ماید *mâr* F. s. bükölmüş, bükölm bükölm/karış muruş olmuş (nesne). Daha çok "karışık, dağınık, alt üst/karma-karış olmuş" anlamıyla **ماید** *târ-mâr/târümâr* biçiminde kullanılır.

ماید *marpuç* T. a. aş. m. bk.

ماید *mâr-piç* F. a. (T. k. dili: **ماید** *marpuç*) oynak nargile borusu.

ماید *mâric* A. a. dumansız ateş, yalın, ateş dili.

ماید *mârid* A. s. ayak direyen, direngen, uzlaşmaz, söz dinlemez, lâf anlamaz (kimse).

ماید *mâ-sebak* A. s. ve a. geçen, önceki: *hikâyei mâsebak* "önceki hikâye".

ماید *mâristân* F. a. hastane.

ماید *mâ-selef* A. s. ve a. geçmiş (konu/ iş/olay).

ماید *mâ-sivâ*, **ماید** *mâsivâ* (*mâsivâu'llâh*'tan kısaltma) A. a. Yaratıcı'dan başka her şey, şeyler.

ماید *marsavan* T. a. (< F. مرزبان *merz-bân*) 1 hudut muhafızı, 2 iyi eşek.

ماید *mâriz* A. s. hasta, hastalıklı (kimse); **ماید** *marîz*.

مارق **mârik** A. s. dinden çıkan, doğru yoldan sapmış, sapkın (kimse).

مارن **mârin** A. s. 1 burnun bir yanı/bölüğü, 2 çekiçe dövülerek genişleyebilir/ genişletilebilir olan, esnek, 3 esnek ve sert (mızrak).

ماروت **Mârût** A. a. Kur'an'da anılan bir melek. "Hârût" adlı meleklerle birlikte geçer.

ماريه **mâriye** A. a. (T. h. dili: **marya**) dişi koyun.

مازو **mâzû** F. a. (T. k. dili: **mazî**) 1 bilinen çit bitkisi, 2 bu bitkinin dericilikte kullanılan meyvesi.

ماست **mâst** F. a. yoğurt.

ماسك **mâsik** A. s. tutucu (güç/madde vb.).

ماسور **me'sûr** A. s. esir edilmiş, tutsak düşmüş (kimse).

ماسوره **mâsûre**, ماشوره **mâşûre** F. a. (T. k. dili: **masûre**) 1 üzerine şerit, iplik, tel sarılan, silindirik biçiminde kısa ince kamış/ağaç parçası, 2 dokuma tezgâhında üzerine iplik sarılmış, mekik döndükçe ipliği bırakan çubuk, 3 oluk, lüle, zıvana, 4 akan suyun ölçüsünü belirlemekte kullanılan ölçü birimi. Lülenin dörtte biri olup kalınlığı dört çuvaldıza eş sayılır.

ماش **mâş** F. a. bezelye.

ماشاء الله **mâ-şâa'llâh** A. z. 1 (övgü, beğenme bildirir) Allah'ın istediği gibi, Allah nasıl istemişse öyle, 2 (şaşkınlık, şaşırıcı bulma bildirir) Sen de mi istedin? Sen de mi varsın? Bu nasıl iş?

مشربه **maşrebe** T. a. (< Ar. مشربة) ağız açık, kulplu, küçük su kabı.

ماشطه **mâşita** A. a. kadınları/gelini saçlarını tarayarak, güzelleştirici malzeme kullanarak süsleyen kadın; bk. مشاطه **meşşâta**.

ماشي **mâşî** A. s. yürüyen, ayaklarıyla yol alan/yola giden.

ماشياً **mâşiyen** A. z. yürüyerek, yaya gidecek.

ماصدق **mâ-sadak** A. a. doğrulanmış olan/ uygun düşen durum/konu/iş.

ماصه **mâssa** A. a. (bazı hayvanlarda) emici organ.

ماضغ **mâziğ** A. s. çiğneyen/çiğneyici (diş/organ vb.).

ماضى **mâzî** A. s. geçmiş (zaman): *edvârî mâziye* "geçmiş dönemler", *El-mâzî lâ-yûzker* "Geçmiş anılmaz.". a. 1 geçmiş zaman, 2 dilb. geçmiş zamanda olanı/yapılanı anlatan fiil zamanı. -ماضى **mâzî-i şühûdî** geçmiş/görülen geçmiş zaman. -ماضى نقلی **mâzî-i naklî** dolaylı/anlatılan geçmiş zaman.

ماعون **mâûn** A. a. zekât malı, yararlanacak, kendisinden yarar sağlanacak şey, ev gereçleri.

ماعدا **mâ-adâ** A. a. ve *takî* başka, kalan; (-den) başka, (-den) gayrı.

مافات **mâ-fât** A. a. elden giden, yitirilen nesne/fırsat vb.: *telâfiyi mâfât* "yitirilen şeye karşılık başka bir şey kazanma".

ما فوق **mâ-fevk** A. a. 1 üstte olan/bulunan kimse, amir, üst, 2 daha çoğu, fazlası.

ما في الباب **mâfi'l-bâb** A. a. kapı içinde, yani: (-e) dâhil olan, (-nin) içinde bulunan konu/iş/durum.

ما في البال **mâfi'l-bâl** A. a. içindeki şey, candan istenen ve dilenen konu/iş/nesne, maksat.

ما في الضمير **mâfi'zzamir** A. a. yuk. m. bk.

ما فيه شيء **mâ fihi şey'un** A. (T. h. dili: **mâfiş**) yok, hak getire, bitti, kalmadı.

ما قبل **mâ-kabl** A. a. ön; zıddı: **mâ-ba'd**: *mâkabli meftûh* "önü, yani: ön sesi a/e ile birlikte okunan".

ماكت **mâkis** A. s. bir yerde duran, eğlenen (kimse).

ماكر **mâkir** A. s. hileci, aldatıcı kimse; *eşanl. حيله کار hilekâr*.

ماكل **me'kil** A. a. (T. me'kel) 1 geçim yolu, geçimlik, gelir kapısı, kazanç kaynağı, 2 yenecek/yenilecek nesne; *eşanl. رزق rızık, ذخيره zahîre*, 3 bir yerden getirilen tahıl ürünü.

ماكله **me'kele** A. a. yiyecek, azık.

ماكل **me'kul** A. a. yenecek nesne, yeyinti

ماكلات **me'kulât** A. ç. a. yenecek/yenilecek şeyler, yeyintiler.

ماكيان **mâkiyân** F. a. tavuk

مال **mâl** A. a. 1 para dâhil, değeri olan şeyler, insanın elinde bulunan, kullanılabılır olan, işe yarar her türlü nesne, 2 gelir, akça, peşin para, 3 ticaret eşyası, alım satımı yapılan nesneler, 4 *mec.* kötü şey/kişi. -**etmek/edinmek** önem vermek, önemli saymak, görev edinmek. -**mal bulmuşa** (bulmuş mağribiye) dönmek büyük bir istekle bir mala konup sevinmek. -**mal sâhibi** malı elde bulunduran, malı dilediği gibi kullanabilen/kullanma hakkı bulunan kimse. -**sandığı** devlet gelirlerinin toplanıp konulduğu yer. -**kalemi vezneye** bağlı muhasebe bürosu. -**(ı) malına** (satmak) gerçek değeriyle, kârsız olarak. -**mal-ı sâmit** F. a. cansız mal. -**mal-ı mirî** F. a. devlet hazinesine ait para, mülk vb. -**مال ناطق** **mâl-ı nâtık** F. a. canlı mal.

مال **mâl** F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 süren: *rûmâl* "yüz süren (kimse)", 2 sürülen, silinen: *pâmâl/pâyimâl* ayak sürülen, yani: ayaklar altına düşmüş, çiğnenen, *destmâl* "el silinen bez, el sileceği, mendil, yağlık".

مالا **mâlâ-kelâm** A. s. söz götürmez, diyecek söz bulunmaz, tam ve eksiksiz.

مالا **mâlâmâl** F. s. 1 dopdolu, ağız na kadar dolu, silme (kap), 2 pek çok (para, eşya vb.).

مالا **mâlâ-nihâye** A. s. sonsuz, bitimsiz.

مالايى **mâlâ-ya'ni** A. a. anlamsız, boş, ilgisiz, saçma ve yararsız iş/söz.

مالپرست **mâlperest** F. s. mal düşkünü, mala tapan, açgözlü (kimse).

مالخ **mâlih** A. s. tuzlu (su/madde).

مالدار **mâldâr** F. s. zengin, varlıklı (kimse).

مالزمه **mâ-lezime** A. a. (T. k. dili: **malzeme**) gerekli nesneler, ihtiyaç duyulan şeyler, avadanlık.

مالش **mâliš** F. sürme, ovuşturma, ovma. مالشكه **mâlišgâh**, مالشكه **mâlišgeh** F. a. yüz sürülecek yer, yani: secde yeri.

مالشكر **mâlišger** F. s. ovuşturan, ovuşturucu (kimse).

مالك **mâlik** A. s. 1 bir nesnenin iyesi olan, bir nesneyi elinde/üzerinde bulunduran, bir malı/mülkü dilediği gibi kullanma hakkı ve yetkisi olan (kimse), 2 (büyük harfle) cennet kapıcısı.

مالكانه **mâlikâne** F. a. hazine topraklarından, kullanma hakkı belirli şartlarla bir kişiye bırakılan toprak.

مالكه **mâlike** (dişil) A. a. bir nesnenin iyesi olan, bir nesneyi elinde/üzerinde bulunduran (dişi kimse): *m. i hüsn ü an* "güzellik ve çekicilik iyesi".

مالوف **me'lûf** A. s. alışılmış, yakınlık sağlanmış, kendisiyle sıcak ve yakın ilişki kurulmuş (kimse).

مالوم **me'lûm** A. s. üzüntülü, üzüntüye kapılmış (kimse).

ماله **mâle** F. a. (T. k. dili: **mala**) duvarcılar ve sıvacıların kullandıkları, bilinen alet.

مالى **mâliy(y)**, mâli (dişili: **mâliyye**) A. s. para ve malla ilgili: *umûri mâliyye* "malla ilgili işler".

ماليت **mâliyet** T. a. bir eşyanın kârsız değeri.

مالىخيا **mâliholyâ** F. a. 1 sürekli iç kapanklığı, gönül sıkıntısı, kara sevdâ, melankoli, 2 boş hayaller, boş düşünceler.

مالیده *mālide* F. s. ovulmuş, ovularak sürülmüş (madde).

مالیه *māliye* A. a. 1 gelir ve giderle ilgili konuların, para ve mülk yönetimiyle ilgili kuralların bütünü, 2 devletin gelirlerini toplayan, giderlerini yöneten kuruluş, Maliye Bakanlığı.

ماما *māmā* F. a. 1 anne, 2 yaşlı ev hanımı, hatun.

مامضی *mā-mazā* A. a. geçen, olan biten hâl/iş/konu/madde: *mazā māmazā* "geçen geçti, olan oldu".

ماملک *mā-melek* A. a. kullanma hakkı bulunan şeyler, olanca mal mülk, kullanımların olancası.

مامن *me'men* A. a. güven içinde olunacak yer, güvenli yer. -**مامن رضا** *me'meni rızā* F. a. Mekke.

مأمور *me'mûr* A. s. 1 üzerine bir iş yüklenen, bir işle görevlendirilen (kimse), 2 (birine) buyrulmuş/buyrulmuş, (birinden) yapması istenmiş (iş/hizmet vb.). a. 1 bir iş görmekle görevlendirilmiş kimse, 2 bir devlet dairesinde belli bir aylık/ücret karşılığında çalışan kimse, 3 (görev rütbesi bakımından) bir yetki sahibinin denetim ve buyruğu altında iş gören kimse. -**me'mûr etmek** (birini) bir işle görevlendirmek, (birinin) bir işi yapmasını buyurmak, (birine) ısmarlamak.

مأموریّت *me'mûriyyet* A. a. görev, hizmet, görevli olma hâli.

مأمورین *me'mûrin* A. ç. a. memurlar; bk. **مأمور** *me'mûr*.

مأمول *me'mûl* A. s. 1 umulan, beklenen: *fevka'lme'mûl* "umulanın/beklenenin üstünde", 2 olması beklenir, mümkün, muhtemel. a. umut, beklenti.

مأموم *me'mûm* A. a. namazını camide cemaatle kılan, namaz vakitlerinde imama uyan kimse.

مأمون *me'mûn* A. s. güven duyan, kötü bir durumla karşılaşma korkusu ve kaygısı

bulunmayan (kimse): *me'mûnû'lğâile* "sıkıntıya düşme kaygısı bulunmayan (kimse)".

ما نحن فيه *mā nahnü fihi* A. a. sözünü ettiğimiz konu/iş.

مانده *mānde* F. s. bitkin duruma düşmüş, bitip tükenmiş, yorulmuş. Farsça kurallı birleşik sıfatlarda yer alır: *pes-mānde* "geri kalmış (kimse)", *hâtir-mānde* "hatırı kalmış, gücenmiş (kimse)", *dermānde* "kapıda kalmış, yani: bir iş görecektir gücü olmayan, zavallı, âciz (kimse)", *amel-mānde* "işten güçten kalmış, iş yapamaz, işe yaramaz duruma gelmiş (kimse)".

مانع *māni* A. s. 1 bırakmayan, (-in) olmasını durduran, (-in) önünü kapayan, (-e) engel olan, bir işin yapılmamasına/gerçekleşmemesine sebep olan (kimse/nesne/durum). -**olmak** (-in) olmasını durdurmak, (-i) engellemek. 2 (-i) esirgeyen, (-in) olmasını istemeyen (kimse), 3 (-i) önleyici nesne/kimse/durum, engel: *m.i şer'i* "kanun engeli".

مانعه *māniya* A. a. engel olucu nesne, engel. **مانند** *mānend*, **ماننده** *mānende* F. s. (T. **منند** *menend*) benzer, andırır, eş, denk. Türkçe'nin *gibi* takısına karşılıktır: *m.i İrem* "İrem bahçesine eş, İrem gibi", *mānendi süveydā* "süveydā benzeri, süveydā gibi".

مأنوس *me'nûs* A. s. 1 alışılmış: *me'nûsû'l-isti'māl* "yaygın olarak kullanılan, kullanımlarına alışılmış", 2 beğenilmiş, gönül verilmiş, gözde (kimse).

مأنوسیت *me'nûsiyyet* A. a. 1 alışma, ısınma, yaklaşıma, yakınlaşma, 2 (hayvan) yabaniyetten kurtulup insana alışma.

مانی *Māni* F. a. Maniheizm'in kurucusu olan ünlü ressam. Erteng/Erjeng adlı resim mecmuası ile tanınır. Sâsâniyân sülâlesi hükümdarlarından *Behrâmî Şâpûr* tarafından öldürülmüştür.

مأونه *mauna*, **ماونه** *mavna* T. a. (< A. **معونه** *ma'ûne*) yelkenle/kürekle yol alan yük taşımaya mahsus bir tür güvertesiz büyük ve ağır kayık, küçük yük gemisi.

ماوراء *mā-verâ'*, **ماورا** *māverâ* A. a. öte, art, geri, arka yan: *māverâ'ü'nnehr* "nehirin ötesi", *māverâ'ü'ttabia* "olağandışı durum", *māverâ'i Kafkas* "Kafkas dağlarının ötesindeki ülkeler".

ماوقع *mā-vaka'* A. a. olmuş şey, yaşanmış olay.

ماوی *me'vâ* A. a. 1 yuva, yurt, barınacak yer, barınak, 2 sığınacak yer, sığınak.

ماوی *māvi*, **مائی** *māi* A. s. 1 su ile ilgili, suda yaşayan/olan (hayvan, bitki vb.), 2 su renginde, gök.

ماه *māh* F. a. 1 ay: *māhi tābân* "parlayan, ışık saçan ay", *māhi nev* "yeni ay, hilâl", *māhi ü hurşid* "ay ve güneş", 2 yılın on iki bölümünden biri: *māhi rûze* "oruç ayı, yani: ramazan", 3 *mec.* güzel yüzlü kimse. -**ماه کمان** *māhi Ken'an* F. a. Yusuf Peygamber. -**ماه نخشب** *māhi Nahşeb* F. a. "İbn Mukanna" lakabıyla anılan Hakim ibn Atâ'nın civa vb. maddelerden elde ettiği bir kimyevi karışımı kullanarak Nahşeb (Nesef) şehri yakınındaki Siyâm Dağı eteğinde bulunan bir kuyudan göğe aksettirdiği söylenen ay. Anlatıldığına göre ışığı üç fersaha (yaklaşık 15 kilometreye) ulaşan bu ay gökte 60 gece görünür, bu durumda, bakanlar gökte iki ay görürmüş.

ماه *māh* T. yeterlik, yeter olma/bulma. -**māh gelmemek yetmemek**: Açgözlüye bir furun eklemek *māh* gelmez.

ماه بماه *māh bemāh* F. z. aydan aya.

ماهچه *māhçe* F. a. sancakların, minare alemlerinin, camii kubbelerinin tepesine yerleştirilen hilâl ay benzeri tepelik.

ماهپاره *māh-pāre* F. a. ay parçası, ay gibi güzel yüzlü.

ماهپیکر *māh-peyker* ay yüzlü, yüzü ay gibi güzel ve parlak (güzel).

ماهتاب *māh-tāb* F. a. 1 ay aydınlığı, 2 on dört gecelik ay, dolunay, 3 (T. k. dili: *maytap*) bir tür fişek.

ماهر *māhir* A. s. becerikli, usta, işinin ehli (kimse).

ماهرانه *māhirâne* F. z. ustalıklı, ustaca.

ماهری *māhrû*, **ماهری** *māh-rûy* F. s. ay yüzlü (güzel).

ماهموز *mahmuz* T. a. (< A. **مهمز** *mehmiz*, **مهماز** *mihmāz*) 1 hayvanı dürtmesi için binicinin çizmesinin arkasına takılan sivri dişli metal çark, 2 horoz ve kimi kuşların ayaklarının arkasında bulunan sivri çıkıntı, 3 *den.* zırhlı gemilerin baş tarafında, su seviyesinden bir miktar aşağıdan ileri doğru uzanan çıkıntı, omurga dirseği.

ما هو الحق *māhüve'l-hak* hak olan, gerçek olan.

ماهو *mā-hüve* A. bağl. o ki. *ke-mā hüve* "olduğu gibi", *ke-mā hüve hakkuhā* "hakkıyla, tamı tamına".

ماهوار *māhvâr*, **ماهواره** *māhvāre* F. a; bk. **ماهیانة** *māhiyâne*.

ماهه *māhe* F. a. burgu, matkap, bir aylık süre.

ماهی *māhi* F. a. balık.

ماهی *mā-hiye* A. bağl. o ki [Kimi zaman dişil olarak *ما هو* yerine]; bk. **ما هو** *mā-hüve*.

ماهیانة *māhiyâne* F. a. aylık olarak ödenen ücret.

ماهیت *māhiyyet* A. a. 1 kendilik, nelik, 2 *man.* zihinde bulunan tekleri bakımından geneli gösteren bir kavram. Bu onun ne olduğu hakkında zihinde bulunan bilgidir. Eğer dışarıda da tekleri varsa buna da *hakikat* (gerçeklik) denir. Buna göre *māhiyyet* her kavramı kapsar, ama *hakikat* ancak dışarıda tekleri bulunan kavramlara özgü olur.

ماهی خوار *mâhihâr*, **ماهی کبر** *mâhigir* *F. a.* balıkçıl kuşu.

ماهی فروش *mâhifürûş* *F. a.* balık satan, balıkçı.

ماهی *mâhiyye* *T. a.* 1 bir ay çalışma karşılığı alınan/verilen para, aylık, 2 (*h. dili*: *mahya*) özellikle ramazan ayında minareler arasına kandiller/lambalar asarak yapılan yazı/şekil, *mahya*.

مائدة *mâide* *A. a.* üzerinde yemek bulunan sofra, yemek, *eşanl.* طعام *taâm*, ضیافت *zıyâfet*.

مائدة سالار *mâide-sâlâr* *F. a.* sofracı başı.

مائل *mâil* *A. s.* 1 istekli, eğilimli (kimse), 2 (-e) hevesli, (-e) düşkün, (-e) tutkun (kimse), 3 (-e) yetenekli (kimse), 4 (-e) benzer, (-i) andırır, (-e) çalar, (-e) yakın (nesne), 5 (-e) doğru eğilmiş, eğri (nesne), 6 (-e) yüz tutmuş, (-e) hazır: *m.i inhidâm* "yıkılmaya yüz tutmuş, yıkıldı yıkılacak".

مایع *mâyi* *A. s.* sıvı (madde); *zıddı*: صلب *sulb*.

مايعرف *mâ-yu'ref* *A. s.* bilinmez (nesne). *a.* yastık altında saklanan para, altın vb.

مايیت *mâyiiyyet* *T. a.* akıcılık özelliği.

مایوس *me'yûs* *A. s.* umudunu yitirmiş, karamsar (kimse), üzgün (kimse).

مایوسانه *me'yûsâne* *F. s.* ve *z.* umutsuzca, umutsuz olanın durumuna benzer şekilde.

مایوسیت *me'yûsiyyet* *A. a.* ümitsizlik, gelecekle/olacakla ilgili kaygı, kötü beklenti, olmayacak duygusu.

مایه *mâye* *F. a.* (*T. k. dili*: *maya*) 1 öz, iç değer: *fürûmâye* "mayası bozuk, özü değersiz", 2 sermaye, anapara, 3 varlık, güç; *eşanl.* ثروت *servet*: *bimâye* "varlıksız, güçsüz", *mâyedâr* "güçlü, varlıklı", 4 eğitim, kazanım, bilgi.

مایه *maya* *T. a.* (< *F. mâye*) ekmek, yoğurt vb. besin maddelerinde maya-

lanmayı, kıvam tutmayı sağlamakta kullanılan madde.

مائه *mie* *A. a.* 1 yüz sayısı; *eşanl.* صد *sad*, 2 yüz senelik zaman; *eşanl.* قرن *karn*.

مائی *mâi* *F. s.* 1 su ile ilgili, 2 sulu, 3 *T.* su renginde, mavi.

مباح *mübâh* *A. a.* *din* yapılması/yapılması durumunda övgü ve kınamayı gerektirmeyen/dini bir yükümlülük bulunmayan, ne helâl ne de haram olan davranış.

مباحث *mebâhis* *A. ç. a.* konular; *bk.* مباحث *mebhas*.

مباحث *mübâhis* *A. s.* (biriyle) bahse tutuşan (kimse).

مباحثه *mübâhase* *A. a.* 1 bahse tutuşma, (iki kişi) birbirinin görüşünü çürütme/çalışma, 2 görüşme, (bir konu üzerinde) herkesin kendi düşünce ve görüşünü söyleyerek yapılan konuşma. **مباد** *me-bâd*, **مبادا** *me-bâdâ* *F. z.* sakın, olmaya, olmaya ki.

مبادات *mübâdât* *A. a.* içindekini dışa vurma, isteğini açıkça bildirme.

مبادر *mübâdir* *A. s.* (işe) başlayan/girişen (kimse).

مبادرت *mübâderet* *A. a.* hemen ve hevesle başlama, (işe) birden girişme.

مبادل *mübâdele* *A. a.* (iki kişi arasında) bir nesneyi başka bir nesne ile değiştirme, değiş tokuş etme.

مبادی *mebâdi* *A. ç. a.* başlangıçlar; *bk.* مبادی *mebde*.

مبارات *mübârât* *A. a.* 1 ortakla/erkek eşle anlaşarak ayrılma, 2 çekişme, birbirine benzer yolda davranma.

مبارز *mebâriz* *A. s.* savaş alanları; *bk.* مبارز *mebrez*.

مبارز *mübârız* *A. s.* savaşçı, dövüşçü, kavgacı, düşmanıyla/rakibiyle dövüşel/kavgaya tutuşan (kimse).

مبارزت *mübârezet* *A. a.* (nazım dilinde kullanılır), *bk.* مبارزه *mübâreze*.

مبارزه *mübâreze* *A. a.* 1 savaşa tutuşma, silahla vuruşma, çarpışma, 2 savaş, vuruş, dövüş, 3 iki kişi arasında olan ölümlüne kavga; *eşanl.* düello.

مبارک *mübârek* *A. s.* 1 bereketli, bolluk sağlayıcı (hayvan/nesne), 2 ulu, değerli, saygı gösterilmesi, kutsal sayılması, kutsanması, ululanması gereken (kimse/nesne), 3 uğurlu, uğur getiren, kutlu, hayırlı, meymenetli, kademli (kimse/nesne), 4 Alay yoluyla kınanmaya yaraşır kişi ve nesneler için kullanılır: *A. mübarek, bir kere sorsan a!*

مباحثه *mübâseta*, **مباحثه** *mübâsetat* *A. a.* (biriyle) senli benli konuşma, dinlenme, yan gelip yatma, gününü/zamanını keyif içinde, sıkıntısızca geçirme.

مبایل *mübâsil* *A. s.* yiğitlik gösteren, yüreklilikle davranan.

مبایله *mübâsele* *A. a.* (savaşa) yiğitlik gösterme, yiğitçe davranma.

مباشر *mübâşir* *A. a.* 1 (eskiden) bir resmi kararı ilgilisine ulaştırarak gereğini yapan kimse, 2 bir malın alınması için görevlendirilen kimse, 3 hâkimin emrinde olup, onun buyruk ve isteklerini yerine getiren kimse, 4 *mec.* buyruk sahibi imişçesine davranan, tafralı tavırlarıyla başa musallat olan kimse.

مباشرت *mübâşeret* *A. a.* (işe) başlama, (işe) girişme, (iş) gerçekleştirmeye koyulma.

مباصره *mübâsare* *A. a.* (iki kişi) "Hangimiz önce görürüz" diye bir nesneye birlikte/aynı anda bakma.

مباطشه *mübâtaşe* *A. a.* (iki kişi) ellerini uzatıp birbirini kavramaya çalışma, tutuşma, güreşme.

مباعدت *mübâadet* *A. a.* (birbirinden) uzaklaşma.

مباعده *mübâade* *A. a.* *bk.* مباعدت *mübâadet*.

مباعضه *mübâğaza* *A. a.* birbirine düşmanlık besleme, birbirine karşı düşmanca duygular taşıma.

مبالات *mübâlât* *A. a.* özen, dikkat, ilgi: *adem-i mübâlât* "ilgisizlik, kayıtsızlık".

مبالغ *mebâliğ* *A. ç. a.* tutarlar; *bk.* مبلغ *meblağ*.

مبالغه *mübâlağa* *A. a.* 1 (iş) kusursuz işleme, tam ve eksiksiz olarak yapma/gerçekleştirme. -*eylemek* kusur bırakmamak, eksiksiz yapmak. 2 büyütme, aşırıya kaçma, küçük ve önemsiz bir işi/konuyu/davranışı büyük gösterme, 3 *ed.* (anlatım biçimi olarak) nitelemeye abartma. -*mübâlağa ile aşırı/ileri* derecede, pek çok.

مبانی *mebâni* *A. ç. a.* yapılar, binalar; *bk.* مبني *mebnâ*.

مباهات *mübâhât* *A. a.* övünme, (-den) övgü ile söz etme, (-den)/(ile) övünç duyma.

مباهجه *mübâhece* *A. a.* birbiriyle güzellikçe üstünlük iddiasında bulunma, "Ben senden daha güzelim" diyerek iddialaşma, güzellik satma.

مباهی *mübâhi* *A. s.* övünen (kimse)

مبابه *mübâyaa* *A. a.* (-i) satın alma.

مباين *mübâyin* *A. s.* 1 (ötekilere göre) farklı (nesne/durum/davranış), 2 aykırı, zıt (nesne/durum/davranış).

مباينت *mübâyenet* *A. a.* 1 farklılık, 2 aykırılık, zıtlık.

مبتداء *mübtedâ*, **مبتدا** *mübtedâ* *A. s.* 1 baş, başlangıç, 2 *dilb.* (Arapça'da) iki üyeli isim cümlesinde ilk üye; *müsne-dün ileyh* "yüklemin belirttiği yükü taşıyan" da denir.

مبتدع *mübteda* *A. a.* aslında yokken yeni belirmiş, sonradan ortaya çıkmış şey.

مبتدع *mübtedi* *A. s.* 1 Hz. Peygamber zamanında olmayan/doğru sayılmayan inanış ve anlayışları olan/davranışlarda bulunan (kimse), 2 yeni şeyler bulan, yeniden bir şeyler üreten (kimse).

مبتدى **mübtedi** A. s. (öğrenime/işe) yeni başlayan (kimse), acemi.

مبتذل **mübtzel** A. s. 1 herkesin elinde/herkesin dilinde olan, çok kullanılan, kullanımla kullanıla değerini yitirmiş (kimse/söz/nesne), 2 bol ve ucuz (nesne).

مبتسم **mübtessim** A. s. hafifçe, tatlı bir biçimde gülen, gülümseyen.

مبتغا **mübtegâ** A. a. istenen/dilenen şey.

مبتلا **mübtelâ** A. s. 1 tutulmuş, yakayı kaptırmış, düşkün, bağımlı (kimse), 2 âşık, aşk bağıyla bağlanmış (kimse).

مبتلع **mübteli** A. s. 1 yutan, çabucak mideye indiren (kimse), 2 *mec.* çabucak tüketen, eritip bitiriveren.

مبتلع **mübtela** A. s. 1 yutulmuş (nesne), 2 *mec.* tüketilmiş, bitirilmiş (mal/para/ömür vb.).

مبتلا **mübtelâ** A. a. bk. مبتلا.

مبتنى **mübtanı** A. s. 1 kurulmuş, yapılmış (yapı), 2 *mec.* (bir şeye) dayanan (görüş/iddia vb.).

مبتهيج **mübtetic** A. s. sevinçli, neşeli (kimse).

مبتوث **mübtûs** A. s. yayılmış, dağılmış, saçılmış (nesne).

مبتول **mübtel** A. s. ululanmış, ululuğu vurgulanmış, ulu tutulmuş (kimse).

مبتوح **mübtûh** A. a. bir şeyden söz edilen yer, konu.

مبتوح **mübtûh** A. s. sözü edilmiş (konu/iş/husus).

مبتوح عنها **mübtûhin anha** A. a. sözü geçen şey, kendisinden söz edilen nesne.

مبتدأ **mübtedâ** A. a. 1 başlama zamanı, 2 başlama yeri, 3 baş, başlangıç, (bir işin/bir girişimin/bir eylemin) ilk zamanları, 4 kaynak.

مبتدى **mübtidî** A. s. 1 örneği olmayan/daha önce yapılmamış bir şey yapan, 2 (dinle ilgili) yeni ve aykırı inanç ve düşünce-

leri, uygunsuz davranışları benimseyen (kimse).

مبتدل **mübeddel** A. s. değiştirilmiş, başkalaştırılmış, başka bir biçime ve kalıba konulmuş (nesne/konu/düşünce vb.).

مبتدل **mübeddil** A. s. (-i) değiştiren (kimse/madde).

مبتذر **mübezzir** A. s. yersiz ve gereksiz olarak elden çıkaran, düşünce-sizce harca-yıp savuran (kimse).

مبتذل **mübtel** A. s. 1 verilmiş, gönül rızasıyla dağıtılmış (nesne), 2 bol- etmek bollaştırmak.

مبتذلت **mübtülüyyet** A. a. 1 bolluk, çokluk, 2 bol verme, esirgememe; *esânî* عام *ihşân-ı âm*.

مبتراء **mübertâ** A. s. arınmış, uzak (nesne/söz vb.).

مبتراء **mübertât** A. ç. a. iyilikler, bağışlar, hayır işleri; bk. مبرة *meberret*.

مبترد **mübred** A. a. ege, törpü.

مبتريد **mübrid**, **müberred** A. s. (-i) soğutucu.

مبتريد **müberred** A. s. soğutulmuş, soğuk (su vb.).

مبتريز **mübrez** A. a. savaş alanı.

مبتريز **mübriz** A. s. meydana çıkaran, göz önüne koyan (nesne).

مبتريز **mübrez** A. s. meydana konulmuş göz önüne serilmiş (nesne).

مبتريز **müberrez** A. s. yemini doğrulanmış (kimse).

مبتريز **mübrem** A. s. kaçınılmaz olan, gelip çatan, kurtulması imkânsız (iş/olay vb.).

مبتريز **mübrim** A. s. 1 (bir işin yapılması için) isteğini üstleyip duran, ağır baskı uygulayan, direnen (kimse), 2 can sıkıcı, sözleriyle baş ağrıtan, çekilmez (kimse).

مبتريز **mebrûd** A. s. soğumuş, soğuk (nesne).

مبتريز **mebrûr** A. s. yararlı, iyi (iş/eylem); *ameli mebrûr* "iyi iş".

مبتريز **mebrûz** A. s. ortaya konulmuş, çıkarılıp gösterilmiş (nesne/konu vb.).

مبتريز **mebrûs** A. s. bars hastalığına tutulmuş (kimse).

مبتريز **müberhen** A. s. gerçekliği delille gösterilmiş, kesin olarak ispatlanmış (olay/olay/konu).

مبتريز **mibza** A. a. hacamat zembereği.

مبتريز **mebsût** (dişili: ميسوطة *mebsûta*) A. s. yayılmış, döşenmiş, serilmiş, açılmış; *cenâhi mebsût* "açılmış kanat", *ni-ami mebsûta* "yayılmış nimetler".

مبتريز **mübser** A. s. muştı verilmiş (kimse).

مبتريز **mübsir** A. s. muştı verici, muştılayıcı (kimse).

مبتريز **mübeşşir** A. s. muştılayıcı, muştı verici (kimse/haber vb.).

مبتريز **mübeşşer** A. s. muştılanmış, kendisine muştı ulaştırılmış (kimse); *aşerei mübeşşere* "cennetle muştılanmış on sahabe".

مبتريز **mubassır** A. s. görüp gözetici (kimse). a. 1 (gümrüklerde) eşyayı korumak ve belirli harçları almakla görevli küçük memur, 2 (okullarda) öğrencilerin durum ve davranışlarını gözleyip denetleyen, düzeni sağlayan (kimse).

مبتريز **mebsare** A. a. açık ve ortada olan konu/nokta.

مبتريز **mübzîğ** A. a. bütün getirisi kendisinin olmak üzere birine sermaye veren (kimse).

مبتريز **mibza** A. a. bk. ميبزا.

مبتريز **mübtal** A. s. bir şeyin geçerliğini kaldıran, hükmünü iptal eden (kimse).

مبتريز **mübtal** A. s. geçerliği kaldırılmış, iptal edilmiş (karar/hüküm/madde).

مبتريز **mübatın** A. s. 1 içten pazarlıklı, kinci, gizli düşmanlık besleyen (kimse), 2 karnı çökük (kimse).

مبتريز **mübtî**, مبطى **mübtî** A. s. ağırdan alan, ağır davranan, yavaş gelip geciken (kimse).

مبتريز **mübtîd** A. s. uzaklaştıran/uzaya süren kimse.

مبتريز **müba'id** A. s. (-den) uzaklaştırıcı (kimse/etki vb.).

مبتريز **meb'ûs** (dişili: مبعوث *meb'ûse*) A. s. gönderilmiş (kimse/nesne); *tahrirâtî meb'ûse* "gönderilmiş mektuplar/yazılar". a. 1 bir devlet/bir kimse tarafından bir işi görmek/bir konuyu görüşmek üzere vekil olarak gönderilen kimse, 2 milletvekili.

مبتريز **mebgûz** A. s. yüz çevrilmiş, sevilmemiş, nefret duyulmuş (kimse).

مبتريز **meblağ** A. a. 1 varılabilecek/erişilebilecek son nokta, sınır; *meblağî kemâl* "olgunluğun son noktası", 2 tutar, para miktarı.

مبتريز **mübelliğ** A. s. (bir haberi/buyruğu/kararı/uyarıyı) yerine ulaştırıcı (kimse/yazı). a. (büyük camilerde) imamın ve müezzinin sözlerini tekrar ederek duyuracak uzaklıktaki kimselere duyuran kimse.

مبتريز **meblû** A. s. yutulmuş (nesne).

مبتريز **meblûl** A. s. ıslanmış/ıslatılmış (nesne/madde).

مبتريز **mebnâ** T. a. 1 (yapıda) temel, 2 yapı.

مبتريز **mebnî** A. s. 1 kurulmuş, yapılmış (yapı), 2 *mec.* (-e) dayanan, (-e) ile ilgili, 3 *dilb.* Arapça'da söz içindeki yerine ve etkenlere göre son harfinin okunuşu değişmeyen (isim); *mebnî ale'lfeth* "sonu hep üstünle, yani: a/e olarak okunan isim". *takî* Türkçe'nin -den dolayı, -den ötürü takıları gibi zarf olarak kullanılan öbeklerde görülür, takıldığı ad bulunma hâlinde olur: *bu mülahazaya mebnî* gibi. مبنى على- *mebnî ale'lhikâye* bir hikâyeye dayanan, anlaşılması o hikâyenin bilinmesine bağlı olan söz.

مبتريز **mibvel** A. a. sidik kabı, ördek.

مبتريز **mibvele** A. a. yuk. m. bk.

¹ **mübehhic** A. s. (-i) güzelleştiren, güzellik veren (kimse/nesne).

² **mübhic** A. s. sevinç veren, sevindiren (haber/söz/yazı vb.).

mübhem A. s. belirsiz, sınırsız, her yana çekilir, her türlü anlam çıkarılır (söz/işaret/yazı vb.).

mebhût A. s. ne yaptığını, ne ettiğini bilmez duruma düşmüş, sersemlemiş; *dili mebhût* "sersemlemiş gönül".

mebhûr A. s. nefes darlığına tutulmuş, har har soluyan, solugan (insan/hayvan).

mebît A. a. 1 (bir yerde) geceleme, 2 geceleyecek yer.

¹ **mebiz** A. a. 1 (kadında) yumurtalık, oğulduruk, 2 (bitkilerde) çiçeklerin döllenip meyve oluşacak yeri.

² **mübeyyız** A. s. taslak yazıları temize çeken (kâtip).

³ **mübeyyaz** A. s. temize çekilmiş (yazı).

¹ **mebi'** A. s. satılan, satılık (eşya/mal).

² **mübi'** A. s. satılmış (eşya/mal).

¹ **mübin** A. s. 1 (-i) açıklayan, (-i) açık seçik ortaya koyan (söz/yazı vb.), 2 doğru ile yanlış, iyi ile kötü, iyilikle kötülüğü ayırıcı (dîn/Tanrı buyruğu/Kur'an).

² **mübeyyin** A. s. (-i) apaçık gösteren, (-i) gerçek yüzüyle bildiren, (-i) açığa çıkaran, (-i) gözler önüne seren (söz/ haber/iz/işaret vb.).

³ **mübeyyen** A. s. meydana çıkarılmış, açık seçik bildirilmiş (söz/durum/ iş vb.).

mütâbi' A. s. (-e) uyan, (-i) izleyen (kimse/durum).

mütâbaat A. a. (-in) arkası sıra gitme, (-e) uyma, (-i) izleme.

müteessir A. s. (-den) etkilenen, (-in) etkisiyle içini kötü duygular kaplayan, üzülen, acı duyan (kimse).

mütâcere A. a. (birbiriyle) alışveriş yapma.

müteahhir A. s. sonra gelen, sonrakî; *zıddı: mütekaddim*.

müteahhirin A. ç. a. sonra gelenler; *zıddı: mütekaddimin*.

müteeddib A. s. güzel davranış, iyi huy ve alışkanlıklar öğrenen, eğitilen (kimse).

müteeddî A. s. (borcunu) ödeyen, (yükümlülüğünü) yerine getiren (kimse).

müteezzi A. s. sıkılan, sıkıntı duyan, sıkıntıya düşen (kimse).

mütârik A. s. savaşı anlaşıma ile geçici olarak durduran iki taraftan her biri.

mütâreke A. a. iki tarafın anlaşması ile savaşı geçici olarak durdurma, silah bırakışma.

müteessif A. s. acı duyan, "vah yazık!" diyerek yazıklanan (kimse).

metâ' A. a. (T. k. dili: matah) 1 (özellikle kumaş ve dokuma türünden) satılık şeyler, ticaret malı: *m.ı kembehâ* "ucuz mal", 2 *mec.* elde bulunan değerli şey, sermaye: *m.ı vasl* "kavuşma sermayesi".

metâib A. ç. a. yorgunluklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

müteekkîd A. s. yinelenen, bir kez daha vurgulanan (haber/istek/duyuru vb.).

müteellif A. s. (-e) alıyan, (ile) anlaşılan/barışan (kimse).

müteellim A. s. üzülen, üzüntü duyan, dertlenen (kimse).

müteellih A. s. Tanrı'nın birliğine inanan (kimse).

müteemmir A. s. amirlik/üstünlük taslayan, kendini buyruk verme yetkisi bulunan biri yerine koyan (kimse).

müteemmil A. s. derin düşünen, düşünce taşına iş gören (kimse).

müteemmim A. s. teyemmüm eden/ edici (kimse).

müt'eme A. a. ikiz olarak doğma.

metânet A. a. sağlamlık, dayanıklılık: *m.ı kalb* "yürek dayanıklılığı".

müteenni A. s. adımını sakınarak atan, acele etmeyip düşünce taşına iş gören/davranan (kimse).

müteehhil A. s. evli, evlenmiş (erkek).

müteeyyid A. s. güçlenmiş, güç kazanmış (iş/durum/söz/haber).

mütebâdir A. s. birden ortaya çıkan, çıkagelen, beklenmedik sırada akla gelen (düşünce).

mütebâdil A. s. biri öbürüne karşılık olan, biri ötekinin yerine geçen, nöbetleşe birbirine karşılık tutulan (nesneler/iş ve eylemler).

mütebâriz A. s. karşı karşıya gelip birbiriyle savaşılan/dövüşen (askerler/kimseler).

mütebâid A. s. (-den) uzaklaşan (kimse).

mütebâğız A. s. (birbirine) gizli düşmanlık besleyen (kimselerden her biri).

mütebâki A. s. geri kalan, artan (sayı/ölçü).

mütebâki A. s. yalandan ağlayan, ağlar gibi olan/görünen.

mütebâlih A. s. alık gibi görünen, alık tavrı takınan (kimse).

mütebâli A. s. (birini) deneyip sınavan (kimse).

mütebâhi A. s. övünen (kimse).

mütebâyân A. s. *ikili* ç. a. alan ve satan, satıcı ile alıcı kimseler.

mütebâyin A. s. birbiriyle çelişen, birbirinin zıddı/aksi olan (iki şey/durum).

mütebettil A. s. Hak'tan gayri her şeyden uzaklaşıp tam bir iç arılığıyla Yararıya yönelen (kimse).

mütebettilen A. z. tüm dünya bağlarından kesilip arı bir yürekle Hak yoluna yönelerek.

mütebahhir A. s. derin ve geniş bilgi sahibi olan (ilim adamı).

mütebahtir A. s. büyüklük taslayıp kabarak salına salına yürüyen (kimse).

mütebahhir A. s. 1 buharlaşan, buhar hâline gelen (nesne), 2 tütsülenen, tütsüye bulanana (nesne).

mütebeddi' A. s. sünnete bağlı olanların yolundan ayrılıp yeni inanç, düşünce ve davranışlar yoluna sapan (kimse).

mütebeddil A. s. değişmiş, başkalaşmış, başka bir durum kazanmış (iş/durum vb.).

müteberrid A. s. soğumuş (su).

müteberri' A. s. (birine/bir yere) gönüllü olarak bağışta bulunan (kimse).

müteberrek A. s. uğurlu ve kutlu tutulan/sayılan (durum/olay/nesne vb.).

² **müteberrik** A. s. kendisiyle uğur kazanılan, uğur kaynağı olan, uğurlu, mübarek (kimse).

müteberri A. s. (-den) yüz çeviren, (-den) uzak duran, (-den) kaçan/kaçınan (kimse).

mütebessit A. s. yayılmış, serilmiş (nesne).

mütebattın A. s. insanın iç dünyasını/içinden geçenleri duyan/bilen (kimse).

mütebessim A. s. gülümseyen (kimse).

mütebasbıs A. s. yaltaklanan, dalkavukluk eden (kimse).

mütebasır A. s. ince düşünen, ileri görüşlü, olanı biteni dikkatle gözleyen ve inceleyen (kimse).

müttebi' A. s. (-e) uyan, (-e) uyarak bağlanan (kimse).

مُتَبَكِّم *mütebekkim* A. s. konuşurken tutulup kalan (kimse).
مُتَبَلِّل *mütebellir* A. s. billurlaşan, kristalleşen (sıvı).
مُتَبَلِّل *mütebellil* A. s. ıslanmış, ıslak (nesne).
مُتَبَنِّن *mütebennî* A. s. (birini) oğul edinen (kimse).
مُتَبَنِّن *mütebennâ* A. a. oğul edinilen (kimse), evlâtlık.
مُتَبَوِّع *metbü'* A. s. 1 kendisine uyulan (kimse); *zıddı: تَابِع* *tâbi'*, 2 *dilb.* ad ve sıfat takımlarında belirtilen/katkı alan yerindeki üye. a. buyruğu tutulmuş, buyruk sahibi olarak tanınmış kimse, hükümdar.
مُتَبَوِّص *mütebevvis* T. s. işeyen, su döken (kimse).
مُتَبَهِّح *mütebehhic* A. s. sevinçli, neşeli, şen (kimse).
مُتَبَهِّين *mütebeyyin* A. s. açığa çıkan, netlik kazanan, açık ve anlaşılır bir durum kazanan (konu/düşünce/anlam vb.).
مُتَتَابِع *mütetâbi'* A. s. birbirini izleyen, birbiri ardından gelen (nesne/durum/oluş vb.).
مُتَتَالِی *mütetâli* A. s. *yuk. m. bk.*
مُتَتَبِّع *mütetebbi'* A. s. (bir konuyu) derinliğine inceleyen, ardına düşüp araştıran (kimse).
مُتَتَبَّع *mütetevvic* A. s. taç giyen, taçlanan (kimse/hükümdar).
مُتَسَائِب *mütesâib* A. s. isteyen (kimse).
مُتَسَاكِل *mütesâkil* A. s. üşenen, ağır davranan (kimse), savaşa gitmesi teşvik edilmişken oyalanıp geri kalan (kimse).
مُتَسَبِّت *mütesebbit* A. s. bekleyen, yerinden ayrılmayan/kımıldamayan (kimse).
مُتَسَاكِب *mütesakkib* A. a. delinen, delik açılan (nesne).
مُتَسَوِّب *mütesevvib* A. s. farzdan sonra namaz kılan (kimse).

مُتَسَهِّیْب *müteseyyib* A. a. dul kalan kadın.
مُتَعَادِل *mütecâdil* A. s. (biriyle/hasmıyla) uğraşan, çekişen, kavgaya tutuşan (kimse).
مُتَعَاذِب *mütecâzib* A. s. birbirini çeken (nesneler).
مُتَعَاْسِر *mütecâsir* A. s. yüreklilik gösteren, yürekli davranan, pervasızca atılan (kimse).
مُتَعَانِیْب *mütecânib* A. s. çekinen, sakınan (kimse).
مُتَعَانِیْس *mütecânīs* A. s. cinsi bir, aynı cinsten olan (nesneler/varlıklar).
مُتَعَاْوِب *mütecâvib* A. s. cevaplaştıran, birbirine karşılık veren (kimseler).
مُتَعَاْوِر *mütecâvir* A. s. aynı çevrede olan/birbirine yakın bulunan, komşu olan (kimseler/alanlar/yapılar vb.).
مُتَعَاْوِز *mütecâviz* A. s. 1 (-i) geçen, (-i) aşan (kimse/nesne), 2 saldıran, taşkınlık eden (kimse/taf), 3 (-den) artıktı, (-den) fazla, (-i) aşan (kimse/nesne).
مُتَعَاْهِل *mütecâhil* A. s. bilmez gibi davranan, bilmezliğe vuran (kimse).
مُتَعَعْبِب *mütecebbir* A. s. büyüklük taslayıp sert davranan, zorbalık eden (kimse).
مُتَعَعْدِد *müteceddid* A. s. yenilenen (nesne).
مُتَعَعْرِد *mütecerred* A. s. 1 soyunan, çıplak kalan (kimse), 2 bekâr (erkek), 3 yalnız başına yaşayan (kimse), 4 *tas.* dünya ile ilgisini büsbütün keserek Yüce Yaratıcı katına yönelen (kimse).
مُتَعَعْرِی *mütecerri'* A. s. istemeyerek/istemeye istemeye içen (kimse).
مُتَعَعْزِی *mütecezzi* A. s. bölünen, parçalara ayrılan, parça parça olan (nesne).
مُتَعَعْسِد *mütecessid* A. s. biçim kazanan, yoğun bir varlık hâline gelen (nesne).
مُتَعَعْسِیْس *mütecessis* A. s. (-i) araştıran, (-i) yoklayan, (-i) öğrenmeye/(-den) haber almaya çalışan (kimse).

مُتَعَعْسِیْم *mütecessim* A. a. cisimleşen, cisim gibi görünen, yoğun varlık görünümü veren/kazanan (nesne).
مُتَعَا'İD *müteca'id* A. a. kavrım kavrım olmuş, kıvrıkcık (saç): *müteca'idü'leş'âr* "kıvrıkcık saçlı" (kimse).
مُتَعَعْفِی *müteceffif* A. s. nemini çeken, kuruyan (nesne/madde).
مُتَعَعْلِی *mütecellid* A. s. 1 aşırı derecede ataklık/gözü peklik gösteren, 2 dedigim dedik ve dik başlılıkla öne atılan (kimse).
مُتَعَعْلِی *mütecelli* A. s. 1 görünen, ortaya çıkan (nesne), 2 parlak, parıltılı, ışılan, ışıldayan (nesne).
مُتَعَعْمِی *mütecemmid* A. s. donmuş (su/sıvı).
مُتَعَعْمِی *mütecemmi'* A. s. toplanmış, yığılmış, birikmiş (nesne).
مُتَعَعْمِی *mütecemmil* A. s. (ile) donanmış, (ile) bezenmiş, (ile) süslenmiş (nesne).
مُتَعَعْنِی *mütecennib* A. s. (-den) kaçınan, (-den) sakınan, (-den) kaçan, (-den) çekinen (kimse).
مُتَعَعْنِی *mütecennin* A. s. delirmiş, aklını yitirmiş (kimse).
مُتَعَعْنِی *mütecenni* A. s. meyve devşiren (kimse), birini suçlayan, birinin üzerine suç atan/yükleyen (kimse).
مُتَعَعْصِی *mütecevviz* A. s. 1 yapılması/söylenmesi doğru olmayan bir işi/sözü doğru sayan (kimse), 2 sözü mecazlı söyleyen (kimse).
مُتَعَعْصِی *mütecevvî'* A. s. kendini aç bırakan, bile isteye aç kalan/duran (kimse).
مُتَعَعْصِی *mütecevvif* A. s. içi boşalan/içi boş olan (nesne).
مُتَعَعْهَیْ *mütecehhiz* A. s. donanmış, her yanıyla tam ve eksiksiz duruma getirilmiş, tüm eksikleri giderilerek tam anlamıyla düzenlenmiş (nesne).
مُتَعَهَّاب *mütehâb* A. s. sevgi paylaştıran, birbirini seven, birbirine karşı dostluk duyguları sergileyen (kimseler).

مُتَعَهَّارِیْب *mütehârib* A. s. birbiriyle savaşan (iki taraf).
مُتَعَهَّاشِی *mütehâşî* A. a. sakınan, çekinen (kimse).
مُتَعَهَّالِی *mütehâlif* A. a. kavgalı iki tarafa da yemin veren, "Allah aşkına" gibi sözlerle iki tarafın arasını bulmaya çalışılan (kimse).
مُتَعَهَّالِی *mütehâlim* A. s. kendini yavaş, yumuşak huylu gösteren kimse.
مُتَعَهَّامِی *mütehâmik* A. a. kendini ahmak gibi gösteren, ahmaklığa vuran (kimse).
مُتَعَهَّامِی *mütehâmi* A. s. kendini koruyan, benliğine özen gösterip toz kondurmayan (kimse).
مُتَعَهَّاهِی *mütehâvir* A. s. birbiriyle konuşan (iki kimse/kimseler).
مُتَعَهَّاتِی *mütehattim* A. a. gerekli olan, (-i) gerektiren (nitelik/nesne).
مُتَعَهَّاسِی *mütehassir* A. a. 1 pıhtılaşan (kan vb.), 2 dibe çöken, tortu bırakan (nesne).
مُتَعَهَّاحِی *mütehaccir* A. a. taşlaşan, taş kesilen (nesne).
مُتَعَهَّه *müttehîd* A. s. birleşmiş, birlik olmuş (nesne/kimse/düşünce vb.).
مُتَعَهَّه *müttehîdül'fikr* A. s. aynı düşüncede olan, aynı düşünceyi paylaştıran (kimseler).
مُتَعَهَّه *müttehîdül'meâl* A. s. aynı anlamda olan, anlamdaş, eş anlamlı (söz/kelime).
مُتَعَهَّه *mütehaddib* A. s. kamburlaşan, kambur biçimini kazanan (kimse/nesne).
مُتَعَهَّه *mütehaddis* A. s. yeni çıkan, yokken beliren (nesne).
مُتَعَهَّه *mütehaddir* A. s. inişe geçmiş, hızla aşağıya doğru inen/yuvarlanan (nesne).
مُتَعَهَّه *mütehaddi* A. s. aşırı derecede çekişen/işi gücü kavga etmek olan (kimse).

متحذر *mütehazzir* A. s. çekingen ve dik-
katli davranan (kimse).
متحرز *müteharri* A. s. sakınan, çekinen
(kimse).
متحرك *müteharrik* A. s. 1 kimildanan, yer
değiştiren, giden, hareket eden (nesne),
2 *dilb.* (Arapça'da) bir ünlü sesle sesli-
lendirilen ünsüz ses/açık hece, bir ünlü
sesle kapanan hece.
متحرم *müteharrim* A. s. 1 haramdan kaçın-
nan (kimse), 2 kişinin değerini azalta-
cak, onurunu zedeleyecek iş ve davra-
nışlardan uzak duran (kimse).
متحرى *müteharri* A. s. (-i) araştıran, (-i)
araştırıp ne ve nasıl olduğunu anlama-
ya çalışan (kimse).
متحزن *mütehazzin* A. s. gönlü kırık, üz-
gün (kimse).
متحسر *mütehassir* A. s. hasret çeken, el-
den giden/elde edilmesi dilenen bir şey
için özlem duyan (kimse).
متحسس *mütehassis* T. s. pek duygulu.
-olmak son derecede duygulanmak.
متحشد *mütehaşşid* A. s. (birlikte bir ha-
rekette bulunmak/birbirine yardım et-
mek için) koşuşup toplanan (kimseler).
متحصل *mütehassıl* A. s. oluşan, çıkan, or-
talığa yayılan (nesne).
متحصن *mütehassin* A. s. (kaleye) sığınan,
kapanan (kimse, asker vb.)
متحف *müthaf* A. a. armağan olarak veri-
len/verilmiş nesne.
متحف *müthif* A. s. armağan veren/verici
(kimse).
متحفظ *mütehaffız* A. s. kendini koruyan,
korunup sakınan (kimse).
متحقد *mütehakkıd* A. s. kin duyan, birine
karşı gizli düşmanlık besleyen (kimse).
متحقق *mütehakkık* A. s. doğruluğu orta-
ya çıkan, gerçekliği anlaşılan (durum/
nesne).
متحکم *mütehakkim* A. s. zorbaca davra-
nan, baskı uygulayan, dediğim dedik

davranışı sergileyen, beylik taslayan
(kimse).
متحکمانه *mütehakkimâne* F. s. ve z. zor-
baca davranana yakışır biçimde ve yol-
da.
متحلل *mütehallil* A. s. eriyen, eriyik hâli-
ne gelen (nesne).
متحلم *mütehallim* A. s. yavaş, yumu-
şak huylu görünmeye çalışan (kim-
se), meme gibi yumrulmuş/kabarmış
(nesne).
متحلی *mütehalli* A. s. (ile) süslenmiş, (ile)
donanmış (kimse/nesne).
متحمض *mütehammız* A. s. ekşimiş (nes-
ne/madde).
متحمل *mütehammil* A. s. çeken, taşıyabi-
len, yüklenebilen (kimse/nesne).
متحمی *mütehammi* A. s. sakınan, isteğini
bastıran, perhiz eden (kimse).
متحن *mütehannin* A. s. aşırı istek duyan,
(bir şeye karşı) düşkünlük gösteren
(kimse).
متحنی *mütehanni* A. s. eğilmiş, eğri duru-
ma gelmiş (nesne).
متحول *mütehavvil* A. s. 1 değişmiş, başka
bir durum, nitelik ve görünüm kazan-
mış (nesne). -olmak değişmek, başka-
laşmak. 2 çabuk değişen, bir durumda
kalmayan (nesne).
متحیر *mütehayyir* A. s. şaşırmış, ne yap-
acağını bilemez duruma düşmüş (kim-
se), şaşkın: *hamsei mütehayyire* "şaşkın
beşli". Beş gezegen için kullanılan bir
sözdür.
متحيز *mütehayyiz* A. s. seçkin bir yer tu-
tan, sayılır ve sözü geçer olan, etkili ve
önemli (kimse).
متخادع *mütehâdi* A. s. aldanmış gibi gö-
rünen, aldanmışlığa vuran (kimse).
متخارش *mütehâriş* A. s. hırıldayıp dalaşan
(hayvanlar).
متخاشی *mütehâşi* T. s. korkup çekinen
(kimse).

متخاصم *mütehâsım* A. s. 1 birbirine
düşmanlık eden (kimseler/ taraflar), 2
davacı ve davalı olan (taraflardan her
biri).
متخاطب *mütehâtıb* A. s. birbirine sesle-
nen, birbiriyle konuşan (kimseler).
متخاطی *mütehâti* A. s. yanılan, yanışa
düşen, yanlış iş yapan (kimse).
متخالف *mütehâlif* A. s. birbirine aykırı
olan, biri ötekine uymayan (nesne/du-
rum).
متخير *mütehabbir* A. s. (bir şeyi) iyi bilen,
(bir konuda) derinliğine bilgi sahibi
olan, (bir işin/konunun) içyüzüne var-
mış (kimse).
متختم *mütehattim* A. s. yüzük takınan/
parmağına yüzük takan (kimse).
متخدر *mütehaddir* A. s. örtünen, örtü-
nerek gizlenen, kimseye görünmeyen
(kadın).
متخددش *mütehaddiş* A. s. tırmalanan,
canı acıyan, acı çeken (kimse).
متخدع *mütehaddi* A. s. bilerek aldanan
(kimse).
متخذ *müttehız* A. s. kabul eden, benim-
seyen, tutan, uyan (kimse).
متخذ *müttehaz* A. s. benimsenen, tutu-
lan, kullanılan, geçerli sayılan (karar/
kural/yol vb.).
متخرش *müteharriş* A. s. tırmalanmış, tır-
nakla tırmık tırmık berelenmiş (yüz/
göğüs vb.).
متخرق *müteharrik* A. s. yırtılan (nesne).
متخضع *mütehaşşi* A. s. alçak gönüllülük
gösteren, nefsinin alçak gören (kimse).
متخشن *mütehaşşin* A. s. sertlik gösteren,
sert davranan (kimse).
متخشی *mütehaşşi* A. s. korkup çekinen,
saygıyla karışık korku duyan (kimse).
متخصص *mütehassıs* A. s. 1 ayrılmış, yal-
nız bir iş için kullanılan (nesne), 2 bir
konuda/dalda bilgi, deneyim ve ustalığı
olan, uzman (kimse).

متخضر *mütehazzır* A. a. yeşillenen, yeşil
görünüm kazanan (nesne/yer).
متخضع *mütehaşşi* A. a. alçak gönüllü
(kimse).
متخطر *mütehattır* A. s. hatırlayan, aklına
getiren (kimse).
متخطی *mütehatti* A. s. 1 atlayıp geçen,
sınırı aşan (kimse), 2 yanılan, yanlış
yapan (kimse), 3 yanlış iş yapan, suç
işleyen (kimse).
متخفف *mütehaffif* A. s. 1 hafifleyen, ağır-
lığı azalan (nesne), 2 ayağına potin,
çizme gibi konçlu bir ayakkabı giyen
(kimse).
متخلد *mütehallid* A. s. (bir yerde) sürekli
kalıcı olan (kimse/varlık).
متخلص *mütehallıs* A. s. 1 kurtulmuş, ya-
kasını kurtarmış (kimse), 2 başka bir
ad (mahlas) kullanan (şair).
متخلط *mütehallıt* A. s. (başka bir şeyle)
karışan, karışık duruma gelen (nesne/
madde).
متخلف *mütehallif* A. s. aykırı durumda
olan/bulunan/uymayan (nesne/du-
rum), gerilemiş, geride kalmış (kimse/
nesne).
متخلق *mütehallık* A. s. bir şeyi huy edi-
nen, bir niteliği tutum ve davranış biçi-
mi olarak benimseyen (kimse).
متخلل *mütehallil* A. a. 1 bir aralığa giren
(kimse), 2 bozulan; (-den ötürü) özü,
yapısı ve görünüşü değişen (kimse/
nesne).
متخلی *mütehalli* A. a. boşalan, boş kalan
(yer).
متخمير *mütehammir* A. s. mayalanmış,
maya tutmuş (hamur/süt vb.).
متخوف *mütehavvif* A. a. korkak, korkuya
kapılan (kimse).
متخیل *mütehayyil* A. a. hayal kuran, ha-
yal peşinde koşan, kuruntulu (kimse).
متخیله *mütehayyile* A. a. hayal etme, zi-
hinde canlandırma gücü.

متداخل mütedâhil A. a. birbirine geçmiş, birbirine girmiş, biri ödenmeden ötekinin ödeme/ödenme zamanı gelmiş (borç, maaş vb.).

متدارك mütedârik A. a. 1 yetişip ulaşan (kimse/nesne), 2 ed. dört fâilün'den oluşan aruz ölçüsü. Arap şiirinde kullanılmıştır.

متدافع mütedâfi A. a. 1 itişip kakışan, birbirini itip üzerinden uzaklaştırmaya çalışan (kimseler), 2 birbirini etkileyen (nesneler), 3 (savaşta) düşmanı süren, kovan (taraf).

متداول mütedâvil A. a. geçer akça olan, kullanılan, alınıp verilen (para/mal vb.).

متداوی mütedâvi A. a. kendi kendini iyileştiren, hastalığına kendisi çare bulan (kimse).

متدائر mütedâir T. a. ... le ilgili, (ile) ilintili (madde/konu).

متدبر mütedebbir A. a. (işin) sonunu, neye varacağını düşünen, ileri görüşlü (kimse).

متدبر mütedessir A. s. örtüye bürünen, örtü ile örtünen (kimse).

متدرس mütederris A. a. ders alan, okuyarak bilgi edinmeye çalışan (kimse).

متدرع mütederri A. s. zırh giyen (kimse).

متدفن mütedeffin A. s. gömülen (ölmüş kimse).

متدنس mütedennis A. s. kirlenen (nesne/diş vb.).

متدن mütedenni T. s. gerileyen, geri giden (iş/durum); **مترقی müterakkî**.

متدهن mütedehhin A. s. güzel kokulu madde sürünen (kimse).

متدهی mütedehhi A. s. deha sahibiymiş gibi davranan (kimse).

متدین mütedeyyin A. s. 1 bir dini benimsemiş, bir dinde olan (kimse/topluluk), 2 dindar, dinine bağlı (kimse).

متذبذب mütezezbiz A. s. kararsız, ne/neyi/nasıl yapacağını bilemez durumda olan (kimse).

متذکر mütezekkir A. a. anan, hatırlayan, ... hakkında söyleşen (kimse).

متذلق mütezellik A. s. ayağı kayan, sürçen (kimse).

متذلل mütezellil A. a. aşağılanmaya katlanan, alçak düşen (kimse).

متذوق mütezevvik A. s. 1 (-in) tadını defalarca tatmış (kimse), 2 keyif içinde yaşayan, zevk ve safa süren (kimse).

متراحف müterâhif A. s. birbiri üzerine yürüyüp karşı karşıya gelen/çatışan (asker vb.).

متراخی müterâhi A. s. geri duran, gevşek davranan, yavaş hareket eden (kimse).

مترادف müterâdif A. s. (-e) uyan, (-in) ardı sıra giden (nesne/kimse), 2 dilb. eş anlamlı (kelime).

متراصف müterâsif A. s. diziler halinde birbirine yanaşıp sıkışmış olan (nesne).

متراضی müterâzi A. s. birbirinden razı ve hoşnut olan (iki kişi/kimseler).

مترافع müterâfi A. s. mahkemeye başvurup davanın görülmesini, iki tarafın dinlenmesi için duruşma yapılmasını isteyen (kimse).

متراکم müterâkim A. s. biriken, toplanan, yığılan (para/mal/yazı vb.).

متربص müterabbis A. s. (birini/bir şeyi) bekleyen, gözleyen (kimse).

متربب müterettib A. s. 1 sıralı, tertipli, düzenli (nesne), 2 (-e) düşen, (ile) ilgili bulunan (iş/konu/durum), 3 (-den) doğan, (-den) ileri gelen (sonuç/durum).

1 مترجم mütercim A. s. bir dilde yazılmış metni başka bir dile aktaran (kimse).

2 مترجم mütercem A. s. bir dilden başka bir dile aktarılmış (metin).

مترجی müterecci A. s. 1 uman, umutla bekleyen (kimse), 2 yalvaran, dileyen (kimse).

مترحل müterahhil A. s. yerini değiştiren, bir yerden başka bir yere göçen (kimse).

مترحم müterahhum A. s. (-e) acıyan (kimse).

متردد mütereddid A. s. kararsız, ne/neyi/nasıl yapacağını bilemeyen (kimse).

مترس meters F. a. (T. k. dili: meteris) 1 açılmaması için kapı arkasına konulan ağaç, dayak, 2 ask. topraktan/ağaçtan yapılma korunma amaçlı yer, korunak, siper.

مترس mitres A. a. siper, metris.

مترسب müteressib A. s. dibe çöken, tortulanan (madde/nesne).

مترسم müteressim A. s. resimlenmiş, üzerine resim yapılmış, resimli duruma getirilmiş (yer/nesne).

مترشح mütereşşih A. s. (-den) sızan, (-den) sızıntı şeklinde dışarı çıkan, terleyen (nesne).

مترشف mütereşşif A. s. (bir sıvıyı) emerek azar azar içen/çeken (kimse/madde).

مترصد müterassid A. s. 1 dikkatle gözleyen, (gök cisimlerini) rasat eden (kimse), gözlemci, 2 kollayan, (-in) olmasını/ortaya çıkmasını bekleyen: *m.i fırsat* "fırsat kollayan (kimse)".

مترعد mütera'id A. s. titreyen, sarsılan (nesne).

مترفع mütereffi A. s. 1 yükselen, yükselere çıkan (nesne), 2 (ile) yükselen, (ile) mertebe kazanan.

مترفق mütereffik A. s. yavaşlıkla, yumuşaklıkla davranan (kimse).

مترفه mütereffih A. s. bolluğa kavuşmuş, rahat ve sıkıntısız hayat süren, bolluk içinde yaşayan (kimse).

مترقب müterakkib A. s. (-in) yoluna bakan, umutla bekleyen (kimse).

مترقص müterakkis A. s. aşağı yukarı, sağa sola sallanıp duran (nesne).

مترقی müterakki A. s. ileri giden, ilerleyen, eski durumundan/konumundan

daha iyi bir duruma/konuma gelen (iş/durum vb.).

مترکب müterekkib A. s. birleşen, iki/ikiden çok şeyin birleşmesiyle oluşan (nesne/madde).

مترکن müterekkin A. s. ileri gelen kimselerden olan, manevî güç bulan, yüreği güçlenen (kimse).

مترمم müteremrim A. s. söz söyleyecek gibi davranmakla birlikte söyleyemeyip kalan, tutulan (kimse).

مترنح müterennih A. s. (sarhoşluktan/hastalıktan ötürü) iki yana sallanarak yürüyen, yalpalayan (kimse).

مترنم müterennim A. s. güzel ezgilerle şakıyan, kulağa hoş gelen ezgili bir sesle ırlayan (kimse, kuş vb.).

متروح müterevvih A. s. bir şeyden koku alan (nesne).

متروک metrûk A. s. 1 bırakılmış, atılmış (nesne): *mâli metrûk* "bırakılmış mal", 2 kullanılmamasından vazgeçilmiş, kullanılmayan: *metrûk ev*.

متروکات metrûkât A. ç. a. ölen bir kimsenin bıraktığı şeyler, mallar; bk. **متروک metrûk**: *m.i kalemiyye* "bir yazarın/ilim adamının geride bıraktığı eserler".

مترهب müterehhib A. s. rahipçe kulluk eden, rahip gibi vaktini kulluk ederek geçiren (kimse).

متزاحم mütezâhim A. s. kalabalık içinde sıkışıp kalan, kalabalık yüzünden sıkıntıya düşen (kimse).

متزاور mütezâvir A. s. birbirine gidip gelen, birbirini arayıp soran (kimseler).

متزاول mütezâvil A. s. bir şey yapmaya, bir şey üretmeye/meydana getirmeye çalışan (kimse).

متزاید mütezâid A. s. artan, çoğalan (nesne).

متزید mütezebbid A. s. 1 köpüren, köpüklenen (sıvı nesne), 2 kaymak bağlayan (süt, yoğurt vb.).

مترخر mütezahhır A. s. köpürüp kabaran, deniz gibi köpürüp taşan (nesne), dolup taşan (kap).

مترقم mütezakkım A. s. (-i) güçlkle yutan (kimse).

متزكى mütezekkî A. s. doğruluktan ve doğru yoldan ayrılmayan, Allah yolunda iyi işler yapan kimseler gibi olan (kimse), zekât veren (kimse).

متزلزل mütezelzil A. s. sarsılan, sallanan (yer/yapı).

متزلق mütezellık A. s. kaçan, sürçen (ayak/kimse).

متزمل mütezemmil A. s. üzerine üstlük geçiren, elbise giyen, giyinen (kimse).

متزوج mütezzvic A. s. evlenen, eş alan (erkek).

متزود mütezzvid A. s. yiyecek ve azık hazırlayan/biriktiren, geçimlik bulup buluşturan (kimse).

متزهده mütezezzhid A. s. Yüce Tanrı buyruklarını eksiksiz yerine getiren, sürekli kulluk etme yolunu seçen (kimse).

متزهده mütezezzhir A. s. 1 parlayan (nesne), 2 çiçeklenen, çiçek açan (ağaç, bitki).

متزين mütezezzin A. s. süslenmiş, bezenmiş, donanmış (nesne/yer).

متسابق mütesâbık A. s. birbiriyle yarışan, birbirini geçmeye çalışan (iki/ikiden çok kimse).

متساقط mütesâkıt A. s. birbiri ardınca düşen/dökülen (damla vb.).

متسأل mütesa'il A. s. dilenen, dilencilik eden (kimse).

متسالف mütesâlif A. s. biriyle bacanak olan (kimse).

متسالىق mütesâlık A. s. 1 tirmanıcı (bitki), 2 uçucu (kuş).

متسامح mütesâmıh A. s. 1 göz yuman, görmezlikten gelen (kimse), 2 hoş gören, hoşgörülü davranan (kimse).

متسامع mütesâmi' A. s. iştirmekle tanıklık eden (kimse).

متساوی mütesâvî A. s. aynı ölçüde ve değerde olan, büyüklükçe ve değerçe eş (nesneler).

متساهل mütesâhil A. s. kolaylık gösteren, anlayışlı ve yumuşak davranan (kimse).

متسبب mütesebbib A. s. (-e) yol açan, (-in) olması sonucunu doğuran (durum/etken/kimse).

متستر mütesettir A. s. örtünen, örtünüp gizlenen (kadın).

متسجد müteseccid A. s. secde eden, secdeye kapanan (kimse).

متسخن mütesahhın A. s. ısınmış, kızmış, sıcak ve kızgın duruma gelmiş (nesne).

متسرع müteserri' A. s. koşan, koşar adım giden (kimse).

متسع mütesse' A. s. genişleyen, genişlik kazanan (nesne/yer).

متسفل müteseffil A. s. (birini) aşağılayan (kimse).

متسفه müteseffih A. s. parasını düşünce-sizce saçıp savuran, varını kötü yollar-da tüketen (kimse).

متسقف mütesakkıf A. s. papaz olan (kimse), papazmış gibi davranan/papazlık tavrı takınan (kimse), tavanlı, üstü örtülü (yer).

متسكن mütesekkin A. s. 1 yatışan, dinen (deniz/hava/rüzgâr vb.), 2 yatıştırıcı (ilaç vb.).

متسلب mütesellib A. s. eşinin ölümü üzerine matem giysisine bürünüp yas tutan (kimse).

متسلح mütesellih A. s. silahlanmış, silah kuşanmış (kimse/asker).

متسلسل müteselsil A. s. (zincir halkaları gibi) birbirine ulanıp giden (dağ/kefil vb.).

متسلط mütesellit A. s. (-e) sataşan, (-e) sarkıntılık eden (kimse).

متسلف mütesellif A. s. malı teslim etmeden önce parasını alan (kimse), (birinden) ödünç alan (kimse).

متسلم mütesellim A. s. kendisine bırakılan şeyi alan (kimse). a. (eskiden) yönetimce vergi ve harçların toplanması ile görevlendirilen kimse, tahsilât memuru, muhassıl.

متسلى müteselli A. s. teselli bulan, bir yolla avunan; acısını, üzüntüsünü sahip olduğu başka avutucu şeylerle unuttur gibi olan (kimse).

متسم müttesim A. s. damgalı (hayvan/nesne).

متسمم mütesemmim A. s. (ile) zehirlenmiş (kimse).

متسمن mütesemmin A. s. semiren, semizleşen (kimse/canlı).

متسوك mütesevvik A. s. misvak kullanan, misvakle diş temizliği yapan (kimse).

متسهر müteschhir A. s. gece uyuyamayıp uyanık duran (kimse).

متسبب müteseyyib A. s. (-e) aldırmayan, (-e karşı) kayıtsız davranan, (-e) boş veren (kimse).

متشابه mütesâbih A. s. 1 birbirine benzeyen (nesneler/biçimler), 2 anlamı gizli ve belirsiz olup yoruma açık olan, asıl anlamı dışında başka bir anlam taşıyan, başka bir maksatla örnek olarak verilmiş (ayet).

متشارك mütesârik A. s. ortaklaşan, birbirine ortak olan (iş/durum/anlam vb.).

متشاعر mütesâir A. s. şairlik taslayan, şairlik iddiasında bulunan kimse).

متشاكل mütesâkil A. s. 1 birbiriyle uyuyan, birbirine eş, denk ve uygun olan (nesneler), 2 ed. aruzda *fâilâtün mefâilün mefâilün* ölçüsündeki kalıp. [Fars edebiyatında kullanılmıştır.]

متشاكى mütesâki A. s. birbirine durumlarından yakınan (kimseler).

متشام mütesa'im A. a. (-i) uğursuz sayan, (-in) uğursuzluk getireceğini sanan, uğursuzluk beklentisi içinde olan (kimse).

متشاور mütesâvir A. s. birbirine danışan (kimseler).

متشبه mütesebbis A. s. (bir işe) girişen, girişimci (kimse).

متشبه mütesebbik A. s. ağ gibi parçaları birbirine geçen, şekli balık ağı gibi göz göz olan (nesne).

متشبه mütesebbih A. s. (-i) andıran, (-e) benzeyen (nesne).

متشتت mütesettit A. s. dağılmış, dağınık (iş/nesne).

متشغى mütesetti A. s. kışı bir yerde geçiren, bir yerde kışlayan (kimse).

متشجر müteseccir T. s. iyice büyüüp ağaca dönen (ot).

متشجع mütesecci' A. s. yiğitlik taslayan, kendini yiğit satan (kimse).

متشخص mütesahhıs A. s. 1 kişi kılığına bürünen, kişilik/kimlik kazanan (nesne), 2 birinin kim olduğunu hatırlayan, birini tanıyan (kimse), 3 yer kaplayan, iri ve sallı (nesne), 4 bulguları belli, belirtileri bilinen (hastalık).

متشدد müteseddid A. s. 1 şiddetlenen, şiddet kazanan (yel, dalga vb.), 2 işini sert ve hırçınlıkla gören (kimse), 3 pekleşmiş, dayanıklı hâle gelmiş (nesne).

متشعر müteserri' T. s. 1 din buyruklarına uygun davranan (kimse), 2 dinle ilgili konularla uğraşan, dinle ilgili konularda geniş ve derin bilgisi bulunan (kimse).

متشرف müteserrif A. s. şeref kazanan/bulan (kimse).

متشعب mütesa'ib A. s. 1 dallara, kollara ayrılan (iş/konu vb.), 2 çatallı, dallı budaklı (ağaç).

متشعر mütesa'ır A. s. bedeni kılı, kılı çok olan (kimse).

متشعشع mütesa'sı' A. s. parlak, göz alıcı (nesne).

متشغى müteseffi A. s. şifa bulan, iyileşen (kimse).

متشقق müteşakkık A. s. iki parçaya ayrılan, yarılan (nesne).
متشكر müteşekkir A. s. gördüğü iyiliğe, aldığı yardım ve bağışa karşı övgü ile karşılıkta bulunan (kimse).
متشكك müteşekkik A. s. bir şeyin gerçekliği konusunda kararsız kalan, (-den) şüphe duyan (kimse).
متشکل müteşekkil A. s. 1 bir şekil kazanmış, bir biçime bürünmüş olan (nesne/kimse), 2 (-den) elde edilmiş, (-den) oluşmuş, (ile) varlık bulmuş olan (nesne).
متشكى müteşekki A. s. yakınan, hoşnutsuzluğunu ileri sürerek hakkını isteyen/sızlanan (kimse).
متشکل müteşelşil A. s. yüksekte dökülüp şarıl şarıl akıp çağlayan (su).
متشمر müteşemmir A. s. sıvanmış, (-e) hazırlanmış (kimse).
متشمس müteşemmis A. s. güneş vuran, güneş alan, güneşli (yer).
متشمل müteşemmil A. s. örtünmüş, bürünmüş (kimse), giyimli, giyinmiş, palto vb. bir astlук giymiş (kimse).
متشمم müteşemmim A. s. (çiçek vb.) koklayan (kimse).
متشجن müteşennic A. s. el ve ayak kaslarının bozulmasıyla titreme biçiminde ortaya çıkan bir tür sinir hastalığına tutulan (kimse).
متشغن müteşennif A. s. kulakları küpeli (kimse).
متشوش müteşevviş A. s. karmakarış olan (nesne/durum).
متشوق müteşevvik A. s. (-e) eğilim gösteren ve istek duyan (kimse).-**olmak** (-e) istek duymak, (-e) eğilim göstermek.
متشهد müteşehhid A. s. namazda oturma sırasında tehiyyâtı okuyan (kimse).
متشهى müteşehhi A. s. iştahlanan, iştah duyan (kimse).

متشيخ müteşeyyih A. s. 1 yaşlanan, kocalan (kimse), 2 kendini yaşlı gösteren (kimse), 3 şeyhlik taslayan (kimse).
متشيد müteşeyyid A. s. yüksek ve dayanıklı olan (yapı/dağ vb.).
متشيع müteşeyyi' A. s. Şii olmuş, Şii mezhebine girmiş (kimse).
متصاي mütesâbi A. s. kadınların ilgisi-ni çekecek, gönlünü kazanacak yolda davranışlarda bulunan, sevgi anlatımlı sözler söyleyen, (kimse).
متصاحب mütesâhib A. s. (-e) sahip çıkan (kimse).
متصادف mütesâdif A. s. rastlayan, (ile) birden karşılaşan, (-e) karşı gelen (kimse).
متصادم mütesâdim A. s. birbirine çarpan, çarpışan (nesneler).
متساعد mütesâid A. s. yükselen, yukarıya doğru çıkan (nesne).
متصاغر mütesâgir A. s. küçülen, göze küçük görünen (nesne).
متصافح mütesâfih A. s. el sıkışan, (dostluk ve yakınlık göstergesi olarak) birinin elini tutan (kimse).
متصبر mütesabbir A. s. sabır gösteren, istemeyerek katlanan, dişini sıkın (kimse).
متصبي mütesabbi A. s. çocuklaşan, çocuk gibi davranışlarda bulunan (kimse).
متصدر mütesaddir A. s. baş köşede oturan (kimse).
متصدع mütesaddi' A. s. dağılan (nesne), yarılıp çatlayan, ayrılan (kaya/dağ vb.).
متصدق mütesaddik A. s. 1 sadaka veren (kimse), 2 yürekten bağlı olduğu ortaya çıkıp anlaşılan (kimse).
متصدى mütesaddi A. s. 1 (bir işe) giren (kimse), 2 (birine) ilişen, sataşan (kimse).
متصرف mütesarrif A. s. 1 (bir işi) istediği gibi işleyen (bir malı/bir yeri) dilediği gibi kullanan (kimse), 2 sahip, malik. *a. T.* bir vilâyete bağlı sancaklardan birini yöneten kimse, sancak beyi.

متصعب mütesa'ib A. s. güçleşen, güç duruma gelen (iş).
متصعد mütesa'id A. s. yukarıya çıkan (nesne).
متصف müttesif A. s. bir nitelikle nitelenmiş, bir sıfatla vasıflanmış (kimse), kendisinde bir nitelik ve vasıf bulunan (kimse).
متصفى mütesaffi A. s. arınan, temizlenen, arı duru nitelik kazanan (su/kalp vb.).
متصل müttesal A. s. 1 (-e) bitişik (yer/nesne), 2 *dilb.* bitişen, bitişme özelliği olan (harf), 3 aralıksız süren, sürekli olan (eylem/iş). *z.* sürekli olarak, aralıksız bir biçimde, bitevi.
متصلب mütesallib A. s. 1 sertleşmiş (madde/nesne), 2 *mec.* girdiği yolda kararlılıkla yürüyen; tuttuğu yolu ödün vermeden sürdüren (inançlı kimse/önder).
متصلف mütesallif A. s. kendi ölçüsünü bilmeyen, haddi ve gücü dışında üstünlük iddiasında bulunan, yetersiz olduğu hâlde kendini övüp duran (kimse).
متصنع mütesanni' A. s. bir şeyi süsleyerek, dıştan yaldızlayıp bezeyerek güzel gösteren (kimse).
متصور¹ mütesavvir A. s. (-i) zihninde canlandıran, (bir şeyin neliğini ve niteliğini) zihninde biçimlendiren (kimse).
متصور² mütesavver A. s. 1 zihinde canlandırılan (iş/nesne), 2 yapılması düşünülen/gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış olan (iş), 3 düşünülebilir, olması beklenir (durum/davranış).
متصوف mütesavvif A. *a.* Yüce Tanrı'ya yakınlaşma, sırlar dünyasına erişme, üst âlemle ilgili bilgilere ulaşma yolu olan tasavvuf yolunun yolcusu.
متصوفة mütesavvife A. s. tasavvuf yolunun yolcuları.
متصيف mütesayyif A. s. yaz mevsimini bir yerde geçiren, (kimse).

متضاحك mütedâhik A. s. gülüşen (kim-seler).
متضاد mütezâd(d), **mütezâd** A. s. birbirine zıt olan, birbiriyle çelişen (madde/konu).
متضارب mütedârib A. s. dövüşen, vuruşan (kimse).
متضاعف mütezâif A. s. katlanan, kat kat olan/artan (gelir, kazanç vb.).
متضجر mütezaccir A. s. içi sıkılan, içinde acı duyan (kimse).
متضجع mütezacci' A. s. üşenen, ağır ve gevşek davranan (kimse).
متضرر mütezarrir A. s. zarar görmüş, zarara uğramış olan (kimse).
متضرع mütezarrî A. s. yanlış ve eksiklerini, suç ve günahlarını bilerek bağışlanmak için boyun büküp nefisini alçaltarak yalvaran, niyazda bulunan (kimse).
متضمن mütezammin A. s. içine alan, kapsayan (konu/yazı/kitap anlam vb.).
متطابق mütetâbık A. s. birbirine uyan, uygun gelen (söz/nesne/ölçü).
متطاول mütetâvil A. s. 1 uzanan (nesne), 2 uzatarak yükselen (nesne).
متطبب mütetabbib A. s. tabiplik taslayan, kendisine tabip süsü veren (kimse).
متطبع mütetabbî A. s. birinin davranış ve alışkanlıklarını benimseyen, kendini başka birine benzeten (kimse).
متطرب mütetarrib A. s. coşan, sevinç içinde şarkı mırıldanarak hoplayıp zıplayan (kimse).
متطرق mütetarrık A. s. yol bulan, (bir şeyin) içine giren, (bir durumda) belirip ortaya çıkan (nesne/durum vb.).
متطعم müteta'im A. s. (bir yiyeceğin) tadına bakan (kimse).
متطفل mütetaffil A. s. asalak olan, asalak gibi yapışıp ayrılmayan (kimse), uyan, bağlanan, uyruk olan (kimse).
متطوس mütetavvis A. s. rengârenk giysiler giyen (kimse).

- متطوع** *mütetavvi'* A. s. nafîle namaz kılan (kimse).
- متطوف** *mütetavvif* A. s. ziyaret maksadıyla bir şeyin çevresini dolanan (kimse).
- متطوق** *mütetavik* A. s. boynuna gerdanlık vb. süsler takan (kimse).
- متطهر** *mütetahhir* A. s. maddî ve manevî olarak temizlenen (kimse).
- متطيب** *mütetayyib* A. s. koku sürünen/kullanan (kimse).
- متطير** *mütetayyir* A. s. (-i) uğursuz sayan, (-den) uğursuzluk gelir diye düşünen (kimse).
- متظاهر** *mütezáhir* A. s. birbirine bakan, birbirine görünen (yerler/nesneler).
- متظرف** *mütezarraf* A. s. incelik satan/taslayan (kimse).
- متظلل** *mütezállil* A. s. 1 gölgelenen, gölgede oturan (kimse), 2 korunup kollanan (kimse).
- متظلم** *mütezállim* A. s. uğradığı haksızlıktan ötürü yakınan, hâinden şikâyet eden (kimse).
- متظنن** *mütezánnin* A. s. zanla iş gören, kararsızlık ve şüphe üreten (kimse).
- متظنى** *mütezánni* A. s. yuk. m. bk.
- متظهري** *mütezáhhir* A. s. 1 karısına nikâhı bozan sözlerden birini söyleyen (koca), 2 koruyucusu, gözeticisi olan (kimse).
- متعادل** *müteádil* A. s. birbirine denk olan (kimseler/nesneler).
- متعادى** *müteádî* A. s. (birine karşı) düşmanlık besleyen, düşmanca duygular taşıyan/davranan (kimse).
- متعارض** *müteáriz* A. s. birbirine zıt olan, birbirinin hükmünü bozan (hüküm).
- متعارف** *müteáraf* A. s. tanınmış, herkesçe bilinen (kimse).
- متعاصر** *müteásir* A. s. güçleşen (iş/konu).
- متعاشر** *müteášir* A. s. birbiriyle hoş geçinen, dostluk edip yoldaşlık eden (kimseler).

- متعاذ** *müteázid* A. s. el ele veren, birbiriyle yardımlaşan, birbirine destek olan (kimseler).
- متعاظ** *müteátif* A. s. birbirine şefkat gösteren, birbirini acıyarak ve esirgeyerek görüp kollayan (kimseler), (bir bağlam öbeğinde) bağlanan ve bağlananın bağlandığı (kelimeler).
- متعاظى** *müteátî* A. s. alıp verişen, bir şey verip bir şey alan (kimseler).
- متعاضم** *müteázim* A. s. gözde büyüyen, göze büyük görünen (iş/nesne).
- متعاقب** *müteákub* A. s. birbirini izleyen, birbiri ardından gelen/giden (konu/iş/madde vb.).
- متعاقد** *müteákıd* A. s. sözleşen, aralarında sözleşme yapan (kimseler).
- متعال** *müteál* A. s. yüksek, aşkın (Yüce Tanrı).
- متعالم** *müteálim* A. s. herkesçe bilinen (konular/noktalar).
- متعالى** *müteáli* A. a. yükselen, yücelen, yücelere çıkan (değer/ruh vb.).
- متعامى** *müteâmi* A. a. görmezlenen, görmezliğe vuran (kimse).
- متعانق** *müteânik* A. s. birbirinin boynuna sarılan, kucaklaşan (kimseler).
- متعاون** *müteâvin* A. s. yardımlaşan, birbirine arka veren (kimseler).
- متعاهد** *müteáhid* A. a. sözleşen (kimseler/ taraflar).
- متعب** *müt'ib* A. s. insanı yoran, insanın yorgun düşmesine yol açan (olay/davranış/kimse vb.).
- متعبد** *müteabbid* A. a. kulluk eden, kulluk görevlerini aksatmadan yerine getiren (kimse).
- متعبس** *müteabbis* A. a. yüzünü buruşturarak, öfke ve hoşnutsuzluğunu yüz hatlarıyla anlatan (kimse).
- متعجب** *müteaccib* A. a. şaşan, şaşırp kalan (kimse).

- متعجل** *müteaccil* A. a. aceleci, işin birden ve çabucak bitmesini isteyen (kimse).
- متعجن** *müteaccin* A. s. hamur hâline gelen (nesne/madde).
- متعدد** *müteaddid* A. a. sayıca birden fazla olan, çok, çok sayıda (nesne).
- متعدى** *müteaddi* A. s. 1 (-e) haksızlık eden, (-i) zarara sokan (kimse), 2 *dilb.* belirttiği kılış bir nesneyi etkileyen (fiil).
- متعذر** *müteazzir* A. s. 1 özürlü (kimse), 2 başarılması güç olan, elde edilmesi kolay olmayan (iş/sonuç).
- متعربه** *mütearrib* A. s. Arap ırkından olmayıp sonradan Araplar arasında yaşayarak Araplaşan (kimse).
- متعرض** *mütearrız* A. s. (birine) ilişkin, satılan, takılan (kimse).
- متعرف** *mütearrif* A. s. inceleme ve araştırma ile öğrenen/bilgi sahibi olan (kimse).
- متعرق** *mütearrık* A. s. ter döken, terleyen (kimse).
- متعرى** *mütearri* A. s. 1 soyunan, çıplak kalan (kimse), 2 (-den) ilgisini kesen (kimse).
- متعرب** *müteazzib* A. s. evlenmeyip bekâr duran (kimse).
- متعزز** *müteazziz* A. s. değer bulan/büyük ve değerli sayılma konumu kazanan (kimse), büyüklenen, büyüklük satan (kimse).
- متعزل** *müteazzil* A. s. memuriyetten çıkarılmış (kimse).
- متعسر** *müteassir* A. s. güçleşen, çözümünü güç duruma gelen, güç, çetin (iş/mesle/durum).
- متعسف** *müteassif* A. s. yolsuzluk eden, doğru yoldan sapan (kimse), zorbalık eden, başkasının olana/hakkına el uzatan (kimse).
- متعشق** *müteaşşık* A. s. (birine) gönül veren (kimse), istemeyerek/zorlamayla sevgi besleyen/gönül vermiş görünen (kimse).

- متعصب** *müteassıb* A. s. 1 taraftarlıkta aşarılığa kaçan (kimse), 2 aşırı dindar (kimse), 3 aşırı dindar olmakla birlikte başka din ve inançtan olanlara karşı düşmanlık güden (kimse), 4 gelişmeye kapalı, tutucu (kimse).
- متعطر** *müteattır* A. s. güzel kokular sürünen (kimse).
- متعطس** *müteattıs* A. s. aksıran (kimse).
- متعطف** *müteattıf* A. s. esirgeyici, yardımsever, bağışçı/bağışlayıcı (kimse).
- متعطل** *müteattıl* A. s. işsiz kalan (kimse), işlemez/işe yaramaz, bozuk (düzenek/nesne).
- متعظم** *müteazzım* A. s. büyüklük satan, büyüklenen (kimse).
- متعفف** *müteaffif* A. s. aşırı iffetli davranan, haramdan ve kötülük işlemekten kaçınan (kadın).
- متعفن** *müteaffin* A. s. bozulup kokan (nesne).
- متعقد** *müteakkıd* A. s. düğümlenen, çözümünü güçleşen (ip/iş/konu vb.).
- متعقل** *müteakkıl* A. s. akıllı, kavrayışlı (kimse).
- متعكس** *müteakkis* A. s. tersine dönen, ters giden (nesne/iş vb.).
- متعلق** *müteallık* A. s. 1 (ile) ilgi ve ilişkisi olan, (-e) bağlı bulunan (konu/iş/madde), 2 bir kimse ile yakınlığı/akrabalığı bulunan (kimse).
- متعلقات** *müteallikât* A. ç. a. yakınlar, kan bağıyla/evlilik yoluyla birbirine yakın olan kimseler.
- متعلل** *müteallil* A. s. 1 bahane ileri sürerek bir işin yapılmasını erteleyen, 2 bahane ile vakit geçiren/zaman kazanan (kimse).
- متعلم** *müteallim* A. s. öğrenen, öğrenim gören, okuyarak bilgi edinen (kimse).
- متعلن** *müteallin* A. s. açık, meydanda, göz önünde olan (nesneler/işler/konular).

متعلی mütealli A. s. yükselen, yüksek yere erişen (kimse).
متمم müteammid A. s. kanunun suç saydığı bir işi bilerek ve tasarlayarak işleyen (kimse).
متعمق müteammik A. s. (bir konuda) derinleşen, (bir konunun) derinliğine inen (kimse).
متمم müteammim A. s. herkes için olan, yaygın ve kapsayıcı nitelikli (durum/iş/eylem/davranış vb.).
متعی müteammi A. s. gözleri görmez duruma gelen (kimse).
متعنت müteannit A. s. kusur arayan, bir kimsenin eksik ve yanlışını bulmaya çalışıp duran (kimse).
متعد müteannid A. s. ayak direyen, dediğim dedik tavrı sergileyen (kimse).
متعی müteanni A. s. zorlanan, yük altına giren, başarılması güç bir işi üstlenip üstesinden gelmeye çalışan (kimse).
متعوب met'ub A. s. zorlanan, güçlüğe uğrayan, yorulan (kimse).
متعوج müteavvic A. s. eğrilen, eğrilip çarpılan (nesne).
متعود müteavvid A. s. bir işi/eylemi/davranışı sürekli yapar duruma gelen/durumda olan, belli bir konuda alışkanlık kazanmış (kimse).
متعود müteavviz A. s. (birine/bir yere) sığınan/sığınıcı (kimse).
متعوض müteavviz A. s. karşılık alan (kimse).
متعوق müteavvik A. s. geciken, oyalanıp eğlenen (kimse).
متعه müt'a A. a. geçici nikâh.
متعهد müteahhid A. s. (-i) üzerine alan, (-i) yüklenen, (-i) yüklenici (kimse).
متعیş müteayyis A. s. yaşayan, geliri olup yaşamını sürdüren (kimse).
متعین müteayyin A. s. 1 belirlenmiş, ne/ne kadar/ne için olduğu kararlaştırılmış (konu/iş/tutar vb.), 2 ileri gelen, etkili, sözü geçer (kimse).

متغابن müteğâbin A. s. birbirini aldatan (kimseler).
متغافل müteğâfil A. s. bilmez ve anlamaz görünen, bilmezliğe vuran, (kimse).
متغالب müteğâlib A. s. birbirine üstün gelmeye, birbirini yenmeye/alt etmeye çalışan (kimseler).
متغامز müteğâmez A. s. birbiriyle göz ucuyla işaretleyen (kimseler).
متغایر müteğâ'ir A. s. birbirine karşı olan, birbiriyle çekişip zıtlaşan (kimseler).
متغیض müteğabbız A. s. içinin kirini/alcasını ortaya seren, sevgisizliğini gösteren (kimse).
متغدی müteğaddi A. s. (ile) beslenen (kimse).
متغذی müteğazzi A. s. yuk. m. bk.
متغرب müteğarrib A. s. gurbete giden (kimse).
متغرد müteğarrid A. s. güzel sesle öten (kuş).
متغزل müteğazzil A. s. gazel söyleyen/yazan (kimse).
متغسل müteğassil A. s. yıkanan, kendisini aklayıp paklayan (kimse).
متغشی müteğaşşi A. s. (bir şeye) bürünen, (bir şeyle) örtünen (kimse), kendinden geçen, baygınlık geçiren (kimse).
متغضب müteğazzab A. s. öfkelenen, öfkeli kabaaran (kimse).
متغفل müteğaffil A. s. bilmezmiş görünen, bilmezlikten gelen, bilmezliğe vuran (kimse).
متغلب müteğallib A. s. zorla, güç kullanarak bir hakkı/hakkı olmadığı şeyi elde eden, zorba (kimse).
متغلط müteğallıt A. s. yanlış, yanlış yapan (kimse).
متغلف müteğallif A. s. kınına sokulmuş, kın içinde bulunan (kılıç, hançer vb.).
متغلی müteğalli A. s. güzel kokulu madde sürünen (kimse).

متغمد müteğammid A. s. kınlı, kın içine konmuş, kın içinde olan/taşınan (kılıç/hançer vb.).
متغنی müteğanni A. s. güzel bir sesle ezgili olarak türkû/şarkı okuyan (kimse).
متغور müteğavvir A. s. derine dalan, derinine inen, derinliğine ele alan/incele-yen (kimse).
متغیب müteğayyib A. s. gözden kaybolan, görünmez olan (nesne).
متغیر müteğayyir A. s. 1 başkalaşmış, değişmiş, başka bir görünüm ve nitelik kazanmış (nesne), 2 bozulmuş, gerçek niteliğini ve görüntüsünü kaybetmiş (nesne).
متغیظ müteğayyız A. s. aşırı öfkeye kapılıp kükreyen (kimse).
متغیم müteğayyim A. s. bulutlanan, bulutlarla kaplanan (gökyüzü/hava).
متفاسح mütefâsıh A. s. açık seçik, anlaşılır, doğru ve düzgün biçimde söz söyleyen (kimse).
متفاخر mütefâhır A. s. övünen, kendinde olan bir değere güvenerek kurum satan (kimse).
متفاضل mütefâzil A. s. 1 üstünlük yarışına çıkan, üstün olduğunu ileri süren (kimse), 2 artan, kalan (miktar).
متفال mütefe'il A. s. 1 fal açan, fala bakan (kimse), 2 iyiliğe yoran, hayırlı sayan (kimse).
متفاوت mütefâvit A. s. birbirinden farklı olan, aralarında fark bulunan (unvan/görev/derece/paye vb.).
متفتت mütefettit A. s. küçük parçalara ayrılan, parça parça olan, bölük bölük bölünen (nesne).
متفجر mütefeccir A. s. açılan, aydınlanan (ortalık/sabah).
متفجع mütefecci A. s. (birine) acıyan, (biri adına) acı duyan, üzülen (kimse).
متفحص mütefahhis A. s. bir nesnenin iç-yüzünü ve gerçekliğini dikkatle araştıran (kimse).

متفحم mütefahhim A. s. kömürleşen, kömür kesilen (nesne/madde).
متفخر mütefahhır A. s. büyüklük ve üstünlük taslayan, kendinde olan bir değere güvenerek kurulan (kimse).
متفرج müteferriç A. s. gezinen, sıkıntısını atıp ferahlamak için gezintiye çıkan (kimse).
متفريح müteferrih A. s. ferahlayan, açılan (kimse).
متفرد müteferrid A. s. 1 tek olan, dengi, eşi ve benzeri bulunmayan (kimse), 2 tek başına ve bağımsız yaşayan (kimse).
متفرس müteferris A. s. (-i) anlayan, (-i) kavrayan, (-i) sezen (kimse).
متفرش müteferriş A. s. döşenen, döşemeliyle kaplanan (yer/eşya).
متفرع müteferri' A. s. 1 dallanan, dallara/kollara ayrılan (yol, konu vb.), 2 bir konuyla ilgili olan (yazı, kitap vb.).
متفرعن mütefer'in A. s. Firavunlaşan, Firavun tavrı takınan (kimse).
متفرغ müteferriğ A. s. (-den) vazgeçen (kimse).
متفرق müteferrik A. s. 1 birbirinden ayrı olan, başka başka olan (nesneler), 2 bütünlüğü bozulmuş, dağılmış, oraya buraya konmuş (nesneler).
متفرقه müteferrika A. a. 1 belirli olmayan dağınık giderler ve bu gibi giderlere karşı verilen para, 2 dağınık işler.
متفسح mütefessıh A. s. bollaşan, genişleyen (durum/nesne).
متفصیح mütefessıh A. s. çürümüş, çürüyüp dağılmış ve kokmuş (nesne).
متفصم mütefassım A. s. kopan, kesilen (ip vb.), mec. biten, sona eren (iş/eylem/savaş/kavga vb.).
متفضل mütefazıl A. s. üstün ve değerli olduğunu ileri süren, üstünlük taslayan (kimse).
متفطر mütefattır A. s. yarılan, açılan, ayrılan (ağaç/kaya vb.).

مُتَفَاتِن *mütefattın* A. s. çabuk anlayan, çabuk kavrayan (kimse).

مُتَّفَك *müttetik* A. s. 1 birbiriyle uyuşup birleşen, birlik olan, birlikte hareket eden, aralarında anlaşma ve bağlaşma olan (kimseler/devletler), 2 aynı şekilde düşünen, fikir ve işbirliği içinde olan (kimseler).

مُتَّفَكُ الرَّأْيِ *müttetiku'rre'y* A. a. görüşleri aynı olanlar, aynı görüşte olan kimseler.

مُتَّفَكُ الْقَوْلِ *müttetiku'lkavl* A. a. sözleri aynı olan kimseler, ağız birliği etmiş kimseler.

مُتَّفَكٌ عَلَيْهِ *müttetik aleyh* A. s. üzerinde anlaşmış, uzlaşma sağlanmış (konu/madde).

مُتَّفَكِد *mütefakkıd* A. s. araştıran, arayıp soran (kimse).

مُتَّفَكِي *mütefakkıh* A. s. fıkıh öğrenimi görmüş, fıkıh âlimi olmuş (kimse).

مُتَّفَكِير *mütefekkir* A. s. 1 düşünen, düşünce gücünü kullanan (kimse), 2 düşünceli, düşünceye dalmış, dalgın (kimse).

مُتَّفَكِيرٌ *mütefekkir* A. s. birçok konuda kendine özgü düşünceleri olan kimse, düşünür.

مُتَّفَكِّك *mütefekkek* A. s. 1 kopan, yerinden ayrılan (nesne), 2 akıl kılığından ötürü her işinde kendine güvensiz, sölpük ve salkı olan (kimse).

مُتَّفَعِّل *mütefellis* A. s. varını yoğunlu kaybeden (kimse).

مُتَّفَعِّلٌ *mütefellık* A. s. yarılan, açılan (nesne).

مُتَّفَعِّص *mütefevvih* A. s. (bir konuyu/bir noktayı) ağza alan, dile getiren (kimse).

مُتَّفَعِّن *mütefennin* T. s. 1 çeşitli uygulamalı bilim dallarında bilgi sahibi olan (kimse), 2 (bir konunun ustası, uzmanı olan (kimse).

مُتَّفَعِّز *mütefevz* A. s. 1 (bir işi) üstlenen (kimse), 2 bir arazinin/ev, han, hamam gibi üstü örtülü vakıf yerlerinin kullanma hakkını satın alan (kimse).

مُتَّفَعِّصٌ *mütefevvik* A. s. üste çıkan, üstün gelen (kimse).

مُتَّفَعِّهِم *mütefehhim* A. s. çok anlayışlı, çabuk kavrayışlı (kimse).

مُتَّفَكِّب *mütekâbil* A. s. karşılıklı olan, ayrı yönlerde olup birbirine bakan (nesne/yer/iş).

مُتَّفَكِّبٌ *mütekâtil* A. s. savaştan, vuruştan (kimse).

مُتَّفَكِّد *mütekâdim* A. a. eskide kalan, geçmiş bulunan (durum/olay vb.).

مُتَّفَكِّبٌ *mütekârib* A. s. 1 birbirine yakın olan şeylerin her biri, 2 ed. (aruzda) dört *feülün* parçasından oluşan (ölçü kalıbı).

مُتَّفَكِّرٌ *mütekâri* A. s. kakışıp duran, birbirini itip kakan (kimseler).

مُتَّفَكِّرٌ *mütekârin* A. s. birbiriyle yakınlaşan, birbirinin yanına/yakınına gelen (kimseler), bir arada bulunan, birlikte olan (kimseler).

مُتَّفَكِّس *mütekâsim* A. s. bölüşen, paylaşan (kimseler), antlaşan, birbirine ant veren (kimseler).

مُتَّفَكِّسٌ *mütekâsır* A. s. 1 bir şeyi yapmaya gücü varken çekinip yapmayan, işte bilerek gevşeklik gösteren (kimse), 2 (-i) kısa tutan, (-i) kısa gösteren (kimse).

مُتَّفَكِّز *mütekâzi* A. s. (-i) sıkıştıran, (-i) zorlayan, (-in) üzerinde baskı uygulayan (kimse).

مُتَّفَكِّزٌ *mütekâtır* A. s. damla damla dökülen, damlayan (yağmur, sıvı).

مُتَّفَكِّزٌ *mütekâti* A. s. birbirini kesen, keşişen (çizgiler).

مُتَّفَكِّد *mütekâid* A. s. emekli olmuş, bir memuriyetten/bir işten ayrılıp kendisine bir aylık bağlanmış (kimse).

مُتَّفَكِّم *mütekâmir* A. s. birbiriyle kumar oynayan (kimseler).

مُتَّفَكِّبٌ *mütekabbız* A. s. 1 bir şeye canı sıkılıp yüzü kasılmış (kimse), 2 düğümlenip toplanıp bir araya gelen, kasılan (nesne).

مُتَّفَكِّبٌ *mütekabbil* A. s. (-i) reddetmeyip kabul eden, (-i) yüklenen (kimse).

مُتَّفَكِّد *mütekaddis* A. s. son derecede arınmış olan (kimse).

مُتَّفَكِّد *mütekaddim* A. s. 1 önde bulunan, öndeki, öncelikli (iş), 2 (zamanca) eski, geçmiş (dönem, çağ), 3 birinin huzuruna götürülen, takdim olunan (nesne).

مُتَّفَكِّد *mütekaddimin* A. a. eskiler, eski adamlar.

مُتَّفَكِّبٌ *mütekarrib* A. s. yaklaşımaya çalışsan, yaklaşan, Yüce Tanrı'ya/bir büyük zata yakınlık sağlamak için çabalayan (kimse).

مُتَّفَكِّبٌ *mütekarrıh* A. s. 1 *tıp* yaralı, çıbanlı (kimse), 2 *tıp* yara ve çıban türünden olan, iltihaplı (hastalık).

مُتَّفَكِّر *mütekarrir* A. s. yerleşen, yerleşip kalan.

مُتَّفَكِّش *mütekaşşı* A. s. *tıp* balgamlı, balgam tüküren (hasta).

مُتَّفَكِّز *mütekattır* A. s. damlayan, damla damla dökülen (sıvı/erişik vb.).

مُتَّفَكِّز *mütekattı* A. s. aralıklı olan (durum/iş/oluş vb.), gün aşırı gelen (humma).

مُتَّفَكِّز *müteka'ır* A. s. çukurlaşan, üzerinde çukurluk oluşan, çöken (yer/toprak/nesne).

مُتَّفَكِّف *mütekaffi* A. s. (birinin/bir şeyin) ardı sıra giden, ardına düşen, (birine) uyan (kimse).

مُتَّفَكِّب *mütekallib* A. s. (bir işte/bir konuda) gereğini yapmak yerine gönlünün isteğine uyan, (kimse), değişen, dönüşen, başka bir biçim kazanan (durum/nesne).

مُتَّفَكِّد *mütekallid* A. s. 1 takınan, (-i) (gerdanlık gibi) boynuna takan (kimse), 2 (-i) kuşanan, (-i) beline takan (kimse), 3 *mec.* (-i) üstlenen, (-i) üzerine alan (kimse).

مُتَّفَكِّب *mütekallis* A. s. *tıp* kasılan (adale).

مُتَّفَكِّب *mütekallil* A. s. azalmış, az kalmış (nesne).

مُتَّفَكِّص *mütekammis* A. s. gömlek giyen/giymiş (kimse).

مُتَّفَكِّن *müttekin* A. a. (-i) kesin olarak bilinen, (... üzerinde) şüphesi bulunmayan (kimse).

مُتَّفَكِّت *mütekavvit* A. s. beslenen, besin bularak geçimini sürdüren (kimse).

مُتَّفَكِّص *mütekavvis* A. s. eğri, yay gibi eğrilmiş (nesne).

مُتَّفَكِّل *mütekavvil* A. s. yalan uyduran, kafadan atan (kimse).

مُتَّفَكِّم *mütekavvim* A. s. doğrulan, eğri iken doğru konuma gelen (nesne).

مُتَّفَكِّو *mütekavvi* A. s. güçlenen, güç bulan/kazanan (hasta vb.).

مُتَّفَكِّي *müttaki* A. s. dince yasak iş ve eylemlerden sakınan (kimse).

مُتَّفَكِّي *mütekayyih* A. s. *tıp* irinli, irin toplamış (yara).

مُتَّفَكِّي *mütekayyid* A. s. görevini gereğince yapan, işinde titiz ve dikkatli (kimse).

مُتَّفَكِّا *müttakâ*, **مُتَّفَكِّا** *müttakâ* A. a. 1 dayanılacak, yaslanılacak nesne, sopa, baston vb., 2 koltuk değneği.

مُتَّفَكِّب *mütekâtib* A. s. birbirine mektup yazan, mektuplaşan (kimseler).

مُتَّفَكِّم *mütekâtım* A. s. birbirinden sır saklayan (kimse).

مُتَّفَكِّس *mütekâsir* A. s. çoğalmış, sayısı artmış, çok (nesne).

مُتَّفَكِّف *mütekâsif* A. s. koyulaşmış, koyu, yoğun (nesne).

مُتَّفَكِّز *mütekâzib* A. s. birbirine yalan söyleyen (kimseler).

مُتَّفَكِّم *mütekârim* A. s. kendisini küçük düşürecek iş ve davranışlardan sakınarak benliğini yüce tutan (kimse).

مُتَّفَكِّS *mütekâsil* A. s. (işinde) gevşek davranan, üşengeç (kimse).

مُتَّفَكِّF *mütekâfi* A. s. birbirine denk olan (ölçü vb.).

متکافئ *mütəkâfiyen* *mütenâsib* A. s. aralarında ilgi bulunan iki şeyden birinin artmasıyla öteki azalan/birinin azalmasıyla öteki artan (nesneler).
متکامل *mütəkâmil* A. s. gelişen, olgunlaşan (kimse/iş/eylem vb.).
متکاید *mütəkâyd* A. s. birbirini kandıran/aldata (kimseler).
متکبر *mütəkebbir* A. s. kendini büyük gören, kibirlenen (kimse).
متکسر *mütəkessir* A. s. çoğalan, artan (nesne).
متکحل *mütəkehlul* A. s. gözüne sürme çeken (kimse).
متکدر *mütəkeddir* A. s. 1 canı sıkın, üzüntülü, tasalı, kaygılı (kimse), 2 bulanık, bulanmış (su vb.).
متکدر *mütəkerrir* A. s. yinelenen, yinelenmiş (söz, yazı, buyruk vb.).
متکدر *mütəkerrih* A. s. 1 (-den) tiksinen, (-den) iğrenen (kimse), 2 hoşlanmadığı kimseye karşı yüz buruşturup dargınlık gösteren (kimse).
متکسر *mütəkessir* A. s. kırılmış, parça parça olmuş (cam, bardak, kâse vb.).
متکشف *mütəkessif* A. s. açılan, açık duruma gelen, belli ve görülür olan (nesne).
متکفف *mütəkeffif* A. s. avuç açıp dilenen (kimse), yetinen, yeter bulan (kimse).
متکفل *mütəkeffil* A. s. (birine) kefil olan (kimse).
متکلس *mütəkellis* A. s. kireç tutmuş, kireçlenmiş (nesne).
متکلف *mütəkellif* A. s. yük altına giren, güç ve ağır bir işi/işleri yüklenen (kimse).
متکلم *mütəkellim* A. s. 1 konuşan, söz söyleyen (kimse), 2 *dilb.* birinci kişiyi gösteren (zamir/çekim şekli, kip), 3 topluluk karşısında konuşan (kimse).
 a. İslâm teolojisi alanında geniş bilgisi olan, kelâm ilmi bilgini olan kimse.

متکمل *mütəkemmil* A. s. olgunlaşmış, olgun (nesne).
متکمن *mütəkemmin* A. s. gizlenen, saklanan, pusuya giren (kimse).
متکون *mütəkevvin* A. s. 1 olan, var olan, 2 varlık kazanan, bir bağımsız varlık olarak meydana çıkan (nesne/varlık/oluş).
متکهن *mütəkehhin* A. s. falcılık/bakıcılık eden, bilinmezlik âleminden haber verdiğini ileri süren (kimse).
متکی *mütteki* A. s. (-e) dayanan, (-e) söykünen (kimse).
متکیس *mütkeyyis* A. s. akıllı, uyanık, anlayışlı ve kavrayışlı görünen/geçinen (kimse).
متکیف *mütkeyyif* A. s. bir nitelikle nitelenen, bir nitelik kazanan (kimse).
متلاحظ *mütelâhız* A. s. göz ucuyla birbirine bakan (kimseler).
متلطف *mütelâtif* A. s. iyilikle ve güzellikle davranan (kimse).
متلاحق *mütelâhık* A. s. birbirine katılan, katışan (nesneler).
متلاشی *mütelâşi* T. s. rahatsızlık içinde koşturan, sıkıntılı ve soğukkanlılığını kaybetmiş bir biçimde acele eden (kimse).
متلاصق *mütelâsık* A. s. birbirine bitişik, birbiriyle birleşmiş (nesneler).
متلاطم *mütelâtım* A. s. birbirine çarpan, çarpışan (dalgalı).
متلاعب *mütelâib* A. s. vaktini oyunla geçiren, oyuna düşkün (kimse).
متلاقی *mütelâfi* A. s. kaybettiği şeyi sonradan yine elde eden (kimse).
متلاقی *mütelâki* A. s. birbiriyle karşılaşmış, buluşmuş, birbirine kavuşmuş (kimseler).
متلالی *mütelâli* A. s. şimşek gibi çakıp parıldayan (nesne).
متلاهی *mütelâhi* A. s. oyun ve eğlenceyle vakit geçiren (kimse).

متلبس *mütellebbis* A. s. giyinmiş, giyimlikli (kimse).
متلبس *mütellebsim* A. s. yüzünü peçeyle örtten, peçeli (kadın).
متلجلج *mütelleclis* A. s. düzgün ve anlaşılır biçimde söz söyleyemeyen, konuşurken dili dolaşan (kimse).
متلذذ *mütellezziz* A. s. (-den) tat alan, (-den) hoşlanan (kimse).
متلذذ *mütellezzic* A. s. çekildikçe uzayan yapışkan (nesne).
متلصص *mütellassis* A. s. hırsızlık eden (kimse).
متلطح *müteltatıh* A. s. üzerine bir şey bulaşan, bulaşık olan (nesne).
متلطف *müteltatıf* A. s. yumuşak ve nazik bir biçimde davranan (kimse).
متلعب *mütela'ib* A. s. vaktini oyunla geçiren (kimse); *krş.* متلاعب *mütelâib*.
متلعم *mütela'sim* A. s. cevap vermesi gerekirken veremeyip irkilen, kem küm eden (kimse).
متلف *mütelif* A. s. (-i) boş yere harcayan, (-i) gereksiz şekilde tüketen (kimse).
متلفت *mütelleffit* A. s. hoş sözlerle birinin gönlünü alan (kimse).
متلفظ *mütellafiz* A. s. (-i) seslendiren, (-i) ağızdan sesli olarak duyuran (kimse).
متلفف *mütelleffif* A. s. (bir şeye) sarınıp bürünen (kimse).
متلقب *mütelakkıb* A. s. lakap kullanan, lakaplı (kimse).
متلقط *mütelakkıt* A. s. bulup buluşturan, şuradan buradan derip devşiren (kimse).
متلقم *mütelakkım* A. s. yutan, boğazdan göçürüp mideye indiren (kimse).
متلقى *mütelakki* A. s. 1 (bir şeyi) kavrayış ve inancına göre kabul eden (kimse), 2 (-i) karşılayıp alan (kimse).
متلذذ *mütellemmiz* A. s. öğrencilik niteliği kazanan, öğrenci olup öğrenmeye çalışan (kimse).

متلمع *mütellemmi* A. s. parıldayan (nesne).
متلوث *mütellevvıs* A. s. pis bir şeye bulaşmış, kirlenmiş, pis, bulaşık (nesne).
متلون *mütellevvın* A. s. 1 renk renk olan, renkten renge giren (kimse/nesne), 2 bir hâlde durmayıp sürekli değişen, oynak tabiatlı (kimse).
متلهب *mütellehhib* A. s. alevlenen, tutuşan (ateş).
متلهف *mütellehhif* A. s. (özlediği/kaybettiği bir şey için) "Ah, vah, yazık" deyip üzülen, tasalanan, kaygılanan (kimse).
متلیث *mütelleyyis* A. s. aslan gibi yürekli, davranan, tutum ve gidişi aslan gibi korkusuzca olan (kimse).
متلین *mütelleyyin* A. s. yumuşayan, yumuşak nitelik kazanan (nesne); *zidd:* متخشن *mütetaxşın*, متقبض *mütetkabız*.
متماثل *mütemâsil* A. s. 1 birbirine benzeyen, birbirinin eşi ve dengi olan (nesneler), 2 *mat.* kalansız bölünen (sayı).
متماجد *mütemâcid* A. s. 1 ululuğunu ve değerliliğini dile getirerek övünen (kimse), 2 ululuk ve büyüklük konusunda birbiriyle tartışan (kimseler).
متماذی *mütemâdi* A. s. kesintisiz olarak uzayıp giden, süren, sürekli olan (durum/zaman/iş/oluş).
متماذیاً *mütemâdiyen* A. z. kesintisiz olarak, sürekli bir biçimde.
متمارض *mütemâriz* A. s. hasta gibi görünen, yalandan hasta olan (kimse).
متمازح *mütemâzih* A. s. birbirine takılan, birbiriyle şakalaşan (kimseler).
متماس *mütemâs(s)* A. a. (birine/bir nesneye) değen, dokunan (kimse).
متماسک *mütemâsik* A. s. benliğini denetim altında bulunduran, nefsinin her istek ve hevesine uymayan (kimse), bir şeyi bırakmamak üzere tutan (kimse), kendini tutan, dayanan, dişini sıkarak beklemesini bilen (kimse).

متمالك *mütemâlik* A. s. kendine mâlik olan, nefsin denetim altında bulunduran (kimse).

متمايز *mütemâyiz* A. s. denkleri arasında öne çıkmış, seçkin (kimse). *a.* (eskiden) sivil bürokrasi rütbelerinden ikinci derecenin birinci basamağında olan kimse.

متمايل *mütemâyil* A. s. 1 bir yana eğilmiş, bir yöne doğru yatmış (nesne), 2 *mec.* birine/bir düşünceye/bir görüşe heves duyan, eğilimi olan, (-e) yatkın (kimse).

متمتع *mütemetti* A. s. yarar bulan, kazanç sağlayan, kâr eden (kimse).

متمثل *mütemessil* A. s. 1 (bir şeye) eş ve denk olacak duruma gelen (nesne), 2 (bir sözü) mesel olarak söyleyen (kimse).

متمثل *mütemessel* A. s. örnek tutulan/gösterilen, bir nesneye benzetilen (nesne).

متمجد *mütemeccid* A. s. şan ve değer kazanan, ünlenen (kimse).

متمجس *mütemeccis* A. s. sonradan Mecusi olan (kimse).

متمحض *mütemahhız* A. s. doğruluk ve içtenlikle çalışıp çabalayan (kimse).

متمحل *mütemahhil* A. s. düzen kuran, oyun yaparak aldatan (kimse), bir kimsenin hakkını ve isteğini yerine getirme konusunda onu sıkıntıya sokan, zorda bırakan (kimse).

متمدح *mütemeddih* A. s. kendini öven, övünen (kimse).

متمدن *mütemeddin* A. s. medenileşmiş olan, medeni değerler ve ölçüler içinde yaşayan (kimse).

متمرد *mütemerrid* A. s. diklenen, dik başlı, aksi, kibirli ve inatçı (kimse).

متمرق *mütemerrik* A. s. idman yapan, alışmak/alışkanlık kazanmak için sürekli çalışan (kimse).

متمزق *mütemezzik* A. s. yırtılan, paralanan, parça parça olan (nesne).

متمسح *mütemessih* A. a. (bir şeye) el süren (kimse), (bir şeye) sürünen (kimse).

متمسخر *mütemeshir* A. s. 1 maskaralık eden (kimse), 2 birinin taklidini yaparak alay eden, biriyle alay ederek zevklenilen (kimse).

متمسك *mütemessik* A. s. (-i) kuvvetle ve özenle tutan, (-e) yapışan (kimse).

متمشط *mütemeşşit* A. s. saç sakalı temiz ve düzgün, bakımlı (erkek).

متمشق *mütemeşşik* A. s. (bir sanata/uygulamaya) alışmak için yinelemeli çalışma yapan/öğrenmek için hocanın hazırladığı örneği alan (kimse), öğrenen, işleyen, çalışan (kimse).

متمشي *mütemeşşi* A. s. ilerleyen, ileri giden (iş).

متمطر *mütemattır* A. s. serinlemek için yağmur yağarken gezinen, yağmur altında yürüyen (kimse).

متمكن *mütemekkin* A. s. 1 bir yeri yurt tutmuş, bir yere yerleşmiş, bir yerde oturan (kimse), 2 *dilb.* (Arapça'da) seslendirme işaretlerini kabul eden (kelime).

متعلق *mütemellik* A. s. yaltaklanan (kimse).

متملك *mütemellik* A. s. mülk edinen, kullanma hakkını üzerine alan (kimse).

متمثل *mütemellil* A. s. bir topluluk içine katılan, bir milletin bireylerinden biri olan (kimse).

متملي *mütemelli* A. s. uzun ömür süren, uzun yaşama mutluluğuna eren (kimse).

متمم *mütemmim* A. s. (-i) tamamlayan (kimse). *a. mat.* bir yay parçasının/bir açının dairenin yarısına göre olan fazlalığı.

متمم *mütemmem* A. s. tamamlanmış, eksik kalmamış (nesne).

متمنا *mütemennâ* A. s. *bk.* متمني.

متمني *mütemennî* A. s. (-i) dileyen (kimse).

متمني *mütemennâ* A. s. dilenen (nesne/konu).

متموج *mütemevvic* A. s. dalgalanan, dalgalanmış (deniz, ot, ekin vb.).

متمول *mütemevvil* A. s. mallı mülklü, zengin (kimse).

متمهذ *mütemehhid* A. s. serilen, yayılıp döşenen (nesne).

متمهدي *mütemehdi* A. s. mehdi olduğunu ileri süren, mehdilik davasına kalkışan (kimse).

متمهز *mütemehhir* A. s. ustalık, beceri ve el yatkınlığı kazanan (kimse).

متمهيل *mütemehhil* A. s. soğuk kanlılıkla beklemesini bilen, serin kanlı davranıp telâş ve heyecana kapılmayan (kimse).

متمميز *mütemeyyiz* A. s. denkleri arasından ayrılp başka bir yer tutan, seçkinleşen, seçkin (kimse).

متميج *mütemeyyi* A. s. sıvılaşan, sıvı hâline gelen, sulanıp akan (nesne).

متن *metn* A. a. (*T. k. dili:* *metin*) bir yazıyı oluşturan satırların bütünü, kitap/yazı parçası.

متنائر *mütenâsir* A. s. saçılan, yayılan (su damlaları/dizi taneleri vb.).

متناجي *mütenâci* A. s. fısıldaşan (kimseler).

متناد *mütenâd* A. s. birbirinden ürken (kimseler/hayvanlar).

متنادر *mütenâdir* A. s. pek az bulunan (nesne).

متنادم *mütenâdim* A. s. birbiriyle konuşan/dostluk eden (kimseler).

متنادي *mütenâdi* A. s. yüksek sesle birbirine seslenen/birbirini çağıran (kimseler).

متناسب *mütenâsib* A. s. 1 birbirine uygun olan (nesneler): *makâdiri mütenasibe* "nispetleri aynı ve birbirine uygun olan nicelikler", 2 gösterişli, boylu poslu, güzel (kimse).

متناسل *mütenâsil* A. s. birbirinden doğup üreyen (nesne). *a.* bir çiçeğin içinden çıkan yavru çiçek.

متناسي *mütenâsi* A. s. unutmuş gibi görünen (kimse).

متناشد *mütenâşid* A. s. birbirine şiir okuyan (kimseler).

متناصح *mütenâşih* A. s. birbirine öğü veren, öğütleyen (kimseler).

متناصر *mütenâsır* A. s. birbirine yardım eden, yardımlaşan (kimseler).

متناصر *mütenâsır* A. s. yardımlaşan (kimseler).

متناطح *mütenâtih* A. s. birbirine tos vuran, toslaşan (hayvanlar).

متناظر *mütenâzir* A. s. birbirine bakan (ev, pencere vb.).

متنافر *mütenâfir* A. s. birbirini yadırgayan, birbirinden iğrenen (kimseler).

متنافس *mütenâfis* A. s. benlik kavgasına girişen, çekişen (kimseler).

متنافي *mütenâfi* A. s. birbirine zıt olan, birbiriyle uyuşmayan (nesneler).

متناقص *mütenâkis* A. s. azalan, gittikçe azalıp küçülen (nesne, değer, ölçü vb.).

متناقض *mütenâkız* A. s. birbirine aykırı olan, birbirini çürüten (görüş, düşünce vb.).

متناكح *mütenâkih* A. s. aralarında nikâh yapan, nikâh yaparak evlenen (kadın ve erkek).

متناكر *mütenâkir* A. s. bilmezliğe vuran, bilmez görünen (kimse).

متناوب *mütenâvib* A. s. 1 ara ara, tekrar tekrar gelen, yinelenen (durum/oluş), 2 bir işte nöbetleşen, işi nöbetle yapan (kimseler).

متناول *mütenâvil* A. s. yiyen, karnını doyuran (kimse).

متناوم *mütenâvim* A. s. uyur gibi görünen, yalandan uyuyan (kimse).

متاهی *mütenâhi* A. s. sonlanan, son bulan (iş/durum): *nâmutenâhi*, *ğayri mütenâhi* "sonsuz, sonu olmayan".

متب *mütenebbit* A. s. yerden biten, ot gibi yerden uç verip çıkan (nesne).

متبع *mütenebbi* A. s. yerden kaynayıp çıkan (su).

متبه *mütenebbi* A. s. uslanan, (-den) ders alan, aklını başına toplayan (kimse).

متبی *mütenebbi* A. s. nebilik iddiasında bulunan (kimse).

متشر *mütenessir* A. s. saçılan, çevreye yayılan (sıvı/tane vb.).

متنح *mütenahnih* A. s. hırıltıyla soluyan, hırıltı çıkararak nefes alan (kimse).

متخم *mütenahım* A. s. *tıp* balgam çıkaran (kimse).

متنم *müteneddim* A. s. kendi yaptığını beğenmeyen, "Keşke yapmasaydım" diyen (kimse).

متزل *mütenezzil* A. s. 1 aşağı doğru inen, aşağılayan (nesne, kuş vb.), 2 alçak gönüllü davranarak gönül yapan (kimse).

متزه *mütenezzi* A. s. sıkıntısını unutmak, ferahlamak için kırdı, iç açıcı yerlerde dolaşan, gezinen (kimse).

متزیه *mütenezzihe* A. s. gezinti yeri/alanı.

متسب *mütenessib* A. s. "Falanın soyundanım" diye ortaya atılan (kimse).

متسج *mütenessic* A. s. dokunan/örülen (nesne/kumaş vb.), kumaş gibi tel tel, iplik iplik örülmüş (nesne).

متسق *mütenessık* A. s. dizi dizi dizilmiş, düzgün biçimde sıralanmış (nesneler).

متسک *mütenessik* A. s. kulluk eden, Tanrı'nın buyruk ve yasaklarına uyan (kimse).

متسم *mütenessim* A. s. soluk alan (kimse), esen yeli içine çeken, rüzgârla soluklanan (kimse), efil efil esen (yel).

متشب *mütenessib* A. s. (ağ, tuzak vb. bir şeye) ilişip tutulan (kuş vb.).

متشر *mütenessir* A. s. yayılan, dağılan (haber/kitap/gazete/dergi vb.).

متشط *mütenessit* A. s. sevinen, içini sevinç kaplayan, keyiflenen (kimse).

متشف *mütenessif* A. a. (suyu/sıvıyı/is-laklığı) emen, kendine çeken (nesne/madde).

متصب *mütenassib* A. s. dik durumda bulunan, dikili duran (nesne).

متصح *mütenassih* A. s. öğüt dinleyip uslanan, nasihat kabul eden (kimse).

متصر *mütenassir* A. s. Hristiyan olan, Hristiyan dinine geçen (kimse).

متصص *mütenassıs* A. s. bir delille, bir göstericiyle, bir dayanakla doğruluğu/kesinliği/varlığı bilinen (nesne/nokta/durum vb.), incelenip gözden geçirildikten sonra karar verilen (konu/iş/madde).

متظر *mütenazzır* A. s. düşünerek bakan, dikkatle bakarak görmeye/anlamaya çalışan (kimse).

متظف *mütenazzıf* A. s. güç temizlenen, güçlkle temiz duruma getirilen (nesne).

متظم *mütenazzım* A. s. düzülmüş, düzgün duruma getirilmiş/düzgün bir görünüm sergileyen (yer/nesneler vb.).

متعم *mütena'im* A. s. 1 bolluk içinde, sıkıntısızca yaşayan (kimse), 2 hiç sıkıntı çekmeden, bolluk içinde ve el bebek gül bebek büyümüş/yaşamış (kimse).

متغم *mütenağgım* A. s. ırlayan, ezgi mırıldanan (kimse).

متفح *müteneffih* A. s. şişen, kabaran (nesne/cilt/deri vb.).

متفخ *müteneffih* A. s. boş sözlerle övünen, şişinen (kimse), üfürükle şişmiş/kabarmış (nesne), armut biçiminde olan çiçek kabı, vazo.

متفد *müteneffiz* A. s. saygın, sözü geçer ve dinlenir (kimse).

متففر *müteneffir* A. s. (-den) öğrenen, (-den) tiksinen, (-den) tiksinti duyarak çekinip kaçınan (kimse).

متففس *müteneffis* A. s. 1 soluk alan, soluyan (kimse/canlı), 2 yorgunluk çıkaran, dinlenen (kimse).

متففل *müteneffil* A. s. nafile namaz kılan (kimse).

متفقد *mütenakkid* A. s. (-i) seçip ayıran, (-in) iyisini-kötüsünü, doğrusunu-yanlısını gösteren (kimse).

متفقل *mütenakkıl* A. s. bir yerden başka bir yere göçen, göçmen (kimse).

متفکر *mütenekkir* A. s. tanınmayacak kılığa giren (kimse).

متفکراً *mütenekkiren* A. z. kim olduğu bilinmeyecek, tanınmayacak bir kılığa girerek ve başka bir ad kullanarak.

متفکس *mütenekkıs* A. s. baş aşağı döndürülmüş/getirilmiş (nesne).

متفمر *mütenemmir* A. s. ters, hırçın, asık yüzlü (kimse), bir kimseye gözdağı verirken homurdanarak sesini yükselten (kimse).

متفمل *mütenemmil* A. s. karınca gibi kaynayan (insan yığını/kalabalık).

متفوح *mütenevvih* A. s. çılgık atarak ağlayan (kimse), çılgık çılgılığa öten (kişi).

متفود *mütenevvir* A. s. aydınlanan, aydınlanmış (yer).

متفوع *mütenevvi* A. s. türlü türlü, başka başka, çeşit çeşit, her biri ayrı ve ayrı bir nitelikte olan (nesneler).

متفوم *mütenevvim* A. s. 1 uyuklayan, kestiren, ımızganan (kimse), 2 rüya gören (kimse).

متفواتر *mütevâtir* A. s. 1 ağızdan ağıza yayılan, halk arasında söylenen (söz/durum/olay), 2 *ed.* (kafiye terimi olarak) iki seslendirilmemiş harf ile bunlar arasında seslendirilmiş bir ünsüz harfi bulunan kelimelerden oluşan kafiye: *یارم* ve *بارم* gibi.

متفواتراً *mütevâtiren* A. z. herkesçe bilinir ve doğrulanır olarak.

متفواب *mütevâsib* A. s. birbiri üzerine atlayan/sıçrayan (kimseler/hayvanlar).

متفوالق *mütevâsık* A. s. birbirine güvenilerek sözleşen/sözleşme yapan (kimseler).

متفواجد *mütevâcid* A. s. yalandan coşan/manevî bir hâl ile hâllenlen (kimse).

متفواجه *mütevâcih* A. s. yüz yüze olan (kimseler).

متفواجها *mütevaccihen* A. z. yüz yüze.

متفواد *mütevâd(d)* A. s. birbirine sevgi ve ilgi gösteren, sevişen (kimseler).

متفواعد *mütevâdi* A. s. birbirine karşı beslediği düşmanlıcı bırakarak barışan (kimseler/taraflar).

متفوارث *mütevâris* A. s. miras yoluyla geçen, (-den) miras kalan (mal).

متفوارد *mütevârid* A. s. birbiri ardınca gelen (haber/yazı/olay vb.).

متفوارى *mütevâri* A. s. arkada/altta kalıp görünmeyen, arkaya/alta gizlenen, gizli (nesne/kimse).

متفوازن *mütevâzin* A. s. ağırlıkça iki yanı bir olan, iki yanı denk gelen (yük vb.).

متفوازی *mütevâzi* A. s. paralel (çizgi, kenar vb.).

متفواصل *mütevâsıl* A. s. birbirine bitişik olan, birbirine ulaşıp kavuşan (çizgi, yol vb.).

متفوامسى *mütevâsi* A. s. birbirine iş ismarlayan/tavsiyede bulunan (kimseler).

متفواضع *mütevâzi* A. s. alçak gönüllü, kendisinden değer ve mertebeye küçük ve aşağıda olanlara karşı büyüklük taslamayıp kendisini onlarla bir tutan (kimse).

متفواعد *mütevâid* A. s. birbirine söz veren, sözleşen (kimseler/taraflar).

متفوافر *mütevâfir* A. s. çoğalan, artan (nesne).

متفوافق *mütevâfik* A. s. birbirine uyan, biri diğerine uygun düşen (durum).

- متواكل mütevâkil** A. s. birbirine vekâlet veren, birbirini vekil edinen (kimseler).
- متوالد mütevâlid** A. s. doğum yoluyla çoğalan, çocuk yaparak genişleyen (aile/karı koca).
- متوالی mütevâli** A. s. ardı kesilmeyen, bir-biri ardınca gelen (nesneler/olaylar/gelişmeler).
- متوالیاً mütevâliyen** A. z. birbirini izleyerek, bir düziye.
- متوتر mütevettir** A. s. gerilmiş, gergin (ip/sinir vb.).
- متوب mütevessib** A. s. sıçrayan, atlayan (kimse/hayvan).
- متوق mütevessik** A. s. (bir işi) güvenle işleyen, (bir işe) güçle sarılan (kimse).
- متوجد müteveccid** A. s. vecde gelen, manevî bir aydınlanmayla bambaşka bir duruma giren (kimse).
- متوجع mütevecci** A. s. 1 ağrıyan, sızlayan (uzuv), 2 başa gelen bir kötü durum sebebiyle üzülen, acı duyan (kimse).
- متوجه müteveccih** A. s. 1 yüzünü bir yere çeviren, bir yöne yönelip dönen (kimse), 2 (birine) yumuşak ve güzel davranan, gönül alıcı söz ve davranışlarla birinin gönlünü kazanan (kimse).
- متوجهاً müteveccihen** A. z. (-e) yönelerek.
- متوحش mütevahhiş** A. s. ürken, yadırgayıp kaçan (kimse/hayvan).
- متودد müteveddid** A. s. (-e) sevgi gösteren, (-e) kendini sevdiren, (-e) dostça davranan (kimse).
- متورث müteverris** A. s. mirasçı olan/mirasçı olarak kalan (kimse).
- متوردد müteverrid** A. s. (yüzü) gül gibi kızaran (kimse).
- متورط müteverrit** A. s. açmaza düşen, çözümünü zor/aşılması güç bir engelle karşılaşan (kimse).
- متورع müteverri** A. s. yasaklanmış işlerden, günah sayılan iş, eylem ve davranışlardan sakınıp çekinen (kimse).

- متورك müteverrik** A. s. namazda kıynaklarını sağ ayağı üzerine koyup oturan/kıynakların birni/ikisini yere koyan (kimse).
- متورم müteverrim** A. s. 1 bedeninde şişlikler ve oyuklar oluşan (kimse), 2 "verem" denilen akciğer hastalığına yakalanmış olan (kimse).
- متوزع mütevezzî** A. s. dağılan (nesne).
- متوسخ mütevessih** A. s. kirlenen, kir tutan (nesne/madde).
- متوسد mütevessid** A. s. yastığa/mindere dayanan/yaslanan (kimse).
- متوسط mütevassit** A. s. 1 araya giren, aracılık eden (kimse), 2 orta boy, ne küçük ne büyük olup ikisi arası olan (nesne).
- متوسع mütevessi** A. s. genişleyen (nesne).
- متوسل mütevessil** A. s. bir tutamak/dayanak bulup ona dayanan/tutunan (kimse).
- متوسلاً mütevessilen** A. z. bir tutamağa tutunarak, bir şeyi tutamak sayarak.
- متوسم mütevessim** A. s. bir nesneyi belirtilerinden yola çıkarak, doğru bir sarnıyla kavrayan (kimse).
- متوشح müteveşşih** A. s. takip takıştırmış, değerli takılarla donanmış (kadın).
- متوصل mütevassıl** A. s. 1 (-e) kavuşan (kimse), 2 (-e) yakınlaşan, (ile) yakınlık sağlayan (kimse).
- متوضح mütevazzih** A. s. aydınlanan, açıkça ne olduğu bilinir ve anlaşılır duruma gelen (konu/iş vb.).
- متوصى mütevazzi** A. s. abdest alan (kimse).
- متوطن mütevattin** A. s. (bir yere) yerleşen, (bir yeri) vatan tutan, yurt edinen (kimse).
- متوغل mütevağğul** A. s. (bir iş) işleyen, (bir işle) uğraşan (kimse).
- متوفق müteveffik** A. s. Yüce Tanrı'nın yardımını gören/isteği Yüce Tanrı'nın isteğiyle karşılık bulan (kimse).

- متولى müteveffâ** A. s. ölmüş (kimse).
- متوقد mütevakkid** A. s. tutuşup yanan (ateş/odun vb.), (bir işi başarmak için) üstün çaba gösteren, emek harcayan (kimse).
- متوقر mütevakkir** A. s. ağırlık, ağır başlılık kazanan, ağırbaşlı davranış ve tavırlar sergileyen (kimse).
- متوقع mütevakki** A. s. (-i) uman, (-i) bekleyen (kimse).
- متوقف mütevakki** A. s. (bir yerde) duran, dinelen, eğlenen (kimse). *takı* T. (yönelme hâlinde bir ada takılır) bağlı: *Nehârın hulûlû şemsin tulûuna mütevakki* "Gündüzün girmesi güneşin doğmasına bağlıdır".
- متوفى mütevakki** A. s. kendini koruyan, (kendini koruma amacıyla) (-den) çekinen, (-den) sakınan (kimse).
- متوكد mütevekkid** A. s. dayanıklılık ve sağlamlık kazanan, pekişen (nesne).
- متوكل mütevekkil** A. s. her konuda ve her zaman Yüce Tanrı'ya güven besleyen, O'nun yüce katına sığınıp yardım ve ilgisini uman, bekleyen (kimse).
- متوكلاً mütevekkilen** A. z. Yüce Tanrı'ya güvenip bağlanarak.
- متوكلاً mütevekkilâne** F. s. z. mütevekkil kimseye düşer ve yaraşır yolda ve biçimde.
- متولد mütevellid** A. s. 1 doğan, doğmuş (kimse), 2 *mec.* (-den) doğan, (-den) kaynaklanan (durum/sonuç).
- متوله mütevellih** A. s. aklı başından gitmiş, deliye dönmüş, divane gibi ne yaptığını ne yapacağını bilmeyen (kimse).
- متولى mütevellî** A. a. bir vakfın şartlarına göre işlemlerini sağlayan, gelirlerini ve giderlerini yöneten kimse.
- متوهم mütevehhim** A. s. 1 kuruntulu, çekingen (kimse), 2 kusur ve yanlış sanıp korkan, ürken (kimse).

- متوهمه mütevehhimâne** F. z. kuruntulu bir biçimde, ürker, çekinerek.
- متهاجم mütehâcim** A. s. 1 birbirine saldıran (kimseler), 2 birine saldıran (kimse).
- متهاجی mütehâci** A. s. 1 birbiriyle alay eden, birbirini iğneleyen (kimseler), 2 biriyle alay eden, birini alaya alan (kimse).
- متهارم mütehârim** A. s. kendini yaşlı gibi gösteren, yaşlı olmadığı hâlde yaşlıymış gibi davranan, yaşlı tavır takınan (kimse).
- متهافت mütehâfit** A. s. pervane gibi bir şeyin üzerine bile isteye düşen/çarpan, bir şeyin üzerine uçarcasına atılan (kimse).
- متهالك mütehâlik** A. s. aceleyle ve sabırsızlıkla bir şeye eğilim gösteren, bilerek kendini tehlikeye atan (kimse).
- متهاون mütehâvin** A. s. işini önemsemeyip gevşek ve ağır davranan, tembellik edip işini umursamayan, kayıtsız davranıp görevini yapmayan (kimse).
- متهتك mütehettik** A. s. yırtılan (nesne), utanmaz, arsız, sıyrık, ar perdesi yırtılmış (kimse).
- متهجد mütheccid** A. s. gece uyanıp namaz kılan (kimse).
- متهجي mütheccî** A. s. hece harflerini sırasıyla okuyan (kimse).
- متهدم müteheddim** A. s. yıkılan, yere geçen (yapı vb.), korkutan, gözdağı veren (kimse).
- متهدى müteheddi** A. s. 1 Yüce Tanrı'nın yardım ve bağışıyla doğru yolu bulan/doğru yola giren (kimse), 2 (birine) hediye gönderen (kimse).
- متهزج müthezzic** A. s. ezgi düzen, ezgili bir sesle şarkı söyleyen (kimse).
- متهزز müthezziz** A. s. titreyen, sarsılan (nesne).
- متهمك mütehekkim** A. s. kızgınlık ve öfkeyle alay eden, küçük düşürme ile karışık öfke saçan (kimse).

mütehekkimâne *F. s. ve z. öfke saçana yaraşır yolda ve biçimde.*

mütehelli *A. s. sevinçten yüzü gülen (kimse).*

mütehevvid *A. a. dönme, sonradan Yahudi olan (kimse).*

müttehim *A. s. bir kusur ve suçla suçlanan/suçlanmış, suçlu sanılan (kimse).*

mütehevvir *A. s. işin sonunu düşünmeyip birden parlayarak şiddete başvuran, bir işe pervasızca saldırıp öfkeyle kavgaya giren (kimse).*

mütehevvirâne *F. s. ve z. birden parlayıp kavgaya tutuşan kimseye yaraşır yolda ve biçimde.*

müteheyi *A. s. (-e) hazırlanmış olan, ... mek için hazır bekleyen (kimse).*

müteheyib *A. s. ürkün, korku salan (kimse), ürken, korkuya kapılan (kimse).*

müteheyic *A. s. pır pır çırpan, hızlı hızlı atan, çarpan (kalp).*

müteyebb *A. s. kuruyan/kurumuş (nesne).*

müteyessir *A. s. kolaylıkla yapılan, zorlanılmadan sonuç veren/alınan (iş/girişim).*

müteyakkız *A. s. uyanık ve gözü açık bulunan, ileri görüşlülük ve dikkatle hareket eden (kimse).*

müteyakkın *A. s. (-i) kesin olarak bilen, (-i) şüphe duymaksızın kavrayıp anlayan (kimse).*

müteyemmim *A. s. teyemmüm eden, yani: su bulunmayan yerlerde yüzünü, dirseğe kadar kollarını temiz toprakla sıvazlayarak abdest alan (kimse).*

müteyemmin *A. s. (bir nesneyi, bir işi) uğurlu sayan (kimse).*

müteyemmen *A. s. uğurlu tutulmuş, uğurlu sayılmış, kendisinden ha-*

yır umulmuş, hayırlı, mübarek, uğurlu olan (iş/nesne/durum).

metin *A. s. 1 sağlam, dayanıklı (kimse/nesne): hisâri metin "sağlam kale", 2 yerinde, doğru, değerli (görüş, düşünce) fikri metin "doğru düşünce".*

müşâb *A. s. 1 hak ettiği karşılık verilmiş, cezası kesilmiş, cezalandırılmış, 2 sevap kazanmış olan (kimse), 3 ödüllendirilmiş (kimse).-müşâb olmak 1) hak ettiği karşılık verilmiş olmak, yerinde ve uygun olmak, lâıyk olmak, 2) ödüllendirilmek.*

müşâberet *A. a. (-i) sürdürme, (ile) sürekli uğraşma.-olunmak sürdürmek, (ile) sürekli uğraşmak.*

mesâbe *A. a. ölçü, değer, basamak, derece: lâşey mesâbesinde "bir şey sayılmayacak, dikkate alınmayacak değerde".*

mesâkil *A. ç. a. ölçüler, miktarlar, miskaller; bk. miskâl.*

misâl *A. a. 1 örnek, benzer, eş, 2 örnek alınacak söz, öğüt verici hikâye, mesel, 3 buyrultu, ferman, berat, 4 (âlemi misâl'den kısaltma) düş, rüya, 5 açıklayıcı/inandırıcı söz, tanık, delil takı (birleştiği isimle kurduğu Farsça kurallı bir birleşik sıfat yapısında), (-e) benzer, (-e) nitelikli: kimyâmisâl "iksir gibi, iksir etkili". Ayrıca Farsça kurallı ad takımında bir ön takı gibi de kullanılır: misâli bedr "dolunay gibi".*

misâli imtisâl *F. a. örnek alınmaya değer örnek, tıpkısı yapılmaya yaraşır (iş/davranış vb.).*

mesâlib *A. ç. a. insanın başkalarının duyulmasından çekindiği kusur ve suçlar. Teklisi pek az kullanılmış olan meslebe'dir.*

mesâne *A. a. sidik torbası, sidik kavuğu.*

mesânî *A. ç. a. 1 katlar [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]: seb'ul-mesânî "yedi katlı", yani yedi ayetten oluşan Fatiha suresi, 2 (büyük harfle) Kur'an: esrâri Mesânî "Kur'an sırları", 3 Kur'an'ın iki kez okunan/çok okunan ayetleri, 4 Kur'an'ın birinci suresi olan Fâtiha suresi.*

mesâniyü'l-ûd *A. a. udun/tamburun ikinci teli, iki telli çalgı.*

mesâvi *A. ç. a. oturacak yerler, konutlar, evler; bk. mesvâ.*

müşbet *A. s. gerçekliği/doğruluğu kesin olarak ortaya konmuş, ispat olunmuş (konu/görüş/iddia vb.).*

müşbit *A. s. (-i) kesin olarak ortaya koyan, ispat eden (söz/yazı/belge vb.).*

müsebbet *A. s. yerleşmiş, sağlamca yerine oturmuş (durum/konu/madde vb.).*

müsebbit *A. s. (-i) yerleştirici, (-i) değişmez kılıcı, (-i) sağlamlaştırıcı/detekleyici (söz/delil/yazı vb.).*

müstensih *A. s. kendisine öğüt verilmesini isteyen (kimse).*

miskâl *A. a. 1 ölçü, miktar, 2 bir buçuk dirhemlik ağırlık ölçüsü. Yirmi kırata denktir.*

miskab *A. a. (T. k. dili: ماتقاب mat-kap) bilinen delici alet.*

müsakkab *A. s. delinmiş (nesne).*

müsakkub *A. s. (-i) delen, delici (âlet/nesne/madde).*

müsakkal *A. s. ağırlığı artırılmış, ağırlaştırılmış (nesne).*

müsakkul *A. s. ağırlığını artıran, ağırlaştırılan (nesne).*

meskûb *A. s. delinmiş (nesne): dîrri meskûb "delinmiş inci".*

misl *A. a. 1 eş, benzer, denk, 2 miktarca eş değer, kat.*

mesel *A. a. 1 halk arasında kullanılan, atalardan kalma, öğüt verici, ders*

çıkarıcı yanı bulunan söz, atalar sözü, atasözü, 2 (T. ماسال masal) hikâye, kıssa, destan: darbı mesel "1) atasözü söyleme, 2) atasözü".

meselâ *مثلاً meselen A. z. misal olarak, örnek olarak, tutalım ki, şunun gibi.*

müselles *A. s. 1 üçlü, üçe katlanmış, üç kat (nesne), 2 geo. üç köşeli, üç kenarlı şekil.*

müsellesât *A. ç. a. 1 üç kenarlı şekiller, üçgenler; bk. müselles, 2 üç kenarlı şekillerin özelliklerini inceleyen bilim dalı.*

meslûs *A. s. üçte biri alınmış (mal vb.), üç kat bükümlü (ip).*

misli *A. a. çarşı ve pazarda değer uyumsuzluğuna yol açan bire bir benzeri bulunan şey.*

müsmir *A. s. 1 meyve verici, meyveli (ağaç), 2 etkili, yararlı, iyi sonuç verici (iş/çaba/söz vb.).-olmak yarar sağlamak.*

müsemmen *A. s. 1 sekiz katlı, sekize katlanmış (nesne), 2 ed. sekiz mısralı bentlerden oluşan manzume, 3 geo. sekiz köşeli, sekiz kenarlı şekil, 4 bir değer karşılığında satılmış (nesne).*

müsenânât *A. s. (dişil) iki noktalı (harfler); bk. müsenânâ.*

mesnevî *A. a. ed. 1 her beytinin mısraları birbiriyle kafiyeli olan uzun manzume, 2 (büyük harfle) Mevlânâ Celâleddin'in ünlü eserinin adı.*

müsenânâ *A. s. 1 iki katlı, iki parçadan oluşmuş, ikili (nesne), 2 iki noktalı (harf), 3 dilb. (Arapça'da) iki kişiyi/iki nesneyi gösteren (kelime).*

mesnâi *A. s. bot. aynı çiçekte oluşan birbirine yapışık iki meyvesi olan (bitkiler).*

mesnâ *A. s. ikiye.*

mesûbât *A. ç. a. iyi karşılıklar; bk. mesûbe.*

مئوہ *mesûbe* A. a. iyi işlere verilen iyi karşılık, ödül, sevap.
مئول *müsûl* A. a. (birinin huzurunda) ayakta durma, dinleme.
مئوی *mesvâ* A. a. oturlan yer, ev, konut.
مئیل *mesil* A. s. eş, benzer, denk (nesne), erdemli (kimse).
مئاب *mücâb* A. s. isteği ve dileği kabul olunan, kabul cevabına erişen (kimse).
مئادل *mecâdil* A. ç. a. köşkler, kasırlar; bk. **مئدل** *micdel*.
مئادل *mücâdil* A. s. tartışan, bir ilmi konu üzerinde görüşleriyle karşısındakini alt etmeye çalışan (kimse), (biriyle) kavga eden, çekişen (kimse).
مئادله *mücâdele* A. a. (ile) atışma, (ile) (-e) tutuşma, (ile) çekişme, (ile) kavga etme.
مئاذبه *mücâzebe* A. a. (iki şey) birbirini çekme, çekişme.
مئاذیب *mecâzib* A. ç. a. ilâhî cezbeye tutulmuş kimseler; bk. **مئذوب** *meczûb*.
مئارات *mücârât* A. a. yürüme yarışı yapma, yürümede yarışma.
مئارزه *mücâreze* A. a. sınırı aşarca/kabaca şakalaşma.
مئارره *mücârre* A. a. bir kimsenin hakkını geciktirme, alacağını süruncemede bırakma.
مئاری *mecâri* A. ç. a. su yatakları, kanallar; bk. **مئری** *meçrâ*.
مئاز *mecâz* A. a. 1 iki noktayı birbirine bağlayan yol, geçit, köprü, 2 *ed.* (bir kelimeyi) gerçek anlamında kullanılmadığını gösteren bir belirti ile, bir ilgi gözeterek başka bir anlamda kullanma, 3 bu yolda kullanılmış kelime.
مئاز *mücâz* A. s. 1 (bir konuda) izin almış, izinli (kimse), 2 yasaklanmamış, geçerli, din hükümlerine göre helâl (iş/ davranış).
مئازن *mecâzen* A. z. mecaz olarak, mecaz yoluyla.

مئازات *mücâzât* A. a. (bir suç/bir kabahat işleyeni) cezalandırma, (bir suç işleyene) kanun gereğince uygulanış işlem.
مئازفه *mücâzefe* A. a. (bir mal) götürü satma.
مئازی *mecâzi* A. s. mecaz yollu, gerçek olmayan (anlam).
مئاسر *mücâsir* A. s. yürekli davranan, korkusuz ve atılgan (kimse).
مئاسرت *mücâseret* A. a. cesaret gösterme, yürekli ve atak olma.
مئاعه *mecâa* A. a. acıkma, açlık duyma; *zıddı*: **مئاعه** *şiba*.
مئال *mecâl* A. a. güç, derman, direnç-komamak direncini kırmak, güçsüz düşürmek.
مئالده *mücâlede* A. a. savaş gereçleriyle vuruşma.
مئالسی *mücâlis* A. s. birlikte oturan, aynı yerde başkalarıyla/arkadaşlarıyla bir arada bulunan (kimse).
مئالسی *mecâlis* A. ç. a. meclisler; bk. **مئلس** *meclis*.
مئالست *mücâleset* A. a. (ile) birlikte oturma.
مئالی *mecâli* A. ç. a. aynalar; bk. **مئلی** *meclâ*.
مئامیر *mecâmîr* A. ç. a. buhurluklar, içinde öd yakılan kaplar; bk. **مئمر** *micmer*.
مئامع *mecâmi* A. ç. a. toplantı yerleri, toplanma alanları; bk. **مئمع** *meçma*.
مئاماات *mücâmaat*, **مئاماعه** *mücâ-maa* A. a. karı koca arasındaki cinsî ilişki, birleşme.
مئامله *mücâmele* A. a. birbirine güzel sözler söyleyip dostluk gösterisinde bulunma.
مئامیع *mecâmi* A. ç. a. dergiler; bk. **مئموعه** *meçmûa*.
مئان *meccân* A. s. beleş, bedava, havadan gelen, bir karşılık ödemedi elde edilen (şey).

مئانن *meccânen* A. z. bedavadan, beleş olarak.
مئانب *mücânebet* A. a. 1 (-den) sakınma, (-den) çekinme, 2 (bir kimseden) uzaklaşma.
مئانبس *mücânis* A. s. (-e) benzeyen, ...ile bir cinsten olan (kimse/nesne).
مئانبست *mücâneset* A. a. (-e) benzeme, (ile) bir cinsten olma.
مئانبیق *mecânik* A. ç. a. mancınklar; bk. **مئانبیق** *mençinik*.
مئانبوه *mücâvebe* A. a. 1 (birine/bir soruya) cevap verme, 2 (ile) mektuplaşma.
مئانبور *mücâvir* A. s. 1 komşu, 2 Mekke/Medine civarında oturan/konuklayan (kimse).
مئانبورت *mücâveret* A. a. 1 komşuluk, 2 Mekke/Medine civarında oturma/konuklama.
مئانبه *mücâhid* A. s. 1 düşmanla savaşan (kimse): *m. fi sebili'llâh* "Allah yolunda düşmanla savaşan (kimse)", 2 (bir işte/ bir konuda) çaba gösteren, çalışan, çabalayan (kimse).
مئانبهده *mücâhede* A. a. 1 çaba harcayarak çalışma, 2 din düşmanı ile savaş, 3 *tas.* nefsin istek ve heveslerine karşı verilen savaş.
مئانبهه *mücâhere* A. a. birbirine üstün gelme/üstün gelmek için uğraşma, (sözü) açıkça söyleme, gece baskını yapma, talan etme.
مئانبودت *mücâvedet* A. a. cömertlik etme, cömert davranma.
مئانبوز *mücâviz* A. s. saldırgan (kimse); *krş.* **مئانبوز** *mütecâviz*.
مئانبوزه *mücâveze* A. a. ölçüyü kaçırma, sınırı aşma, aşırıya kaçma, saldırganlık etme, bağışlama, görmezden gelme, hoşgörülü davranma.
مئانبور *mücher* A. s. zorlanmış, baskı altında bırakılmış, kendisine baskı uygulanmış (kimse).

مئانبور *mücebbir* A. a. çıkık ve kırık kemik sarıp iyileştiren kimse, çıkıkçı.
مئانبور *mücbir* A. s. (-e) zorlayan, (-i) zorla yaptıran, (-e) zorlayıcı (nesne/sebebe/konu vb.).
مئانبور *mecbûr* A. s. 1 zorlanmış, (bir işe/bir şeye) baskıyla yönlendirilmiş (kimse), 2 (-i) yapmak zorunda olan, yükümlü (kimse), 3 bağlı, tutkun (kimse).
مئانبول *mecbûl* A. s. yaradılıştan olan nitelik, doğuştan gelen özellik, huy, -**bulunmak** yaradılıştan olan bir niteliği taşımak.
مئانبول *müctebâ* A. s. seçilmiş, seçkin (kimse): *rasûlî müctebâ* "seçkin resul, Hz. Muhammed".
مئانبورن *mücterin* A. s. çok çalışma ve tecrübeyle sanatında ustalık ve beceri kazanmış, uzmanlaşmış (kimse).
مئانبور *müctirre* A. a. geniş getiren hayvanlar.
مئانبول *müctelib* A. s. (hayvan vb.) sürüp götürən, güden (kimse).
مئانبول *müctemî* A. s. bir araya gelen, toplanan (kimseler/nesneler).
مئانبول *müctenib* A. s. sakınan, çekinen (kimse).
مئانبول *müctenih* A. s. 1 bir yana eğilen (kimse/nesne), 2 secdede ellerini yere koyarak dirseklerini iki yana açıp öylece duran (kimse).
مئانبول *müctenâ* A. s. devşirilmiş, toplanmış (nesne).
مئانبول *müctevir* A. s. (birine) komşu olan (kimse)/(birbiriyle) yakın yerde oturan (kimseler).
مئانبول *müctehid* A. s. 1 uğraşan, çalışıp çaba gösteren (kimse), 2 *Kur'an*'dan ve hadislerden dinî hükümler çıkarma işinde yetkin büyük din bilgini, imam.
مئانبول *mecc* A. a. 1 atadan gelen ululuk, soy yüksekliği, 2 (sonradan edinilmiş değerlerle) değerli ve ulu olma.

مُجِدّ **mücid(d)** A. s. (bir işte) elinden geldiğince çalışan, (bir işi başarmak için) bütün gücüyle çalışan, üstün çaba gösteren (kimse).

مِجْدَار **micdâr** A. a. tarla ve bahçelerde zarar verici hayvanları ürkütüp kaçırmak için konulan kukla, korkuluk.

مِجْدَاف **micdâf** A. a. kayık/gemi küreği.

مُجِدِّد **müceddid** A. s. (-i) yenileyen, (-i) yeni durumuna getiren, (-i) yeni bir biçime ve yola koyan, (-i) yeniden canlandıran, (-e) hayat veren (kimse).

مُجِدَّد **mücedded** A. s. 1 yenilenmiş, yeni bir duruma kavuşturulmuş (nesne), 2 yeni, henüz kullanılmamış (nesne).

مُجِدِّد **mücedder** A. s. çiçek hastalığından yüzü delik delik olmuş, çöpür (kimse).

مِجْدَل **micdel** A. a. köşk, kasır.

مِجْدُول **meddûl** A. s. 1 sağlam, dayanıklı, sarsılmaz (nesne/yapı), 2 bükülmüş, bükük (nesne).

مِجْزَام **miczâm** A. a. keskin kılıç.

مِجْزُوب **mezzûb** A. s. çekilmiş (nesne). a. 1 çevresinden ve kendi varlığından habersiz, kendinden geçmiş ve şaşkın bir hâlde yaşayan kimse, alık, tevekkel, 2 tas. cezbeli, yani: varlığı Tanrı tarafından kendi yüce varlığına çekilmiş, kendi katına döndürülüp yönlendirilmiş kimse.

مِجْزُور **mezzûr** A. s. kendisiyle çarpılmış (sayı).

مِجْزُوم **mezzûm** A. s. cüzamlı, miskin (kimse).

مُجْرَب **mücerreb** A. s. denenmiş (kimse/nesne).

مُجْرِب **mücerrib** A. s. görmüş geçirmiş, olan bitenler hakkında yerinde ve yanılmaz bilgi ve görüş edinmiş (kimse).

مِجْرَد **micred** A. a. cerrahların kemik kazımak için kullandıkları bir alet.

مُجْرَد **mücerred** A. s. 1 soyulmuş, çıplak bırakılmış, çıplak (kimse), 2 dünya

bağlarından sıyrılmış, yalnızlık yolunu seçip Allah katına yönelmiş (kimse), 3 yalnız yaşayan, evlenmemiş (kimse), 4 (ruh ve melek gibi) yalın varlık, 5 dilb. (Arapça'da) anlam katkısı sağlayıcı harf almamış kök durumundaki (kelime). z. her durumda, mutlaka.

مُجْرَدَات **mücerredât** A. ç. a. üst âlem varlıkları, ruhlar ve melekler.

مِجْرَش **micreş** A. a. bedende oluşan ur gibi şişlik ve kabarıklıkları ezerek yok etmeye yarayan alet, eczacı mühresi.

مُجْرِم **mücrim** A. s. 1 suç/günah işlemiş, suçlu/günahkâr (kimse), 2 kanuna aykırı davranışta bulunup yakalanan ve yargı önüne çıkarılan (kimse).

مِجْرُوح **meccrûh** A. s. 1 yaralı: *dili meccrûh* "yaralı gönül", 2 geçersiz olduğu anlaşılmış (söz, sav).

مِجْرُور **meccrûr** A. s. 1 çekilmiş (nesne), 2 dilb. (Arapça'da) esre ile okunan (ünsüz harfi).

مِجْرَى **meccrâ** A. a. (sıvı madde için) yatak: *meccrâyî mâ* "su yatağı, su yolu".

مِجْرَى قَلَم **meccrâyî kalem** F. a. kalemin mürekkep sızan boşluğu.

مِجْزُوم **mezzûm** A. s. 1 akılca kesinliği belirlenmiş, kesin olduğu yargısına varılmış (durum, görüş vb.), 2 dilb. (Arapça'da) ünlüsü bulunmayan ünsüz harfi, bu kelimenin iki hecesi sonundaki ünsüz sesleri gösteren ج ve م gibi.

مُجْسَم **mücessem** A. s. 1 üç boyutlu yoğun varlık niteliği/görünüşü kazandırılmış/kazanmış (yalın nesne), 2 kabartma resim/biçim.

مُجْعَد **müca'ad** A. s. kıvrım kıvrım kıvrılmış, bükülüp lüle lüle yapılmış (saç).

مِجْعُول **mecc'ûl** A. s. yapılmış, yapma.

مِجْف **mücef** A. s. içi boş, içinde bir şey bulunmayan, boşluk (yer/duvar vb.)

مُجْفَف **müceffef** A. s. kurummuş, suyu çekilmiş (nesne).

مُجْفَف **müceffif** A. s. (-i) kurutucu, (-i) kuru duruma getirici (nesne).

مِجْل **mecl**, **mecel** A. a. (el) nasırlanma, deri altında su toplanma.

مِجْلَجِل **mücelcel** A. s. çingiraklı, boynuna çingirak asılmış (hayvan).

مِجْلَد **mücelled** A. s. 1 ciltlenmiş, kap geçirilmiş (kitap), 2 bir ciltlik (kitap).

مِجْلِد **mücellid** A. a. ciltçi, cilt yapan (usta).

مِجْلَدَات **mücelledât** A. ç. a. ciltli kitaplar.

مِجْلِس **meclis** A. a. 1 toplanma, bir araya gelme, 2 toplanma yeri, 3 bir konunun üyeler arasında görüşülmesi için ayrılmış yer, oturma salonu, 4 görüşüp konuşmak üzere bir araya gelmiş kimseler topluluğu, 5 dostlar toplantısı.

مِجْلِسِ آرَا **meclisiârâ** F. s. meclisi süsleyen, yani: dinlemekten zevk alınan, hoş sohbet (kimse).

مِجْلِسِ بَيْع **meclisibey'** F. a. pazarlık için bir araya gelme.

مِجْلِسِ عَقْد **meclisi akd** F. a. (bir konuyu) karara bağlama için iki tarafın bir araya geldiği yer.

مِجْلِسَان **meclisiyân** A. ç. a. bir mecliste bulunanlar, bir toplantıda/toplantı yerinde yer alanlar.

مِجْلَه **meccelle** A. a. 1 kitap, dergi, 2 fıkıh kitaplarının işlemler (muâmelât) konularından derlenmiş kurallar.

مِجْلُوب **meclûb** A. s. 1 (-den) getirilmiş (nesne), 2 (ile) (-e) çekilmiş, (ile) çekilip (-e) bağlı hâle getirilmiş/bağlılığı kazanılmış (kimse): *m.i iltifât* "gönül okşayıcı sözlerle çekilip bağlılığı kazanılmış (kimse)".

مِجْلَى **meclâ** A. a. görüntü yansıtan yer, ayna: *m.yi mücellâ* "parlak ayna".

مِجْلَى **müclâ** A. s. sürülmüş, uzaklaştırılmış (kimse).

مِجْلَى **mücellâ**, **مِجْلَا** **mücellâ** A. s. 1 kiri pası giderilmiş, temizlenmiş (nesne),

2 üzeri pürüzsüz duruma getirilip cilâ sürülmüş (nesne), 3 parlak, parıltılı (nesne).

مِجْلَى **mücellî** A. s. 1 (bir yüzeyin) kirini pasını giderip temiz hâle getiren (kimse), 2 (bir yüzeyi) cilâlayıp parlatan (kimse).

مِجْلِيَّات **mücelliyât** A. ç. a. her türlü sivilce, pürüz ve lekeyi gidererek cilde parlaklık ve düzgünlük veren maddeler.

مِجْمَد **mücemmed** A. s. buz kesilmiş, donmuş (su, sıvı), akıcı iken pıhtılaşan, akıcılığını yitiren (kan vb.).

مِجْمَدَة **mecmede** A. a. buz ve kar koymaya elverişli yer/kap, buzluk.

مِجْمَر **mecmer** A. a. tütsü kabı, bahurdan.

مِجْمَر **micmer** A. a. (T. k. dili: *موجود* **mücver**) ana maddesi rendelenmiş kabak olan bir tür köfte.

مِجْمَرَة **mecmere** A. a. içinde öd yakılan kap, buhurluk, buhurdan.

مِجْمَع **mecma'** A. a. 1 eşyanın/insanların toplandığı yer, 2 kavuşma yeri.

مِجْمَعُ الْبَحْرَيْن **mecmau'lbahreyn** A. a. iki denizin kavuştuğu yer.

مِجْمَعَة **mecma'a** A. a. beğenilen sözlerin, şiirlerin, gerekli bilgilerin yazıldığı kitap/defter, seçmeler kitapçığı.

مِجْمَل **mücmel** A. s. kısaltılmış, kısa, özlü, özet (söz/yazı).

مِجْمَلَة **mücmelen** A. z. kısa olarak, kısa keserek, kısaltarak.

مِجْمُوع **mecmû'** A. s. 1 bir araya getirilmiş, toplanmış, yığılmış, birikmiş (nesne), 2 bütün, hep, hepsi. a. 1 toplu nesne, yığın, küme, toplam, 2 mat. toplam, kara cümle.

مِجْمُوعَة **mecmû'an** A. z. 1 topluca, bir arada, 2 bütünyle, hepsi.

مِجْمُوعَة **mecmû'a** A. a. 1 bir araya getirilip düzenlenmiş nesneler bütünü, koleksiyon, 2 şiirler, seçme sözler ve türlü konularda notlar yazılı cep defteri, 3 süreli yayın, dergi.

مجن micen(n) A. a. kalkan.

مجنبة mücennebe A. a. çarha cengi yapan asker.

مجنج mücennah A. s. kanatlı (hayvan).

مجنند mücenned A. a. bölük, tabur, alay gibi belli sayıda askerden oluşan birlik.

مجننه mecenne A. a. cinli yer, cinlik.

مجنوب mecñüb A. a. yedek hayvanı, güney yelini alan/güney yelinin etkisinde kalan kimse, zatülcenp hastalığına tutulan kimse.

مجدود mücevid A. s. Kur'an'ı tecvit kural-larına göre okuyan (kimse).

مجدور mücever A. s. çevrilmiş, döndürül-müş (nesne).

مجدوز mücevez A. s. suç ve günah sayılma-mış, yerinde ve uygun bulunmuş (dav-ranış/iş vb.).

مجدوزه müceveze A. a. bir tür merasim ka-vuğu.

مجوس mecûs A. a. ateşe tapan topluluk, Zerdüşti inancı mensupları.

مجوسی Mecûsi A. s. 1 ateşe tapan, Zerdüşti (kimse), 2 Zerdüşti inancıyla/bu inanca bağlı olanlarla ilgili (konu).

مجوف mücevvaf A. s. içi boş, oyuk (nesne).

مجوهر mücevhur A. s. 1 elmasla donan-mış, elmaslı (nesne/takı), 2 dilb. (Arap-ça'da) noktalı harf 3 ed. yalnız noktalı harflerinin rakam değerleri toplanarak hesaplanan (mısra/beyit).

مجوهرات mücevherât A. ç. a. elmaslı/baş-ka değerli taş takılar.

مجھز mücehhez A. s. 1 ... için gerekli her şeyi sağlanmış olan (nesne), 2 tam donan-ımlı, her türlü donanımı yerli yerinde.

مجھیز mücehhiz A. s. ... için gerekli her şeyi bulup buluşturan (kimse).

مجدود mechûd A. a. çaba, emek: bezl-i mechûd etmek "emek harcamak".

مجهول mechûl A. s. bilinmeyen; zıddı: معلوم ma'lûm: fi'li meçhul "işleyeni bi-linmeyen eylem".

مجيب mücib A. s. kendisinden isteneni yerine getiren, istenen ve sorulan şeye karşılık veren (kimse).

مجيد mecîd A. s. 1 ulu, yüce, saygın (kim-se), 2 "yüceler yücesi" anlamında Yüce Tanrı'nın 99 güzel adından biri.

مجيز müciz A. s. (birine) bir işi işleme, bir görevi yerine getirme konusunda izin belgesi veren (kimse).

محابا muhâbâ F. a. Daha çok yoksunluk eki olan bi ile birlikte "çekinmeksizin, sakınmaksızın, pervasızca" anlamın-daki bîmuhâbâ sözünde geçer.-etme-mek (-den) çekinmemek, (-den) sakın-mamak.

محابس mehâbis A. ç. a. ceza ve tutukevleri, zindanlar; bk. mahbes.

محاييب mehâbib A. ç. a. güzeller, sevilen-ler; bk. mahbûb.

محاجات muhâcât A. a. birbirine bilmece sormak yoluyla zekâ yarışması yapma.

محاذات muhâzât A. a. (ile) karşı karşıya olma/durma.

محاذی muhâzi A. s. (ile) bir hizada, karşı karşıya bulunan (nesne).

محاذير mehâzir A. ç. a. sakıncalar; bk. mahzûr.

محارب muhârib A. s. savaşçı (asker), cenk-eri olan (kimse).

محاربة muhârebe A. a. (ile) savaşma.

محارم mehârim A. ç. a. (İslâm dinine göre) yasaklanmış şeyler; bk. mahrem.

محارم الليل mehârimü'l-leil A. a. yolcu-luk edilmesi sakıncalı geceler.

محاريب mehârib A. ç. a. mihraplar; bk. mihrâb.

محارم mehârim A. ç. a. ay takviminin bi-rinci ayları; bk. muharrem.

محاسب muhâsib A. s. hesap tutma konu-sunda uzmanlığı olan (kimse).

محاسبة muhâsebe A. a. 1 (ile) hesaplaş-ma, (ile) alacak verecek hesabı görme, 2 gelirgider, alacakverecek hesaplarını

kanun, kural ve belirli usullere göre tutma, bunların defter ve evrakını dü-zenleme yolu yordamı, 3 bir resmi dai-renin hesap işlerine bakan kalem/büro.

محاسن mehâsin A. ç. a. güzellikler; bk. hüsn.

محاسن اخلاق mehâsini ahlâk A. a. huy gü-zellikleri.

محاص mahâs(s) A. s. bir şeyden kaçınmak amacıyla yoldan sapıp dönmek, yolunu değiştirmek.

محاصر muhâsır A. s. ele geçirmek için şe-hir, kale ve istihkâm gibi bir yerin etra-fını kuşatan (ordu/komutan vb.).

محاصرة muhâsara A. a. bir yeri/bir kaleyi ele geçirmek için dört yanını kuşatıp zorlama, düşmanı çember içine alma.

محاضر mehâzır A. ç. a. dilekçeler; bk. mahzar.

محاضرات muhâzarât A. ç. a. kimi bilim ve fen konuları, özellikle tarih ve edebiyat ile ilgili hatırd tutulan, yeri geldiğin-de aktarılıp anlatılan bilgiler, olaylar, hikâyeler, şiirler, ilgi çekici ve ders ve-rici fıkralar.

محاضرة muhâzara A. a. tarih ve edebiyat-la ilgili fıkralar, hikâyeler, ilgi çekici ve eğlenceli olaylar aktarma, bu konular-da sohbet etme.

محاط muhât A. s. 1 çevrilmiş, çevrelenmiş, çepeçevre sarılmış, kuşatılmış (yer/nesne), 2 (-in) içine giren, (-in) için-de bulunan (nesne).-علم- muhâtı ilm F. a. birinin bilgisi içinde bulunan (konu/husus).

محافظ muhâfız A. s. 1 (birini/bir yeri) bek-leyen, koruyan, gözeten, bekçi, korucu (kimse), 2 bir savunma yerinin korun-ma ve yönetiminden sorumlu kimse, kale muhafızı, dizdar.

محافظه muhâfaza A. a. 1 (-i) koruma, (-i) kollama, (-i) gözetme, 2 (-i) geçerli tut-ma, (-i) bırakmama.

محافل mehâfil A. ç. a. toplantı yerleri; bk. mahfil, mahfel.

محاق muhâk, mehâk A. a. Ay'ın son üç gecesi, ne gece ne de gündüz göründü-ğü günler.

محاکات muhâkât A. ç. a. (-e) benzeme, (-i) andırma hikâye söyleşme.

محاکم mehâkim A. ç. a. mahkemeler; bk. mahkeme.

محاکمه muhâkeme A. a. 1 davalı ve davacı mahkemede yargıç huzurunda hesap-laşma, 2 yargılama, dava konusunu yargıç karara bağlama.

محال mahâl A. ç. a. yerler; bk. mahal(l): m.i mübâreke "mübarek yerler".

محال muhâl A. s. olmaz/olmayacak, ger-çekleşmesi söz konusu olmayan (olay/eylem/durum). a. olabilirliği bulunma-yan şey.

محال به muhâlün bih A. a. huk. birinin üzerine geçen borç/mal.

محال عليه muhâlün aleyh A. a. huk. üzeri-ne geçen borcu/malı kabul eden kimse.

محال له muhâlün leh A. a. huk. alacaklı olan kimse.

محالفه muhâlefe A. a. karşılıklı yemin, ye-minleşme.

محامات muhâmât A. a. (birini) sıkıntı ve-rici, incitici, canını acıtıcı şeylere karşı koruma.

محامد mehâmid A. ç. a. 1 övgüler, 2 iyi ni-telikler, güzel huylar; bk. mehmud.

محاوره muhâvere A. a. 1 (birine) cevap verme, 2 iki kişi karşılıklı lâf etme, ko-nuşma.

محاوله muhâvele A. a. (-i) isteme, (-e) göz çevirip dikkatle bakma.

محب muhib(b), muhib A. s. (-i) seven, (-e) karşı sevgi besleyen (kimse). a. 1 dost, ar-kadaş, 2 derviş olmadığı hâlde bir tarika-ta ilgi duyan, Hz. Peygamber'in en yakın-larına (ehli beytine) sevgi besleyen kimse.

محبانه muhibbâne *F. s. ve z.* 1 dostlara yakışır biçimde, 2 derviş olmadığı hâlde bir tarikata ilgi duyan, Hz. Peygamber'in en yakınlarına (ehli beytine) sevgi besleyen kimseye düşer ve yaraşır yolda.

محب muhbeb *A. a.* hap yapmaya/tane tane kesmeye yarayan alet.

محبت mahabbet *A. a. (T. k. dili: muhabbet)* 1 gönül eğilimi, gönül bağı, sevgi, 2 aşk, tutku, 3 dostluk, yakınlık. -**muhabbet etmek** 1) dostluk etmek, (ile) dostluk ilişkisi içinde olmak, 2) (ile) dostça konuşmak. -**muhabbet göstermek** sevmek, ilgi duymak, âşık olmak; *eşanl. meveddet etmek.*

محر mahber, **محره mahbere** *A. a.* mürekkep hokkası.

محبس mahbes *A. a.* ceza ve tutukevi, zindan.

محمل mahbel *A. a.* dişi hayvanın gebelik süresi.

محبوب mahbûb *A. s.* 1 sevilen, beğenilen (kimse), 2 gönül verilen (kimse). -**محبوب القلوب mahbûbü'l kulûb** *A. a.* gönülleri kendine bağlayan, sevgisi gönüllerde yer eden (kimse).

محبوس mahbûs *A. s.* cezasını çekmek üzere hapisaneye konmuş (kimse).

محبوسية mahbûsiyyet *A. a.* mahpusluk/bir yere kapatılmışlık durumu.

محتاج muhtâc *A. s.* 1 (-e) gerek duyan, (-i) savmaya güç yetiremeyen (kimse), 2 (-i) gerekli olan, (-e) gereksinim duyan (durum/nesne/yer vb.), 3 yoksul, yardım bekleyen (kimse), 4 gördüğü bir iyilik ve yardım karşısında iyilik ve yardım edene karşı kendini boyun eğmek durumunda gören (kimse).

محتاج muhtâl *A. s.* yalancı, hileci, dubaracı (kimse).

محتبس muhtebis *A. s.* kapanan, tıkanan, kapanarak içindekini alıkoyan (nesne).

محتجب muhtecib *A. s.* örtünmüş, örtülü (nesne).

محتد muhted(d) *A. s.* kızmış, öfkelenmiş (kimse), keskinleşmiş (nesne).

محترب muhterib *A. s.* savaşıyor, savaşçı (kimse).

محتريز muhteriz *A. s.* sakınan, çekinen, sakınan, çekingen (kimse/nesne).

محتريزانه muhterizâne *F. z.* sakınarak, sakıncasına.

محتريس muhteris *A. s.* sakınan (kimse).

محتريص muhteris *A. s.* bir şeye karşı şiddetli arzu duyan, istediği şeyi elde etmek için yanıp tutuşan ve aşırı çaba harcıyan (kimse).

محتريف muhterif *A. s.* yatkınlık ve beceri kazanan, usta olan (kimse).

محترق muhterik *A. s.* 1 yanmış, yanık (odun/ev vb.). -**muhterik olmak** yanmak, 2 *mec.* (ile) içi yanmış, (-den) son derecede etkilenmiş (kimse).

محترم muhterem *A. s.* saygıdeğer, saygınlı, ululanmaya yaraşır (kimse).

محتزن muhtezin *A. s.* üzüntülü, tasalı (kimse).

محتسب muhtesib *A. a.* 1 (eskiden) şehre sokulup satılan maddelerden vergi/harc alan memur, 2 şehrin asayışı ile ölçülerin, tartı aletlerinin tam ve hilesiz olmasına bakan, bugünün polis ve belediye memurlarının görevini yürüten kimse.

محتشد muhtesid *A. s.* biriken, (bir araya) toplanan (kimseler/nesneler).

محتشم muhtesem *A. s.* 1 gösterişli, görkemli, adamlarının çokluğu ve süsü püsüyle göz kamaştıran (kimse), 2 büyük, ulu, eşsiz ve benzersiz (kimse).

محتصد muhtesid *A. s.* ekin biçen, ekin kaldıran (köylü/çiftçi).

محتضر muhtezir *A. s.* ölüme iyice yaklaşmış, ölümünü bekleyen (yaşlı/hasta).

مختطب muhtetib *A. s.* 1 odun toplayan (kimse), 2 kesim yapılan ormanlık yer/koru, baltalık.

مختقر muhtekar *A. s.* (-i) hor gören, (-i) kötü sözlerle aşağılayan (kimse).

مختقن muhtekun *A. s.* idrar yapamama ve kabızlık hâllerinde şırınga kullanan (kimse).

مختكر muhtekir *A. s.* elindeki malı kıtlık zamanında yüksek fiyata satmak için saklayan kimse, vurguncu, madrabaz.

مختكم muhtekim *A. a.* yargıç olarak atanmış (kimse).

مختلج muhtelic *A. s.* titreme illetine tutulmuş olan (kimse).

مختلق muhtelik *A. s.* 1 tıraş eden (kimse/alet), 2 tıraşlı, tıraş olmuş (kimse).

مختلم muhtelim *A. s.* düşü azan, uykuda boşalan (kimse).

مختمل muhtemel *A. s.* olabilir, olması umulur ve beklenir, olası (durum/nesne).

مختمی muhtemi *A. s.* sağlığa zararlı yiyecek ve içeceklerden uzak duran, perhiz eden (kimse).

مختوی muhtevî *A. s.* (-i) içine alan, (-i) içinde bulunduran (nesne).

مخجب muhacceb *A. s.* kendini pek gizleyen, olabildiğince görünmemeye çalışan (kimse).

مخجر mahcir *A. a.* çevresi kapalı bahçe, göz çukuru/gözün çevresi örtü altındaki yüzün göz ile çevresinden görünen yer.

مخجل muhaccel *A. s.* 1 gelin odasına oturtulmuş (gelin), 2 ayağı sekili (at).

مخجم muhcem, **مخجمه muhceme** *A. a.* hacamat şişesi/boynuzu.

مخجن muhcen *A. a.* çomak, baş kısmı eğri sopa/değnek.

مخجوب mahcûb *A. s.* 1 utangaç (kimse), 2 utanma duygusu olan, davranışları düzgün, edepli (kimse), 3 gizlenmiş, örtünmüş (nesne/kimse).

مخجوبه mahcûbe *A. a. mec.* kendini kötü-lükten sakınan, iffetli kadın, kapı arkasına konulan ağaç.

مخجوبية mahcûbiyyet *A. a.* 1 örtülü/gizli olan şeyin gösterdiği durum ve nitelik, 2 utanç duyma, utanma, arlanma, 3 utangaçlık, utanma huyı.

مخجور mahcûr *A. s.* (küçük yaşta olma, delilik, bunaklık yüzünden/mahkeme kararına göre) malını kullanması yasaklanmış (kimse).

مخجوج mahcûc *A. s.* 1 düşünülmüş, amaç edinilmiş (nesne/konu/nokta), 2 kanıt ve belgeyle gerçekliği ve doğruluğu kesinleşen (konu/nokta), 3 çok gidilip geline (yer/kimse).

مخجوز mahcûz *A. s.* alacaklı tarafından alacağına karşılık olmak üzere mahkemece rehin olarak tutulan (borçlu malı).

مخدب muhaddeb *A. s.* 1 kamburlaştırılmış, kambur gibi çıkıntılı duruma getirilmiş (nesne), 2 ortası tümsekli yuvarlak (biçim).

مخدث muhdes *A. s.* 1 sonradan olan, sonradan varlık bulan, yaratılmış (nesne), 2 *mec.* yeni çıkma, eskiden olmayan/bilinmeyen (âdet, davranış vb.).

مخدث muhdis *A. s.* (bir şeyi) sonradan ve yeniden çıkaran/ortalığa süren.

مخدث muhaddis *A. a.* Hz. Peygamber'in hadislerini aktaran ve hadis ilmiyle uğraşan (kimse).

مخدث muhaddes *A. s.* duyurulmuş, övgüyle aktarılıp anlatılmış (konu/olay vb.).

محدد muhadded *A. s.* sınırlanmış, sınırı kesilmiş/belirlenmiş (konu/yer/madde).

محدد muhaddid *A. a.* (-e) sınır koyan, (-i) sınırlayan (kimse).

محدد muhaddir *A. s.* kabartıcı, şişirici (etki/nesne vb.).

محدود mahdûd A. s. sınırlanmış, sınırlan-
dırılmış, sınırları belirlenmiş (nesne).
محدود الجوانب mahdûdü'lcevânib A. s.
yanları sınırlandırılmış (yer).
مخدر muhazzir A. s. sakındıran, uzak dur-
mayı öğütleyen (kimse).
مخذور mahzûr A. s. 1 sakınılan, korkulan
(nesne/durum), 2 sakınılması gereken,
zarara yol açabilecek (nesne/davranış/
eylem).
مخدوره mahzûre A. a. kaçınılacak şey, sı-
kıntı doğuracak durum, belâ.
مخذورات mahzûrât A. ç. a. sakıncalar; bk.
مخذور mahzûr.
مخدوف mahzûf A. s. aradan çıkarılmış,
kaldırılmış, silinmiş (harf).
محراب mihrâb A. a. cami ve mescitlerde
Kâbe'ye bakan duvarda bulunan, ima-
mın durduğu yer.
محراف mihrâf A. a. cerrahların yaranın
durumunu incelemek için kullandık-
ları alet.
محرقي mihrâk A. a. bir ısı/ışık kayna-
ğından gelen ışınların toplandığı yer,
odak.
¹محرر muharrir A. s. yazar, yazmayı mes-
lek edinmiş (kimse).
²محرر muharrer A. s. yazılmış (ad/konu/
madde/buyruk vb.): *bervechi muharrer*
"yazılmış olduğu gibi".
محرر الاسم muharrerü'lism A. s. adı yazıl-
mış olan (kimse).
محررات muharrerât A. ç. a. yazılar, yazılı
kâğıtlar, mektuplar. [Teklisi olan **محرر**
muharrer bu anlamda kullanılmaz.]
¹محرز muhriz A. s. (i) kazanan, (i) kendi
malı eden, (i) edinen (kimse).
²محرز muhrez A. s. kazanılmış, elde edil-
miş, ele geçirilmiş (değer/nesne vb.).
محرش muharriş A. s. (deriyi) yara açar-
casına tırmalayan, tırmık tırmık eden
(etken/etkili madde).

محرص muharris A. s. (-i) hırslandıran, (-in)
hırsını kabartan, (-in) açgözlülüğünü
kamçılayan (durum/davranış/etki vb.).
محرّف muharref A. s. sözleri değiştirilmiş/
gerçek anlamından başka anlam veril-
mekle anlamı bozulup başkalaştırılmış
(söz/kitap vb.).
¹محرّق muharrik A. s. 1 çok yakıcı, çok acı
verici (nesne), 2 insanın içini kavuran,
çok susatan (nesne).
²محرّق muharrik A. s. 1 (-i) yakan, (-i) yakıp
yok eden (ateş/madde), 2 *mec.* çok etki-
li, yürek yakıcı (durum/davranış/tavır
vb.).
محرّك muharrik A. s. (-i) kımıldatan, (-i)
yerinden oynatan, (-i) hareket ettiren
(nesne).
¹محرّم mahrem A. s. 1 evlenilmesi yasak sa-
yılan, nikâh düşmeyen (kadın/erkek), 2
mec. içli dışlı, (birine) sırlarını, işlerini,
gizli hâllerini bilecek kadar yakın olan
(kimse), 3 gizli.-**tutmak** gizlemek. *a.*
dince yasaklanmış olan iş/eylem, haram.
²محرّم muharrem A. a. 1 haram kılınmış,
işlenmesi dince haram sayılmış (iş/dav-
ranış/eylem), 2 ay takviminin 1. ayı.
محرّمات muharremât A. ç. a. işlenmesi din-
ce haram ve yasak edilmiş (işler/davra-
nışlar/eylemler).
محرّمه mahremâne F. z. gizlice, gizli ola-
rak, kimseye duyurmamak şartıyla.
محرّمیّة mahremiyyet A. a. 1 kanun açısin-
dan nikâh düşmeyen kimsenin durumu,
2 içli dışlılık, senli benlilik, teklifsizlik, 3
sır olarak saklanıp kimseye duyurulma-
yan şeyin niteliği.
محرّمیّه muharremiyye T. a. 1 Müslüman-
ların yılbaşı olan muharrem ayının bi-
rinci günü kutlu ve uğurlu olması ama-
cıyla/dileğiyle verilen bahşış/karşılıklı
olarak verilen armağan, yılbaşı arma-
ğanı, 2 *ed.* yeni yıl tebriki için söylenen
kaside.

محرّوب mahrûb A. s. varı yoğun elinden
alınmış, elinde avucunda bir şey bira-
kılmamış (kimse).
محرّور mahrûr A. s. öfke, kızgınlık vb. duy-
gular yüzünden ateşlenmiş, yani: coş-
muş (yürek).
محرّوس mahrûs (*dişili*: محروسه mahrûse) A.
s. korunmuş, koruma altında bulunan
(ülke, yer): *memâlikî mahrûse* "koruma
altında bulunan ülkeler". **محرّوس mah-**
rûs A. s. büyük şehir.
محرّوق mahrûk A. s. yanmış (yer, nesne).
محرّوقات mahrûkât A. ç. a. odun, kömür
gibi yakılacak şeyler, yakacak.
محرّوم mahrûm A. s. yoksun, bahtsız, na-
sipsiz (kimse).-**mahrûm kalmak** esir-
genmek, verilmemek, geri çevrilmek.
-**mahrûm kılmak** 1) yalnız bırakmak,
terk etmek, 2) aldatmak, kandırmak,
alaya almak
محرّومیّة mahrûmiyyet A. a. yoksunluk,
bahtsızlık.
محرّی mahrâ A. a. işbilir, deneyimli ve ye-
tenekli kimse.
محرّون mahzûn A. s. tasalı, üzüntülü, ke-
derli (kimse).
محرّونه mahzûnâne F. s. ve z. üzüntülü
olana yaraşır yolda, tasalı olanın du-
rumuna uygun düşen biçimde: *gıryei*
mahzûnâne "tasalı olanın durumuna
uygun düşen biçimde gözyaşı".
محرّبه mahsebe A. a. sanma, kuşku duy-
ma.
محرّس mahser A. a. yaradılış özelliği, yara-
dılıştan gelen/sonradan edinilen dav-
ranış biçimi, huy, tabiat.
محرّس muhasser A. s. incitilmiş, ezilmiş,
küçük düşürülmüş, aşağılanmış (kim-
se).
¹محسن muhsin A. s. iyilikçi, iyilik etmeyi
sever, herkese iyilik eden (kimse).
²محسن muhassin A. s. (-i) beğenen, (-i)
güzel bulan, (-e) alkış tutan (kimse).

محسّنات muhasseñât A. ç. a. yararlı gö-
rüldüğü için beğenilen, hayırlı, kazanç
sağlayıcı, güzel işler/eylemler. [Teklisi
kullanılmayan çoklulardandır.]
محسوب mahsûb A. s. hesaplanmış, hesabı
tutulmuş, hesaba geçirilmiş (gelir, ka-
zanç, para).
محسوباً mahsûben A. z. borca/alacağa tu-
tularak.
محسود mahsûd A. s. kışkırtılan, başka-
larının kışkırtılığını çeker durumda
olan.-**محسود اقران mahsûdi akrân** F. s.
akranlarınca kışkırtılan (kimse).
محسور mahsûr A. s. donuklaşmış, ferî git-
miş (göz).
محسوس mahsûs A. s. bir duyu ile algılan-
mış, anlaşılmış (şey).
محسوسات mahsûsât A. ç. a. göze görünen,
gözle algılanan şeyler.
محشر mahşer A. a. 1 toplanacak yer, 2 kı-
yamet günü bütün insanların toplana-
caklarına inanılan yer, 3 çok kalabalık
topluluk.-**mahşer gibi** T. s. çok kala-
balık.
محشری mahşeri T. s. mahşeri andırır dere-
cede çok, çok kalabalık.
محشور mahşûr A. s. toplanmış, bir öbek
oluşturmuş (kimseler).
¹محشى muhaşşî A. s. bir kitabın kenarla-
rına/alt ve üst boşluklarına açıklamalar
yazan, notlar koyan (kimse).
²محشى muhaşşâ A. s. notlanmış, açıklama
notları konmuş (sayfa/kitap).
محصد mihsad A. a. ekin biçme aleti, orak.
¹محصل muhassıl A. s. (-i) var eden, (-i)
yapan, (-i) meydana getiren (kimse). *a.*
(eskiden) devlet gelirlerini toplamakla
görevli kimse, tahsildar.
²محصل muhassal A. s. alınmış, toplanmış,
elde edilmiş (gelir/mal). z. sözün kısası,
kısacası, elhâsıl, hâsılı.-**محصل الكلام muhassalü'lkelâm** A. z. sözün kısası,
kısacası, hâsılı kelâm.

محسن muhsin A. s. haramdan sakınan (kimse).

محسانات muhsanât, muhsinât A. ç. a. haramdan sakınan, namus ve iffetini koruyan kadınlar.

محسنة muhsine, muhsane A. a. kötü ve günah sayılan iş ve eylemlerden sakınan kadın.

محسوب mahsûb A. a. kızamık çıkarmış kimse.

محسود mahsûd A. s. ekini biçilmiş (tarla).

محصور mahsûr A. s. çevresi kuşatılmış, kuşatma altına alınmış (kale, yer).

محصول mahsûl A. s. elde edilen (verim, sonuç), ortaya çıkan (ürün).

محصولدار mahsûldâr F. s. verimli, bol ürün/iyi sonuç veren (nesne, ağaç, çalışma vb.).

محصون mahsûn A. s. güçlü, sağlam, dayanıklı (yapı/yer), sığınmış, korunaklı bir yere girip kapanmış (kimse).

محصى muhsî A. s. sayan, sayarak ölçüsünü/ne kadar olduğunu belirleyen (kimse).

محض mahz A. a. katkısız, halis, saf (nesne).

محصا mahzâ A. z. salt, sırf; ancak, yalnızca.

محضر mahzar A. a. 1 kat, yan, huzur, 2 çok imzalı dilekçe, arzuhal, 3 mahkeme sicili, sicil defteri.

محضر muhzir A. s. ilgili tarafları ve şahitleri çağırarak duruşmada bulunmalarını sağlamak, yargıcın istek ve buyruklarını bildirmek, evrak getirip götürmek gibi görevleri olan kimse, mübaşir.

محضه mahzana A. a. güvercin beslenen/yetiştirilen yer, güvercinlik.

محط mahat(t), mahat A. a. 1 süre/cümle sonu, 2 durulan/konulan yer, konak, durak, 3 (gemi) demirleme yeri.

محطب mihtab A. a. odun kesmeye yarayan alet, balta, nacak vb.

محظور mahzûr A. s. dince yasaklanmış (iş, eylem).

محظورات mahzûrât A. ç. a. yasaklanmış ve dince haram edilmiş işler, eylemler.

محظوره mahzûre A. a. yasak ve haram olan şey.

محظوظ mahzûz A. s. 1 bahtlı açık, talihli (kimse), 2 sevinç duyan, hoşlanan, keyif alan (kimse).-**olmak** sevinmek, hoşlanmak.

محظوظيت mahzûziyyet A. a. sevinç.

محفر mihfer, محفرة mihfere A. a. kazma, bel vb. kazmaya yarayan alet.

محفظ mahfaza A. a. 1 içinde bir şey saklanan kap, 2 koruyucu dış kap, kılıf, örtü.

محفل mahfel, mahfil A. a. 1 toplantı/toplanma yeri, belli vasıfta kimselerin belli bir amaçla bir araya geldikleri yer: *m.i şuarâ* "şairlerin bir araya geldikleri yer", 2 (camilerde) çevresi parmaklıklılı/yerden yüksekçe yapılmış müezzinlere ayrılmış yer.

محفور mahfûr A. s. kazılmış, çukur duruma getirilmiş (yer), çukura konulmuş (ceset vb.).

محفوظ mahfûz A. s. 1 saklanmış, saklanarak koruma altına alınmış (nesne), 2 ezberlenmiş (söz, şiir, ayet vb.).

محفة mehaffe, mihaffe A. a. deve ve katır sırtına konulan iki taraflı, üstü kapalı oturma yeri.

محفوظ mahfûf A. s. çevresi ... ile kuşatılmış, çevresine ... yığılmış: *elmahfûf bisunûfi avâtûfi* "Meliki'la'lâ "Yüce Yaratıcı'nın türlü türlü iyilik ve bağışlarıyla çevresi kuşatılmış".

محق muhik(k) A. s. 1 hakkı yerine getiren, haklı olanın hakkını veren, doğrudan ayrılmayan, adaletli davranan (kimse), 2 bir anlaşmazlıkta/bir geçimsizlikte haklı olan (kimse/taraf).

محقر muhakkar A. s. küçük düşürülmüş, horlanmış, aşağılanmış (kimse).

محقر muhakkar A. s. (birini) küçük düşüren, horlayan, aşağılayan (kimse).

محقق muhakkik A. s. bir olay ve durumun gerçek olup olmadığını araştıran, olan bitenin doğrusunu arayan, gerçeği meydana çıkaran, bir şeyin içyüzünü araştırıp inceleyen (kimse).

محقق muhakkak A. s. gerçekliği ve doğruluğu anlaşılmış, doğru, kesin, gerçek (iş/konu/durum/haber). z. kesinlikle, kesin olarak, şüphesiz, tereddütsüz.

محقن muhkan A. a. tıp şırınga.

محقنه muhkane A. a. yuk. m. bk.

محك mehak(k) A. a. (T. k. dili: *مهنك mihenk*) altının ayarını ölçmekte kullanılan bir tür siyah taş, mihenk taşı.

محك mihek(k) A. a. 1 taş üzerine yazı yazmakta kullanılan ucu keskin çelik alet, 2 mihenk taşı.

محكم muhkem A. s. sağlam, dayanıklı, berk (nesne).

محكم muhakkem A. s. yerine oturmuş, yerleşmiş, sağlamlaştırılmış (nesne).

محكمات muhkemât A. ç. a. Kur'an'ın hüküm bildiren, anlamı yorum gerektirmeyen açıklıkta ayetleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]; *zıddı: متشابهات müteşâbihât*.

محكمة mahkeme A. a. 1 dava görülen yer, duruşma salonu, 2 dava, duruşma, 3 mahkeme salonunun/salonlarının içinde bulunduğu yapı.

محكوك mahkûk A. s. kazanmış, kazanmak suretiyle oluşturulmuş (nesne): *mühri mahkûk* kazanmış mühür.

محكوم mahkûm A. s. 1 hükümlü, hüküm giymiş (kimse), 2 *mec.* (-e) bağımlı duruma gelmiş (kimse), (-i) yapmak zorunda olan (kimse), 3 yapılması kaçınılmaz olan (iş, eylem).

محكوم mahkûmün bih A. a. hâkimin hüküm giymiş kimseye yüklediği ceza.

محكوم عليه mahkûmün aleyh A. a. davayı kaybeden kimse.

محكوم له mahkûmün leh A. a. davayı kazanan kimse.

محكي mahki A. s. anlatılmış, aktarılmış (söz, olay, hikâye).

محل mahal(l) A. a. yer: *m.i ikâmet* "oturulan yer, oturma yeri, adres".

محل muhil(l) A. a. haram olan bir şeyin haram olmadığını ileri sürüp helâl sayan/İslâm'a göre saygı gösterilmesi gereken dört aya değer vermeyip saygısızlık eden kimse.

محلات mahallât A. ç. a. mahalleler; bk. **محل mahalle**.

محل mahleb A. a. 1 Türkçe'de "kokulu kiraz" ve "İdris ağacı" denilen bir ağaç, 2 bu ağacın bahar olarak kullanılan yemişi, 3 bal.

معلف muhlif A. s. ne/nasıl olduğu kesin olarak bilinmediğinden kimilerinin "Şöyledir.", kimilerinin "Böyledir." diye yemin etmelerine yol açan şey.

محلل muhallil A. s. çözen, parçalara/parçalarına ayıran (nesne/madde).

محلات muhallilât A. ç. a. şişliği gideren/yarada toplanmış irini akıtıp iyileştiren ilaçlar; bk. **محلل muhallil**.

معلم muhallim A. s. uysallaştıran, uysal duruma getiren (kimse).

محلوج mahlûc A. s. atılmış (pamuk).

محلوف mahlûf A. s. ant içen (kimse).

محلوق mahlûk A. s. saç, sakalı kesilmiş, tıraş olunmuş (kimse).

محلول mahlûl A. s. 1 çözülmüş, dağılmış (nesne), 2 varisi bulunmayan kimse-den kalan mülk, 3 boş kalan (mansıp, makam), 4 bir sıvı içinde erimiş (madde). a. eriyik.

محل mahalle A. a. 1 bir şehrin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün ayrı adlar taşıyan kısımlarından her biri, 2 (eskiden)

- bir cami/mescitle iki muhtarı bulunan yerleşim yeri birimi.
- علی muhallâ** A. s. bezenmiş, süslenmiş, donatılmış (nesne).
- محمّد mahmedet, mahmidet** A. a. 1 (birini) övme, (birinin) iyiliklerini, iyi yönlerini anma, 2 övgü, görülen iyiliğe karşı düzülen övücü söz, medhiye.
- محمّدساز mahmedetsâz** F. s. övgü düzen, övücü sözler söyleyen (kimse).
- محمدی Muhammedî** A. s. Hz. Muhammed ile ilgili ve ilişkili olan (davranış/ iş/eylem/uygulama vb.), Müslüman, mümin.
- محمّر muhammir** A. s. vücut sıcaklığını yükseltici ilaçlar.
- محمس muhammes** A. s. kavrulmuş (tane/ çekirdek).
- محمص muhammas** A. s. yuk. m. bk.
- محمص muhammis** A. s. 1 kavurma aleti, tava vb., 2 kahve vb. kavurup satan (kimse).
- محمض muhammaz** A. s. paslanmış, pas tutmuş (nesne).
- محمل mihmel** A. a. kılıç askısı, hamaylı.
- محمل mahmil** A. a. (T. k. dili: mahmel) 1 deve üzerine oturtulan, iki taraflı, tepesi sivri, daha çok yük taşımak için yapılmış bir tür sepet, 2 deve üzerinde taşınan yük, 3 halife ve beyler tarafından her yıl hac mevsiminde kabileyle gönderilen hediyeler.
- محمود mahmûd** A. s. 1 övülmüş (kimse/ yer): *makâmi mahmûd* "övülmüş yer, yani: en yüksek cennet", 2 Hz. Peygamber'in doğduğu yılda Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe'nin getirdiği büyük filin adı.
- محمود الشيم mahmûdü'sşiyem** A. s. huyları övülmüş, övgüye değer huyları olan (kimse).
- محموده mahmûde** A. a. bin göz otu. (Çok etkili bir müşil olan bu otun bir adı da "kurtluca"dır.)

- محموض mahmûz** A. s. ekşi duruma getirilmiş, ekşitilmiş (madde).
- محمول mahmûl** A. s. 1 (-i) yüklenmiş, (-in) üzerine konulmuş (nesne), 2 (-e) işaret eden, (-in) işareti olan (durum, gelişme, görünüş). a. *man*, "mevzû" denilen özneye yüklenen konuyu/özelliği gösteren söz/söz öbeği, yüklenen, haber.
- محمول mahmûlen** A. z. yüklü olarak, yüklü olduğu durumda.
- محمولة mahmûle** A. a. yük.
- محموم mahmûm** A. s. 1 sıtmaya/ateşli bir hastalığa tutulmuş (kimse), 2 *mec.* (yüksek ateş yüzünden sayıklayan hasta gibi) sayıklayan, saçma sapan sözler söyleyen (kimse).
- محمى mahmi** A. s. korunan, gözetilen, savunulan, kol kanat gerilen (kimse).
- محمية mahmiye** A. a. (-i) koruma, (-i) gözetme.
- محمية mahmiyye** A. a. (medinei mahmiyye'den kısaltma) korunmuş, her türlü koruma önlemleri alınmış büyük şehir: *m.i Burâse* Bursa büyük şehri.
- محين mihen** A. ç. a. sıkıntılar, güçlükler; bk. *محنة mihnet*.
- محنة mihnet** A. a. 1 güçlük, sıkıntı, 2 üzüntü, tasa, keder, elem, 3 kayba ve yıkıma yol açan acı verici durum, belâ, afet.
- محتدیه mihnet-dide** F. s. sıkıntıya uğramış, acı görmüş/çekmiş (kimse).
- محتكش mihnet-keş** F. s. sıkıntı içinde bulunan, acı çeken (kimse).
- محتكده mihnetkede** F. a. sıkıntı yeri. [Daha çok dünya hakkında kullanılmıştır.]
- محنه muhneis** A. a. birine yeminini bozmayan/birinin andını yerine getirmesini engelleyen kimse.
- محيط muhannit** A. a. "hanût" denilen kokulu maddeyle ölünün kefenini kullandıran kimse.

- محيط muhannat** A. s. "hanût" denilen güzel kokulu maddelerle tütsülenmiş (ölü kefeni).
- محى muhannâ** A. s. 1 eğri, çarpık, bükük (nesne), 2 kınalı, kına yakılmış (el/saç vb.).
- محو mahv** A. a. 1 (-i) yok etme, (-i) ortadan kaldırma, (-in) varlığına son verme, 2 (-i) batırma, (-i) yıkma, (-in) kayba/yıkıma uğramasına yol açma. -**mahvetmek** 1) (-i) yok etmek, 2) (-in) batmasına, kayba uğramasına yol açmak. -**mahvolmak** 1) yok olmak, ortadan kalkmak, 2) batmak, kayba uğramak. -**محو و اثبات mahv ü isbât** F. a. 1 yanlış silerek, doğruyu bırakarak bir yazıyı düzeltme, 2) kimi yerlerini çıkarmak, kimi yerlerini değiştirmek, kimi yerlerini olduğu gibi bırakmak suretiyle bir şeyi kendine mal etme.
- محور muhver** A. a. 1 eksen, 2 dünyanın merkezinden geçip uçları kuzey ve güney kutuplarına ulaştığı var sayılan doğru.
- مخوض mahûza** A. s. katışıksız, katkısız (madde), soylu, soydan gelen değerleri taşıyan (kimse).
- محوط muhavvat** A. s. çevresine çit/duvar çekilmiş (yer).
- محوط muhavvit** A. s. bir yerin çevresine çit/duvar çeken (kimse), (birini) gözlemini dikip kollayan/sakınan (kimse).
- محول mahûl** A. s. birine ısmarlanmış, birinin üzerine yüklenmiş (iş vb.); *krş.* **محول muhavvel**.
- محول muhavvel** A. s. 1 değiştirilmiş, başka türlü olmuş (nesne), 2 (-e) ısmarlanmış, (-i) için ayrılmış, (-e) aktarılmış (iş/hizmet/para vb.).
- محول muhavvil** A. s. (-i) değiştiren, başka bir duruma döndüren (kimse/nesne/etken).
- محويت mahviyyet** T. a. alçak gönüllülük.

- محيي muhayyâ** A. a. ortaklaşa/nöbetle kullanılan emlak.
- محيي muhayyir** A. s. şaşırtıcı, şaşkınlık verici, şaşkınlığa düşürücü: *m.i ukûl* "akıllara şaşkınlık verici".
- محيص mahis** A. a. 1 bir şeyden kaçınıp geri durma, ilgi göstermeyip arkasını dönme, 2 sığınak, 3 pası giderilip parlatılmış temren, 4 gövdesi ve uzuvları sınıksız, dirençli ve dayanıklı insan/hayvan.
- محيط muhit** A. s. 1 kuşatan, çepeçevre saran (yer/nesne), 2 kara parçalarını kuşatıp saran büyük deniz, okyanus: *bahri muhiti kebir* "Büyük Okyanus". a. sınır, çevre: *m.i dâirei işk* "aşk daire-sinin sınırı".
- محمل mahil** A. s. 1 bir işi birine yükleyen (kimse), 2 borcunu başkasının üzerine geçiren (kimse).
- محيل muhil** A. a. *huk.* borcunu başkası üzerine geçiren/aktaran kimse.
- محيلي muhili** F. a. dolandırıcılık, dolap, hile.
- محيي Muhyî** A. s. canlandırıcı, can verici, yaratıcı (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]
- مخ muh(h)** A. a. 1 ilik, 2 öz, 3 *tıp* beyin, 4 *tıp* göz yuvarı.
- مخ شوکی muhi şevki** F. a. omurilik.
- مخائف mehâif** A. ç. a. yuk. m. bk.
- مخابر muhâbir** A. s. biriyle haberleşen (kimse), haber toplayan/iletken (kimse).
- مخبره muhâbere** A. a. haberleşme, birbirini bilgilendirme.
- مخادش muhâdiş** A. s. tırmalayıcı, can sıkıcı ve acı verici (kimse/nesne).
- مخادشه muhâdeşe** A. a. (-i) tırmalama, (-e) sıkıntı ve acı verme.
- مخادع muhâdî** A. s. hileci, sahtekâr (kimse).
- مخادعت muhâdaat** A. a. bk. *محادعه*.
- مخادعا muhâdaa** A. a. (birini) hile ile aldatma.

مهادنت *muhâdenet* A. a. dostluk, sevgi ve güvene dayanan arkadaşlık.

مهاديم *mehâdim* A. ç. a. oğullar; bk. **مهدوم** *mahdûm*.

مهادله *muhâzele* A. a. düşüklük, aşağılık, değersizlik, rezillik.

مهاديل *mehâzil* A. ç. a. utanç verici, aşağılık duruma düşmüş kimseler; bk. **مخدول** *mahzûl*.

مهادير *mehâric* A. ç. a. 1 çıkış yerleri, 2 dilb. seslerin ses yolundaki boğumlanma noktaları; bk. **مخرج** *mahrec*.

مهادرات *muhâzât* A. a. (birini) aşağılama, rezil duruma düşürme.

مهادزين *mehâzin* A. ç. a. mahzenler; bk. **مخزن** *mahzen*.

مهادزي *mehâzi* A. a. düşüklük/değersizlik sebebi olan huy ve davranışlar.

مهادسيم *muhâsım* A. s. aralarında düşmanlık bulunanlardan her biri, bir davanın iki tarafından her biri.

مهادسيمه *muhâsame* A. a. birbirine düşman olup çekişme, birbirine düşmanlık besleme.

مهادس *muhâz* A. s. doğum ağrısı.

مهادضا *muhâzza* A. s. (bir şeyi) değiş tokuş/takas yoluyla elden çıkarma/satma.

مهادط *muhât* A. s. tıp balgam, sümük.

مهادط الشيطان *muhâtü'sşeytân* A. a. yazın öğle vaktinde havada güneş ışınlarından göze yansıyan örümcek ağı gibi tel tel görüntü.

مهادطب *muhâtab* A. s. 1 kendisine söz söylenen, söylenen sözü dinleyen (kimse), 2 dilb. bir fiilin ikinci tekli ve çoklu kişileri gösteren çekim şekli.

مهادطب *muhâtıb* A. s. dinleyene söz söyleyen, konuşan (kimse).

مهادطبه *muhâtabe* A. a. söyleşme, söz edişme.

مهادطره *muhâtare* A. a. 1 korku, tehlike, 2 korkulu bir işe girişme/korkulu bir durumla karşılaşma.

مهادفت *mehâfet* A. a. korkma: *Re'sû'l-hikmeti mehâfetü'llâh* "Hikmetin başı Allah'tan korkmaktır."

مهادلب *mehâlib* A. ç. a. yırtıcı hayvan pençeleri; bk. **مخلب** *mihleb*.

مهادلصت *muhâlasat* A. a. (biriyle) dostça ve içtenlikle ilişkide bulunma, çıkar gözetmeyen, sevgi ve güvene dayalı arkadaşlık etme.

مهادلطة *muhâlata* A. a. 1 (ile) uyuşma, 2 (ile) görüşme, (ile) yakın ilişkide bulunma.

مهادلف *muhâlif* A. s. aykırı, karşıt, zıt, uygunsuz (davranış/iş/eylem).

مهادلفت *muhâlefet* A. a. aykırılık, karşıtlık, uymazlık, zıtlık.

مهادلقه *muhâlaka* A. a. herkese karşı iyi davranıp herkesle iyi geçinme.

مهادلوف *mehâvif* A. ç. a. korkunç/korku verici (görüntüler/görünüşler); bk. **مخوف** *mahûf*.

مهادبر *muhbir* A. s. (-i) haber verici, (-e) haber taşıyıcı (kimse).

مهادبر صادق *muhbiri sâdık* F. a. verdikleri haberden sorumlu olmamak için adlarını gizleyenlere verilen unvan.

مهادبون *mahbûn* A. s. 1 kıtlık zamanında kullanılmak üzere saklanmış nesne, 2 ed. aruzda ikinci harfi düşürülmüş vezin parçası; مستفعّل *müstef'ilûn*'den مفعّل *müfteilûn* gibi.

مهادتار *muhtâr* A. s. 1 seçilmiş (nesne): *kavli muhtâr* "seçilmiş söz", 2 (Hz. Peygamber hakkında) seçkin: *Ahmedi muhtâr* "Yüce Yaratıcı'nın seçkin kulu Ahmed, yani: Hz. Muhammed", 3 kendi seçimi ve bağımsız yapma gücüyle iş gören, istediği gibi davranan, kimsenin baskısı ve etkisi altında bulunmayan (kimse), 4 kendi kendini idare eden, bağımsız, özerk (yönetim). a. bir köyün/bir mahallenin yasalarla belirlenmiş işlerini yürütmek için o köyün/o mahallenin

seçmenleri tarafından seçilmiş/atanmış kimse.

مهادتال *muhtâl* A. s. kendini büyük gören, büyüklük taslayan (kimse).

مهادتان *muhtân* A. s. gördüğü iyiliğe kötülükle karşılık veren (kimse), hıyanet ve haksızlığa uğramış (kimse).

مهادتبر *muhtebir* A. s. deneyen, yoklayan (kimse).

مهادتيم *muhtetim* A. s. bitiren, sonlandıran, başa çıkaran (kimse).

مهادتيت *muhtetin* A. s. sünnet olmuş/sünnetli (çocuk/erkek).

مهادتيد *muhtedi* A. s. aldatan, dolap çeviren, dubaracılık eden (kimse).

مهادتير *muhteri* A. a. 1 daha önce yapılmamış/benzeri bulunmayan bir şey yapan, buluş sahibi (kimse), 2 olmamış olmuş gösteren, yalan uyduran, yalancı (kimse).

مهادتير *muhtera* A. s. 1 önceden yokken yeni bulunmuş, yeni yapılmış (nesne), 2 uydurulmuş, uydurma, yalan (söz).

مهادتيرات *muhtereât* A. ç. a. 1 buluşlar, yeni bulunmuş/yapılmış şeyler, 2 düzmeceler, yalanlar, uydurmalar.

مهادتيزل *muhtezil* A. s. içinde bulunduğu topluluktan ayrılan/çevresinden kopup tek başına kalan/yaşayan (kimse).

مهادتيزن *muhtezin* A. s. hazine/mahzen-de saklanan (değerli nesne).

مهادتيش *muhteshi* A. s. kendini alçak tutan, alçak gönüllülükle davranan (kimse).

مهادتيس *muhtas(s)*, *muhtas* A. s. (-e) ayrılmış, (-e) özgü, hususi, özel (yer/bölüm/durum). a. (-e) özel bir bağ ve ilişki ile bağlı olan, (-e) kapılanan kimse.

مهادتيسار *muhtasar* A. s. 1 uzun ve ayrıntılı olmayan, kısa tutulmuş, kısa (konuşma/yazı/kitap vb.), 2 gösterişsiz, az masrafla ve az kimse ile yapılan (düğün, merasim vb.).

مهادتيسار *muhtasaran* A. z. kısaca, kısa olarak, kısaltarak.

مهادتيسره *muhtesıra* A. s. kısaca/kısa sürede yazılan/düzenlenen yazı/belge, özet.

مهادتيسيم *muhtesım* A. s. düşmanlık eden/birbirine karşı düşmanca davranan (kimseler).

مهادتيسع *muhtezı* A. s. alçak gönüllülük gösteren, alçak gönüllü davranan (kimse).

مهادتيسطب *muhtetib* A. s. (bir kadını) nikâhla isteyen (erkek).

مهادتيسطف *muhtetif* A. s. 1 (-i) kapıp alan (kimse), 2 göz kamaştıran (ışık).

مهادتيسف *muhtefi* A. s. saklanan, gizlenen (kimse).

مهادتيسل *muhtel(l)*, *muhtel* A. s. bozuk, bozulmuş, karışık, alt üst olmuş, düzeni bozulmuş (şuur/sağlık/düzen vb.).

مهادتيسلب *muhtelib* A. s. aldatan, dolap çevirip kandıran (kimse).

مهادتيسلج *muhtelic* A. s. bedeninde bir uzvu seçiren (kimse).

مهادتيسلس *muhtelis* A. s. 1 (-i) kapan, (-i) çalan (kimse), 2 devlete/başkasına ait bir malı üstüne geçiren (kimse).

مهادتيسلط *muhtelit* A. s. 1 (ile) bir araya gelip görüşen (kimse), 2 karışık, değişik maddelerden/kimselerden oluşmuş (madde; heyet, komisyon vb.).

مهادتيسلف *muhtelif* A. s. 1 başka başka, ayrı ayrı, birbirine uymayan, birbirinden ayrı (nesneler), 2 değişen, nitelik ve kıllık değiştiren, bir durumda durmayan (nesne).

مهادتيسلف *muhtelef* A. s. üzerinde tam bir anlaşma bulunmayan, uyuşulmamış (söz/konu vb.).

مهادتيسلف في *muhtelefün fih* A. s. üzerinde anlaşmazlık bulunan, uyuşulmamış, (düşünce/görüş/mesele/güçlük vb.).

مهادتيسلق *muhtelik* A. s. 1 yeni davranış ve alışkanlık edinen, 2 gövdesi ve uzuvları yerinde ve eksiksiz olan (kimse).

مُحْتَمِر *muhtemir* A. s. 1 (ekmek hamuru gibi) mayalanan, ekşiyip özlenen (nesne), 2 (şarap gibi) kaynayıp kabaran, olgunlaşma derecesini bulan (şarap vb.).

مُحْتَنِك *muhtenik* A. s. nefessiz kalıp boğulan (kimse).

مُحْتَم *mahtûm* A. s. 1 mühürlenmiş (yazı, kâğıt), 2 bağlanmış, kilit vurulmuş (nesne).

مُحْتُون *mahtûn* A. s. sünnet olmuş (çocuk).

مُحْتَل *muhtil, muhaccil* A. s. (-i) utandıran (kimse/durum).

مُحْتَد *muhadded* A. s. eti senmiş, cildi buruşmuş (kimse).

مُحْتَدِر *muhaddir* A. s. *tıp* uyuşturucu (madde/ilâç).

مُحْتَدِر *muhadder* A. s. perde ardında yaşayan, insanlara görünmeyen (erkek).

مُحْتَدِرَة *muhaddere* A. s. örtülü, kapalı, if-fetli (kadın).

مُحْتَدِرَات *muhadderât* A. ç. a. değerini düşürücü davranış ve işlerden uzak olan, namus ehli (kadınlar).

مُحْتَدِش *muhaddiş* A. s. kaşıntıya yol açan (ilâç).

مُحْتَدِش *muhaddî* A. s. aldana aldana sonunda öğrenen, bilgi ve görgü sahibi olan (kimse).

مُحْتَدَم *mahdûm* A. s. 1 oğul, 2 kendisine hizmet olunan (çocuk).

مُحْتَذِل *muhazzil* A. s. (birini) aşağılanmış durumda bırakan (kimse).

مُحْتَذِل *mahzûl* A. s. hor, aşağılanmış, küçük düşmüş, perişan olmuş (kimse).

مُحْتَرِب *muhrib, muharrib* A. s. yıkıcı, (-i) yıkan, (-i) yerle bir eden, (-i) darmadağın eden (ordu/fırtına/zelzele vb.).

مُحْتَرَج *mahrec* A. a. 1 çıkış yeri, çıkılacak yer, 2 *dilb.* bir sesin ses yolundaki boğumlanma noktası, 3 (ilmiye yolunda) büyük bir payeye yükselmenin aracı sayılan küçük paye, 4 ilmiye rüt-

belerinden İstanbul kadılıklarından birine yükselmeden önceki görev yeri rütbesi.

مُحْتَرَج *muhrec* A. s. 1 (-den) çıkarılmış, atılmış (kimse/nesne), 2 (-den) çıkmış, (-i) bitirmiş kimse, 3 *mat.* dört işlem-den birinin sonucu, 4 (-e) göre yapılmış, ... örnek tutularak çizilmiş/biçim verilmiş (nesne).

مُحْتَرَج *muharric* A. s. *din* (bir hadisi) metni ve dayanaklarıyla bulup meydana çıkaran (kimse).

مُحْتَرَج *muhrice* A. a. çıkırıçtı.

مُحْتَرَش *muharris* A. s. 1 tirmalayıcı, kaşındırıcı (nesne), 2 azdırıcı, (yara vb.) azmasına yol açıcı (nesne).

مُحْتَرَط *muharrit* A. s. müşil özelliği bulunan (madde/ilâç).

مُحْتَرَف *mahref* A. a. yemiş sepeti.

مُحْتَرَف *muharrif* A. s. kendisine bunak denilmiş, bunak olduğu ileri sürülmüş (kimse).

مُحْتَرَق *muharrık* A. s. (kâğıt, deri vb. şeyi) yırtan (kimse).

مُحْتَرُوب *mahrûb* A. s. yıkılmış, yerle bir edilmiş (yapı).

مُحْتَرُوب *mahrût* A. s. şekerçi ve minare külâhına benzer şekil, koni.

مُحْتَرُوبِي *mahrûti* A. s. konik (şekil).

مُحْتَرَن *mahzen* A. a. 1 içinde mal ve eşya saklanan kapalı yer, kiler, ambar, 2 T. bodrum, 3 T. mağara.

مُحْتَرُون *mahzûn* A. s. hazineye saklanan (para, takı vb. değerli şey).

مُحْتَسِر *muhassir* A. s. (bir nesnenin) yıkılma ve kayba uğramasına yol açan (kimse/afet vb.).

مُحْتَشِع *muhaşşî* A. s. büyüklük taslayanın bu tür davranışını giderip alçak gönüllü davranma alışkanlığı kazandırıcı/zorunda bırakıcı (kimse).

مُحْتَشِم *muhaşşem* A. s. içki etkisiyle başı hoş, sarhoş (kimse).

مُحْتَشِم *muhaşşim* A. s. keskin olduğundan çabuk ve şiddetli sarhoş edici (içki/madde).

مُحْتَشِن *muhaşşin* A. s. (birini) incitip öfkeliendirici olan (kimse/davranış).

مُحْتَشِي *muhaşşî* A. s. korku salan, korkutan (kimse/nesne/görüntü).

مُحْتَصِص *muhassas* A. s. özgülenmiş, biri/bir şey için ayrılmış (nesne).

مُحْتَصِص *muhassıs* A. s. özgüleyen, (bir şeyi) bir kimseye/bir nesneye ayıran (kimse).

مُحْتَصِص *mahsûs* A. s. 1 (-e) ayrılmış, (-e) özgü kılınmış (nesne, yer vb.), 2 herkes için olmayan, belirli iş/kimse için ayrılmış olan (nesne, yer vb.).

مُحْتَصِص *mahsûsan* A. z. (-e) özgü olarak, ... için ayrılmış olarak.

مُحْتَضَب *muhazzab* A. s. kınayla boyanmış (el/saç).

مُحْتَضَر *muhazzar* A. s. yeşile boyanmış, yeşil renk verilmiş (nesne).

مُحْتَضَرِين *muhazramin* A. ç. a. Cahiliye ve İslâm dönemlerine erişen, ikinci tabaka sayılan Arap şairleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مُحْتَضُوب *mahzûb* A. s. boyanmış, boyalı (nesne): *rişî mahzûb* "boyanmış sakal".

مُحْتَضُوع *mahzû'* A. s. başını eğmiş, alçak gönüllülükle bağlanmış (kimse).

مُحْتَطَّط *mihtât* A. a. çizgi çizcek tahta, cetvel.

مُحْتَطَّر *muhtır* A. s. (-i) hatırlatan (-i) hatıra getiren (nesne): *m.ı eyyâmî şebâb* "gençlik günlerini hatırlatan".

مُحْتَطَّرَة *muhtıra* A. a. 1 (-i) hatıra getirmek, (-i) hatırlatmak için yazılan yazı, ihtarname, 2 (-i) unutmamak için yazılan not.

مُحْتَطَّط *muhattat* A. s. (-i) çizen (kimse).

مُحْتَطَّط *muhattat* A. s. 1 çizilmiş, çizilerek biçimlendirilmiş (nesne), 2 çizgili, üzerinde çizgiler bulunan (nesne).

مُحْتَطَّطَة *mahtûbe* A. a. evlenmek üzere istenilmiş kız.

مُحْتَطَّر *mahtûr* A. s. 1 büyük yıkım ve ölümün eşiğine getirilmiş (kimse), 2 düşünce ve kaygı.

مُحْتَطَّط *mahtût* A. s. çizgili, üzerine çizgi çizilmiş (kâğıt, yüzey vb.).

مُحْتَطَّط *muhti* A. s. 1 yanıltıcı, yanlış yapmaya yol açıcı, yanlışla düşürücü (durum/nesne), 2 yanıltan, yanlış yapan (kimse), 3 dince günah olan bir eylemi gerçekleştirerek yanlış ve kötü yola sapan (kimse).

مُحْتَفَف *muhaffef* A. s. hafifletilmiş, (etkisi ve sonucu) azaltılmış (ceza).

مُحْتَفَف *muhaffif* A. s. etki ve sonucunu azaltıcı/düşürücü (sebepe/ceza vb.).

مُحْتَفُوز *mahfûz* A. s. aşağı çekilmiş, alçaltılmış, indirilmiş (nesne), *dilb.* ismin dört hâlden biri olan cer hâlinde (es-veli/ye'li) bulunan (isim).

مُحْتَفُوق *mahfûk* A. s. yürek çarpıntısına/oynamasına uğramış/tutulmuş (kimse).

مُحْفِي *mahfi* A. s. gizli, saklı (nesne).

مُحْفِيَّيْن *mahfiyyen* A. z. gizlice, gizli olarak.

مُحْل *muhl(l)*, **مُحْل** *muhl* A. s. bozan, bozup değiştiren, kötü duruma ve niteliğe bürüyen (etki/davranış/nesne/durum).

مُحْلَا *muhallâ* A. s. bk. *مُحْلِي*.

مُحْلَب *mihleb* A. a. yırtıcı hayvan pençesi, kimi bitkilerin sarıcı filizleri.

مُحْلَب *muhallib* A. s. aldanmış, oyuna gelmiş (kimse).

مُحْلَاة *muhlât* A. a. atın ağzına asılan yem torbası.

مُحْلَل *muhallil* A. s. havanın ağırlığını giderici, hafiflik verici (yel, esinti vb.).

مُحْلَل *muhalled* A. s. kalıcı, varlığı sürüp giden, ayakta duran, devamlı (nesne).

مُحْلَل *muhallid* A. s. (-i) kalıcı duruma getiren, (-e) kalıcı bir nitelik kazandıran (nesne).

مجلس muhlis A. s. saçına sakalına kır düşmüş (kimse).

مجلس mahlas A. a. 1 (soyadı kanunundan önce) göbek adına eklenen ikinci ad: *Mustafa Kemal, Namık Kemal* gibi, 2 ed. şairlerin şiirde kullandıkları bir tür imza. Divan şiirinde çoklukla Arapça bir adın nispet ekli biçimidir: *Avnî, Fuzûlî, Nev'î* gibi.

مجلس muhallas A. s. kurtarılmış/kurtulmuş (kimse).

مجلس muhallis A. s. (-i) kurtaran (kimse).

مجلس muhlis A. s. içten, candan, yürekten bağlı, içinde kötülük ve art niyet bulunmayan (dost, arkadaş, köle vb.).

مجلس muhlisâne F. s. ve z. içten, yürekten, içinde kötülük ve art niyet olmaksızın.

مجلس muhallit A. s. (iki nesneyi/nesneleri) birbirine karıştıran (kimse).

مجلس muhallef A. s. ölen kimsenin geride bıraktığı para/mal vb., tereke.

مجلس muhallefât A. ç. a. ölen kimseden geriye kalan şeyler.

مجلس muhallak A. s. bir şeyi huy edinen; *krş. mütehallik*.

مجلس mahlût A. s. içine başka bir şey katılmış, katışık (madde).

مجلس mahlûk A. s. yaratılmış (varlık): *m.1 Hak* "Yüce Yaratıcı tarafından yaratılmış".

مجلس mahlûkât A. ç. a. gözle görünen/görünmeyen canlı varlıklar.

مجلس mahlûka A. a. başka bir şair tarafından söylendiği hâlde birinin "Benimdir" dediği şiir/kaside.

مجلس muhallâ A. s. boşaltılmış (yer/kap).

مجلس muhalli A. s. (-i) boşaltan, (-i) boşaltıcı (kimse).

مجلس muhalliyetü'lhevâ T. a. kapalı bir yerin havasını boşaltmaya yarayan alet, hava boşaltma pompası.

مجلس muhmid A. s. ateşin alevini bastıran/söndüren (kimse).

مجلس muhmîr A. s. (bir şeyin) üstünü örten, (bir şeyi) gizleyen (kimse).

مجلس muhammer A. s. 1 yoğurulmuş (nesne), 2 mayalanmış, mayalanıp kabarmış (nesne), 3 (şarap gibi) kaynayıp kıvamını bulmuş (nesne).

مجلس muhammes A. s. beşli, beş katlı (nesne). a. 1 geo. beş köşeli, beş kenarlı şekil, 2 ed. beş mısralı kitalardan oluşan nazım şekli. Beşinci beyit tekrarlanırsa "mükerrer", tekrarlanmazsa "müzdeviç" adını alır. Kimi muhammeslerde tekrarlanan mısra değil, beyittir.

مجلس mahmasa A. a. açlık, acıkma, açlık duyma, açlıktan ileri gelen güçsüzlük.

مجلس muhammen A. s. tahmin edilen, oranlama yoluyla belirlenen (değer).

مجلس muhammin A. s. oranlama yoluyla değer biçen (kimse). a. 1 eşya ve mallara değer biçen gümrük görevlisi, 2 rehin olarak alıkonacak mücevherat vb. değerli nesnelere değer biçen görevli, 3 vergi ve harca bağlanacak mülklerin değerini oranlama yoluyla belirleyen görevli.

مجلس mahmûr A. s. 1 sarhoşluğunun etkisi henüz geçmemiş, yarı sarhoş (kimse), 2 uykudan yeni uyanmış, uyku sersemliğinden kurtulmamış (kimse), 3 sarhoş gözü gibi süzgün bakışlı (göz). z. (yinelemeli) sarhoş gibi, mestçe, mestâne.

مجلس muhannes A. s. (T. halk d. *محنات*, *muhanat*) korkak, ürkek, karı huylu (erkek).

مجلس mahande F. a. yılan, akrep vb. zarar verici hayvanlardan sayılan hayvanlar.

مجلس mahnak A. a. boğazın boğma sırasında sıkılan yeri/çeneye yakın üst kısmı.

مجلس muhnîk A. s. (-i) boğarak öldüren (kimse).

مجلس mahnûk A. s. boğulmuş (kimse).

مجلس muhavvef A. s. korkmuş, korkutulmuş (kimse).

مجلس muhavvif A. s. korkutan, korku veren (kimse/nesne).

مجلس mahûf A. s. 1 korkulur, korkulu, tehlikeli (yer), 2 korku verici, ürkütücü (kılık, görünüş).

مجلس muhavvin A. s. hainlikle suçlanmış, kendisine "hain" denilmiş (kimse).

مجلس muhayyeb A. s. umutsuzluğa düşürülmüş (kimse).

مجلس muhayyib A. s. (birini) umutsuzluğa düşüren, eli boş ve umutsuz bırakan (kimse/durum).

مجلس muhayyer A. s. 1 istediğini seçmeye/bir şeyi alıp almamaya kendi başına karar veren (kimse), 2 (T. h. dili: *موخایار* *muhayar*) beğenilmediği takdirde geri alınmak üzere satılan (nesne).

مجلس muhayyir A. s. iki nesneden birini seçip ayırmayı, iki nesne arasındaki farkı belirlemeyi isteyen/alıcının kararına bırakan (kimse).

مجلس muhif A. s. korkutucu, korku verici (iş/eylem/davranış/görünüş).

مجلس muhayyel A. s. zihinde canlandırılmış, hayalde var edilmiş (nesne).

مجلس muhayyil A. s. zihinde canlandıran, zihinde var ettiğine biçim veren (kimse).

مجلس muhayyelât A. ç. a. hayal mahsulü olan şeyler.

مجلس mahile A. a. zihinde canlandırmaya ve sanıya yol açan belirtir/iz.

مجلس muhayyem A. s. asker çadırlarının kurulup yerleştirildiği yer/alan, çadırılık, ordu, ordugâh.

مجلس muhayyemgâh F. a. ordu birliğinin yerleştiği yer/alan, ordugâh.

مد med(d), med A. a. 1 (-i) uzatma, (-i) çekme, 2 memurluk süresi uzatılma, 3 (deniz/nehir suları) kabarıp karaya

uzanma; *zıddı: جَزر cezr*, 4 dilb. elif üzerine konulan "işareti. 5 uzanma, sürme, uzun süreli olma.-مد بصر medd-i basar F. a. uzağı görme, göz erimi/alımı.

مدح meddâh A. s. çok öven, aşırı övgüde bulunan (kimse). a. 1 (eskiden) hikâye anlatan kimse, 2 taklit yaparak, hoş ve gülünç hikâyeler anlatarak halkı eğlendiren sanatçı.

مدخل medâhil A. ç. a. giriş yerleri; *bk. مدخل medhal*.

مداخله müdâhale A. a. 1 (-e) karışma, (-e) burnunu sokma, (-e) girişme, 2 araya girme, aracılık etme.

مداد midâd A. a. mürekkep.

مدار medâr A. a. 1 bir şeyin daire oluşturacak biçimde döneceği yer, daire biçiminde yol, 2 dönen bir şeyin merkezinde bulunan dayanak noktası, çevresinde daire biçiminde dönülen nokta, 3 mec. dayanak noktası, aracı, yardımcı, sebep, vesile, 4 gökb. bir gezegenin Güneş'in etrafında dönerken çizdiği daire, yörünge, 5 coğ. Güneş'in hizalarına kadar varıp geri döndüğü, ekvatorun iki yönünde bulunduğu var sayılan iki daire, tropik.-مدار سرطان medâri Seretân F. a. ekvatorun kuzeyindeki, Yengeç burcuna rastlayan daire.-مدار جدی medâri Cedy F. a. ekvatorun güneyindeki, Oğlak burcuna rastlayan daire. Diğer burçlar bunların arasında uzanır.

مدار müdârâ A. a. 1 (birine) iyi davranma, (ile) barışık olma, 2 öfke, kızgınlık ve kötü niyetini belli etmeyip birinin yüzüne gülme.

مدارات müdârât A. a. yuk. m. *bk.*

مدارج medâric A. ç. a. adım adım ilerlenen yollar; *bk. مدرجه medrece*.

مدارس medâris A. ç. a. medreseler; *bk. مدرسه medrese*.

مداركه *müdâreke* A. a. bir şeyin arkasından yetişme.

مداعبه *müdâabe* A. a. (biriyle) şakalaşma, (birine) takılma. (Nazımda *مداعبت* *müdâabet* biçimi de kullanılmıştır.)

مدافع *medâfi* A. ç. a. toprak; bk. **مدفع** *midfa*.

مدافع *müdâfi* A. s. savunma yapan, saldırı karşısında kendini korumak için saldırana karşı koyan (kimse/asker).

مدافعه *müdâfaa* A. a. 1 düşman saldırısını savma, kendini korumak için düşmana karşı koyma/durma, 2 hakkındaki iddiayı çürütecek yolda karşı iddiada bulunma, savunma yapma.

مدام *müdâm* A. s. sürekli, kesintisiz, her zaman olan/yapılan (iş/davranış/eylem); *mesti müdâm* "sürekli sarhoş olan, hiç ayılmayan kimse". a. şarap, süci.

مدامره *müdâmere* A. a. sıkıntı ve üzüntü içinde geceyi geçirmek, gece boyunca sıkıntılı ve üzgün bir durumda bulunmak.

مدامع *medâmi* A. ç. a. gözyaşları; bk. **مدمع** *medma*.

مدامه *müdâme* A. a. şarap, içki.

مدانى *müdâni* A. s. 1 (-e) yakın, (-i) andırır (nesne), 2 benzer, denk, eş. Bu anlamda daha çok yoksunluk bildiren *bi* takısıyla birlikte gelir: *bîmüdâni* "eşsiz, benzersiz (kimse/nesne)".

مداوا *müdâvâ* A. a. aş. m. bk.

مداوات *müdâvât* A. a. (hastaya) bakma, (hastayı) iyileştirmek için ilaç verme.

مداوره *müdâvere* A. a. (-i) döndürme.

مداوله *müdâvele* A. a. değiş tokuş etme, değiştirmek, alıp verme, alışveriş etme. - *müdâvelei efkâr* F. a. fikir alışverişi.

مداوم *müdâvim* A. s. (bir işte) ara vermeden çalışan, (bir yere) sürekli gidip gelen (kimse).

مداومت *müdâvemet* A. a. (bir işte/işte) ara vermeden çalışma, (bir yere) sürekli olarak gidip gelme.-*etmek* (bir işte) ara vermeden çalışmak.

مداهن *müdâhin* A. s. yüze gülücü, şahsi çıkarı için birinin yüzüne karşı övgü düzücü, dalkavuk, koltukçu (kimse).

مداهنه *müdâhene* A. a. şahsi çıkarı için birinin yüzüne karşı övgü dolu sözler söyleme, kalkavukluk etme.

مدائن *medâin* A. ç. a. 1 şehirler; bk. **مدینه** *medine*, 2 (büyük harfle) aktarıldığına göre, eski İran hükümdarlarından Nûşîrevân'ın kurduğu, ünlü "Tâkî Kisrâ"nın bulunduğu büyük şehir.

مدایح *medâyh* A. ç. a. övgü manzumeleri; bk. **مدیحه** *mediha*.

مداینه *müdâyene* A. a. ödünleşme, ödünç alıp verme.

مدبر *müdebbir* A. s. işlerin yürütmesi için çare ve çözüm üreten; tuttuğu işte, bulunduğu girişimde başarılı olmak için gerekli hazırlık ve düzenlemeleri yapan, kazanma ve başarmanın yollarını bulan (kimse).

مدبر *müdebbir* A. s. azatlığı için efendisi ölümünü şart koşmuş olan köle.

مدبر *müdbir* A. s. gözden düşmüş, yüzüne bakan kimse kalmamış, talihi tersine dönmüş (kimse).

مدبغ *müdebbag* A. s. sepilenmiş (deri).

مدبور *medbûr* A. s. yaralı (kimse), mal mülk sahibi, zengin (kimse).

مدبوغ *medbûg* A. s. tabaklanmış (deri).

مدت *müddet* A. a. 1 zaman, vakit, 2 belirli zaman aralığı, zaman parçası, süre, 3 bir nesnenin varlığının/bir hareketin sürdüğü zaman parçası.

مدح *medh* A. a. (T. k. dil: *medih*) 1 (birini) övme, *zıddı: ذم zem(m)*, 2 övmek için söylenen sözler, övgü.

مدحت *midhat* A. a. 1 (birinin) iyiliklerini, iyi niteliklerini dile getirme, övme, 2 övgü sebebi olan durum.

مدحتگر *midhatger* F. s. (birini) öven (kimse).

مدحور *medhûr* A. s. sürülmüş, kovulmuş, uzaklaştırılmış (kimse).

مدخر *müddehar* A. s. biriktirilmiş, toplanıp saklanmış (tahıl/yiyecek/para/mal).

مدخر *müddehar* A. s. biriktiren, toplayan (kimse).

مدخل *müdhl* A. s. (-i) içeri alan/girdiren (kimse). a. önceleri uzak ve yabancı durumda bulunurken sonradan bir topluluğa/bir adama soyca bağlı bulunma iddiasında olan kimse.

مدخل *medhal* A. a. 1 girecek yer, giriş yeri, 2 giriş, başlangıç: *M.î Kavâidi Osmâniyye* "Osmanlıca Kurallarına Giriş", 3 el, parmak, rol: *zimedhal* "(bir işte) karışmış olan, (bir işte) parmağı bulunan kimse", -(-i) olmak (bir işin) içine girmiş olmak, (bir işte) parmağı olmak.

مدخول *medhûl* A. s. 1 dile düşmüş (kimse), 2 kendisine bir şey girmiş olan (kimse).

مدد *meded* A. a. yardım. *ünl.* Yardım edin! Yardım eden yok mu?

مدد جو *mededcû* F. s. yardım arayan (kimse).

مدد خوا *mededhâh* F. s. yardım isteyen (kimse).

مددرس *meded-res*, **مددرسان** *meded-resân* F. s. yardım eristiren/eristirici, yardıma koşan/koşucu (kimse).

مدد کار *mededkâr* F. a. yardımcı.

مددر *meder* A. a. kuru balçık parçası, keşek, kerpiç.

مددر *müdir(r)* A. s. 1 idrar sökücü (ilaç), 2 süt, kan ve idrar gibi sıvıların akıcılığını artıran (ilaç).

مدرار *midrâr* A. a. yağmur yüklü, çok yağmur yağdıran (bulut).

مدراس *midrâs* A. a. okuma yeri/odası.

مدراس اليهود *midrâsü'l-yehûd* A. a. Yahudilerin *Tevrat* okudukları yer.

مدرج *müdrîc* A. s. devşirilmiş, (-in) içerisine konulmuş/katılmış (nesne), bükülmüş, sarılmış, sarılıp sarmalanmış (nesne).

مدرج *medrec* A. a. basamak basamak çıkılan yükseklik, adım adım ilerlenen yol.

مدرجه *medrece* A. a. yuk. m. bk.

مدرس *müderriis* A. a. 1 ders veren, öğretmen, bilgi aktaran kimse, öğretmen, hoca, 2 camilerde ve medreselerde öğrenciye çeşitli konularda ders veren büyük hoca, bilgin, 3 resmi olarak verilen bir ilmi rütbeyi taşıyan kimse.

مدرسه *medrese* A. a. 1 ders okunan yer, 2 (eskiden) en yüksek derecede öğrenim görülen yer, yüksek okul, 3 öğrencilerin içinde kalarak öğrenim gördükleri bina.

مدرك *müdrîk* A. s. 1 anlayan (kimse), 2 (bir isteğe/amaca) yetişen, eren, ulaşan (kimse), 3 ergen, ergenlik yaşına ermiş (genç), 4 yetişmiş, olgunlaşmış (meyve).

مدرك *müdreke* A. s. kendisine bir şey erişen/ulaşan (kimse).

مدركات *müdrîkât* A. ç. a. anlama, kavrama ve algılama güçleri, akıllar; bk. **مدركه** *müdrîke*.

مدره باز *medere-bâz* F. a. 1 perakende satıcı, 2 T. (*madrabaz*) hileci, yalan dolanla insanları kandıran satıcı.

مدرهم *müderhem* A. s. paralı, parası pulu çok, zengin (kimse).

مدروك *medrûk* A. s. anlaşılmış, kavranmış (nesne).

مدعى *müddeâ* A. s. bk. **مدعى**.

مدعو *med'uv(v)*, **مدعۇ** *med'û* A. s. davet olunmuş, çağırılmış, çağrılı (kimse).

مدعو *med'uvven* A. z. çağrılı olarak, çağırılmak suretiyle.

مدعى *müddei* A. s. 1 davacı, 2 yersiz bir iddiada bulunan, hiçbir esası olmayan bir hak/bir yetki isteginde bulunan

(kimse).-مدعى شخصی müdde-i şahsî F. a. kanunun suç saydığı bir işlemde/ eylemden zarar görmüş olduğundan mahkemeye başvurarak uğradığı zarar ve ziyanın ödenmesini isteyen kimse.-مدعى عمومى müdde-i umûmî F. a. devlet adına görev yapan, devlet ve kamunun haklarını korumak, hukukun gereklerini yerine getirmek üzere sanıkları kovuşturan adliye görevlisi, savcı.

¹مدعى müddeâ A. a. 1 dava konusu olan nesne/nokta, 2 asılsız olarak ileri sürülen nokta/istek.-مدعى عليه müddeâ aleyh A. a. hakkında bir iddia ileri sürülen, kendisine bir suç yüklenen kimse, davalı.-مدعى به müddeâ bih A. a. dava konusu olan nokta/husus, davacının ileri sürdüğü iddia.

مدغم müdgâm A. s. dilb. (Arapça'da) yan yana bulunup da biri diğerinin içine katılmış aynı cins harflerden birincisi. İkincisine "müdgâmün fih" denilir: his(s), مدر müdir(r) gibi.

مدفع midfa' A. a. ateşli silahlardan top.

مدفن medfen A. a. ölmüş kimsenin gömüleceği yer, mezar yeri.

مدفوع medfû' A. s. 1 uzaklaştırılmış, öteye itilmiş (nesne), 2 (-den) çıkarılıp (-e) verilmiş (para, mal vb.).

مدفوعات medfûât A. ç. a. harcanmış, verilmiş paralar.

مدفون medfûn A. s. 1 gömülmüş (ölü), 2 yer altına gömülüp saklanmış (para, değerli eşya).

مدقق müdekkâk A. s. (gerçeği/doğruyu) dikkatle ve özenle araştıran, (bir konuyu/bir meseleyi) kılı kırk yararcasına gözden geçirip inceleyen, (bir işi/bir noktayı) inceden inceye ve derinliğine ele alıp irdeleyen (kimse).

مدققانه müdekkâkâne F. s. ve z. müdekkâk olana düşer/yaraşır ve yakışır biçimde.

مدقه midakka A. a. bir nesne dövmeye yaranan havan eli, dibek tokmağı vb. alet.

مدقوق medkûk A. s. dövülmüş, dövülerek inceltilmiş (buğday vb.), ağırlı bir tür hastalığa tutulmuş (kimse).

مدلس müdellis A. s. sattığı şeyin eksiklik ve bozukluğunu alıcıdan gizleyen (satıcı).

مدلل müdellel A. s. delille doğruluğu/gerçekliği/kesinliği ortaya çıkmış olan (nokta/iddia/madde).

مدلول medlûl A. s. 1 delil olarak getirilmiş (söz/belge/tanık), 2 delilin gösterdiği yargı, sözün biçiminden çıkan anlam, sözün belirttiği anlam değeri.

¹مدممع müdemmec A. a. gayet düz ve pürüzsüz olarak biri birinin içine sarılıp dörülmüş küre biçiminde yuvarlak nesne.

²مدممع müdmic A. s. (-i) (-in) içine koyan/katan (kimse).

¹مدممير müdemmir A. s. ortadan kaldıran, varlığına son veren kökünü kazıyan (kimse).

²مدممير müdemmer A. s. yok edilmiş, kökü kazınmış (kötülük/eşkıya vb.).

مدمع medma' A. a. 1 gözyaşı çıkan yer, göz, 2 gözyaşı.

¹مدمن müdemmin A. s. yol veren, engel olmayan/koymayan (kimse).

²مدمن müdmin A. s. (-e) devam ederek alışkanlık/bağımlılık kazanan (kimse).-مدمن خمر müdmini hamr F. a. devamlı içerek içki bağımlısı olmuş (kimse).

مدموغ medmûğ A. s. başı parçalanmış, beyni yaralanmış/zedelenmiş (kimse).

مدن müdün A. ç. a. şehirler, büyük yerleşim yerleri; bk. مدینه medine.

¹مدنس müdenness A. s. kirletilmiş, kirlî (nesne).

²مدنس müdenness A. s. kirleten (maddeler/nesne).

مدنگ medeng F. a. kapı sürgüsü/kilidi.

مدنى medenî A. s. şehirli, şehirde oturan ve yaşayan; zıddı بدوى bedevî.

مدنى الطبع medeniyyü'ttab' A. s. yaşayış ve davranışça şehirli olan, şehirli gibi yaşayan (kimse).

مدنى medeniyyet A. a. şehirlilik, şehirde yaşayanın yansıttığı durum ve taşıdığı nitelik; eğitim ve öğretim, toplum değerlerine uyma ve davranışça gelişmiş olma, değişim ve gelişmelerin gereklerine uygun yaşama; zıddı بدوى bedeviyyet.

¹مدور müdevvir A. s. (-i) döndüren, (-i) çeviren (nesne/kimse).-مدور فخذ müdevviri fahız F. a. tıp uyluk kemiğinin yukarı ucundaki iki çıkıntıdan her biri.

²مدور müdevver A. s. 1 döndürülmüş, çevrilmiş (nesne), 2 tekerlek biçimli, yuvarlak, değirmi (nesne).

¹مدون müdevvin A. s. 1 (-i) toplayıp bir araya getiren (kimse), 2 bir bilim dalıyla ilgili konuları bir araya getirip açıklayarak kitaplaştıran (bilim insanı).

²مدون müdevven A. s. bir araya toplanıp belirli bir düzene konularak kitaplaştırılmış (bilimlik konular/şiiirler).

مدونات müdevvenât A. ç. a. türlü konularda meydana getirilmiş kitaplar.

¹مدده medde A. a. ses uzunluğunu göstermek üzere elif üzerine konulan işaret.

²مدده midde A. a. irin.

مدخانه müdhânne A. a. ağaç ve bitkileri çok, canlı ve gür olduğundan uzaktan karaya çalar koyu yeşil görünen bahçe.

¹مدهى müdhiş A. s. dehşete düşüren, büyük korku ve ürküntü yaratan (varlık/haber/tabiat olayı).

²مدهى korku ve ürküntü yaratan (olay).

¹مدهن müdhün A. a. güzel kokulu yağ konulan kap, koku şişesi.

²مدهن müdehhin A. s. güzel kokulu yağ sürünen (kimse).

³مدهن müdehhen A. s. güzel kokulu yağ sürülmüş (nesne/kimse)

مدهوش medhûş A. s. 1 korkmuş, ürkmüş (kimse), 2 şaşırmış, ne yaptığını, ne yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse).

مدى medâ A. a. 1 uzanma, sürme, erme, 2 son, erim.

مدى الايام mede'l-eyyâm A. z. günlerin sonuna dek, yani: sürekli, daima.

مدى الاعوام mede'l-a'vâm A. z. yılların sonuna dek, yani: çok uzun süreli, kesintisiz.

مدى البصر mede'l-basar A. z. gözün görebildiği yere kadar.

مدى الدهور mede'ddühûr A. z. zamanlar boyunca, sonsuza dek.

مدىح medih A. s. övgüye yol veren (şey), övgü vesilesi olan (konu/durum/davranış/tutum).

مدىحه mediha A. a. 1 övgü vesilesi olan konu, 2 övgü manzumesi.

مدىحه سجع medihasenc F. s. övgüler düzen, övgü şiirleri söyleyen (kimse).

مدید medid A. s. 1 çekilmiş, uzatılmış: hattı medid "uzatılmış hat/çizgi", 2 uzun: zemâni medid "uzun zaman", 3 ed. bir aruz kalıbının adı.

مدید البصر medidü'lbasar A. s. uzağı gören/uzaktan gören (kimse).

مدیر müdir A. s. 1 (bir yeri/işi) çekip çeviren (kimse), 2 ilçelere bağlı küçük yerleşim birimleri olan nahiyeleri yöneten resmi görevli, 3 tutumlu, iktisatlı (kimse), 4 döndürücü (âlet).

مدینه medine A. a. 1 büyük şehir, 2 (büyük harfle) Hz. Peygamber'in türbesinin bulunduğu şehir.-مدینة السلام Medinetü'sselâm A. a. Bağdat.

مدیون medyûn A. s. borçlu (kimse).

مذاب müzâb A. s. erimiş/eritilmiş (madde/nesne): la'li müzâb "erimiş lal taşı, yani: mec. şarap".

مَذَاهِب *mezâbih* A. ç. a. hayvan kesim yerleri; *bk.* **مَذْبَح** *mezbah*, **مَذْبَحَة** *mezbahe*.
مَذَاهِر *mezâhir* A. s. insan ve hayvanın karın bölgesinde bulunan aletler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]
مَذَارِع *mezâri* A. ç. a. ekim alanları ile çöller arasında uzanan topraklar/bölgeler; *bk.* **مَذْرَاع** *mizrá*.
مَذَارِعَة *müzâraa* A. a. (kumaşı) arşınla satma.
مَذَاق *mezâk* A. a. 1 (-den) tat alma, (-den) zevk duyma, 2 tat, lezzet, 3 tat alma yeri, damak: *hulvü'lmezâk* "tatlı, tadı tatlı", *mürrü'lmezâk* "tadı acı", *muhtellü'lmezâk* "tat alma duygusu bozuk".
مَذَاكِرَة *müzâkere* A. a. bir konu üzerinde yapılan görüşme.
مَذَال *müzâl* A. s. ed. (aruzda) *mütefâilün* parçasının *mütefâilân* biçimine girmesi.
مَذَاهِب *mezâhib* A. ç. a. mezhepler; *bk.* **مَذْهَب** *mezheb*.
مَذْبَح *mezbah* A. a. hayvan kesim yeri.
مَذْبَح *mizbah* A. a. kesme aleti, bıçak.
مَذْبَحَة *mezbahe* A. a. yuk. *m.* *bk.*
مَذْبَذ *müzebzeb* A. s. kararsız kalmış, bir durumda/bir yerde duramamış (kimse).
مَذْبَذ *müzebzbiz* A. s. iki işten/şeyden birini seçmekte zorlanan, neyi nasıl yapacağını bilemeyen, çekingen davranan, karar veremeyen, kararsız olan, bir şeyi/bir tarafı seçemeyen (kimse).
مَذْبُوبَة *mezbübe* A. s. sineği çok yer.
مَذْبُوح *mezbüh* A. s. kesilmiş (hayvan).
مَذْبُوحَانَة *mezbühâne* F. s. kesilen hayvanın çırpındığı gibi, çırpınarak.
مَذْبُول *mezbul* A. s. arıklaşmış, eti ve yağı eriyip sıskalaşmış, cılız ve cansız düşmüş (kimse/hayvan).
مَذْرُوع *mezrû* A. s. arşınla ölçülen/ölçülmüş (kumaş vb.).
مَذْكَار *mizkâr* A. a. hep erkek doğuran (kadın/dişi hayvan).

مَذْكَر *müzekker* A. s. ve a. 1 *dilb.* (Arapça'da) gerçek, sözce ve anlamca eril (ad), 2 *dilb.* (Arapça'da) sıfat, zamir ve fiilin eril isme özgü biçimi.
مَذْكَر *müzekkir* A. s. 1 (bir şeyi) andıran, hatırlatan, hatırdan canlandıran (nesne), 2 *tas.* zikreden, Yüce Tanrı'nın güzel adlarından birini/birkaçını belirli sayıda/sayılmaz olmak üzere belli bir biçim ve yol yordamla anan (kimse).
مَذْكَرَة *müzekkere* T. a. bir işle ilgili olarak üste ve ilgili makama sunulan, görüş/öneri bildiren yazı.
مَذْكَور *mezku* A. s. anılan, anılmış (kimse/nesne/konu).
مَذْل *Müzil(l)* A. s. (dilediğini) alçaltan, zavallı ve acınacak duruma düşüren (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]
مَذْلَت *mezlet* A. a. küçük düşme, horluk, düşkünlük, perişanlık.
مَذْلَقَة *mezlake* A. a. sürçme yeri, ayak kayıp düşülecek yer, kaypancak: *m. i hakâret* "hakarete uğrayıp küçük düşecek yer".
مَذْلَل *müzellil* A. s. (-i) hor ve hakir duruma düşüren, (-i) horlayan, (-i) aşağılayan (kimse).
مَذْمَت *mezmet* A. a. (-i) yermek, (-i) kınamak: *ehli mezmet* "kınanmışlar".
مَذْمَم *müzemmem* A. s. huy, davranış ve eylemleri bakımından kötü, edepsiz, yolsuz erkânsız (kimse).
مَذْمُوم *mezmûm* A. s. yerilmiş, kınanmış (kimse).
مَذْنِب *müznib* A. s. günah işleyen (kimse).
مَذْذُوب *müzevveb* A. s. erimiş/eritilmiş (maden).
مَذْذُوب *müzevvib* A. s. (maden) eritici (kimse).
مَذْذُور *müzevvir* A. s. korkutucu, korkuya düşürücü (kimse).

مَذْهَب *mezheb* A. a. 1 gidecek yol, 2 girilen/tutulan/benimsenen yol, meslek, 3 *din* büyük müctehitlerin belirledikleri din ve inanç yolu.
مَذْهَب *müzehhib* A. a. kitap sayfalarını ve yazı levhalarını yaldızla süsleyen sanatçı.
مَذْهَب *müzehheb* A. s. yaldızlanmış, yaldızla süslenmiş (sayfa/levha/kitap).
مَذْي *meziy(y)*, *mezi* A. a. eşle oynama sırasında erkeklik organından gelen koyuca sıvı.
مَذْيَل *müzeyyel* A. s. 1 eklemeli, sonunda ek bulunan, sonuna ek konmuş (yazı/kitap), 2 kuyruk ve kulak gibi eklemeli parçası olan (nesne), 3 çok kullanılan, elden ele dolaşan (nesne).
مَذْيَلَة *müzeyyelen* A. z. altına ek olarak cevabı yazılmak suretiyle.
مَذْيَل *mezil* A. s. sırrını saklayamayıp açığa vuran, ağzı gevşek, boş boğaz (kimse).
مَر *mür(r)*, *mür* A. s. acı; *zıddı: hlv.*
مَر *mer* A. a. erkek, adam. [Çoklusu yerinde *رجال ricâl* kullanılır.]
مَرِي *meri* A. s. bir ucu yutağa, öteki ucu mideye bağlı olan yol, yemek yolu.
مَرَاء *mirâ*, *merâ* A. a. ikiyüzlülük. [Tek başına kullanılmaz. Olumsuzluk anlamı katan *bi-* ile birlikte, "sözüne güvenilir, doğru sözlü ve özlü" anlamında *bi-mirâ* biçiminde geçer.]
مَرَابَات *mürâbât* A. a. yüze gülme, danslı iş görme.
مَرَابَاه *mürâbaha* T. a. kanunca belirlenmiş sınırlara ve insaf ölçülerine uymayan yüksek faiz, tefeci faizi.
مَرَابِط *mürâbit* A. s. sürekli ibadet eden, bütün zamanını ibadetle geçiren (kimse).
مَرَابِطَة *mürâbata* A. a. 1 (yolu/geçidi) bağlama, 2 düşmanın hücum edeceği sınırlarda durup bekleme.

مَرَابِطِينَ *mürâbitin* A. ç. a. (eskiden) Kuzey Afrika'da hüküm sürmüş bir devletin hükümdarlarının lakabı.
مَرَابِيع *merâbi* A. ç. a. bahar yağmurları; *bk.* **مَرْبَاع** *mirbâ*.
مَرَات *merrât* A. ç. a. kereler, defalar; *bk.* **مَرَة** *merre*.
مِرَات *mirât* A. a. ayna, gözgü.
مَرَاتِب *merâtib* A. ç. a. basamaklar; *bk.* **مَرْتَبَة** *merete*.
مَرَاتِي *merâsi* A. ç. a. mersiyeler; *bk.* **مَرْتَبَة** *merete*.
مَرَاجَعَة *mürâcaha* A. a. bir konuda biriyle en üst seviyede yarışma.
مَرَاجِع *mürâci* A. s. kocasının ölmesi üzerine babasının evine/bir tanıdık ve yakınının yanına dönen kadın.
مَرَاجِعَة *mürâceat* A. a. 1 (bir yere) geri dönme, 2 (yararlanmak amacıyla) (bir kimseye/kılavuzluk edecek bir kaynağa/bir örneğe/destek olacak bir nesneye) başvurma/bakma; (bir konu hakkında) (bir kimseye) görüşme, (bir kimseye) danışma.
مَرَاه *merâh* A. a. 1 iç açıcı, rahatlık verici yer, 2 (genel anlamda) yer.
مَرَاهِل *merâhil* A. ç. a. konak yerleri, konulacak yerler, konak; *m. i balde* "uzak konaklar"; *bk.* **مَرْحَلَة** *merhale*.
مَرَاهِم *merâhim* A. ç. a. esirgeyişler; *bk.* **مَرْحَمَة** *merhamet*.
مَرَاد *mürâd* A. a. 1 istenen şey, istek, 2 söylenmesi/elde edilmesi dilenen şey, dilek, amaç, maksat, meram.
مَرَادِف *mürâdif* A. s. 1 anlamı başka bir kelimeyle bir olan, eş anlamlı (kelime), 2 yoldaş, arkadaş.
مَرَادِفَة *mürâdefet* A. a. yoldaşlık, yol arkadaşlığı.
مِرَار *mirâr* A. a. defalar, kereler; *bk.* **مَرَة** *merre*.
مِرَارًا *mirâren* A. z. defalarca, birçok kez, sık sık.

مرآت merâret A. a. acılık; zıddı: حلاوت halâvet.

مرآزبه merâzibe A. ç. a. sınır bekçileri/ko-rucuları; bk. مرزبان merzûbân.

مرآره merâre A. a. öd kesesi.

مراسله mürâsele A. a. 1 yazışma, mektuplaşma, yazı ile haberleşme, 2 (eskiden) kadıların naip (kadı yardımcısı) tayin edilmesi için yazdıkları resmi mektup.

مراسم merâsim A. ç. a. kurallar, gelenekler, benimsenmiş ortak davranışlar ve tutumlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مراسد merâsîd A. ç. a. gözlem yerleri, rasad evleri; bk. مرصاد mîrsâd.

مراسده mürâsade A. a. gözetleme, gözle-rini dikme, dikkatle bakma.

مراسعه mürâzaa A. a. çocuğu süt annesi-ne verme, iki çocuk bir memeden süt emme.

مرآات mürâât A. a. e bakma, (-i) gözet-me, (-e) uyma, (-in) gereğini yerine getirme.

مرآای mürâî A. s. gözetken, uyan, değer ve-ren, saygılı davranan (kimse).

مرآی merâî A. ç. a. otlak yerleri, çayırlar; bk. مرعی mer'â.

مرآغب merâğib A. ç. a. yaşam için gerek-li şeyler. [Teklisi kullanılmayan çoklu-lardandır.]

مرآغب mürâğib A. s. isteyen, istekli, istek ve eğilim gösteren (kimse).

مرآغبه mürâgabeh A. a. (bir şeyi) dileyip gönülden eline geçmesini isteme, (bir şeye) istek ve eğilim gösterme.

مرآفی mürâfî A. s. hâkim huzurunda du-ruşmaya çıkan (kimse).

مرآفه mürâfea A. a. 1 dava için mahke-meye başvurma, davalıyı duruşma için yargıç huzuruna çağırma/mahkemeye getirme, 2 duruşma, davalı ile mahke-medeyüz yüze gelme.

مرآفک merâfık A. ç. a. dirsekler; bk. مرفق mîrfak.

مرآفک mürâfık A. s. 1 (birine) yoldaşlık ve arkadaşlık eden (kimse), 2 (ile) bir ara-da bulunan (nesne).

مرآفک mürâfakat A. a. yol arkadaşlığı, yoldaşlık.

مرآفک merâk A. a. 1 istek, 2 heves, düşkün-lük, 3 benliği kaplayan dilek, tutku.

مرآفک mürâkib A. s. 1 (-e) bakan, (-i) gö-zeten, (-i) gözleyip kollayan (kimse), 2 dünyadan el çekip düşünce ve duy-gu bağı Yaratıcı'ya yönelten, nefsinin dünya işlerinden ve dileklerinden ko-ruyan (kimse).

مرآفک mürâkabe A. a. 1 (-i) gözetme, (-e) dikkatle bakma, 2 tas. çokluk dünyasını terk edip bütün benliğiyle Yüce Tanrı katına yönelme, birlik de-nizinde kaybolup yücelikler dünyası-na bakma.

مرآفک merâkîd A. ç. a. ölü gömülü yerler; bk. مرقد merkad.

مرآفک merâkî A. ç. a. merdivenler; bk. مرقات mîrkât.

مرآفک merâkib A. ç. a. (hayvan, araba, kayık, gemi vb.). binilecek şeyler, bi-nekler; bk. مرکب merkeb.

مرآفک merâkiz A. ç. a. merkezler; bk. مرکز merkez.

مرآفک merâm A. a. elde edilmek istenen şey, varılmak istenen hedef, istek, di-lek, amaç.

مرآفک merâmbahş, مرام merâm bahşâ (birinin) istediğini veren, (biri-ni) isteğine kavuşturan.

مرآفک mürâmât A. a. (ok, mermi vb.) birbirine atma, atışma.

مرآفک merânet A. a. madenlerin yumu-şaklık ve yayılma özelliği.

مرآفک mürâne A. a. süngü.

مرآفک mürâhuk A. s. ergenlik çağına yak-laşmış erkek çocuk. (Şeriat bakımından

on iki yaşına girip de ergen olmayan erkek çocuğa denir ki on beş yaşına kadar ergen olmadığı durumda yine mürâhuk denilir.)

مرآفک mürâhaka A. a. (çocuk) ergenlik çağına yaklaşma.

مرآفک merâvih A. ç. a. yelpazeler; bk. مروحه mîrvaha.

مرآفک mürâvedet A. a. (-i) isteme.

مرآفک mürâvaza A. a. bir işe girmek için birini aracı etme, satılık mal hazır de-ğilken niteliğini sayıp dökerek ve öve-rek satma.

مرآفک merâvih A. ç. a. ovalar, kırlar, açık-lık yerler; مروحه mervaha.

مرآفک mürâhene A. a. bahse tutuşup kay-bedenin vermesi şartıyla ortaya bahis bedeli koyma.

مرآفک merâyâ A. ç. a. aynalar; bk. مرآت mîr'ât.

مرآفک mürâî A. s. her şeyi gösteriş için yapan, söylediğinin ve yaptığının gös-teriştikten öte bir değeri bulunmayan, özü sözüne uymayan, ikiyüzlü, riyakâr (kimse).

مرآفک mürâiyâne F. s. ve z. ikiyüzlü olan kimseye yaraşır biçimde/yolda.

مرآفک mürâbâ A. s. bk. مری.

مرآفک mürâbebb A. s. ergenlik çağına kadar beslenmiş (çocuk), güzel kokulu maddelerle kokulandırılmış (nesne).

مرآفک mürâbbib A. s. (çocuğu) ergenlik çağına kadar besleyen (kimse).

مرآفک merbat A. a. davar bağlayacak yer, manastır.

مرآفک mîrbat A. a. davar bağlayacak ip/ bağ.

مرآفک merba' A. a. bahar köşkü, baharlık köşk.

مرآفک mürâbba' A. s. 1 dördlü, dört kat olan/dört üyeden oluşan (nesne), 2 dört köşeli (nesne/biçim), 3 mat. ken-disiyle çarpılmış (sayı), 4 en ve boy

olarak ölçülmüş (toprak/yer). a. 1 geo. dört köşeli ve dört kenarlı şekil, 2 mat. bir sayının kendisiyle çarpımından elde edilen sayı, 3 bir arsanın/arazinin en ve boy uzunluğunun çarpılmasıyla bulunan ölçü değeri, (metre ile) toplam metre karesi, 4 ed. dört mısıralı bentler-den oluşan nazım biçimi.

مرآفک mürâbba'-nişin F. s. baharlık köşkte oturan (kimse).

مرآفک mürâbba' A. a. kul, köle.

مرآفک mürâbba' A. s. 1 bağlanmış, bağlı (nesne), 2 (-e) bağlı, (ile) ilgili ve ilişkili (kimse/konu/iş/daire/cümle vb.).

مرآفک mürâbba' A. z. bağlanarak, bağ-lanmak suretiyle.

مرآفک mürâbba' A. a. 3 şeklinde yazılan ت مربوط mürbûta A. a. bağlılık.

مرآفک mürâbba' A. s. orta boy (kimse).

مرآفک mürâbba' A. a. ve s. bir çocuğun/bir-den çok çocuğun eğitimini üstlenmiş olan kimse, eğitici, eğitmen.

مرآفک mürâbba' A. s. 1 terbiye olunmuş (kimse), 2 reçel.

مرآفک mürâbba' A. s. kötü ve dince günah sayılan işlerden uzak duran kimse.

مرآفک mürâbba' A. s. 1 dizilmiş, sıralan-mış, yerli yerine konulmuş, hazır edil-miş (nesne/asker vb.), 2 kurmaca, ya-landan düzülmüş (iş), 3 belirli, ayrılmış (aylık/gündelik/harcılık/yol gideri vb.).

مرآفک mürâbba' A. s. 1 dizen, yerli yerine koyan (kimse), 2 (matbaalarda) harfle-ri dizerek kitap, dergi/gazete satırlarını ve sayfalarını düzenleyen usta.

مرآفک mürâbba' A. ç. a. 1 belirlenmiş, ayrılmış paralar, ödenekler, 2 den. gemi görevlileri.

مرآفک mürâbba' A. s. bağlı, bağlanmış (nesne).

مرآفک mürâbba' A. a. basamak, rütbe.

مرآفک mürâbba' A. s. düşünülmeden, bir-den söylenmiş (söz).

²مرتجل **mürteçil** A. s. (güzel sözü/şiiri) düşünmeksizin, hemen söyleyen (kimse); (bir söze) birden karşılık veren, hazır cevap (kimse).

مرتجم **mürtecim** A. s. birbiri üzerine yığılmış, istif olunmuş (nesneler).

¹مرتجى **mürteçâ** A. s. umulan, beklenen (nesne/durum).

²مرتجى **mürteci** A. s. uman, bekleyen (kimse).

مرتخف **mürtehaf** A. s. hastalığın ilerlemesini önleyen sağaltma usulü.

مرتجل **mürtehl** A. s. 1 bu dünyadan öte dünyaya göçen, ölen (kimse), 2 göç eden, yer değiştiren (kimse).

مرتخص **mürtehis** A. s. (satılan/aldığı nesneyi) ucuz sayan (kimse).

مرتد **mürted(d)**, **mürted** A. s. (T. h. dili: مورتط **murtat**) İslâm dinini bırakıp başka bir dine bağlanan (kimse).

مرتعد **mürtedi** A. s. yasak olan şeyden geri duran (kimse).

مرتدف **mürtedif** A. s. (birinin/bir şeyin) ardına düşen, ardı sıra giden (kimse).

مرتق **mürtezak** A. s. geçimlik alan (kimse).

مرتقه **mürtezika** (ehli/tâifei **mürtezika**'dan kısaltma) A. a. (eskiden) maaşlı saray ve devlet görevlileri, ulûfeliler.

مرتسخ **mürtesih** A. s. bir yere oynamadan yerinde duran, sağlam ve dayanıklı (nesne).

مرتسم **mürtesim** A. s. resmi çıkan, görüntüsü yansıyan (nesne/kimse).-**olmak** (-de) resmi görünmek, (-e) görüntüsü yansımak.

مرتشح **mürteşih** A. a. süzülerek/damıtılarak elde edilmiş ilaçlar.

مرتشى **mürteşi** A. s. rüşvet alan, rüşvetçi (kimse).

مرتضا **mürtezâ** A. s. bk. مرتضى.

مرتضع **mürtezi** A. s. süt emen (çocuk).

مرتضوى **mürtezavî** A. s. Hz. Ali ile ilgili, Hz. Ali'ye özgü ve ona ilişkin.

مرتضى **mürtezâ** A. s. 1 beğenilmiş, seçilmiş, seçkin (kimse), 2 Hz. Ali'nin lakabı.

مرتعد **mürteid** A. s. korkudan tir tir titreyen (kimse).

مرتعى **mürtei** A. s. otlayan (hayvan).

مرتعى **mürteiş** A. s. titreyen (kimse).

مرتعى **mürteiş** A. s. yuk. m. bk.

مرتفع **mürtefi** A. s. 1 yükselen, yükseğe çıkan (nesne/kimse), 2 yüksek (yer).

مرتفق **mürtefik** A. s. bir yana eğilmeden/yerinden ayrılmadan öylece duran (kimse).

مرتقب **mürtekib** A. s. (birinin) yoluna bakan, (birini) umutla bekleyen (kimse); krş. مرتقب **müterakkib**.

مرتقى **mürtekîş** A. s. savaş sırasında birbirine giren, karmakarış olan (savaşçılar).

مرتقى **mürteki** A. s. 1 yukarı çıkan (nesne), 2 ilerleyen, ilerleme kaydeden, düzelen, iyi duruma gelen (durum/gidiş).

مرتكب **mürtekib** A. s. (kötü işleri) işleyen, (dince günah, kanunca suç, toplumca ayıp ve çirkin sayılan eylemleri) gerçekleştiren (kimse).

مرتکز **mürtekiz** A. s. dikilmiş, bir yere saplanmış, yerinden oynamaz/ayrılmaz duruma getirilmiş (ağaç/mızrak vb.).

¹مرتكى **mürteki** A. s. güvenen, güven duyan (kimse).

²مرتكى **mürtekâ** A. s. güvenilen/sığınılan (kimse).

مرتل **mürettîl** A. s. Kur'an'ı yavaş yavaş, tecvit kurallarına uygun ve saygılı bir biçimde okuma.

مرتقى **mürtemî** A. a. düşman üzerine gönderilen keşif kolu, karakol.

مرتوم **mertûm** A. s. kırılmış, parçalanmış, ufalanmış (nesne).

مرتوى **mürtevi** A. s. suya kanmış/susuzluğunu gidermiş (kimse).

¹مرتحن **mürtehin** A. a. huk. isteklerinin karşılanmasını sağlamak için borçludan rehin alan kimse.

²مرتحن **mürtehen** A. s. alacaklı tarafından verilen paraya/eşyaya karşılık rehin olarak alıkonulan şey.

مرتبه **mersiye** A. a. 1 ölen kişinin ardından güzellik ve iyiliklerini anarak gözyaşı dökme, ağıt, 2 acıklı manzume.

مرتبه خوان **mersiyehân** F. s. mersiye söyleyen/okuyan (kimse).

مرج **merc** A. a. (bir şeyi) (bir şeyin içine) katıp karıştırma. [Tek başına kullanılmaz, **herc** ile birlikte bağlam öbeğinde görülür. **herc ü merc** A. a. (insanlar) birbirine düşüp karmakarış olma.-**olmak** (insanlar) birbirine düşüp karmakarış olmak.]

مرتجه **mürchie** A. s. din inanmanın asıl olduğunu, günah işlemekle inancın azalıp eksilmeyeceğini, inanmış kimsenin büyük günah işlese de azap görmeyeceğini, bu gibi kimselerin hesabının Allah'a bırakılması gerektiği yolunda bir düşünceyi savunan akım.

مرجان **mercân** A. a. 1 ılık denizlerde yaşayan kırmızı kalker iskeletli hayvan, 2 bu hayvanın süs eşyası yapımında kullanılan iskeleti. s. mercandan yapılmış (nesne).

مرتجان **mercân-dâne** F. a. mercandan yapılmış tespih tanesi.

مرجب **mürecceb** A. s. değerli, saygı ile karşılanması, saygı gösterilmesi gereken. [Yalnızca ay adı olan **recep** kelimesini niteler bir sıfat olarak kullanılmıştır: **recebi mürecceb**.]

¹مرتج **müreccah** A. s. üstün tutulmuş, seçilip ayrılmış, ayrıcalıklı sayılmış (nesne).

²مرتج **mürecchi** A. s. üstün tutan, seçip ayıran (kimse).

مرتج **merci** A. a. 1 dönüş yeri, dönülüp gidilecek/gelinecek yer, 2 başvurulacak

yer, işini görmek/gördürmek için insanların başvurdukları kimse/yer.

مرتجه **mürchia** A. a. sonunda sevap kazandıran ve yarar sağlayan şey.

مرتجم **müreccem** A. s. kesin olmayan, doğruluğu şüpheli söz.

مرتجك **mercümek** F. a. 1 bilinen tarım bitkisi, 2 bu bitkinin ufak, yassı ve yuvarlak tanesi.

مرتجو **mercüv(v)**, **mercû** A. s. istenmiş, dilenmiş, dilek olarak duyurulmuş (konu/iş).-**olmak** dilenmek, istenmek.

مرتجوح **mercûh** A. s. 1 üstün bir konum elde etmiş, üstün konumda bulunan (nesne), 2 karşı taraftan önce delil gösterme durumunda bulunmayan (kimse).

مرتجوم **mercûm** A. s. taşlanmış (kimse).

مرتجه **mürchie** A. a. kulluk görevlerini yerine getirmeyi niyet ve inanca göre öteleyen, "inanç amelsiz sözdür" görüşünü benimseyen bir sapık görüşün adı.

مرتج **merah** A. a. aşırı sevinç, aşırı derecede sevinme ve neşelenme.

مرتجان **merhân** A. a. gönül açıklığı, sevinç, (göz) sürekli sulanıp yaşı akar olma.

مرتجا **merhabâ** A. ünl. 1 "Benden çekinmeyiniz, benimle gönül rahatlığıyla görüşüp konuşabilirsiniz" anlamında selâmlama sözü, 2 ululama ve hayranlık anlatır: Ne hoş!, Ne kadar güzel!, Maşallah! 3 Alay anlatır: Hayr ola! Bu ne güzel iş böyle!

مرتجن **mürahhaz** A. a. başka bir mısra ile kafiyeli olmayıp tek kalan mısra.

مرتجل **merhale** A. a. konulan yer, konak.

مرتجله **merhale-nişin** F. a. yolcu, gezgin.

مرتجم **mürahhım** A. s. "Allah rahmet etsin" diyen, ölmüş kimseyi rahmetle anan (kimse).

مرتجت **merhamet** A. a. (-e) acıma, (-i) esirgeme.

مرحت بخش merhametbahş *F. s.* acıyan, esirgeyen (kimse).

مرحت پور merhametperver *F. s.* içinde acıma ve esirgeme duygusu olan (kimse).

مرحت شعار merhametşîâr *F. s.* acıma ve esirgemeyi huy edinmiş, acıma ve esirgemesi çok olan (kimse).

مرحت گستر merhametgüster *F. s.* herkesi acıyan ve esirgeyen, merhameti yaygın ve kaplayıcı (kimse).

مرحوض merhûz *A. s.* yıkanmış, yunmuş (giysi vb.).

مرحوم merhûm *A. s.* Yüce Tanrı'nın esirgeyici katına ulaşmış, ölmüş (kimse). Yalnızca maslûman olarak ölmüş kimse için kullanılır.

مرحول merhûl *T. a.* ayak yerinde olan karnatları başında/karnında olan hayvan.

مرخص mürâhhas *A. s.* 1 yetkili, kendisine bir iş/görev için izin ve yetki verilmiş (kimse), 2 elçi, delege.

مُرَاحْهَام *A. s. dilb.* (Arapça'da) sonundan bir/birkaç harf düşürülerek kısaltılmış kelime.

مرد merd *F. a.* 1 kişi, fert, 2 yiğit, bahadır. **مرد فرد merdi ferd** *F. a.* eşi bulunmayan yiğit.

مرد mürd *F. s.* (hayvan için) ölmüş, gebermiş. **مرد olmak** (hayvan) ölmek, gebermek.

مردانه merdâne *F. s.* yiğitçe, yiğide yakışır biçimde.

مرد بهجه merd-beçe *F. a.* er oğlu er, yiğit oğlu yiğit.

مردار mürdâr *F. s.* pis, iğrenç; **پاک** *pâk*.

مرداسنگ mürdâseng *F. a.* kurşun oksidi.

مردد müreddid *A. s.* akıntıya engel olucu, vücudun bir yerinden çıkacak sıvının dışarı çıkmasını engelleyici (ilaç).

مردف müreddef *A. s.* 1 (-in) ardı sıra yürütülmüş, (-in) ardına takılmış (nesne),

2 ardı sıra getirilmiş/söylenmiş (söz), 3 *ed. redifli* (şiiir).

مردگان mürdegân *F. ç. a.* ölümler.

مردم merdüm *F. a.* insan. **مردم چشم merdüm-i çeşm** *F. a.* göz bebeği.

مردم آزار merdümâzâr *F. s.* insan incitici, yani: gönül kırıcı. Sert, haşin (kimse).

مردم خوار merdümhâr *F. s.* insan yiyici, yamyam.

مردم زاد merdümzâd *F. a.* insan oğlu.

مردمک merdümek *F. a.* göz bebeği.

مردمکش merdümküş *F. s.* insan öldüren, eli kanlı, katil.

مردم گیاه merdüm-giyâh *F. a.* Türkçe'de "kan kurutan" denilen bitki.

مردم گیاه merdüm-giyeh *F. a.* yuk. *m. bk.*

مردمه merdüme *F. a.* göz bebeği.

مردمی merdümi *F. a.* insanlık.

مردود merdûd *A. s.* geri döndürülmüş, kabul edilmemiş (kimse/nesne/istek).

مرده merede *A. ç. a.* dik başlı, dediğim dedik, inatçı (kimseler); *bk. مارد mârîd.*

مرده mürde *F. s.* ölü, ölmüş (kimse/hayvan).

مرد دل mürde-dil *F. s.* gönlü ölmüş, yani: duygusuz (kimse).

مرد شو-ی mürde-şû/şûy *F. a.* ölü yıkayan kimse, gassal.

مرد سَنَك mürdeseng *F. a. bk. مرداسنگ mürdâseng.*

مردی merdi *F. a.* yiğitlik.

مردول merzûl *A. s.* horlanmış, acınacak ve utanacak duruma düşürülmüş (kimse).

مرز merz *F. a.* 1 yer, 2 sınır, sınır boyu. **مرز ü bûm** *F. a.* vatan, yurt.

مرزبان merzvân, merzevân *F. a. bk. merzbân.*

مرزبان merzbân *F. a.* 1 sınır muhafızı, 2 toprak sahibi, sipahi, 3 yandaş, taraftar.

مرزغه merzaa *A. a.* ağır kokulu, etrafa mikrop saçan su birikintisi, bataklık.

مرزنجوش merzencûş *F. a.* güzel kokulu bir saksı bitkisi, sıçan kulağı.

مرزنجوش merzengûş *F. a. (T. h. dili: mercanköşk)* güzel kokulu bir çiçek, bir tür fesleğen, sıçan kulağı, güvey otu, *bk. مرزنجوش merzencûş.*

مرزوق merzûk *A. s.* yiyecek içeceği bol olan, mutlu, rahat yaşayan (kimse).

مرسات mîrsât *A. a.* gemi demiri, çapa.

مرسل mürsil *A. s.* gönderen, gönderici (kimse).

مرسل mürsel *A. s.* 1 gönderilmiş (mek-tup, yazı vb.), 2 Tanrı katından gönderilmiş (elçi, peygamber): *nebiyyi Mürsel* "gönderilmiş nebi". **مرسل الیه mürselün ileyh** *A. a.* kendisine bir şey gönderilen (kimse).

مرسل mürsel *A. s.* 1 gönderilmiş (mek-tup, yazı vb.), 2 Tanrı katından gönderilmiş (elçi, peygamber): *nebiyyi Mürsel* "gönderilmiş nebi". **مرسل الیه mürselün ileyh** *A. a.* kendisine bir şey gönderilen (kimse).

مرسل mürsel *A. a.* göğse doğru sarkan boyun takısı, gerdanlık.

مرسلات mürselât *A. ç. a.* gönderilen nesneler, gönderiler; *bk. مرسله mürsele.*

مرسله mürsele *A. a.* 1 mektup, yazı, 2 gönderilen eşya, koli.

مرسلین mürselin *A. ç. a.* peygamberler, Tanrı katından gönderilen elçiler; *bk. مرسل mürsel.*

مرسم mürsem *A. s.* resmi yapılmış (kimse/nesne).

مرسم müressim *A. a.* (-in) resmini yapan (kimse).

مرسم mürsem *A. s.* 1 yazılmış, çizilmiş, işaretlenmiş, belirli kılınmış (nesne), 2 anılan, adı geçmiş (kimse), 3 alışılmış, yapılagelmiş, gelenekleşmiş (iş/tutum/davranış). *a.* buyrultu, yarlık, ferman.

مرسâ mersâ *A. a.* liman, gemi yatağı.

مرسین mersin *A. a.* güzel kokulu yaprakları yaz kış yeşil kalan, beyaz çiçekli bir orman ağacı.

مرشح mirşah, مرشحه mirşaha *A. a.* bez süzgeç, süzgülü.

مرشح mürüşşah *A. s.* 1 eğitilmiş, yetiştirilmiş (kimse), 2 *ed.* bir kelimenin yakın anlamını çağrıştıran bir kelimeye

yer vermekle yapılmış (tevriye): *Kalmaz sabâya ettiği bu rûzgârdır* musraında *rûzgâr*'ın yakın anlamı olan *yefî* çağrıştıran *sabâ*'ya yer verilmesi gibi.

مرشد merşed *A. a.* varılmak istenen konağa ulaştırıcı doğru yol.

مرشد mürşid *A. s.* doğru yola kalavuzlayan, doğru yolu gösteren (kimse).

a. tas. 1 tarikat şeyhi, müridi tutulan yolda eğiten önder, 2 *mec.* aymazlıktan kurtarıcı, uyarıcı kimse.

مرصاد mîrsâd *A. a.* 1 çevreyi gözetilecek yer, rasat yeri, 2 gök cisimlerini izleme aleti, dürbün.

مرصد mîrsad *A. a.* yuk. *m. bk.*

مرصص mürassas *A. s.* 1 lehimlenmiş (nesne), 2 kalaylanmış (nesne).

مرصع murassî *A. a.* (kabza, toka, takı vb.) değerli taşlarla süsleyen sanatçı.

مرصع mürassa *A. s.* 1 üzerine elmas ve başka değerli taşlar yerleştirilerek bezenmiş (nişan/hançer/kemer/cilt vb.), 2 *ed.* iki cümleyi/iki cümle üyesini/iki kelime öbeğini oluşturan kelimelerin her birinin vezin ve kafiyece uyuşması biçiminde uygulanan bir seci türü.

مرصود mersûd *A. s.* gözlenen, gözetilen (nesne).

مرصوص mersûs *A. s.* sağlam, dayanıklı, yıkılmaz, sarsılmaz (yapı).

مرض maraz *A. a.* hastalık, mizaç bozukluğu, keyifsizlik. **مرض مزمن marazî** *F. a.* uzun süreli, kronik hastalık. **مرض موت marazî mevt** *F. a.* ölümcül, ölüme götüren hastalık.

مرض نفسانی marazî nefsanî *F. a.* nefsin kötü arzularından ileri gelen bozukluk, ahlâk bozukluğu.

مرضات merzât *A. a.* hoşnutluk, razı olma, rıza. **مرضاة الله merzâtü'llâh** *A. a.* Allah'ın rızası: *taleben limerzâtü'llâh* "Allah'ın rızasını isteyerek".

مرض merza *A. a.* meme.

²مروض **mürzi** A. s. çocuk emziren, emzikli (kadın).

مرضه **mürzia** A. a. taya, süt annesi.

مرضى **merzi** A. a. beğenilen, yerinde ve uygun bulunan (durum/davranış vb.).

¹مرضى **marziy(y)**, **marzi** A. s. iyi görül-müş, güzel ve yerinde bulunmuş, hoş karşılanmış, kabul edilmiş, benimsenmiş (huy/davranış/armağan vb.).

²مرضى **merzâ** A. a. hastalar; bk. مرضى **mariz**.

مرطوب **mertûb** A. s. su almış, ıslak (nesne, yer).

مرعى **mer'â** A. a. (T. k. dili: mera) bk. مرعى **mer'â**.

مرعبه **mer'abe** A. a. 1 insana ürküntü veren ıssız yer, 2 birden ürkme.

مرعوب **mer'ûb** A. s. ürkmüş, korkmuş (kimse/hayvan).

¹مرعى **mer'â** A. a. hayvan otlatmaya elverişli otlu yer, otlak.

²مرعى **mer'i** A. s. 1 sayılan, saygı gösterilen (kimse), 2 gözetilen, uyulan, gözde, geçerli (davranış/yargı/değer/kural/kanun vb.).

مرغ **murğ** F. a. kuş. مرغ **murğ-u** **ilâhi** F. a. ilâhi kuş, yani: insan ruhu.

مرغ دل **murğ-u dil** F. s. yürek kuşu, yani: 1) kalp, yürek, 2) anlayış, duyuş ve kavrayış.

مرغ روز **murğ-u rûz** F. a. güneş. مرغ زر **murğ-u zer** F. a. altın kuş, yani: güneş.

مرغ زرین **murğ-u zer-rin** F. a. süglün. مرغ زرین بال **murğ-u zerrinbâl** F. a. altın kanatlı kuş, yani: güneş.

مرغ زرین پر **murğ-u zerrinper** F. a. öncekine bk. مرغ سدره **murğ-u sidre** F. a. Cebrâil. مرغ سحر **murğ-u seher** F. a. seher kuşu, yani: bülbül.

مرغان سدره **murğânı Sidre** F. a. Sidre kuşları, yani: melekler. مرغ سلیمان **murğ-u Süleymân** F. a. Süleyman'ın kuşu, yani: çavuş kuşu, hüdhüd. مرغ شب آويز **murğ-u şebâviz** F. a. ishak

kuşu, bataklık baykuşu. مرغ شبخوان **murğ-u şebhân** F. a. öncekine bk. مرغ شبخیز **murğ-u şeb-hiz** F. a. öncekine bk. مرغ شب و روز **murğ-u şeb ü rûz** F. a. gece ve gündüz kuşu, yani: ay ve güneş.

مرغ صبح **murğ-u subh** F. a. sabah kuşu, yani: bülbül. مرغ طرب **murğ-u tareb** F. a. neşe ve şenlik kuşu, yani: şarkı söyleyen, hânende. مرغ نامه بر **murğ-u nâmeber** F. a. mektup götüren kuş, yani: güvercin.

مرغ آب **murğâb** F. a. su kuşu, yani: ördek, kaz vb.

مرغان **murğân** F. a. kuşlar. مرغانه **murğâne** F. a. kuş yumurtası.

مرغ دل **murğdil** F. s. kuş yürekli, yani: ürkek, korkak.

مرغزار **murğzâr** F. a. kuş yatağı, kuş cenneti.

مرغزار **merğzâr** F. a. sulak, otlu ve ağaçlı yer. [Bu gibi yerleri kuşlar üreme bölgesi olarak yuva tuttuğu için eski metinlerde bile **murğzâr** okunacak biçimde seslendirilmiş olduğu görülür; bu yüzden "kuş cenneti" diye de bir karşılık verilmesi gerekir.]

مرغک **mürğak** F. a. yavru kuş, kuşçağız.

مرغوب **merğûb** A. s. beğenilen, güzel bulunan (nesne/davranış/söz vb.).

مرغول **merğûl** A. s. örülmüş (saç). a. 1 saç örgüsü, 2 kuş sesi, 3 musiki sesi, ezgi.

مرغوله **merğûle** A. a. yuk. m. bk. مرفق **mirfak** A. a. dirsek.

مرفقی **mirfaki** A. a. "it dirseği" denilen çabân.

مرفود **merfûd** A. s. bağış olarak verilen (para, eşya vb.).

مرفوع **merfû** A. s. 1 yukarı kaldırılmış (nesne/organ vb.), 2 dilb. (Arapça'da) ötre ile, yani: yuvarlak ünlü ile seslendirilmiş ünsüz harfi.

¹مرفعه **müreffeh** A. s. varlık ve bolluk içinde yaşayan, gönençli (kimse/aile/toplum).

²مرفعه **müreffih** A. s. varlığa ve bolluğa kavuşturan, yaşama ölçülerini yükselten (kimse/yönetici vb.).

مرق **merak** A. a. et suyu, çorba. مرقات **mirkât** A. a. merdiven.

مرق **mirkâk** A. a. oklava. مرقب **merkab**, مرقبه **merkabe** A. a. gözleme yeri, korucu ve bekçinin oturduğu yer.

¹مرقد **mürkid** A. a. uyku verici, uyutucu ilaç, uyku ilacı.

²مرقد **merkad** A. a. ölü için ebedî uyku ve istirahat yeri olan mezar, kabir.

مرقع **mürakka** A. s. yamanmış, yamalı (nesne). a. dervişlerin giydikleri yama üstüne yama vurulmuş, eski püskü hırka.

مرقات **mürakkaât** A. ç. a. güzel yazı örnekleri; bk. مرقعه **mürakkaa**.

مرقعه **mürakkaa** A. a. birbiri üzerine yapıştırılıp mukavva gibi kalınlaşmış kâğıt üzerine yazılmış güzel yazı örneği, hattatın çalışma aracı.

مرق **mürakkak** A. s. inceltilmiş, ince (nesne).

¹مرقم **mirkam** A. a. kalem, pusulanın ibresi.

²مرقم **mürakkam** A. s. yazılmış (yazı/sayı vb.).

مرفوم **merkûm** A. s. 1 yazılmış, yazıya dökülmüş (konu, madde, nesne), 2 adı yazılmış olan/geçen (kimse).

مرقه **meraka** A. a. koyu/koyulaşmış et suyu, un katılarak koyu duruma getirilmiş yemek suyu, terbiye.

مرگ **mergi** F. a. ölüm. مرگ شادی **mergi şâdi** F. a. sevinç ölümü, aşırı sevinç yüzünden meydana gelen ölüm.

مرگی **mergâ** **mergi** F. a. veba, kolera gibi hastalıklar yüzünden meydana gelen toplu ölüm, kırim, büyük afet.

¹مرکب **merkeb** A. a. 1 at, gemi vb. binilecek araç, 2 eşek.

²مرکب **mürekkeb** A. s. birleştirilip karıştırılmış, birkaç şeyin birbirine katılmasıyla oluşmuş, yalın olmayan, birleşik (nesne/madde): *cismi mürekkeb* "birden çok elementten oluşmuş cisim", *cehli mürekkeb* "katmerli cahillik, kendini âlim sanan cahilin cehaleti". a. T. yazı yazmakta/şekil çizmekte kullanılan renkli sıvı madde.

³مرکب **mürekkeb** A. s. 1 (-i) birleştiren, (şeyleri) bir araya getirip birleşik yapan (kimse), 2 bir birleşik içinde yer alan, birleşigi kuran (üye).

مرکد **merked** A. a. baş dinleyecek, dinlenilecek yer.

مرکز **merkez** A. a. 1 (ülke, yerleşim, kuruluş, iş için) yönetim yeri, 2 (belli bir alanda) ortada bulunan yer, 3 bir dairenin/bir küre yüzeyinin tam ortasında bulunan, üzerindeki bütün noktalara eşit uzaklıktaki nokta, 4 mec. biçim, durum, nitelik.

مرکوب **merkûb** A. s. üzerine binilmiş (hayvan), üzerine binilmeye yarar/elverişli (hayvan).

مرکوز **merkûz** A. s. dikilmiş, saplanmış (nesne).-merkûz **eylemek** (-e) dikmek, (-e) saplamak.

مرمات **mirmât** A. a. nişan oku, koyun ve sığır tırnağı, koyun tırnağının çatal arası.

مرمت **meremmet** A. a. (-i) onarma, (-i) onarip yenileme/düzeltilme, (-i) iyileştirme.

مرمر **mermer** A. a. bilinen sert taş.

مرموز **mermûz** A. s. işaret yoluyla anlatılmış, gizlice işaret edilmiş (konu, dilek, istek/amaç).

مرمی **mermiy(y)**, **mermi** A. s. atılmış (nesne). a. ateşli bir silahla atılan şey, kurşun, gülle vb.

مرن **mern** A. a. kürk.

مرواريد **mürvârid** F. s. inci.

مروت mürüvvet A. s. 1 insanlık, insana yakışır nitelik ve hâl, mertlik, 2 (insan olmanın gereklerinden olmak üzere) (başkalarına) iyilik etme, (herkese) iyilikte bulunma.

مروقتند mürüvvetmend F. s. insan olmanın değerlerine sahip, iyilikçi (kimse).

مروج mürevvec A. s. geçerlik ve değer kazandırılmış, sürümü artırılmış (görüş/tutum vb.).

مروج mürevvic A. s. 1 (-e) geçerlik ve değer kazandıran (kimse), 2 *mec.* (-i) yürüten, (-i) etkili kılan, (-i) güçlendiren, (-e) değer katan (tutum/görüş/davranış/iş/işlem).

مروجه mervece A. a. 1 açıklık, düzlük, ova, 2 her yanından rüzgâr esen yer.

مروح mürevvah A. s. 1 güzel koku ile kulanırılmış (nesne), 2 rahata erdirilmiş (kimse).

مروح mürevvih A. s. 1 (-e) koku katan, (-i) kokulandıran (nesne), 2 rahatlık veren, rahat ettiren (nesne).

مروح merüh A. s. bedene sürülüp ovuşturulan güzel kokulu yağ/iyileştirici madde.

مروحه mervaha A. a. düzlük, açıklık, ova, kır, her yanından rüzgâr esen yer.

مروحه mirvaha A. a. yelpaze.

مروحه جنبان mirvahacünbân F. s. yelpaze sallayıcı (kimse).

مورور mürür A. s. 1 geçme, gitme, geçip gitme, 2 (-in) bir yanından girip öte yanından çıkma. -مورور زمان *mürûri zemân* F. a. belirlenmiş sürenin dolması, kanunen belirlenmiş sürenin sona ermesi.

مورویه mürûriyye A. a. geçiş ücreti.

موروع mürevva A. s. doğru düşünme ve akıl gücünü yerinde kullanma yetkinliği ve yeteneği olup sanı ve kavrayışı doğru ve şaşmaz olan kimse.

موروق mürevvak A. s. süzülüş, süzülüp duru hâle getirilmiş (sıvı nesne).

مروه Merve A. a. Mekke'de bulunan bir dağın adı.

مروی mervî A. s. aktarılmış, başkasından alınıp "Şöyledir" diye anlatılmış, başkasına dayandırılmış (söz/deyiş/olay vb.).

مروه merre A. a. kere, kez. -مرة واحدة *mer-rei vâhide* F. a. ilk kez.

مرة بعد اخرى merreten ba'de uhrâ A. z. birbiri ardından birkaç kez.

مربہ mürchheb A. s. korkutulmuş, içine korku salınmış (kimse).

مربہ murehhib A. s. korkutucu, korku verici (nesne/durum/olay).

مرهم merhem A. a. (T. k. dili: ملهم *mel-hem*) yara/deri üzerine sürülerek kulanılan, yumuşak, kıvamlı ilaç.

مرهم ساي merhemsây F. s. (yarayı iyileştirme amacıyla) merhem süren (kimse).

مرهون merhûn A. s. 1 rehin olarak bırakılan, ödünç/geçici olarak kullanılmak üzere alınan paraya/nesneye karşılık verilen (nesne), 2 belirli, (-in olması için) beklenmesi gereken: *vakti merhûn* "belirli vakit", 3 *mec.* (-e) bağlı, (-e) uğramış: *mi firâş* "yatağa bağlı".

مريب mürîb A. s. zihinde soru işareti uyandırıcı, şüpheye düşürücü, sanıya dayanan, gerçekliği tartışmalı (konu/nokta/nesne vb.).

مربخ Merrih A. a. göğün beşinci katındaki gezegenin adı, Behrâm, Mars, Ares.

مرید merid A. s. dik başlı, ayak direyici, dediğim dedik (kimse).

مرید mürîd A. s. 1 (büyük harfle) biricik buyruk sahibi olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.] 2 *tas.* bir mürşide (yol göstericiye) bağlanarak onun eğitimi ve denetimine giren, henüz sülûk mertebesine varmamış yol eri, derviş.

مریض mariz A. s. hastalıklı, hasta (kimse).

مریم Meryem A. a. Hz. İsa'nın annesinin adı.

مرئی mer'î A. s. gözle görülen, görülebilir (nesne). -olmak görülmek.

مزاج mizâc A. a. 1 insan bedeninde salgıların bir oran içinde karışmasından ortaya çıktığı var sayılan dengeli durum, doğuştan gelen yetenek ve özellik, yaratılış, 2 huy, tabiat, davranış biçimi: *leyyinû'lmizâc* "yumuşak yaratılışlı, halim selim (kimse)", 3 bedenin sağlık açısından durumu: *nâmizâc* "hasta, keyifsiz (kimse)", 4 düşünce, tutum.

مزاجدان mizâcdân F. s. mizaç bilici, kişinin huyundan suyundan anlayıcı (kimse).

مزاجگیر mizâcgir F. s. canının istediği gibi, keyfine göre söz söyleyen/davranan (kimse).

مزاج mezzâh A. s. ona buna takılan, şakacı (kimse).

مزاج müzâh A. s. (T. k. dili: mizah) şaka, takılma, eğlenme, eğlence.

مزاحگو müzâhgû F. s. güldürücü ve eğlendirici söz söyleyen (kimse).

مزاحف müzâhaf A. s. *ed.* (aruzda) uzun okunması gerekirken vezin gereği kısa okunan (hece ünlüsü).

مزاحم mezzâhım T. ç. a. sıkıntılar, güçlükler.

مزاحم müzâhım A. s. sıkıntı veren, rahatsız eden, ters gelen, sıkıştıran, zorlayan (nesne/durum).

مزاحمه müzâhame A. a. 1 (-e) sıkıntı verme, (-i) sıkıştırma, (-i) zorlama, 2 üşüşme, birbirini itip sıkıştırarak sıkışıklık yaratma.

مزاد mezzâd T. a. (bir eşyayı/bir malı/bir mülkü) en yüksek bedeli verene satmak üzere satışa çıkarma.

مزاد müzâd A. s. artırılmış, sayıca ve değerce çok/üstün duruma getirilmiş (nesne).

مزاده mezzâde A. a. dağarcık, torbacık.

مزار mezzâr A. a. 1 ziyaret yeri, 2 kabir, ölenin gömülü bulunduğu yer.

مزارسنگ mezzâr-seng F. a. mezar üzerine dikilen taş, mezar taşı.

مزارستان mezzâristân F. a. mezarlık, sinle.

مزارع mezzârî A. ç. a. ekim alanları; *bk.* **مزرعه mezzâraa**.

مزارع mezzârî A. ç. a. (tohum türünden) tarlaya ekilmiş şeyler; *bk.* **مزروع mezzârû**.

مزارعه müzâraa A. a. 1 ekincilikle geçinme, 2 *huk.* toprak sahibi ile onu işleyip ürün yetiştirecek kimse arasında ürünün paylaşılması şartıyla yapılan ortaklık.

مزارعم mezzâm A. ç. a. asılsız düşünceler ve sanılar doğuran şeyler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مزارعه müzâame A. a. *bk.* **مزارحه müzâhame**.

مزالق mezzâlîf A. ç. a. bir kurak alanla/çölle verimli ve sulak topraklar arasında bulunan yerleşim yerleri; *bk.* **مزلقه mezzale**.

مزالق mezzâlîk A. ç. a. kayılacak yerler, kaygan zeminler; *bk.* **مزلقه mezzale**.

مزامير mezzâmîr A. ç. a. Hz. Davud'a Tanrı katından inen "Zebûr" adlı kitabın sureleri; *bk.* **مزمير mezzâmîr**.

مزارحه müzâvece A. s. (bir kadınla bir erkek) eş olarak birleşme, evlilik birliği kurma.

مزاولة müzâvele A. a. bir nesneyi başka bir nesneye yaklaştırma, bir şeyi meydana getirmek için çalışma.

مزاھر mezzâhir A. ç. a. bitkilerin içinde tohum oluşan kavuğu; *bk.* **مزهز mezzher**.

مزايا mezzâyâ A. ç. a. 1 erdemler, insan değerleri açısından üstünlükler, 2 sözün güzelliği ve incelikleri; *bk.* **مزیّت mezzîyyet**.

مزايدة müzâyede A. s. (bir malı/bir eşyayı) açık artırma ile satışa çıkarma, en çok verenin üstünde kalma yoluyla satışa sunma.

مزبر mezzber A. a. kâğıt kalem.

مزق müzebbak A. s. üzerine cıva sürül-müş (nesne).

مزبل mezbele A. a. çöplük.

مزبور mezbûr A. s. 1 yazılmış, kayda geçi-rilmiş (olay, ad, tutar vb.), 2 adı geçen, kendisinden söz edilen (kimse).

مزج mezc A. a. (iki şeyi) birbirine karış-tırma/katıştırma.

مزجات müzcât A. s. az, küçük, kısıtlı, de-ğersiz (para/sermaye vb.).

مزجی mezci F. s. katışık, katışmış (nesne): *terkibi mezci* "kelimeleri anlam bağım-sızlıklarını az çok yitirerek birbirine katışmış, yeni bir anlam bağlamış ad takımı": *neyşeker, âbdest, âbrû* gibi.

مزهرف müzahref A. s. sahte yaldızla yal-dızlanmış, boya ve süslerle göz alıcılık kazandırılmış değersiz, halis ve saf ol-mayan, kalp (nesne).

مزهرفات müzahrefât A. ç. a. 1 sahte yal-dız ve süslerle güzellik kazandırılmış değersiz şeyler, 2 T. süprüntü, dökün-tü, pislik.

مزد müzd F. a. ücret, karşılık.

مزدور müzdver, müzdür F. a. ücretle ça-lıştırılan, ücretli (kimse/işçi).

مزداد müzdâd A. s. artmış, çoğalmış (nesne).

مزدجر müzdecir A. s. engelleyici, en-gel olucu/koyucu (kimse), yasaklayıcı (kimse), engel ve yasağı kabul edip ge-reğine göre davranan (kimse).

مزدحم müzdehim A. s. yığılmış, yığın ha-line gelmiş, sıkışık (topluluk).

مزدلفة Müzdelife A. a. Kâbe'de Arafat ile Minâ arasında bir kutsal yer.

مزرقي mizrâk A. a. (T. k. dili: mızrak) uzun saplı, ucunda demirden sivri bir parça bulunan savaş aracı, kargı.

مزرا' mezra' A. a. ekim yeri, ekim yapılan toprak, tarla: *eddünyâ mezraatü'lâhire* "dünya ahiretin tarlasıdır".

مزرعه mezraa A. a. yuk. m. bk.

مزرقة mizraka A. a. küçük şırınga.

مزرکش müzerkeş A. s. altın sırma ile işle-meli (kumaş/seccade/giysi vb.)

مزروع mezzû' A. s. ekilmiş (toprak).

مزروعات mezzûât A. ç. a. toprağa ekilmiş tohumlar.

مزرع müz'ic A. s. rahatsız edici, bıkırtıcı, usandırıcı, baş ağrısı (kimse/hayvan/ağrı vb.).

مزرعفر müza'fer A. s. safran katılmış, saf-ranla boyanmış, sarı renkli (pilâv/zer-de vb.).

مزق mezk A. a. (-i) yırtma, yarma, (örtü, perde vb.) sıyırma, açma.

مزموم mezkûm A. s. nezleli, nezleye yaka-lanmış (kimse).

مزمكى müzekkâ A. s. 1 kirden pastan arındırılmış, tertemiz edilmiş (nesne), 2 kötü yoldan çevrilip iyi yola getiril-miş, günah ve suç işlemekten uzaklaş-tırılmış (kimse).

مزمكى müzekki A. s. kötü iş ve eylemler-den, yüz kızartıcı hâllerden uzaklaştı-rıcı, nefsi eğitici (kimse/nesne/aracı).

مزل müzil A. s. sürçtürücü, sürçmeye yol açıcı, ayak kaydırıcı (nesne).

مزللف müzellef T. s. sakalı yeni çıkmaya başlamış olan (genç).

مزلقه mezlaka A. a. kaygan yer.

مزله mezille A. a. sürçecek, ayak kayacak (yer), *mec.* yanlış yapmaya yol açacak şey.

مزمار mizmâr A. a. 1 kavala benzer bir nefesli çalgı, 2 Hz. Davud'a inen kita-bın sureleri, 3 tıp nefes yolu.

مزمارون m.-zen F. a. mızmar çalan kimse.

مزممل müzemmil A. s. kundaklanmış, kundağa sarılmış (çocuk).

مزممله müzemmele A. a. içinde su soğutu-lan toprak kap, testi.

مزممن müzmin A. s. eskimiş, üzerinden zaman geçmiş, uzun süreli (hastalık).

مزمور mezmûr A. s. 1 ney, düdük, kaval türü üflemeli çalgı, 2 mızmarla birlikte söylenen şarkı, 3 Zebûr'un sureleri.

مزن mezen A. a. uyulan/tutulan yol, töre, gelenek, yol yordam.

مزند müzenned A. a. dar yer, *mec* pinti, cimri, eli sıkı kimse.

مزند müzennid A. s. çakmakla ateş çıkaran (kimse).

مزوا müzevvâ A. s. bk. مزوى müzevvâ.

مزواج mizvâc A. a. çok koca değiştiren kadın.

مزواجه mizvâce A. a. küçük çiçeklerden oluşan, kendi kendini döleyebilen çiçek.

مزواجه mizvâce A. a. bot. çift cinsiyetli, kendi kendine döllen bitki.

مزواد mizvâd A. a. yolcunun azık torbası.

مزوج müzevvec A. s. çiftlendirilmiş, döl-lendirilmiş (bitki).

مزرور müzevvir A. s. yalancı, dolandırıcı, yalan dolanla, sahte belgelerle onu bunu kandıran (kimse).

مزروره müzevvirâne F. s. ve z. dolandırıcılıkla, yalan dolanla, yalan dolandan başka bir şey olmayan.

مزرور müzevver A. s. allanıp pullanmış yalan ve sahte (nesne).

مزوقي müzevvak A. s. cıva ile yaldızlanmış (eşya).

مزوى müzevvâ A. s. köşeli (şekil/nesne). a. köşe.

مزه meze F. a. 1 tat, çeşni, lezzet, 2 içkiyle birlikte yenilen çerez/soğuk yemek türü yiyecekler.

مزهز mizher A. a. bir tür telli çalgı, ut, kopuz, geceleri yolcunun görüp de mi-safir olması için ateş yakan çöl Arabı.

مزهزه müzhere A. a. çiçeklerle donanmış yer, çiçek bahçesi.

مزیته meziyyet A. a. 1 bir kimseyi başka-larından üstün kılan, bilgi, cömertlik, yiğitlik vb. nitelikler, 2 (söz için) güzel-lilik, çekicilik.

مزيد mezd A. a. artma, çoğalma. s. art-mış, çoğalmış (nesne).

مزيد mezidün fih A. a. dilb. (Arap-ça'da) kök harfleri üzerine belli harfler katılarak yapısı değiştirilmiş fiil kalıp-ları.

مزير mezir A. a. kendine güvenen, güven duygusu güçlü olan kimse.

مزیف müzeyyif A. s. (-i) çürütücü, (-in) sahte ve kalp olduğunu ortaya çıkarıcı (kimse).

مزیل müzil A. s. (-i) giderici, (-i) yok edi-ci (nesne).

مزیل اللون müzilü'llevn A. s. renk giderici (madde).

مزين müzeyyen A. s. süslenmiş, süslü (nesne).

مزين müzeyyin A. s. (-i) süsleyen (kimse).

مزدك müjdek, mejdek F. a. Fars hüküm-darı Nüşîrevân'ın babası Kubâd zama-nında ortaya çıkan Nişaburlu din yeni-likçisi.

مزدگانه müjdegâne F. a. sevindirici bir ha-bere karşılık verilen bahşış, armağan, muştalık/muştuluk.

مزدگانی müjdegâni F. a. yuk. m. bk. müj-degâne

مژده müjde F. a. sevindirici haber.

مژده رس müjde-res F. s. müjde getiren, müjdecî (kimse).

مژده رسان müjderesân F. s. yuk. müjde bk.

مژده رسائی müjderesâni F. a. müjdecilik, müjde getiricilik.

مژده فرما müjdefermâ F. s. müjdecî, müj-deli haberi ulaştıran (kimse).

مژگان müjgân F. ç. a. kirpikler. Tekli gibi de kullanılır.

مژنگ mejeng F. s. 1 çirkin, iğrenç (nesne), 2 korkak, kalles, namert (kimse).

مژه müje F. a. kirpik.

مس mis F. a. bakır.

مس mes(s), mes A. a. 1 (-e) değme, (-e) dokunma, 2 gerekli olma, ortaya çıkma.

مستول mes'ul A. a. sorulan şey, soru konusu, istek, dilek, kefil tutulan, (bir konuda) ileride ortaya çıkacak her türlü duruma karşı sorumluluk üstlenen/ sorumlu sayılan kimse.

مستوليت mes'uliyet A. a. sorumluluk.

مساء mesâ, **مسا** mesâ A. a. akşam: *subh u mesâ* "sabah ve akşam".

مسات mesâet A. a. kötülük etme, birinin kızıp darılmasına yol açacak yolda davranma/iş işleme.

مسابح mesâbih A. ç. a. balık kanatları, yüzgeçler; bk. **مسيحه** misbaha.

مسابقات müsâbakat A. a. yarışma, yarış, (-den) ileri geçmeye, (-e) üstünlük sağlamaya çalışma.

مسابقه müsâbaka A. a. yuk. m. bk.

مساتره müsâtere A. a. örtünme, (-i) örtme, (-in) üzerine kapama.

مجاد mesâcid A. ç. a. mescitler; bk. **مجد** mescid.

مجادده müsâcede A. a. birbirine dostça davranma, dostlaşma.

مجاجله müsâcele A. a. çekişme, yarışma, kendini övme, övünme.

مجاج messâh A. a. işi yer ölçümü yapmak olan kimse.

مجاحه mesâha A. a. 1 yer ölçme, 2 ölçü.

مجار mesâr A. a. sevinçler; bk. **مسررت** meserret.

مجارب mesârib A. ç. a. çayırklar, otlaklar; bk. **مسرره** mesrebe.

مجارح mesârih A. ç. a. çayırıklar, otlak yerler; bk. **مسررح** mesrah.

مجارعت müsâreat A. a. ivme, acele etme.

مجارعتا müsâreaten A. z. sür'atle, iverek, acele ederek.

مجارقه müsâraka A. a. çalma, araklama, kimseye sezdirmeden, hırsızlama bakma.

مساس mesâs A. a. kök, asıl, temel.

مساس misâs A. a. (-e) elle değme, dokunma.

مساطر mesâtır A. ç. a. satır çizme araçları; bk. **مسطر** mistar.

مساعد müsâid A. s. 1 uygun, elverişli (hava/durum/şart vb.), 2 yeter, yeterli (imkân/para/güç vb.).

مساعدده müsâade A. a. 1 yardım, el verme, 2 (-e) izin verme, (-e) engel olmama, (-i) serbest bırakma.

مساعدف müsâaf A. s. uygun bulan, uygunluk gösteren, uygun ve yerinde sayıp engel olmayan (kimse).

مساعدفه müsâafe A. a. (bir isteğe) olumlu cevap verme, "Olur" deme, (-e) yardımcı olmak için izin verme.

مساعدى mesâi A. ç. a. çalışmalar çabaları; bk. **معى** mes'â.

مساعد mesâğ A. a. yapılabilir olma, yasak olmama.

مساعد müsâğ A. s. dince yasak edilmemiş olan, yapılmasında sakınca bulunmayan (iş/eylem).

مساعدف müsâf A. ç. a. iki yer/nokta arasındaki uzaklıklar, aralıklar; bk. **مسافه** mesâfe.

مسافات müsâfât A. a. birbirine çirkince ve yakışık almayacak biçimde davranma, hastayı sağaltma, ilaçla iyileştirme.

مسافر müsâfir A. a. 1 yolcu, seyyah, 2 konuk, mihman, 3 ziyaretçi, ziyaret amacıyla bir yere gelen kimse, 4 göz içinde beliren beyaz nokta/leke.

مسافرخانه müsâfir-hâne F. a. konuk evi.

مسافرت müsâferet A. a. 1 yolculuk, seyahat, 2 konukluk.

مسافعه müsâfea A. a. (iki kişi) birbirinin boynuna sarılma.

مسافه mesâfe A. a. iki nokta arası, uzaklık.

مساقى mesâk A. a. ileri sürme, gönderme yeri.

مساقات müsâkât A. s. meyve bahçesi sahibiyle bakımı ve yetiştiricisi arasında meyveyi bölüşmek suretiyle yapılan ortaklık.

مساقت mesâkât A. ç. a. 1 düşecek yerler, 2 doğum yerleri; bk. **مسط** meskat.

مساقتة müsâkata A. a. birbirini ardına/arka arkaya düşürme.

مساك misâk, **مساكت** mesâket A. a. cimrilik, eli sıkılık.

مساكن mesâkin A. ç. a. meskenler; bk. **ممكن** mesken.

مساكين mesâkin A. ç. a. miskinler; bk. **ممكن** miskin.

مسالف müsâlif A. a. yol arkadaşı. s. (biriyle) (bir konuda) birlikte hareket eden, işbirliği yapan (kimse).

مسالفه müsâlefe A. a. (bir konuda) birlikte hareket etme, işbirliği yapma, (birine) yol arkadaşı olma, önde olma, öne geçme, başkalarını geride bırakma.

مسالك mesâlik A. ç. a. gidilecek/uyulacak yollar; bk. **مسلك** meslek.

مسالت müsâlemt A. a. barışıklık, iyi geçim.

مساله mes'ele A. a. 1 soru içeren, cevabı istenen şey, 2 çözümü gereken/çözüm isteyen soru, problem, 3 önemli ve çözüm getirilmesi gereken güçlük, sorun.

مسام mesâm(m), **مسام** A. ç. a. üzerinde delik bulunan yerler, delikli yerler.

مسامات mesâmmât A. katmerli ç. a. (T. k. dili: mesâmmât) (yukarıdaki çoklunun çoklusu olmak üzere) cilt üzerindeki küçük delikler.

مسامح müsâmi A. s. hoş gören, hoşgörülü davranan (kimse).

مسامحه müsâma A. a. (yanlış/kusur ve eksikliği) görmeyip göz yumma, (uygunsuz bir davranış) hoş görme.

مسامره müsâmere A. a. gece sohbeti, gece toplantısı.

مسامى mesâmi A. ç. a. işitme organları, kulaklar; bk. **مسمع** misma'.

مسامير mesâmir A. ç. a. çiviler, mıhlar; bk. **مسمار** mismâr.

مسانات müsânât A. a. bir kimseyi bir yıl süreyle ücret karşılığı tutma, iyi davranarak birinin gönlünü yapma/kazanma.

مسانه müsânaha A. a. doğma, çıkma, belirme, ortaya gelme.

مساند mesânid A. ç. a. dayanaklar; bk. **مسند** mesned.

مسانده müsânede A. a. (birine) yardım etme, elini uzatma, ed. şair iki redifi birbirine aykırı yolda kullanma.

مسانه müsânehe A. a. bir yıl süreyle iş görme, (işçiyi) yıllıkla tutma, (ağaç) bir yıl meyve verip bir yıl vermeme.

مساوات müsâvât A. a. 1 (iki şey arasındaki) denklik, 2 eşitlik, bir eş değerde olma/sayılma.

مساومه müsâveme A. a. (bir malın) adını koyma, fiyat kesişme, pazarlaşma.

مساوى mesâvî A. ç. a. kötülükler; bk. **سوء** sù; **محاسن** mehâsin.

مساوى müsâvî A. s. 1 eş, eşit, eş değerli, değerce bir olan (nesneler/durumlar/nitelikler/özellikler), 2 mat. = işaretli.

مساهره müsâhere A. a. gece uyuyamayıp uyanık durma.

مساهل müsâhil A. s. gece uyuyamayıp uyanık duran (kimse).

مساهلة müsâhele A. a. kolaylık gösterme, zorlamama, yavaş davranma, baskı ve şiddet uygulamama.

مساهم müsâhim A. s. ad çeken, (bir işi) ad çekme yoluyla çözen, ad çekerek sonuç alan (kimse).

مسائل mesâil A. ç. a. meseleler; bk. **مسئله** mes'ele.

مسايه müsâyere A. a. (birine) yol arkadaşı olma.

مسايه müsâyefe A. a. kılıç vuruşturma, kılıç kullanma eğitimi yapma, birbirine meydan okuyup kılıç kılıca dövüşme.

مسيار misbâr A. a. tıp cerrahların yarayı yoklamak için kullandıkları/teşhis ve

tedavi amacıyla/biriken sıvıyı almak için vücut içindeki boşluğa, belli bir derinliğe soktukları araç, sonda.

ميب müsebbeb A. s. sebepleri ve araçları bulunan.

ميب müsebbib A. s. (-in) olmasını/gerçekleşmesini sağlayan, (-in) ortaya çıkmasına/meydana gelmesine aracı olan/ yol açan (kimse/nesne/durum).-**ميب müsebbibü'l-esbâb** A. a. bütün sebepleri var eden, her işin, her durumun, her oluşun gerçek yaratıcısı olan Yüce Tanrı.-**ميب حقيقي müsebbibi hakiki** F. a. yuk. m. bk.

ميبت müsbit A. s. yara ve hastalık gibi bir sebeple kımıldanmaya gücü olmayan (kimse).

ميبات müsebbitât A. a. uyuşturucu ilaçlar, vücudun kimi sistemlerinin olağan işleyişini yavaşlatan narkoz ilaçları.

ميبح müsebbih A. s. tesbih eden, yani: "Sübhâna'llâh" diyen (kimse).

ميبهان müsebbihân F. ç. a. tesbih ediciler.-**ميبهان فلك müsebbihâni felek** F. a. feleğin teşbih edicileri, yani: melekler.

ميبه misbaha A. a. balık kanadı, yüzgeç.

ميبه müsebbiha A. a. şehadet parmağı.

ميبع müsebbâ A. s. 1 yedili, yedi parçalı/yedi şeyi kapsayan (nesne/şekil vb.), 2 yedi ile çarpılmış, yedi kat (sayı), 3 geo. yedi açılı, yedi köşeli ve yedi kenarlı (şekil). a. yedi köşeli şekil, 4 ed. yedi mısıralı bentlerden oluşan nazım biçimi.

ميبه mesbaa A. a. yırtıcı hayvan yatağı.

ميبه müsebbaa A. a. yedi kez okunması gereken dua.

ميبغ müsbiğ A. s. bir şeyi eksiksiz olarak yapan, bir işin bütün gereklerini yerine getiren (kimse).

ميبكه misbeke A. a. döküm kalıbı.

مبيق mesbûk A. s. 1 (yolda) geçilmiş, geride kalmış (kimse), 2 (-den) önce geçmiş, daha önce geçmiş, önceden geçmiş, önde bulunan (kimse/nesne).

مبيق الامثال mesbûku'lemsâl A. s. benzerleri/denkleri daha önce geçmiş olan. İkinci anlam bunun kısaltması olarak kullanılır.

مبيق mesbûk A. s. kalıba dökülmüş, dökme (nesne).

مبيق mest F. s. sarhoş, esrimiş, esrik (kimse).

مبيق mest F. a. çorap gibi tek parçalı, abdest sırasında üzerine ıslak parmaklar sürülen ince deriden yapılmış ayak kabı.

مبيقا müste'cer A. s. kira ile tutulmuş (yer).

مبيقا müste'cerün fih A. a. huk. kiraya verenin sözleşmeyi yürürlüğe koyması için kiracı tarafından verilen şey, depozit.

مبيقا müste'cir A. s. kiracı, (bir yeri) kira ile tutan (kimse).

مبيقا müste'cel A. s. belirli bir vakte kadar geciktirilen (iş/eylem).

مبيقا müste'dib A. a. bilgi kazanmak ve iyi davranış öğrenmek için çalışan (kimse), öğrenci.

مبيقا müste'di A. s. yardım ve korunma isteyen (kimse), birini sıkıştırıp malını alan (kimse).

مبيقا müste'zin A. s. izin isteyen (kimse).

مبيقا müste'rib A. s. borçlu (kimse).

مبيقا müte'sal A. s. kökünden koparılmış (ağaç vb.).

مبيقا müte'sıl A. s. (ağaç vb.) kökünden söküp koparıcı (fırtına/kimse).

مبيقا müste'men A. s. güvence verilmiş can ve mal güvenliği sağlanmış (kimse).

مبيقا müste'min A. s. sığınan, aman dileyen (kimse).

مستان müste'nis A. s. yakınlaşan, uzak durmayı bırakıp yakınlık kuran/sağlayan (kimse).

مستانف müste'nif A. s. 1 (bir işe) yeniden girişimde bulunan, yeniden başlayan (kimse), 2 huk. alt mahkemece verilmiş karar ve hükmü kabul etmeyip bir üst mahkemeye başvurarak bozmak için dilekçe veren (kimse).

مستانف علیہ müste'nefün aleyh A. a. bir mahkeme kararını bir üst mahkemeye götüren kimsenin hasmı.

مستانه mestâne F. s. 1 sarhoşça, sarhoşa yakışır biçimde, 2 sarhoş.

مستان müstebân A. s. ayan beyan, ortada, açık seçik, açıkça anlaşılan (durum/söz).

مستبد müstebid(d), **müstebid** A. s. keyfince iş gören, istediğini istediği gibi yapan, baskıcı, zorba (kimse/yönetici/hükümdar).

مستبد müstebdi A. s. (bir şeyi) görülmemiş, eşsiz ve benzersiz sayan (kimse).

مستبدل müstebdel A. s. değiştirilmiş, geri çekilip yerine yenisi gönderilmiş (asker/birlik).

مستبدل müstebdil A. s. 1 (-i) değiştiren (kimse/yetkili/komutan vb.), 2 karşılık, bedel alıcı (kimse).

مستبرئ müstebrî, **مستبرئ müstebrî** A. s. idrardan sonra tenasül uzvunu temizlemiş, çamaşırına sidik bulaşmasını önlemiş olan (kimse).

مستبرئ müstebşir A. s. 1 (birine) sevindirici bir haber veren (kimse), 2 (sevindirici bir haberle) sevinen (kimse).

مستبرئ müstebsır A. s. bir durumu açıklığa kavuşturmak için kafa yoran/düşünen (kimse), bir durumu aydınlatan/açıklığa kavuşturan (kimse).

مستضع müstebzı A. s. huk. geliri kendine, yani verene ait olmak üzere sermaye verilen kimse.

مستبعد müsteb'ad A. s. olması/gerçekleşmesi uzak görülen, imkân ve ihtimal görülmeyen (iş/durum/sonuç).

مستبغی müstebğî A. s. isteğinin olması için yardım eden (kimse).

مستبق müstebık A. s. yarışa çıkan (kimse).

مستبین müstebîn A. s. göz önünde, açık seçik, belli, besbelli.

مستبع müstetbi A. s. yol açıcı/verici, aracı olucu, aracılık edici, başlatıcı (durum/iş vb.).

مستتر müstetir A. s. 1 örtü altına gizlenmiş (kimse), 2 gizli, saklı, açık ve ortada olmayan (nesne): **zamiri müstetir** "(Arapça'da) çekimli bir fiilin çekim şeklinde gizli zamir".

مستقل müstesıl A. s. (birini) ağır ve can sıkıcı bulup kovarcasına soğuk davranan, (kimse).

مستقل müsteskal A. s. kendisine kovulurcasına soğuk davranılmış, ağır kanlı, sıkıcı, tahammül edilmez (kimse).

مستثنی müstesnâ A. s. ayrı, ayrık, ayrıklı, olağan dışı, sıra dışı, alışlagelenden başka (kural/davranış/tutum/nitelik vb.).

مستجاب müstecâb A. s. isteği kabul görmüş, dileğine karşılık verilmiş (kimse).

مستجاب الدعوه müstecâbü'dda've A. s. duası Hak katında kabul gören (kimse).

مستجلب müsteclib A. s. kendine doğru yönelten/getiren/çeken (konu/iş/eylem/davranış).

مستجمع müstecmi A. s. (-i) bir araya toplayan, (-i) özünde taşıyan/bulunduran (kimse).

مستجمع کمالات müstecmi'i kemâlât F. s. erdemleri özünde bulunduran (kimse).

مستجهل müstechil A. s. herkesi cahil sayan, bilgisizlikle suçlayan, kimseyi beğenmeyen (kimse).

مستجوب müstecvib A. s. cevap isteyen (kimse).

مستحاله müstehâse A. s. fosil.

مستحاضه müstehâza A. a. âdet gören/ay başı olan kadın.

مستحب müstehab(b), müstehab A. s. *din* işlenmemesi günah sayılmayıp işlenmesinde sevap bulunan iş/eylem.

مستحدث müstahdes A. s. yeni bulunmuş (nesne).

مستحدث müstahdis A. s. yeni bir şey bulan (kimse).

مستحسن müstahsen A. s. herkesçe beğenilen, iyi ve güzel bulunan (yol/tutum/adet vb.).

مستحصل müstahsil A. s. üreten, elde eden (kimse).

مستحصل müstahsal A. s. üretilmiş, elde edilmiş (ürün/nesne).

مستحضر müstahzır A. s. 1 (-e/-in) katına getiren, (-de) bulunduran/(-de) bulunmasını sağlayan (kimse), 2 (-i) hazırlayan, (-i) kullanılır duruma getiren (kimse).

مستحضر müstahzar A. s. 1 huzura getirilen, (-de) bulundurulmuş (kimse), 2 hazırlanmış, kullanılabilir duruma getirilmiş (nesne).

مستحضرات müstahzârât A. ç. a. hatırd tutulup gerektiğinde kullanılan bilgiler, tarih ve edebiyatla ilgili fıkralar, şiirler vb. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مستحفظ müstahfız T. s. 1 (kale, geçit ve sınır boylarında) muhafız, korucu, koruyucu (asker), 2 olağan askerlik ve yedeklik hizmetinden sonra, kırk yaşını aşkın olanların bulundukları, asıl görevleri savaş sırasında cephe gerisini koruyup kollamak olan bir sınıfa mensup (güç/asker). a. bu sınıftan olan asker.

مستحفظ müstahfaz A. s. her türlü korunma tedbiri alınmış, iyi korunan, güvenli (yer).

مستحق müstehak(k), müstehak A. s. (-e) hak kazanmış, (-e) yaraşır, haklı, lâyık

(kimse). a. T. hak edilen karşılık, (birinin) lâyık olduğu iyi/kötü davranış, ödül/ceza. [Daha çok "ceza" anlamıyla kullanılır.]

مستحق müstahkar A. s. hakarete uğramış, aşağılanmış, aşağı/küçük görül-müş, horlanmış (kimse).

مستحق müstahkır A. s. (birini) aşağılayan, hor gören (kimse).

مستحكم müstahkem A. s. güçlendirilmiş, güçlü ve dayanıklı duruma getirilmiş, sağlam, kolay yıkılmaz (yapı/savunma yeri vb.).

مستحل müstehil(l) A. s. (bir nesneyi/iş/iylemi) helâl sayan (kimse), helâl sayılmış (nesne/iş/eylem), (biriyle) helâlleşen (kimse).

مستحلب müstahleb A. s. süt hâline getirilmiş sağaltıcı madde.

مستحلب müstahlib A. s. (süt) sağan (kimse).

مستحل müstehil A. s. olması/gerçekleşmesi olabirlik sınırları dışında bulunan (iş).

مستحي müstahyi A. s. utanan, sıkılan, utangaç, sıkılğan (kimse).

مستخبر müstahbir A. s. haber alan (kimse).

مستخبر müstahber A. s. haber alınmış, haberi elde edilmiş (iş/durum/girişim/niyet vb.).

مستخدم müstahdem A. s. bir işte kullanılan (kimse).

مستخدم müstahdim A. s. (birini) bir hizmette kullanan (kimse).

مستخرج müstahrec A. s. (-den) çıkarılmış, (-den) alınmış (bilgi/yazı parçası/sonuç vb.).

مستخرج müstahric A. s. 1 (-i) (-den) çıkaran (kimse), 2 (okuduğundan) anlam çıkarabilen (okuyucu/öğrenci).

مستخف müstehıf(f) A. s. (birini) küçümseyen, önemsemeyen, bayağı ve hor sayarak eğlenen (kimse).

مستخفی müstahfı A. s. gizlenip saklanan (kimse).

مستخلب müstahlib A. s. tırmalayan, tırnaklarıyla yaralayan (kimse/hayvan).

مستخلص müstahlas A. s. kurtarılmış (nesne).

مستخلص müstahlıs A. s. (bir nesneyi) kurtaran (kimse).

مستخلف müstahlef A. s. (birinin) yerine geçirilen, başkasının yerine atanan (kimse).

مستخلف müstahlif A. s. (birini) kendi yerine geçiren (kimse).

مستدام müstedâm A. s. sürekli, bitimsiz, süreduran (durum/nitelik).

مستدبر müstedbir A. s. (birinden) yüz döndüren, (birine) arkasını çeviren (kimse).

مستدرک müstedrik A. s. (-i) anlamak isteyen (kimse).

مستدعا müsted'a A. s. bk. ²مستدعی.

مستدعی müsted'i A. s. durumunu ve isteğini yönetime/resmî bir kuruma yazı ile bildiren, dilekçe veren (kimse).

مستدعی müsted'a A. s. dilenen, dilekçe ile dile getirilen (istek).

مستدل müstedel(l), müstedel A. s. delille anlaşılmış, delillendirilmiş (konu/iddia).

مستدير müstedir A. s. değirmi, yuvarlak (nesne/şekil).

مستديم müstedim A. s. sürekli, süregiden (durum/nesne).

مستدين müstedin A. s. (birinden) borç alan, (birine) borçlanan (kimse).

مستذكر müstezkir A. s. anan, hatırlayan (kimse).

مستذل mütezil(l), mütezil A. s. (birini) küçük gören, küçümseyen, adam yerine koymayan (kimse).

مستراح müsterâh A. a. 1 dinlenme yeri, 2 ayak yolu, tuvalet.

مسترجا müstercâ T. s. bk. مسترجی.

مسترجع müstercı A. s. bir ölüm karşısında "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" diyen.

مسترجع müstercı A. s. bir ölüm karşısında "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" diyen.

مسترجی müstercı A. s. isteğini dile getiren, bir şey dileyen (kimse).

مسترجی müstercâ T. s. 1 umulan, beklenen (karşılık/cevap/sonuç), 2 yalvararak istenen, dilenen (nesne).

مسترحم müsterham A. s. yalvararak istenmiş (nesne).

مسترحم müsterhım A. s. isteğinin yerine getirilmesi/bağışlanması için yalvaran (kimse).

مسترخس müsterhıs A. s. (bir malı/nesneyi) ucuz sayan (kimse).

مسترخى müsterhi A. s. tembel, uyşuk, gevşek, sölpük (kimse).

مسترد müstered(d) A. s. geri alınmış (nesne/mal vb.).

مستزذل müsterzil A. s. sevimsiz, değersiz, bayağı, aşağı sayan (kimse).

مستزشد müstershid A. s. hak yol olan İslâm yoluna girmeyi dileyen (kimse).

مستزشد müstershid A. s. hidayet, yani: doğru yola kılavuzlanmayı dileyen (kimse).

مستزشى müsterşi A. s. rüşvet isteyen (kimse).

مستزضع müsterzı A. s. (çocuğu için) süt anası isteyen.

مستزعی müster'i A. s. birinden bir şeyin saklanmasını ve korunmasını isteyen (kimse).

مستزفع müsterfi A. s. bir şeyin yükseltilmesini/yukarı kaldırılmasını isteyen (kimse).

مستزفه müsterfih A. s. bolluk, zenginlik, kolay ve güzel bir yaşam isteyen (kimse).

مَسْرُوق *müsterak* A. s. çalınmış (nesne): *hamse-i müsteraka* "Celâli takviminde yıl sonuna eklenen beş gün".

مَسْرُوق *müsterkı* A. s. onarılmak, yamanmak isteyen (nesne).

مَسْرُوق *müstervih* A. s. dinlenen (kimse).

مَسْرُوق *müsterhib* A. s. (birini) korkutan (kimse).

مَسْرُوق *müsterhin* A. s. rehin isteyen (kimse).

مَسْرُوق *müsterih* A. s. 1 işten güçten uzaklaşıp dinlenen (kimse), 2 içi rahat olan, huzurlu (kimse).

مَسْرُوق *mütezâd* A. s. 1 (sayıca) artmış/ (sayısı) artırılmış (nesne), 2 *ed.* Mısralarına kısa bir manzum parça eklenen manzume, özellikle gazel. Çoklukla *mef'ûlû mef'âilü mef'âilü fe'ûlün* ölçüsüyle yazılmış manzumelerde bu kısa parça *mef'ûlû fe'ûlün* ölçüsünde olur.

مَسْرُوق *müteshir* A. s. alay eden (kimse).

مَسْرُوق *mütes'id* A. s. (bir nesneyi/olayı) hayra yoran, uğurlu sayan (kimse).

مَسْرُوق *mütes'ad* A. s. uğurlu sayılan (durum/olay vb.).

مَسْرُوق *müteski* A. s. 1 vücudunun bir yerinde, daha çok da karnında su toplanan (kimse), 2 yağmur duasına çıkan (kimse).

مَسْرُوق *müteslim* A. s. (birine/bir yola) uyan, boyun eğen (kimse), Müslümanlığı kabul eden (kimse).

مَسْرُوق *mütesin(n)* A. s. yaşlanan, kocaayan (kimse).

مَسْرُوق *müteshil* A. s. (bir işi/eylemi) kolay sayan (kimse).

مَسْرُوق *mütesâr* A. s. kendisine danışılan, kendisinden görüş alınan (kimse). *a.* bakanlık ve elçiliklerde bakan ve elçiden sonraki en yüksek yöneticinin resmi unvanı.

مَسْرُوق *mütesrik* T. s. Doğulu kavimlerin dil, edebiyat, tarih ve kültürlerini araştıran ve inceleyen Batılı araştırmacı.

مَسْرُوق *mütes'ır* A. s. (bir konunun/durumun) yazıyla bildirilmesini isteyen (kimse).

مَسْرُوق *mütes'fi* A. s. bağışlanmayı dileyen (kimse).

مَسْرُوق *mütes'fi* A. s. şifa arayan (kimse).

مَسْرُوق *müteshid* A. s. (birini) tanım tutan/gösteren (kimse).

مَسْرُوق *müteshed* A. s. örnek alınmış, örnek olarak kullanılmış (söz/metin/şiir vb.).

مَسْرُوق *müstashab* A. s. (birinin) yanına verilmiş (kimse).

مَسْرُوق *müstashub* A. s. (birini) yanına alan, (birini) yanında bulunduran, (birini) yanında götüreren (kimse).

مَسْرُوق *mütes'ib* A. s. (bir işi) güç saayan (kimse).

مَسْرُوق *mütaşğır* A. s. (birini/bir işi) küçük gören, küçümseyen (kimse).

مَسْرُوق *mütaşfi* A. s. (bir nesnenin) katımsızını/özünü/en iyisini alan (kimse).

مَسْرُوق *mütaşveb* A. s. doğru görül-müş ve uygun bulunmuş (iş/davranış/eylem).

مَسْرُوق *mütaşvib* A. s. (bir işi/davranış/eylemi) doğru gören ve uygun bulan (kimse).

مَسْرُوق *mütaş'ıf* A. s. (bir işi/eylemi/karar vb.) zayıf gören (kimse).

مَسْرُوق *mütezi* A. s. (-den) ışık alan/ışığı (-den) alan (cisim/yıldız).

مَسْرُوق *mütetâb* A. s. beğenilmiş, güzel bulunmuş (söz/kitap/tavır/davranış vb.).

مَسْرُوق *mütetib(b)* A. s. çare/ilaç arayan (kimse).

مَسْرُوق *müstatrid* A. s. düşmana sonradan saldırmak niyetiyle geri dönüp kaçarmış gibi yapan (kimse).

مَسْرُوق *müstatrif* A. s. (-i) yeni, benzersiz, güzel sayan/güzel gösteren (kimse).

مَسْرُوق *müstetil* A. s. uzayan (nesne). *A.* geo. dikdörtgen.

مَسْرُوق *müstetilü'rre's* A. *a.* başı öne doğru uzun kimse.

مَسْرُوق *müstazref* A. s. (-i) içine alan, (-in) etrafını kuşatan, (-i) kaplayan (nesne).

مَسْرُوق *mütezil(l)*, *mütezil* A. s. 1 gölgelenen, gölgede oturan (kimse), 2 sığınmış, sığınmacı, koruma altında bulunan (kimse).

مَسْرُوق *müstazhir* A. s. (-e) dayanan, (-e) arka veren, (-den) yardım alan (kimse).

مَسْرُوق *müteâr* A. s. 1 eğreti olarak alınmış (nesne), 2 takma, gerçek olmayan (ad). *a.* huk. getirisi bedelsiz olarak alınmış, alanın sahibinin izni oldukça kullanabildiği mal.

مَسْرُوق *müteârün minhü* A. *a.* kendisinden ödünç olarak bir şey alınmış (kimse).

مَسْرُوق *müteân* A. s. kendisinden yardım dilenen (Yüce Tanrı).

مَسْرُوق *müta'bid* A. s. (birini) kul edinen (kimse).

مَسْرُوق *müta'bir* A. s. rüya yorumlatan (kimse).

مَسْرُوق *müta'cib* A. s. şaşan, şaşkınlığa düşen (kimse).

مَسْرُوق *müta'ciben* F. z. şaşkınlık içinde, şaşkınlığa düşmüş olarak.

مَسْرُوق *müta'cil* A. s. (işin) hemen, çarçabuk, tez elden olmasını isteyen (kimse).

مَسْرُوق *müta'cel* A. s. çabuk yapılması istenen, önemli oluşu bakımından bir an önce gerçekleşmesi/bitirilmesi dileyen (iş).

مَسْرُوق *müta'cim* A. s. söyleyecek söz bulamayıp susan, dilini yutan (kimse).

مَسْرُوق *müteid(d)*, *müteid* A. s. yetenekli, alımlı, bir şeyi almaya, bir niteliği kazanmaya doğuştan yatkınlığı olan (kimse).

مَسْرُوق *müteiddâne* F. s. ve z. yetenekli ve alımlı olana yakıştır/yarıştır yolda ve biçimde.

مَسْرُوق *müta'rib* A. s. Araplaşmış (kimse).

مَسْرُوق *müta'riz* A. s. düzgün olmayan, yamuk, eğri, aykırı (nesne).

مَسْرُوق *müta'rif* A. s. soru sorucu/soran (kimse).

مَسْرُوق *müta'rik* A. s. terlemek için yatan (kimse).

مَسْرُوق *müta'trif* A. s. acıma ve esirgenme isteyen (kimse).

مَسْرُوق *müta'ti* A. s. bahşış/bağış isteyen/ isteyen (kimse).

مَسْرُوق *müta'zım* A. s. (birini) büyük gören/tutan.

مَسْرُوق *müta'fi* A. s. bir görevden ayrılmayı isteyen (kimse).

مَسْرُوق *müta'li* A. s. 1 yükselen, yükseğe çıkan (nesne), 2 üste çıkan, üstün gelen, üstünlük sağlayan (kimse), 3 *dilb.* (Arapça'da) söyleniş sırasında dilin üst damağa yükselmesi ve kapaklanmasıyla kalınlık niteliği kazanan ses. Bunlar *hurûfi müta'liye* denilen ق غ ط ظ ض ص خ harfleridir.

مَسْرُوق *müta'mer* A. s. düzgün ve bakımlı duruma getirilmiş, şenlendirilmiş (yer).

مَسْرُوق *müta'mir* A. s. (bir yeri) bakımlı ve şenlikli duruma getiren.

مَسْرُوق *müta'mere* A. *a.* bir devlet tarafından göçmenler yerleştirilerek düzenli bir yerleşim yeri durumuna getirilmiş arazi parçası.

مَسْرُوق *müta'mil* A. s. (-i) kullanan (kimse).

مَسْرُوق *müta'mel* A. s. kullanılan (nesne).

müsta'hid A. s. birinden antlaşma ve belge alan, kendisi için kefil gösteren (kimse).

müsteir A. s. (-i) eğreti olarak alan (kimse).

müstein A. s. yardım isteyen (kimse).

müsteinen billâh A. z. Allah'tan yardım isteyerek.

müsteğâs A. s. kendisinden yardım dilenen (Yüce Tanrı).

müstağreb A. s. garip ve şaşırtıcı bulunmuş (nesne/tutum/davranış vb.).

müstağrib A. s. (-i) garip gören/ (kimse).

müstağrik A. s. (T. k. dili: müstağrak) 1 (-e) batmış, (ile) dolmuş: *m.ı sūrūr* "sevinçle dolmuş", 2 kendini bil-meyecek derecede dalgın, derin düşün-ceye dalmış (kimse).

müstağzir A. s. karşılığında faz-lasını almak için birine bir şey veren/ armağan veren (kimse).

müstağşi A. s. örtünüp bürünen (kimse).

müstağfir A. s. Yüce Tanrı'dan bağışlanmayı dileyen (kimse).

müsteğallât A. ç. a. ekilip biçilebilir, tarım ürünü elde edilen vakıf toprakları; *zıddı: müsakkafât*. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

müstağlak A. s. beğenilmediğinde geri verilmek üzere/seçmece olmayıp kesin alım yoluyla pazarlık edilip alınmış olan (mal).

müstağni A. s. 1 (-e) ihtiyacı olma-yan, (-e) gerek duymayan (nesne/kim-se), 2 elindekiyle yetinip kimseden bir şey istemeyen/beklemeyen, tok gözlü (kimse), 3 gereksiz, gerek duyulmayan (iş/eylem vb.), 4 çekingen, nazlı (kimse).

müsteğis A. s. yardım ve ilgi di-leyen (kimse).

müstefâd A. s. 1 anlaşılmış (konu/ husus vb.), 2 kazanılmış, sağlanmış, elde edilmiş (yarar/assı/kazanç).

müstefâz A. s. dağılıp yayılmış, saçılmış (nesne).

müstefih A. s. (bir işin yolunu) açan, (bir işe) başlayan (kimse).

müstefî A. s. fetva isteyen, yani: karşı karşıya kaldığı bir güçlüğün/bir meselenin şeriat hükümlerine göre çözüm ve açıklamasını öğrenmek üze-re ilgili kimseye/yere başvuran (kim-se).

müstefrîğ A. s. kusturucu (ilaç).

müstefsir A. s. soran, ne idiğini/ olduğunu öğrenmek için soru sorarak açıklama/bilgi isteyen (kimse).

müstefzıl A. s. (bir şeyden) ar-tan, geriye kalan (şey), artık.

müstefhim A. s. (bir konuyu/bir maddeyi) anlamak isteyen, sorup so-ruşturan (kimse).

müstefid A. s. (-den) yararlanan, (-den) yarar sağlayan (kimse).

müstefiz A. s. manevî kazanç sağlayan, feyz alan/bulan (kimse).

müstakbil A. s. (gelen birini) karşılayan, (gelen birini) karşılamak üzere yoluna çıkan (kimse).

müstakbel A. s. 1 karşılanmış (kimse), 2 gelecek (zaman), 3 *dilb.* bildirme kiplerinden gelecek zamanı gösteren kip, bir fiilin gelecek zaman bildiren çekim şekli.

müstekar(r), **müstekar** A. a. yer-leşilen, oturlan yer.

müstekır(r), **müstekır** A. s. yer-leşmiş, oturmuş (kimse/durum).

müstaksim A. s. (bir nesneyi/ miktarı) bölüşen (kimse), (birinden) yemin isteyen (kimse).

müstakraz A. s. borç ve ödünç olarak alınmış (para/nesne).

müstakrız A. s. (birine) ödünç para veren (kimse).

müstekis(s) A. s. kısas isteyen (kimse).

müstaksi A. s. dikkatle araştıran (kimse).

müstaktır A. s. (bir sıvıyı) damla damla döken, damlatan (kimse).

müstekıl(l), **müstekıl** A. s. ba-ğımsız, başlı başına, kendi başına olan (nesne/yönetim/devlet vb.).

müstekillen A. z. bir yere bağımlı olmaksızın, bağımsız olarak.

müstakil A. s. yaptığı pazarlığın bozulmasını isteyen (kimse).

müstekim A. s. 1 doğru, düz, düz-gün (nesne), 2 *mec.* dürüst, namuslu, yalanı dolanı ve hilesi olmayan (kimse).

müstakimü'l-ecnâh A. s. dört kanatlı böceklerin, çekirge gibi, alt kanatları döner olan türü.

müstekbir A. s. kendini büyük gören, büyülenen (kimse).

müstektib A. s. (bir konuyu/ya-zıyı) yazdıran (kimse), (bir konudaki yazıyı) söyleyerek yazdıran (kimse).

müsteksir A. s. (bir değeri/tutarı) çok gören/sayan (kimse).

müstekrim A. s. değerli, gözde ve üstün olanı isteyen (kimse).

müstekrih A. s. (-den) iğrenen, (-den) tiksinen (kimse).

müstekreh A. s. tiksinti verici, iğrenç (nesne).

müstekri A. s. (bir yeri) kira ile tutan (kimse).

müstekşif A. s. (-in) ne/nasıl/ neden/niçin olduğunu öğrenmeye ça-lışan (kimse).

müstekif A. s. dilenmek için elini uzatan (kimse), bir şeye bakarken gö-zünü korumak için elini kaşının üzeri-ne koyan (kimse).

müstekmil A. s. (bir şeyi) eksiksiz duruma getiren (kimse).

müstekin(n) A. s. gizlenen, saklanan (kimse).

müstekinne A. a. içte gizlenen düş-manlık, içten içe sürdürülen düşmanca duygu.

müsteknih T. s. (bir şeyin) içyüzü-nü/özünü/gerçekliğini araştıran (kimse).

müstekin A. s. alçak gönüllülük eden, alçak gönüllü davranan (kimse).

müsteliz(z) A. s. damağı tatlılanan, tat alan (kimse).

müstelez(z), **müstelez** A. s. hoşlanıl-mış, hoş ve lezzetli bulunmuş (nesne).

müstelzim A. s. (-i) gerekli kılan, (-i) gerektiren, (-e) sebep olan, (-e) yol açan, ... sonucunu doğuran (durum). -olmak (-e) yol açmak, ...sonucunu do-ğurmak.

müstelki A. s. arka üstü yatan (kim-se), sırt üstü yatıp uyuyan (kimse).

müstelim A. s. kınanacak, yüz kızar-tıcı sayılacak iş işleyen (kimse).

müstemti' A. s. kazanan, kazanç elde eden, yarar sağlayan (kimse), geçici nikâh yoluyla hacca giden (kimse).

müstemed(d), **müstemed** A. s. ken-disine yardım edilmiş olan (kimse).

müstemid(d), **müstemid** A. s. yar-dım isteyen (kimse).

müstemir(r), **müstemir** A. s. bir dü-ziye uzayıp giden, süregiden, sürekli (du-rum).

müstemirren A. z. sürekli olarak, bir düziye.

müstemzic A. s. görüş ve düşünce öğrenmeye çalışan, yoklayan, bir duru-mu/birinin düşünce ve niyetini anlamaya çalışan (kimse).

müstemsik A. s. (bir şeye) iyice yapışan, (bir şeyi) salıvermemek üzere sıkı sıkı tutan (kimse).

مستطر müstemtir A. a. suya aç, yağmur yağması beklenen yer. s. iyilik ve yardım isteyen/bekleyen (kimse), yağmur yağması için dua eden (kimse).
مستمع müstemî' A. s. (-i) işiten, (-i) dinleyen (kimse).
مستمع müstemian A. z. işiterek.
مستعمل müstemil(l) A. s. usanmış, bıkmış, içini usanç ve bıkkınlık kaplamış olan (kimse).
مستملك müstemlek A. s. satın alınan, satın alma yoluyla mülk edinilen (mülk).
مستملك müstemleke A. a. bir devlet tarafından özel bir şekilde yönetilerek kullanılan yabancı topraklar, sömürge.
مستملي müstemli A. s. (bir konudaki yazıyı) söyleyip yazdıran (kimse).
مستمند müstemend F. s. (T. k. dili: müstemend) 1 üzgün, tasalı, kederli, mahzun, gamlı (kimse), 2 mec. acınacak durumda olan, yoksul, düşkün, muhtaç, zavallı (kimse).
مستمهل müstemhil A. s. süre ve uygun zaman isteyen (kimse).
مستميت müstemit A. a. savaşta ölümü düşünmeden/ölüme meydan okurcasına dövüşen yürekli kimse.
مستنبي müstenbi' A. s. haber alan, (bir konuda) bilgiye ulaşan (kimse).
مستنبط müstenbat A. s. kaynak ve delillere dayanılarak varılmış/çıkarılmış (anlam/yargı/karar).
مستنتج müstentia A. s. (bir konuda) sonuca varan, (bir durumdan) sonuç çıkaran (kimse).
مستنجز müstenciz A. s. verilen sözün yerine getirilmesini isteyen (kimse).
مستند müstenid A. s. (-e) dayanan, (bir şeyi) dayanak olarak gösteren/kullanan (kimse/durum).
مستنداً müsteniden A. z. (-e) dayanarak, (-i) dayanak göstererek.

مستسخ müstensih A. s. yazılmış bir şeyin kopyasını çıkaran, bir kitabı kopya ederek yeni bir nüshasını elde eden (kimse).
مستشد müstensid A. s. birinin şiir okumasını isteyen (kimse).
مستشق müstensik A. s. (temizlemek için) burnuna su çeken (kimse), (hava/ilâç, enfiye vb.) koklayıp çeken (kimse).
مستنصر müstensir A. s. yardım isteyen, kendisine yardım edilmesi yolunda çağırıp yapan (kimse).
مستنصف müstensıf A. s. birinden alacağını/hakkını eksiksiz olarak alan (kimse).
مستطلق müstentak A. s. sorgulanmış, sorguya çekilmiş (kimse).
مستطلق müstentik A. s. 1 (-i) sorup cevap isteyen (kimse), 2 sorgu hâkimi.
مستنفر müstenfir A. s. (bir şeyden) ürken, ürküp kaçan (kimse).
مستفق müstenfik A. s. şunun bunun geçimini sağlamak için olanca varını/varlığını tüketen (kimse).
مستفقص müstenkis A. s. bir malın değerini indirmek isteyen/indirmeye çalışan (kimse).
مستفقه müstenkîh A. s. (bir sözün/konunun/nesnenin ne/nasıl olduğunu) anlayan, kavrayan (kimse).
مستكح müstenkih A. s. (bir kadını) nikâh ile eş olarak alan (kimse).
مستكر müstenker A. s. (doğruluğu ve gerçekliği) tanınmamış/inkâr olunmuş (konu/nesne vb.).
مستكر müstenkir A. s. (doğruluğu ve gerçekliği) apaçık bir konu/nesne için "Yoktur/Öyle değildir" diyen, (bir gerçeği) inkâr eden (kimse).
مستكف müstenkif A. s. çekinen, çekingen davranan, yüz çeviren, soğuk bakan, uzak duran (kimse).
مستكه müstenkih A. s. ağız koklayan (kimse), (bir konuyu) dikkatle/inceden inceye araştıran (kimse).

مستنح müstenhic A. s. birine uyan, birinin yoluna giren, birinin tuttuğu yolu tutan (kimse).
مستنهر müstenhir A. s. aka aka kendine yatak/oyuk oluşturan (su).
مستنير müstenir A. s. ışıklı, parlak (nesne/cisim).
مستوجب müstevcib A. s. 1 yaraşık, uygun (durum/nesne), 2 sebep, vesile, vasıta olan (nesne).
مستودع müsteveda' A. s. emanet olarak bırakılmış (nesne) a. T. huk. saklanmak üzere kendisine bırakılan bir malı alan kimse.
مستودع müstevedi' A. s. 1 (birine) (bir şeyi) emanet olarak bırakan (kimse), 2 armağan olarak konulan (para/nesne).
مستور mestûr A. s. üzeri örtülmüş, örtülü (nesne).
مستوره mestûre A. a. 1 kapalı giyimli kadın, 2 dürüst, iffetli kadın, 3 mühürlü (yazı).
مستوى müstevfî A. s. (-i) alan, (-i) toplayan (kimse), a. (eskiden) hazine mallarını/alacaklarını tahsil edenlere verilen görev unvanı.
مستوى müstevfâ A. s. yeter, yeterli, dolgun (maaş/bedel vb.).
مستوى müstevli A. s. 1 bir yeri/bir ülkeyi zorla ele geçiren, istilâci (devlet), 2 yayılan, yayılıcı, bulaşıcı (hastalık).
مستوى müstevî A. s. 1 düz, düzgün, pürüzsüz, inişsiz çıkışsız, bir hizada ve seviyede, yaygın (çizgi/düzlem/biçim vb.), 2 dilb. dişil ile eril bir/hem eril hem dişil olan (ad/sıfat).
مستهان müstehân A. s. alçak, değersiz ve soysuz sayılan (kimse).
مستهجن müstehcen A. s. A. s. çirkin sayılmış, açık saçık, yüz kızartıcı, genel ahlâka aykırı, yersiz, ayıp (söz/davranış/görüntü vb.).

مستهدف müstehdif A. s. (bir yerde) hedef gibi dikilip duran (kimse).
مستهدى müstehdi A. s. doğru yolu/İslâm yolunu isteyen (kimse).
مستهزئ müstehzi', **مستهزئ** müstehzi A. s. (-i) alaya alan, (ile) alay eden, (ile) eğlenen, alaycı (kimse).
مستهزيانه müstehziyâne F. s. ve z. alaycı kimseye yaraşır yolda, alaycı bir tavırla, alay ederek.
مستهلك müstehlek A. s. tüketilmiş, bitirilmiş (nesne).
مستهلك müstehlik A. s. (-i) tüketici, (-i) tüketip bitiren (kimse/toplum).
مستهوى müstehvi A. s. (birinin) aklını başından alan, (birini) kendine hayran bırakan (kimse/nesne), nefsinin kötü isteklerine uyan (kimse).
مستوفى müstevsik A. s. (birinden) belge alan (kimse).
مستوزع müstevzi' A. s. Hak katından esin dileyen (kimse).
مستوع müstevisi' A. s. bollaşmış, olağandan çok olma niteliği kazanmış olan (nesne).
مستوصله müstevsile A. a. saçına saç ekleyen, başına takma saç koyan kadın.
مستوضح müstevzih A. s. (bir konuda) açıklama isteyen (kimse).
مستوضع müstevzi' A. s. (bir malın) değerinin/ederinin indirilmesini isteyen (kimse).
مستوطن müstevtin A. s. bir yere yerleşen, bir yeri yurt edinen (kimse).
مستوعب müstev'ib A. s. (konuları) içine alan/sığdıran (kap vb.), sığışan, kaplayan, tutan (nesne/madde).
مستوفر müstevfir A. s. borçludan alacağını/hakkını eksiksiz olarak alan (kimse).
مستوفى müstevfik A. s. (iş/niyetli/girişimi için) Yüce Tanrı'dan yardım/kolaylık ve uygunluk dileğinde bulunan (kimse).

مستوفد müstevkîd A. s. tutuşup alev almış olan (nesne), yakıp alevlendirici (nesne/madde).

مستوفى müstevkî A. s. (bir durumun) olmasını/gerçekleşmesini bekleyen (kimse), (bir durum) olacak/gerçekleşecek diye tasalanana/kaygı ve korku duyan (kimse).

مستوى müstevâ A. s. dilb. çift cinsiyetli, yani: hem eril hem dişil olan (kelime).

مستی mesti F. a. sarhoşluk.

مستیسر müsteysir A. s. (bir şeyi) kendine/kendi için ayıran (kimse).

مستیسر müsteysir A. s. kolay duruma getirilmiş, kolaylanmış (iş), yapıp bitirilmiş, hemen kullanılabilir duruma getirilmiş (nesne).

مستيقظ müstezkız A. s. uykudan uyanan, uyanık (kimse).

مستيقن müstezkın A. s. (bir konuyu/durumu) kesin olarak, hiç kuşku duymaksızın bilen (kimse).

مستیمین müsteymîn A. s. 1 aman dileyen (kimse), 2 güvence verilen/güvenliği sağlanan/güven altına alınan (kimse), 3 (bir şeyi/durumu) uğurlu sayan/kendi için uğurlu gören (kimse), 4 birinin yemin etmesini isteyen (kimse).

مسجد mescid A. a. namaz kılacak kapalı yer, küçük cami. -مسجد اقصی mescidi aksâ Kudüs'teki büyük cami. -مسجد حرام mescidi harâm Kâbe.

مجمع müsecca A. s. ed. secili, yani: cümleleri, cümle üyeleri, söz birlikleri sonunda sesçe birbirine uygun kelimeler olan, bu şekilde düzenlenmiş (düz yazı).

مجلل müseccel A. s. sicilli, sicile geçirilmiş, mahkeme defterine yazılmış (kimse).

مسن mescen A. a. ceza ve tutukevi, hapishane.

مسجد mescûd A. s. kendisine tapılan yüce varlık, yani: Allah. -کılmak (-in) önünde secdeye kapanmak.

مسجور mescûr A. s. 1 taşkın (su): bahri mescûr "taşkın deniz", 2 alevli (ateş), 3 kızgın (fırın).

مسموم mescûm A. s. dağılmış, saçılmış, dağınık (nesne): سحاب مسموم sehâb-ı mescûm "dağınık bulutlar".

مسنون mescûn A. s. hapishaneye konmuş, hapse düşmüş (kimse).

مسح mesh A. a. 1 (bir yüzey üzerindeki suyu/bulaşık nesneyi) elle silme, 2 (bir şeye) el sürme, elle sıvama, 3 (abdest alırken) ıslak eli başın bir bölümüne sürme işlemi.

مسحر müsahhar A. s. kendisine büyü yapılmış, büyülenmiş, büyü ile aldanmış/aldatılmış (kimse).

مشهور meshûr A. s. büyülenmiş (kimse): m.î hüsn ü an "güzellik ve çekicilikten büyülenmiş".

ممشوق meshûk A. s. dövülmüş, un hâline getirilmiş (nesne).

مسخ mesh A. a. (Yüce Yaratıcı'ya özgü bir güç eseri olarak) bir biçimi öncekinden daha kötü bir biçime döndürme.

مسخر müsahhar A. s. 1 güç kullanılarak ele geçirilmiş (yer), 2 boyun eğdirilmiş, itaat altına alınmış (kimse/halk).

مسخر müsahhar A. s. 1 (bir yeri) güç kullanarak, zorla ele geçiren (kimse), 2 zorla boyun eğdiren (kimse).

مسخره mashara A. a. (T. k. dili: maskara) 1 gülünç kılıklı; giyim kuşamıyla, söz ve davranışlarıyla insanları güldüren kimse, soytarı, 2 gülünç duruma düşmüş biri, 3 herkesin gülüp eğlendiği kimse. -maskara etmek (ile) alay etmek/eğlenmek, (birini) gülünecek duruma düşürmek. -maskara olmak 1) (biriyle) eğlenmek, soytarılık etmek,

2) alay edilmek, gülünç duruma düşürülmek. -maskaraya almak/tutmak bk. -etmek.

مسخن müsahhan A. s. ısıtılmış (nesne).

مسخنه meshane T. a. ısıtma gereci.

ممد müsedded A. s. boylu boyunca uzatılmış, boyuna doğrultulmuş (nesne).

ممدس müseddes A. s. 1 altılı, altı parçadan oluşan, altı bölüklü (nesne), 2 altı kenarı ve altı köşesi olan (şekil). a. geo. 1 altı köşeli ve altı kenarlı şekil, altıgen, 2 ed. altı mısıralı bentlerden oluşan manzume.

ممدود mesdûd A. s. kapatılmış kapanmış, kapalı (yer/nesne): bâbi mesdûd "kapalı kapı".

ممرت meserret A. a. sevinç.

ممرت آور meserretâver F. s. sevinç getirci, sevindirici (haber, söz vb.).

ممرت افزا meserretefzâ F. s. sevinç artırıcı (durum/söz/haber vb.).

ممرت بخشا meserretbahşâ F. s. sevinç bağışlayıcı, sevindirici (durum/söz/ haber vb.).

ممرج müserrrec A. s. eyer vurulmuş, eyerlenmiş (hayvan).

ممرجه mesrece A. a. içine kandil konulan kap, kandillik, kandil şişesi.

ممرح mesrah A. a. yeşil ot kaplı yer, çayırılık.

ممرح müserrah A. s. eşi tarafından "Boşsun" denilerek boşanmış (kadın).

ممرد misred A. a. çelikten yapılmış, sivri uçlu araç aleti, biz.

ممرر müserrrer A. a. göbekli bitki.

ممرع müserrri A. s. hızlandıran, hız veren/kazandıran (kimse/nesne).

ممرع müsri A. s. çabuk ve hızlı davranan, hızla giden, tez canlı (kimse).

ممرف müsrif A. s. (parayı/varlığını/her türlü nesneyi) gereksiz yere/aşırı derecede harcayan (kimse).

ممرفانه müsrifâne F. s. ve z. gereksiz yere ve düşünmeden harcayarak, müsrifçesine.

ممرود mesrûd A. s. söylenmiş, ortaya konmuş, açıklanmış (durum/konu vb.).

ممرور mesrûr A. s. sevinmiş, sevinçli (kimse).

ممرورق mesrûk A. s. aşırılmış, çalınmış (nesne).

ممری mesrâ A. a. gece vakti yola gitme/yolculuk etme.

ممرطار müstâr A. a. son derecede sert ve keskin şarap.

ممرطح müsattah A. s. yassı durumda olan/yassı duruma getirilmiş, yassılanmış, yassı (yüzey).

ممرطر mistar A. a. (T. k. dili: mistar) 1 satır çizmeye yarayan araç, cetvel, 2 (eskiden) kâğıt üzerine satır izleri geçirmek için kullanılan, üzerine iplikler gerilmiş gereç.

ممرطار müsattar A. s. yazılmış, yazıya geçirilmiş (söz/bilgi/olay vb.).

ممرطور mestûr A. s. yazılmış, yazıya dökülmüş (konu/madde).

ممرعد müs'ad A. s. mutlu edilmiş (kimse).

ممرعد müs'id A. s. (-i) mutlu eden, (-in) mutluluk duymasını sağlayan (kimse/olay/durum).

ممرعدت mes'adet A. a. mutluluk, bahtiyarlık.

ممرعط müs'ut, mis'at A. a. enfiye kutusu.

ممرعل mes'al A. a. (boğazda) öksürük yeri.

ممرعود mes'ûd A. s. mutlu, bahtı açık, talihi uygun (kimse).

ممرفوح mesfûh A. s. dökülmüş, akıtılmış (sıvı), dağ eteği.

ممرفور mesfûr A. s. yazılmış (konu/madde).

ممرفوع mesfû A. s. nazar değmiş (kimse).

ممرفوك mesfûk A. s. dökülmüş, akıtılmış (nesne).

ممرقات miskât A. a. kova vb. ağzı geniş su kabı.

miskām A. a. hastalıklı (kimse).
meskat, meskūt A. a. düşme yeri.
meskatı re's F. a. insanın doğduğu yer. **meskatü't-tâir** A. a. kuşun kanadı.
müsakkaf A. s. üstü örtülü, tavanlı, çatılı (bina, dam vb.).
müsakkafât A. a. huk. ev, han, dükkân gibi üstü örtülü vakıfyerleri; **zıddı: müsteğallât**.
müsakkâ A. s. sulanmış (yer). a. T. **musakka** (مواقه) kıymalı pathcan yemeği.
misk A. a. "misk ahusu" denilen hayvanın göbeğindeki bir torbacıktan/kabuktan elde edilen güzel kokulu madde.
müskit A. s. ağız kapatan, susturan, susturucu (söz/cevap soru).
müskir A. s. sarhoş edici (madde).
müskirât A. ç. a. sarhoş edici, sarhoşluk verici maddeler.
mesken A. a. ev, konut.
müsekkin A. s. *tip* yatıştırıcı, rahatlatıcı, ağrı ve sızıyı dindirici, uyuşturucu (ilaç).
meskenet A. a. yoksulluk, düşkünlük.
meskûb A. s. kalıba dökülmüş, dökme (nesne).
meskûr A. s. sarhoş (kimse).
meskûk A. s. damgalanmış, damga vurulmuş, sürüme hazır (akça).
meskûkât A. ç. a. damgalı madeni paralar.
meskûn A. s. 1 içinde oturulan (ev), 2 üzerinde insan yaşayan, yurt edinilmiş (yer/toprak).
miskiy(y), miskî A. s. 1 misk ile kokulandırılmış, misk sürülmüş, misk kokulu (nesne), 2 misk renginde, yani: siyah (nesne).

miskiyyü'thutâm A. a. misk kokulu son.-**miskiyyü'thutâm** olmak en güzel biçimde son bulmak.
miskîn F. s. 1 misk kokulu (nesne), 2 misk renginde (nesne).
miskîn A. a. ve s. 1 yardım ve bakıma muhtaç durumda bulunan, hiç bir şeyi olmayan ve bitkinlikten ötürü kazanç sağlayacak bir iş görmeye gücü yetmeyen (kimse), 2 uyuşuk, tembel, mıymıntı, beceriksiz, âciz (kimse), 3 T. "tembel hastalığı" denilen cüzam hastalığına yakalanmış (kimse).
miskînâne F. s. ve z. miskince, büyük bir uyuşukluk ve beceriksizlikle.
müsellah A. s. silahlendirilmiş, silah kuşanmış, silahlı (kimse/asker/birlik).
müsellahan A. z. silahlendirilmiş/silahlanmış olarak.
meslah A. a. hayvan yüzülen yer, salhane, kesimevi.
müsel sel A. s. birbirine zincir halkaları gibi bağlı olan, birbirini izleyen, birbirinden ayrılmaz bir sıra oluşturan (soy/dağ/cümle vb.).
müsel selen A. z. birbirine bağlı olarak, arka arkaya, sırasıyla, aralıksız.
müsellat A. s. (birini) (birine) sataştıran, (birini) (birinin) başına saran (kimse).
müsellat A. s. (birinin) üzerine düşüp rahat bırakmayan, (birini) baskı altında tutan, ikide birde karşısına çıkıp sataşan, ilşerek huzurunu kaçıran (kimse/hayvan vb.).
meslek A. a. 1 tutulan/benimsenen/izlenen yol.-**tutmak** (-i) yol olarak benimsemek. 2 iş, geçim yolu, 3 çıkar.
müslim A. s. ve a. İslâm dininden olan kimse, Müslüman.
müsellim A. s. 1 (-i) teslim eden, (-i) (-e) veren (kimse), 2 (eskiden) bir

kazaya/bir nahiyeye devlet tarafından yönetici olarak atanan kimse, en küçük mülkiye memuru.
müsellem A. s. 1 teslim olunmuş, verilmiş (nesne), 2 doğrulanmış, doğru olduğu itiraf olunmuş (söz/haber vb.), 3 itirazsız kabul edilmiş, boyun eğilmiş (buyruk/iddia vb.).
müslimân, müselmân, müsül-mân F. a. (T. k. dili: Müslüman) 1 dini İslâm olan (kimse), 2 sağlam inançlı kimse, mü'min.
müslime A. a. Müslüman kadın.
meslûb A. s. (-i) alınmış, (-i) giderilmiş, (-den) yoksun bırakılmış, (-den) edilmiş: **meslûbü'râha** "rahatından edilmiş, rahatı bozulmuş (kimse)", **meslûbü's-şuûr** "şuuru giderilmiş (kimse)".
meslûh A. s. derisi yüzülmüş (hayvan).
meslûl A. s. kınından çıkarılmış (kılıç).
mismâr A. a. çivi, enser.
mismâri A. s. çiviye benzer, çivi biçiminde olan (nesne): **hattı mismâri** "çivi yazısı".
müsemmat A. s. *ed. 4 mefâilün/4 müstefilün* gibi, parçaları aynı ve öbekleşebilir vezinlerle söylenmiş, iç kafiye-leri bulunan manzumelere verilen ad. Bu tür manzumelerde beyitlerin ikinci mısraları gazelin esas kafiyesine uymakla birlikte üç parçası da ayrıca kendi aralarında kafiye-ye olduğundan, parçalar birer mısra şeklinde yazıldığında bir beyit dört mısralı bir bent oluşturur.
misma' A. a. 1 kulak, 2 *tip* dinleme aleti.
mismaa A. a. yuk. m. bk.
müsmîn A. s. semiz, besili, yağlı (hayvan).
mesmû' A. s. işitilmiş (söz/haber).

mesmûât A. ç. a. işitilen, kulağa gelen haberler.
mesmûm A. s. 1 zehirli (nesne), 2 zehir verilmiş, zehirlenmiş (kimse).
mesmûmen A. z. zehirlenmiş olarak, zehirlenmek suretiyle.
müsemma A. s. isimlendirilmiş, bir ad verilmiş (nesne).
müsemma bi'nna-kiz A. s. zıddıyla adlandırılan/anılan (kimse/nesne).
müsin(n) A. s. yaşlı (kimse).
mesned A. a. 1 üzerine dayanılacak nesne, dayanak, 2 yüksek mevki, makam: **âsmânmesned** "mevkii göklere eş (sultan)".
mesnedârâ F. s. bir mesnede süs veren (kimse).
mesnednişin F. s. bir mevkide bulunan (kimse).
müsned A. s. kendisine bir şey yüklenmiş/kendisi bir şeyle ilgilendirilmiş (iş/eylem/nitelik/suç vb.). a. dilb. (cümlede) iş, eylem, hareket nitelik belirten kavram, haber, yüklem.
müsnedün ileyh A. a. dilb. (cümlede) yüklemnin belirttiği kavramı yüklenen kişi/nesne, kimse, kılıcı, fail.
müsenne A. a. arka yastığı, dayanmak için arkaya konulan şey.
müsennem A. a. görünüşçe damı andıran biçim, hörgüç, üç boyutlu bir nesnenin bir düzlem vasıtasıyla dikine kesilip bölünmesiyle ortaya çıkacak görüntünün biçimi, kesit.
mesnûn A. s. 1 bilenmiş (bıçak, kılıç vb. kesici alet), 2 yılanmış (nesne), 3 Hz. Peygamber'in tavsiye ve uygulamalarından sayılan (iş/uygulama vb.): **emri mesnûni hutân** "Hz. Peygamber'in tavsiyesi olan sünnet".
misvâk A. a. diş temizliği için kullanılan, misvak ağacının ince dalların-

dan yapılmış hoş kokulu ve lifli çubuk, tabii dış fırçası.

مسود *müsevvid* A. a. (bir yazıyı) yazan, kaleme alan kimse, yazıcı, kâtip.

مسوده *müsvedde* A. a. daha sonra temize çekilmek üzere yazılan, üzerinde düzeltme ve eklemeler yapılabilecek durumdaki taslak yazı.

مسوده *müsevvede* A. s. yuk. m. bk.

موسغ *müsevvağ* A. s. yerinde ve uygun görülmüş, yapılmasında sakınca görülmemiş (iş).

موسم *müsevhem* A. s. bir damga/işaret ile damgalanmış/işaretlenmiş (nesne), bezenmiş, bezeklenmiş (nesne).

موشل *müşhil* A. s. bağırsak dolgusunu yumuşatıp dışkının kolayca dışarı atılmasını sağlayan ilaç.

مشوف *meshûf* A. s. bitevi su içen, suya kanmama hastalığına yakalanmış olan (kimse).

مسی *müsi* A. s. kötü, yaramaz (kimse/iş).

مسیب *müseyyeb* A. s. tembel, üşengeç, işini düzenli ve zamanında yapmayıp savsaklayan (kimse).

مسیح *Mesih* A. a. (üzerine yağ sürülmüş anlamıyla) Hz. İsa'nın lakabı.

مسیحا *Mesihâ* A. a. Hz. İsa'nın lakabı.

مسیحا دم *Mesihâdem* F. s. Hz. İsa gibi nefesi ölüleri diriltici (kimse).

مسیحا نفس *Mesihânefes* F. s. yuk. m. bk.

مسیحي *Mesihî* A. s. Hz. İsa ile ilgili ve ilintili (konu, madde).

مسیخ A. s. 1 hayvan kılığına girmiş (insan), 2 garip görünüşte ve kılıkta dünyaya gelmiş (insan/hayvan).

مسیحي *mesihî* A. s. garip görünüşte ve kılıkta dünyaya gelmiş insanla/hayvanla ilgili ve ilintili.

مسير *mesîr* A. a. 1 gezme, dolaşma, 2 gezi yeri, gezilip dolaşılacak yer.

مسيره *mesîre* A. a. gezi yeri, gezilip dolaşılacak yer.

مسيره گاه *mesîregâh* F. a. gezme, gezip dolaşma yeri.

مسیس *mesîs* A. s. (-e) değme, dokunma.

مسیک *mesîk* A. s. cimri, pinti, eli sıkı (kimse). a. yeme isteğini bastırıp az yi-yerek yaşama, az azıkla geçinme.

مسیک *missîk* A. s. pek cimri, aşırı derecede pinti (kimse).

مسیل *mesîl* A. a. suyun akıp gittiği yer, su yatağı.

مستول *mes'ûl* A. s. 1 sorulan (konu/madde), 2 istenilen (nesne/iş/madde), 3 işlediği işten, yaptığından ötürü cevap verme durumunda bulunan/işlediği kusurun cezası kendisine kesilecek olan, sorumlu (kimse), 4 birinin kefilliği altında bulunan (kimse).-**مستول**

مال *mes'ûlün bi'mâl* A. s. mal/para ile sorumlu ve kefil olan(kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

مستول بالنفس *mes'ûlün bi'nnefs* A. s. şahsen sorumlu ve kefil olan (kimse).

(kimse). Resmi yazışmalarda İstanbul payelilerle ferikler (tümgeneral ve korgeneral rütbeli paşalar), birinci derecede devlet memurları, Rumeli beylerbeyi payelileri ve rütbe bunların üstünde bulunanlar hakkında, özel yazışmalarda ise seçkin kimseler için kullanılırdı.

مشار بالانامل *müşârün bi'lenâmil* A. s. parmakla gösterilen, yani: meşhur (kimse).

مشار بالبنان *müşârün bi'lbenân* A. s. yuk. m. bk..

مشارب *meşârib* A. ç. a. huylar, tabiatlar; bk. **مشرب** *meşreb*.

مشارره *müşâreze* A. a. tatsızlık çıkarma, çekişme, geçimsizlik etme.

مشارطه *müşâreṭa* A. a. belli şartlara bağlayarak iş sözleşmesi yapma.

مشارع *meşâri* A. ç. a. yollar; bk. **مشرع** *meşra*.

مشارق *meşârik* A. ç. a. (yıldızların ve mevsimlere göre Güneş ve Ay'ın doğduğu derecelerin değişmesi yönünden) doğu yönleri; bk. **مشرق** *maşrik*.

مشارك *müşârik* A. s. ve a. 1 (bir işte/eylemde) (birinin) yanında yer alan, (biriyle) birlikte bulunan, (bir işe) karışan kimse, 2 iş ortağı, ortak.

مشاركة *müşâreket* A. s. ortaklık.

مشاط *mişât* A. ç. a. taraklar, "muşt" denilen dokumacı aletleri; bk. **مشط** *muşt*.

مشاطت *mişâtat* A. a. gelin süsleyicilik, gelin süsleyici kadının işi/uğraşı.

مشاطره *müşâtare* A. a. (bir şeyi) yarı yarıya bölüşme, eşit olarak paylaşma.

مشاطه *müşâta* A. a. tararken dökülen saç/sakal teli.

مشاطه *meşşâta* A. a. gelinlerin saçlarını tarayıp yüzlerini boyayan kadın.

مشاع *meşâ* A. s. duyulan, yayılan, herkesçe bilinir duruma gelen (haber vb.), bölünmeyip/ayrılmayıp karışık/bir arada kalan (nesne).

مشاع *müşâ* A. s. 1 yayılmış (haber vb.), 2 ortak kullanılıp bölüşülen, bir yerin ahalisinin ortaklaşa kullanıp yararlandığı (arazi/koru/orman vb.).

مشاعر *meşâir* A. ç. a. 1 hac sırasında ziyaret edilecek yerler, yerine getirilecek görevler; bk. **منسك** *mensek*, 2 (insanda) duyular.

مشاعره *müşâare* A. a. (iki şair) karşılıklı şiir söyleme, şiirle söyleşme, atışma.

مشاعل *meşâtıl* A. ç. a. ışık kaynakları, kandiller; bk. **مشعل** *meş'al*, **مشعله** *meş'ale*.

مشاغره *müşâğare* A. a. mihir/kalın alıp vermemek için iki kişi birbirinin yakınlarından birer kadınla evlenmek.

مشاغل *meşâğıl* A. ç. a. meşgaleler; bk. **مشغله** *meşğale*.

مشافهه *müşâfehe* A. s. aracısız olarak, yüz yüze konuşma, ağız ağıza söyleşme.

مشاق *meşâk* A. ç. a. zorluklar, sıkıntılar; bk. **مشقت** *meşakkat*.

مشاقات *müşâkât* A. a. yapılması/başarılması güç işe düşüp güçlüğüne dayanma konusunda yarışma.

مشافت *müşâkat* A. a. (birine karşı) düşmanlık etme, düşmanca davranma.

مشاكل *müşâkil* A. s. birbirine uygun düşen/gelen, birbirine benzeyen (nesne/durum vb.).

مشاکله *müşâkele* A. s. (iki şey) birbirine uygun gelme, şekilce bir olma, benzerme.

مشام *meşâm(m)* A. a. koku alma merkezi, geniz.

مشامة *meş'emet* A. a. uğursuzluk; **مضاد** *meşmenet*.

مشاور *müşâvir* A. a. kendisinden görüş sorulan, kendisine danışılan kimse, danışman.

مشاورت *müşâveret* A. a. aş. m. bk. Bu daha çok nazımda kullanılmıştır.

مشاوره *müşâvere* A. s. görüş alışverişinde bulunma.

¹مشاهد meşâhid A. ç. a. şehitlikler; bk. مشهد meşhed.

²مشاهد müşâhid A. s. gözle gören (kimse), a. (-i) dikkatle inceleyen, (-e) eleştirici gözle bakan kimse, gözlemci.

مشاهده müşâhede A. s. 1 (-i) gözle, yüz yüze bakarak görme, 2 tas. o kendisini görüyormuş gibi Hakk'ı iç gözüyle görme.

مشاهدة müşâhere A. s. (birini) aylıkla tutma.

مشاهدة müşâhereten A. z. aylıklı olarak.

مشاهير meşâhir A. ç. a. ünlüler; bk. مشهور meşhûr.

مشائيم meşâim A. ç. a. uğursuz nesneler; bk. مشوم meş'ûm.

مشايخ meşâyih A. ç. a. 1 yaşlılar, ihtiyarlar, 2 bir yerin, bir mesleğin büyükleri, 3 tarikat uluları.

مشعب müşebba' A. s. içirilmiş, doymuş, kanmış (nesne/madde).

مشبك müşebbek A. s. balık ağı/pencere kafesi gibi göz göz örülmüş/biçimlendirilmiş (nesne).

مشبوب meşbûb A. a. iki ayağı ak at, güzel ve çekici nesne.

مشبه müşebbeh A. s. 1 (-e) benzetilen (nesne), 2 benzer, eş, denk olan (nesne). a. ed. bir benzetmede: benzeyen, yani: kendisi bir şeye benzetilen.

مشبهه müşebbehün bih A. s. ed. bir benzetmede: benzetilen, yani: kendisiyle bir şey arasında benzerlik ilgisi kurulan, bir şey kendisine benzetilen.

مشت müşt F. a. 1 yumruk, 2 avuç, avuç içiyle yapılan vuruş, tokat, şamar.

مشتون müşt-zen F. a. yumrukla vuruşan kimse, boksör.

مشتاء meştâ', مشتا meştâ A. a. kış geçirilen, kışın oturlan yer, kışlak.

مشتات meştât A. a. yuk. m. bk.

مشتاق müştâk A. s. (-i) özleyen, (-e) özlem duyan, özlem içinde olan (kimse).

مشبك müştebik A. s. pencere kafesi biçiminde örülü (nesne), karışık, dolaşık (nesne).

مشبه müštebeh A. s. çözümünü güç, içinden çıkılması zor, karışık, dolaşık (iş/durum).

مشبه müštebih A. s. üzerinde şüphe duyulan, şüpheli (kimse/konu).

مشتد müşt(d), müşt(d) A. s. şiddetlenmiş, şiddet kazanmış (durum/nitelik/olay vb.).

مشترك müşterek A. s. 1 ortaklaşa kullanılan (nesne/mal/mülk), 2 birkaç kişiyle/birkaç nesneyle ilgisi/ilgili bulunan (durum/çıkar/ölçü vb.).

مشترك المنفعة müşterekü'lmenfaa A. s. yararı/getirisi ortak olan, paylaşılabilir (mal vb.).

مشترك الميزان müşterekü'lmezân A. s. ölçülebilir, ölçüye gelir (nesne).

مشترك müşterik A. s. kem küm edip duran, kendi kendine söylenen (kimse).

مشتری müşteri A. s. (bir malı/bir nesneyi) satın alan, alıcı (kimse). a. (büyük harfle) yedi gezegenden birinin adı, Bercis. Sa'di ekber "en büyük kutlu" ve Kâdiyi felek "feleğin kadısı" da denir.

مشتری müşterâ A. s. satın alınmış (köle/mal vb.): abdi müşterâ "satın alınmış köle".

مشعل müşteil A. s. yalınlanan, parlayan, alevlenen (ateş).

مشغل müşteğil A. s. (bir işle) uğraşan (kimse).

مشق müştak(k) A. s. aralarında kök/köken ve anlamca ilişki, yapı bakımından ise başkalık bulunan, bir aile oluşturan kelimelerden her biri.

مشتقات müştakkât A. ç. a. bir kökten türemiş olanlar, türevler; bk. مشتق müştak(k).

مشكى müşteka A. s. şikâyet konusu olan (iş/davranış/olay vb.).

مشكى عنه müşteka anı A. a. kendisinden şikâyetçi olunan kimse.

مشكى müşteki A. s. 1 (bir iş, bir davranış, bir fiil/bir durum karşısında) hoşnutsuzluğunu dile getiren (kimse), 2 bir eylemden/bir olaydan ötürü zarara uğradığını ileri sürerek mahkemeye başvurup hak arayan (kimse).

مشتمل müstemil A. s. (-i) bürüyüp örten, (-i) saran, (-i) kavrayan, (-i) içine alan, (-i) kaplayan (durum/konu/husus/madde).

مشتملات müstemelât A. s. (T. k. dili: müstemilât) (bir nesnenin) kapladığı, içine aldığı (nesneler), (bir yerin) ekleri, uzantıları, bağlı birimleri.

مشتم meştûm A. s. sövülmüş (kimse).

مشته müşte F. a. (T. k. dili: mušta) 1 bıçak, hançer ve kılıç kabzası gibi avuçla tutulacak nesne, 2 saraçların ve ayakkabıcıların kullandıkları saplı tahta/demir tokmak.

مشتهر müشتهir A. s. (ile) ünlenmiş, (ile) ün sahibi olmuş (kimse).

مشتهى müştehâ A. s. istenilen, arzu duyulan (nesne).

مشتهيات müşteheyât A. ç. a. güzel şeyler, istek duyulan nesneler.

مشتهى müştehi A. s. 1 (-e) karşı istekli (kimse), 2 iştahı açık, boğazlı (kimse).

مشتم meştûm A. s. sövülmüş (kimse).

مشى meştâ A. a. kış evi, kâşâne.

مشى müştî F. s. bir avuç, bir avuçluk, avuç dolusu (miktar).

مشجر mişcer A. a. bez, giysi vb. asılan ağaç, çamaşır sırtığı.

مشجر müşcecer A. s. ağaç ve dal desenli kumaş, ağaç gibi dallı budaklı resim.

مشجر meşcir A. a. ağaçlık yer, koru.

مشجر müşcecer A. s. 1 üzerinde ağaç/ağaç dalları işlemeleri bulunan (kumaş), 2 ağaç/orman manzaralı (resim).

مشجرة meşcere A. a. bk. مشجر meşcir.

مشحون meşhûn A. a. dolu: muhabbet-meşhûn "sevgiyle dolu".

مشخص müşahhas A. s. 1 kimliği/hangi şahıs olduğu belirlenmiş (kimse), 2 üç boyutlu, gözle görülür elle tutulur bir kılıkta olan, yoğun (nesne/cisim).

مشدد müşedded A. s. 1 yeğinliği/derecesi artırılmış (ceza/işlem/eylem), 2 dilb. şeddeli, yani üzerine işaret konmuş (harf).

مشدد müşeddid A. s. (-in) yeğinliğini/derecesini artırıcı (nitelik/sebeup).

مشدود meşdûd A. s. sıkıca bağlanmış (kuşak vb.).

مشدوه meşdûh A. s. korkmuş, ürkmüş (kimse), şaşırıp kalmış, ne yapacağını bilemez duruma düşmüş (kimse); krş. مدحوش medhûş.

مشراق mişrâk A. a. iyi güneş alan yer/kış mevsiminde ısınmak için güneşe karşı oturulacak yer.

مشرب meşreb A. a. 1 yaradılış, tabiat, 2 huy, davranış özelliği, tutum, âdet, 3 gidiş, yaşama tarzı, davranış biçimi: dervişmeşreb "derviş gibi yaşayan, dervişlik yolunu seçmiş (kimse)".

مشربه mişrebe A. a. (T. k. dili: ماشرا maş-
rapa) su içmek için kullanılan küçük, saplı kap

مشرح müşerrah A. s. açılmış, açıklanmış, üzerinde ayrıntılı bilgi verilmiş (konu/madde).

مشرز müşerrez A. s. şirazelenmiş, şiraze konulmuş (cilt).

مشراط mişrat A. a. keskin cerrah bıçağı, neşter.

مشرع meşra' A. a. 1 yol, geçecek yer, geçit, 2 su oluğu.

مشرف müşrif A. s. 1 (bir nesneyi/bir yeri) üstten/yüksekten bakıp gören (yer), 2 yükselen, yükseğe çıkan (kimse/nesne), 3 (-e) eğimli, (-e) yakın, (-e)

yüz tutmuş (kimse/nesne): *m.i harâb* "yıkılmaya yüz tutmuş".

² **مُشَرَّف** *müşerref* A. s. şereflendirilmiş, kendisine şeref kazandırılmış (kimse).-**olmak** şereflenmek, şeref kazanmak.

مَشْرِق *meşrik* A. a. güneşin doğduğu yön, doğu.

مَشْرِيقَايْن *meşriqayn* A. ikili ç. a. güneşin yazın ve kışın doğduğu iki yer.

مُشْرِك *müşrik* A. s. Yüce Tanrı'ya ortak koşan (kimse).

مَشْرُوب *meşrûb* A. a. içilecek şey.

مَشْرُوح *meşrûh* A. s. 1 açılmış, açık ve anlaşılır duruma getirilmiş, zor anlaşılır yerleri açıklığa kavuşturulmuş (söz/yazı/metin), 2 ayrıntısıyla söylenmiş/yazılmış, yukarıda açıkça belirtilmiş (konu/madde).

مَشْرُوط *meşrût* A. s. bir şart ile bağlı, varlığı başka bir nesnenin/durumun varlığı ile ilintili olan (nesne/durum).

مَشْرُوتُ لَه *meşrûtun leh* A. a. vakfeden tarafından vakıf gelirleri için vakıf şartı olarak konulmuş olan kişi/yön.

مَشْرُوتَا *meşrûta* A. a. 1 eski sahibi tarafından satılmamak şartı ile mirasçılarına bırakılmış ev vb., 2 (bir yere) vakıf olarak bırakılmış ev.

مَشْرُوع *meşrû* A. s. şeriate göre işlenmesinde sakınca bulunmayan, şeriate uygun (iş/eylem/davranış).

مُشْط *muşt* A. a. 1 tarak, 2 çulhaların (çul dokuyanların) kullandıkları dokuma tarağı, 3 yumruk.

مُشْطُ الْقَدَم *muştul'kadem* A. a. ayağın parmaklarla bilek arasındaki bölümü, ayak tarağı.

مُشْطُ الْكَتِف *muştul'ketif* A. a. (insanda) kürek kemiği.

مُشْطُ الْيَد *muştul'yed* A. a. elin parmaklarla bilek arasındaki bölümü, el tarağı.

مُشْطَا *muştâ* A. a. 1 yumruk, 2 saç tarağı; bk. **مُشْطَة**.

مُشْعِد *müşa'bid* F. a. hokkabaz.

مُشْعِد *müşa'biz* A. a. yuk. m. bk.

مُشْعَر *meş'ar* A. a. 1 hac sırasında yerine getirilmesi gereken iş ve eylemin gerçekleştirildiği yerlerden her biri, 2 (insandaki) beş duyudan her biri.

مُشْعَر *müş'ır* A. s. (bir haberi/bir bilgiyi) yazı ile bildiren (kimse/yazı).

مُشْعَع *müşa'şa* A. s. gösterişli, parlak, görkemli.

مُشْعَل *meş'al* A. a. ışık kaynağı, kandil.

مُشْعَلَة *meş'ale* A. a. 1 ışık kaynağı, kandil, lamba, 2 açık alanları gece aydınlatmak için kullanılan, tepesindeki kafesin içinde çıra, yağlı paçavra vb. yakılan demir direk.

مُشْغَلَة *meş'gale* A. a. iş gücü, zaman ve emek harcanarak işlenen iş.

مُشْغُوف *meş'gûf* A. s. akli başından gitmiş, delirmiş (kimse).

مُشْغُول *meş'gûl* A. s. 1 bir iş yapan, bir işle uğraşan (kimse), 2 dalgın, düşünceli (kimse).-**etmek** (-in) iş görmesine bir şekilde engel olmak.

مُشْغُولِيَّة *meş'gûliyyet* T. a. bir iş işleme, iş görme, bir işi olma, boş durmama.

مُشْغَر *meş'ger* A. a. sarkık hayvan dudağı.

مُشْفَق *müşfik* A. s. esirgeyip koruyan, sevecenlik gösteren (kimse).

مُشْفَقَانَة *müşfikâne* F. s. ve z. esirgeyip koruyarak, sevecenlikle, müşfik olan kimseye düşer ve yaraşır biçimde ve yolda.

مُشْفُوع *meş'fû* A. s. şüfa hakkının ilgili bulunduğu akar.

مُشْفُوع بَه *meş'fûun bih* A. a. şüfa hakkı bulunanın şüfa'ya konu mal/mülk üzerindeki kullanım hakkı.

مُشَق *meşk* A. a. 1 öğrenilmek istenen şey için hocanın hazırlayıp verdiği örnek, 2 yazı örneği, aynısını yazma-

ya çalışmak için güzel yazı hocasının yazıp öğrencisine verdiği yazı, 3 *mus.* alışmak için yapılan tekrarlı çalışma.-**etmek** (bir şeyi öğrenmek için) çalışıp çabalamak.

مُشَقَّت *meşakkat* A. a. güçlük, sıkıntı.-**çekmek** güçlüğe uğramak, sıkıntı çekmek.

مُشْك *müşk* A. a. 1 güzel kokulu bir madde, misk. "Tatar illeri" de denilen Hitâ ve Hutun'un belirli bir bölgesinde yaşayan geyiğin/keçinin göbeğinde oluşan torbacıklardan elde edilirdi. 2 *mec.* siyahılık, 3 mürekkep-**مُشْك تَاتَارِي** *müşki Tâtâri* F. a. Tatar miski.-**مُشْك تِبْت** *müşki Tübt* F. a. Tibet miski.

مُشْك أَلُود *müşkâlûd* F. s. miske bulanmış, misk sürülmüş (nesne).

مُشْك أَفْشَان *müşk-efşân* F. s. müşk saçıcı/saçan (kimse/nesne).

مُشْكَبَار *müşkbâr* F. s. misk yağdıran, misk saçan, yani: misk kokulu (nesne).

مُشْكفَام *müşkfâm* F. s. misk renkli, yani: siyah.

مُشْك فُرُوش *müşk-fürûş* F. a. müşk satan kimse, aktar.

مُشْك فِشَان *müşk-feşân* F. s. bk. **مُشْك أَفْشَان** *müşk-efşân*.

مُشْكَاة *mişkât* A. a. içine mum, lamba/kandil koymak için duvarda özel olarak yapılmış odacık, duvar hücresi.

مُشْكَكَة *müşekkek* A. s. kuşkuya düşürülmüş, içine kuşku salınmış, kuşkulu (kimse).

مُشْكَكَة *müşkek* F. s. tedavi amaçlı kullanılan, güzel kokulu bir bitki kökü.

مُشْكِل *müşkil* A. s. güç, çetin, zor (iş/konu/durum). a. çözümü güç konu, başarılması zor iş, engel.

مُشْكِل پَسَنْد *müşkil-pesend* A. s. güç beğenici, olur olmaz şeyi beğenmeyen, her şeyi güçlükle beğenen (kimse).

مُشْكِل پَسَنْدَانَة *müşkilpesendâne* F. s. ve z. bir şey beğenmeyen kimseye özgü ve yaraşır biçimde.

مُشْكِلْتَر *müşkilter* A. s. çok zor, pek çetin (konu/iş).

مُشْكِل كُشَا-ي *müşkil-küşâ/küşây* A. s. güç konuları çözen/zor işlerin üstesinden gelen (kimse).

مُشْكَل *müşekkel* A. s. 1 biçim verilmiş, biçimlendirilmiş, bir biçime konulmuş (nesne), 2 iri, kocaman, gösterişli (nesne/kimse).

مُشْكِلَة *müşkile* A. a. çözümü güç, çetrefil olan konu/mesele.

مُشْكُوت *mişkât* A. a. bk. **مُشْكَات**.

مُشْكُور *meşkûr* A. s. şükre yaraşır, övgüye değer, beğenilen (iş/davranış vb.).

مُشْكُور الْمَسَاعِي *meşkûrû'lmesâi* A. s. çabası/çalışması övgüye değer (kimse).

مُشْكُوك *meşkûk* A. s. kesinliği bulunmayan, şüpheli (konu/madde).

مُشْكُوكُ الْاَحْوَال *meşkûkû'lahvâl* A. s. durumu şüpheli (kimse).

مُشْكُول *meşkûl* A. a. 1 üç ayağı sekili at, 2 *ed.* (aruzda) harfleri düşürülmüş biçimi kullanılan parça; *fâilâtün* parçasının ikinci ve yedinci harflerinin düşürülmesiyle kalan *feilât* gibi.

مُشْكِي *meşki* A. s. kendinden şikâyet eden (kimse).

مُشْكِين *müşkin* F. s. 1 misk kokulu (nesne), 2 siyah renkli (nesne).-**مُشْكِين بِيد** *müşkin bid* F. a. çiçeği güzel kokulu "sultânî söğüt/Acem söğüdü" denilen bir tür söğüt.-**مُشْكِين چَاه** *müşkin çâh* F. a. kimi güzellerin yüzlerinde bulunan ben.-**مُشْكِين سِنَان** *müşkin sinân* F. a. uzun siyah kirpik.-**مُشْكِين كَلَاه** *müşkin külâh* F. a. siyah renkli başlık, yani güzellerin siyah saçları.

مُشْكِين كَلَاه *müşkin külâh* F. a. siyah renkli başlık, yani güzellerin siyah saçları.

مُشْكِين كَلَاه *müşkin külâh* F. a. siyah renkli başlık, yani güzellerin siyah saçları.

مُشْكِلَة *müşellel* A. s. lekeli (kumaş/giysi vb.).

مِشْت *müşemmet* A. a. dua ve iyilikle anılan, kendisinden övgüyle söz edilen kimse.

مِشْمِش *mişmiş* A. a. zerdali, kayısı, erik.

مِشْمِش *müşemmes* A. s. 1 güneşe serilmiş, (kurusun diye) güneşli bir yere konulmuş/yayılmış (nesne), 2 güneşli, güneş vurmuş (nesne/yer).

مِشْمِش *müşemma* A. a. (T. k. dili: *موشامبا* *muşamba*) 1 erimiş bal mumuna batırılmış bez, 2 üzeri su geçirmez madde ile kaplanmış bez/kâğıt vb. nesne, 3 su geçirmez yağmurluk. - *مِشْمِش تجاری* *müşemma*'ı ticarî T. a. zıfllı kalın bez/kâğıt. Eskiden nemden korumak için balyalara sarılırdı. - *مِشْمِش طبي* *müşemma*'ı tibbî T. a. yara/ağrılı yer üzerine yapıştırılan, tedavi edici madde sürül-müş/emdirilmiş bez, yakı.

مِشْمِش *mişmaa* A. a. mumluk, şamdan.

مِشْمُول *meşmûl* A. a. 1 çepeçevre sarılmış, kucaklanmış, (ile) kuşatılmış (kimse): *m.i nigâhi merhamet* "esirgeme bakışıyla kuşatılmış", 2 (-in) içinde bulunan (nesne).

مِشْمُول *meşmûm* A. s. koklanmış (nesne). a. güzel koku.

مِشْمِيز *müşmeiz* A. s. (-e) karşı duyduğu nefretten ötürü canı sıkılan, (-den) tiksinti duyan.

مِشْنَف *müşennef* A. s. küpe takılmış, küpe ile süslenmiş (kimse).

مِشْوَاز *mişvâz* A. a. sarık.

مِشْوَاز *mişvâr* A. a. davranış biçimi, tarz.

مِشْوَازْكَاه *mişvârgâh* F. a. satılık hayvanı yürütüp koşturarak alıcıya göstermek için ayrılmış alan, at pazarı.

مِشْوَاره *mişvâre* A. a. çömlek, testi.

مِشْوَش *müşevves* A. s. karışık, karmakarışık, alt üst olmuş, düzeni bozuk, (iş/durum/zihin vb.).

مِشْوَش *müşevvik* A. s. 1 özendirici, isteklendirici, istek uyandırıcı (kimse/du-

rum/söz vb.), 2 gayrete getirici, kamçılayıcı (kimse/durum/söz vb.).

مِشْوَش *müşevvek* A. s. dikenli (bitki/ağaç).

مِشْوَش *müşvike* A. a. dikenli ağaç.

مِشْوَش *mişvel* A. a. orak. - *مِشْوَش* *miş-vel-i muh* F. a. beyni ikiye ayıran yarığın içine giren zar.

مِشْوَش *meşûm* A. a. bedeninde benekler bulunan kimse. s. uğursuz (kimse).

مِشْوَش *meşhed* A. a. (T. h. dili: *مأشات* *maşat*) 1 birinin şehit düştüğü yer, şehit mezarı/türbesi, 2 şhitlik.

مِشْوَش *müşhid* A. s. tanık getiren (kimse).

مِشْوَش *meşhûd* A. s. gözle görülen (nesne/durum/iş vb.).

مِشْوَش *meşhûdün bih* A. a. tanıklıkla ispat olunacak hak, bu hakkın ilgili bulunduğu mal.

مِشْوَش *meşhûdün aleyh* A. a. aleyhinde tanıklık edilen ve tanıklık gereğince haksız görülmesi ve hüküm giymesi gereken kimse.

مِشْوَش *meşhûdün leh* A. a. tanıklıktan yararlanan, tanıklık yoluyla ispat olunacak hakkın sahibi olan kimse.

مِشْوَش *meşhûr* A. s. ünlü, herkesçe bilinen, tanınmış (kimse/söz/olay/durum).

مِشْوَش *meşhûm* A. s. yürekli, gözü pek, atılgan (er/yiğit/savaşçı).

مِشْوَش *meşy* A. a. yürüme, yaya gitme.

مِشْوَش *meşyen* A. z. yürüyerek, yaya olarak.

مِشْوَش *mişyâ* A. a. sır saklayamayan, boş-boğaz kimse.

مِشْوَش *meşib* A. a. yaşlanma, ihtiyarlanma.

مِشْوَش *meşiyet* A. a. 1 istek, dilek, yapma gücü, irade, 2 (*meşiyetu'llâh* dan kısaltma olarak) Yüce Yaratıcı'nın bütün yaratılmışlar ve oluşlar üzerindeki mutlak yapma ve yönlendirme gücü.

مِشْوَش *meşihat* A. a. 1 ilmiye sınıfında en yüksek rütbe olan şeyhülislâmlık, 2 tarikat önderliği.

مِشْوَش *meşid* A. a. kireçle yapılmış yapı.

مِشْوَش *müşeyyid* A. s. (bir yapıyı) yüksek ve sağlam biçimde yapan (kimse).

مِشْوَش *müşeyyed* A. s. yüksek ve sağlam biçimde yapılmış/kurulmuş (yapı).

مِشْوَش *müşir* A. s. buyuran, buyruk verme yerinde ve rütbesinde olan (kimse). a. ask. (eskiden) vezirlik rütbesine eş sayılan en yüksek rütbeyi kazanmış kimse.

مِشْوَش *müşiriyyet* T. a. ask. 1 en yüksek askerî rütbe, müşir rütbesi, 2 bir müşirin yönetiminde bulunan yer/kuruluş.

مِشْوَش *meşime* A. a. 1 son, döl aş, 2 döl yatağı.

مِشْوَش *meş'ûm* A. s. uğursuz (durum/kimse/nesne).

مِشْوَش *meşyûm* A. s. bedeninde ben bulunan (kimse), benli (kimse).

مِشْوَش *mas(s)* A. a. (-i) içine çekme, (-i) emme.

مِشْوَش *musâb* A. s. 1 (kötü bir durumla) karşılaşmış, (sıkıntı ve acı verici bir duruma) uğramış, (-den) zarar görmüş (kimse), 2 cin tutmuş, aklını yitirmiş, şuursuz (kimse).

مِشْوَش *musâberet* A. a. a. ş. m. bk.

مِشْوَش *musâbere* A. a. dayanma, bekletme, sabır ve tahammül gösterme.

مِشْوَش *mesâbih* A. ç. a. aydınlatma araçları, ışık kaynakları; bk. *مصباح* *misbâh*.

مِشْوَش *musâhib* A. a. 1 (ile) dostça konuşan kimse, arkadaş, yaren, 2 (eskiden) sultanların/yüksek rütbeli birinin yanında bulunup kendisini ilgi çekici tarih olayları, hikâyeler, fıkralar anlatarak, ince ve anlamlı sözler söyleyerek eğlendiren kimse.

مِشْوَش *musâhabet* A. a. (iki kişi/ikiden çok kişi arasındaki) arkadaşça konuşma. - *musâhabet etmek* (iki/daha çok kişi bir araya gelip) arkadaşça konuşmak.

مِشْوَش *musâhabe* A. s. yuk. m. bk.

مِشْوَش *mesâhif* A. ç. a. Kur'anlar; bk. *مصحف* *Mushaf*.

مِشْوَش *musâhi* A. a. bir şeyin özü, katkısız, seçme olanı.

مِشْوَش *musâdât* A. a. bk. *مدار* *müdârâ*.

مِشْوَش *mesâdir* A. ç. a. kendisinden bir nesne çıkan nesneler, kaynaklar; bk. *مصدر* *masdar*.

مِشْوَش *musâdere* A. s. 1 (eskiden) geleneğe bağlı bir uygulama olarak suçlu bir kimsenin malına/eşyasına el koyma, 2 yasak bir nesneye yasalar gereği el koyma.

مِشْوَش *musâdif* A. s. (-e) rast gelen, (-in) önüne çıkan, (ile) karşılaşan/çakışan (kimse/durum/olay vb.).

مِشْوَش *musâdefe* A. a. (-in) önüne çıkma, (-e) rast gelme, (ile) karşılaşma/çakışma.

مِشْوَش *musâdakât* A. a. içtenlik ve doğrulukla arkadaşlık etme, dostlaşma, açık ve doğru davranma.

مِشْوَش *musâdeme* A. a. (iki şey birbirine) çarpma, vurma; çarpışma, vuruşma: *m.i efkâr* "düşüncelerin çarpışması".

مِشْوَش *musâraha* A. a. işi göz önünde işleme, gizli/gizlenmiş olanı açığa vurma.

مِشْوَش *musârahaten* A. z. açıktan, gizlemeden, herkesin gözü önünde.

مِشْوَش *mesârî* A. ç. a. güreş meydanları; bk. *مصراع* *masra'*.

مِشْوَش *musârî* A. a. güreşçi, pehlivan.

مِشْوَش *musâraa* A. a. güreşme, güreş. - *etmek* güreşmek.

مِشْوَش *mesârif* A. ç. a. harcamalar, masraflar; bk. *مصرف* *masraf*.

مِشْوَش *mesâri* A. ç. a. beyit birimleri, mısralar; bk. *مصراع* *misrâ'*.

مِشْوَش *mesârif* A. ç. a. harcanmış, elden çıkmış nesneler; bk. *مصرف* *masrûf*.

مِشْوَش *mesârin* A. ç. a. bağırsaklar; bk. *مصران* *musrân*.

مِشْوَش *mesâ'* A. a. kuyumcu metalı/malı.

مصاعد mesâid A. ç. a. merdivenler; bk. **مصعد** mas'ad.
مصاعره musâare A. a. kibir ve kendini beğenmişlikten ötürü adamın yüzüne bakmayıp yüzünü başka tarafa çevirme.
مصاف masâf(f), mesâf A. ç. a. savaş saf-ları, savaşta birliklerin konumlandığı yerler; bk. **مصاف** mesaf(f).
مصافات musâfât A. a. doğruluk, içten sevgi, ikiyüzlü olmayan gerçek bağlılık.
مصافحه musâfaha A. a. el sıkışma; selâm-lama, ilgi ve sevgi gösterme anlamında birbirinin elini tutma.
مصالح mesâlih A. ç. a. görülecek işler; bk. **مصالح** maslahat: ashâbi mesâlih "devlet kapısında görülecek işi olanlar".
مصالحه musâlehe A. s. uzlaşma konusu olan, uzlaşılan (nesne/miktar)
مصالحه عليه musâlehu aleyh A. a. barış bedeli, barış karşılığında verilecek şey.
مصالحه عنه musâlehu anh A. a. iddiaya dayanak olan, iddia olunan ve istenen şey.
مصالحه musâlih A. s. (ile) barışan, (ile) uzlaşan, (ile) barış anlaşması yapan (kimse/devlet).
مصالحه musâlaha A. a. barışma, uzlaşma, uyuşma.
مصاله mesâle A. a. sızıntı, yoğurdu kaynatıp sıkarak çıkan su. [Kıvamlı ve koyusuna "keş" denir.]
مصان mesân A. a. eşya saklayacak yer.
مصان musân A. s. korunmuş, korunaklı (yer).
مصانع mesâni' A. ç. a. sarnıçlar, yağmur suyu toplamak için yapılmış yerler; bk. **مصنع** masna', **مصنعه** masnaa.
مصاوله musâvele A. a. atılma, dövüşmek için birinin üzerine sıçrama.
مصاهرت musâheret A. a. kız alma/güvey olma yoluyla kurulan yakınlık.
مصاهره musâhere A. a. yuk. m. bk.

مصائب mesâib A. ç. a. sıkıntılar, üzüntü ve acı verici olaylar; bk. **مصيبة** musibet.
مصائد mesâid A. ç. a. ağ vb. av araçları; bk. **مصيد** misyed.
مصايحه musâyaha A. a. haykırma.
مصاييف mesâyif A. ç. a. yazın oturulacak yerler; bk. **مصيف** masif.
مصايغه musâyefe A. a. (birini) yalnızca yaz aylarında çalışmak üzere ücretle tutma, (biriyle) yazlık işçi olarak sözleşme yapma.
مصباح misbâh A. a. 1 ışık kaynağı, aydınlatma aracı, çıra, kandil, 2 sabah vakti şarap içmekte kullanılan büyük kâse.-
مصباح المسحور misbâhü'lmes-hûr A. a. sabaha kadar yanmış, ışığı sönükleşmiş kandil.
مصباح masbah A. a. (güneş) doğacak yer, (güneş) doğacak zaman.
مصبغ musabbag A. s. boyanmış, boyalı (nesne).
مصبوع masbû' A. s. kendini beğenmiş, burnu büyük (kimse).
مصبوغ masbûğ A. s. boyalı, boyanmış (nesne); **مصبغ** musabbag.
مصحح musahhah A. s. düzeltilmiş, yanlıştan arındırılmış (yazı/metin).
مصحح musahhah A. a. 1 (bir metni/bir yazıyı) yanlıştan arındıran, yanlışsız duruma getiren kimse, 2 (eskiden matbaalarda) baskıya hazırlanan bir kitabın dizgi yanlışlarını düzelten kimse.
مصحف Mushaf A. a. Kur'an.
مصحف musahhaf A. s. 1 yanlış yazılmış, yanlış işaretlerle yazıya geçirilmiş (kelime), 2 (Arap asıllı eski alfabeye göre) harflerinin noktaları yanlış konarak anlamı bütünü değiştirilmiş (kelime/söz); **سور** sûr "düğün", yerine **شور** şûr "kargaşa, şamata, karışıklık" gibi.
مصحوب mashûb A. s. 1 yoldaş olarak alınan, birlikte götürülen (kimse), 2 bir-

likte oturlan, kendisiyle sohbet edilen (kimse), 3 birlikte olunan, kucaklanan (sevgili).
مصحوباً mashûben A. z. yanında bulunarak, refakatçi olarak.
مصدق misdâk A. a. (-i) doğrulayıcı nesne, kılavuz, gerekçe.
مصدقته misdâkıncı T. takı (-in) kılavuzluk ettiği gibi/üzere.
مصدر masdar A. a. 1 çıkış yeri, kaynak, 2 dilb. fiil kökü, fiilden türemiş bütün kelimelerin dayandığı kök.
مصدر musadder A. s. (ile) başlayan, (ile) başlıklandırılmış (yazı/şiiir).
مصدع masda' A. a. taşlık yerler arasından geçen düz ve kolay yol.
مصدع musaddi' A. s. baş ağrıtan, baş ağrısına yol açan (nesne/söz/durum/madde).
مصدع musadda' A. s. başı ağrıtmış, rahatsız edilmiş (kimse).
مصدغه misdağa A. a. baş/yüz yastığı.
مصدق musaddik A. s. (bir sözü) "Doğrudur, gerçektir" diyerek doğrulayan (kimse).
مصدق musaddak A. s. 1 doğrulanmış, doğruluğu ve gerçekliği dile getirilmiş/vurgulanmış (söz), 2 mühür basma/imza koyma yoluyla doğruluğu/kesinliği resmen ortaya konmuş/belirtilmiş (karar/yazı/belge vb.).
مصدوع masdû' A. s. başı ağrıyan, baş ağrısına tutulmuş olan.
مصدق masdûk A. s. doğrulanmış durum, doğruluğu herkesçe benimsenmiş söz, delil.
مصدق masdûka A. a. doğru söz, gerçek.
مصر Mısır A. a. (T. k. dili: Mısır) 1 Afrika'nın kuzey doğusunun ucunda yer alan ülke, 2 (küçük harfle) büyük şehir.
مصر musır(r) A. s. bir düşünce ve görüşte, bir konuda ayak direyen, dediğim

dedik yollu davranan, direnip sözünü geri almayan (kimse).
مصرانه musirrâne F. s. ve z. ayak direyen, dediğim dediğim yollu davranan kimseye yakışır biçimde.
مصرع misrâ' A. a. 1 kapı kanadı, 2 ed. manzum sözün en küçük birimi olan beyti oluşturan iki parçadan her biri. -
مصرع آزاد misrâ'î âzâde F. a. tek misra.-
مصرع بر جسته misrâ'î berceste F. a. uzun uzun düşünülmeyen söylenmiş güzel misra.
مصرح musarrah A. s. açıkça gösterilmiş, bütün açıklığıyla ve ayrıntısıyla ortaya konmuş, kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde gösterilmiş (konu/nokta vb.).
مصرع masra' A. a. güreş meydanı.
مصرع misra' A. a. bk. **مصرع** misrâ'.
مصرع musarra' A. s. ed. 1 iki misraı da kafiye olan beyit, 2 her misraı aynı kafiye beyitlerden oluşan manzume.
مصرف musrif A. s. soğuk algınlığı, kas ve bel ağrısı vb. rahatsızlıkları iyileştirmek için başvurulmuş hardal yakısı, kuru hacamat, şişe çekme türünden uygulamalar.
مصرف masref A. a. cepten çıkan para, gider.
مصرف masrû' A. s. sara (tutarık) hastası, saralı (kimse).
مصرف masrûf A. s. 1 harcanmış (para), 2 ... için kullanılan, ... için verilen, ... için gösterilen (emek/çaba/yardım/niyet vb.), 3 başka bir yöne çevrilmiş, uzaklaştırılmış (nesne). a. T. gider, harcaması.
مصرف masrûfi T. s. (biri/bir şey uğrun-da) harcanmışlık, (biri/bir şey için) esirgenmeme/verilme/kullanılma durumu.
مصرفيت masrûfiyyet T. a. harcanma, verilme, esirgenmeme.
مصطبر mustabir A. s. dayanan, katlanan, dişini sıkarak (kimse), uğradığı/çektığı

sıkıntı karşısında sabır gösteren, dayanan, korku ve umutsuzluğa kapılma-yan (kimse).

مصطبه *mistabe* A. a. (T. k. dili: *mastaba*) (büyük kapı aralarında, kahvehane, meyhane gibi yerlerde) yüksekçe oturma yeri, seki, peyke.

مصطرف *mustarif* A. s. iş bulmak/geçimini sağlamak/geçimlik elde etmek için dönüp dolaşan, öteye beriye başvuran (kimse).

مصطفی *mustaf* A. s. sıra sıra dizilmiş, sıralar hâlinde düzenlenmiş (nesne/asker vb.).

مصطفوی *Mustafevi* A. s. Hz. Peygamber'le ilgili ve O'na özgü olan.

مصطفى *mustafâ* A. s. 1 seçilmiş, seçkin (kimse), 2 Hz. Peygamber'in adı.

مصطكى *mastaki* A. a. sakız.

مصطلح *mustalih* A. s. herkesçe bilinmeyen/özel anlamı kelimeler, garip ve kapalı sözler kullanan (kimse).

مصطلح *mustalah* A. s. 1 sözlük anlamı dışında bir bilim mensuplarınca özel anlamda kullanılan (kelime), 2 T. garip deyişler, ilim terimleri ve anlaşılmaz kelimelerle dolu, sadelikten uzak, herkesçe anlaşılması güç (yazı/söz).

مصطنع *mustani* A. s. dostlara ziyafet veren/yoksullar için sofraya açan (kimse), birinin bakımını üstlenerek adam edip yetiştiren (kimse).

مصطوب *mastûb* A. s. dışarı akmış/dökülmüş, taşmış (sıvı madde).

مصعد *mis'ad* T. a. asansör.

مصعد *mas'ad* A. a. yükseğe çıkma yeri, merdiven, basamak.

مصعد *mis'ad* T. a. sıvıları buhar hâline getirip serpmeye yarayan alet, sublimatör.

مصعد *musa'ad* A. s. kaynatılmış şarap.

مصغر *musağğar* A. s. 1 küçültülmüş (nesne), 2 *dilb.* küçültme anlamı taşıyan (ad). a. *dilb.* belirli yapıdaki küçültme adı.

مصف *mesaf(f)* A. a. bir askeri birliğin saf tutup dizildiği yer, savaş alanı.

مصفا *musaffâ* A. s. arıtılmış, yabancı maddelerden temizlenip arı duru hâle getirilmiş (su vb.).

مصفات *misfât* A. a. süzgeç, süzgeç.

مصفتح *musaffah* A. s. enli, yassı (nesne). a. başının iki yanı yassı, alnı yumruca olan kimse, iman ve nifakın bir arada bulunduğu kalp.

مصفف *musaffef* A. s. sıra sıra dizilmiş, sıralar hâlinde düzenlenmiş (nesne/asker vb.).

مصمغ *musammağ* A. s. içine zatk katılmış/zamkla karıştırılarak hazırlanmış (madde).

مصنع *masna'*, *مصنعه* *masnaa* A. a. yağmur suyu biriktirmek için yapılan yer, havuz, sarnıç.

مصفوف *masfûf* A. s. saf bağlamış, sıra tutup dizilmiş (asker).

مصفی *musaffâ* A. s. bk. *مصفا*.

مصفی *musaffi* A. s. arıtan/arıtmaya yarayan (madde/nesne).

مiscal *miskal* A. a. aş. m. bk.

مصقله *miskale* A. a. kuyumcu ve madenden eşya yapanların kullandıkları parlatma aracı, saykal demiri, cilâ aleti.

مصقول *maskûl* A. s. cilâlanmış, cilâlı (ayna vb.).

مصل *masl* A. a. 1 yoğurt suyu, 2 kan suyu, plâzma.

مصلا *musallâ* A. a. 1 namaz kılacak yer, namazgâh, 2 T. cenaze namazı kılınan üstü açık genişçe alan.

مصلب *musalleb* A. s. 1 katılaştırılmış, katı duruma getirilmiş (nesne), 2 haç biçiminde olan, haç gibi çapraz çatılmış olan (nesne).

مصلح *muslih* A. s. 1 bir nesnenin eksik ve kusurlarını gidererek iyi duruma getiren (kimse), 2 bir anlaşmazlığı uzlaşma yoluyla çözmeye/birbiriyle davalı iki tarafı kavga etmeden barıştırmaya çalışan (kimse).

مصلحت *maslahat* A. a. 1 bir işin iyi bir şekilde sonuçlanmasını sağlayan yol; barış, anlaşma ve iyilik yolu; *zıddı*: **مفسدت** *mefsedet*. 2 iş, 3 konu, madde, husus, 4 önemli iş, önemli konu, mesele, 5 iş, görev, memuriyet, 6 bir iş görme, bir işlemede bulunma, 7 sanat, meşguliyet, 8 sebep, vesile, 9 iyilik, bağış, 10 öğüt, tavsiye.

مصلحت آمیز *maslahatâmiz* F. s. işi iyi sonuca götüren, barış sağlayan (söz/araç/girişim vb.): *dürûğî maslahatâmiz* "ara düzelten, barış sağlayan yalan".

مصلحت بین *maslahatbin* F. s. iş görmekte başarılı, tecrübeli (kimse).

مصلحت شناس *maslahatşinâs* F. s. işten anlar (kimse).

مصلحت کذار *maslahatgüzâr* F. s. işbilir, becerikli (kimse). a. 1 geçici olarak elçilik yapan kimse, elçi vekili, 2 elçi.

مصلوب *maslûb* A. s. asılmış (kimse).

مصلوباً *maslûben* A. z. asılarak, asılmak suretiyle.

مصلی *musalli* A. s. namaz kılan, günlük beş namazını bırakmayan (kimse).

مصلی *musallâ* A. s. bk. *مصلا*.

مصمت *musammet* A. s. 1 içi boş, kof olmayan (nesne), 2 *dilb.* Arap asıllı alfabenin م ل ن ف ر ب harfleri dışında kalan harfler.

مصمم *musammem* A. s. yapılması karara bağlanmış, yerine getirilmesi kesinleşmiş (iş/niyet/düşünce).

مصنع *musanna'* A. s. 1 bilgi, sanat, hüner ve beceriyle yapılmış, ustalıklı, usta işi

(yapı, eser), 2 uydurma, asılsız, sahte (iş/söz/rivayet vb.).

مصنف *musannif* A. a. (bir konuda) kitap yazan, (derleme ve toplama yoluyla) kitap hazırlayan kimse.

مصنف *musannef* A. s. yazılmış, kaleme alınmış, meydana getirilmiş (kitap).

مصنفات *musannefât* A. ç. a. yazılmış, meydana getirilmiş, kaleme alınmış kitaplar.

مصنوع *masnû'* A. s. 1 beceri ve ustalıklı yapılan (nesne), 2 düzme, yapma, sahte (nesne).

مصوات *masvât* A. a. sesinin olanca gücüyle bağırarak, gırtlaklarını yırtarcasına haykıran (kimse).

مصوبه *masûbe* A. a. üzüntü ve acı verici olay, sıkıntı, baş ağrısı, kaza, belâ.

مصوت *musavvit* A. s. ünlü, duyulurluğu olan, ün veren (ses). a. *dilb.* ses yolunun açık ve engelsiz durumunda ses dudaklarından gelen, ağız boşluğunda alt çene, dudaklar ve dilin hareketleriyle çeşitlenen konuşma seslerinden her biri, ünlü ses.

مصور *musavvir* A. s. 1 bir biçime koyan, biçimlendiren, biçim veren (nesne/araç/kimse), 2 ressam.

مصورانه *musavvirâne* F. s. ve z. biçimlendirene, biçim verene düşer/uyar/yakıştır biçimde.

مصور *musavver* A. s. 1 biçimlendirilmiş, bir biçime konulmuş, biçim verilmiş (nesne), 2 resimlendirilmiş, resimli (kitap/gazete/dergi vb.).

مصوغ *masûğ* A. s. kalıba dökülmüş (maden vb.), düz, pürüzsüz (yer/nesne), örneğine uygun (nesne).

مصون *masûn* A. s. korunmuş, koruma altına alınmış (kimse/nesne).

مصهرج *musahrec* A. s. horasan ve kireçle sıvanmış sarnıç.

مصيب musib A. s. 1 yerini bulan, yerine varıp erişen, (ok vb.), 2 doğru, yerinde, uygun, (ile) örtüşen/çakışan (eylem/iş/karar/görüş/düşünce vb.).

مصيبة musibet A. s. başa gelen sıkıntı, uğranılan güçlük, düşülen zor ve acı verici durum, belâ, dert.

مصيبة musibet F. s. sıkıntıya düşmüş, katlanması güç ve acı verici bir olayla karşılaşmış (kimse).

مصيد misyed, **مصيدة misyede** A. a. ağ, tuzak vb. av avlamaya yarayan alet.

مسير masir T. s. Tek başına kullanılmaz, Farsça kurallı birleşik sıfatlarda "birleştirdiği adın belirttiği niteliği kazanmış" anlamlı sıfatlar yapar, bu işleyişle Türkçe'nin -li ekine karşılıktır; *zamiri sadakatmasir* "bağlılık niteliğine bürünmüş kalp", *seriri şevketmasir* "yücelik niteliği kazanmış taht" gibi.

مسیف masif A. s. yazın oturacak/oturulacak yer, yazlık.

مسیقل musaykal A. s. cilâlanmış, düzgün, pürüzsüz ve parlak bir duruma getirilmiş (kâğıt/yüzey).

مضاجر mazâcir A. ç. a. iç karartan, sıkıntı verici yerler; bk. **مضر mazcer**.

مضاجع mezâci A. ç. a. ölmüşlerin yattığı yerler, kabirler; bk. **مضجع mazca**.

مضاد muzâd(d), **muzâd** A. s. 1 zıt ve aykırı olan (nesne/durum/söz vb.), 2 (-in) etkisine karşı koyan (nesne/madde).

مضادات muzâdât A. a. biriyle zıtlaşıp düşmanlık etme.

مضر mezâr(r) A. a. kayıplar, zararlar; bk. **مضررت mazarret**.

مضارب mazârib A. ç. a. 1 (çadır/direk vb. için) dikme yerleri, 2 kamçı, değnek vb. vurma araçları, 3 kimi telli sazlarda tele vurmak için kullanılan araçlar, tezeneler; bk. **مضرب mızrâb**.

مضارب mudârib A. s. dövüşen, vuruşan (kimse). a. tic. sermaye ile emek ortak-

lığı biçiminde kurulan bir ortaklıkta sermayeyi kullanıp kazanç sağlamak üzere çalışan ortak.

مضاربة mudârebe A. a. 1 dövüşme, vuruşma, 2 tic. sermaye ile emek ortaklığı biçiminde kurulan şirket.

مضارع muzâri A. s. dilb. geniş zaman kipi. **مضارعة muzâraat** A. a. dilb. (Arapça'da) geniş zaman kipinin nitelik ve durumu.

مضاعف muzâaf A. s. 1 iki kat, kat kat, 2 dilb. (Arapça'da) ikinci ve üçüncü kök harfleri bir cinsten olan (kelime).

مضاف muzâf A. s. katılan, katılmış, bağlanmış, bağlı (yerleşim birimi vb.). a. dilb. başka bir ada katılan ad.

مضاف إلیه muzâfün ileyh A. a. bir ad takımında (isim tamlamasında) katkı alan üye. [Türkçe'de bir ad takımını kuran iki üyenin sırası katılan+katkı alan, Arapça ve Farsça'da ise katkı alan+katılan alan biçimindedir.]

مضافات muzâfât A. ç. a. belirli bir merkeze bağlı yerler.

مضايق mezâk A. a. darlık, sıkıntı.

مضامير mezâmîr A. ç. a. at koşusu yapılan yerler, hipodromlar; bk. **مضمار miz-mâr**.

مضامين mezâmin A. ç. a. mazmunlar; bk. **مضمون mazmûn**.

مضاهات muzâhât A. a. (-e) benzeme, (-in) benzeri olma, benzerlik.

مضاهي muzâhi A. s. benzer, eş, denk.

مضايقه muzâyaka A. a. 1 güçlük, darlık, sıkıntı, 2 geçim sıkıntısı, yokluk, yoksulluk, darda kalma, dara düşme.

مضبطة mazbata A. a. bir toplantıda/bir kurulda yapılan görüşmelerin sonucunu bildiren, bir üst makama sunulmak üzere kaleme alınan, görüşmede bulunan herkesin imzasını taşıyan yazı, rapor.

مضبوط mazbût A. s. 1 ele geçirilmiş, alınmış (yer/nesne), 2 yazılmış, kayda geçirilmiş (konuşma/konu/madde/

olay), 3 hatırdâ tutulan, unutulmayan (söz/bilgi vb.), 4 dağınık olmayan, derli toplu (nesne/yer), 5 korumalı, koruma niteliği olan, sağlam, (yer), 6 belli, belirlenmiş (sınır vb.).

مضجر muzcir A. s. sıkıntıya düşmüş, sıkıntılı, sıkılmış, hüznü, kederli (kimse).

مضجر mazcer A. a. iç karartıcı, sıkıntı verici yer.

مضجر muzcer A. s. canı sıkın, acılı, üzgün (kimse).

مضجع mazca A. a. 1 yatacak yer, yatak, 2 mec. mezar: *Nevvera'llâhü mazcaahü* "Allah yattığı yeri aydınlatın".

مضحك madhak A. a. gülünç kimse, soy-tarı, maskara.

مضحك mudhik A. s. gülünç, gülünecek, gülmeye yol açan, güldürücü (davranış/eylem/görüntü).

مضحكه mudhike T. s. gülünç oyun, eğlenceli tiyatro oyunu, güldürü, komedi.

مضر muzir(r), **muzir** A. s. zararlı, zarar verici, dokunan (kimse/yemek vb.).

مضرب mızrâb A. a. kimi telli çalgıların tellerine vurmaya yarayan kemik/boynuz vb.den yapılmış, yassıca esnek nesne.

مضرب madrib, madreb A. a. kılıç vb. kesici aletlerin vuruş yeri/kesici yanı,

مضرب mızrab A. a. 1 tezene, 2 büyük çadır, oba, sayvan.

مضربه madribe A. a. yuk. m. bk.

مضررت mazarret A. a. ziyan, kayıp; zıddı: **منفعت menfaat**.

مضروب madrûb A. s. 1 dövülmüş, dayak yemiş (kimse), 2 damgalanmış, basılmış (madeni para). a. mat. çarpılan sayı.

مضروب فيه madrûbün fih A. a. mat. çarpılan sayı.

مضروب له madrûbün leh A. a. mat. çarpılan.

مضروبين madrûbeyn A. ikili ç. a. mat. bir-biriyle çarpılan iki sayı.

مضرور mazrûr A. s. zarara uğramış, zarar görmüş (kimse).

مضروس madrûs A. s. örülerek yapılmış, örme (duvar/kuyu vb.).

مضطجع muztaci A. s. yan üstü yatan, yan tarafına uzanan (kimse).

مضطر muztar(r) A. s. çaresiz kalmış, çıkış yolu bulamamış, (-i) yapmak zorunda bulunan (kimse).-**kalmak** (-i) yapmak zorunda kalmak.

مضطرب muztarib A. s. 1 çalkanan, çalkalıp duran (su/deniz vb.), 2 (maddi ve manevi) rahatsızlık duyan, acı çeken (kimse).

مضطربانه muztaribâne F. s. ve z. muztarip olana uygun ve yaraşır yolda ve biçimde.

مضطرم muztarim A. s. alev alan, alevlenen (nesne/madde).

مضعف muza'af A. s. bir kat artmış, bir misli çoğalmış (nesne/para vb.).

مضع mazğ A. a. (-i) (ağızda) çiğneme.

مضعه mudğa A. a. bir parça et/et parçası.

مضل mudil(l) A. s. (birini) doğru yoldan çıkarıp eğri yola saptıran, azdıran, baştan çıkaran (kimse).

مضمار mizmâr A. a. at meydanı, at koşusu yapılan yer,

مضمحل muzmahıl(l) A. s. bitip tükenen, ardı kesilen, namı nişanı kalmayan, adı sanı batan, yok olan (aile/hanedan/soy).

مضمير muzmir A. s. (bir bilgiyi/bir konuyu) içinde gizleyen (kimse).

مضمير muzmer A. s. içte saklanmış, açığa vurulmayıp gizlenmiş, örtülü, gizli, saklı (bilgi/konu/nesne). a. dilb. gizli, zihinde olan, varlığı mantıkça anlaşılan, söylenmemiş olan (fail/kalıcı kimse).

مضمضة mazmaza A. a. (abdest alırken) suyu ağza alıp çalkalama.

مضمن muzammen A. a. başkasının şiirinden bir beyit katılan şiir.

مضموم mazmûm A. s. 1 (-e) katılmış, (-e) eklenmiş (nesne), 2 (Arapça'da) ötre ile okunan ünsüz harfi.

مضمون mazmûn A. a. 1 anlam, 2 ince, nükteli güzel söz.

مضمون پرداز mazmûn-perdâz F. a. kapalıca, ardında nükteli bir anlam yatan söz söyleme yeteneği bulunan, bu tür sözler söylemeyi kendine iş edinmiş olan (kimse).

مضی muzî A. s. ışık saçan, ışıklı, parlak (cisim/nesne).

مضی ما مضی mezâ mâ-mezâ A. söz "Geçen geçti, olan oldu" anlamındadır.

مضیر mazîr A. s. ekşi.

مضیز mazîz A. s. acıtma, acı verme, yakma.

مضیع muzî A. s. (bir şeyi) yok eden, (bir varın) varlığına son veren/yok olup gitmesine yol açan, (elinde olanı) elden çıkaran/kaçıran (kimse).

مضیع muzî A. s. (-i) yok eden, (-in) yok olmasına yol açan (davranış/eylem vb.).

مضیف mazîf A. a. şölen evi, ziyafethane.

مضیفه mazîfe, muzîfe A. a. üzüntü, acı, iç sıkıntısı, bunaltı.

مضیق mazîq A. s. dar, sıkıntılı yer.

مضیق muzîq A. s. sıkıcı, sıkı, darlaştıran, daraltan (yer/durum/nesne).

مطابخ matâbîh A. ç. a. mutfaklar; bk. **مطبخ matbah**.

مطابع metâbi A. ç. a. basım evleri; bk. **مطبعة matbaa**.

مطابق mutâbîk A. s. 1 uygun, uyan (durum/nesne).-gelmek uymak, uygun düşmek, 2 *dilb.* (Arapça bir kelime öbeğinde) nitelik ve nicelik bakımından birbirine uyan (kelimeler).

مطابقت mutâbakat A. a. 1 uygunluk, birbirini tutma, birbirine uyma, 2 *dilb.* (Arapça kelime öbeklerinde) nitelik, nicelik vb. bakımlarından kelimeler arasında bulunan uygunluk.

مطارحه mutâraha A. a. bir toplantıda bulunanların birbirine güç sorular yönelterek yaptıkları/sürdürdükleri konuşma.

مطاردة mutârede A. a. (savaş sırasında savaşılar) birbiri üzerine atılma, birbirine saldırma.

مطارق matârik A. ç. a. çekiçler, tokmaklar; bk. **مطرق mutrak**.

مطاع mutâ A. s. önünde boyun eğilen, buyruğu tutulan, uyuğu olunan (kimse).

مطاعم metâim A. ç. a. yemekler, yiyecekler; bk. **مطعم mat'am**.

مطاعمه mutâame A. a. (güvercinler) gâgalarını birbirine sürterek öpüşme.

مطاف metâf A. a. etrafı dolaşarak ziyaret edilen yer.

مطاف mutâf A. s. çevresinde dolanılan, tavaf olunan (yer).

مطال mattâl A. a. sözünü hiç tutmayan/borcunu sürekli geciktiren (kimse).

مطالب metâlib A. ç. a. istekler, elde edilmek istenen şeyler; bk. **مطلب matleb**.

مطالبة mutâlebe A. a. 1 hakkını arama, hak isteme, iddiada bulunma, 2 istek, iddia.

مطالع metâli A. ç. a. doğuş yerleri; bk. **مطلع matla**.

مطالع mutâli A. s. 1 okuyan, (bir nesne/konu üzerinde) bilgi ve görüş kazanmaya çalışan (kimse), 2 düşünen, kafa yoran (kimse), 3 düşünceli, dikkatli, özenli (kimse).

مطالعه mutâla'a, mutâlea A. a. 1 (bir nesneyi/bir konuyu) öğrenmek, (bir konuda) bilgi ve görüş sahibi olmak, yatkınlık ve yetkinlik kazanmak için sürekli, anlamaya ve kavramaya çalışarak düşünme, 2 sürekli okuma ve düşünme yoluyla bir konu üzerinde elde edilen yatkınlık ve yetkinlik, görüş, bakış açısı.

مطامح matâmîh A. ç. a. göz dikilen/koyulan yerler, bk. **مطمح matmah**.

مطأوی mutâvî A. s. 1 bilerek ve isteyerek başkasına uyan/boyun eğen (kimse), 2 *dilb.* fiilin gösterdiği kılışın failine döndüğünü/faili üzerinde gerçekleştiğini anlatan, dönüşlü (fiil).

مطأوعت mutâvaat A. s. 1 buyruğa uyma, boyun eğme, bağlılık gösterme, 2 *dilb.* dönüşlü fiil çatısı.

مطأولة mutâvele A. s. (bir işi/sözünü) bugün, yarın diyerek süruncemede bırakma, belirlenmiş süreyi uzatma, oyalama.

مطأهر matâhir A. ç. a. meşinden su kapları; bk. **مطهره mathere, mithere**.

مطأهر mutâher A. s. kirden, pastan arındırılmış, temiz pak duruma getirilmiş (nesne).

مطأهر mutâhir A. s. arındırıcı, arı ve pak duruma getirici (kimse).

مطأهره mutâhere A. a. (-i) kirden arındırma, temiz pak duruma getirme.

مطأیا metâyâ A. ç. a. binek hayvanları; bk. **مطیة matıyye**.

مطأیب metâib A. ç. a. seçilmiş şeyler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مطأیة mutâyebe A. s. şakalaşma, birbirine takılma, karşılıklı latife söyleme.

مطبخ matbah A. a. (T. k. dili: **موتباق mutpak**, **موتفاق mutfak**) yemek pişirilen yer, aşçı evi.

مطبعة matbaa A. a. kitap, dergi, gazete vb. basılan yer, basımevi.

مطبیق mutbîk A. s. 1 *tıp* sarıp kaplayıcı ve sürekli, iyileşmeyen, sağalmayan, gidererek kötüleşen (hastalık hâli), 2 *dilb.* (Arapça'da) dilin üst damağa iyice kapaklanmasıyla çıkarılan (harfler); **مطبوق** harfleri.

مطببک mutabbak A. s. 1 uydurulmuş, uygunluğu sağlanmış, uygun duruma getirilmiş (iş/nesne), 2 uygulanmış, uy-

gulaması yapılmış (iş/nesne), 3 kapak gibi kapanmış (nesne).

مطبوح matbûh A. s. pişmiş/pişirilmiş (nesne/yemek).

مطبوع matbû A. s. 1 basılmış (kâğıt/kitap/dergi vb.), 2 güzel, düzgün, beğenilen, hoş (görünüş/duruş/davranış vb.).

مطحن mithan A. a. aş. m. bk.

مطحنه mithane A. a. değirmen.

مطحوم mathûm A. s. doldurulmuş, ağzına kadar yığılmış, dolu (kap).

مطحون mathûn A. s. öğütülmüş (tane).

مطر matar A. a. yağmur.

مطرأ mutarrâ A. s. taze, canlı (çiçek/sebze/ten vb.).

مطرأزاز mutarrâ-sâz F. s. canlı, diri ve göz alıcı edici (kimse/nesne).

مطرأان matrân, mitrân A. a. rütbeli Hristiyan din adamı, piskopos, metropolit, despot.

مطرب mutrib A. s. 1 ortalığı şenlendiren, çevreye/çevresine neşe saçan (kimse), 2 makam ve usulüne uygun şekilde şarkı, gazel, ilâhî vb. okuyan kimse, 3 çalgıcı.

مطرح matrah A. a. 1 temel atılacak, bina kurulacak yer, 2 durulan, yerleşilen, konumlanılan yer.

مطرأ muttarid A. s. 1 sıralı, düzenli, belirli bir sıraya göre olan, birbirini izleyen, bir düziye sürüp giden (iş/eylem/davranış vb.), 2 bir genel kurala bağlı ve uygun olan (davranış/uygulama vb.).

مطرأا muttariden A. z. sırasınca, düzenli biçimde, bir düziye, tam bir düzen içinde.

مطرأ mutarred A. a. namaz sırasında okuduğu Kur'an ayetlerini cemaati usandıracak ölçüde uzatan imam.

مطرأ mutarrez A. s. kenarı işlemeli, kenarında işleme bulunan (kumaş, giysi vb.).

مطرأ mutarriz A. a. giysi yakalarına, kol ve etek ağzlarına süs işleyen kimse.

مطرق *mutrak* A. a. (T. *مطراق* *matrak*) 1 değnek, sopa, 2 bir çeşit savaş aleti, tokmak, 3 demirci çekici.
مطرقه *mutraka* A. a. *yuk. m. bk.*
مطره *matara* T. a. meşinden/madenden yapılma, eyer kaşına/arkaya asılan su kabı.
مطروح *matrûh* A. s. 1 atılmış (nesne), 2 belirlenmiş ve salınmış (vergi), 3 temeli atılmış (bina), 4 *mat.* çıkarma işleminden: çıkan.
مطروح *matrûhun minh* A. a. *mat.* çıkarma işleminde: çıkarılan.
مطروء *matrûd* A. s. kovulmuş, atılmış (kimse).
مطرائ *mutarrâ* A. s. *bk. مطرا.*
مطعام *mut'am* A. a. yedirmeyi çok seven, eşi dostu, yoksulu fakiri yediren/doyuran kimse.
مطعان *mut'an* A. a. at sürücüsü, jokey.
مطعم *mat'am* A. a. yemek yiyecek/yenilen yer, yenilecek yemek, yiyecek.
مطعم *mut'am* A. s. varlıklı, zengin, geçimi/geçimliği bol (kimse).
مطعم *mut'im* A. s. yemek yediren, açın ve yoksulun karnını doyuran (kimse).
مطعم *mat'um* A. s. yenecek şey, yemek, yiyecek.
مطعون *mat'un* A. s. 1 kınanmış, ayıplanmış (kimse), 2 veba hastalığına yakalanmış (kimse).
مطعوناً *mat'unen* A. z. vebaya yakalanarak, veba yüzünden.
مطفف *mutaffif* A. s. alışverişte hile yapan, eksik mal veren (kimse).
مطفى *matfi* A. s. söndürülmüş (yangın/ateş).
مطفى *mutfi* A. s. (ateşi/kızgınlığı) söndüren, bastıran, yatıştıran (kimse/nesne).
مطفى الجمر *mutfiyü'l-cemr* A. s. martın onundan on altısına kadar süren kocakarı soğuklarının altıncı ve son günü.

مطلا *mutallâ* A. s. yaldızlı, yaldızlanmış (nesne).
مطلب *matleb* A. a. 1 istenen şey, istek, dilek, 2 konu.
مطلبه *matlebe* A. a. *yuk. m. bk.*
مطلسم *mutalsem* A. s. tılsımlı, afsunlu (nesne/kimse).
مطلع *matla'* A. a. 1 (güneş, ay ve yıldız için) doğma, 2 doğuş yeri, 3 *ed.* bir kasidenin/bir gazelin mısraları birbiriyle kafiyeli ilk beyti.
مطلع *muttali'* A. s. öğrenmiş, haberli, bilgili (kimse).
مطلق *mutlak* A. s. 1 salıverilmiş, başıboş bırakılmış (hayvan/insan), 2 bağısız ve bağılantısız, bir sınırla sınırlanmamış, bir bağla bağlanmamış olan, serbest, bir başına işleyen ve kendi başına egemenliği olan (kimse/nesne/durum vb.); *zıddı: مقيد* *mukayyed*. z. T. tartışmasız, ne ve nasıl olursa olsun, her durumda, kesinlikle, kesin olarak.
مطلقاً *mutlakâ* A. z. 1 bir şartla sınırlı ve bir bağla bağlı olmaksızın, genel anlamda, 2 kesin olarak, kesinlikle, elbette.
مطلقاً *mutlakanan* A. z. *bk. مطلقاً*.
مطلق العنان *mutlaku'l-inân* A. s. yuları bırakılmış, yani: *mec.* başıboş, her türlü bağ ve sınırlamadan uzak, kayıtsız.
مطلقه *mutallaka* A. s. kocasından boşanmış kadın.
مطلوب *matlûb* A. s. 1 istenen, aranan, dilenen (nesne), 2 alacak (para/mal). a. 1 istenilen şey, arzu, maksat, 2 borç olarak verilmiş para, alacak.
مطلول *matlûl* A. s. yaş, ıslak, nemli, diyeti alınmamış.
مطلى *mutallâ* A. s. *bk. مطلا.*
مطمار *mutmâr* A. a. mimarın çirpi ipi.
مطمح *matmah* A. a. göz dikilen nesne/yer.
مطمح *matmahı nazar* F. a. göz dikilen nesne.

مطمع *matma'*, **مطمعه** *matmaa* A. a. büyük bir istekle elde edilmek istenen şey.
مطمور *matmûr* A. s. gömülmüş (nesne).
مطمورة *matmûre* A. a. 1 yer altı ambarı, 2 kabir, mezar.
مطموس *matmûs* A. a. gözü sonradan kör olmuş kimse.
مطموع *matmû'* A. s. çok istenen, aşırı arzu duyulan (nesne).
مطمئن *mutmein* A. s. kanmış, inanmış, inancı pekişmiş, doğruyu bulmuş, kuşkusu kalmayıp kesin bilgiye ulaşmış, zihninde soru işareti kalmamış, bir çözüme ulaşarak kafası rahatlamış (kimse).
مطمئن *mutantan* A. s. gösterişli, göz kamaştırıcı, görkemli, debdebeli (alay/görünüş).
مطوع *mutvâ'* A. s. çok söz dinleyen, çok uyumlu ve uslu (kimse).
مطوس *mutavves* A. s. hoş, kanlı canlı, alımlı, bakımlı, çekici, göz alıcı güzel kız/kadın.
مطوع *mutavvi'* A. s. buyruk tutan, buyruğa uyan, boyun kesen (kimse).
مطوق *mutavvak* A. s. boynunu gerdanlık, halka vb. takılmış olan (kimse).
مطوقه *mutavvaka* A. a. boynunda renkli tüyden halka bulunan güvercin, halkalı güvercin.
مطول *mutvel* A. a. ip, halat, erkeklik organı.
مطول *mutavvel* A. s. 1 uzun (söz/açıklama/yazı/kitap), 2 ayrıntılı (söz/açıklama/yazı/kitap).
مطوى *matvâ* A. a. kıvrım, büküm.
مطوى *matvî* A. s. dürülmüş, katlanmış (nesne).
مطوياً *matviyyen* A. z. dürülerek, katlanarak.
مطهر *mutahher* A. s. 1 arıtılmış, temizlenmiş, temiz, arı (su/giysi/yer/nesne), 2 kutsal (yer).

مطهر *mutahhir* A. s. (maddi ve manevi bakımdan) arıtıcı, temizleyici (nesne/kimse/durum/tutum/davranış).
مطهرة *mithere* A. a. (T. k. dili: *mathere*) su kabı; *bk. مطره*.
مطيب *mutayyeb* A. s. gönlü hoş edilmiş, yakınması giderilmiş (kimse).
مطيب *muti'* A. s. 1 baş eğen, buyruk tutan, söz dinleyen, boyun sunan (kimse), 2 uyruk olan, bir hükümdarın/hükümetin egemenliğini kabul etmiş (halk/topluluk), 3 yumuşak başlı, itaatli, düzene uyan, bozgunculuk etmeyen (kimse/halk).
مطيه *matyye* A. a. binek hayvanı: *m.-i ir-tikâb-ı umûr-u şehvânî* "şehvetle ilgili işleri/yükleri yüklenen binek hayvanı".
مظال *mazâl* A. ç. a. büyük gölgelikler; *bk. مظله*.
مظان *mazân* A. ç. a. şüphe götürür şeyler; *bk. مظنه*.
مظاهر *mezâhir* A. ç. a. görünme yerleri, aynalar; *bk. مظهر*.
مظاهر *muzâhir* A. s. yardım edici, arka verici (kimse).
مظاهرت *muzâheret* A. s. (-e) yardım etme, (-in) elinden tutma, (-i) destekleme.
مظروف *mazrûf* A. s. 1 bir kap/kalif içine konulmuş, kaplı, 2 zarfa konmuş (yazı).
مظروفاً *mazrûfen* A. z. (evrak için) zarfa konulmuş, zarflanmış olarak.
مظفار *mızfâr* A. s. kazanmış, başarıya ulaşmış (kimse), asmanın çubuğuna sarmaşan ince filiz.
مظفر *muzaffer* A. s. 1 isteği yerine gelen, istediğini elde eden, hedefine ulaşan (kimse), 2 (savaşta) başarı kazanan, üstün gelen (kumandan/ordu).
مظفراً *muzafferan* A. z. başarı kazanmış, üstünlük sağlamış olarak.
مظفرانه *muzafferâne* F. s. ve z. başarı kazanana/üstün gelene yakışır ve yaraşır biçimde.

مظفریت muzafferiyet *T. a.* maksadına ulaşma ve düşmana üstünlük sağlama hâli.

مظلم muzlim *A. s.* 1 karanlık (gece/yer vb.), 2 açık ve açıkça görülür olmayan, şüpheli, karanlık içinde saklı, gizli (nesne/konu/nokta vb.), 3 uğursuz, kara.

مظلوم mazlûm *A. s.* yavaş tabiatlı, sessiz ve sakin (kimse), haksızlığa uğramış, hakkı elinden alınmış (kimse).

مظله mazalle *A. a.* gölgelik.

مظله mazille *A. a.* büyük kıl çadır.

مظنون maznûn *A. s.* 1 sanılan, beklenen (durum/oluş/gelişme), 2 bir suçu işlediği yolunda kendisinden şüphelenilen (kimse). *a. huk.* sorgulanan kimse, zanlı.

مظنه mazinne *A. a.* 1 kendisinden kötü/iyi bir davranış sanılan, beklenen (kimse), 2 *T.* ermiş olduğu sanılan kimseler. **مظنه mazinnei sû** *F. a.* kendisinden kötülük beklenen kimse.

مظنه mazinnei kerâmet *A. a.* keramet sahibi olduğu sanılan kimse.

مظهر mazher *A. a.* 1 görünme/yansıma yeri, ayna, 2 başarmış, kazanmış, elde etmiş, meramına ermiş kimse.

مظهریت mazheriyet *A. a.* (-i) başarma, (-i) kazanma, (-i) elde etme.

مع maa *A. takı* Türkçe'nin ile takısıyla -le ekine karşılıktır.

معاً maan *A. z.* birlikte.

معاء miâ', **معا miâ** *A. a.* bağırsak. **معا miâ'-i rakik** *F. a.* tip ince bağırsak. **معا miâ'-i galiz** *F. a.* kalın bağırsak.

معابد meâbid *A. ç. a.* mabetler, tapınaklar, ibadet yerleri; *bk.* **معبد ma'bed**.

معابر meâbir *A. ç. a.* geçiş yerleri, geçitler, derbentler; *bk.* **معر ma'ber**.

معاتب muâteb *A. s.* azarlanmış, paylanmış (kimse).

معاتبه muâtebe *A. s.* (-e) darılma, (-i) suçunu yüzüne vurup azarlama, (-e) çıkışma, (-i) paylama.

معاجين meâcin *A. ç. a.* macunlar; *bk.* **معجون ma'cûn**.

معاد meâd *A. a.* 1 dönülen yer, dönüş gidilecek yer, 2 öte dünya, ahiret: *yevmü'lmeâd* "ahiret günü", 3 dönüş, geri gidiş.

معاد muâd *A. s.* geri çevrilmiş, geri verilmiş (nesne).

معادات muâdât *A. s.* 1 (birine) düşmanlık etme, düşmanca davranma, düşmanlıkta bulunma, 2 birbirine karşı düşmanlık besleme.

معادل muâdil *A. s.* denk, eş, benzer, bir, aynı.

معادله muâdele *A. s.* 1 (-e) denk, eş ve benzer olma, benzerlik, (iki şey arasında) hacim, miktar ve değerce denklik, 2 *mat.* iki işlem arasındaki eşitlik.

معادن meâdin *A. ç. a.* madenler; *bk.* **معدن ma'den**.

معاذ meâz *A. a.* sığınacak yer, sığınak.

معاذ الله meâza'llâh *A. z.* Allah saklasın. Allah'a sığındık.

معاذره muâzere *A. a.* 1 özür dileme, mazeretini bildirerek affını isteme, 2 bahane ileri sürme, yalan sebep göstererek af dileme.

معار muâr *A. a.* ödünç olarak verilmiş mal.

معار maâr *A. a.* utanç duymaya sebep olacak şeyler.

معارج meâric *A. ç. a.* merdivenler; *bk.* **معراج mi'râc**.

معارض muâriz *A. s.* karşı gelen/çıkan, uygunsuz davranıp çekişen (kimse).

معارضة muâraza *A. a.* 1 birbirine karşı gelme, anlaşamama, 2 anlaşmazlık, kavga, çekişme.

معارف meârif *A. ç. a.* bilgiler; *bk.* **معرفة ma'rifet**.

معارف جزئیة maârif-i cüz'iyye *F. a.* edebiyat.

معارف maârifperver *F. s.* eğitimci; bilginin yayılması, bilgili insanların çoğaltması için çalışan (kimse).

معارف muârefe *A. a.* bilişme, tanışma, biliş olma, tanış olma.

معارك maârik *A. ç. a.* savaş alanları; *bk.* **معركة ma'reke**.

معركة muâreke *A. a.* savaşma, birbiriyle savaş etme.

معاری maâri *A. a.* insanın her zaman çıplak kalan beden bölgeleri.

معارج maâric *A. ç. a.* merdivenler; *bk.* **معراج mi'râc**.

معاریض maâriz *A. ç. a.* sözün gizli kalan yanları, *bk.* **معارض mi'râz**.

معاسره muâsere *A. a.* güç durumunda olma/bulunma, güçlük içinde yaşama, yoksulluk.

معاش meâş *A. a.* 1 yaşayış, dirlik, 2 yaşamı sürdürmek için gerekli şey, geçimlik, 3 *T.* bir işe karşılık aydan aya alınan para, aylık.

معاشر meâşir *A. ç. a.* benzer yanları bulunan kimselerin oluşturduğu, aynı özellik ve nitelikleri taşıyan topluluklar, bölükler; *bk.* **معشر ma'sher**.

معاشرت muâşeret *A. a.* birbiriyle hoş geçinme, arkadaşlık etme, birbirine dostluk ve sevgi bağıyla bağlı bulunma.

معاشقه muâşaka *A. a.* birbirini sevmek, birbirine karşı duyduğu sevgi ve ilgiyi açığa vurma.

معاصات muâsât *A. a.* söz dinlememe, kendi başına buyruk olma.

معاصر muâsir *A. s.* aynı zaman diliminde, aynı yüzyılda yaşayan, çağdaş (kimseler).

معاصی meâsî *A. ç. a.* din buyruklarına uymayan iş ve eylemler, suçlar; *bk.* **معصیت ma'siyet**.

معاصی muâsî *A. s.* söz dinlemeyen, boyun eğmeyen, kendi başına buyruk (kimse).

معاضد muâzıd *A. s.* yardım eden, el uzatan, arka çıkan (kimse).

معاضدت muâzadet *A. a.* yardım etme, arka çıkma, el uzatma.

معاطات muâtât *A. a.* (çocuk) başka bir yolla kazanç elde edip ana babasının geçimine katkıda bulunma.

معاطله muâzale *A. a.* (şair) bir beytin anlamını sonraki beyitle tamamlayıp iki beyti anlamca birbirine katıştırıp bağlama.

معاف muâf *A. s.* 1 (suç ve kusuru) bağışlanmış (kimse), 2 ayrı tutulmuş, ayrıcalık tanınmış (kimse).

معافیت muâfiyyet *T. a.* 1 bağışlanmış olma, 2 ayrıcalık, ayrıcalıklı olma.

معاقب muâkab *A. s.* cezaya çarptırılmış, cezalandırılmış (kimse).

معاقب muâkâb *A. s.* birinin ardı sıra giden (kimse), (birini) cezalandıran (kimse).

معاقبه muâkabe *A. a.* birbirini cezalandırma, birbirini cezaya uğratma.

معاهد muâkid *A. s.* birbiriyle sözleşme yapan (kimseler). *a. huk.* bir sözleşmenin iki tarafından her biri.

معاهده muâkade *A. a.* sözleşme, (iki taraf arasında) karşılıklı irade beyanıyla gerçekleşen işlem.

معاك meâk *A. a.* 1 girilen/izlenen/tutulan yol, meslek, 2 sığınak, sığınacak.

مع الافتخار maa'liftihâr *A. a.* övünç duyarak.

معالجه muâlece *A. a.* hastayı ilaçla iyileştirme, hastalığa yakalanmış bir kimseyi sağlığına kavuşturma, sağaltma.

مع الكراهه maa'lkerâhe *A. z.* istemeyerek, zorla.

معالم meâlim *A. ç. a.* 1 dini inançla ilgili konular, meseleler, 2 yol izleri, nişanlar; *bk.* **معلم ma'lem**.

مع الممنونيه maa'lmemnûniyye *A. z.* sevinerek, sevinç duyarak.

معالي meâli *A. ç. a.* 1 büyüklükler, üstünlükler, yüksek manevi değerler, 2 yüksek fikirler, insan aklının erişemeyeceği

ince, kavranması güç konular. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

معاملة *muâmele* A. a. 1 (iki kişi) birbiriy-le iş yapma, alışveriş etme, aralarında herhangi bir işlem gerçekleştirme, 2 davranış biçimi, tutum, tavır, 3 faiz: *muâmeleci* "faizle para veren kimse".

معان *meân* A. a. yer, konak.

معائنات *muânât* A. a. bir işin güçlüğünü yaşama, sıkıntısına katlanma, (-i) sü-rekli ilgi ve özen göstererek gözetme.

معاند *muânid* A. s. inatçı, karşı duran, dik başlı, lâf dinlemez, dediğim dedik, bildiğinden ve dediğinden dönmez (kimse).

معاند *muânede* A. a. dik başlılık, uzlaş-mazlık, karşı durmakta ayak direme.

معانق *muânık* A. s. (birinin) boynuna sarı-lan.

معانقه *muâneka* A. a. (sevgi ve dostluk göstergesi olarak) birbirinin boynuna sarılma, kucaklaşma.

معاني *meâni* A. ç. a. 1 anlamlar, 2 ed. gram-mer ve anlam bilgisine dayanan, sözün yerindeliğini, anlatılmak istenene uy-gunluğunu konu edinen bilim dalı.

معاود *muâvid* A. s. (bir yerden) geri dö-nen (kimse).

معاودت *muâvedet* A. a. 1 geri dönme, dö-nüş, 2 (-i) alışkanlık edinme.

معاوضه *muâvaza* A. a. değiş tokuş, tram-pa.

معاوضه *muâvazaten* A. z. değiş tokuş yo-luyla, trampa ederek.

معاومه *muâveme* A. a. (ağaç) bir sene yemiş verip bir sene vermeme, (ücret-li çalışanı) yıllıkla tutma, üzerine bir miktar ekleyerek, miktarı belli borcun vadesini bir yıl uzatma.

معاون *muâvin* A. s. yardımcı (kimse). a. T. bir memura/yöneticiye görevde bulun-duğu sırada yardım eden, yokluğunda görevini üstlenip yetkilerini kullanan kimse.

معاونت *muâvenet* A. a. (birine) yardım etme, (birine) yardımda bulunma, yar-dım.

معاہد *muâhid* A. s. antlaşma yapan (kim-se/devlet), antlaşma yapan taraflardan her biri.

معاہده *muâhede* A. a. sözleşme, antlaşma.

معايده *muâyede* A. a. bayramlaşma.

معايره *muâyere* A. a. (ölçeği) belli ölçü-süne/belirlenmiş ölçüye göre iş görür duruma getirme.

معايش *meâyiş* A. ç. a. geçimlikler, yaşamı sürdürmek için gerek duyulan şeyler: *bk. معيشت* *maîşet*.

معاينه *muâyene* A. a. 1 bakışma, yüz yüze bakma, 2 (-i) gözden geçirme, (-i) in-celeme, (-in) gerçekliğini araştırma, yoklama.

معبد *ma'bed* A. a. 1 ibadet yeri, tapınak, 2 cami, mescit.

معر *mu'ber* A. s. ergenlik çağına eriştiği hâlde sünnet olmayan (erkek çocuk).

معر *ma'ber* A. a. köprü, geçit.

معر *mi'ber* A. a. 1 su geçmeye yarayan araç, gem, kayık, sal, kelek vb., 2 köprü.

معر *muabber* A. s. yorumlanmış (düş).

معر *muabbir* A. s. düş yoran, düşlerden anlam çıkaran (kimse).

معبود *ma'bûd* A. a. 1 kulluk edilmeye lâ-yık olan Yüce Yaratıcı, Allah, 2 put, fe-tiş, güneş vb. tapınan varlık.

معتاد *mu'tâd* A. s. alışılmış, alışkanlık edinilmiş (davranış/tutum). a. alışılan davranış ve tutum, alışkanlık, âdet.-ol-mak (-e) alışılmak, (-i) alışkanlık edin-mek.

معتبر *mu'teber* A. s. 1 sözü geçer, hatırı sayılır, saygıdeğer, saygın (kimse), 2 güvenilir (kimse), 3 geçer, geçer akçe, kullanılır, sayılır (nesne/söz/hüküm vb.), 4 değerli (evrak vb.). a. toplum içinde sivrilmiş, ileri gelen, sözü ge-çer, hatırı sayılır kimse. Bu anlamda

daha çok çokluğu olan *mu'teberân* kullanılır.

معتد *mu'ted(d)*, *mu'ted* A. s. sayılmış.

معتد به *mu'teddün bih* A. a. *huk.* bir değer üzerinde anlaşmazlığa yol açıcı aynı değerde bir dengi/misli bulunan şey.

معتدل *mu'tedil* A. s. 1 ortada, dengeli, ne az ne çok olan (nitelik), 2 (hava için) ne soğuk ne sıcak, ılıman, 3 (insan ka-rakteri için) yavaş, ılımlı, sert ve aşırı olmayan.

معتدله *mu'tedilâne* F. s. ve z. aşırılıktan uzak, orta hâlli, dengeli biçimde.

معتذر *mu'tezir* A. s. 1 bağışlanma dileyen (kimse), 2 özrü geçerli sayılan (kimse).

معتذر *mu'tezil* A. s. yanlışını anlayarak kınanmayı kabul eden (kimse).

معتذلات *mu'tezilât* A. ç. a. aşırı sıcak olan günler.

معتز *mu'ter(r)* A. s. dilenmeyen yoksul (kimse).

معترض *mu'teriz* A. s. karşı duran, güçlük ve engel çıkaran, bir sözde sebeple baş-kalarının söz ve görüşüne karşı çıkan (kimse).

معترضه *mu'teriza* T. a. (işareti *mu'teri-za'dan* kısaltma) parantez.

معترف *mu'teref* A. s. gizlenmeyip söylen-miş (konu/husus).

معترف *mu'terif* A. s. 1 bildiği bir şeyi gizlemeyip söyleyen, bir işin gerçeğini saklamayıp açıklayan (kimse), 2 kendi yanlış ve eksikliğini çekinmeden söyleyen (kimse).

معتزل *mu'tezil* A. s. topluluktan ayrılıp bir yana çekilen, ayrı bir yöne/yola gi-den (kimse).

معتزله *mu'tezile* A. s. sünnet ehlinde ayrılıp Vâsıl b. Atâ adlı kişinin ardına düşen bir topluluk. Kaderi inkâr edip kulun-eylemlerini kendi bağımsız ira-deleriyle gerçekleştirdikleri görüşünde

olduklarından bu görüşte olanların yolu "Kaderiyye" diye anılmıştır.

معتزم *mu'tezim* A. s. (bir işe) içten ve ke-sin olarak yönelen, (bir işi) yapmayı kafasına koyan (kimse).

معتسف *mu'tesif* A. s. haksızlık ve zorbalık eden (kimse).

معتشي *mu'teşi* A. s. akşam vakti yola çı-kan (kimse).

معتصب *mu'tesib* A. s. sinirli (kimse), kö-küne bağlı, soyunu önemseyen, soyuna sopuna söz söyletmeyen (kimse), tutu-cu, bağnaz (kimse).

معتصف *mu'tesif* A. s. kazanç yolunda ça-balayan, geçimini sağlamak için emek çeken (kimse).

معتصم *mu'tesim* A. s. 1 (-i) elle sıkı sıkı tutan, (-i) eliyle kavrayan (kimse), 2 gûnahtan sakınıp korunan (kimse).

معتق *mu'tak* A. s. kölelikten azat edilmiş, azatlı (kimse), salıverilmiş (köle).

معتقد *mu'tekid* A. s. 1 (bir görüş ve inan-ca) bağlanan, (bir görüş ve inancı) be-nimseyen (kimse/topluluk), 2 inançlı, inancının gereklerini yerine getiren, dindar (kimse).

معتقدات *mu'tekadât* A. s. inanılan/inanç konusu olan şeyler, akide. [Teklisi kul-lanılmayan çoklulardandır.]

معتكس *mu'tekis* A. s. tersine çevrilmiş (nesne).

معتكف *mu'tekif* A. s. 1 bir yere kapanıp vaktini ibadetle geçiren (kimse), 2 ra-mazan ayını her türlü iş ve ilişkiden uzak kalıp cami içinde sürekli ibadet ederek geçiren (kimse).

معتل *mu'tel(l)* A. s. *dilb.* (Arapça'da) üç kök harfinden biri "illet harfleri" denilen و ی ا harflerinden biri olan (kelime).

معتل الفاء *mu'tellü'l-fâ* A. a. *dilb.* (Arap-ça'da) üç asıl harfinden ikincisi ا (elif),

و (vāv) ve ی (yā) harflerinden biri olan kelime.

معتمد mu'temed A. s. 1 kendisine güven duyulan, dayanılan (kimse), 2 güvenilebilir, inanılır, sağlam (kimse). a. bir inşaatı gözeten, çalışanları denetleyen güvenilir kimse, çavuş.

معتمد الدولة mu'temedü'ddevle A. s. (eskiden) İslâm devletlerinde büyük vezirlere verilen unvan.

معتمد عليه mu'temedün aleyh A. a. kendisine güvenilen kimse.

معتمر mu'temir A. s. (birini) görmeye, (biriyle) görüşmeye giden (kimse), (bir işe) girişen (kimse).

معتنق mu'tenik A. s. birinin boynuna sarılan (kimse).

معنى mu'tenî A. s. (bir işin) üzerine titreyen, (yaptığı işe) özen gösteren (kimse).

معنى mu'tenâ A. s. 1 önemli, seçkin, ayrıcalıklı, en değerli (nesne/kimse), 2 özenle, özene bezene yapılmış (nesne).

معنوق ma'tûk A. s. kulluktan çıkarılmış, özgürlüğüne kavuşmuş, salıverilmiş (kimse).

معنوه ma'tûh A. s. bunak (kimse).

معجب mu'cib A. s. şaşkınlık verici, şaşırtıcı (nesne/konu/durum/görünüş).

معجب muaccib A. s. yuk. m. bk.

معجبه mu'cibe A. a. şaşılacak (nesne/durum/konu).

معجر mu'cir A. s. (kadınlara özgü) bir tür baş örtüsü.

معجز mi'cez A. a. kadınlara özgü bir tür baş örtüsü.

معجز mu'ciz A. s. 1 kimsenin yapamaya-çağı nitelikte ve durumda olan, benzerini yapmaya güç yetmez, onun gibisini yapmaya kalkışanın çaresiz ve başarısız kalmaya mahkûm olduğu (iş/eylem), 2 ed. doğru, düzgün, anlaşılır, yerinde, güzel ve benzersiz (söz).

معجز mu'ciznümâ F. s. olağanüstü, alışılmışın dışında, mucize gibi nitelik ve hâller gösteren.

معجز muacciz A. s. karşısındakini canından bezdirecek derecede sıkı, rahatsız edici, yapışkan, usanç verici, sıvışık (kimse).

معجزة mu'cize A. s. peygamberlerin gösterdiği tabiat üstü ve olağan dışı iş, davranış ve eylem.

معجل ma'cel A. a. gidilmek/konulmak istenen yere ulaştıran yol.

معجل muaccel A. s. belirli bir zamana bağlanmamış, vadesiz, peşin, hemen yapılması/verilmesi/ödenmesi şart ve gerekli olan (iş/nesne/söz/para vb.).

معجل muaccelen A. z. hemen, bir an önce, hiç bekletmeden.

معجله muaccele A. a. belirli zamanlarda alınacak gelir ve aidatlara karşılık peşin olarak ödenen bedel/para.

معجم mu'cem A. s. dilb. (Arapça'da) noktalı (harf): *târihi mu'cem* "yalnız noktalı harflerinin sayı değerleri toplanarak bulunan tarih".

معجون ma'cûn A. a. 1 hamur kıvamındaki nesne, 2 iyileştirici etkisi olan maddelerden yapılmış, yutulmaya elverişli parçacıklar hâlindeki ilaç, 3 renkli, bahar katılmış kıvamlı çocuk tatlısı, 4 (eskiden) afyon bağımlılarının yuttukları uyuşturucu, 5 yağlı boya sürmeden önce yüzey üzerindeki delikleri ve yarıkları kapamak için kullanılan hamur kıvamlı madde.

معد muid(d) A. s. (bir şeyi) eksiksiz ve iş görür duruma getiren (kimse).

معد muad(d) A. s. düzeltilmiş, hazırlanmış, düzgün ve hazır duruma getirilmiş (iş/nesne).

معد muaddün li'lisṭiḡ-lâl A. s. kiraya verilmek için hazırlanmış (bina).

معد ma'dil A. a. sapılacak yer, sapak.

معدل muaddel A. s. düzeltilmiş, düzgün duruma getirilmiş (nesne), dengeli/eşit/eşdeğer duruma getirilmiş (nesne).

معدل muaddil A. s. bir ve eşit duruma getiren, iki eşit parçaya ayıran, iki tarafın aynı olmasını sağlayan (durum).

معدل النهار muaddilü'nnehâr A. a. günü iki eşit parçaya bölen, gece ve gündüzün eşit olduğu günlerde Güneş'in geçtiği ekvatora paralel daire.

معدلت ma'delet A. a. doğruluk, doğru ve hak olanı gözetme, haksızlık etmeme, adaletli davranma; *zıddı: ظلم zulm*.

معدلت پرور ma'deletperver F. s. doğru, doğrudan yana, doğruyu ve haklıyı gözetken (kimse).

معدلت كستر ma'deletgüster F. s. doğrulukla hükmeden, herkese karşı adaletli davranan (kimse).

معدن ma'din, (T. k. dili: ma'den) A. a. 1 yer altında bulunan, birtakım maddelerle karışık/birleşik durumda bulunan değerli inorganik madde, filiz, 2 bakır, altın, gümüş vb. metal, 3 maden çıkarılan yer, maden ocağı, 4 *mec*. (değerler/değerli nesneler için) kaynak: *m.i mürüvvet* "iyilik kaynağı", *m.i irfân* "bilgi ve erdem kaynağı", s. madenden yapılmış (nesne).

معدني ma'denî A. s. madenden yapılmış (nesne).

معدود ma'dûd A. s. 1 sayılan, sayılmış, sayılı (nesne): *eyyâmî ma'dûdât* "sayılı günler, yani: Kurban Bayramı'nın ilk üç günü", 2 değerli tutulan, değer verilen (durum/tutum vb.).

معدول ma'dûl A. s. Kimi Farsça kelimelerde yazıda olan, ancak okunmayan و vav. Aslında خ harfinin gösterdiği sesin değeriyle ilgili bu و Türkçe'de â ve o gibi okunur: *هَان* *hân-hon* gibi.

معدوم ma'dûm A. s. yok; *zıddı: معلوم ma'lûm*.

معدة mi'de A. a. besinlerin sindirime hazır duruma getirildiği organ, kursak.

معدار mi'zâr A. a. örtü, perde.

معذب mu'zib A. s. (T. k. dili: مۇذب müzip) 1 can sıkıcı, sıkıntı verici, rahatsız edici (durum/nesne/kimse), 2 şakacı, takılğan (kimse).

معذب muazzib A. s. inciten, eziyet eden, sıkıntı veren, rahatsız eden, acı çektiren (kimse/nesne/davranış/tutum vb.).

معذب muazzeb A. s. acı çekmiş, eziyet görmüş, sıkıntıya uğramış (kimse).

معذب muazzir A. s. doğru ve gerçek olmayan mazeret ileri süren kimse.

معذرت ma'ziret (T. k. dili: ma'ze-ret) A. a. 1 bir görevin yerine getirilmemesine/bir suç ve kabahatin istenmeden işlenmesine yol açan durum, 2 geçerli sebep ve bahane ileri sürerek bağışlanmayı dileme.

مع ذلك maa zâlik A. z. bununla birlikte.

معذور ma'zûr A. s. 1 bir görevin yerine getirilmemesinde/bir suç ve kabahatin işlenmesinde geçerli bir bahane ve sebebi olan (kimse), 2 özrü yerinde bulunan, ileri sürdüğü bahane ve sebep geçerli sayılan (kimse).-görmek/tutmak (-in) mazeretini kabul etmek.

معذوريyet ma'zûriyyet A. a. mazur olma hâli, özür.

معرا muarrâ A. s. 1 soyulmuş, çıplak (nesne), 2 boş, (-den) yoksun, (-den) uzak, (ile) ilgisi bulunmayan (kimse).

معراج mi'râc A. a. 1 merdiven, 2 (yükseğe/yukarıya) çıkma yeri, 3 yükselme, yukarıya çıkma, 4 Hz. Peygamber'in Tanrı katına yükselme mucizesi.

معراض mi'râz A. a. sözün gizli anlamının bulunduğu yer, sözün taşıdığı öz/gösterdiği gerçeklik.

معرب mu'rib A. s. dilb. (Arapça'da) konusu kelime sonlarının seslendirilmesi olan kitap.

²معرب **mu'reb** *A. a. dilb.* (Arapça'da) sonu seslendirilen, yani: çekimlenebilir olup, sonu cümle içindeki yerine ve âmile (etkene) göre seslendirme kabul eden (kelime).

³معرب **muarreb** *A. s. dilb.* Arapçalaştırılmış, yani: Arapça asıllı olmayıp, başka dillerden alınarak Arapça'nın ses düzeneine uydurulmuş (kelime).

¹معرج **ma'rec** *A. a.* yükseğe çıkılan yer.

²معرج **mi'rec** *A. a.* yükseğe çıkma aracı, merdiven.

¹معرض **ma'raz** *A. a.* sergi, pazar.

²معرض **mu'riz** *A. s.* (-den) yüz çeviren, de gönülmeyen, (-e) karşı gönülsüz, (-e) uzak duran, (-den) kaçınan (kimse).

³معرض **muarriz** *A. s.* (bir duruma/bir söze/bir davranışa) kapalıca, ustaca ve bilgece itiraz eden, örtülü bir anlatım diliyle bir karşı görüş dillendiren (kimse).

¹معرف **ma'ref** *A. a.* yüzün her zaman açık görünen yeri.

¹معرف **muarraf** *A. s.* bir haberi duyuran, bir bilgiyi etrafıca aktaran (kimse). *a.* 1 bir merasimde kişileri tanıtan kimse, teşrifatçı, 2 camilerde sultanların, hayır sahiplerinin, tekkelerde ise yarıdında bulunanların adlarını anarak onları öven müezzin ve tekke görevlisi, 3 (mahkemelerde) bir kimsenin kimliğini doğrulayan kimse.

¹معرف **muarref** *A. s.* ayrıntılı olarak bildirilmiş; ne, kim ve nasıl olduğu açıklanmış (kimse/nesne).

¹معرفت **ma'rifet** *A. a.* 1 düşünce yoluyla elde edilen bilgi, kesin bilgi, 2 beceri, hüner; *zıddı: inkâr*.

¹معرفت **ma'rifetperver** *F. s.* becerikli, hüner sahibi (kimse).

¹معرق **muarrik** *A. s. tıp* terletici (ilaç).

¹معركة **ma'reke** *A. a.* savaş alanı.

¹معرور **ma'rûr** *A. s.* uyuz (kimse/hayvan).

¹معروض **ma'rûş** *A. s.* üzeri çardak ve kame-riye biçiminde yapılmış yapı.

¹معروض **ma'rûz** *A. s.* 1 göz karşısında bulunan, gözle görülür durumda olan (nesne), 2 (-e) karşı olan (yer/konum), 3 serilmiş, herkesin görebileceği/herkesçe görülür biçimde sunulmuş (nesne).-**kalmak** sergide kalmak, 4 (bir büyük kişinin katına) çıkarılan, sunulan (nesne), 5 (bir üste, bir resmi makama) sunulan (yazı/düşünce/görüş/bilgi vb.), 6 (daha önce/yukarıda) açıklanan/söylenen (konu/madde/bilgi/ad vb.), 7 (-e) uğrayan, başına bir hâl gelen (kimse).-**kalmak** (-e) uğramak.

¹المعروض **elma'rûz** *A. a.* (eskiden) akranlar arasındaki yazışmalarda yazının başına konulan söz.

¹معروض **ma'rûzî çâkerâne** *F. a.* (eskiden) arzuhâllerin/sadrazamlara sunulan resmi yazıların, genel olarak da büyükten küçüğe sunulan istek yazılarının başına yazılan, alçak gönüllülük anlatan söz.

¹معروض **ma'rûzî bendegâne** *F. a.* yuk. *m. bk.*

¹معروضات **ma'rûzât** *A. ç. a.* küçükten büyüğe sözlü/yazılı olarak sunulan bilgiler/istek ve dilekler.

¹معروف **ma'rûf** *A. s.* 1 bilinen (kimse/konu/durum), 2 aklın benimsediği, kanunun yol verdiği iş ve eylem; *zıddı: münker*.

¹معرف **muarrâ** *A. s. bk.*

¹معرف **ma'râ** *A. a.* beden uzuvlarından çoğu durumda çıplak duran yer.

¹معريه **muarriye** *A. a. tıp* etleri kemikten ayırmaya yarayan cerrah aleti.

¹معز **muiz(z)** *A. s.* (-i) değerli kılan, (-e) değer katan, (-e) şan ve şeref kazandıran (kimse). *a.* (dilediği kullarını) ulu ve üstün duruma getirici Yüce Tanrı.

¹معزز **muazzez** *A. s.* 1 değerli, ulu, şan ve şeref sahibi (kimse), 2 saygı gösterilen, el üstünde tutulan, değer verilen (kimse), 3 değeri bilinmesi, esirgenmesi gereken, kutsal (nesne/yer/varlık).

¹معزول **ma'zûl** *A. s.* memuriyetten çıkarılmış, azledilmiş (kimse).

¹معزولاً **ma'zûlen** *A. z.* memuriyetten çıkarılarak, azledilerek.

¹مع زيادة **maa ziyâdetin** *A. z.* bol bol, fazlasıyla.

¹معزوليت **ma'zûliyyet** *A. a.* memuriyetten çıkarılmış olma durumu.

¹معسرت **ma'seret** *A. a.* çüçlük, çaparızlık.

¹معسكر **muasker** *A. s.* sefer sırasında ordunun konumlandığı yer, ordugâh.

¹معسل **muassel** *A. s.* ballı içecek/şurup.

¹معسله **mi'sele** *A. a.* arı kovanı.

¹معشاة **mi'sâb** *A. a.* yeşilliği bol; otu, çayı- rı çok olan yer.

¹معشاة **mi'sâr** *A. a.* 1 onda bir, 2 binde bir.

¹معشر **ma'sher** *A. a.* 1 topluluk, cemaat, 2 toplum, cemiyet.

²معشر **muaşşir** *A. a.* öşür, yani: elde edilen ürünün onda birini toplayan memur.

³معشر **muaşşer** *A. s.* ona bölünmüş/on parçadan oluşan, onlu, onluk (nesne/sayı/birim). *a.* 1 geo. on kenarı ve on açısı olan şekil, 2 ed. ilk bendi aynı kafiye 10 mısradan, sonraki bentleri aynı kafiye 8 mısra ile ilk bendin kafiyesiyle aynı kafiye 2 olan bir beyitten oluşan manzume.

¹معشري **ma'seri** *A. s.* toplumla ilgili, toplumu ilgilendiren/kapsayan.

¹معشوش **ma'sûş** *A. s.* zihninin sağlıklı işleyişi bozulmuş, zihin gücünü yitirmiş, bunamış, bunak (kimse).

¹معشوق **ma'sûk** *A. s.* sevilen, gönülden sevgi beslenen kimse.

¹معشوقه **ma'sûka** *A. a.* sevilen kadın.

¹معص **ma's** *A. a.* (kas, özellikle el) kasılma, tutulma, işlerliğini yitirme.

¹معصار **mi'sâr** *A. a.* üzüm, zeytin, susam vb. nesnelerin suyunu/yağını çıkarmaya yarayan sıkma aleti, pres.

¹معصال **mi'sâl** *A. a.* uzun saplı/ucu uzun ağaç/demir araç, gelberi.

¹معصر **ma'sar**, **mi'sar** *A. a.* yağı ve suyu alınan üzüm, susam vb. şeylerin sıkıldığı yer.

¹معصر **ma'sar** *A. a.* sıkma aracı, pres.

²معصر **mi'sar** *A. a.* yuk. *m. bk.*

¹معصره **ma'sare** *A. a.* yuk. *m. bk.*

¹معصره **mi'sare** *A. a.* üzüm, susam vb. şeyleri sıkıp suyunu/yağını çıkarmaya yarayan alet, pres, mengene.

¹معصم **mi'sam** *A. a.* bilek.

¹معصور **ma'sûr** *A. s.* sıkılmış (üzüm, zeytin vb. nesne).

¹معصوم **ma'sûm** *A. s.* suçsuz, günahsız (kimse). *a.* küçük çocuk.

¹معصومانه **ma'sûmâne** *F. s.* ve *z.* masum olana yakışır/yaraşır/düşer biçimde ve yolda, masumcasına.

¹معصيت **ma'siyet** *A. a.* din buyruklarına uymama, dince yasak edilmiş iş ve eylemlerde bulunma, günah.

¹معضاد **mi'zâd** *A. a.* 1 ağaç budamakta kullanılan, tahra ve orak biçiminde kesme aleti, 2 kola takılan meşin bant, kolçak.

¹معضد **mi'zad** *A. a.* yuk. *m. bk.*

¹معضل **mu'zûl** *A. s.* güç, çetin, anlaşılmaz, anlaşılması zor (söz).

¹معضلات **mu'zulât** *A. ç. a.* çözümünü güç, başarılması zor meseleler, büyük ve üstesinden gelinmesi ağır işler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

¹معطار **mi'târ** *A. a.* güzel kokular sürünmeyi çok seven, her zaman güzel koku sürünen (kimse).

¹معطر **muattar** *A. s.* güzel kokuya bulanmış, güzel kokulu (saç/nesne).

¹معطر ساز **m.sâz** *F. s.* (-e) güzel koku süren, (-i) güzel kokar duruma getiren (kimse).

معطس muattis A. s. aksırtıcı, aksırığa yol açıcı (nesne/ilâç).

معطش muattış A. s. susuzluğa yol açıcı, susatıcı (nesne/madde).

معطل muattal A. s. 1 terk edilmiş, olduğu gibi bırakılmış, kullanılmaz, işlemez (nesne/iş yeri vb.), 2 boş, işsiz, aylak (kimse).

معطوف ma'tûf A. s. 1 eğilmiş, bir yana dönmüş (nesne), 2 (-e) çevrilmiş, (-e) döndürülmüş (nesne), 3 (-e) yüklenmiş (durum/nitelik/davranış), 4 (ile) ilgili (durum/tutum/davranış), 5 *dilb.* bir bağlam öbeğinde bir bağlamla başka bir kelimeye bağlanmış (kelime).

معطوف عليه ma'tûfün aleyh A. a. *dilb.* bir bağlam öbeğinde kendisine bağlamla bir kelime bağlanmış olan (üye).

معطى mu'tâ A. s. verilen, bağışlanan (nesne/armağan).

معطى mu'tî A. s. veren, bağışlayan (kimse).

معظم muazzam A. s. 1 büyük, iri, kocaman (yapı/nesne), 2 saygıdeğer, ulu, yüksek rütbeli (kimse), 3 önemli, ağır, güç (iş/konu).

معظم mu'zam A. s. 1 bir nesnenin en büyük/en iyi ve değerli parçası, 2 büyük kütle/en büyük parça/en geniş hacim.

معظمت muazzamât A. ç. a. büyük ve ağır işler, çözümünü güç meseleler, içinden çıkılması zor durumlar.

معظمت mu'zamât A. ç. a. ana parçalar, en büyükler: *m. i bilâd* "ana merkezler, en büyük şehirler".

معفو ma'fûv(v) A. s. (suçu) bağışlanmış, suçundan geçilmiş (kimse).

معقب muakkab A. s. (-in) ardı sıra gelen, (-in) ardını izleyen, (-in) ardına düşen (kimse/oluş).

معقبات muakkabât A. ç. a. gece ve gündüz melekleri, namazdan sonra otuz üçer kez yinelenen sübhânallah, elhamdülil-lân, Allâhü ekber sözleri.

معقب muakkab A. s. ardına düşülmüş, ardı sıra gelinmiş (kimse/oluş/beklenti).

معقد ma'kad A. a. (ip üzerindeki) düğüm, bağ yeri.

معقد muakkad A. s. 1 düğümlenmiş, düğümlü (nesne), 2 *ed.* anlaşılması çok güç, ne demek istendiği belirsiz, kör düğüm edilmiş (söz).

معقود ma'kûd A. s. bağlanmış, düğümlenmiş, bağlı (nesne).

معقود عليه ma'kûdün aleyh A. a. bir sözleşmenin yapılmasına dayanak olan konu.

معقول ma'kûl A. s. 1 akla uygun, aklın doğru ve yerinde bulunduğu (konu/iş/eylem vb.), 2 akılla bilinen, akıl yoluyla doğruluğu/yerindeliği kesinleşen (bilgi/konu); *zıddı:* **منقول menkûl**, 3 mantıklı, aklını kullanan, aklıyla iş gören (kimse).

معقولات ma'kûlât A. ç. a. akılla ilgili ve bağlantılı olan, akılla bulunan/akıl gücüyle üretilen, aklın kavrama alanına giren (konular/maddeler).

معقولات ثانیة ma'kûl-i sâniye F. a. bulunması, kavranması ve anlaşılması diğer akıl gücüyle elde edilen konuların/maddelerin bulunması, kavranması ve anlaşılmasına bağlı, bağımlı ve onlarla bağlantılı olan konular/maddeler.

معقه maakka A. a. (çocuk) ana babasına karşı isyankâr ve itaatsiz olma.

معكوس ma'kûs A. s. 1 tersine döndürülmüş, baş aşağı edilmiş (nesne), 2 (-e) karşı olan, zıt (iş/durum/tutum), 3 (-den) yansıyan (görüntü/ses), 4 *mecc.* iyi gitmeyen, uğursuz (iş).

معكوساً ma'kûsen A. z. tersinden, ters olarak: *m. mütênâsib* "tersten/tersinden uygun".

معيل muil(l), **muil** A. s. hasta edici/eden (durum/etken vb.).

معلا muallâ A. s. yüksek, yüce (yapı/dağ/yer vb.).

معلات ma'lât A. a. değerlilik ve yücelik sebebi olan şey.

معلف ma'lef A. a. hayvan yemi konulan yer, yemlik.

معلق muallak A. s. 1 asılmış, asılı (nesne), 2 boşlukta duran, bir yere asılı ve takılmış olmayan (gök cismi), 3 bir sonuca bağlanmamış, çözüm bekleyen (iş/konu/mesele), a. boşluk.

معلمات muallekât A. ç. a. büyük Arap şairlerinin İslâm'dan önce Kâbe'nin duvarlarına astıkları ünlü kasideler.

معلقه muallaka A. a. (kasidei muallaka'dan kısaltma) İslâm'dan önce Kâbe duvarına asılan kaside. Bunlar yedi büyük şairin 7 kasidesi olup "muallakâti seb'a" diye anılır.

معلى muallil A. s. bir sebep ve bahane ileri süren (kimse).

معلى muallel A. s. 1 illetli olarak gösterilmiş (nesne), 2 bir sebebe dayandırılan/bir sebeple açıklanan (iş/durum).

معلم muallim A. s. öğretici, öğretmen, hoca, üstat.

معلم muallim A. s. öğretilmiş, eğitilmiş, eğitimli (kimse/asker/at/kuş vb.).

معلى mu'lin A. s. (-i) bildiren, (-i) açıklayan, (-i) duyuran (kimse).

معلول ma'lûl A. s. 1 hasta, hastalıklı (kimse), 2 sakat, kötürüm (kimse).

معلولاً ma'lûlen A. z. hasta olarak, hasta olduğundan, hastalığı yüzünden.

معلولیت ma'lûliyyet A. a. hastalık, hasta olma durum ve niteliği.

معلول ma'lûm A. s. belli, bilinen (kimse/nesne/konu): *fi'li ma'lûm* "işleyeni bilinen iş/eylem".

معلمات ma'lûmât A. ç. a. 1 bilinen şeyler, öğrenilmiş ve kazanılmış bilgiler, 2 (tekli gibi) bilgi.

معلمات فروش ma'lûmât-furûş F. s. bilgiçlik taslayan, bilmediği konuda bilirmiş gibi konuşup duran (kimse).

معلومات ma'lûmiyyet A. a. bilinir olma hâl ve niteliği, bilinirlik.

معلى mualli A. s. yukarı kaldıran, yükselten (kimse).

معلى muallâ A. s. *bk.* معلا.

معما muammâ A. a. 1 anlamı gizli, anlaşılması güç söz/şekil, bilmece, yanıltmaç, 2 *ed.* cevabı bir ad olan bilmece, içinde bir ad gizlenmiş söz/mısra/beyit.

معمار mi'mâr A. a. yapı kuran, bir yapının plânını hazırlayıp bu plâna göre kurulup yapılmasını sağlayan kimse.

معماری A. s. mimarla/mimarlıkla ilgili (nesne/bilgi/iş), mimar işi (yapı).

مع ما فيه maa mâ-fih A. z. öyle olmakla birlikte, böyleyken.

معمر muammer A. s. uzun ömürlü, çok yaşayan (kimse).

معمم muammem A. s. sarıklı, başında sarık bulunan (kimse).

معمر ma'mûr A. s. 1 bakımlı, bayındır (yer); *zıddı:* **خراب harâb**, 2 işlenen, ekilip biçilen (toprak), 3 üzerinde insan bulunan, yaşanılan, şenlikli (yerleşim yeri).

معمره ma'mûre A. a. 1 bakımlı, düzenli ve şenlikli yer, 2 yerleşim yeri, kasaba, şehir.

معمول ma'mûl A. s. 1 (-den) yapılmış, (-den) yapma, 2 *dilb.* Arapça'da bir etkenin (âmilin) etkisiyle son ünsüzü bir türlü okunan kelime.

معمولات ma'mûlât A. ç. a. elle/makineyle üretilmiş eşya.

معمول به ma'mûlün bih A. a. örnek tutulan, uyulan, (-e) kılavuzluk eden (gelecek/kural/söz vb.).

معما muammâ A. a. *bk.* معما.

معنا ma'nâ A. a. *bk.* معنی.

معناً ma'nen A. z. 1 anlamca, anlam yönünden, 2 dolaylı yoldan, açıktan ve doğrudan olmayarak.

معبر muanber A. s. 1 amber kokulu, amber kokan, amberli (saç/yel/nesne), 2 güzel kokulu (nesne).

معبد muannid T. s. inatçı, dik başlı, dediğini yapan, söylediğinden dönmeyen, geri adım atmayan (kimse).

معنف muannif A. s. öfke içinde, ağır biçimde azarlayan ve paylayan (kimse).

معنون muanven A. s. bir unvan taşıyan, bir unvan ile tanınmış (kimse).

معنوی ma'nevî A. s. 1 anlamla ilgili ve ilişkili olan (yön/durum/nitelik), 2 maddeyle, madde dünyasıyla ilişkili olmayan, ruhsal, yalın varlıklar dünyasıyla ilgili (nesne/nitelik/durum).

معنى ma'nâ A. a. (F. ve T. ma'nî) 1 anlam, ses örgüsü olan kelime kalıplarının iç yükü, özü, 2 bir kelimenin/bir sözün gösterdiği nesne/nitelik/hareket/iş, gösterilen, medlûl, 3 bir sözün aktardığı bilgi, bir sözle aktarılacak istenen duygu/düşünce, 4 iç, öz, cisimle ilgili bulunmayan durum/nitelik, 5 mec. geçerli sebep, akla uygun gerekçe, 6 rüya: *âlemi ma'nâ* "rüya âlemi".

معنى دار ma'nidâr F. s. anlamlı, bir anlam belirten, boş/boşuna değil (söz/davranış/durum).

معوج muavvec A. s. eğri, çarpık, bükük, kıvrımlı, inişli çıkışlı (nesne/yüzey).

معوجه muavvece A. a. deve boynu gibi eğri imbik şişesi.

معوذ muavvez A. a. (atın boynunda) muska/tılsım vb. geçirilecek yer.

معوذ mi'vez A. a. bir kayba uğramamak, kötü bir durumda kalmamak/zor bir durumdan zarar görmeden sıyrılmak için boyna asılan, üzerine dua yazılmış kâğıt. Muska.

معوذتان muavvizetân A. ç. a. Kur'an'ın 113 (Felak) ve 114. (Nâs) sureleri.

معوذتين muavvizeteyn A. ç. a. yuk. m. bk.

معوق muavvak A. s. geciktirilmiş, oyalanmış (iş).

معوق muavvik A. s. geriye bırakan, geciktiren, oyalandırıp eğlendiren (kimse/durum/iş).

معول mi'vel A. a. taşçı kazması.

معول mu'vel A. s. ağlanılan, gözyaşı dökülen.

معول عليه mu'velûn aleyh A. a. kendisi için gözyaşı dökülen kimse.

معون maûn, معونة maûnet, معونه maûne A. a. yardım, Allah yolunda giden iyi kimselere Hak katından gelen manevî yardım.

معونت meûnet A. a. 1 yardım, 2 azık, geçimlik, rızık.

معونه ma'vûne, meûne A. a. (T. k. dili: *ماونه* mauna, *ماونه* mavna) yelken ve kürekle hareket ettirilen, yük taşımaya yarar, güvertesiz büyük deniz aracı.

معونه maûne A. a. (T. k. dili: *ماونه* mauna, *ماونه* mavna) güvertesiz bir tür yük gemisi.

معاه maahû A. z. onunla birlikte.

مع هذا maa hâzâ A. z. bununla birlikte.

معهود ma'hûd A. s. 1 iki kişi arasında bilinir olan (kimse/durum/olay), 2 (alay ve küçümseme anlatımlı) seninki, aşna.

معيار mi'yâr A. a. ölçü, değer ve sâlık derecesi gösteren alet, ayar ölçüsü, ölçek.

معيب muayyeb A. s. ayıplanmış, kötü ve çirkin görülmüş (iş/davranış/eylem/tutum).

معيبات muayyebât A. ç. a. çirkin ve kötü hâller/davranışlar/eylemler/tutumlar.

معيت masyyet A. a. 1 birliktelik, (ile) birlikte olma, 2 birlikte bulunulan kimsenin altında/buyruğuna bağlı olma.

معيد muid A. s. (-i) geri verici/çevirici (kimse). a. (eskiden medreselerde) öğrencinin gördüğü dersi yeniden anlatan ve açıklayan müderris yardımcısı, asistan, müzakereci.

معبر muir A. a. huk. (bir nesneyi) eğreti olarak veren kimse.

معيشة maîset A. a. yaşamı sürdürmek için gerekli olan nesne, geçimlik, dirlik.

معيل muil A. s. ailesi kalabalık/

معين main A. s. duru, temiz (su). a. geo. dört kenarı eşit, iki açısı geniş, iki açısı dar olan baklava biçimli şekil.

معين muayyen A. s. belirli, belli, sınırları çizilmiş, özgülünmüş (vakit/yer/miktar vb.).

معينات muayyenât A. ç. a. sürekli olarak verilecek şeyler, asker tayınları.

معين muayyin A. s. belirleyici, belli bir duruma getirici (kimse/durum/şart vb.).

معين muin A. s. 1 yardımcı, yardım edici, arka, kol kanat gerici, koruyup gözetici (kimse), 2 (büyük harfle) Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

معيوب ma'yûb A. s. 1 ayıplanmış, toplumun ahlâk değerlerine aykırı sayılan, utanç verici olan (iş/davranış/eylem), 2 bir kusur ve eksiği olan (kimse).

مع moğ, muğ A. a. ateşe tapan, Mecusi.

معجبه muğ-beçe/beççe A. a. 1 Mecusi çocuğu, 2 meyhaneci çırağı, içki dağıtan genç, miço/muço, saki.

معكده muğkede A. s. 1 Mecusi tapınağı, 2 meyhane.

معابه muğâbene A. s. (iki kişi) birbirini aldatma, aldatışma.

مغار meğârib A. ç. a. batı yönleri, güneşin mevsimlere göre değişen batış yerleri; bk. مغرب mağrib.

مغارس meğâris A. ç. a. fidanlıklar, ağaçlıklar; bk. مغرس mağres.

مغار meğârim A. ç. a. borç, diyet vb. ödenmesi gerekli olan şeyler; bk. مغرم mağrem.

مغارة meğâre A. a. (T. k. dili: *ماغارا* mağara) dağlarda bulunan oyuk, in.

مغازل meğâzil A. ç. a. iplik eğirmeye yarayan aletler, iğler; bk. مغزل miğzel.

مغازله muğâzele A. a. oynaşma, birbirini sevenlere özgü ve yaraşır biçimde takılma, şakalaşma.

مغازى meğâzi A. ç. a. 1 savaşlar, gazâlar, 2 savaş erlerinin hikâyeleri, ünlü savaşçıların kahramanlıklarını anlatan destanlar: *ğâziyi ebû'lmeğâzi* "savaş kahramanlıkları anlatılan gazi". [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مغاسل meğâsil A. ç. a. yıkanma yerleri; bk. مغسل mağsel.

مغاضبه muğâdabe A. a. (iki kişi/taraf) birbirini kızdıracak/öfkeliendirecek davranışta bulunma.

مغافر meğâfir A. ç. a. zırlı başlıklar, tulgalar; bk. مغفر miğfer.

مغاك meğâk A. a. çukur.

مغاكچه meğâkçe F. a. 1 çukurcuk, 2 mezar.

مغالبه muğâlebe A. a. 1 üstün gelmek için uğraşma, 2 üstün gelme, hasma/düşmana üstünlük sağlama.

مغالطه muğâlata A. s. 1 (birini) yanıltmak için/yanıltacak yolda söz söyleme, 2 doğruya benzer/yanlış öncüllerden oluşan kıyas, safsata.

مغالطه muğâlaza A. a. düşmanlık etme, (birine karşı) düşmanca davranma.

مغامره muğâmere A. a. kendini sıkıntıya sokma, başarılması güç ve sarp işe atılma/girişme.

مغامزه muğâmeze A. a. (birini) arkasından konuşma/kovlama yoluyla yerme, çekiştirme.

مغامض meğâmiz A. ç. a. pek çukur yerler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مغان muğân A. ç. a. ateşe tapanlar, Mecusiler; bk. مغ muğ.

مغانم meğânim A. ç. a. ganimetler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مغانه muğâne A. s. ateşe tapanların tapınma yolları, Mecusi adap ve erkânı, Mecusi ritüelleri.

مغاني meğānī A. ç. a. evler, konaklar, konutlar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مغاور muğāvir A. s. çapulcu.

مغاوره muğāvere A. a. çapul, yağma, bas-kın.

مغايه muğāyebe A. a. göze görünmeme, görünmez ve bilinmez olma, birini arkasından kovlama, çekiştirme.

مغايير muğāyir A. s. aykırı, uygun olmayan, farklı, başka türlü, zıt (söz/durum/davranış vb.).

مغاييرت muğāyeret A. s. uygun olmayış, farklılık, aykırılık, uygunsuzluk

مغبر muğber(r) A. s. 1 tozlu, tozla kaplı (nesne/yer), 2 mec. kırılgan, gücenik, gücenmiş, incinmiş, kalbi kırılmış (kimse).

مغبوط mağbūt A. s. imrenilen, kıskanılan (kimse/davranış).

مغبون mağbūn A. s. (alışverişte) aldanmış (kimse).

مغتيدي muğtedī, **مغتيدي** muğtezi A. s. beslenmiş, yiyecek verilmiş (kimse/hayvan).

مغترب muğterib A. s. 1 gurbete düşen, gurbet illere giden (kimse), 2 gözden kaybolan, batan (güneş/ay/yıldız).

مغترف muğterif A. s. (suya) elini daldırıp avucuyla su alan (kimse).

مغترف muğterik A. s. suda boğulan (kimse).

مغتسل muğtesil A. s. yıkanan (kimse).

مغتصب muğtesib A. s. (-i) zorla alan, (-e) zorbalıkla el koyan (kimse).

مغتمز muğtemiz A. s. (birini) arkasından konuşup yeren, eksik ve kusurlarını sayarak kötöleyen (kimse).

مغتميم muğtemim A. s. (mal ve eşyayı) ganimet olarak alan (kimse), (ele geçirdiğini) ganimet bilen (kimse).

مغتميم muğtemem A. s. savaş kazanımı olarak elde edilmiş, ganimet yoluyla alınmış (mal).

مغتميم muğtemim A. s. 1 (-i) ganimet yoluyla alan (kimse), 2 (-i) ganimet bilen, (-e) ganimet gözüyle bakıp yararlanan (kimse).

مغذور mağdūr A. s. 1 haksızlığa uğramış (kimse), 2 kayba uğramış, muhtaç duruma düşmüş (kimse).

مغدي muğaddī A. s. besleyici (madde/yiyecek).

مغرب mağrib A. a. 1 güneşin battığı yön, batı, 2 güneşin batma vakti: *salātu'l-mağrib*, *salāti mağrib* "akşam namazı", 3 batı ülkeleri; Mısır hariç, Afrika'nın kuzeybatısında bulunan ülkeler. -**مغرب**

مغرب mağribi ednā Libya, Tıbrakus-garp. -**مغرب** mağribi aksā Fas. -**مغرب** mağribi evsat Tunus ve Cezayir.

مغربي mağribī A. s. Afrika'nın kuzeybatı kıyıları halklarından olan (kimse), Faslı.

مغرد muğarrid A. s. 1 güzel, etkileyici ve yüksek sesle şarkı söyleyen (ses sanatçısı), 2 güzel ötümlü (kuş).

مغرس mağres A. a. fidanlık, ağaçlık.

مغراق muğrak, **مغراق** muğarrak A. s. 1 gümüşle bezenmiş (nesne), 2 suya batırılmış (kimse).

مغرم mağrem A. s. tutkun, (birine) tutulmuş (kimse), borçlu (kimse), borç ve diyet gibi ödenmesi gerekli şey.

مغرور mağrūr A. a. 1 aldanmış, aldatılmış (kimse), 2 kendini beğenen, burnu havada, kibirli (kimse).

مغروراً mağrūren A. z. 1 (-e) güvenerek, (-e) dayanarak, 2 aldanarak, boş bir şeye güvenip dayanarak.

مغرورييت mağrūriyyet A. a. kendini beğenmişlik.

مغروس mağrūs A. s. toprağa dikilmiş (fidan, ağaç).

مغروق mağrūk T. s. (suda) boğulmuş (kimse).

مغز mağz F. a. 1 beyin, 2 ilik, 3 akıl, 4 iç. *öz: m.i būdām* "badem içi".

مغزل miğzel A. a. iplik eğirme aleti, iğ.

مغزى mağzā A. a. amaç, niyet, kasıt.

مغزیه mağzine F. a. beyin.

مغسل mağsil A. a. ölü yıkayacak yer, salacak, gasilhane.

مغسل miğsel A. a. içinde bir şey yıkamaya yarar tas vb. kap.

مغسل mağsel A. a. ölü yıkanan yer, gasilhane.

مغول mağsūl A. s. yıkanmış (nesne/ölü).

مغشوش mağşūş A. s. 1 karışık (nesne), 2 bakırla karışık altın/gümüş: *sikkei mağşūş* "bakırla karışık gümüş sikke, metelik".

مغشوشات mağşūşāt A. ç. a. karışık madeni paralar.

مغشوشه mağşūşe A. s. gününde geçerli maden para. [Bakırla gümüş karışık olması yüzünden böyle adlandırılmıştır.]

مغشى mağşiy(y), **مغشى** mağşi A. s. bayılmış, baygın (kimse).

مغشياً mağşiyen A. z. baygın olarak.

مغشى عليه mağşiyūn aleyh A. a. bayılmış, baygın (kimse).

مغشى muğşā, **مغشى** muğaşşā A. s. örtülü, (-e) bürünmüş (nesne).

مغسوب mağsūb A. s. sahibinin haberi ve izni yokken alınmış, zorla ele geçirilmiş, el konulmuş (nesne/mal).

مغسوب منه mağsūbūn minh A. a. malı zorla alınan kimse.

مغضب muğzīb A. s. (-i) kızdıran, (-i) öfkeliendiren (kimse).

مغضبه mağzabe A. a. öfke ve kızgınlığa yol açan (iş/davranış/durum).

مغضوب mağdūb, **مغضوب** mağzūb A. s. gazaba uğramış, öfke ve kızgınlığa hedef olmuş (kimse).

مغضوب عليه mağzūbūn aleyh A. s. (-in) gazabına uğramış, (-in) öfkesine hedef olmuş (kimse).

مغطس miğtas A. a. göz çukuru.

مغطوس mağtūs A. s. suya batırılmış (kimse).

مغطى muğatti A. s. üstüne perde/örtü çekilmiş, perdelenmiş, örtülmüş (nesne).

مغفر miğfer A. a. savaş sırasında başa giyilen demir başlık, tulga.

مغفرت mağfiret A. a. (Yüce Tanrı'ya özgü olmak üzere) yarlıgama, kulların güahlarını bağışlama.

مغفل muğfel A. s. aldatılmış, kandırılmış (kimse).

مغفل muğfil A. s. (-i) aldatan, (-i) kandıran (kimse).

مغفور mağfūr A. s. (Yüce Tanrı tarafından) günahları bağışlanmış, yarlıganmış (kimse).

مغفور له mağfūrūn leh A. a. Tanrı'nın bağışlayıcı katına varmış, ölmüş (kimse).

مغلطه mağlata A. a. zihin karıştırıcı söz, yanıltmaç.

مغلطه پرداز mağlataperdāz F. s. zihin karıştırıcı sözler düzen, saçma sözler üreten (kimse).

مغلک miğlak A. a. bk. مغلق miğlak.

مغلک muğlak A. s. 1 kapalı, kilitli (kapı vb.): *Hüblar eylediler şive kitābın ezber / Fenni hüsn içre veli bâbı vefā muğlak-tır* (Nev'î), 2 mec. anlaşılmasız, dizimi ve düzeni karışık/kelimeleri yabansı olduğundan zor anlaşılabilir, açık ve kolay anlaşılır olmayan, kapalı (söz/yazı/anlatım), 3 zorlu, pürüzlü, çözümünü güç (mesele/iş).

مغلوب mağlūb A. s. 1 yenilmiş, kaybetmiş, singin (kimse), 2 güç altında ezilmiş, ezgin (kimse).

مغلوباً mağlūben A. z. yenilmiş olarak.

مغلوبانه mağlūbāne F. s. ve z. yenilgiye uğrayana yaraşırca/düşerce, yenilmiş-çesine.

مغلوبيت mağlūbiyyet A. a. 1 yenilme, yenilmişlik, yenilenin durumu ve niteliği;

zıddı: غالبیت *ğālibiyet*, 2 (-in) buyruğu altında bulunma, ezginlik.

مغلق *mağlûk* A. s. kilitli, kilitlenmiş (nesne).

مغلول *mağlûl* A. s. 1 susuzluktan içi yanmış (kimse), 2 boynuna halka geçirilmiş, boynu halkalı, (kimse).

¹**مغلی** *muğlî* A. s. kaynatılmış ot ve çiçek suyu, bitki çayı.

²**مغلی** *muğallî* A. s. 1 iyice kaynatılmış, taşma noktasına getirilmiş (su/sıvı), 2 tıp papatya, ıhlamur, hatmi gibi çiçeklerin kaynatılmış suları.

¹**مغمد** *muğmed* A. s. *aş. m. bk.*

²**مغمد** *muğammed* A. s. kınlı, kınla kaplı, kın içinde bulunan (yaprak/kanat vb.).

مغمد الجناح *muğammedü'lcenâh* T. a. zool. kın kanatlılar.

مغمور *mağmûr* A. s. 1 ünsüz, namsız (kimse), 2 yıkılmış, bakımsızlıktan yıkılmaya yüz tutmuş (yer); **مغمور** *ma'mûr*.

مغموز *mağmûz* A. s. bir suçu işlemiş olmakla suçlanan (kimse).

مغموم *mağmûm* A. s. 1 tasalı, üzüntülü, kederli (kimse/kalp vb.), 2 bulutlu, kapalı (hava).

¹**مغنی** *muğannî* A. a. 1 güzel sesiyle usul ve makamına uygun biçimde şarkı, gazel vb. okuyan, şarkıcı, ses sanatçısı, 2 güzel bir sesle öten kuş.

²**مغنی** *muğnî* A. s. 1 daha çoğunu gerektirmeyen, başka şeye ihtiyaç bırakmayan, yeter, doyurucu (nesne/bilgi), 2 zenginleştirici, zengin edici (nesne/kimse), 3 kullarının bütün ihtiyaçlarını karşılayan (Yüce Tanrı).

³**مغنی** *muğnâ* A. s. (bir şeye) ihtiyacı olmayan (kimse), elindekiyle yetinip kimseden bir şey istemeyen, tok gözlü (kimse); **مستغنی** *müstağnî*.

مغیب *muğayyeb* A. s. beş duyuyula algılanamayan, gizli, bilinmeyen, üst âlemle ilgili olan (bilgi/konu/varlık).

مغیبات *muğayyebât* A. ç. a. beş duyuyula algılanamayan, bilinmeyen durumlar/konular, gizlişeyler, sırlar.

مغیبه *muğayyeb* A. a. beş duyuyula algılanamayan şeylerden sayılan şey.

مغیث *muğis* A. s. düşeni kaldıran, darda kalana el uzatan, yardım eden, yardım da bulunan (kimse).

مغیر *muğayyer* A. s. başkalaştırılmış, başka bir duruma/biçime sokulmuş (nesne).

مغیلان *muğaylân* A. s. 1 deve dikenini, 2 *mec.* dünya.

مغیلاتزار *muğaylânzâr* F. a. deve dikeniyile kaplı yer, dikenlik.

مفتاح *mefâtih*, **مفاتیح** *mefâtih* A. ç. a. anahtarlar; **bk.** *miftâh*.

مفاجات *mufâcât* A. a. ansızın gelip çatma, beklenmedik bir sırada olup bitme/gerçekleşme.

مفاجه *mufâce* A. s. *yuk. m. bk.*

مفاحص *mefâhis* A. ç. a. kuş yuvaları; **bk.** *mefhas*.

مفاحر *mefâhır* A. ç. a. övünç sebebi olan özellikler/nitelikler/durumlar; **bk.** *mefhar*, **مفخر** *mefhar*, **مفخرت** *mefhar*.

مفاحره *mufâhare* A. a. (birine karşı) kendince iyi nitelik, yön ve üstünlüklerini sayıp dökme, övünme, böbürlenme.

مفاد *mufâd* A. a. söylenen sözden anlaşılan, anlanan şey, anlam, mana.

مفادات *mufâdât* A. a. fidye/bedel vererek bir esiri kurtarma.

مفازره *mufâreze* A. a. (bir şeyden) kesilip ayrılma, uzaklaşma.

مفارق *mefârık* A. ç. a. başın orta yerleri, baş tepeleri; **bk.** *mefrak*.

مفارق *mufârık* A. s. ayrılan, ayrılır olan (nesne/husus/madde).

مفارقت *mufârakat* A. a. 1 (iki şey) birinden ayrılma, (-i) bırakıp gitme,

(-den) uzaklaşma, 2 (bir yeri) terk etme, (bir yerden) ayrılıp uzağa gitme, 3 (eşler) birbirinden ayrılma.

مفازه *mefâze* A. a. 1 esenliğe çıkış/kurtuluş yeri, 2 ağız, geçit, 3 çöl, yaban, kır.

مفاسد *mefâsid* A. ç. a. bozukluğa yol açan şeyler; **bk.** *مفسدت* *mefsedet*.

مفاصل *mefâsil* A. ç. a. eklemler; **bk.** *مفصل* *mafsal*.

مفاصله *mufâsale* A. a. (-den) ayrılma.

مفاض *mufâz* A. s. bol, nicelik bakımından çok, bereketli (nesne).

مفاض فيه *mufâzun fihi* A. a. insanların girişip sürdürdükleri/bir türlü sonlandıramadıkları konuşma.

مفاض البطن *mufâzu'l-batn* A. a. göğsüyle karnı silme dümdüz olan kimse.

مفاضله *mufâzale* A. a. üstünlük ve değerlilik konusunda birbiriyle çekişme, boy ölçüşme.

مفاغمه *mufâgame* A. a. öpme.

مفاكهه *mufâkehe* A. a. birbirine takılma, şakalaşma.

مفالیح *mefâlic* A. ç. a. inmeliler; **bk.** *مفلوج* *meflûc*.

مفالیس *mefâlis* A. ç. a. batmışlar, batkinler; **bk.** *مفلس* *müflis*.

مفاوز *mefâviz* A. ç. a. esenliğe çıkılacak/kurtulacak yerler; **bk.** *مفازه* *mefâze*.

مفاوضه *mufâvaza* A. a. 1 (bir işte) mal, sermaye, kullanım, yetki ve temsil bakımından ortak olma, 2 (bir işi) başkasına yükleme, ısmarlama.

مفاوضه *mufâvazaten* A. z. mufâvaza yoluyla, mufâvaza biçiminde.

مفت *müft* F. s. bedelsiz, bedava, beleş.

مفتاح *miftâh* A. a. anahtar.

مفتت *mufettit* A. s. parçalayan, parça parça eden, ufak parçalara ayıran (ilaç/araç vb.).

مفتتات *mufettitât* A. ç. a. böbrek ve sidik torbasında biriken taşları parçalayıcı ilaçlar.

مفتح *müftah* A. a. gömü.

مفتح *müfettih* A. s. 1 kapalı bir şeyi açık duruma getirici, açıcı (kimse), 2 *mec.* iyilik ve güzellik bağışlayıcı, sevap yollarına kılavuzlayıcı (Yüce Tanrı). a. 1 tıp mide şişkinliğini giderici, geğirtici (ilaç), 2 tıp yaradeşmeye yarayan alet.

مفتخر *müftehır* A. s. övünen (kimse).

مفتخرانه *müftehırâne* F. s. ve z. övünen kimseye yakışır ve yaraşır biçimde/yolda.

مفتدی *müftedâ* A. s. bedelle tutsaklıktan kurtarılan (kimse).

مفتح *müfterih* A. s. sevinçli, şen (kimse).

مفترس *müfteris* A. s. pençe atıp yırtan, pençe vurup parçalayan, yırtıcı (hayvan).

مفترش *müfteriş* A. s. namazda secde sırasında iki kolunu yere koyan (kimse).

مفترق *müfterik* A. s. ayrılan, dağılan, birbirinden ayrılıp uzaklaşan (nesne).

مفتري *müfterî* A. s. kara çalan, yalanla birine kötülük yükleyen (kimse).

مفتريات *müfteriyât* A. ç. a. yalana dayanan kötü ilişkilendirmeler, iftira yollu kötölemeler.

مفتش *müfettiş* A. a. 1 (-i) gereğince sorup araştıran, (bir işin/bir olay ve konunun içyüzünü ve gerçekliğini) araştırıp anlamaya çalışan kimse, 2 bir görevin gereğince yerine getirilip getirilmediğini/bir şikâyet konusunu araştırıp durumu/olayı/gerçeği aydınlatmak, olan bitenin içyüzünü ortaya çıkarmakla görevli kimse.

مفتصد *müftesid* A. s. kan alan (kimse).

مفتضح *müftezh* A. s. bayağılık ve kötülükleri ortaya çıkmış, alçak, rezil (kimse).

مفتقر *müftekr* A. s. 1 sıkıntıya düşmüş, sıkıntı içinde bulunan, yoksul, züğürt (kimse), 2 (-e) ihtiyacı olan, (-e) ihtiyaç duyan (kimse), 3 boyun büküp alçak gönüllülük gösteren (kimse).

¹مفتل **müfettel** A. s. bükülmüş, fitil hâline getirilmiş (ip/saç vb.).
²مفتل **müfettil** A. s. bükücü, fitil hâline getirici (kimse).
 مفتله **miftele** A. a. eğrilen ipin tutturulduğu alt yanı ağırşaklı ağaç, öreke.
¹مفتي **müftin** A. s. fitneci, ara bozucu, ortalık karıştırıcı (kimse).
²مفتي **müfetten** A. s. bozgunculuk yüzünden başı belâya girmiş (kimse).
 مفتوت **mefût** A. s. ufulanmış (nesne).
 مفتوح **mefûh** A. s. 1 açılmış (kapı/pence-re vb.), 2 ele geçirilmiş, alınmış (yer), 3 *dilb.* (Arapça'da) üstünle okunan ünsüz ses.
 مفتوق **mefûk** A. s. fırtınalı fırlak olan (kimse).
 مفتول **mefûl** A. s. fitil gibi örülmüş, örülü (ip, saç).
 مفتون **mefûn** A. s. 1 tutulmuş, vurgun, (-in) sevgisi içini kaplamış (kimse), 2 (bir şeyi aşırı beğenmekten ötürü) şaşkınlığa uğramış, şaşırıp kalmış (kimse).
 مفتونانه **mefûnâne** F. s. ve z. tutulmuş/vurgun gibi, tutulmuşçasına/vurguncasına.
 مفتونيyyet **mefûniyyet** A. a. 1 sihre uğramışçasına kendini kaybetmişlik hâli, vurgunluk, 2 aşırı beğenme duygusu, beğenilen şey karşısında düşülen şaşkınlık duygusu.
 مفتي **müfti** A. a. 1 İslâm hukuku ile ilgili bir konuda fetva veren kimse, 2 bir yerin Müslüman cemaatinin din işlerine bakan resmi görevli.
 مفتي الانام **müfti'l-enâm** A. a. (T. halk d. müftiyyü'l-enâm) şeyhülislâm.
 مفجر **mifcer** A. a. *tip* yaraya konulan oluk, sonda.
 مفجر **müfaccir** A. s. (-i) yerden kaynatıp akıtan.
 مفجع **müfecci** A. s. acıtan, acı veren (durum/nesne).

مفحص **mefhas** A. a. kuş yuvası.
¹مفحم **müfhım** A. s. bir konu üzerindeki görüşmede/tartışmada karşısındakini susturan, konuşamayacak duruma düşüren (kimse).
²مفحم **müfham** A. s. susturulmuş, söz söyleyemeyecek duruma düşürülmüş (kimse).
 مفخر **mefhar** A. a. 1 kıvanılacak, övünç duyulacak nesne/durum/yer, 2 övünç duyma, kıvanma.
 مفخرت **mefhare** A. a. yuk. m. bk.
 مفخم **müfahham** A. s. 1 büyük sayılmış, ululuğu kabul edilmiş, büyük, ulu (kimse/devlet vb.), 2 *dilb.* (Arapça'da) kalın söylenen (harf).
 مفر **mefer(r)** A. a. kaçacak yer, kaçış yeri.
 مفرج **müferrec** A. s. geniş, yaygın, enli boylu (yer), iç açıcı (yer).
 مفرح **müferrih** A. s. 1 iç açıcı, eğlenceli, hoşça vakit geçirilen, insanın sıkıntı ve üzüntüsünü gideren açık ve havadar (yer), 2 *tip* ferahlık verici, sıkıntı giderici, iç açıcı (ilaç).
 مفرد **müfrid** A. s. hacca giden (kimse).
 مفراحت **müferrihât** A. ç. a. inci vb. iç açıcı maddeler.
 مفرد **müfrid** A. s. hacca giden (kimse).
¹مفرد **mefred** A. a. (T. k. dili: مفرت **mefret**) iri, kocaman, büyük.
²مفرد **müfred** A. s. 1 yalnız, tek, 2 *dilb.* tekli, tekil (ad). a. *ed.* iki mısraı birbiriyle kafiyeli olmadığı gibi başka bir beyitle de kafiyece ilişkisi olmayıp tek kalan, yani: kafiyesiz beyit.
³مفرد **müferrid** A. s. din buyruk ve yasaklarına eksiksiz uymak, Yüce Tanrı'na yakınlaşmak için yalnızlığı seçen ve sürekli kulluk eden (kimse).
 مفردات **müfredât** A. ç. a. sıradan/önemli ayrı ayrı yazılan ve anılan şeyler.
 مفردات امور **müfredâti ümûr** F. a. önemsiz, ufak tefek işler.

¹مفرز **müfriz** A. a. mat. rakamlar arasına konan ayırıcı işaret.
²مفرز **müfrez** A. s. ayrılmış, bölünmüş, bir bütünden ayrılıp başka bir birim hâline getirilmiş (yer/topluluk vb.). a. ask. bölük, bir büyük birlikten ayrılmış küçük birim, bölük.
 مفرس **müferres** A. s. Farsçalaştırılmış, yani: Farsça'ya başka dillerden alınmış (kelime).
 مفرش **müferreş** A. s. döşenmiş (ev/oda vb.).
¹مفرط **müfrit** A. s. 1 olağandan fazla, aşırı, abartılı (durum/nitelik/nicelik), 2 olağan dışı, sıra dışı, son derecede çok ve üstün (iyi/kötü nitelik).
²مفرط **müferrit** A. s. aşırıya kaçan, sınırı aşan, yanlış ve kusurlu iş yapan (kimse).
³مفرط **mefrat** A. s. (T. halk d. مفرت **mefret**) çok/pek büyük.
⁴مفرط **müfrat** A. s. olduğu gibi bırakılıp unutulmuş (nesne).
 مفزع **müfri** A. s. dallara/kollara ayıran, ayrıntılandıran (kimse).
¹مفرغ **müferrağ** A. s. (kalıba) dökülmüş (eriyik/maden).
²مفرغ **müferriğ** A. s. *tip* safra sökücü ilaç.
³مفرغ **müfriğ** A. s. erimiş madeni döken (kimse), dökümcü.
 مفرق **mefrak** A. a. başın tam ortası, başın tepesi.
 مفروش **mefrûş** A. s. döşenmiş (nesne).
 مفروشات **mefrûşât** A. ç. a. halı, kilim, secade, minder vb. gibi yere serilen şeyler; yuk. m. bk.
 مفروض **mefrûz** A. s. 1 farz kılınmış olan ibadetler, 2 var sayılmış (kimse/konu/madde).
 مفروغ **mefrûğ** A. s. (-e) bırakılmış (bina/toprak vb.).
 مفروغ به **mefrûğun bih** A. a. (-e) bırakılan devlet arazisi, üstü örtülü ve örtüsüz yerler.

مفروغ له **mefrûğun leh** A. a. bir yerin/şeyin kullanma hakkı ve mülkiyeti bir bedelle kendisine bırakılmış kimse.
 مفروق **mefrûk** A. s. (birbirinden ayrılmış (nesne): *lefifi mefrûk* "(Arapça'da) birinci ve üçüncü harfleri illet harflerinden biri olan fiil kökü".
 مفسدت **mefsedet** A. a. 1 bozukluk, bir şeyin/bir durumun bozulmasına yol açan nitelik/özellik: *zıddı: مصلحت maslahat*, 2 (-i) azdırma, ara bozma, bozgunculuk etme, (-i) kötülüğe yönlendirme.
¹مفسر **müfesser** A. s. yorumlanmış, anlamı ayrıntılı olarak açıklanmış, anlaşılır kılınmış (metin/söz).
²مفسر **müfessir** A. s. 1 bir sözün anlamını/bir metnin aktardığı bilgiyi anlaşılır kılan, ayrıntılı olarak açıklayan ve yorumlayarak aydınlatan (kimse), 2 *Kur'an* yorumcusu.
 مفسقه **mefseka** A. a. kötülük yeri, kötü işler işlenen yer.
 مفسوخ **mefsûh** A. s. 1 geçerliği kaldırılmış, hükmü geçersiz kılınmış (karar/kural/uygulama), 2 bütünlüğü bozulmuş, parçaları dağıtılmış (yapı).
 مفسوخیت **mefsûhiyyet** A. a. geçersiz olma, (-in) geçerliği kaldırılma.
 مفصح **müfsûh** A. s. açık, anlaşılır, akıcı bir dille konuşan (kimse), belli, açık, ortada olan (durum/nesne).
 مفصد **mifsad** A. a. kan alma aleti, çark.
¹مفصل **mefsıl** A. a. (T. k. dili: *mafsıl*) eklemler, kemiklerin birbirine eklemlendiği oynak yeri, boğmak.
²مفصل **müfassıl** A. s. ayrıntılandıran, ayrıntılı biçimde dillendiren (kimse).
³مفصل **müfassal** A. s. ayrı ayrı ve uzun uzadıya anlatılmış, ayrıntıları gösterilmiş (söz/yazı/metin vb.).
 مفصلاً **mufassalen** A. z. ayrıntılı olarak, uzun uzadıya.
 مفصود **mefsûd** A. s. kan alınmış (kimse).

مفضال *mifzâl* A. a. çok değerli ve üstün nitelikleri olan kimse.

مفضح *müfazzih* A. s. (birini) kimsenin yüzüne bakamaz duruma düşüren (kimse).

مفضحه *mezfahe* A. aşağılanıp kötü duruma düşmeye yol açan şey.

مفضض *müfazzaz* A. s. gümüş kaplı, gümüşle kaplanmış (kap/hançer/kılıç vb.).

مفضل *müfazzal* A. s. nitelik ve değerlilik açısından başkalarından üstün tutulmuş, erdemli ve şanı yüce (kimse).

مفضل *mifzal* A. a. iş elbisesi.

مفضول *mezfûl* A. s. başka bir şeyin kendisine üstünlük sağlamış olduğu şey.

مفضى *müfzi* A. s. ulaştıran, yetiştiren (nesne).

مفطر *müftur* A. s. oruç açan (kimse).

مفتور *meftûr* A. s. 1 yaratılmış (varlık), yaratık, mahlûk, 2 yaradılıştan gelen (özellik/nitelik).

مفتوم *meftûm* A. s. süttten kesilmiş (çocuk).

مفعول *me'ûl* A. s. yapılmış, işlenmiş, gerçekleştirilmiş (iş). a. 1 bir kılının kılışından yansıyan etki, 2 *dilb.* fiillerde oluş ve kılışın etkisini ve şartlarını gösteren kişi/nesne. **مفعول صريح** *me'ûli sarîh* F. a. yüklemi geçişli fiil olan cümlede, failin gerçekleştirdiği işin etkisinde kalan kimseyi/nesneyi gösteren üye, nesne. **مفعول غير صريح** *me'ûli gayri sarîh* F. a. (Arapça'da) cümlede bir takı ile (cer harfiyle) üyelik durumu/işleyişi belirtilen kişi/nesne adı. [Bunlar Türkçe'nin hâl ekli tamlayıcılarına karşılıktır.] **مفعول به** *me'ûlün bih* A. a. geçişli fiilin tamlayıcısı, nesne.

مفكر *müfakkar* A. s. arkası düzce ve çentikli kılıç, kırk merdiven.

مفكر *müfkur* A. s. yoksulluğa düşüren (durum/gidiş).

مفقود *meşkûd* A. s. 1 olmayan, bulunmayan, yok hükmünde bulunan (nesne), 2 *huk.* yaşayıp yaşamadığı bilinmeyen (kimse).

مفكر *müfekkir* A. s. 1 düşünen, düşünür nitelikli (kimse), 2 düşündüren, düşünmeye yönelten (durum/konu/oluş vb.).

مفكر *müfekkire* A. a. düşünce gücü.

مفكوك *meşkûk* A. s. ayrılmış, koparılmış (nesne), salıverilmiş (kul/tutsak).

مفلج *müflîc* A. s. inme hastalığına tutulmuş (kimse).

مفلج *müflîh* A. s. korku ve acı verici durumlardan korunmuş, rahat ve huzur içinde gün geçiren (kimse).

مفلس *müflis* A. s. 1 sermayesini/varını yoğunu yitiren, parasız pulsuz kalan (kimse), 2 *tic.* borcunu ödeyemeyecek, yükümlülüklerini yerine getiremeyecek duruma düşmüş (iş adamı).

مفلساته *müflisâne* F. s. ve z. müflisçesine, iflâs etmiş kimseye düşer ve yakışır yolda.

مفلوج *me'fûc* A. s. inmeli, felçli (kimse).

مفلوك *me'fûk* A. s. feleğin sillesini yemiş, düşkün, yoksul (kimse).

مفنى *müfni* A. s. (-i) yok eden (kimse/madde/olay vb.).

مفوض *müfevvez* A. s. (bir işi) (birine) yükleyen/bırakan, (-i) (-e) ismarlayan (kimse).

مفوض *müfevvaz* A. s. (birine) ismarlanmış, (birinin üstüne) bırakılmış/yüklenmiş (iş/görev vb.).

مفهم *müfehhim* A. s. (bir olayı/durumu/konuyu vb.) anlatan (kimse/nesne/araç).

مفهوم *me'fûm* A. s. anlaşılmış, algılanmış (konu/söz/madde/durum). a. sözden çıkarılan genel anlam, anlamı özet olarak veren sonuç, anlam duyurusu, mesaj.

مفيد *müfid* A. s. 1 (-i) iyi anlatan, (-i) açıkça ve güzelce belirtip ortaya koyan (yazı vb.), 2 yararlı, yarar sağlayıcı (iş/eylem/davranış vb.), 3 kazanç sağlayıcı, bilgi dağıtıcıyı zenginleştirici (kitap/yazı vb.). **olmak** etki uyandırmak, etkili olmak, işe yaramak, sağlamak.

مفيض *müfiz* A. s. bollastıran, bolluk ve bereket veren (Yüce Tanrı).

مقابر *mekâbir* A. ç. a. mezarlıklar; bk. **مقبر** *makber*.

مقابل *mukâbil* A. s. 1 birbirine bakan, birbirinin karşısında bulunan (ev, yapı vb.), 2 karşılaşan, karşı karşıya gelen (kimseler), 3 karşılık, bedel yerine olan, ... için olan. a. karşılık, bedel. *takî T. dilb.* (yönelme durumu ekli bir ada takılarak) karşılık, karşı.

مقابله *mukâbele* A. a. 1 karşı karşıya olma, karşılıklılık, (-in) karşısında bulunma, 2 karşılık verme, (bir söz, eylem ve davranışa) uygun söz, eylem ve davranışla cevap verme, 3 (iki şeyi) karşılaştırma, (iki şeyin) uygunluğunu denetleme, 4 (tek-kelerde) karşı karşıya oturularak yapılan zikir ve sema, 5 (camilerde) *Kur'an*'ı hafızların ezberden, cemaatten kimilerinin ise gözle izleyerek/alçak sesle birlikte okumaları. **مقابله بالمثل** *mukâbele bi'l-misl* A. a. başkasından görülen bir davranışın aynıını gösterme.

مقاتل *makâtîl* A. ç. a. savaş/öldürüşme alanları; bk. **مقتل** *maktel*.

مقاتله *mukâtele* A. a. 1 vuruşma, öldürüşme, birbirini öldürme, 2 savaş.

مقادير *mekâdir* A. ç. a. ölçüler, nicelikler, miktarlar; bk. **مقدار** *mikdâr*.

مقارب *mukârib* A. s. birbirine yakın olan, birbirinin yakınında bulunan (kimseler/yapılar/nesneler).

مقاربت *mukârebet* A. a. 1 (iki şey) birbirine yakın olma, (iki şey arasındaki) yakınlık, 2 akrabalık.

مقارضة *mukâraza* A. a. kazancına ortak olup zararı sermayeye ait olmak üzere birine bir miktar sermaye verme.

مقارن *mukârin* A. s. bitişik, ulaşıklık, (ile) bir araya gelmiş: *m.i sihhat* "doğru, yanlışsız".

مقارنت *mukârenet* A. a. bitişme, ulaşma, bir araya gelme, birlikte/bir arada bulunma.

مقارنه *mukârene* A. a. yuk. m. bk.

مقاسات *mukâsât* A. a. (bir işin/durumun) sıkıntısını çekme, güçlüğüne katlanma.

مقاسم *mukâsim* A. s. (bir değeri/malı) bölüştüren, paylaştıran (kimse).

مقاسمه *mukâseme* A. a. (-i) bölüşme, (-i) paylaşma.

مقاص *makâs* A. a. 1 kâğıt, bez, saç vb. yumuşak nesneleri kesmeye yarayan, iki parçalı bilinen araç, sındı, 2 makas biçiminde kesişen ağaç, ray vb. 3 araba yayı. s. çift uçlu, çifte, çatal.

مقاص *makâs(s)* A. a. makaslar; bk. **مقص** *makas(s)*.

مقاصد *mekâsıd* A. ç. a. maksatlar; bk. **مقصد** *maksat*.

مقاصير *makâsir* A. ç. a. (camilerde) etrafı parmaklıklı, yerden yüksekçe yerler; bk. **مقصورة** *maksûre*.

مقاطع *makâtî'* A. ç. a. kesitler; bk. **مقطع** *makta'*.

مقاطعه *mukâtaa* A. a. 1 bir toprağın kira karşılığında birinin kullanımına bırakılması, 2 ekim yapılan toprak olarak vakfedilip daha sonra arsaya/bağ ve bahçeye dönüştürülen yer için ürünün onda birine karşılık götürü olarak verilen kira bedeli.

مقال *mekâl* A. a. 1 söz, 2 söyleme, söyleyiş.

مقاله *mekâle* A. a. 1 bir konu üzerine söylenen söz/yazılan yazı, 2 söz: *harfî mekâlei kün* "kün sözünün harfi".

مقائيد *mekâlid* A. ç. a. anahtarlar; bk. **مقلاد** *miklâd*.

مقام mekâm A. a. 1 durulan/durulacak yer, durak, 2 büyük memuriyet, mesned: *m.i sadâreti uzma* "yüksek sadrazamlık makamı", 3 bir velinin/bir yüksek rütbeli kimsenin gömülü bulunduğu/adına yapılmış türbe/bina, ziyaret yeri, 4 ezgi, 5 *mus.* bir oktav içinde bulunan sekiz sese göre bir bestenin işleniş biçimi.

مقامر mukâmîr A. s. kumar oynayan (kimse).

مقامره mukâmere A. a. (birden çok kişi birlikte) kumar oynama.

مقامع makâmi A. ç. a. gürzler, topuzlar, demir çomaklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مقامه makâme A. a. 1 toplanma yeri, 2 topluluk, 3 *mus.* makam.

مقاوله mukâvele A. a. 1 sözleşme, (bir konuda) birbirine söz vererek anlaşma, 2 (bir iş için) iki taraf arasında varılan karar ve içinde iki tarafın şartları bulunmak üzere düzenlenen senet.

مقاوم mukâvim A. s. 1 karşı koyan, dayanan (kimse), 2 dayanıklı (nesne).

مقاومت mukâvemet A. a. (-e) karşı durma, (-e) karşı koyma, dayanma.

مقایسه mukâyese A. a. iki şeyin değerini/niteliğini birbiriyle karşılaştırarak ölçme/belirleme, ölçüye vurma, ölçümleme.

مقبب mukabbeb A. s. üzeri kubbe biçiminde çatılmış, kubbe örtülü, kubbeli (yapı).

مقبر makber, **مقبره makbere** A. a. sin, kabir, mezar, sinle, kabristan, mezarlık.

مقبره makbere A. a. 1 bir ölünün gömülü bulunduğu yer, 2 mezarlık, sinle.

مقبضه makbaza A. a. cerrahların kullandıkları cimbıza benzer alet.

مقبیل mukbil A. s. yıldızı yüksek, bahtı açık, mutlu (kimse); **مذبر müd-bir**.

مقبیل mukabbel A. s. öpülen (kimse/nesne).

مقبیل mukabbil A. s. öpen (kimse)

مقبوحه makbûha A. a. kötü sayılan davranış/iş.

مقبور makbûr A. s. gömülmüş (ölen kimse).

مقبوض makbûz A. s. alınmış, alınan (nesne). a. 1 alınan belli ölçüde para, 2 (makbûz senedi/ilmühaberî'nden kısaltma ile) alınan para vb. için verilen alındı belgesi.

مقبول makbûl A. s. 1 alınan, geri çevrilmeyen (nesne), 2 kabul olunan, beğenilen, geri çevrilmeyen (nesne/dilek): *makbûlû'rrecâ* "dileği geri çevrilmeyen", 3 benimsenen, yok/hiç yerine sayılmayan (söz/istek), 4 herkesçe değerli tutulan, önem verilen (kimse), 5 geçer akçe olan, çoğunluk tarafından iyi ve değerli bulunan (nesne), 6 hoş giden, beğenilen (nesne/davranış).

مقت mak A. a. kızgınlık, öfke.

مقتبس muktebes A. s. yararlanmak için/amacıyla alınmış/kullanılmış/aktarılmış (bilgi/öğüt/söz vb.).

مقتبس muktebis A. s. (bir bilgiyi/bir öğüdünü vb.) yararlanmak için/amacıyla birinden/bir yerden alan/kullanan/aktaran (kimse).

مقتحم muktehım A. s. (zorluğa) göğüs geren, (işten) yılmayan (kimse).

مقتدا muktedâ A. s. önder, (bir işte/bir yolda/bir eylemde) kendisine uyulan, (bir işe/bir eyleme) önderlik eden (kimse).

مقتدر muktedir A. s. 1 güçlü, gücü kuvveti yerinde olan, elinden iş gelen, (bir işi) yapmaya gücü yeten (kimse), 2 (-i) yapabilen, (-in) üstesinden gelen, (bir konuda/tuttuğu bir işte) başarıya ulaşan, becerikli, başarılı (kimse).

مقتدی muktedâ A. s. bk. مقتدا.

مقتدی muktedî A. s. (bir kimseye/bir yola) uyan (kimse).

مقتدر muktir A. s. ailesini geçindirmekte zorlanan, çoluk çocuğunun geçimini güçlüklerle sağlayan, yoksul (kimse), cimri, pinti (kimse).

مقترب mukterib A. s. (-e) yaklaşan, (ile) yakınlık sağlayan (kimse).

مقترب mukterih A. s. birden, düşünüp taşınmadan söz söyleyen (kimse), bezdirirce/bıkkınlık verecek derecede bir şeyi isteyen (kimse), zihninde yeni bir düşünce üreten (kimse).

مقترض mukteriz A. s. ödünç para alan kimse; *مستقرض müstakriz*.

مقترن mukterin A. s. (-e) yaklaşan, (-in) yakınına gelen (kimse/nesne).

مقتصد muktesid A. s. 1 (davranışları) ılımlı, ölçülü (kimse), 2 gelirini dengeli ve ölçülü kullanan, iktisatlı yaşayan (kimse).

مقتصر muktesir A. s. (sözü/işi) kısa kesen (kimse), bir şeyi yeter bulan, bir şeyle yetinen (kimse).

مقتضا muktazâ A. s. 1 gereklilik, olağan sonu, 2 gerekçe, dayanak.

مقتضی muktazâ A. s. bk. مقتضا.

مقتضی muktazî A. s. gereken, gerekli olan, olması gereken, lüzumlu, lâzım (nesne/durum/tutum).

مقتطف muktetif A. s. (-i) toplayan, (-i) derleyen, (-i) devşiren (kimse).

مقتطف muktetaf A. s. toplanmış, devşirilmiş, derlenmiş (bilgi/gereç/nesne).

مقتضا muktetâ A. s. uyulan, ardı sıra gidilen (kimse).

مقتفی muktetâ A. s. bk. مقتضا.

مقتفی muktefi A. s. (birine) uyan, (birinin) ardı sıra giden (kimse).

مقتل maktel A. a. 1 ölüm yeri, öldürülme yeri, 2 *ed.* Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi olayını anlatan eser.

مقتلع muktela A. s. kökünden koparılmış (nesne).

مقتلع mukteli A. s. (dikili bir nesneyi) kökünden koparan (kimse).

مقتول maktûl A. s. öldürülmüş (kimse). a. vurulmuş, ölmüş kimse.

مقحم mukham A. a. söz içindeki yersiz ve gereksiz kelime.

مقدار miktâr A. a. 1 nicelik, 2 bölüm, parça, kısım, 3 (insanda) değer, 4 *tıp* kullanılacak uygun nicelik, doz.

مقدام miktâm A. s. çok çalışkan, çok atak ve çok çaba harcayan (kimse).

مقدحه mikdeha A. a. kavın sürtüldüğü çakmak demiri.

مقدر mukadder A. s. 1 Yüce Tanrı tarafından belirlenip Levhi Mahfuz'a yazılmış olan değişmez/değiştirilemez varlık/varlıklar bilgisi, kader, 2 değeri biçilmiş, bir değere bağlanmış (nesne), 3 beğenilmiş, değeri bilinmiş (iş/nesne), 4 kelime olarak söylenmeyip/yazılmayıp anlam bağından çıkarılan/söze mantıkça eklenen kelime.

مقدرات mukadderât A. ç. a. 1 alın yazısı gereği olan durumlar, yazgı, kader, 2 *huk.* ağırlık ve uzunluk ölçüsü ile niceliği belirlenemeyen şeyler.

مقدر mukaddir A. s. 1 yaratmazdan önce her şeyin nasıl olacağını, bütün yaratıklar hakkındaki bilgileri belirleyip Levhi Mahfuz'a yazan (Yüce Tanrı), 2 (-e) değer biçen, (-in) değerini söyleyen (kimse), 3 (-in) değerini bilen, (-i) beğenen (kimse).

مقدرة makdiret, makderet, makdüret A. a. 1 varlık, zenginlik, 2 güç, kuvvet iktidar.

مقدس mukaddes A. s. kutsanmış, her türlü eksik, kusur ve yanlıştan uzak ve arınmış sayılmış (varlık/yer/buyruk/kitap vb.).

مقدم makdem A. a. gelme, geliş.

مقدم mukaddem A. s. 1 öne geçirilmiş, öne konulmuş, ileri çekilmiş (nesne).

2 önde bulunan, ileride olan, önden giden (varlık/nesne/konu), 3 zamanca ileride bulunan, eski; *zıddı*: **مؤخر mu-ahhar**, 4 değeri, önemi ve gerekliliği çok olan (konu/iş vb.)/mertebe ve rütbesi yüksek olan (kimse), 5 *man*, iki önermeden oluşan bir kıyasın birinci önermesi, 6 *ask*, redif (yedek) askerinin ayrıldığı iki sınıftan birincisi.

مقدم mukaddemâ A. z. bundan önce, daha önce, önceden.

مقدم mukaddim A. s. (-i) ileri getiren, (-i) alıp öne geçiren, (-i) getirip (-e) sunan (kimse).

مقدم mukdim A. s. (bir işi) savsaklamadan, özenle ve ciddiyetle, emek vererek ve gerekli çabayı göstererek yapan (kimse).

مقدمه mukaddime A. a. 1 önde bulunan, öne geçirilen, öncelikli sayılan iş/eylem vb., 2 maksada girişmezden önce söylenen ve maksadın ortaya konmasına dayanak olan söz.-**yapmak** söylenilecek söze kapı açmak için önceden konuya uygun söz söylemek. 3 bir kitabın asıl konusuna girişmezden önce yazılış sebebi, amacı, önemi, genel yapısı ve kapsamı vb. gibi yönleri açıklayıcı yazı, ön söz, giriş, 4 *ask*. (**mukaddimetü'l-ceyş**'ten kısaltma) ordunun ileride bulunan kısmı, öncü birlikler.

مقدمات mukaddimât A. ç. a. mukaddimeler.

مقدوح makdûh A. s. sövülmüş, sövülüp sayılmış (kimse).

مقدور makdûr A. s. kaderin biçtiği, kader gereğince olan, Allah tarafından takdir olunan (durum/nitelik ve nicelik). a. 1 kader, alın yazısı, 2 güç yeterince/yettiğince olan nicelik/ölçü, elden gelen ölçü.

مقذاف mikzâf A. a. kayık türü küçük deniz araçlarının hareketini sağlayan, bir ucu enli ağaç, kürek.

مقذوف makzûf A. s. üzerine suç atılmış, zina yapmakla suçlanmış (namuslu kadın).

مقر makar(r) A. a. 1 durulan/durulacak yer, 2 yönetim yeri, merkez: *m.i idâre* "yönetim merkezi".

مقر mukar(r) A. s. üstlenilmiş, saklanmayıp açıklanmış (borç/suç vb.).

مقر به mukarrün bih A. a. saklamayıp üstlenen kimsenin üstlendiği şey, borç vb.

مقر له mukarrün leh A. a. saklamayıp üstlenen kimsenin üstünde hakkı olduğunu bildirdiği ve kendisine borçlu olduğunu açıkladığı kimse.

مقر mukir(r) A. s. doğrusunu söyleyen, "vardır/öyledir" diyen, (borcunu/suçunu) saklamayıp üstlenen (kimse).

مقراض mikrâs A. a. makas.

مقراض mikrâz A. a. iki ağızlı kesme aracı, makas.

مقرب mukarreb A. s. 1 (-e) yaklaştırılmış (kimse), 2 yakın, (-in) yakınında bulunan (kimse).-**مقرب mukarrebi** **İlâhi** A. a. Tanrı katına yakın olan. Peygamberler, melekler ve veliler için kullanılır.

مقربين mukarrebîn A. ç. a. Tanrı katına en yakın olan melekler. Kimi *Kur'an* yorumcularına göre bunlar arşı taşıyan meleklerdir (*hamelei arş*), kimilerine göre ise dört büyük melektir (*kerûbiyyûn*).

مقرب mukarrib A. s. kendine yaklaştıran/çekici (kimse).

مقرح mukarrih A. s. *tıp* yarayı olgunlaştırıp açılmasını sağlayan ilaç.

مقرر mukarrer A. s. 1 kararlaştırılmış, karara bağlanmış, yapılması/gerçekleştirilmesi kesinleşmiş (iş/eylem vb.), 2 kaçınılmaz, kuşkusuz (oluş/iş/eylem/davranış vb.), 3 anlatılmış, söylenmiş (iş/konu/mesele/husus).

مقرر mukarrir A. s. anlatan, (bir konuyu/ bir meseleyi) bütün yönleri ve ayrıntılarıyla açıklayarak dile getiren (kimse); *zıddı*: **مخاطب muhâtab**, a. hocanın/müderrisin verdiği dersi öğrenciye tekrar eden yardımcı.

مقررص mukarrız A. s. bir eseri, bir kitabı övme yolunda yazı yazan (kimse).

مقررص mukrız A. s. borç veren (kimse).

مقرظ mukarrız A. s. bk. **مقررص mukarrız**.

مقرع mikra' A. a. *tıp* beden boşluklarına vurup dinlemeye yarayan doktor aleti, dinleme aleti.

مقرع mukarri' A. s. (birini) azarlayan, öfke ve kızgınlıkla söylenip paylayan (kimse).

مقرمه mikreme A. a. (T. k. dili: **makrama**, h. dili: **ماخراما mahrama**) 1 sofrada kullanılan işlemeli el bezi, peçete, 2 köylü kadınların başlarını örttükleri nakışlı örtü.

مقرنس mukarnes A. s. merdiven gibi basamaklı (çatı), basamak basamak yükselen (kubbe): *sakfı mukarnes*, *takı mukarnes* "basamaklı çatı/kubbe", *seyfi mukarnes* "(eskiden) 'kırk merdiven' denilen ve ağız tarafı basamak basamak kentikli olan kılıç".

مقروح makrûh A. s. yaralanmış, yaralı (kimse).

مقروض makrûz A. s. ödünç olarak verilmiş (para/nesne).

مقرون makrûn A. s. 1 yakınlaşmış, (-in) yakınına gelmiş, (-e) ulaşmış, (-e) kavuşmuş (kimse/nesne/durum): *lefifi makrûn* (Arapça'da) ikinci ve üçüncü kök harfleri illet harflerinden olan fiil kökü", 2 *ed*, aruzda bir kapalı hece ile iki açık heceden oluşan kelimeye yakın olan parça: *gezelim* gibi.

مقسط muksit A. s. adalet uygulayan, insafı ve adaletli davranan. [Yüce Yaratıcı'nın 99 güzel adından biridir.]

مقسط mukassat A. s. taksitli, parçalı ödemeli (satış/alışverişi).

مقسطاً mukassatan A. z. parça parça ödeme biçiminde, taksitli olarak.

مقسم maksim A. a. (T. k. dili: **maksem**) 1 bir nesnenin kollara ayrıldığı yer, 2 suyun kollara bölünmüş olarak çeşitli yönlerle akıtıldığı yer, maslak, savak.

مقسم mukassem A. s. taksim edilmiş, kısım kısım ayrılmış/bölünmüş (yer/mal vb.).

مقسم mukassim A. s. kısım kısım ayıran, parça parça bölen (kimse)

مقسم muksim A. s. ant içen, yemin eden (kimse).

مقسوم maksûm A. s. bölünmüş, kısım kısım ayrılmış (nesne). a. bölme işleminde: bölünen sayı.

مقسوم عليه maksûmün aleyh A. a. bölme işleminde: bölen.

مقسى mukassî A. s. sıkıntılı, iç karartıcı, dar (yer).

مقشر mukaşşer A. s. (kabuğu/derisi) soyulmuş, iç (ceviz, badem vb.).

مقشعر mukşair(r) A. s. tüyleri ürperen (kimse).

مقشور makşûr A. s. derisi/kabuğu soyulmuş (nesne).

مقص mikas(s) A. a. kesme ve kırma aleti, makas.

مقصد maksad A. a. dilek, dilenen nesne.

مقصدگاه maksad-gâh F. a. bir kimsenin gitmeyi/oturmaya düşündüğü/aklından geçirdiği yer.

مقصر muksır A. s. bir işi yapmaya gücü yeterken yapmayıp bırakan (kimse).

مقصر mukassır A. s. kusurlu davranan, (bir işi) yapmaya gücü varken çekinip yapmayan/gücü yetmediği için bırakan (kimse).

مقصود maksûd A. s. dilenen, istenen, ele geçmesi umulan (nesne/sonuç). a. istek, dilek, amaç.

مقصور maksûr A. s. 1 (ile) sınırlanmış, sınırları belirlenmiş (nesne), 2 dilb. kısa okunan (ünlü ses). Arapça kelimelerde bu ses *ى*'dir: دعوى *da'vâ*, شكوى *şekvâ* gibi. Bu gibi kelimelerde bu harf Farslar tarafından *i* gibi okunmuş (*da'vi*, *şekvi*), Osmanlı Türkçesine de böyle geçmiş, geniş okunduğu zaman da دعا *da'vâ* gibi yazılmış, *da'vâ*, *şekvâ* gibi okunmuştur.

مقصورة maksûre A. s. büyük camilerde hükümdarlar için yapılmış özel yer.

مقصوس maksûs A. s. kesilmiş/kırılmış (tüy/saç).

مقصى muksâ A. s. uzaklaştırılmış (kimse/nesne).

مقصى mukzi A. a. olması gerektiği gibi yapıp bitiren, istendiği biçimde sona erdiren/sonuçlandıran (kimse). a. sebep, aracı olan nesne, (-i) doğurucu durum vb.

مقصى makzi A. s. 1 sonuçlandırılmış, yargısı verilmiş, yerine getirilmiş (iş/görüşme/duruşma vb.), 2 gerekir sayılmış, gerekli kılınmış (iş/durum vb.).

مقطر mukattar A. s. 1 damla damla dökmüş, damlatılmış (gözyaşı/su/sıvı madde), 2 damıtılmış (su/sıvı).

مقطع makta A. a. 1 (güneşin) batış yönü, batı, 2 (bir nesnenin) kesim yeri, 3 bir makinenin/şeklin içini göstermek için ortasından kesilmişçe görünüşünü yansıtan resim/maket, kesit, 4 ed. (şiirde) durak yerleri, 5 (gazel ve kasidede) son beyit.

مقطع mukatta A. s. 1 parçalara ayrılmış, bölük bölük edilmiş (nesne), 2 ayrı yazılan, kendisinden sonra gelen harfe bitişmeyen (harf): حروف مقطعة *hurûfi mukattaa*: *hurûf-i mukattaa* (Arap asıllı alfabe) ayrı ayrı yazılan, bitişik olmayan harfler.

مقطعات mukattaât A. s. kıtalar biçiminde yazılmış şiirler.

مقطوع maktû A. s. 1 kesik, kesilmiş (nesne), 2 pahası kesinleştirilmiş, pazarlık kabul etmez (mal/nesne), 3 tartı ve ölçüyle satılmayan, götürü (nesne/mal): **مقطوعاً maktûan** A. z. götürü olarak, pazarlıksız, toptan.

مقطه mukatta A. a. (T. k. dili: ماقته *makta*) kamış kalemin ucunu kesmek için kullanılan kemik altlık.

مقعد muk'ad A. s. yatalak, kötürüm (kimse).

مقعد mak'ad A. a. 1 oturulacak yer, 2 oturak yeri, kaç.

مقعر muka ar A. s. oyuk, çökük, çukur (yer/zemin).

مقفا mukaffâ A. s. kafiye (söz/şiir).

مقفل mukaffel A. s. kilitli, sürmeli/sürgülü (kapı/pencere vb.).

مقفل mukaffel A. s. kilitli (kapı vb.)

مقفى mukaffâ A. s. bk. مقفا.

مقلاد mıklâd A. a. 1 kilit dili, kilit üzerindeki, anahtar boşluğuna giren dil, 2 hazine.

مقلب makleb A. a. 1 (-in) altını üstüne çevirme, 2 (-in) önünü son, sonunu ön yapma, 3 (-in) altını üstüne çevirme yeri.

مقلب mikleb A. a. cilt kulağı, kitap kabının sol yanında bulunan oynak parça.

مقلب mukallib A. s. bir şeyin yönünü değiştirip çeviren (kimse).

مقلد mukalled A. s. 1 taklîmiş, boyuna asılmış (nesne), 2 taklidi yapılan, söz ve davranışları kendisine benzetilen (kimse).

مقلد mukallid A. s. 1 (gerdanlık/muska/tılsım vb. gibi bir nesneyi) boynuna takan/asan (kimse), 2 bir şeyin aynını yapmaya çalışan (kimse), 3 birinin söz ve davranışlarının aynını yaparak eğlenen, taklitçi (kimse).

مقلدان mukallidâne F. s. ve z. taklit ederek/taklitçiye yaraşır yolda/biçimde.

مقلوب maktûb A. s. 1 altı üstüne getirilmiş, içi dışına döndürülmüş (nesne), 2 değiştirilmiş, başka bir duruma dönüştürülmüş (yer/nesne/yapı), 3 harfleri tersine okunduğunda da aynı kelime/söz öbeği elde edilen kelime/söz öbeği: دام على العماد (*dâme ale'limâd*) gibi.

مقلوع maktû A. s. sökülmiş, kökünden/yerinden çekilip çıkarılmış (nesne).

مقوم maktûm A. s. yonulmuş, yontulmuş (ağaç).

مقوم المظفر maktûmü'zzufr A. s. tırnağı yontulmuş/törpülenmiş (kimse/hayvan).

مقلة mukle A. s. 1 göz, 2 göz bebeği.

مقمر mukmir A. s. aydınlık, mehtaplı (gece).

مقمر mukmir A. a. bk. مقمر mukmir.

مقمة mikmaa A. a. topuz, gürz.

مقند mukanned A. s. içine şeker katılmış, şekerle karıştırılarak yapılmış/hazırlanmış (yemek/tatlı vb.).

مقنطر mukantar A. s. kemerli, kemer biçiminde (çatı/yapı/köprü örtüsü).

مقنطره mukantare A. a. 1 gökb. güneşin gölgesine göre saatleri gösteren alet, 2 ufka paralel olarak gökte bulunduğu var sayılan dairelerden her biri.

مقنطرات mukantarât A. a. gökb. enlemler; bk. مقنطره mukantare.

مقنع mukni A. s. kanaat uyandıran, kandırıcı, inandırıcı (söz/karşılık/delil vb.).

مقنة muknia A. s. zoo. kurbaga yavrularının yumurtadan çıktıkları ilk hâli.

مقنفذ mukanze A. s. zoo. üzeri yumuşak dikenlerle kaplı (hayvan).

مقنن mukannen A. s. kanun ve kuralca belirlenmiş/alışkanlığa bağlı, belli, belirli, değişmez, şaşmaz (uygulama/iş/davranış vb.).

مقنات mukannenât A. ç. a. alışlagelen tahsisat.

مقوا mukavvâ A. s. güçlendirilmiş (nesne/madde). a. kalın ve dayanıklı bir tür kâğıt.

مقوال mukvâl A. a. çok konuşan, geveze (kimse).

مقوس mukavves A. s. eğri, yay biçiminde (kubbe/kaş vb.).

مقول mukvel A. a. konuşma organı, dil.

مقول makûl A. s. söylenmiş, denilmiş (söz). a. söylenilen şey, söz.-**مقول قول** makûli kavî F. a. demek ve söylemek fiillerinin yüklem işleyişinde olduğu tam/yarım yargılı cümlede nesne işleyişinde olan cümle kalıbındaki söz: Dedim: "İnci nedir?" Dedi: "Dişimdir", "Sen bilirsin" dedim, "Elbette ben bilirim" diye söylene söylene çekip gitti.

مقوله makûle A. a. tür, çeşit, soy, cins.

مقوم mukavvim A. s. 1 eğriyi doğrultan, eğri ve çarpık şeyi düz/düzgün duruma getiren (kimse), 2 (-i) kıvama getiren, (-i) uygun ve ölçülü duruma sokan (kimse/madde).

مقوى mukavvâ A. s. bk. مقوا.

مقوى mukavvi A. s. güçlendirici, güç verici (madde/ilâç).

مقهر mukahhir A. s. (birine) üstün gelici, (birini) etkisiz duruma getirip adını batırıcı (kimse).

مقهور makhûr A. s. yenilmiş, ezilmiş, rezil duruma düşmüş, aşağılanmış.

مقياس mikyâs A. a. 1 parmak, arşın, fersah vb. uzunluk ölçmekte kullanılan ölçü birimi, 2 ölçü, miktar, derece, 3 haritanın kapsadığı alana göre nispeti, ölçek.

مقيت makît A. a. yüz çevrilen, seilmeyip kendisinden uzaklaşan (kimse).

مقيد mukayyed A. s. 1 (ile) bağlanıp bağlı duruma getirilmiş, 2 gözetilmiş, boş bırakılmayıp/boş verilmeyip özen ve dikkat gösterilmiş (kimse/iş/konu vb.). 3 ayağına bukağı takılmış, bağlı (hayvan), 4 deftere yazılmış (evrak/konu/sayı vb.).

مقيد mukayyid A. s. (-i) başıboş bırakmayıp bir şekilde bağlı duruma getiren (kimse). a. evrak suretlerini, konu, özet ve numaralarını deftere yazan kimse, kayıt memuru.

مقيص makis A. s. başka şeye benzetilmiş, başka şeye benzetilerek onunla karşılaştırılmış (nesne).

مقيص عليه makisun aleyh A. a. bir nesne ile benzerlik ilgisi kurularak kendisiyle karşılaştırılan nesne: *Bâtıl makisun aleyh olamaz* "Asılsız şey başka bir şeye benzerlik ilgisiyle karşılaştırılmaz".

مقيل makil A. a. öğle uykusu, öğle uykusuna yatılacak yer.

مقيم mukim A. s. (bir yerde) oturan (kimse).

مقيي mukayyi A. s. kusturucu (nesne/ilâç).

مுகابه mukâbere A. a. 1 (münazarada) kendi söylediğinin doğru olmadığını bildiği hâlde kural dışı olarak ağır kalabalığıyla hasmı susturmaya çalışma, 2 büyümek, kendini büyük görme.

مுகابه mukâbele A. a. komşunun evi satılığa çıkarıldığında almayıp satıldıktan sonra ön alım yoluyla alıcıdan alma.

مکاتب mekâtib A. ç. a. mektepler, eğitim ve öğretim yuvaları; bk. **مکتب mekteb**.

مکاتب mukâtib A. s. 1 (biriyle) mektuplaşan, her zaman mektup yazarak haberleşen (kimse), 2 kendisini belirlenmiş şart ve yolla sahibinden satın alan (esir).

مுகابه mukâtebe A. a. 1 yazışma, mektuplaşma, mektupla haberleşme, 2 huk. bir esirin belirlenmiş şart ve yolla kendi pahasını yazdırması, yani: esirin kendini sahibinden satın alması.

مுகابه mukâteme A. a. (bir bilgiyi/durumu) gizleme/saklama.

مکاتب mekâtib A. ç. a. mektuplar; bk. **مکتوب mektûb**.

مுகابه mukâtebe A. a. yalan söyleme, (iki kişi/taf) birbirine yalan söyleme.

مکار mekkâr A. s. çok hileci, işi gücü hile yapmak olan (kimse).

مکارات mukârât A. a. (bir yer/bir hizmeti) kira ile tutma, (bir yer/malı vb.) kiraya verme.

مکار mekârim A. ç. a. iyilikler, huy güzellikleri, baştan aşağı iyilik olan işler ve davranışlar; bk. **مکرم mekrûmet**.

مکار mekârimi ahlâk F. s. huy güzellikleri.

مکار mekârimpenâh F. s. iyilikler sığınağı, yani: iyilikler kaynağı olan (kimse/sultan).

مکار mekârimkâr F. s. cömert, iyilikçi (kimse).

مکار mekâreme A. a. cömertlik, iyilik ve üstünlük konusunda yarışma.

مکار mekârih A. ç. a. tiksinti verici işler/eylemler/maddeler; bk. **مکروه mekrûh**.

مکار mekâre, mekkâre T. a. bk. **مکاری mekâri**.

مکار mekârehe A. a. bir şeyden hoşlanmayıp tikslenme.

مکاری mekâri T. a. 1 yük ve gerekli nesneleri taşımak için kira ile tutulan hayvan, 2 kira hayvanlarına yüklenmiş yük ve eşya.

مکاری mekâri A. a. (T. k. dili: **مکاره جی mekâreci, mekkâreci**) yük ve araç gereç taşımak için hayvan kiralayan kimse, eşekçi, katırcı, deveçi.

مکاسب mekâsib A. ç. a. kazançlar; kazanç aracı olan işler; bk. **مکسب mekseb**.

مکاشف mukâşif A. s. 1 (bir duruma/konuya) açıklık getiren, (bir şeyi) açıklayan, ortaya çıkaran (kimse), 2 gizli bir şeyi birbirine açıklayan (kimse)lerden her biri), 3 Tanrı katından gelen bir açılma bir konuyu bilen (kimse).

مکاشفه mukâşefe A. a. 1 (görünmeyen bir şeyi) görünür duruma getirme,

(üzerindeki örtüyü sıyırıp bir nesneyi) meydana çıkarma, 2 (tanınmayan bir şeyi) tanıma, 3 tas. Tanrı katından gelen bir ışıqla aydınlanma, bu aydınlık sayesinde göze görünmez/bilinmez sırlı bilgilere ve görüntülere ulaşma, Tanrı'nın sıfatlarının gerçekliğine varma, 4 tas. bu yolla elde edilen sırlı bilgi, görülen ve ulaşılan gerçeklik.

مکافات mukâfât A. a. 1 ödül; bir hizmet, bir iyilik, bir başarıdan ötürü verilen güzel ve değerli karşılık; **مکافات mukâfât**, 2 birinin beğenilen bir işi ve hizmetine güzel ve değerli bir şeyle karşılık verme. -**etmek** beğenilen bir işe/kazanılan bir başarıya güzel ve değerli bir şey vererek karşılığa bulunmak.

مکافاة mukâfâten A. z. mukâfat olarak.

مکافل mukâfil A. a. birbirini koruyup gözetmek, dayanışmak, birbirine yardım etmek üzere sözleşmiş kimselerden her biri.

مکافله mukâfele A. a. birbirine kefil olma, birbirini koruma/birbirine yardım etme konusunda anlaşip sözleşme.

مکافی mukâfi A. s. eş, denk, bir (nesne): *kat'ı mukâfi* "oval bir şeklin her bir büyüklük çemberi".

مکاله mukâleme A. a. 1 söyleşme, karşılıklı konuşma, lâkırda etme, 2 iki devlet arasında sözleşme yapmak için iki tarafça görevlendirilmiş kişilerin görüşmesi.

مکامن mekâmin A. ç. a. pusular, pusu yerleri; bk. **مکمن mekmen**.

مکان mekân A. a. 1 yer, 2 oturulan yer, makam: *Şerefü'lmeân bi'lmeân* "Oturulan yerin değeri oturanın değerinden gelir", 3 ev, yuva, 4 barınma yeri, barınak.

مکانت mekânet A. a. ağırbaşlılık, oturuşluluk, saygınlık gibi niteliklere sahip olma; **مکانت mekânet**, 3 ev, yuva, 4 barınma yeri, barınak.

مکائد mekâid A. ç. a. hileler, düzenler, aldatmacalar; bk. **مکید mekidet**.

مکایسه mukâyese A. a. zekâ ve incelik konusunda üstünlük iddiasında bulunma.

مکایله mukâyile A. a. (birinin yaptığına/söylediğine) bire bir karşılık verme.

مکب mukib(b), mukib A. s. bir işin/bir konunun/bir meselenin üzerine düşen, bir şeye kendini vererek sürekli uğraşan ve çaba gösteren (kimse).

مکتب mekteb A. a. her seviyede resmi ve özel öğretim ve eğitim kurumu.

مکتحل muktehl A. s. gözlerine sürme çeken (kimse).

مکترب mukterib A. s. üzülen, üzüntülü, kederli, kaygılı, tasalı (kimse).

مکتري mukteri A. s. (bir yer) kira ile tutan (kimse).

مکتسب mukteseb A. s. kazanılmış (bilgi/mülk/para vb.).

مکتسب muktesib A. s. (-i) kazanan (kimse).

مکتفی muktefi A. s. (-i) yeter gören, (-i) yeterli sayan (kimse).

مکتوب mektûb A. s. çeşitli konularda ve değişik amaçlarla bir kimsenin birine yazıp gönderdiği yazı/yazılı kâğıt, bitik, name, varaka.

مکتوبی mektûbî A. a. mektupçu; bir başkanlığın, bir resmi dairenin, bir ilin yazışmalarını yöneten üst rütbeli memur: *m.i sadâret* "Başbakanlık mektupçusu", *m.i vilâyet* "il mektupçusu".

مکتوم mektûm A. s. 1 sır olarak saklanan, açıklanmayan (iş/konu/madde), 2 gizlenen, kaçırılan, kayda geçirilmeyen (kimse/nesne/mal/gelir vb.).

مکتومات mektûmât A. ç. a. (el çabukluğuyla) aşırılan/götürülen şeyler; bk. **مکتوم mektûm**.

مکت meks A. (bir yerde) durma, bekleme, eğlenme. -**etmek** (bir yerde) durmak, beklemek.

مکتار miksâr A. a. çok konuşan kimse, geveze.

مکتار miksîr A. s. 1 (-i) çoğaltan (kimse/ nesne/madde), 2 zengin, varlıklı, çok mal edinmiş (kimse).

مکتار miksîr A. a. bk. **مکتار miksâr**.

مکتال mikhâl A. a. göze sürme çekmekte kullanılan ince uçlu demir çubuk, mil.

مکتال mikhâl A. a. yuk. m. bk.

مکتال mükahhal A. s. sürmeli, sürme sürülmüş (göz).

مکتال mükhale A. a. sürme kutusu.

مکتال mekhûl A. s. sürme çekilmiş, sürmeli (göz).

مکتال mükedder A. s. 1 azarlanmış, paylanmış (kimse), 2 bulandırılmış, bulanık (su), 3 üzüntülü, tasalı, gamlı; kaygılı (kimse).

مکتال mükeddir A. s. 1 (birini) azarlayan, paylayan (kimse), 2 üzen, üzüntü veren; kaygıya düşüren (kimse).

مکتال mukezzib A. s. (birini) yalancı çıkaran, (birinin) yalan söylediğini ileri süren.

مکتال mekzûbe A. a. yalan söz.

مکتال meğer F. takî (-den) başka, ... dışında, ... bir yana: *Kimse kalmadı perâ-kende, meğer şim ile zer* "Gümüş ve altından başka dağılmadık kimse kalmadı.", *Ya kanî sâil dest-i deryâ-feyzından nâil bulmayup sâilü'd-dem' döndi, meğer kadeh-i cür'a-riz?* "Ya da dibinde kalan bir damla şarabı yere döken kadehten başka hangi dilenci derya gibi engin bağışının bolluğuna erişmeyip gözyaşı dökerek dönmüştür?", bağl. 1 Ayrılığı, aykırılığı ve başkalığı olan, çekinceli olarak ortaya konan bir durumu anlatır, bu durumda başında bulunduğu cümlelerin yüklemi tasarla-ma/uyarı kiplerinden dilek-şart veya istek kipinde olur: *Yarın mutlaka giderim, meğer ki hasta olayım. İnsanın*

kötüsü olmaz, meğer ki züğürt ola. [Bu anlatımıyla nesirde meğer ki/kim biçimiyle de kullanılmıştır.] 2 umulanın/ beklenenin tersi olan bir durumu anlatır; bu durumda başında bulunduğu cümlelerin yüklemi söylenti tarzında olur: *Ben onu hasta sanıyordum, meğer iyileşip dışarı çıkmış.* [Bu anlamda meğerse biçimi de kullanılmıştır.] z. 1 şaşırma/tuhaf bulma yolu sorulu bir anlatım bildirir: *Onun sözünü ciddiye almadım, meğer ne kadar haklıymış.* 2 şüphe ve olasılık bildirir: *öyle görünüyor ki...* [Bu anlamdaki kullanılışında nesirde -ki ile birleşmiş biçimi de görülür.] 3 Zan ve tahmin bildirir: *Meğer kim pençe simine bir mehpâre saplanmış* "Galiba gümüş pençeye bir ay parçası saplanmış", 4 Şüphe anlatımlı soru bildirir: *Kalmış mı meğer denilmedik söz* "Kalmış mı acaba denilmedik söz." (Şeyh Gâlib) 5 öyleyse, hiç olmazsa, en az, en azından.

مکتال mekr A. a. 1 hile, düzen, 2 (birini) hileyle aldatma, maksadından uzaklaştırma/caydırma. **مکتال mekri** mahmûd F. a. maksadından caydırılan kimse hakkında güzel bir iş aramak yolunda yapılan hile. **مکتال mekri** mezmûm F. a. maksadından caydırılan kimse için kötü bir iş aramak suretiyle olan hile.

مکتال mükerrer A. s. 1 iki kez/birçok kez yapılmış (iş/işlem), 2 birkaç kez işleme uğratılmış (nesne/madde): *kandî mükerrer* "birkaç kez kaynatılmış nebat şekeri".

مکتال mükerreren A. z. birkaç kez yapmak suretiyle, birkaç kez işleme uğratarak, yapılan işlemi birkaç kez yineleyerek, bir daha, tekrar betekrar.

مکتال mükerrir A. s. 1 (söz/şi) iki ve daha çok kez yineleyen (kimse), 2 huk.

(bir suç) iki kez/ikiden çok işleyen, sabıkalı (kimse).

مکتال mükerrrem A. s. saygın, saygıdeğer, değerli sayılan, saygı gösterilmesi gereken, ulu, itibarlı, şerefli, hürmetli (kimse/yer vb.).

مکتال mükerrremen A. z. ululayarak, saygılı bir şekilde, şan ve şerefine uygun davranmak suretiyle.

مکتال mükrem A. s. ağırlanmış, saygı gösterilmiş, değer verilmiş, değerli (kimse).

مکتال mükrim A. s. (birini) ağırlayan, (birine) saygı ve ilgi gösteren (kimse).

مکتال mekremet A. a. (T. k. dili: mekrûmet) 1 soyluluk, erdemlilik, cömertlik gibi insan değerlerinden doğan büyüklük, ululuk, 2 saygınlık, 3 cömertlik.

مکتال mükreh A. s. huk. istemediği hâlde kendisine zorla, baskı ile bir iş yaptırtılan (kimse).

مکتال mekrûh A. s. 1 öğrenilen, tiksnilen (nesne), 2 din haram olmayan, ancak işlenmesi iyi görülmeyen iş.

مکتال meges F. a. sinek. **مکتال megesi** engübîn F. a. bal sineği, yani: art.

مکتال megesrân F. a. sinek kovan nesne, yelpaze.

مکتال megesgir F. a. sinek tutan, yani: örümcek ağı.

مکتال megesvâr F. s. sinek gibi.

مکتال mekseb A. a. kazanç yeri, kazanç elde edilen/edilecek yer: *mektebi feyz-mekseb* "ilerleme, kazanç sağlama yeri olan mektep".

مکتال mükesser A. s. 1 kırılmış, dağıtılmış (nesne), 2 dilb. (Arapça'da) kırık, yani: bir kelimenin tekli yapısı başkalaştırılarak, kök harfleri belli kalıplara dökülerek oluşturulan, kuralsız (çoklu): *cem'i mükesser*.

مکتال mükessir A. s. (-i) kıran, (-i) parçalayan (kimse/nesne).

مکتال müksif A. s. koyulaştırıcı/kalınlaştırıcı (madde/nesne). a. tortu çöktürücü kimyevi madde.

مکتال miksîr A. a. çok konuşan, boş boğaz, laf ebesi, lafazan (kimse).

مکتال mikhâl A. a. sürme çubuğu.

مکتال mükid A. s. güçlüğünü bile bile bir işi üstlenip başarmak için çaba harcayan (kimse).

مکتال mekzebe A. a. yalan söz; krş. **مکتال mekzûbe**.

مکتال mikrâm A. s. iyilik etmeyi, yedirip içirmeyi pek seven (kimse).

مکتال mekrûa A. a. sıkıntı, iç darlığı, üzüntü, tiksitmeye ve gücenip yüz çevirmeye yol açan durum.

مکتال mekrûhât A. ç. a. yapılmasında sakınca bulunan/işlenmesi sakıncalı görülen işler; bk. **مکتال mekrûh**.

مکتال meksebe A. a. yuk. m. bk.

مکتال mikshea A. a. süpürge.

مکتال meksûb A. s. kazanılmış, elde edilmiş (para/mal/bilgi/sanat/beceri vb.).

مکتال meksûr A. s. 1 kırılmış, kırık (nesne), 2 dilb. (Arapça'da) esre ile, yani: (-i) ile seslendirilen ünsüz harf.

مکتال meksûf A. s. ışığı kesilmiş, tutulmuş (güneş).

مکتال mekşûf A. s. 1 meydana gelen, kapalı bulunmayan, açık (nesne): *mekşûfû'rre's* "başı açık", 2 belli, bilinir, gözle görülür (nesne), 3 bilinmezken bilinir duruma gelmiş, bulunmuş, ele geçmiş (nesne/bilgi).

مکتال mûka'ab A. s. 1 mat. eşit altı kareden oluşan altı yüzlü dikkörtgen, küp, 2 mat. kenarı bir metre olan bir küpün hacmine eşit hacim ölçüsü birimi, metre küp, 3 mat. bir sayıyı kendisiyle çarptıktan sonra çıkan sayıyı yine o sayı ile çarparak elde edilen sayı; 3x3x3=27 gibi.

مَكْفَر *mükaffer* A. s. iyilik ve yardımı apa-
çık ortadayken görmezden gelinip kar-
şılığında kendisine teşekkür edilmeyen
(kimse).

مَكْفَن *mükffen* A. s. kefenlenmiş (ceset).
مَكْفُول *mekfûl* A. s. kefil olunmuş, kefalet
yoluyla yüklenilmiş (borç/para/mal).

مَكْفُولُ بِيهِ *mekfûlün bih* A. s. kefil olu-
narak yüklenilen (nesne)/kefil olunan
(kimse).

مَكْفُولُ عَنْهُ *mekfûlün anh* A. a. kendisin-
den ötürü kefil durumunda bulunan
(kimse).

مَكْفُولُ لَهُ *mekfûlün leh* A. a. kendisi için
kefil olunan (kimse).

مَكْفَهْر *mükfehir(r)* A. s. somurtkan, ekşi
yüzlü (kimse), birbiri üstüne yığılmış
kara bulut.

مَكْفُوف *mekfûf* A. s. engelli: *مَكْفُوفُ الْعَيْنِ*
mekfûfû'l-ayn "görme engelli kimse."

مَكْلَأ *mükellâ* A. s. kıyı, su kenarı, (gemi
için) yanaşmaya elverişli kıyı.

مَكْلَف *mükellef* A. s. 1 bir işi yapmak zo-
runda olan, yükümlü (kimse), 2 T. süslü,
gösterişli, göz kamaştırıcı, görkemli, her
şeyiyle/her yanıyla eksiksiz ve tam dona-
nımlı (yapı/sofra/şölen/düğün vb.).

مَكْلَل *mükellel* A. s. 1 taç giydirilmiş, taçlı
(kimse), 2 süslü, güzel (nesne).

مَكْمَل *mükemmel* A. s. tam donanımlı,
eksiksiz, her bakımdan tam ve kusur-
suz, düzgün, ergin ve yetkin (iş/eylem/
nesne/kimse).

مَكْمَل *mükemmil* A. s. 1 (bir işi) bitirip
sona erdiren (kimse/nesne/durum/nitelik),
2 (-i) bütünleyici, (-in) bütünlük
ve güzelliğine katkı sağlayıcı (nesne/
durum/nitelik).

مَكْمَن *mekmen* A. a. pusu.

مَكْمَنَة *mekmene* A. a. yuk. m. bk., gömü,
hazine.

مَكْمُون *mekmûn* A. s. saklanmış, saklı
(kimse/nesne)

مَكْنَت *miknet* A. a. güç, kuvvet.

مَكْنَسَة *miknese* A. a. süpürge.

مَكْنَف *mükennef* A. s. çevresi sınırlan-
mış/etrafına çit vb. ile sınır çekilmiş
olan (yer).

مَكْنُوز *meknûz* A. s. 1 yere gömülmüş,
gömülü (nesne), 2 hazineye saklanmış,
saklı (para/değerli nesne).

مَكْنُوس *meknûs* A. s. süpürülmüş (yer).

مَكْنُون *meknûn* A. s. 1 dizilmiş, dizili
(nesne): *dürri meknûn* "dizili inci", 2
gizli, saklı (nesne).

مَكْنَى *mükennâ* A. s. künyeli, bir künye ile
künyelenmiş (kimse/nesne).

مَكُور *mükûr* A. ç. a. hileler, aldatmacalar;
bk. **مَكْر** *mekr*.

مَكُور *mekûr* A. s. oyuncu, dubaracı, alda-
tıcı (kimse).

مَكُوك *mekûk* F. a. (T. k. dili: **mekik**) or-
tası delik, iki başı sivri dokumacı aleti.
Ortadaki boşluğuna iplik sarılı masura
konur, dokuma sırasında iki yandan
atılarak masuradaki iplik gergi ipleri-
nin arasından geçirilirdi.

مَكُوكِب *mükevkeb* A. s. yıldızlar gibi pa-
riltılı cisimlerle donanmış, parlak, göz
alıcı (nesne/görünüş/donanma/alay).

مَكُون *mükevven* A. s. yapılmış, var edil-
miş, var olmuş, varlık bulmuş, (nesne/
madde).

مَكُونَات *mât* A. ç. a. varlıklar, yaratıklar.

مَكُون *mükevvin* A. s. olduran, yaratan,
yoktan var eden (Yüce Tanrı).

مَكْيَال *mikyâl* A. a. tahıl ürünleri ölççeği.

مَكِيث *mekis* A. s. ağır başlı, oturaklı, say-
gın (kimse).

مَكِيدَة *mekidet* A. a. 1 (-e) hile
yapma, (-i) aldatma, 2 hile, dubara, do-
lap, oyun, düzen.

مَكِيَّس *mükeyyes* A. s. ince düşünceli, kıv-
rak akıllı, kurnaz ve becerikli (kimse),
torbalı hayvanlar.

مَكِيَّف *mükeyyef* A. s. nitelik ve özelleştiri-
ci yanlarıyla tanıtılmış/tanımlanmış
(nesne).

مَكِيَّف *mükeyyif* A. s. keyif verici (madde).
مَكِيَّفَات *mükeyyifât* A. ç. a. keyif verici
maddeler.

مَكِيك *mekik* F. a. bk. **مَكُوك** *mekûk*.

مَكِيل *mekil* A. a. 1 (-i) ölçme, (-in) ölçü-
sünü belirleme, 2 kileyle ölçülen tahıl
ürünü, 3 ölçek.

مَكِيلَات *mekilât* A. ç. a. kileyle ölçülen ta-
hıl ürünleri.

مَكِيل *mikyel* A. a. bk. **مَكْيَال** *mikyâl*.

مَكِين *mekin* A. s. 1 (-de) oturan, (-e) yerleş-
miş (kimse), 2 sözü geçer, güçlü (kimse).

مَكِينَت *mekinet* A. a. ağır başlılık, oturak-
lılık, saygınlık; *zıddı: خِفَت* *hiffet*.

مَكْيُول *mekyûl* A. s. kile vb. ölçek ile ölçül-
müş (tahıl ürünü).

مَلَا *melâ* A. a. ova, açıklık, açık alan, sahra.

مَلَا *mele'*, **مَلَا** *melâ* A. a. 1 dolu olma,
doluluk; *zıddı: خَالَا* *halâ*, 2 kalabalık,
topluluk, halk topluluğu, cemaat: *alâ*
melei'n-nâs "halkın gözü önünde".

مَلَا أَعْلَى *mele'i a'lâ* A. a. büyük melekler/
yüce ruhlar, yalın varlıklar topluluğu.

مَلَا *mollâ* A. s. 1 mevleviyyet payesi ta-
şıyan kadı, büyük kadı, 2 mevleviyyet
payesinde bulunan kişi, 3 büyük din
bilgini, büyük hoca, 4 dinî ilimler tahsil
eden öğrenci, medrese öğrencisi.

مَلَاي رُوم *mollâyi Rûm* F. a. Mevlânâ
Celâleddini Rûmî.

مَلَابِس *melâbis* A. ç. a. giyecekler, giyim
kuşamlar; bk. **مَلْبَس** *melbes*.

مَلَابِس *mülâbis* A. s. uygun, yerinde, ya-
raşır (nesne/davranış/iş).

مَلَابَسَة *mülâbese* A. a. 1 benzerlikleri yö-
nünden iki şeyin birbirine karışması/
karıştırılması, 2 ilgi, yön.

مَلَاغ *mellâh* A. a. gemici.

مَلَاغَة *melâhat* A. a. 1 çekici güzellik,
alımlılık, 2 güzel yüzlülük, tuzluluk.

مَلَاغَة *milâhat* A. a. gemicilik.

مَلَاغِيد *mülâhid* A. s. doğru yoldan çıkıp
yanlış yola giren/eğilim gösteren, sa-
pık, dönme (kimse).

مَلَاغِيظَة *mülâhaza* A. a. 1 (-e) dikkatle
bakma, (-i) dikkatle gözden geçirme,
(-i) inceleme, 2 (-i) her yönden kavra-
maya çalışma, (bir şey üzerinde) zihin
yorma, (-i) derinliğine düşünme, 3 (-i)
dikkate alma, tedbirli davranma.

مَلَاغِم *melâhum* A. ç. a. savaş yerleri, cenk
alanları; bk. **مَلْحَمَة** *melhame*.

مَلَاغِيظَة *mellâha* A. a. tuzla.

مَلَاذ *melâz* A. a. sığınma yeri, sığınacak
yer, sığınak.

مَلَاذِم *mülâzim* A. s. bir yere/bir kişiye ya-
pışmışça bağlanan (kimse). a. 1 çırak,
bir işe/bir memuriyete/bir topluluğa
girmek için maaşsız gidip gelen ve hiz-
met eden (kimse), 2 ask. teğmen.

مَلَاذِمَة *mülâzemet* A. a. 1 (bir yere/bir ki-
şiye) ayrılmaz biçimde sarılıp bağlanma,
2 devam, (bir işi) ısrarlı şekilde sürdür-
me, (bir işe) sarılma, 3 çıraklık, bir me-
muriyete geçmek için bir daireye maaş-
sız olarak gidip gelme ve hizmet etme.

مَلَاصِق *mülâsık* A. s. yapışık, ayrılmaz bi-
çimde bitişik (nesne).

مَلَاصَقَة *mülâsaka* A. a. bitişme, bitişip ya-
pışma, ilişip yanaşma, ulaşma.

مَلَاطِف *mülâtıf* A. s. şaka yapmayı, ona
buna takılmayı seven, şen ve şakacı
(kimse).

مَلَاطِفَة *mülâtafe*, **مَلَاطِفَة** *mülâtafet* A. a.
1 (birine) iyi davranma, güler yüze ve
yumuşaklıkla muamele etme, 2 şakalaş-
ma, birbirine takılma.-**mülâtafe etmek**
1) okşamak, yüz göstermek, yumuşaklık
göstermek, iyi davranmak, 2) yardım
etmek, yardımcı olmak, 3) iyilik etmek,
bağışta bulunmak.-**göstermek** okşa-
mak, gönlünü almak, iltifat etmek.

مَلَاطِمَة *mülâtame* A. a. (birine) tokat vur-
ma, (birbirine) tokat atma, tokatlaşma.

مَلَاغِب *mülâib* A. s. oyun ve eğlenceyi, şa-
kayı ve şakalaşmayı seven, neşeli (kim-
se).

ملعب *melâib* A. ç. a. 1 oyun yerleri, oyun sergilenen ve gösteri yapılan yerler; *bk.* **ملعب** *mel'ab*, 2 oyun araçları, oyuncaklar; *bk.* **ملعبه** *mel'abe*.

ملعبه *mülâabe* A. a. oynaşma.

ملعبه *mülâane* A. a. (birbirine) ilenme, lânet okuma, (yargıç) bambaşka bir yolla yargıda bulunma.

ملعين *melâin* A. ç. a. kovulmuş, lânetlenmiş kimseler; *bk.* **ملعون** *mel'un*.

ملاق *melâk* A. a. mala.

ملاقات *mülâkât* A. a. yüz yüze görüşme, görüşmek üzere buluşup bir araya gelme.

ملاقى *mülâkî* A. s. yüz yüze gelen, karşılaşıp kavuşan, görüşen (kimseler).

ملال *melâl*, **ملالت** *melâlet* A. a. usanç, bıkkıntı, sıkıntı, içte duyulan huzursuzluk.

ملام *mülâm* A. a. (birini) azarlama, paylama.

ملام *melâm* A. a. kınanmış, azarlanmış (kimse).

ملامت *melâmet* A. a. kınama, azarlama.

ملازمة *melâmet-zede* F. s. kınanmış, ayıplanmış (kimse).

ملاحم *melâmi* A. ç. a. benzerlikler, insanın çehresinde bulunan güzellik/çirkinlik belirtileri/çizgileri; *bk.* **لمحه** *lemha*.

ملآن *mel'an*, **ملیان** *melyân* A. a. alacağı kadar doldurulmuş/koyulmuş, dolu (kap).

ملامسه *mülâmese* A. a. 1 (-i) elle tutma, (-i) yoklama, 2 (bir nesneyi) yalnızca dokunmakla/içini açıp görmeden örtüsünün ve kabının üstünden elle yoklayarak alıp satma.

ملامى *melâmi* A. a. dünyaya hiç değer vermeyen, dini yükümlülüklerle kulak asmayan, kalenderce yaşayan, halkın kınamasına aldırmayan bir anlayışın/bir yolun bağlısı olan kimse.

ملاموه *mülâveme* A. a. (birbirini) kınama, azarlama, tersleme.

ملاهى *melâhi* A. ç. a. oyun ve eğlence araçları. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

ملائک *melâik*, **ملائكة** *melâike* A. ç. a. melekler; *bk.* **ملك** *melek*.

ملایم *mülâyim* A. s. 1 uygun (durum/nitelik/yol/biçim), 2 yumuşak, yavaş (yara-dılış/huy), 3 durgun, elverişli (hava), 4 kabızlığı olmayan (kimse).

ملایمت *mülâyemet* A. a. 1 uygunluk, 2 (huy için) yumuşaklık, yavaşlık, 3 (hava için) durgunluk, elverişlilik, 4 kabızlığı olmama.

ملایenet *mülâyenet* A. a. yumuşaklıkla davranma, yumuşaklık.

ملبس *melbes* A. a. giyecek, giysi.

ملبس *mülebbes* A. s. giyinmiş, giyimli (kimse), karışık, açık ve belirli olmayan, şüpheli (durum/nesne).

ملبوس *melbûs* A. s. 1 giyilmiş, kullanılmış (giysi), 2 giyinmiş, kuşanmış (kimse).

ملبوسات *melbûsât* A. ç. a. her türlü giyim eşyası, giysiler, giyimlikler.

ملت *millet* A. a. 1 inanç, din, inanç yolu, mezhep, 2 aynı dinde olanların oluşturduğu topluluk, 3 aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, ülkü, gelenek ve görenek birliği bulunan insan topluluğu, ulus.

ملتبس *mültebis* A. s. başka bir şeyden fark olunamayan, şüpheli (durum/nesne).

ملتسم *mültesem* A. s. öpülür/öpülmüş (yer).

ملتسم *mültesim* A. s. yaşmaklı (kadın).

ملتجا *mültecâ* A. a. sığınılacak yer, sığınak.

ملتجى *mülteci* A. s. sığınmacı, bir yerden/birinden kaçıp başka yere/birine sığınan (kimse).

ملتجى *mültecâ* A. s. *bk.* **ملتجا**.

ملتحف *mültehf* A. s. yorgan vb. bir şeye bürünüp sarınan (kimse).

ملتحق *mültehik* A. s. (-e) katılmış, (-e) eklenmiş (yer).

ملتحي *mültehi* A. a. sakalı çıkmış genç.

ملتقى *mültezık* A. s. yapışmış/yapışık (madde/nesne).

ملتزم *mültezem* A. s. üstlenilmiş, sahiplenilmiş, gerekli sayılmış (iş/işlem vb.).

ملتزم *mültezim* A. s. (-i) üzerine alan, (-i) üstlenen/sahiplenen, yan çıkan, (-e) yandaşlık eden, (-in) yanında yer alan (kimse). a. devlet gelirlerinden bazılarının toplanmasını hazineye belirli bir para vererek/kefil göstererek artırma yoluyla üzerine alan kimse.

ملتصق *mültesık* A. s. (ile) kavuşan, (-e) ulaşıp bitişen (nesne).

ملتف *mültef(f)*, **ملتف** *mültef* A. s. birbiri içine girmiş, birbiri üzerine sarılmış, birbirine dolanıp karışmış (ağaçlar/saçlar vb.).

ملتفة الساق *mülteffetü'ssâk* A. s. dalları birbirine geçmiş (ağaçlar).

ملتفت *mültefet* A. s. kendisine yakınlık ve güler yüz gösterilmiş, saygılı ve dostça davranılmış (kimse).

ملتفت *mültefit* A. s. (birine) güler yüzle yakınlık gösteren, gönül alıcı sözler söyleyip hoş gidici davranışlar gösteren (kimse).

ملتقا *mültekâ* A. a. iki şeyin birbirine kavuşup birleştiği yer.

ملتقط *mültekıt* A. s. (-i) toplayıp alan, (yerdeki şeyi) toplayan (kimse).

ملتقم *mültekım* A. s. (-i) yutan (kimse).

ملتقى البحر *mültekâ* A. s. *bk.* **ملتقى** *mülteka'lebhur* denizlerin kavuşup birleştiği yer.

ملتقى *mülteki* A. s. kavuşan, buluşup birleşen (nesne).

ملتمس *mültemes* A. s. istenen, yapılması/yerine getirilmesi dilenen/öğütlenen (iş/husus), salık verilen (kimse).

ملتمس *mültemis* A. s. dilekte bulunan, bir şeyi öğütleme/salık verme yoluyla isteyen (kimse).

ملتصع *mültemi'* A. s. parıldayan, ışık saçan (cisim/nesne).

ملتعب *mültehib* A. s. 1 yalınlanan, alev alev yanan, yalınlı (ateş), 2 *tıp* şişip kızaran, iltihaplanarak ateş gibi yanan (yara).

ملتوى *mültevi* A. s. 1 bükülmüş, burulmuş (nesne), eğri büğrü, çarpık (nesne), 2 (işte) ağır davranıp tembellik eden (kimse).

ملتفح *mültehf* A. s. alevli (ateş/odun vb.), üzgün, üzüntüden içi yanan (kimse).

ملتيم *mülteim* A. s. *tıp* onulan (yara).

ملجا *melce'* A. a. sığınma yeri, sığınak.

ملجى *mülci* A. s. zorlayan, çaresiz bırakan, istemeyerek kabul edilmek zorunda kalan (durum).

ملح *milh* A. a. tuz.

ملحد *mülhıd* A. s. Tanrı'ya ve dine inanmayan, tanrıtanımaz, dinsiz imansız, ateist (kimse).

ملحق *mülhık* A. s. (-i) (-e) katan (kimse).

ملحق *mülhak* A. s. 1 katılmış, eklenmiş, eklenti (ev/oda/bahçe/toprak vb.), 2 bağlanmış, bağlı (yerleşim ve yönetim birimi), 3 *dilb.* (Arapça'da) üçlü kökten gelmekle birlikte dörtlü kalıplardan birine göre çekimlenen (fiil).

ملحقات *mülhakât* A. a. 1 bir merkeze bağlı yerler, 2 *dilb.* (Arapça'da) üçlü kökten geldikleri hâlde dörtlü kalıplardan birine uygun çekimlenen fiiller.

ملحم *mülahham* T. s. şişman, etli butlu (kimse).

ملحمه *melhame* A. a. çok can kaybına yol açan büyük savaş.

ملحدود *melhûd* A. s. lahit içine konulmuş, çevresi duvarla örülmüş çukura yerleştirilmiş (ceset).

ملحوظ *melhûz* A. s. düşünülen, hatıra gelen, akıldan geçen (durum/olay/ge-lişme).

ملحوظات melhûzât A. ç. a. akla gelen şeyler, olası ve olması beklenir durumlar/olaylar/gelişmeler.

ملخ melah A. a. çekirge.

ملخ آبی melahı âbî F. a. su çekirgesi, "teke" denilen, kaynar suda haşlandığında kıpkırmızı olan deniz böceği.

ملخص mülahhas A. s. önemli noktaları alınıp gereksiz kısımları çıkarılarak özünü çıkarılmış, özetlenmiş olan (eser/kitap/karar vb.).

ملزم mülzem A. s. bir konu üzerindeki görüşme ve tartışmada söyleyecek sözü kalmayıp susmak zorunda kalan (kimse).

ملزم mülzim A. s. (konuştuğu/tartıştığı kimseyi) susturan, (tartışmada) rakibini susmak zorunda bırakan (kimse).

ملزوم melzûm A. s. kendi varlığı için başka bir nesnenin varlığı gerekli olan (nesne): *lâzım ü melzûm* "gerekli olan ve kendisi için bir nesne gerekli olan".

ملاء melsâ', **ملاء melsâ** A. a. 1 dümdüz, pürüzsüz ve kaygan yer: *arzı melsâ* "üzerinde ot bitmeyen toprak, otsuz yer", 2 içimi hoş içki, şarap, süci.

ملاء melsân A. a. bk. **ملاء melsâ'**.

ملسن mülessen A. s. ucu dil şeklinde konik olan (nesne).

ملصق mülusak A. s. bitleştirilmiş, birbiriyle bitişik duruma getirilmiş (uç/sınır/nesne/yer vb.).

ملصوق melsûk A. s. (-e) bitleştirilmiş (nesne).

ملطف mülattuf A. s. (birine) iyi davranan, güler yüz ve tatlı dille ululayıp ağırlayan (kimse).

ملطف meltafe A. a. güzelliğin görünüp yansıdığı yer olan nesne/nitelik, güzellik kaynağı.

ملعب mel'ab A. a. oyun yeri.

ملعبه mel'abe A. a. oyuncak.

ملعقة mil'aka A. a. kaşık.

ملعت mel'anet A. a. lânetlenmeye yarayan iş ve davranış.

ملعت پیسه mel'anetpişe F. s. işi gücü mel'anet etmek olan, mel'anet peşinde koşan (kimse).

ملعت کارانه mel'anetkârâne F. s. ve z. lânetlenecek yolda, lânetlemeyi hak edecek biçimde.

ملعوب mel'ûb A. s. salyalı (ağız).

ملعون mel'ûn A. s. lânetlenmiş, Yüce Tanrı'nın esirgemesinden uzak düşmüş, kovulmuş (kimse/şeytan). a. lânetlenmeyi hak edecek davranışlarda bulunan kimse.

ملغی mülğâ A. s. geçerliği kaldırılmış, işleyişine son verilmiş (daire/kurum/topluluk vb.).-**ملغی عن العمل mülğâ ani'lamel** A. a. dilb. (Arapça'da) işleyişsiz, etki alana (ma'mûle) etkisi olmayan etken (âmil).

ملفف mülfeff A. s. sarılmış, dürülüp toplanmış (nesne).

ملففه mülfeffa A. a. düzme, süslü püslü, yaldızlı söz.

ملفوظ melfûz A. s. söylenen, söylenmiş, ağızdan çıkmış (söz).

ملفوظات melfûzât A. ç. a. birinin söylediği sözler.

ملفوف melfûf A. s. sarılmış, katlanmış, sarılıp katlanarak bir zarf/kap içine konmuş (kâğıt/pusula).

ملفوفاً melfûfen A. z. (-e) sarılı ve zarf içine konulmuş olarak.

ملقاط mülkât A. a. tıp cerrah maşası.

ملقب mülakkab A. s. ... lâkabıyla anılan, (ile) lâkaplanmış (kimse).

ملقط mülkat A. a. tıp çocuğu ana rahminden tutup almaya yarayan araç, forseps.

ملقوط melkût A. s. 1 yerden alınmış (nesne), 2 bir köşe başına, cami avlusuna vb. yerlere bırakılmış (çocuk).

ملك melek A. a. 1 üst âlemin yalın varlıklarından biri, 2 mec. çok güzel/yumuşak huylu ve günahsız kimse.-**ملك**

الموت melekü'lmevt A. a. ölüm meleği, Azrâil.

ملك melik A. a. egemenlik eyesi, iktidar sahibi, hükümdar.

ملك milk A. a. 1 kullanma hakkı birinin elinde bulunan, para, yapı, hayvan, toprak vb. gibi nesneler, 2 vakıf olmayan, mülkiyet yoluyla kullanılan bina, arazi vb.-**ملك يمين milki yemin** F. a. kadın köle, cariye.

ملك mülk A. s. 1 üzerinde kullanım hakkı bulunan, arazi ve akar gibi gelir getiren taşınmaz mal, 2 vakıf olmayan sahipli arazi ve ev, dükkân, han gibi kira geliri sağlanan mal, 3 bir devletin/ bir ülkeyi yöneten hükümdarın elinde/ buyruğunda bulunan topraklar.

ملك خصلت melekhaslet F. s. melek huylu (kimse).

ملك سيما meleksimâ F. s. melek yüzlü, yani: yüzü pek güzel (kimse).

ملك مشرب melekmeşreb F. s. melek huylu; huyu suyu, gidişi, tutumu melek gibi olan (kimse)

ملكات melekât A. ç. a. yerleşmiş alışkanlıklar, kalıcı yatkinlikler.-**ملكات فاضله melekâti fâzıla** F. a. cömertlik, cesaret, yiğitlik, hak severlik, iffet gibi değerli melekeler.-**ملكات رديه melekâti redie** F. s. çekememezlik, sevgisizlik, kin, cimrilik, yalancılık, açgözlülük, kibir, utanmazlık gibi kalıcı alışkanlıklar.

ملك milket A. a. bk. **ملك milk**.

ملكدار mülkdâr A. s. hükümdar.

ملكدار milk-gir F. s. topraklarına toprak katan (hükümdar).

ملكوت melekût A. a. ululuk, egemenlik, sonsuz büyüklük ve güçlülük: *âlemi melekût* "yücelikler, yüce varlıklar dünyası".

ملكوتی melekûti A. s. üst âlemle ilgili ve ilişkili, üst âlemden olan.

ملكه meleke A. a. bir işi çok ve sürekli yapmakla insanda oluşan kalıcı güç, yerleşmiş alışkanlık, kalıcı yatkinlik.

ملكی mülki A. s. mülke ait, mülkü/ıdareyi ilgilendiren, mülkle/yönetimle ilgili olan (konu/husus/mesele/iş vb.).

ملكی melekî A. s. melek huylu, melek gibi temiz ve günahsız (kimse). **ملكی الصفات melekî-yü's-sıfât** A. s. melek huylu, güzel ahlâk sahibi (kimse).

ملكیت mülkiyyet/milkiyyet A. a. vakıf ve miri (devlet hazinesine ait) olmayan arazi ve akarın durum ve niteliği.

ملل melel A. a. usanç, usançtan ileri gelen can sıkıntısı, bunalım.

ملل mellel A. ç. a. milletler; bk. **ملت millet**.

ملع mülemma' A. s. 1 alaca bulaca, rengârenk, çeşitli renklerle renklendirilmiş (süsleme/kumaş vb.), 2 ed. her mısraı ayrı dilde olan beyit/böyle beyitlerden oluşan manzume, 3 T. sıvama, baştan aşağı bulaşık, pislik içinde olan (giysi, üst baş).

ملمعار mülemma'kâr F. s. mec. ikiyüzlü, içi dışına uymaz, güvenilmez (kimse).

ملوخيا mülûhiyâ A. a. ebeğümeci.

ملموس melmûs A. s. dokunulmuş, elle yoklanmış (nesne).

ملون meleván A. a. gece ile gündüz: *mâ dâme'meleván* "geceyle gündüz sürüp gittikçe".

ملوث mülvves A. s. 1 pis, bulaşık, pisliğe bulaşmış (nesne/yer/kılık kıyafet vb.), 2 düzensiz, karmakarışık (yer/iş/durum).

ملوك mülûk A. ç. a. 1 mülkler; bk. **ملك melek**, 2 hükümdarlar, bk. **ملك melik**.

ملول melûl A. s. canı sıkın, usanç yüzünden bunalmış (kimse).

ملوم melûm A. s. kınanmış, azarlanmış, paylanmış (kimse).

ملون mülven A. s. 1 çok renkli, rengârenk (nesne), 2 (bir renk ile) boyanmış, renkli (nesne).

ملهه mülhem A. s. 1 Tanrı katından kalpte ve zihinde uyandırılmış (görüş/düşünce/yol vb.), 2 Tanrı katından kalbi ve zihni uyandırılan/uyanık tutulan (kimse): *elmülükü mülhemün* "sultanların kalbi ve zihni Tanrı katından gelen ışıqla aydınlıktır/uyanıktır".
ملهه mülhim A. s. kalbi ve zihni uyandıran/ışıqlandıran (Yüce Tanrı).
ملهه melhüb A. s. alevlenmiş, yalazlanmış (ateş).
ملهه melhuf A. s. tasalanmış, hüznlenmiş (kimse).
ملهه milli A. s. milletle ilgili, millete ait (nesneler/konular/değerler vb.).
ملهه milliyyet A. a. 1 din, inanç, mezhep, 2 ırk.
ملهه melih A. s. çekici, alımlı (güzel).
ملهه melisâ A. a. tüylü küçük yapraklı, oya gibi beyaz çiçek açan, yaprakları tedavi amaçlı kullanılan bir bitki, oğul otu.
ملهه melik A. s. gerçek egemenlik sahibi olan Yüce Yaratıcı. [99 güzel addan biridir.]
ملهه müleyyen A. s. yumuşatılmış, yumuşak (nesne).
ملهه müleyyin A. s. *tip* yumuşatıcı (ilaç); *zıddı: قابض kabız*.
ملهه memât A. a. ölüm.
ملهه mûmâsil A. s. (-e) benzeyen, (-i) andıran, ... gibi, ... kabilinden olan, (nesne/iş/durum vb.).
ملهه mûmâsele A. s. (-e) benzeyiş, (-i) andırış.
ملهه mûmâhade A. a. övünme, şişinme.
ملهه mûmâdeha A. a. övgü ve beğeniye hak kazanma konusunda birbiriyle çekişme.
ملهه mûmâzaka A. a. dostluk konusunda ikiyeüzlülük etme.
ملهه mûmârât A. a. kavga, çekişme, anlaşmazlık.

ملهه mûmâreset A. s. *aş. m. bk.*
ملهه mûmârese A. s. bir işi tekrar tekrar ve çok yapmakla kazanılan alışıklık, alışkanlık, yatkınlık.
ملهه mûmâzece A. a. övünme, böbürlenme, göğüs kabartma.
ملهه mûmâzehe A. a. şakalaşma, (birbirine) takılma.
ملهه mûmâs(s), **ملهه mûmâs** A. s. 1 (-e) dokunan, (kimse/nesne), 2 geo. bir çemberin/eğrinin bir noktasına dıştan dokunup geçen ve onu kesmeyen doğru, teğet.
ملهه mûmâshea A. a. (birbiriyle) yumuşaklıkla söyleşme.
ملهه mûmâsse A. a. birbirine değme/dokunma.
ملهه mûmâşât A. s. 1 işleri çekip çevirmek için bir yol seçip izleme, bir işi başarmak için uygun yolu seçme, 2 bir düşünceye hizmet eder biçimde davranarak hoş geçinme, uzlaşma yolunda uyumlu hareket etme, uysallık gösterme.
ملهه mûmâtale A. s. vadeyi/borcu "Bugün, yarın" diyerek uzatıp geciktirme.
ملهه mûmâl A. s. eğrilme, bir yana yatma.
ملهه mûmâleta A. a. bir şair bir mısra ve öteki şair de bir mısra söylemek üzere şairlikte boy ölçüşme.
ملهه mûmâleka A. a. okşayarak, güzel söz ve övgülerle gönlünü alarak sevgisini dışa vurma.
ملهه memâlik A. ç. a. ülkeler; *bk. ملكت memleket*.
ملهه memâlik A. ç. a. köleler; *bk. ملوك memlûk*.
ملهه mûmâneat A. s. (bir işi) engelleme, (bir işin) yapılmaması için çalışma, (bir işin) gerçekleşmesini önlemek yolunda çaba gösterme.
ملهه mûmtâz A. s. 1 ayrıcalıklı, kendisine ayrıcalık tanınmış (kimse), 2 seçilmiş, seçkin (kimse).

ملهه mûmtâziyyet T. a. ayrıcalık, özel hak, yetki ve şart.
ملهه mûmtesil A. s. buyruğa uyan, aldığı emre uygun davranan (kimse).
ملهه mûmtehan A. s. sinanmış, sınavdan geçirilmiş (kimse).
ملهه mûmtelin A. s. (birini) sınavan, deneyen (kimse), a. bilgi, ustalık, yeterlik, tecrübe ve yetkinlik derecesini anlamak üzere sorup söyletmek/yazdırmak/yaptırmak suretiyle bir kimseyi sınavan kimse.
ملهه mûmted(d), **ملهه mûmted** A. s. uzanıp giden, süren, gideduran (mesafe/zaman).
ملهه mûmtezic A. s. 1 birbiriyle karışmaya elverişli, birbiriyle karışabilir (nesneler), 2 birbirine uyan, birbiriyle bağdaşan, aykırı düşmeyen (biçim/reng/durum vb.), 3 bozuk ve kusurlu yanı bulunmayan, parçaları birbiriyle uyumlu, birbiri üzerine tam oturan (çerçeve/kapı/kasa vb.), 4 geçimli, herkesle uyumlu (kimse).
ملهه mûmteli A. s. 1 dolu, dolmuş (kap vb.), 2 midesi iyice dolmuş, artık yiyecek duruma gelmiş (kimse).
ملهه mûmteni' A. s. 1 (-i) uygun bulmayan, (-i) benimsemeyen, (-e) karşı çıkan (kimse), 2 yapılamaz olan, yapılmasının yolu bulunmayan (iş/işlem vb.).
ملهه mûmteniu'lhusûl A. s. elde edilmesinin yolu bulunmayan (nesne/iş/işlem).
ملهه mûmessel A. s. 1 örneklenmiş, örneği gösterilmiş (nesne), 2 benzeri çizilmiş, resimlenmiş, resmi yapılmış (nesne), 3 basılmış, çoğaltılmış (kitap/dergi vb.).
ملهه mûmessil A. s. 1 (-i) örnek olarak getiren, (-i) örneklendiren, (-in) örneğini gösteren (kimse), 2 (-in) örneğini çıkaran, benzerini yapan (kimse), 3 (kitap/dergi vb. için) basan (kimse).

ملهه mûmecced A. s. ululanmış, ululuğu vurgulanmış, övgü ile büyüklüğü bildirilmiş (kimse).
ملهه mûmid(d) A. s. 1 yardım eden, yardıma gelen, yardımcı (kimse), 2 (-i) uzatıcı (durum/nesne vb.): *m.i hayât* "yaşamı uzatıcı".
ملهه memdûh A. s. övülmüş, övgüye değer bulunmuş (kimse/nesne/durum/davranış).
ملهه memdûhât A. ç. a. övgüye değer işler.
ملهه memdûd A. s. uzatılmış, uzamış, uzun: *zillî memdûd* "uzun gölge", *elifî memdûde* "uzun bir ünlü gibi okunan elif".
ملهه memer(r) A. a. yol, geçiş yeri, geçit: *m.i nâs* "herkesin kullandığı, halkın gelip geçtiği yol".
ملهه mûmerred A. s. yükseltilmiş, yüksek (yapı vb.), a. duvarları yalçın kaya gibi düz bina.
ملهه mûmezzak A. s. parça parça edilmiş, yırtılmış, yırtık (nesne).
ملهه memzûc A. s. karışmış, karışık (nesne).- olmak karışmak.
ملهه mîmsah A. s. çok yalancı (kimse).
ملهه mûmsik A. s. 1 kendini denetim altında tutan, nefesine söz geçiren (kimse), 2 eli sıkı, cimri (kimse).
ملهه mûmessek A. s. misk sürülmüş, misk kokulu (saç vb.).
ملهه memsûh A. s. elle sıvanmış, sıvazlanmış (nesne).
ملهه memsûh A. s. çirkin bir hayvan kılığına sokulmuş (kimse).
ملهه memsûs A. s. el sürülmüş, değilmiş, dokunulmuş (nesne), dokunulabilir, dokunulur, dokunulmaya elverişli (nesne).
ملهه memşûk A. s. yazılmış, kâğıda geçirilmiş (söz).
ملهه memşâ A. a. ayak yolu, yüz numara.

مصوص memsûs A. s. emilmiş, sorulmuş (sıvı nesne).

مضا mümsâ A. s. imzalanmış, imzalı (yazı/evrak vb.).

مضى mümsâ A. s. bk. **مضا**.

مضى mümsî A. s. (mektup, yazı, evrak vb.) imzalayan (kimse).

مطر mümtır A. s. yağdıran/yağdırıcı (bulut), yağmurlu, yağmur yüklü (bulut).

مطور memtûr A. s. üzerine yağmur yağmış (yer/toprak).

ممتول memtûl A. s. çekiçle dövülmüş, çekiçle dövülerek işlenmiş, dövme (nesne).

ملح mümellâh A. s. tuz katılmış, tuzlanmış, tuzlu (yiyecek vb.).

ملحه memleha A. a. tuzla.

مملس mümlâs A. s. düz, pürüzsüz (yer/nesne).

مكن mümkîn A. s. 1 yapılabilen, olabilen, yapılmasına güç yeten, yapılması imkân sınırları içinde bulunan (iş/işlem/eylem vb.), 2 tas. sebepsiz var olan, varlığı gerekli ve zorunlu olan, bütün varoluşların kaynağı bulunan Yüce Yaratıcı dışında kalan, bir varoluş sebebi bulunan şeylerin her biri.

ممكيات mümkinât A. ç. a. 1 yaratılmış olan şeyler, yaratıklar, varlıklar, 2 tas. var olmak için başka bir varlığa muhtaç bulunanlar, bağımlı varlıklar.

ممكينه mümkinü'lhusûl A. s. yapılması/elde edilmesi güç olmayan.

ممكينه mümkinü'sşifâ A. s. tıp şifası olan, iyileşebilir (hastalık).

ممل mümil(l), **mümil** A. s. usandırıcı, usanç verici (kimse/söz/durum vb.).

ملحه memleha A. a. tuz elde edilen yer, tuzla.

مملكة memleket A. a. 1 ülke, bir kimse/yönetim tarafından yönetilen yer, 2 bir özellik ve niteliği yönüyle birlik gösteren yer, diyar, bölge, 3 T. yerleşim yeri;

il, şehir, kasaba, belde, 4 T. doğum yeri, kişinin doğup büyüdüğü, ailesinin yerleşik bulunduğu yer.

مملو memlû A. s. dolu (kap).

مملوح memlûh A. s. 1 tuzlu (nesne), 2 tuzla hazırlanan, tuzlama (yiyecek).

مملوك memlûk A. a. kul, köle. s. kullanılan, birinin malı olan (nesne).

مملوكه memlûkâne F. s. ve z. köleye yaraşır, köleye yaraşırca. Nesir dilinde, söz söyleyenin büyük rütbeli bir kimseye karşı, sözlerinin değersizliğine işaret etmek için kullandığı nitelik.

مملول memlûl A. s. usandırmış, kendisinden usanılmış (kimse).

ممنوع memnû A. s. yasaklanmış, yapılmasına/kullanılmasına yasak getirilmiş (madde/nesne).

ممنون memnûn A. s. 1 minnet duyan, gördüğü iyiliğe karşılık kendini borçlu hisseden (kimse), 2 hoşnut, gönlü kanmış.-**etmek** (-i) razı etmek, (-in) gönlünü yapmak. 3 T. sevinçli, sevinç duyan (kimse).

ممول mümevvel A. s. varlıklı, zengin (kimse).

ممهده mümehhed A. s. 1 yayılmış, döşenmiş, serilmiş (yaygı vb.), 2 yerleştirilmiş, kurulmuş, düzenlenmiş (yapı vb.).

ممهده mümehhid A. s. 1 (-i) yayan, (-i) döşeyen (kimse), 2 (bir yapıyı) kuran, yerleştiren, (bir yapıya) düzen veren (kimse).

مهله mümehhil A. s. sonraya bırakan, mühlet veren (kimse).

مهله mümhil A. s. yuk. m. bk.

مههور memhûr T. s. mühürlenmiş, mühürlü (yazı/evrak).

مهورة memhûre A. a. nikâh bedeli verilmiş kadın.

مميته mümit A. s. öldüren (Yüce Tanrı) [99 güzel addan biridir.]

مميز mümeyyez A. s. (-den) ayrılmış, seçilmiş (kimse/nesne).

مميز mümeyyiz A. s. (-i) (-den) ayıran, (-i) seçen (kimse): *m.î nik ü bed* "iyiyi kötünden ayıran".

من men A. zam. kim, kim ki, o kimse ki. Yalnızca "buyruk buyruk sahibi olan katınıza özgüdür" anlamındaki *emr ü fermân* hazreti *men lehü'lemrindir* sözünde geçer.

من men(n) A. a. batman.

من min A. takı (-den), sebebinden. Eklenildiği adı esreleyen ön takılardandır. Zarf olarak kullanılan kimi Arapça sözlerde görülür: *يوما من الايام* *yevmen mine'leyyâm* "günlerden bir gün".

من men(n) A. a. 1 iyilik etme, iyilikte bulunma, nimet bağışlama, 2 edilen bir iyiliği başa kakma.

من men(n), **men** A. a. 1 İsrailoğullarının Tih çölünü geçtikleri sırada Tanrı katından inen kudret helvası, 2 kimi ağaçlardan sızan sakız kıvamında yapışkan madde.

مناب menâb A. a. 1 naiplik yapma, bir görevi vekil olarak üstlenme (kimse), 2 naip olarak üstlenilen görev yeri.

منابر menâbir A. ç. a. minberler; bk. **منبر minber**.

منابع menâbi' A. ç. a. kaynaklar; bk. **منبع menba'**.

منات Menât A. a. İslâm'dan önce Hüzeyl ve Huzâa kabilelerinin taptıkları putun adı.

مناجات münâcât A. a. 1 Yüce Tanrı'ya yalvarma, dua etme, el kaldırıp yalvararak dileğinin olmasını isteme, 2 ed. Yüce Tanrı'ya yakarıp bir şeyler dileme yolunda yazılan manzume.

مناجيقي menâcîk A. ç. a. mancınıklar; bk. **منجنيق mencecik**.

مناح menâh A. s. ölen kimsenin arkasından bağırıp çağırarak ağlama, sağı sağma.

مناحر menâhır A. ç. a. hayvan kesim yerleri; bk. **منحر menhar**.

مناحر menâhır A. ç. a. burun delikleri, bk. **منحر minhar**.

مناخ münâh A. a. devenin çöktüğü yer.

مناخل menâhil A. ç. a. su başları, (hayvanların su içmeleri amacıyla yapılmış/konulmuş) su kapları, sulaklar, yalaklar; bk. **منهل menhel**.

منادا münâdâ A. a. dilb. (Arapça'da) ismin seslenme hâli.

منادات münâdât A. a. bağırma, yüksek sesle bağırarak yardım isteme.

منادم münâdim A. s. (hükümdara/bir devlet adamına) nedimlik eden (kimse).

منادمت münâdemet A. a. aş. m. bk.

منادمه münâdeme A. a. 1 içkili toplantıda dostlarla birlikte sohbet edip eğlenme, 2 bir araya gelip konuşma, eğlenme, 3 (hükümdara/yüksek rütbeli bir devlet adamına) nedimlik etme.

منادى münâdâ A. s. bk. **منادا**.

منادى münâdî A. s. 1 yüksek sesle seslenip çağırıcı (kimse), 2 tellâl.

مناديل menâdil A. ç. a. mendiller; bk. **منديل mendil**.

منار menâr, **منارة menâre** A. a. (T. k. dili: **minâre**) namaz vakitlerini bildirmek için müezzinlerin çıkıp ezan okudukları, çoklukla silindirik biçiminde, bir/üç şerefeli yüksek yapı.

منازع münâzi' A. s. kavgacı, çekişici, çekişken (kimse).

منازع münâza' A. s. kavga edilen, çekişilen (nesne/konu/iş).

منازع فيه münâzeun fih A. a. kavga ve anlaşmazlık sebebi olan konu.

منازعه münâzea A. a. kavga, çekişme, anlaşmazlık.

منازل menâzil A. ç. a. konaklar; bk. **منزل menzil**.

مناسات münâsât A. a. (-i) unutma, (bir şey) aklından çıkma.

مناسب münāsib A. s. 1 uygun, yakışır, yaraşır, yaraşık (durum/nesne/iş/eylem vb.).-görmek uygun bulmak. 2 (-e) yakın, (ile) örtüşük, (ile) uyumlu (durum).

مناسبة münāsebet A. a. (T. k. dili: münāsibet) 1 uygunluk, 2 yakışma.-almak yakışmak, 3 ilgi, ilişki, yakınlık, 4 ilinti, bağ, 5 uygun durum/zaman, fırsat, bahane, vesile.-düşmek uygun durum/fırsat/zaman ele geçmek.

مناسبات münāsebāt A. ç. a. iki kişi/iki topluluk arasındaki ilişkiler, alışverişler.

مناسحة münāshe A. a. ölen birinin varislerinin kalan miras mallarının bölüşülmesinden önce ölmesiyle miras malının ilk mirasçılarının varislerine geçmesi.

مناسك menāsik A. ç. a. tavaf, şeytan taşlama, Safâ ile Merve arasında gidip gelme, Arafat'ta durma, kurban kesme, ihram giyme gibi hac ile ilgili yapılması gerekli görevler/ibadetler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مناسم menāsım A. ç. a. 1 izler, eserler, 2 yollar, meslekler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مناشدة münāşede A. a. (birine) yemin verdirmek.

مناشير menāşir A. ç. a. vezirlik ve yüksek devlet görevleri için Divāni Hümâyûn'dan yazılan ve gönderilen beratlar, buyrultular; bk. منشور menşûr.

مناصي menās A. a. sığınma yeri, sığınak.

مناصب menāsıb A. ç. a. başlıca devlet görevleri; bk. منصب mansıb.

مناصحة münāsaha A. a. (birbirine) öğüt verme, öğütleşme.

مناصره münāsare A. a. yardımlaşma.

مناصفه münāsafe A. a. (-i) iki eşit parçaya bölme, (-i) yarı yarıya paylaşma.

مناصفتاً münāsafeten A. z. yarı yarıya, eşit şekilde bölüşerek.

مناط menāt A. a. (bir şey) ilâştirecek/asa-cak yer, askı, (bir şey) asılı olan yer.

مناطحة münātaha A. a. (boynuzlu hayvanlar) tolaşma, süsüşme.

مناطق menātık A. ç. a. yöreler, kuşaklar, kemerler; bk. منطقة mintaka.

منظر menāzir A. ç. a. nesnelerin ve yapıların görünüşleri; bk. منظره menzara.

منظره münāzir A. s. tartışmacı.

منظرة münāzare A. a. kural ve yolu yordamına uygun olarak yapılan tartışma.

منظم menāzım A. ç. a. sıralar, diziler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مناع menā' A. a. engelleyen, önleyen (kimse/nesne).

مناعت menāat A. a. güçlük, çetinlik, sarp-lık.

منافع menāif A. ç. a. dağların sivri tepeleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

مناعه münāme A. a. bolluk içinde, el bebek gül bebek büyütülmüş olan kadın.

منافات münāfāt A. a. (-e) karşı olma/çıkma, (birine) aykırı davranma, (biriyle) uyuşmama, uygunsuzluk, başkalık.

منافذ menāfiz A. ç. a. menfezler, iki ucu açık yerler, delikler; bk. منفذ menfez.

منافرت münāferet A. a. birbirini sevmeme, birbirinden hoşlanmama, sevgisizlik, anlaşmazlık, uyuşmazlık.

منافسه münāfese A. a. birbirini kıskanma, birbiriyle üstünlük yarışmasına girme, benlik çatışması.

منافع menāfi' A. ç. a. çıkarlar; bk. منفعت menfaat.

منافق münāfık A. a. ve s. ikiyüzlü, Hz. Peygamber zamanında İslâm'ı kabul etmiş görünüp gizlice eski inançlarını sürdürenlerden her biri.

منافقه münāfaka A. a. ikiyüzlülük.

منافی münāfi A. s. aykırı, zıt, uymaz (durum/karar/yol/kural vb.).

منابق menākıb A. ç. a. erdemler, iyilikler ve güzelliklerle ilgili işler/davranışlar/nitelikler; bk. منقبه menkabe.

مناقشه münākāşe A. a. atışma, çekişme, ağır dalaşı etme.

مناقصة münākasa T. a. eksiltme, fiyat kırma yoluyla yapılan satış/ihale.

مناقض münākız A. s. çelişkili, öncekini bozan, ötekine karşı çıkan, birbirine aykırı olan (söz/eylem/işlem).

منافضة münākaza A. a. çelişki, (iki söz) birbiri ile çelişme, birbirini tutmama.

منافله münākale T. a. kesinleşip uygulamaya konmuş bütçenin kalemleri arasında gerektiğinde aktarma yapma.

منافلات münākālāt T. ç. a. 1 bütçe kalemleri arasında yapılan aktarmalar, 2 yazışmalar, gönderilen ve gelen evrak.

مناکحه münākcha A. a. (erkek) (bir kadınla) nikâhlanma.

مناکره münākere A. a. (biriyle) kavga etme, çekişme.

منال menāl A. a. 1 (-e) erişme, (-e) yetişme, (-i) kazanma, (-i) elde etme, 2 erişilen/kazanılan nesne, mal, mülk. Daha çok māl ile birlikte bağlam öbeğinde görülür: māl ü menāl.

من الازل mine'lezel A. z. ezelden beri.

من الباب الى الميhrab mine'lbāb ile'lmihrab A. z. kapıdan mihraba kadar.

من القدم mine'lkadım A. z. eski zamanlardan beri.

منام menām A. a. 1 uyku: âlemi menām "uyku sırasında görülen rüya âlemi", 2 yatak odası.

منامة menāme A. a. yatak, döşek.

منان Mennān A. a. kullarına sürekli iyilik ve bağışta bulunan (Yüce Tanrı). [99 güzel addan biridir.]

منانه mennāne A. a. malı için evlenilen kadın.

منابه münāvebe A. a. nöbetleşme, (bir işi) nöbetleşerek yapma/(bir iş) nöbetle yapılma.

منابه münāvebeten A. z. sırayla, nöbetle, nöbetleşerek.

مناوله münāvele A. a. (bir şeyi) elini uzatıp verme, sunma.

من اوله الى آخره min evvelihî ilâ âhirihî A. z. başından sonuna kadar.

منابه münāvebe A. a. (biriyle) uyku konusunda yarışma.

منابه münāhebe A. a. (malı) kapışma, yağmalama.

مناهج menāhic A. ç. a. açık ve işlek yollar; bk. منهج minhâc.

مناهي menāhi A. ç. a. işlemesi dince günah sayılan işler; bk. منهي menhi.

مناهيج menāhic A. ç. a. geniş ve açık yollar; bk. منهج menhec.

منايا menāyā A. ç. a. ölümler; bk. منية me-niye.

منبت menbit A. a. otlak, çayır.

منبت münbit A. s. ot bitiren, (ekilen tohumun) bitip ürün verdiği (toprak), verimli, çok ürün veren (yer/toprak parçası).

منبر minber A. a. cuma namazında hatibin hutbe okuduğu merdivenle çıkılan yüksek yer.

منبسط münbesit A. s. 1 açık, yaygın, düz, engebesiz (yer), 2 giderek genişleyen, açılan, gelişen (iş/yetenek/başarı vb.), 3 üzüntüsüz, tasasız (kalp): منبسط الخاطر münbesitu'lhātır "neşeli, içi ferah, sıkıntısız (kimse)".

منبع menba' A. a. 1 suyun çıktığı yer, kaynak, pınar, göz, 2 mec. bir haberin/konunun/söylentinin kaynağı, çıkış yeri.

منبعث münbeis A. s. (-den) ileri gelen, (-den) çıkan (durum/sonuç).

من بعد min ba'd A. z. 1 bundan/ondan sonra, 2 (-den) dolayı/ötürü, sebebiyle, ce.

منبه münebbih A. s. 1 (birini) uyandıran, uykudan kaldıran (kimse), 2 (birini) uyaran, (birinin) gözünü açan (kimse),

- 3 *tıp* uyarıcı (ilaç/madde). *a.* 1 (saatte) istenilen vakte ayarlanarak çalması sağlanan düzenek, 2 böyle düzeneği olan saat, çalar saat.
- منت** *minnet* *A. a.* 1 iyilik, yardım, bağış, 2 (edilen iyiliği) başa kakma, 3 (Yüce Tanrı'ya karşı) şükür, dua, 4 (görülen bir iyiliğe karşı) kendini borçlu hissetme, yük altında kalma.
- منت دیدہ** *minnet-dide* *F. s.* iyilik görmüş (kimse).
- منتدار** *minnet-dâr* *F. s.* iyilik gören (kimse), gördüğü iyiliğin değerini bilen, gördüğü iyiliğe övgü ile karşılık veren (kimse).
- منت شناس** *minnet-şinâs* *F. s.* gördüğü iyiliği unutmayan, iyilik bilir/tanır (kimse).
- منت شناسی** *minnet-şinâsî* *F. a.* iyilik bilirlilik.
- منت کش** *minnet-keş* *F. s.* gördüğü iyilik başına kakılan, gördüğü iyilik bir yük gibi sırtına vurulan (kimse).
- منتہ** *müntehî* *A. s.* 1 uyarıcı, 2 uyanık, gözü çık (kimse).
- منتہ** *müntic* *A. s.* (-e) yol açan, ... sonucunu doğuran (durum/nitelik/davranış/eylem vb.).
- منتہر** *müntehîr* *A. s.* saçılan (nesne).
- منتہر** *müntehîr* *A. s.* kendi canına kıyan, kendini öldüren (kimse).
- منتہل** *müntehîl* *A. s.* benimseyen, (bir nesne için) "Benimdir" diyen (kimse). Çoklukla başkasının şiirini kendine mal edenler hakkında kullanılır.
- منتہب** *müntehab* *A. s.* seçilmiş, seçme (söz/şiir/ürün vb.).
- منتہب** *müntehîb* *A. s.* 1 seçen, seçme işini gerçekleştiren (kimse), 2 iyi ve işe yarar olanı seçip ayıran (kimse).
- منتہز** *müntehîz* *A. s.* (-i) çekip koparan, yerinden söküp alan (kimse).

- منتہب** *müntehîb* *A. s.* (ile) ilgisi bulunan, ...ile bağı/bağıntısı olan, (-e) bağlı, (-den) olan (kimse).
- منتہق** *müntehîk* *A. s.* sıralı, düzgün bir biçimde dizilip sıralanmış (nesne).
- منتہش** *müntehîş* *A. s.* 1 yayılmış, dağılmış (nesne), 2 duyulmuş (haber vb.), 3 yayılmış (kitap/dergi vb.).
- منتہب** *müntehîb* *A. s.* dikili durumda bulunan (nesne).
- منتہص** *müntehîs* *A. s.* öğüt dinleyen, verilen/aldığı öğüde uygun davranan (kimse).
- منتہسر** *müntehîs* *A. s.* öğe alıcı/alan (kimse).
- منتہسف** *müntehîsîf* *A. s.* ikiye bölünmüş, yarım, yarı (nesne/miktar/pay vb.).
- منتہظر** *müntehîzar* *A. s.* (olması/gelmesi) beklenen, gözlenen, umulan (kimse/durum/haber).
- منتہظر** *müntehîzar* *A. s.* (birini/bir şeyi) bekleyen, (birinin yolunu) gözleyen (kimse).
- منتہظر** *müntehîzar* *A. z.* bekleyerek, gözeterek, bekler durumda.
- منتہز** *müntehîz* *A. s.* (T. k. dili: *muntazam*) 1 sıralı, dizili, düzgün biçimde sıralanmış (nesne/araç/ağaç vb.), 2 yolunda giden, iyi işleyen, düzenli (iş/yönetim vb.).
- منتہز** *müntehîz* *A. z.* düzgün biçimde, düzenli olarak.
- منتہف** *müntehîf* *A. s.* kabarmış, şişmiş (yara/çıban/karın vb.).
- منتہف** *müntehîf* *A. s.* yararlanan (nesne).
- منتہف** *müntehîf* *A. s.* kendisiyle yarar sağlanan şey.
- منتہف** *müntehîf* *A. s.* (-den) yararlanan, (-den) yarar sağlayan (kimse).
- منتہف** *müntehîf* *A. s.* nafile namaz kılan (kimse).
- منتہف** *müntehîf* *A. s.* gözden kaybolan, batan, görünmeyen (güneş, ay/görüntü vb.).

- منتہب** *müntehîb* *A. s.* delinmiş, (üzerinde/bir yerinde) delik açılmış (nesne).
- منتہد** *müntehîd* *A. a.* bir kitabı/çalışmayı inceleyerek doğru ve yanlışlarını, iyi ve kötü yanlarını değerlendiren kimse.
- منتہش** *müntehîş* *A. s.* oyma biçiminde yapılmış (nakış), kabartma (yazı/mühür/şekil).
- منتہش** *müntehîş* *A. s.* oymacı, oyma işi yüzük vb. yapan (usta/sanatkâr).
- منتہل** *müntehîl* *A. s.* 1 (-den) geçen, (-den) kalan (mal/mülk vb.), 2 ölen, öte dünyaya göçen (kimse).
- منتہم** *müntehîm* *A. s.* öğe alan, öğe alma peşinde olan (kimse).
- منتہس** *müntehîs* *A. s.* baş aşağı düşen (nesne).
- منتہس** *müntehîs* *A. s.* gizlenen, görünmeyen, gizli.
- منتہمی** *müntehîmî* *A. s.* (-den) olan/gelen, (ile) ilgili bulunan (kimse).
- منتہ** *müntehî* *A. s.* bozulmuş, bozuk, pis kokulu (nesne): *bahri müntehî* "Azak Denizi".
- منتہا** *müntehâ* *A. a.* 1 varılabilecek en uzak yer/nokta, son derece/basamak, 2 uç, son, sınır.
- منتہب** *müntehîb* *A. s.* yağmacı (kimse/asker).
- منتہر** *müntehîr* *A. s.* (akar su gibi) sürekli akan (sıvı).
- منتہز** *müntehîz* *A. s.* fırsat düşüren, fırsatı ganimet bilen (kimse).
- منتہک** *müntehîk* *A. s.* güçsüz düşüren (iş/nesne).
- منتہوی** *müntehîvî* *A. s.* (bir işi yapmayı) düşünen, kuran, kafasına koyan (kimse).
- منتہی** *müntehî* *A. s.* bk. *منتہا*.
- منتہی** *müntehî* *A. s.* bir yere/bir noktaya kadar uzanan, bir yerde/bir noktada son bulan (uzunluk/yol vb.).
- منتہور** *müntehîr* *A. s.* 1 saçılmış, dağılmış (nesne), 2 manzum olmayan, yani: vezinsiz ve kafiyesiz söz, düz yazı.

- منتہا** *müntehâ* *A. a.* 1 kurtulma, canını kurtarma, 2 kurtulma yeri.
- منتہات** *müntehât* *A. a.* kurtulma, kurtuluş verme.
- منتہذب** *müntehîz* *A. s.* (-e) doğru çekilen (nesne/madde/kalp vb.).
- منتہذر** *müntehîzar* *A. s.* kesilen, parça koparılan, parçalara ayrılan (nesne).
- منتہر** *müntehîr* *A. s.* 1 bir yöne doğru çekilip sürüklenen, bir araçla çekilip/kayıp giden (nesne), 2 bir sonuca erişen, bir yere/noktaya varıp son bulan, bir duruma dönüşen (gidiş/tutum/davranış vb.).
- منتہز** *müntehîz* *A. s.* sözünü tutan, verdiği sözü yerine getiren (kimse).
- منتہل** *müntehîl* *A. a.* ekin biçecek alet, orak.
- منتہلی** *müntehîlî* *A. s.* 1 parlak, 2 görünen, açık, belli, ortada olan (nesne/gerçeklik vb.).
- منتہم** *müntehîm* *A. a.* terazi kolu.
- منتہم** *müntehîm* *A. s.* 1 yıldızların konum ve hareketlerinden anlam çıkaran kimse, astrolog, 2 gök bilimci, astronom.
- منتہمد** *müntehîmid* *A. s.* donmuş, donuk (su/göl, ırmak vb.).
- منتہنیک** *müntehînik* *A. a.* (eskiden) bir savaş aracı; düşman saflarına, kalelere büyük taşlar atmak için kullanılan bir tür büyük sapan.
- منتہنیک** *müntehînik* *A. a.* yuk. *m. bk.*
- منتہوق** *müntehîk* *A. a.* 1 sancak, 2 sancak sopasının ucuna takılan hilâl biçimindeki parça, alem, mahçe, 3 gölgelik, şemsiye.
- منتہو** *müntehî* *A. z.* bir yönden, bir bakımdan.
- منتہی** *müntehî* *A. s.* kurtaran, kurtarıcı (kimse).
- منتہ** *müntehî* *A. a.* verme, bağışlama, iyilikte bulunma.
- منتہات** *müntehât* *A. a.* dülger rendesi.
- منتہار** *müntehâr* *A. a.* çok yedirip içiren, çok şölen veren kimse.

منحت *minhat* A. a. bk. **منحات** *minhât*.
منحدب *münhadib* A. s. kambur (kimse).
منحدر *münhadir* A. s. aşağıya doğru giden/inen, iniş yönünde akan (su/sel vb.).
منحر *menhar* A. a. hayvan kesim yeri.
منحرف *münharif* A. s. 1 eğri, eğrilmiş, çarpık (nesne), 2 (-e) meyilli, (-e) dönük (yaradılış/huy/tutum vb.): *münharifü'l-mizâc* "keyfi kaçık, rahatsız, hasta (kimse)."
منحصر *münhasır* A. s. sınırlı, sınırlanmış, ilgili bulunduğu alan belirli ve sınırlı, yalnız bir şeye özgü olan (nesne/iş/eylem vb.).
منحصرأ *münhasıran* A. z. yalnız bir şeye özgü/bir şeyle sınırlı olarak, başka şeyi kapsamayarak.
منحط *münhat(t)* A. s. giderek aşağı inen, alçalan, alçaklık kazanan (yer).
منحل *münhal(l)* A. s. 1 boşalmış, boş açık (memuriyet/iş vb.), 2 çözülmüş, eriyip sulanmış (katı/donuk madde), 3 çözülmüş (düğüm, bağ vb.), 4 bir sonuca bağlanmış, üzerinde anlaşma sağlanmış (konu/mesele), 5 ne olduğu anlaşılmış, gizli yönü açığa çıkarılmış (bilmece vb.).
منحنی *münhani* A. s. eğrilmiş, eğri (çizgi).
منحوت *menhût* A. s. 1 kesici bir aletle yontularak yapılmış (nesne), 2 dilb. (Arapça'da) iki kelimeden oluşan (kelime öbeği).
منحوس *menhûs* A. s. uğursuz, yomsuz (kimse).
منخرط *münharıt* A. s. (iplik vb.) dizilmiş (nesne).
منخسف *münhasif* A. s. ışıltı alamadığı için karaltı hâlinde görünen, perdelenmiş, tutulmuş (ay).
منخسح *münhasî* A. s. büyüklük taslamayı ve böbürlenmeyi bırakıp alçak gönüllülük yolunu seçen (kimse).

منخضع *münhazı* A. s. yuk. m. bk.
منخفض *münhafız* A. s. düşürülmüş, düşük duruma getirilmiş (değer/eder vb.).
مند *mend* F. takı Türkçe'nin sahip ve malik olma, donanma, bir nitelik taşıma, bir hâlde/bir nesneyle ilgili bulunma gibi anlatımları olan -li ekine karşıdır: *hiredmend* "akıllı", *derdmend* "dertli", *südmend* "yararlı, faydalı".
مندب *mündib* A. s. yarayı ondurup kabuk bağlamasını sağlayıcı ilaç.
مندب *mündeb(b)* A. s. iyileşip kabuk bağlamış (yara).
مندرج *münderic* A. s. 1 (-in) içinde bulunan/var olan (nesne/konu/yazı vb.), 2 (birinin) özünde var ve saklı olan (nitelik/değer/özellik).
مندرجات *mündericât* A. ç. a. (T. k. dil: *mündericât*) bir kitabın/derginin/gazetenin vb. içinde yer alan konular, ele alınıp incelenen/işlenen/yorumlanan hususlar.
مندرس *münderis* A. s. 1 yerle bir olmuş, izi kalmamış (yapı), 2 işlerliği kalmamış, geçersiz duruma gelmiş (anlaşma/vakıf vb.).
مندف *mindef* A. a. pamuk atıcı yayı.
مندفع *mündefi* A. s. giderilmiş, savulmuş (hastalık/tehlike/sıkıntı vb.).
مندفعات *mündefiât* T. ç. a. tıp deşilmiş yaralardan çıkan irinler vb.
مندق *mündak* A. s. dövülüp ufulanmış (nesne).
مندمج *mündemic* A. s. (-in) içine sokulmuş/konmuş (görüş/düşünce/nükte vb.).
مندوب *mendûb* A. a. 1 din yapılması kesin olmayan bir yolla istenen, farz ve vacip olmayan davranışlar, 2 ardından iyilikleri sayılarak ağlanan ölmüş kimse.
مندوف *mendûf* A. s. didilmiş, atılmış (pamuk vb.).

مندیل *mendil* A. a. el, yüz ve burun silmekte kullanılan küçük boyda ince dokuma.
مندز *münzir* A. s. (birini) doğru yola kılavuzlamak için inandırıcı sözlerle korkutan (kimse).
مندور *menzûr* A. s. adanmış (nesne/hayvan).
مندرج *münzecer* T. s. yasaklanmış (iş/eylem).
منزل *menzil* A. a. 1 gezi sırasında gece kalınan yer, konak, 2 iki konak arasındaki uzaklık, bir konak yol, 3 oturlan yer, ev, 4 posta tatarı atlarının bulunduğu yer, 5 atılan bir şeyin aldığı yol, atım, 6 Ay'ın Dünya çevresindeki dolaşımı sırasında uğradığı, yani: hizalarında bulunduğu takımyıldızların her biri.
منزلگاه *menzilgâh*, **منزلک** *menzilgeh* F. a. konulan yer, konak.
منزل *münzel* A. s. (gökten) indirilmiş: *kütübi münzele* "semâvi, yani: Tanrı katından indirilmiş kitaplar".
منزل *münzil* A. s. (Kur'an'ı) gökten indiren (Hz. Cebrail).
منزل *münezzel* A. s. aşağı indirilmiş (nesne).
منزل *münezzil* A. s. (-i) aşağı indiren (kimse).
منزلت *menzilet* A. a. 1 basamak, derece, rütbe, pâyе, 2 değer, saygınlık, 3 konak, 4 ev.
منزلق *münzelık* A. s. kaygan, kaypak (yer).
منزله *menzile* T. a. düşük derece, aşağı basamak, dereke.
منزوف *menzûf* A. s. iyice arıklamış, güçsüz kalmış (kimse).
منزول *menzûl* T. s. inmeli, nüzullü (kimse).
منزوی *münzevî* A. a. yalnız yaşayan, bir köşeye çekilip kimseyle görüşmeden vaktini ibadetle geçiren kimse.

منزویانه *münzevîâne* F. s. ve z. münzevîce, münzevî gibi.
منزه *münezzeh* A. s. (ile) ilgisi bulunmayan, (-den) uzak sayılmış, bir nitelikle nitelenmemiş, bir şeye ihtiyacı olmayan (Yüce Tanrı).
منزه *menzehe* A. a. gezip dolaşacak yer, gezinti yeri.
منسبک *münsebik* A. s. kalıba dökülmüş, kalıbı çıkarılmış (nesne).
منسجل *münsecil* A. s. sicilli, mahkeme defterinde kaydı bulunan (kimse).
منسجم *münsecim* A. s. 1 tutarlı, düzgün, içinde çelişki bulunmayan (iş/davranış/düşünce vb.), 2 yağmur gibi bir düziye akan, kesintisiz giden/işleyen (iş/durum vb.).
منسد *münsed(d)* A. s. tıkanmış, tıkalı, kapalı (yol/delik/ağız vb.).-**etmek** (-i) tıkmak.
منسدل *münsedil* A. s. aşağı doğru bırakılmış, sarkıtılmış, sarkık (nesne).
منسر *minser* A. a. yırtıcı kuş gagası.
منسرح *münserih* A. s. 1 eline çabuk, ayağına tez, çevik, kıvrak, (kimse), 2 ed. asıl parçaları Arap aruzunda *müstefîlün mefûlâtü müstefîlün*, Fars aruzunda *müstefîlün mefûlâtü müstefîlün* olan bahir.
منسق *münessak* A. s. dümdüz (yer), düzene konulmuş, düzenli bir biçimde bir araya getirilmiş/yerleştirilmiş (nesneler).
منسكب *münsekib* A. s. dökülüp akan (sıvı).
منسلب *münselib* A. s. giderilmiş, yok edilmiş, ortadan kaldırılmış (nitelik/durum vb.).
منسلخ *münselih* A. s. kınından/kabuğundan/örtüsünden sıyrılıp çıkan (kılıç vb.).
منسلک *münselik* A. s. bir yola giren, bir yol tutmuş olan (kimse).
منسم *münessim* A. s. can/canlilik veren, canlandıran (Yüce Yaratıcı), köle azat

eden (kimse). *a.* uygun ve yaraşır kim-selere geçimlik veren cömert adam.

منسوب mensûb *A. s.* (ile) ilgili, (ile) ilgisi ve ilişkisi bulunan (kimse/nesne): *ism-i mensûb* "ilgi, ilinti ve ilişki anlatan sıfat; Türkçe'de -li ekiyle, Arapça ve Farsça'da ى ile yapılmış ilgi, ilinti ve ilişki bildiren kelime".

منسوج mensûc *A. s.* dokunmuş (bez/ku-maş).

منسوجات mensûcât *A. ç. a.* dokumalar, kumaşlar.

منسوخ mensûh *A. s.* hükmü kaldırılmış (ayet).

منسى mensî *A. s.* unutulmuş, hatırdan çıkmış (nesne).

منسياً mensiyyen *A. z.* unutulmuş olarak: *nesyen mensiyyen* "büsbütün unutulmuş olarak yok yerine geçmiş".

منش menîş *F. a.* huy, tabiat: *âlûdemenîş* "karışık/bozuk huylu", *bedmenîş* "kötü huylu", *harmoniş* "eşek huylu (kimse)".

منشا menşe' *A. a.* 1 çıkış yeri, asıl, kök, da-yanak, 2 yetişilen, öğrenim görülen yer, mektep, okul.

منشآت münşeât *A. s.* düz yazıyla yazılmış mektup, resmi yazı vb. yazı ürünleri. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

منشار minşâr *A. a.* testere.

منشارى minşâri *A. s.* ağız testere gibi diş diş olan (âlet).

منشد münşid *A. s.* şiir okuyan (kimse).

منشراح münşerih *A. s.* sevinçli, neşeli, ke-yifli, şen, sıkıntıdan uzak, gönül açık (kimse).

منشراق münşerik *A. s.* çatlayan, yarılan (kap/nesne).

منشريم münşerim *A. s.* yarıp parça parça olan (nesne).

منشعب münşeb *A. s.* dal budak salmış, kollara ayrılmış, kol kol olmuş, dallı bu-daklı (nesne).-**olmak** kollara ayrılmak.

منشعل münşeil *A. s.* tutuşmuş, alev almış, alevli (nesne).

منشع minşaa *A. a.* dokumacı mekiği.

منشف münşif *A. s.* sıvıyı sünger gibi emen (nesne).

منشفه münşife *A. a.* (bez, sünger vb.) suyu emip giderici araç.

منشق münşak(k) *A. s.* yarılmış (nesne).

منشور menşûr *A. s.* yayılmış, duyulmuş, dile düşmüş (haber/durum). *a.* sultan tarafından verilen vezirlik ve müşirlik rütbesini bildiren ferman, buyrultu.

منشى münşî *A. s.* bir konuyu düz yazı-yla ustaca kaleme alan kimse, düz yazı ustası.

منصب mensib *A. a.* (*T. h. dili:* **منصب mansub**) 1 (devlet hizmetinde) yüksek dereceli atanma/görev yeri, büyük me-muriyet, makam, mesned, 2 bir ırma-ğın denize/bir çayın ırmağa döküldüğü yer, ağız.

منصبدار mensibdâr *F. a.* yüksek dereceli bir görev yerinde bulunan kimse.

منصب münsab(b) *A. s.* dökülen, denize/ bir ırmağa kavuşan (akar su).

منصب münsabîğ *A. s.* 1 boyanan, üzerine boya sürülen (nesne), 2 suya batırılan (nesne).

منصرح münсарih *A. s.* açık, belli, besbelli, ayan beyan (nesne/husus).

منصرف münсарif *A. s.* 1 başka yöne dö-nen/çevrilen (bakış/göz vb.).-**olmak** başka yöne dönmek/çevrilmek, 2 çe-kilen, çekilip götürülen (nesne), 3 *dilb.* (Arapça'da) tenvin ve kesre kabul eden, yani çekimli (ad).

منصف münсарif *A. s.* kendine yapılmasın-dan hoşlanmadığı şeyi başkasına yap-mayan, mantık ve vicdan ölçülerine göre davranan (kimse).

منصفانه münсарfâne *F. s.* ve *z.* insaf ölçü-lerine göre davranan kişiye düşer ve yaraşır şekilde.

منصلح münсарlih *A. s.* barış yapmış, barış-mış, barışık (kimse).

منصمى münсарmî *A. s.* dökülüp akıtılmış (sıvı).

منسوب mansûb *A. s.* 1 (-e) dikilmiş, (-e) konmuş (nesne), 2 bir göreve atanmış, bir görev başında bulunan (kimse); *zıddı:* معزول ma'zûl. 3 *dilb.* (Arapça'da) son ünsüz harfi üstünle okunan kelime.

منسوبات mansûbât *A. ç. a. dilb.* (Arap-ça'da) son ünsüz harfi üstünle, yani: *a/e* olarak okunan isimler; *bk.* **منسوب mansûb**.

منسوبة mansûbe *A. a.* 1 (satranç oyu-nunda) "bend açmaz" denilen hamle, 2 uyanıklık ve göz açıklığıyla kurulup isteğe uygun düşen düzenbazca düşün-ce/kurgu, düzen, hile.

منسوبة باز mansûbe-bâz *F. s.* düzenbaz, dubaracı, hileci (kimse).

منصور mansûr *A. s.* Yüce Tanrı'nın yar-dımıyla düşmana üstünlük sağlayan, zafer kazanan (ordu/asker).-**olmak** (savaşı) kazanmak, (düşman karşısın-da) üstünlük sağlamak.

منصوص mansûs *A. s.* 1 *Kur'an* hükmüne dayanan, *Kur'an*'da açıkça belirtilen, hakkında ayet inmiş olan (konu/hu-sus), 2 kesin delille doğrulanmış, karşı çıkılamayacak açıklıkta, apaçık (yargı vb.).

منصة menassa, minassa *A. a.* donatıl-p süslenmiş çeyiz/gelin odası, gelin odasında süslenmiş gelini oturttukları yüksekçe seki/döşek, gelin sandalyesi.

منضج münсарic *A. s. tıp* 1 (olgunlaşmamış yarayı) yumuşatıcı, olgunlaştırıcı (ilaç), 2 sindirimi kolaylaştırıcı (ilaç).

منضجات münсарicât *A. ç. a.* yarayı olgun-laştırıp irinini akıtıcı ilaçlar.

منضم münсарam(m) *A. s.* sonradan katılan, üstüne gelen/eklenen (nesne/nicelik vb.).

منضود menzûd *A. s.* 1 düzgün biçimde üst üste dizilmiş (nesne), 2 sık (ağacılık).

منطبع muntabî *A. s.* 1 doğuştan gelen, ya-radılıştan bulunan (özellik/nitelik), 2 ba-sılmış (kitap, dergi vb.), 3 hoş giden, güzel, çekici (nesne).

منطبق muntabîk *A. s.* çakışan, uygun ge-len, birbirine tam olarak uyan (durum/ nesne vb.).

من طرف الله min tarefi'llâh *A. z.* Allah ta-rafından.

منطقی muntafî *A. s.* söndürülmüş, sönük, bastırılmış (ateş/yangın).

منطق mantık *A. a.* 1 söz, dile getirilen konu: *mantku'ttayr* "kuş sözü", 2 doğ-ru düşünme, doğru ve çelişkisiz söz söyleme yollarını ve kurallarını göste-ren bilim dalı.

منطق mintak, منطقه mintaka *A. a.* (*T. k. dili:* *mintaka*) 1 kuşak yeri, bel, 2 ekva-torun kuzey ve güneyinde belirli dere-celere bölünmüş bölgelerinden/kuşak-lardan her biri.

منطقه بارده mintaka-i bâride *F. a.* soğuk iklim kuşağı.

منطقه حاره mintaka-i hârre *F. a.* sıcak ik-lim kuşağı.

منطقه معتدله mintaka-i mu'te-dile *F. a.* ılıman iklim kuşağı.

منطقه البروج mintakatü'lburûc *A. a.* on iki burcun sıralandığı gök dairesi.

منطقه سکونت mintakai sükûnet *F. a.* ek-vator yakınındaki rüzgârsız bölge.

منطلق muntalik *A. s.* 1 yola düşen, gi-den (kimse), 2 kurtulmuş, salverilmiş (köle/hayvan).

منطمى muntamis *A. s.* hepten yok ol-muş, varlığı ortadan kalkmış, belirsiz (nesne).

منطوق mentûk *A. s.* söylenmiş, denilmiş (söz). *a.* 1 söz, 2 anlam, sözden çıkan öz, meal.

- منطوع müntavi'** A. s. uysal, uyumlu, ge-
çimli (kimse).
- منطوق mantûk** A. s. dile getirilmiş, söy-
lenmiş (konu/madde vb.), sözden çı-
kan sonuç, sözün ilettiği/aktardığı bil-
gi, sözün taşıdığı yük/yargı.
- منطوقه mantûka** A. a. yuk. m. bk.
- منطوی müntavî** A. s. sarılıp toplanmış,
dürülmüş, bükülmüş (nesne).
- منطیق mintik** A. a. dili iyi kullanan, düz-
gün söz söyleyen kimse.
- منظار minzâr** A. a. 1 ayna, gözgü, 2 dür-
bün, 3 tıp bedeninin içine bakmaya ya-
rayan alet.
- منظر manzar** A. a. görünüş, görüntü, kı-
lık: *kerihü'lmanzar* "görüntüsü çirkin,
çirkin görünüşlü (nesne)".
- منظره manzara** A. a. 1 bakılan yer, bakılan
yerin/yerlerin görünüşü, göze akseden
varlık biçimleri, 2 bir yeri/bir tabiat
parçasını yansıtan çizim, resim.
- منظف münazzaf** A. s. kirden pastan arın-
dırılmış, pisliği giderilmiş, arıtılmış
(nesne).
- منظلم münzalim** A. s. haksızlığa uğratıl-
mış, haksızlık edilmiş (kimse).
- منظم münazzım** A. s. düzenleyen, düzgün
ve düzenli bir duruma koyan (kimse).
- منظور menzûr** A. s. 1 bakılan (nesne).
-buyurulmak bakılmak, göz atılmak.
2 gözetilen, gözden ırak tutulmayan
(kimse).
- منظوم menzûm** A. s. 1 dizilmiş, düzenlen-
miş, sıraya konmuş (nesne), 2 vezinli
ve kafiyeli (söz); *zıddı*: **منشور mensûr**.
- منظومه menzûme** A. a. 1 sıra, dizi, takım,
2 ed. anlatı türünde vezinli ve kafiyeli
edebî ürün, mesnevi.
- منع men'** A. a. (-i) yapmaktan alıkoyma,
(-e) yol vermeme, (-e) engel olma, (-i)
caydırma, (-i) yasaklama. -**etmek** (-e)
engel olmak, (-i) yasaklamak.

- منعم min'âm** A. a. çok iyilikçi, çok cö-
mert (kimse).
- منعدل mün'adil** A. s. doğru yoldan sap-
mış (kimse).
- منعدم mün'adim** A. s. yok olan, varlığı
sona eren (nesne).
- منعزل mün'azil** A. s. 1 (-den) ayrılmış, (-i)
bırakıp çekilmiş (kimse), 2 işten el çek-
tirilmiş (memur).
- منعطف mün'atıf** A. s. başka yöne dönen,
yüzünü başka tarafa çeviren, (-den) sa-
pan (kimse).
- منعقد mün'akıd** A. s. 1 bağlanmış/dü-
ğümlemiş (nesne), 2 iki taraf arasında
resmen kabul edilmiş, resmi işlemleri
bitirilerek kesinleşmiş/iki tarafça im-
zalanmış (nikâh/anlaşma/barış vb.), 3
kurulan/toplanan (komisyon/meclis/
konferans vb.).
- منعكس mün'akis** A. s. 1 tersine dönmüş,
ters yüz olmuş (nesne), 2 bir yere çar-
pıp geri dönmüş (ses), 3 parlak bir şeye
vurup oradan göze yansıyan (ışık/nes-
ne/biçim).
- منعم mün'im** A. s. 1 herkese yedirip içi-
ren, sofrası ve eli açık, cömert, (kimse),
2 iyiliksever, yardımsever (kimse), 3
(birine) ömür boyu geçim sağlayıcı bir
iyilikte bulunan (kimse).
- منعمد mün'amid** A. s. direğe dayanmış/
direğe dayandırılmış/direkle tutturul-
muş/direk konularak yerinde durdu-
rulmuş/ayakta durması sağlanmış (çit/
duvar/yapı vb.).
- منعه mene'a** A. ç. a. engeller, bk. **مانع mâni'**.
- منعص munağğas** A. s. işi/dirliği bozulmuş
geçimi zorlaşmış, sıkıntıya düşmüş, zar
zor geçinen (kimse).
- منعصاً munağğasan** A. z. sıkıntı içinde,
zar zor geçinerek.
- من غير حد min gayri haddin** A. z. had-
dim olmayarak, haddimi aşarak.

- من غير رسم min gayri resmin** A. z. resmi
olmayarak.
- منفا menfâ** A. a. bk. **منفی**.
- منفاح minfâh** A. a. körük.
- منفاق minfâk** A. a. çok nafaka veren
(kimse).
- منفتح münfetih** A. s. açılmış, açılan, açık
(kapı/pencere/yer vb.).
- منفجر münfecir** A. s. 1 (şafak için) söken,
atan, 2 (çiçek kapçıkları için) açılan, 3
yerden kaynayıp akan (su, kaynak).
- منفخ minfah** A. a. bk. **منفاح minfâh**.
- منفدى münfedi** A. a. bedel verilip kurtarı-
lan esir.
- منفذ menfez** A. a. geçiş yeri, açıklık, delik,
ağız.
- منفر menfer** A. a. nefret uyandıran yer,
kaçılma yeri.
- منفرج münferic** A. s. 1 arası açık, iki yanı
birbirinden uzak, geniş (nesne/biçim):
zâviyei münferice "geniş açı", 2 üzüntü,
tasa ve sıkıntıdan kurtulmuş, içi açıl-
mış (kimse).
- منفرد münferid** A. s. yalnız, tek, bir başı-
na, ayrı (kimse/nesne/yer/yapı vb.).
- منفرداً münferiden** A. z. 1 tek başına, yal-
nız olarak, 2 birer birer, ayrı ayrı, tek
tek.
- منفرق münferik** A. s. 1 ayrı, farklı, başka
(nesne), 2 dağılmış (nesne).
- منفس menfes** T. a. açıklık, nefes alacak yer.
- منفسح münfesih** A. s. geniş, ferah, açık
(yer).
- منفسح münfesih** A. s. bozulan, hükmü
kaldırılan, geçersiz (nikâh/anlaşma,
sözleşme vb.).
- منفصل münfesi** A. s. 1 bitişik olmayan,
iki ucu/yanı ayrılmış, ayrı (nesne); *zıddı*:
متصل müttesil, 2 dilb. Arap asıllı
alfabede kendisinden sonraki harfle bi-
tişmeyen (harf)/kelimeye bitişik yazıl-
mayan (zahir), 3 yerinden/görevinden
ayrılmış (kimse).

- منفصلاً münfesilen** A. z. yerinden/göre-
vinden ayrılmak suretiyle.
- منفصم münfasım** A. s. kırılan, üzülen
(nesne), kesilen (nesne).
- منفصی münfasi** A. s. (bir şeyden) ayrılıp/
çekilip kurtarılan (nesne).
- منفضح münfazih** A. s. utanılacak duruma
düşmüş, aşağılanmış (kimse).
- منفطر münfatır** A. s. yarılan, iki parçaya
ayrılan (nesne).
- منفعت menfeat** A. a. yarar, assı.
- منفعت بخش menfaatbahş** F. s. yaralı, fay-
dalı (iş/konu).
- منفعل münfeil** A. s. 1 etkilenen, alınan,
canı sıkılan, gücenen, gönlü kırılıp
küsen, gücenik (kimse), 2 tıp işten so-
ğumuş, iş görmekten kaçınır duruma
gelmiş, iş yapmak istemeyen (kimse).
- منفعلاً münfeilen** A. z. gücemiş, küsmüş
olarak.
- منفعلاً münfeilâne** F. s. küskün bir bi-
çimde, küsmüşçesine.
- منفق münfik(k)** A. s. (birine) nafaka ve-
ren (kimse).
- منفك münfek(k)** A. s. yerinden ayrılmış,
kopmuş, kopuk (nesne).
- منفلق münfelik** A. s. yarılan, açılan, yarıl-
mış, açılmış, açık, yarık (nesne).
- منفوخ menfûh** A. s. havayla şişirilmiş, içi-
ne hava basılmış (deri/kap vb.), göbek-
li, şişman, koca karınlı, şişko (adam).
- منفهم münfehim** A. s. (-den) anlaşılan,
(-den) çıkarılan (anlam/sonuç).
- منفور menfür** A. s. seilmeyen, tiksinti
uyandıran, kendisinden kaçılan, iğrenç
(nesne/eylem/davranış).
- منفی¹ menfâ** A. a. sürgün yeri.
- منفی² menfi** A. s. 1 sürülmüş, sürgün ce-
zasına çarptırılmış (kimse), 2 olumsuz
(söz/tavır/davranış/eylem), 3 dilb. oluş
ve kılışın gerçekleşmediğini bildiren
(yapı); *zıddı*: **موجب müsbet**.
- منفیاً menfiyyen** A. z. sürgün olarak.

مفاد münkād A. s. (birine) boyun eğen, (birinin) buyruğuna giren (kimse).
-**olmak** (birine) boyun eğmek.

مفاد minkār A. a. 1 gaga, 2 taşçı kalemli.
مفاد minkab A. a. *tıp* vücutta su toplanan yeri delmekte kullanılan cerrah burgusu, yiv açmaya yarayan oluklu alet.

مفاد menkabet A. a. (T. k. dili: **men-kıbe**) ünlü bir kişinin yapıp ettiklerini, başarılarını, değerli ve üstün yönlerini övgü yollu anlatan söz/fıkra/yazı/kitap.
مفاد menkabethân F. s. menkabe okuyan (kimse).

مفاد münkabız A. s. 1 peklük çeken, büyü aptes yapamayan/büyük aptes yapmakta güçlük çeken (kimse), 2 peklük verici (ilaç), 3 sıkıntılı, üzüntülü, neşesiz (kimse).

مفاد menkabe A. a. bk. **مفاد menkabet**.
مفاد münakkah A. s. 1 soyulmuş, ayıklanmış, temizlenmiş (nesne), 2 fazla ve gereksiz olana yer verilmeyen, özlü (anlatım/yazı/söz), 3 en iyi kısmı seçilmiş, seçme (nesne), 4 gereksiz ve fazla olanı kesilmiş, kısılmış (bütçe/harcama).

مفاد münkarız A. s. tükenmiş, eseri kalmamak üzere bitmiş (varlık/nesne).

مفاد münkasım A. s. ayrılmış, bölünmüş, bölük bölük edilmiş (nesne).

مفاد münakkaş A. s. işlemeli, üzerine boyayla/renkli iplik ve sırma ile türlü biçimler yapılmış/işlenmiş (kumaş vb.).

مفاد münakkas A. s. sayıca azaltılmış, eksiltilmiş (nesne).

مفاد münakkıs A. s. eksik duruma getiren, eksilten (kimse/nesne).

مفاد münkazı A. s. biten, son bulan, tükenen, ardı kesilen (zaman, süre vb.).

مفاد münakkat A. s. noktalanmış, noktalı (harf/metin).

مفاد münkatı A. s. 1 (-den) ayrılmış, (-den) ayrı (kimse). -**kılmak** (-i) (-den) ayırmak, 2 kesilen, ara veren, aralıklı olan (iş/oluş/eylem vb.), 3 biten, sona eren, arkası gelmeyen (iş/oluş/eylem), 4 herkesten uzaklaşıp yalnız bir kişiye bağlanan/kapılanan (kimse).

مفاد minka, **مفاد minkaa** A. a. *tıp* ince ve ufak cerrah şırıngası.

مفاد münkalib A. s. değişen, başkalaşan, başka bir niteliğe bürünen (durum). -**olmak** değişmek.

مفاد münkalı A. s. kökünden koparılan, köküyle birlikte koparıp alınan (bitki vb.).

مفاد minkale A. a. açt çizmek için kullanılan yarım daire şeklinde, cetvelli ve dereceli alet.

مفاد mankala T. (Arapça **من قال** **men kâle**'den bozulmuş) s. sözü geçer, etkili, ileri gelen (kimse).

مفاد menkûb A. s. delinmiş, üzerine delik açılmış (yer/nesne).

مفاد menkûr A. s. (T. k. dili: **منقر**, **مانقر**, **مانقر**) delinmiş, ortası delik (nesne). a. 1 dördü bir akçe değerinde eski bir bakır para, fûls, 2 para.

مفاد menkûş A. s. geometrik şekiller ve resimlerle süslenmiş, renkli boyalarla bezetlenmiş (duvar/tavan vb.).

مفاد menkûz A. s. bozulmuş, değiştirilmiş (yargı/karar/buyruk vb.).

مفاد menkût (dişili: **منقوطة** **menkûta**) A. s. noktalı: **târîhi menkût** "beytin/mısraın yalnız noktalı harflerinin rakam değerlerinin toplanmasıyla bulunan tarih", **zâ'i menkûta** "noktalı zâ", yani: **ظ**.

مفاد menkû A. s. kaynar suda haşlanmış bitki suyu.

مفاد menkûl A. s. 1 (bir yerden bir yere) taşınmış (nesne), 2 ağızdan ağıza aktararak gelmiş (söz/bilgi/haber/hikâye).

3 bir anlamdan başka bir anlama geçirilmiş/aktarılmış (konu/husus).

مفاد münakkâ A. s. kirden pastan arındırılmış, arı duruma getirilmiş, tertemiz (nesne).

مفاد münakki A. s. temizleyici, temizlikçi (kimse).

مفاد menkib A. a. omuz başı, döş.

مفاد münker A. s. 1 kabul edilmeyen, doğru ve gerçek olduğu benimsenmeyen (konu/husus), 2 kabule değer bulunmayan, beğenilmeyen, makbul tutulmayan (husus/nesne), 3 dince uygun görülmeyen, kötü sayılan (iş/eylem vb.); **zıddı**: **مفاد معروف** **ma'rûf**.

مفاد münkir A. s. 1 (-i) kabul etmeyen, ... için "Öyle değil" diyen, (-i) tanımayan (kimse); **zıddı**: **مفاد mukır(r)**, 2 dinsiz, inançsız (kimse); **zıddı**: **مؤمن** **mü'min**.

مفاد münekker A. s. **dilb**. (Arapça'da) belirsiz durumda bulunan (ad/zamir).
مفاد münkesir A. s. 1 kırılmış, kırık, parçalanmış (nesne), 2 **mec**. kırgın, gücenik (kalp), 3 düz olmayan (çizgi, ışık vb.).

مفاد münkesif A. s. tutulmuş (güneş)

مفاد münkeşif A. s. 1 açılan, açılmış (çiçek vb.), 2 gizli olmayan, açıkta olan, görünen (nesne), 3 açığa çıkarılan, bilinmez/tanınmaz bir şey iken bulunup bilinir nitelik kazanan (nesne/konu/husus).

مفاد من كل الوجوه **min külli'l-üvüh** A. z. bütün yönleriyle, her yönden.

مفاد من كل وجه **min külli vechin** A. z. her yönden, her yönüyle.

مفاد menkûb A. s. 1 bahtı kara, talihsiz, düşkün (kimse), 2 saygınlığı kalmamış, gözden düşmüş (kimse).

مفاد menkûha A. a. nikâhlı hanım, zevce.

مفاد menkûs A. s. baş aşağı olmuş, tersine dönmüş (nesne).

مفاد mengûş F. a. küpe.

مفاد münim(m) A. s. onu bunu çekiştirici, kovcu (kimse).

مفاد minen A. ç. a. minnetler; bk. **منت** **minnet**.

مفاد menend (< F. **مانند** **mânend**) T. i. benzer, eş, denk; **عشانل** **şebih**, **مثل** **misl**, **نظير** **nazir**.

مفاد minvâl A. a. 1 çul dokuyanların üstüne bez sardıkları ağaç, 2 biçim, yol, tarz: **bir minval üzre** "bir düziye, aynı biçimde/yolda", 3 (Farsça "üzerine, üzerinde" anlamındaki **ber** ile birlikte) ... **diği gibi**, **diği biçimde/üzere**: **ber-minvâli meşrûh** "açıklandığı gibi", **ber-minvâli muharrer** "yazıldığı gibi/üzere".

مفاد münnevver A. s. parlak, ışıklı, aydınlık. -**eylemek** (-i) aydınlatmak, (-i) aydınlık duruma getirmek.

مفاد münevvir A. s. ışık saçan, aydınlattan (cisim/nesne).

مفاد menût A. s. varlığı başka bir nesnenin varlığına bağlı olan (nesne).

مفاد münevvim A. s. *tıp* uyku getirici (ilaç).

مفاد menûn A. s. zaman, çağ, günler, dehr: **raybû'l-menûn** "günlerin hadiseleri/oluşları".

مفاد menevî(y), **menevî** A. s. meni ile ilgili, menide bulunan.

مفاد menvî A. a. içten istenen/yönelenen şey, maksat, meram.

مفاد minhâc A. a. açık ve geniş yol.

مفاد menhec A. a. 1 geniş ve işlek yol, 2 **mec**. tutulan yol, meslek.

مفاد münhedil A. s. aşağıya sarkıtılmış, sarkık (nesne).

مفاد münhedim A. s. yıkılmış, yıkık (nesne/yer). -**olmak** yıkılmak.

مفاد münhezim A. s. bozulan, dağılan, singin, sınık (rakip/asker/ordu vb.).

مفاد münhezimen A. z. bozularak, dağılarak.

منهضم münhezım A. s. midede sindirilen (yiyecek), benimsenip katılan/ses çıkarılmayan (durum).

منهل menhel A. a. 1 otlaklarda hayvanların su içtikleri yer, yalak, pınar başı, su birikintisi, 2 yolculuk sırasında konaklanacak sulak yer.

منهمك münhemik A. s. (-e) düşkün, (-e) tutkun, (-e) bağımlı (kimse).

منهوب menhüb A. s. yağmalanmış, yağma ve çapulla ele geçirilmiş (mal).

منهوش menhüş A. s. yılan, akrep vb. tarafından sokulmuş (kimse).

منهى münhi A. s. bildiren, duyuran, (bir sözü/haberi) eriştiren (kimse).

منهى menhi A. s. *din* yasaklanmış, işlenmesi günah sayılmış (iş/eylem/davranış).

منى meniy(y), **منى** A. a. döl tohumu, bel suyu.

منى **menî** F. a. benlik.

منى **münâ** A. a. istek, arzu.

منيب münib A. s. günah yolundan ayrılp Hak yoluna geri dönen (kimse).

منيت meniyyet A. a. 1 Tanrı yardımı; *eşanl. عنایت inâyet*, 2 ölüm, *eşanl. اجل ecel*.

منير münir A. s. parlak, ışıklı, ışık saçan (cisim/nesne).

منيع meni A. s. sarp, çetin, erişilmesi güç (yer).

منيف münif A. s. yüksek, ulu (anlam/görüş/düşünce vb.).

منيه meniyye A. a. ölüm.

منيه münye A. a. dilek, istek, arzu.

مو mu F. a. kıl: *seri mu* "kıl başı, yani: pek az, pek küçük".

مو mu **bemû** F. z. ayrı ayrı, bir bir, bütünü bir dikkat ve özenle.

مو mu **bend** F. a. saç bağı.

مو mu **şikâf** F. s. çok dikkatli, çok titiz, kıl kırk yaran (kimse).

موميان mu-miyan F. s. ince belli (güzel). a. kıl gibi ince bel.

موئل mev'il A. a. sığınacak/sığınılacak yer, sığınak, sel suyu biriken yer.

موئل mevâid A. ç. a. sofralar, bk. **مائدة mائدة**.

موئل müvât A. s. ölüm.

موئل mevât A. ç. a. 1 cansız varlıklar, 2 işlenmemiş, boş ve sahihsiz topraklar.

موئل müvâsaka A. a. (birbiriyle) sözleşme/antlaşma.

موئل mevâsik A. ç. a. antlaşmalar; bk. **ميثاق misâk**.

موئل mevâc A. s. çok dalgalı, dalga dalga yayılan (deniz/ışık).

موئل mevâcib A. ç. a. (eskiden) maaş, ödenek. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

موئل müvâcehe A. a. 1 yüzleşme, yüz yüze gelme, 2 ön, huzur.

موئل müvâccheten A. z. yüzüne karşı, yüz yüze iken.

موئل mevâhib A. ç. a. bağışlar, bağışlanmış şeyler; bk. **موهوب mevhub**.

موئل müâhât A. a. 1 birbirini kardeş edinme, 2 dostluk, arkadaşlık.

موئل müâhız A. s. 1 (birine) çıkışan, (birini) azarlayan (kimse), 2 (birinin/ bir eserin) doğru yanlış ve eksiklerini gösteren, (birini/bir eseri) iyi ve kötü yanlarıyla değerlendiren (kimse).

موئل müâhaz A. s. (işlediği suçtan ötürü) paylanan, kulağı çekilen (kimse), (yaptığı işten ötürü) eleştirilen, sorgulanan (kimse).

موئل müâhaze A. a. 1 (bir suç işleyeni) çıkışma, azarlama, paylama, kınama, 2 (birini/bir eseri) doğrusu yanlış, iyi ve kötü yanlarıyla değerlendirme.

موئل mevâd(d) A. ç. a. maddeler, konular, hususlar; bk. **مادة madda**.

موئل müvâdea A. a. düşmanlığı bırakıp barışma.

موئل müvârât A. a. (bir nesneyi) örtüp gizleme.

موئل müvârese A. a. (birbirinden) miras yeme.

موئل mevârid A. ç. a. varılacak yerler; bk. **مورد mevrid**.

موئل müvârede A. a. 1 (birine) gidip gelme, (biri ile) görüşme, 2 *ed.* iki şairin birbirinden habersiz olarak birbirinin aynı olan bir beyit söylemeleri.

موئل müvâzât A. a. paralel ve karşılıklı olma.

موئل müvâzin A. s. 1 ağırlıkça denk olan, aynı ağırlıkta olan (iki nesne), 2 dengeli, uyumlu (tutum/davranış).

موئل müvâzene A. a. 1 ağırlıkça denklik, 2 (tutum ve davranışta) uyum, dengelik, 3 denge, 4 (gelir ve giderde) denklik, 5 tartma, ölçme, karşılaştırma.

موئل müvâzi A. s. paralel, birbirine karşı aynı uzaklıkta uzanan (çizgi/sıra vb.).

موئل mevâzin A. ç. a. tartı aletleri; bk. **ميزان mizân**.

موئل müvâsât A. a. 1 avunma, avuntu, 2 devlet hizmetinde iken ölenlerin yetim ve dullarına maaş bağlama.

موئل mevâsim A. ç. a. mevsimler; bk. **موسم mevsim**.

موئل mevâşi A. ç. a. koyun, keçi, sığır gibi hayvanlar; bk. **ماشية mâşiye**.

موئل müvâsalet T. a. (bir yere) ulaşma, varma.

موئل müvâsale A. a. (birbirine) kavuşma, ulaşma.

موئل mevâzı A. ç. a. durulacak yerler; bk. **موضع mevzı**.

موئل müvâzaa A. a. dâişiklik iş, sahte işlem.

موئل mevâtın A. ç. a. yurt edinilen yerler; bk. **موطن mevâtın**.

موئل mevâtı A. ç. a. ayak altları, ayak basılan yerler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

موئل müvâzıb A. s. (bir işi) ara vermeksizin sürdürülen, (bir işle) sürekli uğraşan (kimse).

موئل müvâzabet A. a. (bir işle) ara vermeksizin uğraşma, (üzerine aldığı işi bitirmek için) kararlı ve sürekli bir biçimde çalışma/çaba gösterme.

موئل mevâid A. ç. a. sofralar; bk. **مائدة mائدة**.

موئل müvâade A. a. birbirine söz verme, sözleşme.

موئل mevâız A. ç. a. öğütler; bk. **موعظة mev'ıza**.

موئل müvâaza A. a. öğüt verme.

موئل mevâid A. ç. a. sözler, vaatler. [Teklisi aynı anlamda kullanılmayan çoklulardandır.]

موئل müvâfât A. a. sözünü ve andını tutup her yönüyle yerine getirme.

موئل müvâfık A. s. uygun (iş/işlem/davranış/eylem).

موئل müvâfakat A. a. 1 (iki şey arasındaki) uygunluk, 2 (-i) uygun bulma. -etmek 1) uygunluk vermek, boyun vermek, razı olmak, 2) uyuşmak, uzlaşmak, anlaşmak, 3) birlik, ittifak.

موئل mevâkı' A. ç. a. yerler; bk. **موقع mevki'**.

موئل mevâkaf A. ç. a. durulacak, vakit geçirilecek yerler; bk. **موقف mevki'**.

موئل mevâkit A. ç. a. bir iş için belirlenen vakitler, sözleşme yerleri; bk. **مقات mikât**.

موئل mevâkib A. ç. a. alaylar, merasim/asker birlikleri; bk. **موكب mevkib**.

موئل müvâkebe A. a. çok çalışıp çabalamak, (bir işi başarmak için) sürekli ve kararlı biçimde çalışma.

موئل müvâkere A. a. (bir toprak parçasını) elde edilen üründen bir miktarını almak şartıyla ortaklaşa ekip biçme.

موئل müvâkil A. a. kendi elinden iş gelmediğinden işlerini sürekli başkasına/yükleyen ısmarlayan (kimse).

موئل müvâlât A. a. dostluk, sevgi.

موئل mevâlid A. ç. a. doğum yerleri/zamanları, bk. **مولد mevlid**.

موالی müvâli A. s. sürekli, ardı ardına olan/gelen, kesintisiz (iş/durum vb.).
موالی mevâli A. ç. a. mollalar; bk. ملا molla.
مولود mevâlid A. ç. a. çocuklar; bk. مولود mevlûd.
مولید m.i selâse F. a. üç çocuk, yani: hayvanlar, bitkiler ve madenler.
موانی müvânis A. s. alışık,
موانست müvâneset A. a. 1 birbirine alışma, birbirinden ürkmeme, birbirine alışıp birlikte yaşama, 2 (vahşi hayvan için) insana alışma.
موانع mevâni' A. ç. a. engeller; bk. مانع mânia.
مواهب mevâhib A. ç. a. bağışlanan nesneler, nimetler; bk. موهبه mevhibe.
مுவاهبه müvâhebe A. a. çok çok verme, hep ve çok bağışlama.
موبد mübid, mübed A. s. 1 (Zerdüşt dininde) baş papaz, ruhani başkan, 2 filozof, 3 akıllı (kimse).
موبد müebbed A. s. 1 sonsuz, sürekli, hiç bitmeyecek olan (durum/oluş), 2 ömür boyu sürecek olan (ceza).
موبد müebbeden A. z. 1 sonsuza dek, hiç bitmemek üzere, 2 ömrü oldukça.
موت mevî A. a. ölüm.
موت ahmer mevî F. a. kanlı ölüm, yani: savaş ve çatışma sırasında kanı dökülerek ölme.
موت ebyaz mevî F. a. beyaz ölüm, yani: birden gelen ölüm.
موت mevî A. a. bk. موتی.
موتاف mütâf T. a. (< F. موتاف mûy-tâftan) bk. موتاف.
موتان mevîtan A. s. 1 bayılmış, baygın (kimse), 2 cansız (varlık); zıddı: حيوان hayvân. [Bu anlamda mevetân gibi de okunur.]
موتفک mü'tefik A. s. alt üst olmuş, altı üstüne gelmiş, tersine dönmüş (yer).
موتفکات mü'tefikât A. ç. a. 1 Lut kavminin altı üstüne getirilen yerleşim yerle-

ri, 2 Tanrı buyruğuyla bir yerin altını üstüne getiren yeller.
موتلف mü'telif A. s. 1 (-e) almış, (ile) uyuşup bir arada olma/yaşama alışkanlığı kazanmış (kimse), 2 uygun; zıddı: مختلف muhtelif.
موتن mü'temen A. s. güvenilen, güvenilir (kimse).
موتن mü'temin A. s. işlerini başkasına ısmarlayarak/yükleyerek ona güvenip dayanan (kimse).
موتی mevî A. ç. a. ölümler; bk. میت meyyit.
موتیر müessir A. s. 1 etki uyandırıcı, iz bırakıcı, etkili, (iş/söz/eylem/ilaç vb.), 2 işleyici, iş görücü, yapıcı, meydana getirici, kılıcı, iz ve eser bırakıcı (kimse), 3 her şeyin/her işin sahibi ve yaratıcısı olan (Yüce Tanrı).
موتیر müesser A. s. kendisini bir şey etkilemiş olan, etki alan, etkilenen (kimse/nesne).
موتوق mevsûk A. s. 1 inanılır, güvenilir (kimse), 2 sağlam, doğru, gerçek (söz/haber/rivayet).
موتوق mevsûkan A. z. inanılarak, doğru ve gerçek olduğuna güvenilerek.
موتوق الکلم mevsûku'lkelim A. s. sözüne güvenilir (kimse).
موج mevc A. a. dalga.
موج mevcâmevc F. s. çok dalgalı (deniz).
موج mevchiz F. s. dalga koparıcı, dalgalandırıcı (yel).
موجن mevczen F. s. dalga vuran, yani: çalkantılı, dalgalı (deniz).
موجات mevcât A. ç. a. (tek tek oluşu yönünden) dalgalar; bk. موج mevc.
موجب müceb A. s. 1 bir işin/bir sözün gerektirdiği şey, sonuç, dayanak, gerekli görülen şeyin dayandığı anlam/öz/temel, 2 üst dereceli bir memurun kendisine sunulan evrakın kapsadığı şeyleri doğru bulduğunu belirtmek için

koyduğu işaret, olur, 3 bir buyruğun/bir buyrultunun anlamını açıklama yollu yazılan yazı.
موجب mücib A. s. (-i) gerekli kılan, (-e) yol açan (durum/iş/işlem/eylem): esbâbi mücibe "bir durumun ortaya çıkmasına yol açan sebepler". a. sebep, dayanak, vesile.
موجب mücibe A. s. 1 öte dünyada mükâfatı/cezaı gerektirecek iyi/kötü işler/eylemler, 2 man. yüklenen ile yüklem/birinci öncül ile ikinci öncül arasında doğru/kesin ilgi bulunan önerme.
موجد mücid A. a. olmayan, örneği bulunmayan/daha önce yapılmamış bir şey yapan kimse.-موجد حقیقی mücidi hakiki F. a. gerçek mucit, yani: Yüce Yaratıcı, Allah.
موجر mü'cer A. s. kiraya verilmiş (yer).
موجر mü'cir A. s. (bir yeri) kiraya veren (kimse).
موجز mücez A. s. kısa, özlü, sözü az ama anlamı zengin (söz/yazı/kitap vb.).
موجع müci' A. s. acıtan, ağrı ve acı veren (nesne).
موجل müeccil A. s. (bir işi) erteleyen, sonraya bırakan (kimse).
موجل müeccel A. s. geriye/sonraya bırakılmış, bir vadeye bağlanmış (iş/eylem/ödeme vb.).
موجل müeccelen A. z. sonraya bırakılmak suretiyle, vadesi geldiğinde yerine getirilmek/ödenmek üzere.
موجب mevcûb A. s. üzerine kaçınmayacağı bir şey yüklenmiş, bir şey yapması gerekli kılınmış (kimse).
موجه mevce A. a. 1 tek dalga, 2 dalga.
موجه müvecceh A. s. herkesin yöneldiği/uygun ve yerinde bulunduğu/ilgi gösterdiği, beğenilir, gözde (durum/iş/işlem/eylem/davranış).
موجود mevcûd A. s. 1 var olan, bulunan (nesne); zıddı: مفقود mefkûd.-olmak

1) varlık kazanmak, yaratılmak, 2) kendi bulunan, kendini kendi varlığıyla temsil eden (kimse). a. bir topluluğu oluşturan fertlerin toplamı.
موجودات mevcûdât A. ç. a. var olan, var edilmiş olan her şey, bütün yaratıklar.
موجودیت mevcûdiyyet A. a. var olma, bulunma.
موجد muvahhid A. s. Allah'ın birliğine inanan, tevhid ehlinde olan (kimse).
موجد müvahhad A. s. dilb. tek noktalı olan (harf).
موحش mühiş A. s. korku ve ürküntü verici, korkunç (cisim/görüntü vb.).
موحش muvahiş A. s. korku uyandırıcı, korku ve ürküntü içinde bırakıcı (yer/ses/durum).
مؤخر müahhar A. s. (-den) sonra olan/gelen, sonraki, geriye kalmış/bırakılmış (nesne/zaman/iş vb.).
مؤدا müeddâ A. s. 1 ödenmiş (borç vb.), 2 başlatılmış/sonuçlandırılmış (iş/eylem vb.), 3 elde edilmiş, ele geçirilmiş (sonuç), 4 anlam, bir sözden çıkarılan öz, meal.
مؤدب müeddeb A. s. öğrenim ve eğitim görmüş, eğitilmiş (kimse).
مؤدب müeddib A. s. bilgi ve edep öğretene, eğiten, öğretici ve eğitici (kimse).
مودت meveddet A. a. (T. k. dili: müveddet) 1 (-i) sevmek, 2 sevgi.-meveddet etmek sevmek, gönül vermek, âşık olmak; eş anl. muhabbet göstermek.
مودع müda' A. a. huk. kendisine emanet bırakılan kimse.
مودع müdi' A. a. (bir şeyi) emanet olarak veren kimse.
مودود mevdûd A. s. sevilmiş, dost edinilmiş (kimse). a. dost, sevgi beslenen kimse.
مودوع mevdû' A. s. (-e) emanet bırakılmış, (-e) emanet olarak verilmiş (iş/konu).
مؤدی müeddâ A. s. bk. مؤدا.

²مۇددى **müeddi** A. s. 1 (borcunu) ödeyen (kimse), 2 bir sonuca yol açan, (-e) kılavuzluk eden, (-e) götüren, taşıyan, sevk eden (husus/delil), 3 bir kavrama ulaşılması için gerekli ve aracı olan şey, sebep, saik.

مۇذن **müezzin** A. a. ezan okuyan din görevlisi.

مۇذى **mü'zi**, **müzi** A. s. 1 inciten, üzen, acı veren (söz/iş/davranış), 2 can sıkıcı, rahatsız edici, huzur bozucu, baş belası (böcek vb.), 3 T. asık suratlı, çatık kaşlı, yüzü gülmez (kimse).

مۇر **mür** F. a. karınca.

مۇرانە **mürâne** F. s. ve z. karınca kadarınca, karıncaya düşer ve yakışır ölçüde.

مۇرىس **müris** A. s. 1 getiren, veren, doğuran, (-e) sebep olan, (-e) yol açan (durum/haber/oluş/olay vb.), 2 miras bırakan (kimse).

¹مۇرەھ **müverrah** A. s. tarih konmuş, tarihi belirtilmiş, tarihli (mektup/yazı vb.).

²مۇرەھ **müverrah** A. s. 1 tarihçi, tarih araştırmacısı/bilgini, tarih alanında uzman (kimse), 2 ebced hesabıyla manzum tarih düşüren (kimse).

مۇرىد **mevrid** A. a. 1 varacak yer, (-in) varacağı yer, 2 varış yolu, varış noktasına ulaştıran yol ve araç.

مۇرۇس **mevrûs** A. s. 1 veraset yoluyla geçmiş, miras kalmış (mal/mülk), 2 ana babadan geçmiş, genetik yolla alınmış (hastalık vb.).

مۇرۇد **mevrûd** A. s. gelmiş, gelip ulaşmış (nesne). a. bir postaneye gelen mektup, koli vb. nesneler.

مۇز **müz** A. a. bilinen meyve.

مۇزى **müezzi** A. s. (mektup, dergi, gazete vb.) dağıtan, adresine/yerine ulaştıran (görevli kimse).

مۇزە **mûze** F. a. çizme, edik.

مۇزەدۇز **mûzedûz** F. a. çizmeci, çizme yapan ve satan kimse.

مۇزۇن **mevzûn** A. s. 1 tartılmış (nesne), 2 dilb. (Arapça'da) tartısına/kalıbına uygun (kelime), 3 ed. vezne uygun (manzum söz), 4 düzgün, biçimli, ölçülü biçili, yakışıklı: *kâmeti mevzun* "düzgün, biçimli boy".

مۇجە **mûje** F. a. 1 üzüntü, kaygı, tasa, gam, 2 acı verici ve sıkıntı doğurucu durum, belâ, musibet.

مۇسâ **mûsâ** F. a. kıl yok edici, yani: ustura.

مۇصەھ **müvessah** A. s. kirletilmiş, kirli (nesne/yer).

مۇصەھ **müvessih** A. s. (bir yeri/nesneyi) kirleten (kimse/nesne).

مۇسىر **mûsir** A. s. eli geniş, varlıklı, zengin (kimse).

¹مۇسسە **müesses** A. s. 1 kurulmuş, kurulu (düzen/iş/yapı vb.), 2 temellendirilmiş, dayandırılmış (dava/iddia vb.).

مۇسسەت **müessesât** A. ç. a. türlü amaçlarla kullanılmak üzere yapılmış binalar.

²مۇسسە **müessis** A. s. 1 (bir yapıyı) yapan, yapılmasını/varlık bulmasını sağlayan (kimse), 2 (-i) kurucu, (-in) kurulmasını/kurum hâlinde ortaya çıkmasını sağlayan (kimse), 3 yeni bir görüş/yol/uygulama vb. ortaya atan, oluşmasını sağlayan (kimse).

مۇسسە **müessese** A. a. kurum, kuruluş.

مۇصەس **müvessi** A. s. genişleten, geniş duruma getiren (ilaç vb.).

¹مۇسەف **mü'sif** A. s. can sıkıcı, hüznün ve keder verici, etkileyici, acı çektirici (durum/olay vb.).

²مۇسەف **müessif** A. s. acındırıcı, acımaya yol açıcı (durum/olay vb.).

مۇسقى **mûsiki** A. a. bk. موسيقى.

مۇسىم **mevsim** A. a. 1 vakit, çağ, 2 (bir iş/bir oluş için) belirli vakit: *m. i gül* "güllerin açtığı vakit", 3 yılın dörtte birlik bölümü.

مۇسەس **müvesvis** A. s. yersiz düşüncelere kapılan, kuruntulu (kimse).

مەسۇم **mevsûm** A. s. 1 damgalanmış, damgalı (nesne/hayvan), 2 ad verilmiş, bir adla adlandırılmış (nesne).

مەسۇمە **mevsûme** A. a. ilkbahar yağmuru yağmış toprak, baştan aşağı bezenmiş zırlı.

مۇسى **mü'si** A. s. üzgün kimseyi avutan (kimse).

مۇسىقار **mûsikâr** A. s. 1 yan yana dizilmiş çeşitli boyda ve perdede kamış parçalarından yapılmış üflemler çalgı, 2 gagasındaki deliklerden rüzgâr dokundukça türlü sesler çıktığı söylenen masal kuşu.

مۇسىقال **mûsikâl** A. s. (T. k. dili: موسقال *muskal*, *miskal*) yuk. m. bk.

مۇسىقى **mûsiki** A. a. 1 seslerin ve ezgilerin nitelik ve özellikleriyle kural ve kanunlarından söz eden bilim dalı, 2 çalgı aletleri.

مۇش **mûş** F. a. sıçan, fare.

مۇشخوار **mûş-hâr** F. a. sıçan yiyen, yani: çaylak kuşu.

مۇشگیر **mûş-gir** F. a. sıçan tutan, yani: çaylak kuşu.

مۇشەبەك **mûşabak** T. a. (< A. مشبك *müşebbek* "ten) kafesli, kafes ve ağ şeklinde göz göz telkârî işlemeli gümüş.

مۇشەمە **mûşamba** T. a. (< A. مشع *müşemma* "dan) bk. مشع.

مۇشەشەھ **müvessah** A. s. 1 süslenmiş, donanmış, donatılmış (nesne), 2 ed. mısralarının ilk harfleri sırasıyla yazıldığında bir kelime/bir kelime öbeği oluşan manzume.

مۇشەك **mûşek** F. a. küçük fare, fındık faresi.

مۇسەل **mûsal** A. s. (yerine) ulaştırılmış, vardırılmış, yetiştirilmiş, ıstıdırılmış (haber/nesne vb.).

¹مەسەل **mevsıl** A. a. iki şeyin bitişip kavuştuğu yer, bitişme yeri.

²مۇسەل **mûsil** A. s. (haber, mektup vb.) götürüp yerine ulaştıran (kimse).

مۇسەلە **mûsile** A. a. (eskiden) ilmiye sınıfından kimselere özgü bir paye: *m. i Süleymâniyye* "Süleymaniye müderrisliğine yükselmek için elde edilmesi gereken olan paye".

مەسۇف **mevsûf** A. s. 1 bir sıfatla vasıflanmış, bir nitelikle nitelenmiş (kimse/nesne), 2 dilb. niteliği taşıyan/niteliğin katıldığı ad. Türkçe sıfat takımlarında sıfattan sonra, Arapça ve Farsça kurallı sıfat takımlarında ise sıfattan önce gelir.

مەسۇل **mevsûl** A. s. 1 (başka bir nesneye) bitleştirilmiş, ulaştırılmış/bitirilmiş, ulaşmış (nesne), 2 (kendisine başka bir nesne) ulanmış nesne: *ismi mevsûl* "(Arapça'da) o şey ki, o kimse ki yerinde kullanılan ilgi zamirleri": *mâ, men, ellezi*.

¹مۇصەس **müvassâ** A. s. salık verilen (kimse).

²مۇصەس **mûsâ** A. s. vasiyet edilen (konu/nesne/husus).

مۇصەس بە **mûsâ bih** A. a. vasiyet olunan şey.

مۇصەس لە **mûsâ leh** A. a. kendisine bir şey vasiyet olunan kimse.

³مۇصەس **mûsî** A. s. vasiyet eden, vasiyet bırakan (kimse).

⁴مۇصەس **müvassî** A. s. (öldükten sonra vasiyetini yerine getirmek üzere) (birini) vasi olarak tayin eden (kimse).

مۇسەيە **mûsiye** A. a. vasiyet eden/vasiyette bulunan kadın.

¹مۇصەھ **muvazzah** A. s. açıklığa kavuşturulmuş, ne ve nasıl olduğu açıkça gösterilmiş (durum/konu/iş vb.).

²مۇصەھ **muvazzih** A. s. (-i) açıklayıcı, (-in) açık olarak bilinmesini/görülmesini sağlayıcı (kimse).

مۇصە **mevzî** A. a. 1 bir şey konulacak yer, 2 (genel olarak) yer.

مۇصە **mevzî** A. s. belirli bir yere özgü olan, genel olmayan (nesne).

موضوع mevzû A. s. 1 (-e) konulmuş (nesne), 2 belirlenmiş, düşünülmüş, yazılmış, uyulmak ve kullanılmak üzere çıkarılmış (kanun/kural/usul vb.), 3 uydurma, düzme (hadis). a. 1 bir ilim dalının ilgili bulunduğu çalışma alanı, konu, 2 *man*. bir önermenin dayanağı yerinde olan ad, yüklenen, mahmul. -موضوع mevzû'î bahs F. a. söze konu olan, söz konusu olan/edilen (kimse/nesne/iş vb.).

موضوعات mevzûât A. ç. a. konular, dayanaklar, mahiyetler. Aslında kullanılmayan "doğru önerme" anlamındaki **موضوع mevzûa**'nın çoklusudur.

موضوع mevzûa A. a. yerinde ve geçerli olan önerme, (yağ, merhem, yakı vb.) dıştan uygulanan ilaç.

موت mevta A. a. ayağın bastığı yer.

موتن mevta A. a. yurt edinilen yer, yerleşilip kalınan topraklar.

موظف muvazzaf A. s. 1 (bir işle) görevlendirilmiş, (bir işi yapmak üzere) kendisine görev verilmiş (kimse), 2 maaşlı, maaş karşılığı bir iş gören, görevli (kimse).

موظف muvazzafen A. z. maaşlı olarak.

معد mev'id A. a. sözleşme yeri, yani: kararlaştırılan buluşma yeri.

موعظه mev'iza A. a. 1 öğüt verici, sevap, günah ve ahiret konularıyla ilgili, dinleyenler üzerinde etki uyandırıcı konuşma, 2 bu yolda söylenen söz, verilen öğüt.

موعود mev'ûd A. s. 1 söz verilmiş (iş/konu/husus), 2 vadesi belirli, gelip çatacağı bir zamanı olan (durum/oluş): *eceli mev'ûd* "vadesi Yüce Tanrı tarafından belirlenmiş ölüm".

موفق muvaffak A. s. 1 işi rast giden, dileği Tanrı'nın dileğiyle eşleşen (kimse), 2 başarılı, başarmış, yapmaya/bitirmeye güç yetirmiş, başarmanın yolunu bulmuş (kimse).

موفق muvaffik A. s. (kulunun) dileğini kendi dileğiyle uygunlaştıran (Yüce Tanrı).

موفقیت muvaffakiyyet A. a. 1 Yüce Tanrı'nın dileğini kulunun dileğiyle uygunlaştırması, 2 başarı.

موفور mevfur A. s. çok, bol.

موفی müfi A. s. (borcunu) ödeyen (kimse).

موفی müfî A. s. ödenmiş, yerine getirilmiş, yapıp bitirilmiş (söz/iş/borç vb.).

موقت muvakkat A. s. geçici, her vakit için olmayıp belirli bir vakit için olan (iş/durum vb.).

موقتاً muvakkaten A. z. geçici olarak.

موقت muvakkat A. a. güneşin günlük hareketine bakarak günün saat ve dakikalarını, özel olarak da namaz vakitlerini belirleyen kimse.

موقد mevkid A. a. ateş yakılan/yanan yer, ocak.

موقد mukad A. s. yükü ağır, ağır yük taşıyan/vurulmuş (nesne).

موقد mukid A. s. ateş yakan (kimse).

موقر mukir A. s. yemişi çok olduğundan dalları aşağı sarkmış (ağaç).

موقر muvakkr A. s. (birini) yücelten, saygı gösterip ağırlayan (kimse).

موقر muvakkar A. s. saygı gösterilmiş, ululanmış, ağırlanmış (kimse).

موقظ mukiz A. s. 1 (birini) uyandıran, canlandıran, uyanık ve canlı duruma getiren (oluş/olay/nesne), 2 *mec.* (birini) uyaran, aymazlıktan kurtaran (kimse/durum/olay vb.), 3 *tıp* uyarıcı (ilaç).

موقظ muvakkiz A. s. yuk. m. bk.

موقع mevki A. a. 1 bir olayın olduğu/gerçekleştiği yer: *m.i harb* "savaşın olduğu yer", 2 bir durumun/bir davranışın/bir iş ve görevin gerçekleştirildiği yer: *m.i me'muriyyet* "görev yeri".

موقع muvakka A. s. tuğra çekilmiş, padişah tuğrasıyla bezenmiş, tuğralı (buyruktu/yazı).

موقف müvakkıf A. s. durduran, alıkoyan (kimse/nesne).

موقف mevki A. a. duracak yer, durak.

موقن mukin A. s. (bir nesne/durum/bilgi vb.) doğruluk ve gerçekliği üzerinde kuşkusu bulunmayan, kesin olarak bilen (kimse).

موقوف mevkût (dişili: موقوفه mev-kûte) A. s. vakti belirli (iş/eylem oluş): *risâlei mevkûte* "belirli zaman aralıklarıyla (örn. haftalık, aylık) çıkan yayın, süreli yayın, dergi".

موقوف mevkûd A. s. yakılmış (ateş/yakacak nesne).

موقوف mevkûf A. s. 1 durdurulmuş, alıkonmuş, kullanımı engellenmiş (para/mal vb.), 2 tutuklu, zan üzerine yakalanıp hapse konmuş (kimse), 3 vakıf olarak bırakılmış/bir vakfa bağışlanmış (arazi, emlak), 4 (-e) bağlı, şartına uyulursa gerçekleşecek olan (konu/iş/madde).

موكب mevkib A. a. hükümdar, sadrazam, vezir gibi yüksek rütbeli birinin yanında düzenli bir biçimde, yavaş adımlarla yürüyen yaya/atlı topluluğu, alay.

مؤكد müekkid A. s. (-i) güçlendirici, (-i) yineleyerek vurgulayıcı (buyruk/söz/haber vb.).

مؤكد müekked A. s. güçlendirilmiş, güçlü duruma getirilmiş, vurgulanmış (iş/söz/eylem vb.).

مؤكل müvekkel A. s. vekil olarak tutulmuş, vekil yapılmış (kimse).

مؤكل müvekkelün bih A. a. müvekkil tarafından vekile ismarlanan iş.

مؤكل müvekkil A. s. (birini) vekil olarak tutan, kendi adına yetkili kılan (kimse).

مؤكل mevkûl A. s. bir vekile emanet olarak bırakılan (mal vb.).

مؤكل mevkûlün ileyh A. a. bir işe vekil edilmiş, kendisine vekil olarak bir işi görmesi ismarlanmış (kimse).

مولا mevlâ A. a. 1 efendi, buyruğu geçen, söz sahibi kimse, 2 azatlı köle, 3 (büyük

harfle) Yüce Tanrı, 4 veli, bir işe karışma hakkı ve yetkisi bulunan kimse.

مولانا mevlânâ A. a. Asıl anlamı "efendimiz"dir. 1 bazı büyük ilim adamlarına ve tarikat şeyhlerine verilen unvan, 2 (büyük harfle) Mevlânâ Celâleddin, 3 *ünl.* (akrana hitapta, şaka yollu) Hey beyim! A efendi!

مولد mevlid A. a. 1 doğma, 2 (T. k. dili: مولود mevlûd) doğum zamanı, 3 doğum yeri, 4 *ed.* (T. k. dili: مولود mevlûd) Hz. Peygamber'in doğumunu konu alan eser.

مولد müvelled A. s. 1 doğmuş, doğurulmuş, doğma (varlık), 2 melez, karma (cins), 3 uydurulmuş, uydurma, yapma (kelime).

مولدات müvelledât A. ç. a. 1 doğum yoluyla varlık kazanan insanlar/hayvanlar, 2 belirli bir sürede/bir yıl içinde doğan insanlar/hayvanlar.

مولد müvellid A. a. 1 doğurtan kimse, doğum doktoru, ebe, 2 *kim.* (başka nitelikte bir madde) doğuran, üreten madde.

مولد المخوضه müvellidü'l-humûza A. a. oksijen.

مولد الماء müvellidü'l-mâ A. a. hidrojen.

مؤلف müellef A. s. 1 birleştirilmiş, bir araya getirilmiş (nesne), 2 yazılmış/derlenmiş (kitap).

مؤلف müellif A. s. bir araya getiren, buluşturan, bağlaştıran, bağdaştıran (kimse). a. kitap yazan kimse, yazar.

مؤلم müellellem T. s. üzüntülü, incinmiş, sıkılmış, canı sıkın, kederli (kalp/kimse).

مؤلم müellim A. s. inciten, üzüntü ve acı veren, can sıkıcı (durum/olay vb.).

مؤلم mü'lim A. s. yuk. m. bk.

مولود mevlûd A. s. 1 doğmuş, doğum yoluyla dünyaya gelmiş canlı varlık (Bu anlamda çokluğu **mevlûdât**'tır), 2 belirli bir zaman içinde doğmuş olan insan fertleri [Bu anlamda çokluğu

müvellédât tır.] 3 varlık, çocuk (Bu anlamda çokluğu **mevâlid**'dir).

مولوی mevlevî A. s. ve a. Mevlânâ Celâleddîn'in tarikatından olan.

مولیت mevleviyyet T. a. büyük kadı, yani: molla payesi, görevi ve yetkili bulunduğu bölge, mollalık

مولی mevlâ A. a. bk. **mevlâ**. - **الموالى** **mevlâ'l-mevâlî** A. a. 1 İslâm dinini yeni kabul etmiş birinin işlerini çekip çevirmeyi üstlenmiş olan kimse, 2 altıncı derecede gösterilen mirasçı.

مؤمن mü'min A. a. ve s. 1 inanan, Allah'ın varlığını ve birliğini dille ve kalple doğrulayan kimse, 2 Allah'ın birliğine, Hz. Peygamber'in peygamberliğine ve İslâm dininin diğer esaslarına inanan kimse, müslim, Müslüman.

مولی المومئى mûmâ ileyh A. s. adı geçen, anılan (kimse).

مولی mûmyâ A. a. içilmesi ve bedene sürülmesi ile her hastalığı iyileştirdiğine inanılan bir ilaç, taş yağı.

مؤنت meünet A. a. yaşamaya yetecek ölçüde yiyecek, ölmeyecek kadar azık.

مؤنت müennes A. s. dilb. (Arapça'da) gerçek, saymaca ve biçimce dişi olan/dişi kelimeye katılan (kelime).

مؤنس mûnis A. s. 1 sıcak kanlı, sokulgan, herkesle anlaşır kaynaşan (kimse), 2 insandan kaçmayan, insana alışık (hayvan).

مؤول müevvel A. s. yorumlanmış, gerçek anlamından başka bir anlam ile açıklanmış (kelime/söz).

مؤول müevvil A. s. bir sözü gerçek anlamından başka bir anlam vererek yorumlayan ve açıklayan (kimse).

موجب mevhibet A. a. (Nazım dilinde kullanılır) aş. m. bk.

موجب mevhibe A. a. armağan, bahşış, bağış.

موجب mevhub A. s. 1 bağışlanmış, bağış olarak verilmiş (mal vb.), 2 Allah vergisi olan, Yüce Hak katından bağışlanmış (nitelik/özellik).

موهوم mevhum A. s. 1 sanılmış, sanı eseri olan, neliği ve niteliği üzerinde şüphe ve tereddüt duyulan nesnenin gerçeklik dengesinin aşağı düşen yanı ile değerlendirilmiş (nesne/konu/madde), 2 aslı olmayan, vehim ve hayal ürünü olarak var edilmiş (varlık).

موى müy F. a. kıl.

مویتاب müy-tâb F. a. aş. m. bk.

مویتاف müytâf F. a. (T. **موتاف** **mutaf**) 1 keçi kılından dokunmuş kaba kumaş, çul, 2 kıldan çul dokuyan ve satan kimse.

مؤید müeyyed A. s. 1 üzerinde ısrarla durulmuş, yinelenerek ve vurgulanarak güç kazandırılmış (söz), 2 yardım gören/alan (kimse).

مؤید müeyyed minâ'llâh A. s. Allah'tan yardım görme mutluluğuna ermiş (kimse).

مؤید müeyyid A. s. (-i) güçlendirici, (-in) önemini vurgulayıcı (yazı/buyruk/karar vb.).

مویه müye F. a. yana yakıla, hıçkırıkla ağlama.

مویین müyîn F. s. 1 kıldan yapılmış (çul vb.), 2 kıl gibi ince (bel).

مویینه müyîne F. s. kürkten yapılmış (giysi).

مؤینه müyinedûz F. a. kürkçü, kürk diken ve satan kimse.

مه meh F. a. ay.

مهياره meh-pâre F. a. ay parçası, yani yüzü ay gibi parlak güzel.

مهپرست meh-perest F. s. aya tapan, yani âşık.

مهتاب meh-tâb F. a. ay ışığı.

مهروى meh-rû/-rûy F. s. ay yüzlü (güzel).

مهلقا meh-likâ F. s. ay yüzlü (güzel).

مهوار mehvâr F. s. yüzü aya benzeyen (güzel).

مهوش mehveş F. s. yuk. meh bk.

مه mih F. s. büyük. Tek başına kullanılmaz, çokluğu ile fazlalık ve üstünlük

derecesi bildiren ter ve terin eklerini almış birkaç kelimeye görülür:

میهان mihân F. ç. a. büyükler: m. ü **kihân** büyükler ve küçükler.

میهتر mihter F. s. daha büyük.

میهترین mihterin F. s. en büyük.

میهاب mühâb A. s. kendisinden ürkülen, korkulan, korku ve ürküntü verici (nesne/görünüş).

میهابت mehabet A. a. 1 büyüklük, ululuk, 2 ünlü/yüksek mevki sahibi birini görmekten doğan saygıyla karışık çekingenlik ve korku duygusu.

میهایل mehâbil A. ç. a. çukurlar/çukurlukların en derin yerleri; bk. **مهیل mehbil**.

میهاجات mühâcât A. a. birbirini yeme, hicivleşme.

میهاجر mühâcir A. s. göçmen.

میهاجرت mühâceret A. a. göçme, göç.

میهاجمه mühâceme A. a. (bir yere) üşüşme, toplu ve yoğun biçimde üzerine gelme, saldırma.

میهاد mihâd A. a. döşek, yatak, yatacak yer: **bi'se'lmihâd** "cehennem".

میهادنت mühâdenet A. a. barışma.

میهار mehar A. a. yular.

میهاری meharî A. ç. a. iyi, işe yarar develer.

میهارت meharret A. a. bir işi sürekli ve çok yapmakla kazanılan ustalık, el yatkınlığı, beceri.

میهاکات mühâkât A. a. (birini) ahmak yerine koyma, (birinin) akını küçümseme.

میهال mehâl A. a. korkulan, ürküntü verici yer, ek süre, mehil.

میهالیک mehâlik A. ç. a. tehlikeli yerleri; **مهلكه mehleke**.

میهام meham(m) A. ç. a. önemli noktalar, büyük işler; bk. **مهم mühim(m)**.

میهامیه mehamih A. ç. a. geniş, uçsuz bucaksız çöller; bk. **مهمة mehmeht**.

میهان mihân A. s. aşağılanmış, küçümse-nmiş, hor görülmüş (kimse), düşkün, alçak, değersiz (kimse).

میهانت mehânet A. a. aşağılama, küçük görme.

میهایل mehâil A. ç. a. korkulur, korku ve ürküntü verici yerler; bk. **مهیل mehil**.

میهایا mühâyâ A. s. huk. bölünemeyen bir şeyi zaman ve mekânca nöbetleşe kullanma.

میهبط mehbîb A. a. incek yer, iniş yeri, (-in) indiği yer: m. t. **envârî Sübhânî** "tanrısal ışıkların indiği yer".

میهیل mehbil A. a. döl yatağı, çukur, çukurluk.

میهتایی mehtâbî F. a. mehtaplı gecelerde ayı seyretmek için yapılmış etrafı açık küçük köşk, kameriye.

میهتجن mühtecin A. a. çok küçük yaşta kocaya verilmiş olan kız.

میهتجی mühteci A. s. (başkasıyla) alay edici (kimse).

میهندی mühtedi A. s. İslâm'a girmiş, Müslümanlığı kabul etmiş (kimse).

میهتر mihter F. s. 1 çok/pek büyük (kimse), 2 (T. k. dili: **mehter**) eskiden Bâbü'lî'de görevli çavuş, kalas, 3 (T. k. dili: **mehter**) rütbe verilen ve bir göreve atanan kimselerin evlerine müjdeye gidenler, çaylak, 4 eskiden vezir kapısında belirli vakitlerde belli usul ve makamlarda bestelenmiş musiki eserleri çalan çalgı takımı.

میهتر mühtez(z) A. s. 1 titreyen, titrek (ses), 2 sevinçten yerinde duramayan (kimse).

میهتلك mühtelik A. s. bk. **میهتلك mütehâlik**.

میهتهvir mühte-vir A. s. bk. **میهتهvir mütehevvir**.

میهتوک mehtûk A. s. yırtılmış (perde/yaka vb.).

میهجو mehcûv(v), **مهجو mehcû** A. s. yerilmiş, hakkında yergi şiiri yazılmış (kimse).

میهجور mehcûr A. s. 1 (-den) ayrı düşmüş, (-den) uzaklaşmış (kimse), 2 artık kullanılmayan, bırakılmış, unutulmuş (dil/söz/nesne).

مهجه *mehçe* *F. a.* minare aleminin, sancak vb. ucuna takılan hilâl şeklinde başlık.

مهد *mehd* *A. a.* beşik.

مه‌آرا *mehdârâ* *F. s.* beşik süsleyen: *m. ârâyî vücûd olmak* "varlık beşliğini süslemek, yani: doğmak".

مه‌در *mühdir* *A. s.* (bir sıvıya) döken, akıtan (kimse).

مه‌دوم *mehdûm* *A. s.* yıkılmış, yerle bir edilmiş/olmuş; *bk.* **مهنهدیم** *münhedim*.

مه‌دی *mehdî* *A. s.* doğru yolda giden, doğru yolu bulmuş ve tutmuş olan.

مه‌دی *mühdâ* *A. s.* hediye olarak sunulmuş (nesne).

مه‌دی *mühdi* *A. s.* (bir şeyi) armağan eden/armağan olarak sunan/veren/gönderen (kimse).

مه‌دییه *mehdiyye* *A. a.* armağan.

مه‌زار *mihzâr* *A. a.* boş konuşan, saçma sapan sözler söyleyen kimse: *küllü miksârin mihzâr* "çok konuşan saçmalar".

مه‌ذب *mühezzib* *A. s.* (huy ve davranışlarının) kötü olanlarını temizleyen, kendini ahlâkça tertemiz duruma getiren (kimse).

مه‌ذب *mühezzeb* *A. s.* kötü yanları atılıp ayıklanarak düzgün duruma getirilmiş, düzeltilmiş (nesne, huy ve davranış vb.).

مه‌ر *mehr* *A. a.* nikâh sırasında erkek tarafından kadına iki durumda verilmek üzere belirlenen para.-**مه‌ر م‌وجل** *mehri müeccel* ayrılık hâlinde/erkeğin ölmesi durumunda verilmesi gereken para.-**مه‌ر معجل** *mehri muaccel* nikâhı kıyıldıkta kadına verilmek/ödenmek üzere belirlenmiş miktar, kalın, çeyiz değeri.

مه‌ر *mihir* *F. a.* 1 sevgi, 2 acıma ve korumaya duygusuyla karışık ilgi ve sevgi, dostluk, şefkat.

مه‌ر *mihir* *F. a.* güneş,

مه‌ر *mühr, mühür* *F. a.* imza yerine mektuplara, resmi yazılara basılmak üzere metal, değerli taş/lastik vb. gibi şeyler üzerine bir kimsenin/kuruluşun adı kazınarak yapılmış damga.

مه‌ربان *mihrbân* *F. s.* acıma ve koruma duygusuyla seven, dostça ilgi gösteren, şefkatli, merhametli (kimse).

مه‌ربند *mührbend* *F. s.* mühürlenmiş, kapanıp üzerine mühür vurulmuş (nesne).

مه‌ردار *mühredâr* *F. a.* 1 yüksek rütbeli bir devlet görevlisinin/bir resmi dairenin mührü kendisinde olup evrakı mühürlemekle görevli kimse, 2 özel kâtip, özel kalem.

مه‌ر دهان *mühr-dehân* *F. s.* 1 ağız kapalı, yani: ses çıkarmayan/konuşmayan (kimse), 2 oruçlu (kimse).

مه‌رب *mehreb* *A. a.* ürküp kaçma, sığınacak yer, sığınak.

مه‌رجان *mihrcân* *A. a.* sonbahar.

مه‌رگان *mihrgân* *F. a.* Güneş'in Terazi burcuna girdiği zaman, sonbaharın başlangıcı sayılan gün. [Eski İranlıların iki büyük bayramından biridir; diğeri: nevrüz.]

مه‌ره *mehere* *A. ç. a.* ustalar, sanatkarlar; *bk.* **ماهر** *mâhir*.

مه‌ره *mühre* *A. a.* 1 küçük boyutta yuvarlak nesne, topçuk, 2 cam boncuk, 3 parlak ve düzgün deniz böceği kabuğu, 4 kâğıdı cilâlamak için kullanılan billur top.-**مه‌ره زر** *mührei zer* *F. a.* altın top, yani: güneş.

مه‌ره دار *mühredâr* *F. s.* cilâli, cilâlanmış (kâğıt).

مه‌زول *mehzûl* *A. s.* arık, sıksa, güçsüz (kimse).

مه‌زوم *mehzûm* *A. s.* bozguna uğramış, yenilmiş (asker/ordu).-**مه‌زوم etmek/kılmak** yenmek, dağıtmak, bozmak, bozguna uğratmak.

مه‌ق *mehak* *A. a.* durgun suyun yeşile çalar rengi.

مه‌ل *mehl, mehel* *A. a.* (*T. k. dili:* *mehil*) zaman verme, belli bir süre için bekletme, (bir işi) belirli bir vakte kadar geciktirme.

مه‌لت *mühlet* *A. a.* bir işin yapılması/bir borcun ödenmesi için belirlenmiş süre dolduktan sonra ek olarak verilen süre.-**vermek** 1) ek süre vermek, 2) uygun zaman, fırsat.

مه‌لك *mühlik* *A. s.* öldürücü, ölüme götürücü (hastalık vb.).

مه‌لكه *mehleke* *A. a.* 1 ölüm tehlikesi bulunan yer, 2 ölme.

مه‌ل *mühelhel* *A. s.* 1 güzel, hoş ve çekici (giysi), 2 güzel, hoş giden (söz/şair).

مه‌ل *mühelhil* *A. s.* güzel, ince ve duygulu şiir/söz söyleyen (kimse/şair).

مه‌م *mühim(m)* *A. s.* düşündürücü, kaygı uyandırıcı, ağır ve önemli (iş), önemle üzerinde durulması ve yapılması gereken, göz ardı edilemez (iş/eylem vb.).

مه‌مات *mühimmât* *A. ç. a.* 1 gerekli olan ve ihtiyaç duyulan şeyler, 2 ask. her türlü savaş araç gereci.

مه‌متر *mühimter* *F. s.* çok/pek önemli (iş/durum).

مه‌مترین *mühimterin* *F. s.* daha/en mühim (iş/durum).

مه‌ما امکن *mehmâ emken* *A. z.* imkân ölçüsünde, elden geldiğince, mümkün olduğu kadar.

مه‌ماز *mihmâz* *A. a.* (*T. k. dili:* *مهموز* *mahmuz*) 1 hayvanı dürtmek için çizmenin ökçesinin arka kısmına takılan sivri dişli, çark biçiminde madeni parça, 2 horoz ve başka kimi kuşların ayaklarının arkasında bulunan çıkıntı, 3 zırhlı gemilerin baş tarafında, su yüzünden biraz aşağıda bulunan omurga çıkıntısı.

مه‌مان *mihmân* *F. a.* konuk, misafir.

مه‌مانپرور *mihmânperver* *F. s.* konuk ağırlayan, konuğuna saygı ve ilgi gösteren (kimse).

مه‌مانخانه *mihmânkhâne* *F. a.* konuk evi.

مه‌ماندار *mihmândâr* *F. s.* 1 konuğu olan, kendisine konuk gelmiş olan (kimse), 2 devlet tarafından yabancı konukların yanına resmi görevle gönderilen/verilen (kimse).

مه‌مانسرای *mihmân-serây* *F. a.* konuk evi.

مه‌مانواز *mihmânnûvâz* *F. s.* konuğuna iyi davranan, saygı ve ilgi gösterip ağırlayan (kimse).

مه‌مانی *mihmâni* *F. a.* konukluk.

مه‌مزر *mihmez* *A. a.* *bk.* **مهماز** *mihmâz*.

مه‌مزه *mihmeze* *A. a.* üvendire.

مه‌مل *mühmel* *A. s.* 1 bırakılmış, boşlanmış, kendi hâline terk edilmiş, ilgi gösterilmemiş, bakılmamış (iş/yer vb.), 2 *dilb.* (Arap asıllı eski alfabede) noktasız harf; zıddı: **معجم** *mu'cem*, 3 bir anlam göstermeyen, içi boş, anlam yükü bulunmayan (kelime).

مه‌ملات *mühmelât* *A. ç. a.* anlamsız kelimeler/sözler.

مه‌مل *mühmil* *A. s.* (-e) önem vermeyen, (-e) gereken önemi göstermeyen, (-in) üzerinde durmayan, gevşek, özensiz (kimse).

مه‌موز *mehmûz* *A. s.* *dilb.* (Arapça'da) kök harflerinden biri hemze olan (kök kelime).

مه‌موزه *mehmûze* *A. a.* çavdarda görülen bir tür mantar hastalığı.

مه‌موس *mehmûs* *A. s.* gizlenmiş, gizli (nesne).

مه‌مهه *mehmehet, mehmehe* *A. a.* geniş, uçsuz bucaksız çöl.

مه‌مه *mühimme* *A. a.* önemli, dikkat ve özen gösterilmesi gereken iş.

مه‌میز *mihmiz* *F. a.* *bk.* **مهماز** *mihmâz*.

مه‌هندس *mühendis* *A. a.* çeşitli bayındırlık ve zenaat işleriyle ilgili teknik bilgiler ve çalışmalar konusunda yetişmiş, uzmanlaşmış kimse.

مه‌هوب *mehûb* *A. s.* *bk.* **مهیوب** *mehib*.

مه‌هود *mühûd* *A. ç. a.* beşikler; *bk.* **مهد** *mehd*.

مهول mühevvil A. s. korku verici, korkunç (durum/olay/görüntü vb.).

مهوی mehvâ A. a. uçurum, yar.

مهیا müheyyâ A. s. bulunup devşirilmiş/kullanılacak duruma getirilmiş (nesne), *eşanl.* حاضر **hazır**, آماده **âmâde**. -müheyyâ etmek/kılmak 1) hazırlamak, kullanılır/kullanılabilir/işler/iş görür duruma getirmek, düzmek, kurmak, 2) dizmek, düzenlemek, düzen vermek, yerleştirmek.

مهیب mehib, **مُهِيب mühib** A. s. 1 kendisinden çekinilen ve korkulan, sert görünüşlü, iri kayım (kimse), 2 tehlikeli, korku verici (yol/geçit vb.).

مهيج müheyyic A. s. heyecan uyandırıcı (söz/şiiir/olay/davranış).

مهیل mehil A. a. ürküntü verici, korkulur yer.

مهيمین Müheymin A. s. kullarını korkudan sakınan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

مهیوم mehyûm A. s. şaşırıp kalmış, şaşkın (kimse).

مهیی müheyyi' A. s. (-i) kullanılır duruma getiren (kimse).

مهین mühin A. s. 1 (birini) aşağılayan, küçük düşüren (kimse), 2 alçak, soy-suz, hor, hakir (kimse).

مهین mehin A. s. düşkün, değersiz, hor, hakir (kimse).

مهین mihin F. s. büyük, ulu.

می mey F. a. şarap, süci. -ناب **mey nâb** F. a. halis şarap.

میئوس mey'ûs A. s. umutsuz; bk. مأیوس **me'yûs**.

میادات müyâdât A. a. güzel ve değerli karşılık, ödül, (suça) karşılık verme, (suçluyu) cezalandırma, (bir nesneyi) elden ele verme.

میادین meyâdin A. ç. a. açık ve geniş yerler, meydanlar; bk. میدان **meydân**.

میازیب meyâzib A. ç. a. oluklar; bk. میزاب **mizâb**.

میاسیر meyâsir A. ç. a. kolaylaştırılmış/yo-luna koyulmuş işler, bk. میسور **meysûr**.

می آشام meyâşâm F. s. şarap içen kimse, içkici, ayyaş, bekri.

میال meyyâl A. s. çok istekli, pek düşkün (kimse).

میامن meyâmin A. ç. a. uğurlar, açık talihler; bk. میمنت **meymenet**.

میان miyân F. a. (T. k. dili. **meyân**) 1 orta, 2 ara, 3 bel, 4 mus. kâr formundaki bes-telerde orta hâne (bölüm).

میانbestه miyânbeste F. s. beli bağlı, yani: iş görmeye hazır (kimse).

میانbند miyânbend F. a. bel bağı, kuşak, kemer.

میانداز miyândâr F. a. araya giren, aracı kimse, tellâl.

میانشیر miyân-ser F. s. 1 yarısı değerli taş-lar yerleştirilerek bezenmiş başlık, 2 başın tepesinin ortası.

میانشیرای miyân-serâ/y F. a. (evler-de) etrafı duvarla çevrili üstü açık alan, avlu.

میانه miyâne F. a. (T. k. dili: **meyâne**) 1 orta, 2 ara, 3 gerdanlık ortasındaki bü-yük inci, 4 helva vb. gibi pişirilen şeyin koyuluk derecesi, kıvam, 5 börekle bir-likte yenmek üzere hazırlanıp tepsi-nin ortasına konan baharlı, sarımsaklı bulamaç. **میانه miyâne** F. a. (T. k. dili: **meyâne**) orta, ara, (helva vb. için) kı-vam, 6 çorbaya kıvam ve lezzet kazan-dırmak için un ve yağla yapılan sos.

میاه میوه müyâveme A. a. gündelik iş gör-mek üzere pazarlık etme.

میاه miyâh A. ç. a. sular, bk. ماء **mâ**.

میت meyt, **میت meyyit** A. s. ölü, ölmüş (kim-se). a. 1 ölmüş insan, 2 ölmüş insanın bedeni, cenaze, 3 mec. çok zayıf ve rengi soluk kimse: **meyyiti müteharrik** "canlı cenaze".

میت meyte A. a. hayvan ölüsü, leş.

میشاق misâk A. a. antlaşma, ant.

میخ mih F. a. 1 kazık, 2 çivi: **hattı mih** "çivi yazısı".

میخانه mey-hâne F. a. şarapevi, şarap satı-lan ve içilen yer.

میخقدم mihkadem F. s. kırık ayaklı/ayağı kırık (kimse).

میخوار mey-hâr F. s. yuk. m. bk.

میخور meyhor F. s. yuk. m. bk.

میخواره mey-hâre F. s. yuk. m. bk.

میخوش meyhoş F. s. ekşi ile tatlı arasın-da, ekşiliği baskın bir tat, ekşimtirek, ekşimsi tatlı.

میدان meydân A. a. 1 açık ve geniş alan, açıklık yer, 2 koşu ve idman yeri. -**istemek** (bir işi yapmak/gerçekleştirmek için) izin istemek. -**okumak** üstünlük iddiasında bulunmak, yarışmaya/boy ölçüşmeye çağırarak. -**çıkarmak** 1) orta-ya çıkarmak, görünmek, 2) belli olmak. -**çıkarmak** 1) (-i) açıklığa kavuşturmak, 2) (-i) bularak ortaya koymak, (-i) dışa-rı çıkarmak, sergilemek. -**komak/koy-mak** (-i) göstermek, ortaya getirmek. -**getirmek** 1) yapmak, ortaya çıkarmak, 2) yetiştirmek, büyütme. -**da** açık, bel-li, görünür. -**şuarâsı** çöğür/saz şairleri.

میدونیت me'zûniyyet A. a. izinli olma, yet-kili sayılma hâl ve niteliği; izin, yetki.

میر mir F. a. bey.

میران mirân F. ç. a. beyler.

میرزا mirzâ, **میرزا mir-zâ** F. a. bey oğlu. As-lında İranlılarda bir asalet unvanıdır. San (unvan) öbeklerinde addan sonra gelerek kişinin soyca büyüklüğünü an-latır: Haydar **Mirzâ**. Addan önce ge-tirildiğinde yalnızca **bey** anlamı verir: **Mirzâ Hüseyin**.

میر میر mir-i mirân, **میر میر mir-i mirân** F. a. beylerbeyi, paşa.

میر کلام miri kelâm F. a. söz beyi, yani: düzgün, açık ve güzel söz söyleyen.

میراث mirâs A. a. ölen kimseden geriye kalan para, mal, mülk vb. şeyler.

میراثشور mirâshor F. a. mirasyedi, ken-disine kalan mirası akılsızca harcayıp tüketen kimse.

میری miri F. s. devlet hazinesine ait, beylik (mal/toprak).

میزاب mizâb A. a. oluk.

میزان mizân A. a. 1 tartı aleti, terazi, 2 bir burcun adı. Başak ve Akrep burçları arasında yer alır, Güneş eylülün doku-zunda bu burca girer, 3 *mat.* bir işle-min sonucunun doğru olup olmadığını denetlemek için yapılan işlem.

میزبان mizbân F. a. 1 ev sahibi, 2 şölen (zi-yafet) sahibi.

میزمان F. a. yuk. m. bk. miri

میسر meysir A. a. oyun, kumar, piyango.

میسر müyesser A. s. kolaylıkla olan/ko-layca yapıp bitirilen/kolayı bulunup kotarılan/yorulmadan ve üzülmeyen elde edilen (iş/istek/dilek/sonuç).

میسر müyessir A. s. bir işin olmasını/ bir dileğin elde edilmesini/bir amaca kavuşulmasını kolaylaştıran (Yüce Tanrı).

میسره meysere A. a. savaş meydanında saf tutan ordunun sol kolundaki kuv-vetler/birlikler.

میسور meysûr A. s. (iş) kolaylanmış, (iş) uygun düşen, (iş) rast giden/gelen (kimse).

میسوره meysûre A. a. kolayı bulunmuş, koyla yoldan çözülmüş konu/güç ve çetrefil iş.

میث miş F. a. koyun.

میثین mişin F. a. (T. k. dili: **meşin**) sepilenmiş koyun, keçi vb. derisi, işlen-miş derilerin en değersiz, sahtiyan. s. meşinden yapılmış (kap, cilt vb.).

میع mey' A. a. eriyip akma.

میعاد miâd A. a. 1 sözleşme, birbirine vaatte bulunma, 2 zaman, süre: *yevmi miâd* "kıyamet günü", 3 sözleşilen yer.

میغ miğ F. a. 1 bulut, 2 sis, 3 duman.

میغناک miğnâk F. s. bulutlu (hava), du-manlı/sisli (hava).

میفروش meyfûrûş F. s. şarap satan kim-se, meyhaneci.

ميقات mikât A. a. 1 bir iş için belirlenen vakit, 2 hacıların ihrama büründükleri yer.

ميكاتي mikâti A. s. Mekke'de hac mevsimini beklemek için kalan kimse.

ميكده meykede F. a. meyhane.

ميكسار meygûsâr F. s. 1 şarap içen (kimse), 2 şarap sunan (kimse).

ميكون meygûn F. s. şarap rengine, yani kırmızı (dudak vb.).

ميل meyl A. a. 1 (bir yana doğru) eğilme, 2 eğim, eğiklik, 3 akış, akma, 4 eğilim, yöneliş, istek, arzu, 5 (-in) tarafını tutma, (-e) taraftarlık etme, 6 sevgi, tutku, 7 gökb. bir yıldızın ekvatordan uzaklığı. - **ميل کلي meyli külli gökb.** bir yıldızın yörüngesi üzerindeki dolanımı sırasında ekvatora en uzak bulunduğu nokta.

ميل mil A. a. 1 iğneye benzer uzun, ince metal çubuk, ibre, 2 göze sürme çekmeye yarayan ince kemik/fil dişi çubuk, 3 ucu sivri çelik kalem, 4 bir yere oturtulmuş sütun, dikili taş, 5 yollarda iz bulmak için yere saplanmış sivri taş, nişan taşı, 6 bir kürenin/bir tekerleğin, üzerinde döndüğü demir çubuk, mihver, 7 uzaklık ölçmek amacıyla yol boyunca iki taraflı olarak 1.500 arşınlık aralıklarla (yaklaşık olarak 1.020 m) yerleştirilen sivri taş, 8 bu işaretlerin ikisi arasındaki, uzunluğu ülkelere ve zamanlara göre değişen uzaklık.

ميلاد milâd A. a. Hz. İsa'nın doğum zamanı.

ميلادي milâdi A. s. Hz. İsa'nın doğduğu yıla göre olan/hesaplanan.

ميلان meylân A. a. 1 (bir yana doğru) eğilme/yatma, 2 (birine/bir şeye) aşırı sevgi besleme, eğilim duyma, 3 (birini) kayırma/destekleme, (birinin) tarafını tutma.

ميم mim A. a. Osmanlı alfabesinin yirmi yedinci harfinin adı.

ميمن müyemmen A. s. uğurlu, uğura bulanmış, uğurla buluşmuş, (durum/iş/eylem vb.).

ميمنت meymenet A. a. uğur, kutluluk, mutluluk, bahtı açıklık, bereket, saadet.

ميمنه meymene A. a. savaş alanında saf tutmuş ordunun sağ yanı; **ميسره meysere**.

ميمون meymûn A. s. uğurlu, mutlu, kutlu, bahtiyar, mübarek (kimse).

ميمون meymûn F. a. (T. k. dili: ميمون maymun) bilinen hayvan, primat.

ميمي mimi F. s. م harfine ait, م harfiyle bağlantılı olan, mimli: مصدر ميمي masdar-ı mimi "mimli masdar".

مين meyn A. a. 1 yalan söyleme, 2 yalan.

مينا minâ F. a. 1 şişe, sırça, 2 şarap şişesi, 3 (T. k. dili: مينة mine) kuyumcuların gümüş ve başka metaller üzerine kapladıkları şekilli/şekilsiz, türlü renklerle bezenmiş, parlak ve düz camı kaplama.

مينارک minâ-reng F. s. sırça renkli, gök mavisi rengine (nesne).

مينافام minâ-fâm F. s. yuk. m. bk.

ميناکار minâkâr F. a. mineci, mine işi ustası.

مينو minû F. a. 1 şişe, sırça, 2 zümrüt, 3 gökyüzü, felek, 4 yücelikler âlemi, üst âlem, 5 cennet. - **مينوى خاک minûyi hâk** F. a. mezar.

ميمون müyûn A. ç. a. yalanlar; bk. **ممين meyn**.

ميوه meyve F. a. ağaçlarda çiçeğin döllenmesinden sonra başlayan gelişmeyle oluşan ve tohumları taşıyan, çoğu yenilebilir, türlü biçimlerde ve tatlarda ürün, meyve.

ميوه دار meyvedâr F. s. meyveli, yemiş veren (ağaç), *mec.* verimli, yararlı, iyi sonuç veren/sağlanan (iş/eylem).

ميوه فروش meyve-fürûş F. s. meyve satan, meyveci (kimse).

ن n |<<|>>|

ن Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi kizinci harfi. Ebced hesabında rakam değeri 50'dir.

نا nâ F. takı bir nesnenin/bir nitelik ve özelliğin bulunduğu yer anlatımıyla yer adları yapar: *tengnâ* "dar yer", *pehnâ* "geniş yer".

نا nâ F. a. bilinen üflemeli çalgı, ney. Batı, mansur, girift, çığırta gibi çeşitleri vardır; bk. **ناي nây**.

نا nâ F. a. gemi; bk. **ناو nâv**.

نا nâ F. takı Yoksunluk anlatır, Türkçe'nin -siz ekine karşılıktır.

ناستوار nâ-üstüvâr F. s. dayanıksız, çürük (yapı/görüş/düşünce vb.).

نا آشنا nâ-âşinâ F. s. bilinmeyen, tanınmayan, yabancı (kimse).

نا امید nâ-ümid F. s. umutsuz (kimse).

نا انبان nâenbân F. a. tulum, gayda.

نا اهل nâ-ehl F. s. iyi yetişmemiş, (-e) uygun ve yeter olmayan, yetersiz (kimse).

نا آب nâb A. a. azı dişi.

نا آب nâb F. s. katıksız, temiz, saf, hâlis (su/şarap/mücevher/inci vb.).

نا بالغ nâbâlg F. s. ergenlik çağına erişmemiş, henüz küçük denilecek yaşta olan (kimse).

نا بیت nâbit A. s. yerden biten, yerden çıkıp büyüyen (ot/bitki vb.): *hudâyi nâbit* "tohumu ekilmeden kendiliğinden biten".

نا بجا nâ-becâ F. s. yersiz, uygunsuz, anlamsız (davranış/söz vb.).

نا برجا nâ-bercâ F. s. yolsuz, uygunsuz, abuk sabuk, anlamsız (iş/davranış vb.).

نا بقاعده nâbe-kâide F. s. kural dışı, düzene uymayan, düzeni bozucu (durum/nesne).

نا بکار nâbe-kâr F. s. iş bilmez, işe yaramaz, hayırsız (kimse).

نا بجا nâbe-mahal F. s. yersiz, yolsuz, uygunsuz, anlamsız (söz/davranış/iş vb.).

نا بجا nâbehencâr F. s. kural dışı, uygunsuz (iş/durum/davranış).

نا بود nâ-bûd F. s. yok, ortada değil (nesne/varlık).

نا بينا nâ-binâ F. s. 1 anadan doğma kör (kimse), 2 basiretsiz, gerçekleri göremeyen, dar ve kısa görüşlü (kimse).

نا بينايي nâ-binâyi F. a. gözsüzlük, körlük, *mec.* gerçekleri/ileriye görememe.

نا پاک nâpâk F. s. pis, bulanık, bulaşık, murdar (su/üst baş vb.).

نا پايدار nâpâydar F. s. sürekli kalıcılığı olmayan, kararsız, geçici (durum/nitelik vb.).

نا پخته nâpuhte F. s. 1 çiğ, ham, pişmemiş (meyve vb.), 2 toy, acemi, eğitimsiz, görgüsüz, tecrübesiz (kimse).

نا پديد nâ-pedid F. s. (T. k. dili: ناپديد nâ-bedid) görünmez, göze saklı, gözden uzak, belirsiz, tanımlanamaz (nesne).

ناپرهيزكار *nâ-perhizkâr* *F. a.* dince yasaklanmış ve haram sayılan şeylerden/işlerden çekinmeyen kimse.

ناپسند *nâ-pesend* *F. s. aş. m. bk.*

ناپسندیده *nâpesendide* *F. s.* beğenilmeyen, değerli bulunmayan, hoş olmayan (iş/davranış/tutum/tavır vb.).

ناپیدا *nâ-peydâ* *F. s.* belli olmayan, belirsiz, görünmeyen, gizli (nesne/husus).

ناپتراش *nâtirâş* *F. s.* görgüsüz, eğitimsiz, yontulmamış, kaba, ham ervah (kimse).

ناپتراشیده *nâtirâşide* *F. s. yuk. m. bk.*

ناپتمام *nâtemâm* *F. s.* yarım kalmış, bitmemiş (iş/yapı vb.).

ناپتوان *nâtluvân* *F. s.* güçsüz, dermansız (kimse).

ناپنج *nâciz* *A. a.* azı dişlerinin sonunda yer alan altı üstü son dört diş.

ناپنجان *nâcünbân* *F. s.* yerinden oynamaz, kımıldanmaz (nesne).

ناپنجی *nâcî* *A. s.* 1 (-den) kurtulan, esenliğe kavuşan (kimse), 2 öte dünyada ceza görmekten/cehenneme girmekten kurtulmuş, cennetlik (kimse).

ناپچار *nâ-çâr* *F. s.* 1 çaresiz, çıkış yolu olmayan/bulamayan, zorda kalmış (kimse), 2 zavallı, acınacak durumda olan, yoksul (kimse): *çâr nâçâr* "ister istemez, her şartta ve her durumda".

ناپچسان *nâ-çesbân* *F. s. bk. ناپچسان.*

ناپچیز *nâ-çiz* *F. s.* pek değersiz, hiç hükmünde olan (armağan vb.).

ناپچیزانه *nâçizâne* *F. z.* pek değersiz, pek küçük ve hiç hükmünde olarak, yoksul ve zavallı bir kimseye yaraşır değer ve biçimde.

ناپحس *nâhîs* *A. a.* kıtlık yılı.

ناپحق *nâ-hak* *F. s.* haksız, hak ve vicdan ölçülerine aykırı (davranış/işlem vb.). *z.* haksız yere, haksız bir şekilde.

ناپحل *nâhîl* *A. a.* arık, cılız, çelimsiz (kimse).

ناپحیه *nâhiye* *A. a.* 1 yan, bucak, kenar, taraf, 2 bucak, yönetim bakımından bir kazaya (ilçeye) bağlı olup bir müdürle yönetilen yerleşim birimi.

ناپخدا *nâ-hudâ* *F. s.* tanrıtanımaz, ateist (kimse). *a.* gemi reisi, kaptan.

ناپخدا ترس *nâhudâters* *F. s.* Allah'tan korkmaz (kimse).

ناپخیر *nâhîr* *A. a.* hayvan kırımında kemikleri kırıp kaynatarak çerviş yağı yapan kasap.

ناپخلف *nâ-halef* *F. s.* aile değerlerini korumakta babasının ve atalarının yolunu izlemeyen, kötü/hayırsız (evlât).

ناپخن *nâhun* *F. a.* tırnak. -آفتاب *nâ-huni âfitâb* *F. a.* güneşin tırnağı, yani: ateş. -خامه *nâhuni hâme* *F. a.* kalem tırnağı, yani: ucu.

ناپخندان *nâhun bedendân* *F. s.* tırnağı ağzında, yani: üzüntü, korku, şaşkınlık sebebiyle tırnağını dişleriyle ısırarak (kimse).

ناپخن بر *nâhunbûr* *F. a.* tırnak kesecek araç, makas, çakı.

ناپخن پیرا *nâhun-pirâ* *F. a. yuk. m. bk.*

ناپخن تراش *nâhun-tirâş* *F. a. yuk. m. bk.*

ناپخن خواره *nâhun-hâre* *F. s.* dolama.

ناپخن کیر *nâhungîr* *F. a. bk. ناخنگیر.*

ناپخوشنود *nâ-hoşnûd* *F. s.* mutluluk ve sevinç duymayan, kıvanmayan (kimse).

ناپخن کیر *nâhun-gîr* *F. a. bk. ناخنگیر.*

ناپخنه *nâhune* *F. a.* tırnak, tambur mızrabı.

ناپخواست *nâ-hâst* *F. s.* 1 istenmemiş (nesne), 2 isteksiz, iradesiz (kimse).

ناپخوانده *nâ-hânde* *F. s.* okumamış, bilgi edinmemiş (kimse).

ناپخواه *nâ-hâh* *F. s.* istemeyen, hoş karşılamayan (kimse).

ناپخوش *nâ-hoş* *F. s.* hoş olmayan, hoşlanılmayan, çirkin iğrenç (davranış/nesne vb.).

ناپخوشکوار *nâ-hoş-güvâr* *F. s.* tatsız, tatsız tuzsuz, yemesi kötü (yiyecek/yemek).

ناپدان *nâ-dân* *F. s.* 1 bilgisiz, boş kafalı, bir şeyden haberi olmayan (kimse), 2 kaba, kaba saba, yontulmamış, söz ve davranışları incelikten yoksun (kimse).

ناپدار *nâdir* *A. s.* az olan, az bulunan (cisim/varlık/eser/nesne vb.): *الشاعر كانه عدم* *ennâdirü ke'lma'dûm* "Az bulunan yok gibidir."

ناپدارات *nâdirât* *A. ç. a.* az bulunur şeyler.

ناپدار الوجود *nâdirü'l-vücûd* *A. s.* pek az bulunan, pek seyrek ele geçen (nesne).

ناپدر برابر *nâ-der-berâber* *F. s.* uygunsuz.

ناپدرست *nâ-dürüst* *F. s.* doğru olmayan, yanlış, çarpık, eğri bûgrü (beden/yaradılış/söz vb.).

ناپدیره *nâdire* *A. a.* az bulunan şey, her zaman olmayan/görülmeyen iş/husus, şaşırtıcı ve yadsınır (olay/hikâye/fıkra vb.).

ناپدیرداز *nâdireperdâz* *F. s.* anlamlı, imalı (bakış vb.).

ناپدیردان *nâdiredân* *F. s.* akıllı, zeki, bilgili, az bilindir ve sırlı şeyleri bilen (kimse).

ناپدیره سنج *nâdiresenc* *F. s.* daha önce söylenmemiş sözleri söyleyen, bilinmedik anlamları sergileyen (kimse).

ناپدیرکار *nâdirekâr* *F. s.* benzersiz, olağanüstü güzellikte, çok değerli şeyler yapan (usta, sanatçı).

ناپدیرگو *nâdiregû* *F. s.* hoş ve benzersiz güzellikte söz söyleyen (kimse).

ناپدیم *nâdim* *A. s.* pişman olan, yaptığından pişmanlık duyan (kimse).

ناپدمساز *nâ-demsâz* *F. s.* uygun ve uyumlu olmayan (kimse/arkadaş).

ناپدی *nâdi* *A. a.* ve *s.* bağırarak, çağırarak kimse, çaracı.

ناپدیده *nâ-dide* *F. s.* 1 görülmemiş, eşsiz, eşi bulunmayan (nesne/eser vb.), 2 az

bulunur, az görülür, çok değerli (inci/elmas/kumaş vb.).

ناپنار *nâr* *A. a.* od, ateş. -ایض *nâri ebyaz* *F. a.* beyaz ateş, yani iyice kızıp kor ateşe dönmüş demir.

ناپنار *nâr* *F. a.* bilinen taneli meyve. بن *nârbûn* *F. a.* nar ağacı.

ناپنارچیل *nârcîl* *F. a.* Hindistan cevizi.

ناپندنگ *nârdeng* *F. a.* nar pekmezi.

ناپندین *nârdîn* *F. a.* "Rûm sümbülü" denilen bir çiçek.

ناپنارسا *nâ-resâ* *F. s.* 1 ham, olmamış, olgunlaşmamış (meyve vb.), 2 uygun olmayan, yeterlik ve yatkınlığı bulunmayan (kimse).

ناپنارسیده *nâ-reside* *F. s.* 1 yetişmemiş, olgunlaşmamış, çağını bulmamış (meyve vb.), 2 ergenlik çağına ermemiş, yaşı küçük (çocuk).

ناپنارنج *nârenc* *F. a.* turunc.

ناپنارنجی *nârencî* *F. s.* turunc ile ilgili ve ilişkili, turuncgiller familyasından olan (meyve), turunc rengi, turuncu.

ناپنارنگ *nâreng* *F. a.* 1 turunc, 2 mandalin/mandalina.

ناپنارنگی *nârengî* *F. s.* turunc renginde, turuncu.

ناپناروا *nâ-revâ* *F. s.* yerinde ve uygun olmayan, yakışsız, yakışmaz (davranış/tutum/iş vb.).

ناپنارون *nârvûn* *F. a. bk. yuk. بن n.bûn.*

ناپنارون *nâreven* *F. a.* kara ağaç, *s.* yumuşak, düzgün, pürüzsüz, taze.

ناپنارون *nârvên* *F. a.* geniş gölgeli, boyu çok uzun bir tür ağaç, ekşi kiraz.

ناپناری *nâri* *A. s.* cehennemlik (günahkâr kimse). *a.* cin, peri.

ناپناز *nâz* *F. a.* 1 güzellerin hoşla giden, gönül alıcı tavır ve davranışları, oynaklık, cilve, kırtış, 2 şımarıklık.

ناپناز پرورد *nâzperver* *F. s.* şımarık büyütül-müş, şımartılmış (kimse).

ناز پرورده *nâzperverde* *F. s. yuk. m. bk.*
نازک *nâzûk* *F. s. (T. k. dili: nâzik)* 1 ince, yufka, kırılgan, narin (nesne), 2 güzel, hoş, ince, biçimli, kaba olmayan (beden vb.), 3 *T.* terbiyeli, edepli, sözü ve davranışları rahatsız edici ve incitici olmayan, sevilen, saygı duyulan (kimse).
نازکانه *nâzûkâne* *F. s. ve z.* nazikçesine, nazik olan kimseye benzer ve yaraşır biçimde.
نازکترین *nâzûkterin* *F. s.* daha/en nazik (kimse/güzel).
نازک اندام *nâzûkendâm* *F. s.* zarif bir biçimde kırıta kırıta yürüyen, her adımında bedeninin güzelliğini sergileyen (güzel/sevgili).
نازک بدن *nâzûk-beden* *F. s.* düzgün, boyu posu uyumlu ve uzuvları orantılı (kimse).
نازک تن *nâzûkten* *F. s. yuk. m. bk.*
نازک مزاج *nâzûkmizâc* *F. s.* nazik yaratılışlı (kimse).
نازل *nâzil* *A. s.* 1 yukarıdan aşağıya inen, yağan, dökülen (yağmur, su vb.), 2 konan, bir yere varıp inen (kimse).
نازله *nâzile* *A. a.* 1 sıkıntıya yol açan, üzüntü ve acı verici olay, belâ, 2 inme, nüzul, 3 nezle.
نازنده *nâzende* *F. s.* 1 güzel, hoş, tatlı, zarif, göz alıcı, çekici (durum/görünüş), 2 cilveli, gönül ayartıcı, sevenlerine yan bakışlarla rol yapan, fethan (güzel).
نازنین *nâzenin* *F. s.* 1 cilveli, ayartıcı, fethan (güzel), 2 *T.* el bebek gül bebek büyütülmüş, şımartılmış, şımarık (güzel), 3 *T.* (küçümseme anlamı) bilinen, şu, aşna.
ناس *nâs* *A. a.* insanlar, ademoğlu.
ناساز *nâ-sâz* *F. s.* uygunsuz, aykırı, ters (söz/davranış/tutum vb.).
ناسازکار *nâsâzkâr* *F. s.* uygunluk göstermeyen, karşı çıkan, uygunsuz davranan aykırı (kimse).

ناسج *nâsîc* *A. s.* (kumaş) dokuyan (kimse).
ناسخ *nâsîh* *A. s.* 1 bir hükmü kaldıran (ayet), 2 yazılmış bir kitabın kopyasını çıkaran/yazan (kimse).
ناسزا *nâ-sezâ* *F. s.* yaraşmayan, yaraşık olmayan, uygun düşmeyen (söz/davranış vb.).
ناسفته *nâ-süfte* *F. s.* 1 delinmemiş (inci), 2 hiç evlenmemiş, bekâreti gitmemiş (kız).
ناسک *nâsîk* *A. s.* Yüce Yaratıcı'ya kulluk eden (kimse).
ناسل *nâsil* *A. a.* kıl dökücü ilaç.
ناسنجیده *nâ-sencide* *F. s.* 1 tartılmamış (nesne), 2 iyi düşünülmemiş, gelişigüzel söylenmiş (söz).
ناسوت *nâsût* *A. a.* 1 insan, yaratık, yaratılmış varlıklar, 2 madde âlemi, duylarla kavranan bu âlem, dünya; *ziddi: lahût*.
ناسور *nâsûr* *A. a. (T. k. dili: nasur, ناصر)* 1 sürekli sürtünme yüzünden el ve ayak derisinde oluşan sertlik. -bağlamak deri sertleşmek, pekle-mek. 2 *tıp* makattan içeri doğru işleyen akıntılı yara, akarca, fistül.
ناسی *nâsî* *A. s. (-i)* unutan (kimse).
ناشاد *nâ-şâd* *F. s.* üzgün, hüznü, kederli (gönül).
ناشایسته *nâ-şâyeste* *F. s.* yakışsız, yakışmaz, yerinde ve uygun olmayan (söz/davranış).
ناشد *nâşid* *A. s.* şiir okuyan/yazan (kimse).
ناشر *nâşir* *A. s. (-i)* yayan, dağıtan, saçan (kimse/cisim/nesne): *n.i. adâlet* "adalet dağıtan", *n.i. envâr* "ışık saçan". *a.* yayımcı, kitap/dergi vb. yayımlayan kimse.
ناشیره *nâşire* *A. a.* kolu açıcı kas.
ناشز *nâşiz* *A. a.* atar damar.
ناشته *nâ-şüste* *F. s.* yıkanmamış, pis, kirli (giysi vb.).

ناشط *nâşit* *A. s.* şen, neşeli, mutlu (kimse).
ناشکفته *nâ-şüküfte* *F. s.* açılmamış (gonca/çiçek).
ناشکيب *nâ-şekîb* *F. s.* sabırsız, tez canlı (kimse).
ناشکيبا *nâşekibâ* *F. s. yuk. m. bk.*
ناشناس *nâ-şinâs* *F. s.* bilmeyen, tanımayan (kimse).
ناشنیده *nâ-şinide* *F. s.* işitilmemiş, işitil-medik, benzersiz (hikâye/söz vb.).
ناشی *nâşî* *A. s. (-den)* doğan, (-den) ileri gelen. *takî T.* (-den) ötürü, (-den) dolayı.
ناصاف *nâ-sâf* *F. s.* saf ve halis olmayan, karışık (nesne/yürek vb.).
ناصب *nâsîb* *A. s.* 1 (-i) yere diken/saplayan (kimse): *n.i. a'lâm* "bayrakları yere diken", 2 (birini) (bir yere/göreve) yerleştiren (kimse), 3 *dilb.* (Arapça'da) bir ünsüz sesi üstünle, yani a/e ile okutan (edat).
ناصح *nâsîh* *A. s.* öğüt veren (kimse).
ناصر *nâsîr* *A. s.* yardım eden, yardımcı (kimse).
ناصواب *nâ-savâb* *F. s.* doğru ve haklı olmayan, yanlış, haksız (söz/cevap/iddia vb.).
ناصیه *nâsiye* *A. a.* alın.-*ناصیه حال* *nâsiyei hâl* *F. a.* yüz ifadesi.
ناضج *nâzîc* *A. s.* olgun, yetişmiş, pişmiş, kıvamını bulmuş (et, meyve).
ناطح *nâtiḥ* *A. s.* tos vuran (hayvan).
ناطير *nâtîr* *A. s.* bekçi. *a. T. k. dili: nâtîr* 1 hamam çalışanlarının başı, hamam mutemedi, 2 kadınlar hamamında yıkayıcı kadın.
ناطس *nâtîs* *A. s.* bilgi ve irfan sahibi (kimse).
ناطق *nâtîk* *A. s.* 1 konuşan, söz söyleyen (kimse), 2 akıl sahibi olan, düşünen, düşündüğünü dile getirme yeteneği olan (insan), 3 (-i) gösteren, ... için delil olan (yazı/senet vb.).

ناطقه *nâtîka* *A. a.* (kuvvei nâtîka'dan kısaltma) 1 düşünme ve söz söyleme gücü, 2 doğru, iyi, etkileyici ve ikna edici konuşma yeteneği.
ناطقه پرداز *nâtîka-perdâz* *F. s.* doğru, güzel, etkili konuşma yeteneği olan (kimse).
ناطقه پیرا *nâtîka-pîrâ* *F. s. yuk. bk.*
ناطقه نفس *nefs-i nâtîka* *F. a.* insana özgü ruh.
ناطور *nâtûr* *A. a.* 1 bağ, bahçe bekçisi, bahçıvan, 2 (*T. k. dili: nâtîr*) hamam çalışanlarının başı, 3 *T.* kadınlar hamamında kadınları yıkayıp keseleyen hizmetli kadın.
ناظر *nâzîr* *A. s.* 1 (-e) bakan, (-i) görmek için gözünü üstüne çeviren (Yüce Allah/kimse), 2 (-i) yöneten, (-i) yönlendiren, idareci olan (kimse), 3 yüzü/cephesi bir yana/yöne dönük olan (bina/balkon/pencere vb.). *a.* 1 bir işi yöneten, bir işte çalışanları yönetip yönlendiren kimse, baş, başkan, 2 bakanlıklardan birinin başında bulunan kimse, bakan.
ناظم *nâzîm* *A. s.* 1 (-i) düzene koyan, (-in) düzgün biçimde görülmesini/yürütmesini sağlayan (kimse), 2 bir konuyu/bir hikâyeyi nazım diliyle, yani: vezinli ve kafiyeli olarak kaleme alan (kimse).
ناعم *nâim* *A. s.* iskeletsiz, yumuşak hayvanlar.
ناعمه *nâime* *A. a.* midye, sümüklü böcek vb. kemiksiz hayvan, el bebek gül bebek büyütülmüş kadın.
ناور *nâûr* *A. a.* kanı kesilmeyen damar, yeldeğirmeni kanadı.
ناوره *nâûre* *A. s.* 1 bostan dolabı, 2 büyük ve ağır bahçe kovası.
ناف *nâf* *F. s.* 1 göbek, 2 orta, orta yer.-*ناف*
ناف زمین *nâfi zemîn* *F. a.* yerin ortası, yani: Mekke.-*ناف شب* *nâfi şeb* *F. a.* gecenin ortası, gece yarısı.

نافع *nâfic* A. a. kaburga kemiklerinin sonu.

نافعه *nâfice* A. a. misk kesesi/torbasi.

نافح *nâfih* A. s. üfürücü, üfleyici (kimse).

نافذ *nâfiz* A. s. 1 (-i) delip öteye geçen (nesne), 2 işleyen, içeri geçen, 3 etkili, sözü geçer/dinlenir (kimse).

نافذ الكلم *nâfizü'lkelim* A. s. sözü geçer/dinlenir (kimse).

نافر *nâfir* A. s. 1 (-den) hoşlanmayan, (-in) kötülüğünü isteyen, (-den) tiksinen (kimse), 2 ürkek, korkak (kimse).

نافرجام *nâ-fercâm* F. s. sonuçsuz, iyi bir sonuca varmayan, sonu hayırsız, boş (baht/talih/iş/eylem vb.).

نافع *nâfi* A. s. yararlı, yarar sağlayıcı (iş/eylem/nesne vb.).

نافله *nâfile* A. a. zorunlu olmayıp fazladan kılınan namaz/tutulan oruç. s. boş, bir işe yaramaz, faydasız (iş/eylem/söz vb.). z. T. boşuna, hiç yoktan, lüzumsuz yere.

نافه *nâfe* A. s. 1 kürk yapılan hayvan derilerinin göbek kısmı, 2 "misk ahusu" denilen hayvanın göbeğinde bulunan kese/torba, 3 karın/kimi hayvanların karnındaki kabuk, 4 (*nâfei misk*'ten kısaltma ile) âhu, ceylân.

نافى *nâfi* A. s. dilb. anlamı olumsuzlaştıran/anlama olumsuz anlatım katan (edat/ek).

نافيل *nâkâbil* F. s. 1 olmasının yolu bulunmayan, gerçekleşmesi/elde edilmesi beklenmeyen (iş/eylem/oluş/beklenti), 2 yetersiz, yeteneksiz (kimse).

نافد *nâkid* A. a. ve s. iyiyi kötünden ayıran. a. paranın kalp olup olmadığını denetleyen.

ناقر *nâkir* A. a. hedefe ulaşan ok.

ناقص *nâkis* A. s. 1 eksik, bitmemiş, tamamlanmamış (iş/eylem), 2 eksikliği ve kusuru olan, olması gerekene göre eksikliği bulunan, eksikli (varlık/nesne),

3 dilb. (Arapça'da) üçlü mastarlarda son asli harfi و harflerinden biri olan (kelime/fiil), 4 mat. eksi (-) işareti.

ناقص العيار *nâkısü'lâyâr* A. s. ayarı bozuk, eksik (para/karakter vb.).

ناقض *nâkız* A. s. (-i) bozan, (-in) geçerliliğini kaldıran (söz/karar vb.).

ناقل *nâkıl* A. s. 1 (-i) bir yerden bir yere götüren, (-i) taşıyan (kimse/araç), 2 (bir haberi/bir olayı/bir söylenti) aktaran (kimse), 3 fiz. iletken (madde).

ناقه *nâka* A. s. dişi deve.

ناقور *nâkûr* A. s. düdük, boru.

ناقوس *nâkûs* A. a. 1 çan, kilise çanı, 2 kim. çan şeklinde cam kapak.

ناك *nâk* F. takti Türkçe'nin -li ekine karşılıktır: *derdnâk* "dertli", *nemnâk* "nemli, ıslak" gibi.

ناكام *nâ-kâm* F. s. dilediğini elde edememiş, istediğine kavuşmamış, eli boş, mahrum (kimse).

ناگاه *nâ-gâh* F. z. ansızın, birden bire, beklenmedik sırada.

ناكس *nâ-kes* F. s. 1 insanca nitelikleri bulunmayan, alçak, mürüvvetsiz, insanlıktan uzak (kimse), 2 (T. *نكس nekis*) cimri, eli sıkı, hasis (kimse).

ناكس *nâkis* A. a. başını sürekli aşağı eğen kimse.

ناكسى *nâ-kesi* F. a. alçaklık, soysuzluk, düşüklük.

ناكه *nâ-geh* F. z. bk. **ناگاه** *nâ-gâh*.

ناكهان *nâ-gehân* F. s. ansızın, apansız, birden, birden bire.

ناكهاني *nâ-gehâni* F. s. yuk. m. bk.

ناكوار *nâ-güvâr* F. s. 1 sindirimi güç (yiyecek/aş vb.), 2 acı, tatsız, yemeye ve içmeye yaramaz (nesne).

ناكواره *nâ-güvâre* F. s. yuk. m. bk.

نال *nâl* F. a. 1 düdük, 2 kâmiş kalem, 3 kâmiş kalemin içindeki ince tel, 4 kâmiş, 5 inilti.

نالان *nâlân* F. a. inleyen: *âşık nâlân* "inleyen âşık".

نالايك *nâ-lâyık* F. s. uygun ve yaraşık olmayan (durum/davranış/iş/işlem/eylem vb.).

نالیش *nâliš* F. a. inleme, inilti sesi çıkarma: *n.i andelib* "bülbülün inleyişi".

ناله *nâle* F. a. inilti, inleme, feryat.

ناله زن *nâlezen* F. s. inleyen (bülbül/âşık vb.).

ناله زنان *nâlezenân* F. z. inleyerek.

ناله سنج *nâlesenc* F. s. bk. **ناله زن** *nâlezen*.

ناله کبان *nâlekünân* F. z. 1 inleyerek, 2 inleyenler.

نام *nâm* F. a. 1 ad, san, 2 ün, şan, şöhet. **نام مستعار** *nâm-ı müsteâr* F. a. takma ad.

نام آور *nâmâver* F. s. ünlü, adı çıkmış (kimse).

نامبارك *nâ-mübârek* F. s. uğursuz, mey-menetsiz (kimse/yüz/davranış/iş vb.).

نامتصور *nâ-mütesavver* F. s. tasavvur olunamayan, akla ve hayale gelmeyen (durum/iş vb.).

نامتناهی *nâ-mütenâhi* F. s. sonsuz, ucu sonu belirsiz (mekân/bağış vb.).

نام جو *nâmcû* F. s. nam arayan, yani: cesur, atak, gözü pek (kimse).

نامحدود *nâ-mahdûd* F. s. sınırsız, uçsuz bucaksız, son derecede geniş ve bol (yer/dua/övgü/istek/dilek vb.).

نامحرم *nâ-mahrem* F. s. 1 mahrem olmayan, yani: bir araya gelmeleri/bir arada bulunmaları dince haram olan (kimse-ler), 2 yabancı (kimse).

نامحصور *nâ-mahsûr* F. s. çevresi kuşatılmamış, belli/dar bir alan içine sıkıştırılmamış, geniş, sınırsız (iş/girişim/eylem vb.).

نامدار *nâmdâr* F. s. adlı sanlı, şanlı şöhetli (kimse).

نامربوط *nâ-merbût* F. s. dağınık, bağırsız, bağlamsız (söz).

نامرد *nâ-merd* F. s. insanca niteliklerden uzak, alçak, soysuz (kimse).

نامرزی *nâ-merzî* F. s. beğenilmeyen, geçerli olmayan/sayılmayan (davranış/söz vb.).

نامزاج *nâ-mizâc* F. s. sağlığı bozuk, keyifsiz, hasta (kimse).

نامزد *nâmzed* F. a. 1 yavuklu, nişanlı (genç), 2 aday, bir hizmet/bir memuriyet için adı kayda geçen, atanması söz konusu olan (kimse).

نامسبق *nâ-mesbûk* F. s. geçmemiş, geçmişte olmamış (iş/davranış/olay vb.).

نامسموع *nâmesmû* F. s. işitilmemiş, duyulmamış (haber/iş/olay vb.).

نامطبوع *nâ-matbû* F. s. 1 beğenilmeyen, hoş karşılanmayan, çirkin, yersiz ve uygunsuz (davranış/söz vb.), 2 basılmamış (kitap vb.).

نامعدود *nâ-ma'dûd* F. s. sayısız, sayılamayacak kadar çok (nesne/para/övgü vb.).

نامعقول *nâ-ma'kûl* F. s. akla uygun olmayan, akıl dışı, tutarsız, anlamsız (iş/davranış/söz vb.).

نامعلوم *nâ-ma'lûm* F. s. bilinmeyen (kimse/nesne/durum vb.).

نامقبول *nâ-makbûl* F. s. değerli bulunmayan, beğenilmeyen, makbule geçmez (istek/söz/davranış vb.).

ناملایم *nâ-mülâyim* F. s. 1 yerinde ve uygun olmayan, uygunsuz, yakışıksız (söz/davranış vb.), 2 kaba, sert (davranış/söz vb.).

نامناسب *nâ-münâsib* F. s. uygun olmayan, uygunsuz, yersiz (söz/davranış/iş vb.).

نامه *nâme* A. a. 1 mektup, 2 sevgililerin birbirlerine yazdıkları aşk mektubu. **نامه همایون** *nâmei hümayûn* F. a. sultan tarafından bir hükümdara yazılan mektup.

نامه بر *nâmeber* F. s. mektup götüren: *kebûteri nâmeber* "mektup götüren güvercin".

نامهربان *nâ-mihribân* F. s. sevgisiz, içinde sevgi beslemeyen, şefkatsiz (kimse).

نامه رس *nâmeres* *F. s.* bir hükümdardan başka bir hükümdara mektup götüren (elçi).

ناموافق *nâ-muvâfık* *F. s.* uymayan, uygun olmayan (iş/söz/eylem/davranış vb.).

ناموجه *nâ-müvecceh* *F. s.* değersiz, dönüp bakılmaz, ilgi duyulmaz/gösterilmez (nesne/davranış vb.).

نامور *nâmver* *F. s. bk.* **نام** *nâmâver*.

ناموزون *nâ-mevzûn* *F. s.* 1 uyumsuz, nispet-siz, ahenksiz (boy/beden vb.), 2 vezni olmayan, vezni bozuk, ölçüsüz, tartısız (şîir).

ناموس *nâmûs* *A. a.* 1 kural, usul, yol, yol yordam, 2 taşıyanların her yerde/her zaman değerli ve saygın tutuldukları insanca erdemleri içine alan bir üstün nitelik, 3 (mum/çıra/meşale gibi aydınlatma araçlarında) yanan/ışıklı bölüm.

ناموس اکبر *nâmûsi ekber* *F. a.* (vahiy sırlarını bilmesi yönüyle) Hz. Cebrail.

ناموسپرو *nâmûsperver* *F. s.* namuslu (kimse).

ناموس پروانه *nâmûs-perverâne* *F. s. ve. z.* namuslu kimseye yakışacak biçimde/yolda.

ناموسکار *nâmûskâr* *F. s. yuk. m. bk.*

نامی *nâmi* *A. a.* yerden biten (ot/bitki).

نامی *nâmi* *F. s.* namılı, adlı sanlı, adı duyulmuş, herkesçe tanınır ve bilinir olan (kimse).

نامیسر *nâ-müyesser* *F. s.* kolay başari-mayan/ele geçmeyen, güç.

نامیه *nâmiye* *A. a.* (kuvvei nâmiye'den kısaltma) yerden bitip büyüme gücü/özelliği.

نان *nân* *A. a.* ekmek. **نان عزیز** *nâni aziz* *F. a.* (resmi dilde) ekmek. **نمک** *nân* *ü nemek* tuz ekmek hakkı.

نانپاره *nânpâre* *F. a.* 1 ekmek parçası, 2 *mec.* geçim sebebi olan iş/görev.

نانپز *nân-pûz* *F. a.* ekmekçi, ekmek pişirip satan kimse.

نانکور *nân-kûr* *F. s. (T. k. dili: nankör)* tuz ekmek hakkı bilmeyen, iyilik bilmez (kimse).

نانو *nânû* *F. a.* ninni.

ناهب *nâhib* *A. s.* yağmacı (kimse).

ناهد *nâhid*, **ناهده** *nâhide* *A. a.* memeleri yeni büyümeye başlamış, turunc memeli (kız).

ناهق *nâhık* *A. s.* eşek sesli, eşek gibi anıran (kimse).

ناهمتا *nâ-hemtâ* *F. s.* eş, denk ve benzer olmayan, ayrı (nesne).

ناهموار *nâhemvâr* *F. s.* 1 düz olmayan (yer/yol vb.), 2 uygunsuz, uygun olmayan (davranış/iş vb.).

ناهی *nâhi* *A. s.* yasaklayan, yasaklayıcı, yasak koyucu (Yüce Tanrı/kanun vb.).

ناهید *nâhid* *A. s.* göğün üçüncü katındaki gezegen, Zühre, Venüs, Afrodite. Doğu minyatürlerinde iki eliyle bir kopuz tutmuş kadın şeklinde tasvir edilmiştir. Edebiyatta çeng, saz ve musiki ile, kimi zaman da aşk ve güzellikle birlikte anılır.

ناو *nâv* *F. a.* 1 içi oyuk uzun nesne, 2 kayık/küçük gemi.

ناودان *nâvdân* *F. a.* oluk, su yolu.

ناورد *nâverd* *F. a.* savaş, cenk.

ناوک *nâvek* *F. a.* ok. **ناوک سحری** *nâveki seheri* *F. a.* seher vaktinde edilen beddua. **ناوک قلبی** *nâveki kalbi* *F. a.* içten çekilen beddua âhı. **ناوک مزگان** *nâveki müjgân* *F. a.* kirpik oku, yani: ok gibi olan kirpik.

ناوک انداز *nâvekendâz* *F. s.* okçu.

ناوه *nâve* *F. a.* çamur/hamur teknesi.

ناوی *nâvi* *F. s.* üç direkli gemi.

ناي *nây* *F. a.* bilinen üflemeli çalgı, ney. **ناي گلو** *nây-ı gelû* *F. a.* boğaz.

ناي ترکی *nâyî Türki* *F. a.* zurna.

ناي *nây* *F. takı bk.* **نâ.**

ناياب *nâ-yâb* *F. s.* 1 bulunmaz, ulaşılmaz: **ناياب قمر** *ka'r-ı nâ-yâb* "kuyu, deniz

vb. derinliği için) bulunmaz dip", 2 az bulunan/bulunmaz olan, eşi benzeri bulunmayan (nesne).

نايبنان *nâyenbân* *F. a.* tulum borusu, gayda.

نايب *nâib* *A. a.* 1 vekil, 2 (eskiden) mahkemelerde hüküm verme konusunda yetkili kılınmış kadı vekili, 3 kadı, 4 ara ara gelen, nöbetli (sıtma vb.), 5 *dilb.* (Arapça'da) gizli fail, yüklemi edilgen fiille kurulmuş cümlelerin nesneyle temsil edilen faili.

نايبه *naibe* *A. a.* birden çıkagelen sıkıntı verici ve acıya yol açıcı durum, belâ.

نايبه *nâibe* *A. s.* (نايب'in dişili) kadın vekil.

نايچه *nâyçe* *F. a.* küçük kamış, kamışçık, küçük ney.

نايحه *nâyîha* *A. a.* ölünün arkasından bağırıp çağırarak ağıt yakmak için ücretle tutulan kadın.

نايره *nâire* *A. s.* atış, yalın.

نايزن *nâizen* *F. a.* neyzen, ney çalan ses sanatçısı/Mevlevî dervîşi.

نايل *nâil* *A. s.* kazanan, dileği yerine gelen, istediğini elde eden (kimse).

نايم *nâim* *A. s.* uyuyan, uykuda olan, uykuya dalan (çocuk vb.).

نايه *nebe'* *A. a.* haber, bilgi.

نيات *nebât* *A. a.* bitki. **نيات شكري** *nöbet şekeri* (h. dili: نوبت شكري) eritilip kestirildikten sonra otlarla işleme tabi tutulup saflaştırılarak dondurulmuş şeker; kand ve mukanned de denir.

نياتي *nebâti* *A. s.* bitkiden elde edilen, bitki ile ilintili, bitkisel.

نياح *nibâh* *A. a.* köpek havlaması.

نياش *nebbâş* *A. a.* mezar soyguncusu, kefen hırsızı.

نيال *nebbâl* *A. a.* okçu, ok yapıp satan kimse.

نيال *nibâl* *A. a.* oklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

نيالت *nebâlet* *A. a.* zekâ, soyluluk ve iyilik yönlerinden değerli olma, ululuk.

نياهت *nebâhet* *A. a.* ün, san, şan, şeref.

نيبت *nebt* *A. a.* (tohum/ot) yerden bitme, çimlenme, yerden çıkıp büyüme.

نيزه *nebze* *A. a.* az nesne, cüz'î miktar, bir parça.

نيرد *neberd* *F. a.* savaş, dövüş.

نيرد آزما *neberdâzmâ* *F. s.* çok savaş görmüş, savaş meydanlarında pişmiş, engin savaş tecrübesi olan (kimse).

نيرد پيشه *neberdpişe* *F. s.* işi savaşmak olan, savaşı sanat edinmiş (kimse).

نيردگاه *neberdgâh* *F. a.* savaş alanı.

نيش *neş* *A. a.* 1 gömülü bir şeyi eşeleyip meydana çıkarma, 2 bir şeyin içinde bulunan nesneyi bulup çıkarma.

نابز *nabz* *A. a.* (T. k. dili: **nabız**, h. dili: **namız**) atar damarın vuruşu/hareketi, özellikle bilekte bulunan atar damarın atması/kabarması.

نابز آشنا *nabzâşinâ* *F. s.* nabız tutmasını bilen, yani: herkesin yaradılışının tutum ve davranışlarına ne türlü yansıdığını fark eden (kimse).

نيزان *nebezân* *A. a.* (damar) atma.

نيزه *nebza* *A. a.* (damar) bir kez atma.

نبح *neb'*, **نبحان** *nebeân* *A. a.* (su) yerden kaynama, fişkırtma.

نوبت *nübüvvet* *A. a.* peygamberlik.

نوبته *n.penâh* *F. a.* peygamber.

نوبی *nebevî* *A. s.* Hz. Peygamber'le ilgili ve ona ilişkin olan (hadis vb.).

نبي *nebiy(y)*, **نبي** *nebi* *A. a.* 1 peygamber, şeriat sahibi olsun/olmasın Allah tarafından görevlendirilmiş kimse, 2 şeriat sahibi peygamber, 3 Hz. Muhammed.

نيزد *nebiz* *A. a.* hurma sırası.

نيزر *nebîr*, **نيزه** *nebîre* *A. a.* torun.

نيسه *nebise* *A. a.* kız çocuğu, kız evladı.

نيل *nebil* *A. a.* zeki, soylu, ünlü, ulu (kimse).

نبيه *nebih* *A. a.* şerefli, soylu, ünlü (kimse).

نتائج **netâyic** A. a. sonuçlar; bk. نتیجه **netice**.

نتف **netf** A. a. 1 (kılı) yolma, 2 (yünü) ditme.

نتیجه **netice** A. a. 1 (-den) beklenen/(-in) gereği olan durum, 2 uç, son, 3 sonuç, öz, 4 ele geçen, geriye kalan şey, verim, 5 man. bir önermenin iki öncülünden çıkan.-نتیجة کلام **neticei kelâm** F. z. sözün özü/kıyası, hasılı, elhasıl.

نتیجه پذیر **neticepezir** F. s. umulduğu ve beklendiği gibi/beklenene yakın olarak son bulan.

نثار **nisâr** A. a. 1 saçma, serpmeye, dağıtma, 2 düğünlerde saçılan para vb. saç. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) saçan/saçıcı, dağıtan/dağıtıcı: **dürnisâr** "inci saçıcı/saçan".

نثار **nessâr** A. s. saçıcı, dağıtıcı (kimse).

نشاره **nüsâre** A. a. 1 saçılan şey, saçıntı, 2 yemek döküntüsü.

نسر **nesr** A. a. (T. k. dili: **nesir**) 1 saçma, dağıtma, 2 düz yazı, manzum olmayan söz.

نثره **nesre** A. a. 1 burnun damağa yakın olan iç kısmı, 2 üst dudağın ortasındaki çukurcuk, 3 gökb. Ay'ın menzillerinden birinin adı.

نسر **nesir** A. s. (hayvan) aksırma.

نجابت **necâbet** A. a. soyluluk, soy temizliği/üstünlüğü.

نجات **necât** A. a. 1 kurtulma, esenliğe kavuşma, 2 kurtuluş.-**necât bulmak** kurtulmak: **ennecâtü fi's-sûk** A. söz Kurtuluş doğruluğudur.

نجاح **necâh** A. a. isteğini elde etme, istediğine kavuşma, kurtulma, kurtuluş.

نجد **neccâd** A. a. yorgancı, yorgan yapan ve satan kimse.

نجد **nicâd** A. a. kılıç bağı: **tavilü'n-nicâd** "kılıç bağı uzun, yani: uzun boylu (kimse)."

نجدت **necâdet** A. a. başkalarının güç yetiremediği işleri başarma, kimsenin

yapamadığı işin üstesinden gelme, yitlik, atılganlık ve güçlülük gösterisi.

نجد **neccâr** A. a. doğramacı, marangoz, dülger.

نجدت **necâset** A. a. pislik.

نجدی **Necâşî** A. a. Habeş hükümdarlarının unvanı.

نجد **necâib** A. ç. a. soyu soppu temiz kimseler, soylular, bk. نجیب **necib**.-نجد **necâibü'l-Kur'ân** A. a. En'am, Bakara, Fâtiha ve Ayetülkürsi gibi Yüce Yaratıcı'nın birliği ve sıfatlarının dile getirildiği sureler ve ayetler.

نجد **necd** A. a. 1 yüksek yer, 2 (büyük harfle) Arabistan yarımadasının ortalarında bulunan deniz seviyesinden oldukça yüksek geniş bir bölge.

نجدت **necdet** A. a. 1 yiğitlik, bahadırılık, 2 başkalarının beceremediği büyük bir işin üstesinden gelme.

نجد **necs**, **necis** A. a. pis; **zıddı**: طاهر **tâhir**.

نجد **necef** A. a. 1 tepe, tümsek yer, 2 (büyük harfle) Hz. Ali'nin kabrinin bulunduğu şehir.

نجد **necfe** A. a. büyük asma kandil.

نجد **necl** A. a. yavru, çocuk, oğul.

نجد **ennecm** Ülker yıldızı, Süreyyâ, Perşin.

نجد **necm** A. a. yıldız.

نجد **nücme** A. a. ayık otu.

نجد **necvâ**, نجد **necvâ** A. a. gerinme.

نجد **nücûm** A. ç. a. yıldızlar; bk. نجم **necm**.-نجد **nücûmî** A. s. yıldızlarla ilgili ve bağlantılı (durum/bilgi vb.), yıldızlarla ilgili bilgi alanlarına çalışmalarda bulunan kimseler.

نجد **necve** A. a. yüksekçe yer, tümsek.

نجد **necvâ** A. a. (bir kimseye) alçak sesle söz söyleme, fısıldama, fısıltı.

نجد **neci**, **neciyy** A. s. sırdaş.

نجد **neci'** A. a. kem gözlü kimse.

نجد **necib** A. s. soylu, asil (kimse).

نجد **necid** A. s. yürekli, korkusuz (adam), aslan.

نجد **necire** A. a. üstü örtülü ahşap sofa.

نجد **necis** A. a. 1 onulmaz hastalık, 2 pis, murdar nesne.

نجد **necil** A. s. soylu, soydan, soyu belli, ünlü (kimse).

نجد **nehât** A. a. yan, yön, bucak: **اهل النحاة** **ehlü'nnehât** A. a. yabancı kimseler.

نجد **nühât** A. a. yaradılış, huy, tabiat.

نجد **nühât** A. ç. a. dilb. gramerin söz dizimi konularıyla ilgilenen kimseler/bilginler, bk. نحوی **nahvî**.

نجد **nehârir** A. ç. a. büyük, deneyimli ve birikimli bilginler ve yazarlar; bk. تحریر **nihirîr**.

نجد **nühâs** A. a. 1 bakır, 2 dumansız alev, 3 tunç ve demir dövülürken sıçrayan kıvılcım.

نجد **nühâsî** A. s. bakırdan yapılmış, bakır; **evânîi nühâsiyye** "bakır kaplar".

نجد **nühât** A. a. ağlamaktan ileri gelen hıçkırık.

نجد **nihâf** A. a. arık, çelimsiz, sıska kimseler; bk. نحيف **nahîf**.

نجد **nehâfet** A. a. arıklık, zayıflık.

نجد **nahb** A. a. yaşamın sonu, ölüm vakti, ecel, düşünme ve söz söyleme güç ve yeteneği, kişinin kendi için gerekli gördüğü nesne.

نجد **nuhbe** A. a. bir anlaşmazlığı çözmek için çekilen kura.

نجد **naht** A. a. 1 (-i) oyma, (-i) yonma, 2 dilb. (Arapça'da) iki/ikiden çok kelimeden, bir cümleden bir kelime yapma: **elhamdû li'llâh** yerine **hamdele**, **bismi'llâh** yerine **besmele** gibi.

نجد **nahr** A. a. (hayvanı) boğazlama, boğazından kesme: **yevmü'n-nahr** "zilhicce ayının onuncu, Kurban Bayramı'nın ilk günü."

نجد **nihirîr** A. a. çok bilgili ve deneyimli bilgin. Büyük bilginler ve yazarlar hakkında kullanılır.

نجد **nahs** A. a. uğursuzluk; **zıddı**: سعد **sa'd** s. uğursuz.-نجد **nahsi asğar** en küçük uğursuz, yani: Merih gezegeni.-نجد **nahsi ekber** en büyük uğursuz, yani: Zühâl gezegeni.

نجد **nahseyn**, **نجد** **nahseyni felek** F. ç. a. iki uğursuz yıldız, yani: Merih ve Zühâl.

نجد **nahz** A. a. 1 kemik üzerindeki etleri soyma/sıyırma, 2 tıp kesilecek kemiği açma.

نجد **nahl** A. a. bal arısı.

نجد **nuhal** A. ç. a. mihirler; bk. نيله **nihle**.

نجد **nihle** A. a. (erkek tarafından) eşe verilen mihir, kalın, din yolu, dindarlık.

نجد **nahme** A. a. göğüsten çıkan ses.

نجد **nahnaha** A. a. öksürme, balgam yüzünden hırıltıyla soluma.

نجد **nahneha** A. a. öksürük, hırıltı ile soluma.

نجد **nahv** A. a. 1 dilb. söz dizimi ile ilgili konuları inceleyen gramer dalı, 2 taraf, yan, bucak. Bu anlamda daha çok çok-lusu olan **نحا** **enhâ** kullanılmıştır: **etrâf ü enhâ** "köşe bucaklar".

نجد **nuhûset** A. a. uğursuzluk.

نجد **nahvî** A. s. 1 söz dizimiyle ilgili ve ilintili (konu, mesele), 2 söz dizimi konusu uzmanı/bilginini.

نجد **nahviyyûn** söz dizimi konusunda söz sahibi olanlar, nahiv bilginleri.

نجد **nehîb** A. a. bağıra çağırma, feryat figan ağlama, ağlama krizine tutulma, sürekli ve şiddetli ağlama.

نجد **nehîr** A. a. 1 homurtuya benzer inilti, 2 tarak, 3 bir topluluk içine sonradan katılan kimse, 4 kenarı aşınmış hayvan turnağı.

نجد **nehîte** A. a. yaradılış, huy.

نجد **nahir** A. a. boğazlanmış, boğazı kesilerek öldürülmüş (hayvan).

نجد **nehis** A. s. kıtlık yaşanan/kurak geçen (yıl).

nahif A. a. çelimsiz, arık, zayıf (kimse).

nuhâ A. a. omurilik.

nühâa A. a. tükürük, balgam gibi salgılardan her biri.

nehâfet A. a. tiksırma, aksırma, ağız ve burundan hızla soluk boşalma.

nühâme A. a. balgam/balgamlı tükürük.

nahb A. a. (-i) çekip çıkarma, şerefine/dost aşkına içilen içki.

nuhbe A. a. seçilmiş, seçilip ayrılmış (nesne).

nahcîr F. a. 1 daha çok yaban keçisi, geyik türü av hayvanı, 2 av.

nahcîrgâh F. a. av yeri, avlak.

nahcîrgîr F. a. avcı.

nahcîrvân F. a. avcı.

nahcîr F. a. yuk. m. bk.

nuhre, **nahre** A. a. şiddetli yel, fırtına, bora, çürümüş kemik, *tıp* kemik dokusunun çürümesi.

nahs A. a. aşırı zayıflık ve arıklıktan vücudun eti azalma/kaslar küçülme.

nuhust A. s. ilk, birinci.

nuhustzâd, **nuhustzâde** F. a. ilk doğan (çocuk).

nuhustîn A. a. birinci, en önceki, ilk.

nahl A. a. 1 hurma ağacı, 2 (T. k. dili: **nakıl**) tahta bir iskelet üzerine balmumu ile yapılmış ağaç taklidi. [Çoklukla gelin alaylarının önünde taşınır, daha sonra gelin odasına konulurdu. Büyük düğünlerde alay önünde taşınmak üzere yapılanları çok büyük ve gösterişli olurdu. Rengârenk çiçekler ve meyvelerle, altın ve gümüş varaklarla süslenirdi.].

nahl-i tâbût F. a. (eskiden İran'da geçerli bir geleneğe göre) yaşlı olarak ölenlerin tabutu üzerine konulan taca benzer bir tür süs, çelenk.

nahl-i Tûr F. a. Hz.

Musa'nın Eymen vadisinde, üzerinde tanrısal ışığın belirmesini gördüğü kutsal ağaç.

nahl-i mâtem F. a. bk. **nahl-i tâbût**.

nahl-i Meryem F. a. Hz. Meryem'in, Hz. İsa'nın doğumunda doğum sancısı çektiği sırada gölgesine sığındığı kuru hurma ağacı.

nahl-bend F. s. nakılcı, nakıl denilen süs ağacını yapan usta.

nahlzâr, **nahlistân** F. a. hurmalık.

nahle A. a. bir tek hurma ağacı.

nahme A. a. bk. **nuhâa**.

nahvet A. a. büyüklük taslama, büyükleme, kurulma, kibir.

nahvetpişe F. s. kurum kurum kurulan, büyüklük taslayıp duran (kimse).

nahvetfürûş F. s. büyüklük satan, kibirli (kimse).

nuhûd A. a. (T. k. dili: **nohut**) baklagillerden, meyvesi yuvarlak taneli bitki.

nohûdî T. s. nohut renginde.

nahve A. a. çörek otunun bir türü.

nahîr A. a. burundan hırlama.

nahîz A. s. pusu.

nahîzgâh pusu yeri.

nahif A. a. genizden gelen ses.

nahil A. s. 1 hurma ağacı, 2 hurma ağaçları; bk. **nahle**.

nahile A. a. yaradılış, yaradılış özelliği.

nid(d) A. a. eş, benzer. [Çokluğu olan **endâd** tekli anlamıyla daha çok kullanılmıştır.]

nîdâ, **nîdâ** A. a. 1 seslenme, bağırma, çağırma, 2 *dilb.* ünlem.

neddâb A. a. çok ağlayan, gözyaşı döken kimse.

neddâf A. a. pamuk atıcı, hallaç.

nedâmet A. a. 1 "Keşke yapmasaydım" deme, pişman olma, 2 pişmanlık, pişman olma duygusu ve niteliği.

nedâmetkâr F. s. pişman olan, "Keşke yapmasaydım" diyen (kimse).

nedâvet A. a. yaşlık, ıslaklık, nem.

nedb A. a. ölenin arkasından iyiliklerini sayarak ağlama, ağıt yakma.

nedeb A. a. 1 iyileşen yaranın yeri katılışp pekleşme, 2 yara iyileştikten sonra iz kalma.

nedebe A. a. yara yeri, yara izi.

nüdbe A. a. ölünün iyiliklerini anarak ağlama.

nedret A. a. (bir şey) az olma/az bulunma, azlık hâli.

nedf A. a. pamuk atma/ditme.

nedfî A. s. didilmiş yün topağı.

nedem, **nedm** F. a. "Niye yaptım" deme, pişman olma.

nüdemâ A. ç. a. nedimler; bk. **nedim**.

nedmân A. s. "Keşke yapmasaydım" diyen, pişman (kimse), arkadaş, yoldaş.

nedâ A. a. yağmur, çiy, yaşlık, ıslaklık.

nedî, **nedîy(y)** A. s. bağırın, çağırın (kimse); *krş.* **nâdî**.

nedîd, **nedîde** A. a. eş, benzer.

nedib A. s. üzerinde yara izi kalan uzuv.

nedîf A. a. atılmış pamuk/yün.

nedîm A. a. 1 arkadaş, sohbet arkadaşı, birlikte yenilip içilen, birlikte eğlenilen kimse, 2 bir devlet adamını, yüksek rütbeli birini güzel sözlerle, ilginç hikâyeler ve fıkralarla eğlendiren kimse, 3 güzel hikâyeler, fıkralar bilip eğlendirme yeteneği olan kimse.

nezr A. a. 1 adama, 2 adanmış şey, adak.

nüzûr A. ç. a. adaklar; bk. **nezr**.

nezîr A. a. (doğru yola yöneltmek için) (birini) sonunda karşılaştığı ağır

karşılığı bildirerek korkutma yoluyla uyaran (kimse); *zıddı:* **beşîr**. a. Hz. Peygamber.

nezîre A. a. adak olarak yerine getirilen şey.

ner F. s. erkek; *şîri ner* "erkek aslan", *engüşti ner* "erkek parmak, yani: baş parmak".

nerrâd A. a. tavlacı, tavla oyununu iyi bilen kimse.

nercis A. a. nergis.

narh A. a. (T. h. dili: **nark**) tüketim malları için devletçe belirlenen satış değeri.

nerd F. a. tavla.

nerdbâz F. a. tavlacı, tavla oynayan kimse.

nerdübân F. a. (T. **merdivon**) yükseğe çıkmaya/aşağı inmeye yarayan basamaklı sabit yapı/taşınabilir araç.

nergis F. a. 1 ortası yeşil renkte tümsekli, yaprakları sarı renkli bir çiçek, 2 *mec.* güzellerin güzel gözü.

nergise F. a. nergis çiçeği biçiminde olan süs/süsleme, yıldız.

nerm F. s. yumuşak; *bisteri nerm* "yumuşak yastık", *şem'i nerm* "yumuşak mum".

nermdil F. s. yumuşak kalpli, yufka yürekli, merhametli (kimse).

nerm-sâz F. s. yavaş huylu, uysal, geçimli (kimse).

nermligâm F. s. yumuşak başlı, uysal (at).

nerre, **nerre** F. s. erkek.

nerîm, **nerîmân** F. a. 1 yiğit, bahadır, gözü pek savaşçı, 2 (büyük harfle) Rüstem'in dedesi olan Sâm'in babasının adı.

nîzâr A. s. arık, çelimsiz, sıksa, etsiz butsuz, zayıf nahif (kimse).

نزاع *nizâ* A. a. çekişme, dalaş, kavgâ; *kat* -ı *nizâ* "kavgayı/çatışmayı sona erdirmeye, barışma." - *نزاع لفظی* *nizâ'ı lafzî* F. a. ağız kavgası, ağız dalaşı, çene yarışırma.

نزاكت *nezâket* T. a. incelik, davranış ve hareketlerde sergilenen çekici, hoş, saygılı ve saygı uyandırıcı nitelik.

نزهت *nezâhet* A. a. 1 temizlik, arılık, ayıp ve kusurdan uzak olma, 2 (sözde ve söze getiriş tarzında) kabalık ve çirkinlikten uzak olma niteliği.

نزد *nezd* F. a. yan, kat. Bulunma durumu eki almış Türkçe ve Farsça kurallı ad takımlarında -e göre, -ce gibi anlatımları vardır: *benim nezdimde* "bence", *nezdî ukalâda* "akıllı kimselere göre" gibi.

نزدیک *nezdîk* F. s. yakın; *زدد: دور* *dûr*.

نزع *nez* A. a. (-i) çekip çıkarma, (-i) söküp alma: *hâletî nez* "can çekişme hâli."

نرف *nezf* A. a. (burundan) çok kan akma.

نزل *nüzul* A. a. 1 incek/konacak yer, konak, 2 konuk için hazırlanan yiyecek, konuk yemeği.

نزله *nezle* A. a. 1 burun akması, aksırma gibi belirtileri olan, soğuk algınlığından kaynaklanan hastalık, 2 *tıp* bedenin bir uzvundan irin/sümüksü madde vb. akma. - *نزله مستولیة* *nezlei müstevliye* F. a. paçavra hastalığı, grip.

نزهت *nüzhet* A. a. 1 sevinç, eğlence, zevk, neşe, keyif, 2 (yer için) güzel, iç açıcı, 3 temizlik, arılık, canlılık, güzellik.

نزهتفز *nüzhetfezâ* F. s. gönül açıcı, neşe ve keyif verici (yer).

نزهتگاه *nüzhetgâh* F. a. iç açıcı yer, gezi ve eğlence yeri, mesire.

نزول *nüzûl* A. a. 1 konma, inme, 2 *tıp* inme, felç. - *نزول حجاج* *nüzûli huccâc* hacıların Mekke yakınlarındaki "Minâ" denilen yere konmaları.

نزيف *nezîf* A. a. kanama, damardan/burundan kan akma/gelme. s. kan kaybindan ötürü güçsüz düşen (kimse).

نزیل *nezîl* A. a. konuk.

نزه *nezîh* A. s. temiz, ayıp ve kusurdan, kabalık ve çirkinlikten uzak (söz/anlatım/öslüp).

نژاد *nejâd, nijâd* F. a. soy: *âlinejâd* "yüksek soylu".

نساء *nesâ*, *nesâ* A. a. oyluk başından geçip tırnağa ulaşan bir damar, kalça damarı.

نساء *nisâ*, *nisâ* A. ç. a. kadınlar.

نساب *nessâb* A. a. 1 Araplarda "soy ilmi" diye anılan bilgi alanında uzman olan kimse, 2 "silsilenâme" denen soy ağacı düzenleyen/yazan kimse.

نسابون *nessâbûn* A. ç. a. soy kütüğü uzmanları/bilginleri, bk. *نساب* *nessâb*.

نسابیون *nessâbiyyûn* A. ç. a. yuk. m. bk.

نجاج *nessâc* A. a. 1 dokumacı, çulha, 2 örücü, örmeci.

نجاجت *nisâcet* A. a. dokumacılık, örmecilik.

ناله *nüsâle* A. a. tiftik.

نصب *neseb* A. a. soy: *âlineseb* "yüksek soylu".

نسبت *nisbet* A. a. 1 ilgi, ilinti, bağıntı, yakınlık, karşılıklık, 2 miktarların birbirine göre değerleri, oran.

نسبتاً *nisbeten* A. z. 1 (-e) göre, (-e) bakarak, (ile) karşılaştırarak/oranlayarak, 2 oldukça.

نسبی *nisbî* A. s. karşılaştırma ile olan, belirli bir miktara göre, (ile) orantılı.

نسترن *nesteren, nesterin* F. a. "ağustos gülü" denilen, beyaz ve sarı renkli türleri olan çiçek.

نسخ *nesc* A. a. 1 (kumaş) dokuma, örme, 2 (sözü) dizim kurallarına uygun, anlaşılır ve tutarlı biçimde düzenleme.

نسخ *nesh* A. a. (bir şey) bir şeyin geçerliğini kaldırma, (-i) bozma, (-i) yok etme.

نسخ *nüşah* A. ç. a. yazılmış kitap kopyaları, bk. *نسخه* *nüşa*.

نسخه *nüşa* A. a. 1 yazılı metin, kitap, 2 bir kitaptan aynen kopyalanarak çıkarılan suret.

نسر *nesr* A. a. 1 akbaba, 2 gökb. Burçlar Kuşağı'nda yer alan, Kuzey Kutbu'nda görünen iki yıldız kümesinin adı. Birine kanatlarını kısmış, yere iner durumda bir akbabaya benzetildiği için "nesri vâkı", diğerine kanat açmış olarak havaya yükselen bir akbabaya benzetildiği için "nesri tâir" denmiştir.

نسرین *nesrin* A. a. "Van gülü"/"Mısır gülü" denilen gül. İki türü olup, biri "gülü miski", diğeri "gülü anberi" diye anılır.

نسطوری *nestûri, nestûriyye* A. a. ve s. "Nestûr" adlı bir papazın kurduğu eski bir Hristiyan mezhebine bağlı olanlar.

نسخ *nusğ* A. a. asma vb. bitkiler/ağaçlar kesildiğinde sızan su, öz su.

نسخ *nasğ* A. a. ağaçların öz suyu.

نصف *neşf* A. a. 1 (binayı) temeline kadar yıkma, 2 (bir şeyi) temelinden kaldırıp yok etme.

نق *nesak* A. a. dizi, sıra.

نقاساز *nesaksâz* F. s. düzenleyici, dizip sıraya koyucu (kimse).

نك *nüşk* A. a. kulluk, Yüce Yaratıcı'ya yakınlaşmak için yapılan her türlü dini etkinlik.

نسل *nesl* A. a. (T. k. dili: *nesil*) döl, soy, zürriyet.

نسم *neşem* A. a. soluk alıp verme, nefes, (rüzgâr) yavaş yavaş, efil efil esme.

نسمه *nesme* A. a. yuk. m. bk.

نسناس *nesnâs* A. a. 1 iri cüsseli bir maymunun cinsi, orangutan, 2 yarısı insan şeklinde, tek gözlü, bir eli ve bir ayağı olan, sıçrayarak yürüyen mitolojik bir yaratık.

نسون *nisvân* A. ç. a. kadınlar.

نسون *nüşûr* A. ç. a. kerkesler; bk. *نسر* *nesr*.

نسوع *nüşû* A. a. diş etleri gevşeyip sölpüyerek yukarı çekilme, dişler belirip açılma.

نسل *nüşûl* A. a. tûy dökme/değiştirme.

نسه *nisve* A. ç. a. kadınlar; bk. *نسون* *nisvân*.

نوی *nisviy(y), nisvî* A. a. kadınlarla ilgili ve ilintili.

نسی *nesy* A. s. unutma. Tek başına kullanılmamıştır, şu sözde geçer: *نسیاً منسیاً* *nesyen mensiyyen* büsbütün unutma/büsbütün unutulmuş.

نسی *nesî* A. a. geri bırakılan iş/eylem, Arapların İslâm'dan önce kan dökmeyi haram saydıkları, bu yüzden savaşmayı/hesaplaşmayı sonraki aylara erteledikleri aylar.

نسی *nesî* A. s. çok unutan, unutkan (kimse), soyca bağlı bulunduğu topluluk içinde değeri ve saygınlığı bulunmayan (kimse).

نسیان *nisyân* A. a. unutma.

نسب *nesib* A. a. 1 temiz soylu, asilzade (kimse), 2 ed. kasidenin giriş bölümü.

نسیج *nesic, nesice* A. a. dokunmuş kumaş, dokuma.

نسیس *nesis, nesise* A. a. yaradılış özellikle, doğuştan gelen huy, tabiat, son nefes.

نسیف *nesif* A. a. iki kişi arasında kalan sır.

نسیق *nesik* A. s. bir ölçüye/tasarlanmış bir düzene göre düzenlenmiş, düzgün, her parçası, üyesi ve birimi yerli yerinde (nesne).

نسیکه *nesike* A. a. Allah yolunda kesilen kurban.

نسیم *nesim* A. a. 1 rüzgârın hafifçe ve okşarca esmesi, 2 hafifçe, okşarca esen rüzgâr, esinti. - *نسیم نوبهار* *nesimi nevbahâr* F. a. ilkbaharda esen tatlı, okşayıcı, iç açıcı rüzgâr.

نسته *ne's'e, nis'e* A. a. veresiye alma.

نسیه **nesie** A. a. bk. نسته **nes'e**.

نیه **nesiye** A. a. belirli süre, belli zaman aralığı; *çəşnl. mühlet, zaman*; n.-i *mev'ud-u dâri'l-hulûd* "cennetler yurdunun vaat edilmiş zamanı".

نشا **neşâ** A. a. nişasta.

نشاب **neşşâb** A. a. okçu, ok yapıp satan kimse, ok atan, okçu er.

نشاب **neşâbet** A. a. okçuluk.

نشاب **nüşâbe** A. a. temrenli ok.

نشأت **neş'et** A. a. 1 varlık bulma, doğma, yetişme, 2 (-den) ileri gelme, (-den) kaynaklanma; bk. نشته **neş'e**.

نشادر **nişâdir, nişâdür** A. a. amonyak tuzu.

نشاره **nüşâre** A. a. yonga, talaş.

نشاسته **nişâstec** A. a. nişasta, buğday özü.

نشاسته **nişâste** F. a. (T. h. dili: نشسته **ni-şâste, nişeste**) tahıl ürünlerinden, pirinçten, bezelye gibi tanelerden, patates gibi yumrulardan elde edilen una benzer madde.

نشأت **neşât** A. a. sevinç, keyif, şen ve neşeli olma.

نشأت **neşâtâver** F. s. sevinçli ve keyifli duruma getirici, şenlendirici (nitelik/olay/eylem vb.).

نشأت **neşâtefzâ** F. s. sevinç ve neşe artırıcı, sevince boğucu (güzellik/yer vb.).

نشأت **neşâtengiz** F. s. şenlendirici, keyif sunucu (durum/yer vb.).

نشان **nişân** F. a. 1 iz, eser, belirti, işaret. -**etmek** 1) iz/işaret koymak, işaretlemek, 2) parmakla göstermek, işaret etmek. 2 damga, tanıtıcı/ayırıcı işaret/şekil. -**etmek** basmak, iz/izini çıkarmak, sikkelemek, 3 yara izi, 4 hedef. -**nişâna** urmak hedefi tutturmak, isabet etmek. 5 *mec.* istek, *çəşnl. kasıt, maksat, niyet.* -**etmek** isteği/maksadı olmak, kast etmek, 6 atmak üzere silâhı hedefin bulunduğu yöne doğrultma,

7 bir eylemin/olayın gerçekleştiği yeri işaretlemek üzere dikilen taş, 8 evlenme kararı/söz, 9 evlenme kararı/söz üzerine kararın sözleşme belgesi olmak üzere yapılan yüzük takma töreni, 10 başarılarından/önemli hizmetlerinden dolayı kişilere devletçe verilen ve göğse takılan/asılan türlü biçimlerdeki metal nesne, madalya.

نشان **nişân** F. s. 1 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) kalan, yerleşen, yerleşip kalan: *hâtırnişân* "hatırda yerleşip kalan", 2 diken, yere saplayan, 3 ... eserli. Türkçe'nin "sahip ve malik olma, (ile) donanma, bir nitelik taşıma, bir hâlde/bir nitelikle ilgili bulunma" gibi anlatımları olan -li ekine karşılık gelir: *adâletnişân* "adâletli".

نشاندہ **nişânde** F. s. dikilmiş, oturtulmuş, dikine bir yere yerleştirilmiş (nesne).

نشاندہ **nişângâh** F. a. amaç, hedef.

نشانه **nişâne** F. a. iz, belirti, eser.

نشاه **neş'e** A. a. bk. نشته **neş'e**.

نشیه **nüşbe** A. a. bir kimsenin yanına oturduğunda/sokulduğunda dikenmiş gibi batıp bir türlü ayrılmayan, gitmek bilmeyen, yapışkan kimse.

نشر **nişter** A. a. (T. k. dili: **neşter**) cerrah bıçağı.

نشر **neşr** A. a. 1 yayma, dağıtma, saçma: *neşri râyiha* "güzel koku dağıtma/yayma", 2 (birine/birilerine/herkese) duyurma/bildirme, (birini/birilerini) bilgilendirme, (birine) bilgi aktarma, 3 (kitap/gazete vb.) yayımlama, 4 (kitap/gazete/ilân yoluyla) duyurma/bilgilendirme, 5 (kıyamet gününde) dirilme.

نشریات **neşriyyât** A. ç. a. 1 herkese duyurulan/aktarılan bilgiler/haberler, 2 gazete/dergi/ilân vb. yazıları, 3 yayımlanmış eserler. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

نشف **neşf** A. a. (suyu) içine çekme, nemi çekip öteye geçirme.

نشق **neşk** A. a. burna su/enfiye vb. çekme.

نشو **neşv** A. a. varlık bulma, bitip çıkma, görünürlük kazanma, peydâ olma.

نشوء **nüşû** A. a. bk. نشو **neşv**.

نشوان **neşvân** A. s. başı bir hoş, sarhoş, mest (kimse).

نشور **neşûr** A. a. çok dağıtıcı, çok yayıcı (kimse).

نشور **nüşûr** A. a. (-i) yayma, (-i) dağıtma: *yevmi nüşûr* "kıyamet günü".

نشوق **nüşûk** A. a. buruna su/enfiye vb. çekme, burna çekilen toz, ilaç, enfiye vb.

نشوه **neşve** A. a. şarap ve keyif verici maddelerin, sevindirici ve zevk verici durumların etkisi ile kazanılan tasesizlik, iyimserlik, ortalığı toz pembe görme, yarı sarhoşluk, yarı uyuşukluk, çakırkeyf hâli.

نشوه **neşvebahş** F. s. neşe verici (durum/nesne vb.).

نشوه دار **neşvedâr** F. s. keyifli (kimse).

نشوه باب **neşveyâb** F. s. keyifli, tasesiz, yarı geçkin, yarı sarhoş hâl kazanan (kimse).

نشیب **nişib** F. a. iniş; *zıddı: فراز* **firâz**.

نشیگاه **nişibgâh** F. a. çukur yer, çukurluk, dere içi.

نشید **neşid, neşide** A. a. söylenen/ sesli olarak okunan şiir.

نشیده خوان **neşidehân** F. a. şiir okuyan, şiir seslendiren kimse.

نشیمن **nişimen** F. a. oturma yeri, oturacak yer.

نشیمنگاه **nişângâh** F. a. oturma yeri, duvar, yurt.

نشین **nişin** F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) oturan: *postnişin* "tekke postunda, şeyhlik makamında oturan", *tahtnişin* "tahtta oturan, yani: hükümdar", *sadrnişin* "başta oturan, yani: sadrazam".

نشیننده **nişinende** F. s. (bir yerde) oturu- cu/oturan (kimse).

نشته **neş'e** A. a. 1 dirilme, varlık bulma, 2 şarabın etkisiyle ortaya çıkan yarı sarhoşluk, tatlı uyuşukluk, tasesizlik ve iyimserlik: *Bir âteşpâre doğdu duhti rezden neş'e nâmında* / "Üzüm kızından, yani: şaraptan 'neş'e' adlı bir ateş parçası doğdu." (Fehim) 3 huzurlu hâl, her şeyi/her oluşu sevgiyle kucaklayan, her şeye/her oluşa iyimserlik gözüyle bakan yaklaşım: *Garaz bir neş'e tahsil eylemektir bezmi âlemde* / "Amaç bu âlem bezminde, yani: dünyada bir huzurlu hâl kazanmaktır." (Şeyhülislâm Yahyâ) 4 iç açıklığı, tasesizlik, sevinç.

نشته **neş'e** A. a. bk. نشوه **neşve**.

نص **nas(s)** A. a. 1 delil, gerekçe, dayanak, kılavuz: *n.i kâtı* "kesin delil/dayanak", 2 açık bir hüküm bildiren Kur'an ayetlerinden delil olarak gösterilen ayet.

نصاب **nisâb** A. a. 1 kök, asıl, esas, 2 kıvam, istenen ölçü, 3 malın zekâtı verilmek için gereken miktarı, 4 (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) Türkçe'nin -li ekinin anlatımlarına denk anlatımlar taşır: *hikmetnisâb* "hikmetli".

نصاح **nussâh** A. ç. a. öğütçüler, öğüt veren kimseler; bk. ناصح **nâsıh**.

نصار **nussâr** A. ç. a. yardımcıları, yardım edici kimseler; bk. ناصر **nâsir**.

نصارى **nesârâ** A. ç. a. Hristiyanlar; bk. نصرانی **Nasrânî**.

نصاب **nesâib** A. ç. a. dikili taşlar; bk. نصيبه **nasibe**.

نصایح **nesâyih** A. ç. a. öğütler; bk. نصیحت **nasihat**.

نصب **nasb** A. a. 1 (-i) (yere) dikme, batırma, saplama, 2 (-i) kurma, (-i) (yere) yerleştirme: *n.i hıyâm* "çadırları kurma", 3 gözünü dikip bakma: *n.i nigâh* "gözünü dikme, gözünü dikerek bak-

ma", 4 (birini) (bir işe/hizmete) getirme/yerleştirme/atama, 5 dikili şey, direk, taş, mil vb., 6 *dilb.* (Arapça'da) bir ünsüz harfi a/e ile seslendirme, 7 *ed.* şiirin kafiyesinin doğru olması, yapısının bozuk ve eksik olmaması.

nush A. a. 1 öğüt verme, 2 öğüt.

nusahâ A. ç. a. öğüt veren kimse-ler; *bk.* **nasih**.

nasr A. a. 1 yardım, 2 üstünlük, zafer, galibiyet.

nusarâ A. ç. a. yardım edici kimse-ler; *bk.* **nasir**.

nasrânî A. a. Hristiyan.

nasrâniyyet A. a. Hristiyanlık.

nusret A. a. 1 yardım etme, 2 yardım.

nasrî, **nasriy(y)** A. s. yardımla ilgili ve bağlantılı/yardım görmüş olan (kimse).

nesaf A. a. uşak, hizmetçi.

nısf A. a. buçuk, yarım, yarı.-**نصف**

nısfî **kuṭr** F. a. yarı çap.-**نصف كره**

nısfî **küre** F. a. yarım küre.-**نصف الليل**

nısfü'lleyl A. a. gece yarısı.

nasfet A. a. akıl, vicdan ve merhamet ölçüsü; davranış ve değerlendirmelerde aklın, vicdanın ve acıma duygusunun sesi, adalet duygusu.

nısfıyyet T. a. yarı yarıya bölme/bölüşme.

nısfıyye, **nısfıye** T. a. 1 bir şeyin/ölçünün ikide birlik bölüğü, yarımlik, 2 iki yanı başka renkte olan meyve, 3 bir tür kısa ney.

nasl A. a. ok temreni.

nasûh A. a. 1 çok ve sürekli öğüt veren, işi öğüt vermek olan (kimse), 2 kesin bir niyet ve kakarlılıkla yapılan, gerçek (tövbe): *t.i nasûh* "gerçek tövbe".

nusûs A. ç. a. açık Kur'an hükümleri; *bk.* **nas(s)**.

nasib A. a. pay, bölüm, hisse.

nasibdâr F. a. (-den) kendisine pay düşen kimse.

nasibdâş F. s. payları bir, paydaş (kimse).

nasibe A. a. yollarda iz göstermek için dikilen taş, nişan taşı, kilometre taşı.

nasih A. s. öğüt veren, öğütçü (kimse).

nasihat A. a. öğüt.-**etmek/vermek** iyi, güzel ve yararlı işlere/yönelere/davranışlara kılavuzlamak, öğütlemek.

nasihatâmiz F. s. öğüt verici, iyilik ve güzelliklere yönlendirici (söz vb.).

nasihatpezir F. s. öğüt kabul etmeye yatkın, salık verilen iyi ve güzel iş ve davranışları tutup uygulayıcı (kimse).

nasihatkâr F. s. işi gücü şuna buna öğüt vermek olan kimse.

nasihatger F. s. yuk. m. *bk.*

nasîr A. a. yardımcı, yardım elini uzatan (kimse).

Nusayrî A. a. Antakya civarında yaşayan ve kendilerine özgü inanç ve mezhepleri olan bir topluluk ve bu topluluktan olanlardan her biri.

naze A. a. olma, olgunlaşma, pişme, kıvam bulma, olanın/olgunlaşmanın durumu ve niteliği, olgunluk.

nazar, **nezâret** A. a. tazelik, canlılık, dirilik.

nazret A. a. tazelik, dirilik, parlaklık, güzellik, göz alıcılık, çekicilik.

nazic A. s. olmuş, olgunlaşmış, kıvamını bulmuş, olgun (meyve vb.).

nazîd A. s. yerli yerine konmuş, düzen verilmiş, düzenlenmiş (nesneler), yastık, minder, şilte gibi ev eşyası.

nazide A. a. yastık, minder, şilte gibi ev eşyası.

nazîr A. a. altın, kızıl.

nitâh A. a. (boynuzlu hayvanlar) toslaşma, birbiriyle kafa kafaya tolaşma,

nitâsî A. a. bilgili kimse, bilgin, bilgili ve deneyimli doktor.

nitâ' A. ç. a. yere serilen hasır/meşin/bez yaygılar; *bk.* **nat'**.

nitâk A. a. 1 kuşak, 2 peştamal, futa.

nath A. a. (boynuzlu hayvan) boynuzlarıyla vurma, süsme, (hayvanlar) toslaşma.

natrûn A. a. 1 güherçile, 2 doğal sodyum karbonat, 3 boraks, 4 bordan türeyen bir madde, asit borik.

natas A. a. (T. k. dil: نَدَاسْ, نَدَاسْ) 1 tarlayı kabaca sürüp temizleme, otlarını ayırıp kurutma, 2 ekime hazır duruma getirmek için tarlayı tekrar sürme.

nats, **natis**, **natus** A. a. bilgin, bilgili, deneyimli, usta (kimse).

nutus A. a. bilgili ve deneyimli doktorlar.

natş A. a. beden ve yaradılışın güç ve dayanıklılığı.

nat' A. a. 1 sepilenmiş, boyanıp cilalanmış deriden yapılmış sofra yaygısı, 2 yere serilip satranç taşlarının yerleştirildiği, üzerinde karelere ayrılmış çizim bulunan deri parçası.-**نطح زمین** **nat'ı zemin** F. a. yeryüzü.

nat' A. a. ağız tavanının pütürlü yerleri, ön damak. **نطيف** **hurûf-i nat'iyye** F. a. *dilb.* ön damakta oluşan ت ünsüzleri.

nutfe A. a. erkeklik suyu, meni.

nutk A. a. 1 söz, 2 (insanda) konuşma, söz söyleme güç ve niteliği.-**ا gelmek** 1) söylemek, söz söylemek, demek, lakırdı etmek, 2) söz açmak, söylemeye başlamak. 3 T. (**nutuk**) bir topluluk karşısında yapılan konuşma.

natûh A. a. öküz gibi boynuzuyla vurucu, süsücü hayvan.

natûk A. a. 1 güzel konuşan; akıcı, düzgün ve etkili söz söyleyen (kimse), 2 uzun ve etkili konuşan kimse, hatip.

natih A. s. altında iki yuvarlak nişan bulunan at, çifteli. (Binicilerce uğursuz sayılır.), *mec.* uğursuz (kimse/nesne).

nittis A. s. *bk.* **nitâsî**.

natiş A. a. güç ve hareket.

nuzzâr A. ç. a. nâzırlar; *bk.* **nâzır**.

nezâret A. a. 1 (-e) bakma, (-e) bakış, 2 (-i) gözetme, (-i) yoklama, (-i) denetleme, 3 yönetme, 4 bakanlık.

nezzâre A. a. 1 zevk alarak/hoşlanarak bakma, temaşa. [Nazımda **nezâre** biçimi de kullanılır.] *Verirse gamzesi rıhsat Neşâtıya yârin / Nezâre-i ruhuna var mı dilde tâb sana* "Ey Neşâtî! Sevgilinin göz süzerek yan bakışı sana izin verecek olursa, yanağına hoşlanarak bakmaya yüreğinde güç var mı?" 2 (-e) bakma, (-e) bakış, 3 (-i) görme, (-e) göz atma, 4 (-i) seyretme, göz gezdirme.

nezâfet A. a. temizlik (yalnız maddi temizlik anlamında kullanılır): *n.i beden* "beden temizliği".

nizâm A. a. 1 sıra, dizi, 2 düzen, 3 kural, 4 yeni düzenlemeyle kurulan ordu, meslekten yetişme subaylarla belli süreler için askerlik yapan erlerden oluşan ordu, 5 bir ülkenin düzenini sağlayan ve ayakta tutan kimse.

nizâmî A. s. 1 belli bir düzen üzere bulunan, bir düzene bağlı, düzenli, 2 kanun ve kurala uygun, kanun ve kuralların gerektirdiği yolda olan.

nezâir A. ç. a. 1 benzerler, eşler; *bk.* **nazîr**, 2 nazireler; *bk.* **nazire**.

nazar A. a. 1 (-e) bakma, gözü bir yöne çevirip bir şey üzerinde odaklama.-**salmak** dönüp bakmak, bakışı yö-

neltmek, göz atmak. 2 (-i) gözden geçirme, (-i) inceleme, (-e) göz atma. -**sal-mak** gözden geçirmek, incelemek, bakmak, *çşanl. mutâlaa etmek*. 3 (-i) göz önünde bulundurma, (-i) dikkate alma, üzerinde düşünme, 4 (-e) ilgi gösterme, (-e) yönelme, 5 (-e) kötü niyetle bakma, (-e) göz dikme, 6 (-e) bir türlü bakma, (-i) bir türlü değerlendirmeye, 7 göz değmesi. -**nazarda** beğenilen, hoşlanılan (nesne). -**değmek** kötü niyetli/kıskanç bir kimsenin bakışından etkilenerek hastalanmak. **nazara gelmek/uğramak bk.** göz değmek. 8 yan, kat. Bu anlamda Türkçe'de ad takımına bulunma hâli ekiyle eklenerek -e göre karşılığı olmak üzere takı gibi kullanılır: *benim nazarımda "bana göre"*.

نظراً nazaran A. z. 1 (-e) göre, (-e) bakılırsa, 2 (-e) nispetle, ...ile karşılaştırıldığında. **نظر انداز nazarendâz** F. s. göz atıp bakan (kimse).

نظر ربا nazarrübâ F. s. dikkat çeken, dikkatleri üzerinde toplayan.

نظرگاه nazargâh F. a. bakacak yer, bakacak. **نظری nazari** A. s. 1 bakışla ilgili ve ilintili, 2 teorik, uygulaması olmayan, yalnızca bilgi ile sınırlı olan.

نظريات nazariyyât A. ç. a. nazariyeler, teorik bilgiler, ilim ve fen bilgileri. Teklisi olan **نظريه nazariyye** sonraları kullanılmaya başlanmıştır.

نظم nazm A. a. 1 sıra, düzen, 2 vezinli ve kafiyeli söz; *zıddı: نثر nesr*.

نظير nazîr A. s. benzer, eş, denk. a. *gökb. (nazîrüssem'ten kısaltma)* gözlem yapan birinin tam tepesinden geçip göğe erişen çizginin gök çemberine değdiği var sayılan ve "semtü'rre's" denilen noktanın tam karşısına gelen ve ayak ucundan geçip aşağı uzanan çizginin olduğu son nokta. Batı dillerine **nadir** olarak geçmiştir.

نظيره nazîre A. a. 1 bir nesnenin benzeri/eşi olmak üzere yapılan şey, örnek, kopya, 2 *ed.* bir şairin şiirini örnek alarak yazılan ona benzer şiir.

نظيف nazîf A. a. temiz, ak pak, arı duru (kimse).

نظيم nazîm A. a. dizilmiş, sıralanmış (inci/değerli taş vb.).

نعاس nûâs A. a. uyuşup kendinden geçeri gibi olma, uyuklama, ımızganma.

نعل na'âl A. a. nalbant, nalıncı.

نعال niâl A. ç. a. ayak kapları/ayağa giyilen çedik, çarık, nalın, kundura gibi şeyler; *bk.* **نعل na'l**.

نعامة neâme A. a. deve kuşu, Kitâs yıldız kümesini oluşturan yıldızlar.

نعامة nuâme A. a. çark ve çıkırığın ortasındaki eksen.

نعامی nûâmî A. s. güney yeli, lodos.

نعت na't A. a. 1 (-i) nitelikleri ile ve övgüyle bildirip tanımlama, 2 Divan edebiyatında Hz. Peygamber, dört halife ve Hz. Ali'yi üstün vasıflarını dile getirerek övmek amacıyla yazılan manzume, 3 *dilb.* bir adı belirten/niteleyen kelime, sıfat. Belirtilen/nitelenen kelimeye ise "men'ût" adı verilir.

نعره na're A. a. yüksek sesle bağırma, haykırma, sarhoş bağırması.

نعره nûare A. a. eşek sineği.

نعس na's A. a. uyuklama, ımızganma, pinekleme.

نعان na'sân A. s. uyuklayan, ımızganan, penekleyen (kimse).

نعل na's A. a. gömülme üzere yıkanıp kefeneye sarılmış ve tabuta konmuş ölü, cenaze.

نعل na'l A. a. 1 ayakkabı (Bu anlamda daha çok çoklusu olan **ni'âl** kullanılmıştır), 2 at, katır vb. hayvanların tabanlarına çakılan hilâl biçiminde demir, takağu/takav, hayvan pupucu.

نعلبر na'lber F. a. (T. k. dili: **نالبور nalbur**) nal, mih (çivi) vb. şeyler yapan ve satan kimse.

نعلبند na'lband F. a. (T. k. dili: **نالبند nalbant**) at vb. hayvanlara nal takan kimse.

نعلتراش na'l-tirâş F. s. nalıncı, nalın yapan ve satan (kimse).

نعل در آتش na'l der-âteş F. s. acı, üzüntü, sıkıntı.

نعلچه na'lçe F. a. (T. k. dili: **نالچا nalça**) kalın tabanlı ayakkabıların, özellikle çizmelerin altına çakılan demir parça.

نعلی na'li F. s. at nalı biçiminde (nesne).

نعلین na'leyn T. a. (T. k. dili: **نالن nalın**) hamamda, camilerin abdest alınan yerlerinde giyilen, tahtadan yapılma, topuklu, tasmalı ayak kabı.

نعم ni'me A. *ünl.* Ne güzel; *zıddı: نيس bi'se.*

نعم niam A. ç. a. 1 azıklar, yiyecekler, 2 iyilikler; *bk.* **نعمت ni'met**.

نعم neam A. z. evet. Doğrulama bildirir. Tek başına kullanılmamıştır, şu sözde geçer: *Lâ ve ne'am bir şey söylemedi "Ne evet ne hayır bir şey söylemedi."*

نعماء na'mâ', na'mâ A. a. iyi yaşamak için gerekli durum ve şeyler.

نعمان nu'mân A. a. kan. -بری. **نعمان nu'mâni berri** F. a. yaban nu'manı, gelincik. [Renginden ötürü bu adla anılmıştır, **شقایق şakâyıku'nnu'mân** da denilir.]

نعمت ni'met A. a. 1 beslenmek için gerekli şeyler, azık, yiyecek, içecek, 2 sınırsız ve iyi bir hayat sürmek için ihtiyaç duyulan her şey, 3 iyilik, 4 dirilik, sağlık, bolluk ve genişlik, sınırsızlık.

نعمت ثلث نان و ثلث ثلث نان و ثلث ثلث نان F. a. iyilik.

نعمان na'nâ', نعن na'na' A. a. (T. k. dili: **نانه nâne**) yaprakları güzel kokulu bilinen bitki.

نعت nu'ut A. ç. a. naatler; *bk.* **نعت na't**.

نعمود neûzü bi'llâh A. z. Allah'a sığındık. Sakınma bildirir.

نعمت nu'umet A. a. yumuşaklık.

نعيب naib A. a. karga, saksağan gibi kuşların kulak tırmalayıcı bed sesleri.

نعيق neik A. a. karga, horoz vb. gibi ötme, (çoban) koyuna bağırma.

نعيم neim A. a. 1 bolluk, huzur ve esenlik içinde yaşama, 2 sekiz cennetten birinin adı.

نغز nağz A. s. güzel, hoş, beğenilir, gözde (nesne).

نغمه nağme A. a. kulağa hoş gelen ses dizisi, ezgi, melodi.

نغمه پرداز nağmeperdâz, **نغمه زن nağmezen**, **نغمه ساز nağmesâz**, **نغمه کش nağmekêş** F. a. kulağa hoş gelen güzel ve etkileyici ses dizileriyle çalan ve söyleyen sanatçı.

نفاس nifâs A. a. 1 lohusalık, 2 (kadın) âdet görme.

نفاح neffâh A. s. çok güzel kokan, güzel koku yayan (nesne).

نفاحه nûfâha A. a. su kabarcığı.

نفاد nefâd A. a. bitme, tükenme, son bulma.

نفاذ nefâz A. a. 1 delip geçme, bir yandan girip öte yandan çıkma, 2 söz geçme, isteği yapılma, buyruğu tutulma.

نفاس nifâs A. a. lohusa olma durum ve niteliği, lohusalık.

نفاست nefâset A. a. 1 değerlilik, 2 (yemek için) tadı tuzu yerinde olma, damağa hoş gelme, tatma duygusunu okşama, 3 güzellik, beğenilir olma nitelik ve özelliği.

نفاع neffâ' A. s. herkese yararı dokunan, çok yararlı (kimse).

نفاع nifâ' A. a. yarar, kazanç, artı değer.

نفاق nifâk A. a. 1 Müslüman görünüp eski inancını sürdürme, ikiyüzlülük, 2 ara bozuculuk, 3 geçimsizlik, bozuşukluk.

nefâis A. ç. a. güzel, beğenilen, hoş giden şeyler; bk. **nefis**, **nefise**.

neft F. a. yer yağı, petrol.

نفی A. s. neft renginde, yeşil ve kahverengili karışımı bir renkte.

nefh A. a. 1 (yel) esme, 2 (bir nesne-den) (güzel koku) yayılma.

nefha A. a. 1 güzel koku, 2 bir isim yel.

nefh A. a. üfürme, soluk salma. -**nefh etmek** üfürmek. -**nefh sūr** İsrâfil adlı meleğin kıyamet günü sūra üfürmesi, yani kıyametin kopması.

nefha A. a. 1 üfürük, 2 karın şişkinliği.

nefd A. a. bk. **nefâd**.

nefer A. a. 1 kimse, kişi, 2 Belirli bir insan sayısını bildirirken sayı adından sonra kullanılır: 40 *nefer kürekçi*, 3 rütbesiz asker, er.

nefret A. a. 1 (-den) ürkme, (-den) ürküp kaçma. -**etmek** ürkemek, korkmak, ürküp kaçmak. 2 (-den) uzak durma, (-den) hoşlanmama, (-den) tiksime. -**etmek** iğrenmek, tiksinmek, kaçınmak.

nefrîn A. a. ilenme, beddua etme, başına kötü şey gelmesini dileme. -**tutmak** nefret etmek, iğrenmek; bk. **nefret**.

nefes A. a. 1 soluk, 2 an, dem: *bir nefeste* "bir anda, bir soluk alıp verecek kadar kısa zamanda", 3 T. (hastanın iyi olması niyet ve amacıyla) şifa ayetlerini/belli duaları okuyup üfleme. -**etmek** ayet ve dua okuyup üfleme.

nefs A. a. (T. k. dili: **nefis**) 1 can, ruh, 2 insanda yiyip içmek, birleşmek gibi maddi ihtiyaçlara olan eğilim, güç, hayvansal ruh, 3 şehvet, cinsî istek, 4 benlik, bir insanı diğerlerinden ayıran yön, kişilik, zât, 5 öz, asıl, cevher: *nefsü'le'mr* "işin özü", 6 bir yeri o yer

yapan, bağlı yerleşim birimlerine ve çevreye dağılmış yerlere göre ortada yer alan ana yerleşim bölgesi, merkez: *nefsi Bursa* "Bursa'yı Bursa yapan asıl ve ana bölge, merkez". -**nefs-i emmâre** F. a. insanı suç/günah işlemeye götüren/dürten iç güç. -**nefs-i levvâme** F. a. günah işlemekten, kötülük etmekten ötürü kendini kınayan, yani suçunu kendine duyuran iç güç. -**nefs-i mutmeinne** F. a. kötü nitelik ve işlerden arınmış ve güzel davranış nitelikleriyle donanmış olarak Yüce Yaratıcı'ya yakınlaşma yolunda güven duygusu sağlayan iç güç. -**nüfesâ**, **nüfesa** A. ç. a. lohusa kadın.

nefsânî A. a. 1 hayvansal ruhla, yani: yeme içme, birleşme gibi bedenî istek ve meyilleri ile ilgili ve ilintili, 2 benliğin/egonun hırs, kin, kıskançlık gibi kötü yönleri ile ilgili ve ilintili ve o yönlerden doğan (iş/eylem/davranış vb.).

nefsâniyyet T. a. hayvansal ruhun, insan egosunun kötü istek ve eğilimleri.

neft A. a. 1 yer yağı, ham petrol, 2 çam gibi kozalaklı ağaçlarla başka ağaçlardan sızan, boya ve vernik üretiminde kullanılan ince, renksiz, kokulu sıvı, nebati yağ, terementi, terementin.

nefata A. a. çocuklarda görülen, "su çiçeği" denilen hastalık, bedende çıkan sivilce ve kabarcık.

nef A. a. yarar, fayda, assı.

nefaka A. a. 1 yaşamayı sürdürmek, zorunlu giderleri karşılamak için gerekli olan para, geçimlik, 2 yetimlere, dullara ve yoksullara gerek duydukları şeyleri sağlamaları için devlet tarafından ödenen para. -**bağlamak** yetim, dul ve yoksullara geçimlik para vermek.

nüfûz A. a. 1 (-e) işleme, (-i) etkileme, (-in) içine geçme, 2 (birinin) sözü geçme/dinlenme, 3 etki.

nüfûr A. a. 1 dağılma, ürküp kaçışma, 2 hacıların Mina'dan Mekke'ye doğru dağınık bir biçimde hızla gidişleri.

nüfûs A. ç. a. kişiler, şahıslar; kimseler, varlıklar; bk. **nefs**. -**nüfûsi zekiyye** F. a. üst alem varlıkları, ruhlar ve melekler.

nefy A. a. 1 (birini) (bir yerden) sürme, 2 *dlb.* olumsuzluk, oluş ve kılışın olmadığını/gerçekleşmediğini bildiren hâl.

nefir A. a. topluluk: *yevm-i nefir* hacıların Mina'dan Mekke'ye topluca döndüğü gün.

nefir F. a. 1 kerrenaydan küçük, zurna benzer, yüksek ve tiz ses veren bir üflemlî çalgı, yuf borusu, 2 düdük, zurna, 3 kimi dervişlerin bellerinde taşıdıkları boynuz boru, 4 çığlıt, çığlık, feryat.

nefirî âm F. a. 1 kalabalık, bir yerde bulunan herkesin katılmasıyla oluşan topluluk, 2 düşmanla savaşmak üzere halktan savaşabilecek herkesin katıldığı askerî güç.

nefis A. a. çok güzel, az bulunur ve değerli (nesne).

nefise A. a. hoş giden, güzel şey.

nekâ, **nekâ** A. a. kirden arınma, temizlenme.

nakâb A. a. delik açıcı, delici kimse.

nikâb A. a. peçe, yaşmak vb. yüz örtüsü.

nakâbet A. a. ululuk, önderlik.

nikâbet A. a. önder olma hâli, önderlik, liderlik.

nakkâd A. s. 1 paranın halisini kalbinden ayıran (kimse), 2 bir şeyin iyisi-

ni kötüsünden ayıran (kimse), 3 ilmi ve edebî eserleri inceleyen, değerlendiren, tenkit eden (kimse).

nakkâr A. a. ağaçkakan.

nakkâre, **nakâre** A. a. (T. h. dili: **nağara**, **nâre**) iki küçük çomakla vurularak çalınan trampete benzer bir vurmali çalgı.

nakkâş A. a. 1 yağlı/sulu boyayla binaların tavan ve duvarlarını türlü şekillerle boyayıp süsleyen sanatçı, 2 manzara/insan/portre çizen/yapan sanatçı, ressam. -**nakkâşi ezel** ezel nakkaşı, yani: Yüce Yaratıcı.

nikât A. a. (T. k. dili: **nukât**) noktalar; bk. **nokta**.

nukâa A. a. tıp içinde ilaç ıslatılan su.

nakkâl A. a. (hikâye, masal vb.) aktaran/anlatan (kimse).

nekâhet A. a. hastalıktan yeni kalkmış, tam iyileşmemiş olan hastanın hâli.

nukâve A. a. seçilmiş, seçme şey, seçkin, kalbur üstü adam.

nekâis A. ç. a. eksiklikler; bk. **nakisa**.

nekâız A. ç. a. zıtlıklar, birbirine zıt olan şeyler; bk. **nakiza**.

nakb A. a. delik açma.

nukabâ A. ç. a. önderler, cemaat önder ve yöneticileri; bk. **nakib**.

nakbzen F. a. delik açıcı (kimse).

nukbe A. a. delik, su yolu.

nakd A. a. 1 para, 2 altın/gümüş sikke, 3 yüksek bedel: *n.i cân* "can bedeli". "Son derece değerli şey" anlamında kullanılır.

nakden A. z. 1 para olarak, 2 peşin, önceden.

nakdine A. a. 1 hazır, elde, hemen ödenebilecek para, 2 yüksek bedel: *n.i himmet* "himmetin yüksek bedeli".

nakr A. a. oyma, taş/ağaç üzerine oya-
rak yazı, resim, bezek yapma.

nakarât A. a. şarkı bentlerinin bağı,
her üç mısra da yinelenen dördüncü
mısra.

nakris A. a. damla has-
talığı, gut.

nukre A. a. 1 eritilmiş gümüş parça-
sı, külçe gümüş, 2 çukurluk, çukur: *n.i*
kafâ ense çukurluğu/çukuru. - **nukrei hâm** F. a. işlenmemiş gümüş
külçesi.

nakş A. a. (T. k. dili: **nakış**) 1 (-i)
boyayla boyama, (-in) üzerindeki çizil-
li motifleri değişik renklerle renklen-
dirme, 2 (tavan/duvar/ağaç üzerine)
boyayarak yapılan şekil, resim, bezek,
motif, 3 renkli iplikle kumaş üzerine
yapılan işleme, 4 *mec.* hile, düzen. - **nakş**
cebin A. a. nakış cebin alın yazısı.

nakş berâb F. a. su üzerine
yapılan resim, yani: geçici, devamlılığı
olmayan şey.

nakşbend F. a. kumaşların desen-
lerini ipliklerle dokuma tezgâhına yer-
leştiren usta.

nakş-bendi F. a. kumaş deseni
işleme iş ve işçiliği, Şeyh Muhammed
Behâüddin Nakşibendi Hazretleri'nin
tarikâtından olan kimse, derviş.

naks A. a. eksiklik.

noksân A. a. 1 eksilme, azalma, 2
eksiklik, azlık, az olma hâl ve niteliği:
n.i akl "akıl eksikliği", 3 yokluk, yok
olma hâl ve niteliği. s. T. eksik, kusur-
lu, bitirilmemiş (iş/eylem vb.). - **noksânî**
fâhiş bir şeyin değerinin
dörtte bir nispetinde/daha çok olan ek-
siklik. - **noksânî yesir** bir şe-
yin değerinin dörtte birine ulaşmayan
eksiklik.

nakz, **nukz** A. a. bina yıkıntısı. Daha
çok çokluğu olan **enkâz** kullanılmıştır.

nakz A. a. 1 (yemini) bozma, (bir
sözleşmeyi/hükmü) geçersiz duruma
getirme, 2 (binayı) tümüyle yıkma, yı-
kıntı hâline getirme.

nukat A. a. nokta; bk. **nok-
ta**.

nokta A. a. 1 çok küçük benek, le-
kecik, 2 (Arap asıllı eski alfabede) kimi
harflerin üstünde/altında olup asıl şe-
killeri benzeyen harflere ayırıcı nitelik
kazandıran bir/daha çok küçük işaret,
3 cümle sonu işareti, 4 belirli yer, 5 *geo.*
uzunluğu, genişliği ve yüksekliği olma-
yan saymaca işaret. - **noktai**
zerrin F. a. güneş.

nak' A. a. çay, ihlamur, hatmi vb. ot-
ları haşladıktan sonra suyunu alma.

nakl A. a. 1 (bir nesneyi/bir kim-
seyi) bulunduğu yerden alıp başka
yere götürme, taşıma, göçürme, 2
yer değiştirme, taşınma, göç etme, 3
(yazı/resim/desen vb.) bir zemin üze-
rine geçirme, çizme, 4 (bir olayı/bir
hikâyeyi) aktarma, anlatma, 5 (söz/ü-
metni) bir dilden başka dile çevirme,
tercüme, 6 ağızdan ağıza/kitaplar ara-
cılığıyla ulaşan bilgi.

nakale A. a. aktaranlar, rivayet
edenler; bk. **nakul**.

nakli A. s. aktarma yoluyla gelen;
zıddı: nakli akli.

nakliyyât A. a. 1 aktarma yoluyla
gelen/bilinen konular/bilgiler; *zıddı:*
akliyyât, 2 taşıma işleri, taşı-
macılık.

nakliyye A. a. 1 taşıma işi, 2 taşıma
ücreti, 3 erzak, mühimmat ve asker ta-
şıma gemisi.

nikam A. a. kötü muameleyle ceza-
landırımlar; bk. **nikmet**.

nikmet A. a. 1 sert şekilde cezalan-
dırma, 2 kin, gizli düşmanlık, nefret,
tiksinme.

nukûd A. a. paralar; bk. **nakd**.
nukûş A. a. bezekler; resimler; bk.
nakş.

nukûl A. a. rivayetler, hikâyeler;
bk. **nakl**.

nakıyy/nakî A. a. temiz, arı duru.

nakib A. a. 1 bir topluluğun başı,
başkan, lider, 2 (tekkelerde) şeyh ve-
kili. - **nakibü'l-şerâf** A. a. şeriflerin işlerini görmek üzere devlet
tarafından görevlendirilen kimse.

nakir ü kitmir A. z. hepsi bir-
den, olancasıyla, bütün yanları ve ay-
rıntlarıyla, iğneden ipliğe kadar.

nakisa A. a. eksiklik, kusur.

nakisadâr F. s. kusurlu, eksikli
(nesne/söz vb.).

nakiz A. a. zıt, bir şeyin hükmünü
bozan/kaldıran (şey): *mü-
semma bi'nnakiz* "zıddı ile anılan, yani:
adı durum ve şöhretine zıt olan (kimse/
nesne)".

nakiza A. a. (bir nesnenin değeri-
ne ve anlamına) zıt, karşı ve aykırı olan
şey.

nakî A. a. şifalı otların kaynar suda
haşlandıktan sonra alınan suyu.

nakıyye A. a. mikroskopla görüle-
bilen küçük canlılar, mikroplar.

nakih A. s. hastalıktan yeni kalkmış
olan (kimse).

nikâb A. a. eldiven, s. eldivenli
(kimse).

nikât A. a. nükter; bk. **nük-
te**.

nikâh A. a. evlilik birliği kurmayı
sağlayan işlem.

nigâr F. a. 1 resim, 2 put, 3 yazı, 4
resim gibi güzel sevgili.

nigârhâne F. a. duvarlarında in-
san portreleri bulunan tapınak vb.

nigâristân F. a. yuk. m. bk.
nigârende A. a. ressam.

nigârin F. a. resim gibi güzel sev-
gili.

nükâs A. s. bk. **nüks**.

nigâste F. a. yazılmış, yazıya dö-
külmüş (konular, olaylar vb.).

nekâl A. a. ağır ceza, aşırı eziyet, iş-
kence.

nikâl F. a. yanmış kömür parçası,
kor.

nigâh F. a. bakış: *n.i mestâne* "mestçe
bakış", *âhûnigâh* "ceylân bakışlı".

nimnigâh T. a. yarım bakış, göz
ucuyla bakış.

nigâhbân F. a. bekçi, gözcü, gü-
venlikçi.

nigâhdâr F. s. (tehlike ve zarara
karşı) koruyucu, saklayıcı (kimse).

nikâyet A. a. düşmanı öldürmek,
kırp geçirmek.

nekbet A. a. 1 sıkıntı, düşkünlük, 2
talihsizlik, bahtsızlık.

nuket A. a. ince anlamlı sözler; bk.
nükte.

nükte A. a. 1 kavranması keskin
zekâyâ ve akıl kıvraklığına bağlı anlam,
2 kapalı bir anlamı bulunan ince söz.

nüktebin F. s. nükteyi gören, zeki
ve kıvrak akıllı (kimse).

nükteperdâz F. s. nükteyi söyleme
ustası, nükteci.

nüktedân F. s. nükte bilen, ince ve
kapalı anlamlı sözler söyleyen (kimse).

nükteğû F. s. nükteyi söyleyen
(kimse).

nüktesinâs F. s. nükteden
anlayan, keskin zekâlı ve kıvrak akıllı
(kimse).

neked A. a. geçim darlığı çekme, zar
zor geçinme; *zıddı: reğad*.

nigerân F. a. bakan, bakmakta olan,
gözleyen (kimse).

nekire A. a. *dilb.* (Arapça'da) belir-
siz (ad); *zıddı: ma'rife*.

nekre *T. s.* 1 tuhaf, garip, gülünç (fikra/söz), 2 şakacı, tuhaf sözler ve nüktelerle çevresini eğlendiren (kimse).
nekreğü *F. s.* şakalı ve tuhaf sözler söyleyen (kimse),
niks *A. a.* düşkün, güçsüz, zayıf kimse, ters doğan çocuk.
nüks *A. a.* (hastalık) geri dönme, üsteleme.
nigeh *F. s.* bakış; *bk.* **nigâh**.
nigehendâz *F. s.* göz atan, göz çevirip bakan (kimse).
nigehbân *F. a.* görüp gözetici, bekçi.
nükhet *A. a.* koku, her şeyin kendine özgü kokusu.
nigehdâr *F. s.* koruyucu, saklayıcı, görüp gözetici (kimse); *bk.* **nigâhdâr**.
nigehfürûz *F. s.* gözünü parlattıcı, gözünü iyi görmesini sağlayıcı (nesne).
nikû *F. s.* iyi, güzel (nesne). *a.* güzel nesne.
nigeh-hâh *F. s.* iyilik isteyen, iyilikten yana olan (kimse).
nükûs *A. a.* *bk.* **nüks**, **nükâs**.
nigûsâr *F. s.* baş aşağı; *bk.* **nigûnsâr**. [İlki nazımda kullanılır.]
nükûl *A. a.* korku, kaygı ve kuşku yüzünden geri dönme, (-den) kaçınma.
nigûn *F. s.* altı üstüne gelmiş, alt üst olmuş, tersine dönmüş (nesne): *sernigûn* "başı aşağı/altı üstüne gelmiş (nesne)".
nigûnsâr *F. s.* 1 baş aşağı, ters, tersine dönmüş (nesne), 2 utançtan başını eğmiş (kimse).
nigûntaş *F. a.* tersine dönmüş leğen, yani: "gökyüzü".
nikûhiş *F. a.* (-i) yerme, suçlama, kınama, taşlama.
nikûhende *F. s.* yerici, suçlayıcı (kimse).

nikûhide *F. s.* kötülenmiş, suçlanmış, kınanmış (kimse).
nikûyi *F. a.* iyilik, güzellik.
nekir *A. a.* 1 (-i) bilmeme, 2 kabirde ölüleri sorgulayan iki melekten birinin adı. *s.* belirli olmayan, bilinmeyen (nesne/konu).
nigin *F. a.* 1 yüzük, 2 taşı üzerine mühür kazınmış yüzük, mühürlü yüzük.
nigindân *F. a.* yüzük kutusu/ mahfazası/kesesi.
niginsây *F. a.* mühür kazıyan kimse, mühürcü, hakkâk.
nem *F. a.* yaşlık, ıslaklık, rutubet.
nem(m) *A. a.* birinin dediğini öbürüne söyleyip iki tarafını birbirine düşürme, söz taşıyıcılık, koğculuk.
neşv ü nemâ *F. a.* bitip büyüme, sürüp çıkma, büyüüp gelişme.
nümâ, **nümây** *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gösteren: *rehnümâ* "yol gösteren, kılavuz", *kıblenümâ* "kibleyi gösteren alet, kible pusulası".
nemâ', **nemâ** *A. a.* 1 büyüme, gelişme; artma, çoğalma: *neşv ü nemâ* "(yerden biten ot gibi) gelişme, büyüme", 2 getiri, faiz.
nemâdâr *F. s.* getirisi olan, yani: yararlı (nesne).
nemâz *F. a.* İslâm'ın beş şartından biri olan kulluk görevi.
nemâzğâh *F. a.* şehir dışında, kırda yüksekçe bir yere mihrap konularak namaz kılınmak için yapılan yer.
nimâl *A. ç. a.* karıncalar; *bk.* **neml**.
nemmâm *A. s.* lâf taşıyıp ara bozan, koğcu (kimse).
nümâyân *F. s.* görünen, göz önünde olan (nesne).-olmak görünmek.
nümâyîş *F. a.* 1 görünüş, 2 gösteriş, gösteri, 3 göz boyama, yalandan gösteriş.-**nümâyîşî âb** *F. a.* serap.

nemâyim *A. ç. a.* koğculuklar, ara bozuculuklar; *bk.* **nemime**.
nümâyende *F. s.* gösterici/gösteren.
nemed *A. a.* keçe, kebe, aba, yünden yapılan dövmeye yaygı/örtü.
nemedzin *F. a.* (binek hayvanlarında) eyer altına serilen keçe, teğelti.
nemedpûş *F. s.* aba, aba hırka giyen, yani: yoksul, derviş (kimse).
nemedin *F. s.* yünden, keçeden yapılmış (hırka vb.).
nemr, **nimr** *A. a.* kaplan.
nimre *A. a.* dişi kaplan, bir tür alaca yün giysi.
Nemrûd *A. a.* Hz. İbrâhim zamanındaki Babil hükümdarı. Tanrılık davasına kalkışan bu kişi Hz. İbrâhim'i mancınkla ateşe atmasıyla ünlenmiştir. *s. T.* asık suratlı, katı yürekli ve inatçı (kimse).
nims *A. a.* "Firavun faresi" denilen kedi büyüklüğünde bin hayvan.
nemat *A. a.* yol, yol yordam, bakış, tutum, gidiş, tarz, tür.
nemek *A. a.* tuz.-**şenâs** *F. s.* tuz tanıyan, yani: iyilik bilen, gördüğü iyiliğe şükreden (kimse).
nemek beharâm *F. s.* nankör, gördüğü iyiliğin değerini bilmeyen (kimse).
nemekdân *F. a.* 1 tuzluk, 2 ed. (kinaye yoluyla) dilberin dudağı.
nemeksûd *F. s.* tuzlanmış (nesne/ yiyecek).
nemekîn *F. s.* 1 tuzlu (nesne), 2 tadı yerinde, lezzetli.
neml *A. a.* karınca.
nemle *A. a.* (bedende) karıncalanma, uyuşma.
nemnâk *F. s.* nemli, az ıslanmış, ıslak (nesne).
nimnime *A. a.* ikili ç. turnak işareti, yani: « ... ».

nimnime *A. a.* birbirine yakın çizgiler, tırnaktaki beyaz leke.
nümûv(v), **nümû** *A. a.* ot gibi bitip büyüme, gelişme.
nümûd *F. s.* gösteren. Bu anlamıyla Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *seâdetnümûd* "mutluluk sergileyen (kimse)".
nümûdâr *F. s.* 1 görünen, görünücü (nesne), 2 örnek, misal.
nümûde *F. s.* görünmüş, gözükmüş (nesne).
nümûzec *A. s.* örnek.
nümûn *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) gösterici/gösteren: *rânümûn* "yüz gösterici, yüzünü gösteren", *reh-nümûn* "yol gösterici, kılavuz".
nümûne *F. s.* bir bütünün anlaşılması için gösterilen parça, örnek, misal.
nemika *A. a.* yazılı kâğıt, mektup, pusula, not vb.
nemim *A. a.* 1 fısıltı, 2 dedikodu, ara bozucu, kovcu.
nemime *A. a.* kov, ara bozuculuk, lâf taşıyıcılık, nifak.
nemimesâz *koğcu*, münafık (kimse).
nemimekâr *F. s.* *yuk. bk.*
neng *F. a.* 1 utanma, ar, namus: *perdei neng* "ar perdesi", 2 ün, şan, şöhret: *nâm ü neng* "ad ve şan".
nev *F. s.* 1 yeni, 2 canlı, taze.
nevâ *F. a.* 1 ses: *hoşnevâ* "güzel sesli (insan/kuş vb.)", 2 Türk müziğinde bir makam ve perde.-**nevâyî husrevânî** *F. a.* İran hükümdarı Hüsrevi Pervîz zamanında yaşamış ünlü saz ve ses sanatçısı Bârbûd'un bu hükümdarın şerefine yazıp eğlence meclisinde okuduğu secili sözlerle düzenlenmiş şarkı.
nüvvâb *A. ç. a.* kadı vekilleri; *bk.* **nâib**.

nev-âbâd F. a. yeni, bakımlı, şenlikli yer.

nevâbız A. ç. a. nabız damarları; bk. نابضة nâbiza.

nevâbiğ A. ç. a. açık seçik görünen şeyler; bk. نابغه nâbiğa.

nevât A. a. meyve çekirdeği.

nevâciz A. ç. a. azı dişleri; bk. نواجذ nâciz.

nevvâh A. a. ağıtıcı, ölen kimse için para karşılığı ağıt söyleyen (kimse).

nevâhi A. ç. a. 1 yanlar, köşe bucaklar, taraflar, 2 köyden büyük, bir müdürle yönetilen yerleşim birimleri; bk. ناهیه nâhiye.

nevâht F. a. okşayış, saza el vurma, şakıma, şarkı söyleme, ırlama.

nevâdir A. ç. a. az bulunan şeyler; bk. نادره nâdire.

nevâde A. a. torun, oğul balı.

nevâdi A. ç. a. meclisler, toplantılar; bk. نادى nâdi.

nüvâz, nevâz F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) okşayan, kollayan, gönlünü alan, yardım eden, iyilik edip gönül alan: bendenüvâz "kullarını okşayıcı, yardım ve iyilikte bulunucu (kimse)", hâtrnüvâz, dîlnüvâz "gönül okşayıcı, iyi ve hoş davranıcı, sevindirici (kimse)".

nevâziş F. a. okşama, gönül alma, kollayıp gözetme.

nevâzil A. ç. a. 1 yukarıdan aşağıya/gökten yere inenler, 2 bir yere varıp konanlar, 3 belâlar, 4 nezleliler; bk. نازل nâzil, نازله nâzile.

nevâsâz F. s. çalgıcı, saz çalıp şarkı söyleyen (kimse).

nevâsib A. ç. a. dilb. bir ünsüz sesi üstünle okutan edatlar/etkenler; bk. ناصب nâsib.

nevâsi A. ç. a. alınlar; bk. ناصیه nâsiye.

nevâtih A. ç. a. tos vuran hayvanlar; bk. ناطح nâtiḥ.

nevâtir A. ç. a. natırlar; bk. ناطور nâtûr.

nevâir A. ç. a. kanı durmayan damarlar, bk. ناعور nâûr.

nevâfis A. ç. a. lohusa kadınlar; bk. نفساء nūfesâ.

nevâfil A. ç. a. farz ve vacip olanlar dışında fazladan yapılan ibadetler; bk. نافله nâfile.

nevâkis A. ç. a. eksikler; bk. نقصان noksân.

nevâkis A. ç. a. çanlar; bk. ناقوس nâkûs.

nevâger F. a. ezgi düzücü, şarkı söyleyici (kimse).

nevâl A. a. 1 pay, hisse, nasip, 2 iyilik, yardım, bağış: deryânevâl "iyilik ve bağışı denizce engin olan (kimse)".

nevâle A. a. 1 paya düşen şey, nasip, kismet, 2 yiyecek, yiyinti.

nevâleçin F. s. yiyecek toplayan, kismetini alan (kimse).

nevâmis A. ç. a. kanunlar; bk. ناموس nâmûs.

nevâhik A. ç. a. eşeğin gırtlığında anırma sesinin çıktığı ses dudakçıkları; bk. ناهق nâhik.

nevâhi A. ç. a. yasak edilmiş şeyler; bk. نهى nehy.

nevâib A. ç. a. ansızın çıkagelen savulması ve dayanılması güç sıkıntı ve acı verici durumlar; bk. نايبة naibe. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

nevâir A. ç. a. alınlar, şuleler; bk. نائرة nâire.

nev-âyende F. s. yeni gelen, yeni ortaya çıkan (kimse/durum vb.).

nev-âyin F. s. yeni bir yol çizen, yeni bir üslup ortaya koyan, bir yeniliğe imza atan (kimse).

nevicâd F. s. önceden olmayıp yeni yapılan, yeni bulunan (şey, söz/iş/davranış vb.).

nüveb A. ç. a. nöbetler; bk. نوبت nevbet.

nev-bâre F. s. 1 yeni çıkmış, turfanda (meyve vb.), 2 mec. daha önce görülmemiş, ilk kez ortaya çıkan

nevbet F. a. (T. k. dili: nöbet) 1 sıra, 2 sırayla görülen iş, 3 (bir işi) sırayla yapma, 4 iş süresi, 5 (kim hastalıklarda) ateş, titreme gibi hâller, 6 vakit vakit ortaya çıkan rahatsızlık, 7 kez, kere.

nev-bâve F. s. yuk. m. bk.

nevber F. a. 1 turfanda meyve/çiçek, 2 memeleri yeni büyümeye başlamış kız.

nev-be-nev F. z. yeniden yeniye, yeni yeni, şimdilerde, son zamanlarda.

nev-behâr F. a. ilkbahar.

nev-peydâ F. s. yeni çıkan, yeni görülen, yeni yetişmiş (nesne).

nev-cüvân F. a. yeni yetme, delikanlı, genç.

nevh A. a. 1 ölü için bağıra çağıra ağlamak, ağıt yakmak, sağı sağmak, 2 (güvercin) ezgili bir şekilde ötmek.

nevha A. a. ölen kimse için yas tutma, arkasından ağlayarak ağıt yakma/düzme, sağı.

nevhağır F. s. ağıtçı (kimse).

nev-hat F. s. sakalı henüz görünmeye/belirmeye başlamış (genç).

nev-hiz F. s. yeni bitmiş, yeni çıkmış (fidan/bıyık vb.). a. genç, yeni yetme (kimse).

nûr A. a. 1 aydınlık; zıddı: ظلمت zulmet. 2 ışık: n.i kamer "ay ışığı", 3 parlaklık, büyüklük, göz alıcılık, şan ve şeref.

nûri dide F. a. 1) çocuk, evlât, 2) sevilen ve kendisiyle övünç duyulan kimse.

nûri ayn F. a. öncekine bk.

nûrûn alâ nûr A. s. daha iyi, daha değerli ve üstün.

nûr-efşân F. s. etrafa ışık saçan, ortalığı aydınlatan (nesne).

nûrânî A. s. 1 ışıklı, parlak, parıltılı (nesne), 2 görünüşü saygı uyandırıcı, nurlu, mübarek.

nûrâniyyet T. a. yüzü ışıklı ve saygıdeğer kimsenin durumu ve görünüş-çe niteliği.

neverd F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) hızla ve durmadan yol alan, mesafeyi düzerce giden: rehneverd "yol alan, yola çıkıp yürüyüşe geçen/yürümekte olan (kimse)", sahrâneverd "çölde yol alan, çölde yürüyen (kimse)".

nev-res F. s. körpe, taze, yeni yetişmiş (fidan/genç).

nev-reste F. s. yeni bitmiş, yeni yetişmiş (fidan vb.).

nev-resm F. s. yeni biçimde, yeni moda (üniforma/üstlük).

nev-reside F. s. genç, yeni yetişen, yeni kuşak (yazar/şair vb.).

nûr-feşân F. s. yuk. m. bk.

nev-rûz F. s. güneş takviminin birinci ve Rûmî takvimin mart ayının sekizinci/dokuzuncu günü. [Güneş o gün Hamel burcuna girer ve geceyle gündüz eşit olur.]

nev-rûziyye T. a. Güneş'in Hamel burcuna girdiği anda/günde yenilmek üzere güzel kokulu, kuvvet verici ve mideye yararlı maddelerden yapılan macun kıvamında tatlı.

nûreyn A. a. iki ışıklı cisim, yani: güneş ve ay.

nev-zâd F. s. yeni doğmuş (yavru). a. yeni doğan çocuk.

nev-zemin F. s. yeni, yepyeni, yeni türden olan (şiiir vb.).

nüvistecât F. ç. a. yazılı kâğıtlar/kitaplar, yazılı ürünler; bk. نویشته nüvişte.

نوش *nûş* *F. a.* 1 bal, 2 tatlı, 3 hayat, 4 içki içme, içki içerek eğlenme: *ayş ü nûş* "çalıp eğlenerek yiyip içme".-**etmek** içmek. 5 panzehir.

نوشا *nûşânûş* *F. z.* durmadan, arka arkaya, boş kadehi hemen doldurarak.

نوشابه *nûşâbe* *F. a.* abıhayat, bengisu.

نوشت *nûvişt* *F. s.* yazılı, yazılmış. Bu anlamda Farsça kurallı birleşik sıfatlarda görülür: *sernûvişt* "alın yazısı, yazgı, kader".

نوشته *nûvişte* *F. s.* 1 yazmış, 2 yazılmış, 3 yazı.

نوشدارو *nûş-dârû* *F. a.* 1 panzehir, 2 şarap.

نوشگفته *nev-şüküfte* *F. s.* yeni açılan/açılmış (çiçek/gonca vb.).

نوشنده *nûşende* *F. s.* içici, içki içen (kimse).

نوشین *nûşin* *F. s.* tatlı.

نوشه *nev-zuhûr* *F. s.* yeni çıkma.

نوع *nev* *A. a.* 1 tür, çeşit, 2 *man.* bir mahiyete (zihinde bulunan tekleri bakımından bir külli/tümel kavrama) özgü olup onu diğer mahiyetlerden ayırıp bağımsız bir mahiyet kılan yön/parça. Geneli gösteren/bütün tekler için ortak olan parçaya ise "cins" adı verilir: *nev'i beşer* "insan türü, yani: cinsi gösteren hayvanın/canlının konuşan özelliğiyle tanımlanan türü".

نوعاً *nev'an* *A. z.* 1 türce, türü bakımından, 2 biraz, bir miktar, oldukça.

نوعاً *nev'an mâ* *A. z.* (*T. k. dili:* *nev'amâ*) bir türlü, bir bakıma, bir şekilde.

نوعروس *nev-arûs* *F. a.* yeni gelin, ilk kez evlenen kız.

نوعان *nev-inân* *F. s.* geme/dizgine yeni alıştırılan (at).

نوعی *A. s.* bir türle ilgili ve ilintili, bir tür.

نوك *nevk, nûk* *F. a.* uç: *n.i hâme* "kalemin ucu".

نوكار *nev-kâr* *F. s.* işe yeni başlamış, ace-mi, toy (kimse).

نوكر *nûker, nevker* *F. a.* köle, kul.

نول *nevl* *A. a.* gemi kirası, yük taşıma ücreti, navlun.

نوم *nevm* *A. a.* uyku. *بين النوم و اليقظة beyne'nnevm ve'lyakaza* "uyku ile uyanıklık arası".

نوميد *nevmid* *F. s.* umutsuz (kimse).

نون *nûn* *A. a.* 1 ن harfinin adı, 2 balık: *Zû'nnûn* "Yunus Peygamber".

نون *nûn* *F. a.* çene çukuru, (benzerlik ilgi-siyle) sevgilinin kaşları.

نوخال *nev-nihâl* *F. a.* 1 yeni büyümüş, körpe fidan, 2 *mec.* sevgilinin boyu.

نویاز *nevnîyâz* *F. s.* (bir işe/sanata) yeni başlayan, ders alan (kimse).

نوهوس *nev-heves* *F. s.* 1 bir işe yeni istek ve ilgi duyan, bir işi ilk kez yapmakla aşırı istekli davranan (kimse), 2 her gün yeni bir iş yapmaya hevesli, maymun iştahlı (kimse).

نويد *nüvid* *F. a.* sevinçli haber, muştı, müjde.

نویس *nûvis* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) yazan/yazıcı: *hoşnûvis* "iyi yazı yazan, hattat", *vak'anûvis* "resmî tarih yazarı".

نویسنده *nûvisende* *F. s.* yazıcı, kâtib.

نوين *nevîn* *F. s.* yepyeni, en yeni; en iyi, en üstün.

نه *ne* *F.* bağl. olumsuzluk bildirir: *Ne gelen var, ne giden* "Gelen de yok, giden de."

نه *nih* *F. s.* (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) 1 ilk adımı atıcı, koyucu, kurucu, yerleştirici, başlatıcı, bırakıcı: *kademnih* "ayak koyucu, yani ilk adımı atıcı", 2 adım atıcı, gelici, görünücü, uç verici.

نه *nûh* *F. a.* dokuz.

نهاد *nihâd* *F. a.* yaradılış, tabiat, huy: *bed-nihâd* "kötü yaradılışı".

نهاده *nihâde* *F. a.* (-i) (-e) koymak/komak: *pânihâde* "(-e) ayak koymuş, yani: (-e) basmış", *fürûnihâde* "1 aşağı konmuş,

alt yana konulmuş, 2 (fiyat vb. için) düşürülmüş, indirilmiş."

نهار *nehâr* *A. a.* gün, gündüz.

نصف النهار *nısfü'nnehâr* *F. a.* gün ortası.

نهارى *nehâri* *A. s.* gündüzle ilgili, gündüzlü.

نحال *nihâl* *F. a.* 1 yeni yetişmiş, uzun ve düzgün fidan, 2 ağaç dibinden süren körpe sürgün: *nevnihâl* "yeni fidan".

نحالستان *nihâlistân* *F. a.* fidanlık.

نحاله *nihâle* *F. a.* 1 fidan, taze sürgün, 2 avcı siperi/korkuluğu, 3 döşeme, yaygı, 4 *T.* tencere, sahan altlığı.

نحالی *nihâli* *F. a.* (*T. k. dili:* *nihâle*) sahan altına konulan ot ve ağaç kabuklarından örme/meşin altlık.

نحان *nihân* *F. s.* gizli, saklı (nesne/bilgi/husus).

نحان پیکران *nihânpeykerân* *F. ç. a.* yüzü görünmeyen yalın varlıklar, yani: "melekler".

نحانخانه *nihânkhâne* *F. a.* mağara, oyuk, bodrum vb. gibi ıssız yer.

نحانی *nihâni* *F. s.* gizli olma nitelik ve hâli.

نحوند *nihâvend* *F. a.* 1 Türk musikisinde bir makam adı, 2 (büyük harfle) İran'ın batısında bir bölge ve bu bölgenin merkezi olan şehir.

نهایت *nihâyet* *A. a.* bitim, son, uç: *bî-nihâye* "sonsuz".-**bulmak** bitmek, tükenmek.

نهایت الامر *nihâyetü'lemr* *A. z.* sonunda.

نهایت النهایه *nihâyetü'nnihâye* *A. a.* en son nokta/en üstün derece.

نهب *nehb* *A. a.* akın, çapul, yağma.

نهبه *nühbe* *A. a.* akıl, düşünme ve algılama gücü.

نحج *nehc* *A. a.* 1 doğru ve açık yol, 2 tarz, biçim, yol, yol yordam.

نهر *neher* *A. a.* ırmak, bolluk, genişlik.

نهر *nehr* *A. a.* (*T. k. dili:* *nehir*) akarsu, ırmak.

نحس *nehs* *A. a.* yılan sokma, (köpek vb.) ön dişleriyle ısırır gibi tutma.

نحش *nehş* *A. a.* yuk. *m. bk.*

نحشه *nehşe* *A. a.* yuk. *m. bk.*

نحضت *nehzat* *A. a.* yola çıkma/koyulma.

نطاق *nûh tāk* *F. a.* (kat kat oluşları bakımından) gökler.

نحفت *nûhfûft* *F. a.* Doğu musikisinde bir makam.

نحفته *nûhûfte* *F. a.* gizli, saklı (nesne).

نحق *nehk* *A. a.* anırma.

نقبه *nûh kubbe* *F. a.* *bk.* *nûh tāk.*

نهم *nûhüm* *F. s.* dokuzuncu.

نهمت *nehmet* *A. a.* aşırı istek, üstün çaba.

نهمه *nehme* *A. a.* (çocuklarda, hastalarda görülen) yemeye olan düşkünlük, oburluk.

نهنك *neheng* *A. a.* timsah.

نهنك *niheng, neheng* *F. a.* timsah, *ed. mec.* kalem, *ed. mec.* kılıç.

نهی *nehy* *A. a.* 1 (-i) yasak etme, (-i) (-den) alıkoyma; *zıddı:* *امر emr*, 2 *dilb.* emir kipinin olumsuzu.

نهی *nühâ* *A. a.* 1 akıl, zekâ, idrak, 2 (çoklu anlamda) anlayışlar, kavrayışlar, 3 (çoklu anlamda) yasaklar.

نخب *nehib* *A. a.* 1 korku, dehşet, panik, 2 çapulcu, yağmacı.

نحیق *nehik* *A. a.* eşek anırması.

نای *ney* *F. a.* bilinen nefesli çalgı; *bk.* *نای nây.*

نیاب *niyâb* *A. a.* kın, kılıf; *bk.* *نیام niyâm.* [İkincisi daha çok kullanılır.]

نیابت *niyâbet* *A. a.* 1 kadı vekilliği, nâiblik, 2 vekillik, 3 birinin kadı vekili olarak görev yaptığı yer.

نیات *niyyât* *A. ç. a.* niyetler; *bk.* *نیت niyyet.*

نیاح *niyâh, نیاحت niyâhat* *A. a.* ölüye ağıt yakma, ağlayıp bağırarak ağıt söyleme.

نیاز *niyâz* *A. a.* 1 (birine) yalvarma, (birinden) yalvararak isteme, 2 dua, 3 istek, dilek, ihtiyaç: *biniyâz* "1) dilekte bulunmayan, bir şey istemeyen (kimse), 2) hiçbir şeye ihtiyacı olmayan (Yüce Yaratıcı)".

نیازمند **niyāzmand** *F. a.* istek ve dilekte bulunan, muhtaç kimse.

نیام **niyām** *A. a.* uyku. *ç. a.* uyuyanlar, uykuda olan kimseler; *bk.* نائم **nâim**.

نیام **niyām** *F. a.* kılıç, hançer, bıçak vb. silahların kabı, kın.

نیّت **niyyet** *A. a.* (*T. k. dili:* **niyet**) 1 (-i) zihinde hazırlama, (-i) kurma, (bir iş/ istek ve dileği) gerçekleştirmek üzere zihinde düşünce hâline getirme, kafa-ya koyma, 2 *din* namaz kılmak ve oruç tutmak için içten/sesli olarak kararlılığını açığa vurma.

نیر **neyyir** *A. a.* ışıklı, parlak. -نیر **neyyiri** *asğar* "en küçük ışıklı, yani: ay". -نیر **neyyiri a'zam** "en büyük ışıklı, yani: güneş".

نیران **nirân** *A. ç. a.* 1 ateşler; *bk.* نار **nâr**, 2 (tekli gibi) cehennem, tamu.

نیرنج **neyrenc**, **nirenc** *A. a.* tılsım, büyü.

نیرنگ **nireng** *F. a.* 1 aldatma, düzen, dolap, oyun, hile, 2 tılsım, büyü, sihir, afsun.

نیرو **nirû** *F. a.* güç, kuvvet.

نیروز **neyrûz** *A. a. bk.* نور روز **nev-rûz**.

نیرومند **nirûmend** *F. a.* güçlü, kuvvetli, sağlam (kimse).

نیرین **neyyireyn** *A. ikili ç. a.* "güneş ve ay".

نیزار **neyzâr**, نیستان **neyistân** *F. a.* kamışlık, sazlık.

نیزن **ney-zen** *F. a.* ney çalan, ney sanatçısı: نگاه نيزانه **nigâhi neyzenâne** "neyzence bakış, yani: yan bakış".

نیزه **nize** *F. a.* kargı, süngü, mızrak.

نیسان **nisân** *A. a.* yılbaşı mart olan mali (*Rûmî*) yılın ikinci ayı.

نیستی **nisti** *F. a.* yokluk; *zıddı:* هستی **hesti**.

نیش **niş** *F. a.* 1 (arı, akrep vb. böceklerde) iğne, 2 ağu, zehir: *Hoş kûşei zevk idi safâ ehline âlem / Nûş âhırı niş ol-masa sâr âhırı mâtem* "Dünya gülüp eğlenenler için hoş bir zevk köşesi idi /

Balın ardından zehir, düğün ardından yas olmasaydı." (*Bağdadlı Rûhî*)

نیشر **nişter** *F. s.* (*T. k. dili:* **neşter**) küçük, ucu sivri ve keskin cerrah bıçağı.

نیشکر **ney-şeker** *F. a.* şeker kamışı.

نیک **nik** *F. s.* 1 iyi, güzel, 2 çok, bir hayli, üstün. *a.* iyi kimse.

نیک اختر **nikahter** *F. s.* yıldızı kutlu, bahtlı açık (kimse).

نیک اندیش **nik-endiş** *F. s.* iyi niyetli, iyiye yoran (kimse).

نیکبخت **nikbaht** *F. s.* mutlu, bahtlı açık, talihli (kimse).

نیکتر **nikter** *F. s.* daha/çok/en iyi.

نیکخو **nikhû** *F. s.* iyi huylu.

نیکخواه **nikhâh** *F. s.* iyilik isteyen/dileyen, herkes için iyi dileklerde bulunan (kimse).

نیک فال **nikfâl** *F. s.* bahtlı açık, talihli (kimse).

نیک فرجام **nikfercâm** *F. s.* sonu iyi olan, iyi bir sona ulaşan (iş/eylem vb.).

نیک کردار **nik-girdâr** *F. s.* iyi ve yararlı iş yapan, başkalarına iyiliği dokunan (kimse).

نیک محضر **nik-mahzar** *F. s.* başkalarının iyiliğini dileyen (kimse).

نیک منظر **nikmanzar** *F. s.* görünüşü güzel, göze hoş görünen, gösterişli (yer).

نیک نام **niknâm** *F. s.* iyi ün kazanmış, iyilikle anılan (kimse).

نیک نهاد **niknihâd** *F. s.* iyi yaradılışlı, geçimli, uyumlu, iyilikçi (kimse).

نیکو **nikû** *F. s.* 1 iyi, 2 hoş, güzel, 3 doğru, doğru dürüst.

نیکو بخت **nikû-baht** *F. s.* talihli, yıldızı yüksek/parlak, bahtlı açık (kimse).

نیکو کار **nikûkâr** *F. s.* 1 işi doğru olan, işini doğru dürüst işleyen (kimse), 2 iyilik eden, işi iyi şeyler yapmak olan (kimse).

نیکي **nikî** *F. a.* iyilik.

نیل **neyl** *A. a.* meramına erişme, istediğini elde etme, amacına kavuşma.

نیل **nil** *A. a.* Nil nehri. -نیل **nili eb-yaz** *F. a.* Nil nehrinin başı. -نیل **nili ezrak** *F. a.* Nil'in Etiyopya'dan (Habeshistan) geçen bölümü. -نیل **nili Zenc** *F. a.* Nil'in Sudan'dan geçen bölümü.

نیل **nil** *F. a.* 1 çivit otu, 2 mavi.

نیلج **nilec** *A. a.* çivit.

نیلغام **nilfâm** *F. s.* çivit rengine, lâcivert, mavi renkli (nesne).

نیلگون **nilgûn** *F. s.* yuk. *m. bk.*

نیلوفر **nilûfer** *F. a.* durgun sularda yetişen, geniş yapraklı, beyaz, sarı ve mavi renkli çiçek açan bir bitki, çadır çiçeği.

نیلی **nili** *F. s.* mavi renkli, mavi renkte (nesne).

نیلی بحر **nilibahr** *F. a.* gökyüzü.

نیلی پرده **niliperde** *F. a.* yuk. *m. bk.*

نیلی حقه **nilihokka** *F. a.* yuk. *m. bk.*

نیم **nim** *F. s.* yarı, yarım.

نیم تن **nimten** *F. a.* (*T. k. dili:* **مین-تان** **min-tan**) gömlek.

نیم پخته **nimpuhte** *F. s.* yarı pişmiş, yarı çiğ (yiyecek).

نیم-رَس **nim-res** *F. s.* 1 yarı olmuş (meyve), 2 tam tüylenmemiş (kuş yavrusu).

نیم روز **nimrûz** *F. a.* gün ortası, zeval vak-ti.

نیمه **nime** *F. a.* yarım: *dü nime* "ikiye bölünmüş, iki parça edilmiş (nesne)".

نیوب **nüyûb** *A. ç. a.* azı dişleri.

و V و

و Osmanlı Türkçesi alfabesinin yirmi dokuzuncu harfi. Ebced hesabında sayı değeri 6'dır.

¹ ve A. bağl. iki üyeyi bakışıklı olarak ulamaya yarar. Türkçe *dahı/de* ve *ile* ulama bağlamlarına karşılıktır: *sen ve ben, aşağıdan ve yukarıdan, geldi ve gitti* gibi.

² ve A. takı Yemin içindir. ... için, ... hakkı için: *vallâhi* "Allah için, Allah hakkı için".

³ ü, vü F. bağl. Türkçe'de ünsüz sesle biten kelimelerden sonra ü, ünlü seslerden sonra vü okunur: *şeb ü rûz* "gece ve gündüz/gece gündüz", *sabr ü tahammül* "sabır ve tahammül", *âbâ vü ecdâd* "babalar ve atalar", *kethüdâsı vü lâlâsı* "kethüdâsı ve lalası" gibi. [Bununla birlikte bu okunuş daha çok açıklamalı bağlama öbekleriyle sınırlı sayılabilir.]

vâ A. ünl. Türkçe'nin *vah, vay, vah vah, eyvah* ünlemleri gibi acıma ve yazıklanma bildirir. Sonuna ünleme sesi olan ¹ (elif) katılmış birtakım kelimelerden önce gelir: *vâ esefâ*, *vâ hayfâ*, *vâ hasretâ* "Vah vah, ne yazık! Vah, ne acınacak durum!" gibi. Bunlar özellikle şiir dilinde kullanılmıştır.

vâbeste F. s. (olması/gerçekleşmesi) bir şeyin olmasına/gerçekleşmesine bağlı olan (iş/eylem/durum vb.).

vâpesîn F. s. geriye kalan, sonuncu, son: *nefesi vâpesîn* "son nefes".

vâsik A. s. inanılır, güvenilir (kimse/ söz vb.).

vâcib A. s. 1 yapılması/yerine getirilmesi gerekli olan (iş/eylem), 2 *din* farz ile aynı derecede olan, yapılmaması günah olan yükümlülük, 3 *fels.* kendi kendisiyle var olan, var olması için başka bir varlığa ihtiyacı bulunmayan (Yüce Yaratıcı); *zıddı: mümkün*.

vâcibü'ledâ A. s. yerine getirilmesi gerekli olan (iş).

vâcibe A. a. yerine getirilmesi gerekli, boyun borcu olan (nesne/husus/ iş vb.).

vâcid A. s. 1 var edici, varlık kazandırıcı (Yüce Yaratıcı), 2 zengin, hiçbir eksikliği bulunmayan, her şeyin biricik sahibi olan (Yüce Tanrı).

vâh A. a. çöl içindeki sulu ve yeşil alan, vaha.

vâhîd A. s. bir, tek. a. bir ve tek olan, eşi ve benzeri bulunmayan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.] - *vâhîdî kıyâsî*

vâhîdî kıyâsî F. a. ölçme, sayma, tartma ve parada ölçü alınan nicelik, birim.

vâhîden A. z. tek başına.

vâhîden ba'de vâhîdün A. z. birer birer.

vâhîr A. a. diken, iğne.

vâdi A. s. 1 iki dağ arasında uzanan derin yarık, kızılk, kısılk, koyak, 2 bir nehrin aktığı yer, yatak, 3 T. *mec.* tarz, yol, gidiş, tutuş.

vâr F. takı gibi: *âftâbvâr* "güneş gibi", *divânevâr* "deli gibi". Kimi örneklerde Türkçe'nin -li ekinin anlatımına denk, "taşıyan, (-e) sahip, (ile) donanımlı" gibi anlam ayırtıları taşır: *ümidvâr* "ümitli", *cânvâr* "canlı" gibi.

vâr F. a. kez, kere, defa: *yek vâr* "bir kez", *çend vâr* "birkaç kez", *dü vâr* "iki kez".

vâris A. a. ve s. kendisine miras kalmış kimse, mirasçı.

vârid A. s. 1 gelen, ulaşan, erişen (kimse/haber/yazı vb.), 2 aktarılan, aktarılarak gelen (hadis/söz vb.), 3 (içe) doğan, (akla) düşen (konu/husus vb.).

vâridât A. ç. a. 1 akla düşen/içe doğan şeyler; bk. *vâride*, 2 T. (bir kimseye/bir aileye/bir şirkete ait) toplam gelir, 3 T. bir devletin bir bütçe yılı içindeki gelirleri toplamı.

vâride A. a. akla düşen/içe doğan şey.

vârestegî F. a. kurtulma, kurtuluş.

vâreste F. s. 1 (-den) kurtulmuş, (ile) bağı kalmamış, serbest (kimse), 2 (-den) uzak, (-e) ihtiyacı olmayan, (ile) ilintisi bulunmayan (durum/nitelik vb.).

vârûn, vârun F. s. ters, tersine dönmüş, uğursuz: *bahti vârun* "ters, uğursuz baht".

vâre F. takı gibi; bk. *vâr*.

vâri F. takı gibi: *gülvâri* gül gibi. [Bu takı Türkçe'de bugün de kullanılmaktadır: *haç vâri* "haç gibi, haça benzer, haç biçiminde".]

vâz F. a. (-i) istemez olma, (-den) geri durma, (-i) bırakma, (-i) başından atma, (-i) bir daha/artık yapmama,

(düşüncesini) değiştirme.-*gelmek/ geçmek* 1) (-i) istemez olmak, 2) (-i) bırakmak, yapmaz olmak, 3) (düşüncesini) değiştirmek, (kararından) dönmek. ² vâz F. s. 1 açık, 2 geri, ters, tersine. z. yeniden, yine, tekrar.

vâz-gûn, vâz-gûne F. s. ters, tersine dönmüş, baş aşağı olmuş/ gelmiş (durum/nesne); *krş.* *bâz-gûn*, *bâz-gûne*.

vâjgûn, vâjgûne F. s. ters, uğursuz: *tâli'i vâjgûn* "uğursuz talih".

vâsıt A. s. ortada bulunan, iki şeyin ortasında yer alan (yer/nesne vb.).

vâsita A. a. 1 iki nesneyi birbirine bitiştiiren/ulaştıran nesne, 2 araya giren, iki kişinin/tafafln arasını bulan kimse, aracı, miyancı, 3 ilgi, karişma, el, 4 bir işi gerçekleştirme aracı, 5 bağ.

vâsi' A. s. 1 bol, yaygın, geniş, kapsayıcı, kaplayıcı, 2 ilmi her şeyi kaplayıcı, iyilik ve bağış bütûn yaratıkları kapsayıcı olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]

vâ-şüde F. s. geri çekilmiş, uzaklaştırılmış.

vâsîf A. s. niteleyici, birinin/bir şeyin iyi niteliklerini dile getirici (kimse).

vâsıl A. s. ulaşan, varan, erişen (kimse/nesne).-*olmak* ulaşmak, varmak.

vâsıla A. a. takma saç takan kadın.

vâzih A. s. açık, belli, üzerinde kuşku bulunmayan, kapalı olmayan, görünür ve bilinir olan, (nesne/durum/ konu vb.).

vâzihan A. z. açık olarak.

vâzihât A. ç. a. açık, belli, görünür, tanınır olan şeyler.

vâzî' A. s. 1 (-i) (bir yere) koyan (kimse), 2 (-i) hazırlayan, (-i) yapan, (-i) kuran (kimse).

واعظ *vâız* A. s. öğütçü, öğüt veren (kimse). a. camilerde Kur'an ve hadise dayanarak dinî konularda cemaati aydınlatan, iyi bir insan ve kul olmanın yollarını gösterip öğütler veren kimse.

وافر *vâfir* A. s. çok, bol.

والی *vâfi* A. s. 1 yeter, yetiştir, elverir (nicelik), 2 sözünü tutan, sözünde duran (kimse).

واقع *vâkı* A. s. 1 düşen, olan, şu/bu biçimde gerçekleşen (durum/iş/eylem vb.). -olmak gerçekleşmek, olup bitmek. 2 var olan, bulunan, yer alan (nesne/yapı/yerleşim birimi vb.), 3 geçen, yaşanan (durum). a. 1 oluş, gerçekleşen, yaşanan durum, 2 oluşun gerçekliği, aslı, özü.

واقعا *vâkıâ* A. z. gerçekten, doğrusu, olduğuna gibi.

واقعه *vâkıa* A. a. 1 olan/gerçekleşen/başagelen/yaşanan şey, oluş, olay, 2 düşünce, rüya.

واقعات *vâkıât* A. ç. a. başa gelenler, yaşananlar.

واقف *vâkıf* A. s. 1 ayakta duran, dinlenen (kimse), 2 hac sırasında Arafât'ta vakfede duran (kimse), 3 (bir iş/durum hakkında) bilgisi olan (kimse), 4 vakıf kuran, malını hayır amacıyla Allah yolunda harcayan (kimse).

واقی *vâkı* A. s. (birini) koruyan, (birine) kol kanat geren (kimse), hastalığı önleyen (ilaç).

والا *vâlâ* F. s. yüksek, yüce (boy, mevki, şan vb.).

ولا *ve illâ* A. bağl. yoksa, olmazsa, aksi takdirde.

والخاصل *ve'l-hâsıl* A. bağl. sözün özü, kı-sacası, hâsılı.

والد *vâlid* A. a. 1 baba, 2 ana baba.

والده *vâlide* A. a. ana, anne.

والدين *vâlideyn* A. ikili ç. a. ana ve baba.

والله *va'llâhi* A. yemin sözü: Allah için, Allah hakkı için, Allah'a ant olsun ki.

واله *vâle* F. a. (T. h. dili *vala*) bir tür ipek kumaş, boyanmamış doğal renkte beyaz kumaş, ağlama, sızlanma, bağırıp çağırarak ağlama.

والیه *vâlih* A. s. şaşkın, şaşırıp kalmış (kimse), dikkati dağılmış, dalgın (kimse), (çevresinde olup bitenlere karşı) duyarsız, aldırışsız (kimse), 4 bön, aptal (kimse), gözü bir şey görmeyen, aşk sarhoşluğuna düşmüş (kimse).

والی *vâli* A. a. padişahı/hükümeti temsil eden bir ilin en yetkili yöneticisi.

وام *vâm* F. a. ödünç alınan para, borç.

وامانده *vâ-mânde* F. a. 1 yorgun (kimse), 2 geri kalmış (kimse).

وامخواه *vâmhâh* F. a. borç olarak verdiği parayı geri isteyen, alacaklı kimse.

وامدار *vâmdâr* F. a. borçlu kimse.

وامق *vâmık* A. s. seven, sevgi besleyen (kimse). a. (büyük harfle) Arap edebiyatı kaynaklı bir aşk hikâyesinin erkek kahramanı; bk. *عذرا* Azrâ.

وان *vân* F. takı Türkçe'nin (-ci) ekine karışılıktır, addan (-i) işleyici/(-i) yapıcı anlamlı adlar yapar; krş. *بان* bân.

واو *vâv* A. a. harfinin adı. -او عاطفه. **وآفة** *vâv* F. a. bağlama vavı. -او قسم. **وآفة** *vâv* i kasem F. a. dilb. (Arapça'da) yemin vavı.

واوی *vâvi* A. s. dilb. (Arapça'da) kök harflerinden biri ve olan kelime.

واویلا *vâveylâ* A. a. çığlık, feryat, "vah yazık" diyerek feryat edip ağlama.

واه *vâh* A. ve F. ünl. garipseme, şaşkınlık ve acıma bildirir. a. T. üzüntü, acı, yâ-zıklanma.

واهب *vâhib* A. s. bağışlayan/bağışlayıcı (kimse).

والآمال *vâhibü'lâmâl* A. a. bütün dilekleri karşılayıp bağışta bulunan Yüce Tanrı.

واهمه *vâhime* A. a. (kuvvei *vâhime*'den kısaltma) insanı, (-in) neliği ve niteliği

üzerinde şüphe ve tereddüt uyandıran, kuruntuya düşüren zihin gücü.

واهی *vâhi* A. a. boş, geçersiz, aslı esası olmayan (düşünce/arzu/dilek vb.).

واهیات *vâhiyât* A. ç. a. boş şeyler.

واي *vây* F. ünl. özlem, şaşma, ayrılık, yâ-zıklanma gibi duyguları yansıtır.

وايه *vâye* F. a. pay, hisse.

وايه دار *vâyedâr* F. s. pay sahibi, bahtı açık, kısmeti bol (kimse).

وايه مند *vâyemend* F. s. yuk. m. bk.

وباء *vebâ* A. a. 1 bilinen bulaşıcı hastalık, yumurcak hastalığı, 2 her türlü bulaşıcı ve öldürücü hastalık.

وبال *vebâl* A. a. bir iş ve eylemin öte dünyaya hesabı bakımından sorumluluğu ve cezası, azap, günah.

وباله *vebâle* A. a. yuk. m. bk.

وبر *vebr* A. a. ak tavşan, Arabistan tavşanı.

وبر *veber* A. a. ısırgan gibi otların üzerindeki ince dikencikler.

وند *veted* A. a. 1 kazık, 2 ed. (aruzda) mısraın üç harften oluşan parçası. Bunlardan ikisi seslendirilmiş, üçüncüsü ikinci hecenin son sesi durumunda bulunursa "vetedî mecmû", ikinci harf ilk hecenin sonunda bulunur, yani: ilk ikisi bir kapalı hece kurarsa "vetedî mefrûk" denilir. 3 ense kemiği, 4 bir alanı ölçmek için gerekli noktalara dikilen renkli bezli gönder.

وتر *veter* A. a. 1 yay çilesi, kırı, 2 (sazda) tel, 3 geo. bir eğrinin iki ucunu birleştiren düz çizgi, 4 anat. adaleyi çalıştıran kalın sinir, tendon.

وتر *vitr* A. a. (T. k. dili: *vitir*) 1 tek, diğer teki olmayan; *salâti vitr* "yatsı namazının son sünnetinden sonra kılınan üç rekâtlı namaz", 2 Kurban Bayramı'ndan bir gün önceki arife günü.

وتيرة *vetire* A. a. 1 dar yol, keçi yolu, 2 yol, yol yordam, üslup, 3 burnun iki deliğini ayıran zar/perde.

وثاب *visâb* A. a. sıçrama, atlama, döse, yatak.

وثاق *visâk* A. a. 1 güçlü, dayanıklı ve sağlam bağ, 2 ant, sözleşme.

وثاق *visâk* A. ç. a. sağlam, dayanıklı nesneler; bk. *وثيق* *vesik*.

وثائق *vesâik* A. ç. a. belgeler; bk. *وثيقه* *vesika*.

وثبان *vesebân* A. a. sıçrama, atlama.

وثقي *vüskâ* A. s. çok sağlam ve dayanıklı: *urvei vüskâ* "tam bir güvenle yapışılıp güvenilecek ve dayanılacak şey, güvenilir dayanak".

وثن *vesen* A. a. put.

وثوب *vüsûb* A. a. sıçrama, atlama.

وثوق *vüsûk* A. a. (-e) inanma, (-e) güvenme.

وثيق *vesik* A. s. sağlam, dayanıklı (nesne).

وثيقه *vesika* A. a. güvenilecek, işe yarar ve geçerliliği olan nesne, sağlam delil, belge.

وجازت *vecâzet* A. a. (söz) kısa ve özlü olma, (sözü) kısa ve özlü olarak söyleme.

وجع *vicâ* A. ç. a. ağrıları; bk. *وجع* *veca*.

وجاه *vicâh* A. a. yüzleşme, yüz yüze gelme.

وجاهاً *vicâhen* A. z. yüz yüze; zıddı: *غيباً* *ğiyâben*.

وجاهت *vecâhet* A. a. 1 iri ve gösterişli bir yüzden yansıyan güzellik, 2 değer, itibar, şan ve şeref.

وجائب *vecâib* A. ç. a. yapılması kaçınılmaz, yerine getirilmesi boyun borcu olan işler; bk. *وجيبه* *vecibe*.

وجد *vecd* A. a. 1 kendinden geçme, ne yaptığını bilmez derecede dalgınlık, 2 tas. özge bir hâle düşme, içinde daha önce duymadığı manevî bir esinti, ferahlık ve güzellik bulma.

وجدان *vicdân* A. a. 1 kişinin kendi davranışları ve ahlâk değerleri üzerine kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç, tabii ve dolaysız iç denetim duygusu, 2 tas. vecd, içinde daha önce duymadığı manevî bir esinti, bir ferahlık ve güzellik bulma.

وجداناً *vicdânen* A. z. 1 iç denetim duygusu yönünden, vicdanca, 2 içinde manevî bir ferahlık ve güzellik duyarak.
وجداني *vicdâni* A. s. iç denetim duygusuyla ilgili ve ilintili.
وجره *vecere/vecere* avcılarının içinde gizlenmek için yaptıkları çukur.
وجع *veca'* A. a. acı, ağrı, sızı.
وجل *vecel* A. a. korku.
وجنه *vecne* A. a. yanak, yanak yumrusu, elmacık.
وجوب *vücûb* A. a. 1 terk edilmesi ve yokluğu mümkün olmama, gereklik, kaçınılmazlık, 2 varlık ve olabilirlik yönlerinden ayrılmaz ve gerekli olma.
وجوبی *vücûbi* A. s. gereklik ve kaçınılmazlıkla ilgili ve ilintili.
وجود *vücûd* A. a. 1 var olma, olma, bulunma.-*vermek* (-i) varsaymak, (-i) varmış gibi düşünmek. 2 varlık, *eşanl.* ذات *kevn*, 3 öz, yaradılış, *eşanl.* ذات *zât*, *جوهر* *cevher*, 4 *mec.* (canlı varlıkta) maddi yapı, gövde, *eşanl.* بدن *beden*, *جسد* *cesed*, *جسم* *cism*.
وجوده *vücûh* A. ç. a. 1 yüzler, yanlar, 2 ilgiler, sebepler, 3 büyükler, ileri gelenler, sözü geçen kimseler.
وجوده *vücûhi kamer* F. a. Ay'ın bir ay içinde gösterdiği çeşitli biçimler.
وجه *vech* A. a. 1 yüz, surat, 2 yan, yüz, satıh, 3 ön, (bir yöne/yana) bakan yan, 4 yol, yol yordam, yöntem, biçim, tarz, usul: *هیچ بر وجهه* *hiçbir vech-ile* "hiçbir biçimde, aslâ". 5 ilgi, ilinti, ilişik, neden, sebep, vesile, 6 araç, aracı.-*احسن* *vech-i ahsen* en iyi/en güzel yol.
وجهی *vechen* A. z. 1 yüz bakımından, 2 bir yönden, bir şekilde.
وجهی *vechen mine'lvücûh* A. z. hiçbir şekilde.
وجهی *vücehâ'*, *vücehâ* A. ç. a. değerli, gözde, anlı şanlı kimseler; *bk.* *وجه* *vecih*.

وجهه *veche* A. a. 1 (insanda) yüz, 2 yan, yön, taraf.
وجهیه *vecibe* A. s. yapılması kesin olarak gerekli, yerine getirilmesi borç hükümünde olan (iş/durum/konu/husus).
وجیز *veciz* A. s. (söz için) kısa, özlü.
وجیع *veci'* A. s. 1 acı çeken, ağrı ve sızısı olan (kimse), 2 ağrı ve acı verici (nesne/durum).
وجهیه *vecih* A. s. 1 güzel, hoşlanılan, beğenilen (yüz/görünüş), 2 ünlü, adlı sanlı, şanlı şerefli (kimse), 3 yerinde, uygun, yaraşır (görüş/değerlendirme vb.): *tevcihi vecih* "uygun ve yerinde yorum".
وحام *vihâm* A. a. kadınların gebelik döneminde yaşadıkları kimi yiyeceklerden tikslenme, kimi şeyleri yemek isteme biçimindeki hâl, aş yeme.
وحام *vihâm* A. s. sindirilmesi güç (yiyecek).
وحدانیت *vahdâniyyet* A. a. birlik, bir ve tek oluş. Yüce Yaratıcı'nın zati sıfatlarından.
وحدت *vahdet* A. a. 1 birlik, bir ve tek olma, 2 yalnızlık, tek başına yaşama, 3 *tas.* Yüce Tanrı'yı mutlak, yani: bağımsız, ilintisiz ve ilişkisiz, hiçbir şeyle sınırlı olmayan varlık olarak bilip, bütün var olanları denizin dalgaları gibi onun görüntüsü bilme inancı; *zıddı:* *کثرت* *kesret*.
وحدتگزین *vahdetgüzin* F. s. bir ıssız köşeye çekilip tek başına yaşayan (kimse).
وحدتگاه *vahdetgâh* F. a. yalnızlık köşesi.
وخر *vahz* A. a. birdenbire duyulan şiddetli sancı, iğne/diken parçası.
وحش *vahş*, *وحیش* *vahiş* A. a. insandan ürküp kaçan yabani hayvan.
وحشت *vahşet* A. a. 1 korkma, ürkme, irkilme, 2 yabaniyet, ilkellik, 3 ıssızlık, yalnızlık, 4 ıssız yerlerde duyulan korku ve ürküntü.

وحشت آباد *vahşetâbâd* F. a. insanın içine korku salıcı yer.
وحشت آمیز *vahşetâmez* F. s. korkunç, ürküntü verici, dehşete düşürücü (yer/varlık/görüntü vb.).
وحشت انگیز *vahşetengiz* F. s. *yuk. m. bk.*
وحشتناک *vahşetnâk* F. s. korkunç, kork verici, ürkütücü (görüntü/nesne/yer).
وحشور *vahşûr* F. s. Tanrı elçisi, resul, peygamber.
وحشی *vahşi* A. s. 1 alışık olmayan, yaban, yabani (hayvan), 2 ürkek, bir araya gelmekten/birlikte bulunmaktan kaçan (kimse), 3 ilkel, gelişmemiş, yaban hayatı sürdüren (insan/insan topluluğu); *zıddı:* *مدنی* *medenî*.
وحل *vahal* A. a. çamurlaşmış, bataklık hâline gelmiş, balçıklı toprak.
وحلگاه *vahalgâh* F. a. bataklık.
وحی *vahmâ* A. a. aş yeren gebe kadın.
وحوش *vuhûş* A. ç. a. yabani hayvanlar; *bk.* *وحش* *vahş*.
وحی *vahy* A. a. 1 din buyruklarının Yüce Tanrı katından peygamberlere bildirilmesi/indirilmesi, 2 bu yolla gelen buyruklar ve yasaklar, 3 esin, kalbi doluran duygu: *Vahyi dile âşinâ olur mu?* (Şeyh Gâlib)-*وحی منزل* *vahyi münzel* F. a. Tanrı katından indirilmiş kitap, yani: *Kur'an*.
وحید *vahid* A. s. tek, biricik, eş ve benzeri olmayan, eşsiz benzersiz (kimse): *v.i asr* "eşsiz, asrında eş benzeri bulunmayan kimse".
وخاصت *vahâmet* A. a. 1 sindirme güçlüğü, zor sindirilen yiyeceğin niteliği, 2 ağırlık, sıkıntı verici ve bunaltıcı nitelik/durum: *v.i hevâ* "havanın ağırlığı", 3 tehlikeli, kötü ve zarar verici sonuca yol açacak durum, 4 güçlük, sıkıntı.
vahim A. s. 1 kötü etki yapan, katlanmasız güç, çekilmez, ağır (durum/iş/gelişme/hava vb.), 2 tehlikeli (durum/iş vb.).

ود *ved(d)*, *vid(d)*, *vüd(d)* A. a. sevgi, yakınlık, dostluk.
وداد *vedâd*, *vidâd*, *vüdâd* A. a. *yuk. m. bk.*
وداع *vedâ'* A. a. 1 iki/daha çok kimsenin ayrılış sırasında birbirine esenlik dileğinde bulunması, "Allah'a emanet ol/olunuz", "Şen ve esen kal/kalınız" vb. sözler söylemeleri, esenleşme, 2 bu şekilde gerçekleşen merasim.
ودایع *vedâyi'* A. ç. a. saklanmak üzere emanet olarak bırakılan şeyler; *bk.* *ودیع* *vedia*.
ودود *Vedûd* A. a. kullarını çok seven, bağış ve esirgeyişi çok olan Yüce Tanrı. [99 güzel addan biridir.]
ودیع *vedi'* A. a. *huk.* başkasının malını korumayı üstüne alan kimse.
ودیع *vedia* A. a. 1 korunmak üzere bırakılan şey, emanet, 2 *huk.* birine korumak üzere bırakılan eşya/mal.
ودیع *vezime* A. a. Kâbe'ye gönderilen armağan.
ور *ver* F. *tağı* Türkçe'nin -li ekine denk "taşıyan, donanımlı, (-i) sahip" gibi anlatımları vardır: *behrever* "nasipli", *cânver* "canlı", *kinever* "kinli, kin tutan", *nâmver* "namli", *hünerver* "hünerli" gibi. Çift ünsüzle biten isimlerde *ûr* gibi okunur: *rencûr* "yaralı, hasta".
وراء *verâ'*, *ورا* *verâ* A. a. arka, art: *v.i perde* "perde arkası".
وراثت *virâset* A. a. (T. k. dili: *verâset*) ölen kimsenin bıraktığı mala kanunen sahip olma hakkı, mirasçılık.
ورثه *verese* A. ç. a. mirasçılar, varisler; *bk.* *وارث* *varis*.
وردا *verd* A. a. gül.
ورد *verd* A. a. belli vakitlerde okunması manevî bir görev sayılarak alışkanlık edinilen *Kur'an* ayetleri, Tanrı'nın güzel adları, dualar.
ورد زبان *vardi zebân* F. a. dilden düşmeyen/düşürülmeyen, her zaman söylenen/yinelenen iyi dilekler.

vasab A. a. ağrı, sızı, hastalık.

vasib A. s. hasta.

vasf A. a. (T. k. dili: *vasıf*) 1 (-i) övme, 2 (-in) ne ve nasıl olduğunu bildirme ve anlatma, 3 (-i) niteliklerini sayarak tanıtmaya, 4 nitelik. **وصف ترکیبی** F. a. birleşik sıfat.

vasl A. a. 1 (-i) (-e) ulaştırma/bitirtme, 2 (bir nesne) (-e) ulaşma/kavuşma; *zıddı*: **fasl**, 3 (sevdiğine, sevgilisine) kavuşma, 4 *dilb.* (Arapça'da) kelimenin başında bulunan hemzenin, özellikle *harfî tarif* "belirlilik harfî" denilen ل'nin hemzesinin okunmaması ile başında bulunduğu kelimenin ön sesiyle bitişik gibi okunması: *خير الناس* *hayrû'nâs* gibi, 5 bu şekilde okunmak için yazıda konulan işaret, sıla işareti, yani: 1, 6 *ed.* kafiye'nin son harfinden sonra gelen harf.

vuslet A. a. (-e) ulaşma, (-e) kavuşma.

vusla A. a. bir şeyi başka bir şeye ekleyip bitişiren şey, ek.

vasme A. a. eksik, eksiklik, kusur, noksan, ayıp, leke: *Maânî-i tecellî-nâ-me-i tekvine im'ân et / Nümâyân olma-mıştır vasme-i tekrîr bir yerde.* "Yüce Yaratıcı'nın oldurma sıfatının yansıdığı kitabta yer alan anlamları dikkatle incele / Yineleme kusuru bir yerde bile görülmemiştir." (Münif)

vusûl A. a. (-e) varma, (-e) ulaşma, (-e) gelme, (-e) erişme. **bulmak** (-e) ulaşmak, (-e) erişmek, (-e) gelmek, (-e) varmak.

vası(y), **vasî** A. s. 1 ölen kimsenin vasiyetini yerine getirmekle görevli kimse, 2 yetimlerin miras mallarını yöneten ve onların bakımlarını üstlenen kimse, 3 *huk.* bir kimsenin, ölümünden sonra mallarının yönetimi için, ölmeden önce tayin ettiği kimse.

vasıyyet A. a. 1 (bir kimse) ölmezden önce kendisinden kalacak malların paylaşımı/kullanımı ile ilgili isteklerini sözlü/yazılı olarak bildirme, 2 bu yolla birini seçip işleri ısmarlama.

vasid A. s. kapı boşluğunun yüksekçe alt yanı, eşik.

vazzâh A. s. 1 beyaz tenli, güzel yüzlü, yakışıklı (adam), 2 açık, belli, ayan beyan olan (nesne).

vazâh A. s. açık, belli, ayan beyan.

vazâat A. a. alçaklık, soysuzluk.

vaz' A. a. 1 (-i) (bir yere) koyma, bırakma, atma, yerleştirme, 2 ... için ayırma/özgüleme, 3 yapma, varlık kazandırma, düzenleme, 4 (dişi) yavrusunu doğurma, 5 duruş, biçim, tavır, tarz, 6 *dilb.* kelimelerin yapısını, işleyişini, yapısı ile gösterdiği şey (delâlet) arasındaki ilgi ve ilişkisini inceleyen bilim.

vaz'an A. z. ilk konulan anlamıyla, ilk ve asıl olan sözlük anlamı bakımından. **vaz'ı esâs** F. a. temel atma. **vaz'ı haml** F. a. (dişi) yavrusunu doğurma. **vaz'ı yed** F. a. (-e) el koyma, (-e) sahip çıkıp kullanma.

vaz'ıyyet T. a. 1 duruş, biçim ve görünüş, 2 durum, hâl ve nitelik, 3 tavır, davranış özelliği/biçimi.

vuzû', **vuzû** A. a. 1 abdest alma, 2 abdest.

vuzûh A. a. 1 açıklık, açık ve anlaşılır olma, 2 açık ve anlaşılır olan şeyin niteliği.

vazîh A. s. belli, açık, apaçık (durum/nesne/görünüş vb.).

vazî' A. s. alçak, bayağı, soysuz, sıradan (kimse).

vatar A. a. iş, gerekli şey, yapılması zorunlu eylem: *kazâyî vatar* "büyük aptesini yapma".

vatan A. a. bir insanın doğduğu ve yaşadığı yer, yurt. **vatanî sâni** F. a. sonradan yerleşilen/yurt tutulan yer.

vatvât A. a. 1 dağ kırlangıcı, "keçi-sağan" denilen kuş, 2 yarasa.

vaty A. a. 1 (-i) ayak altına alma, çiğneme, 2 cinsî ilişkide bulunma.

vezâif A. ç. a. vazifeler; *bk.* **vazife**.

vazife A. a. 1 bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu/görevlendirildiği iş, görev, 2 önemsenen ve benimsenen iş, 3 bir iş karşılığında alınan/ödenen ücret, gündelik, aylık, yıllık, maaş.

vazifeşinâs F. s. üzerine aldığı işi eksiksiz ve en iyi şekilde yapmaya çalışan, görevine bağlı (kimse).

viâ', **viâ** A. a. 1 kap, 2 tıp kan damarı.

vu'âz A. ç. a. öğütçüler; *bk.* **vâiz**.

va'd A. a. (T. k. dili: *vaat*) 1 söz verme, (-i) üstüne alma, (-i) üstlenme, 2 (bir işi yapmak/bir eylemi gerçekleştirmek üzere) verilen söz.

va'de A. a. 1 bir işin yapılması için belirlenen süre, 2 bir işin geri bırakılması için kararlaştırılan süre, mühlet, 3 ecel.

va'z A. a. 1 öğüt verme, inanç ve iyiliğe yönlendirici sözler söyleme, 2 camilerde konuşmacının dinle ilgili/öğüt içerikli konularda *Kur'an* ve hadislerden delil getirerek yaptığı konuşma.

vaid A. a. (birini) ceza ile korkutma, (bir kimsenin içine) cezalandırılacağını söyleyerek korku salma.

veğâ', **veğâ** A. a. savaş, cenk.

ve gayruhû A. z. ondan başka.

vefâ', **vefâ** A. a. 1 sözünde durma, borcunu ödeme, 2 sevgi ve bağlılığını sürdürme. **göstermek** sevgi ve bağlı-

ğını sürdürmek, 3 yetme, yetişme. **etmek** yetmek, yetişmek, kâfi gelmek.

vefât A. a. ölüm, ölme. **etmek** ölmek.

vifâk A. a. 1 uygunluk, aynı düşünce ve görüşte olma: *zıddı*: **nifâk**, 2 barış.

vefd A. a. 1 varma, gelme, erişme, 2 birlikte gelip bir yere konan kalabalık, 3 bir kimse/bir topluluk tarafından bir isteği bildirmek üzere birine/bir yere gönderilen heyet.

vefret A. a. bolluk, çokluk.

vefk A. a. 1 uygunluk, uygun olma hâl ve niteliği, 2 dua yazılı birtakım şekillerle hazırlanmış muska.

vüfûd A. a. gelme, geliş.

vüfûr A. a. çokluk, bolluk.

vefir A. s. çok.

vefik A. a. uygun (kimse/arkadaş vb.).

vakâhat A. a. arsızlık, utanmazlık, kendini bilmezlik.

vakkâd A. a. (zihin ve kalp için) uyanık, açık.

vakâr A. a. ağırlık. a. ağır başlılık, oturaklılık, ağır başlı kimsenin hâl ve niteliği.

vakâyi' A. ç. a. olanlar, olan bitenler.

vikâye A. a. 1 (-i) kayırma, (-i) koruma, 2 (-i) koruması altına alma, (-e) sahip çıkma, 3 tıp koruyucu önlem.

vakt A. a. (T. k. dili: *vakit*) 1 geçmiş, içinde bulunulan ve gelecek olan zamanı içine alan geniş zamandan bir kesit, çağ, 2 zaman, 3 gün içinde bir saat, 4 mevsim, 5 uygun/belirlenmiş zaman, 6 boş zaman, 7 bolluk, refah, 8 uzayıp giden zaman, devir, 9 fırsat, mühlet, 10 hayatın içinde sürdüğü sınırlı zaman, yüzyıl, 11 belirli zaman, saat, vade, ecel, 12 *dilb.* (çekimli bir fülde) bir kalışın/bir oluşun içerisinde geçtiği üç ana

zaman parçasından biri.-**وقت و حال**- zaman parçasından biri.-**vakt ü hâl** *T. a.* geçim, varlık durumu, elde bulunan imkânlar, maddî güç.
vakten mine'l-evkât *A. z.* zamanlardan bir zaman, bir aralık.
vakr *A. a.* ağır işitme, hafif sağırlık.
vıkr *A. a.* eşek ve katır yükü.
ve kis *A. söz* "Kıyas et, karşılaştır, ölç biç!" anlamında.
ve kis aleyhi'l bevâki *A. söz* "Gerisini/kalanını bununla karşılaştır."
ve kis alâ hâzâ *A. söz yuk. m. bk.*
vak' *A. a.* (insan için) değer, ağırlık, etkili ve sözü geçer olma.
vak'a *A. a.* 1 savaş, cenk, 2 önemli, kayda değer iş, mesele, 3 *T.* ortaya çıkan durum, olan biten, yaşanan ve gerçekleşen her türlü iş, olay.
vakf *A. a.* (*T. k. dili:* vakıf) 1 (-i) altıkoyma, (-i) durdurma, 2 satılmamak, başkasına bağışlanmamak ve geliri bir hayır işinde kullanılmak şartıyla bir malı/bir mülkü bırakma/bağışlama.
vakfe *A. a.* 1 durak, durma yeri, 2 hacın yerine getirilmesi gerekli görevlerinden biri.
vakfiyyet *T. a.* bir mülkün vakıf olma durum ve niteliği; *zıddı:* mülkiyyet.
vakfiyye *A. a.* vakıf senedi.
vakvâk *F. a.* 1 korkak kimse, 2 Hindistan'da yetişen bir ağacın adı, 3 Çin'de bir şehir adı.
vakûd *A. s.* odun, kömür gibi yakılacak şeyler, yakacaklar.
vakûd *A. a.* tutuşma, alev alma, yalazlanma.
vakûr *A. s.* ağır, ağır başlı, ölçülü davranışlarıyla saygı uyandıran (kimse).
vakûrâne *F. s.* ve *z.* vakur olan kimseye yakışan/yakışacak biçimde.

vukû' *A. a.* 1 düşme, 2 gelip çatma, beklenmedik sırada ortaya çıkma, 3 geçme, gerçekleşme, görülme, olma.
vukû'ı hâl *F. a.* bir durumun olma ve gerçekleşme biçimi.
vukûât *A. a.* olağan durumlar dışında ve düzene aykırı olarak ortaya çıkan durumlar/hususlar; *bk.* **vake** **vak'a**.
vukûf *A. a.* 1 bulunduğu durum ve yerde durma, hareketsiz kalma, 2 aynı durumda bulunma, durumunu değiştirmeme, durumunda bir değişme olmama, 3 (-i) bilme, (-i) biliş, 4 (-i) anlama, (-den) haberi olma.
vakvaka *A. a.* kurbağa gibi kimi hayvanların, ördek vb. kuşların "vak vak" diye ses çıkarması.
vakih *A. s.* kendini bilmez, ölçü/sıra tanımaz, saygısız (kimse).
vakia *A. a.* 1 savaş, cenk, kavga, 2 olan biten iş, olay.
vakıyye *A. a.* (*T. k. dili:* okka) dört yüz dirhemlik ağırlık ölçüsü.
vakıyye a'sârî *F. a.* üç yüz on iki dirhemlik eski bir ağırlık ölçüsü.
vekâlet *A. a.* vekillik, vekil olan kimsenin durum ve niteliği.-**vekâleti devriyye** *F. a.* başka birini vekil yapma izin ve yetkisi bulunan vekilin vekilliyi.
vekâleti uzma *F. a.* en büyük vekillik, yani: sultan vekilliyi olan sadrazamlık.-**vekâleti mutlaka** *F. a.* bir bağ ve şartla bağlı bulunmayan, kayıtsız ve şartsız vekillik.
vekâleten *A. z.* vekil olarak, vekillik yoluyla.
vekâletpenâh *F. a.* sadrazam.
vekâlet-penâhi *F. a.* sadrazamlık. [Sadrazam hakkında söz arasında kullanılan yüceltici bir tabirdir.]

vekâlet-nâme *F. a.* vekillik yazısı, birinin vekil olarak seçildiğini/görevlendirildiğini bildiren yazı.
vekeb *A. a.* (iş) ciddiye alma, özenle ve çaba göstererek işleme.
vekr, **vekre** *A. a.* kuş yuvası.
vekz *A. a.* vurarak saplama, kakma, sançma.
vükelâ' *A. ç. a.* vekiller; *bk.* **vekil**.
vükûb *A. a.* *bk.* **vekb**.
vekil *A. a.* 1 kullarını bütün işlerinde görüp gözetken, koruyup kollayan Yüce Tanrı, 2 başkasının işini yüklenmiş, başkası adına iş görme yetkisi bulunan, bir işte başkasını temsil eden kimse.-**vekilî harc**, **vekilî v.harc** bir konakta alışveriş işleriyle görevli, para kullanma yetkisi bulunan kimse, kethüda.-**vekilî müsahhar** mahkemeye getirilemeyen davalı için hâkim tarafından görevlendirilen vekil.
velâ', **velâ** *A. a.* 1 akrabalık, yakınlık, 2 dostluk, arkadaşlık, 3 bir kölenin azat edilmiş olmasından/dostluktan doğan hükmi (tüzel) yakınlık, birinin azat ettiği köle ve cariye ile olan ilişkisi ve onların üzerinde olan hakkı.
vâlî, **vâlî** *A. ç. a.* valiler; *bk.* **vâlî**.
vilâd, **vilâdet** *A. a.* (*T. k. dili:* **velâdet**) doğma, dünyaya gelme.
velâyet *A. a.* velilik, Yüce Tanrı katına manevî yakınlık sağlamış kişinin hâl ve niteliği.
vilâyet *A. a.* 1 valilik, bir ilin yönetiminden sorumlu kimsenin resmi sıfatı ve görevi, 2 merkezi yönetime bağlı, bir vali tarafından yönetilen en büyük yönetim birimi, il, 3 *T.* ülke, bölge, memleket, 4 *T.* yurt, vatan.
vüld *A. ç. a.* erkek çocuklar, oğullar; *bk.* **veled**.
veled *A. a.* 1 çocuk, 2 oğul, 3 *T.* (veledi zinâ'dan kısaltma) afacan, yaramaz,

veled *ele avuca sığmaz; kurnaz, fitneci.*-**veledi ma'nevî** 1) evlâtlık, ahretlik, 2) *tas.* mürit.
vildân, **vüldân** *A. ç. a.* erkek çocuklar, oğullar, hizmetçiler; *bk.* **velid**.
veledân *F. ç. a.* erkek çocuklar.
velvâl *A. a.* üzüntü, sıkıntı, acı.
veleh *A. a.* şaşkınlık, şaşırma, şaşkınlıktan ağzı açık kalma.
velehû *A. a.* "Bu da onundur" anlamında bir söz. Daha çok şiir mecmualarında bir şairin gazelleri, beyit ve kıtaları arasında kimi yerde tek olarak, kimi zaman da **eyzan** ile birlikte **velehû eyzan** biçiminde kullanılmıştır.
velhân *A. s.* şaşakalmış, hayrete düşmüş (kimse).
velev *A. bağl.* olsa da, -sa bile, hattâ.
vülûc *A. a.* (-e) girme.
vülû' *A. a.* (bir şeye) aşırı düşkünlük, aşırı istek ve tutku.
velve *A. a.* gürültü, patırtı, şamata.
velveleendâz *F. s.* gürültü patırtı eden (kimse).
vely *A. a.* birbirini izleme, birbiri ardından gelme/olma.
vely(y), **veli** *A. a.* ve *s. 1* (-i) elde tutan, (-i) elde bulunduran kimse, is, sâhip, malik, 2 dost, yakın, yardımcı, gözetip kollayıcı kimse: **velyiyyunni'met** "yedirip içiren, besleyen, bakan kimse", 3 bir çocuğun/kadının işlerine bakan, her türlü durum ve davranışından sorumlu olan kimse, 4 *tas.* Tanrı dostu, Yüce Tanrı katına manevî yakınlık kazanmış kimse.
veli *F. a.* **bağl. ancak, ama, lâkin** gibi, aralarında bulunduğu iki üyeden birini öbürüne karşı çıkaran karşıtlama bağlamlarından biri: **Hûblar eylediler şive kitâbın ezber / Fenni hûsn içre veli bâbi vefâ muğlaktr.** (Nev'i)
velid *A. a.* 1 yeni doğmuş çocuk, 2 çocuk, 3 kul, köle.

ولیده *velide* A. a. cariye.

ولیک *velik* F. bağl. ancak, ama, lâkin gibi bağladığı iki üye arasında karşıtlama ilgisini kuran bir bağlam.

ولیکن *velikin* F. bağl. yuk. m. bk.

ولیمه *velime* A. a. 1 düğün ziyafeti, 2 düğün, evlenme merasimi.

وه *veh* A. ünl. yazık!

وهاب *Vehhâb* A. a. bol bol ve yeterince bağışlayıcı olan (Yüce Tanrı).

وهابی *Vehhâbi* A. s. "Abdülvehhâb" adlı biri tarafından Arabistan'ın Necid bölgesinde kurulan mezhebe bağlı (kimse), bu mezheple ilgili ve ilişkili olan (konu/husus).

وهاج *vehhâc* A. s. iyice yalınlanmış, etrafa bol ışık saçan (ateş/meşale vb.).

وهاد *vihâd* A. a. derin ve çukur yerler, çukurluklar. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

وهام *vehhâm* A. s. çok kuruntulu (kimse).

وهب *vehb* A. a. verme, bağışlama.

وهبی *vehbi* A. s. Hakk'ın bağışı olarak kazanılmış, Tanrı katından verilmiş (bilgi/yetenek vb.); *zıddı*: کسی *kesbi*.

وهلم جراً *ve helümme cerrâ* A. söz "Çek, beri getir; var kıyas et" demek olan bu söz. "Gerisini artık sen anla, kalanları bununla karşılaştı" yerinde kullanılır.

وهله *vehle* A. a. 1 an, baş, başlangıç, 2 kez, defa. -وهله اولی *vehlei ûlâ* F. a. ilk kez, ilkin, birinci defa.

وهله *vehleten* A. z. ilk anda, birden bire.

وهم *vehm* A. a. (T. k. dili: *vehim*) 1 kuruntu, insanın zihninde ve gönlünde doğup dolanan iyi/kötü, madde ve zaman boyutu olmayan gerçeklik, neliği ve niteliği üzerinde şüphe ve tereddüt duyulan bir nesnenin gerçeklik dengesinin aşağı düşen yanı; *zıddı*: يقين *yakin*. 2 yanlış düşünce, 3 yersiz korku.

وهمناك *vehmnâk* F. s. 1 kuruntulu, şüphe ve tereddüt içinde bulunan (kimse), 2 korku verici, korkunç (durum/nesne), 3 korkmuş (kimse).

وهمی *vehmi*(yy), *vehmi* A. s. vehimle ilgili ve ilintili, gerçekliği şüpheli olan (konu/husus vb.); *vehmiyyât* A. ç. a. asılsız şeyler, kuruntular.

وهن *vehn* A. a. gevşeklik.

ويران *virân* F. s. yıkık, harap; *zıddı*: آباد *âbâd*.

ويرانی *virânî* F. a. yıkıklık, yıkık olan şeyin durum ve niteliği.

ويرانه *virâne* F. a. 1 yıkılmış, enkaz yığını hâline gelmiş yapı, 2 yıkılmaya yüz tutmuş, eski ve bakımsız yapı, 3 ören yeri, yıkık yapıların kalıntısı.

ويل *veyl* A. ünl. yazık, vah, vah vah gibi acınma ve yazıklanma bildirir.

ه h | ->

ه Osmanlı Türkçesi alfabesinin otuzuncu harfi. Ebced hesabında sayı değeri 5'tir.

هاء *hâ'*, ها *hâ* A. a. yazıda ه ه ه biçimleri olan harfin adı. -های رسمی *hâyi resmîye* dilb. (Arapça'da) kimi kelimelerin sonundaki ünsüz değeri bulunmayan, a/e ünlüsüne karşılık olan فتح *fet-ha* "üstün", هره *hirre* "dişi kedi" kelimelerindeki gibi.

هائل *hâil* A. s. korku verici, korkunç (nesne/ses vb.).

هائله *hâile* T. a. konusu acıklı olaylar olan bir tür tiyatro eseri, trajedi.

هائیل *Hâbil* A. a. Hz. Âdem'in oğullarından birinin adı.

هاتف *hâtif* A. s. 1 seslenen, bağırان (kimse), 2 bilinmezlik âleminden kulağa gelen (ses): *sadâyi hâtif* "bilinmezlik âleminden işitilen ses".

هاجر *hâcir* A. a. sayıklayan hasta.

هاجرات *hâcirât* A. ç. a. namusa dokunan, çirkin ve yüz kızartıcı söz. [Teklisi kullanılmayan çoklulardandır.]

هاجس *hâcis* A. s. sıkıntı, üzüntü, acı, kaygı.

هاجسه *hâcise* A. a. hatıra gelen konu, kalbe doğan düşünce/kaygı.

هادم *hâdim* A. s. yıkıcı, yere serici.

هادم اللذات *hâdimü'llezzât* A. a. ölüm meleği olan Azrail.

هادی *hâdî* A. s. 1 doğru yol gösterici, insanı kurtuluş yoluna kılavuzlayıcı olan (Yüce Tanrı), 2 kılavuz, rehber, 3 öncü, müşrit.

هارب *hârib* A. s. korkudan kaçan (kimse). *هارون* *Hârûn* A. a. 1 Hz. Musa'nın abisi olan peygamberin adı, 2 Abbasi halifelerinden birinin adı, Hârûnü'rreşid.

هاروت *Hârût* A. a. Kur'an'da adı geçen bir melek. Mârût ile birlikte yaşadıkları macera Kur'an'da anlatılmıştır.

هاضم *hâzım* A. s. sindirici, sindirimi kolaylaştırıcı (ilaç, su vb.).

هاضمه *hâzime* A. a. midenin sindirme özelliği/gücü.

هالك *hâlik* A. s. yok olucu, varlığı sona erici, bitici (varlık).

هالكة *hâlike* A. a. aşırı istekli, (kötü işlere/nesnelere karşı) çok düşkün olan benlik.

هالوك *hâlûk* A. a. sıçan, sıçan zehri.

هاله *hâle* A. a. ay çevresinde kimi geceler görünen ışıklı çember, ay ağılı.

هامش *hâmiş* A. a. 1 kitabın/mektubun kenarı, 2 mektubun altına eklenen not, 3 kitap sayfalarının kenarına yazılan açıklama yazısı.

هامون *hâmûn* F. a. geniş ova, kır.

هامون نورد *hâmûn-neverd* F. s. yolcu.

هامه *hâme* A. a. baş üstü/tepesi.

هاممه *hâmmе* A. a. yılan gibi sürünge ve bit, pire, tahtakurusu, akrep gibi böcek

cinsinden korkulan, çoklukla zarar verici hayvan.

هَان *hân* *F. ünl.* Doğrulama ve uyarma bildirir: 1 Evet, doğru! 2 Acele et! Bil! Dikkatli ol!

هَافُون *hâven* *A. a. (T. k. dili: havan)* içinde bir şey ezmeye/ufalamaya yarayan, tahta/taş/madenden yapılan mutfak gereci.

هَافِيه *hâviye* *A. a.* cehennem.

هَاتِب *hâib* *A. s. (-den)* korkan, korkak (kimse).

هَائِل *hâil* *A. s.* korku verici, korkunç (durum/nesne vb.).

هَائِلَه *hâile* *T. a.* acıklı sonuçlarla biten bir tür tiyatro oyunu, trajedi.

هَائِم *hâim* *A. s.* şaşmış, şaşırıp kalmış, şaşkın (kimse).

هَای *hây* *F. ünl.* vah, evvah gibi yazıklanma anlatır.

هَایَاهِی *hâyâhây* *F. ünl.* ölenin arkasından gözyaşı dökenlerin acı dolu haykırıları.

هَای هَوِی *hâyhûy* *F. a.* 1 gülüp eğlenenlerin, şenlik edenlerin gürültüsü, şamata, 2 çığlıtı, acı dolu çığlık.

هَبَاء *hebâ*, *هَبَا* *hebâ* *A. a.* 1 havada uçan toz zerreciği, 2 boş yere yok edilen, boşuna uçup giden şey.

هَبَات *hibât* *A. ç. a.* karşılıksız yardımlar; *bk.* **hibe**.

هَبَنَكَا *Hebennaka* *A. a.* Araplar arasında ahmaklığıyla meşhur birinin adı. [Ahmaklığından ötürü kaybolurum kaygısıyla boynuna her zaman üzerinde adı yazılı bir yafta asarmış. Bir gece uyurken kardeşi boynundaki yaftayı çıkarıp kendi boynuna takmış. Hebenneka sabahleyin uyandığında yaftayı kardeşinin boynunda görünce "Kardeşim! Sen benim, fakat ben kimim?" diye kendi varlığından şüphe duyarak işin aslını öğrenmek istemiş. Bu yüzden ahmaklık timsali olarak dillere düşmüş.]

هَبِه *hibe* *A. a.* 1 (-i) bağışlama.-hibe etmek (-i) bağışlamak, 2 bu yolla yapılan iş, bağış.

هَبُوب *hübûb* *A. a.* (rüzgâr) esme.

هَبُوت *hübût* *A. a.* (yukarıdan aşağıya) inme, düşme.

هَبَار *hitâr* *A. a.* boş, saçma sapan, anlamsız söz.

هَتَاك *hettâk* *A. s.* (kâğıt, bez, perde vb.) yırtan, yırtıp paralayan (kimse), *mec.* bozan, değersizleştiren, değerini yere düşüren (kimse).

هَتَاك *hüttâk* *A. ç. a.* yırtıp paralayan kimse; *bk.* **hâtik**.

هَتَر *hitr* *A. a. (T. k. dili: hitir, T. h. dili: قِطِر kıtır)* 1 anlamsız ve yararsız söz, yalan, 2 acı ve korku verici durum, musibet, belâ.

هَتَك *hetk* *A. a.* (perde, örtü vb. için) yırtma, sıyırma, sıyrıp atma.

هَعَا *hecâ*, *هَجَا* *hecâ* *A. a.* 1 (birini) manzum sözle yermek, 2 *dilb.* içinde bir ünlü ses bulunan/bir ünlüyle birlikte söylenen ses birliği, kelimenin temel yapı birimi, 3 bir kelimeyi ünsüz sesleriyle okuma: *سَلام selâm* kelimesinin *sin, lâm, elif, mîm* diye okunması gibi.

هَعَاغُو *hecâgû* *F. s.* (birini) yeren, (biri hakkında) manzum hiciv söyleyen/yazan (kimse).

هَجَر *hecr* *A. a. (T. k. dili: hicr)* 1 (bir kimse) sevdiğinden ayrılma, dostluğu ve arkadaşlığı kesme, 2 ayrılık; *zıddı: وصل vasil*.

هَجَر *hicr* *A. a.* 1 ayrılık; *zıddı: وصل vasil*, 2 ayrılık acısı.

هَجَرَان *hicrân* *A. a. yuk. m. bk.*

هَجَرَت *hicret* *A. a.* 1 kendi yurdunu/yuvasını terk edip başka yere gitme, göçme, göç, 2 Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göçmesi hadisesi.

هَجَرِي *hicri* *A. s.* hicretle ilgili ve ilintili: *târîhi hicri* "Hz. Peygamber'in hicretinin başlangıç sayıldığı tarih".

هَجَس *hecs* *A. a.* içe doğan istek, içte uyanan yapma/etme duygusu.

هَجْمَه *hecme* *A. a.* şiddet, aşırılık: *هَجْمَةُ هَعْمَتُ شَتَا* "kışın aşırılığı, yani: kışın aşırı soğuk geçmesi".

هَجْنَت *hücnet* *A. a.* 1 alçaklık, adilik, 2 (söz ve konuşma için) kusur, yanlış.

هَجَو *hecv* *A. a. (T. k. dili: hiciv)* 1 alay yollu yermek, yergi, 2 (birini) manzume ile yermek.-etmek (birini) eksik, kusur ve yanlışlarını anarak manzum sözlerle yermek.

هَجَوِيَات *hicviyyât* *A. ç. a.* hiciv yollu manzumeler,

هَجَوِيه *hicviyye* *A. a. (T. hicviye)* yermek konulu yazı, yergi, taşlama.

هَجُوم *hücûm* *A. a.* 1 (-e) saldırma, (-in) üstüne yürüme, 2 *ask.* düşman üzerine saldırma, yürüyüş etme, 3 *tip* vücudun bir yerine kan/sıvı toplanması. *ünl.* Saldır!

هَجِين *hecîn* *A. a.* koşuda ve yük taşımada kullanılan bir deve türü.

هَدَات *hüdât* *A. ç. a.* doğru yolu göstericiler, Hak yoluna götüren kılavuzlar; *bk.* **hadî**.

هَدَام *hüdâm* *A. a.* (deniz) donma.

هَدَايَا *hedâyâ* *A. ç. a.* hediyeler, armağanlar; *bk.* **hediye**.

هَدَايَت *hidâyet* *A. a.* 1 doğru yola girmek/doğru yolu arama; *zıddı: ضَلَالَت dâlâlet*.-bulmak doğru yola girmek. 2 doğru ve çıkar yolu bildirip aydınlatma, 3 *din* inanç, kulluk ve ahlâk yolunda tanrısal kılavuzluk, aydınlatıcı ve yönlendirici ışık.-**hidâyet** erişmek doğru yolu bulmakta yönlendirici tanrısal ışığa kavuşmak.

هَدَب *hüdüb* *A. a.* 1 kirpik, 2 mendil, yağlık, 3 saçak, püskül.

هَدَب *hedeb* *A. a.* çam, servi, ılgın gibi ağaçların yaprak yerinde olan yeşillikleri.

هَدْبَه *hedbe* *A. a.* tespih böceği.

هَدَر *heder* *A. a.* 1 boş gitme, yazık olma.-heder olmak boş gitmek, 2 kanı boş yere akma, ölenin intikamı alınmama, 3 birinin öldürülmesini kanunen yerinde görüp öldüreni cezasız bırakma.

هَدَف *hedef* *A. a.* 1 amaç/umaç, alçak yere konan nişan tahtası, 2 *mec.* ulaşılmak/elde edilmek/varılmak istenen nokta.

هَدَم *hedm* *A. a.* (bir binayı) yıkma, yerle bir etme.

هَدْمَد *hüdhdüd* *A. a.* çavuş kuşu, ibibik.

هَدَى *hüdâ* *A. a. bk.* **hidâyet**.

هَدِيه *hediyye* *A. a.* 1 armağan, 2 *Kur'an* bedeli.

هَدِيَّه *hediyyeten* *A. z.* armağan olarak.

هَذَار *hezzâr* *A. a.* sürekli abuk sabuk konuşan, sayıklarcasına anlamsız sözler söyleyen kimse.

هَذَر *hezr* *A. a.* anlamsız, boş ve işe yaramaz söz.

هَذَى *hâzâ* *A. zam.* bu. Kimi birleşiklerde görülür: *مَعَ هَذَى maa hâzâ* "bununla birlikte", *لِ هَذَى li-hâzâ* "bunun için", *فِي يَوْمِ هَذَى fi yevminâ hâzâ* "günümüzde" gibi.

هَذْيَان *hezeyân* *A. a.* 1 sayıklama, 2 saçma, saçma sapan, anlamsız ve boş.-etmek/söylemek saçma sapan konuşmak.

هَر *her* *F. s.* Belirsizlik bildirir, "bir bütünü oluşturan teklerin tümü, birer birer hepsi" anlatımındadır.

هَر بَار *her bâr* *F. z.* her defa, hep, daima.

هَر چَند *her çend* *F. z.* her ne kadar, ne kadar, ne ölçüde.

هَر گَاه *her gâh* *F. z.* her zaman, her yerde, hep, daima.

هَر *hir(r)* *A. a.* kedi.

هَرَس *hirâs* *F. a.* korku, ürküntü, şaşkınlıktan doğan bozukluk.

هَرَسَان *hirâsân* *F. a.* ürkek, korkak, çekingen (kimse).-(-den) **hirâsân** olmak ürkmek, korkmak.

هراسا *hirâsâ*, هراسه *hirâse* *F. a.* bostan korkuluğu.

هرآينه *herâyine*, هر آينه *herâyine* *A. a.* çaresiz, ister istemez, elbette, her durumda, mutlaka.

هرب *herb* *A. a.* 1 kaçma, firar, 2 şiddetli üzüntü.

hereb *A. a.* kaçma, tabanları kaldırma, kapağı bir yere atma.

هرج *herc* *A. a.* karışıklık, kargaşa, düzensizlik. -هرج و مرج *herc ü merc* *F. s.* karmakarışık, darmadağınık, alt üst, altı üstüne gelmiş.

هرجایی *hercâyî* *F. s.* 1 belli bir yeri olmayan, nerede akşam, orada sabah gezip dolaşan, serseri, evsiz barksız (kimse), 2 gönül gezdiren, bir şeyi beğenip bağlanamayan, sebatsız, vefasız (kimse).

هر دم *her dem* *F. z.* her an.

هر دم بهار *her dem behâr* *F. a.* yaban merisini.

هرزه *herze* *A. a.* boş, saçma, abuk sabuk, sayıklama kabilinden söz.

هرزه خا *herzehâ* *F. s.* anlamsız, boş, abuk sabuk söz söyleyen (kimse).

هرزه خوار *herzehâr* *F. s.* yuk. *bk.*

هرزه درای *herze-derây* *F. s.* zevzeklik eden, boş ve anlamsız söz söyleyen (kimse).

هرزه کار *herze-kâr* *F. s.* boş ve faydasız işlerle uğraşan (kimse).

هرزه کرد *herze-gerd* geveze, dedikoducu (kimse), boş gezen, başboş dolaşıp duran (kimse).

هرزه گو *herzegû* *F. s.* yuk. *bk.*

هرزه لای *herzelây* *F. s.* yuk. *bk.*

هرزه وکیل *herze vekîl* *F. s.* her şeye/işe karışan, üstüne düşmeyen işlerle uğraşan, geveze, boş boğaz (kimse).

هرگز *hergez* *F. z.* hiçbir zaman ve hiçbir biçimde, aslâ.

هرم *herem* *A. a.* yaşlanma, kocama, kocalma: *hengâmî herem* "yaşlılık çağı".

هرم *hirem* *A. a.* Mısır'daki çok büyük boyutlu ünlü firavun mezarlarından her biri.

هرمان *heremân* *A. ç. a.* Mısır'daki iki büyük ehlâm için kullanılır.

هرمز *hürmüz*, هرمزد *hürmüzd* *F. a.* 1 güneş takvimi aylarından birincisinin ve her güneş takvimi ayının ilk günü, 2 bu günlerle ilgili olay ve işlere bakan meleğin adı, 3 Müşteri/Jüpiter gezegeninin adı, 4 İsfendiyar oğlu Behmen'in oğlu, 5 Umman Denizi sahilinde bir şehir adı.

هره *hirre* *A. a.* dişi kedi.

هریره *hüreyre* *A. a.* kedicik.

هریسه *herise* *A. a.* keşkek.

هرز *hez(z)* *A. a.* sarsma, silkme, sallama, dürtme.

هزار *hezâr* *F. a.* bülbul.

هزار *hezâr* *F. a.* bin: *sad hezâr* "yüz bin".

هزاران *hezârân* *F. s.* binlerce.

هزار بار *hezâr bâr* *F. z.* bin kez.

هزار پا *hezâr-pâ* *F. a.* kırkayak.

هزارستان *hezârdestân* *F. a.* bülbul.

هزار فن *hezâr fen* *F. a.* son derecede yetenekli ve becerikli, elinden bin türlü iş gelen kimse. *z.* binlerce.

هزال *hüzâl* *A. a.* cıızlık, arıklık.

هزبر *hizebr*, هزبر *hizber* *A. a.* 1 aslan, 2 *mec.* çok yürekli, çok cesur kimse.

هزبرانه *hizebrâne* *F. s.* ve *z.* aslanca, aslanal/çok yürekli kimseye yaraşır biçimde.

هزج *hezec* *A. a.* 1 hoş sesle şarkı söyleme, 2 *ed.* Arap aruzunun dört *meftâilün*'den oluşan ana ahenk kalıplarından biri. Bu ana kalıbın, parçaları farklı türlü vezinleri vardır.

هزل *hezl* *A. a.* 1 şaka yollu söylenen söz, latife, 2 şaka olsun diye anlatılan fıkra/hikâye, takılma amacıyla söylenen şiir.

هزل آمیز *hezlâmîz* *F. s.* şakayla karışık (söz).

هزل گو *hezlgû* *F. s.* şakacı (kimse).

هزلیات *hezliyyât* *A. ç. a.* takılma amacıyla söylenen şiirler, şaka yollu manzum sözler.

هزله *hezze* *A. a.* (cisimler) hava vb. etkisiyle titreme.

هزلی *hezil* *A. s.* *bk.* هزأل *hüzâl*.

هزیمت *hezimet* *A. a.* yenilgi, bozgun, bozgunluk.

هستی *hesti* *F. a.* varlık, var olma hâl ve niteliği.

هش *hüş* *F. a.* akıl; *bk.* هوش *hûş*.

هشبر *hüş-ber* *F. a.* insanın aklını başından alan/aklı gideren ilaç: *Gönül nakdini aldı ayyâr-i gamzen / Gamından verip cânâ dârü-yi hüşber* "O kirpik süzerek bakışının hursuz gönül malını yağmaladı / Cana gamından ötürü, yani üzüntüsünü gidermek için aklı baştan alıcı ilaç verip de." (Bâki)

هشت *heşt* *F. a.* ve *s.* sekiz.

هشتاد *heştâd* *F. a.* ve *s.* seksen.

هشتاد *heştad* *F. a.* *bk.* هشتاد *heştâd*.

هشتم *heştüm*, هشتمین *heştümîn* *F. s.* sekizinci.

هشومند *hüşûmend* *F. s.* bilgili, akıllı (kimse).

هشیار *hüşyâr* *F. s.* akıllı, uslu (kimse).

هضم *hazm* *A. a.* 1 (yiyeceği) sindirme, 2 *mec.* (söze) karşılık vermeme, (söylemeni) yutma.

هفت *heft* *F. a.* ve *s.* yedi.

هفت آباد *heft-âbâd* *F. a.* (katları bakımından) yedi gök.

هفتاد *heftâd* *F. a.* ve *s.* yetmiş.

هفت اقلیم *heft iklim* *F. a.* yedi ülke/bölge/memleket; eskilere göre, dünyanın, üzerinde insan yaşayabilen dörtte birinin ayrıldığı yedi bölge.

هفت پیکر *heft-peyker* *F. a.* yedi kat gök, yedi gezegen.

هفت تنان *heft-tenân* *F. a.* yedi uyurlar, "ricâlu'llâh" denilen yedi öbek ermiş kişi: *kutub, gavs, ahyâr, evtâd, abdâl, nukabâ, nücebâ*.

هفت کشور *heft-kişver* *F. a.* yedi iklim, ekvatorun iki yanında sıralanan yedi iklim kuşağı.

هفتم *heftüm*, هفتمین *heftümîn* *F. s.* yedinci.

هفته *hefte* *F. a.* (*T. k. dili:* *هفتا* *hafta*) zaman bölümlerinden biri, yedi günlük süre.

هفوات *hefevât* *A. ç. a.* sürçmeler; yanlışlıklar; *bk.* هفوه *hefve*.

هفوه *hefve* *A. a.* 1 sürçme, ayağı kayma, 2 yanlışlık, hata yapma.

هكذا *hâkezâ* *A. z.* 1 böylece, bu şekilde, 2 öyle, yine öyle.

هلاک *helâk* *A. a.* 1 ölme, (insan) kötü şekilde can verme, (hayvan) geberme, 2 (para/mal mülk/servet) bitme, bitip tükenme, erime, 3 (-i) çok yorma, (-i) güçsüz bırakma. -*etmek* (-i) çok yormak, yorgunluktan bitkin duruma getirmek. -*olmak* yorgunluktan bitip tükenmek.

هلال *hilâl* *A. a.* 1 yeni ay, Ay'ın ilk üç geceki görünüşü, 2 yeni ay biçimindeki kavisli kaş.

هلال ابرو *hilâlebrû* *F. s.* hilâl kaşlı (diler).

هلالیه *hilâliyye* *A. a.* Türkçe'de "kurlangıç otu" denilen bitki.

هلام *hülâm* *A. a.* özü bakımından bitkiden/hayvandan elde edilmiş şekerli bir madde olup donduğunda pelte gibi titreyen sağaltıcı nesne. -*حيوان* *hülâm-ı hayvânî* *T. a.* jelatin. -*هلام* *hülâm-ı nebâtî* *T. a.* nişasta/nişastaya benzer pelteleşme özellikli madde.

هلامی *hülâmî* *A. a.* pelte gibi olan, pelteleşen (madde).

هلاهل *helâhil* *A. a.* çok etkili, panzehri bulunmayan öldürücü (zehir).

هلب *hûlb* *A. a.* fırça vb. yapımında kullanılan kalın kıl, kuyruk ve yele kılı, özellikle domuz kılı.

هلم جرا *helümme cerrâ* A. söz "Artık gerisini sen düşün" anlamında; bk. **وهلم جرا**.

هليلج *helilec* A. a. Türkçe'de "halile" denilen, tohumları dericilikte ve boya elde etmekte kullanılan bir bitki; siyah ve sarı olmak üzere iki türü vardır; bk. **هليله**.

هليمه *helime* A. a. (T. k. dili: **هلمه** *helme*) pirinç, nohut, fasulye gibi taneler kaynatıldığında oluşan kaymaklı kıvamlı sıvı.

هليون *heleyûn* A. a. kuşkonmaz.

هم *hem* F. bağl. de, dahi. Ulama işleyişiyle iki unsuru sıralı ve bakışıklı olarak ilgiler: *hem kel hem fodul*. z. 1 ayrıca, üstelik: *Hem böyle kötü sözleri niçin söylemeli*. 2 aynı zamanda, yine, aynı yolda ve biçimde, 3 bu arada. *takı* 1 üstelik, dahi, bile, hattâ, 2 -deş ekine denk bir anlatımı vardır, eklendiği adı anlamca sıfatlaştırır.

هم *hem(m)* A. a. iç sıkıntısı, üzüntü, hü-zün, tasa, gam.

هما *hümâ*, **های** *hümây* A. a. İran mitolojisinde bir kuşun adı. Aktarıldığına göre çok yükseklerde uçarmış ve yuvası Arş imiş. Divan edebiyatında çoklukla yükseklik ilgisiyle kullanılmıştır. Uğurlu sayılmış, kanadının gölgesinin başına düştüğü kimsenin hükümdar olacağına inanılmıştır. Türkçe'de "devlet kuşu" denilen kuş budur.

هما پرواز *hümâ-pervâz* F. s. Hümâ kuşu gibi kanat açıp yükseklerde uçan, yeri Hümâ gibi yüksekler olan (kimse).

هماره *hemâre* F. z. her zaman, hep, daima. **همراز** *hemrâz* A. s. dedikoducu, onu bunu çekştirici, kovcu (kimse).

هم آغوش *hem-âgûş* F. s. kucak kucağa, sarmaş dolaş olan (kimseler).

هم آشیان *hem-âşiyân* F. s. aynı yuvada/evde oturan (kimseler).

همال *hemâl* F. s. yakın, benzer, eş; ortak olan (nesne/kimse).

همام *hümâm* A. a. 1 kararlı, gayretli, iş bitirici (kimse), 2 yardımsever, cömert (kimse).

همان *hemân* F. z. (T. **همن** *hemen*) 1 bir o, yalnız, yalnızca, 2 yakın, neredeyse bir ve aynı, hemen hemen, 3 durmadan, vakit geçirmeksizin, 4 arası, aralıksız, bir düziye, *eşanl. دائما dâimâ, متمادياً mütemâdiyen*, 5 biraz önce 6 şimdi, şu anda, 7 sanki, gibi, yaklaşık, 8 az kaldı, yeter ki, istediğim odur ki.

هم آواز *hem-âvâz* F. s. 1 sesleri uyumlu, ahenkli olan (nesneler), 2 birbiriyle arkadaşlık eden (kimseler).

هم آهنگ *hem-âheng* F. s. birbiriyle uyum içinde olan (kimseler/nesneler).

همایون *hümâyûn* A. s. kutlu, uğurlu, mübarek; yüksek, yüce, ulu (nesne/kimse/ durum vb.).

همایون باht *hümâyûnbaht* F. s. bahtı açık, uğurlu (kimse).

همباز *hem-bâz* F. s. oyun/iş arkadaşı, ortak olan (kimseler).

همبزم *hem-bezm* F. s. aynı mecliste oturan (kimseler).

همبو *hem-bû* F. s. kokusu aynı, aynı kokuyu saçan (saç/çiçek vb. nesneler)

همپای *hem-pâ/hempây* F. a. ayakta, yolda, arkadaş olan (kimseler).

همپایه *hem-pâye* F. s. rütbeleri aynı olan, rütbece bir olan (kimseler).

همپیشه *hem-pîşe* F. s. aynı işi yapan, aynı sanatı icra eden (kimseler).

همت *himmet* A. a. 1 yapılmasına kesin karar verilmiş bir işi gerçekleştirmek için büyük bir tutku ve gayret ile çalışma, 2 iyilik, karşılık beklemeden yapılan yardım, bağış.

همتا *hem-tâ* F. s. denk, benzer, eş olan (nesneler).

همع *hemec* A. a. 1 sivrisineğe benzer bir tür sinek, 2 ahmak, cahil, bön, şaşkın, çolpa kimse.

همجنس *hem-cins* F. s. 1 aynı cinsten olan (hayvan/bitki), 2 aynı soya mensup olan, aynı kavmin fertlerinden olan (kimseler).

همجوار *hem-civâr* F. s. başkasına komşu olan (kimse).

همچنان *hemçünân* z. ve s. öylece, öyle.

همچنین *hemçünin* F. s. ve z. böyle, böylece.

همچو *hemçü* F. s. ve z. gibi, böyle, böylece, bunun gibi, böylece, bu yolla, bu biçimde.

همحال *hem-hâl* F. s. durumu birbirine benzer olan (kimseler).

همخانه *hem-hâne* F. s. aynı evde oturan (kimseler).

همخواب *hem-hâb* F. s. uyku arkadaşı, yani: eş, zevce olan (kadın).

همدرد *hem-derd* F. s. dert ortağı, dert arkadaşı olan (kimse).

همدست *hem-dest* F. s. 1 el ele veren, gücünü birleştiren (kimseler), 2 ortak olan (kimseler).

همدم *hem-dem* F. s. arkadaş, sırdaş olan (kimseler).

همدیگر *hemdiger* F. zam. birine göre öteki; birbiri.

همراز *hem-râz* F. s. sırdaş olan, birbirinin sırlarını bilen (kimseler).

همراه *hem-râh* F. s. yolda, yol arkadaşı olan (kimseler).

همرای *hem-re'y* F. s. aynı görüş ve düşüncede olan (kimseler).

همرنگ *hem-reng* F. s. 1 aynı renkte olan (nesneler), 2 huyu suyu bir, aynı yapıda/aynı karakterde olan (kimseler).

همزاد *hem-zâd* F. s. aynı zamanda doğmuş, yaştaşı olan (kimseler).

همزانو *hem-zânû* F. s. yan yana, diz dize oturan (kimseler).

همزبان *hem-zebân* F. s. aynı dili konuşan, birbirinin dilinden anlayan, ağız birliği etmiş (kimseler).

همزه *hemze* A. a. dilb. Arapça'ya özgü bir gırtlak ünsüzü: ؤ. Arapça'da bir ünlü ile başlıyor gibi görünen her kelime aslında bu ünsüzle başlamakta ve ünlü seslere karşılık olan işaretlerle birlikte a, i, u gibi okunmaktadır. Yazıda bu ünsüz sesi Araplar da göstermezler ve kürsüsü (dayağı) olan ¹ (clif) 'i yazmakla yetinirler. Osmanlı Türkçesi döneminde, bugün olduğu gibi, bulunduğu yere göre türlü değişikliklere uğratılmıştır.

همزه *hümeze* A. a. şeytanın insanın içine soktuğu/aklına düşürdüğü asılsız şeyler, kışkırtmalar, dürtüklemeler.

همسال *hem-sâl* F. s. yaştaşı, yaşıt olan (kimseler).

همسایه *hem-sâye* F. s. birbirine komşu olan (kimseler).

همسبق *hem-sebak* F. s. ders arkadaşı olan, birlikte ders alan (kimseler).

همسر *hem-ser* F. s. 1 birbirine eş olan (kimseler), 2 birbiriyle ortak olan (kimseler), 3 birbirine rakip olan (kimseler).

همسری *hemseri* F. a. 1 ortaklık, 2 beraberlik, 3 rekabet.

هم سفره *hem-süfre* F. s. sofrada arkadaş, aynı sofrada yemek yiyen (kimse).

همسن *hem-sin(n)* F. s. yaşıt, yaştaşı (kimse).

همشهری *hem-şehrî* F. a. aynı şehirde oturan, aynı şehrin ahalisinden olan kimse.

همشیره *hem-şîre* F. a. kız kardeş.

همصحبت *hem-sohbet* F. s. birbiriyle görüşen, konuşan, düşüp kalkan (kimseler).

همعصر *hem-asr* F. s. aynı yüzyılda yaşayan/yaşamış olan (kimseler).

همنان *hem-nân* F. s. dizgini bir, yani: at başı, aynı sırada/hizada/aynı olan/giden (atlar/sürücüler).

هوسناك *hevesnâk* *F. s. yuk. m. bk.* Ben bu hâletle tenezzül mü ederdim şî're / Neyleyim kurtulamam tab'-ı hevesnâkimden (Nef'i).

هوش *hûş* *F. a. akıl, us.* -**هوش** *gûş-i hûş* anlama, algılama. -**باهوش** *bâ-hûş* akli başında olan (kimse). -**بی هوش** *bî-hûş* akılsız (kimse), bayılmış (kimse). **هوش-ber** *hûş-ber* *F. s.* akli alıp götürən, insanın aklını başından alan, insanı serseme çeviren (ilaç).

هوش-رؤبا *hûş-rübâ* *F. s.* insanın aklını başından çekip alan, bir şey düşünemez duruma getiren (güzel/güzellik vb.).

هوشمند *hûşmend* *F. s.* akıllı, akli başında (kimse).

هوشیار *hûşyâr* *F. s.* 1 akıllı, uslu (kimse), 2 akli başında, şuuru açık, ne yaptığını bilen, davranışları ölçülü biçili (kimse); **zıddı**: **مست** *mest*.

هول *hevl* *A. a.* korku: *can hevliyle* (*T. k. dili: havliyle*) "can korkusuyla".

هولناك *hevlnâk* *F. s.* ürküntü verici, korkunç (yer/uçurum/durum vb.).

هوی *hevâ* *A. a. bk.* ¹**هوا** *hevâ*.

هوی *hûy* *F. ünl.* 1 (şikâyet ve acı bildirmek için) âh, 2 (seslenme için) hey! *a.* 1 nefes, 2 korku. Osmanlı Türkçesi'nde iki şekilde kullanıldığı görülür: 1) **ی** *yâ* ile birlikte **باهو** *yâhû* biçiminde, seslenme ünlemi olarak: hey!, 2) **های** *hây* ile birlikte "eğlenceli şamata ve gürültü" anlamında, **های هوی** *hây hûy* biçiminde.

هوی *hüviyyet* *T. a.* ne ve kim olduğu bilinmeyen bir mahiyetin (dış dünyada gerçekliği bulunan bir varlığın) tanıtıcı nitelik ve yönü, kimlik.

هویدا *hüveydâ* *F. s.* belli, açık, ortada, görünür olan (nesne/durum vb.).

هویزه *hüveyza* *A. a. tıp* kolera ishali.

هيات *hey'ât* *A. ç. a.* heyetler; *bk.* **هینت** *hey'et*.

هياكل *heyâkil* *A. ç. a.* heykeller; *bk.* **هیکل** *heykel*.

هيام *hüyâm* *A. a.* 1 aşırı derecede susama, 2 (aşk ya da başka bir sebeple) çılgın gibi dolaşma, çılgına dönme.

هيان *heybân* *A. a.* görünüşü korku uyandıran, gören üzerinde ürküntü ve korkuya yol açan, korkunç (görünüş/nesne).

هيت *heybet* *A. a.* saygıyla karışık korku uyandıran görünüş, ürkütücü büyüklük, korku ve saygı uyandırıcı görünüm.

هيجاء *heycâ'*, *heycâ* *A. a.* savaş, cenk, kavgâ.

هيجان *heyecân* *A. a.* sevinç, üzüntü, öfke, korku, sevgi, kıskançlık gibi duygulara bağlı olarak ortaya çıkan güçlü/coşkulu hâl; zihnî ve kalbin durgunluğunu yitirip dalgalanması.

هيج *hiç* *A. s.* yok/yok denilecek kadar az olan (nesne). *a.* yokluk, hiçlik. *z.* büt-bütün, yok sayılacak derecede, aslâ. **ه.ع** *saymak* yok saymak, saymamak, önem vermemek.

هيجاهيج *hiçâhiç* *F. s.* hemen hemen hiç yok/hiç denecek kadar az (nesne), (içinde) hiçbir şey olmayan, bomboş (yer/kap vb.).

هيج كس *hiç kes* *F. s.* hiç kimse.

هيجكاره *hiç-kâre* *F. a.* işi hiçbir zaman iyi gitmeyen adam.

هيزم *hizem* *F. a.* odun.

هيزم پاره *hizem-pâre* *F. a.* odun parçası, tek bir odun.

هيزم كس *hizem-keş* *F. a.* odun yarıcı kimse, odun taşıyan köylü.

هيزه *heyza* *A. a. tıp* kolera.

هیکل *heykel* *A. a.* 1 büyük bina, özellikle tapınak, 2 *T.* yontma/hazırlanan kalıba dökme suretiyle ağaçtan/taştan/tunç gibi madenlerden yapılan insan/hayvan şekli.

هيكلتیراش *heykeltirâş* heykel yapan sanatçı.

هيم *heym* *A. a.* şiddetli sevgi ve tutkunluk yüzünden düzeni ve ruh dengesi bozulma.

هيمن *heyemân* *A. a. yuk. m. bk.*

هيمه *hime* *F. a.* odun.

هيمه كس *hime-keş* *F. a. bk.* **هيزم كس** *hizem-keş*.

هيولاء *heyûlâ'* *A. a.* 1 her şeyin aslı, varlık maddesi, 2 bir maddenin zihinde canlanan şekli, 3 *fels.* Bütün cisimlerin varlık maddesi, ilk madde, şeylerin hakikati. Mutasavvıflara göre *rûhânî* ve *cismânî* olmak üzere iki yönü vardır; birincisine "rûhı a'zam", ikincisine "tabiati külliyye" denir. 4 güçsüz, mecal-siz, çok zayıf, bitik, hayalifenere dönmüş kimse.

هيات *hey'ât* *A. ç. a.* belli/küçük sayıda insan toplulukları, kurullar; *bk.* **هینت** *hey'et*.

هینت *hey'et* *A. a.* 1 kılık, kıyafet, biçim, 2 bir nesnenin tabii yapısından/oluşundan yansıyan durum ve niteliği, dış ve iç bakımından görünüş, 3 bir öbek insandan oluşan topluluk, dernek, kurul. **هینت شناس** *hey'etşinâs* *F. a.* gök cisimlerinin görünüş ve durumlarını, hareketlerini ve konumlarını, büyüklüklerini, sıralanışlarını ve uzaklıklarını inceleyen bilim adamı, astronom.

هيهات *heyhât* *A. ünl.* 1 Uzak görme anlatır: Nerede! Ne kadar uzak! *Cânân o ise necât heyhât / Nâci ben isem hayât heyhât* (M. Naci), 2 Pişmanlık ve hayıflanma bildirir: Yazık! Vah!: *Heyhât! Gençlik elden gitti.*

•<--| ی |>--•

ی Osmanlı Türkçesi alfabesinin otuz birinci harfi. Ebcad hesabında sayı değeri 10'dur.

یâ' *yâ* A. a. harfinin adı.

¹yâ A. ünl. Ey!

²yâ F. bağl. iki üyeyi bakışıklı olarak ulamaya yarar. و ve ile birlikte و یا veya birleşik biçimi de yaygın olarak kullanılmıştır.

yâb F. s. (Farsça kurallı birleşik sıfatlarda) bulan, elde eden, kazanan: *şerefyâb* "şeref bulan (kimse)", *şifâyâb* "şifa bulan, iyileşen (kimse)", *zaferâyâb* "zafer kazanan (kimse)". (Olumsuzluk eki ile birlikte): *nâyâb* "olmayan, bulunmayan" demektir.

yâbân F. a. 1 çöl, 2 şehre uzak, ıssız yer.

yâbâni F. s. 1 çölle/ıssız yerlerle ilgili ve ilintili, 2 medeniyetten uzak, ilkel bir durumda yaşayan, vahşi (kimse), 3 evcilleşmemiş (hayvan).

yâbis A. s. kuru. Zıddı olan "yaş" anlamındaki *ratb* ile birlikte bulunduğu bağlam öbeği و یابی *ratb ü yâbis* "karmakarışık, ilgili ilgisiz" anlamındadır.

yâd F. a. hatıra, akıl, zihin, an. -yâd etmek (-i) hatıra getirmek, (-i) hatırlamak, (-i) anmak. -یاد دست *yâd-dest* F. s. (T. k. dili: *yâdes*, لادس

lâdes) eli anma, yani: birbirini aldatıp kazanmak için elleri değiştirerek bahis tutuşma.

yâddâr F. s. hatırdan tutan, unutmayan (kimse).

yâd-dâşt F. a. hatırdan tutulan, unutulmayan şey, armağan, hediye.

yâd-zîşt F. s. kötü anma, yani: bir kimseyi arkasından çekıştirme, kötü işlerini/yönlerini sayıp dökerek anma. *yâdgâr* F. s. (T. k. dili: *yâdigâr*) 1 bir insanın hatırlanmasını sağlayan şey, hediye, armağan, 2 T. mec. (şaka yolu) baş belâsı, 3 T. mec. (kötü anlamda) adı belli, aşna, mahut, 4 eşcinsel, homo. [Yakınlar arasında takılma sözü olarak da kullanılmıştır.]

yâr F. a. 1 dost, arkadaş, yakın, 2 sevgili, sevilen güzel, 3 bildik, tanıdık, 4 yardımcı. -یار غار *yârî gâr* F. a. 1 mağara arkadaşı, yani: Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicreti sırasında kendisiyle birlikte olup, takip eden Kureyşli düşmanlarından korunmak için sığındıkları mağarada yanında olan Hz. Ebubekir, 2 mec. güvenilir dost.

yârâ F. a. 1 güç, takat, mecal, 2 ünl. Ey dost!

yârâne F. z. dostça, arkadaşça.

yâ Rab A. ünl. یا ربی *yâ Rabbi*'den kısaltma. Esirgeme, ilgi ve yardım dile-

me, acı duyma, tuhaf bulma, garipseme gibi duyguları anlatır: *Bakma yâ Rab sevâd-ı defterime / Onu yak âteşe benim yerime* "Tanrı'm! Defterimde yazanlara bakma / Benim yerime onu ateşte yak."

yâre F. a. 1 kadınların kollarına taktıkları süs halkası, bilezik, 2 bir müşhil ilacı, 3 (Türkçe'den alıntı olarak) yara. Farsça'dan yeniden Türkçe'ye alınmış olarak Divan edebiyatında bu yabancı söylenişle kullanılmıştır.

yârî F. a. dostluk.

yâz deh F. a. ve s. on bir.

yâz dehüm F. s. on birinci.

ye's A. a. umutsuzluk.

yâs F. a. yasemin, acı, uğranılan kayıptan doğan üzüntü.

yâsemin, یا سمن *yâsemin* F. a. çiçekleri güzel kokulu, bilinen ağaççık.

yâfte F. s. 1 "bulmuş, kazanmış, ermiş" anlamlarıyla Farsça kurallı birleşik sıfatlarda kullanılmıştır: *şerefyâfte* "şeref bulmuş", *husûlyâfte* "meydana gelmiş, olmuş" gibi, 2 (T. k. dili: *yafte*) üzerinde tanıtıcı sözler bulunan yazılı kâğıt, etiket, 3 suçluların, özellikle idam mahkûmlarının göğüslerine asılan yargı bildirimi/ mahkûmiyet kararı.

yâfes A. a. Nuh Peygamber'in büyük oğlu. Aktarıldığına göre, tufandan sonra Hazar Denizi'nin kuzeyi ile kuzeybatısına gelmiş, Türkler ile başka kimi kavimler onun neslinden türemiştir.

yâfûh A. a. bingildak.

yâkût A. a. kırmızı, mavi, sarı ve beyaz renkli dört türü bulunan değerli taş. En değerlisi kırmızı renkli olanıdır. -یاقوت جگری *yâkûtu ciğeri* F. a. çok koyu kırmızı, kırmızılığı siyaha yakın bir tür yakut. -یاقوت خام *yâkûtu hâm* F. a. ham yakut, yani: dilberin dudağı. -یاقوت رمانی *yâkûtu rûmânî*

F. a. rengi nar tanesi gibi tatlı kırmızı ve saydam bir tür çok değerli yakut. -یاقوت روان *yâkûtu revân* F. a. 1) akan yakut, yani: kanlı gözyaşı, 2) kırmızı şarap. -یاقوت زرد *yâkûtu zerd* F. a. 1) sarı renkli yakut, 2) güneş. -یاقوت سر بسته *yâkûtu serbeste* F. a. başı bağlı yakut, yani: dilberin kapalı ağzı. -یاقوت کبود *yâkût-u kebûd* F. a. gök yakut. -یاقوت کرکاتی *yâkûtu Gûrgâni* F. a. Gûrgân (Cürcan) şehrinde çıkan bir tür değerli yakut. -یاقوت مذاب *yâkûtu müzâb* F. a. erimiş yakut, yani: 1) gözyaşı, 2) kırmızı şarap, 3) kan. -یاقوت ناردان *yâkût-u nârdân* F. a. *yak. m. bk.*

yâl F. a. boynun omuza yakın kısmı, boyun kökü. Daha çok "kol kanat" anlamındaki *bâl* ile birlikte, "boy pos, kesim, eni boyuna denk, düzgün endam" anlamındaki *yâl ü bâl* bağlam öbeği içinde görülür.

yâle F. a. sığır boynuzu.

yâ leyte A. ünl. "Ne olurdu, ne olaydı" demektir. Özlem ve yazıklanma anlatır.

yâver F. s. yardımcı, yardım edici (kimse/durum): *zaferâyâver* "yardımcısı zafer olan".

yâveri F. a. yardımcılık: *yâveriyi tâli* "talihin yardımcılığı".

yâve F. a. boş, anlamsız, yararsız, saçma sapan söz.

yâvesencân F. ç. a. saçma sapan sözleri ölçüp biçenler, boş sözlerin ne olduğunu bilip anlayan kimseler.

yâvegû F. s. boş konuşan, saçmalayan (kimse).

yâ hû F. ünl. ah, ey vay, ey vah, yazık! -خراب پیاب *yebâb* A. a. yıkık. Daha çok *harâb* ile birlikte "yıkık dökük" anlamındaki *harâb ü yebâb* bağlam öbeği içinde görülür.

yebân *F. a.* 1 çöl, 2 ıssız yer; *bk.* **yâbân**.

yebûhu's-sanem *A. a.* (*T. h. dili: abdüsselâm*) Türkçe'de "insan kökü" ve "kan kurutan" denilen bir tür bitki, dağ turbu. Kökü bir çift insan şekline benzer.

yübûset *A. a.* kuruluk, kuru olan nesnenin niteliği; *zıddı: رطوبت rutûbet.*

yetâmâ *A. ç. a.* yetimler; *bk.* **yetim**.

yetim *A. s.* 1 öksüz, babasız/anasız babasız çocuk, 2 tek, eşsiz, eşi bulunmayan (nesne): *dürri yetim* "istiridye kabuğunda tek olarak büyümüş iri inci".

Yesrib *A. a.* Medine'nin diğer adı.

yahtemil *A. çekimli f.* olabilir, gerçekleşebilir, olması düşünülebilir.

yahmûr *A. a.* yaban eşiği.

yah *F. a.* buz.

yahâver *F. a.* buzlu su/şerbet.

yahbeste *F. s.* buz bağlamış, buz kesilmiş, buz tutmuş (su).

yahter *F. a.* cacık. - **yahter-i bihişt** *F. a.* yoğurtlu ispanak.

yahçe *F. a.* buz tutmuş su damlası, dolu.

yahni *F. a.* malzemesine ve pişirme biçimine göre birçok türü bulunan et yemeği.

yed *A. a.* 1 el, 2 güç, kuvvet, 3 yardım, 4 aracılık, vasıta. - **yedi beyzâ** *F. a.* Hz. Musa'nın mucizelerinden biri.

yedi tûlâ *F. a.* bilgi genişliği, tam, derin ve eksiksiz biçimde bilme, (bir konuda) tam anlamıyla bilgi sahibi olma. - **yedi vâhid** *F. a.* tek el, yani: tekel, inhisar.

yed beyed *F. z.* elden ele, doğrudan, fazla uğraşmadan, kestirmeden.

yedeyn *A. ikili ç.* iki el; *ذو الیدین zû'l-yedeyn* "iki elli, yani iki elini de aynı ölçüde ve beceriyle kullanan kimse."

yerâa *A. a.* kâmiş kalım.

yerâazen *F. s.* kâmiş oynatan, yazan (kimse).

yerbû' *A. a.* tarla sıçanı, çöl faresi.

yerhamükallâh *A.* aksıran kimseye söylenen "Allah seni esirgesin" anlamında söz.

yerakân *A. a.* 1 sarılık hastalığı, 2 ekini bozan, halk arasında "san" denilen hastalık.

yarliğ *F. a.* hükümdar buyruğu, ferman. Türkçe'den Farsça'ya geçmiş, sonra oradaki söyleniş biçimiyle geri alınmış kelimelerdendir.

Yezdân *F. a.* Tanrı, Yaratıcı.

Yezdicürd *F. a.* eski İran hükümdarlarından Behrâmi Gûr'un babası, adaletiyle ünlü Nûşîrevân'ın torunu.

Yezidi *F. a. tar.* Irak'ta, Musul taraflarında ortaya çıkmış bir mezhepten olan kimse. *s.* bu mezheple ilgili ve bağlantılı olan (konu vb.).

yesâr *A. a.* 1 sol; *zıddı: يمين yemin*, 2 zenginlik, imkân genişliği, refah.

yesârî *F. s.* solak (kimse).

yesr, **yeser** *A. s.* kolay. *a.* kolaylık.

yüsür *A. a.* yuk. *m. bk.*

yüsret *A. a.* yuk. *m. bk. zıddı: عسر usret.*

yüsr *A. a.* 1 kolaylık; *zıddı: عسر usr*, 2 zenginlik.

yüsrâ *A. a.* (**yesâr**'ın dişili) sol taraf, sol.

yesir *A. s.* 1 az; *şey'i yesir* "az şey", 2 kolay; *emri yesir* "kolay iş".

yeşb *A. a.* aş. *m. bk.*

yeşef *A. a.* aş. *m. bk.*

yeşim *F. a.* (*T. k. dili: yeşim*) karışık damarlı, yeşilimsi renkte değerli bir taş.

yeâsîb *A. ç. a.* arı beyleri; *bk.*

ya'sûb.

ya'sûb *A. a.* 1 arı beyi, 2 bir topluluğun beyi, önderi, ulusu.

Ya'kûb *A. a.* 1 Yusuf Peygamber'in babasının adı, 2 mezhep kurucusu bir Hristiyan din adamının adı.

Ya'kûbî *A. s.* 1 kurucusu "Yakup" adlı bir Hristiyan din adamı olan mezheple ilgili ve ilintili, 2 bu mezhepten olan (kimse).

ya'mûr *A. a.* oğlak.

ya'ni *A. bağl.* demek ki, aslında. İki üyeden ilkinin ötekiyle açıklama işlevindedir.

yağmâ *F. a.* talan, çapul; *بحوان* *hân-ı yağmâ* "düşkünlere, yoksullara sunulan yemekler, yiyecekler, herkese açık sofrâ": *Tehî bir kâseden sad âferin mâh-ı nev-ide / Cihâna bezl-i na'mâ-yi atâsî hân-ı yağmâdır.* (Sâmi) "Yeni bayram ayına yüzlerce âferin ki boş bir kâseden dünyaya bağışının nimetlerini dağıtışı (sanki) herkese açık bir sofradır."

yağmâger *F. a.* yağmacı.

yağmâyi *F. a.* yağmacı, talancı.

yaktin *A. a.* kabak, kavun, karpuz, hıyar gibi sapsız olup dalları yere yayılan bitki.

yakzân *A. s.* uyanık (kimse).

yakaza *A. a.* uyanıklık; *beyne'mnevî ve'lyakaza* "uyku ile uyanıklık arası/arasında".

yakin *A. a.* 1 (bir şeyi) kesin olarak bilme, 2 kesin olarak bilinen şey, üzerinde şüphe lekesi bulunmayan bilgi; *zıddı: وهم vehm.*

yakinen *A. z.* kesin olarak.

yakini *A. s.* gerçek, kuruntu ve hayal mahsülü olmayan.

yakiniyyât *A. ç. a.* üzerinde hiç şüphe ve tereddüt bulunmayan bilgiler, gerçek bilgiler.

yek *F. a.* bir, tek.

yegân yegân *F. z.* birer birer.

yegânegi *F. a.* eşsizlik, benzersizlik.

yegâne *F. s.* biricik, eşsiz, tek.

yegânegû *F. a.* Yüce Yaratıcı'ya "Birdir" diyen kimse, muvahhid.

yekâyek *F. z.* 1 birer birer, tek tek, 2 ansızın.

yek beyek *F. z.* bir bir, tek tek.

yek-bâr, **yek-bâre** *F. z.* bir kez, bir kere.

yek-pâ *F. s.* tek ayaklı (kimse).

yek-pâre *F. s.* tek parçalı, parçasız (nesne).

yek-tâ *F. s.* 1 bir biricik, yegâne, 2 eşi benzeri olmayan (kimse/nesne): *در یکتا durrî yektâ* "eşsiz benzersiz inci".

yek-tâz *F. s.* düşman üzerine tek başına giden yiğit; *bk.* **yek-tâz**.

yek-tene *F. z.* yalnız başına.

yek-cihet *F. s.* birlik ve uyum içinde olan, birlikte ve bir yönde hareket eden (kimse).

yek-çeşm *F. s.* tek gözlü, sokur (kimse/hayan).

yek-dâne *F. s.* eşi bulunmayan, yalnızca bir tane olan (nesne).

yek-dest *F. s.* el birliğiyle çalışan, el birliği etmiş (kimseler).

yek-dil *F. s.* duygu ve düşünceleri aynı, gönül birliği etmiş (kimseler).

yek-dile *F. a.* gönül birliği.

yek-dem *F. z.* bir an, bir nefes.

yek-diger *F. zam.* birbirini, biri ötekini.

yek-rân *F. a.* soyu belli, değerli at. Yelesi ve kuyruğu ak/donu sarı ile kırmızı arasındaki at olarak da tanımlanmıştır.

yek-reng *F. s.* düz renkli, alaca olmayan (kumaş).

yek-rûz *F. a.* bir günlük (ay), ölüm-lü, yok olucu (varlık).

yek-rûze *F. s.* 1 bir günlük, bir gün süren (iş), 2 *mec.* kısa, süresiz, kısa süren (ömür).

يکزيان yek-zebân *F. s.* 1 tek dil konuşan (kimse/halk), 2 aynı dili kullanan, ağız birliği etmiş (kimseler).

يکساله yek-sâle *F. s.* bir yaşında (çocuk/yavru).

يکسان yek-sân *F. s.* 1 denk, bir hâlde/çizgide/bir ölçüde olan (nesne), 2 (ile) aynı seviyede olan (nesne).

يکسر yek-ser, يکسره yek-sere *F. s.* bütün, baştan başa, hep, cümle. *z.* ansızın.

يکشبه yek-şenbih *F. a.* (haftanın günlerinden) pazar.

يکون yekûn *A. a.* 1 *mat.* toplanan birden çok sayıdan elde edilen sayı, sonuç, toplam, 2 hepsi, bütünü, cümlesi: *cem'an yekûn* "daha önce elde edilmiş toplamaların toplamı".

يکه yek *F. s.* bir, tek, yalnız; biricik, eşsiz. Tek başına kullanılmamıştır; aşağıdaki birleşiklerde geçer.

يکه سوار yekesüvâr *F. s.* binicilikte mahir, biniciler arasında biricik (atlı).

يکه تاز yek-tâz *F. s.* düşmana tek başına saldıran (yiğit, kahraman).

يکدا yeldâ *F. s.* uzun: *şebi yeldâ* "Rûmî kânunuevvelin dokuzuncu gecesi olan, senenin en uzun gecesi".

يله yele *F. a.* otlağa salınmış hayvan sürüsü.

يمامه yemâme *F. s.* 1 evcil güvercin, 2 (büyük harfle) Arabistan'da bir bölge.

يماني Yemâniy(y), Yemâni *F. s.* Yemenli, Yemen halkından olan (kimse).

يمكن yümkin *A. s.* olabilir, olması beklenebilir/umulur (iş vb.).

يمني yemeni 1 (büyük harfle) Yemen'le ilgili ve ilintili (nesne/konu vb.), 2 bas-

ma tekniğiyle desen vurulmuş ince bez, tülbent, 3 bir tür hafif ayakkabı.

يمنى yümnâ *A. a.* (يمين yemin'in dişili) sağ taraf, sağ: *يدي يمنى yedi yümnâ* "sağ el".

يمين yemin *A. s.* 1 sağ, sağ taraf; zıddı: *يسار yesâr*, 2 sağ el, 3 ant.-yemin etmek/eylemek ant vermek.

ينابيع yenâbi' *A. ç. a.* pınarlar, ayazmalar; *bk.* *ينبوع yebû'*.

ينبغي yenbağî *A. çekimli fiil* Yalnız şu sözde geçer: *kemâ yenbağî* "gerektiği gibi, lâayık olduğu üzere".

ينبوع yebû' *A. a.* pınar, kaynak, ayazma.

يواقيت yevâkit *A. ç. a.* yakutlar; *bk.* *ياقوت yâkût*.

يوز yûz *A. a.* pars.

يوسف yûsûf *A. a.* 1 çığltı, feryat, 2 (büyük harfle) Yakup Peygamber'in oğlu olan peygamber.

يوم yevm *A. a.* gün: *külle yevmin* "her gün".-*يوم يevmi şek* *F. a.* ayın, özellikle ramazan ayının kesin olarak belirlenemeyen ilk günü.-*يوم القيامة yevmü'l-kıyâme* *A. a.* kıyamet günü.

يوماً يevmen feyevmen *A. z.* günden güne, gittikçe.

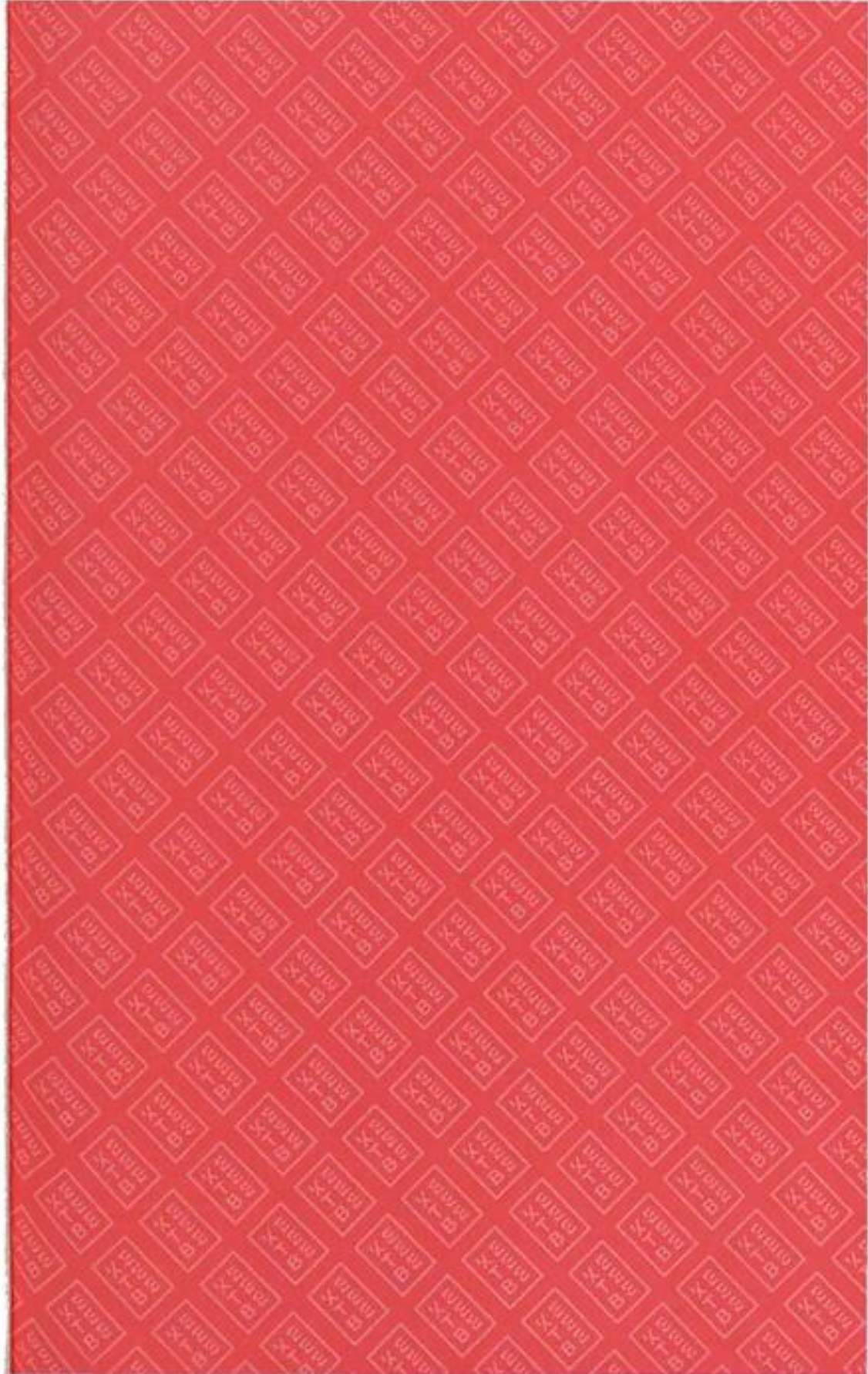
يوماً من الأيام yevmen mine'ley-yâm *A. z.* günlerden bir gün.

يومي yevmi *A. s.* her gün için olan, her günlük (iş/ücret vb.).

يومية yevmiyye *A. a.* gündelik.

يونس yûnûs *A. a.* 1 (büyük harfle) *Kur'an*'da adı geçen peygamberlerden biri, 2 bu adla anılan büyük balık.

يهود Yehûd *A. a.* Yahudiler, İsrailoğulları.

Bu sözlük dilimizin XIV-XIX. yüzyılları içine alan Osmanlı Türkçesi döneminde Arapça ve Farsça'dan alınmış kelimelerin bugün de yaşayanlar ile birlikte izi metinlerde kalmış olanlarından yapılmış bir derlemedir.

Bu derlemede yer verilen 25.000 kadar kelime eski harfli bir metin okuyucusunun sıklıkla karşılaşacağı kelimelerden seçilmiştir.

Bu ciltte kelimelerin eski alfabe ile yazılışları madde başlarına konmuş ve sıralama bu alfabedeki ses işaretlerinin sırasına göre yapılmıştır. Bunun başlıca sebebi, özellikle üniversitelerimizin Osmanlı Türkçesi öğretimi yapılan belli bölümlerinde bu tür düzenlemeyle hazırlanmış bir sözlüğe duyulan ihtiyacın göz önünde bulundurulmasıdır. Birinci cilt bugünkü Latin asıllı alfabeye aktarılmış bir eski metni okuyanların bugün artık kullanılmayan kelimelerin anlamlarına ulaşmalarına aracı iken, bu cilt, Arap asıllı alfabe ile yazılmış bir eski dönem metnini okumaya çalışanın ilkin doğru okuma yolunda kılavuzluğuna gereklik duyacağı bir aracıdır.

Bu sözlüğün önemli bir yanı, birinci ciltte olduğu gibi, tanımların ve karşılıkların yaşayan dilin kelimeleriyle verilmiş olmasıdır. Bu da eski metinleri anlamak ve anlamlandırmak için başvuru olan birçok eski sözlükte bulunmayan bir niteliktir.

Öte yandan bu sözlükte de alıntıların Türkçe'de belli başlı kullanım yerleri, alanları ve sınırları gösterilmiş, özellikle fiil adlarının dilimizin ana yardımcı ve yarı yardımcı fiilleriyle yaptığı birleşiklerle deyim nitelikli ve mecaz anlamlı söz birliklerine geniş yer verilmiştir.

KE TE BE	ALINTILAR SÖZLÜĞÜ MERTOL TULUM	 9 786256 910379
KİTAP NO	DİZİ ADI	
910	MERTOL TULUM KİTAPLIĞI	

